BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
14
3 L
27

SCRIPTVM.

D. BONAVENTVRAE CARD. AC DOCT.

SERAPHICI ORD. MINOR. S. FRANCISCI.

In quatuor libros ſententiarum Petri Lombardi.

EX ANTIQVISSIMIS EXEMPLARIBVS.
nunc primum ſtudio F. ANTONII Poſij a Monteilicino
Ordin. Minor. Conu. ab innumeris pene erroribus
emendatum, ſingulis quæſtionibus argumentis
adiectis, collationeque locorum, atque
controuerſiarum D. Thom. Io.
Scot. & S. Bonau. in albis
appoſita illuſtratum,

Munificentia, & liberalitate S. D. N. PII V. necnon ſolertia
congregationis Fratrum Capuccinorum, præſertim
Fratris HIERONYMI Piſtorienſis
nouiſsime impreſſum.

ROMAE, Apud Hæredes Antonij Bladij
Impreſſores Camerales. 1569.

Est Monasterij Sancti Petri de Perusia

Laus Deo.

SANCTISSIMO PATRI ET D.N. PIO V. PONT. MAX.

Frater Antonius Posius à Monteilicino, Ordinis Minor. Conuen.

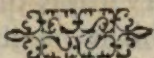

ONQVERE-bantur multi ſacræ Theologiæ ſtudioſi, P.B. & quidem nõ immeritò, quòd D.Bonauenturã in ſententias Petri Lõbardi vel non inuenirent, vel erroribus penè innumeris ſcatentem haberent. Intelligebant enim quãta ſit huius Seraphici Doctoris in enodandis ſapientiæ diuinæ quæſtionibus Reipublicæ Chriſtianæ vtilitas; cum eius doctrina non modo mentem ſacris illuſtret fidei radijs, ſed affectum quoque ad benè beateque viuendum accendat ardentiſſimis charitatis igniculis. Vtinam tanti viri puriſſimam

doctrinam non paruifecissent scioli, vel sequuti fuissent nostratum quàm plures: qui si ipsam ea qua decebat complexi fuissent animi æquitate; nec in plurimos certè fidei errores in eorum perniciem, & ecclesiæ Dei scandalo incidissent; & Theologi Christiani, potius quàm profani Metaphysici euasissent. Dum enim vafritijs quibusdam, atque garrulitatibus inhiant; omnibus neruis incumbunt, dum videri, atque ostentari nimium conantur; & ad captandam auram popularem oēm operam impendunt; nihil de vera Theologia, quæ fidei lumen, & charitatis ardorem complectitur, curant. Cum igitur tua munificentissima liberalitate, qua bonarum artium studia virtutibus coniuncta foues, ac pietatis zelo amplecteris; Patres Ordinis Capuccinorum D. Francisci patris nostri, S. Bonauenturæ doctrinæ, ac morum alumni, opera imprimenda calcographo dederint; volui & ego in hoc literario stadio anhelantibus aspergere frigidam; & tanti viri doctrinam ad pristinum candorem, errores non paucos exemplarium purgando, restituere: simulque initiatorum Theologiæ commoditati pro viribus operam nauās, loca singula in quibus D. Thomas sanctæ Ecclesiæ lumen splendidissimum, & Ioannes Scotus Theologorum acutissimus, cum D. Bonau. dissident, aut consentiunt, in albis

accu-

accuratissimè annotare. Nam si quis Angelici illius patris doctrinam cum ea quæ est S. Bon. conferat, in paucis eos discrepare nemo non iudicabit: & qui D. Thomæ fundamenta assequutus est, D. Bonau. facile a calumnia vindicare se posse intelliget. Sed quid mirum si doctrina consentiant; cum ambo cælesti illustrati spiritu, pietate, & sanctitate sint similes? Hos autem quales quales sint labores, non fastu, sed bono genio ductus, tuæ Beatitudini dicare sum ausus, qui Iesu Christi, in quo omnia, & per quem omnia in hoc corpore catholico vnicè vicem geris: vt sicut a domino nostro Dei verbo vitam, & pulchritudinem suscipiunt omnia; sic D. Bonauenturæ doctrina per te felicius viuat; & cunctis studiosis catholicis iucundior sit & grata. Vale.

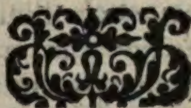

SVMMARIVM PRIVILEGII.

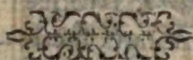

ANCTISSImus D.N. Pius diuina prouidẽtia Papa V. ad ſupplicationem venerabiliũ Fratrum Capuccinorũ ordinis S. Frãciſci, cõceſſit dominæ Paulæ Bladæ priuilegium, quòd nemo commentaria D. Bonauẽturæ in quatuor libros ſententiarum, durante quinquennio, a quoquam abſque ipſius Paulæ licẽtia imprimere, aut ab alijs eodẽ quinquennio durante, impreſſa vendere, ſeu venalia tenere audeat, ſub excommunicationis latæ ſententiæ, & quingentorum ducatorum auri, & amiſſionis librorum pœnis: prout in Motu proprio deſuper confecto, ſub Datum Romæ Apud Sãctum Petrum Quarto Idus Decembris Pontificatus prælibati ſanctiſſimi Anno Tertio plenius continetur.

IN LAVDEM OPERVM DIVI BONAVENTVRAE.

OANNES Gerson Cancellarius Parisiẽsis Doctor Christianissimus in laudem Bonauenturæ in opusculo de libris legendis a religiosis, consideratione quinta, sic ait: Ille (scilicet Eustachius Bonauẽtura) singulariter inter omnes Doctores Catholicos (pace omnium salua) videtur idoneus, & securissimus ad illuminãdum intellectum, & ad inflammandum affectum. Et idem Iohann. Gerson de examinatione doctrinarum. Porro si quæratur a me, quis inter ceteros Doctores plus videatur idoneus; respondeo sine præiudicio, quòd dominus Bonauentura: quoniam in docendo solidus est & securus, pius, iustus, & deuotus. Præterea recedit a curiositate quantum potest: non immiscens positiones extraneas, vel doctrinas sæculares dialecticas, aut philosophicas terminis theologicis obumbratas, more multorum: sed dum studet illuminationi intellectus; totum refert ad pietatem & religiositatem affectus. Vnde factum est, vt ab indeuotis scholasticis, quorum (prò dolor) maior est numerus, ipse minus extiterit frequentatus: cum tamen nulla sublimior, nulla diuinior, nulla salubrior, atque suauior pro theologicis sit doctrina. Prætetea, sicut apud grammaticos Donatus de partibus orationis, & apud logicos summulæ Petri hispani traduntur ab

 initio

initio nouis discipulis ad memoriter recolendam, & non statim intelligant, sic apud theologicos discipulos breuiloquium Bonauenturæ, quod incipit: Flecto genua, videretur valde salubriter imponendum, iuncto Itenerario suo mentis in deum: quod incipit, In principio primum principium. Itaque laus omnis inferior est his duobus opusculis. Et infra. Sortitus est secundum laudem vitæ suæ pariter & doctrinæ nomen ipse Bonauentura, vt antonomastice doctor seraphicus nominetur. Docet hoc lectura sua grandior igne suo cum lumine. Vnde mirum imo miserum & miserabile videtur (ne dicamus damnabile) quo pacto prælatæ sũt doctrinæ quædam aliæ sub specie subtilitatis, plus inquietantes quàm sciniphes Aegyptiæ &c. Secutus est doctor iste, se testãte, doctrinam communem & solidam, quæ Parisijs vigebat suo tẽpore. Et paulopost, Gerson dicẽs de facili obitu vere sancti & gloriosi Dñi Bonauenturæ, ait eũ obijsse idus Iulij tempore Concilij generalis Lugdun. per Gregorium decimum celebrati anno MCCLXXIIIJ. Et iterũ. Progreditur hæc cedula latius quàm propositũ fuerat ab initio, super laude nostri Eustachij bene fortunati, & doctoris seraphici: cũ deploratione, quòd ita postpositus est (non dicã absque canonizatione, viderint hoc Summi Põtifices) sed absque scholasticorũ frequentatione in vsu continuo studiositatis suæ. Sint alij doctores qui dicantur cherubici: hic verissimo nomine seraphicus simul & cherubicus: quia inflammat affectum, & erudit intellectum. Item Ioan. Gerson in epistola ad patrem Osualdũ Carthusien. Denique doctrinam theologicam proprie dicendam eximij & seraphici doctoris domini Bonauenturæ Cardinalis &c. Postremo idem Gerson in sermone de spiritu sancto ita dicit. Deduxit hanc reductionem dominus Bonauentura Cardinalis in Itineratio suo mentis in deum: quo libello, & auctore suo laus omnis terræ inferior. Et in alijs denique locis cancellarius Parisien. dominum Bonauenturam apprime commendat.

TABVLA IOANNIS BECKENHAVB MOGVNTINI IN SCRIPTA DIVI BONAVENTVRAE CVM TEXTV SENTENTIARVM.

A

 era

Ambitio.

Angelus

Angelorum

Anglicus.

Anima.

Animam

Animæ

Animal.

Articulus

B

Baptismus.

Bapti-

Beatus.

Charitas

Cecitas

Celare.

Cælum.

Cæli

Cine

Claudere

Clericus

Cognitio

Conditor.

Conditio.

Confidentia.

Confirmatio.

Confir-

Confe-

Consan-

Conscientia.

Con-

Consecratio.

Consensus.

Continentia.

Contingere.

Contradicere.

Contraria.

Contumax.

Conuenire.

Re.

Creatura.

quomodo

Christum

Chri

D

Damasci.

Damnatio.

Damnat

Dare.

De.

Debitum.

De-

Denarius.

Denominatio.

Desiderium.

Destructio

Deus.

Deu

Dictamen

Dies

Differentia

Diffinitio

Diffusio

Dignitas

Dilectio

diligenda

Dile-

Dimensio.

Dirigere.

Deriuatio.

Discretio.

Dissensus.

Dissolubile.

Dissimilitudo.

Diuer-

diuor-

Donec.

Dormiens.

Dos.

Dubitatio.

Ducere.

Dulcedo.

Dulia.

Duo.

Durare. Duricia. Durus.

Eleuare.

Elementum.

Eleemosyna.

Emanare.

Euangelium

Eucharistia

Eucharistię

eucharistiæ

Ex.

Excellentia. Excessus.

Exclusiuus.

Excommunicatio.

I 2 qua

Fidelis,

Fieri:

Finis.

Finitum.

Firmamentum.

Flammeus

Flagellum

Fluuius

Fomes.

Fomes.

Forma.

Generale.

Genitalium.

Genitiuus.

super

Immensus.

Imitari.

Immortalitas.

Immundicia.

Immutatio.

Incestus.

Incipere.

Inclinatio.

Incommunicabilitas.

Incongruitas.

Inconueniens.

Incorporeum.

Incorruptibilis.

Indiuiduum.

Indulgentia.

Infernus.

Infectio.

Inferiorem.

Infidelis.

Infinitum.

Intellectus

Iurisdictio.

Labor.

Lacrimę.

Laicus.

Lamenta.

Latere.

Latria.

Libido.

Licentia.

Licitum.

Lignum.

Malum

Martinus.

Martyrium.

Materia.

Mater

Matutina

Matrimonium

Mechia.

Medium.

Melchisedech.

Melius.

Membrum.

Memoria.

Mensura

Meritum

Mercenarius

Merces

Meretrix

Metus

Meum & nostrum

Militia

Minus

Minera

Ministrare

Mirabile. Miracula.

Miscere

Misereri. Misericordia.

Missio

Missa

Modus

Monstrum

Mulier

Multa

Mundum

Mundus

Necessitas est

Nominatiuus

Noster

Noscere

Notitia

Omne

Omnipotens

Omissio

Onus

Operari

Opera

Partibilitas.

Participium.

Particulare

Paruulus.

Pater.

Pœna

Pænits. 2

Permissio. Permittere.

Perseuerantia.

Persona.

 ad

Potest

Potestas

Preces

Prædestinare

Præoptatio.

Præpositio.

Præposteratio.

Præscientia.

Præsentia

Præsumptio

Principium

Priuare

Procedere

Prohibitio

Proportio.

Propositio

Propositum

Propter

Qualitas.

Quantitas

Quaternitas

Quæcunq;

Qui

Quid

Quicquid

Quod

Relaxatio

Religio

Res

Respectus

Responsio

Restitutio

Resurrectio

Satisfactionis

Satians

Scandalum

Scientia

Simplex

Sinteresis

Spinæ.

Spirare.

Suiritualis.

Spiritus siue sanctus.

Spiritussanctus.

Studere

Summum

Tentatio

Tempus. Temporale. Temporaliter.

Tenebra

Tendere

Terminus

Terra

Theologia

Thimiama

Timor

Verecundia.

Veritas. Verum.

De viro

Vnitas

Vnus

Vniuersale

Vniuersum

Vniuocum

Volunta

Votum. Vouere. Vouens.

Vox.

Vsia

Vsus.

Vsura

Zelus.

FINIS TABVLAE

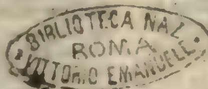

Articuli, in quibus Magister Sen tentiarum non tenetur communiter ab omnibus.

In Primo Libro.

Primo quod charitas qua diligimus deum & proximum est spiritussanctus. distin. 17 capit. 2. vel quod charitas, quæ est amor dei & proximi, non est aliquid creatum.

Secundo, quod nomina numeralia dicta de deo, dicuntur solum relatiue, distin. 24. cap. Et si diligenter. Vel hęc nomina numeralia trinus & trinitas, non dicunt positionem, sed priuationem tantum.

Tertio, quod simile, & æquale similiter dicuntur de deo priuatiue. dist. 21, cap. Et hoc idem.

Quarto, quod deus semper potest quicquid aliquādo potuit, & vult quicquid voluit, & scit quicquid sciuit. dist. 44. capit. Præterea quæri solet.

In Secundo libro.

Primo, ꝙ angeli meruerunt beatitudinem per gratiam sibi datam, sed ꝙ præmium præcessit meritum, sed postea meruerunt per obsequia fidelibus exhibita. distin. 5. capi. hic quæri solet. Vel quod in angelis præmium præcessit, & meritum respectu præmij substantialis habet subsequi.

Secundo, ꝙ angeli in merito respectu essentialis præmij, & in ipso præmio proficiunt vsque ad iudicium. distin. 11. capit. Præterea illud.

Tertio, ꝙ charitas est spiritussanctꝰ, scilicet illa quę animæ qualitates informat, & sanctificat. distin. 27. capitu. Cum igitur.

Quarto, ꝙ in veritate humanæ naturæ nihil transit extrinsecū, sed quod ab Adam descendit per propagationem auctum, & multiplicatum resurget in iudicio. distin. 30. cap. penul. Quibꝰ respondetur. Vel ꝙ nihil de cibis transit in veritatem humanæ naturæ nec ꝑ generationem, nec per nutritionem.

In Tertio libro

Primo, ꝙ anima a corpore exuta sit persona. distin. 2. capit. hic apponitur a quibusdam.

Secundo ꝙ Christus conueniente mortuus & non mortuus dicitur, passus & non passus. distin. 21. cap. vltim.

Tertio, ꝙ Christus in triduo mortuus fuit homo. distin. 22. cap. 1

In Quarto libro.

Primo, ꝙ sacramenta legalia nō iustificabant, etiam si cum fide & deuotione fierent. dist. 1. cap. Non igitur.

Secundo, ꝙ homo sine medio videbat deum ante peccatum, eadem distin. cap. Triplici.

Tertio, ꝙ circuncisio non conferebat gratiam ad bene operandum, nec virtutes ad augmentum, sed solum ad peccata dimittenda valebat. eadem distin. cap. Duo igitur.

Quarto, ꝙ paruuli ante octauum diem morientes incircuncisi, peribant: & ꝙ causa necessitatis poterāt ante circuncidi. eadem distin. cap. Si vero.

Quinto, ꝙ quædam sacramenta nouæ legis instituta sunt in remedium tātum, vt matrimonium. distin. 2. cap. 1. Iam ad sacramenta.

Sexto, ꝙ baptizati baptismo Ioānis, non ponentes spem in illo, non erant baptizandi baptismo Christi. distin. 2. cap. vlt. hic considerandum. Vel aliter Baptismus Ioannis cum impositione manuum æquipollebat baptismo Christi, ita ꝙ baptizatus baptismo Ioannis non erat baptizandus.

Septimo, ꝙ deus potuit dare potētiā creaturæ creandi, & interius abluendi, id est peccata dimittendi distin. 5. cap. vlt. hic quæritur quæ sit. Vel sic quod deus poterat dare potestatem alijs baptizandi interius, & quod creatura potuerit suscipere, & similiter quod deus potest potestatem creandi creaturæ cōmunicare, & creare per creaturam tam quam per ministrum. dist. 5

Octauo, ꝙ schismatici, degradati, præcisi ab ecclesia, hæretici, excommunicati, non habent potestatem consecrandi corpus Christi. dist. 13. cap. Illi vero

Nono, ꝙ brutum non sumit verum corpus Christi, & si videatur. dist. 13, cap. Illud etiam sane.

Decimo, ꝙ scientia discernēdi, vt notat habitum scientiæ, sit clauis. distin. 19. cap. primo

Vndecimo

Vndecimo, ꝙ episcopi simoniaci degradati non possunt conferre ordines. distin. 25. cap. de simoniacis

Duodecimo, ꝙ secundus maritus alicuius mulieris incognitæ carnaliter a primo, sit bigamus per cognitionem illius, & prohibetur ab ordinibus distin. 27. cap. vlt.

Decimotertio, ꝙ cognoscens sororē vxoris suæ, non tenetur vxori petenti debitum reddere, di. 24. cap. de his.

Decimoquarto, ꝙ ille, qui vxore viuente duxit aliam in aliena patria, qui rediens ad consciētiam vult eam dimittere, & non potest, sic cogitur ab ecclesia remanere, & debitum reddere, quia sibi non creditur. dicit Magister ꝙ incipit excusari per obedientiam & timorem, & tenetur reddere debitum si petatur. dist. 33. cap. vlt.

Decimoquinto, ꝙ peccata deleta non patefiant alijs in iudicio, dist. 43. cap. Hic quæritur verum electis.

¶ CELEBRATISSIMI Patris domini Bonauenturæ ordinis Minorum artis diuinæ summi discussoris, & apostolicę Sedis Episcopi Cardinalis Prologus in primum librum sententiarum.

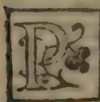

ROFVNDA fluuiorum scrutatus est, & ab scōdita produxit in lucem. Verbū istud sumptum ex Iob 28. diligentius consideratum aperit nobis viam ad præcognoscendum quadruplex genus causæ in libro sententiarum, scilicet materialis, formalis, efficientis, & finalis. Causa namq; materialis innuitur in nomine fluuiorū. Causa formalis in pscrutatione profundorum. Causa finalis in reuelatione absconditorum. Causa vero efficiens intelligitur in supposito duorum verborum, scilicet scrutatus est, & produxit in lucem. Innuitur.n. causa materialis nomine fluuiorum pluraliter non singulariter, vt nō solum tangatur libri totius materia, vel subiectum in generali, sed etiam particularium librorum in speciali. Propter quod notandum, φ iuxta quadruplicem proprietatem fluuij materialis, quadruplex est fluuius spiritualis, de quo ſm quadruplicem differentiā sunt quatuor lib. senten. Cōsidero
1 namq; fluuiū materialē quo ad durationē, & inuenio pennitatē. Nā sicut
lib. Ethimologiarum. dicit Isidorus. Fluuius est pennis fluxus. Cōsidero q̄tum ad extensionem, & iuenio spaciositatē. In hoc.n. distinguitur fluuius a riuulo. Cōsidero q̄tū ad motum, & inuenio circulationē. Sicut.n. dr̄ Ecclesiastes j. Ad locum vnde exeunt fluuiā reuertuntur &c. Considero effectum, & inuenio emūdationem. Nam fluuius pp aquarū
abundantiam mundat terras p quas currit, ita φ non inquinanē. Et qm̄ oēs transferentes ſm aliquam similitudinem transferunt, ex hac quadruplici conditione methaphora quadruplex in spiritualibus fluuius inuenitur, sicut colligere possumus ex scripturis. Primo pp perennitatem dicitur fluuius personarum emanatio. qm̄ illa emanatio sola ē sine principio, sine fine. De hoc fluuio Dan. vij. Antiquus dierum sedit, & fluuius igneus rapidusq; egrediebatur a facie eius. Antiquus iste dierum, est pater æternus, cuius antiquitas est æternitas. Istæ antiquus sedit. quia nō solū est in eo æternitas, sed ēt immutabilitas. A facie illius antiqui egrediebaē fluuius igneus rapidusq;, id ē de sublimitate diuinitatis eius procedebat plenitudo amoris, & plenitudo virtutus. Plenitudo virtutis in filium, ideò fluuius erat rapidus. Plenitudo amoris in spiritum sanctum, ideò fluuius erat igneus. Secundo propter spaciositatem dr̄ fluuius rerum mūdanarū productio, ob quam causam non tm̄ fluuius, sed mare à Propheta dicitur in ps. Iste mūdus. Hoc mare magnū, & spaciosum &c. De hoc fluuio Ezechiel. xxix Ecce ego ad te Pharao rex Aegypti draco magne, q cubas in medio fluminum, qui dicis, meus est fluuius, & ego feci memetipsum, ponam frenum in maxillis tuis &c. Draco iste magnus quem dn̄s alloquitur, & cui cōminātur in figura, & persona Pharaonis, diabolus est, qui est rex Aegypti, quæ interprat tenebrę, qm̄ regnat in eis quos excęcauit tenebris erroris, vt puta sunt hæritici. Ad quē ēt dicit, Meus est fluuius, & ego feci memetipsum, quasi ipse fecerit mundum istum, & ipse non habeat aliud principium. Hunc errorem ipse dixit, & suggessit impijs Manichæis q totam machinam visibilium à Deo malo esse conditam asserunt, & cōtendunt. Huius draconis maxillas dn̄s infrenabit, qn̄ ablata sibi potestate suggerendi falsa, ostēdet se esse huius fluuij cōditorem. vnde in eadem auctoritate sequitur. Scient oēs habitatores Aegypti qm̄ ego dn̄s. Tertio, propter circulationē dr̄ fluuius filij Dei icarnatio. Qm̄ sicut ī circulo vltimū cōiungiē principio, sic in icarnatiōe supremū coniūgiē imo, & primum postremo, vt filius Dei æternus hoē cōdito die sexta. De hoc fluuio Eccle. xxiiij. Ego quasi fluuius Dorix, & fi-

cut aquęductus exiui de paradiso. Dorix interp̄tat̄ gn̄rationis medicamētū, & est ibi figuratiuus sermo, vt cōuersim intelligat̄, id est generatio medicamenti. Incarnatio .n. filij Dei nihil aliud fuit q̄ gn̄ratio medicamēti, verè .n. lāguores n̄ros ipse tulit, & infirmitates n̄ras ipse portauit. Rectè igit̄ filij īcarnatio fluui⁹ Dorix dicit̄. Et ipse verè d̄ se dicit. Ego quasi fluui⁹ Dorix, idest medicinalis fluui⁹, & sicut aquæductus exiui de paradiso. Natura aquæ huius, est q̄ tm̄ ascēdit, quantum descendit, talis fuit exitus incarnationis, s̄m quod dicit̄ in ps. A summo cœlo egressio eius, & occursus eius vsq; ad summū eius. Et Ioā. xvj. Exiui à patre, & veni in mūdū. Iterum relinquo mundum, & vado ad patrem. & ita fecit circulū. De hoc ēt fluuio quātū ad egressum eius ex matre, pōt exponi illud qd̄ dr̄ Hester. x. in somnio Mardochæi. paruus riuul⁹ creuit in fluuiū, & i lucem solemq; cōuersus est. Quis obsecro ē paruulus riuul⁹ iste, nisi humillima virgo? hęc creuit in fluuium cū generauit Xp̄m, qui non solum fluuius p̄ abundātiā gratiæ, sed ēt lux sapientiæ, & sol iustitiæ dr̄, s̄m q̄ Ioa. j. de ipso dr̄. Erat lux vera &c. Quarto pp̄ emūdationem dr̄ fluuius sacramentorū dispensatio, quæ sine sui pollutione mūdat nos a coinquinationib⁹ pc̄tōrū. De hoc fluuio Apoc. 22. Ostēdit mihi fluuiū aq̄ viuæ splendidū tanq̄ cristallū, procedentē de sede Dei, & agni. Sacramētorū dispensatio dr̄ fluui⁹ splēdidus tanq̄ cristallus, pp̄ claritatē, & nitorē quē relinqt in animabus q̄ in hoc flumine depurant̄. Dr̄ ēt fluuius aquę viuæ pp̄ efficaciam gr̄æ, quæ viuificat animā. Hic ēt procedit de sede Dei, & agni. Nam sacramētalis gr̄a procedit à Deo tanq̄ ab actore, & efficiente, à Xp̄o tanq̄ a mediatore, & à promerēte, pp̄ qd̄ dicunt̄ oīa sacramenta efficaciā habere a passione Xp̄i, vt testat̄ Aug. De latere Xp̄i dormientis fluxerūt sacramenta, dum inde fluxit sanguis, & aqua. De oībus istis fluuijs simul, & p̄ ordinē habet̄ Gen̄. ij. Vbi dicitur q̄ fluuius egrediebat̄ de loco voluptatis qui inde diuidit̄ in quatuor capita. Nomen primi Phison. Nomen secundi Gihon. Nomē tertij Tigris. Et nomen quarti Euphrates. 3
Fluuius istæ egrediens de paradiso ē totius libri huius materia. Quatuor fluuij ex isto procedentes sunt speciales materiæ quatuor librorum, sicut facilè pōt aptare, qui prædictorū nominum interpretationes vult diligēter exponere. Phison .n. interpretat̄ oris mutatio, & in hoc significat̄ p̄sonārū emanatio. Sicut .n. ex ore materiali procedit verbū, & spiritus, ita ex ore patris filius, & spirit⁹ sanctus Eccli. xxiiij. Ego ex ore altissimi prodij primogenita ante oēm creaturā. Hoc dicit ipse filius qui est verbū, & sapientia patris. Et in psal. Verbo dn̄i cœli firmati sunt, & spiritu oris eius &c. Gihon interp̄tat̄ arena, & in hoc significat̄ rerum mundanarū p̄ductio. Sicut enim vniuersitas creaturarū cōparat̄ mari pp̄ spaciositatē, ita arenæ propter innumerositatem Ecclesiasti. j. Arenam maris, & pluuię guttas, & dies sæculi quis dinumerauit? Tigris interpretat̄ sagitta, & in hoc significatur filij Dei incarnatio. Sicut .n. in saggita ferrum coniunctū est ligno, sic in Christo fortitudo diuinitatis cōiuncta ē molliciei humanitatis. Et sicut sagitta ex arcu, & ligno volat ad percutiendum aduersarios, sic Christus de cruce saliens cōfregit aduersariū. Hæc est illa sagitta de qua dicitur iiij. Reg. xiij. Sagitta salutis dn̄i, & sagitta salutis contra Syriā. Euphrates īterp̄tatur frugifer. in quo significatur sacramentorū dispensatio, q̄ non tm̄ animā purgant à culpa, sed ēt fęcundant in gr̄a. Quod signatū est Apoca. vlt. vbi dr̄ q̄ iuxta fluuiū cristallinū erat lignū afferens fructū, cui⁹ folia erāt in medicinā. Cū igit̄ quatuor sint fluuij, quatuor sunt fluuiorū p̄funda p̄dictis fluuijs correspōdentia. Profundū æternæ emanationis est sublimitas esse diuini, de quo pōt intelligi illud Eccles. 7. Alta p̄funditas, qs inueniet eā? Verè p̄funditas alta, & altitudo p̄funda, ita vt exclamet Apost. Roma. xj. & dicat. O altitudo diuitiarū sapiētiæ, & scientiæ Dei, q̄ incōprehēsibilia sunt iudicia eius. 4

ti⁹. Verè iudicia incóprehésibilia, q̃a ꝓfunda. Iudicia.n. Dei abyssus multa. Et Eccli.j. Profundũ abyssi quis dimensus ẽ? Hęc ꝓfunditas innuit Iob xj. Forsitã vestigia Dei cõphendes, & vsq; ad ꝑfectum oĩpotentem reperies. Excelsior cœlo ẽ, & quid facies? profundior inferno, & vnde cognosces? quasi di. ex te non potes. ió consulit Apostolus Ephe. iij. In charitate radicati, & fundati, vt possitis comprehendere &c. Et hoc ꝓfundũ perscrutaĩ Magr̃ in j. lib. Subtilitas.n. diuini esse cõsistit in duobus.s. in nobilissimis emanationibus, quæ sunt generatio, & processio. In nobilissimis conditionibus, quæ sunt summa sapientia, oĩpotentia, & ꝑfecta voluntas. de quibus est primus liber. Nam in prima parte agit de sacratissima vnitate, & trinitate. In secunda verò quæ incipit distin. xxxv. Cumq; supra disserui &c. speciali tractatu agit de supradicta eius triplici cõditione, siue proprietate. Profundum creationis est vanitas esse creati. Creatura.n. q̃tomagis euanescit. tãtomagis in ꝓfundũ tẽdit, siue euanescat ꝑ culpã, siue per pœnã. Propter hoc dr̃ ꝑ Prophetã in ṗs. in ꝑsona hoĩs q̃ euanuit ꝑ culpã. Infix⁹ sum i limo ꝓfundi, & nõ est substãtia. Et rursus orans ꝓpheta ne euanescat ꝑ pœnam dicit. Nõ me demergat tẽpestas aquæ, neq; absorbeat me ꝓfundũ &c. Hoc ꝓfundũ scrutaĩ Magr̃ in ij. lib. Nã vanitas eẽ creati in duobus cõsistit, vʒ. in mutatione de non esse in esse, & rursum in reuersione in non esse. Et q̃uis nulla creatura oĩno cedat in non ens ꝑ naturã, verũtñ (sicut dicit Aug.) peccator tendit ad non esse ꝑ culpam. & de his duobus est totus secundus. Nã in prima parte agit de rerũ egressu. In scđa vero parte quę icipit distin. 21. Videns igiĩ diabolus &c. agit de lapsu, vt de tentatione diaboli, de peccato originali, & actuali, vsq; ad finẽ. Profundũ incarnationis est meritũ humilitatis Xp̃i, quod tm̃ fuit vt verè possit dici ꝓfundũ quasi nõ habens terminũ, nec fundũ. De quo põt ĩtelligi illud Ionę ij. Proiecisti me ĩ ꝓfundum in corde maris, & flumen circũdedit me. Hoc põt dici de Christo, q̃ tm̃ humiliatus est, vt verè possit dici proiectus, & abiectus Esa. 53. Et vidimus eum, & nõ erat ei aspectus, & desiderauimus eum despectum, & nouissimũ virorum &c. verè igr̃ dicit se ꝓiectũ, sed vbi? in profundũ maris & fluminis. Nam passio Christi comparaĩ mari ꝑꝑ pœnalitatis amaritudinem, flumini, ꝑꝑ charitatis dulcedinem. Dulcissimũ.n. cor Iesu Christi tanta circa nos afficiebaĩ teneritudine amoris, vt non videretur ei graue ꝓ nobis sustinere extremũ, & acerbissimũ genus mortis. Et hoc ꝓfundum ꝑscrutaĩ Magr̃ in tertio. Nam meritum Xp̃i in duobus cõsistit.s. in passione ꝑ q̃ nos redemit, & in actiõe per quã nos informauit, quæ cõsistit in operib⁹ virtutũ, donorũ, & p̃ceptorum. de quibus duobus ẽ terti⁹ liber. Nam in prima parte agitur de incarnatione, & passione, in qua consistit nr̃ã redẽptio. In secunda quæ incipit dist. 23. Cũ verò supra habitũ sit &c. agitur de virtutib⁹, donis, & p̃ceptis in quibus consistit nr̃a informatio. Profundũ sacramẽtalis dispensatiõis est efficacia ꝑfecti medicamenti. Tãta enim ẽ efficacia medicinæ sacramẽtalis, ꝙ humanã mentem excedit, vt verè ꝓfundũ possit dici. De hoc Esa. li. posuisti ꝓfundũ maris viã tuam, vt transirent liberati. Profundũ istud ĩ quo Aegiptij demerguñ, & filij liberati transeunt, & saluanĩ, est efficacia sacramẽtorũ, in q̃bus destruunĩ op̃a tenebrarũ, & conferunĩ arma lucis, & dona gr̃arũ, ꝑ quæ hõ transfert de põtate tenebrarũ in regnũ filij charitatis Dei. Hæc efficacia sacramentorũ ẽ ꝓfundũ maris, in q̃tũ primo liberat a culpa, & ĩtroducit i amaritudinẽ pęnitẽtiæ. fluminis, ĩ q̃tũ liberat à miseria, & ĩtroducit i dulcedinẽ gr̃æ. Qđ optimè p̃figuratũ fuit in filiis Israel, q̃bus exeuntib⁹ ex Aegypto diuisa est aqua, & trãsierũt ꝑ mediũ sicci maris. Sicut diciĩ Exo. 14. Et introeuntib⁹ in terrã promissionis ꝑ arentẽ alueũ transiuit Israel Iordanem istũ siccãte dño Deo nr̃o aquas eius &c. Simile diciĩ Iosue 4. Hoc ꝓfundum ꝑscrutatur Magr̃ in 4. lib. Nam efficacia

pfecti medicamenti in duobus consi stit. s. in sanatione à varietate infirmi tatũ deprimentium, & in liberatione ab vniuersitate miseriarũ aggrauantium: & de his duobus est totus quartus liber. Nam in prima parte agit de multiplici sanatione quam efficiunt 7. sacramenta. In secunda quæ incipit dist. 43. postremò de conditione resurrectionis &c. agit de perfecta sanitate ad quã pducunt; sicut de gloria resurgentium, q veraciter, & fideliter ecclesiæ pceperunt: & per oppositũ de pœna malorũ qui sacrta ecclesiæ cõtẽpserunt. Ex pscrutatione aũt

5 quatuor profundorũ in quatuor libris elicit finis. s. reuelatio quatuor absconditorũ. Primũ est magnitudo diuinæ substantiæ. De qua Esa. 45. Verè tu es Deus absconditus, Deus Israel saluator. Verè magnitudo diuinæ substantiæ abscõdita, ſm illud Iob. 26. Cum vix paruã stillã sermonis eius audierim⁹, magnitudinẽ tonitrui eius qs poterit intueri? certè nullus põt intueri, nisi ille cũ quo sapientia Dei inhabitat. phoc petebat ille sapientiæ amator. Sap. 9. Mitte illã de cœlis sanctis tuis, & à sede magnitudinis tuæ. Hoc absconditũ Magister repletus sapientia de supernis per primi libri pscrutationem pduxit in lucem. Nam visis, & intellectis nobilissimis emanationibus, & nobilissimis proprietatib⁹, innotescit nobis viatoribus (ſm q possibile est) diuinæ substantiæ magnitudo. Secundum absconditũ est ordo diuinę sapientiæ. De quo Iob. 28. Vbi inueniẽ sapientia? & quis est locus intelligentiæ? abscondita est ab oculis oĩm viuentiũ, volucres quoq; cœli latet. Verè abscõdita. Quia sicut dicit ibidẽ. Sapientia trahit de occultis: ita q si cognosci optat, indiget perscrutatiõe profunditatis non in se, sed in operibus in qbus ipsa relucet. Vñ dicitur Eccli. 1. q vnus est altissimus creator, qui effudit illã super oia opera sua. Hoc ergo absconditũ manifestat Magister in pscrutatione secundi. Nam viso ordine bonorũ, & malorũ, patet nobis quomõ ab æterno sapientia Dei ordinatã est, & ex antiquis anteq terra fieret. Tertiũ absconditum est fortitudo diuinæ potentiæ. De qua Abac. 3. Cornua in manibus eius: ibi abscondita est fortitudo eius: legitur de Christo pendente in cruce vbi latuit fortitudo virtutis sub palio ĩfirmitatis. Et hoc est sacramentũ abscon ditũ a seculis. De quo Ephe. 3. Mihi oĩum sanctorum minimo data ẽ gr̃a hæc in gentibus euangelizare inuestigabiles diuitias Xp̃i, & illuminare omnes q̃ sit dispensatio sacramenti absconditi à seculis in Deo. Hoc ẽ sacramentũ absconditũ, sacrũ secretũ: quo Deus fortis vt hostẽ vinceret, indut⁹ est armis nostræ infirmitatis, quod ẽ inauditum à seculis. In perscrutatione tñ tertij libri vbi ostendit q Xp̃s in sua infirmitate vicit contrariã potestatẽ, manifestat fortitudo diuinæ potentiæ. Si. n. vicit per infirmitatẽ, quid fecisset si pugnasset p virtutem? Et si infirmũ Dei fortius est hominibus, brachiũ Dei qs poterit infirmare? Verè igit patet inenarrabilis eius fortitudo, cuius est tã fortis infirmitas. Quartũ absconditũ est dulcedo diuinæ misericordiæ. De quo psalm⁹. Quam magna multitudo dulcedinis tuæ dñe, quã abscõdisti timentib⁹ te. Verè abscõdita, & reseruata timẽtib⁹ dulcedo miæ. Quia sicut dr̃ ĩ psal. Misericordia dñi ab æterno, & vsq; ĩ æternũ sup timentes eũ, & in eis q sperant sup misericordia ei⁹. Hæc dulcedo manifestat in pscrutatione quarti libri. Nã viso qualiter Deus dimittit peccata in psenti, & qualia nr̃is vulneribus adhibet medicamina, & qualia in futuro dat præmia, nobis dulcedo diuinæ misericordiæ aperit. Horũ igit absconditorũ propalatio est finis libri generalis: ad quẽ pduci, & pducere volens Magr̃ sententiarũ, pscrutatus est pfunda fluuiorum puia gr̃a spiritussancti. Ille. n. est pcipuus perscrutator secretorum, & pfundorũ, ſm q dr̃. 1. Corin. 2. Spũs oĩa pscrutatur, ẽt pfunda Dei. Huius spũs agitatus charitate, & luce, & claritate illustratus, cõposuit Magr̃ hoc op us; & scrutatus pfunda fluuiorũ, hoc etiã spiritu adiuuãte factus est reuelator absconditorũ. Ipse. n. est de quo scribitur

bitur Danielis 2. Ipse reuelat profunda, & abscōdita: & nouit in tenebris constituta. Et hæc fuit intentio, & finis Magistri, secundum quod ipse dicit in prologo, Lucernam veritatis in cādelabro exaltare volentes, in sudore, ac labore multo hoc volumen Deo præstāte cōmpegimus ex testimonijs veritatis in æternum fundatis. Et pauloante dixerat, quod propositū suum est theologicarū inquisitionum abdita pandere. Patet ergo in verbo proposito præsentis libri causa materialis, formalis, efficiens, & finalis.

AD itelligētiā eorū q̄ primo tacta sunt quatuor possunt q̄ri iuxta quatuor prædicta. Primo quæ sit huius libri materia, vel subiectum.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Deus est subiectum Theologiæ, radicale: Christus ē subiectū integrale. Res, & signa sunt subiectū vniuersale, vel dicas credibile, vt probabile.

Funda-menta.

VOD Deus sit subiectum videtur. Illud .n. subiectum est in scientia, de quo, & de cuius proprietatibus est scientia tota. Sed de Deo, & de eius opib⁹, vt puta creatione, & reparatione, est totus iste liber. ergo &c. Item vr̄ quod subiectum isti⁹ libri sint res, & signa. Illud .n. est subiectum in sciētia, secundum cuius diuisionem diuidit̄ illa sciētia ab alijs: quia scientiæ secant̄ vt res, hoc est quia diuiduntur secundū diuisionem subiectorū: sed hæc est res, & signū, sicut manifestū est, ergo &c. Itē videtur quod credibile sit subiectū huius libri. Illud enim est subiectum in libro, circa quod versat̄ auctoris intentio, & tractatus. Sed credibile est huiusmodi. Vnde Magister dicit in prologo, quod propositū suum est fidem nostrā clypeis dauidicæ turris munire: hoc est ad probandum fidem rationes adducere: non in quam fidem secundum habitum, sed secundū creditum, ergo &c. Sed cōtra. Subiectū in scīa debet cōmplecti omne quod determinatur in illa: sed hoc in libro non tm̄ determinat̄ de Deo, sed etiam de creaturis. ergo Deus nō est subiectū hui⁹ totius libri generalit̄, sed solum primi libri. Itē aliter ostendit illud idē sic. Licet tres causæ coincidant in vnam, tamen materia non coincidit simul cum fine. Quia materia dicit quid in completum, finis autem dicit totius operis complemētū. Sed Deus est finis totius isti⁹ operis, quia finis totius Theologiæ: ergo non est subiectum, vel materia. Item quod res, & signa non sint subiectū, videtur. Oīs enim scīa est de rebus, & signis: ergo si res, & signa sunt subiectum huius libri, liber iste est generalis ad oēs. Quod si specialis scīa, & doctrina traditur in libro hoc, patet quod res, & signa non habent assignari in eo pro subiecto. Itē constat quod alia est sciētia de rebus, & alia de signis, vt patet, differt .n. sermocinalis scientia a naturali. ergo aut scientia tradita in hoc lib. nō est vnius generis, aut non est simul de rebus, & de signis: sed est vnius generis. ergo &c. Itē quod credibile non sit subiectum videtur. Quia scientia, & veritas sunt diuersi habitus, ergo habent diuersa obiecta, ergo cum credibile in quātum huiusmodi sit obiectum veritatis, non erit obiectum scientiæ in quātum hmōi. ergo &c. Item sicut cōsideratio hui⁹ libri versat̄ circa fidem, ita circa spē, & charitatem, ergo si sperādū, vel diligēdū, siue sperabile, vel diligibile nō est subiectū hui⁹ libri, pari rōne nec credibile est subiectum in eo. Ad opp. 2. Phy. 7o

RESP. dicendū quod subiectū i aliqua scīa, vel doctrina tripliciter pōt accipi. Vno mō dicit̄ subiectum in scīa, ad quod oīa reducūtur sicut ad principium radicale. Secundo mō ad quod oīa reducunt̄ sicut ad totū integrale. Tertio mō ad quod oīa reducūtur sicut ad totum vniuersale. Exemplū huius manifeste patet in grammatica. Nā subiectum primo mō ad quod oīa reducuntur sicut ad primum elementale, vel radicale, est litera: quam ideò

vocat Priscian⁹ elementum, quia est minimum in quo stat resolutio grammatici. Subiectum, ad quod oīa reducuntur sicut ad totum integrale, est orō cōgrua, & perfecta. Subiectū vero ad quod omnia reducuntur sicut ad totū vniuersale, est vox literata, articulata, ordinabilis ad significandū aliquid in se, vel in alio. Per hunc modum est distinguere in quadriuialibus. Nam subiectum in geometria, ad quod oīa resoluuntur vt ad principiū, est punctus. Subiectum ad quod omnia reducunē vt ad totū integrum, est corpus quod cōtinet in se omne genus diuisionis. Subiectum ad quod omnia reducuntur vt ad totum vniuersale, est quantitas cōtinua immobilis. Per hunc modum & in hoc libro est assignare subiectum ꝟm triplicem differentiā. Nam subiectū ad quod omnia reducunē vt ad principium, est ipse De⁹. Subiectū ergo ad quod omnia reducūtur, ꝙ determinātur ī hoc libro vt ad totum integrū, est Christus, prout cōprehendit diuinam naturam, & humanā, siue creatam, & increatā. De quibus sunt duo primi libri. & caput, & membra, de quibus sunt duo sequētes. Et accipio hic large totum integrū, quod multa cōplectitur non solum per compositionem, sed etiam per vnionem, & per ordinem. Subiectum quoq; ad quod oīa reducuntur sicut ad totū vniuersale, possumus nominare dupla nominatione, siue subdisiunctione, & sic est res, vel signum. Et vocatur hic signum sacramentum. Possumus & vnico vocabulo nominare, & sic est credibile, prout tamen credibile transit in rationem intelligibilis, & hoc per additionem rōnis. & hoc modo propriè loquendo credibile est subiectum in hoc libro. Cōcedendæ ergo sunt rationes probātes & Deum esse subiectum, & res, & signa, & credibile, diuersimodè, sicut dictum est.

Materia quatuor lib. sent.

7 Quod ergo obijcitur in contrariū ꝙ de Deo nō agitur ꝑ totum in hoc libro, dicendum, ꝙ quamuis nō agatur de Deo quantum ad substantiam tantum, agitur tamen quantū ad substantiam, vel quātum ad opera eius, & ideò non est subiectum vt totum, sed vt primum. Quod obijcitur, ꝙ materia non coincidit in vnum cum fine, dicendum, quod materia tripliciter dicit. scilicet materia ex qua, materia in qua, & materia circa quā, & hæc vltima materia magis dicitur obiectum, quam materia. Quando ergo dicit quod materia nō coincidit cum fine, verum est de materia ex qua, ꝙ proprie est materia, sed nō de materia circa quam, quæ proprie est obiectum. Nam idem pōt esse obiectum habitus, & finis, & tali modo accipitur materia in scientia pro obiecto virtutis cognoscētis. 8 Quod obijcitur de rebus, & signis, quod sint subiecta oīum scientiarum, dicendū ꝙ res, & signum possunt accipi in sua generalitate, & sic non pertinent ad scientiā specialem, nec ad librum, nec ad eādem scientiam. Possunt iterum accipi ꝟm ꝙ induunt rōnem credibilis, & sic quemadmodum vna est virtus, & vnus est habitus de omnibus credibilibus, siue sint res, siue sint signa, vt fides, sic vna est sciētia specialis de omnibus inquantum induunt hanc rationem scilicet credibilis, siue sint res, siue signa. Aliter potest dici, quod dupliciter est loqui de rebus, & signis, aut absolute, aut in relatione ad fruitionem, siue ad illud quo fruēdum est. Primo quidem modo spectant ad speciales sciētias, & diuersas. Secūdo modo ad vnam scientiam, siue doctrinā. Vnde quemadmodū de omnibus entibus inquantum reducūtur ad vnum primū ens, est vna sciētia, aut vnus liber, sic de oībus rebus, & signis inquantum ordinantur ad vnum, quod est alpha, & o. est vna scīa. Quod obijcitur, ꝙ credibile est obiectum veritatis, est dicendum, ꝙ alio modo est credibile obiectum veritatis, alio modo scientiæ. Credibile enim ꝟm ꝙ habet in se rationem primę veritatis, cui fides assentit propter se, & sup̄ oīa, pertinet ad habitum fidei. Secundum vero, ꝙ super rōnem veritatis addit ratione auctoritatis, pertinet ad doctrinam sacrę scripturę. De qua dicit Augusti. super Gen. ad literā, ꝙ maior est eius auctoritas, ꝗ hu-

9 Quō credibile est obiectum fidei, & sacræ scripturæ.

subiectum lib. sent. Fides differēter respicit credibile a doctrina scol. Sūpto ex his. s. Bon. tractare subiectum Theologiæ viatorū qđ ex 2. q. prol. etiā patet.

q̄ humani ingenij perspicacitas. Sed ſm ꝙ supra ratione veritatis, & auctoritatis addit rōnem probabilitatis, pertinet ad considerationem pręsentis libri, in quo ponūtur rationes probantes fidē nostram. & sic patet quomodo differenter est fides de credibili, & libri de canone sacrę scripturę, & præsens scriptura. & ideo non valet illa obiectio de sperabili, vel diligibili, quoniam iste liber non est sic ad defensionem spei, & charitatis, sicut fidei. vnde non est simile.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Modus procedendi in hoc libro est perscrutatorius, atque inquisitiuus.

De causa formali, siue modo agendi huius libri. Et dictum est quod est pscrutatorius, & inquisitiuus secretorum. Sed contra Esa. 40. Deus dat secretorum scrutatores quasi non sint. Itē ꝓuer. 25. Scrutator maiestatis opprimetur a gloria. Item Eccli. 3. Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris. Ergo si ea quæ Magister pscrutatur sunt secreta, sunt magna, sunt alta, & fortia, male Magister ꝓcedit. Item. ratione ostenditur sic. Modus procedendi in parte sciētiæ debet esse vniformis modo totalis scientiæ, sed modus procedendi in sacra scriptura est typicus, & per modum narrationis, non inquisitionis. cum ergo iste liber pertineat ad sacram scripturam, nō debet procedere inqrendo. Item, modus agēdi debet esse conueniēs materiæ de qua est. Vnde in primo ethicorum dicit̄. Sermones inquirendi sunt secundum materiam. Sed materia huius doctrinę est credibile, & credibile est supra rationem, ergo modus procedendi per rationes non conuenit huic doctrinę. Item, modus agendi debet esse conueniens fini ad quem ordinatur scientia. Sed hęc scientia, vt dicit Magister in litera, ordinatur ad fidei promotionem, sed rationes fidem non promouent, sed euacuant. Vnde Grego. Fides nō habet meritū, cui humana ratio præbet experimentū. ergo talis modus contrariatur fini, ergo non ē conueniens. Vnde & Hierony. Tolle inquit argumenta cū de fide agitur. Pastoribus, & piscatoribus creditur, non dialecticis. Vanus ergo, & inutilis videtur hic modus. Sed contra j. Petri iij. Parati omni poscenti reddere rationē de ea quæ in vobis ē fide, & spe. Cum ergo multi sint qui fidem nostrā impugnant, vtiq; rationē de ea poscunt, vtile, & congruum videtur per rationes eam astruere, & modo inquisitorio, & ratiocinando procedere, ergo &c. Item Richardus de Sancto Victo. in lib. de trini. Credo sine dubio ad quorūlibet explanationē necesse esse non modo probabilia, sed ēt necessaria argumenta non deesse, licet contingat nr̄am industriam latere. Ergo cū fides nostra credat necessaria, & illa habeant rationes latentes, & talia indigeāt perscrutatione, vt enodentur, patet ꝙ modus perscrutatorius maxime conuenit huic scientiæ. Item, non est peioris conditionis veritas fidei nr̄æ q̄ aliæ veritates, sed in alijs veritatibus ita est, ꝙ omnis quæ pōt per rationem impugnari, pōt & debet per rationē defendi, ergo pari ratione & veritas fidei nr̄æ. Item, non est mō fides nostra peioris conditionis, q̄ in principio, sed in principio quando impugnabatur ꝑ falsa miracula magorū, defendebatur per vera sanctorum, ergo cum modo impugneṫ per falsa argumenta hæreticorum, debet defendi ꝑ vera argumenta doctorū.
RESP. dicendū ꝙ modus pscrutatorius conuenit huic doctrinæ, siue libro. Cum .n. finis importet necessitatem his quæ sunt ad finem (Quia sicut dicit Philosophus. Serra est dentata, quia est ad serrandum) sic iste liber, quia est ad promotionē fidei habet modum inquisitiuum. Modus enim ratiocinatiuus, siue inquisitiuus valet ad fidei promotionē, & hoc tripliciter ſm tria genera hominum. Quidā .n. sunt fidei aduersarij. Quidam

Marginal notes: Ad opp. — cap. 3 — In homil. sup Io. 20 — Hiero. ad Paulinū de diuin. histo. cap. 7 — Fundamenta. — Quia versatur circa credibile probabile ꝑ sacram Scripturā. — 10 — Arist. 1. de part. ani. capit. 5.

dam sunt in fide infirmi. Quidam vero pfecti. Modus inquisitiuus valet primo ad cōfundendū aduersarios. Vnde Aug. j. de trinitate. Aduersus garrulos ratiocinatores elatiores magis q̄ capaciores, rationibus catholicis, & similitudinibus congruis ad defensionem, & assertionem fidei, est vtendū. Secundo valet ad fouendum infirmos. Sicut .n. Deus charitatem infirmorū fouet p beneficia temporalia, sic fidem infirmorum fouet per argumenta probabilia. Si .n. infirmi viderent rationes ad fidei probabilitatem deficere, & ad oppositum abūdare, nullus psisteret. Tertio valet ad delectandum pfectos. Miro .n. modo anima delectatur in intelligendo qđ perfecta fide credit. Vnde Bern. Nihil libentius intelligimus, q̄ ꝙ iam fide credimus. Quod ergo objicitur in contrariū, dicendū ꝙ oēs illæ auctoritates intelliguntur de perscrutatione curiosa, nō de perscrutatione studiosa. Nam ipse Dominus dixit Iudęis. Ioan. v. Scrutamini scripturas &c. Quod objicitur ꝙ ille modus non competit Sacræ scripturæ.

11 Doctrina scholast. quasi subalternat̄ sacræ Scripturæ. caue à Diony. primo sen ten. q. 5

Dicendum ad hoc ꝙ liber iste ad sacram scripturam reducitur p modū cuiusdam subalternationis, non partis principalis. Similiter & libri doctorum qui sunt ad fidei defensionē, quod patet sic. Quia non quælibet determinatio trahens in partem, facit subalternationem scientiæ, sed determinatio quodāmodo distrahens. Nam scientia de linea recta non dicit̄ subalternari geometriæ, sed scientia de linea visuali, quoniam hæc determinatio quodammodo trahit ad alia principia. Quoniā ergo sacra scriptura est de credibili, vt de credibile, hęc est de credibili vt facto, itelligibili, & hæc determinatio distrahit. Nam qđ credimus debetur auctoritati. & qđ intelligimus rationi. Hinc est ꝙ sicut alius modus certitudinis est in scientia superiori, & inferiori, ita alius modus certitudinis est in sacra scriptura, & alius in hoc libro, & ideò alius modus procedendi. Et sicut scīa subalternata vbi deficit redit ad certitudinem scię subalternātis, quæ maior

Caue hic à Sco. q. 4. & 5. collater. & 3. sent. dist. 24

est, sic etiam cum Magr̄o deficit certitudo rōnis, r̄currit ad auctoritates sacræ scripturæ q̄ excedit omnem certitudinē rōnis. Quod tu objicis ꝙ modus debet conuenire materiæ, Dicendum ꝙ conuenit. Et quod objicitur ꝙ credibile est super rōnem, verū est sup rōnē q̄tum ad scientiā acquisitā, sed nō supra rōnem eleuatā per fidē, & per donū scię, & intellect⁹. Fides enim eleuat ad assentiendum, scīa, & intellectus eleuant ad ea quæ credita sunt intelligendū. Quod objicitur ꝙ non cōuenit fini, quia euacuatur meritum, dicendum qn̄ assentitur propter se rationi, tunc aufertur loc⁹ fidei, quia in anima hominis dominat̄ violentia rationis. Sed quando fides non assentit propter rationem, sed ꝓpter amorem eius cui assentit, desiderat habere rōnes, tūc nō euacuat ratio humana meritū, sed auget solatiū & primo mō intelligit Grego. similiter, & Hiero. ꝙ non sunt inducenda argumenta dialectica, quibus homo principaliter innitatur, quia innitendum est auctoritati principalius, q̄ rationi.

12

13

vid. 3. sēt. distin. 35. q. 1. prol. & 3. sent. distin. 24. q. 4.

QVAESTIO III.

CONCLVSIO.

Theologia est scientia affectiua, vt ipsi boni fiamus.

Fundamenta.

DE causa finali. Et cum dictū sit ꝙ liber iste est ad reuelandum abscondita, quæritur vtrū op⁹ hoc sit cōtemplationis grā, vel vt boni fiam⁹. Et quod sit vt boni fiamus videt̄ sic. Omnis doctrina quæ est de his, sine quorū cognitione non cōtingit recte viuere, est vt boni fiamus, sed iste liber est ad cognitionem nr̄ę fidei, sine qua impossibile est placere Deo, nec recte viuere. vt dr̄ Heb. xj. ergo iste liber est, vt boni fiamus. Item, oīs doctrina quæ cōuenit cū virtute in obiecto, est vt boni fiamus. hęc p se manifesta est, sed hæc doctrina conuenit cum fide in obiecto, quia est de credibili, de quo etiam est fides siue in quo, ergo &c.

Item

Item doctrina particularis cōuenit cum totali i fine, sed finis totalis scripturæ sacræ non est tantum vt fiamus boni, sed etiam, vt fiamus beati, & beatitudo est optimum, igitur finis istius sciẽ est, vt boni fiamus. Contra Magr̄ dicit in litera ꝙ, finis siue intētio sua est theologicarũ inqſitionũ abdita pãdere, sed hoc ꝑtinet ad eũ, cuius finis est speculatio, ergo &c.

Ad opp.

Item scīa quæ est, vt boni fiamus, pertinet ad mores, sed cum theologia sit de fide non de moribus, liber autem iste đ his quę spectant ad fidem, non de his quę spectant ad mores, ergo opus hoc non est vt boni fiamus. Item, omnis scientia quæ est, vt boni fiam⁹ est practica, sed omnis talis est de his quæ sunt ab operæ nostro, sed hæc non est de his quæ sunt ab operæ nostro, sed à Deo, ergo est contemplationis gratia, non vt boni fiamus.

2. Meth. quia practicę finis est opus.

RESP. ad intelligentiam prædictorum notandum est, ꝙ perfectibilis est intellectus noster à scientia. Hunc autem contingit considerare tripliciter, scilicet in se, vel prout extendiť ad effectũ, vel ꝓut extenditur ad opus. Extendiť aũt intellectus ꝑ modum dictantis, & regulantis ſm hũc triplicem statũ, & qa errare pōt habet triplicem habitũ directiuum. Nam si consideremus intellectũ ĩ se, sic est propriè speculatiuus, & ꝑficiť ab habitu qui est cōtẽplationis gratia, quæ diciť speculatiua scientia. Si aũt consideremus ipsum vt natũ extẽdi ad opus, sic ꝑficiť ab habitu vt boni fiamus, & hæc est scientia practica siue moralis. Si aũt medio mō consideret vt natus extendi ad effectũ, sic ꝑficitur ab habitu medio inter purè speculatiuũ, & practicum, qui cōplectitur vtrunq;, & hic habit⁹ diciť Sapientia, quia simul dicit cognitionẽ, & affectũ. Sapientia .n. doctrinæ est ſm nomen eius. Eccl. 6. Vnde hic est contemplationis grã, & vt boni fiamus, principaliter tñ, vt boni fiam⁹, talis est cognitio tradita ĩ hoc libro. Nam cognitio hæc iuuat fidem, & fides sic est in intellectu, vt q̄tum ẽ de sui rõe, nata sit mouere affectum, & hoc patet. Nam hæc cognitio, Xp̄s ꝓ nobis mortuus ẽ, & consimiles, nisi sit hō peccator, & durus, mouet ad amorem, & deuotionẽ. non sic ista, circulus vincit diametrũ &c. Concedendũ est ergo ꝙ scientia præsentis libri est vt boni fiamus.

Scot. q. 4. prol. videtur contradicere, caute tamẽ loquitur.

14

vide 3. sen ten. dist. 35. q. 1.

Quod obijcitur, ꝙ est ad pandendum abscondita, dicendũ ꝙ ibi non est status, quia illa reuelatio ordinat ad effectũ. Quod obijciť ꝙ nō est de moribus, nec de his q̃ sunt ab operę nr̄o, iam patet responsio ad illud, q̃a ipse loquiť de illa scientia quę ꝓprie est vt boni fiamus, vt de practica.

QVAESTIO IIII.

CONCLVSIO.

Petrus lombardus est auctor huius libri.

De causa efficiente. Et dicitur fuisse Magr̄ Petr⁹ Lombardus Parisieñ. Ep̄s. Sed ꝙ non debeat dici auctor hui⁹ libri videť. Ille solus dicẽdus est auctor libri qui est doctor, siue actor doctrinæ. Sed sicut dicit Aug. in lib. de magist. solus Xp̄s est doctor. Matth. 23. ergo solus debet dici huius libri auctor. Itẽ sicut dicit Philosophus in ethicis. Non quicunq; facit grãmaticalia, vel musicalia debet dici grãmaticus, vel musicus, vt puta si faciat casu, vel fortuna, vel alio supponente, siue dicente. Sed Magr̄ hoc opus cōposuit ex aliena doctrina, sicut ipse dicit in litera, ꝙ in hoc opere maiorũ exẽpla doctrinamq; repies, ergo non debet dici auctor. Si tu dicis ꝙ non tm̄ hic est doctrina sanctorum, sed ẽt sua, cuius rõne debet dici auctor. Contra, à maiori, & digniori debet fieri denominatio. Sed Magr̄ dicit ꝙ si paulisper vox sua insonuerit & tunc à paternis limitibus non discessit, ergo nō debet iste liber dici ẽẽ Magr̄i. Contra, constat ꝙ Deus hoc op⁹ non scripsit digito suo, ergo habuit aliũ doctorem. Sed non est dare aliũ nisi Magr̄m, ergo &c. Item auctoritas Magr̄i in hac parte recipiť, 15 ideo

Ad opp.

2. Ethi. cap. 4.

ideò cum ipse dicat in litera, ĩ multo labore, & sudore hoc volumen Deo præstante compegim⁹, ergo videtur ꝙ ipse fuit auctor præsentis libri.

RESP. ad ĩtelligentiã dictorum notãdũ, ꝙ quadruplex est mod⁹ faciẽdi librum. Aliquis.n.scribit alienam materiam nihil addendo, vel mutando, & iste merè dicit scriptor. Aliqs scribit aliena, addendo, sed non de suo, & iste cõpilator dr̃. Aliquis scribit & aliena & sua, sed aliena tanq̃ principalia, & sua tanq̃ ãnexa ad euidẽtiam, & iste dr̃ cõmentator. Aliqs scribit & sua, & aliena, sed sua tanquam principalia, aliena tanquã annexa ad confirmationẽ. & talis debet dici auctor. Talis fuit Magr̃, qm̃ sententias suas ponit, & patrum sententijs confirmat. Vnde vere debet dici auctor huius libri. Quod ergo obijcitur ꝙ solus Xp̃s est doctor, & auctor, dicẽdũ ꝙ sicut dicit Augu. in lib. de doctrina christiana, Docere est dupliciter, sicut dr̃ dupliciter aliquis facere, & videre. Aliter .n. facit videre qui visum restituit: aliter qui visibile digito ostendit. Primũ facit De⁹, ſm homo. Similiter aliter docet, qui scientiã quã habet, in aliũ verbo, vel scripto offert, vel ostendit, aliter qui habitũ scientiæ imprimit, vterq; tñ di ĩt doctor, & auctor, sed De⁹ principalius, sicut in proposito. Quod obijcitur ꝙ fecit librũ alio supponẽte, dicendum ꝙ non ideò dicitur facere aliquis supponente alio, quia ab alio didicit (tunc enim pauci essent doctores, vel grãmatici) sed si oĩno scientia eius dependeat ab alio, ita ꝙ non habet habitum intra, sicut illi ꝙ faciunt bonũ latinũ, quia alij ei dixerunt, sed ipsi ignorãt artem, hoc mõ non fecit Magr̃ librũ istũ. Nã à sciã quã acquisierat longo tpe, vel labore hoc opus cõposuit, & p doctrinas patrũ suas sententias cõfirmauit. & ꝙ sunt ibi multa dicta aliorũ, hoc non tollit Magr̃o aũctem, sed potius eius aũctem, & humilitatẽ cõmendat &c.

PROLOGVS.

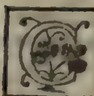

VPIENTES aliquid de penuria, ac tenuitate nr̃a cum paupercula in gazophylacium domini mittere, Luc. 21 Mar. 12
ardua scandere, opus vltra vires nostras agere præsumpsimus, consumationis fiduciam, laborisq; mercedem in Samaritano statuentes, q prolatis in curationẽ semiuiui duob⁹ Luc. 10
denariis, supererogãti cuncta reddere professus est. Delectat nos veritas pollicentis, sed terret immensitas laboris. Desideriũ hortatᷓ pficiendi, sed dehortatᷓ infirmitas deficiendi, quã vincit zelus dom⁹ Dei. Quo inardescentes, fidẽ nr̃am aduersus errores carnaliũ atq; animalium hominum, Dauidicæ turris clypeis munire, vel potiũs munitã ostendere, ac theologicarum inqsitionũ abdita aperire, nec non & sacramentorum Ecclesiasticorum pro modulo intelligentiæ nr̃æ notitiã tradere studuimus. Non valentes studiosorũ fratrum votis iure resistere, eorum in Christo laudabilib⁹ studijs, lingua, ac stylo nos seruire flagitantiũ, quas bigas in nobis agitat Christi charitas. Quamuis non ambigamus oẽm humani eloquij sermonem calumniæ, atq; contradictioni æmulorũ semp fuisse obnoxiũ, quia dissentientibus voluntatũ motibus, dissentiens quoq; fit aĩmorum sensus, vt cùm oẽ dictũ veri ratione pfectum sit, tñ dum aliud alijs aut videtᷓ, aut complacet, veritati vel non intellectæ, vel offendenti, & impietatis error obnitiᷓ, ac voluntatis inuidia resultat, quã De⁹ seculi huius opatur in illis diffidentiæ filijs, q non rationi volunta-

Ex Augu. 3. lib. de Trini. in proœmio. Can. 4

Ex eodem August. loco citato.

Ex Hilario in principio 10. de Trin.

2. Cor. 4
Eze. 2

tem

tem subijciunt, nec doctrinæ studium impendunt, sed his quæ somniarunt sapientiæ verba coaptare nituntur, non veri, sed placiti rationem sectantes, quos iniqua volūtas non ad intelligentiā veritatis, sed ad defensionem placentiū incitat, non desiderantes doceri veritatē, sed ab ea ad fabulas cōuertentes auditū. Quorū ꝓfessio est ma- 2.ad Ti.4.
gis placita, q̄ docenda conqrere, nec docenda desiderare, sed deside- Colo.2
ratis doctrinā coaptare, quę habēt rōnem sapientiæ in *superstitio- 1.ad Ti 4
ne. * supficie.
Quia fidei defectionē sequit̄ hypocrisis mendax, vt sit in verbis pietas, quā amiserit conscientia, ipsamq; simulatā pietatē omni verborū mendacio impiā reddunt, falsæ doctrinæ institutis fidei sanctitatē corrumpere molientes, auriumq; pruriginē sub nouello sui de- 2.Timo.4
siderij dogmate alijs ingerentes, qui cōtentioni studentes cōtra veritatē sine fœdere bellant. Inter veri namq; assertionē, & placiti defensionē ꝑtinax pugna est, dum se & veritas tenet, & se volūtas erroris tuet̄. Horū igit̄ & Deo odibilem ecclesiā euertere, atq; ora oppilare, ne virus nequitiæ in alios effundere queant, & lucernā veritatis in candelabro exaltare volentes, in labore multo, ac sudore hoc Matth.5
volumen (deo præstāte) cōpegimus ex testimonijs veritatis in æternum fundatis, in quatuor libris distinctū. In quo maiorū exempla doctrinamq; reperies, in quo per dñicæ fidei syncerā ꝓfessionē vipereæ doctrinæ fraudulentiā prodidimus, aditū demonstrandæ veritatis cōplexi, nec periculo impiæ ꝓfessionis incerti, temperato inter vtrunq; moderamine vtētes. Sicubi verò parū vox nr̄a insonuit, nō à paternis discessit limitibus. Nō igit̄ debet hic labor cuiquā pigro, Ex Aug. I
vel multū docto videri supfluus, cū multis impigris, multisq; indo- proœm. 3
ctis, inter quos ēt & mihi sit necessarius locus, breui volumine cōplicans patrū sententias, appositis eorū testimonijs, vt non sit necesse de Trinit.
quærenti librorū numerositatē euoluere, cui breuitas quod quærit̄
offert sine labore. In hoc aūt tractatu non solū piū lectorē, sed etiā Ex loco su
liberū correctorē desidero, maximè vbi profunda versatur veritatis pra citato.
quæstio, quæ vtinā tot haberet inuentores, quot habet cōtradictores. Vt aūt quod quærit̄ facilius occurrat, titulos, quibus singulorū Librorum capitula distinguuntur, præmisimus.

¶Beati Bonauenturæ ad proœmium sententiarum aptata interpretatio.

Cupientes aliqd de penuria &c.

Expositio text. Diuisio.

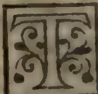

TOTALI libro præmittit Magister prologum, in quo tangit causas suscepti operis. Diuiditur aūt ī duas partes. In prima parte ponit rationes quæ mouerunt ipsum ad aggrediendum præsens negocium siue opus. In secunda, rationes quæ debent mouere discipulos ad benigne audiendum, circa finem, In quo maiorum &c. vbi incipit alloqui auditores. Prima pars diuiditur in duas, quia duplex ratio pōt mouere aliquem ad opus faciendum, scilicet amor boni, & odium mali. Primo ergo ponit rationes sumptas ex parte amoris boni, scilicet catholicæ veritatis. Secundo ex parte odij mali .s. hæreticæ prauitatis: ibi, Quamuis nō ambigamus &c. Prima

pars habet quatuor particulas. In prima tangit causam excitantem, & hæc est desiderium mercedis, & spes auxilij sub exemplo viduæ, & parabola Samaritani. In secunda ponit causam retrahentem, quæ duplex est .s. laboris immensitas, & propria infirmitas, ibi. Delectat nos &c. In tertia ponit cām propellentē. Et hæc est zelus ipsum accendens. ibi. Quā vincit zelus. In quarta ponit cām compellentē. & p̄ualentē, ibi. Non valentes &c. Et hæc est petitio fratrum studiosorū, quibus non pōt quis iure resistere, sed quodammodo necessario oportet collum subijcere.

Dubia literalia.

Opus vltra vires nostras agere p̄sumpsimus &c.

Dub. 1 Hic obijcitur. præsumptio est peccatū, ergo peccauit. Respon. Est p̄sumptio confidētiæ de diuino adiutorio,
Respon. 17
& p̄sumptio superbiæ q̄ est de ꝓprio ingenio. prima nō est peccatū, sed est virtutis indiciū. secūda vero est peccatū, sed de prīa loquitur Magr̄. Vel aliter. Est p̄sumptio s̄m veritatē, & ē p̄sumptio s̄m ꝓpriā æstimationem. Prima est rep̄hēsibilis, q̄a sup̄biæ secūda laudabilis, q̄a humilitatis. Nec est culpabilis q̄ in oībus opib⁹ suis se reputat idignū, & quasi p̄sūptuosū.

Prolatis duobus denarijs supereroganti &c.

Dub. 2 Hic q̄ritur quæ sit ista supererogatio. Si tu dicas ꝙ sit magistrorum, & sanctorum superadditio ad sacram scripturā. Contra Dam. quæ tradita sunt nobis p legem, & prophetas veneremur nihil vltra ingrentes. Item
18 Apoca. vlti. Siqs apposuerit ad hæc,
Respon. apponat ei dn̄s plagas. RESP. dicēdū ꝙ est additio distrahēs, & est additio cōplens. Addēs primo modo nō supergat, sed magis diminuit, & subuertit, & tales sunt hæretici q̄bus datur maledictio. Addens secundo mō supererogat, q̄a saluo sensu scripturam ipsā dilucidat. Per duos igit̄ denarios, duo intelligo testamēta, per stam̄ritanū Christum per semiuiuū hominē gratuitis expoliatū, & vulneratū in naturalibus. & superogationē intelligo doctorem exponētem. Vel aliter dicendum ꝙ est additio in qua additum est contrariū, & est in qua additum est diuersum, & est in qua additum, est consonum. Prima additio est erroris. Secunda p̄sumptionis, q̄a p̄sumptio est dicere in sacra scriptura aliquod oīno diuersum ab his, q̄ in ea exp̄ssa sunt. Tertia fidelis instructionis: q̄a q̄d implicitū est explicat.

Quam vincit zelus domus Dei.

Hic q̄ritur quis sit iste zelus: & quare magis hoc zelo accēdit̄ contra animales, & carnales, quam cōtra superbos, & alios peccatores: & cum zelus sit amor priuat⁹, nō videtur ꝙ deberet zelo accēdi. Præterea cū maius sit peccatū superbiæ: videtur ꝙ magis deberet accendi contra superbos. Dub. 3

RESP. ad primum dicendum, ꝙ zelus est amor nolēs habere consortiū in amato: zelus malus vitat oē cōsortiū, sed zelus bonus vitat tm̄ malos: vñ veri zelatores dom⁹ Dei non possunt videre in Ecclesia vicia quæ insurgunt contra ipsam. Vñ Iohan. 2. dicit glosa. Zel⁹ bonus est, quo animus abiecto humāo timore accēdit̄, & eo tēdit, vt q̄libet praua q̄ viderit corrigere satagat. & si nequerit, toleret, & gemat. AD secūdū dicendū, ꝙ Magr̄ specialiter in Ecclesia zelabat fidē: & iō Magr̄ accēdeb it cōtra fidei corruptores. Dupliciter aūt corrumpit q̄s fidē, aut motus peruersitate volūtatis, & affectionis: & hic dr̄ carnalis. Nā caro dicitur hic carnalis affectio, s̄m illud Gala. 5. Manifesta sunt opera carnis &c. Alio mō corrūpit, quis motus peruersitate iudicij: & hic dicit̄ aīalis, quasi fantasticus: q̄a fantasiæ peruertunt iudicium rōnis.
Respon. 19
20

Quas bigas agitat i nobis Christi charitas.

Contra Ecclesiastes. 9. Nemo scit an odio, an amore dignus sit. Dub. 21

RESP. dicendum ꝙ charitas vno mō dicit virtutē gratuitam. Alio modo dicit large amorem multū appreciantem amatū. Vnde charitas dicit̄ Respon.

quasi

quasi amor carus Primo modo sumpta charitate, verũ ẽ certitudinaliter ꝙ nescit aliquis: pōt tñ aliquo experimento dulcedinis diuinę mię hoc cõijcere probabiliter. Secundo mō pōt scire: & si prīo modo dicit Magr̃, nõ dicit asserendo sed cõijciendo. Si secundo modo, tunc assertiue potest intelligi: & sic patet illud.

Quamuis non ambigamus &c.

Supra posuit Magister rõnes mouẽtes ex approbatione boni: hic ponit rationes mouentes ex odio, & detestatione mali: & hoc est malum hæreticæ peruersitatis. Habet autem hæc pars quatuor particulas. In prima parte tangit eorum peruersitatẽ, quæ cõsistit in calũniando bonum, & verũ ex erroris cecitate, & inuidię pari malignitate. In secunda tangit huius peruersitatis radicẽ, q̃ est suggestio diabolica, & propria supbia, ibi. Quã Deus hui⁹ seculi. In tertia tangit huius erroris defensionẽ, quę est per falsam superstitionẽ, & mẽdacẽ, & contentiosam locutionẽ, ibi. Habẽt rõnem sapiẽtiæ in superstitione. In quarta infert rõnem q̃ ipsum mouit ad præsentis opis cõpilationem, ibi. Horũ igitur Deo odibilem. Et ratio hæc, est subuersio erroris. — *Diuisio tex.*

Veritati, vel non intellectæ.

Dub. 5. Videtur ꝙ dicat male, quia veritas est lux intelligibilis, sicut lux corporalis sensibilis. Sed oculus habens visum, non potest ignorare lucẽ sensibilem: ergo pari ratione nec intellectus ignorabit lucẽ intelligibilẽ. Si tu dicas ꝙ non est simile, quæritur quare nõ est simile: & quare magis deficit natura intellectus q̃ sensus. RESP. dicendũ ꝙ simile est si quis attẽdat. Triplex .n. est causa quare aliq̃s non videt visibile. Aut .n. non videt, quia nõ vult respicere, aut si vult impedit propter defectũ organi, aut propter absentiam lucis. hoc manifestũ est. Similiter in spiritualibus, intellectus frequenter aliqua non intelligit, quia non vult cõsiderare. Aliquãdo vero nõ intelligit propter impedimẽtum ex parte corporis: vt patet ĩ phreneticis, & stultis. Aliqñ ꝓpter absentiam lucis. Licet .n. lux increata se nõ subtrahat quantum ad essentiã, vel quantũ ad qualẽcũque influentiã: subtrahit tamen se homini cũ peccauit, quãtum ad influentiã perfectã. vnde dicitur inflixisse ei ignorãtiam. Vñ sicut ocul⁹ in tenebris errat, sic hodie miser humanus intellectus. cum aũt plene restituet in lucẽ, sicut oculus videre poterit omne visibile, sic intelliget omne intelligibile. — *Respon.* — 22 — *Adde aũt ꝓp alteratione mẽdij, nõ bene videt.*

Veritati offendenti, impietatis error.

Dub. 6 Contra, oẽs hoĩes natura scire desiderãt sicut ẽt esse beati. Sed beatitudo nemiñẽ offendit, q̃a oẽs eã desiderãt. ergo nec veritas offendit aliquem. 23
Respon. RESP. Dicendũ ꝙ est loqui de veritate q̃tũ ad primũ effectũ, q̃ est illuminare: & q̃tum ad istum nemo ipsam odit: oẽs .n. naturaliter desiderãt illuminari. Est iterũ loqui q̃tũ ad effectũ consequentẽ: qui est arguere, & hunc habet in malis. Manifestatio .n. mali redarguit facientẽ: & inde est ꝙ mali oderunt veritatẽ. Quia sicut dr̃ Ioa. 5 Qui male agit odit lucem.

Qui cõtentioni studentes cõtra veritatẽ sine fœdere bellant.

Dub. 7 Contra 2. Esdre. 4. cap. Magna est veritas & fortior oĩbus. Omnis terra veritatem inuocat, & oẽs tremunt eã.
Respon. Respon. Dicendũ est loqui de veritate simpliciter, vel de veritate q̃tum ad hoc, siue in speciali. Primo mō veritas est inexpugnabilis, & ideò præualet, & sic intelligit illud Esdre. Est iterum loqui de veritate secũdo mō: sic cõtingit eã p̃ rõnes fantasticas obũbrari, & per contentionẽ impugnari. Vñ Ambro. sup̃ illud verbũ, cõtentione. Rom. 1. dicit. Cõtentio est ĩpugnatio veritatis cũ confidentia clamoris. 24

Ex testimonijs ueritatis inçternum fundatis.

Dub. 8 Contra 1. Corint. 13. Scientia destruetur, ergo & testimonia Rñ. ꝙ testimonia veritatis sunt in æternũ fundata. Sicut dr̃ in psal. Initio cognoui de⁹
Respon.

de testimonijs tuis &c. Quod obijcitur, quod scia destruet. Dicendum quod verum est quãtũ ad modum docẽdi, & cõsiderãdi, sed nõ quantum ad cognitũ, & rõnem cognoscendi. Psal. In æternũ dñe permanet verbũ tuũ &c.

In quo maiorũ exempla.

Expositio. Hæc est pars vltima, in qua ponit Magr̃ rõnes mouentes discipulos ad audiẽdũ. Et diuidit̃ hæc pars in quatuor partes, sm̃ quatuor quæ mouent discipulos ad audiendũ. Duo q̃ sunt ex parte operis, v3, auctoritas, & vtilitas: duo vero ex pte docentis. s. humilitas, & facilitas. In prima ppa rat docilitatẽ. s. i auctoritate. In secũda in vtilitate suscitat attentionem. In duobus aũt sequentib9. s. humilitate, & facilitate captat beneuolẽtiã. (Diuisio.) In pria igitur parte ostendit op9 suũ esse autenticũ. In secunda cõpendiosum, ibi. Nõ igitur debet hic labor. In tertia ostendit modũ docendi esse humilem, in hoc quod vult corrigi, ibi. In hoc autem tractatu &c. In quarta ostendit esse facilẽ ad inueniendũ, & memorandũ, ibi. Vt aũt quod quærit̃ facilius occurrat.

Liberum correctorẽ.

Quæritur quid vult dicere p hoc nomen liberũ. RESP. dicendum quod liber corrector dicit̃, sicut homo liber, qui sui tm̃ causa est, vt dicit Philosophus. sic corrector liber dicit̃ q tm̃ gratia correctionis, non inuidiæ vel subsannationis corrigit. hunc desiderat exemplo August. 2. de Trinit. cap. 1. Vbi dicit. Magis amabo inspici à rectis, q̃ timebo morderi a puersis. gratanter. n. suscipit osculum columbinũ pulcherrima, & castissima charitas, dentem verò caninũ euitat cautissima humilitas, vel retundit solidissima veritas. magisq; optabo à quolibet reprehẽdi, q̃ siue ab errãte, siue ab adulante laudari. (Dub. 9 Respon. 6. Polit. cap. 2)

DE MYSTERIO TRINITATIS

LIB. I. DISTINCTIO I.

VETERIS, ac nouæ legis continentiam diligenti indagine etiam atq; ẽt consideratibus, nobis præuia Dei gratia innotuit sacræ paginæ tractatum circa res, vel signa præcipuè versari. vt enim egregius doctor Augustinus ait in libro de doctrina Christiana. Omnis doctrina vel rerum est, vel signorum. Sed res ẽt per signa discuntur. Propriè aũt hic res appellant̃, quæ non ad significandũ aliquid adhibent̃, signa verò, quorũ vsus est in significando. Eorũ aũt aliqua sunt, quorum oĩs vsus est in significando, non in iustificando. quibus non vtimur, nisi aliquid significandi grã, vt aliqua sacramenta legalia. Alia, quæ non solum significant, sed conferunt quod intus adiuuet, sicut euangelica sacramenta. Ex quo aptè intelligit̃, quæ hic appellent̃ signa, res illæ, v3. quæ ad significandũ aliquid adhibent̃. Omne igitur signum ẽt res aliqua est. Quod. n. nulla res est, vt in eodem August. ait, omninò nihil est. Non aũt ediuerso oĩs res signũ est, quia nõ adhibetur ad significandũ aliquid. Cumq; his intenderit theologorũ speculatio studiosa atq; modesta, diuinã scripturã formã præscriptã in doctrina tenere aduertet. De his ergo nobis, aditũ ad res diuinas aliquatenus intelligendas, Deo duce, aperire volentibus, differendũ est. & primum de rebus, postea de signis disseremus.

(De materia huius libri, & librorũ diuisione. — Lib. 1. c. 2 — Res Signa. — Li. & locis citatis.)

De rebus communiter agit.

ID ERGO in rebus considerandum est, vt in eodem Aug. ait, quòd res aliæ sunt, quibus fruendum est, aliæ, quibus vtendum est, aliæ, quę fruuntur, & vtuntur. Illæ, quibus fruendum est, nos beatos faciunt. Istis, quibus vtendum est, tendentes ad beatitudinem adiuuamur, & quasi adminiculamur, vt ad illas res, quæ nos beatos faciunt, peruenire, eisq; inhærere possimus. Res verò, quæ fruuntur & vtuntur, nos sumus quasi inter vtrasq; constituti, & angeli, & sancti. Frui autem est amore alicui rei inhærere propter seipsam. Vti verò, id quod in vsum venerit referre ad obtinendum illud quo fruendum est, aliàs abuti est, non vti, nam vsus illicitus abusus, vel abusio nominari debet. Res igitur quibus fruendum est, sunt Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Eadem tamen Trinitas quædam summa res est, communisq; omnibus fruentibus, ea si tamen res dici debet, & non rerum omnium causa, si tamen & causa. Non enim facilè potest inueniri nomen, quod tantæ excellentiæ conueniat, nisi quòd melius dicitur. Trinitas hæc, vnus Deus. Res autem, quibus vtendum est, mundus est, & in eo creata. Vnde August. in eodem. Vtendum est hoc mundo, non fruendum, vt inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspiciantur, i. vt de temporalibus æterna capiantur. Item in eodem: In omnibus rebus illæ tantùm sunt, quibus fruendum est, quæ æternæ & incommutabiles sunt, cæteris autem vtendum est, vt ad illarum fruitionem perueniatur. Idem Aug. in 10. lib. de Trinitate. Fruimur cognitis, in quibus ipsis propter se voluntas delectata conquiescit: vtimur verò eis, quæ ad aliud referimus, quo fruendum est.

Lib. 1. c. 3. Quid sit frui, & qd vti. Idem eod. lib. cap. 4. Idem lib. 1 cap. 5. qb⁹ reb⁹ fruendum est. Lib. 1. c. 5 Quib⁹ rebus vtendum est. Lib. 1. c. 4. Rom. 1. c. Cap. 22 Cap. 10

Item quid intersit inter Frui, & Vti aliter quam supra.

NOTANDVM verò quòd idem Aug. in lib. 10. de Trinitate aliter quam supra accipiens, Vti & Frui, sic dicit, Vti, est assumere aliquid in facultatem voluntatis: Frui autem, est uti cum gaudio non adhuc spei, sed iam rei: ideoq; omnis qui fruitur, vtitur: assumit enim aliquid in facultatem voluntatis cum fine delectationis. Non autem omnis qui vtitur, & fruitur, si id quod in facultatem voluntatis assumit, non propter ipsum, sed propter aliud appetit. Et attende quia videtur August. dicere illos frui tantùm, qui in re gaudent; non iam in spe: & ita in hac vita non videmur frui, sed tantùm vti. vbi gaudemus in spe, cum supra dictum sit, Frui esse amore inhærere alicui rei propter se: qualiter etiam hic multi adhærent Deo.

Cap. 11. hui⁹ dist.

Hæc

Determinatio eorum quę videntur contraria.

1.Cor. 13. HAEC ergo, quæ sibi contradicere videntur, sic determinamus, dicentes nos & hic, & in futuro frui, sed ibi propriè, & perfectè, & plenè, vbi per speciem videbimus quo fruemur, hic autem, dum in spe ambulamus, fruimur quidem, sed non adeò ple-
Cap.10. nè. vnde in lib. 10. de Trinitate. Fruimur cognitis, in quibus vo-
Li.1. c.34. luntas est. Idem in lib. de Doctrina Christ. ait, Angeli illo fruentes iam beati sunt, quo & nos frui desideramus, & quantum in hac vita iam fruimur, vel per speculum, vel in ænigmate, tanto nostram peregrinationem & tolerabiliùs sustinemus, & ardentiùs finire cupimus.

Alia determinatio.

POTEST etiam dici, quòd qui fruitur etiam in hac vita non tantùm habet gaudium spei, sed etiam rei, quia iam delectatur in eo quod diligit, & ita iam rem aliquatenus tenet. Constat igitur quod debemus Deo frui, & non vti. Illo enim,
Lib.1.de Doctrina Chri.c. 31 vt ait August. frueris quo efficieris beatus, & in quo spem ponis, vt ad id peruenias. De hoc idem ait in lib. de Doctrina Christ. Dicimus nos ea re frui, quam diligimus propter se, & ea re fruen-
Augu.lib. eod. c. 33. dum nobis esse tantum, qua efficimur beati. cæteris verò vtendum. Frequenter tamen dicitur frui, cum delectatione vti. Cum enim adest quod diligitur, etiam delectationem secum gerit, si tamen per eam transieris, & ad illud vbi permanendum est, eam retuleris, vteris ea, & abusiue non proprie diceris frui. Si verò inhæseris, atque permanseris, finem in ea ponens lætitiæ tuæ, tunc verè & propriè frui dicendus es. quòd non est faciendum, nisi in illa Trinitate, idest, summo & incommutabili bono.

Vtrum hominibus sit vtendum, an fruendum.

Cap.22 CVM autem homines, qui fruuntur & vtuntur aliis rebus, res aliquæ sint, quæritur vtrum se frui debeant, an vti, an vtrunque. Ad quod sic respondet Aug. in lib. de Doctrina Christ. Si propter se homo diligendus est, fruimur eo, si propter aliud, vtimur eo. Videtur autem mihi propter aliud diligendus. Quod enim propter se diligendum est, in eo constituitur beata vita, cuius etiam spes hoc tempore nos consolatur. In homine autem
Hie.17. spes ponenda non est, quia maledictus est, qui hoc facit. Ergo si liquidè aduertas, nec seipso quisquam frui debet, quia diligere se propter se non debet, sed propter illud quod fruendum est. Huic
Cap. Vnico Aug.in li.d doctr. Chri. c.33 autem contrarium videri non debet, quod Aposto. ad Philemonen loquens, ait. Ita frater ego te fruar in domino. Quod ita determinat August. Si dixisset tantum te fruar, & non addidisset, in domino, videretur finem dilectionis, ac spem constituisse in

in eo, sed quia illud addidit, in domino, se finem posuisse, eodemq; frui significauit. Cum enim (vt idem August. ait) homine in Deo frueris, Deo potiùs, quam homine frueris. Ibidem.

Hic quæritur an Deus fruatur, an vtatur nobis.

SED cùm Deus diligat nos, vt frequenter scriptura dicit, quæ eius dilectionem erga nos multùm commendat, quærit Aug. quomodo diligat, an vt vtens, an vt fruens & procedit ita. Si fruitur, eget bono nostro, quod nemo sanus dixerit, ait enim propheta, Bonorum meorum non eges. Omne enim bonum nostrum vel ipse est, vel ab ipso est, non ergo fruitur nobis, sed vtitur. Si enim nec fruitur, nec vtitur, non inuenio quo diligat nos. Neque tamen sic vtitur nobis, vt nos aliis rebus. Nos enim rebus quibus vtimur, ad id referimus, vt Dei bonitate perfruamur, Deus verò ad suam bonitatem vsum nostrum refert. ille enim miseretur nostri propter suam bonitatem, nos autem nobis inuicem, propter illius bonitatem. ille nostri miseretur, vt se perfruamur, nos uero inuicem nostri miseremur, vt illo fruamur. Cum enim nos alicuius miseremur, & alicui consulimus, ad eius quidem facimus vtilitatem, eamq; intuemur, sed & nostra fit consequens, cum misericordiam, quam aliis impendimus, non relinquit Deus sine mercede. Hæc autem merces summa est, vt ipso fruamur. Item quia bonus est, sumus, & inquantum sumus, boni sumus. Porrò etiam quia iustus est, non impunè mali sumus, & inquantum mali sumus, intantum etiam minus sumus, Ille ego vsus, quo nobis vtitur Deus, non ad eius, sed ad nostram vtilitatem refertur, ad eius verò tantummodo bonitatem.

Ad Eph. 2. Aug. in li. 1. de Doct. Chri. c. 31 & 32. Psal. 15. Aug. lib. 1 de Doctri. Christia. cap. 30. Ex eodem lib. cap. 33 Matth. 5

Vtrum vtendum, an fruendum sit virtutibus.

HIC considerandum est, vtrum virtutibus sit vtendum, an fruendum. Quibusdam videtur quod eis sit vtendum, & non fruendum, & hoc confirmant authoritate August. qui, vt prætaxatum est, dicit non esse fruendum nisi Trinitate, id est, summo & incommutabili bono. Item dicunt ideo non esse fruendum eis, quia propter se amandæ non sunt, sed propter æternam beatitudinem. Illud autem quo fruendum est, propter se amandum est. Sed quod virtutes propter se amandæ non sint, imò propter beatitudinem solam, probant authoritate August. qui in lib. 13. de Trin. contra quosdam ait, Fortè virtutes, quas propter solam beatitudinem amamus, sic nobis persuadere audent, vt ipsam beatitudinem non amemus. quod si faciunt, etiam ipsas vtique amare desistimus, quando illam, propter quam solam istas amauimus, non amamus. Ecce his verbis videtur Augusti. ostendere quòd virtutes non propter se, sed propter solam beatitudinem amandæ sint. Quod si ita est; ergo eis fruendum non est. Alijs verò

Lib. 1. de Doct. chr. cap. 33. Cap. 8.

Non reperitur in Amb. commētariis, sed in glossa interlineari, super hoc verbo ad Gal.

Cap. 5

contra videtur, scilicet quòd fruendum eis sit, quia propter se petendæ, & amandæ sunt. Et hoc confirmant authoritate Ambr. qui ait super illum locum Epistolæ ad Gal. Fructus autem spiritus, est charitas, gaudium, pax, patientia &c. At hic non nominat opera, sed fructus, quia propter se petenda sunt, si verò propter se petenda sunt, ergo & propter se amanda. Nos autem harum quæ videtur authoritatum repugnantia de medio eximere cupientes, dicimus, quòd virtutes propter se petendæ, & amandæ sunt, & tamen propter solam beatitudinem. Propter se quidem amandæ sunt, quia delectant sui possessores syncera, & sancta delectatione, & in eis pariunt gaudium spirituale. Veruntamen non est hic consistendum, sed vltra gradiendum. Non hic hæreat delectionis gressus, neq; hic sit dilectionis terminus, sed referatur hoc ad illud summum bonum, cui soli omnino inhærendum est, quia illud propter se tantum amandum est, & vltra illud nihil quærendum est, illud est enim supremus finis, Ideo Augu. dicit quòd eas diligimus propter solam beatitudinem, non quod eas propter se diligamus, sed quia id ipsum quòd eas diligimus, referimus ad illud summum bonum, cui soli inhærendum est, in eo permanēdum, finisq; lætitiæ ponendus, quare virtutibus non est fruendum. Sed dicet aliquis, Frui est amore inhærere alicui rei propter seipsam, vt prædictum est. Si ergo propter se virtutes amandæ sunt, & eis fruendum est. Ad quod dicimus, In illa descriptione, vbi dicitur, propter seipsam, intelligendum est tantummodo, vt scilicet ametur propter seipsam tantum, vt non referatur ad aliud, sed ibi ponatur finis, vt suprà ostendit August. dicens, Si inhæseris, atquè permanseris, finem ponens lætitiæ, tunc verè, & propriè frui dicendus es, quod non est faciendum, nisi in illa Trinitate, idest summo & incommutabili bono. Vtendum est ergo virtutibus, & per eas fruendum summo bono, ita & de voluntate bona dicimus. vnde August. in lib. 10. de Trinit. ait: Voluntas est per quam fruimur, ita & per virtutes fruimur, non eis, nisi fortè aliqua virtus sit Deus, vt charitas, de qua post tractabitur.

Li. de Doctr. Christiana. 1. Cap. 33

Cap. 1.
1. Ioan. 4.
c. distin. 7.
1. lib.

Epilogus.

OMNIVM igitur quæ dicta sunt, ex quo de rebus specialiter tractauimus, hæc summa est, Quòd aliæ sunt, quibus fruēdum est, aliæ quibus vtendum est, aliæ quę fruuntur, & vtuntur. & inter eas, quibus vtendum est, etiam quædam sunt per quas fruimur, vt virtutes, & potentiæ animi, quæ sunt naturalia bona. De quibus omnibus, antequam de signis tractemus, agendum est, ac primum de rebus quibus fruendum est, scilicet de sancta, atque induidua Trinitate.

De

De materia huius libri, & librorum diuisione.

DISTINCTIO I.

Veteris, ac nouæ legis continentiam &c.

Expositio

Diuisio.

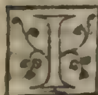

N parte ista incipit tractatus libri, qui diuidit in quatuor libros partiales. Prima pars habet duas partes. In prima parte venat Magister materiā huius libri, & per consequens aliorum. In secunda exequit diuisionem suā, & hoc distinctio. ij. quæ incipit ibi. Hec itaq; vera, ac pia fide &c. Item prima pars, in qua venat materiam, habet tres partes. In prima parte venatur materiā p diuisiones, & ideò primo ponit diuisionem, per quā distinguunt tres libri a quarto .s. p res & signa. In secunda ponit diuisionē per quā distinguitur primus liber à tribus alijs, quæ est p frui, & vti. ibi. Id ergo in rebus considerandum. In tertia determinat dubitationes quasdam ex pmissis ortas. ibi. Cum autem homines qui fruuntur. Item prima pars habet tres particulas. In prima ponit diuisionem, & auctorit. Augu. confirmat eam, quę est, q tota doctrina theologica est de rebus, vel de signis, idest subiectum cōe theologiæ in hæc duo diuiditur. In secunda, mēbra diuisionis explanat, ibi. Propriè aūt hic res appellant. Ostendēs quid sit res, & quid signum fm membra pdictæ diuisionis. In tertia vero particula, diuisionem ad propositū applicat. ibi. Cumq; his intenderit theologorū speculatio, dicens, q de rebus, & signis fuerit dicturus, primo tamen de rebus &c. Item pars illa in qua ponit diuisionem p frui, & vti, per quā primus liber distinguitur ab alijs tribus, habet duas partes In prima ponit diuisionem. In secunda quæ dicta sunt epilogat. ibi, Omnium ergo q̄ dicta sunt. Prima pars habet tres partes. In prima ponit diuisionem in res quibus fruendum, & res quibus vtendū. In secunda ad euidentiā maiorē, assignat quasdā diffinitiones. ibi, Frui est &c. In tertia verò pponit, & determinat quasdam dubitationes. ibi. Cū aūt hoies &c.

Frui aūt est amore inhærere.

Hęc est secunda particula illi⁹ partis, in qua ponit diuisionē p quā distinguit prim⁹ liber ab alijs tribus, quæ est de quibusdā notificationib⁹, & quatuor habet pticulas. Primo .n. ponit notificationes frui, & vti. Secūdo applicat eas ad ppositū .s. ad res quibus fruendū, & vtendum. ibi. Res igit quibus fruendū. Tertio cōparat ad alias assignationes. ibi. Notandū vero q idem August. Quarto, quia videretur sibi cōtradicere, mouet, & determinat quādā dubitationē. ibi. Et attende quia videtur Augustinus dicere &c.

Cum autem hoīes qui fruunt, & vtunt alijs rebus, res aliq &c.

Hæc tertia pars, in qua mouet & tractat dubitationes quasdam, habet tres partes, fm tres dubitationes. Prima est, vtrum homo homine debeat frui. Secunda, vtrū Deus hoīe fruat, & vtat, & hanc mouet, ibi. Sed cum Deus diligat &c. Tertia est, vtrū virtutibus sit fruendū vel vtendū, ibi. Hic considerandū est vtrum virtutibus &c. Et in qualibet istarum trium partiū primo mouet quæstionē, secūdo motā determinat, tertio determinationē per auctoritatē cōfirmat. Et particulæ i suis locis sunt manifestę.

Eorum aūt aliqua sunt quorum vsus oīs est in significando, nō in iustificando.

Cōtra. oīa sacramēta sunt medicinę, quia fm Hugonem de scto victore, Sacramēta oī tpe fuerunt medicinæ, sed oīs medicia habet effectū in curādo, ergo & sacramēta similit. sed ista curatio est iustificatio. ergo oī tpe sacramenta habuerūt iustificare. Resp. dicēdū q dupliciter est cōsiderare sacramenta veteris legis, scilicet in se sine rōne opis operati, & sic erant tantum ad significādū, vel ratione fidei annexæ

Dub. 1

Hugo de sacramen. lib. 2. ca. 3

Respon.

1

annexę, siue charitatis, siue rõne operis operantis, & sic erant ad iustificãdum sacra legalia, pter circũcisionẽ.

Omne igitur signum etiam res aliqua est.

Dub. 2 Opponitur de ista diuisione. Videtur enim Magr̃ male diuidere, quia superius non diuiditur contra suũ inferius, sed res est superius ad signũ, ergo &c.

Respon. 2 RESP. dicendũ, ꝙ verum est ꝙ superius in sua generalitate acceptũ, non diuiditur contra suum inferius, sed contractum, bene põt diuidi. Hic autem, res contrahitur ad standũ pro re nõ significante.

Non aũt e conuerso omnis res signum.

Dub. 3 Videtur male dicere, quia signum est quod ducit in aliud cognoscendũ, sed oĩs res ducit in aliud, quia omnis res est causa, vel effectus. Causa autẽ ducit i cognitionẽ effectus, & e cõuerso. Si dicas ꝙ non omne quod ducit est signũ, sed quod ducit in prius, tũc oĩs creatura est signum cum ducit in Deũ.

Respon. 3 RESP. dicendũ ꝙ duplex est signum. s. naturale, & institutum. De primo nõ intendit hic, sed de sc̃do, vñ non valet obiectio ad ppositum, qm̃ hoc intẽdit de signo ex institutione, sicut sunt signa vocalia, & sacramẽtalia, tale ergo signũ nõ est omnis res, licet oĩs res sit signũ primo mõ.

Primum de rebus, postea de signis.

Dub. 4 Cõtra. Vr̃ dicere debuisse potius ecõuerso, qa signum ducit in cognitionẽ rei, ergo prius esset agẽdũ, vel dicẽdũ de signis q̃ de rebus.

Respon. 4 RESP. dicendũ ꝙ prior est cognitio signi q̃ rei respectu cuius est signum, sed nõ oportet ꝙ oĩs rei. Vnde sæpe prio agit de rebus quarũ sacramenta non sunt signa.

Res aliæ sunt qbus fruendũ &c.

Dub. 5 Videtur ꝙ ista diuisio rerum sit male assignata respectu diuisi, quia diuisum simplicius est diuidẽtibus: & diuidentibus, & diuisis debet aliqd esse cõmune, sed Deo nihil ẽ simplicius, nec est aliquid cõe Deo, & creaturę, ergo &c.

Respon. 4 RESP. dicendũ ꝙ est diuisio vnius cõis ſm nomen tñ, & sic est diuisio ęquoci, & est alia diuisio cõis ſm nomen, & rẽ, & hæc diuisio vniuoci est. Est tertia medio mõ, & ista ẽ analogi, sicut ista est vbi non est cõmunitas creaturę, & creatori ſm naturæ participationẽ, sed ſm similitudinem pportionis, & hæc cõitas est rõnis.

Dub. 6 Itẽ vr̃ mala diuisio quantum ad membra, vr̃ enim ꝙ tertium membrũ sit superfluũ. oĩ. n. re aut est vtendũ, aut fruendũ, ergo tertiũ supfluit. Item, sicut est res q̃ fruitur, & vtitur, ita est res qua fruendũ est, & vtendum, vt est Christus. ergo qua rõne ponit tertiũ membrũ, deberet poni quartũ.

Respon. 5 RESP. Oĩs res q̃ ẽ natura aliqua, aut est finis, & sic est res qua fruendũ. aut deducens ad finem, & sic est res qua vtendum. aut ad finem perueniens, & sic est res q̃ fruitur, & vtitur, vt hõ, & sic accipiũtur mẽbra. & est ista diuisio satis conueniẽs huic sciẽtiæ, quia cũ theologia sit de creatore, & de creaturis, vtile est vt theologus doceat, quomodo homo per alias res tendat in Deum.

Res igitur quibus fruendum.

Dub. 7 Contra. quia tres sunt res per se, & non per accñs, & a diuersitate rerum est diuersitas, siue multiplicitas fruitionis, ergo sicut sunt tres res, sic erũt tres fruitiones. Itẽ tres articuli sunt de tribus personis, ergo a simili & tres fruitiones.

Respon. 6 RESP. ꝙ res accipitur hic cõiter ad essentiã, & personam pptęr sui generalitatẽ, & quia assumptum est hoc vocabulum, res, ab actu aĩę, iõ tres dicunt res, quia tres personæ, sed tñ ęque bñ vna res, quia vna bonitas est in eis. quia ergo vna bonitas, iõ & vna fruitio quamuis tres res. Et qm̃ articulus dicit qd̃ a pte aĩę distinguentis. s. intellectus, & fruitio respicit diuinam essentiã, & bonitatem, & vnionẽ effectus communiter, ideò fruitio est vna.

Ideoq; omnis qui fruitur, utitur.

Dub. 8 Hoc vr̃ falsum, qm̃ mali hoies similiter, & bestię fruunt, quia ppter se delectiõni in delectabili sed non vtunt.

Si dicas

Si dicas quod dicitur translatiue, Tūc quærit̄,
7 quare non similiter trāsfert̄ verbum
Respon. vtendi? R n. vti īportat libertatem in sua generali acceptione, in speciali importat libertatem cum relatione ad aliud. Frui īportat libertatem cū delectatione, & licet nec libertas, nec relatio conueniat brutis, conuenit eis tñ delectatio. Et iō vti nullo mō cōuenit brutis, frui autem cōuenit eis aliquo modo, licet improprie.

In homine spes ponenda non est.

Dub. 9 Contra, quia & de beata Virgine
8 cantat̄, vita dulcedo, & spes, ab ecclesia quæ nō errat. Itē Ione. 1. Accessit ad eū gubernator. Glossa. Naturale ē hoī magis de alijs. q̄ de se in periculis
Respon. confidere. R n. dicendū quod sperare de aliquo est dupliciter, aut sicut de adiutore, aut sicut de saluatore. Prima spes potest esse in hoīe, secunda non. Vel est sperare finale præmiū, & hoc debet esse tantū in Deo. Vel temporale bñficium, & hoc pōt esse in hoīe. Primum si ponitur in hoīe meretur maledictionem, secundum vero non.

Ita frater.

Dub. 10 Quærit̄ quare dicit de hoīe, ita frater ego fruar te ī dño, magis quod de asino, vel de alia creatura, cum in omnibus creaturis reluceat vestigium diuinę bonitatis.
Respon. Respon. quod dr̄ aliquis aliquo frui in Deo, nō facit repræsentatio, sed magis inhabitatio. Vnde cōuersa p consequēs est propria, videlicet hęc, Ego fruar dño in te, dū per opera sciā Deū habitare in te, & est si
Dub. 11 gnatiua locutio. Itē quærit̄ de hac solutiōe Aug. qua soluit auctoritatē prædictā per illā determinationē in dño. Sed Eccl. 8. Simpliciter dr̄ fruere in agnitis. Itē. Deut. 28. Filios generabis, & filias, & nō frueris in eis, ex hoc implicat, quod si non peccarent,
Respon. fruerentur eis. R n. dicendum quod prædicta solutio nō est generalis, sed solum ad ppositam auctoritatem. Et ideo recurrendum est ad solutionem prædictā extra litterā in quæstionibus, quod cum frui accipiatur communiter, & pprie, in pdictis auctoritatibus accipitur communiter tantum.

Si enim nec fruitur, nec vtitur. &c.

Hoc nō videtur valere, quia Deus di- Dub. 12
ligit se, non tñ vtit̄, quia non diligit se pter aliud, nec fruit̄, quia vbi fruitio, ibi inhærentia, & indigentia, vt dicit August. Deus autem vtroq; caret, &c. Respon. dicendū quod fruitio de Respon.
sui generali rōne dicit amoris vnionem. s. fruibilis cū fruente. Q m̄ ergo cōtingit aliqd vniri sibi, & alij, cōuenit non tātum frui alio, sed etiā seipso. sed vbi est vnio ad alterum, ibi est dependentia, inhærentia, & indigentia. vbi vero ad seipsum, si ipsum est summū bonū, non est inhęrētia nec dependentia, vel indigētia, sed oīmoda sufficiētia. Si vero ipsum bonū deficiens est, indiget, & inde est quod solus Deus seipso pfecte fruitur, nihil autē aliud ab ipso pōt pfecte seipso frui. Solus. n. Deus est summū bonum, & diligit se, fruēdo se, diligit etiam alia fruēdo se, & ita nec fruitio Dei, nec vsus, est cū indigētia sicut nostra fruitio, & vsus.

Itē quia bonus est, sumus.

Obijcit̄. videtur. n. falsum, quia si 10
bonus, sumus ergo quia ab ęterno bo- Dub. 13
nus est, ab ęterno sumus. R n. dicēdum Respon.
breuiter quod hoc, quia bonus est, dicit cām. Sed est aliqua causa naturalis ē necessaria, & est aliqua cā volūtaria. Bonitas aūt diuina est cā nostri esse, & boni esse per modū voluntatis, nō naturę, & necessitatis, hæc aūt cā nō ponit effectum statim cum est.

Porro etiam.

Obijcit̄ quare similiter nō sequit̄, 11
quia iustus, est iusti, sumus, sicut quia Dub. 14
bonus est boni sumus. Si dicas quod iusticia non est eius dispositio in quantū causa est, Contra. Sapientia est dispositio Dei in quātum cā, ergo pari ratione, quia sapiens est, sapiētes sumus. Si tu dicas quod nō est dispositio immediata sicut bonitas, obijcit̄ de voluntate q̄ est īmediatissima, & tamen nō sequitur, quia volēs est volentes sumus. R n. dicendum. quod ratio huius Respon.
cōsequentiæ triplex est. Vna est quia

bonitas est dispositio causæ inquãtũ causa. Secunda, est quia est proxima ad actũ, q̃a cum bonũ sit sui communicatiuũ de sui ratione importat cõmunicabilitatẽ, importat etiã voluntatem, quę duo ponũt effectũ in actu. Tertia, quia dispositio generalis in qua cõsistit vestigij ratio, dicit respectũ ad finem. Vñ sicut Deus vnus imprimit vnitatẽ, ita bonus bonitatem.

Vt scilicet ametur propter seipsam tantum.

Dub. 15 Contra. Quia sicut per se ad per accidẽs, ita ꝓpter se ad ꝓpter aliud. Sed nihil quod conuenit alicui per accidens cõuenit p se, ergo nihil qđ conuenit alicui ꝓpter aliud, cõuenit propter se. Si ergo virtutes sunt appetendę ꝓpter aliud, nõ ergo ꝓpter se.

Respon. 12 R ñ. sicut dicit Philos. Idem est finis, & propter qđ. Finis aũt dupliciter est. Vnomodo finis vltimus qui proprijssime est finis, ĩ quo est status. Alio mõ finis sub fine dicitur proprie terminus. Sic & ꝓpter quod diuersificat. Vnde vno mõ excludit finẽ, alio mõ nõ vt dicit Magr̃. Quod ergo obijcit de p se, dico ꝙ sicut per se vno modo opponit ei quod est per aliud, & sic idem est per se, quod ſm quod ipsum, si ue primũ vniuersale. Alio mõ opponit ei quod est per accidens. Sic & ꝓpter se dupliciter accipit. Vno modo opponit ei quod est ꝓpter aliud, alio mõ ei quod est p accidens: quia ad illud accidẽtaliter ordinatur, ſm hoc distingnit Magr̃ propter se, & consequent honestũ siue fruibile, & ipsam deniqne fruitionem.

(Arist. 1 13 Phy. 29. & 1. Eth. cap. 2 — 14 — 15 Arist. pri. poster.)

Etiam quædam sunt res p quas fruimur, vt virtutes.

Dub. 16 Contra. Videtur ꝙ solis potentijs possit frui aĩa sine oĩ virtute. Sine oĩ .n. virtute potest frui bono creato, ergo cũ magis sit fruibile bonum increatũ, & aĩa magis ad hoc nata est, poterit eo frui solis potentijs. Respõ.

Respon. 16 dicendũ ꝙ summum bonũ est quod super nos est, ad hoc ergo ꝙ illi vniamur, necessario interuenit duplex mediũ. Mediũ vnum p quod aĩa nata, est vniri alijs a se diuerso, & hoc est potẽtia. Aliud speciale, vel spirituale supra hoc quod ipsam subleuet, & hoc est virtus. Quod obijcitur nõ est simile, quia potentia per se põt deficere, & inclinari, sed nõ p se eleuari.

AD euidentiam diffinitionum, & aliorum q̃ Magr̃ ponit đ his verbis frui, & vti. vj. q̃runt in parte ista, quorũ tria ptinent ad vti, tria ad frui. De vti tria q̃runtur. Primo q̃ritur quid sit vti per essentiam. Secundo vtrũ omni creato cõtingat vti. Tertio vtrum solo bono creato sit vtendum. De frui similiter q̃runt tria. Primo quid sit frui p essentiam. Secundo vtrum bono increato sit fruendum. Tertio vtrum fruendum sit ipso solo bono increato. Artic.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Vti propriè est actus ipsius voluntatis, licet cõiter sũptũ possit esse actus potẽtiæ cuiuslibet.

DE vti quid sit per essentiã, vtrũ sit actus volũtatis aut rationis, sic proceditur. Quod sit actus volũtatis ostẽditur sic. Ab actu vtẽdi denominatur vnusq̃sque bonus, sed nullus dicit bonus nisi ab actu volũtatis, ergo actus vtendi pertinet ad voluntatem. Item Augustinus. 10. de trinitate. Vti est assumere aliquid in facultatem volũtatis, ergo vti est actus voluntatis. Item. hoc videtur p diuisionẽ ipsius vti contra alia, q̃a. 11. de tri. diuidit Augu. hæc tria ingenium, doctrinã, & vsum. & dicit ꝙ ingeniũ respicit quid hõ possit, doctrina qd homo sciat, vsus quid velit, ergo vsus est actus voluntatis. Itẽ. opposita nata sũt fieri circa idẽ, sed vti, & ab vti sunt opposita, ergo cũ abuti sit solius voluntatis. q̃a eius solius est peccare, ergo & vti similiter erit actus solius voluntatis. Contrã. Vsus siue assuefactio est, uia in habitũ acquirendũ. Sed oĩs potẽtia nata est acqrere habitũ, ergo vti videtur esse

(Fundamenta. — 1. Eth. c. 9 — Ingeniũ, sciã, & vsus quid respiciant. — 4. Phi. 84.)

Ad opp. ois potentiæ. Item. ois potẽtia mediãte opatione sua ordinatur ĩ finẽ, sed eo dicitur aliqd vtibile, siue vti, quo in finẽ est ordinabile. Sed ordinari in finẽ mediante operatione propria est oĩs potentiæ, ergo & vti similiter. Itẽ sicut Augu. dicit, & habet infra, vti est id, quod in vsum venerit referre &c. Sed eius est referre, cui⁹ est conferre, sed conferre est soli⁹ rõnis. ergo referre, & per consequẽs vti a diffinitione. Itẽ. ars vtiĩ suis instrumentis, sed ars est in potentia rõnali siue cognitiua: cũ sit sciẽtia, ergo cum habitus, & actus sint eiusdẽ potẽtiæ, sic ars est in potentia rationali, & vsus siue vti similiter erit in eadem.

Augu. de doctrina Christiana.

RESP. dicendũ ꝙ vti quinq; modis accipit, & ſm hoc diuersificatur ſm rem, & ſm diffinitionem. Accipitur. n. vsus siue vti cõmunissime, ſm ꝙ diuiditur contra ociũ vel ociositatem, ꝓ naturali opatione debita cui-
17 libet rei, siue ad quã vnaquęque res ordinatur, & ſm hoc dicit Philoso. Cui⁹ vsus bonus &c. Secũdo mõ dicit cõmuniter, & sic vsus diuiditur contra dissuetudinẽ, & hoc mõ diffinitur a Victorino. Vsus est actus frequenter elicit⁹ a potẽtia, & hoc mõ põt dici ꝙ est act⁹ oĩs potentiæ, nec addit sup actũ nisi frequentiã. Tertio mõ accipitur vti proprie, & sic diuidit contra habitus memoriæ, & intelligentiæ. s. cõtra ingeniũ, & doctrinam, & sic diffinit ab Aug. 10. de Trini. Vti est assumere aliquid in facultatem voluntatis, & sic dicit actũ voluntatis proprie. Quarto mõ accipitur magis proprie, & sic diuidit contra actũ quietatiuum. s. cõtra frui. Et sic diffinit ab Augu. Vti est assumere aliqd in facultatem volũtatis propter aliud, & sic est actus volũtatis, vt ad aliud relatiue. Quinto accipitur ꝓprijssime, & sic diuiditur cõtra actũ inordinatũ. s. cõtra abuti, & sic diffinitur ab Augu. de doct. Christiana. Vti est id quod in vsum venerit, referre ad id quo fruendum est, & sic vti dicit actum voluntatis relatum, & ordinatũ in finẽ. Ratio ergo diuersarũ notificationum est multiplex acceptio eius quod est vti, & ratio multiplicis acceptionis, est operatio eius ad diuersa. Si ergo quæratur cui⁹ potentiæ est actus, dicendũ ꝙ duobus primis modis est act⁹ oĩs potẽtiæ: tribus vero vltimis est actus ipi⁹ volun-
tatis cõissime, & communiter loquẽdo, est act⁹ oĩs potẽtiæ, & sic non loquitur Aug. Proprie vero actus est ipsius volũtatis, & sic patet primo obiectum in contrariũ. s. ꝙ sit omnis potentiæ. Quod obijcit secundo, ꝙ oĩs potentia referẽ in finẽ per actũ suum, dicendũ ꝙ illa potentia dr̃ vti suo actu, q̃ est dña sui act⁹, & talis potẽtiæ est referre actũ suũ, non tm̃ referri. Et qm̃ sola voluntas est dña sui act⁹, & sola est seipsam mouens, ideo ipa sola est cui⁹ est actiue vti. Alijs aũt potentijs cõtigit vti materialiter, & passiue, quia habent referri, & non referre. Et hinc est quod August. dicit, vti est assumere aliqd ĩ facultatem volũ- 19
tatis, facultas. n. dicit eius dñiũ, quo faciliter potest in actũ suũ tamquam illi⁹ princeps. Ad illud quod obijcitur, ꝙ rõnis est referre, dicẽdũ ꝙ dupliciter est referre. s. per collationem, & illationem, sicut præmissę referuntur ad conclusionem, & hoc est rationis, & hoc nõ est vti. Et est referre per inclinationẽ, & ordinationem ad aliud, & hoc est proprie voluntatis, quia põt aliquid assumere quiescẽdo ibi, vel aliud intẽdẽdo, & hoc est referre quo, vel per quod diffinitur vti, &c. Ad illud quod obijcitur de arte, dicẽdũ ꝙ ars dicit quod est operationis, & quod est speculationis. Secundum ꝙ dicit quod est speculationis, non habet vti, quia sic est rationis, ſm vero quod dicit quod est operationis, sic extenditur ad voluntatem, & eam regulat in vtendo.

Arist. 2. topicorũ.

Habitum memoriæ ingenium appellat.

18

Quid facultas voluntatis.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Vti creato quocunq; possumus vt obiecto, ad quod inclinamur, licet non quocunq; vt instrumento, vel actu.

Fundamenta.

Viso quid sit vti per essentia, Quæritur de vtibili, vtrũ.s. oĩ creato sit vtẽdũ. Et quod sic, videtur hoc modo. Prouer. 16 Vniuersa ꝓpter semetipsum operatus est Deus, ergo omnia sunt ordinabilia in Deũ. Sed omne ordinabile in Deum conuenit ordinare, sed ordinãdo ad Deũ ordinabile recte vtimur, ergo si oĩa conuenit ordinare, oibus est vtendum. Itẽ ens, & bonũ conuertuntur, sicut vult Diony. sed oĩa sunt entia, ergo oĩa sunt bona. Sed omne bonũ diligendũ, ergo omne creatum diligendũ, sed non est diligendũ propter se, ergo propẽ aliud, sed hoc est vti, ergo vti conuenit oĩ creato. Itẽ omni virtuti cõuenit recte vti, ergo opus oĩs virtutis est rectus vsus, sed vsus alicuius uirtutis est respectu mali pœnę, alicuius respectu mali culpę, vt patientiæ, & pnĩę, ergo malus oibus scilicet culpæ, & pœnæ cõtĩgit rectæ vti, ergo multo fortius bonis, ergo &c. Itẽ opposita nata sunt fieri circa idẽ, sed omnibus malis contingit abuti, ergo omnibus bonis contingit recte vti, ergo vtendum est omni creato.

De diuinis nomi.

4. Phi. 84.

Ad opp.

Contra. Charitas est per quam recte vtimur, qa omnia ordinanẽ in finem per charitatem quęcunq; recte ordinanẽ, sed dicit August. de doctrina Xpiana. Tm̃ quatuor diligenda sunt ex charitate, & tria tm̃ creata, vt nos, ꝓximus, & corpus proprium, ergo tm̃ tria referunt, siue ordinanẽ in finem per charitatem, cũ nõ sit vti recte nisi per charitatẽ, ergo tm̃ tribus est vtendũ, ergo nõ oĩ creato. Item oĩa qbus vtimur subiacent nr̃ę voluntati, sed quædam sunt quæ non subiacent nostrę volũtati, vt necessaria, & ppetua, ergo illis non est vtendũ. Itẽ omne illud quo ręcte vtimur, bono fine facimus, sed q̃dam sunt q̃ nullo bono fine possunt fieri, vt mentiri, & talia quæ mox noĩata coniuncta sunt malo, ergo talibus nõ est vtendũ. Item virtute nõ cõtingit male vti sicut patet ex eius diffinitiõe, ergo ib oppositis, malo culpę, siue vitijs nõ cõtingit recte vti, ergo non omnibus alijs a Deo est vtendum.

6. Eth. c. 3 & 5.

2. Eth. c. 6

20

RESP. dicendum q vti aliquo quatuor dicitẽ modis. Aut sicut instrumẽto quo operamur, sicut vtimur instrumento, vel organo, & sic non omnibus contingit vti, vt puta potentijs quæ sunt pure naturales, accipiendo vti proprie sicut accipit August. Aut sicut habitu quo regulamur vt puta virtute, & sic non oibus cõtingit recte vti, vt habitu vicij quo potius contĩgit obliquari. Aut sicut actu quo mouemur, & sic nõ oĩ actu conuenit vti, sicut illis quæ mox noĩata cõiuncta sunt malo. Aut sicut obiecto ad quod inclinamur, & sic oibus contingit vti, & abuti. Omnia.n. possunt sumi in facultatẽ volũtatis ad approbãdũ, vel respuendũ, & hoc patet p Augu. lib. 83. quæstionũ. Vtimur respuẽdis ad valitudinem, tolerandis ad iusticiã. Item August. 10. de Tri. c. 10. Voluntas totam intelligentiam capit, dum vtor oĩ eo quod intelligo. sed mala intelligũtur, ergo cõtingit vti malis. Aliter tamen vtimur bonis, aliter malis. Rõ.n. ordinationis in bonis nõ tm̃ ẽ ex pte ordinãtis, sed etiã ex parte ordinati, quia per se bona sunt vtibilia, & ordinabilia, & de sui natura, sed in malis ratio ordinationis non est ex parte ordinatorum, sed potius ex parte ordinãtis, & ideo mala nõ dicunẽ vtibilia. Vnde nota q cum vti sit assumere aliquid in facultatem voluntatis, hoc potest esse quadrupliciter, vel in facultatem voluntatis imperantis, sicut est de his quæ proprie pertinent ad vsum humanum. Vel in facultatem voluntatis acceptantis, sicut est dilectõ ꝓximi, & huiusmodi. Vel in facultatem voluntatis tolerantis, sicut sunt mala pœnę. Vel in facultatẽ uoluntatis respuentis, & sic assumuntur mala culpæ, & ordinãtur. Primis duobus modis intelligitur illud, cuius vsus bonus &c. AD illud ergo q obijcitẽ de charitate q tm̃ tria sunt diligẽda, dicendũ q diligere aliquid ex charitate est ordinari in summum bonũ, q per se charitas diligit. hoc autẽ contingit dupliciter. Aut enim contingit ordinare quod natum est deuenire in finem, & sic tantum tria creata

Vt adulterinum.

Vide prio sent. dist. 47. q. 5.

28

diligenda sunt ex charitate. Aut
22 illud per, quod deuenire est in summum bonum, & quia hoc potest esse suo modo per omnem creaturam, omnis creatura pōt diligi ex charitate, & oi creatura cōtingit vti. AD illud quod obijcitur ꝙ non oīa subiacent voluntati, dicendū ꝙ aliquis dr̄ subesse dominio volūtatis dupliciter. Aut q̄tum ad esse ipsi⁹ rei, & sic non oīa subiacent. Aut q̄tum ad actum voluntatis, q̄ est in respuēdo ipsā rem, vel approbādo, & hoc ꝑpter se, vel propter aliud, & tali mō oīa subiacent voluntati nr̄e. s. quantum ad actum appetitionis, vel respuitionis licet non primo modo. AD illud quod obijcit ꝙ q̄dā nullo bono fine possunt fieri, similiter ꝙ semper vicijs abutimur, dicendum ꝙ obijcitur ſm viā, qua contigit vti aliquo vt actu medio, & hoc mō non cōuenit vti peccato, vel sicut habitu regulante similiter, conuenit tamen eo vti sicut objecto recto per modum cōtritionis, & detestationis.

QVAESTIO III.

CONCLVSIO.

Solo bono creato est vtendum, & bono increato vti, est abuti.

Fundamenta. 3. Eth. c. 4

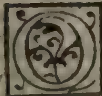
Q Stenso vtrum oī creato sit vtendū, & oī alio a Deo est quæstio, Vtrum solo bono creato sit vtēdum. Et ꝙ sic videtur. Omne bonū, aut est finis aut ad finem sed solo bono quod est ad finem est vtendum, quia ratio vtilis est ducere in finem, ergo cum solū bonum creatum sit ad finē, solo bono creato est vtendum. Item omne bonum aut est creatū, aut increatum. Sed si cōtingit vti bono increato, contingit illud referre ad aliud, aut ergo ad creatū, aut increatum, sed nō ad increatum, quia non est nisi vnū, ergo ad creatū. Sed sic refertur terminus ad uiā, & causa ad effectū, sed hoc est abusio nō vsus, ergo solo bono creato, siue creatura est vtendum. Itē Augusti. in lib. 83. q. diuidit honestum contra vtile, ergo nullum vtile honestum, & ē cōuerso. Sed deus est quid honestum per essentiā, ergo Deo non est vtendū. Item videtur quod non solum non sit vtendum Deo, siue bono increato. sed vti eo semꝑ sit peccatū mortale, quia Augus. dicit in lib. 83. quæstionū. Summa peruersitas est frui vtendis, & vti fruendis, sed qui vtit̄ bono increato vtit̄ bono fruendo, ergo &c. Contra. Contingit Deo recte seruire intuitu mercedis, quia multi sunt boni mercennarii, vt dicit Ambro. sed non cōtingit Deo seruire nisi amando, ergo cōtingit Deū recte amare intuitu mercedis, sed sic amans vtit̄ Deo, quia refert ad aliud, ergo. Item sicut summa bonitas habet se ad amorem, sic summa veritas ad cognitionem, sed cōtingit veritatem creatā cognoscere clari⁹ sine ꝑiudicio summę veritatis, & sine errore, ergo similiter contingit aliquā aliā bonitatem quam summā, ardenti⁹ diligere sine præiudicio summę bonitatis, & de ordinatione, ergo contingit amore ordinato aliud plus diligi q̄ Deum, ergo cōtingit Deū diligi ꝑpter aliud ordinate, & ita vti eo. Item videtur ꝙ nullū pctm̄ sit. cū q̄s vtit̄ Deo ꝑpter suam salutem, q̄a cui⁹ finis bon⁹ est, i ꝑm quoq; bonum, sed huius finis vsus bon⁹ est. s. nr̄a sal⁹, ergo vsus eius bon⁹, ergo non erit peccatum. Item vsus Dei aut est bonus, & sic vtendū Deo, aut est mal⁹, & sic Deus mal⁹, quia cuius vsus malus, ipsum malum, quia si Deus bon⁹, & eius vsus bon⁹, ergo Deo est vtendū. R̄n. dicendū ꝙ solo bono creato est vtendum, q̄a si bono increato vtimur, semꝑ est abusus, & abusus talis est mortale pctm̄, propter auersionē a fine, cum delectatione, & ꝑpter voluntatis inordinationem, quæ mīn⁹ diligit ipm quo vtimur, q̄ propter quod vtimur. 23 AD illud ergo q̄d obijcitur ꝙ contingit recte seruire Deo intuitu mercedis, Dicendū ꝙ illa merces, aut est ipse, sicut dn̄s dixit ad Abraham. Gen. 15. Ego merces tua. & sic intuens mercedem nō vtit̄ Deo, quia non refert ad aliud. Aut merces illa ē aliud, & tunc pōt eā quis intueri, vt vt causam mouentem, & sic est mal⁹ mercenarius, & sic vtitur, aut vt rationem

Ad opp.

in ducentem, & sic bonus, & hoc mô
24 nô vtitur. Ad illud ꝙ obijcitur, ꝙ clarior cognitio creaturæ non præiudicat creatori, ergo &c. dicendû ꝙ non est simile: quia claritas cognitionis non est in nostra potestate, sed ardor affectionis est in nr̃a potestate, iô requiritur a nobis ꝙ istum amorem ordinem⁹, non illã cognitionem. Aliquis tamen act⁹ cognitionis est in nr̃a potestate, vtpote actus fidei. quo si aliqs assentiat veritati primæ ꝑpter aliud, bñ præiudicat veritati, sicut amare ꝑ
25 pter aliud bonitati. Ad illud quod obijcit ꝙ finis vsus Dei est bonus, dicendum ꝙ finis dr̃ bonus dupliciter, aut q̃tum ad substantiã, aut quantum ad intentionem finiendi. & ꝓpositio illa intelligiť q̃tum ad intentionem finiendi, & hæc consistit in recta ordinatione, & illo mô non contingit vti Deo, qa non côuenit ordinari. Ad vltimum. s. vsus Dei, aut est bonus, aut malus &c. dicendum ꝙ illa ꝓpositio intelligiť de hñtibus ordinationem ad finem. sed non de iṗo fine. Vel intelligitur de actu naturali iṗarum rerum, & proprio, qui frequentius ab ipsa re elicitur, non de ordinatione ad finem, & sic non valet propositio ad propositum.

Habito de vti, & vtibili, consequenter quæritur de frui, & fruibili.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Frui ꝑ essentiã est actus voluntatis: licet actus aliarum viriû ad hunc disponant.

Fundamenta.

Qvid sit frui per essentiã, vtrum. s. sit actus volûtatis, an aliarum viriû. Quod sit act⁹ voluntatis, videtur ꝑ primã diffinitionem q̃ est, frui ẽ amore inhærere &c. sed amor est voluntatis, ergo & frui similiter. Si dicas ꝙ amor sumitur ibi côiter, s̃m ꝙ est in qualibet vi respectu sui actus. Contra. In ôibus alijs diffinitionib⁹ idem dr̃. Vnde dicitur in sequenti, fruimur cognitis, in quibus voluntas delectata conquiescit. Quietatio autem voluntatis est. Et in alia diffinitione ꝓbatur idipsum similiter, frui est vti cum gaudio. Gaudiû autem ad voluntatem proprie pertinet. Item ostendit ratione, quia fruitione delectamur, s̃m ꝙ delectabile est differentia boni, cum sit bonû honestum conferens, & delectabile, bonum aût, obiectum est voluntatis, ergo frui est solius bonitatis. Item, eo fruimur quo quietamur, sed quietatio respicit rationem finis, & finis rationem boni, & bonum est obiectum voluntatis ergo fruitio quæ ordinat ad illud similiter. Sed contra. Ois virtus appetit vniri suo obiecto, quo habito delectať, si cognoscit, & quiescit, ergo mot⁹ cum quietatione. & delectatione est oim virium, ergo cum talis sit fruitio, fruitio erit in oibus, non tantum in voluntate. Item. absentia rei amatę potius contristat amantem q̃ delectet, quod. n. delectat ipsum, hoc est ꝙ videt ipsã, & habet. Si ergo motus fruitionis est cû delectatione, cuã est ipsa delectatio, ergo hoc delectare est quia videt illud in quo est iṗa delectatio, sed visio respicit cognitiuã, ergo &c. Item Aug. in lib. de doctrina Christiana. hæc est sũma tota merces, vt ipso perfruamur. Sed sup illud ps. Ostendam illi salutare &c. Dicit glo. quod visio est tota merces, ergo si fruitio est merces. fruitio est visio ꝑ essentiã. Sed uisio est in cognitiua, siue ĩ ratione, ergo &c. Item. fide, & spe tendim⁹ in Deum. Aut ergo fruendo aut vtendo, sed nô vtendo cû Deo non sit vtendû, ergo fruendo, ergo fide, & spe fruimur, sed fides est habitus rationis cognitiuę, sed cuius est habitus, ei⁹ est actus, ergo actus fruitionis est act⁹ rônis, similiter vr̃ de irascibili, ergo &c.

3. Eth. c. 4

3. Eth. cap. 11

RESP. s̃m aliquos frui pertinet ad omnes vires, & hoc dicunt, quia omnes vires remunerabunť, q dicunt etiã ꝙ in gloria erit magis ꝓprie rônis, quia immediate se habet ad delectationem. Sed aliter videť dicendû s̃m. Aug. s. ꝙ sit actus ipsius voluntatis. Cum. n. tres dentur diffinitiones de frui. omnes dantur penes actum voluntatis, quem tripliciter est considerare.

derare. Primo mō communiter, ꝓut dicit motum cum delectatione, & sic
26 diffinit Aug. Frui est vti cum gaudio. Secundo prout dicit motū cum quietatione, & hoc mō diffinitur ab Aug. de doctrina Christiana. Frui est amore inhærere alicui rei ꝓpter seipsam, & hoc mō accipitur proprie. Tertio mō accipitur prout cōplectitur vtrūque .s. quietationem, & delectationē, & hoc mō diffinitur ab Aug. 10. de trinita. Frui est quiescere in cognitis voluntate ꝓpter se delectata, & sic accipitur ꝓprijssime. Quia ergo frui ſm omnem acceptionem dicit delectationem, vel quietem, vel vtrunq;, & omne tale habet rōnem boni, & hoc est obiectū voluntatis: ideo loquendo essentialiter, frui est actus voluntatis. Sed quia uoluntas nec delectat̄, nec quietat̄ nisi in eo, quod cognoscit vel per fidem, vel p spem, & ī eo quod habet p spem, vel in re, ideo actus aliarū virium ad hunc disponunt, nō tñ sunt ipsum frui essentialiter loquendo.
27 Ex hoc patet solutio ad illud quod cōmuniter cōsueuit q̄ri, quare frui nō diffinitur p actū cognitionis, sicut delectationis, cum hæc q̄stio fundata est super falsum. Aug. n. ponit in notificatione vna ꝙ est cognitionis cum dicit, Frui est quiescere ī cognitis. cadit tamen ibi sicut dispositio. Ex hoc etiā patet, quare non diffinit̄ per fidem, & spem, sicut p charitatem, quia charitas informat concupiscibilem, cuiꝰ est frui. Tñ ista quæstio similiter fundata est sup falsum, quia amor quo diffinit̄ frui, est cōmunis ad amorem castum, & libidinosum, vel quo auarus fruit̄ auro, non ꝓprius ipsius charitatis.
28 AD. illud ergo qđ obijcit, ꝙ omnis virtus habet delectari, & quietari cū vnit̄ suo obiecto, dicendum ꝙ ipsa voluntas, vt dicit Aug. amat sibi, & alijs. Et sicut etiā dicit Ansel. Voluntas inclinat alias vires, & alijs merei, ideo eius quietatio, & delectatio redundat in alias vires. Vnde sicut voluntas nō sibi cognoscit: sed ratio sibi cognoscit, & voluntati, ita voluntas sibi, & rōni delectat̄, & ipam quiescere facit.
29 AD illud qđ obijcitur ꝙ amans nō fruit̄ nisi videat, vel habeat, dicendū ꝙ videre, & habere requiruntur ad frui, similiter & amare. Nam si quis videt aliquid, & habet, numq̄ delectatur nisi amet, aliter tamen requiritur visio q̄ amor. Nam visio disponit, similiter & tētio, sed amor delitias suggerit. Vnde est quasi acumen penetrans, & ideo ei maxime cōuenit vnire, & per cōsequens delectare, & quietare, ideo essentialiter nō dispositiue est fruitio. Propter quod est intelligendum, ꝙ actus volūtatis potest dupliciter considerari .s. per modū appetitus, & complacentiæ. Primo modo antecedere pōt ipsam visionem. Secūdo vero cōsequit̄, & in hoc est pfecta ratio ipsius fruitionis .s. in cōplacentia rei visę, & habitę. AD illud. visio 30
est tota merces, dicendum ꝙ illud nō dicit̄ ꝓprie, sed per cōcomitationem. quia visio, & complacentia in qua est pfecta ratio fruitionis inseparabiliter se habent. AD illud qđ obijci- 31
tur, ꝙ fide, & spe fruimur, dicendum ꝙ illud non est verum p se, quia quælibet harū accipit rationem tendentiæ a charitate, vnde fruitio nō est ex istis, nisi p charitatem. Sola. n. charitas considerat finem in ratione finis, & obiecti, vnde non dicit̄ aliquis sperare Deum, sicut amare.

Ostenso quid sit frui p essentiā, q̄stio est de fruibili. Et primo vtrum Deo contingat frui. Secūdo vtrum fruendum sit ipso solo. Artic. 1

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Deo est fruendum, cum ipse solus perfectè finiat.

Vod Deo sit fruendum ostendit̄ sic. Eo fruendū est, quod beatos nos facit. quia in beatitudine est recta fruitio, sed Deo beati efficimur, quia ipse est nr̄a beatitudo, ergo Deo est fruendum. Item bonum est amabile, ergo magis bonū magis amabile, & summe bonū summe amabile, sed eo fruimur ꝙ summe amamus, ergo &c. Item pulchrū delectat, magis pulchrū magis dele- Fundamenta.

delectat, ergo summe pulchrum summe delectat, sed eo fruimur in quo summe delectamur, ergo &c. Sed cōtra. Vbi est fruitio ibi est delectatio, sed delectatio est coniunctio conuenientis cū conuenienti, Dei autem ad facturam nulla est conuenientia, imo summa distantia, ergo nec delectatio, ergo nec fruitio. Item excellens sensibile corrumpit sensum, vel saltem contristat, quia vera delectatio non est nisi in mediis, ergo pari ratione excellens intelligibile corrumpit, vel contristat intellectum. sed Deus est excellentissima lux, ergo cōtristat, non delectat, ergo &c. Si dicas ꝙ sensibilis potentia est corruptibilis non intellectus, hoc non soluit, quia intellect⁹ dum est in carne fatigatur, & impeditur in actu corpore corrupto. Item vbi fruitio ibi quietatio, sed in infinito non est qetatio, quia semp est aliquid extra accipere, ergo cum Deus sit infinitus in Deo, nō est quietatio, ergo non fruitio.

Ad opp. 1. Eth. c. 8

Arist. 2. de ani. 123

3. Phy. tex. 63.

10. Eth. cap. vlt.

RESP. dicendum ꝙ Deo fruendū est, eo ꝙ ipse solus pfecte finit, & delectat ipsam animā propter se, & super oīa. AD illud ergo ꝙ objicit quod delectatio est coniunctio conuenientis &c. dicendum ꝙ est conuenientia per vnius naturę participationem, & per comparationem. Prima conuenientia facit cōmunitatem vniuocationis. Secunda communitatem analogiæ siue pportionis, & hoc est ſm triplicem differentiā, aut ſm similem cōparationem duorū ad duo, vt sicut se habet hō ad animal, ita albedo se habet ad colorem. Aut ſm dissimilem cōparationem duorum ad vnū, vt animalis, & cibi ad sanitatem. Vel ſm comparationem duorum ad inuicem, vtputa cū vnum est imitatio, vel similitudo alterius. Similitudo.n. nō conuenit cum consimili in tertio sed seipsa aīa. Sic est in ppposito, quia anima est expressa similitudo Dei, hæc conuenientia in vno extremo ponit inclinationem, & indigentiā, in alio quietationem, & sufficientiam, quia vnum factum est propter alterum, vnde ordinatur ad alterum. Et quoniā ad inclinationis quietationem, & indigentiæ suppletionem, vbi est sensus. est delectatio siue sequit, ideo anima cum tali modo quietatur a Deo, fruitur eo.

E sic habent Deus & anima proportionem similitudinis licet Sco. q. 1. dist. 1 videat negare dicēs ibi esse relationem proportionis, & nō similitudinis vid. hunc dist. 3. q. 1. ad primum.

AD illud qđ objicitur, quod excellentia sensibilis corrūpit sensum, ergo &c. dicendum ꝙ non est simile de intelligere, & sentire. Et ad hoc est triplex rō. Vna est ex parte virtutis apprehēsiuæ. Alia ex parte apphensiuæ obiecti. Tertia ē ex parte modi apprehendendi. Ex parte virtutis apprehensiuę, quia sensus potest corrumpi, intellectus autem non. Cuius ratio est, quia sensus dependet ab organo, in quo est quædam medietas, & armonia quæ non tantum corrūpitur per contrarium sed per excellens, sed intellectus non dependet ab organo, qa vis est immaterialis, ideo nō tristatur in excellenti. Et parte obiecti non est simile, quia obiectū intelligentiæ excellens iuuat, & cōfortat, quia influentia talis cognoscibilis procedit ab intimis, & intrat ipsam potentiā, & ideo ipsam corroborat, & confortat. Sicut si magnus mōs daret virtutem portādi se, facilius ferretur q̄ paruus. Sic est in intelligibili, quod Deus est. Sensibile aūt obiectum tm̄ extra excitat, & ideo hoc corrumpit, illud autem non. Ex parte modi apprehendendi similiter est dissimilitudo, quia sensus i apprehensione sui obiecti tendit ad exterius, vñ per illud dispergitur exterius, nec fortificatur interius, ideo debilitatur. Sed obiectum intellectus cū sit intimū ipsi intellectui, in eius pceptione virtus non dispergitur, sed colligitur, & quāto virtus est magis vnita, tanto fortior. AD illud qđ objicitur de infinito, Dicendum ꝙ infinitum dr̄ dupliciter. s. per priuationem perfectionis, & sic materia dicitur infinita, & talis infiniti non est finire, sed potius finiri indiget, ſm quod est possibile. Alio mō infinitum dicitur per priuationem limitationis, & qđ sic infinitū est, proprie habet finire, qm̄ vltra ipsum cum non sit mai⁹ cogitare, non conuenit aliquid appetere, vnde talis infinitas conuenit vltimo fini, quæ maxime habet finiendi rationem.

33

3. de ani. tex. 4

34

Quæ

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Solo Deo proprie frui possum⁹, communiter autem frui licet ijs quæ spiritualiter delectãt, & coniungunt fini.

Fundamenta. 1. Eth. c. 8

TRVM solo Deo, siue bono increato sit fruendum. & ꝙ sic videt. Illo solo est fruendum quod est propter se diligendum. sed illud est propter se diligendum, quod est propter se bonum, illud aũt propter se est bonum, quod bonitatem quam habet nec habet ab alio, nec bonitas illa est ad aliud. hoc autem est solus Deus ergo &c. Item illo solo est fruendũ, quod quietat aię appetitum. Sed aię appetitus nõ quietatur sufficienter nisi in eo quod est illa perfectius, & maius bonum, hoc autem est solus Deus, ergo &c. Item appetitus aię non sufficienter quietatur, nisi per aliquid quod aiam implet, quia ex ea parte aĩa deficit in quiete, qua deficit in plenitudine, sed est capax Dei secundum appetitum: ergo si omne creatum est in infinitũ, minus illo, nullum creatum supplet animæ appetitum. Et hoc est ꝙ dicit Aug. Animam totius trinitatis capacem; nihil minus q̃ trinitas põt implere. Item, bonum quod põt cogitari, põt appeti, ergo si aliquo mai⁹ bonum põt cogitari, maius illo põt appeti, sed omni finito maius põt cogitari, ergo maius põt appeti, ergo nullum finitum terminat aiæ appetitum sufficienter, ergo solo bono infinito quod est Deus est fruendum, quo habito non põt amplius cogitari, nec desiderari.

Hanc infrigit sco. q. 1. dist. 1. lib. 1

Ad opp. Contra. vr̃ ꝙ bono creato contingat frui, quia q̃uis appetit⁹ materiæ sit infinitus, tñ per formã creatam incorporalem, & incorruptibilem sufficienter finit, ergo similiter vr̃ ꝙ sit aliquod bonum creatum, qđ sufficienter finiet aiæ appetitum, sed omni tali est fruendum, ergo aliquo bono creato est fruendum. Item appetitus humanus est finite capacitatis, ergo non capit nisi finitum, vel si capiat infinitum, capit finite, ergo si finiat per illud qđ capit, finitur per bonum finitum, ergo videtur quòd aliquo bono finito sit fruendũ. Item

35 specialiter videt quòd hoĩe sit fruendum, quia omni eo est fruendum quo Deus fruitur: sed Deus hoĩe fruitur, quia hominem amat, sed amore illo quo amat se amat hominem, quia nõ est in eo duplex amor, sed primus est fruitionis. ergo & secundus. Item vr̃

36 specialiter đ virtute. Quia omni illo est fruendum quod est propter se appetendum. hæc est manifesta per se, sed omne bonum honestum est propter se appetendum. Quia honestum est quod sua vi nos trahit, & dignitate sua nos allicit, sicut dicit Tull⁹, & Aug. diuidit honestum contra vtile, sed virtus cadit in genere honesti, ergo virtute est fruendum. Item videtur specialiter đ beatitudine, omni; eo est fruendum, quo habito animus quescit, & delectat, & nihil vltra; põt q̃rere, sed beatitudo creata est hmõi, ergo &c.

Tullius in Rhetorica lib. 83. q.

RESP. Dicendum, ꝙ solo Deo est fruendum ꝓprie accepto frui, prout dicit motum cum delectatione, & quietatione. Sed cõiter accepto frui prout dicit motum cum delectatione tñ, omnibus q̃ spiritualiter delectant, & coniuncta sunt fini, cuiusmodi sunt fructus, dona, & beatitudines, põt frui homo nõ indebite, sed primo modo, solo Deo. Et ratio huius est, quia nihil potest animam sufficienter finire, nisi bonum ad qđ est creata. Hoc autem est bonum summum quod superius est aĩa, & bonũ infinitum qd excedit aiæ vires. Cognitio enim animæ rationalis est cognitio non arctata, vnde nata est quodammodo oĩa cognoscere, & vnde non implet cognitio eius aliquo cognoscibili, nisi quod habet in se oĩa cognoscibilia, & quo cognito omnia cognoscuntur. Similiter affectio eius nata est diligere omne bonum, ergo nullo bono sufficienter finitur affectus, nisi qđ est bonum oĩs boni, & qđ est ad omnia in oĩbus. De quo bono Exo. 23 Ostendam tibi omne bonũ. hoc aũt est summum bonũ ergo &c.

similiter

Similiter nihil sufficienter finit animam, nisi bonum infinitum, quia ad hoc vt finiatur necesse est ipsam finiri secundũ existimationem, alioquin non esset beata, nisi se existimaret beatam. Existimatio autem supergredit̃ omne finitum: quia omni finito põt maius cogitari aliquid, ergo cum affectio posset se extendere eo vbi est existimatio, necessario affectio animę supergreditur omne finitum. & si hæc nullo bono finito sufficienter finitur, fruẽdum est ergo solo Deo, quia summum bonum, & infinitum. & non solum Deo fruendum propter perfectã finitionem, sed etiam propter perfectam delectationem. Ad delectationem.n. concernitur delectabile, & cõiunctio eius cum eo quod delectat. Omne autem quod delectat animam delectat in ratione boni, & pulchri, & quoniã solus Deus est bonitas, & pulchritudo, ideo in Deo solo est pfecta delectatio. Item, quia ibi est coniunctio, solus autem Deus est qui perfectissime coniungitur. Nam coniungitur ſm veritatem, & intimitatem. Solus enim deus propter summã simplicitatem, & spiritualitatem illabit̃ animæ, ita ꝙ secundum veritatem est in anima, & intimior animæ q̃ ipsa sibi. Omnes.n. hę quattuor rõnes, ad vnam reducuntur .s. ad hãc, quia nata est aĩa ad percipiendum bonũ infinitum, quod Deus est, ideo in eo solo debet quiescere, & eo frui.

37 AD illud vero quod obijcitur de appetitu materiæ, dicendum, quod appetitus materiæ ordinatur ad formam tanq̃ ad perfectionem substantialem, ex qua & materia fit vnum: & ideo necesse est, formam esse eiusdem generis cum materia, nec est omnino supra materiam ideo finita est omnis talis forma, talis autem si sit incorruptibilis, propter necessariam sui vnionem arctat appetitum materiæ, & arctatum finit. Vnde non finitur in sua amplitudine. Appetitus autem animæ non sic arctatur propter vnionem cum appetibili, imo dilatatur, & ideo oportet ꝙ perficiat̃ aliquo omnino summo.

38 AD illud quod obijcitur, ꝙ nõ capit nisi finite, dicendum ꝙ infinitum bonum finite capit, q̃m ipsa est finita. sed quoniam bonũ illud est infinitum, ideo ab ipso totaliter absorbetur, & iam eius capacitas vndique terminatur. vnde non tantum gaudebit, sed sicut dicit Anselmus, in gaudium domini introibit. Quod si totum caperet, & non vinceretur, nec absorberetur, adhuc posset insurgere appetitus ad amplius aliquid capiendũ. Patet ergo ꝙ ad hoc ꝙ anima compleatur, q̃uis capacitatem habeat finitam, tamen necesse est adesse bonum infinitum.

AD illud vero qđ obijcitur de hoie, dicendũ ꝙ Deus diligit hoiem, & amor Dei est amor fruitionis, tñ homine non fruitur, quia diligendo se diligit hominem, id est fruendo se vtitur hoie. Quod patet sic, quia dilectio Dei ad creaturam nõ est affectio, sed affectus communicatio. Cõmunicatio autem secundum rationem habitualem, attenditur ſm bonitatem, quia bonum est quod natum est se communicare, ſm rationem vero actualem attẽdit̃, siue respicit voluntatem. Quia enim vult, ideo facit. Ratio ergo communicandi venit ex voluntate, & bonitate, sicut ratio cognoscendi ab exemplari, & intelligentia. Quia ergo ex conuersione voluntatis supra suã bonitatem nos diligit, ideo se fruendo nos diligit. 39

AD illud quod obijcitur de virtute, quòd virtus est bonum honestum, dicendum ꝙ bonum honestum dicitur dupliciter Aut quod est pure bonum, aut in quo relucet eius similitudo. Primo modo honesto est fruendum propriæ accepto frui, quia hoc solum terminat, & quietat. Secundo modo non, nisi communiter accipiat̃ prout dicit delectationem. Huiusmodi.n. ꝑpter assimilationem ad Deum, habent pulchritudinem qua nos delectant, & alliciunt. tamen in ipsis non est quiescendum, quia tunc amittunt pulchritudinem, quia virtutes cum ad se referuntur superbę sunt, & inflatę. 40

AD illud quod obijcit̃ de beatitudine, dicendum ꝙ beatitudo creata non finit appetitum per se, sed per coniunctionem cum increata, vnde aĩa ipsa diligit ꝑ Deum nõ, ꝑ se. 41

DE MYSTERIO TRINITATIS & vnitatis.

DISTINCTIO II.

HOC quoq; vera ac pia fide tenendum est, quòd Trinitas vnus sit & solus verus Deus, vt ait Augu. in 1. lib. de Trinit.s. Pater, & filius, & Spiritus sanctus, & hæc Trinitas vnius eiusdemq; substantiæ, vel essentiæ dicitur, creditur, intelligitur, quæ est summum bonum; quòd purgatissimis mentibus cernitur. Mentis enim humanæ acies inualida in tam excellenti luce non figitur, nisi per iustitiam fidei emundetur. Item in lib. 1. retract. c. 3. Non approbo ꝙ in oratione dixi. Deus qui non nisi mundos verum scire voluisti, responderi.n. potest, multos etiam non mundos multa scire vera, De hac re ergo summa & excellentissima cum modestia & timore agendum est, & attentissimis auribus, atq; deuotis audiendum; vbi quæritur vnitas Trinitatis, Patris .s. & Filij, & spiritus sancti, quia nec periculosius alicubi erratur, nec laboriosiùs aliquid quæritur, nec fructuosiùs aliquid inuenitur. Proinde omnis, qui audit, & legit ea quæ de ineffabili & inaccessibili luce diuinitatis dicuntur, studeat imitari, atq; seruare quod venerabilis doct. Aug. in 1. lib. de Trin. de seipso ait. Non pigebit me, inquit, sicubi hæsito quærere, nec pudebit sicubi erro, discere. Quisquis ergo audit hoc, vel legit, vbi pariter certus est, pergat mecum, vbi pariter hæsitat, quærat mecum, vbi errorem suum cognoscit, redeat ad me, vbi meum, reuocet me. Ita ingrediamur simul charitatis viam tendentes ad eum, de quo dictum est, Quærite faciem eius semper.

De trinitate & vnitate secundum quod creditur. Cap. 1. Augu. tomo 1. in lib. 1. Soliloqo c. 1 Sumptum ex Aug. li. 1. de Tri. Cap. 3. 1. Tim. 6 Cap. 2 Lib. 1. de Trini. c. 3. Psal. 104. Aug. i lib. retr. ad 1. cap. 4. vbi dixi, de patre & filio qui gignit & quem gignit vnū est, dicẽdū fuit vnum sunt.

Quæ fuerit intentio scribentium de Trinitate.

OMNES autem catholici tractatores, vt in eodem 1. lib. de Trinit. cap. 4. August. ait, qui de Trinitate, quæ Deus est, scripserunt, hoc intenderunt, secundum scripturas docere, ꝙ Pater, & Filius, & Spiritus sanctus vnius sit substantiæ, & inseparabili æqualitate, vnus sint Deus, vt sit vnitas in essentia, & pluralitas in personis. ideòque non sunt tres dii, sed vnus Deus, licet pater filium genuerit, & ideò filius, non sit qui pater est, filiusq; à patre sit genitus, ideò pater non sit qui filius est, & Spiritus sanctus, nec pater sit, nec filius, sed tantum patris, & filij spiritus, vtriq; coæqualis, & ad Trinitatis pertinens vnitatem. Teneamus ergo patrem & filium & Spiritum sanctum vnum esse naturaliter Deum, vt ait August. in lib. de fide ad Petrum, neq; tamen ipsum patrem esse, qui filius est, nec filium ipsum esse, qui pater est, nec spiritum sanctum ipsum esse, qui pater est aut filius.

Sicut ipsa veritas apertè loqtur. Ioan. 1. dicens. Ego & Pater sum⁹.

De conse. dist. 3. c. omnes. 1. * vsian Vna est enim patris, & filij & spiritus sancti essentia, quam Greci homousion vocant, in qua non est aliud pater, aliud filius, aliud spiritus sanctus quanuis sit personaliter alius pater, alius filius, alius spiritus sanctus.

Quis ordo sit seruandus cùm de Trinitate agitur.

Cap. 2 CAETERVM vt in primo lib. de Trinit. Augu. docet, primo secundum authoritates sanctarum scripturarum, vtrum fides ita se habeat demonstrandum est. Deinde aduersus garrulos ratiocinatores, elatiores magis quàm capaciores, rationibus catholicis, & similitudinibus congruis ad defensionem & assertionem fidei vtendum est, vt eorum inquisitionibus satisfacientes, mansuetos pleniùs instruamus, & illi, si nequierunt inuenire quod querunt, de suis mentibus potius quam de ipsa veritate, vel de nostra assertione conquærantur.

Testimonia sanctorum de Trinitate.

PROPONAMVS ergo in medium veteris, ac noui testamenti authoritas, quibus diuinæ vnitatis atq; Trinitatis veritas demonstretur, ac primum ipsa legis exordia occurrât, vbi Moses ait, Audi Israel, dominus Deus tuus, Deus vnus est. Item Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, non erunt tibi alij dij præter me, Ecce hic significauit vnitatem diuinæ naturæ. Deus enim vt ait Ambro. in 1. lib. de Trinit. nomen est naturæ, dominus verò nomen est potestatis. Item alibi Deus loquens ad Moisen, ait, Ego sum qui sum, & si quæsierint nomen meum, vade & diceis, Qui est, misit me ad vos. Dicens enim Ego sum, non, Nos sumus, & Qui est, non, Qui sumus apertissimè declarauit vnum solum Deum esse. In cantico etiam Exodi legitur, Dominus omnipotens nomen eius. non ait, domini. vnitatem volens significare. Personarum quoq; pluralitatem, & naturæ vnitatem simul ostendit dominus in Gen. dicens, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Dicens enim faciamus ad nostram, pluralitatem personarum ostendit, dicens verò imaginem, vnitatem, essentiæ. Vt enim dicit Augu. in lib. de fide ad Petrum. Si in illa natura patris & filij & spiritus sancti vna esset tantùm persona, non diceretur, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Cùm enim dicit ad imaginem, ostendit vnam naturam esse, ad cuius imaginem homo fieret: cum verò dicit nostram ostendit eundem deum non vnam, sed plures esse personas.

[Marginalia: Deut. 6. / Exo. 20. / * de fid. ad Gratianũ cap. 1. & 2. / Exod. 3. / Exod. 15. / Gen. 1. ad finẽ cap. 1]

Apertè ostendit quòd nec solitudo, nec diuersitas, nec singularitas ibi est, sed similitudo.

Circa finem. HILARIVS quoque in lib. tertio de Trinit. dicit his verbis significari quòd in Trinitate, nec diuersitas est, nec singularitas, vel

vel solitudo: sed similitudo, & pluralitas, siue distinctio, ait enim sic, Qui dixit: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram: inuicem esse sui similes, in eo quòd dicit, imaginem & similitudinem nostram, ostendit. Imago enim sola non est, & similitudo sibi non est, neque diuersitatem duobus admisceri alterius ad alterum similitudo permittit. Item, idem in quarto lib. absolutius voluit intelligi significationem hanc non ad se esse referendam tantum, dicendo: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. professio enim consortij sustulit intelligentiã singularitatis: quia consortium aliquod, nec potest esse sibi ipsi solitario, neque rursum solitudo solitarij recipit, faciamus: neque quisquam alieno à se, loquitur, nostram. Vterq; ergo sermo, scilicet, faciamus, & nostram, vt solitarium, eundemq; non patitur; ita neq; diuersum à se alienumq; significat. Solitario conuenit, faciam, & meam; non solitario verò conuenit dicere, faciamus. & nostram. vterq; sermo vt non solitarium tantum, ita neq; differentẽ esse, vel diuersum esse significat. Nobis quoq;, nec solitarius, nec diuersus est confitẽdus. Ita ergo Deus ad communem sibi cum Deo imaginem eandemque similitudinem hominem reperitur operari: vt nec significatio efficientis admittat intelligentiam solitudinis, nec operatio constituta ad eandem imaginem, vel similitudinem patiatur diuersitatem diuinitatis. In his verbis Hila. pluralitatem personarum voluit intelligi nomine consortii: atque significauit nomine consortij, vel pluralitatis non poni aliquid, sed remoueri. Pluralitas enim, vel consortium personarum cum dicitur, solitudo, vel singularitas negatur: cum dicimus plures esse personas, significamus quòd non est vna sola. Ideò Hilarius volens ista subtiliter, & sane intelligi, ait: Professio consortij sustulit intelligentiam singularitatis: non dicit, posuit aliquid: ita etiam cum dicimus tres personas, singnlaritatem, & solitudinem tollimus, & quòd pater non est solus, nec filius est solus, nec spiritus sanctus est solus, significamus: & quòd nec pater tantum est & filius, nec pater tantum, & spiritus sanctus, nec filius tantum, & spiritus sanctus. De hoc autem in sequenti plenius agetur, vbi etiam secundum quid similes dicantur tres personæ, & verum aliquo modo sit ibi diuersitas, vel differentia ostendetur.

Circa medium.

Quid ex verbis Hilarii intelligi debeat.

Distin. videlicet 19. huius primi, & 24. 31. ac. 34.

Ad idem quod cœperat, redit, vt alias authoritates supponat.

NVNC verò ad propositum redeamus, & ad ostendẽdum personarum pluralitatem, atque essentiæ diuinę vnitatem, alias sanctorum authoritates inducamus. Moyses dicit: In principio creauit Deus cælum & terram: per Deum significans patrem: per principium, filium. Et pro eo quod apud nos Deus dr̃, Hebraica veritas habet heloym: quod est plurale huius singularis, quod est hel. Quod ergo non est dictum hel, quod est Deus: sed heloym, quod interpre

Gene. 1.

tari potest dij, siue iudices: ad pluralitatem personarum refertur. Ad quam etiam illud attinere videtur, quod diabolus per serpen-
Gene. 3. tem dixit: Eritis sicut dij. Pro quo in Hebraico habetur heloym: ac si diceret: Eritis sicut diuinæ personæ. Ille etiam maximus prophetarum, & regum Dauid, qui suam cæteris præfert intelligentiā,
Psal. 118. dicens: Super senes intellexi: vnitatem diuinæ naturæ ostendens
Psal. 67. ait: Dominus nomen est illi: non dicit. Domini. Alibi etiam eiusdem vnitatem, & æternitatem simul ostendens, ait ex persona Dei
Psal. 80. Israel, Si me audieris, non erit in te Deus recens, neque adorabis
vel de fide ad Gratianú.c.5. Deum alienum. Aliud horum, vt dicit Amb. in lib. 1. De Trini. significat æternitatem: aliud vnitatem substantię indifferentis: vt neque posteriorem patre, neque alterius diuinitatis filium, vel spiritum sanctum esse credamus. nam si patre posterior est filius, vel spiritus sanctus, recens est: & si vnius non est diuinitatis, alienus est: sed nec posterior est, quia recens non est: nec alienus, quia ex patre natus est filius, ex patre procedit spiritus sanctus. Alibi quoque di-
Psal. 32. stinctionem personarum insinuans ait, Verbo Domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Alibi etiam ait, Be-
Psal. 66. nedicat nos Deus Deus noster, benedicat nos Deus, & metuāt eum omnes fines terræ. Trina enim confessio Dei, trinitatem exprimit personarum: vnitatem verò essentiæ aperit, cùm singulariter subiū-
Esa. 6. git, eum. Esaias quoque dicit se audisse Seraphim clamātia, Sāctus, sanctus, sanctus, dominus Deus. Per hoc quod dicit ter sanctus, Trinitatem significat: per hoc quod subdit, dominus Deus, vnitatem essentiæ. Dauid quoque æternam filij generationē apertè insinuat
Psalm. 2. ex persona filij, dicens. Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego
Esa. 53. hodie genui te. De hac generatione ineffabili Esaias ait. Generationem eius quis enarrabit? In lib. quoque Sap. æternitas filij cum Patre monstratur, vbi Sapientia ita loquitur, Dominus possedit me
Prou. 8. ab initio viarum suarum, antequam quicquam faceret à principio: ab æterno ordinata sum, antequam terra fieret, necdum erant abyssi, & ego iam concepta eram, nec dum fontes, nec dum montes, aut colles, & ego parturiebar: adhuc terram non fecerat, & cardines orbis terræ, quando præparabat cœlos, aderam, quando appēdebat fundamenta terræ, cum eo eram cuncta componens, & delectabar per singulos dies ludens coram eo. Ecce aptum de æterna genitura testimonium, quo ipsa Sapientia perhibet se ante mundum conceptam esse, & parturiri, idest genitam, & apud Patrem æternaliter
Eccle. 24. existere. Ipsa etiam alibi ait, Ego ex ore altissimi prodij primogeni-
Michæ. 5. ta ante omnem creaturam. Michæas quoque propheta æterna verbi generationem, & temporalem ex Maria simul insinuauit, dicēs, Ecce tu Bethleem Ephrata, paruulus es in millibus Iuda, ex te egredietur, qui sit dominator in Israel, & egressus eius ab initio a diebus æternitatis.

Specialia

Specialia testimonia de spiritu sancto.

DE Spiritu sancto etiam expressa documenta in veteri Testamento habemus, In Gen. enim legitur, spiritus domini ferebatur super aquas. Et Dauid dicit, Quo ibo à spiritu tuo? In lib. Sap. dicitur, spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum, benignus est enim spiritus sapientiæ. Esaias quoque ait, Spiritus domini super me. Gene. 1. Psal. 138. Sap. 1. Esa. 61.

De testimoniis noui testamenti.

NVNC verò post testimonia veteris testamenti de fide sanctæ trinitatis, & vnitatis, ad noui testamenti authoritates accedamus, vt in medio duorũ animalium, idest testamentorum cognoscatur veritas, & forcipe de altari summatur calculus, quo tangantur ora fidelium. Dominus itaque Christus vnitatem diuinæ essentiæ, ac personarum Trinitatem apertè insinuat, dicens Apostolis, Ite, baptizate omnes gentes in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. In nomine vtique ait, vt Ambr. ait in li. 1. de Tri ni. non in nominibus, vt vnitas essentiæ ostendatur. Per nomina tria quæ supposuit, tres esse personas declarauit. Ipse etiam ait, Ego & pater vnum sumus, vnum dixit, vt ait Ambro. in eodem, ne fiat discretio potestatis naturæ, & addidit, sumus, vt patrem, filiumquè cognoscas, scilicet vt perfectus pater, filium perfectum genuisse credatur: & quòd pater & filius vnum sint, non confusione personæ, sed vnitate naturæ. Ioannes quoque in epistola canonica ait; Tres sunt qui testimonium perhibent in cœlo, pater, verbum, & spiritus sanctus, & hi tres vnum sunt. Ipse etiam in initio euangelij sui ait, In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. vbi apertè ostendit filium semper, & æternaliter fuisse apud patrem, vt alium apud alium. Apostolus quoq; apertè Trinitatem distinguit dicens. Misit Deus spiritum filij sui in corda nostra. & alibi, Si spiritus eius qui suscitauit Iesum, habitat in nobis, &c. Item alibi Trinitatem atque vnitatem euidentissimè commendat, dicens, Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, ipsi gloria. Ex ipso ait, Vt August. in lib. de Trin. ait, propter patrem: per ipsum dicit, propter filium: in ipso, propter spiritum sanctum. Per hoc verò quod non ait, ex ipsis, per ipsos, & in ipsis, nec ait, ipsis gloria, sed ipsi, insinuauit hanc Trinitatem vnum Deum esse. Sed quia singulæ penè syllabæ noui testamenti hanc ineffabilis vnitatis, atque Trinitatis veritatẽ concorditer insinuant, inductioni testimoniorũ super hac re supersedeamus, & rationibus, congruisque similitudinibus ita esse, prout infirmitas nostra valet, ostendamus.

Abac. 3. Esa. 6. Mat. vlt. Ioan. 10. cap. eodẽ. 1. Ioã. 5. Ioan. 1. Gal. 4. Rom. 8. Rom. 11. Lib. 1. c. 6

De trinitate, & vnitate secundum ꝙ creditur &c.

DISTINCTIO II.

Hoc itaq; vera, ac pia fide tenendum est.

Expositio. ECVNDA pars primi libri in qua materia indagata, incipit eam Magr̃ prosequi. Diuiditur autem hæc

Diuisio. pars ĩ duas partes. qm̃ dupliciter est considerare res quibus fruendũ est, scilicet in se, & in comparatione ad creaturas. In se rõne trinitatis, & vnitatis. In comparatione ad creaturas ratione scientiæ, potentię, & voluntatis. Primo ergo agit de sancta trinitate, & vnitate. Secundo de scientia, & potentia, & voluntate, infra Distinct. xxxv. Cumque supra disseruerimus. De ipsa autem sacratissima trinitate tripliciter contingit tractare, Quoniã primo contingit ipsam credere, Secũdo creditam intelligere, Tertio intellectã dicere, siue enunciare. Credere autem est per auctoritatem, intelligere per rationem, dicere catholicam, & rationabilem locutionem. Ideo primo de ipsa trinitate, & vnitate agit ſm ꝙ creditur. Secundo de ipsa ſm quòd credita per rationem intelligitur, infra distinc. 3. Apostolus namque ait. Tertio ſm quod credita, & intellecta, rationabiliter & catholice exprimitur, infra distinc. 22. Post prædicta nobis differendum videtur de noĩm diuersitate. Et patet ordo. Prius enim & verius est eam credere q̃ intelligere, multi enim credunt qui non intelligunt, & prius similiter est intelligere, q̃ sermone exprimere. Prima pars .s. ſm quod creditur, continet præsentem distinctionem: & quoniã materia est difficillima, Primo ponit modum procedendi. Secundo vero exequitur ibi. Proponamus ergo in medium. Item prima pars habet tres partes. In prima præmisso prohęmio de mysterio trinitatis, & vnitatis, tangit modum agendi, qm̃ debet esse cum modestia, timore, & diligentia, p̃mittens materiam circa quam agere intendit. In secunda subiungit intentionem scribentium de trinitate, ibi. Omnes aũt catholici tractatores. Tertio tangit ordinem, ibi. Cæterum, vt in primo libro. Modus scribendi de trinitate debet esse fundatus supra intellectum fidei, & cũ modestia, & timore propter periculũ. Intentio scribentium de trinitate est, quòd pr̃, & fili⁹, & spũs sanctus sunt tres personæ, & vnus De⁹. Ordo scribendi est, primo per auctoritates ostendere veritatem, deinde per rõnes, & congruas similitudines. Similiter secunda pars in qua Magister auctoritatibus sacræ scripturæ intendit ostendere trinitatem, & vnitatem, habet duas partes ſm quòd sacra scriptura habet duas partes, scilicet nouum, & vetus testamentum. Ideo primo ostendit hoc p auctoritates ve. tes. deĩde per auctoritates noui. ibi. Nunc vero post testimonia &c. Et qm̃ vetus testm̃ duas habet partes. s. legem, & prophetas, in quibus fides explicatur, iõ oñdit primo per testiõnia legis. Secundo per testimonia prophetarum, ibi. Ille etiã maximus prophetarum. Prima iterum pars in qua probat per testimonia legis, duas habet partes. Primo .n. probat essentiæ vnitatem. Secundo vnitatem simul, & trinitatem, ibi. Personarum quoque pluralitatem. Similiter illã pars de testimonijs prophetarũ habet duas partes. In prima ꝓbat essentiæ vnitatem, & personarũ pluralitatem in cõmuni. Secundo vero spãliter ostendit filij generationem, & spiritus sancti processionem, ibi. Dauid quoq; æternã filij gñationem. Similiter illa pars in qua ꝓbat per auctori. no. test. habet duas partes. Primo. n. probat per auctori. siue per testimonia Iesu Christi. Secũdo p auctoritates Apostolorum, ibi. Iohannes quoque in epistola ca. Auctoritates, & earum explanationes, & numerus, & diuersitates satis patent in littera.

Purgatissimis mentibus cernitur.

Videtur hoc male dicere, quia nulla mens dum est in via purgatissima est, Dub. 1

Resp. est, sed tantum in patria. R ñ. Dicendũ ꝙ meus ad hoc ꝙ Deum contempletᷣ perfectè, indiget purgari quo ad intellectum, & affectum: ideo dicit per iusticiam fidei, id est per fidem quæ facit iustum in opere, & per se purgat intellectum: sed iusticia affectũ. Vtriusque autem purgationis triplex est gradꝰ. Nam intellectus purgatus est cum abstrahitur a sensibilibus speciebus, purgatior cũ mundatur a phãtasticis imaginibus, purgatissimꝰ cum a physicis rationibus. Gradus purgationis affectus, sunt isti. purgatus est affectus cũ mundatur a culpa, purgatior cũ a sequela, purgatissimus cum ab occasione. hoc autem possibile est fieri in via: iō dicit Magr̃ &c. & in hoc statu idoneus est contemplari.

Mentis.n.humanæ acies inualida, in tam excellẽti luce nõ figitur &c.

Dub.2 Contra. Videtur enim ꝙ mundata nõ figatur, ibi. quia quantuncunque mundetur, adhuc excedit lux illa improportionabiliter aciem mentis, ergo si propter sui excellentiam non potest videri a non hñte fidem, nec etiã ab hñte. Respon. Differt dicere considerari, & figi, & cõpῥhendi. Considerari potest lux diuina a mente non munda, vt a philosophis, sed figi nõ potest in illa, nisi mens a vicijs pura, comprehendi non potest, nisi in patria. Ratio autem quare non pōt figi, est duplex. Vna, quia est supra intellectum, & iō intellectus in ea non figit, nisi habeat gluten affectus, sed statim recedit. Alia ratio, quia oculus sanus est illi luci proportionabilis ſm qualitatem, & sic non ſm quantitatem; sed si oculus sit infirmus, siue lippus, sicut est in non habente fidem, vtroque modo est improportionabilis, & ideo non figitur.

Respon.

Deus.n. & dominus, nomen est naturæ, & nomen potestatis.

Dub.3 Obiicitur contra hoc verbum Ambro. quia vt dicit Damascenus, Hoc nomen Deus imponitur ab operatione, vnde dicitur ab athin, quod est ardere, vel a thein, quod est sonare, vel a theasthę, quod est videre. Respondeo dicendum, ꝙ de hoc noĩe, & consimilibus est loqui dupliciter. Aut quantũ ad id cui imponitur, & sic est nomen naturæ, quia ei imponitur quod est summa natura. Aut quantum ad id a quo imponitur, & sic est nomen operationis, quia imponitur ab opere. 3 Respon.

Ego sum, qui sum.

Dub.4 Quæritur de hac circumlocutione. vtrum hoc nomen, ego sum qui sum, sit nomen essentiæ, vel personæ. Et quod personæ, videtur, quia pronomen demõstratiuum certam significat personam. Et iterum, loqui est actus personæ. Si forte dicas ꝙ Ego, quia significat originem, stat ꝓ persona patris, Sum, quia significat actum egredientem, stat pro persona filij, Qui, relatiuum nectens vtrumq; stat pro pſona Spiritus sancti. Hoc nihil est, quia pro eodem stat relatiuum, & añs. R ñdeo. Dicendum, ꝙ illud nomen qui est, & ego sum qui sum, est nomen essentiæ ꝓprie, hic.n. est quædam circumlocutio, significans entitatem in omnimoda perfectione, & absolutione. & hoc est nomen propriũ diuinæ substantiæ. Et quod obijcitur ꝙ pronomen significat certam personam, dicendum ꝙ ꝑsona ibi dicitur certum suppositum verbi, & hoc est substantia, & natura. Respon.

Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram.

5 Dub.5 Quæritur vtrum imago stet ibi ꝓ essentia, aut pro ꝑsona. Si ꝓ essentia, ergo idem est dicere imaginem nostram, quod essentiam nostram. Si pro ꝑsona, nõ debet dici nostra, sed mea. Si pro imagine creata, nihil ad propositum, quia per hoc nõ probatur vnitas naturæ. R ñdeo, Dicendum, quòd secundum ꝙ doctores sancti hic accipiunt, imago, & similitudo dicit essentiam, & relationem. Importat. n. imago vnitatem cum distinctione, & similitudo similiter; propter intrinsecam relationem. Et iō in hoc noĩe, imago, & similitudo, quãtum ad aliquid sui Respon.

 signifi-

significationis notatur vnitas essentiæ, quantum ad aliquid notatur pluralitas personarum. Et ideo aliter exponit Augu. aliter exponit Hilarius. Augu. considerat partem significati secundum essentiæ vnitatem, sed Hilarius totum: vnde dicit, quod noie imaginis, & similitudinis simul intelligit vnitas, & pluralitas. sed Aug. in hoc quòd est faciamus, & nostram, considerat solum significatum: & ideo pluralitatem. Hilarius vero considerat & significatum, & consignificatum. Ideo in vtroquè dicit intelligi pluralitatem, & vnitatem.

Nequè diuersitatem duobus admisceri alterius ad alterum similitudo permittit.

Dub. 6 Contra ista verba Hilarij obijcit. Similitudo est rerum differentium. eadem qualitas. ergo similitudo compatitur secum differentiam. Rñdeo, dicendum, quòd est similitudo secundũ accidens, & similitudo secũdum substantiam. Et hæc est duplex, sm totũ, & sm partem. Similitudo secundum accidens, vel sm partem, substantiæ admittit diuersitatem: sed non similitudo secundum totum. & quoniã in diuina essentia est summa simplicitas, ideo non potest esse similitudo secundum accidens, nequè secundum partem, & ideo similitudo non compatitur diuersitatem naturæ.

Respon. 6

Significauit nomine consortii, uel pluralitatis nõ poni aliquid, sed remoueri.

Dub. 7 Cõtra. quia ex his verbis Magistri vr, quod ois numeralis dictio sm ipsum nihil ponit, sed tñ priuat: sed hoc vr falsum. Cum. n. in diuinis sit vera pluralitas psonarum, non tantum priuatiuè, sed etiã positiuè, videntur dici.

Respon. 7 Rñdeo, Hęc fuit positio Magistri quæ cõiter non tenetur, quia nõ habet veritatem sicut infra melius patebit. Tñ Mgr excusatur, quia dixit quòd non ponunt aliquid noia numeralia, quia important numerum, qui non est propriè in diuinis. Numerus. n. cãtur ex vnitatum aggregatõe, & distinctione, & distinctio vnitatum fit tripliciter, continui diuisione, formarum dispersione, gradu, siue ordine. Quoniam igitur in diuinis non est aggregatio, nec taliter distinctio, ideo nec numerus proprie.

In prĩcipio creauit Deus cęlum & terram.

Dub. 8 Quæritur quare magis hoc nomen Deus constet siue supponat pro persona patris, quàm ꝓ persona filij? & quomodo trinitas intelligatur ex hoc? Ad hoc dicendum, octo modis innuit nobis personarum pluralitas in scriptura. Primo modo significatione. Mat. vlt. In nomine patris, & filij, & spiritus sancti, Secundo consignificatione. Ge. 1. In principio creauit. vbi habemꝰ nos, Deus, hæbrei heloym, quod est nominatiuus pluralis huius nominatiui singularis hel. Tertio modo suppõne, vt cum dicitur Deus genuit Deum, Prouerb. 8. Añ omnes colles ego perturiebar. i. generauit me dñs. Quarto modo appropriatione, vt Gene. 1. ibi. In principio creauit Deus &c. Deus. n. ibi patri appropriatur, & principium filio. Quinto modo iteratione, vt Esa. 6. Sanctus, sanctus, sanctus, dñs Deus sabaoth. Sexto modo ordine verborum. Psalmus. Benedicat nos Deus Deus noster, benedicat nos &c. Septimo modo connotatione in actu missionis, vt cum dicitur Gal. 4. Misit Deus &c. Octauo modo apparitione sicut apparuerãt Abrahæ tres uiri. Genesis. 18.

Respon. 8

Ille etiam maximus prophetarum.

Dub. 9 Contra, quia super illud Matt. 17. Apparuerunt illi Moyses, & Helias dicit glos. Helias fuit maximus prophetarum. non ergo dicendum. Rñ. Spiritus prophetiæ in maiori abundantia datus, prophetam dñi facit excellentiorem. Põt ergo dupliciter dari in maiori abundãtia. aut quia ad plura, aut quia ad altiora. Heliæ, datꝰ est ad plura, quia ad futurorum prouisionem, & miraculorum operationem,

Resp. 9

tionem. Sed Dauid ad altiora, quia sicut patet ex eius prophetia, plura vidit clarius, quia prophetia intellectuali.

Dominus possedit me in initio &c.

Dub.10 Obijcitur, quia possessio est rei inferioris: ordo rei posterioris conceptio. similiter sonat in sexus fragilitatem, & ptus similiter, quæ oĩa non conueniunt diuinis. R ñ. Sapientia describitur per comparationem ad effectus, & per comparationem ad principium. Et qm̃ per cõparationem ad effectus habet in se thesaurum infinitum immunerositate, & habet ordinem in discretione, ideo describitur per verbum possidendi, & ordinãdi. Describitur etiã per comparationem ad suum principium a quo emanat emanatione intrinseca, in eo ꝙ est de substantia emanantis. Ideo describitur per verbum conceptionis, & parturitionis.

Resp. 10

Artic. AD declarationem eorum quæ de sacra trinitate, & vnitate dicit Magister, quatuor possunt quæri circa partem istam. Primo quæritur, vtrum in Deo sit ponere essentiæ, siue naturæ vnitatem. Secundo vtrum in Deo sit ponere personarum pluralitatem. Tertio vtrum ĩ diuinis psonis sit ponere infinitatem. Quarto & vltimo, vtrum in diuinis personis sit ponere trinitatem.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Plures Deos esse, non solum nõ est possibile, sed neque intelligibile.

Fundamenta. Boet. lib. primo de Ebdom. Aristo. 12. meth. & 8. phy. 34

Vod in Deo sit ponere essentiæ, siue naturæ vnitatem, videt ratione ostensiua, triplici habita suppositione quã oportet poni. Tum propter eius simplicitatem, Tum propter communẽ animi conceptionem: q̃ est ꝙ Deꝰ est, quo maius excogitari non põt. Tum ratione status, qui non non est nisi in summo, & primo. Suppositio prima est, ꝙ Deus est simplicissimus. Ex hac arguitur, ꝙ cum nullo alio diuerso possit cõmunicare, quia si communicat, & differt, ergo non sunt idem, ergo est ibi cõpositio. Si nihil põt communicare, ergo nec deitatem, nec entitatem, ergo si sunt duo Dij, cũ vnꝰ sit ens, & alter non est ens, si vnus est Deus, alter non est Deus, ergo si duo sunt Dij, nõ sunt duo Dij. Item, secũda suppositio est, ꝙ Deus est omnipotentissimus. Ex hac arguitur, ergo poterit facere ꝙ omnis alia potentia a sua nihil possit: ergo si sunt duo diuersi in natura, hoc põt facere vnus de altero, ꝙ alter nihil possit, & e conuerso. Sed cui potest potẽtia auferri, nõ est Deus, ergo si duo sunt Dij, nullus est Deus. Itẽ, tertia suppositio est, ꝙ Deus est simpliciter summus. Ex hac arguitur, ergo oĩa sunt infra ipsum, ergo oĩa alia ad ipsum, & ab ipso. Si ergo sunt duo Dij, vnus est ĩfra alterũ, & e conuerso, vnus est ab alio, ꝓm naturam diuersam, & e conuerso vnus est ad alterum, & ecõuerso, sed quod est infra aliud in natura, & ab alio, & ad aliud, nõ est Deꝰ, ergo &c. Itẽ, hoc potest probari per deductionem ad impossibile. Si sunt duo Dij, aut vnus est vbi alius, aut non est. Si vnus vbi alter, ergo vnus in altero, cũ sint eodẽ mõ essendi, ergo vnus est alteri materialis, ergo alter non est Deꝰ. Si vnus est non vbi alter, ergo vterq; limitatus, ergo neuter infinitus. Item si plures sunt dij boni, aut vnus intelligit alterum, aut non. Si non, ergo vterq; est ignorans. Si intelligit, aut ergo per pñtiam, aut per spẽm, aut ꝑ seipsum. Si per pñtiam, ergo vnus in altero, ergo deus illabitur Deo, & pficit Deũ. Si per spẽm, ergo cõpositus. Si per seipsum, ergo vnus exemplar alterius, ergo & principium. Item, si duo sunt dij diuersi, quorum vterq; est summũ bonum, aut vnus diligit alterum, vt diligendus est, aut nõ. Si sic, cum vterque sit summum bonũ, vterquè est diligendus amore fruitionis, ergo vterquè fruitur altero: sed q fruitur alio bono a se, illo indiget, er-

go vnus indiget alio, ergo vterq; est indigens, ergo neuter Deus. Sed contra, ergo plus potest deus facere, q̃ intellectus noster posset cogitare. Sed intellectus humanus (vtpote gentium) intelligit plures Deos omnipotẽtes, ergo Deus põt hoc facere. Sed quicq̃d põt esse in diuina natura, est ibi: quia æterna ergo &c. Item, plura bona sunt meliora paucioribus: sed plures dij sunt plura bona, ergo melius aliquid erunt duo, q̃ vnus. Sed ẽm Ansel. Oẽ quod melius est circa Deũ est ponẽdũ, ergo est ponere plures Deos. Item, quorũ est diuersa ọpatio, diuersa est virtus, & diuersa est natura; sed ọpatio trium personarum est diuersa, quia apparitio in columba fuit solius spiritus sancti, & solus filius assumpsit humanã naturam, ergo sunt diuersi in secunda, ergo sunt plures dij. Item, magna potentia est, quæ potest magnum, & maior quæ maius, & maxima q̃ maximum: sed Deus super omnia est summe potens; ergo potest producere summum bonũ. Sed hoc est Deus, ergo cum in ęternis sit idem esse & posse, ergo &c.

Ad opp. Monolog. cap. 15. 3. Phy. 20

11 RESP. Dicendum, ꝙ impossibile est plures Deos esse, & si recte accipiatur significatũ huius nominis Deus, non solum est impossibile, sed etiam non intelligibile. Deus. n. dicit simpliciter summũ, & in re, & in opinione cogitãtis. Quia in re, ideo oĩa ab ipso, & in ipso, & ad ipsum, & in ipso omnino est status, ideo ĩpossibile est intelligere, saluo hoc intellectu, ꝙ aliquid sibi parificetur aliud ab ipso. Item, nihil maius Deo cogitari põt, nec etiam ęquale, quia summũ in opinione. ideo impossibile, & non intelligibile est ponere plures deos.

AD illud ergo quod obijcitur de gentibus, dicendum, ꝙ non fuit intellectus, sed fictio, præterea non intelligebat Deum ẽm nobilitatem diuinã, ideo non valet. Et ad illud, plus potest Deus facere &c. Dicendum, ꝙ duplex est intellectus .s. rationalis, &

12 phãtasticus. De primo verum est, sed de secundo non: quia multa possum⁹ cogitare ẽm phantasiã, quæ Deus nõ põt facere: quia non conuenit illi in quo inconueniens minimum est, & impossibile. AD illud quod obijcit, ꝙ plura bona sunt meliora paucioribus. Dicendum, ꝙ istud habet veritatem in bono creato, & finito, quod ratione suæ finitatis recipit bonitatis augmentum per additionem alterius boni. non aũt habet veritatem in bono infinito, quia q̃tuncunque addas bonum infinitum infinito, semp ego intelligo de bonitate tm̃ in vno, quã tũ in pluribus. AD aliud quod obij- 13
citur de diuersitate operationum. Dicendum, ꝙ pater & filius & spiritus sanctus in omni operatione conueniunt, sed in relatione differunt. Vnde in incarnatione est operatio ꝓductionis illius naturæ, & est vnio. In primo conueniunt tres ꝑsonæ. In secundo non. Similiter in columba est columbæ formatio; & eius signatio. In primo conueniũt. In secundo nõ. Exemplum Aug. de trini. est, ꝙ ad formationem huius noĩs, memoria, concurrit memoria, intelligentia, & voluntas: hoc tñ nomen memoria, significat alteram potentiarum, simili modo est in proposito. AD illud quod 14
obijcitur ꝙ magna potentia &c. Dicendum, ꝙ producere aliquid est tripliciter. Vel de se ipso, vel de aliquo creato, vel de nihilo. De seipso potest Deus producere summũ simpliciter, sed ille non erit alius in natura propter naturæ simplicitatẽ. De alio, vel de nihilo non potest producere summum simpliciter, sed in gñe, nõ propter defectũ potentiæ agentis, sed ꝓpter defectũ creaturæ, quã necesse est esse limitatam, & ita non potest producere alium Deum.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Personarũ pluralitas, in diuinis est ponenda, vt docet fides.

VTRVM sit ponere in Deo personarũ pluralitatem. Et ꝙ sic, ostendítur, supponẽdo de Deo quattuor. Primum est, ꝙ in ipso sit summa beatitudo. Secundum

Fundamenta.

dum est, summa perfectio. Tertiũ est, summa simplicitas. Quartũ est, summa primitas. Ex prima suppositione, arguitur sic. Ibi est summa btitudo, sed vbicunq; est summa btitudo, est summa bonitas, summa charitas, & summa iocunditas. Sed si est summa bonitas, cum bonitatis summæ sit se communicare, & hoc est maximè in producendo ex se æqualẽ, & dãdo esse suũ, ergo &c. Si summa charitas, cum charitas nõ sit amor priuatus, sed ad alterũ, ergo relinquit pluralitatẽ. Itẽ, si summa iocunditas, cũ nullius boni sine socio sit iocũda possessio, ergo ad summã iocunditatem requiritur societas, & ita pluralitas. Ex secũda suppõne arguitur sic. Ibi est summa perfectio, sed perfectionis est producere talem qualis ipse est in natura, ergo necesse est ibi esse multiplicationem, sed hoc non põt esse ſm aliam essentiam, ergo oportet ꝙ sit ſm aliã personam, siue suppositum. Ex tertia suppõne arguitur sic. Ibi est summa simplicitas, sed simplicitatis est ꝙ aliqua natura sit in pluribus, vt patet in vniuersali, sed ex defectu simplicitatis ẽ ꝙ numeretur in illis, ergo si in Deo est simplicitas in nihilo deficiẽs, est in pluribus non numerata essentia, ergo &c. Ex quarta suppõne argr̃ sic. Ibi est summa primitas, sed quanto aliquid est prius, tãto fœcundius est, & aliorum principiũ. ergo sicut essentia prima est principium aliarũ essentiarum, sic persona pr̃is cũ sit prima: quia a nullo est principio, & habet fœcunditatẽ respectu personarũ, sed fœcunditas in Deo respectu Dei, nõ põt esse nisi actui coniuncta, ergo necesse est plures esse personas. Sed cõtra, vr̃ ꝙ ex eisdem suppositionibus posset argui contrarium, & ita destruuntur rõnes, & conclusiones iam positæ. Si enim ibi est summa btitudo; cum beatum per essentiã sibi soli sufficiat ad beatitudinem, ergo nõ est necesse põnere aliam personam ad btitudinem, siue iocunditatẽ. Item, contra secundam suppositionem sic obijcitur. Si est ibi perfectio summa, ergo æq̃ plena, & perfecta est essentia in vna persona, vt in pluribus. Si aũt vltra perfectionem additio est superflua, pluralitas non est in diuinis. Itẽ, contra tertiam rõnem sic. Si est ibi summa simplicitas, cũm pluralitas opponatur simplicitati, & opposita non pñt esse circa idẽ, ergo si Deus est vnus, & in eo est simplicitas, nõ ergo pluralitas, cum per oĩa sit simplex. Item, contra quartã suppositionẽ sic. Si ibi est summa primitas, ergo cũ status sit in primo principio, & status est in vnitate, ergo primitas non ponit pluralitatem, sed vnitatem, ergo vr̃ ꝙ vna sit tãtũm persona.

Caue hic à Sco. q. 3. 2. par. distin. 2. lib. pri. ibi. qa pluralitas fecundi.

Ad opp.

15 RESP. Dicendum ꝙ in diuinis est ponere personarum pluralitatem, sicut fides dicit, & rõnes prædictæ ostẽdunt, si quis sine cõtradictione cõsideret. Nam ratione simplicitatis essentia est communicabilis, & potens esse in pluribus. Rõne primitatis, persona ex se nata aliam producere, & voco hic primitatem, innascibilitatẽ, rõne cuius, vt dicit antiqua opinio, est fontalis plenitudo in patre ad omnem emanationem, & hoc infra patebit. Ratione perfectionis, ad hoc est apta & prompta. Rõne beatitudinis, & charitatis, eadẽ essentia diuina est voluntaria. Quibus conditionib⁹ põsitis necesse est ponere personarũ pluralitatem.

16 AD illud ergo quod obijcitur in contrarium, ꝙ beatum per essentiam sibi soli sufficit, ergo non indiget &c. Dicendum, quòd verũ est ꝙ non indiget, nec ponendus est alius ꝓpter indigentiam tanq̃ beatificãs, sed in beatitudine cõicans. Similiter ad illud quod obijcitur, quòd deitas eq̃ plena, & perfecta est in vno, vt in pluribus. Dicendũ, quòd & si sit eq̃ plene, non tñ ita plene declaratur: & præterea eo ipso quo plene est in pr̃e, redũdat in alias personas redundantia perfectionis. AD illud quod obijcitur ꝙ pluralitas repugnat simplicitati. Dicendum, quòd est quędã pluralitas ꝑ additionem, & hæc repugnat, q̃dam per originem, & hæc non addit, nec cõponit, nec repugnat simplicitati: sed potius solitudini, & sic est in diuinis, vt infra patebit. AD illud quod obijcitur, quòd in primo est stat⁹. Di- 17

cendũ.

cendũ, quòd ſicut in eſſentijs vna eſt eſſentia prima, a qua ſunt aliæ, & ad quam, ſic in perſonis eſt vna pſona a qua ſunt aliæ, & ad quam: & in illa ẽ ſtatus originis, qa illa à nullo, & hæc eſt perſona pr̃is. Vnde Aug. illi perſonæ appropriat vnitatem, dicẽs, in patre vnitas &c.

QVAESTIO III.

CONCLVSIO.

Perſonarum diuinarum numerus finitus eſt: quia numeralis infinitas repugnat perfectioni, & ordini.

Ad opp. TRVM in diuinis pſonis ſit ponere infinitatem? & quod ſic oſtẽditur hoc mõ: quia creatura cũ ſit finita, quicquid eſt in ipſa, eſt actu finitum, ergo ab oppoſitis, quia diuina eſſentia eſt infinita, quicquid eſt in ipſa, eſt infinitè, ergo cũ in Deo ſit numerus perſonarum, erit infinitus, & ita erunt infinitę perſonæ. Item, cũ duplex ſit infinitas, virtualis, & numeralis, infinitas virtualis eſt in Deo, ergo pari rõne ĩfinitas numeralis: ergo in Deo ſunt infinitæ perſonæ. Item infinita virtus cũ emanet ſm ſuã totã infinitatem, nõ tm̃ producit infinitum intẽſiuè, ſed ẽt extenſiuè. Sed virtus patris in productione pſonarũ emanat ſm oĩmodam ſui ptãtem; ergo nõ tm̃ producit pſonas infinitas in virtute, imo infinitas ĩ numero. Itẽ hoc ipm oſtenditur ſic. Multiplicatio perſonarũ aut eſt virtutis, aut nõ. Si nõ, ergo nõ dꝫ in diuinis poni. Si eſt virtutis per ſe, ergo maior multiplicatio erit maioris virtutis, & ſummę virtutis infinita multiplicatio, ergo &c. Contra hoc oñdit quadruplici conditione, q̃ ſumitur ab hoc, ꝙ ſemꝑ Deo eſt attribuendũ quod nobilius eſt, ꝙ neceſſe eſt ponere finitatem ꝑſonarum. Prima eſt diſtinctio: ſecunda ordo: tertia cõnexio: quarta ſumma cõpletio. Ex cõditione prima oſtendit ſic. Si eſt ibi diſtinctio, nõ ergo cõfuſio:

Fundamenta. ſꝫ vbi ẽ ĩfinitas ibi ẽ cõfuſio, ergo &c. Itẽ, ex ſecunda ſic. vbi eſt ordo, ibi ẽ terminatio; quia vbi deficit terminatio, deficit mediatio, & ꝑ conſequens ordo; ſꝫ vbi eſt terminatio, nõ eſt infinitas, ergo ſi in diuinis ẽ ordo, nõ eſt infinitas. Item, ex tertia ſic. vbi ẽ cõnexio, neceſſe ẽ ꝙ oñs pſonę procedant ab vna: nã ſi vna ab alia, & ita cõſequenter: tunc eſt infinita diſtãtia ĩter primã, & vltimã: & hoc eſt icõueniens, ergo oẽs ab vna. Aut ergo eiſdẽ modis, aut diuerſis. Si eiſdẽ, ergo nulla diſtĩctio. Si diuerſis & diuerſi modi emanãdi ſunt finiti, ergo &c. Itẽ, ex quarta ſic. Si eſt ibi ſumma cõpletio, ergo nata eſt diuinitas pſonas cõplere, cũ cõpletio pſonarum ſit i beatitudine. nata eſt illas cõplere. Sꝫ ſi eſſent perſonæ infinitæ, ipoſsibile eſſet aliquẽ beatificari a Deo; cognitio enĩ cuiuslibet pſonæ eſt de ſubſtãtia beatitudinis, cũ tota bonitas q̃ eſt ſubſtãtiale p̃mium, ſit in q̃libet pſonarum: ergo aut aĩa oẽs cognoſceret, aut nõ eẽt btã; ſed ĩpoſſibile eſſet oẽs cognoſcere, cũ virtꝰ eius ſit finita, ergo &c.

Caue hic a Sco. diſt. 1 1. q. 2. vbi tenet ꝙ poſſumus frui eſſentia nõ fruendo de perſona.

RESP. Dicendũ, ꝙ in diuinis pſonis q̃tum ad numerũ, nõ eſt poneř infinitatem, ſꝫ finitatem. Rõ aũt huiꝰ eſt, qa infinitas numeralis repugnat pfectioni, & ordini: qa eſt p receſſũ ab vnitate, ſiue a ſua origĩe. Similiter infinitas molis, & ideo neutra eſt in Deo. Infinitas aũt virtutis eſt p acceſſum ad vnitatem, & ideo iſta cum ſit perfectionis, ponenda eſt in Deo. 18

AD illud ergo qđ obijcit, quòd quicquid eſt in Deo eſt ĩfinite, Dicendum quòd verum eſt infinite; ſed nõ qualibet infinitate, ſed illa qua Deus eſt infinitus: & hęc eſt infinitas ĩmenſitatis: & tali mõ eſt trinitas infinita, nõ infinitate numerali, quæ nõ congruit Deo. Et per hoc patet rñſio ad ſm. ſ. q̃re infinitas numeralis nõ eſt ponenda in Deo, ſicut virtualis. 19

A D illud ꝙ obijcit, quòd infinita virtus ĩ infinitate emanãs ꝓducit infinita, Dicendum, quòd diuinę virtuti nõ cõuenit ꝓductio, niſi perfecti; & ideo nõ cõuenit ei ꝓductio alicuiꝰ infinitatis, niſi illius quæ ſtat cũ ſumma perfectione: hæc aũt nõ eſt infinitas

tas numeralis, & ideo nō est in Deo.

10 AD vltimum ꝙ obijcitur, quòd potētiæ est se multiplicare. Dicendū, quòd nō omni mō multiplicare se est potentiæ, sed perfecte multiplicare se, potentiæ est, & cōuenit Deo: nō sequitur ergo, magis se multiplicare est maior perfectio; nisi intelligat̃ pfectè sed infinitè se multiplicare ẽm numerū, est impfectè; ideo nō cōuenit deo.

QVAESTIO IIII.

CONCLVSIO.

Tres tantum sunt personæ diuinæ, vt fides catholica docet.

Ad opp.

VTRVM in diuinis psōnis sit pōere trinitatem? Et ꝙ nō, imo magis dualitatem, oñdit̃ sic. Pater totū quod pōt dat filio: sed q dat totū quod pōt, non pōt amplius dare; ergo nec aliā personā pducere, cū illud sit dare. Item, pater gñrat filiū tanq̃ verbū per oīa equale, & per oīa dicens, & exprimens ipsum: sed multiplicatio personarum est ad declaratiōem virtutis: ergo vr̃ ꝙ superfluat aliū pducer̃. Item, ostendit̃ ꝙ ibi debeat esse quaternitas per rōnem emanationis. Quia eñ filius emanat per gñrationem, non per pcessionem, iō q̃uis nō gñret, tamē spirādo pducit; eadem rōne vr̃ ꝙ spūs sanctus q̃uis nō pducat spirādo, possit gñrare, siue gñret, cū nō gñretur. Item cū in diuinis sit duplex modus pducendi .s. vnus per modum naturæ, alius per modū voluntatis, & ibi debeat esse cōpleta rō pductionis: vr̃ ꝙ ibi debeat esse modus pducendi tertius per modum artis. Si sic, erit ibi ponere quartā personam ẽm hunc modū pducendi Sed contra, ꝙ sit ibi trinitas tm̃, oñdit̃ ex suppōnibus superius factis: quia necesse est in illa trinitate esse beatitudinem, pfectionem, simplicitatem, primitatē. Ex prima suppositione ostendit̃ sic. Si est ibi summa btitudo: ergo sūma cōcordia, ergo est sūma germanitas, summa charitas. Sȝ si essent plures, q̃ tres, nō esset ibi summa germanitas. Si pauciores, non esset ibi summa charitas: ergo sunt tres tm̃. Probatio minoris. Si est ibi quarta persona, aut procedit ab vna, aut a duabus, aut a tribus. Si ab vna, vel duabus tm̃, tūc nō perfectè, & æqualiter cōuenit cū oībus. Si aūt a tribus, tūc duæ personæ intermediæ magis cōueniunt ad inuicem, quā cum extremis; qa pducunt̃, & pducunt, & ita non est ibi pfectus nexus. Item, si essent pauciores q̃ tres, nō esset ibi perfecta charitas; qa perfectus amor, & est liberalis, & est cōis. Quia liberalis, iō tendit ad alterū. Quia cōis, iō vult aliū diligi ab altero, & diligere alterū sicut se, & a se: ergo est ibi dilectio, & cōdilectio, hoc aūt nō pōt esse minus q̃ in trib⁹. Ex secūda suppositione sic. Si est ibi summa perfectio: ergo persona pducens perfectè, pducit, & q̃tum ad modum pducendi, & q̃tum ad eum qui pducit. Sȝ nō reperitur nisi duplex modus producendi nobilis. Oñe eñ agēs, aut agit per modū naturæ, aut per modū voluntatis: sicut vult Philosophus: ergo his duobus modis, & tm̃ his producit: sȝ persona producta quolibet istorū modorū est perfectissima: ergo si vltra perfectionem est omne quod superfluit, & quod est citra, deficit: necesse est esse tm̃ duas psonas emanātes, & nō plures, nec pauciores: & vnā a qua emanāt, ergo tm̃ tres. Item, ex tertia sic. Si est ibi summa simplicitas: pr̃ totū dat cuilibet: ergo pcedentes, siue emanātes nō distinguunt̃ penes ea q̃ accipiunt: sed penes modū accipiendi, & emanādi: sed duo tm̃ sunt modi emanādi, ergo nō pñt esse nisi duę personę emanantes, & tertia pducens, ergo &c. Itē, ex quarta sic. Si rōne primitatis, ẽ ibi sūma fęcunditas, nulla persona pōt pducere aliquo gñre producendi quo producit: qa respectu illius nō est prior: ergo cū duę personę emanent ẽm duos modos emanādi, impossibile est ꝙ his modis pducat. & nō sunt alij modi, er go nō pñt pducere aliā personā: ergo sunt tantum tres.

Aristo. 2. phi. 49.

Caue hic a Sco. 1. sent. dist. 2. par. 2. q. 4. ibi Ad argu. qua probāt ꝙ in Deo sūt tantū duo principia pductiua, vbi ipse dicit Aristo. nō loquutum esse de volunt. ite distincta ab intellectu.

Fundamenta.

11 RESP. dicendum, ꝙ sicut fides catholica dicit, pōnere est tm̃ tres psonas, nō plures, nec pauciores, & ad hoc

hoc sumit rō necessitatis, & cōgruitatis. Rō necessitatis quare nō pñt esse pauciores q̃ tres, est summa btitudo, & summa perfectio. Nā summa btitudo exigit dilectionem, & cōdilectionem: summa perfectio duplicem emanationem .s. naturæ, & liberalitatis: & ad hoc ad minus exigunt tres p̄sonæ. Item, rō necessitatis quare non pñt esse plures, ẽ summa simplicitas, quæ nō patit personas distingui, nisi ẜm modos emanādi. Est iterū principalis fœcunditas, q̃ nō permittit p̄sonā ꝑducere aliquo gñre emanationis, nisi ẜm rōnem intelligēdi sit prior illo. Vnde prima persona q̃ est innascibilis, & inspirabilis, generat, & spirat. Secunda vero persona, qa inspirabilis sꝫ genita, nō generat, sꝫ spirat. Tertia persona qa spirat, & procedit a gñrante, nec gñrat, nec spirat: & ideo ipossibile est esse plures personas q̃ tres. Rō congruitatis sumit ex sufficientia cōbinationum, & ex perfectione numeri ternarij. Ex sufficientia cōbinationū, qa cū amor sit in omnibus personis, vt dicit Richar. & nō sit nisi triplex amor, vꝫ gratuitus, debitus, & ex vtroq; permixtus, tantū erunt tres personę. Vna q̃ tm̃ dat, in qua est amor gratuitus. Alia quæ tātum accipit, in qua est amor debit⁹.

22 Et media quæ dat, & accipit, in qua ẽ amor permixtus ex vtroq;. Item, alio mō possunt cōbinari, ẜm rōnem originis, & hmōi cōbinationis sufficientia in tribus cōsistit. Nā cōtingit intelligere personā q̃ est principiū personæ, & nō est principiatū: & rursum personā q̃ est principiatū, & nō principium personæ: & tertio mō personā q̃ est principiatum, & principiū. Quartus aūt modus, ꝙ nec sit principium, nec principiatum, est oino impossibilis, nec intelligibilis. Rō cōgruitatis ex parte numeri est, qa numer⁹ iste .s. ternarius habet in se primam perfectionem, qm̃ primus numerus est, q cōstat ex oibus partibus suis .s. vnitate & dualitate; q̃ simul iunctę faciūt tria. Senarius aūt dicit primus perfectorum, qa cōstat ex oibus partibus suis aliquotis .s. tribus, duob⁹, & vno. Item, summa perfectio est in

Aliquotæ partes sūt

eo, qa vnitas quæ est principium, & cōpletio oīs numeri, reflexa supra se reduplicatiōe perfecta quadrata, qualis in solido quadrato triplicatur ẜm rōnem remanens vna ẜm vnitatem; vt si dicat semel vnū, semel: & istud ẽ valde simile trinitati increatæ, i qua in vnitate subē est trinitas rationū. Nō tn̄ est oino simile, quia ibi cū vnitate substītiæ. est trinitas rōnum, & rerum .s. personarum. hic tm̃modo rōnum. Similiter si cōsideret numerus iste in quātitate cōtinua, habet ī se primā ꝑfectionē, & summā. Primā quia oīs quātitas habet principium, medium, & vltimum. Summam, qa ꝑfectio q̄titatis cōtinuę. Suprma cōsistit ī trina dimēsione .s. lōgitudine, latitudine, & altitudine. & hoc ẽ qđ dicit Philosophus i principio de cœlo, & mundo. Tex. 2. Omne eñ perfectum i tribus dicimus, & hoc numero adhibuimus nosmetipsos magnificar Deū vnum creatorem, oium eminentem proprietatibus eorum q̃ sunt creata. Similiter si cōsideret iste numerus in creatura, habet in se primā perfectionem, & summā. Primā, qa trinitatem vestigij cōtingit reperire i qualibet creatura, quātumcunq; parua, quantumcunq; minima. Perfectā, qa ẜm trinitatem imaginis reformatam, & deiformem attendit summa, & nobilissima perfectio creaturæ .s. btitudo.

qua plures acceptæ reddūt eundē numerum, vt bis tria sex, terbis, tria sex & sex vnum sex.

A D illud ergo ꝙ obijcit quòd pr̄ dat filio totū ꝙ pōt dicendū ꝙ verū est, sꝫ nō dat omni mō quo pōt. Et iō in illatione ẽ accńs, nō pōt āplius dare: ergo nec aliā p̄sonā ꝑducere; quia hoc nō ẽ dar āpli⁹, sꝫ alio mō. Similiter sequēs obiectio p hoc patet: qa fili⁹ nō oī mō declarat; qa & si ẜm rōnem naturæ, nō tn̄ ẜm liberalitatē volūtatis, nisi inq̄tum ex ipso verbo ꝓcedit spūs. 23

A D illud quod obijcit quod spiritus sanctus debet gñrare. Dicendū ꝙ nō est simile, qa persona filii ꝓcedit spirationē, iō hꝫ rōnem primitatis, persona aūt spiritus sancti sequtur gñrationē, & iō nō gñrat: qa nō est inascibilis. 24

A D illud quod obijcit de tertio mō emanādi .s. de arte. Dicendū ꝙ ars non hꝫ fœcunditatē ad emanādum, siue ad producendū, nisi 25

nisi per voluntatem, & iô modus ille non debet distingui a mô procedêdi per modû liberalilatis, siue volûtatis. Vel aliter, & melius. Modus producêdi per artem conuenit cû mô producendi per naturâ in hoc, ꝙ vtrobiq; producit simile. Differt aût, qa in ꝓductione naturali producit similis î substantia, & naturali alius in persona. In productione autem artis producitur simile secundum rônem formæ exemplaris, dissimile; vero in subſtâtia, & natura: talis aût modus producendi eſt impoſſibilis diuinæ eſſentiæ, quæ non compatitur diuerſitatem eſſentiarum.

INCIPIT OSTENDERE QVOMODO PER creaturam potuerit cognoſci Creator.

DISTINCTIO III.

POSTOLVS namq; ait, ꝙ inuiſibilia Dei à creatura mundi, per ea quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur, ſempiterna quoq; virtus eius, & diuinitas. Per creaturam mundi intelligitur homo, propter excellentiam, qua excellit inter alias creaturas, vel propter conuenientia, quam habet cum omni creatura. Homo ergo inuiſibilia Dei intellectu mentis conſpicere potuit, vel etiam conſpexit, per ea quæ facta ſunt, ideſt, per creaturas viſibiles, vel inuiſibiles. A duobus enim iuuabatur: ſcilicet à natura quæ rationalis erat: & ab operibus à Deo factis, vt manifeſtaretur homini veritas. Ideoq; Apoſtolus dixit, Quia Deus reuelauit illis, ſcilicet dum fecit opera: in quibus artificis aliquatenus relucet indicium.

Rom. 1. De trinitate & vnitate, ſecundû quod credita p rationem intelligitur.

Rom. 1.

Prima ratio, vel modus quomodo potuit cognoſci Deus.

NAM ſicut ait Ambroſius, Vt Deus, qui natura inuiſibilis, eſt, etiam a viſibilibus poſſet ſciri: opus fecit, quod opificem viſibilitate ſui manifeſtauit, vt per certum, incertum poſſet ſciri, & ille Deus omnium eſſe crederetur, qui hoc fecit, quod ab homine impoſſibile eſt fieri. Potuerunt ergo cognoſcere, ſiue cognouerunt vltra omnem creaturam eſſe illum, qui ea fecit, quæ nulla creaturarum facere, vel deſtruere valet. Accedat quæcunq; vis creaturę, & faciat tale cœlum, & terram: & dicam quia Deus eſt. Sed quia nulla creatura talia facere valet, conſtat ſuper omnem creaturam eſſe illum, qui ea fecit: ac per hoc, illum eſſe Deum humana mens cognoſcere potuit.

Tomo. 4. In commêtario primi capitis epiſto. ad Roma. circa illud, Quod notû eſt dei. Prima reſpôſio, vel mod⁹ quo potuit cognoſci Deus.

Secunda ratio qua potuit cognoſci, vel modus quo nouerunt.

ALIO etiam modo Dei veritatem ductu rationis cognoſcere potuerunt, vel etiam cognouerunt. vt enim Auguſtinus ait in lib. de Ciuitate Dei, Viderunt ſummi philoſophi nullum corpus eſſe Deum, & ideo cuncta corpora tranſcenderunt quærentes Deum. Viderunt etiam quicquid mutabile eſt, non eſſe ſummum Deum, omniumq;

Lib. 8. c. 6.

Idem in eodem.

omniumq; principium: & ideo, omnem animam mutabilesq; spiritus transcenderunt. Deinde viderunt omne quòd mutabile est, non posse esse nisi ab illo, qui incommutabiliter, & simpliciter est. Intellexerunt ergo eum & oïa ista fecisse, & à nullo fieri potuisse.

Tertia ratio, vel modus.

CONSIDERAVERVNT etiam quicquid est in substantijs, vel corpus esse, vel spiritum: meliusq; aliquid spiritum esse, quàm corpus, sed longe meliorē, qui spiritum fecit, & corpus.

Quartus modus, vel ratio.

INTELLEXERVNT etiā corporis speciem esse sensibilem, & spiritus speciem intelligibilem, & intelligibilem speciem sensibili prætulerunt. Sensibilia dicimus, quæ visu, tactuq; corporis sentiri queunt. Intelligibilia, quæ conspectu mentis possunt intelligi. Cum ergo in eorum conspectu & corpus, & animus magis minusq; speciosa essent: si autem omni specie carere possent, omnino nulla essent: viderunt esse aliquid, quo illa speciosa facta sunt, vbi est prima & incommutabilis species, ideoq; incomparabilis: & illud esse rerum principium rectissime crediderunt, quod factum non esset, & ex quo cuncta facta essent. Ecce tot modis potuit cognosci veritas Dei. Cum ergo Deus vna sit, & simplex essentia, quæ ex nulla aduersitate partium, vel accidentium consistit, pluraliter tamen dicit Apostolus, Inuisibilia Dei: quia pluribus modis cognoscitur veritas Dei per ea, quæ facta sunt. Ex perpetuitate nanq; creaturarum intelligitur conditor æternus: ex magnitudine creaturarum, omnipotens: ex ordine, & dispositione, sapiens: ex gubernatione, bonus. Hæc autem omnia ad vnitatem deitatis pertinent mostrandam.

Ex Augu. lib. de ciui. 8. c. 6.

Rom. 1.

Quomodo in creaturis apparet vestigium Trinitatis.

NVNC restat ostendere, vtrum p ea, quæ facta sunt, aliquod trinitatis vestigiū, vel indiciū exiguum haberi potuerit. De hoc August. in lib. 6. de Trini. ait: Oportet vt creatorem per ea, quæ facta sunt, intellecta conspicientes, Trinitatem intelligamus. Huius enim trinitatis vestigium in creaturis apparet. Hæc .n. oïa quę arte diuina facta sunt, & vnitatem quandam in se ostendunt, & speciem, & ordinem. Nam quodque horum creatorum & vnum aliquid est, sicut sunt naturæ corporum, & ingenia animarum: & aliqua specie formatur, sicut sunt figuræ, vel qualitates corporū, ac doctrinæ, vel artes animarum, & ordinem aliquem petit, aut tenet, sicut sunt pondera, vel collocationes corporum, & amores, vel delectationes animarum: & ita in creaturis prælucet vestigium Trinitatis. In illa enim Trinitate summa origo est omnium rerum, & perfectissima pulchritudo, & beatissima delectatio. Sūma

Cap. 10

autem

autem origo, vt Augu. ostendit in lib. de vera religione, intelligit̃. Deus pater, à quo sunt omnia: a quo filius, & spiritus sanctus. Perfectissima pulchritudo intelligit̃ filius, scilicet veritas patris, nulla ex parte ei dissimilis: quem cum ipso, & in ipso patre veneramur: quæ forma est omnium quæ ab vno facta sunt, & ad vnum referuntur, quæ tamen omnia, nec fierent à patre per filium, neq; suis finibus salua essent, nisi Deus summè bonus esset, qui & nulli naturæ, quæ ab illo bona esset, inuidit: & vt in bono ipso maneret, alia quãtũ vellet, alia quantũ posset, dedit. quæ bonitas intelligitur Spiritus sanctus, qui est donũ patris, & filij. Quare ipsum donũ Dei cũ patre, & filio æquè incommutabile colere, & tenere nos conuenit. Per cõsiderationem itaq; creaturarũ vnius substantiæ, Trinitatem intelligimus .s. vnum Deum patrem, à quo sumus, & filium, per quẽ sumus, & spiritum sanctum, in quo sumus .s. principium ad quod recurrimus, & formam quam sequimur, & gratiam qua reconciliamur. vnum .s. quo authore conditi sumus, & similitudinẽ eius, per quam ad vnitatem reformamur: & pacem, qua vnitati adhęremus .s. Deum qui dixit, Fiat lux: & verbum, per quod factum est omne, quòd substantialiter, & naturaliter est: & donum benignitatis eius, qua placuit quod ab eo per verbum factum est, & reconciliatum est authori, vt non interiret. Ecce ostensum est qualiter in creaturis aliquatenus imago Trinitatis indicatur: non.n. per creaturarum contemplationem sufficiens notitia Trinitatis potest haberi, vel potuit, sine doctrinæ, vel interioris inspirationis reuelatione. Vnde illi antiqui philosophi quasi per vmbram, & de longinquo viderunt, deficientes in contuitu Trinitatis, vt Magi Pharaonis in tertio signo. Adiuuamur tamen in fide inuisibilium, per ea quæ facta sunt.

In tomo. 1. c. 7. sed plenius. c. 4. & 55. circa finẽ.

Gene. 1.

Exod.

De trinitate, & vnitate ſm ꝙ credita per rationem intelligitur.

DISTINCTIO III.

Apostolus namq; ait. quod inuisibilia Dei &c.

Expositio

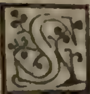

SVPERIVS egit Magr̃ de sctã Trinitate inq̃tũ credit̃. In hac secunda parte agit de ipsa inq̃tũ intelligit̃. Et hæc pars

Diuisio.

diuidit̃ i tres partes. In quarũ prima ĩtelligẽdũ trinitatẽ, adducit cõgruas similitudines, & rõnes. In scd̃a soluit emergẽtes dubitationes. infra 4. dist. in princi. Hic oritur quõ satis necessaria &c. In tertia illis dubitationibus solutis, determinat trinitatis, & vnitatis proprietates, & conditiones ĩ. dist. 8. Nunc de veritate siue de ꝓprietate. Item, prima pars hꝫ duas. In prima adducit similitudines longinquas. In secũda similitudines ꝓpinq̃s, siue expressas q̃ attendunt̃ in imagine, ibi. Nunc vero iam ad eam perueniamus disputationẽ. Itẽ prima pars habet duas. In prima ondit vnitatem. In secunda trinitatem, ibi. Nunc restat oñdere &c. Prima pars habet quatuor particulas. In prima probat auctoritate apostoli. Ro. 1. ꝙ Deus est cognoscibilis per creaturã. In secunda vero adducit varios modos cognoscendi, & rationes, ibi. Nã sic ait Ambr. In tertia dicit illos modos in auctoritate apostoli ĩplicari, ibi. Ecce tot modis. In quarta tãgit quid

quid per prædictas rõnes possit probari.s.essẽtiæ vnitas, nõ trinitas.ibi. Hæc aũt oĩa ad vnitatẽ.Similiter secũda pars in qua oñdit trinitatẽ per similitudinẽ longinquã. q attendit in vestigio, habet quatuor particulas. In prima oñdit Magister rõnem vestigij in creatura. In secunda oñdit quid rñdeat vestigio in creatore,qũ trinitas appropriatorũ .s. originis, pulchritudinis,& delectatiõis,vt reddanẽ singula singulis &c.ibi. In illa .n.trinitate sũma &c. In tertia docz cõtemplari in Deo trinitatẽ per cõsiderationem vestigij in creatura. ibi. Per considerationẽ itaq; creaturarũ &c.vbi oñdit trinitatẽ appropriatorum in Deo,& quantũ ad actũ conditionis,& quãtũ ad actũreformatiõis. In quarta ãt particula oñdit,ꝙ consideratio trinitatis p vestigium nõ est sufficiẽs, sz lõginqua. ibi. Ecce oñsum est qualiter ĩ creaturis. Ordo rationũ formatarũ ex littera, & earundem impugnationesq̃tum ad rõnem probãdi,& vim inferendi,qa videnẽ oẽs nõ valere vel dubiũ supponere. Prima ratio. Qui potest ꝙ nulla alia creatura põt,est super oẽm creaturã. Sz q fecit mundũ ĩstũ, fecit quod nulla alia creatura potest,ergo nõ ẽ creatura,sz super oẽm creaturã. In ista ratione vr̃ supponi dubiũ dupliciter .s.
Dub. 1 ꝙ mundus ille sit factus, & ꝙ creatura ipm nõ possit facere:quorum vtrũque est valde dubiũ. Secunda rõ. Qui fecit corporalia,& spũs mutabiles,est super oĩa corporalia,& mutabilia. Deus est huiusmodi:ergo Deus ẽ spirituale immutabile. Hic similiter vr̃
Dub. 2 supponi dubiũ, ꝙ Deus fecerit spũs, & iterũ non sequiẽ ex hoc, ꝙ qa fecit mutabilia.ꝙergo sit ĩmutabilis:imo potius videtur sequi oppositum .s. ꝙ sit mutabilis. Tertia ratio. Qui fecit bona & meliora, est optim⁹; sed De⁹ fecit corporalia q̃ sunt bona, & spiritualia q̃ sunt meliora:ergo Deus ẽ op
Dub. 3 timus. Hæc ratio similiter vr̃ nullã habere apparentiã. Quia tunc similiter,qlibet artifex q facit bona & meliora, est optimus,quod est falsum. Quarta ratio. Qui facit pulchra, & pulchriora,est ipsa pulchritudo,siue spẽs,& hoc ẽ speciosissimũ. Sz De⁹ fecit pulchra,siue speciosa,qa corporalia,& speciosiora,qa spũalia,ergo qui fecit hæc speciosissimus est. Similiter vr̃ ratio ista non valere pp prædictã instantiã. Item q̃ritur de drĩa istarũ Dub. 4
rationũ,& quõ distinguanẽ. Si dicas sicut dicunt aliq, ꝙ sunt quatuor, penes quatuor gñra cãrum:hoc nihil ẽ qa genus causæ materialis non cadit in Deo. Si dicas ꝙ penes modos cognoscẽdi.Contra.Non sunt nisi tres, .s.in ratione causæ oblationis, & excellentiæ. Ad obiectiones contra quatuor rationes iã dictas. Respondeo, Respon.
Dicendũ ꝙ oẽs istæ rationẽs vt pbẽt & inferãt, supponunt aliqd certum. Prima eñ ratio supponit,ꝙ pductio rei de nihilo non potest esse nisi a potentia infinita.hoc supposito, cũ certum sit nullã creaturã habere potentiã infinitã,sequiẽ quòd actus productionis rerum de nihilo,sit eius q̃ est sup oẽm creaturã, & ita ex hoc actu, tanquã ex proprio cognoscitur Deus omipsininensus. In alijs tribus rationibus supponitur status,sicut in tota philosophia supponiẽ status in causis, & ideo omne mutabile reducitur ad immutabile. Quia in mutabili nõ Arist. 6.
est status in gñre efficientis,nisi i mo phy. tex.
uente nõ moto.Omne eñ quod mo- 34.
uetur,ab alio mouetẽ. Similiter bonũ 1
& melius reducuntur ad optimũ, qa non est status in gñre finis, nisi i optimo.Similiter pulchrũ,& pulchrius, 2
ad pulcherrimũ. qa non est status in gñre speciei & formę,nisi in eo quod est ipsa species p essentiã. A D illud quod quæriẽ de distinctiõe rationũ, ex dictis iã patz rñsio.Non eñ pñt di- 3
stingui penes genus causarũ tñ, nec penes modos cognoscendi tñ, sz penes vtraq;. Prima aũt ratio sumitur sm rationem causæ. Aliæ sumunẽ penes rationẽ causæ, & excellentiæ, qa considerãt ordinem, & distinguunẽ sm ordinẽ in triplici gñre causæ efficientis, siue mouentis, finientis, & exemplaris.

Ex perpetuitate creaturarum, intelligit conditor ęternus.

Contra. neq; effectus est ppetuus, Dub. 5
ergo

ergo neq; efficiens est æternus. Item. quæritur de hoc quod dicit, ex magnitudine creaturarum omnipotens. nihil .n. valet, fecit magna, ergo est omnipotens, vel potest facere omnia.

Respon. Rñ. Ad hoc dicunt aliqui, ꝙ tm̃ est quædã ꝑsuasio ꝑ signũ, nõ necessaria argumentatio. Dicũt enim quòd omnipotentia, & æternitas cũ sint infinitæ, non pñt sufficienter probari per creaturas, q̃ sunt finitæ. Aliter tñ põt dici, ꝙ q̃uis nõ sequatur in quolibet efficiente, tñ necessario sequit̃ ĩ efficiente, siue perpetuãte primo. Impossibile eñ est ꝙ creatura habeat ita magnũ esse, & ita dispositũ, & hoc totũ ab aliquo, q nõ possit in totũ: & qua rõne in hoc totũ, & ĩ quolibet. Similiter si ẽ primũ perpetuãs, ẽ oĩno in actu, & nihil in potẽtia: & si hoc cũ possit facere durare aliud in infinitũ, ipsum est actu infinitũ duratione, ergo æternum.

Hæc enim omnia, quę arte diuina facta sunt, vnitatem quandam in se ostendunt, & speciẽ, & ordinem.

Dub. 6. Videt̃ primo dicere falsum, ꝙ quæ condita sunt, siue facta, habeant ista tria .s. vnitatem, speciem, & ordinẽ: quia aliqua condita sunt, quæ hęc nõ habẽt, sicut diabolus, & reprobi. Itẽ, vr̃ male enumerare. quia Aug. enumerat ista tria .s. modum, ordinem, & spẽm, & hæc alia. vnitatem, veritatem, & bonitatem. Quæritur ergo de diuersis modis enumerandi. vnde veniant?

Respon. Rñ. Ad hoc dicunt aliqui, ꝙ hoc intelligit̃ de creaturis perfectis, vel si de omnibus, tunc illa tria non dicunt conditiones in re creata, sed in exemplari increato. Potest tamen dici, ꝙ in primis intentionibus, & gñalibus, est reflexio, & ideo status, nec est vltra procedendũ. 3 A D illud quod quæritur de enumeratione illorum trium ꝙ nõ videtur conueniẽs. Dicendum, ꝙ res creata habet tripliciter considerari. Aut in se, aut in cõparatione ad alias creaturas, aut in comparatione ad causam primã. Et secundũ hos omnes modos cõtingit reperire trinitatem dupliciter. Si .n. consideratur quantum in se, vel quantum ad se, hoc est, aut quãtum ad substantiam principiorum, & sic est illa Trinitas, materia, forma, compositio quæ ponunt̃ in libro de regulis fidei. Aut quantum ad habitudines. Sic est illa. Sap. 11. Omnia in numero, pondere, & mensura disposuisti. In numero .n. intelligitur principiorũ distinctio. In põdere, propria ipsorum inclinatio. In mensura, eorum adinuicem proportio. Item, si cõsideretur vna creatura in cõparatione ad alias creaturas, hoc potest esse, Aut inquantum agit actione naturali, sic sumitur illa trinitas Dionysij. substantia, virtus, & operatio: aut inquantum agit actione spirituali, & sic illa Augu. de. 83. q. quod constat quod congruit, quod discernitur, & vltimum refert̃ ad animam. Si autem considerant̃ in comparatione ad Deum, hoc potest esse dupliciter. Aut inquantum referuntur tantum, & sic est illa, modus, spẽs, & ordo. Aut inquantum referuntur. & assimilantur, & sic est illa, vnitas, veritas, bonitas. Qm̃ ergo vestigium attenditur in comparatione ad Deum ꝓprie, ideo in his vltimis conditionibus ꝓprie accipitur vestigiũ. Et quia magna est inter istas comparationes conuenientia, ideo Magister miscet hęc adinuicem ꝓpter multam conuenientiam, & rñdentiam. Quia vnitas respondet modo, qui respicit Deum vt causam efficientem. Veritas speciei, quæ respicit ipsum vt exemplar. Bonitas ordinis, q̃ respicit Deum vt finem.

Inde Scotistę dicũt quod in secũdis intẽtionibus datur processus in infinitum, sed ad q̃d?

Liber de regulis fidei.

Perfectissima pulchritudo intelligitur filius, scilicet veritas patris.

Dub. 7. Contra. Hoc dicit. Aug. in soliloquijs. Veritas est id quod est, sed ens nulli ꝑsonæ appropriatur, ergo nec veritas. Item, vr̃ male appropriare ordinem spirituisancto, quia in præcedenti capitulo dicit, ꝙ ex ordine intelligitur sapiẽs, sed sapientia appropriatur filio, ergo & ordo.

Respon. Rñ. Dicendum, ꝙ veritas dupliciter potest con-

siderari, sicut color. Nam vno mō color consideratur secundū id in quo
Cap. 3. est, & sic diffinit in li. de sensu & sen-
4 sato. Color est extremitas perspicui in corpore terminato. Alio modo in cō
Tex. 67. paratione ad visum quem mouet, &
5 sic diffinitur in li. 2. de anima. Color est motiuum visus secundum actum lucidi. Similiter veritas potest cōsiderari in comparatione ad illud in quo est, & sic verum est quod dicit Aug. Veritas est id quod est. Alio modo p comparationem ad intellectum quē mouet, & sic veritas, sicut dicit Philo
Tex. sophus in 2. Met. est finis intelligentiæ speculatiuæ. Secundum primum modum dicit Ansel. Veritas patris, est essentia patris. Quantum ad secū
2. cap. 1. dum modum dicit Hilar. Quòd veritas est declaratiuum esse. Et qm̄ filius est qui procedit vt verbū, cui appropriatur ratio declarandi, iō ei appropriatur ratio exemplaris, & per consequens ratio veritatis, quantum ad secundum modum veritatis, ipse autē
6 accipit primo modo. AD illud quod obijcitur de ordine. Dicendum, ꝙ est ordo rerum in vniuerso, & hic appropriatur sapientiæ. Et est ordo rerum in finem, & hic appropriatur bonitati, & sic patet quod non est contrarietas.

AD intelligentiam eorum quæ in hac parte prima præsentis distinctionis tanguntur, quatuor q̄runtur. Primum, vtrum Deus sit cognoscibilis a creatura. Secūdū, vtrum sit cognoscibilis per creaturā. Tertium vtrum modus cognoscendi per creaturam conueniat homini q̄tum ad omnem statum .s. statum innocentiæ, statum naturæ lapsæ, & statum naturæ glorificatę. Quartū quid sit de Deo cognoscibile per creaturā.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Deus à creatura est cognoscibilis, & clarissimè cognoscibilis quantum est de se.

VTRVM Deus sit cognoscibilis a creatura? Et quòd non, ostēditur p auctoritatem Dionysij de di. no. Deum neque dicere, neq; intelligere possibile est. Item, ostenditur rōne per quadruplicem suppositionem, quam necesse est esse in cognitione .s. proportionē, vnionem, siue receptonem, iudiciū, informationem. Intellectus. n. nō intelligit nisi quod est sibi proportionabile, & quod sibi aliquo modo vnitur, & de quo iudicat, & a quo acies intelligentiæ informatur. Ex prima suppositione arguitur sic. Necesse est esse proportionem cognoscentis ad cognoscibile, sed Dei ad intellectum non est proportio, quia Deus est infinitus, sed intellectus finitus, ergo &c. Prẹterea, si est aliqua proportio, videtur ꝙ non sit sufficiens, quia plus distat verum increatū ab intellectu humano, q̄ quodlibet creatū intelligibile, a sensibili. Sed sensus qui est perceptiuus sensibilis, nunquam eleuatur ad cognitionem intelligibilis creati, ergo nec intellectus vnquam eleuabitur ad cognitionem intelligibilis increati. Item, ex præsuppositione secūda sic. Necesse est esse vnionem cognoscibilis ad cognoscentem, ita ꝙ vnum sit in altero, sed cognoscens non est in cognoscibili, sed ē cōuerso, sed impossibile est infinitum capi ab ipso finito, ergo impossibile est esse in illo, ergo Deum esse in intellectu est impossibile, cum sit infinitus. Item, ex tertia suppositione sic. Ad cognitionem, necesse est in cognoscente esse iudicium de cognito, sed omne iudicans habet posse super iudicatum, finitum autem non habet posse super infinitum, ergo de illo non iudicat, sed ad cognitionem requirebatur iudicium, ergo intellectus finitus non cognoscit Deum infinitum, sup quem non habet posse. Item, ex quarta sic. Necesse est intellectum cognoscentem informari, a cognito, sed oē quod alterum informat, aut informat per essentiam, aut per similitudinem, sed Deus non informat per essentiam, quia nulli vnitur vt forma, nec per similitudinem

Art. pri.

Ad opp.

Cognitio 4. requirit proportionē vnionem, indiciū, informationem ex. 3. de ani. tex. 36

nem abstractam, quia similitudo abstracta est spiritualior eo a quo abstrahitur: Deo autem nihil est spiritualius, nec potest esse, ergo &c. Cõtra. aĩa rationalis est ad imaginem Dei. Sed sicut dicit Augu. in lib. de Trini. & est in lra pñtis di. in parte secunda. Mens eo est imago Dei, quo capax Dei est, eiusq; particeps esse potest. Capere aũt non est fm substantiam, vel essentiam, quia sic est in omnib⁹ creaturis, ergo per cognitionem, & amorem, ergo Deus põt cognosci in creatura. Item, rõne ostendit sic. Oĩs cognitio spũalis fit rõne lucis increatæ, vt dicit August. in soliloquijs, sed lux est maxime cognoscibilis ipsi aĩę, ergo &c. Itẽ cũ sit cognitio aliquorũ p pñtiã, aliquorũ p similitudinẽ, illa cognoscunt̃ verius, quæ cognoscũt̃ p præsentiã, vt dicit Augu. sed Deus ẽ ipsi aĩæ vnitus p pñtiam, ergo de⁹ verius cognoscit q̃ alia, quæ cognoscunt̃ p similitudinẽ. Itẽ, sicut se habet summa bonitas ad dilectionẽ, sic summa veritas ad cognitionẽ. Sed sũma bonitas ẽ summe amabilis ab effectu, ergo summa veritas est summe cognoscibilis ab ĩtellectu. Itẽ, vnũ quodq; efficaci⁹ põt ĩ id ad q̃d naturaliter ordinat̃; sed intellectus nr̃ naturaliter ordinat̃ ad cognitionẽ summe lucis, ergo illa maxime cognoscibilis ẽ.

Fundamenta. Lib. 15. c. 17.

RESP. Dicendum, q̃ Deus in se tanq̃ summa lux, est summe cognoscibilis, & tanq̃ lux summe intellectum nr̃um cõplens, & q̃tum est de se, esset summe cognoscibilis etiam nobis, nisi esset aliquis defectus a parte virtutis cognoscentis, qui quidem non tollitur perfecte nisi p Deiformationem gloriæ. Concedendę ergo sunt rõnes. q̃ De⁹ sit cognoscibilis a creatura, & etiam clarissime cognoscibilis q̃tum est de se, nisi aliud esset impediens, vel deficiens ex parte intellectus, sicut post patebit.

En lumen gloriæ.

7 AD objecta in cõtrariũ dicendũ, q̃ est cognitio p cõp̃hensionem, & apprehensionẽ. Cognitio p apprehẽsionẽ cõsistit ĩ manifestatione veritatis rei cognitæ. Cognitio vero cõp̃hẽsionis in inclusione totalitatis. Ad primã cognitionẽ requirit̃ proportio cõuenientiæ, & talis est ĩ aĩa respectu Dei, quia quodãmodo ẽ aĩa omnia p assimilationẽ ad oĩa, q̃a nata ẽ cognoscere oĩa. Et maxime est capax Dei p assimilationem, q̃a est imago & similitudo Dei. Quantum ad cognitionẽ cõp̃hensionis, requiritur proportio æqualitatis, & æquiparentiæ, & talis nõ est in aĩa respectu Dei, quia aĩa est finita; sed Deus est infinitus, & ideo hanc non habet, & de hac intelligit Dionysius, & de illa certat objectio, de alia vero non. AD illud quod 8 objicit̃ de distantia intelligibilis, & sensibilis. Dicendum q̃d duplex est distantia, fm rõnem entis, & fm rõnem cognoscibilis, Primo modo est maior distantia. secundo modo non, quia vtrunq; est intelligibile. s. Deus, & anima. Non sic est de intellectu & sensu: q̃a sensus est potentia determinata, sed intellectus non. AD illud 9 quod infinitum non capit̃ a finito. Dicunt aliqui, q̃ capere infinitum est dupliciter. s. q̃tum ad essentiam, & sic capitur, & q̃tum ad virtuositatem, & sic non capitur: sicut punctus a linea totus attingit̃ fm substantiam, sed nõ totaliter fm virtutem. Sed ista solutio non videtur soluere, quia in Deo idem est essentia q̃d virtus, & vtraq; est infinita. Ideo dicendum, q̃ duplex est infinitum. Vnum q̃d se habet per oppositionem ad simplex, & tale non capitur a finito, quale est infinitũ molis. Aliud est q̃d habet infinitatem 10 cum simplicitate, vt Deus, & tale infinitum q̃a simplex est, vbiq; totũ est: q̃a vero infinitum in nullo sic est, q̃n extra illud sit, & sic itelligendum est in cognitione Dei. Et ideo non sequitur, q̃ si cognoscitur totus, q̃ comprehendatur, q̃a intellectus eius totalitatem nõ includit, sicut nec creatura immensitatem. AD illud q̃d objicitur, iudicãs habet posse &c. Dicendũ 11 q̃ iudicare de aliquo est dupliciter. Primo mõ discernẽdo, vtrum sit, vel non sit: & hoc mõ conuenit iudiciũ omni intellectui cognoscenti, respectu oĩs objecti. Alio modo ap̃bando, vel rep̃bando, verũ ita debeat esse & sic non iudicat de veritate, sed fm ipsam de alijs, sicut dicit Augu. de ve

rarelí. ꝙ iudex non iudicat de lege, sed ſm ipſam iudicat de alijs. Et de hoc mõ verum eſt qđ dicit Auguſt. ꝙ nullus de illa veritate iudicat, nullus tñ ſine illa iudicat, & de hoc mõ verum eſt qđ opponit, ꝙ iudicans põt ſuper iudicatum. De ſecundo vero nõ eſt verum ꝙ poſſit ſuper, põt tñ dirigi vt i obiectum, adminiculo illius.

12 AD illud qđ vltimo obiicit de informatione. Dicendum, ꝙ Deus eſt pñs ipſi aïæ, & omni intellectui ꝑ veritatem, & ideo non eſt neceſſe ab ipſo abſtrahi ſimilitudinem ꝑ quam cognoſcatur: nihilominus dum cognoſcitur ab intellectu, intellectus informatur quadã notitia, quæ eſt velut ſimilitudo q̃dam non abſtracta, ſed impreſſa inferior deo, quia in natura inferiori. Eſt ſuperior tñ aïa, quia facit ipſam meliorem. Et hoc dicit Aug. 9. de Trin. cap. 11. Quemadmodũ cum ꝑ ſenſus corporum diſcutimus corpora, fit eorum aliqua ſimilitudo in aïo noſtro, ita cum deum nouimus, fit aliqua ſimilitudo dei: illa notitia tñ inferior eſt, quia ĩ inferiore natura eſt.

Tãgit hic lumen gratię.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Deus eſt cognoſcibilis per creaturas quantum ad conditiones generales.

Ad opp.

TRVM De⁹ ſit cognoſcibilis ꝑ creaturas. Et ꝙ non vr. Quia via ad errorem, non eſt via ad cognitionẽ, ſed cognitio ꝑ creaturã ẽ via erroris, ergo &c. Probatio minoris Sap. 14. Creaturæ dei factæ ſunt in deceptionem animę hominum, & in odiũ, & in muſcipulã pedib⁹ inſipientium. Pręterea Aug. in lib. de li. ar, loquiť de his, Qui occupantur in creaturis, dorſum ad te vertentes in corporali ope, tanq̃ in vmbra ſua defiguntť. Item, tenebra & tenebroſum, nõ eſt via ad cognoſcendum luminoſum, ſiue lucem. ſed creatura eſt tenebra, Deus autem eſt lux, ergo De⁹ nõ eſt cognoſcibilis ꝑ creaturam. Item, modiũ ꝑ quod cognoſcitur aliquid, vel probatuř đ extremo, debet cõmunicare in aliquo cum eo quod cognoſcendum eſt: ſed creatura & creator nihil hñt cõe, ergo De⁹ nõ cognoſcitur ꝑ creaturas. Item, oẽ medium ꝑ quod aſcendiť ad extremum diſtat ab illo gradibus finitis, ſed oïs creatura quantũcũq; nobilis diſtat a Deo gradibus infinitis; quia quantũcunq; duplicetur nunq̃ peruenitur ad eius nobilitatem, ergo per creaturam non aſcenditur in cognitionem dei. Contra. Sap. 13. A magnitudine ſpẽi, & creaturæ cognoſcibiliter poterit creator horum videri. Vñ Iſido. de ſum. bo. Ex pulchritudine circumſcriptæ creaturę, pulchritudinẽ ſuam q̃ circunſcribi nõ põt, facit Deus intelligi. Item, rõne oñditur ſic. Contingit nõ ſolum effectum cognoſci ꝑ cãm, ſed cãm ꝑ effectum: ergo ſi De⁹ eſt cauſa operans ſm ſuam nobilitatem, & creatura effectus, poterit De⁹ cognoſci ꝑ creaturã. Item, ſenſibile eſt via cognoſcendi intelligibile: ſed creatura eſt ſenſibilis, Deus eſt intelligibilis, ergo ꝑ creaturã eſt deuenire in cognitionem creatoris. Item, contingit ſimile cognoſci per ſimile, ſed oïs creatura eſt ſimilis Deo, vel ſicut veſtigium, vel ſicut imago, ergo per oẽm creaturã cõtigit cognoſci Deũ. Quæritur ergo q̃ ſit differentia inter veſtigium, & imaginem: & cum in oĩ creatura ſit veſtigiũ, q̃ritur quare nõ ſimiliter imago: & ſm quid attendiť veſtigium.

Funda-menta.

1. de ani.

RESP. dicendum ꝙ quia relucet cauſa in effectu, & ſapientia artificis manifeſtatur in ope, ideo Deus q eſt artifex, & cauſa creaturæ, per ipſum cognoſcitur. Et ad hoc duplex eſt rõ, vna eſt propter conuenientiã, alia ꝑꝑ indigentiã. Propter conuenientiam, quia oïs creatura magis ducit i Deũ, q̃ in aliquid aliud. Propter indigentiã, qa cũ De⁹ tanq̃ lux ſumme ſpiritalis non poſſit cognoſci in ſua ſpiritualitate ab intellectu quaſi materiali luce, ĩdiget anima vt cognoſcat ipſum. ſ. per creaturam.

AD illud qđ obijcitur, ꝙ cognitio creaturę eſt via in errorem, dicendum ꝙ dupliciter eſt cognoſcere crea- 13

turā. Vel quantum ad ꝓprietates spetiales, q̄ sunt iperfectionis. Vel quantum ad conditiones generales, q̄ sunt completionis. Si q̄tum ad spāles conditiones imperfectionis, hoc est dupliciter, aut attribuendo Deo, aut remouendo. primo mō est via erroris, secūdo mō est via cognitionis, & sic cognoscit Deus per ablationem. Si aūt cognoscatur quoad conditiones pfectionis, sic pōt esse dupliciter, sicut pictura dupliciter cognoscit, aut sicut pictura, aut sicut imago. Vñ aut sistit in pulchritudine creaturæ, aut p illa tenditur in aliud. Si primo mō, tunc est ī via deuiationis. Vñ Au. de li. ar. Veh his qui nutus tuos ꝓ te amant, & aberrant in vestigijs tuis, & derelinquunt te ducem. Si secundo mō ꝓut est via in aliud, sic est rō cognoscendi p superexcellentiā. quia oīs ꝓprietas nobilis in creatura Deo est attribuenda in summo, & sic patet illud.

14 AD illud qđ obijcitur ꝙ tenebrosū medium non est via cognoscendi lucem, dicendum, ꝙ est oculus bene dispositus, & oculus lippus. De oculo bene disposito verum est, sed non de lippo, cui nubes obtegens, vel terra suscipiens luminis claritatem, est medium videndi solem. Sic intellectui nr̄o qui se habet sicut oculus noctuę

15 ad manifestissima naturę. AD illud quod obijcitur de defectu cōitatis, dicendum, ꝙ si nō est cōe per vniuocationē, tñ est cōmune per analogiam, q̄ dicit habitudinem duorū ad duo, vt in nauta, & ductore, vel vnius ad vnum, vt exemplaris ad exemplatū.

Deuiat à Scoto.

15 AD illud quod obijcitur quod semper sunt infiniti gradus, dicendum, ꝙ ascensus in Deum potest esse dupliciter. Aut quantum ad aspectum pręsentiæ, & sic quælibet creatura nata est ducere in Deum, nec sic sunt infiniti gradus. Aut quantum ad æqualitatem æquiparantiæ, & sic est verum quod sunt infiniti, quia bonum creatum quantuncunque duplicatū, nunquam æquiparatur increato. Primus autem gradus, quantum ad ascensum ad aspectum præsentiæ, est in consideratione visibilium. Secundus in consideratione inuisibiliū vt aīæ, vel alterius substantiæ sp̄ialis. Tertius est ab aīa in Deum, quia imago ab ipsa veritate formatur, & Deo immediate coniungitur. AD illud 16
quod vltimo quæritur de differentia vestigij, & imaginis, quidam assignāt talem differētiam: ꝙ vestigium est in sensibilibus, imago in spiritualibus. Sed ista positio, vel distinctio non valet, quia vestigium est ēt in sp̄ualib⁹. Nam vnitas, veritas, bonitas, ī quib⁹ consistit vestigium, sunt conditiones maximè vniuersales, & ītelligibiles. Alij aūt dicunt ꝙ vestigium dr̄, quia rep̄sentat ꝺm partem, sed imago ꝺm totum. Sed hæc iterum differentia non valet. Quia cum Deus sit simplex, non habet rep̄sentans ꝺm par- 17
tē. Cū iterū sit infinitus, a nullo oīno creatura, nec etiā a toto mundo pōt repręsentari ꝺm totum. Et ideo intelligendum, ꝙ cum creatura ducat in cognitionem Dei p modum vmbrę, & p modum vestigij, & p modū imaginis, differentia eorum notior, a qua etiā denominatur, accipit penes modum repręsentandi. Nam vmbra dicit inquantum repręsentat in quadā elongatione, & confusione: vestigium in quadam elongatione, sed distinctione, imago vero in quadam ꝓpinquitate, & distinctione. Ex hac differentia colligitur secunda, quę est penes conditiones, in quibus attendūtur hæc. Nam creaturę dicuntur vmbra q̄tum ad ꝓprietates, q̄ respiciunt Deum in aliquo genere causæ, ꝺm rationem causę indeterminatam. Vestigium q̄tum ad proprietatem, q̄ respicit Deum sub rōne triplicis causæ, efficientis, formalis, & finalis: sicut sunt vnum, verum, & bonū. Imago quantum ad conditiones q̄ respiciunt Deū non tm̄ in rōne causæ, sed & obiecti, q̄ sunt memoria, intelligentia, & voluntas. Ex his cōcluduntur aliæ duę differentiæ, q̄tum ad ea ad q̄ ducunt. Nam creatura vt vmbra, ducit ad cognitionem cōium, vt cōia: vestigium in cognitionē cōium, vt ap ꝓpriata: imago ad cognitionem ꝓpriorum, vt ꝓpria. Alia differentia est penes ea in quibus reperiuntur. Quoniam enim omnis creatura comparatur ad Deū

in ratione causæ, & in ratione triplicis causæ, ideo omnis creatura est vmbra, vel vestigium. Sed quoniam sola rationalis creatura comparat ad Deum vt obiectum, quia sola est capax Dei p cognitionem, & amorem, ideo sola est imago.

QVAESTIO III.

CONCLVSIO.

Deus cognoscitur à viatoribus per creaturas, à compræhensoribus in creaturis, sed non per creaturas.

Ad opp.

TRVM cognitio Dei per creaturas sit hominis quantum ad omnẽ statum. Quia sit hominis quantũ ad primum statum, sic ostenditur. Homo in statu innocẽtiæ nõ cognoscebat Deũ facie ad faciẽ, ergo si cognoscebat Deũ, cognoscebat per effectum, ergo per vestigium, ergo per creaturam. Item, in hoic in statu innocẽtiæ, cognitio sensibilis nõ erat in impedimentum, sed in adminiculum cognitionis intellectiuæ: sed cognitio intellectiua propter quam factus est homo, est cognitio Dei, ergo omnis cognitio sensibilis in primo homine ordinabatur ad hanc. Sed cognitio Dei per adminiculum sensibilium est cognitio per creaturam, ergo &c. Item, quòd sit hominis quantum ad statum beatitudinis, videtur, quia beati cognoscunt creaturam, sed non sistunt in illa, sed referunt ad Deum, ergo cognoscunt Deum per creaturam. Item, oẽs beatæ animæ laudant Deum per creaturas: sed laudare Deum per creaturas, est cognoscere p creaturas, ergo &c.

Fundamenta.

Sed contra, ꝙ non sit hominis instituti sic ostenditur. Cognitio per vestigium est cognitio per mediũ: sed mẽs vt dicit Aug. immediate ab ipsa veritate formatur, ergo talis cognitio nõ conuenit humanæ naturæ quantum ad illum statum, nec etiam quantum ad alium. Item, non est rectus ordo ꝙ propinquius perueniatur in finẽ per medium magis distans: sed homò in statu primo erat propinquior Deo cęteris creaturis, ergo non cõueniebat ei peruenire ad cognitionem Dei per alias creaturas. Item, ꝙ non sit hominis talis cognitio quãtum ad statum beatitudinis, vr̃, quia cognitio per vestigium est cognitio per manuductionem, ergo non est cognitio perfecta, & si nõ est cognitio perfecta, ergo est ex parte, & si est ex parte, ergo non manet in beatis: quia in ipsis euacuabitur quod est ex parte. Item, vestigium siue creatura est sicut scala ad ascendendum, vel sicut via ad perueniendum ad Deum: sed cum peruentum est ad terminum nõ est vsus viæ alterius, ergo similiter cum homo est sursum, non indiget scala: nam cognitio beatorum immediate est in Deum, ergo non est per creaturas.

RESP. Ad intellectum prædictorum notandum, ꝙ aliud est cognoscere Deum in creatura, aliud p creaturas. Cognoscere Deum in creatura, est cognoscere ipsius pręsentiam, & influentiam in creatura; & hoc quidẽ est viatorum semiplene, sed compræhensorum perfecte. Vnde dicit Aug. in fi. li. de Ciui. Dei, ꝙ tunc expresse Deus videbitur, qñ Deus erit omnia in omnibus. Cognoscere autem Deũ per creaturam, est eleuari a cognitione creaturę, ad cognitionem Dei, quasi per scalam mediam: & hoc est proprie viatorũ, sicut dicit Ber. ad Eug. Aliter tamen conuenit homini in statu naturæ institutæ, & naturæ lapsæ: quia i statu primo cognoscebat Deũ per creaturam tanquam per speculũ clarum, sed post lapsum cognouit tã quam per speculum, & ęnigma, sicut dicit Apostolus 1. Corinth. 13. ꝓpter obnubilationem intellectus, & peiorationem rerum. 18

A D illud ergo quod obijcitur de statu beatitudinis, dicendum, ꝙ sicut dictum est, beatorum non est cognoscere per creaturas, sed potius in creaturis, & rõnes quæ videntur probare contrariũ, non probant: sed potius ꝙ cognoscatur ab eis in creaturis. 19 A D illud quod obijcitur de statu innocentiæ, ꝙ mens immediate formatur &c. 20

Dicendum

Dicendum, ꝙ duplex est medium .s. disponens, & efficiens. De primo medio debet intelligi quod dixit Aug. sed de secundo non, qm̄ Deus est medium efficiens, & obiectum ipsius mẽtis. Illud autem verbum dicit Aug. contra Philosophos, quorum opinio erat ꝙ mens non coniungeretur æternæ veritati immediate: sed mediante
21 aliqua intelligentia. AD illud quod obijcitur ꝙ non est rectus ordo, dicẽdum, ꝙ dupliciter potest considerari homo, vel ens, in se, vel extra. primo modo non peruenit per creaturas a se in Deum: sed ens extra se per cognitionem creaturarum recolligitur in se, & eleuatur supra se. Vel dicẽdum, ꝙ aliæ creaturæ possunt considerari vt res, vel vt signa. primo mõ sunt inferiores homine, secũdo mõ sunt mediaan deueniendo, siue in via, nõ in termino, quia illæ non perueniũt, sed per illas peruenit homo ad Deum illis post se relictis.

QVAESTIO. IIII.

CONCLVSIO.

Trinitas personarum in diuinis cum vnitate essentiæ non est cognoscibilis p creaturas, sed
31 bene trinitas appropriatorũ .s. veritas, vnitas, bonitas.

Ad opp. Ad Rom. pri.

VID sit de Deo cognoscibile per creaturas. Et dicit Apostolus quod sempiterna virtus, & diuinitas. Et quæritur vtrum per creaturas possit cognosci personarum pluralitas, & vr. quod sic, quia philosophi non habuerunt cognitionem de Deo nisi per creaturas, & cognouerunt trinitatem, ergo &c. Minor patet per Aug. de Ciui. Dei. Philosophi tripartitam dicunt esse philosophiam, in qua est cognitio trinitatis. Item, magi defecerunt in tertio signo. Exo. 8. Et exponitur ꝙ defecerunt in cognitione tertiæ personæ. Aut ergo quantum ad ꝓprii, aut quantum ad appropriata. Non quantum ad appropriata, quia bonitas maximè nobis relucet i creatura, ergo quantum ad propria, ergo saltem duas personas cognouerunt. Item, hoc idẽ videtur per rationem, quia vestigium cum dicat distinctionem, est rõ cognoscẽdi Deum distinctiue, siue indistinctiue, sed non est in Deo nisi distinctio personarum, ergo per vestigium potuerunt cognoscere distinctionem personarum. Item, per imaginẽ est cognitio trinitatis quantum ad ordinẽ, distinctionẽ, & æqualitatem: sed cognitio per imaginẽ est cognitio per creaturam, ergo ꝑ creaturam potuerunt cognoscere trinitatem. Item, difficilior est cognitio proprietatum occultarum creaturæ, q̃ cognitio pluralitatis personarum: qa illa non capitur nisi a magnis, & subtilibus, hæc autem capitur a rudib⁹, & insipientibus, ergo si potuerunt ꝑ proprietates creaturarum visibiles ꝑuenire ad inuisibiles, multo fortius ad cognoscendum personas esse plures. Et hoc est quod dicitur Sap. 13. Si n. tantum potuerint scire, ꝙ poterant seculum mẽsurare, quomodo huius dñm non facilius inuenerunt? Cõtra, cognitio trinitatis est cognitio fidei; sed cognitio fidei est de his quæ sunt supra rationem, & quæ supra rõnem sunt, non possunt cognosci per creaturas ergo &c. Item, non est nisi duobus modis de Deo cognoscere per creaturam, aut affirmando q̃ est in creatura, aut simile, aut remouendo, sed trinitas non cognoscitur per remotionem, sed per positionẽ, sed in nulla creatura inuenitur pluralitas suppositorum cum vnitate essentiæ, ergo &c. Item, lex scripta est super legem naturæ, siue liber sacræ scripturæ super librũ mundanæ creaturę: sed nullus fide carens, per sacrã scripturam venit in cognitionem pluralitatis personarũ, ergo multo min⁹ per librum mundanæ scripturæ.

Fundamenta.

RESP. Dicendum, ꝙ pluralitas personarũ cũ vnitate essentiæ est proprium diuinæ naturæ solius, cuius simile nec reperitur in creatura, nec potest reperiri, nec rationabiliter cogitari, ideo nullo modo trinitas personarum est cognoscibilis per creaturam, rationabiliter ascendendo a 28

creatura ī Deum: sed licet nō habeat omnino simile, habet tñ aliquo modo quod creditur simile in creatura. Vnde dico, ꝙ Philosophi nunquam cognouerunt per rationem personarum Trinitatē, nec pluralitatem, nisi haberent aliquem habitum fidei, sicut habent aliqui hęretici. Vnde qui dixerunt, aut locuti sunt non intelligentes, aut fidei radio illustrati. Est alia trinitas appropriatorum .s. veritas, vnitas, & bonitas, & hanc cognouerunt, quia habent simile.

23 AD illud ergo quod obijcitur per tripartitam philosophiam cognouerūt Philosophi Trinitatem, dicendū quòd verum est, ꝙ per illud, & ꝑ alia venerunt ad cognitionem appropriatorum, credentes vero in cognitionē
24 vtriusque trinitatis. AD illud quod obijcitur de tertio signo, dicitur, & bene: quia sapientes ideo dicunt defecisse in tertio signo, quia defecerunt in cognitione effectus potissimæ bonitatis .s. redemptionis.
AD aliud di 25
cendum, ꝙ vestigium dicit distinctionem proprietatum essentialium, & huic respōdet Trinitas appropriatorum, non propriorum, siue personarum. AD illud quod obijcit de ima- 26
gine, dicendum, ꝙ est cognoscere animam ſm id quod est, & cognitio ista est rationis, vel ſm id quod imago, & cognitio ista est solius fidei. AD il 27
lud quod vlterius obijcitur, difficilius est cognoscere mundum, dicendum, ꝙ istud intelligitur supposito diuino adminiculo, simpliciter autem loquēdo, falsum est. Citius .n. homo disponeretur ad fidem, q̄ acquireret cognitionem philosophię. Intellectus tamen noster plus pōt in cognitionem rerum mūdanarum q̄ Trinitatis: quia illa ē supra rationē, & contrariū eius videt ī sensu, & ideo indiget noua eleuatiōe, vtpote cognitiōe ꝑ infusionē.

QVOMODO IN ANIMA SIT imago Trinitatis.

Cap. 8.

NVNC verò ad eam iam perueniamus disputationem, vbi in mente humana quæ nouit Deū, vel potest nosse Trinitatis imaginem, reperiamus. Vt .n. ait August. in 14. libro de Trinitate. Licet humana mens non sit eius naturæ, cuius Deus est, imago tamen illius, quo nihil melius ē, ibi quęrēda, & inuenienda est, quo natura nostra nihil hēt melius, idest in mente. In ipsa etiam mente antequā sit particeps Dei, eius imago reperitur. etsi enim amissa Dei participatione deformis sit, imago Dei tamen ꝑmanet. Eo enim ipso imago Dei est mens, quo capax eius est, eiusq; particeps esse potest. Iam ergo in ea Trinitatem, quæ Deus est, inquiramus. Ecce enim mens meminit sui, intelligit se, diligit se: hoc si cernimus, cernimus Trinitatē, nondum quidem Deum, sed imaginem Dei. Hic enim quędam apparet Trinitas memorię, intelligentiæ, & amoris. Hæc ergo tria potissimū tractemus, memoriam, intelligentiam, voluntatē. Hæc ergo tria vt Augusti. ait in lib. 10. de Trinit. non sunt tres vitæ, sed vna vita: nec tres mentes, sed vna mens, vna essentia. Memoria verò dicitur ad aliquid, & intelligentia, & voluntas, siue dilectio similiter ad aliquid dicitur: vita verò dicitur ad se ipsam, & mens & essentia. Hæc ergo tria eo vnum sunt, quo vna vita, vna mens, vna essentia: & qc quid aliud ad seipsa singula dicuntur: etiam simul, non pluraliter, sed singulariter dicūtur. Eo verò tria sunt, quoad se inuicē referunt.

Tria ostendit esse in anima q̄ relatiue dicuntur, & æqualia sīt scilicet memoriam, intelligentiā, & dilectionē. Aug. li. 14 de Trinitate. c. 7. & 8

Quomodo æqualia sint, quia capiuntur a singulis omnia, & tota.

Cap. 11. Subtilissima, & congrua similitudo Hic ondit quomodo oia a singulis capiũtur.

AEQVALIA etiam sunt non solum singula singulis, sed ét singula omnibus: alioqui non se inuicem caperent: se autem inuicé capiunt. Capiunt enim & à singulis singula, & à singulis omnia. Memini enim me habere memoriam, & intelligentiam, & voluntatem: & intelligo me intelligere, & velle, atque meminisse: & volo me velle, & meminisse, & intelligere.

Quomodo tota illa tria memoria capiat.

Ex eodem Augu. lib. de Trinit. Cap. 11.

TOTAMQVE meam memoriam, & intelligentiam, & voluntatem simul memini. Quòd enim memoriæ meæ non memini, illud non est in memoria mea: nihil autem tam in memoria est, q̃ ipsa memoria: totam ergo memini. Item quicquid intelligo, intelligere me scio: & scio me velle quicquid volo, quicquid autem scio, memini. Totã ergo intelligentiã totamq; voluntaté meã memini.

Quomodo illa tria tota capiat intelligentia.

Ex eodem Augu. lib. & c. citatis.

SIMILITER cùm hæc tria intelligo, tota simul intelligo: nequè enim quicquam intelligibilium est quod nõ intelligam, nisi quod ignoro. Quod autem ignoro, nec memini, nec volo. Quicq̃d ergo intelligibilium non intelligo, consequenter etiam nec memini, nec volo. Quicquid ergo intelligibilium memini, & volo, consequenter intelligo.

Quomodo illa tota capiat voluntas.

VOLVNTAS etiam mea totam intelligentiam, totamq; meam memoriam capit, dum vtor toto eo, quod intelligo, & memini. Cũ itaque inuicem à singulis & omnia, & tota capiantur, æqualia sunt tota singula totis singulis, & tota singula simul omnibus totis: & hæc tria vnum, vna vita, vna mens, vna essentia. Ecce illius summæ vnitatis, atq; Trinitatis, vbi vna essentia, & tres personæ, imago est humana mens, licet impar. Mens autem hic pro animo ipso accipitur, vbi est illa imago Trinitatis. Propriè verò mens dicitur, vt ait August. non ipsa anima, sed quod in ea est excellentius, qualiter sæpe accipitur. Illud ét sciendum est, quòd memoria non solùm est absentium, & præteritorum, sed etiam præsentium, vt ait August. in 14. lib. de Trinita. alioquin non se caperet.

Li. de Tri. 15. cap. 7.

Cap. 11

Ex quo sensu illa tria dicantur esse vnum, & vna essentia quærit.

HIC attendendum est diligenter, ex quo sensu accipiendum sit quòd suprà dixit, illa tria scilicet memoriam, intelligentiam, & voluntatem esse vnum, vnam mentem, vnam essentiam, quod vtiq; non videtur esse verum iuxta proprietatem sermonis. Mens enim, idest, spiritus rationalis, essentia est spiritualis, & incorporea. Illa verò tria, naturales proprietates, seu vires sunt ipsius mentis, & à

se inuicem

se inuicem differunt: quia memoria non est intelligentia, vel voluntas nec intelligentia voluntas, siue amor.

Quòd etiam ad se inuicem dicuntur relatiuè.

Ca. 2. & 3. Aug. lib. de Trin, 9 cap. 4.

ET hæc tria etiam ad seipsa referuntur, vt ait August. in 9. lib. de Trinita. Mens enim amare seipsam, vel meminisse non potest, nisi etiam nouerit se. Nam quomodo amat, vel meminit quod nescit? Miro itaq; modò tria ista inseparabilia sunt à seipsis: & tamen eorum singulum, & simul omnia vna essentia est, cùm & relatiuè dicantur adinuicem.

Hic aperitur quod supra quærebatur; scilicet quomodo hæc tria dicantur vnum.

SED iam videndum est quomodo hæc tria dicantur vna substantia. Ideo quia scilicet in ipsa anima, vel mente substantialiter existunt, non sicut accidentia in subiectis, quæ possunt adesse, vel abesse. vnde August. in 9. lib. de Trinita. ait, Admonemur, si vtcunq; videre possumus, hæc in animo existere substantialiter, nõ tanquam in subiecto, vt color in corpore: quia etsi relatiuè dicuntur adinuicem, singula tamen substantialiter sunt in sua substantia. Ecce ex quo sensu illa tria dicantur esse vnum, vel vna substantia. Quæ tria, vt August. ait in 15. lib. de Trini. In mente naturaliter diuinitus instituta quisquis viuaciter perspicit, & q̃ magnum sit in ea, vnde potest etiam sempiterna, immutabilisq; natura recoli, conspici, concupisci. Reminiscitur enim per memoriã, intuetur per intelligentiam, amplectitur per dilectionem: profectò reperit illius summæ Trinit. imaginem.

Cap. 4.

Cap. 20.

Quod in illa similitudine est dissimilitudo.

Ex Augu. Li. de Tri. 15. ca. 20.

VERVNTAMEN caueat, ne hanc imaginem ab eadem Trinitate factam ita ei comparet, vt omninò existimet similem: sed potiùs in qualicunq; ista similitudine, magnam quoque dissimilitudinem cernat.

Prima dissimilitudo.

Ex eodem lib. ca. 22.

QVOD breuiter ostendi potest. Homo vnus per ista tria meminit, intelligit, diligit: qui nec memoria est, nec intelligentia, nec dilectio, sed hæc habet. Vnus ergo homo est, qui habet hæc tria, non ipse est hæc tria. In illius verò summa simplicitate naturæ, quæ Deus est, quãuis, vnus sit Deus, tamen tres personæ sunt, pater, & filius, & spiritus sanctus, & hæ tres personæ sunt vnus Deus. Aliud est itaq; Trinitas rès ipsa, aliud imago Trinitatis in re alia: propter quam imaginem etiam illud in quo sunt hæc tria, imago dicitur, scilicet homo. Sicut imago dicitur & tabula, & pictura quæ est in ea: sed tabula nomine imaginis appellatur propter picturam quæ est in ea.

Quod propter illa tria homo dicitur imago.

Altera

Altera dissimilitudo.

RVRSVS ista imago, quæ est homo, habens illa tria, vna persona est. Illa verò Trinitas non vna persona est, sed tres personę, Pater filij, & filius patris, & spiritus patris, & filij. Itaq; in ista imagine Trinitatis non hæc tria vnus homo, sed vnius hominis sunt. In illa verò summa Trinitate, cuius hæc imago est, non vnius Dei sunt illa tria, sed vnus Deus: & tres sunt illæ personæ, non vna persona. Illa enim tria non homo sunt: sed hominis sunt, vel in homine sunt: Sed nunquid possumus dicere Trinitatem sic esse in Deo, vt aliquid Dei sit, nec ipsa sit Deus? Absit vt hoc credamus. Dicamus ergo in mente nostra imaginem Trinitatis, sed exiguam, & qualemcunq; esse: quæ summæ Trinitatis ita gerit similitudinem, vt ex maxima parte dissimilis. Sciendum verò est quod hæc Trinitas mentis, vt ait Augu. in 14. lib. de Trini. non propterea tantum imago Dei est, quia sui meminerit mens, & intelligit, ac diligit se: sed quia potest etiam meminisse, & intelligere, & amare illum à quo facta est.

Ex eodem lib. c. 25.

Ibi. c. 23.

Ibid. c. 23.

Cap. 12

Alia assignatio Trinitatis in anima, scilicet mens, notitia, amor.

POTEST etiam alio modo alijsq; nominibus distingui trinitas in anima, quæ est imago illius summæ & ineffabilis Trinitatis. vt enim ait August. in 9. lib. de Trinit. Mens, & notitia eius, & amor, tria quædam sunt. Mens enim nouit se, & amat se: nec amare se potest, nisi etiam nouerit se. Duo quædam sunt, mens & notitia eius. Item duo quædam sunt mens, & amor eius. Cùm ergo se nouit mens, & amat se, manet trinitas, scilicet mens, amor, & notitia. Mens autem hic accipitur non pro anima, sed pro eo quod in anima excellentius est. Hæc autem tria cùm sint distincta a se inuicem, dicuntur tamen esse vnum, quia in anima substantialiter existunt.

Cap. 4.

Ibidem. Vt habet in libro de Trinit. 15 c. 6. & 7.

Quomodo dicantur esse vnum.

Quia mens, vice patris: notitia, filij: amor, spiritus sancti accipitur.

ET est ipsa mens quasi parens, & notitia eius quasi proles eius. Mens enim cùm se cognoscit, notitiam sui gignit, & est sola parens suæ notitiæ. Tertius est amor, qui de ipsa mente, & notitia pcedit, dum mens cognoscit se, & diligit se: non enim posset se diligere, nisi cognosceret se. Amat etiam placitam prolem, id est, notitiã suã: & ita amor quidam complexus est parentis, & prolis.

Idẽ lib. 9. c. 4. de tri.

Ex Augu. li. de Tri. 9. cap. 12.

Quod non est minor mente notitia, nec amor vtroque.

NEC est minor proles parente, dum tãtam se nouit mens, quãta est, nec minor est amor parente & prole, id est, mente & notitia, dum tantum se diligit mens, quantum se nouit, & quanta est.

Ex eodem Aug. li. & c. citatis.

Ex eodem lib. cap. 5.

Quòd

Quòd hæc tria in seipsis sunt.

SVNT etiam hæc singula in seipsis: quia & mens amans in amore est: & amor in amantis notitia: & notitia in mente noscente est. Ecce in his tribus qualecumque vestigium Trinitatis apparet.

Quomodo mens per ista proficit ad intelligendum Deum.

MENS itaque rationalis considerans hæc tria, & illam vnam essentiam in qua ista sunt, extendit se ad contemplationem creatoris: & videt vnitatem in trinitate, & trinitatem in vnitate. Intelligit enim vnum Deum esse vnam essentiam, vnum principium. Intelligit enim, quia si duo essent, vel vterque insufficiens esset, vel alter superflueret: quia si aliquid deesset vni quod haberet alter, non esset ibi summa perfectio. Si verò nihil vni deesset quod haberet alter, cùm in vno essent omnia, alter superflueret. Intellexit ergo vnum esse Deum omnium authorem: & vidit quia absque sapientia sit quasi res fatua: & ideo intellexit eum habere sapientiam, quæ ab ipso genita est: & quia sapientiam suam diligit: intellexit etiam ibi esse amorem.

Hic de summa Trinitatis vnitate.

QVAPROPTER iuxta istam considerationem, vt ait
Cap. 1. August. in 9. lib. de Trinita. credamus patrem, & filium & spiritum sanctum vnum esse Deum, vniuersæ creaturæ conditorem, & rectorem: nec patrem esse filium, nec spiritum sanctum: vel patrem esse, vel filium: sed trinitatem relatarum ad inuicem personarum. Vt enim ait ipse in libro de fide ad Petrum: Vna est natura, siue essentia patris, & filii, & spiritus sancti, non vna persona. Si enim sic esset vna persona, sicut est vna substantia patris, & filii, & spiritus sancti, veraciter Trinitas non diceretur. Rursus quidē Trinitas esset vera, sed vnus Deus trinitas ipsa nō esset, si quemadmodū pater, & filius, & spiritus sanctus personarum sunt abinuicē proprietate distincti, sic fuissent quæque naturæ diuersitate discreti. Fides autem patriarcharum, prophetarum, atque apostolorum vnum Deum prædicat trinitatem esse. In illa ergo sancta Trinitate vnus est Deus pater, qui solus essentialiter de seipso filium vnum genuit: & vnus filius est, qui de vno patre solus essentialiter natus: & vnus spiritus sanctus, qui solus essentialiter à patre filioque procedit. Hoc autem totum non potest vna persona, idest, gignere se, & nasci de se, & procedere de se, vt enim ait August. in primo libro de Trinitate. Nulla res est, quæ seipsam gignat vt sit.

[Margin: Ibidem. Sed sententia potius quam verbis ipsis.]
[Margin: Cap. 1.]

Nunc

Nunc verò ad eam &c.

Expositio lit. AEC est secunda pars huius distinctionis, in qua Magr̃ probat trinitatem, & vnitatem per similitudinem propinquã, & expressam, cuiusmodi est imago.

Diuisio. Et diuiditur hæc pars in duas. In prima ostendit trinitatem, & vnitatẽ in creatore, per trinitatem, & vnitatem consideratã in potentijs animæ. In secunda vero in habitibus, ibi. Pôt ẽt alio modo &c. Prima iterum pars h; quatuor particulas. In quarũ prima ostendit vbi q̃renda sit imago in anima, qm̃ in parte superiori, & tribus potentijs.s. memoria, intelligentia, & voluntate. In secunda vero tangit imaginis conditiones, quæ sunt trinitas, vnitas, & æqualitas. ibi. Hæc ergo tria, vt ait Augu. In tertia vero mouet & soluit dubitationem q̃ oritur ex p̃dictis. Vtrum.s. aĩa sit suę potentiæ. ibi. Hic attendendũ est diligenter. In quarta aũt docet cauere errorem, qui posset causari & oriri ex ostensione trinitatis creatæ, ꝙ omnimoda similitudo esset ad increatam: vbi ostendit ꝙ maxima est dissimilitudo imaginis ad Deum. ibi. Verũtamen caueat. Similiter secunda pars in qua Magr̃ intẽdit inuestigare imaginem in habitibus animæ ſm ꝙ possibile est, diuiditur in quatuor particulas. Primo.n. illa tangit in quibus imago trinitatis attendit̃, quæ sunt, mens, notitia, & amor. Secundo illis p̃tactis ostendit ꝙ in his attenditur imago ꝑꝑ consubstantialitatem, ordinem, & æqualitatem. ibi. Hęc aũt tria &c. Tertio oñdit qũo mens rõnalis in cõtẽplatione trinitatis creatæ proficit ad videndũ, & cognoscendum trinitatem increatã in vnitate, ibi. Mens itaq; rõnalis. Quarto vero breuiter recolligit q̃ supra sunt demõstrata, ibi. Quapropter iuxta istam considerationem.

Imago Dei tñ permanet.

Dub. 8. Contra hoc obijcitur authoritate

28 Psal. Dñe in ciuitate imaginem eorũ ad nihilum rediges.

Respon. Respon. Imago dicitur dupliciter. Vno modo quantum ad substantiale esse, & hoc respicit trinitatem personarũ, & ordinẽ, & æqualitatem, & sic semꝑ ꝑmanet. Alio mõ prout supra esse addit bene esse, vt decorem, & honorem, & hoc pôt perdi. Quia hõ cum in honore esset, non intellexit.

Memoria vero dr̃ ad aliquid.

Obijcitur, ergo memoria, intelligentia, & voluntas sunt in p̃dicamẽto relationis. 29 Item q̃ritur quare mẽs dicitur magis ad se, q̃ memoria, vel intelligentia? Dub. 9 R ñ. dicendum, ꝙ dici ad aliquid est dupliciter. Respon. Vel ꝓprie & per se, sicut pr̃ & filius, vel rõne alicuius annexi, quia habet respectum annexum, & inclinationẽ, & sic memoria dr̃ ad aliquid, quia innatum habet respectum ad memoriale: similiter intelligentia ad intelligibile, & voluntas ad volibile, & hæc obiecta ad inuicem hñt respectum. Et sic patet obiectio. AD illud quod q̃ritur de mente, dicendum, ꝙ mens dr̃ ab actu essentiali: 30 ꝓpterea est intelligendum, ꝙ quo est, pôt intelligi in quantum dat aĩæ esse generalissimũ, & sic dr̃ essentia. Vel inq̃tum dat esse generale, & sic dr̃ vita: quia aĩa est in gñe viuentiũ. Aut inq̃tum dat esse spũale, & sic dr̃ mens. Mens.n. non dr̃, nisi qđ viuit vita intellectiua. Vel aĩa in se dr̃ essentia, vt actus corporis, vita, vt perfectibilis a Deo, mens.

In illa vero sũma trinitate &c.

Innuit Magr̃, ꝙ tres personæ non sunt vnius Dei. Contra. vr̃ dicere falsum. Dub. 10 Quia cũ sint vnius essentiæ, & essentia sit Deus, ergo sunt vni⁹ Dei. Si dicas ꝙ non sequitur, ego quæro, quare nõ cõcedit ꝙ tres ꝑsonæ sunt vnius Dei? Si dicis ꝙ propter hoc, ꝙ obliquus notat diuersitatẽ, ergo cum essentia non sit diuersa a persona, nõ pôt dici, tres ꝑsonæ sunt vnius essentiæ. 31 R ñ. dicendũ ꝙ gtũs aliqñ construitur in rõne possessionis, vt si dicatur, bos Petri, vel Ioan. Resp. Aliq̃ñando ex vi declarationis, vt mulier egregiæ formæ, aliqñ intrãsitiuè, vt creatura salis. Intransitiuæ, construitur gñale

gñale cum spāli, & sic pōt dici substantia, vel psona Dei. Ex vi declarationis essentiæ, vt importans formā p modum formę, & sic dicuntur tres psonæ vnius essentiæ, quia ergo qñ dr̄ tres psonæ sunt vnius Dei, Deus non significat nec per modū formę, nec p modum specificantis, ideo intelligitur p modum possidentis, vel principiantis, & ideo simpliciter est falsa.

Vt ex maxima parte sit dissimilis.

Dub. 11. Contra. hoc vr̄ falsum. Quia imago est similitudo expressa, ergo si maxime est dissimilis, non est imago.

Respon. Rñ. dicendum, q̄ est excessus simpliciter, vel in gñe. Si ergo loquamur de 31 excessu simpliciter, sic dico, q̄ aīa rōnalis nō est valde similis Deo. Si aūt loquamur in genere creaturæ, quia tm̄ excedit, quantū pōt natura creata, sic dicitur valde similis, & expressa similitudo Dei.

Si duo essent, vel vterq; insufficiens esset.

Dub. 13. Contra. Quia s̄m viam istam mōstrari posset, q̄ non sit vna persona.

Respon. Rñ. dicendum q̄ in psonis non pōt 33 esse supfluitas: quia in eis est vna sufficientia. Vñ si vna esset supflua, & oēs. Sed non pōt ibi esse aliqua insufficiētia, quia nihil plus hñt tres, q̄ vna. Sed si essent duæ essentiæ, duæ essent sufficientiæ: & q̄libet p se esset sufficiens. Si aūt altera cum altera, q̄libet esset insufficiens, & ita patet q̄ nō est simile de duabus essentiis, sicut de duabus personis.

Et vidit, quia absq; sapientia nō sit &c.

Dub. 13. Contra. s̄m hoc vr̄ q̄ pater sit sapiens sapientia genita. Dicendum, q̄ 34 ista consequentia nō est intelligenda

Respon. immediate .s. quia non est res fatua, ergo habet sapientiam genitam. Sed hoc intelligendū est sic. Deus est substantia spūalis, ergo est nata cognoscere, ergo si non habet sapientiā, est res fatua. Sed non est res fatua, ergo habet sapientiam. Sed non est sapientia sine verbo, & non est verbū nisi procedat à mente, & ita generet. ergo à primo, si habet sapientiam, necesse est sapientiam esse genitam. Et oēs istas consequentias oportet intelligere immediate.

Consequenter ad intelligentiam istius partis secundæ præsentis distin. q̄tum ad primā assignationem imaginis q̄ est per memoriā, intellgētiam, & voluntatem, tria q̄runt. Primo vtrum in his tribus .s. memoria, intelligentia, & voluntate attendatur rō imaginis. Secundo de cōparatione istarum ad obiectum. Tertio de comparatione earum ad animā, vel subiectum. Art. 1.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Ratio imaginis attēditur in his tribus potentijs cum cōparatione ad vnitatē essentię, memoria, intellectu, & volūtate.

Quia in oībus simul sit vr̄. Ad rōnem .n. imaginis requirit expressa conformatio in distinctione, sed distinctio in diuinis attendit quantum ad tres psonas, ergo necessario in imagine creata attenditur q̄tum ad tres potētias. Itē, ratio imaginis consistit ī pfecta capacitate, quia s̄m Aug. 14. de tri. c. 4. eo ē mens imago, quo pōtesse capax, & particeps Dei: sed Deus nō capit ab aīa plene nisi amet, neq; amatur, nisi intelligatur, nec intelligitur, nisi pñs apud aiam habeat. sed primum est p voluntatē, s̄m per intelligentiā, tertium p memoriā. ergo &c. Item, notitia siue intelligentia appropriatur filio, volūtas spiritui sancto, ergo aut trūcata & diminuta erit assignatio imaginis, aut necesse est ponere potentiam rñdentē patri. Sed contra, ad esse imaginis reqritur repsentatio in distinctione originis, & ordinis: sed in istis potentijs non est talis distinctio, quia simul sunt cum aīa con- Ar. 2. Fundamenta. Ad opp.

concreatę, nec vna est ab alia, nec vna pót aliam, ergo in istis non est reperi re rõnem imaginis. Item, imago est repręsentatio ſm exteriorem dispositionem, vt patet, sed istę tres potentiæ sunt intimæ ipsi aïæ, ergo in ipsis nõ est ratio imaginis. Item ꝙ spetialiter memoria nõ sit de ratione imaginis, vr̃, quia cũ imago sit aïæ essentialis, & ſm potentiam rõnalem sit in ipsa, memoria autem, vt dicit Philoso. est sensibilium, quia est in brutis, ergo vr̃ ꝙ memoria non pertinet ad imaginem. Præterea cũ memoria sit sensibilium, siue intelligibilium, cõcernit differentiam tẽporis qa est acceptio pñs de præteritis, sed imago abstrahit à cõditionibus sensibilibus, & tẽporalibus, ergo &c. Itẽ, imago attenditur in his q̃ sunt nata recipere imaginem reformationis, siue similitudinis, sed imago illa consistit in tribus virtutibꝰ theologicis, quarum nulla est in memoria, ergo &c. Item, ꝙ voluntas nõ sit de integritate imaginis, vr̃, quia dr̃ in lib. de spiritu & anima, imago est in potentia cognoscendi, similitudo est in potentia diligendi. Sed voluntas non ꝑtinet ad potentiã cognitiuam, ergo &c. Item, oĩs potentia q̃ est de imagine, debet aliis æquari, quia ad rõnem imaginis reqritur æqualitas, sed voluntas non æquatur alijs, quia multa intelligimus q̃ non volumus, ergo &c. Si dicas ꝙ non attendit æqualitas respectu obiectorũ sed respectu actuũ, vt sit sensus, quicquid ĩtelligo, volo me intelligere, ad huc non est verũ, quia multorum meminimus, q̃ nollemus meminisse.

Arist. de mem. & remin. c. 1.

35 RESP. dicendum, ꝙ sicut dicit Augu. & Magister recitat, imago attenditur in his tribus potentiis cum comparatione ad vnitatem essentiæ, & pluralitatem actuum in quibus est distinctio, & ordo, & origo vnius ab altero per modum quẽdã disponendi. Nam retentio spẽi disponit ad intelligendum, & intelligentia ad amãdum, secundum ꝙ intelligit esse bonum, & per hoc patet solutio ad illud quod obijcitur in istis potentijs non est distinctio per originem, ergo &c.

AD illud quod obijcitur, ꝙ imago attenditur ſm exteriorem dispositionem, dicendũ, quòd est imago rei corporalis, & sensibilis, & hæc quia offert se cognitioni per exteriora, habet imaginem repræsentãtem secundũ exteriorem dispositionem. Est iterum imago rei spiritualis, quę est intima cuilibet rei, & q̃ cognoscitur secundum ꝙ virtus recolligitur ad intima, & habet imaginẽ repſentantem quantum ad intimas dispõnes. 36

AD illud ergo quod obijcitur ꝙ memoria est sensibilium, dicendum, ꝙ memoria accipitur tripliciter. Vno modo prout est receptiua, & retentiua sensibilium, & præteritorum. Alio modo prout est retentiua præteritorum siue sensibilium, siue intelligibilium, Et tertio modo ꝓut est retentiua specierum abstrahendo ab omni differẽtia temporis, vtpote specierum innatarũ, & hoc tertio modo est pars imaginis, sed obiectio currit de alijs primis duobus modis. Primo mõ memoria sequitur sensum, secundo modo sequitur ipsam intelligentiam, & voluntatem, tertio modo antecedit, & respondet patri. 37

Platonici hunc tertium agnoscunt memoriæ modũ, & non peripatetici.

AD illud quod obijcitur ꝙ memoria non reformat, dicendum, ꝙ imo memoria reformatur, & quantum ad statum viæ, & quantum ad statum patriç. In primo per spem, & hoc patet per expositionem Aug. super illud verbum Mat. 22. diliges do. Deũ tu. ex to. cor. tuo. i. intellectu sine errore. Ex tota aïa .i. ex volũtate sine cõtradictione. Ex tota mente .i. memoria sine obliuione. In secundo statu reformatur quãtum ad tentionem. Vnde. Ber. dicit. Quiş Deus est futurus intelligentiæ plenitudo lucis, volũntati multitudo pacis, memoriæ continuatio ęternitatis. Nec est etiã inconueniens quod memoria q̃uis sit prima reformetur per dotem vltimam: quia ordo reformationis, & deformationis incipit à posteriori, ordo autem formationis incipit à superiori, ideo à voluntate incipit reformatio, & tendit vsque in memoriam. 38

AD illud quod obijcit ꝙ imago est in potentia cognoscendi, dicendum, ꝙ similitudo dicit qd gratuitũ, 39

gratuitũ, & ideo dr̃ esse per appropriationem in volũtate, siue in dilectione. Imago vero non dicit gratuitum, ideo dr̃ esse in potentia cognoscendi. Vel aliter de imagine: quia in filio est prima imago, & filio appropriatur intelligentia, q̃ est in potentia cognitiua, ideo dr̃ imago esse in potẽtia cognoscendi. AD illud, voluntas
39 non æquatur intelligentię, dicẽdum, quòd voluntas ꝓut communiter accipit̃ ad velle, & nolle, quorũ vtrũq; est actus voluntatis, bene æquatur, ſm quòd dicitur vti esse cõmune ad vtrũq;, sicut dicit Aug. & hr̃ in litera, quòd voluntas capit illam dum vtor &c. Quicquid .n. recordamur, vel intelligimus, in facultatẽ voluntatis accipimus ad eligẽdum, vel ad respuendũ, & istud est ſm ꝙ dicit actũ cõmunem voluntatis, sed ſm actum specialem qui est velle tm̃, non æquatur. de isto est oppositio quomõ sic velle non cõprẹhendit totã voluntatem, sicut meminisse totam memoriã, & intelligere totam intelligentiam.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Imago attenditur in habitibus animæ connaturalibus, in relatione tamẽ ad actus suos, & non absolutè.

Ad opp. E potentijs in comparatione ad obiectum, vtrum videlicet attendatur imago in eis per comparationem ipsarum ad Deum. Et videtur ꝙ sic, quia eo est anima imago, quo capax Dei, & particeps esse põt, vt dicit Aug. 14. de Tri. sed est capax quantum ad partem superiorem, ergo &c. Item, in eodem imago illius quo nihil melius est inquirenda est, & inuenienda, quo mens nostra nihil melius habet: sed hoc est supior pars, ergo &c. Item, hoc idem videt̃ ratione, quia imago dicitur eo quod ducit in prototypum, ergo cum illud sit Deus, non attenditur imago in potentijs his, nisi ſm quòd ducunt in Deum. Sed per has potentias homo ducitur in Deum, dum per eas cõuertitur in eum, ergo &c. Item, Deus est obiectum virtutũ theologicarum in quibus cõsistit imago reformationis, ergo cum idem sit obiectum vtriusq; imaginis: quia vna est ductiua alterius, & perfectiua, ꝓpterea si Deꝰ est obiectum vnius, ergo & alterius. Contra Aug. 9. de tri. assignat imaginem in mente, intellectu, & amore ſm ꝙ anima meminit sui, intelligit se, diligit se, ergo videtur ꝙ imago atendat̃ per conuersionem sui supra se. Item, Aug. 12. de tri. c. 4. cum in natura mẽtis humanæ quærimus trinitatem, in tota quærimus, non separantes actionem temporalium a contemplatione æternorum, vt tertium aliquid iam quęramus, ergo Trinitas imaginis attẽditur ſm actionem temporalium, & ita per conuersionem ad inferiora. Item, secundum ꝙ anima conuertitur supra inferiora, vel supra se, est æqualitas, & ordo, & origo, & omnia quæ cõcurrunt ad rõnem imaginis. Itẽ, imago est in peccatoribus a Deo auersis, & in illis etiã qui nullo modo pñt reuerti, vt sunt damnati, ergo ratio imaginis nõ attenditur penes conuersionem ad Deum. Item, necesse est quantum ad perfectam rationẽ imaginis æquari cognoscentem, & cognitum, siue dicentem, & dictum. Nam ista duo patrem, & filiũ repræsentant: sed in conuersione ad Deum non est talis æquatio, ergo &c. — Fundamenta.

40 RESP. ad intelligentiam prædictorum, tria oportet in imaginis ratione præsupponere. Primo .n. imago attenditur secundum expressam conformitatem ad imaginatum. Secũdo ꝙ illud quod conformat̃ imagini per consequens conformetur imaginato: vnde qui videt imaginem Petri, per consequens videt & Petrum. Tertio, ꝙ anima ſm suas potentias conformis redditur his, ad quæ conuertitur, siue ſm cognitionem, siue secundum amorem. Qm̃ ergo cum anima conuertitur ad Deum sibi cõformatur, & imago attenditur ſm cõformitatem: ideo imago Dei cõsistit in

In his potentijs quæ habent obiectū Deum. Rursum qm̄ anima est imago Dei secundum ꝙ conformatur imagini, & imaginato, ideo anima secundum ꝙ conuertitur supra se, non recedit a conformitate, & ideo imago consistit in his potētijs ſm quòd habent animam pro obiecto. Sed cum conuertitur ad creaturas inferiores illis conformatur, in quibus non est imago Dei, sed vestigium: ideo potentiæ animæ ſm quòd habent inferiora pro obiectis, recedūt a ratione imaginis: quia recedunt a conformitate expressa. Licet itaque in huiusmodi potentijs secundum ꝙ conuertuntur ad inferiora, sic reperire trinitatem, & aliquam conformitatem: similiter in potentijs sensitiuis, sicut ostendit Aug. quia tamen deficiunt ab expressa conformitate, non reperitur ratio imaginis in eis. Vnde Augu. inuestigat in omnibus potentijs animæ trinitatem, nō quia in eis sit imago, sed vt a rōne imaginis excludat. Vnde q̄rens trinitatem in tota anima, quærit eam in superiori, & inferiori parte rōnis, & in sensu. Et hoc est quod dicit in illa auctoritate. Cum in natura mentis humanæ quærimus trinitatem, in tota quærimus, non dicit quærimus imaginem. Vnde Aug. 13. de tri. q̄uis in inferiori parte rationis inueniri trinitas possit, imago tamē inueniri non potest. Concedendum est ergo ꝙ imago consistit in his potentijs secundum ꝙ ad animam conuertuntur, primo tamen & principaliter, vt ostendunt primę rationes, secundum ꝙ conuertuntur ad Deum. Vnde August. his duobus modis assignat imaginem. Prima est in mente, notitia, & amore secundum ꝙ mens nouit, & amat se. Secunda est in memoria, intelligentia, & voluntate. & in fine libri ostendit completissimam rationem imaginis esse in comparatione ad Deum.

Ex his patet respōsio ad primum, secundum, & tertium: quia primum argumentum concedendū est, secundum vero concludit, ꝙ in inferiori parte sit trinitas, & tertium quòd cōformitas. sed hæc soluta sunt: q̄a non est expressa. AD illud quod obijcit̄ de conuersione peccatorum. R̄ndeo, quòd imaginem in his potentijs ſm cōuersionem non actualem, sed aptitudinem, quæ nunq̄ relinquit potentias, sicut gressibilis etiam dr̄ homo, qui habet pedes truncatos, q̄uis non gradiatur. AD illud quod obijcitur ꝙ necesse est in imagine cognoscens, & cognitum adęquari. Dicendum, ꝙ non oportet cognitum adæquari cognoscenti adæquatione rei ad rē, sed sub ratione cognoscibilis. vnde tantum est cognitum in intelligētia, quantum repręsentatur a memoria. Quod autem simpliciter adæquetur non oportet, adequatur, tamen ſm ꝙ anima conuertitur supra se. Vnde rō imaginis quo ad quid, est in conuersione ad Deum: quo ad quid est, in cōuersione animæ supra se. In conuersione ad Deum est plus, quia plus habet de ratione venustatis, & conformitatis: in conuersione ad se, plus habet de ratione consubstantialitatis, & æqualitatis.

41

42

QVAESTIO III.

CONCLVSIO.

Imago, perfectè cognita vt imago, ducit in cognitionem sanctissimæ trinitatis, non autē simpliciter.

DE comparatione istarum potentiarum ad animam, siue ad subiectum, vtrum videlicet sint idem in essentia cum anima. Et videtur ꝙ sic. Quia Aug. dicit. 10. de tri. hæc tria memoria, intelligentia, & voluntas sunt vna mēs, vna vita, vna essentia, ac p hoc vna substantia. Itē Ber. super cātica canti. Quædā in anima intueor memoriam, intellegentiam, & voluntatem. hæc tria ipsa est. Si tu dicas ꝙ hoc dicit per causam, hoc nihil est, quia Aug. de spiritu, & anima dicit, ꝙ anima est quędam sua, vt potētiæ, & quædam nō sua, vt virtutes. quòd si per causam esset, vtrumque posset dici. Item, hoc ipsum videtur velle dicere

Ad opp.

Cap. 11.

Arist. 2.de ani.24. & 2.Phy. 17 cere Philosophus, quia idem dicit esse principium essendi, & operandi, ergo cum principiũ essendi sit ipsa forma substantialis, principium operandi ergo erit ipsa, sed principium operandi est potentia, ergo potentia est principium essendi, sed non est principium essendi nisi forma substantialis in homine, ergo potentia, & forma substantialis sunt idem in substãtia. Item, rõne ostenditur. Sicut mate-

2.de Gen. 2 ria prima est omnia nata recipere per veritatem, sic anima ſm similitudi-

8.Phy. 15 nem. Sed potentia materiæ primæ respectu formarum suscipiendarum non differt per essentiam ab ipsa, ergo similiter videtur ꝙ potentiæ aiæ. Probatio minoris. Si .n. per essentiã differret, aut esset substantia, aut accidens. Non accidens: quia antecedit oẽm formam, & omne accidens. Si substantia, aut ergo materia, aut formæ. Præterea, si differret illius esset materia capax. Item, forma accidentalis non est simplicior forma substãtiali. Sed potentia operandi non differt a potentia accidentali, vtpote potentia calefaciendi, non differt per essentiam a caliditate, nec potentia illuminandi ab ipsa luce, ergo similiter videtur ꝙ nec potentia animę ab

8.Phy. 27 ipsa anima. Item, quod vni est accidens, nulli substantia est: sed istæ potentię sunt ipsi animæ substantiales, ergo non sunt ei accidentales, & per consequens non sunt accidentia, ergo sunt substantia, constat autem ꝙ non alia q̃ anima. Probatio minoris, quia anima rõnalis sensibilis, & vegetabilis in homine, non dicit diuersitatem substantiarum, sed potentiarum, ergo cõstat ꝙ in homine istę drīæ, vegetabile, sensibile, rationale accipiuntur a potentijs, & huiusmodi differentiæ sunt substãtiales, ergo

Fundamenta. & potentiæ, ergo &c. Contra. Augu. in 15. de Trin. assignat drīam imaginis creatæ ad trinitatem illam .s. increatam, qa in illa trinitate est hñs id quod hr̄, hic aũt habens nõ est id qđ hr̄, ergo si aia habet tres potentias,

Diony. de Ang. hier. cap. 11. ergo essentialiter non est ille. Item, Diony. dicit ꝙ ĩ quolibet creato differunt hæc tria, substãtia, virtus, & operatio, ergo in aĩa differunt substãtia & potentiæ. Item, Boeti⁹ in quolibet creato differunt quo est, & qđ est, siue qđ est, & esse, ergo similiter imo multo fortius quod põt, & quo põt. Item, rõnibus ostenditur sic. Quæ differũt gñe, differunt essentia, & vnum de altero nõ ꝑdicatur essentialiter, sed potentiæ, & anima sunt hmõi, quia aĩa est in gñe substãtiæ, sed potentię sunt in secunda specie qualitatis .s. naturalis potentię, ergo &c. Item, illa quorũ vnum est extra alterũ differunt essentialiter, & substantialiter, sed virtus egreditur substantiã, quia operatur ĩ obiectum qđ est extra, sed impossibile est ꝙ operet vbi non est, si ergo virtus est vbi operatur, & operatur extra substantiã cuiuslibet, ergo virtus egreditur extra substantiã, ergo &c. Item, ad hoc est alia rõ: Quia si eadem per essentiam essent aĩa & potentiæ, vnũ non multiplicaretur nisi ſm multiplicationem alterius, & sic cum vnum tm̃ sit aĩa, haberet tantum vnam potentiam, sed hoc est falsum, ergo &c.

AD ꝑdictorum intelligentiam notãdũ est, ꝙ potentia naturalis dr̄ tripliciter. Primo mõ prout dicit modũ existendi naturalis potentiæ in subiecto, ſm quem dr̄ subiectum facile, vel difficile, ad aliquid agendũ, & sic naturalis potentia dicit modũ qualitatis, & est generaliter in secunda specie qualitatis, vt patet cum dr̄ cursor & pugillator, quorũ vtrunq; dicit facilitatem, quæ sequit modum existendi potentiæ gradiendi, & resistendi, siue agendi in subiecto. Secundo mõ potentia naturalis dr̄ potentia naturaliter egrediens à substantia. Et hoc põt esse dupliciter. Vno mõ aliqua potentia egredit à substantia cum accidente, vt potentia calefaciendi. Ignis enim per suã substantiã non calefacit sine caliditate, & hæc potentia nõ est alterius gñis q̃ sit qualitas a qua egreditur, vnde potentia q̃ est calefaciendi, est in eodem gñe cum caliditate. Alio modo dr̄ naturalis potẽtia, quæ naturaliter egredit de substantia immediatè, sicut potentia generãdi quãtum ad inductionem vltimæ formæ, & hæc qdem non est alterius generis

cum

rum substantia, sed reducitur ad genus substantiæ tanquam substantialis differentia. Per hunc modum intelligendum est in potentijs aiæ. Nã vno modo conuenit nominare potentias aiæ, ſm primum modũ, vt dicunt facultatem q̃ dicit modũ potentiæ existendi in subiecto, sicut ingeniositas, & tarditas, & hæc quidẽ sunt in secũda specie qualitatis. Alio mõ cõuenit potentias noĩare, prout dicunt ordinem substantiæ ad actũ, q̃ est medianie aliqua ꝓprietate accidentali, vt potentia syllogizandi, q̃ est in anima cũ habet habitũ syllogizandi, & hæc est in eodem gñe in quo est scientia syllogizãdi, vt in prima specie qualitatis. Contingit verũ nominare potentias aiæ, vt immediate egrediuntur à substantia, vt p hæc tria memoriã, intelligentiam, & voluntatẽ. & hoc patet. Quia omni accidente circumscripto, intellecto ꝙ aia sit substantia spũalis, hoc ipso qđ est sibi pñens, & sibi coniuncta, habet potentiã ad memorandum, & intelligendum se. Vnde istæ potentiæ animæ sunt substãtiales, & sunt in eodem gñe p reductionẽ, in quo est anima, attamen qm̃ egrediuntur ab aia [potentia .n. se habet per modũ egredientis] nõ sunt oĩno idẽ per essentiam, nec tñ adeo differunt, vt sint alterius generis, sed sunt i eodem genere per reductionem. Et põt satis manifestũ exemplum dari in re, & in similitudine eius. Nã res nõ habet tantã identitatem cũ sua similitudine, vt sint vnum numero: nec tantam diuersitatẽ vt differant numero. Similitudo.n. Martini non adeo distat a Martino, vt penitus differat ab eo. Et ideo similitudo rei in eodem genere est p reductionem cũ eo, cuius ẽ similitudo. Quia .n. egreditur, ideo differt, sed nõ transit in aliud genus. Et loquor de similitudine ſm rõnem similitudinis, non intentionis.i. ꝓut à subiecto exijt, & nõ recedit vt splendor à luce. Concedendæ ergo sunt rationes probantes ꝙ anima nõ est suæ potentiæ per essentiam.

44 AD illud ergo ꝙ obiicitur in contrarium de Augu. & Ber. ꝙ anima est suæ potentiæ, dicendũ, ꝙ non est ibi prædicatio accidentis de subiecto, nec eiusdem per essentiam, sed substantialis, vel essentialis. Propter qđ notandum ꝙ essentiale dr̃ quatuor modis. Primo mõ essentiale, qđ dicit rei essentiam tm̃, sicut species singularis. Secũdo mõ dr̃ essentiale, quod est de essentia, & constitutione rei, vt materia & forma. Tertio modo dr̃ essentiale, sine quo res non põt esse, nec põt intelligi esse, vt sunt illa in quibus attenditur ratio vestigij, vt vnitas, veritas, bonitas. Quarto mõ dr̃ essentiale sine quo res non põt cogitari habere pfectum esse, vt sunt potentiæ in aĩa, in qbus attenditur imago, & hoc est minimo modo substantiale, siue essentiale, nõ tñ transit in aliud genus, ideo anima dr̃ suæ potentiæ, quia non transit in aliud genus. AD illud quod obiicitꝰ 45 ꝙ idem est principium essendi, & operandi, dicendũ, quod verũ est de principio remoto, sed de proximo est impossibile. Nã si idẽ omnino esset principium ꝓximũ, tunc idem esset in re esse, & operari. Similiter si idem esset principium ꝓximum, cũ res semper habeat esse, semper haberet operari. Quia ergo forma dicit ꝓximũ, & immediatũ principium essendi, potentiã vero proximũ & immediatum principium operandi, patet ꝙ impossibile est esse oĩno idem. AD aliud quod 46 obijcitur de potentia materiæ, dicendum, quòd materia non est sua potentia per essentiam, qm̃ non est ipsa ordinatio ad formã, est tñ ipsa potentia materiæ, essentialis ipsi materiæ, sicut potentia actiua ipsi substantiæ: & minus quidem elongatur potentia materiæ a materia, q̃ potentia actiua à substantia. Qm̃ potentia materiæ est potentia passiua, quæ dicit ordinẽ ad aliud cũ priuatione. Sed potẽtia actiua dicit ordinem cũ positione, & ideo minus addit potentia materiæ supra materiam, q̃ potẽtia actiua supra substantiam: & hinc est ꝙ non ita distinguuntur diuersæ potentiæ in eadẽ materia, sicut in eadem substantia.

AD illud quòd obijcitur de forma 47 accidentali, dicendũ, quòd forma accidentalis nõ est sua potentia. Nã potentia eius est ingẽtum influit in alterum

rum attamen potentia illa non tantũ addit, quantũ potentia formæ substãtialis, qm̃ potentia formæ accidẽtalis dicit ordinationem ad actũ: sed non sufficientem ꝑ se, sed per virtutẽ substantiæ. Sicut .n. accidens non est per se, ita non habet virtutem operandi per se, sed per virtutem substantiæ, & ita hoc patet. AD illud qđ obijciẽ vltimo, dicendum ꝙ potentiæ animę non sunt accidentales, tñ argumentũ non valet, quia fortassis rõnale sensibile vegetabile nõ accipiunẽ à potentijs, sed à diuersis naturis repertis in anima. Illud aũt argumentũ quod factum est ad oppositũ. quòd differunt, quia sunt in diuersis generib⁹, soluẽdum est, per interemptionem, qa nõ sunt in diuersis generibus, sed in eodem per reductionem &c.

Artic. 3 CONsequenter est quæstio de secũda assignatione imaginis ꝑ mentem, notitiam, & amorem. Circa hãc quæruntur tria. Primum est de istis absolute, vtrum vꝫ. imago attendaẽ in istis vt in potentijs, aut in habitibus, aut in potentijs, simul & habitibus, aut in substantia & habitibus. Secundum est de istis in comparatione adinuicem. Tertium vtrũ hæc trinitas imaginis, ducat necessario in cognitionem trinitatis quantum ad personas.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Imago attenditur in mente, notitia, & amore, non vt in potẽtijs, neq; vt in habitibus, sed q̃tum ad substantiam animæ se noscentis, & amantis; & quãtum ad habitus rõne notitię, & amoris, qui sunt habitus cõnaturales, licet nõ acquisiti.

Fundamenta. CIRCA hanc sic ꝓceditur, & ostendit primo ꝙ non in his, vt in potẽtijs attẽdatur imago, quia ꝓdicta assignatio fuit in potentijs, ergo si hic ẽt esset in potentijs, nõ esset nisi inculcatio verborũ. Pręterea, notitia, & amor, non dicunt potentiam, sed habitus, licet mens possit dicere potentiã, ergo prædicta tria non possunt poni sub rõne potentiarũ. Item, ostendit ꝙ nõ dicunt habitus: quia Aug. dicit ĩ imaginis assignatione mens nouit se, diligit se: sed nulli⁹ habit⁹ est nosse, nec amare, ergo &c. Item, si mens stat ꝓ habitu, q̃ro pro quo habitu? Si pro habitu memorię, de quo magis videtur, quia non est aliũ dare, sed actus habitus huius est meminisse, & non alius. Sed Augu. assignat menti hos act⁹. s. nosse, & amare, ergo &c. Item, ostendiẽ ꝙ non in potentijs & habitibus. Cum .n. potentię sint tres, & habitus tres: tunc non esset ternarius, sed senarius. Item, q̃ro pro qua potentia stat ibi mens: aut .n. stat ꝓ omnibus, aut ꝓ duabus, aut pro vna. Si ꝓ omnibus, tunc non ẽ ibi trinitas. Si ꝓ duabus, tunc ẽ ibi quaternitas, cum duo sint habitus. Si pro vna, nõ potest habere istos duos actus, nosse, & amare. ergo non sumitur trinitas ẜm habitus, & potentias simul. Item, ostenditur qđ non ẜm subãm, & habitus. Cum .n. habitus cognoscendi, & amandi sequanẽ ipsam substãtiam tpe, & substãtia ẽt possit esse sine his, ratio aũt imaginis sit ipsi aiæ perpetua, & inseparabilis, & concreata, ergo non ẽ in habitibus, & substantia simul. Item, si substantia cõnumeraẽ habitibus, & habitus sunt tres, & substantia vna, ergo erit ibi quaternitas. Si tu dicas, ꝙ non differt notitia ẜm ꝙ est habitus intellectiuæ, & memoriæ, Contra. habitus sunt dispositiones potentiarum: cũ ergo sint tres potentiæ, erunt tres habitus. Item, Magr̃ dicit in litera, ꝙ mens accipit nõ pro animę substantia tota, sed pro eo qđ est in ea eminentius. Ad opp.

RESP. dicendum, ꝙ differt ẜm quosdam assignatio hæc à pręcedẽti: 49 quia prior fuit in potẽtijs, hæc est in habitibus. Et respõdent obiectionib⁹ per distinctionem mentis. Mẽs enim ẜm quadruplicem modũ accipiendi diuersificat. Dicitur .n. vno modo à mene, quod est luna, siue defectus, & sic

sicut de tota animæ substantia, propter transmutationes quas habet. Secundo modo dr̃ à metiẽdo, & sic stat pro iudicatiua vi, & sic accipit eam Dam. ponens ipsam inter potentias cognitiuas. Tertio modo dr̃ ab eminendo, & sic stat pro superiori parte rationis. & sic accipit eã Aug. frequẽter. Quarto mõ dicitur à meminisse, & sic stat ꝓ memoria & quantum ad actum, & quantum ad habitum. Dicunt ergo, ꝙ in assignatione hui⁹ trinitatis, mens stat ꝓ habitu memorię, sed in adaptatione. Cũ dicit econtra, mens nouit se, & diligit, stat pro potentia memorandi. Sed istud non videt̃ cõuenienter dictũ: quia adaptatio debet respondere assignationi: & præterea cum actus ꝓprius mentis stat pro memoria, sic meminisse ibi deberet tangi, sed Aug. in hac assignatione nunq̃ facit mentionem nisi de duobus actibus. s. nosse, & amare, q̃ non sunt memoriæ, sed aliarũ potẽtiarũ. Resp. ergo, ꝙ trinitas ista non est in potẽtijs: quia amor & noticia, non dicuntur potentiæ. Nec in habitibus: quia mens non potest stare ꝓ habitu, cũ ipsa accipiatur vt agens. Nec potest esse in potentijs, & habitibus: quia mens non põt stare ꝓ vna potẽtia, cum assignentur ei actus duarum potentiarum. Non põt similiter stare pro pluribus potentijs: quia nõ esset trinitas: restat ergo ꝙ necesse est ponere, ꝙ trinitas ista attendatur q̃tum ad substantiã animæ ratione mẽtis se noscentis, & amantis, & q̃tum ad habitus, rõne noticiæ & amoris, & sic est trinitas, cum substãtia sit vna, & habitus sint duo. Differt ergo hæc assignatio a præcedenti: quia præcedens fuit per vniformitatem in potẽtijs, per comparationẽ ad habitus, & ad actus, sed hæc est in substantia, & habitibus. Differt etiã in hoc, quia ꝓcedens fuit per conuersionẽ animæ ad Deũ. Hæc est per conuersionem animę supra se, & pluribus modis nõ attendit imago in homine, vt supradictum fuit. Differt etiã: quia præcedens assignatio imaginis magis est ꝓpria, & conueniens, q̃ hæc. Nam proprie loquendo, imago consistit in vnitate essentiæ, & trinitate potentiarũ, ſm quas anima nata est ab illa summa trinitate sigillari imagine similitudinis, quæ consistit in tribus virtutibus theologicis. Vnde Augu. hanc assignationẽ primo ponit inuestigando, vt per hãc deueniat ad illã in qua finit speculationem suam. Vnde hæc assignatio non est propria sicut alia. Vnde Magister secundo eã ponit tanquam non principalem.

Caue à Sco. dist. 3 q. 9. 1. lib. ibi de pri. & sec. isti⁹ artic. vbi tenet ꝙ imago cõsistat i actib⁹ primis, & secũdis ipsius aiæ.

AD illud ergo quod obijcit quòd
habitus non sunt coæqui &c. Dicen- 50
dum, ꝙ triplex est habitus. Quendã
enim habitũ habet animæ potentia
ab acquisitione, quendã ab innata di
spositione, tertiũ habet à sui ipsi⁹ ori
gine. Hoc aũt patet, quia habitus est 51
quo potentia facilis est in actũ, poten
tia autem his tribus modis est facilis.
verbi gratia. Affectus noster habet
facilitatem ad diligendũ bonum alie
num per acquisitã dispositionem, vt
per virtutem, ad diligendum vero bo
num suũ, per innatã dispositionem:
& ad diligendum seipsum, ꝓ sui na-
turalem originem. Cũ enim sit sibi
indistãter vnitus, semper est habilis
ad se amandũ, similiter cum semper
sit sibi præsens, semper est habilis si-
bi ad se cognoscendũ, & sic patet il-
lud quod obijcitur de coæquitate, nam
quo ad tales habit⁹ est bene coæquitas.
AD illud quod obijcitur, ꝙ tres di- 52
cuntur esse habitus ſm tres potẽtias,
dicendum, ꝙ in hac trinitate non ca
dit, nec habet locum habitus memo-
riæ: qa attenditur in ipsa anima ſm
ꝙ conuertitur supra se, & ideo ipsa
animæ substantia tenet locum memo
riæ, & ipsa pñtia, & oblatio qua ani-
ma offert se semper suæ intelligentię,
tenet locum habitus, & actus memo
riæ: & ita patet ꝙ ibi cadunt tñ ha-
bitus duarum potentiarum, & ideo
est ibi trinitas. AD illud quod vlti- 53
mo obijcitur de verbo Magistri, dicẽ
dum, ꝙ intelligitur non pro animæ
substantia tota: ꝙ si aliter intelligat̃,
nõ habet veritatem verbũ Magistri. Cõtra Magistrum.
Quod patet per Augu. qui occasione
huius imaginis quasi per totum deci
mum de trinitate, ostendit animã ha
bere cognitionem sui innatam, q̃ est

agnitio suæ substantiæ, & propterea nihil vnum in anima cognoscit, & diligit, nisi substantia, ergo si mens staret pro vna potentia, non haberet illos duos actus, scilicet nosse, & amare.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Mens, notitia, amor, habent ordinem, equalitatē, & consubstantialitatem; nam connaturales habitus, in comparatione ad actus, habēt ordinem: & secundū quod sunt pfecti habitus, sunt equales: consubstantialitas quoq; apparet, cū anima supra se conuertitur.

Fundamenta.

QVAERITVR de istis ī comparatione ad inuicem, ſm triplicem comparationem quā ponit Aug. videlicet ordinis, æqualitatis, & consubstantialitatis, & Magr̄ recitat in littera. Ordo aūt inter hæc est ꝙ mens est parens, noticia est ꝓles, spūs est amor ab vtroque ꝓcedens. Aequalitas est etiā ibi. Quiā mens se tantū nouit, quantum est, & tantum diligit, quantum se nouit. Est etiā ibi consubstantialitas. Vnde Augu. 9. de tri. Admouemur [si vtrunque videre possumus] substantialiter hæc in anima consistere, non tanq̄ in subiecto, vt dolor in corpore, aut vlla qualitas, aut quantitas. Quicquid .n. tale est, non excedit substantiam in qua est. Mens aūt amore quo se amat, pōt amare etiam aliud, & ita vult ꝙ amor sit consubstantialis mēti. Sed obijcitur contra hoc. Primo videt̄ ꝙ in his nō sit ordo, vel origo. Aut.n. accipiuntur pro habitibus innatis, aut acquisitis. Si pro innatis, nullus est ordo: quia simul sunt cum ipsa anima. Si pro acq sitis, sic amor præcedit noticiam, nullus .n. acquirit vel studet aliquid addiscere, nisi amet scire. Vn̄ Aug. in fi. noni de tri. partum mentis antecedit appetitus, quo ad id quod nosscere volumus. Quærendo, & inueniendo nascit̄ ꝓles, quæ est ipsa noticia, aut ergo non est ordo, aut non est talis ordo. Item, videtur ꝙ nō sit ibi æqualitas. Aut.n. noticia, & amor accipiuntur per comparationem ad res inferiores, aut ad animam. Si ad res inferiores, manifestum est ꝙ non est ibi equalitas, multa.n. nouimus, quæ non amamus. Si per comparationem ad animam, aut est æqualitas quantū ad intensionem, aut quantum ad extensionem. Quantū ad extēsionem, non illud constat: quia vnum tm̄ est ibi. ergo quantum ad intensionē, sed quod hoc sit falsum, vr̄, quia cū sciamus animam minorem Deo, & maiorem corpore, contingit quandoq; ꝙ eam amamus magis q̄ Deum, & minus q̄ corpus, & ita quātitas amoris, non sequitur quantitatem notitiæ. Item, ꝙ non sit ibi consubstantialitas, vr̄, quia amor & noticia sunt habitus, & qualitates, ergo videtur ꝙ essentialiter differant ab ipsa mente. Item, ratio Augu. est, ꝙ non sint in anima sicut essentia: quia se extendunt extra, sed hoc nihil est. Accidētia.n. se extendunt extra, vt calor calefaciendo, & color īmutando visum. Præterea, homo cognoscit aliqua cognoscibilia scientia acquisita, quę est accidens, & ita se extendunt extra.

Cap. 4

Ad opp.

RESP. dicendum, ꝙ sicut Augu. assignat, in his est ordo, æqualitas, & consubstantialitas. Ordo autem attēditur in his habitibus animæ connaturalibus in comparatione ad actus, sicut ponitur ordo in fide, & spe, & charitate: licet simul infundātur, & sic patet quod obijcitur in contrarium: quia non est ordo in ipsis habitibus absolute consideratis, sed per relationem ad actus. Similiter est ibi æqualitas ſm conuersionem animæ supra se, & prædictorum habituum perfectionem. Vnde dicit Augu. in 9. de trini. quòd non est in his habitib⁹ æqualitas, nisi ſm ꝙ perfecti sunt. Et sic patet solutio ad illud quod de amore obijcitur: quia ille amor non est perfectus amor, sed libidinosus, & inordinatus. Vel dicendum, quòd 54

æquales

æquales sunt ſm quòd sunt connaturales. Quantum .n. est quis habilis, vel facilis ad cognoſcendũ ſe, tantum ad ſe amandũ. De habitibus vero acquiſitis malis vel bonis, non eſt verũ, & de his non intelligitur. Similiter eſt ibi tertiũ .ſ. conſubſtantialitas: quia ſm quòd dictũ eſt ſupra, amor, & noticia animę connaturales ſunt, ſm quòd ſupra ſe conuertitur, & ſic nihil omnino addunt ſuper ipſas potentias. Per hoc .n. quod anima ſibi præſens eſt, habet notitiã, per hoc ꝙ eſt vnũ ſibi, habet habitũ amoris: & ideo ſicut potentiæ ſunt conſubſtantiales animæ, vt ſupra viſum eſt, ita & huiuſmodi habitus. Vnde & ſi videantur dicere modum habitus, vel qualitatis, realiter tamen nihil ſupra potentias addunt, & ſic patet reſponſio ad obiectum, quòd non ſunt qualitas isto modo.

55 AD quod obijcitur de ratione Aug. dicendum, quòd illa ratio non concludit principaliter, quòd amor, vel notitia ſunt ſubſtãtialiter in aĩa, & hoc qa tunc pari rõne poſſet dici, & obijci de omni amore, ſed concluſit ex conſequenti, quod patet ſic. Cũ enim amor extenditur extra ſuum ſubiectum aliũ amando, hoc eſt per virtutem ſubſtãtiæ, ſicut per ſe, non eſt per ſubſtantiam. Si ergo amor, & notitia extenduntur per virtutem ſubſtantialem, & hæ ſunt intelligentia, & volũtas, & amor: quo anima amat ſe, eſt idem cum ipſa voluntate: ſic noticia qua cognoſcit, non eſt aliud q̃ intelligentia, reſtat ergo ꝙ amor, & noticia reſpectu ſui, ſunt ipſi menti ſubſtantiales.

QVAESTIO III.

CONCLVSIO.

Mens, notitia, amor, ducunt nos in cognitionẽ ſanctiſſimę trinitatis (ſi ſecundum ſubſtantiam concipiantur) per viam appropriationis; ſi aũt trahantur ad Deum in rõne ꝓprietatum, ordinis, originis, & distinctionis, ducunt in cognitione trinitatis (quo ad propria) hominem fidelem.

VTRVM hæc trinitas imaginis .ſ. mẽtis, notitiæ, & amoris, ducat neceſſario in cognitionem trinitatis quãtum ad ꝑſonas. Et videtur quòd ſic, qa in hac trinitate imaginis eſt relatio, ſed in Deo nõ ẽ relatio, niſi quo ad ꝑſonas ergo &c. Item, in hac trinitate ẽ diſtinctio: qa notitia non eſt amor, &c. ſed in Deo non eſt diſtinctio niſi perſonarũ, ergo &c. Item, in hac trinitate eſt origo vnius ab vno, & tertij ab vtroq;, ergo cum iſta ſint propria perſonarũ, patet &c. Item, in hac trinitate tertio repiĩ amor, q ẽ ꝓpriũ ſpiritus ſancti, & qui eſt ad alterum, ergo vr̃ quòd neceſſario ducat in trinitatem perſonarũ. Contra. hæc trinitas intelligitur in creatura ſine diſtinctione perſonali, ergo põt intelligi & ĩ Deo, ſed hoc eſt falſum, ergo &c. Item, noticia, & amor ſunt in qualibet perſonarum, ſed per ea q̃ ſunt in omnibus non venitur in cognitionẽ diſtinctionis perſonalis, ergo &c. Itẽ, intellecto quòd vna tm̃ eſſet perſona, adhuc noſceret, & amaret, ſe ergo &c. Item Philoſophi iſtam trinitatem cognouerunt, & tñ non cognouerunt trinitatẽ perſonarum, ergo hæc non ducit in illam.

Fundamenta.

Ad opp.

RESP. dicendũ, quòd per hanc trinitatem contingit cognoſcere trinitatem in Deo, & hoc eſt attribuẽdo ea quæ in hac trinitate ſunt, illi ſummæ trinitati. Sed hoc poteſt eſſe dupliciter. Aut .n. iſta tria poſſunt Deo attribui ſm ſubſtantiam, vt per mentem, intelligamus mentẽ in Deo, & ꝑ noticiã in anima, notitiã in Deo, & ſic de tertio, & ſic non ducit in cognitionem trinitatis, niſi quantũ ad appropriata, & ſic intellexerunt Philoſophi. Poſſunt etiam iſta trahi ad Deũ ratione proprietatũ, quę ſunt, ordo, & origo, diſtinctio, & relatio, & ſic ducunt in cognitionem trinitatis quo ad ꝓpria, ſed iſta ponere, vel intelligere 50

Hæc accepit Scotus dist. 3. primi lib. q. vlt. ibi.

Ad primũ argu: principale.

telligere in Deo pōt fides, & non ratio, & ita perfecta cognitio imaginis, non habeť nisi à fide. Vnde bene concedendum est ꝙ imago perfecte cognita, vt imago, ducit in cognitionẽ trinitatis, non autem simpliciter, & per hoc patet vtraq; pars.

AD illud quod obijcitur de amore, dicendum, quòd amor potest dicere complacentiam, & sic est commune, vel potest dicere connexionẽ, siue communionem, vel donum, & sic habet rationem personæ &c.

HIC QVAERITVR VTRVM CONCEDENdum sit, quod Deus se genuerit.

DISTINCTIO. IIII.

De comparatione generatiõis ad terminum essentialem cõcretum. qualis est hoc nomẽ Deus

IC oritur quæstio satis necessaria. Constat enim, & irrefragabiliter verum est, quòd Deus pater genuit filium. Ideo quæritur vtrum concedendum sit, ꝙ Deus genuit Deum. Si enim Deus genuit Deum, videtur ꝙ aut se Deum, aut alium Deum genuerit. Si verò alium Deum genuit, non est tantum vnus Deus. Si autem seipsum Deum genuit, aliqua res seipsam genuit. Ad quod respondentes dicimus, sanè catholicè concedi ꝙ vnus vnum genuit, & quod Deus Deum genuit; quia Deus pater Deum filium genuit. In symbolo quoq; scriptum est. Lumen de lumine, Deum verum de Deo vero. Quod verò additur, ergo genuit se Deum, vel alium Deum: neutrum concedendum esse dicimus. Quod alium Deum non genuit, manifestum ẽ: quia vnus tantum Deus est. Quòd autem seipsum non genuit, ostẽdit Aug. in 1. li. de Trin. dicens, Qui putant eius potentiæ esse Deũ, vt seipsum ipse genuerit: eò plus errant, quod non solum Deus ita non est, sed nec spiritualis, neque corporalis creatura. Nulla enim res est, quæ seipsam gignat vt sit: & ideo non est credendum, vel dicendum quòd Deus genuit se.

Solutio.

Niceno.

Cap. 1

Alia quęstio de eodem.

SED adhuc opponunt garruli ratiocinatores dicentes: Si Deus pater genuit Deum, aut genuit Deũ, qui est Deus pater, aut Deum, q non est Deus pater. Si genuit Deum, qui non est pater: ergo Deus est qui non est Deus pater: non ergo vnus tantum Deus est. Si verò genuit Deum, qui est Deus pater: ergo genuit seipsum. Ad quòd respondemus determinãtes istam propositionem, quã sic proponunt. Si Deus pater genuit Deum, aut Deum qui est Deus pater, aut Deum qui non est Deus pater. Hoc enim sane, & praue intelligi potest: & ideo respondendum est ita. Deus pater genuit Deum: qui est ipse pater. Hoc dicimus esse falsum, & concedimus alterum, scilicet genuit Deum, qui non est pater: nec tamen genuit alterum Deum: nec ille qui genitus est, est alius Deus quam pater, sed vnus Deus cum patre. Si verò additur, genuit Deum, q non est Deus pater: hic distinguimus, quia dupliciter potest intelligi:

Responsio

ligi: Genuit Deum, qui non est Deus pater, scilicet Deum filium: qui filius non est pater, qui Deus est: hic sensus verus est. Si verò intelligatur sic, genuit Deum, qui non est Deus pater, idest, qui non est Deus qui pater est, hic sensus falsus est. Vnus enim & idem Deus, est pater, & filius, & spiritus sanctus: & e diuerso, pater, & filius & spiritus sanctus vnus est Deus.

Opinio quorundam dicentium tres personas esse vnum Deum, vnam substantiam: sed non e conuerso, scilicet vnum Deum, vel vnam substantiã esse tres personas.

QVIDAM tamen veritatis aduersarij concedunt patrem, & filium, & spiritum sanctum, siue tres personas, esse vnum Deum, vnam substantiam, sed tamen nolunt concedere, vnum Deum siue vnam substantiam esse tres personas, dicentes diuinam substantiam prædicari de tribus personis, non tres personas de substantia diuina. Fides autem catholica tenet ac prædicat, & tres personas esse vnum Deum, & vnam substantiam, siue essentiam, siue naturã diuinam: & vnum Deum siue essentiam diuinam esse tres personas. Vnde Augu. in 1. lib. de Trini. ita ait, Rectè ipse Deus Trinitas intelligitur, beatus, & solus potens. Ecce quã expressè dixit, ipse De' Trinitas: vt ostenderet & ipsum Deum esse trinitatem, & Trinitatem ipsam Deum. Item in eodem, In verbis, inquit, illis Apostoli quibus de aduentu Christi agens, dicit: Quem ostendit beatus, & solus potens, rex regum, & dominus dominantium, qui solus habet immortalitatem, &c. nec pater propriè nominatus est, nec filius, nec spiritus sanctus: sed beatus & solus potens, id est, vnus & solus Deus verus, qui est ipsa Trinitas. Ecce & hic apertè dicit vnum solum verum Deum esse ipsam Trinitatem: & si vnus Deus Trinitas est, ergo vnus Deus est tres personæ. Item, in lib. 5. de Trini. Non tres Deos, sed vnum Deum dicimus esse ipsam præstantissimã Trinitatem. Item in libro qui dicitur Enchyridion ad Laurentium cap. 9. Satis est Christiano rerum creatarum causam visibilium, siue inuisibilium, non nisi bonitatem credere creatoris, qui est Deus verus, & vnus: nullámq; esse naturam, quæ non aut ipse sit, aut ab ipso: eúmque esse Trinitatem, patrem scilicet, & filium, & spiritũ sanctum. Item Aug. in sermone de fide, Credimus vnum Deum, vnam esse diuini nominis Trinitatem. Item in 6. lib. de Tri. Dicimus Deum solum esse ipsam Trinitatem. Ecce & his & alijs pluribus authoritatibus euidenter ostenditur, dicendum esse, & credẽdum, quòd vnus Deus est Trinitas & vna substantia tres personæ: sicut e conuerso Trinitas dicitur esse vnus Deus, & tres personæ dicuntur esse vna substantia.

Cap. 6

Augu. de Tri. lib. 1. cap. 6.

1. Tim. 6

Cap. 8.

Sermone 129. feria 5. Cœnæ Domini.

cap. 7

Redit ad præmissam quæstionem, scilicet, an Deus pater se Deum, an alium Deum genuerit.

NVNC ad præmissam quæstionem reuertamur: vbi quærebatur

batur an Deus pater genuerit se deum, an alium deum. Ad quod dicimus, neutrum fore concedendum. Dicit tamen Augu. in epistola ad Maximum, quòd deus pater se alterum genuit, his verbis, Pater vt haberet filium de seipso, non minuit seipsum: sed ita genuit de se alterum se, vt totus maneret in se, & esset in filio tantus, quantus & solus. Quod ita intelligi potest, id est, de se alterum à se genuit: non vtique alterum deum, sed alteram personam: vel genuit se alterum, id est, genuit alterum, qui hoc est quod ipse. Nā etsi alius sit pater quàm filius, non est tamen aliud quàm filius, sed vnum.

Epist. 66. Maximo medico.

De comparatione generationis ad terminum essentialem concretum, qualis est hoc nomē, Deus.

DISTINCTIO IIII.

Hic oritur quæstio satis necessaria.

Expositio.

IN præcedenti distinctione probauit Magister trinitatem, & vnitatem per similitudines congruas, & rōnes. In præsenti distinctione ponitur secunda pars, in qua soluit incidentes dubitationes. Et incidit dubitatio ex hoc, ꝙ in diuinis est trinitas, & vnitas, & ita aliquid distinguens, & distinctum, aliquid indistinctum, vt termini substantiales. Incidit ergo dubitatio ex comparatione proprietatis distinguētis ad terminū substantialem. Habet aūt hæc pars duas. In prima mouet dubitationem ex cōparatione ꝓprietatis distinguentis ad substātiam, vel essentiā. In secunda ad eius potentiā, infra dist. 6. Preterea quæri solet. Itē, prima pars habet duas: quia substantia potest significari in concretione, vt per hoc nomen Deus, vel in abstractione, vt per hoc nomē essentia. Primo ergo mouet quæstionem ex comparatione generationis ad hoc nomē Deus. Secundo ad hoc nomen essentiā, infra. dist. 5. Post hæc quærit vtrū cōcedendū sit &c. Hæc aūt distinctio habet quatuor particulas, & hoc fm quatuor quæ ibi tāguntur. In prima supposito ꝙ hæc sit vera, Deꝰ genuit Deum, q̄rit de hac, genuit se, vel aliū, quā soluit interimendo. In secunda q̄rit de hac, genuit Deum qui est Deꝰ pr̄, vel qui non est Deus pr̄, & ad hoc soluit distinguendo ex parte ꝑdicati, & hoc, ibi. Sed adhuc opponunt. In tertia q̄rit de hac, Deus est trinitas, & ꝓbat multis auctoritatibꝰ ꝙ est vera, & hoc occasione prædictorum, ibi. Quidam tñ veritatis aduersarij. In quarta ad suum propositū redit. s. ad primo q̄sitū, addēs primę solutioni, ꝙ quāuis non sit concedendū genuit se, vel alium diuisim, tñ pōt concedi coniūnctim, ibi. Nunc ad ꝑmissam quæstionem.

Diuisio.

Deū de Deo, lumen de lumine.

Quæriť, quia cum ꝑpositio de, notet transitionem, & ita diuersitatem, & ita distinctionē, vr̄ ꝙ pari ratione & ab æquipollenti, istę sunt verę, Deꝰ est alius à Deo, Deus distinguitur à Deo. Rñ. dicendū, ꝙ dupliciter est importare distinctionem, siue diuersitatem. s. vel vt modū, vel vt rem, vel vt exercitā, vel vt conceptā, qm̄ ergo præpositiones importāt distinctionē vt exercitā, & distinctio ē in diuinis q̄tum ad supposita, facit terminū stare pro diuersis suppositis: quoniā ergo circa id ponit modū, circa qđ exercet distinctionem, & tales sunt psonę, ideo est vera locutio. Quia vero hoc nomē, alius, importat distinctionem vt conceptam, similiter hoc verbum, distinguere, ideo simpliciter ponit distinctionē circa terminū rōne suæ formæ, ideo sunt falsæ.

Dub. 1

Respon.

Quòd vero additur. Ergo genuit se Deum &c.

De

Dub. 2 De hac rñsione Magři quæritur, ꝙ
2 cum Magř soluit interimendo cõclusionẽ, videtur non rectè soluere. Cú
Arist. 11 Meth. .n. idem, & diuersum sufficienter diuidant ens, vř necessario sequi, genuit Deum, ergo se, vel alium. Rñ. dicen-
Resp. dum, ꝙ Magř sustinendo primam, & interimendo cõclusionem, innuit cõclusionem non sequi ex præmissis: & ꝙ nõ sequatur, ostendit ferendo instantiam contra illud disiunctum.

AD illud vero ꝙ obiicitur, qđ idem & diuersum sufficienter diuidũt ens. Dicendũ, ꝙ simpliciter loquendo falsum est. Nam pars, nec est eadem toti omnino, nec simpliciter diuersa, habet tñ veritatẽ ſm idem, vnde si non est idem alij, est diuersum. Verum est ſm illud, ſm quod non est idem, filius aũt nõ est idem patri in persona, & ideo in persona alius: nec tñ sequiť alius Deus, quia significať alietas in essentia.

Deus pater &c.

3 Dub. 3 Queriť de hac distinctione quam ponit Magř de hoc prædicato, Deus pater, quòd põt esse cõstructio appositiua immediata, vel mediata. Primo .n. videtur quòd ista distinctio non sit intelligibilis, qm̃ quæ ex eadẽ parte intransitiue construunť, videntur solum immediate construi. Item, videtur quòd non soluat, quia recta solutio ẽ, cuius dantẽ oppositum non conuenit soluere, sed ista distinctione remota, adhuc manet sophisma, si loco eius qđ est Deus př, solum př ponatur, ergo &c.

Respon. Resp. dicendũ, quòd distinctio Magistri bona est. & secundũ artem. Nam sicut vult Priscian⁹, inter adiectiuum, & substantiuũ, intelligitur media copula ens, vel quod est ens: qm̃ hoc qđ est ens, siue quod ẽ pater, põt teneri implicitiue, & sic restringitur & tenet locũ appositiuę cõstructionis, & æqualet vni termino, ideò dř ꝙ põt teneri, siue construi immediate, & sic Deus pater, non est aliud q̃ ipse pater. Vel ipsum relatiuũ põt intelligi relatiue, & ita in quadã distantia, & tunc non restringitur, & sensus est, Deus pater, id est Deus qui est pater, ꝙ tãtum valet, est Deus, & ille est pater. Hæc aũt solutio Magři soluit quoddam sophisma q̃tum ad vnam deceptionem, & ideo est bona. Sed rursus cadit ibi alia deceptio de relatiuo, & ideo adhuc oportet soluere non ad illã deceptionẽ, sed ad aliã, ideo Præpositiuus soluit, ad hoc argumentũ alio mõ, ergo Deus qui est pater, vel qui nõ est př, & dicit ꝙ nõ sequitur, & ꝙ non sunt condictorię, quia suppositio huius relatiui non ẽ eadem. In affirmatiua .n. supponit ꝓ Deo genito, quia non confundiť. In negatiua vero, simpliciter. Vnde sicut hæ nõ cõtradicũt, sed ambæ sunt falsæ, nullus hõ est Petrus, Ioannes ẽ Petrus, ita dicit in ꝓposito, quia negatio confundiť. Vñ istæ duæ ambæ sunt falsæ, Deus filius est př, Deus nõ est pater. Sed licet solutio Pręposítiui locum habeat in ꝓposito, quia non differt ꝑponere, & postponere negationem huic termino, De⁹, tñ in alijs nõ habet locũ. Negatio .n. postposita relatiuo ipsum non confundit, & iõ moderni aliter soluunt, distinguẽdo hoc relatiuum qui, quod põt facere relationem simplicem, vel personalẽ. Si simplicem, affirmatiua vera est, negatiua falsa. Si personalem, econuerso, negatiua vera, affirmatiua falsa. Quod patet, quia hæc est falsa, persona filij est pater, & hęc est vera, persona filij non est pater.

Vnus enim, & idem Deus est pater, & filius, & spiritus sanctus.

Contra, quęcunq; prædicãtur de vno & eodem, prædicantur de se inuicem, ergo si vnus Deus est pater, & filius, ergo pater est filius. Si tu dicas, ꝙ verum est quando prædicantur de vno singulari, sed non est verum, qñ prædicantur de vno communi. Contra, nihil subijcitur duobus in vna suppositione, quis sit commune ad illa, vnde hæc est falsa, homo est Sortes & Plato, ergo similiter in proposito. Resp. dicendum, quòd sicut patet de suppositione hui⁹ nominis, Deus, secus est q̃ de suppositione alicuius alterius termini. quia cum habet natu- 4 Dub. 4

ram

ram termini communis, & discreti, ideo simul stat ꝑ pluribus, sicut pro vno, & ideo non sequitur, Deus est pater, & filius, ergo Deus pater est filius, vel econuerso, Similiter nec licet inferre ex hoc ꝙ pater sit filius. Et notandum, quod talis prædicatio est ꝑ identitatem, ideo suppositum de termino formali vere prædicatur.

Vnum solum verbum Deum esse ipsam trinitatem.

Dub. 5. Videtur esse contra id quod dicit inferius .s. quòd trinitas est nomen collectiuū vnus, & solus nomen partitiuum, & discretiuū: ergo sicut hęc est falsa, vnus solus homo est omnis homo, ita & hę.

Respon. Resp. dicendū, ꝙ hoc nomen trinitas, est collectiuum personarum, vnus autem, & sol9, addita huic termino Deus, non dicunt discretionem personæ, sed naturæ ab alijs. Vnde vnus solus Deus dr̃ vna sola natura, & qm̃ in diuinis est idem natura, & res naturæ, siue suppositū, ideo ꝑdicatione per identitatem, trinitas de eo prædicatur. Nec est simile de hoc quod est omnis homo, & vn9 solus homo. Nā iste terminus homo, est terminus qui pót cōfundi, & multiplicari, & ideo hæc est uera, omnis homo, & hō: nec stat simul pro pluribus, nisi confundatur, & ideo hęc est falsa, homo est ois homo: qa nec ratione supponendi est vna, nec per idē titatem, nec est idem in homine natura, & res naturæ.

Satis est Christiano rerum creatarum causam, &c.

Dub. 6. Videtur dicere falsum. Quoniam aut dicit satis quantum ad fidem, & sic est falsum, quia multa alia oportet credere. Aut satis quātū ad sciam, & illud similiter est falsum, qa nunq̄ scitur ex hoc, causa rei sufficienter. 9

Respon. Respon. dicendum ꝙ intelligitur satis quantū ad sciam, non quamlibet, sed necessariam ad salutem.

Deus pater se alterum genuit.

Dub. 7. Videtur male iungere illa duo, qa, se, dicit oīmodam identitatem, & alterum, diuersitatem, & sic sunt opposita, & illa opposita implicantur. Si dicas ꝙ vnū diminuit de altero. qro quid, & de quo. 10

Respon. Respon. dicendum, quòd oppositio directa intelligitur semper circa idem: qm̃ ergo in diuinis simul est identitas in natura, & alietas in supposito: & hoc sine oppositione, ideo nomē identitatis, & alietatis in sermone vno, vniuntur sine oppositione ad singularis modi expressionem.

Pater vt haberet filium de seipso, non minuit seipsum.

Dub. 8. Videtur dicere falsum, quia illud argumentum ualet, quicunque sic generat vnum filium, vt non possit amplius generare, minuitur eius potentia, sed sic est in patre. ergo. 11

Respon. Respon. ꝙ illud verum est, si generare alterū sit potentiæ, sed quòd vno genito alterū possit gñare, dicit imperfectionē potentiæ in gñando, quia ex hoc oñditur, quòd totum dedit vni.

De se alterum a se genuit, non vtique alterum deum, sed alteram personam.

Dub. 9. Quæritur vtrum dicatur magis proprie alterum, vel alium. videtur quòd alterum, quia minorē dicit diuersitatem, quia Sortes dicitur alter a se: sed in diuinis minima est diuersitas. Sed contra. differentiæ accidentales faciunt dici alterum: sed in diuinis nullum est accidens, ergo non debet dici alterum. (Porph. in cap. de different.)

Item videtur quòd neutrum bene dicatur. si. n. differentiæ substantiales faciunt dici aliud, & accidentales alterum, cum neutrū cadat in diuinis, neutrū videtur esse dicendum. 12

Respon. Resp. dicendum, quòd quia pater differt a filio & in supposito, & in proprietate: ideo potest dici alius, & pót dici alter. Sed qm̃ proprietas illa nō accidit personæ: ideo magis proprie dr̃ alius. Et quia, ali9, respicit suppositū, aliud, essentiam, ideo recipitur ibi al9 in masculino, nō tñ aliud in neutro.

AD intelligentiam eorum quæ tangit Magister in pñti distinctione

ctione quatuor quęrunt. Primo vtrū hæc locutio sit cōcedenda in diuinis. Deus genuit Deum. Secundo vtrum vnitas essētiæ admittat hāc locutionem, Deus genuit alium Deum, vel Deus est alius a Deo. Tertio quæritur de significatione huius nominis Dij, vtrum videlicet grammatice possimus dicere plures Deos. Quarto & vltimo quæritur de suppositione illius nominis deus. vtrum supponat pro persona, vel pro essentia.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Dicere Deum genuisse Deum, est sententia, & loquutio catholica.

Fundamenta.

QVOD hæc locutio Deꝰ genuit Deum sit concedenda, videtur per hoc quod dicit in symbolo. Deum de Deo, sed hoc non est, nisi per gignitionem: ergo deus gñatur de Deo: ergo ista locutio est concedenda, Deus genuit Deū. Item, gñatio est respectu similis in natura. Vnde homo gñat hoīem, vnde si in diuinis est gñatio, producit similis in natura. ergo cum pater sit Deꝰ, non gñat nisi Deum: ergo hæc est vera, Deus gñat Deum. Item quicquid habet filiꝰ, aut habet a se, aut ab alio. Sed habet deitatem, & nō a se, qa sic esset ingenitꝰ, ergo habet ab alio, sed non habet nisi ꝑ generationem, sed non habet deitatem nisi ab habente deitatem. & habēs deitatem est Deus. ergo, &c. Contra, hoc nomen Deus significat essentiam, siue substātiā; cum sit terminus substantialis, sed hęc non conceditur, imo est falsa, essentia generat essentiam, ergo similiter & ista, Deus genuit Deum. Item, hoc nomen Deus, aut supponit pro omni persona, aut determinate pro aliqua. Si determinate ꝓ aliqua, ergo restringitur eius significatio ab aliquo. Nec est dare ꝙ ab alio, nisi ab hoc verbo genuit, vel generat Sed regula est, ꝑ terminus positus in prædicato, non restringit terminū a parte subiecti rōne significationis, ergo stat pro omni persona. Non ergo videtur locutio vera ſm quòd pro persona filij. ergo, &c. Item, iste terminus Deus, quantum de se æque bene supponit pro filio, sicut pro patre. ergo cum filij sit non generare, sicut & patris est gñare, si hæc est vera Deus generat pro patre: eadē rōne, & hęc Deus non gñat pro filio. si ergo hæc non conceditur, nec prima. Item, cōtradictorie opposita sunt vera, ꝺ quo libet sub disiunctione. Quia de qualibet affirmatio, vel negatio: ergo si Deus genuit Deum, aut Deum q est pater, aut Deum, qui non est pater. Sed quod implicatur contingit simpliciter inferri, vt si dicatur homo, q nō currit disputat, ergo homo non currit: ergo similiter si genuit Deum, qui nō est pater, Deus nō est pater, sed si nō est pater, non gñat, ergo, &c.

Arist. pri. de gener. ani. cap. 1

Ad opp.

1. Perih. 4. Meth. 9

13 RESP. dicendum ꝙ prædicta locutio salua essentiæ vnitate recipitur tam a magistris, q̄ a sanctis. Ad cuius intelligentiā quatuor regulæ sunt notandæ. Prima est, ꝙ nomē abstractū imponitur formæ, & a forma, vt albedo imponitur a forma albedinis. Nomen vero concretum imponit a forma, sed non formæ: sed supposito, vt albū, imponitur a forma albedinis: sed non formæ, sed supposito, vt alicui rei albæ, homini, vel cygno. Scđa

14 regula est, ꝙ terminus hñs multitudinem suppositorū, sine distributione acceptus, stat pro illo, pro quo reddit locutionem veram, vt cum dicit homo currit, vera est locutio ꝑ currente, si aliquis sit currens. Tertia re-

15 gula est, ꝙ termino habenti formam non multiplicabilem, non differt ꝑponere, & postponere negationem. vnde non differt dicere, Petrus non currit. Quarta regula est ista, quòd

16 relatiuum refert añs sub eodē modo supponēdi, sub quo añs ꝓcessit ipsum relatiuum, nisi faciat relationem simplicem. Ex prima regula patet

RESP. ad primum. Cum.n. iste terminus, deus, sit cōcretus, & imponatur a forma essentiali s. deitate, tñ imponitur personæ, siue supposito, sicut

sicut albū imponitur ab albedine rei albę, & ideo supponit & reddit locutionem veram pro psona, non ꝑ forma. Hoc autem nomen essentia, vel deitas est abstractū, & ideo imponitꝰ formæ, & a forma sicut albedo: & ideo essentiā significat, & supponit: & ideo hæc est falsa: essentia generat essentiam, quia generatio non est formæ, sed suppositi: sed hæc est vera, deus genuit deum, pro persona. Ex secunda regula patet. Respon. ad secundū. Quāuis. n. suppositio termini nō artetur: tñ pro illo stat, ꝑ quo est locutio vera, vt homo currit, pro Petro, vel Ioanne: si pro illo est locutio vera: nec tñ ad illū restringitur. & hoc patet: qa si addatꝰ distributio, confundet illū terminum pro oībus, sed si esset restrictus, non confunderet nisi pro illis ad quos se extēderet restrictio. vnde aliud est terminum restringi ad vnum, aliud est reddere locutionem veram pro vno. Ex tertia regula patet. Respon. ad tertium. licet. n. hæc sit uera pro patre: Deus generat Deum. tñ hæc, Deus non generat Deum: non est vera pro filio. Cum. n. iste terminus, Deus, dicat formam non multiplicabilē, non differt ei præponere negationem, & postponere: ideo cum negatio præposita totaliter, & oīno a subiecto remoueat ꝑdicatum, sic & negatio postposita remouet totaliter prędicatum ab hoc termino, Deus, cum dicitur, Deus nō generat, quia remouet a quolibet supposito: & ideo alium modum habet supponendi in affirmatiua, ꝙ in negatiua: quia in affirmatiua erat locutio vera pro patre: in negatiua vero non potest esse veritas, quia negatio remouet totaliter prædicatum illud. Ex quarta regula patet quartum. Cū enim relatiuum oīno habet suppositionem antecedentis, & iste terminus in prædicato supponat ꝑ Deo genito, relatiuum refert pro illo. & ita sensus est, Deus genuit Deum, qui Deus genitus est pater, vel non est pater. & hæc est vera pro negatiua: nec licet inferre, ergo Deus nec est pater: quia mutatur suppositio. imo est ibi figura dictionis.

Quia plꝰ destruit negatio, ꝙ ponat affirmatio.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Artificialiter loquendo, non est admittenda hæc sententia, Deus genuit alium Deum.

TRVM vnitas essentię admittat hāc, Deus generat alium Deum, & ꝙ non, videtur. Ansel. in prosol. Cum dicimus Deum de Deo: nō intelligimꝰ alium Deum, sed eundem de seipso. Item, si genuit alium Deum, sed ubi est vnus, & alius sunt duo. ergo si genuit alium, sunt duo dij. Item, alius dicit alietatem in generali: ergo cum generale specificetur per adiunctum. hoc nomē Deus specificat ipsum, sed si specificat, specificat rōne formę: ergo notatur alietas in forma, ergo nō est admittenda talis locutio, cum nō sit ibi alietas in forma. Sed contra. Generatio importat distinctionem, & distinctio alietatem aliquam, ergo & gñatio: ergo si hæc est vera, Deus genuit Deum, & hæc per cōsequens, deus distinguitur a deo, vel genuit alium deū. Si dicas, quòd nō sequatꝰ quia gñare importat distinctionem, vt modum, sed distingui, vel esse aliū, vt rem. Contra. ad cōsequentiam, vt modum sequitur consecutio, vt res. vnde si hæc est vera, homo, est animal: cum ad hominem sequitur animal, & præterea constat quòd distinctio gñationis non tm̄ est a parte intelligentis, verumetiam a parte rei: ergo illi distinctioni, vt exercitæ, respondet distinctio realis. Item, affirmatiua est falsa. Deus genitus est deꝰ generās: ergo negatiua est vera. Deus genitus, non est deus gñans. Sed sicut affirmatiua significat identitatē. ita negatiua diuersitatem: ergo sicut deum gñantem, & genitum contingit adinuicem comparari mediāte negatione, ita mediante alietate. ergo hæc est vera, deus genuit alium deū. Item, pater, siue deus genuit aliū: hęc est vera. constat ergo, aut alium deū, aut alium non deum, sed non alium

Ad opp. Cap. 2.

Fundamenta.

non Deum, ergo &c. Item, alius est terminus masculini gñis, igitur stat pro persona in pareitiuis terminis. ergo alius dicit alietatẽ personalẽ: sed hæc est vera. Deus genuit deum aliũ in persona. ergo similiter hæc est vera. Deus genuit alium deum.

27 RESP. dicendum, quòd hæc cõsueuit distingui. Deus genuit alium deum. Quia alius potest teneri adiectiue. & sic ponit alietatem circa formam istius termini, Deus. & sic locutio est falsa. Potest etiã teneri substãtiue, vt substantiuetur, & tunc est appositiua cõstructio, sicut aĩal homo. & est sensus. hoc modo deus genuit aliũ deum. i. genuit aliũ, qui est de⁹. & in hoc sensu est locutio vera. Sed licet ista distinctio in locutionibus theologicis propter quendam proprium modum loquendi locum habeat, tñ quantum esset de virtute sermonis non esset distinguenda. quia adiectiuum adiunctum substantiuo, vt homo albus, nõ dicitur substantiuari, nec appositiua constructio dicitur ibi esse, maxime cum illa sit min⁹ cõis, respectu magis cõis. vnde cum hoc nomen, alius, sit adiectiuum habens substantiuum coniunctum, in prædicta locutione ponit alietatem circa ipsum rõnẽ suppositi, & formę. Et propterea si velimus artificialiter procedere, iudicanda est talis locutio

28 falsa. Propter hoc ad intelligentiam dictę locutionis, notanda est regula cõmunis. Non habet locũ distinctio, vbi nõ est ex diuersis cãis vnio, verbi gratia, pater, & filius, & spiritus sanctus, vniuntur in hoc noĩe Deus, nõ ex diuersis causis, siue rõne diuersorũ, sed rõne vnius deitatis, siue essentiæ. vnio ex diuersis causis est, vt in hoĩe vniunt̃ Petrus, & Ioãnes rõne diuersarum humanitatũ, quia alia est humanitas Petri, & alia Ioannis. Et iuxta hãc regulã ab opposito, est alia

29 regula accipienda. Non habet locũ omnimoda vnio, vbi est simul cum vnione distinctio, vt pater, & filius, & spirit⁹ sanctus vniunt̃ in vna deitate, siue essentia, sed distinctionẽ habent rõne pluralitatis personarũ. Se-

30 cundũ hoc est attendendũ, ꝙ in diuinis quædam vocabula important distinctionem solum, q̃dam omnimodã vnionem, q̃dam medio modo. Quoniam ergo Deus generans, & Deus genitus, & si sint personaliter distincti, tñ in deitate vniunt̃, ex eadem causa, quia vna deitate, ideo nõ recipiũt nomina importãtia simpliciter distinctionem. Ideo hęc non admittit̃, De⁹ distinguit̃ à Deo, similiter Deus genuit alium Deum. Item, rõne distinctionis nõ recipiuntur vocabula omnimodã importantia vnionẽ in supposito & forma: vñ hæc non recipit̃, Deus genuit se, sed illa q̃ medio mõ se hñt, recipiunt̃, quale ẽ hoc verbũ, generat, quia dicit distinctionem in persona cum vnitate essentiæ. Similiter hæc cõceditur, pater generat alterũ se. vnde Augu. ad Maxi. pr̃ genuit alterũ se, & similiter sup Ioan. pater mittens filiũm misit alterum se, & ex hoc est ꝙ non sequtur ad gñationem, verbũ simpliciter importans distinctionem, & sic patet primum.

AD illud quod secundo obijcitur de negatione, bene cõcedo, ꝙ est alietas: sed tñ non sequitur ꝙ possit dici alietas in essentia, siue forma deitatis. Vnde nõ sequitur, genitus est alius à generãte, ergo alius Deus, quia mutatur suppositio huius termini, Deus. 28

AD illud quod obijcitur tertio, aut alium Deũ, aut aliũ non Deum, dico, ꝙ non sufficienter diuidit, quia non ẽ cõtradictio, nisi accipiat̃ negatio respectu totius. In hac. n. genuit alium Deum, duo dicuntur. s. ꝙ Deus Deũ, & ꝙ alium in deitate: & ideo ad hoc ꝙ sumat̃ cõtradictio, necesse ẽ ꝙ feratur supra totũ. Vnde sicut non valet demonstrato monacho nigro, qui est albus ꝑ naturã, iste aut est albus monachus, aut albus nõ monachus, qa vtraq; falsa: similiter intelligendum est in ꝓposito. Nec valet, ẽ Deus, & est aliud: ergo est Deus alius, imo est ibi accidens. Sicut hic est bonus, & ẽ citharedus, ergo est bon⁹ citharedus. 29

Aristo. 2. Priher. à diuisis ad coniuncta non semp valet.

AD illud qđ vltimo obijcitur, dicẽdum ꝙ alius q̃uis sit masculini generis: tamen quia ponit rem circa subiectum ab illo trahit suppositionem: & ideo nõ tenetur personaliter, nisi s'm

ꝗ

quod substantiuatur, sicut & hoc nomē vnus dicit vnitatem substātialem, ita si dicatur alius Deus, alius dicit alietatem substantialē, & ratio huius venit, non tantum quia adiectiuū, sed quia generale, quod specificatur per adiunctum.

QVAESTIO III.

CONCLVSIO.

Dei nomen (secundum artem loquendo) non habet plurale, nec possumus dicere plures Deos.

TRVM hoc nomen Deus grammatice significet pluralem numerū, siue an congrue possit dici plures dij.
Ad opp. Quod sic videtur. Quia sm Philo
Arist. 1. sophū, intellectus sunt idē apud om-
Periherm. nes, quamuis voces sint diuersę, sed modi significandi consequuntur modos intelligendi, ergo cum apud hebreos congrue dicatur heloi, quod æquipollet ei quod est dij, ergo & apud nos. Item, sicut vult Philosophus, verū psupponit congruum, vñ Catonis est, vel nō est, nec verum nec falsum significat: sed hęc vera est, nō sunt plures dij, ergo cōgrua, ergo & hęc congrua, plures sunt dij, quia negatio non remouet incongruitatem. Item, sicut Deus conuenit vni soli, ita principium creaturarū vni soli, sed quamuis falso dicant plura principia, tamen dicuntur congrue, ergo pari rōne possum⁹ dicere plures dij. Itē hoc nomen phœnix, nō habet nisi vnicum suppositū, tñ congrue dicitur plures phœnices. Si tu dicas, quod suppositū plurificatur per successionem tpis, obijcio tibi de hoc nomine sol, quod nullo tempore plurificatur, & tñ congrue dicitur plures soles, er-
Fundamenta. go & plures dij. Cōtra. omne nomē, quod habet plurale nomen est appellatiuum, propria. n. nomina nō plurificantur. Non. n. dicitur plures Petri, vel Ioa. sed hoc nomen De⁹, non est nomen appellatiuū: quia non significat formam multiplicabilem, ergo &c. Item, hoc nomen Deus est 24
proprium diuinę naturę, sed nullum tale multiplicatur, ergo &c.

A D prædictorum intelligentiā est notandū, quòd hoc nomen Deus, dr̄ tripliciter. s. nuncupatiue, adoptiue, naturaliter. Primis duobus modis plurificatur, vnde Apostolus. 1. Cor. 8. Si quidem sunt dij multi, & domini multi. sed tertio mō non, quia sic hoc nomen Deus significat diuinam naturā, cum conditionibus, quarum collectiones impossibile est in alio reperire, & iō sicut nomen ꝓprium nō habet plurale s̄m artem loquēdo, sic nec nomen Dei.

A D illud ergo quod obijcitur, quod 25
apud hebræos habet plurale quod ē heloi, dicendū quòd modi significādi nō tm̄ requirunt diuersos modos intelligendi generales, sed etiam modos exprimendi, qm̄ ergo ipsi habēt articulos, & modos exprimēdi diuersos, quos nos nō habemus, ideo illi possunt dicere, sed nos nō. A D illud 26
quod obijcitur, quod verum pręsupponit congruū, dicendum quòd duplex est incongruitas, vna est ex discohęrentia adiacentiū vt Catonis est, alia ex discohęrentia intellectuū, vt cum dr̄ plures Petri. Prima incongruitas tollit veritatem, & falsitatem. Secūda vero incongruitas habet falsitatem coniunctam, & ideo quia per negationem remouetur falsitas, & sancti malunt loqui vere, q̄ proprietatē sermonis seruare. & loqui minus vere, ideo negant plures Deos. Potest tñ dici quod quamuis, hęc vox Dij non sit vox significatiua s̄m artem, & impositionem, tñ est vox significatiua ex accōmodatione vsus, vt olli pro illi, & ideo generat falsum intellectū affirmatiua, & negatiua verū, quāuis non grāmatice. A D illud quod obijcit, 27
quòd principium vni soli conuenit, similiter & phœnix, dicendū quod conuenire vni soli est tripliciter. Aut. n. est quia imponitur nomen a forma immultiplicabili, vt in proprijs nominibus, & sic tollit pluralitatem re, & consignificatione. Aut imponitur a forma

à forma q̃ nata est communicari, quã uis non communicetur propter determinationem, vt cũ dicitur principium creaturarũ. Aut propter defectũ materiæ, vt phœnix, & tale tollit pluralitatem s̃m rem, non s̃m consignificationem: quia potest consignificari talis forma, vt potest multiplicari per supposita.

QVAESTIO. IIII.

CONCLVSIO.

Hoc nomen Deus, supponit naturam, & suppositum, quia habet naturam termini communis, & termini discreti.

Ad opp.

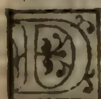

E suppositione huius nominis Deus. Et quæritũ vtrum hoc nomen Deus de se supponat personam, vel naturam. Quod psonam, vt per illud Ambr. Benedicat nos Deus, De⁹ noster, benedicat nos Deus. Amb. trina Dei professio. trinitatem indicat psonarum, ergo cum Deus sit ibi sine adiuncto, de se supponit personam. Item rõne obiicitur sic. hoc nomen homo, supponit p̃ omni eo cui inest humanitas, ergo a simili & hoc nomen Deus, supponit p̃ omni eo cui inest Deitas: sed hoc est psona; ergo &c. Item, hoc nomen Deus significat deitatem in concretione, sed non nisi in concretione ad suppositum qđ est persona: sed terminus concretus p̃prie supponit pro eo, respectu cuius importat formam, vt album magis proprie supponit p̃ re alba, quã pro formã, ergo &c. Cõtra, p̃nomen refert rem p̃ proprio supposito, sed cum dr̃, benedicat nos Deus, & metuant eum, hoc pronomen eum, refert naturã, non personam, ergo &c. Item, quia iste terminus homo proprie supponit p̃ indiuiduo, ista est falsa, homo est Sor. & Pla. quia idẽ indiuiduum non recipit illam p̃dicationem, Sed hæc est vera, Deus est trinitas, vel Deus est pr̃, & filius. ergo cum illud p̃dicatum non conueniat vni psonę, patet &c. Item, terminus q̃ proprie supponit p̃ sona, addito sibi termino partitiuo, stat solum p̃ vno, vt cum dr̃ vnus hõ currit, ergo similiter cũ dr̃ vnus De⁹: ergo hæc est simpliciter falsa, vnus Deus est pr̃, & filius.

Sup psal.

Fundamenta.

RESP. dicendum, q̃ hic consueuit esse duplex opinio, Vna quidem est, q̃ hoc nomen Deus significat proprie naturam, & supponit psonam, aliquando vnam, vt cum dr̃, Deus generat, aliquando duas, vt cũ dr̃, De⁹ spirat, aliquando tres, vt cũ dr̃, De⁹ est trinitas. Et rõ huius est, vt dicũt, quia cum multa supposita habeat in natura termini cõis, terminus autem cõis proprie supponit p̃ indiuiduo, p̃ natura vero, vel pro forma, nõ supponit nisi trahatur, vt si dicamus, hõ est species, sic dicunt in proposito. Vlterius dicũt, q̃ quia supposita oĩa sunt in illo vna suppositione: ideo simul põt supponere p̃ multis personis, licet illud non possit iste terminus hõ, vel alius termin⁹ cõis, & sic soluerunt obiecta. Alia opinio est, q̃ proprie supponit naturã sicut significat, & non supponit psonam nisi trahatur ab alio, vt cum dr̃ Deus generat, & hi dicunt q̃ cum dr̃ Deus ẽ trinitas, ibi stat p̃ natura non pro psona, & vna natura est tres psonæ, ideo vna est locutio. Et rõ huius positionis est, quia hoc nomen Deus, habet naturam termini discreti, cum non habeat plurale, iõ idem significat, & supponit proprie. cum ergo significet naturam illam proprie supponit. Sed melius ẽ dicere vtrumq;, quia habet naturam terminus cõis, & termini discreti. Termini cõis, pp̃ pluralitatem suppositorum, termini discreti, rõne formæ non multiplicabilis, quia proprie supponit tam naturam q̃ personam, tamen rationes ad vtrã que partem concludunt verum suo modo, hoc autem non potest in alio termino inueniri, & ideo nec consimilis modus supponendi.

cap. 1. circa finē capitis. Eodē lib. cap. 3. 1. Cor. 1.

Pater ipse sapientia est: & dicitur filius sapientia patris, quo dicitur lumen patris, idest, sicut lumen de lumine, & vterque vnum lumen: sic intelligatur sapientia de sapientia: & vterq; vna sapientia, & vna essentia. Itē ideo Christus di virtus, & sapientia Dei, quia de patre virtute, & sapientia, etiam ipse virtus, & sapientia est, sicut ipse lumē de patre lumine est, & ipse fons vitæ est apud Deum patrem fontē vitæ. Filius ergo sapientia de patre sapientia est, sicut filius lumen de patre lumine, & Deus filius de Deo patre, vt & singulus sit lumē, & singulus Deus, & singulus sapientia, & simul vnum lumen, vnus Deus, vna sapientia. Ecce manifeste his verbis aperit Aug. ex quo sensu accipienda sint prædicta verba, & his similia. s. cū dicitur substantia de substantia, vel substantia genuit substantiam.

Quod videtur prædictæ expositioni contrarium.

Non lōge à pricipio libri, circa finē lib. 5.

HVIC vero etiam id contrarium videtur, quod Hilarius dit in 4. lib. de Trin. Nihil, inquit, nisi natum habet filius: & geniti honoris admiratio in honore generantis est. Cum ergo filius essentiā habeat (tota enim in eo est diuina essentia) videtur, q̄ ipsa diuina essentia nata sit. Item, in 5. lib. ait, Natiuitas Dei nō potest eam, ex qua prouecta est, nō tenere naturam, nec. n. aliud q̄ Deus subsistit, quod non aliunde quàm de deo subsistit. Ecce hic dicit natiuitatem Dei prouectam ex natura, & ita videtur ex his verbis, atq; prædictis natura Dei, & genita, & genuisse. Quod apertius dicit in lib. 9. de Tri.

Quod natura Dei i forma sua manēs formā naturæ, & infirmitatis corporalis acceperit. Quòd natura Dei nō est minuta in assumptione paulo inferius.

Nos, inquit, vnigenitum Deum in formā Dei manentem in natura hoīs mansisse profitemur, nec vnitatem formæ seruilis in naturā diuinæ vnitatis refundimus, nec rursum corporali insinuatione patrem in filio prædicamus, sed ex eo eiusdem generis genitam naturam, naturaliter in se gignentem habuisse naturam, quæ in formā naturæ se gignentis manens, formam naturę, & infirmitatis corporalis accepit. Non enim defecerat Dei natura, ne esset, sed in se humilitatem terrenæ natiuitatis manens sibi Dei natura susceperat, generis sui potestate in habitu assumptæ humanitatis exercens. Ecce hic apertè dicit, & naturam genuisse, & naturam genitam, & naturam assumpsisse naturam: quòd à plerisque negatur. Item in eodem. Nunquid vnigenito deo contumelia est, patrem sibi innascibilem Deum esse, cum ex innascibili Deo natiuitas vnigenita, in naturam vnigenitā subsistat? Ecce & hic dicit vnigenitam naturam.

Quomodo sint intelligenda præmissa verba Hilarij.

Circa mediū eiusdē quarti.

Circa finē quinti.

SED quia hæc verba sane vult intelligi, ipse idem dicit in 4. lib. Intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi, quia non sermoni res, sed rei sermo subiectus est. Hæc ergo verba ita intelligi possunt, Nihil habet filius nisi natum, idest, nihil habet secundū, q̄ Deus est, nisi quod nascendo accepit, & ipse nascendo patris in se subsistentem naturam habuit, vnde Hilarius addit in 5. libro

Eandem naturam habet genitus, quam ille qui genuit: ita tamen, Circa fin.
vt natus non sit ille qui genuit. Nam quomodo erit pater ipse, quinti.
cùm genitus sit? Sed in his ipsis subsistit ille qui genitus est, in qui- Expositio
bus totus est ipse qui genuit: quia non est aliunde qui genitus est nem con-
& ideo non refertur ad aliud quod in vno subsistit, & ex vno. Ac firmata p
sic in generatione filij & naturam suam, vt ita dicam, sequitur in- verba eius
demutabilis Deus indemutabilem Deum gignens, nec naturam dem.
suam deserit ex indemutabili Deo indemutabilis Dei perfecta na-
tiuitas. Subsistentem ergo in eo Dei naturam intelligamus, cùm
in Deo Deus insit, nec præter eum qui Deus est, quisquam Deus Ioan. 4.
alius sit: quia ipse Deus, & in eo Deus. Naturæ ergo Dei patris ve- Ego in pa
ritas, in Deo filio esse docetur, cùm in eo Deus intelligitur esse qui tre & pa-
Deus est. Est enim vnus in vno, & vnus ab vno. ter in me.

Quod legitur, pater de sua substantia genuisse filium, & filium substantię patris.

DICITVR quoq;, & frequenter in scriptura legitur Patrẽ de sua substantia genuisse filium. vnde Augusti. in lib. de fide ad Petrum ait, Pater Deus de nullo genitus Deo, semel de sua natura sine initio genuit filium Deum sibi æqualem, & eadem qua ipse naturaliter æternus est, diuinitate coæternum. Ecce hic dicit Augusti. filium genitum de natura patris. Est autem vna natura patris, & filij, & spiritus sancti. Si ergo de natura patris genitus est filius, genitus est de natura filij & Spiritus sancti, imò de natura trium personarum. Idem quoq; Augu. in lib. 15. de Trini. dicit Christum esse filium substantiæ patris, & de substantia patris genitum, tractans illud verbum Apostoli loquentis de Deo patre sic. Qui eruit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij charitatis suæ. Quod dictum est, inquit, filij charitatis suæ, nihil aliud intelligitur, quam filij sui dilecti, quam filij substãtiæ suę. Charitas quippe patris, quæ in natura eius est ineffabiliter simplici, nihil est aliud, quam ipsa natura atq; substantia, vt sæpe dixim⁹, & sæpe iterare non piget, ac per hoc filius charitatis eius nullus ali⁹ est, quam qui de substantia eius est genitus. Ecce hic apertè dicit Augu. filium esse genitum de substantia patris, & filium substantię patris. Idem quoq; August. in lib. 3. contra hæreticũ Maximinũ, substantiam Dei genuisse filium, & filium genitum de substantia patris asserit, dicens: Carnalibus cogitationibus pleni, substantiam Dei de se ipsa gignere filium non putatis, nisi hoc patiatur, quod substantia carnis patitur quando gignit. Erratis non scientes scripturas, neq; virtutem Dei. Nullo enim modo verum Dei filium cogitatis, si eum natum esse de substantia patris negatis. Non enim iam erat hominis filius, & Deo donante fact⁹ est Dei filius ex Deo natus, gratia non natura. An fortè etsi non hominis filius erat, ta-

Cap. 1.
Cap. 19. circa finẽ.
Colo. 1.
Tomo 9. Cap. 14.
Matth. 22. Contra Paulian. Contra Arrium & Donatũ.

agnitio suæ substantiæ, & propterea nihil vnum in anima cognoscit, & diligit, nisi substantia, ergo si mens staret pro vna potentia, non haberet illos duos actus, scilicet nosse, & amare.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Mens, notitia, amor, habent ordinem, equalitatẽ, & consubstantialitatem; nam connaturales habitus, in comparatione ad actus, habẽt ordinem: & secundũ quod sunt pfecti habitus, sunt equales: consubstantialitas quoq; apparet, cũ anima supra se conuertitur.

Fundamenta.

QVAERITVR de istis ĩ comparatione ad inuicem, ẜm triplicem comparationem quã ponit Aug. videlicet ordinis, æqualitatis, & consubstantialitatis, & Magr̃ recitat in littera. Ordo aũt inter hæc est ꝙ men s est parens, noticia est ꝓles, spũs est amor ab vtroque ꝓcedens. Aequalitas est etiã ibi. Quia mens se tantũ nouit, quantum est, & tantum diligit, quantum se nouit. Est etiã ibi consubstantialitas. Vnde Augu. 9. de tri. Admouemur [si vtrunque videre possumus] substantialiter hæc in anima consistere, non tanq̃ in subiecto, vt dolor in corpore, aut vlla qualitas, aut quantitas. Quicquid .n. tale est, non excedit substantiam in qua est. Mens aũt amore quo se amat, põt amare etiam aliud, & ita vult ꝙ amor sit consubstantialis mẽti. Sed obijcitur contra hoc. Primo videᷓ ꝙ in his nõ sit ordo, vel origo, Aut.n. accipiuntur pro habitibus innatis, aut acquisitis. Si pro innatis, nullus est ordo: quia simul sunt cum ipsa anima. Si pro acq sitis, sic amor præcedit noticiam, nullus .n. acquirit vel studet aliquid addiscere, nisi amet scire. Vñ Aug. in fi. noni de tri. partum mentis antecedit appetitus, quo ad id quod nescere volumus. Quærendo, & inueniendo nascit̃ ꝓles, quæ est ipsa noticia, aut ergo non est ordo, aut non est talis ordo. Item, videtur ꝙ nõ sit ibi æqualitas. Aut.n. noticia, & amor accipiuntur per comparationem ad res inferiores, aut ad animam. Si ad res inferiores, manifestum est ꝙ non est ibi equalitas, multa.n. nouimus, quæ non amamus. Si per comparationem ad animam, aut est æqualitas quantũ ad intensionem, aut quantum ad extensionem. Quantũ ad extẽsionem, non illud constat: quia vnum tm̃ est ibi. ergo quantum ad intensionẽ, sed quod hoc sit falsum, vr̃, quia cũ sciamus animam minorem Deo, & maiorem corpore, contingit quandoq; ꝙ eam amamus magis q̃ Deum, & minus q̃ corpus, & ita quãtitas amoris non sequitur quantitatem notitiæ. Item, ꝙ non sit ibi consubstantialitas, vr̃, quia amor & noticia sunt habitus, & qualitates, ergo videtur ꝙ essentialiter differant ab ipsa mente. Item, ratio Augu. est, ꝙ non sint in anima sicut essentia: quia se extendunt extra, sed hoc nihil est. Accidẽtia.n. se extendunt extra, vt calor calefaciendo, & color ĩmutando visum. Præterea, homo cognoscit aliqua cognoscibilia scientia acquisita, quę est accidens, & ita se extendunt extra.

Cap. 4

Ad opp.

RESP. dicendum, ꝙ sicut Augu. assignat, in his est ordo, æqualitas, & consubstantialitas. Ordo autem attẽditur in his habitibus animæ connaturalibus in comparatione ad actus, sicut ponitur ordo in fide, & spe, & charitate: licet simul infundãtur, & sic patet quod obijcitur in contrarium: quia non est ordo in ipsis habitibus absolute consideratis, sed per relationem ad actus. Similiter est ibi æqualitas ẜm conuersionem animæ supra se, & prædictorum habituum perfectionem. Vnde dicit Augu. in 9. de trini. quòd non est in his habitibꝰ æqualitas, nisi ẜm ꝙ perfecti sunt. Et sic patet solutio ad illud quod de amore obijcitur: quia ille amor non est perfectus amor, sed libidinosus, & inordinatus. Vel dicendum, quòd 54

æquales

æquales sunt ſm quòd sunt connaturales. Quantum .n. est quis habilis, vel facilis ad cognoſcendũ se, tantum ad se amandũ. De habitibus vero acquisitis malis vel bonis, non est verũ, & de his non intelligitur. Similiter est ibi tertiũ .ſ. consubstantialitas: quia ſm quòd dictũ est supra, amor, & noticia animę connaturales sunt, ſm quòd supra se conuertitur, & sic nihil omnino addunt super ipsas potentias. Per hoc .n. quòd anima sibi pręsens est, habet notitiã, per hoc ꝙ est vnũ sibi, habet habitũ amoris: & ideo sicut potentiæ sunt consubstantiales animæ, vt supra visum est, ita & huiusmodi habitus. Vnde & si videantur dicere modum habitus, vel qualitatis, realiter tamen nihil supra potentias addunt, & sic patet responsio ad obiectum, quòd non sunt qualitas isto modo.

55 AD quod obijcitur de ratione Aug. dicendum, quòd illa ratio non concludit principaliter, quòd amor, vel notitia sunt substãtialiter in aĩa, & hoc qa tunc pari rõne posset dici, & obijci de omni amore, sed conclusit ex consequenti, quod patet sic. Cũ enim amor extenditur extra suum subiectum aliũ amando, hoc est per virtutem substãtiæ, sicut per se, non est per substantiam. Si ergo amor, & notitia extenduntur per virtutem substantialem, & hæ sunt intelligentia, & volũtas, & amor: quo anima amat se, est idem cum ipsa voluntate: sic noticia qua cognoscit, non est aliud q̃ intelligentia, restat ergo ꝙ amor, & noticia respectu sui, sunt ipsi menti substantiales.

QVAESTIO III.

CONCLVSIO.

Mens, notitia, amor, ducunt nos in cognitionẽ sanctissimę trinitatis (si secundum substantiam concipiantur) per viam appropriationis; si aũt trahantur ad Deum in rõne pprietatum, ordinis, originis, & distinctionis, ducunt in cognitione trinitatis (quo ad propria) hominem fidelem.

TRVM hæc trinitas imaginis .ſ. mẽtis, notitiæ, & amoris, ducat necessario in cognitionem trinitatis quãtum ad ꝑsonas. Et videtur quòd sic, qa in hac trinitate imaginis est relatio, sed in Deo nõ ẽ relatio, nisi quo ad ꝑsonas ergo &c. Item, in hac trinitate ẽ distinctio: qa notitia non est amor, &c. sed in Deo non est distinctio nisi personarũ, ergo &c. Item, in hac trinitate est origo vnius ab vno, & tertij ab vtroq;, ergo cum ista sint propria personarũ, patet &c. Item, in hac trinitate tertio repiĩ amor, q ẽ ꝓpriũ spiritus sancti, & qui est ad alterum, ergo vr̃ quòd necessario ducat in trinitatem personarũ. Contra. hæc trinitas intelligitur in creatura sine distinctione personali, ergo põt intelligi & ĩ Deo, sed hoc est falsum, ergo &c. Item, noticia, & amor sunt in qualibet personarum, sed per ea q̃ sunt in omnibus non venitur in cognitionẽ distinctionis personalis, ergo &c. Itẽ, intellecto quòd vna tm̃ esset persona, adhuc nosceret, & amaret, se ergo &c. Item Philosophi istam trinitatem cognouerunt, & tñ non cognouerunt trinitatẽ personarum, ergo hæc non ducit in illam.

Fundamenta.

Ad opp.

RESP. dicendũ, quòd per hanc trinitatem contingit cognoscere trinitatem in Deo, & hoc est attribuẽdo ea quæ in hac trinitate sunt, illi summæ trinitati. Sed hoc potest esse dupliciter. Aut .n. ista tria possunt Deo attribui ſm substantiam, vt per mentem, intelligamus mentẽ in Deo, & ꝑ noticiã in anima, notitiã in Deo, & sic de tertio, & sic non ducit in cognitionem trinitatis, nisi quantũ ad appropriata, & sic intellexerunt Philosophi. Possunt etiam ista trahi ad Deũ ratione proprietatũ, quę sunt, ordo, & origo, distinctio, & relatio, & sic ducunt in cognitionem trinitatis quo ad ꝓpria, sed ista ponere, vel in- 56

Hæc accepit Scotus dist. 3. primi lib. q. vlt. ibi.

Ad primũ argu: principale.

telligere in Deo põt fides, & non ratio, & ita perfecta cognitio imaginis, non habet nisi à fide. Vnde bene concedendum est ꝙ imago perfecte cognita, vt imago, ducit in cognitionẽ trinitatis, non autem simpliciter, & per hoc patet vtraq; pars.

AD illud quod obijcitur de amore, dicendum, quòd amor potest dicere complacentiam, & sic est commune, vel potest dicere connexionẽ, siue communionem, vel donum, & sic habet rationem personæ &c.

HIC QVAERITVR VTRVM CONCEDENDUM sit, quod Deus se genuerit.

DISTINCTIO. IIII.

De comparatione generatiõis ad terminum essentialem cõcretum. qualis est hoc nomẽ Deus

HIC oritur quæstio satis necessaria. Constat enim, & irrefragabiliter verum est, quòd Deus pater genuit filium. Ideò quæritur vtrum concedendum sit, ꝙ Deus genuit Deum. Si enim Deus genuit Deum, videtur ꝙ aut se Deum, aut alium Deum genuerit. Si verò alium Deum genuit, non est tantum vnus Deus. Si autem seipsum Deum genuit, aliqua res seipsam genuit. Ad quod respondentes dicimus, sanè catholicè concedi ꝙ vnus vnum genuit, & quod Deus Deum genuit; quia Deus pater Deum filium genuit. In symbolo quoq; scriptum est. Lumen de lumine, Deum verum de Deo vero. Quod verò additur, ergo genuit se Deum, vel alium Deum: neutrum concedendum esse dicimus. Quod alium Deum non genuit, manifestum ẽ: quia vnus tantum Deus est. Quòd autem seipsum non genuit, ostẽdit Aug. in 1. li. de Trin. dicens, Qui putant eius potentiæ esse Deũ, vt seipsum ipse genuerit: eò plus errant, quod non solum Deus ita non est, sed nec spiritualis, neque corporalis creatura. Nulla enim res est, quæ seipsam gignat vt sit: & ideo non est credendum, vel dicendum quòd Deus genuit se.

Solutio. Niceno. Cap. 1

Alia quęstio de eodem.

SED adhuc opponunt garruli ratiocinatores dicentes: Si Deus pater genuit Deum, aut genuit Deũ, qui est Deus pater, aut Deum, q non est Deus pater. Si genuit Deum, qui non est pater: ergo Deus est qui non est Deus pater: non ergo vnus tantum Deus est. Si verò genuit Deum, qui est Deus pater: ergo genuit seipsum. Ad quòd respondemus determinãtes istam propositionem, quã sic proponunt. Si Deus pater genuit Deum, aut Deum qui est Deus pater, aut Deum qui non est Deus pater. Hoc enim sane, & praue intelligi potest; & ideo respondendum est ita. Deus pater genuit Deum: qui est ipse pater. Hoc dicimus esse falsum, & concedimus alterum, scilicet genuit Deum, qui non est pater: nec tamen genuit alterum Deum: nec ille qui genitus est, est alius Deus quam pater, sed vnus Deus cum patre. Si verò additur, genuit Deum, q non est Deus pater: hic distinguimus, quia dupliciter potest intelligi:

Responsio

ligi: Genuit Deum, qui non est Deus pater, scilicet Deum filium: qui filius non est pater, qui Deus est: hic sensus verus est. Si verò intelligatur sic, genuit Deum, qui non est Deus pater, idest, qui non est Deus qui pater est, hic sensus falsus est. Vnus enim & idem Deus, est pater, & filius, & spiritus sanctus: & e diuerso, pater, & filius & spiritus sanctus vnus est Deus.

Opinio quorundam dicentium tres personas esse vnum Deum, vnam substantiam: sed non e conuerso, scilicet vnum Deum, vel vnam substantiā esse tres personas.

QVIDAM tamen veritatis aduersarij concedunt patrem, & filium, & spiritum sanctum, siue tres personas, esse vnum Deum, vnam substantiam, sed tamen nolunt concedere, vnum Deum siue vnam substantiam esse tres personas, dicentes diuinam substantiam prædicari de tribus personis, non tres personas de substantia diuina. Fides autem catholica tenet ac prædicat, & tres personas esse vnum Deum, & vnam substantiam, siue essentiam, siue naturā diuinam: & vnum Deum siue essentiam diuinam esse tres personas. Vnde Augu. in 1. lib. de Trini. ita ait, Rectè ipse Deus Trinitas intelligitur, beatus, & solus potens. Ecce quā expressè dixit, ipse De⁹ Trinitas: vt ostenderet & ipsum Deum esse trinitatem, & Trinitatem ipsum Deum. Item in eodem, In verbis, inquit, illis Apostoli quibus de aduentu Christi agens, dicit: Quem ostendit beatus, & solus potens, rex regum, & dominus dominantium, qui solus habet immortalitatem, &c. nec pater propriè nominatus est, nec filius, nec spiritus sanctus: sed beatus & solus potens, id est, vnus & solus Deus verus, qui est ipsa Trinitas. Ecce & hic apertè dicit vnum solum verum Deum esse ipsam Trinitatem: & si vnus Deus Trinitas est, ergo vnus Deus est tres personæ. Item, in lib. 5. de Trini. Non tres Deos, sed vnum Deum dicimus esse ipsam præstantissimā Trinitatem. Item in libro qui dicitur Enchyridion ad Laurentium cap. 9. Satis est Christiano rerum creatarum causam visibilium, siue inuisibilium, non nisi bonitatem credere creatoris, qui est Deus verus, & vnus: nullámq; esse naturam, quæ non aut ipse sit, aut ab ipso: eúmque esse Trinitatem, patrem scilicet, & filium, & spiritū sanctum. Item Aug. in sermone de fide, Credimus vnum Deum, vnam esse diuini nominis Trinitatem. Item in 6. lib. de Tri. Dicimus Deum solum esse ipsam Trinitatem. Ecce & his & alijs pluribus authoritatibus euidenter ostenditur, dicendum esse, & credēdum, quòd vnus Deus est Trinitas & vna substantia tres personæ: sicut e conuerso Trinitas dicitur esse vnus Deus, & tres personæ dicuntur esse vna substantia.

Cap. 6

Aug. de Tri. lib. 1. cap. 6.

1. Tim. 6

Cap. 1.

Sermone 129. feria 5. Cœnæ Domini.

cap. 7

Redit ad præmissam quæstionem, scilicet, an Deus pater se Deum, an alium Deum genuerit.

NVNC ad præmissam quæstionem reuertamur: vbi quærebatur

batur an Deus pater genuerit se deum, an alium deum. Ad quod dicimus, neutrum fore concedendum. Dicit tamen Augu. in epistola ad Maximum, quòd deus pater se alterum genuit, his verbis, Pater vt haberet filium de seipso, non minuit seipsum: sed ita genuit de se alterum se, vt totus maneret in se, & esset in filio tantus, quantus & solus. Quod ita intelligi potest, id est, de se alterum à se genuit: non vtique alterum deum, sed alteram personam: vel genuit se alterum, id est, genuit alterum, qui hoc est quod ipse. Nā etsi alius sit pater quàm filius, non est tamen aliud quàm filius, sed vnum.

Epist. 66. Maximo medico.

De comparatione generationis ad terminum essentialem concretum, qualis est hoc nomē, Deus.

DISTINCTIO IIII.

Hic oritur quæstio satis necessaria.

Expositio.

N præcedenti distinctione probauit Magister trinitatem, & vnitatem per similitudines congruas, & rōnes. In præsenti annotatione ponitur secunda pars, in qua soluit incidentes dubitationes. Et incidit dubitatio ex hoc, ꝙ in diuinis est trinitas, & vnitas, & ita aliquid distinguens, & distinctum, aliquid indistinctum, vt termini substantiales. Incidit ergo dubitatio ex comparatione proprietatis distinguētis ad terminū substantialem. Habet aūt hæc pars duas. In prima mouet dubitationem ex cōparatione ꝓprietatis distinguentis ad substātiam, vel essentiā. In secunda ad eius potentiā, infra dist. 6. Preterea quæri solet. Itē, prima pars habet duas: quia substantia potest significari in concretione, vt per hoc nomen Deus, vel in abstractione, vt per hoc nomē essentia. Primo ergo mouet quæstionem ex comparatione generationis ad hoc nomē Deus. Secundo ad hoc nomen essentia, infra. dist. 5. Post hæc quærit vtrū cōcedendū sit &c. Hæc aūt distinctio habet quatuor particulas, & hoc fm quatuor quæ ibi tāguntur. In prima supposito ꝙ hęc sit vera, Deꝰ genuit Deum, q̄rit de hac, genuit se, vel aliū, quā soluit interimendo. In secunda q̄rit de hac, genuit Deum qui est Deꝰ pr̄, vel qui non est Deus pr̄, & ad hoc soluit distinguendo ex parte ꝑdicati, & hoc, ibi. Sed adhuc opponunt. In tertia q̄rit de hac, Deus est trinitas, & ꝓbat multis auctoritatibꝰ ꝙ est vera, & hoc occasione prædictorum, ibi. Quidam tn̄ veritatis aduersarij. In quarta ad suum propositū redit. s. ad primo q̄situ, addēs primę solutioni, ꝙ quāuis non sit concedendū genuit se, vel alium diuisim, tn̄ pōt concedi coniunctim, ibi. Nunc ad ꝑmissam quæstionem.

Diuisio.

Deū de Deo, lumen de lumine.

Quærit, quia cum ꝑpositio de, notet transitionem, & ita diuersitatem, & ita distinctionē, vr̄ ꝙ pari ratione & ab æquipollenti, istę sunt verę, Deꝰ est alius à Deo, Deus distinguitur à Deo. Rñ. dicendū, ꝙ dupliciter est importare distinctionem, siue diuersitatem. s. vel vt modū, vel vt rem, vel vt exercitā, vel vt conceptā, qm̄ ergo præpositiones importāt distinctionē vt exercitā, & distinctio ē in diuinis q̄tum ad supposita, facit terminū stare pro diuersis suppositis: quoniā ergo circa id ponit modū, circa qđ exercet distinctionem, & tales sunt ꝑsonę, ideo est vera locutio. Quia vero hoc nomē, alius, importat distinctionem vt conceptam, similiter hoc verbum, distinguere, ideo simpliciter ponit distinctionē circa terminū rōne suæ formæ, ideo sunt falsæ.

Dub. 1

Respon.

Quòd vero additur. Ergo genuit se Deum &c.

Dub. 2 De hac rñsione Magr̃i quæritur, ꝙ
2 cum Magr̃ soluit interimendo cõclusionẽ, videtur non rectè soluere. Cũ
Arist. 11 Meth. .n. idem, & diuersum sufficienter diuidant ens, vr̃ necessario sequi, genuit
Resp. Deum, ergo se, vel alium. Rñ. dicendum, ꝙ Magr̃ sustinendo primam, & interimendo cõclusionem, innuit cõclusionem non sequi ex præmissis: & ꝙ nõ sequatur, ostendit ferendo instantiam contra illud disiunctum.

AD illud vero ꝙ obiicitur, qđ idem & diuersum sufficienter diuidũt ens. Dicendũ, ꝙ simpliciter loquendo falsum est. Nam pars, nec est eadem toti omnino, nec simpliciter diuersa, habet tñ veritatẽ ẜm idem, vnde si non est idem alij, est diuersum. Verum est ẜm illud, ẜm quod non est idem, filius aũt nõ est idem patri in persona, & ideo in persona alius: nec tñ sequit̃ alius Deus, quia significat̃ alietas in essentia.

Deus pater &c.

3
Dub. 3 Queriẽ de hac distinctione quam ponit Magr̃ de hoc prædicato, Deus pater, quòd põt esse cõstructio appositiua immediata, vel mediata. Primo .n. videtur quòd ista distinctio non sit intelligibilis, qm̃ quæ ex eadẽ parte intransitiue construunẽ, videntur solum immediate construi. Item, videtur quòd non soluat, quia recta solutio ẽ, cuius dantẽ oppositum non conuenit soluere, sed ista distinctione remota, adhuc manet sophisma, si loco eius qđ est Deus pr̃, solum pr̃ ponatur, ergo &c.
Respon. Resp. dicendũ, quòd distinctio Magistri bona est. & secundũ artem. Nam sicut vult Priscian⁹, inter adiectiuum, & substantiuũ, intelligitur media copula ens, vel quod est ens: qm̃ hoc qđ est ens, siue quod ẽ pater, põt teneri implicitiue, & sic restringitur & tanet locũ appositiuę cõstructionis, & æqualet vni termino, ideo dr̃ ꝙ põt teneri, siue construi immediate, & sic Deus pater, non est aliud q̃ ipse pater. Vel ipsum relatiuũ põt intelligi relatiue, & ita in quadã distantia, & tunc non restringitur, & sensus est, Deus pater, id est Deus qui est pater, ꝙ tãtum valet, est Deus, & ille est pater. Hæc aũt solutio Magr̃i soluit quoddam sophisma q̃tum ad vnam deceptionem; & ideo est bona. Sed rursus cadit ibi alia deceptio de relatiuo, & ideo adhuc oportet soluere non ad illã deceptionẽ, sed ad aliã, ideo Præpositiuus soluit, ad hoc argumentũ alio mõ, ergo Deus qui est pater, vel qui nõ est pr̃, & dicit ꝙ nõ sequitur, & ꝙ non sunt condictorię, quia suppositio huius relatiui non ẽ eadem. In affirmatiua .n. supponit ꝓ Deo genito, quia non confundit̃. In negatiua vero, simpliciter. Vnde sicut hæ nõ cõtradicũt, sed ambæ sunt falsæ, nullus hõ est Petrus, Ioannes ẽ Petrus, ita dicit in ꝓposito, quia negatio confundit̃. Vñ istæ duæ ambæ sunt falsæ, Deus filius est pr̃, Deus nõ est pater. Sed licet solutio Pręposítiui locum habeat in ꝓposito, quia non differt ꝓponere, & postponere negationem huic termino, De⁹, tñ in alijs nõ habet locũ. Negatio .n. postposita relatiuo ipsum non, confundit, & iđ moderni aliter soluunt, distinguẽdo hoc relatiuum qui, quod põt facere relationem simplicem, vel personalẽ. Si simplicem, affirmatiua vera est, negatiua falsa. Si personalem, econuerso, negatiua vera, affirmatiua falsa. Quod patet, quia hæc est falsa, persona filij est pater, & hęc est vera, persona filij non est pater.

Vnus enim, & idem Deus est pater, & filius, & spiritus sanctus.

Contra, quęcunq; prædicãtur de vno & eodem, prædicantur de se inuicem, ergo si vnus Deus est pater, & filius, ergo pater est filius. Si tu dicas, ꝙ verum est quando prædicantur de vno singulari, sed non est verum, qñ prædicantur de vno communi. Contra, nihil subijcitur duobus in vna suppositione, q̃uis sit commune ad illa, vnde hæc est falsa, homo est Sortes & Plato, ergo similiter in proposito. Resp. dicendum, quòd sicut patet de suppositione hui⁹ nominis, Deus, secus est q̃ de suppositione alicuius alterius termini, quia cum habet naturam 4 Dub. 4

ram

ram termini communis, & discreti, ideo simul stat ꝓ pluribus, sicut pro vno, & ideo non sequitur, Deus est pater, & filius, ergo Deus pater est filius, vel econuerso, Similiter nec licet inferre ex hoc ꝙ pater sit filius. Et notandum, quòd talis prædicatio est ꝑ identitatem, ideo suppositum de termino formali vere prædicatur.

Vnum solum verbum Deum esse ipsam trinitatem.

Dub. 5. Videtur esse contra id quod dicit inferius .s. quòd trinitas est nomen collectiuũ vnus, & solus nomen partitiuum, & discretiuũ: ergo sicut hęc est falsa, vnus solus homo est omnis homo, ita & hęc. Resp. dicendũ, ꝙ hoc nomen trinitas, est collectiuum personarum, vnus autem, & sol⁹, addita huic termino Deus, non dicunt discretionem personæ, sed naturæ ab alijs. Vnde vnus solus Deus dr̃ vna sola natura, & qm̃ in diuinis est idem natura, & res naturæ, siue suppositũ, ideo ꝑdicatione per identitatem, trinitas de eo prædicatur. Nec est simile de hoc quod est omnis homo, & vn⁹ solus homo. Nã iste terminus homo, est terminus qui põt cõfundi, & multiplicari, & ideo hæc est uera, omnis homo, & hõ: nec stat simul pro pluribus, nisi confundatur, & ideo hęc est falsa, homo est oĩs homo: qa nec ratione supponendi est vna, nec per idẽtitatem, nec est idem in homine natura, & res naturæ.

Respon.

Satis est Christiano rerum creatarum causam, &c.

Dub. 6. Videtur dicere falsum. Quoniam aut dicit satis quantum ad fidem, & sic est falsum, quia multa alia oportet credere. Aut satis quãtũ ad sciam, & illud similiter est falsum, qa nunq̃ scitur ex hoc, causa rei sufficienter.
9 Respon. Respon. dicendum ꝙ intelligitur satis quantũ ad sciam, non quamlibet, sed necessariam ad salutem.

Deus pater se alterum genuit.

Dub. 7. Videtur male iungere illa duo, qa, se, dicit oimodam identitatem, & alterum, diuersitatem, & sic sunt opposita, & illa opposita implicantur. Si dicas ꝙ vnũ diminuit de altero. qrr quid, & de quo. Respon. dicendum, quòd oppositio directa intelligitur semper circa idem: qm̃ ergo in diuinis simul est identitas in natura, & alietas in supposito: & hoc sine oppositione, ideo nomẽ identitatis, & alietatis in sermone vno, vniuntur sine oppositione ad singularis modi expressionem.

10 Respon.

Pater vt haberet filium de seipso, non minuit seipsum.

Dub. 8. Videtur dicere falsum, quia illud argumentum ualet, quicunque sic generat vnum filium, vt non possit amplius generare, minuitur eius potentia, sed sic est in patre. ergo. Respon. ꝙ illud verum est, si generare alterũ sit potentiæ, sed quòd vnigenito alterũ possit gñare, dicit imperfectionẽ potentiæ in gñando, quia ex hoc oñditur, quòd totum dedit vni.

11 Respon.

De se alterum a se genuit, non vtique alterum deum, sed alteram personam.

Dub. 9. Quæritur vtrum dicatur magis proprie alterum, vel alium. videtur quòd alterum, quia minorẽ dicit diuersitatem, quia Sortes dicitur alter a se: sed in diuinis minima est diuersitas. Sed contra. differentiæ accidentales faciunt dici alterum: sed in diuinis nullum est accidens, ergo non debet dici alterum.

Porph. in cap. de different.

Item videtur quòd neutrum bene dicatur. si. n. differentiæ substantiales faciunt dici aliud, & accidentales alterum, cum neutrũ cadat in diuinis, neutrũ videtur esse dicendum. Resp. dicendum, quòd quia pater differt a filio & in supposito, & in proprietate: ideo potest dici alius, & põt dici alter. Sed qm̃ proprietas illa nõ accidit personæ: ideo magis proprie dr̃ alius. Et quia, ali⁹, respicit supposità, aliud, essentiam, ideo recipitur ibi ali⁹ in masculino, nõ tñ aliud in neutro.

12 Respon.

AD intelligentiam eorum quæ tangit Magister in pñti distinctione

ctione quatuor queruntur. Primo vtrum hæc locutio sit concedenda in diuinis. Deus genuit Deum. Secundo vtrum vnitas essentiæ admittat hanc locutionem, Deus genuit alium Deum, vel Deus est alius a Deo. Tertio quæritur de significatione huius nominis Dij, vtrum videlicet grammatice possimus dicere plures Deos. Quarto & vltimo quæritur de suppositione illius nominis deus. vtrum supponat pro persona, vel pro essentia.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Dicere Deum genuisse Deum, est sententia, & loquutio catholica.

Fundamenta.

QVOD hæc locutio Deus genuit Deum sit concedenda, videtur per hoc quod dicit in symbolo. Deum de Deo, sed hoc non est, nisi per gignitionem: ergo deus generatur de Deo: ergo ista locutio est concedenda, Deus genuit Deum. Item, generatio est respectu similis in natura. Vnde homo generat hominem, vnde si in diuinis est generatio, producit similis in natura. ergo cum pater sit Deus, non generat nisi Deum: ergo hæc est vera, Deus generat Deum. Item quicquid habet filius, aut habet a se, aut ab alio. Sed habet deitatem, & non a se, quia sic esset ingenitus, ergo habet ab alio, sed non habet nisi per generationem, sed non habet deitatem nisi ab habente deitatem. & habens deitatem est Deus. ergo, &c. Contra, hoc nomen Deus significat essentiam, siue substantiam; cum sit terminus substantialis, sed hæc non conceditur, imo est falsa, essentia generat essentiam, ergo similiter & ista, Deus genuit Deum. Item, hoc nomen Deus, aut supponit pro omni persona, aut determinate pro aliqua. Si determinate pro aliqua, ergo restringitur eius significatio ab aliquo. Nec est dare quod ab alio, nisi ab hoc verbo genuit, vel generat. Sed regula est, quod terminus positus in prædicato, non restringit terminum a parte subiecti ratione significationis, ergo stat pro omni persona. Non ergo videtur locutio vera secundum quòd pro persona filij. ergo, &c. Item, iste terminus Deus, quantum de se æque bene supponit pro filio, sicut pro patre. ergo cum filij sit non generare, sicut & patris est generare, si hæc est vera Deus generat pro patre: eadem ratione, & hæc Deus non generat pro filio. si ergo hæc non conceditur, nec prima. Item, contradictorie opposita sunt vera, de quolibet sub disiunctione. Quia de qualibet affirmatio, vel negatio: ergo si Deus genuit Deum, aut Deum qui est pater, aut Deum, qui non est pater. Sed quod implicatur contingit simpliciter inferri, vt si dicatur homo, qui non currit disputat, ergo homo non currit: ergo similiter si genuit Deum, qui non est pater, Deus non est pater, sed si non est pater, non generat, ergo, &c.

Arist. pri. de gener. ani. cap. 1

Ad opp.

1. Perih. 4. Meth. 9

RESP. dicendum quod prædicta locutio salua essentiæ vnitate recipitur tam a magistris, quam a sanctis. Ad cuius intelligentiam quatuor regulæ sunt notandæ. Prima est, quod nomen abstractum imponitur formæ, & a forma, vt albedo imponitur a forma albedinis. Nomen vero concretum imponit a forma, sed non formæ: sed supposito, vt album, imponitur a forma albedinis: sed non formæ, sed supposito, vt alicui rei albæ. homini, vel cygno. Secunda regula est, quod terminus habens multitudinem suppositorum, siue distributione acceptus, stat pro illo, pro quo reddit locutionem veram, vt cum dicitur homo currit, vera est locutio pro currente, si aliquis sit currens. Tertia regula est, quod termino habenti formam non multiplicabilem, non differt præponere, & postponere negationem. vnde non differt dicere, Petrus non currit. Quarta regula est ista, quòd relatiuum refert antecedens sub eodem modo supponendi, sub quo antecedens præcessit ipsum relatiuum, nisi faciat relationem simplicem. Ex prima regula patet 13 14 15 16

RESP. ad primum. Cum enim iste terminus, deus, sit concretus, & imponatur a forma essentiali scilicet deitate, tamen imponitur personæ, siue supposito, sicut

sicut albū imponitur ab albedine rei albę, & ideo supponit & reddit locutionem veram pro ꝑsona, non ꝓ forma. Hoc autem nomen essentia, vel deitas est abstractū, & ideo imponit formæ, & a forma sicut albedo: & ideo essentiā significat, & supponit: & ideo hæc est falsa: essentia generat essentiam, quia generatio non est formæ, sed suppositi: sed hæc est vera, deus genuit deum, pro persona. Ex secunda regula patet. Respon. ad secundū. Quāuis.n. suppositio termini nō artetur: tñ pro illo stat, ꝓ quo est locutio vera, vt homo currit, pro Petro, vel Ioanne: si pro illo est locutio vera: nec tñ ad illū restringitur. & hoc patet: qa si addat distributio, confundet illū terminum pro oibus, sed si esset restrictus, non confunderet nisi pro illis ad quos se extēderet restrictio. vnde aliud est terminum restringi ad vnum, aliud est reddere locutionem veram pro vno. Ex tertia regula patet. Respon. ad tertium. licet.n. hæc sit uera pro patre: Deus generat Deum. tñ hæc, Deus non generat Deum: non est vera pro filio. Cum.n. iste terminus, Deus, dicat formam non multiplicabilē, non differt ei præponere negationem, & postponere: ideo cum negatio præposita totaliter, & oīno a subiecto remoueat ꝑdicatum, sic & negatio postposita remouet totaliter prędicatum ab hoc termino, Deus, cum dicitur, Deus nō generat, quia remouet a quolibet supposito: & ideo alium modum habet supponendi in affirmatiua, q̄ in negatiua: quia in affirmatiua erat locutio vera pro patre: in negatiua vero non potest esse veritas, quia negatio remouet totaliter prædicatum illud. Ex quarta regula patet quartum. Cū enim relatiuum oīno habet suppositionem antecedentis, & iste terminus in prædicato supponat ꝓ Deo genito, relatiuum refert pro illo. & ita sensus est, Deus genuit Deum, qui Deus genitus est pater, vel non est pater. & hæc est vera pro negatiua: nec licet inferre, ergo Deus nec est pater: quia mutatur suppositio. imo est ibi figura dictionis.

Quia pl⁹ destruit negatio, q̄ ponat affirmatio.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Artificialiter loquendo, non est admittenda hæc sententia, Deus genuit alium Deum.

VTRVM vnitas essentię admittat hāc, Deus generat alium Deum, & q̄ non, videtur. Ansel. in prosol. Cum dicimus Deum de Deo: nō intelligim⁹ alium Deum, sed eundem de seipso. Item, si genuit alium Deum, sed ubi est vnus, & alius sunt duo. ergo si genuit alium, sunt duo dij. Item, alius dicit alietatem in generali: ergo cum generale specificetur per adiunctum. hoc nomē Deus specificat ipsum, sed si specificat, specificat rōne formę: ergo notatur alietas in forma, ergo nō est admittenda talis locutio, cum nō sit ibi alietas in forma. Sed contra. Generatio importat distinctionem, & distinctio alietatem aliquam, ergo & gñatio: ergo si hæc est vera, Deus genuit Deum, & hæc per cōsequens, deus distinguitur a deo, vel genuit alium deū. Si dicas, quòd nō sequat: quia gñare importat distinctionem, vt modum, sed distingui, vel esse aliū, vt rem. Contra. ad cōsequentiam, vt modum sequitur consecutio, vt res. vnde si hæc est vera, homo, est animal: cum ad hominem sequitur animal, & præterea constat quòd distinctio gñationis non tm̄ est a parte intelligentis, verumetiam a parte rei: ergo illi distinctioni, vt exercitæ, respondet distinctio realis. Item, affirmatiua est falsa. Deus genitus est de⁹ generās: ergo negatiua est vera. Deus genitus, non est deus gñans. Sed sicut affirmatiua significat identitatē. ita negatiua diuersitatem: ergo sicut deum gñantem, & genitum contingit adinuicem comparari mediāte negatione, ita mediante alietate. ergo hæc est vera, deus genuit alium deū. Item, pater, siue deus genuit aliū: hęc est vera. constat ergo, aut alium deū, aut alium non deum, sed non alium

Ad opp. Cap. 2.

Fundamenta.

non Deum, ergo &c. Item, alius est terminus masculini gñis, igitur stat pro persona in partitiuis terminis. ergo alius dicit alietatẽ personalẽ: sed hæc est vera. Deus genuit deum aliũ in persona. ergo similiter hæc est vera. Deus genuit alium deum.

17 RESP. dicendum, quòd hæc cõsueuit distingui. Deus genuit alium deum. Quia alius potest teneri adiectiue. & sic ponit alietatem circa formam istius termini, Deus. & sic locutio est falsa. Potest etiã teneri substãtiue, vt substantiuetur, & tunc est appositiua cõstructio, sicut aĩal homo. & est sensus. hoc modo deus genuit aliũ deum. i. genuit aliũ, qui est de⁹. & in hoc sensu est locutio vera. Sed licet ista distinctio in locutionibus theologicis propter quendam proprium modum loquendi locum habeat, tñ quantum esset de virtute sermonis non esset distinguenda. quia adiectiuum adiunctum substantiuo, vt homo albus, nõ dicitur substantiuari, nec appositiua constructio dicitur ibi esse, maxime cum illa sit min⁹ cõis, respectu magis cõis. vnde cum hoc nomen, alius, sit adiectiuum habens substantiuum coniunctum, in prædicta locutione ponit alietatem circa ipsum rõnẽ suppositi, & formę. Et propterea si velimus artificialiter procedere, iudicanda est talis locutio

18 falsa. Propter hoc ad intelligentiam dictę locutionis, notanda est regula cõmunis. Non habet locũ distinctio. vbi nõ est ex diuersis cãis vnio, verbi gratia, pater, & filius, & spiritus sanctus, vniuntur in hoc nõie Deus, nõ ex diuersis causis, siue rõne diuersorũ, sed rõne vnius deitatis, siue essentiæ, vnio ex diuersis causis est, vt in hõie vniunt̃ Petrus, & Ioãnes rõne diuersarum humanitatũ, quia alia est, humanitas Petri, & alia Ioannis. Et iuxta hãc regula ab opposito, est alia

19 regula accipienda. Non habet locũ omnimoda vnio, vbi est simul cum vnione distinctio, vt pater, & filius, & spirit⁹ sanctus vniunt̃ in vna deitate, siue essentia, sed distinctionẽ habent rõne pluralitatis personarũ. Se-

20 cundũ hoc est attendendũ, ꝙ in diuinis quædam vocabula important distinctionem solum, q̃dam omnimodã vnionem, q̃dam medio modo. Quoniam ergo Deus generans, & Deus genitus, & si sint personaliter distincti, tñ in deitate vniunt̃, ex eadem causa, quia vna deitate, ideo nõ recipiũt nomina importãtia simpliciter distinctionem. Ideo hęc non admittit̃, De⁹ distinguit̃ à Deo, similiter Deus genuit alium Deum. Item, rõne distinctionis nõ recipiuntur vocabula omnimodã importantia vnionẽ in supposito & forma: vñ hæc non recipit̃, Deus genuit se, sed illa q̃ medio mõ se hñt, recipiunt̃, quale ẽ hoc verbũ, generat, quia dicit distinctionem in persona cum vnitate essentiæ. Similiter hæc cõceditur, pater generat alterũ se. vnde Augu. ad Maxi. pr̃ genuit alterũ se, & similiter sup Ioan. pater mittens filiũm misit alterum se, & ex hoc est ꝙ non seqtur ad gñationem, verbũ simpliciter importans distinctionem, & sic patet primum.

AD illud quod secundo obijcitur de negatione, bene cõcedo, ꝙ est alietas: sed tñ non sequitur ꝙ possit dici alietas in essentia, siue forma deitatis. Vnde nõ sequitur, genitus est alius à generãte, ergo alius Deus, quia mutatur suppositio huius termini, Deus. 21

AD illud quod obijcitur tertio, aut alium Deũ, aut aliũ non Deum, dico, ꝙ non sufficienter diuidit, quia non ẽ cõtradictio, nisi accipiat̃ negatio respectu totius. In hac. n. genuit alium Deum, duo dicuntur. s. ꝙ Deus Deũ, & ꝙ alium in deitate: & ideo ad hoc ꝙ sumat̃ cõtradictio, necesse ẽ ꝙ feratur supra totũ. Vnde sicut non valet demonstrato monacho nigro, qui est albus ꝑ naturã, iste aut est albus monachus, aut albus nõ monachus, q̃a vtraq; falsa: similiter intelligendum est in ꝓposito. Nec valet, ẽ Deus, & est aliud: ergo est Deus alius, imo est ibi accidens. Sicut hic est bonus, & ẽ citharedus, ergo est bon⁹ citharedus. 22

Aristo. 2. Priher. à diuisis ad coniuncta non semp valet.

AD illud qđ vltimo obijcitur, dicẽdum ꝙ alius q̃uis sit masculini generis: tamen quia ponit rem circa subiectum ab illo trahit suppositionem: & ideo nõ tenetur personaliter, nisi s̃m

ꝙ substantiuatur, sicut & hoc nomẽ vnus dicit vnitatem substãtialem, ita si dicatur alius Deus, alius dicit alietatem substantialẽ, & ratio huius venit, non tantum quia adiectiuũ, sed quia generale, quod specificatur per adiunctum.

QVAESTIO III.

CONCLVSIO.

Dei nomen (secundum artem loquendo) non habet plurale, nec possumus dicere plures Deos.

TRVM hoc nomen Deus grammatice significet pluralem numerũ, siue an congrue possit dici plures dij.

Ad opp. Arist. 1. Perihermenias. Quod sic videtur. Quia ſm Philosophũ, intellectus sunt idẽ apud omnes, quamuis voces sint diuersę, sed modi significandi consequuntur modos intelligendi, ergo cum apud hebręos congrue dicatur heloi, quod æquipollet ei quod est dij, ergo & apud nos. Item, sicut vult Philosophus, verũ p̄supponit congruum, vñ Catonis est, vel nõ est, nec verum nec falsum significat: sed hęc vera est, nõ sunt plures dij, ergo cõgrua, ergo & hęc congrua, plures sunt dij, quia negatio non remouet incongruitatem. Item, sicut Deus conuenit vni soli, ita principium creaturarũ vni soli, sed quamuis falso dicanẽ plura principia, tamen dicuntur congrue, ergo pari rõne possumꝰ dicere plures dij. Itẽ hoc nomen phœnix, nõ habet nisi vnicum suppositũ, tñ congrue dicitur plures phœnices. Si tu dicas, ꝙ suppositũ plurificatur per successionem tp̄is, obijcio tibi de hoc nomine sol, quod nullo tempore plurificatur, & tñ congrue dicitur plures soles, ergo & plures dij. Cõtra. omne nomẽ, Fundamenta. quod habet plurale nomen est appellatiuum, propria.n. nomina nõ plurificantur. Non.n. dicitur plures Petri, vel Ioa. sed hoc nomen Deꝰ, non est nomen appellatiuũ: quia non significat formam multiplicabilem, ergo &c. Item, hoc nomen Deus est 24 proprium diuinę naturę, sed nullum tale multiplicatur, ergo &c.

AD prædictorum intelligentiã est notandũ, quòd hoc nomen Deus, dr̃ tripliciter. s. nuncupatiue, adoptiue, 28 naturaliter. Primis duobus modis plurificatur, vnde Apostolus. 1. Cor. 8. Si quidem sunt dij multi, & domini multi. sed tertio mõ non, quia sic hoc nomen Deus significat diuinam naturã, cum conditionibus, quarum collectiones impossibile est in alio reperire, & iõ sicut nomen ꝓprium nõ habet plurale ſm artem loquẽdo, sic nec nomen Dei.

AD illud ergo quod obijcitur, ꝙ 25 apud hebræos habet plurale quod ẽ heloĩ, dicendũ quòd modi significandi nõ tñ requirunt diuersos modos intelligendi generales, sed etiam modos exprimendi, qm̃ ergo ipsi habẽt articulos, & modos exprimẽdi diuersos, quos nos nõ habemus, ideo illi possunt dicere, sed nos nõ. AD illud 26 quod obijcitur, ꝙ verum præsupponit congruũ, dicendum quòd duplex est incongruitas, vna est ex discohęrentia adiacentiũ vt Catonis est, alia ex discohęrentia intellectuũ, vt cum dr̃ plures Petri. Prima incongruitas tollit veritatem, & falsitatem. Secũda vero incongruitas habet falsitatem coniunctam, & ideo quia per negationem remouetur falsitas, & sancti malunt loqui vere, q̃ proprietatẽ sermonis seruare, & loqui minus vere, ideo negant plures Deos. Potest tñ dici ꝙ quamuis, hęc vox Dij non sit vox significatiua ſm artem, & impositionem, tñ est vox significatiua ex accõmodatione vsus, vt olli pro illi, & ideo generat falsum intellectũ affirmatiua, & negatiua verũ, quãuis non grãmatice. AD illud quod obijcit, 27 quòd principium vni soli conuenit, similiter & phœnix, dicendũ ꝙ conuenire vni soli est tripliciter. Aut.n. est quia imponitur nomen a forma immultiplicabili, vt in proprijs nominibus, & sic tollit pluralitatem re, & consignificatione. Aut imponitur a forma

à forma q̃ nata est communicari, quã uis non communicetur propter determinationem, vt cũ dicitur principium creaturarũ. Aut propter defectũ materiæ, vt phœnix, & tale tollit pluralitatem ſm rem, non ſm consignificationem: quia potest consignificari talis forma, vt potest multiplicari per supposita.

QVAESTIO. IIII.

CONCLVSIO.

Hoc nomen Deus, supponit naturam, & suppositum, quia habet naturam termini communis, & termini discreti.

Ad opp.

E suppositione huius nominis Deus. Et quæritur vtrum hoc nomen Deus de se supponat personam, vel naturam. Quod personam, vr per illud Ambr. Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus. Amb. trina Dei professio. trinitatem indicat personarum, ergo cum Deus sit ibi sine adiuncto, de se supponit personam. Item rõne obiicitur sic. hoc nomen homo, supponit pro omni eo cui inest humanitas, ergo a simili & hoc nomen Deus, supponit pro omni eo cui inest Deitas: sed hoc est persona, ergo &c. Item, hoc nomen Deus significat deitatem in concretione, sed non nisi in concretione ad suppositum quod est persona: sed terminus concretus proprie supponit pro eo, respectu cuius importat formam, vt album magis proprie supponit pro re alba, quã pro forma, ergo &c. Cõtra, pronomen refert rem pro proprio supposito, sed cum dr, benedicat nos Deus, & metuant eum, hoc pronomen eum, refert naturã, non personam, ergo &c. Item, quia iste terminus homo proprie supponit pro indiuiduo, ista est falsa, homo est Sor. & Pla. quia idẽ indiuiduum non recipit illam prædicationem, Sed hæc est

Sup psal.

Fundamenta.

verã, Deus est trinitas, vel Deus est pr̃, & filius, ergo cum illud prædicatum non conueniat vni personę, patet &c. Item, terminus, q proprie supponit pro persona, addito sibi termino partitiuo, stat solum pro vno, vt cum dr̃ vnus hõ currit, ergo similiter cũ dr̃ vnus Deus: ergo hæc est simpliciter falsa, vnus Deus est pr̃, & filius.

RESP. dicendum, q hic consueuit esse duplex opinio. Vna quidem est, q hoc nomen Deus significat proprie naturam, & supponit personam, aliquando vnam, vt cum dr̃, Deus generat, aliquando duas, vt cũ dr̃, Deus spirat, aliquando tres, vt cũ dr̃, Deus est trinitas. Et rõ huius est, vt dicũt, quia cum multa supposita habeat in natura termini cõis, terminus autem cõis proprie supponit pro indiuiduo, pro natura vero, vel pro forma, nõ supponit nisi trahatur, vt si dicamus, hõ est species, sic dicimt in proposito. Vlterius dicũt, q quia supposita oia sunt in illo vna suppositione: ideo simul põt supponere pro multis personis, licet illud non possit iste terminus hõ, vel alius terminus cõis, & sic soluerunt obiecta. Alia õpinio est, q proprie supponit naturã sicut significat, & non supponit personam nisi trahatur ab alio, vt cum dr̃ Deus generat, & hi dicunt q cum dr̃ Deus ẽ trinitas, ibi stat pro natura non pro persona, & vna natura est tres personæ, ideo vna est locutio. Et rõ huius positionis est, quia hoc nomen Deus, habet naturam termini discreti, cum non habeat plurale, iõ idem significat, & supponit proprie. cum ergo significet naturam illam proprie supponit. Sed melius ẽ dicere vtrumq;, quia habet naturam terminus cõis, & termini discreti. Termini cõis, pp pluralitatem suppositorum, termini discreti, rõne formæ non multiplicabilis, quia proprie supponit tam naturam q̃ personam. tamen rationes ad vtrãque partem concludunt verum suo modo, hoc autem non potest in alio termino inueniri, & ideo nec consimilis modus supponendi.

HIC QVAERITVR AN PATER GENVIT diuinam essentiam, uel ipsa filium, an essentia genuerit essentiam vel ipsa nec genuit, nec genita est.

DISTINCTIO V.

De cōparatione gñationis ad terminum essentialē abstractū, qui est essentia.

POST hæc queritur vtrum concedendum sit, Quòd pater genuit diuinam essentiam, vel quòd diuina essentia genuit filium, vel essentia genuit essentiam, an omnino non genuit, nec genita est diuina essentia. Ad quod catholicis tractatoribus consentientes dicimus, q nec pater genuit diuinam essentiam, nec diuina essentia genuit filium, nec diuina essentia genuit diuinam essentiam. Hic autem nomine essentiæ intelligimus diuinam naturam, quæ communis est tribus personis, & tota in singulis. Ideò non est dicendum, quòd pater genuit diuinam essentiam: quia si pater diceretur genuisse diuinam essentiam, diuina essentia relatiuè diceretur ad patrem, vel pro relatiuo poneretur. Si autem relatiuè diceretur, vel pro relatiuo poneretur, non indicaret essentiam. Vt enim ait Aug. in 5. lib. de Trin. Quod relatiuè dicitur, non indicat substantiam.

Ratio prima quare ita sit.

Cap. 7. circa finē eiusdē pri. li. de Tri.

Secunda ratio.

Cap. 1. Di. 1. lit. G lib. 6.

ITEM cum Deus pater sit diuina essentia, si eius esset genitor, esset vtique genitor eius rei, quæ ipse est: & ita eadem res seipsam genuisset, quod August. negat, vt supra ostendimus.

Tertia ratio, & potior.

ITEM, si pater est genitor essentiæ diuinæ, cum ipse essentia diuina sit & Deus sit, eo quod generat, & est, & Deus est. Ita ergo non illud quod generatur, est à patre Deus, sed pater eo q generat, & ē, & deus est. & si ita est, nō genito gignens, sed gignenti genitus causa est, vt & sit, & Deus sit. Simili rōne probat Aug. in lib. 7. de Trin. q pater non est sapiens sapientia quam genuit: quia si ea sapiēs est, ea est: hoc enim est sibi esse quod sapere. Quòd si hoc est, sibi esse quod sapere: non per illam sapientiam, quā genuit pater, sapiēs est. Quid enim aliud dicimus, cū dicimus, hoc illi est esse quod sapere: nisi, eo est, quo sapiens est? Ergo quæ causa illi est, vt sapiens sit, etiàm ipsa illi causa est vt sit. Si ergo sapientia, quam genuit, illi causa est, vt sapiens sit, & causa illi est, vt sit. Sed causam patri, qua sit, à patre genitam, nullo modo quisquam dixerit sapientiam: quid enim est insanius? Ita ergo si pater genuit essentiam, qua est essentia quam genuit, causa est illi, vt sit. Non ergo ipsam, quæ est, essentiam genuit. Nam in illa simplicitate, vt inquit August. quia non est aliud sapere quàm esse, eadem est ibi sapientia, quæ essentia, ideoque quod de sapientia, hoc de essentia dicimus. Sicut ergo non genuit sapientiā, qua sapiens est: ita nec essentiam, qua est. Vt enim sapientia sapiēs est, & potentia potens: ita & essentia ipse est. Eademq; sapientia est, & potentia

Cap. 10.

Ibidem.

& potentia, quæ essentia. Patet itaque ex prædictis, quia pater essentiam diuinam non genuit.

Huic aduersari videtur Augustinus.

HVIC autem videt contrarium quod Augus. ait in lib. vnico de Fide, & Symbolo cap. 3. Deus cum verbum genuit, id quod ipse est genuit, nec de nihilo, nec de aliqua iam facta conditaq; materia, sed de seipso id quod ipse est. Item, Deus pater, qui verissime se indicare animis cogniturus, & voluit, & potuit, hoc ad seipsum indicãdum genuit, quod est ipse, qui genuit. Ecce apertè dicit his verbis, Deum patrem genuisse illud quod ipse est. Illud autem quod ipse est, non est nisi diuina essentia: videt ergo diuinã essentiam genuisse. Ad quod respondemus, illa verba sic intelligẽda esse, dicentes: Pater de seipso genuit illud qđ ipse est, idest, filium, qui est illud quod pater est, & filius hoc est. Nã qđ pater est, sed nõ q pater est, & fili⁹ hic est. Ibidem.

Alias partes quæstionis exequitur.

ITA etiam non est dicendum ꝙ diuina essentia genuit filium, quia cum filius sit diuina essentia, iam esset filius res a qua generat: & ita eadem res seipsam generaret. Ita etiam dicimus, ꝙ essentia diuina non genuit essentiam. Cum.n. vna & summa quædam res sit diuina essentia, si diuina essentia essentiam genuit, eadẽ res seipsam genuit, quod omnino esse non potest: sed pater solus genuit filium, & à patre & filio procedit spiritus sanctus.

Quæ videantur prædictis esse contraria.

PRAEDICTIS autem videtur contrarium esse, quod dicit Aug. in lib. 7. de Trin. Hoc, inquit, est Deo esse, quod sapere. vnde pater, & filius simul sunt vna sapientia, quia vna essentia: & sigillatim sapientia de sapientia, sicut essentia de essentia. Ecce his verbis apertè dicit Aug. Sapientiam de sapientia, & essentiam de essentia. Vbi videtur significare, ꝙ sapientia sapientiam, & essentia genuerit essentiam. Idem in lib. de Fide ad Petrum ait: Sic Christum Dei filium, idest, vnam ex Trinitate personam, Deum verum crede, vt diuinitatem eius de natura patris natam esse nõ dubites, Hic uidet dicere, ꝙ natura filij sit nata de natura patris. Idẽ in lib. xv. de Tri. ait, Dicitur filius consilium de consilio, & voluntas de volũtate, sicut substantia de substantia, sapientia de sapientia. Et hic videtur dicere, ꝙ substantia sit genita de substantia, & sapientia de sapientia. Sed hoc ita determinamus, Sapientia de sapientia, & substantia de substantia est, id est, filius qui est sapientia, qui est substantia, est de patre, qui est eadem substantia, & sapientia: & filius, qui est diuinitas, natus est de patre, qui ẽ natura diuina. Et vt expressius dicam⁹, dicimus filium sapientiam esse de patre sapientia, & dicimus filium substantiam esse genitum de patre, & à patre de substantia. Quòd autem ita intelligi debeat, Aug. ostendit in lib. 7. de Trinit. dicens:

Augus. de Trin. li. 7. cap. 1. & 2.

Cap. 2.

Cap. 20.

Determinatio eorũ quæ videntur contraria.

Augus. de Trin. li. 6.

cap. 1. circa finē capitis. Eodē lib. cap. 3. 1. Cor. 1.

Pater ipse sapientia est: & dicitur filius sapientia patris, quo dicitur lumen patris, idest, sicut lumen de lumine, & vterque vnum lumen: sic intelligatur sapientia de sapientia: & vterq; vna sapientia, & vna essentia. Itē ideo Christus dī virtus, & sapientia Dei, quia de patre virtute, & sapientia, etiam ipse virtus, & sapientia est, sicut ipse lumē de patre lumine est, & ipse fons vitæ est apud Deum patrem fontē vitæ. Filius ergo sapientia de patre sapientia est, sicut filius lumen de patre lumine, & Deus filius de Deo patre, vt & singulus sit lumē, & singulus Deus, & singulus sapientia, & simul vnum lumen, vnus Deus, vna sapientia. Ecce manifeste his verbis aperit Aug. ex quo sensu accipienda sint prædicta verba, & his similia. s. cū dicitur substantia de substantia, vel substantia genuit substantiam.

Quod videtur prædictæ expositioni contrarium.

Non lōge à pricipio libri, circa finē lib. 5.

HVIC vero etiam id contrarium videtur, quod Hilarius ait in 4. lib. de Trin. Nihil, inquit, nisi natum habet filius: & geniti honoris admiratio in honore generantis est. Cum ergo filius essentiā habeat (tota enim in eo est diuina essentia) videtur, ꝙ ipsa diuina essentia nata sit. Item, in 5. lib. ait, Natiuitas Dei nō potest eam, ex qua prouecta est, nō tenere naturam, nec. n. aliud ꝙ̄ Deus subsistit, quod non aliunde quàm de deo subsistit. Ecce hic dicit natiuitatem Dei prouectam ex natura, & ita videtur ex his verbis, atq; prædictis natura Dei, & genita, & genuisse. Quod apertius dicit in lib. 9. de Tri. Nos, inquit, vnigenitum Deum in formâ Dei manentem in natura hoīs mansisse profitemur, nec vnitatem formæ seruilis in naturā diuinæ vnitatis refundimus, nec rursum corporali insinuatione pātrem in filio prædicamus, sed ex eo eiusdem generis genitam naturam, naturaliter in se gignentem habuisse naturam, quæ in forma naturæ se gignentis manens, formam naturę, & infirmitatis corporalis accepit. Non enim defecerat Dei natura, ne esset, sed in se humilitatem terrenæ natiuitatis manens sibi Dei natura susceperat, generis sui potestate in habitu assumptæ humanitatis exercens. Ecce hic apertè dicit, & naturam genuisse, & naturam genitam, & naturam assumpsisse naturam: quod à plerisque negatur. Item in eodem. Nunquid vnigenito deo contumelia est, patrem sibi innascibilem Deum esse, cum ex innascibili Deo natiuitas vnigenita, in naturam vnigenitā subsistat? Ecce & hic dicit vnigenitam naturam.

Quod natura Dei ī forma sua manēs formā naturæ, & infirmitatis corporalis acceperit.

Quòd natura Dei nō est minuta in assumptione paulo inferius.

Quomodo sint intelligenda præmissa verba Hilarij.

Circa mediū eiusdē quarti.

SED quia hæc verba sane vult intelligi, ipse idem dicit in 4. lib. Intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi, quia non sermoni res, sed rei sermo subiectus est. Hæc ergo verba ita intelligi possunt, Nihil habet filius nisi natum, idest, nihil habet secundū, ꝙ Deus est, nisi quod nascendo accepit, & ipse nascendo patris in se subsistentem naturam habuit, vnde Hilarius addit in 5. libro.

Circa finē quinti.

Eandem

Eandem naturam habet genitus, quam ille qui genuit: ita tamen, vt natus non sit ille qui genuit. Nam quomodo erit pater ipse, cùm genitus sit? Sed in his ipsis subsistit ille qui genitus est, in quibus totus est ipse qui genuit: quia non est aliunde qui genitus est & ideo non refertur ad aliud quod in vno subsistit, & ex vno. Ac sic in generatione filij & naturam suam, vt ita dicam, sequitur indemutabilis. Deus indemutabilem, Deum gignens, nec naturam suam deserit ex indemutabili Deo indemutabilis Dei perfecta natiuitas. Subsistentem ergo in eo Dei naturam intelligamus, cùm in Deo Deus insit, nec præter eum qui Deus est, quisquam Deus alius sit: quia ipse Deus, & in eo Deus. Naturæ ergo Dei patris veritas, in Deo filio esse docetur, cùm in eo Deus intelligitur esse qui Deus est. Est enim vnus in vno, & vnus ab vno.

Circa fine quinti. Expositionem confirmata p verba eiusdem.

Ioan. 4. Ego in patre & pater in me.

Quod legitur, pater de sua substantia genuisse filium, & filium substantię patris.

DICITVR quoq;, & frequenter in scriptura legitur Patrē de sua substantia genuisse filium. vnde Augusti. in lib. de fide ad Petrum ait, Pater Deus de nullo genitus Deo, semel de sua natura sine initio genuit filium Deum sibi æqualem, & eadem qua ipse naturaliter æternus est, diuinitate coæternum. Ecce hic dicit Augusti. filium genitum de natura patris. Est autem vna natura patris, & filij, & spiritus sancti. Si ergo de natura patris genitus est filius, genitus est de natura filij & Spiritus sancti, imò de natura trium personarum. Idem quoq; August. in lib. 15. de Trini. dicit Christum esse filium substantiæ patris, & de substantia patris genitum, tractans illud verbum Apostoli loquentis de Deo patre sic. Qui eruit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij charitatis suæ. Quod dictum est, inquit, filij charitatis suæ, nihil aliud intelligitur, quam filij sui dilecti, quam filij substātiæ suę. Charitas quippe patris, quæ in natura eius est ineffabiliter simplici, nihil est aliud, quàm ipsa natura atq; substantia, vt sæpe diximus, & sæpe iterare non piget, ac per hoc filius charitatis eius nullus alius est, quàm qui de substantia eius est genitus. Ecce hic apertè dicit Augu. filium esse genitum de substantia patris, & filium substantię patris, Idem quoq; August. in lib. 3. contra hæreticū Maximinū, substantiam Dei genuisse filium, & filium genitum de substantia patris asserit, dicens: Carnalibus cogitationibus pleni, substantiam Dei de se ipsa gignere filium non putatis, nisi hoc patiatur, quod substantia carnis patitur quando gignit. Erratis non scientes scripturas, neq; virtutem Dei. Nullo enim modo verum Dei filium cogitatis, si eum natum esse de substantia patris negatis. Non enim iam erat hominis filius, & Deo donante factus est Dei filius ex Deo natus, gratia non natura. An fortè etsi non hominis filius erat, tamen

Cap. 1.

Cap. 19. circa finē.

Colo. 1

Tomo 9. Cap. 14

Matth. 22 Contra Paulianos. Contra Arrium & Donatū.

men iam aliqua erat qualiscunq; creatura, & in Dei filium Deo mutante conuersa est? Sed nihil horum est: ergo aut de nihilo, aut de aliqua substantia natus est. Sed ne crederemus vos putare de nihilo esse Dei filium, affirmatis, non vos dicere de nihilo esse Dei filium. De aliqua ergo substantia est: & si non de substantia patris, de qua sit dicite: sed non inuenietis. Iam ergo vnigenitum Dei filium Iesum Christum de patris esse substantia, non vos nobiscum pigeat confiteri. Idem in eodem. Vtriq; legimus, vt simus in vero filio eius Iesu Christo. Dicite ergo nobis, Vtrum iste ver⁹ Dei filius, ab eis qui gratia filij sunt, quadam proprietate discretus, de nulla substantia sit, an de aliqua? Non dico (inquis) de nulla; nec dicam de nihilo, ergo de aliqua substantia est. Quæro, de qua? si non de patris substantia est, aliam quære. Si aliam non inuenis, patris agnosce substantiam, & filium cum patre homousion confitere. Idem in eodem. Confiteor Deum patrem omnino incorruptibiliter genuisse, sed quod est ipse genuisse. Item, Dico quod sæpe dicendum est, Aut de aliqua substantia est natus Dei filius, aut de nulla. Si de nulla, ergo de nihilo, quod vos iam non dicitis: si vero de aliqua, nec tamen de patris substantia, nõ est verus filius, si verò de patris substantia, vnius eiusdemq; substantiæ sunt pater & fili⁹. Vos autem, nec filium Dei de substantia patris genitum vultis, & tamen eum, nec ex nihilo, nec ex aliqua materia, sed ex patre esse conceditis: nec videtis quam necesse sit, vt qui non est ex nihilo, nec ex aliqua alia re, sed ex Deo, nisi ex Dei substantia esse non possit, & hoc esse quod Deus est, de quo est, id est Deus de Deo natus: quia non alius priùs fuit, sed natura coæterna de Deo est.

1. Ioan. 5. Paulo inferius in eodem ca.

Ex eodem cap. circa principiũ.

Colligens summam prædictorum, aperit ex quo sensu accipienda sint.

HIS verbis præmissis innui videtur, quòd diuina substantia filium genuerit: & quòd filius sit genitus de substãtia patris, & quòd de Deo est natura coæterna, & quòd pater id quod ipse est genuit. Id autem quod ipse est, diuina essentia est: & ita putari potest diuinam essentiam genuisse. Vehementer mouent nos hæc verba, quæ quomodo intelligenda sint, mallem ab alijs audire, quàm ipse tradere. Vt tamen sine præiudicio atque temeritate loquar, ex hoc sensu dicta possunt accipi. Natura coæterna de Deo est, id est, filius coæternus patri de patre est, ita quòd est eadem cum eo natura, vel eiusdem naturæ. Quem sensum confirmat Augu. ibidem subiiciens, & quod dixerat quasi explanãs. Dicto enim, Natura coæterna est de Deo, addit, Non est aliud filius quàm illud de quo est, id est, vnius eiusdemq; substantiæ est. Deinde apertiùs talem intellectum ex prædictis verbis fore habendum aperit in eodem libro contra Maximinũ, dicens: Trinitas hæc vnius eiusdemq; substantiæ

Lib. 3. contra Maximinum. 14. Circa principiũ capitis.

substantiæ est: quia non de aliqua materia, vel de nihilo est filius, sed de quo est genitus. Item, Spiritus sanctus non de aliqua materia, vel de nihilo est, sed inde est, vnde procedit. His vtiq; verbis apertè ostendit ea ratione dici filium esse de substantia patris, qua est de patre genitus, ita quòd est eiusdem substantiæ cum eo: Spiritum sanctum esse de substantia patris & filij, quia ab vtroq; procedit, ita quòd est eiusdem substantiæ. Eodē cap. Au. ibidē.

Quòd nec filius, nec Spiritus sanctus est de nihilo, sed de aliquo, non tamen de materia.

OSTENDITVR quoq; ex illis verbis filium & spiritum sanctum non esse de nihilo, sed de aliquo, nec tamen de aliqua materia. Vnde etiam Hilarius in 12. lib. de Trinitate ait, Vnigenitus Deus cùm natus sit, patrem testatur authorem: cùm ex manente natus est, non est natus ex nihilo: & cum ante tempus natus est, omnem sensum præuenit nascendo. Hic aperte dicitur, quòd filius non est natus ex nihilo. Similiter & Spiritus sanctus non est dicendus esse, vel procedere ex nihilo: quia filius de substantia patris natus est, id est, à patre est, cum quo eiusdem substantiæ est, & eadem substantia. Ex quo sensu etiam accipiendum est illud, Pater genuit id quod ipse est, id est filium, qui est hoc quod pater. Et hoc ita debere intelligi Augu. aperit dicens in 1. lib. contra Maximinū, Hoc genuit pater quod est: alioquin non est verus filius, si quod est pater, non est filius. Item, substantia Dei genuit filium, id est, pater substantia genuit filium, qui est eadem substantia, & eiusdem substantiæ. Quod sic esse intelligendum August. ostendit dicens ad Maximinum, Sicut dicis, Spiritus spiritum genuit: ita dic, spiritus eiusdem naturæ, vel substantiæ spiritum genuit. Item sicut dicis, Deus Deum genuit: ita dic, Deus eiusdem naturæ, vel substantiæ Deum genuit. Hoc si credideris, & dixeris, nihil de hac re vlteriùs accusaberis. His enim verbis, aperit quomodo prædicta debeant intelligi. Similiter filius natus est de substantia patris, vel pater genuit filiū de sua natura, siue essentia, id est, de se natura & essentia genuit filium eiusdem substantiæ, ac naturæ, & qui est eadem essentia, ac natura. Similiter expone illud, filius substantiæ patris, & filius patris substantiæ, id est, qui est substantia, cum quo & filius eadem substantia est, quia consubstantialis est patri filius. Et hic sensus adiuuatur ex his verbis Augu. qui in lib. 5. de Trini. ait, Tres personas eiusdem essentiæ, vel tres personas vnam essentiam dicimus. Tres autem personas ex eadem essentia non dicim⁹, quasi aliud ibi sit quod essentia est, aliud quod persona. His verbis ostenditur non esse dicendum personam esse ex essentia, nisi ex sensu prædicto. Qui sensus confirmatur etiam ex eo quod in lib. 15. de Trin. idem ait. Sicut nostra scientia scientiæ Dei, sic & nostrum verbum, quod nascitur de nostra sciētia, dissimile est illi verbo Dei,

Nō longè à medio. Ex. c. 5. l. de fide & symbolo paulo antè citatū. Circa medium primi libri. Ex lib. 3. contra Maximinum. cap. 14. Li. 3. c. 15 Cap. 6. Cap. 13. & 14.

quod natum est de patris essentia. Tale est autem, ac si dicerem, de patris scientia, de patris sapientia: vel (quod est expressius) de patre essentia, de patre scientia, de patre sapientia. Ex hoc itaque intellectu, verbum Dei patris vnigenit⁹ filius per omnia patris similis, & æqualis rectè dicitur Deus de Deo, lumen de lumine, sapientia de sapientia, essentia de essentia: quia hoc est omnino, quod pater, non tamen pater: quia iste filius, ille pater.

Ex c. 14.

Quare verbum patris dicatur filius naturæ.

INDE est quòd solus vnigenitus Dei dicitur natura filius, quia eiusdem naturæ est, & eadẽ natura est cum patre. vnde Hila. in lib. 1. de Trin. de Christo loquens ait, Natura filius est, quia eandem naturam quam ille qui genuit habet.

De comparatione, generationis ad terminum essentialem abstractum, qui est essentia.

DISTINCTIO. V.

Post hæc quæritur, vtrum concedendum sit.

Expositio

Diuisio.

IN præcedenti dĩ. mouit Magister quæstionem de comparatione generationis ad terminum essentialem cõcretum, qualis est hoc nomen Deus. In præsenti mouet quæstionẽ de comparatione generationis ad terminum essentialem abstractum, q̃ est essentia. Et diuiditur hæc pars in duas partes. In prima parte mouet quæstionem ex cõparatione generationis ad essentiam in ratione termini, videlicet vtrũ essentia generetur. In secunda in ratione principij. Vtrũ essentia generet, &c. ibi. Non est etiam dicendum quòd diuina essentia genuit filium &c. Itẽ, prima pars habet quatuor partes. In prima parte proponit problemata, videlicet vtrum essentia generet, vel generetur. In secũda adducit rationes tres probantes q̃ essentia non generatur a patre, ibi. Ideo non est dicendum q̃ pater genuit &c. In tertia adducit rationes in contrariũ ibi. Huic aũt videtur cõtrarium. In quarta, & vltima soluit, & exponit, ibi. Ad quod respondemus. Similiter secunda pars istius distinctionis in qua Magister determinat secundã partem quæstionis, quæ est in comparatione gñationis ad essentiam in rõne principij. Habet tres partes. In prima determinat istam q̃stionem dicens, q̃ essentia nõ generat, sed & hoc confirmat per rationẽ ducentem ad impossibile. In secunda vero adducit auctoritates quæ sunt directe contrariæ prædictæ solutioni, ibi. Prædictis autem videtur contrarium esse. In tertia vero adducit auctoritates, ex quibus potest elici cõtrarietas, ibi. Dicitur quoque, & frequenter &c. Prima pars habet quatuor partes. In prima parte adducit auctoritates Aug. contrarias prædictę solutioni. In secũda auctoritates adductas exponit ibi. Sed hęc ita determinamus. In tertia vero cõtra p̃dictas expositiões adducit auctoritates alias Hilarij, in quibus notaẽ expressior contrarietas, ibi. Huic vero etiã contrariũ videtur esse. In quarta vero auctoritates p̃dictas explanat, & expositionem suã per verba Hilarij confirmat, ibi. Sed quia hęc verba sane vult. Similiter pars illa; dicitẽ quoque, & frequẽter in sacra scriptura legitẽ, in qua obijcitur contra solutionẽ p auctoritates, ex quibus elicitur prædictę solutionis contrarietas [quia in his non dr̃ quòd essentia generet, vel generetẽ, sed q̃ de essentia, vel de substãtia patris filius generetẽ] quatuor habet particulas. In prima adducit auctoritates in cõtrariũ. In secunda vero adductas explanat ibi.

His

His verbis præmissis innuitur, vbi resumit prædictã expositionem. In tertia ex pdictorũ opinione elicit quoddam correlariũ ibi. Ostẽditur quoq; ex illis verbis &c. In quarta, & vltima redit ad ppositum, & ostendit expositionem suã bonam esse per auctoritatem. Aug. ibi. Et hoc ita debere intelligi &c.

Ideo non est dicendum quòd pater genuit diuinam essentiam.

Dub. 1 Ista ratio videtur ducere ad hoc inconueniens .s. ꝙ si essentia generaretur à patre, essentia poneretur pro relatiuo. Sed hoc nullum vr̃ incõueniens. Si .n. magis conuenit essentia cũ supposito, q̃ vniuersale cũ singulari, si non est inconueniens, cum vniuersale ponitur pro singulari, nec est incõueniẽs ꝙ essentia ponatur pro relatiuo. Respon. dicendum, quòd si

Respon. 1 essentia poneret pro relatiuo esset inconueniens, nõ à parte rei, sed à parte expressionis fidei. Tunc. n. videretur, & notaret vnitas essentię in quadam distinctione. Esset etiam incõueniens, quia quod ponit pro relatiuo inquantũ huiusmodi, non indicat essentiam. Si enim essentia poneretur pro relatiuo, essentia aliquando non indicaret essentiã, quod est omni rationi contrarium.

Item, cum Deus pater.

Dub. 2 Ista ratio vr̃ ducere ad hoc inconueniens .s. ꝙ cum Deus pater sit diuina essentia, si eius esset genitor, vtiq; esset genitor eius quod ipse est. Contra, essentia dicit quid commune, sicut & hoc nomen Deus, sed si dicat homo Petrus generat hominem, & ipse est homo, ergo generat se. Argumentum illud non valet. Similiter vr̃ hic, pater generat Deum, ergo &c. pari ratione nec in proposito. Respon.

Respon. 2 dicendũ, quòd commune dicit quod est in multis, sed hoc potest esse tripliciter. Aut quia plurificatur in multis & quantum ad formam, & quantum ad suppositum, vt hoc nomẽ homo, & tale habet vnitatem rationis, quæ admittit distinctionem, & quantum ad rem, & quantum ad modum. Vnde bene dicit, homo est ab homine, & duo homines. Alio modo est commune quod plurificatur quãtum ad suppositum, non quantum ad formam, vt hoc nomen Deus, & tale habet vnitatem rei ſm quòd res hominat naturã cum multiplicatione suppositorum, & ideo recipit distinctionem, ꝙ importat distinctionẽ, vt modum, non vt rem. Vnde conceditur, Deus de Deo, sed non, Deus est alius à Deo. Tertio modo est commune ſm nomen quod est in multis, nec tamẽ plurificatur quantum ad formam: q̃a est vnũ in multis, nec quantũ ad supposita, quia ꝓ illis non supponit, vt hoc nomen essentia. de tali communi verũ est dicere ꝙ nõ recipit distinctionem, nec quantum ad modum, nec quantũ ad rem, tunc enim notaretur idem distingui a se, & ita argumentum Magistri est bonũ. Si pater genuit essentiam, pater genuit se, q̃a loquitur de communi à parte vocis significantis, non à parte rei: quia à parte rei, eadem communitas est in hoc quòd est Deus, & in hoc quòd est essentia.

Et si ita est, non genito gignens &c.

Dub. 3 Obiicitur contra tertiam rationẽ. Si pater genuit diuinam essentiam, tunc genitum gignenti causa est vt sit, & Deus sit. Sed hæc ratio nihil videtur valere, quia ratio causæ non cadit in diuinis. cã enim est ad cuius esse sequitur aliud, sed in diuinis non est aliud, ergo &c. Item, non sequit, pater genuit sapiam, ergo est sapiens sapia genita, ergo pari ratione, nec prædicta solutio valet. R̃n. dicendũ,

Respon. 3 quòd sumendo nomen causæ ꝓprie, non cadit in diuinis, cadit tamen & recipitur ratio principiantis, & ratio informantis, & pro his accipitur nomen causæ. Q̃m ergo ratio essendi significatur per hoc nomen essentiã, ideò essentia signat quodãmodo in ratione causæ respectu entis. Si ergo essentia esset genita ab ente, significaretur in

in ratione effectus, siue principiati, & idem esset tunc principium, & principiatum respectu eiusdem, quod est impossibile, & in hoc fundatur ratio Magistri. AD illud qđ obijcitur de sapientia, dicendum ꝙ tactum est de ipsa in quæstionibus extra literam, quia nomen ita abstractum sicut essentia, non supponit pro relatiuo, & ita est accidens. Pater est sapiens sapientia, & genuit sapientiam, ergo est sapiens sapientia quam genuit, vel sapientia genita. In nomine autem essentiæ non est accidens: quia idem signat, & supponit, & ita non est dicendum ꝙ diuina essentia genuit filium.

Dub. 4. 4 Contra hoc obijcit Ioachim tam contra positionem, q̃ contra rationem. Cōtra positionem, quia si essentia nō generat, nec generatur, nec procedit, ergo in diuinis est res generans, & genita, ꝓcedens: & res nec generās, nec genita, nec ꝓcedens, & ita est quaternitas, si sunt ibi quatuor res. Item, irridet rationē Mag̃ri, si essentia generat essentiā, & essentia est vna res, ergo vna res generat seipsam. Similiter inquit Ioachim, potuisti dicere petre, Deus generat Deū. vnus est Deus, ergo vna, & eadem res generat seipsam.

Respon. Rñ. dicendum, ꝙ Ioachim nō recte arguit, & deficit sua ratio: quia res non accipitur vniformiter. Quia cum dr̃ res primo modo, ibi accipitur res ꝓ re naturæ, sed cum accipitur secundo mō, accipitur ꝓ ipsa natura diuina. præterea, deficit ab insufficiētia, quia non valet, Si aliquid dr̃ de altero. & non dr̃ de alio, ꝙ propter hoc illa faciant numerum. Vnde non valet. Petrus est indiuiduum, hō non est indiuidum. ergo homo, & Petrus sunt duo. Habere enim ꝓprietatem & non habere, non sufficit ad distinguendum. Ad instantiam eius dicendum, ꝙ non recte instat: quia essentia est res vna quantum ad suppositum, & significatū, nō. n. supponit personas. Sed Deus est res vna quantū ad significatū, sed plures quantum ad suppositum. Et ideo ignoranter Ioachim reprehēdit Magistrum, & quia cum esset simplex, non est reueritus Magistrū. Et sic iusto Dei iudicio dānatus fuit libellus eius in lateranēsi concilio, & positio Magistri approbata.

Nihil nisi natum habet filius, idest nihil habet secundum ꝙ Deus est, nisi quod nascendo accepit.

Quæritur circa hęc verba Hilarij de hoc verbo accepit, vtrū dicat substantiam, vel relationem. Si substantiam, ergo pater similiter accepit. Si relationem, cum essentiā acceperit filius, essentia est accepta, ergo essentia refertur. Dub. 5

Resp. 5 Rñ. dicendū, quòd accipere dicit duo. s. habere, & esse ab alio, quantū ad habere, respicit ad essentiam, sed quantum ad hoc quod est esse ab alio, respicit personam. vnde per verbum accipiēdi, significatur ꝙ essentia habetur a persona quę est ab alio.

Et ideo non refertur ad aliud quod in vno subsistit.

Ex vno hoc videtur falsum, qm̄ filius subsistit à patre, tn̄ referē ad spiritum. Dub. 6

Respon. Resp. hoc potest intelligi dupliciter. Vno modo, ꝙ filius non habet respectū nisi ad vnam personam, & hoc intelligitur inquantū filius, quia inquantū spirās est, refertur ad alium. vel ꝙ persona filij non habet respectum nisi ad vnam naturam, & hoc verū est: quia filius non habet in se nisi naturam patris.

Et naturam suam (vt ita dicam) sequitur indemutabilis Deus &c.

Contra. In diuinis non est prius nec posterius, & ita nec præcedere, nec sequi. Si tu dicas ꝙ est ꝑm rationem intelligendi, hoc nihil est, quia Deus gignens, nec ꝑm rem, nec secundum intellectū sequitur aliud. Resp. quòd Hilarius improprie loquitur, & ideo addit determinationem, vt ita dicam, & tm̄ vult dicere sequi, quātum inseparabiliter cōmunicare, & consonare, & ab illo non recedere, & hoc patet per sequens.

Semel

Dub. 5. Semel &c. genuit filium.

Videtur male dicere semel, Quia semel dicit vicissitudinẽ, sed in generatione æterna, nulla cadit vicissitudo, ergo &c. Resp. dicendum, quòd semel, potest dicere, vel nunc tpis, vel nunc æternitatis. Et si dicat nũc temporis, cum tps habeat diuersa nunc, denotat intercisionem. Si autem nũc æternitatis, cum illud nunc semper est, & est inuariabile, & vnum, semel dicit omnimodam inuarietatem, per fectionem, & vnitatem.

Respon. 6

Filij charitatis suæ.

Dub. 8 Quæritur, vtrũ charitas accipiatur ibi essẽtialiter, aut notionaliter. Si essentialiter, ergo Christus filius est essentiæ, quod non conceditur, Si tu dicas ꝙ est impropria locutio, & est sensus, filij essentiæ, idest qui est essentia, tunc nullus videtur sensus, & pro nihilo additum est hoc, quod est charitatis. Et rursus Aug. exponit filij charitatis, idest dilecti, sed pater diligit filiũ spiritu sancto, ergo &c. Si ꝓpter hoc dicas, ꝙ tenetur notionaliter, tunc ergo filius Dei est filius spiritus sancti, quod omnino est absurdum.

Respon. 7 Resp. ꝙ propter hoc dicunt aliqui ꝙ ille genitiuus, nec proprie essentialiter, nec ꝓprie notionaliter, sed medio mõ tenetur, idest appropriate. Licet. n. charitas sit omnibus communis, & proprium spiritus sancti, vno tamen modo appropriate conuenit patri, quia charitas amor gratuitus est, qui tm̃ dat, & non accipit, & hoc est in persona patris, ideo appropriat patri. Alio modo dici potest ꝙ charitas ibi tenetur essentialiter, sicut dicit Aug. quia nihil aliud est dicere filij charitatis, q̃ filij substãtiæ. Sed genitiuus nõ construitur in rõne principij, sed ex vi declarationis essentiæ, & est sensus, & filij charitatis, idest filij chari, & filij substantiæ, vel etiã naturæ, hoc est filij consubstantialis, & naturalis.

15. de Tri. cap. 10.

Filium cum patre homousion confitere.

Dub. 9. Cõtra, quia cũ filius naturalis partem substantiæ trahit à patre, partẽ à matre, in his inferioribus, & in Deo totã substantiam trahat à patre, videtur ꝙ pater non tm̃ deberet dici pater, sed & mater, & multo fortius mr̃, quia mater plus dat q̃ pater. Itẽ, filius Dei vocat se sapientiã, & sapientia est quę concipitur, & parturitur. Prouerb. 8. ergo cũ hoc sit proprium matris, videtur ꝙ pater proprius deberet dici mater, q̃ pater. Resp. dicendum, ꝙ nomen matris non transfertur ad diuina. Et vnã rationem assignat Anselmus in monologio: quia principium maternum ꝑexigit aliud principium prius. Ratio huius est, qa mater est principium passiuum, & omne tale mouetur ab alio, ergo ante ipsum est principium aliud. qm̃ ergo principiũ generationis filij est principiũ, & est pure actuale, ideo nullo modo transfertur maternum principiũ. Transfertur tñ actus maternus vt concipere, & parturire, pro eo ꝙ ibi agit vnum principiũ, & hic duo.

Respon. 8

Filium & Spiritum sanctum nõ esse de nihilo.

Dub. 10. Videtur hoc falsum, quia id quod de nulla præiacenti materia est, de nihilo est, sed filius, & spiritus sanctus sunt huiusmodi, ergo &c. Si tu dicas quòd filius, & spiritus sanctus sunt de aliquo vt de patre. Quæritur tunc vtrũ pater sit de nihilo. & videtur ꝙ sic, quia non aliquod, & nihil, cõuertuntur, sed pater non est ex aliquo, ergo est ex nihilo. Item, quia pater nõ habet principiũ effectiuum, ideo dicitur esse a nullo. Simili mõ cum non habeat materiã, debet dici de nihilo, si concedatur de parte. Cõtra, omne quod habet esse de nihilo est creatura, ergo &c. Item quod est ex nihilo, est vertibile in nihilum, ergo &c. Respon. dicendum, ꝙ cum dicitur aliquid esse de nihilo ẞm Ansel. in monolo. tripliciter potest intelligi. Vno modo vt nihil accipiatur simpliciter priuatiue, vel negatiue, vt cum dicitur de tacente, ille loquitur de nihilo. Alio mõ positiue, vt si ita dicatur, aut intelligatur aliquid fieri ex nihilo, sicut cultellus de ferro. Tertio mõ

Respon.

parum

partim positiue, partim priuatiue, vt si dicatur aliquid fieri ex nihilo, quia post nihil est aliquid, sicut dicitur de paupere fit diues. Ratio autem huius multiplicitatis est hæc. Nā primo distinguendum est, quia negatio eius quod est nihil potest sistere intra, vel extra ad verbum ferri. Si feratur ad verbum, tunc fieri de nihilo, est non fieri de aliquo, sicut loqui de nihilo, idest de nulla re. Si autem nō feratur ad verbū, tunc affirmatur fieri, & tūc duplex est: quia de, potest intelligi materialiter, & tunc significatur ꝙ nihil fit de materia alicuius, & habetur secundus sensus. Item potest teneri ordinaliter, & tunc habetur tertius sensus sic, creatura dr̄ fieri de nihilo. Dicendum ergo, ꝙ secundum primū sensum, Deus pōt dici de nihilo esse, siue pater siue diuina essentia; tamē hic modus non est vsitatus. Quantū ad secundum modum, omnino fit nihil ex nihilo. Quantum ad tertium modum ſm quem loquitur Aug. ꝙ sola creatura fit de nihilo, sed pater non est de nihilo, quia de, notat ibi ordinem, vt esse habeat, post non esse hoc quod est de nihilo, priuat materiā præiacentem. Quia ergo pater, & filius, & spiritus sanctus non habent materiā præiacentē: quia cum non habent esse post non esse, ideo dicunt non esse ex nihilo, & ideo non valet primum argumentum: quia procedit ab insufficienti. Secūdum vero, & tertiū argumentum de patre factū procedit secundum ꝙ negatio eius quod est nihil, fertur extra ad verbum, & facit orationē negatiuam. Aliter. n. non equipollet non esse de aliquo, & de nihilo: & ſm hunc sensum sicut conceditur ꝙ pater à nullo fit, ita ꝙ fit de nihilo, tamen sicut dictum est, sensus ille non est vsitatus, communiter. n. vtimur hac locutione, ſm ꝙ negatio de nihil, sistit intra, & hoc est quod de accipitur ordinaliter.

Arist. pri. Phy. & 5. Meth. c. de De,

IN parte ista ad intelligentiā duarum principalium partium huius distinctionis, duo principaliter quæruntur. Primo quæritur de cōparatione generationis ad substātiam, siue essentiam in rōne principij. Secūdo quæritur de cōparatione eiusdem ad essentiam in ratione termini. Et duo quæruntur, quantū ad primum. Duo vero quantum ad secundum. Quantum ad primum, quæritur primo, vtrum substantia, vel essentia generet. Secundo vtrum de substantia generetur aliquis.

Artic. pri.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Dicere quod essentia generet, est sermo improprius, & negandus, q sicubi legatur, piè interpretandus est.

VIA substantia non generet ostenditur sic. Generare dicit relationem, ergo cui cōuenit generare, conuenit referri, sed essentiæ nō cōuenit referri, ergo nec conuenit generare. Item, generare importat distinctionem, ergo cui conuenit generare, & per consequens etiā distingui, sed essentia cum sit vna non distinguitur, ergo &c. Aut si generat, plures sunt essentiæ, & hæc ad duo inconuenientia ducit Magister. Itē generare dicit actionē personalem, ergo de illo solo dr̄, quod significat personam, vel supponit essentiam, sed essentia non supponit personam, cum sit communis, nec personā significat. cum sit omnino abstractū, ergo &c. Item, generare est ꝓprietas personæ, communicabilitas est essentiæ, ergo sicut se habet communicabilitas ad personam, ita proprietas personalis ad essentiā, sed communicabilitas nunꝙ est personæ, quia hæc est falsa, pater est cōmunicabilis, ergo nec ꝓprietas personalis erit essentiæ; ergo nec generare, cū sit personæ. Contra. Quæcunque sic se habent ꝙ vnum est idem ali, & non habent diuersas proprietates, quicquid dicitur de vno, & de altero, sed persona, & essentia sunt huiusmodi: quia persona est essentia, nec habent diuersas proprietates: quia proprietas in diuinis est

Fundamenta.

Ad opp.

est vel vno distinguens, sed si essentia haberet aliquā proprietatem, tūc distingueretur, & referretur, ergo &c. 8 Si dicas, quòd quamuis persona, & essentia non habet diuersas proprietates, tā differunt per habere proprietatē, & non habere. Contra, summa oppositio est contradictio, sed talis diuersitas est per contradictionem, ergo magis differunt essentia, & persona, quā persona, & persona, sed persona non prædicatur de persona, ergo nec persona de essentia, hoc autē est falsum, ergo &c. Item, quæcunque sic se hūt quòd vnum prædicatur de altero, vnum supponit pro altero, quia subiectum vere subijcitur prædicato, sed essentia vere prædicatur de patre. Vnde hæc est vera, pater est essentia, ergo & supponit, ergo sicut Deus pater generat, sic pōt dici essentia gñat. Itē de quocunque prædicatur subiectum, & propria passio, sed generare est sicut propria passio patris, sed hæc est vera, diuina essentia est pater; ergo & similiter illa est vera, diuina essentia generat. Item de quocunque præ- 2. Topic. cap. 2. dicatur diffinitio, & diffinitum, sed diffinitio patris est filij pater. Cum ergo sit hęc vera, diuina essentia est pater, & hęc erit vera, diuina essentia est filij pater, ergo à conuertibili, filius est filius essentię.

10 RESP. ad prædictorum intelligentiā est notandum, quòd fides vera dicit quasi fundamentū Deum esse trinum, & vnum, & ita trinum, quòd trinitas non confunditur, & ita vnum, quòd vnitas non multiplicatur. Si ergo quæ credimus oportuit significare, oportune inuenta sunt nomina in diuinis, immo a Deo nobis manifestata, quæ significent trinitatem sub distinctione, & vnitatem sine omni multiplicatione. Sicut ergo nomina imposita personis omnino sunt incommunicabilia, & quantum ad suppositū, & quantum ad significatū: vnde hęc oratio est falsa, pater est filius, vel pr est cōmunicabilis, ita ex parte essentiæ vel naturæ, oportuit nomina imponi, q no distinguerentur, nec quātum ad significatum, nec quantu ad suppositum. Notandum autem quòd triplex est genus nominū significantium essentiam. Quædam .n. significant 11 in concretione, vt hoc nomen Deus. Quædam in omnimoda abstractione, vt hoc nomen essentia. Quædam medio modo, vt lumen, sapientia, voluntas, & consimilia, & ista dicuntur medio mō significare, quia nō cōcernunt suppositū per modum inhærentiæ, sed concernūt suppositum ratione eius quòd dicunt aliquam rationem actus, vel originis quæ sunt ipsorum suppositorum. Cum igitur tres sint nominum differentiæ, nomen cōcretum supponit pro persona proprie: nomen medium supponit partim proprie, partim improprie: nomē abstractum, & absolutum, nō supponit omnino, nisi improprie, vnde hæc est propria, Deus generat, & in vsum adducenda. Hæc aūt, sapientia generat, de sapientia, partim propria, partim impropria, ideo est sustinenda. Hęc autem, essentia gñat, omnino impropria, & ideo negādu est. Et si legatur alicubi, est exponenda. Sancti enim quādoq; ad confundendas hęreses, expressius loquuntur, q̄ proprietas sermonis sustineat.

AD illud ergo quod primo obijcitur, quòd essentia, & persona non 12 habent diuersas pprietates, dicendum, quòd diuersitas rationis dupliciter est in diuinis. Vno modo per habere diuersas proprietates, & per illud inducit distinctionem, & sic differūt relatione, nec prædicantur de eodē, vt pater, & filius. Alio mō est per habere proprietatē, & nō habere, & illud non inducit distinctionem, nec facit quòd vnum non prædicetur de altero, facit tamen quòd aliquid dr de vno quod non dicitur de altero, vt patet in Petro, & homine, Petrus est indiuiduum, homo non, & tamen homo vere prędicatur de Petro. AD illud 13 quòd summa oppositio, est affirmationis, & negationis, dicendum, quòd verum est, vbi negatio nihil ponit, sicut inter aliquid, & nihil, sed vbi ponit extrema, minima pōt esse, & surgit ex quantulacunque parua differentia siue rei, siue rationis, vnde nō sufficit ad distinguendum. AD il- 14 lud

lud quod secundo obijcitur ꝙ prędicatum supponit ꝓ subiecto, dici potest vno modo, ꝙ sicut in inferioribus est prędicatio secundum substantiam, vt hō est animal, & est prędicatio ſm rationem, vt animal est genus, & prædicatum supponit ꝓ eo de quo ꝑdicatur ſm substantiam, sed mutata prædicatione ſm substantiam in prædicatione quæ est ſm rōnem, est ibi accidens, vnde non sequitur, aīal est genus, homo est aīal, ergo homo est genus. Similiter dicunt in diuinis, ꝙ cum sint ibi res, & ratio, est ibi prædicatio ſm substantiā, & illa saluata, quicquid dr̄ de ꝑdicato, & de subiecto: sed mutata prædicatione ſm substantiā, in prædicationem ſm rationem, est ibi accidens, & talis est hæc, pater generat, sed diuina essentia est pater, ergo diuina essentia generat. Sed ista similitudo nō vr̄ conueniēs, quia in diuinis ratio ꝑdicat̄ de essentia, vnde hæc est vera, essentia est paternitas, & generatio, quod quidem
15 in inferioribus non reperitur. Propterea aliter dicendū, ꝙ in diuinis est duplex modus ꝑdicandi, per identitatem, & per inhærentiam. Per identitatem, vt cum dr̄ essentia est pater. Per inhęrentiā, siue denominationē, sicut faciunt adiectiua, & verba. Prædicatio ꝑ identitatem est in diuinis ratione summæ simplicitatis, quæ nō patitur ꝑsonam minus esse simplicē, q̄ essentiam; & quia non est in creaturis, ideo in eis non reperitur ꝑdicatio per idētitatem omnimodā, nisi idem enuncietur de se, vt cum dr̄, humanitas est humanitas. Sed omnis ꝓpria prædicatio est per inhærentiam, quia nihil est omnino simplex, vnde hæc est falsa, humanitas est animalitas. In prædicatione vero per inhærentiā terminus aliud significat, & aliud supponit. Quia significat formam cōmunem, & supponit ꝓ inferiori, & in tali uerum est, ꝙ illud quod ꝑdicatur de altero, supponit ꝓ illo, sed in ꝑdicatione per identitatē, idem significat, & supponit. Vnde tunc est sensus, ꝙ significatum ꝑ hunc terminū pater, est idem quod significatum per hunc terminum essentia; & ideo paternitas est essentia: & quia hoc nomē essentia, non significat personā, ideo pro ipsa nō supponit, cum nullo mō de seipsa ꝑdicetur, nisi prædicatione per identitatem. AD illud qđ obij- 16
citur tertio de passione, & subiecto, & consimilibus, dicendū, ꝙ quædā sunt vocabula in diuinis substantialia, q̄ claudunt intra se rem, circa quam ponunt formam importatā per ipsa, vt hoc nomē pater, & talia possunt prædicari per identitatē, vt cum dr̄ essentia est pater. i. ille qui est pater. Quædam sunt quæ sunt oīno inadiacentia, vt generat, & genitus, & natus, & talia ponunt rem suā circa ea de quibus prædicantur: ideo tm̄ per inhærentiā ꝑdicantur, & ideo generare ponit distinctionem quā importat circa essentiam cū de ea dr̄, & ideo hæc est falsa, essentia generat, hæc tamē vera, essentia est generatio. Et qn̄ a prædicatione per identitatem, itur ad ꝑdicationem per inhærentiam, pōt esse ibi accidens. Quod ergo dr̄, de quocunq; ꝑdicatur subiectū, & ꝓpria passio; istud habet instantiam, vbi ꝓprietas est extranea ei de quo prædicatur subiectum, vt hæc intentio, species, q̄uis sit proprietas hoīs, & homo dicatur de Petro, non tn̄ dr̄ de eo hoc, ꝙ est species. Et si obijcias, in diuinis non cadit ratio extranei, quia nō cadit ibi accidens, Dicendū, ꝙ si nō sit extraneitas, nec diuersitas q̄tum ad rem, est tn̄ quo ad rationem, siue quo ad modū ꝑdicandi: qui tripliciter est in diuinis, sicut infra patebit. Vnde sicut hic est accidens, essentia est persona, sed persona distinguitur, ergo & essentia, ita in proposito. AD illud 17
quod vltimo obijcit̄ de hac, essentia diuina est filij pater, distinguit̄ a Prępositiuo, ꝙ pr̄ pōt ponere suam rem, siue respectū per ipsum importatū circa ipsum subiectū quod est essentia, & tunc est locutio falsa. Est .n. sensus, ꝙ essentia refert̄ ad filium. Vel pōt claudere intra se rem sui substātiui, vt sit sensus, essentia est pater filij. i. essentia est ille qui refert̄ ad filium, & hoc mō vera est locutio, & non valet argumētum, ergo filius est filius essentiæ, imo est ibi accidens. Sicut .n. non sequit̄,

filius

filius refertur ad illum qui est pr̄, & ille est essentia, ergo refertur, vel distinguit̄ ab essentia, sic & in ꝓposito.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Concedendum est filium generari de substantia patris.

Fundamenta.

TRVM sit concedendum ꝙ aliquis gñetur de substantia patris, vt filius. Et ꝙ sic, videt̄ per multas auctoritates in litera, & maxime per illā, quæ dr̄ quoque, & frequenter ī scriptura, & legitur: pater de sua substantia genuisse filium, sed scriptura non dicit nisi verum, nec frequentat nisi proprium, ergo prædictus sermo est ver⁹ & proprius. Item, ratione oñditur sic. Quicunque est ab alio, & est ei consubstantialis, est de eius substantia: sed filius est a patre, & est ei consubstantialis, ergo est de eius substātia. Item, pater generat filium, aut ergo de aliquo, aut de nihilo, Non de nihilo, quia tunc esset creatura, ergo de aliquo, & non de aliquo alio a se, ergo de sui substātia. Item, in inferioribus, filius, qui habet partem substantiæ a patre. dr̄ esse de substantia patris: ergo multo fortius, qui habet totam substātiam, dr̄ esse de substantia gñantis, ergo hæc est vera, filius est de substantia patris. Contra, Ad opp. ꝑpositiones sunt trāsitiuæ, & vbi trāsitio, ibi ēt ē distinctio, & diuersitas: ergo cū dr̄ filius de substātia patris, hæc præpositio denotat distinctionem inter substātiam patris, & filiū, ergo cum nulla sit distinctio, quia filius est substantia patris, propositio prædicta est falsa. Si dicas, ꝙ hæc ꝑpositio de, cadit a gñali significato præpositionū, retinens speciale, ergo est ibi solecismus, sicut si dicat, sublime volat, ꝓ sublimiter, quod stultum
18 est dicere. Item, obijcitur de significato speciali. hæc ꝑpositio de, ꝓut accipitur specialiter, aliquando tenet materialiter, vt cultellus de ferro. Aliquando ordinaliter, vt de mane fit meridies. i. post mane. Aliquādo originaliter, vt si dicat̄, radius de sole, vel splendor de igne. Sed quocūque istorum modorum accipiatur, falsa est locutio. Si materialiter, est falsa, quia filius caret materia. Si ordinaliter, falsa; quia sensus est, ꝙ filius sit post patrem, siue post substantiam patris. Si originaliter, similiter falsa: quia tunc est sensus, ꝙ filius habeat ortum a substantia patris. sed ista nō admittitur; substantia patris gñat filium, ergo est oīno falsa. Si dicas, ꝙ nullo istorum modorū: sed tenetur quarto modo substantialiter: quærit̄ vnde ortum habeat hæc significatio, & vbi similiter accipit̄, & videtur, ꝙ hoc nihil sit, quia tunc hæc esset vera, pater est de substantia filij: quam nemo concedit. Item, hoc idem oste- 19
ditur sic, differt hæc præpositio de, & 1. Phy. 58
a: quia a, proprie dicit habitudinem principij actiui, sed hæc præpositio de, dicit habitudinem principij passiui: sed Deo, & eius substantiæ magis conuenit ratio principij actiui, q̄ passiui, ergo hæc est magis vera, filius est a substantia patris, q̄ de: sed hæc non recipitur, ergo nec alia debet recipi. Item, de, aut dicit identitatem, aut diuersitatem. Si identitatem, ergo cum summa identitas sit in essentia, vel substantia, hæc erit vera, substantia est de substantia, quam negat Magister. Si diuersitatem, sed non distinguitur substantia patris a filio: quia filius est ipsa substantia patris, ergo omnino est falsa.

RESP. dicendum, ꝙ prædicta lo- 20
cutio est concedenda. Et ad intelligētiam prædictorum notandum, quod præter prædictos tres modos, quibus hæc præpositio de, accipitur. Quarto modo pōt etiam accipi. s. substantialiter, vt dicat substantialem conueniētiam inter extrema: sed hanc nūquam pure dicit, cum sit præpositio,
& importat aliquam habitudinem, 21
& respectum ad extrema. Si. n. tantum substantialiter tenetur, sicut dr̄, filius de substantia patris, ita diceret, pater de substantia filij, quod absonū est. Propterea notandum, ꝙ substantialiter accipi consueuit tripliciter. Aliquando. n. accipitur substantialiter,

Hæc militant cōtra Magistrū, & ita exponentem filius est de substantia

patris. s. de patre, qui est subst. liter, & partialiter: vt cum dicitur, quod partes sunt de toto. siue de substantia totius, vt vrceus vini de dolio. Aliquando
22 accipitur substantialiter, & ordinaliter, vt cum dicitur de pane fit corpus Christi, ibi. n. est ordo: quia substantia panis non manet in corpore Christi, sicut nec mane in meridie: sed vlterius substantialiter, quia substantia panis transit in substantiam corporis Christi. Aliquando dicitur substantialiter, & originaliter, vt cum dicitur, filius de substantia patris, ratione ablatiui tenetur substantialiter, ratione genitiui originaliter: & ideo importat aliquam distinctionem filij ad patrem, non ad eius substantiam, & ita præpositio tenet ibi generale significatum, & speciale.

Caue hic a Sco. dis. 5. q. 2, q vult quod nõ sufficiat talis respectus, nisi addas aliũ ad particularem personã pris.

ET sic patet responsio ad primũ argumentum, & secundum. Tamen quod dicitur quòd propositiones sunt transitiuę, non intelligitur, quòd notent ex hoc diuersitatem necessario. sed sicut dicitur, quòd obliqui sunt transitiui quantum ad modum: quia transitiue construuntur cũ verbis, vt videt me. Similiter hoc de pręppositionibus dicitur, quę etiam cum obliquis construunt. Patet etiam tertium, quòd de, nõ tñ dicit habitudinem principij actiui, nec tñ habitudinem principij passiui: sed habitudinem consubstãtialem, cum habitudine originis, quod non facit hæc propositio a: & ideo nõ est similo. AD illud quod vltimo obijcitur, patet responsio, quod non dicit ibi penitus identitatem, nec diuersitatem: sed consubstantialitatem, cum habitudine originis.

Artic. 2. CONsequenter circa secundum articulum huius quęstionis, qui est per comparationem generationis ad essentiam in rõne termini, duo quæruntur. Primo quærit verũ substantia siue essentia generetur. Secundo verum per gñationẽ cõicetur.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Substãtia nõ gñtur si pro essentia, & forma intelligatur, sed suppositũ, vel persona gignitur.

QVOD substantia generetur, sic obijcitur. Generatio in inferioribus est mot⁹ ad substantiam. quòd motus est, hoc est imperfectionis, quòd ad substantiam est, hoc est perfectionis. Si ergo quod est perfectionis, est transferendum ad diuina, ergo gñatio terminatur ad essentiam. Item, gñatio in diuinis terminatur; aut ergo ad substantiam, aut ad accidens, quia omne ens est substantia, vel accidẽs: sed in diuinis non terminatur ad accidens, cum non sit ibi, ergo ad substãtiam. Si tu dicas, quod in diuinis quãuis non sit accidens, est tñ relatio, quæ distinguitur a substantia: tunc arguitur sic. Aut generatio terminabit ad substantiam, aut ad relationem; sed non ad relationem, quia in ad aliquid per se non est origo, nec terminatur productio, ergo terminatur ad substantiam, ergo substantia generatur. Item, sicut dicit Philosophus, mouentibus nobis mouẽtur ea, quę in nobis sunt, & corruptis nobis corrumpuntur ea, quæ in nobis sunt, & hoc est quia vniuersale habet idem esse cum singulari, ergo cum multo magis sit eadem substantia cum persona, & substantia sit in persona, generatur & substantia. Item, gñare tã in diuinis, quam in creaturis, est simile sibi producere: sed non est similitudo in persona: sed in substãtia, & natura, ergo cum terminet ad simile, inquantum est simile, ergo ad substantiam secundum quam attenditur similitudo. Contra. omne quod generatur, ab alio gñatur: quia nihil seipsum gignit: sed substantia diuina non habet aliũ: nec aliud in diuinis, ergo non gñatur. Item, omne quod generatur habet principium a quo; sed omne quod habet principium est principiatum: sed principiũ, & principiatum distinguuntur. si ergo substantia gñatur, distinguitur, aut ergo a substãtia, aut a persona, sed vtrũq; est impossibile, ergo &c. Item, omne quod gñatur est de substantia generantis, si ergo substantia, vel essentia, gñatur, substantia, vel essentia est de substantia

5. Physi. 9
Ad opp.
Aristot. in prædica. cap. de subst.
Fundamenta.
Arist. 2. de gene. ani. cap. 1.

substantia generantis: sed non est nisi vna substantia, ergo idem de seipso, quod est impossibile. Item, generatio est productio: sed productio est quædam actio, & omnis actio creaturæ terminatur ad singularia, ergo cum generatio sit quædam actio, in diuinis terminabitur ad singulare, siue suppositum, sed tale non est substantia, ergo non terminabitur ad ipsam.

2. Ethic. & 6. Eth. c. 8.

23 RESP. quòd generatio de sua communi ratione ad substantiam terminatur: sed attendendum, quòd substantia dicitur dupliciter. Prima quæ est indiuiduum, & hypostasis, siue persona, & secunda quæ est commune. dico ergo, quòd est loqui de termino generationis dupliciter.
24 Aut quantum ad productionem, aut quantum ad intentionem. Quantum ad productionem, cum sit circa singulare, terminatur ad substantiam primam. quantum vero ad intentionem, ad naturam communem, quia hæc natura producens hunc hominem, intendit formam communem dare ei. Sed quoniam in creaturis forma communis numeratur in suppositis: ideo in illis forma cõis producitur, & corrumpitur, & ideo in creaturis generatio non tantum secundum intentionem, sed etiam secundum productionem ad substantiam communem terminatur: & ideo vniuersale in singulari generatur: quia natura producens hunc hoiem, intendit formam communem, quia numeratur. Sed quoniam in diuinis substantia non numeratur, nec aduenit ei nouum esse: ideo generatio secundum productionem terminatur solum ad substantiam primam, quæ est persona.
25 Quia persona secundum Boetium, est rationalis naturę indiuidua substantia, quia & illud solum dicitur generari proprie, ad quod terminatur generatio secundum rationem producendi: ideo persona generatur, non substantia, vel essentia, & ideo hæc non recipitur, essentia generatur. & sic patent omnia obiecta ad vtranque partem. procedunt. n. de diuersis vijs.

Boetius de duabus naturis, & vna persona

Patet etiam quare in diuinis non sequitur, quod generata persona, substantia generetur, sicut in creaturis. Posset tamen aliter dici, quod non generetur commune, nisi vt in hoc: & non tantum in creaturis hoc verum est: sed etiam in diuinis: commune autem vt in hoc, non significatur in abstractione, sed in concretione, & ideo quia hoc nomen Deus significat substantiam in concretione; ideo in concretione Deus generatur. & Deus generat Deum. Quia vero substantia, vel essentia significat in abstractione: ideo nec generat, nec generatur, & ita procedunt rationes ad partes oppositas.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Essentia diuina per generationem cõmunicatur, quia per generationem fit, vt sit in pluribus vna.

VTRVM substantia per generationem communicetur, & quòd sic videtur hoc modo. Per idem res cõicatur, per quod fit in pluribus, sed substantia est in pluribus personis, & non est nisi per generationem, & per processionem, ergo per generationem communicatur. Item, causa est, qua posita ponitur res, & qua remota remouet, sed posita emanatione in diuinis ponitur cõitas, & distinctio. remota generatione, vel emanatione, essentia est in vno solo, sicut hypostasis, ergo generatio est ratio cõicandi essentiam. Item, quod datur alicui, & non desinit haberi a dante, per idem per quod datur, per illud cõicatur. Sed substantia a patre datur filio per generationem, & non desinit haberi a patre dum datur filio, ergo per generationem cõicatur. Item, generatio in his inferioribus est ratio cõicandi substantiam, siue naturam. sed in diuinis natura est illis multo cõicabilior, quia simplicior, ergo in diuinis per generationem substantia, vel essentia communicatur. Contra. Generatio est principium distinguendi, sed non est idem principium distinguendi, & cõicandi, ergo generatio non est ratio cõicandi in diuinis, ergo per generationem nihil coicatur. Item, quod facit aliud esse in hoc, non est ratio cõicandi: sed appropriandi & indiuiduandi:

Funda- menta.

1. Poster.

Ad opp.

Aristot.7. Meth. forma infit, nō fit tex. 31.

uiduandi:sed gñatio facit esse substantiā in tali persona, vtpote in persona filij, ergo non est ratio cōicandi, sed appropriandi. Item, per gñationem cōicatur omne illud quod per gñationem est cōe. Si ergo substantia per gñationem cōicatur, per gñationem est cōis. Si ergo substantia per generationem cōicatur, generatione circūscripta, non erit cōis, ergo propria. Sed proprium per generationem nō potest cōicari, ergo nec substantia. Item, quod per gñationem cōicatur, per gñationem datur, & recipitur: & omne tale, si non est gñationi accidentale, gñatur, sed substantia, nō accidit gñationi, ergo &c.

26 RESP. ad hæc intelligendū, notandum est, ꝙ cōmune quantum est de se indifferēter se habet ad actum, & potentiam. Cōmune.n. pōt dici illud quod est cōicabile, quāuis nō sit in pluribus: sicut patet i multis vniuersalibus, vt in sole, & luna, & huiusmodi. Cōmune.n. dicitur cōicatū, quod est actu in pluribus: dico ergo, ꝙ quemadmodum forma vniuersalis quātum est de se cōicabilis est: sed tñ actu non cōicatur nisi per propagationē, vel aggregationem pluriū: sic natura diuina, vel essentia de se quidem cōmunicabilis est: sed ꝙ actu cōmunicatur, non est nisi per id qđ multiplicat, vel plurificat ei supposita. hæc aūt est gñatio. Qm̄ ergo per generationem personę plurificātur, & substantia in illis non numeratur, hinc est, ꝙ verissime subā, vel essentia per gñationē cōicatur: qa per gñationem fit, vt sit in pluribus vna.

27 AD illud quod obijcitur, ꝙ generatio est principium distinguendi. Dicendum, ꝙ generatio est p se principium distinguendi suppositum a supposito; quia ad id terminatur per se, & est principium cōicandi naturā cōmunem: quia cōsimilem ex simili. Sed qm̄ natura in inferioribus numeratur in suppositis: ideo est principium distinguendi etiam cōmune: sed per accidens: in Deo aūt, nec est per se, nec per accidens. Ad illud qđ 28 obijcit, ꝙ facere cōmune esse in hoc, est ratio appropriandi. Dicendum, ꝙ illud habet veritatem. qñ est cōe appropriabile, vel appropriatū per esse in hoc. diuina autem essentia nō est sic appropriabilis, vel appropriata per esse in hoc: quia non est appropriabilis, quo ad significatum, nec quo ad suppositum, quia idem significat, & supponit, sicut supra ostensum est: significatum autem eius nulla additione distinguitur. Hæc enim est vera, essentia patris, & essentia, q̄ est in patre, est filius. Vel aliter pōt 29 dici, ꝙ facere in hoc, est dupliciter, aut absolute, & sic est ratio appropriandi. Aut in comparatione, vbi illud quod erat prius in vno, fiat postea in alio, & sic est ratio cōicandi naturam. Sed quædam natura est, q̄ diuiditur in suppositis, vtputa illa, cui fit additio, quædam non vt diuina, & in prima est ratio cōicandi, & distinguendi. in diuina solum communicādi. Ad illud quod obijcitur, ꝙ si cōmunicatur substantia, fit per generationem cōis substantia. Dicēdum, ꝙ verum est ſm ꝙ communne dr̄ ſm actum, quia in pluribus: sed non ſm potentiam, vnde circūscripta generatione, substantia est cōis quia cōicabilis, sed non est cōmunis, quia communicata. Ad illud quod 30 obijcitur, ꝙ per generationem datur generari. Dicendū, ꝙ falsum est: quia generari dicit productionem, & distinctionem: sed datio dicit auctoritatem, & cōicationē: quia p gñationē substantia non distinguitur, quāuis communicetur, ergo &c.

VTRVM PATER VOLVNTATE GENVIT FILIVM: an necessitate: & an volens, vel nolens sit Deus.

DISTINCTIO VI.

De cōparatione act⁹ generandi ad poten-

RAETEREA quæri solet, vtrum pater genuerit filiū voluntate, an necessitate. De hoc Orosius ad Aug. ita ait. Voluntate genuit pater filium, vel necessitate: sed

ſed nec voluntate, nec neceſſitate: quia neceſſitas in Deo non eſt, præire voluntas ſapientiã non potuit. Quocirca, vt Aug. ait in 15. lib. de Trin. ridenda eſt dialectica Eunomij, à quo Eunomiani hæretici orti ſunt, qui cum non potuiſſet intelligere, nec credere voluiſſet vnigenitũ Dei filium verbum Dei eſſe naturę. i. de ſubſtantia patris genitum, non naturæ, vel ſubſtantiæ dixit eſſe filium, ſed filium voluntatis Dei: volens aſſerere, accedentem Deo voluntatem, quia gigneret filium, ſicut nos aliquando aliquid volumus, quod antea nõ volebamus, propter quod mutabilis intelligitur noſtra natura, ꝙ abſit, vt in Deo eſſe credamus. Dicamus ergo verbum Dei eſſe filium Dei natura, non voluntate, vt docet Aug. in 15. lib. de Trinit. vbi quẽdam catholicum hæretico reſpondentem cõmendat, dicẽs: Acute ſanè quidam reſpondit hæretico verſutiſſime interroganti, vtrum Deus filium volens, vel nolens genuerit: vt ſi diceret nolens, abſurdiſſima Dei miſeria ſequeretur: ſi autem, volens, continuo ꝙ intendebat concluderet. ſ. non naturæ eſſe filium, ſed voluntatis. At ille vigilantiſſime viciſſim quæſiuit ab eo, vtrum Deus pater volẽs, aut nolens ſit Deus, vt ſi reſponderet, nolens, ſequeretur grãdis abſurditas, & miſeria, quam de Deo credere magna eſt inſania: ſi aũt diceret, volens, reſponderetur ei, ergo & ipſe volũtate ſua Deus eſt, non natura. Quid ergo reſtabat, niſi vt obmuteſceret, ſua interrogatione obligatum indiſſolubili vinculo ſe videns? Ex prædictis docetur non eſſe concedendum, ꝙ Deus voluntate, vel neceſſitate, vel volens, vel nolens, ſit Deus. Item, ꝙ voluntate, vel neceſſitate, vel volens, vel nolens genuerit filium.

tiã cap. 20. In tom. 4. In dialog. 65. qu. c. 7. Opinio cuiuſdam hæretici.

Auguſt. de Tri. li. 15. cap. 20. Et in quæſtionibus ad Oroſiũ.

Oppoſitio contra prædicta.

SED contra hoc opponitur ſic. Voluntas Dei eſt natura, ſiue eſſentia Dei, quia non eſt aliud Deo eſſe, aliud velle: & ideo ſicut vna eſt eſſentia triũ perſonarum, ita & vna voluntas. Si ergo Deus natura Deus eſt, & voluntate Deus eſt: & ſi verbũ Dei natura filius Dei eſt, & voluntate filius Dei eſt. Hoc autem facile eſt refellere: nam & præſcientia Dei, ſiue ſcientia, qua ſcit, vel præſcit bona, & mala, diuina natura, ſiue eſſentia eſt, & prædeſtinatio, ſiue voluntas eius eadem diuina eſſentia eſt, nec eſt aliud deo ſcire, & velle, quam eſſe, & cum ſit vnum, & idem ſcientia Dei, vel voluntas, non tamen dicitur de voluntate quicquid dicitur de ſcientia, & econuerſo. Nec omnia illa ſua voluntate Deus vult, quæ ſua ſcientia ſcit, cum ſua ſcientia nouerit tam bona, quam mala: voluntate autem non velit niſi bona. Scientia quippe Dei, & præſcientia de bonis eſt, & malis: voluntas vero & prædeſtinatio de bonis eſt tantum, & tñ vnũ & idem in Deo eſt ſcientia, & voluntas, & præſcientia, & prædeſtinatio. Ita cũ vnum ſit natura Dei, & voluntas, dicitur tamen pater genuiſſe filiũ natura, non voluntate: & eſſe deus natura, non voluntate.

Reſpõſio.

Hilarius 5 lib. de Synodis. Eos quis dicũt de non extantibus eſſe filiũ Dei ſimiliter, q dicunt, ꝙ neque con ſilio, neq; voluntate pr̃ genue-

rit filium anathematizat sācta ecclesia. Item si qs nolēte pre dicat natū filiū, anathema sit. Non enim nolente patre coactus pater, vel naturali necessitate ductus, cum nollet genuit filiū: sed mox, vt voluit sine tpe, & impossibiliter ex se vnigenitū demonstrauit. Ephe. & Eccl. 1.

Qualiter intelligenda sunt illa verba, pater nec nolens, nec volens Deus est, nec volens, nec nolens genuit filium.

PRAEDICTA tamen verba, quibus prudenter dictum est, quod Deus pater nec volens, nec nolens est Deus, nec nolens, nec volens genuit filiū, siue voluntate, siue necessitate, ex tali sensu mihi videntur accipienda, vt voluntatem præcedentem, vel accedentem intelligamus: qualiter Eunomius intelligebat. Non enim ipse De⁹ est voluntate præcedenti, vel efficienti, vel volens priusquam Deus: nec voluntate præcedenti, vel accidenti genuit filium, nec prius volens, quam generans genuit filium, nec prius generans, quam volēs, genuit filium: volens tamen genuit, sicut potens genuit, & bonus genuit filium, & sapiens genuit, & huiusmodi. Si enim pater sapiens, & bonus, dicitur genuisse filium, cur non & volens? cum ita sit Deo idem esse volentem, quod est esse Deum: sicut idem est esse sapientē, quod est esse Deum. Dicamus ergo, quia pater sicut sapiens, ita volens genuit filium, sed non voluntate præcedenti, vel accedenti. Quem sensum aperit Hiero. & confirmat ita dicens, super epistola ad Ephe. De filio Dei. i. domino nostro Iesu Christo scriptum est, quia cum patre semper fuit, & nūquam eum vt esset, paterna voluntas præcessit, & ille quidem natura filius est.

De comparatione actus generandi ad potentiam.

DISTINCTIO VI.

Præterea quæri solet, vtrū pater genuerit filiū voluntate, &c.

Expositio.

Diuisio.

IN parte ista ponit Magister dubitatiões emergentes ex cōparatione actus generandi ad potentiā. Et qm contingit comparari ad actum generandi ad potentiam, & potentiam generandi ad suppositum, & ex vtraq; comparatione incidit dubitatio circa essentiæ vnitatem: ideo primo ponit dubitationem ex comparatione actus generandi ad potentiam. Secundo ponit dubitationem ex comparatione potentię generandi ad personam. infra distin 7. Hic solet quęri a quibusdam, &c. Item prima pars, quæ continet pręsentem distinctionē habet quatuor particulas. In prima ꝓponit quæstionem: Vtrum potentia, vel virtus generandi sit producens necessitate, vel voluntate, & determinat veritatem huius quęstionis. Secundo ad istam quæstionem rūdet contra hæreticum hoīem arguendo. ibi. Dicamus ergo, verbum Dei esse filium Dei. Tertio vero opponit contra prædictam solutionem, & respondet ibi. Sed contra hoc opponitur, sic, voluntas Dei, &c. Quarto, & vltimo redit ad explanationem primæ solutionis. ibi. Prædicta tamen verba, quibus prudenter dictum est, vbi explanat solutionem pręhabitam.

Nec voluntate, nec necessitate.

Videtur insufficiēs diuisio. Omne enim quod Deus facit, aut facit naturaliter, & sic necessario, aut voluntarie. Si tu dicas, ꝙ ipse respondet ad intellectum hæretici, & hæreticus intelligit de voluntate antecedente, & necessitate ineuitabilitatis. Obijcitur ꝙ oratio nihilominus in se est multiplex. Sed qui respondet orationi multiplici, simpliciter affirmādo, vel negando, male respondet, ſm quod dicit Philosophus, 1 elen. &c. Respō. dicendum ꝙ Aug. respondet ſm intellectum hæretici: quamuis aut oratio in se sit multiplex, quia tñ hæreticus in vno sensu eam accipit, tam multiplicitas illa nō facere: ad idem dū, quia Dub. 1 Respon. 1. Elēcho.

2 quia non procedit secundum illam. Sed distinctio propositionis multiplicis, quando secundum illam multiplicitatem non cadit deceptio, magis est ad ostentationem, quàm ad veram responsionem.

Verbum Dei, esse filium Dei natura, non voluntate.

Dub. 2 Videtur non benedicere, quia per alio est Deus, alio est pater, quia diuinitate est Deus, & paternitate est pater: vt dicit Augustinus. Sed filius est Deus, natura diuinitatis, ergo hac non diceretur filius, sed ipsa 2 ligatione.

Respon. Respondit dicendum, quòd ille ablatiuus, potest construi formaliter, & sic falsa est: quia formaliter alio est Deus. s. natura, & alio filius. Potest iterum construi originaliter, & in ratione principij, & sic vera est, & est sensus, quia filius ortum habet a patre naturali.

Acute sane quidã respondit, &c.

Dub. 3 Contra. Aug. cõmendat istam solutionem, quæ non est cõmendanda, quia multiplicare inconueniens, non est soluere.

Respon. Respon. dicendum, quod est solutio ad hominem, & est solutio ad orationem, & aliquando melius, & vtilius est soluere ad hoiem, quam ad orõnem, vtputa, quando respondẽs est discolus, & non vult intelligere veritatem, & quando assistentes sunt simplices, & non possunt capere veritatem, & subtilitatẽ: ideo quia hæreticus veritatem respuebat, & aduersabatur, idcirco aduersanti erat aduersandũ. & tali modo, 6 quo magis priuaretur gloria, & assistentes fallacia. Ideo cõmendat istã responsionem Aug. quod manifeste opponentẽ sua quæstione ligauit. Hunc ergo modum respõdendi docuit dominus. Matth. 21. vbi dixit? Baptismus Iohan. de cælo erat an de hoibus, &c. Item, quæritur cum non sit responsum ad orationem, quomodo respondendum sit. Videtur, quod diuisio hæretici sit per immediata, quia velle, & nolle opponuntur contradictorie: inter quæ non cadit medium. & dicendum ad hæc, quod hæreticus quærit de voluntate accedente, siue de antecedente, & tunc, neutra pars est vera, nec sunt membra opposita contradictorie: sed contrarie. Nolle. n. & velle, dicunt actus voluntatis contrarios, inter quos cadit medium. Aliquid enim est respectu cuius voluntas non habet rationem causæ, nec repugnantię, & ita patet illud.

Nam & præscientia.

Videtur falsum dicere de scientia Dei, & præscientia de bonis, & malis. Dicit enim gloss. super illud Psal. Quæ ignorabã, interrogabãt me, &c. Ars nescit vitium: sed in Deo est ars artium, ergo, &c. Si dicas quòd nescit per modum practicum, sed speculationis. Contra, illud solum scit hoc modo quod in eo relucet: sed in Deo non relucent mala, ergo &c. Item, videtur Magister non soluere argumentum. multiplicare enim inconueniens, non est soluere. Dub. 4 dicendum quòd sicut recte dicitur, Deus cognoscit mala per seipsum, sic rectum iudicat de obliquo, & lux de tenebris: nec oportet, quod in Deo luceat malum, sed sufficit, quòd luceat mali oppositum. Ad illud quod obijcitur de solutione Magistri. dicendum quòd solutionẽ non ponit: sed innuit cõtra arguendo, quasi dicat ex illo, idem non põt inferri ex altero: quia quamuis sint idẽ in essentia, tamen diuersa sunt cõnotata. Respon.

Item quæritur de hoc quod dicit Hilarius in notula. circa istum §.

Prædicta tamen quod sancta ecclesia anathematizauit eos qui dicunt Deũ non generare consilio, &c. Videtur enim contradicere Damascen. dicenti, quia in Deo non est consiliũ, quia consiliũ est ignorãtis naturæ. Respõ. dicendum, quod consiliũ dicitur dupliciter. Vno modo dicitur consulere accipere consilium, & sic dicit ignorantiã, & similiter cõsilium dicitur ad hoc. Alio modo consulere dicitur dare consilium, & hoc modo dicit scientiam, & potest transferri ad diuina. Deus enim nullo modo accipit consilium aliunde. Vnde notandum quod in consilio duo sunt. Est ibi cognitio Dub. 5. lib. 2. c. 22 Respon.

rei occultæ, & est ibi dispositio firma: quoniam ergo in Deo est verissima cognitio occultorũ, & inuariabilitas, ideo recte in ipso dicitur esse consilium. vnde Grego. Deus mutat sententiam, sed non consilium.

Art. vnic.

AD euidentiã huius partis tria principaliter quæruntur. Primo quęritur vtrum generatio filij sit secundum conditionem necessitatis. Secundo, vtrum sit secundũ rationem voluntatis. Tertio, vtrum secundum conditionem exemplaritatis.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Generatio necessario est in diuinis, necessitate immutabilitatis, non exigentiæ, aut coactionis.

Fundamenta.

QVOD generatio sit ſm conditionem necessitatis sic ostenditur. Fęcũdior, & actualior est natura in patre ad producendum filium, q̃ sit in luce ad producendum radium: sed lucem necesse, est radium producere, ita ꝙ productio in ipsa est ſm conditionem necessitatis, ergo multofortius in patre respectu filij. Item, omne quod emanat ab alio, emanat ſm conditionẽ necessitatis, aut contingentię, ergo & filius emanat altero istorum duorũ modorum; sed nõ ſm conditionem contingentiæ, quia tunc contingens esset filium generari, ergo. Item, ab omnipotente detrahere maximum posse, est impossibile: sed Deus pater est oĩpotens, cuius maximum posse est generare filium, ergo detrahere ei posse generare filium, est impossibile.

3. Phy. 32 Sed in æternis potentia est coniuncta actui, ergo pari rõne impossibile est auferre actũ gñationis, ergo impossibile est non gñare: sed impossibile non esse, & necesse esse cõuertuntur.

Ar. 2. Pe. Ad opp. quæst. 7. ergo necesse est generare. Cõtra, Aug. ad Orosium, & Magister dicit in littera Nec volũtate, nec necessitate genuit pater filium, quia necessitas in Deo non est, ideo, &c. Item, Hilarius in libro de synod. Non naturali necessitate ductus pater genuit filium, ergo nõ fuit ibi necessitas naturalis; nec necessitas alia, vt videtur, ergo, &c. Item, nobilius producens est illud quod dominatur suæ actioni, q̃ quod subiacet: sed agens ſm rationem necessitatis subiacet actioni: quia velit, nolit, oportet ipsum facere, ergo simpliciter pater, qui est nobilissimum agens nobilissimo modo producit filium. non igitur ſm conditionem necessitatis. Item, hoc idẽ potest ostẽdi sic. Quod gratis datur, non de necessitate datur. Sed Ricardus dicit, ꝙ in p̃re est amor gratuit⁹, quo dat esse filio, & spirituisancto: si ergo gratis dat, non dat necessario.

RESP. Ad prædictorum intelligentiam est notandum, ꝙ multiplex est necessitas. Quædã. n. est necessitas ꝓueniens ex principio disconueniente. Quædam ex principio deficiente. Quędam ex principio conueniente, & sufficiente. Illa autem, quæ prouenit ex principio disconueniente, est duplex. Aut enim est ex ipso mouente contra naturam, & hæc est necessitas violentiæ. Aut contra voluntatem. & est necessitas coactionis, & de illis duobus modis quærit hæreticus, quæ sunt valde vsitati. Illa similiter, quæ est ex principio deficiente, est duplex. Aut. n. est respectu eius quo res est nata compleri, & hęc est indigentiæ necessitas, vt cibi, & pot⁹, & de hac dicitur Ioh. 3. Qui viderit fratrẽ suum necesse habere, &c. Aut respectu eius quod incurrit ex ipso defectu, & hæc est necessitas ineuitabilitatis, qualis est in morte, & in primis motibus: hanc necessitatem incurrit homo ex carentia originalis iustitiæ. Psal. De necessitatibus meis erue me. Tertia est similiter duplex, q̃ est ex principio sufficiente, & conueniente. Aut. n. ex principio sufficiente in disponendo, & hæc est necessitas materiæ dispositæ, quæ põt dici necessitas exigentiæ. Aut in complendo, & hoc immutabilitatis est necessitas. Et hoc vltimo modo necessitas cadit in Deo, & principaliter in

Deo:

Deo: quia ipse solus est, qui principaliter sibi oino sufficit, & qui secum oino cõuenit. Hæc autem necessitas non repugnat libertati volũtatis: sed solũ vertibilitati, qualis nõ est i Deo.

A D illud quod obijcitur de litera. Dicendum, ꝙ illud intelligitur de necessitate coactionis, quæ nullo modo cadit in Deũ, & de hac quærebat hæreticus. Similiter, & Hilarius intelligit de hac eadem: vnde subiungit in litera. non naturali necessitate, cum nollet: tunc ibi enim esset coactio, dũ

6 repugnaret volũtas. A D illud quod obijcitur, ꝙ agens per necessitatem subiacet suæ actioni, Dicendum, ꝙ falsum est, nisi sit necessitas repugnãs voluntati. Cum. n. est necessitas repugnans, necesse est volũtatem subijci, quia nõ potest præualere. Sed qñ est necessitas summe consonans, non potens discordare a volũtate, tunc nullam inducit subiectionẽ, sicut patet. Deus necessario est beatus, & necessario vult esse btũs, & sicut necessariũ est ipsum esse beatum, ita & velle. sic intelligẽdum est in generatione filij.

7 A D illud quod obijcitur de amore gratuito. Dicendum, ꝙ duo sunt in gratuito amore, vnum est quod dat liberalitate æterna, ita ꝙ nulla est exigentia, siue debitum meriti, vel naturę. Aliud, quia dat sine retributione, & quantum ad hoc secundũ, dicitur amor gratuitus in patre, nõ quantũ ad primũ. Naturæ. n. fœcũditas pr̃is necessario est ratio cõicandi naturã.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Generatio filij est secundum voluntatem cõplacentiæ, & non secundum voluntatem quę sit principium cum communicante natura.

Fundamenta.

VTRVM gñatio filij sit ſm rationem voluntatis. Et ꝙ non. Vr̃ primo per auctoritates, secundo ꝑ rõnes. Primo ostẽditur per auctoritatẽ Hilarij qui dicit i lib. de Synodis, oĩbus creaturis substantiã Dei voluntas attulit, sed filio natura dedit. Item, Aug. 15. de Trin. reprehendit Eunomium qui posuit filiũ Dei esse filiũ voluntatis, ergo si recte reprehendit gñatio filij non est ſm rationem voluntatis. Item, rõnibus ostenditur sic. Generatio q̃tum est de se est exitus naturalis, siue per modũ naturæ. Sed ille est alius mod⁹ ꝓducendi q̃ per voluntatẽ, ergo &c. Item, filius est sapientia patris, ergo si præcedit ſm rationem voluntatis, voluntas est prior sapĩa, sed hoc est inconueniens, quia cognitio ſm rationem intelligendi, præcedit affectionem, siue voluntatem, Sed contra. In omni natura ordinata potentia naturalis subiacet voluntati, vel saltẽ conformaẽ volũtati, sicut patet in primo homine, sed in Deo est natura ordinatissima, ergo nihil a natura, vel per naturã, qđ nõ sit ꝑ voluntatem. Itẽ, consimilis est modus ꝓducendi in trinitate creata, & in trinitate increata, sed in imagine, notitia oriẽ mediante voluntate a mente, ergo filius à patre mediante voluntate, siue ꝑ voluntatem. Minor patet ꝑ Augu. 9. de Trin. Partũ mentis ꝓcedit appetitus, quo dum q̃rendo inuenimus quod nosse volumus, nascit̃ proles ipsa notitia. Item, vbi est maior cõicatio, ibi est liberalitas maior: sed pater plus cõmunicat filio, q̃ omnibus creaturis, ergo maior est ibi liberalitas, ergo cũ creaturæ ꝓcedant per modũ liberalitatis, multo magis filius & sic &c. Item, in creaturis existentibus in actu generationis, simul mouet natura & voluntas, & nihil ex hoc filio derogatur, ergo si pr̃ magis ꝓducit ſm se totum, q̃ creatura, ergo multofortius ꝑ naturam, & voluntatẽ. Item, ad hoc est auctoritas Hila. in 3. de Trini. pater ante omne tempus filiũ ꝓcreauit, omne quod est De⁹ ꝑ charitatem natiuitati eius impartiens: si per charitatẽ, ergo per voluntatem. Item, Orige. loquens de mente diuina dicit, germen proferens voluntatis fit verbi pater, ergo videtur ꝙ filius generetur à patre ꝑ volũtatem, & ꝙ sit filius voluntatis.

Ad opp.

R E S P. dicendũ, ꝙ volunta. põt 8

dupliciter considerari respectu voliti. 1. vt in ratione approbantis, & diligentis, & sic est respectu oĩs boni, siue sit necessarium, siue sit cõtingens, siue creatum, siue increatum, siue ab alio, siue non ab alio, vt patet. Hęc. n. vera est, pater vult esse Deũ. Alio mõ consideratᷓ vt in ratione ꝓducentis. Et hoc dupliciter, aut prout est principium distinctũ contra naturã, ſm φ dicitur, φ alia sunt natura, alia voluntate. aut prout est coniunctum. Si prout est principium distinctũ, sic distinguitur voluntas dupliciter. s. accedens, & antecedens voluntas accedens est qua aliquis de nõ volente fit volens, hæc non est in Deo, nec respectu Dei, Deus enim non habet aliam nouam voluntatem, nec respectu sui, nec respectu alterius. Voluntas antecedens præcedit effectum causalitate, & duratione. hæc quidem est ĩ Deo, sed nõ respectu Dei, sed respectu creaturæ solum, oẽs enim diuinæ ꝑsonæ sunt simul. Alio modo prout voluntas cõsideratur vt principiũ coniunctum naturę, põt esse dupliciter, quia tunc natura & voluntas sunt principium. aut igitur natura est ꝓducens principaliter voluntate cõmunicãte, aut econuerso. Vtrunq; .n. principaliter esse non põt. Si voluntas est principium cũ cõmunicante natura, sic est processio Spiritus sancti, qui, ꝓcedit ꝑ modum amoris tñ similis in natura. Si vero natura est principiũ cũ cõmunicãte voluntate, sic est gñatio filij qui producitur vt oĩno similis & per modũ naturæ, nihilominus vt dilectus, & ideo dicitᷓ ꝙ sibi in eo complacet pater. Et 2. Pe. 1. dicitur filius dilectionis.

Caue à Scoto dist. præsenti q. 1. ibi de quarto dico, vbi videtur cõcedere φ voluntas ãtecedens habeat locũ in productiõe filij. Contradicit his Sco. distin. ista qst. 1. ibi quantum ad 2. artic. vbi negat voluntatẽ neq; principaliter, neq; secundario concurrere ad generationem.

9 AD illud qđ obijcitᷓ in contrariũ, φ generatio est ꝑ modũ voluntatis, siue ſm rõnem voluntatis. dicendum φ hoc intelligitᷓ, aut de voluntate approbante, vt ostendunt duæ auctoritates Hila. & Orige. aut de voluntate cũ cõmunicante natura, vt ratio quæ posita est primo.

10 AD illud vero qđ obijcitᷓ de similitudine imaginis, dicendum φ in hoc est dissimilis imago creata ipsi trinitati increatæ, vt dicit Augu. 15. de Trini. quia ibi nõ nascitᷓ verbũ per inquisitionẽ, sicut põt nasci in nobis, vnde potius valet ad oppositũ, ꝗ̃ ad propositum.

AD illud quod obijcitur φ maior est cõmmunicatio in generatione filij &c. Dicendũ φ maior cõmunicatio, vel minor, nõ facit modum emanandi esse ſm liberalitatem, vel ſm modum voluntatis, sed modus, siue ratio cõmunicandi. Et quia pater cõmunicat creaturis per voluntatẽ, ita φ voluntas eius est causa ꝓducens filium ꝑ fœcũditatem naturæ, ideò non sic dr̃ filius produci per voluntatem, sicut creaturæ. 11

AD illud, φ in generatione hominis simul mouet natura & voluntas, dicendũ φ hoc est ꝑꝑ defectum, magis ꝗ̃ propter cõplementum, quia pater per se non põt generare, sed ex cõmunicatione cũ alio distante, quod fit ad imperium voluntatis, Deus autẽ alio adiuuante non indiget, & ideo non est simile.

QVAESTIO III.

CONCLVSIO.

Filius generatur à patre per modum naturæ & exemplantis, sicut ratio exemplandi, non exemplati.

VTRVM gñatio filij à patre sit ſm rationem exemplaritatis. Et φ sic vr̃ hoc modo, sup illud psal. Semel locutꝰ est Deus, glo. i. filium genuit, in quo oĩa disponit, sed dispositio æterna dicit rõnem exẽplaris, ergo si filius ꝓcedit vt verbum, procedit ꝑ modum exemplaritatis. Item generatio filij a patre est similis ꝓductioni notitiæ ex mente, sed nótitia procedit ex mẽte ſm rationem exemplaris, quia exẽplar est ratio cognoscendi, ergo &c. Item, qđ est imago in producto, hoc est exẽplar in producẽte, Quando. n. productũ expresse repñtat, imago dr̃. Similiter cum producens expresse repræsentat, exemplar dr̃, ergo cũ filius procedat vt imago, eadem rõne per modũ exemplaritatis. Itẽ, omne principium cognitiuum rei producendæ producit

Ad opp.

1

Basili lib. 2. contra Euno.

2

3

producit ſm rationem exemplandi, ſed pater eſt principium filij cognitiuum, ergo producit filium ſm rõnẽ exemplaris. Si dicas ꝙ illud non ſufficit, imo neceſſe eſt ꝙ exemplar & exẽplatum differant in forma & natura, hoc nihil eſt, quia ſi homo dum gñrat hominem, poſſet talem generare qualem cogitat, tunc generatio illa non tñ eſſet ſm naturam, ſed etiam ſm exemplar. Sed pater omnino ꝑduxit filium vt ſciuit & voluit, ergo &c. Si dicas ꝙ nec illud ſufficit, ſed neceſſe eſt exemplar ꝓcedere. Obijcit. Si Deus ab æterno creaſſet mundum per impoſſibila, nihilominus mũdus eſſet ꝓductus ſm rõnem exemplaritatis. Contra. in inferioribus, agens ꝑ naturam, & agens per exemplar ex oppoſito diuiduntur, ſicut natura & intellectus, ergo quod ꝓducitur ſm naturam, non producitur ſm rationem exemplaritatis, ſed filius ſm naturam producitur à patre, ergo &c. Item, omne producens aliud ſm rationem exemplaritatis, producit ſm rõnem voluntatis. Sed pater [vt oſtẽſum eſt ſupra] non producit filium ꝑ voluntatem, ergo &c. Item, formę nõ eſt forma, ergo nec exemplaris exemplar, ſed filius eſt ars & exemplar omnium, ergo non habet exemplar in patre, ergo nõ procedit ſm rationem exemplaritatis. Item, quod eſt in alio ſm veritatẽ non eſt in illo ſm exemplar, ſed filius eſt in patre ſm veritatem, ergo non procedit ſm rationem exemplaritatis, ergo &c.

Funda-menta.

12 RESP. dicendum, ꝙ ſicut procedere per modũ voluntatis & liberalitatis eſt dupliciter. vno. n. modo procedit per modum liberalitatis ipſum quod non eſt liberalitas, ſed quod fit, vel datur ex liberalitate, & ſic creaturæ procedunt à Deo. Alio modo ſicut id quod eſt ratio liberalitatis, vt amor, & ſic procedit Spiritus ſanctꝰ vt amor, qui eſt donũ, in quo omnia dona donantur. Sic per modũ exem-

13 plaritatis eſt procedere dupliciter. Vno modo ſicut exemplatũ proprie, ſic creatura procedit à Deo, tanquam exemplatum ab exemplari, & ſic importat exemplar cauſalitatẽ formalẽ reſpectu exemplati. Alio modo dr̃ procedere per modum exemplantis, ſicut rõ exemplandi, & ſic vr̃ procedere ipſe filius, qui dicitur verbum patris quo ſe non tantum loquitur, ſed ẽt cætera diſponit. Vnde filiꝰ ſm Augu. 7. de Trinita. dicitur plena ars omnium rõnum viuentium. Et hinc habet ortum illud qđ conſueuit dici, ꝙ qui negat ideas eſſe, negat filium Dei eſſe. Et ille modꝰ procedendi ſm exemplaritatem non repugnat proceſſui naturali, ideo non põt eſſe niſi naturalis. Alius vero modꝰ repugnat proceſſui naturali, eſt. n. ſm voluntatis imperiũ, ita ꝙ producens & productum differunt ſicut cauſa, & cauſatum. Sed vnum ſecundũ veritatem nõ eſt in alio, vnde rationes inductę ad hanc partem procedunt ſm hanc viam, & ſecundũ hanc verum cõcludunt, ſecundum aliã verò nulla concludit, imo ad oẽs rñdendum eſt per interpretationem. Illę aũt quæ obijciuntur in cõtrarium oẽs procedunt ſecundũ aliam viã, quia dicunt ꝙ procedit ſecundũ modum exemplaritatis, quod eſt ratio exemplandi, quod patet, quia ſumuntur à rõne æternæ diſpoſitionis, cognitionis, & imaginis. Vltima vero ratio cõcludit ꝙ ꝓcedit per modũ exemplaritatis: ſicut exemplatũ, & prætereà ſoluenda eſt per interpretationem.

AD illud quod obijcitur ꝙ omne principium rei producendæ ſi habet cognitionẽ producit ꝑ exemplar, dicendũ eſt, ꝙ illud falſum eſt niſi ratio cognitionis ꝓcedat, ita ꝙ habet præcognitionem, ſaltem ſecundũ rõnem cauſę ad effectum, q̃ ordinatio exigit aſſentialem diuerſitatẽ, ſiue ſpecialẽ, ſiue ſubſtantialem. Exemplatũ enim ſecundũ ꝙ exemplatũ, non eſt in exẽplante ſecundum veritatẽ, ſed per ſimilitudinem, quæ inquã ſimilitudo cum ſit ratio cognoſcendi & exẽplandi, dr̃ exemplar. Procedit ergo filius ſecundũ rationẽ exemplaritatis, non ſicut exemplatũ per exemplar, ſed ſicut ipſum exemplar, vel rõ exemplandi cetera. Et ſi tu obijcias ꝙ exemplar commune eſt toti trinitati. Reſp. ad hoc Altiſiod. de mundo archetypo, 14 15

ſuo

siue de ideis, quod idea, siue mundus archetipus non tamen appropriatum est ipsi filio, verumetiam proprium. Vel aliter potest dici, quia secundum quod exemplar dicit rationem cognoscendi, sic commune est toti trinitati, & appropriatur filio, sicut sapientia. secundum vero vltra hoc dicit rationem emanandi sic est proprium filij. & sic importat per hoc nomen verbum, vt melius patebit infra.

HIC QVAERITVR AN POTVERIT, vel voluerit gignere filium.

DISTINCTIO VII.

De comparatione potentiæ generandi ad personam.

HIC solet quæri à quibusdam, vtrum pater potuerit, vel voluerit generare filium. Si enim, inquiunt, potuit vel voluit generare filium, ergo potuit aliquid, & voluit, quod nec voluit, nec potuit filius: nam filius nec potuit nec voluit generare filium. Cui versutiæ facilè respondemus, dicentes: Posse vel velle generare filium, non est aliquid posse vel velle subiectum potentiæ, vel voluntati. Est tamen aliqua potentia vel voluntas, scilicet posse, vel velle gignere filium, & ideo distinguenda est intelligentia propositi verbi, posse vel velle gignere filium, & posse vel velle aliquid. Neq; enim generatio filij aliquid eorum est, quæ subiecta sunt diuinæ potentiæ & voluntati: nec est aliquid inter omnia, vel de omnibus, sed super omnia, & ante omnia. Non enim ante voluit vel potuit, quàm genuit: sicut nec antè fuit, quàm genuit: quia ab æterno fuit, & ab æterno genuit. Ex simili quoq; hoc videre possumus. Pater enim potest esse pater, & vult esse pater: filius autem non potest, nec vult esse pater: ergo pater potest vel vult esse aliquid, quod non potest, vel vult esse filius: non sequitur: quia esse patrem non est esse aliquid, sed potest esse ad aliquid, vt in sequenti ostendetur.

Ponit quędam verba Aug. vnde potest moueri auditor.

Dist. 28. huius primi 3. fi. 12. c.

SED vehementer nos mouet quod August. ait in lib. contra Maximinum, qui asserebat patrem potentiorem esse filio, eò quòd filium genuit Deum creatorem, filius autem non: dicebatq; patrem potuisse gignere non filium: & ideo potentiorem esse filio. Ad quod respondens Augu. dicere videtur, quòd filius etiam potuit gignere, volens ostendere patrē esse non potētiorem filio, his verbis. Absit vt ideo potentior sit pater filio, sicut putas, quia creatorem genuit pater, filius autem non genuit creatorem: neque enim non potuit, sed non oportuit. Vide & diligenter attende hæc verba, non enim non potuit, sed non oportuit. Videtur enim dicere quòd filius potuit gignere, sed non oportuit, & ita potuit quod non oportuit. Quare autem non oportuit, subdit dicens, Immoderata .n. esset diuina generatio, si genitus filius nepotem gigneret patri, quia

&

& ipse nepos nisi auo suo pronepotem gigneret, secundum vestram mirabilem sapientiam impotens diceretur. Similiter etiam ille, si nepotem non gigneret auo suo, & pronepotem proauo suo, non à vobis appellaretur omnipotens, nec impleretur generationis series, si semper alter ex altero nasceretur: nec eam perficeret vllus, si non sufficeret vnus omnipotens. Itaq; omnipotentem genuit filium patris natura, non fecit.

Opponitur prędictis verbis Augustini.

HOC autem videtur quibusdam non posse stare, scilicet quòd filius potuerit gignere. Si enim potuit filius gignere, potuit esse pater: & si potuit esse pater, potuit ergo esse pater vel sui, vel patris, vel spiritus sancti, vel alicuius alius. Sed alicuius alius non: quia nullus alius semper fuit. Nec patris: quia pater est ingenitus & innascibilis. Nec sui: quia nulla res seipsam gignere potest. Nec spiritus sancti: quia nasci non potuit: Si enim nasci potuit, potuit esse filius, & ita mutabilis esse potuit. Li.de Tri. 1.cap. 1.

Hic quæritur quomodo intelligenda sint.

QVOMODO ergo accipiatur quod suprà dictum est, Non enim non potuit gignere, sed non oportuit: quasi potuit, sed non oportuit. Non est nobis perspicuum aperire quomodo sit hoc verum, & ideo sub silentio potiùs esset prętereundum, nisi me super hoc aliquid loqui cogeret instantia quærentium.

Hic aperitur ex quo sensu accipienda sint.

POTEST ergo sic intelligi. Non enim non potuit, sed non oportuit, id est, non ex impotentia sui fuit quòd filius non genuit, sed ei non conueniebat: sicut Deus filius non est Deus pater, nec tamen hoc ex impotentia sui est. Nam & pater similiter non est filius, nec hoc est ex impotentia patris. Sed quærit Maximinus Arrianorum episcopus. Vnde ergo est quòd pater non potest esse filius, vel filius pater? non vtiq; ex impotentia, sed pater proprietate generationis pater est, qua oportet eum non esse filium, & filius proprietate natiuitatis filius est, qua oportet eum non esse patrem. Distin. 26 De quibus proprietatibus posteà pleniùs tractabitur. huius pri.

Vtrum pater natura sit potens gignere filium, & an hoc sit aliqua potentia, quę sit in filio.

ITEM quęritur à quibusdam. Si pater potens sit natura gignere filiũ, & an hæc sit aliqua potentia quæ nõ sit in filio. Ad quod dicimus, quod pater non est potens nisi natura: eius enim potentia natura est vel essentia. At, inquiunt illi, si potens est gignere, habet ergo potentiam gignendi. Filius autem non habet potentiam gignendi, si non potest gignere. Habet ergo aliquam potentiam

tentiam pater, quam non habet filius. Non sequitur. Eandem enim potentiam habet penitus filius, quam & pater: qua pater potuit gignere, & filius gigni potuit. Eadem enim potentia est in filio, qua potuit gigni, quæ est in patre, qua potuit gignere. Sed contra hoc opponitur. Aliud est posse gignere, aliud est posse gigni, quia aliud est gignere: & aliud gigni. Hic distinguendum est. Si enim cum dicitur, aliud est posse gignere, aliud posse gigni, aliam significas potentiam, qua pater potens est gignere, & aliam, qua filius potens est gigni, falsus est intellectus. Si autem dicas, patrem posse habere aliam proprietatem, siue notionem, qua genitor est: & filium aliam, qua genitus est: verus est intellectus. Aliam enim habet pater proprietatem, qua pater est: aliam filius, qua filius est. Oppositio

Quomodo intelligendum sit, filius habet, vel non habet potentiam generandi.

ITA etiam cum dicitur, filius non habet potentiam generandi, quam pater habet. dupliciter intelligi potest. Si enim dicatur, filius non habet potentiam generandi quam & pater, scilicet qua potens sit ad generandum, id est, vt genuerit, vel vt generet sicut pater, verum est. Si verò intelligatur sic, non habet potentiam qua possit gigni, vel genitus esse, qua eadem pater potens est vt genuerit, vel vt generet: falsum est. Sicut dicitur, pater habet potentiam, qua potest esse pater: filius verò non habet potentiam, qua possit esse pater: & econuerso filius habet potentiam, qua potest esse filius: habet ergo aliquam pater, quam non habet filius, & econuerso. Absit: quia eadem est potentia patris: qua potest esse pater, & filij, qua potest esse filius. Ita etiam eadem est voluntas, qua pater vult esse pater, non filius: & filius vult esse filius, non pater: & eadem est voluntas filij, qua vult esse genitus, & patrem genuisse: & patris, qua vult esse genitor, & filium genitum esse.

De comparatione potentiæ generandi ad personam.

DISTINCTIO VII.

Hic solet quæri a quibusdam, vtrum pater potuerit, vel voluerit &c.

Expositio.

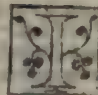

IN præsenti distin. ponit Magister dubitationem ex comparatione potentię generandi ad personā, vtrum scilicet, sicut est in psona patris, ita sit in persona filij. Et habet hæc pars duas. In prima Magister quęrit, & determinat vtrū filius possit generari. In secūda vtrum potentia generandi sit in filio ibi. Itē, quæritur à quibusdā si pater potēs sit &c. Item, prima pars habet quatuor particulas. In prima monet quæstionem, vtrū posse, & velle generare, similiter comparentur ad personam patris, & filij. Secundo opponit contra solutionem per auctoritatem Aug. ibi. Sed vehementer nos monet quòd Augu. &c. Tertio opponit contra prædictam auctoritatē per rationem ibi. Hoc aūt non videtur à quibusdam. Quarto redit supra, dictam auctoritatē exponens, ibi. Quomodo ergo accipitur quod supra dictū est.

Diuisio.

Item.

Item, pars secunda huius dist. in qua quærit Magister vtrum potentia generandi sit in filio, habet duas particulas. Primo quærit, & determinat hāc quæstionem, vtrum aliqua potētia sit in patre quæ non in filio. Si .n. pater natura potens est generare filium, & filius non, patet &c. Sol. ad hāc quæstionem respondit Magister, ꝙ omnino eadē est potentia in patre, & filio. Sed quia hoc erat dubiū, ideo opponit contra prædictam solutionem, & determinat per distinctionem. Secundo respondet ad primam quæstionē distinguendo vtrum .s. filius habeat potentiam generandi, ibi. Ita etiam cum dicitur filius non habet &c. Si enim intelligatur actiue, falsus est intellectus .s. quòd filius possit generare. Si vero intelligitur passiue, scilicet quòd habet potentiā qua possit generari, vera est. Et fundatur illa distinctio ſm alios super hoc, quòd li. generandi potest intelligi in significatione passiua, vel actiua. Si in passiua, tunc vera est & est sensus, filius habet potentiā generandi .i. potentiam qua generatur. Sed in actiua pōt esse dupliciter, quia potest esse gerundium verbi personalis, & tunc habet suppositum determinatum, & est falsa. Est enim sensus; fili⁹ habet &c. idest filius habet potentiam qua ipse filius generat. Vel impersonalis, & tunc non habet certum suppositum, & est locutio vera. Est enim sensus, filius habet potentiam generandi .i. habet potentiā qua aliquis generat, tamen hunc sensum non ponit Magister.

Si enim inquiunt.

Dub. 1 Dubitatur de solutione Magistri qua hic innuit, nō sequitur, pater potest generare, quòd nō filius, ergo potest aliquid quod non filius. Et respōdet ꝙ posse generare non est posse aliquid subiectum diuinę potentiæ. Sed hoc non videtur soluere, sed aggrauare argumentum. Cum enim generare eum posse, sit posse maximum, videtur ꝙ maius inconueniens sequitur, & magis derogetur potentiæ filij si hoc deficit, quasi eum generare filium, esset aliquid, subiectum potentiæ diuinę. Resp. dicendum quòd Magister bene soluit. Potentia enim patris habet comparari ad inferius, & ad æquale, sed ad superius non, cum careat superiori. Cum comparatur ad inferius, tunc est potentia essentialis, & essentialiter tenta, quia connotat effectū, seu respectum in creatura, & respectu talis potentiæ inconueniens esset ꝙ aliquid posset pater, quod nō posset filius, quia tunc differrent per essentiam. Cum autem comparatur ad æquale, vt ad personam, cum trahitur ad personam, & tunc nullum inconueniens est, si aliqua proprietas personalis est in patre, quæ nō est in filio, ideo non sequitur ꝙ aliqua potentia sit in patre quæ nō sit in filio. Respon. 1

Generatio filij &c. non est de omnibus.

Videtur enim Richar. de sancto Victore dicere contrarium, qui dicit, quòd quia omnipotens est, excusari non potest quin filium genuerit, ergo generatio filij continetur sub omnipotētia, ergo filius inter omnia cōtinetur, & est. Rñ. dicendum ꝙ sicut dicit Magister, gñatio filij non continetur sub omnipotentia, nisi acciperetur oipotentia per appropriationem. Et quod dicit Richar. non intelligitur tanquā filius sit inter omnia, sed tanquam ante oīa, vnde arguit ex posteriori. Si enim emanatio naturæ ſm rationem intelligēdi, præcedit emanationem ſm rationem voluntatis, nunquā Deus esset potēs producere creatura per voluntatem, nisi etiam produxisset filium per naturam. Dub. 2. Respon. 2

Esse patrem, non est esse aliquid.

Contra, quia cum inter aliquid, & nihil, non cadit mediū, si pater nō est esse aliquid, ergo esset nihil. Rñ. esse aliquid dicitur dupliciter, vel cōmuniter ad essentiam, & personam, & sic non cadit mediū, & in hoc sensu esse patrē est esse aliquid. Alio mō prout trahitur ad essentiā, & sic cadit inter esse aliquid, & esse nihil medium .s. esse aliquem: persona .n. prædicatur, vt quis, non vt quid. Dub. 3. Respon 3

Si-

Si enim nasci potuit, potuit esse filius &c.

Dub. 4. Videtur illa illatio Magistri non valere, quia in creaturis vbi magis differt relatio à supposito, potest dici ꝙ idem similis, potest esse alteri dissimilis, sine sui mutatione: ergo cum filiatio, & spiratio sint relationes, pari ratione filius poterit esse spiritus sanctus, & e cōuerso sine mutatione. Item, omne mutabile est aliquid præter illud ſm quod mutatur, vt si nō albū fiat album, est aliud ꝗ albedo, ergo si intelligatur spiritus sanctus mutari si generetur, tunc aliud esset in eo generatio, aliud ille qui generat. sed hoc est falsum, ergo &c. Resp. secus est in relationibus creaturę, & Dei, qm̄ relationes in creaturis non dant relatiuis existere, vnde sine illis potest res esse, & cum illis. In diuinis autem dant personis existere, & ideo si in personis intelligatur ꝙ proprietas insit hypostasis, itelligit̃ esse hypostasis, & similiter si intelligitur non inesse, intelligitur hypostasis nō esse: cum ergo spiritus sanctus non possit simul spirari, & generari, quia quãuis vna persona possit duobus modis producere, tñ vna persona nō potest nisi vno mō produci, sequitur de necessitate, si pōt spiritus sanctus esse filius, vel potuit, potest non esse spūs. Siue non spirari, & si potuit non spirari potuit non esse: & iterū si potuit generari potuit esse, & ita potuit fieri de ente non ens, & de non ente ens, ac per hoc mutari, & sic patet vltimū, quia non dr̃ mutari propter diuersitatem proprietatum circa idem suppositum, sicut est in mutatione naturali, sed propter corruptionē, & inceptionem eiusdem. Nec est illud simile, pater potest generare, & spirare sine sui mutatione, ergo spiritus sanctus generari, & spirari, quia non est inconueniens vnū principium pluribus modis producere, sed vnum principiatum pluribus modis produci, est impossibile, & incōpossibile, & ideo patet illud.

Respon. 4

Pater non est potens &c.

Dub. 5 Contra, quia secundū hoc generare quod nullo mō est essentiæ, nullo modo esset potentiæ Resp. quamuis potentia absolute cōsiderata, sit idem quod essentia, tamen potentia, qa nō est nomen adeo abstractū, sicut essentia, trahitur ad personā, vnde potētia generandi non dicit naturam diuinam simpliciter, sed naturam vt in tali persona .s. innascibili, ideo non est simile de hoc nomine essentia, & de hoc nomine potentia. Resp. 5

Aliam significes potentiam qua pater &c.

Contra. quia potentiæ diuisio sufficiens est per actiuam, & passiuam. Sed posse gignere dicit potentiam actiuā, posse gigni potentiam passiuam, ergo non pōt alia potentia significari. Si tu dicas ꝙ generare non est agere proprie, similiter nec generari pati, obijcitur ꝙ potentiæ distinguuntur per actus, sed aliud est gignere, & aliud gigni, ergo alia est potentia huius, & illius. R n̄deo. Ista distinctio ꝙ ponit Magister de potentia gignendi actiue, & passiue, fundatur sup hoc, quòd potentia pōt considerari ſm id quod est, & sic dicit naturam, & sic vna natura est in generāte, & genito, sed alio, & alio modo. Sic eadem potentia, potest iterū considerari ſm id ad quod est, & sic dicit modū existendi naturā in persona in comparatione ad aliū, qui est principiū, vel principiatum, & sic cū diuersi modi sint, diuersę dicunt̃ ꝓprietates, posse generare, & posse generari, & distinguuntur ſm actus personales, sed primo modo non.

Dub. 6

Aris. 2. de ani. te. 33.

Respon. 6

Filius habet potentiam qua potest esse filius, siue qua potest gigni.

Dub. 7. Videtur hoc dubium, vel falsum, quia gigni omnino est à gignere, & gignere est à potentia patris, ergo & gigni. Resp. sicut potentia gignendi in patre non dicit nisi naturā in persona, vt natā ex se producere aliam, sic potentiā gignendi in filio, non dicit nisi naturam in persona, vt natā produci ab alia. sicut. n. hypostasi pr̄is

Respon. 7

conuenit

cõuenit generare, sic hypostasi filij conuenit generari. Nec valet quod obijcitur in contrariũ. Nam omne quod habet filius, siue essentiale, siue personale, habet a patre. Ideo q̃uis ipsum gigni sit à potentia pr̃is, non excluditur tñ quin potentia gignẽdi passiua sit in filio. Sed illa potẽtia nõ est principium gñationis, sed idoneitas psonę, siue hypostasis, cũ sua proprietate ad gñari. Vnde quòd dicitur posse gigni potentia: põt intelligi originaliter, & sic est in solo patre, vel formaliter, & sic ponitur esse in filio. Alio autem modo non &c.

Arti. vnicus.

AD euidentiam eorum quę dicit Magister de potentia generãdi, quatuor quærũtur. Primo quæritur vtrum posse generare in diuinis, dicat quid, vel aliquid. Secundo vtrum pater communicet potentiam generandi, idest vtrũ in filio sit potentia generãdi. Tertio vtrũ posse generare, & creare sit vnicum posse, vel non. Quarto vtrum posse generari, & creari sit posse vnicum.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Potentia generandi, quamuis secundum opinionem Maigstri dicat quid, verius tamen dicitur ad aliquid.

Ad opp.

QVOD generare dicat quid, ostenditur primo per auctoritatem Magistri in litera. Pater non est potens nisi natura eius, quia potentia natura est, vel essentia, sed natura & essentia dicunt quid, non ad aliquid, ergo & potẽtia generandi. Item, rõne ostenditur sic, generare est sibi simile in natura producere, sed ſm Isaac ṽr̃ æst vis insita rebus ex similia, similibus procreãs, ergo vis generãdi respicit ipsam naturam, siue essentiam de se, non personã, sed omne tale dicit quid, ergo &c.

In diffinitionibus.

3. Phy. 32 Itẽ, in perpetuis non differt esse, & posse, & potentia, & essentia, sed esse, & essentia in diuinis dicunt quid, nõ ad aliquid, siue p se dr̃, siue cum adiũcto, vnde essentia patris dicit quid, ergo pari rõne potentia generandi. Item, in diuinis idem est ſm rẽ posse scire, & velle. Sed in diuinis non est scientia ꝓpria, vel volũtas propria, siue essentia ad aliquid, imo scientia dicit quid; & est triũ, similiter & voluntas, ergo potentia generandi dicit quid, siue essentiã. Sed contra Mag̃r dicit in littera post principiũ. Posse generare non est posse aliquid, ergo non dicit quid. vel ad aliqd, ergo &c.

Fundamenta.

Item, rõne ostẽditur sic. potentię distinguũtur per actus, ergo si actus potentiæ dicit quid, & potẽtia similiter. 2. de anima. 33.

Sed constat ꝙ generare in diuinis nõ dicit quid, sed ad aliquid, ergo nec posse gñare. Item, quamuis in creaturis differant virtus, & operatio, tamẽ in Deo idẽ sunt sicut vult Dioñ. ergo in Deo idem est posse gñare, & gñari. Sed generare in diuinis dicit ad aliquid, & non qd, ergo similiter posse. Item, pater generat, & põt generare, aut ergo ideo põt, quia generat, aut ideo generat, quia põt. Constat quòd non ideo potest gñare, quia generat, sed econuerso. Si ergo rõ proprij debet esse ꝓpria, ergo potentia generandi debet esse propria, & nihil est propriũ in diuinis, nisi quod dicit ad aliquid, ergo &c. Item, omnis potentia actiua quæ inest creaturæ, inest ſm aliquas conditiones, & proprietates, vt patet. Posse. n. illuminare inest luminoso per lucẽ, posse calefacere calido per caliditatem. q̃uis aũt potentia generandi non sit actiua, tamen actiuę similis est, ergo cũ insit patri, inest per aliquã proprietatẽ. Illa ꝓprietas autẽ dicit quid, aut ad aliquid. Si qd inest oibus personis, & ita posset generare, quod manifeste negat Mag̃r. ergo dicit ad aliquid, ergo & potẽtia quæ inest secundum illam. ergo &c.

RESP. dicendum, ꝙ circa hoc problema tres fuerũt positiones. Fuerunt quidã qui distinxerunt potentiam generandi, dicentes, ꝙ potentia generandi põt dici potentia nuda, vel potentia disposita. si dicatur potẽtia nuda: sic voluerunt aliqui dicere, quòd dicit quid, & in oibus personis

est

est,qm̄ hæc potentia sic dicta,cõsequitur naturā,vñ cum natura sit in qualibet persona,similiter & potētia huiusmodi Secundū autem ꝙ dicit potētiam dispositā,quia non habet dispositionem,nec conuenientiā, vt exeat in actum gñationis nisi in sola persona patris,voluerunt dicere, ꝙ dicit ad aliquid. Sed verba istius positionis nō videntur vera,nec sana. Non inquam vera, qm̄ cuius potentia est nuda,nata, ē pariter disposita esse,si ergo triū est potentia generādi,vt est potentia nuda,similiter & disposita. & ita quælibet posset generare. Præterea non vr̄ sana:ponere.n. potentiam nudā quę similiter se habet ad esse, & nō esse respectu generationis, quam oīno necessarium est esse, non videtur sane dictū esse,siue proprie. Fuerunt etiam alij,qui dixerūt, ꝙ cū in diuinis sit idem posse,& esse,& potentia,& essentia, ꝙ quemadmodum potentia, & essentia dicunt quid, similiter esse & posse.Et quemadmodū cum dico essentiam patris, & essentiā filij, &spiritussancti:siue esse patrem, siue esse filium,siue esse spiritumsanctum,non dico aliam essentiam, nec aliud esse, sed alterius,ita ꝙ qñ dico potentiam patris,siue patrē posse generare, filium posse gigni, non dico aliud,& aliud posse, sed alterius. &

Cōtra Magistrum.

huiusmodi positionis fuit Magister sicut euidenter apparet in litera. vnde isti dicebant,ꝙ posse gñare nō dicit quid,sed respectum ad aliquid,qa est essentiale tractum ad personam. Cum .n. non sit oīmodę abstractionis,pōt,ad personā trahi,& ista positio satis est probabilis, & satis bene videtur sustineri posse. Fuerunt etiā tertij moderniores, qui dixerunt, ꝙ potentia gñandi dicit ad aliquid in diuinis de se. & ratio eorum est, qm̄ potentia dicit habitudinem originalis principij ad principiatum.Et qm̄ habitudo pōt esse personę ad personam:& tunc vere est habitudo,& essentiæ ad creaturam. & tunc ſm modum dicendi, siue intelligendi, hinc est ꝙ principium de sui ratione, non tm̄ est essentiale appropriatū per additionem,imo etiam dicit proprium

Sco.q.pręsenti dis.7 impugnat hanc opinionē ibi. contra,in determinatio est duplex,& fuit opinio Hen. quol.,3. q.3.

personæ. Pari ratione,cum potentia dicat originalem habitudinem non tm̄ essentialem,dr̄,vel terminatur ad personam, vt dicat essentiam personaliter imo dicit proprium,& ita ad aliquid de se.& positio ista sine præiudicio videtur probabilior. Nam potentia gñandi nō videtur dicere nisi fœcunditatem ad actum gñationis, & illa est proprium personæ,vnde similiter & potentia. Nec est simile de posse, & esse nisi vno modo. Hoc.n. verbum est,aliqñ per se ꝑdicatur, aliquando est tertium adiacens. Qñ p 10
se dr̄,tunc dicit actum absolutum,qa dicit actū entis rōne essentiæ: & tūc oportet,ꝙ dicatur absolute,& ꝙ dicat quid. Qñ vero est tertium adiacens.vt qñ dr̄ pater est pater:tūc hoc verbum,est,dicit habitudinem prædicati ad subiectum. Et qm̄ pōt dicere habitudinem ad prędicatum essentiale,vel ꝑsonale, ideo pōt dicere esse essentiale, & modum essendi personalem.Posse aūt sui rōne ꝺ propria, dicit habitudinem ſm originem. & hinc est,ꝙ specificatur per adiunctū: vt dicat conditionem principij essentialis,vel personalis. Hanc ergo po- 11
sitionem sustinendo, Respon. argumentis probantibus, ꝙ dicit quid. Quod.n. primum obijcitur, patet. concedo.n. Magistrum fuisse huius positionis. vnde dixerunt, ꝙ eadem potentia pōt filius gigni, qua pater pōt gignere: ꝙ non esset nisi potētia diceret quid. Vnde dixit,ꝙ potentia generandi est in filio,sed non ad generare:sed ad gñari.Hęc aūt potētia dicit,ꝙ est in solo prē:qa nō tm̄ respicit naturā, sed ꝓprietatem personæ.

Arist.2.periher.

AD illud quod obijcitur quomo 12
do generare consequitur naturā,dicēdum ꝙ in diuinis non sequitur naturā simpliciter,sed naturā vt in persona, quia non in qualibet persona est natura fœcunda,sed solum in persona patris, & hoc est per aliquam proprietatē q̄ est solius illius personæ:nō sic est in inferioribus, sicut iam patebit, ideo patet ꝙ illud non valet.

AD illud quod obijcitur ꝙ in ęternis est idē esse,& posse, dicendum ꝙ 13
verum est,sed tamen argumentū non valet

valet. Quamuis enim omnino sit idē in diuinis esse, & esse patrem non tamen sequitur ꝙ si esse patrem est proprium, ꝙ esse sit proprium. Similiter
14 dicendum in proposito. AD illud quod obijcitur de scientia ꝙ dicit qd siue per se dicatur, siue cū alio, dicendum ꝙ non est simile de scientia, & potentia. Scientia .n. quantum est de se, dicit qualitatē absolutam, & ideo quantum est de se, semper dicit quid, nisi trahat, sed potentia dicit habitudinem, & originē, & ideo pōt dicere habitudinē propriam, & personæ ad personam. Vnde illud simile Magistri non valet ſm hanc positionem. Quia sicut vna est voluntas qua pater vult esse pater, & nō vult esse fili⁹, & econuerso similiter vna est potentia, vt vr̄. Si quis autē vult sustinere positionem Magistri, de facili pōt ad omnes rōnes in oppositum respondere. Nam nulla rō probat ꝙ potentia de se dicat propriū, sed ꝙ potentia generandi actiue dicta, siue posse generare', dicat ex adiuncto respectum ad personam, & ita dicit ad aliquid, sed

Defensio Magistri.

15 hoc est solū ratione additi. Itē, notandum ꝙ quatuor sunt genera nominū in diuinis. Quædam .n. essentialia sunt dicta essentialiter, vt diuinitas, deitas, & maiestas. Quædā essentialia personaliter dicta, vt potentia generandi. Quædā personalia dicta personaliter, vt generās, & genitus. Quędam personalia dicta essentialiter, vt missus, incarnatus, & huiusmodi, quæ dicunt respectū ad personā, & ideo personalia, & effectū in creatura, & ideo essentialiter sunt dicta. Duabus rōnibus sequentibus facile est r̄ndere, quia illud non habet veritatem nisi qn̄ actus cōplectitur totā potentiā: non sic est in potentia Dei, quia eadē est potentia gignere, & gigni in Deo. AD illud quod obijcitur ꝙ idē est posse generare, & generari, dicendum ꝙ non valet. Quāuis enim idem & pater, & substantia, nō tamen sequitur ꝙ si pater dicitur ad aliquid, ꝙ & substantia, sicut melius patebit infra. Duabus vltimis rōnib⁹ difficile est bene r̄ndere, tamen pōt quis dicere, ꝙ rationes illę non concludunt ꝙ potentia dicat ad aliquid de se, sed solum rōne adiuncti, quod est generare, & sic patent &c.

Nominū in diuinis quatuor genera.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Potentia generandi non est in filio, quāuis habeat eandem patris essentiam cum in ipso, & plenissima per generationē communicatio.

Fundamenta.

VTRVM potentia generandi sit in filio, & quod sic videtur auctoritatibus, & rōnibus. Primo sic. Hila. 9. de tri. dicit. Filius habet in se naturaliter naturam gignentem, ergo natura in filio est nata generare. Item, Aug. in li. contra Maximi. Non pōt filius nō generare, sed duę negationes ęquiualent vni affirmationi, ergo potuit gn̄are. Itē, rationibus ostenditur sic. plus ordinatur generare ad generandi potentiam, q̄ ad potentiam spirandi, sed pater generans filiū communicat potentiā spirandi, ergo multo fortius potentiam generādi. Item, filius est expressissima imago patris, ergo tantum imitatur patrē quo non potest cogitari similior, sed si filius cogitatur vt generās, magis cogitatur imitari, ergo si imitatur amplius q̄ possit quis cogitare, ergo & in actu generandi. Itē, per simile videtur sic. Maior communicatio, & diffusio est in luce ęterna, q̄ in luce creata, sed lux creata dat splendori potentiā producēdi alium, & sic procedēdo, & si esset infinitę virtutis ꝑduceret infinitos splendores, ergo &c. Item, in gn̄atione carnali, pater non dr̄ perfectum filiū generare, nisi det ei potentiā generandi, ergo pari rōne, imo multo fortiori non erit filius perfectus nisi habeat potentiā ad id quod pater pōt, ergo ad generandū. Aut si nō est ita in diuinis, tunc ego quęro rōnem quare de perfectione generationis æternæ nō sic est cōmunicatio potentiæ generandi sicut generatione creata. Sed contra Aug. contra Maxi. dicit ꝙ non opor-

Ad opp.

tuit filium generare, sed si non fuerit oportunũ nec conueniens, sed omne inconueniens in Deo est impossibile, ergo impossibile fuit filium generare, ergo filius non põt generare, ergo non habet potentiam generandi, qa omni potentia est potens ille qui habet eam, ergo &c. Item, Ansel. in mo nolo. Qui põt quod sibi nõ cõuenit, quãto magis hoc põt, tãtomagis aduersitas, & peruersitas possunt in eũ, ergo cũ filio nõ conueniat generare, si posset, potẽtia illa esset in eo miseria, sed nullã habet miseriã, ergo nec potentiã generandi. Itẽ, ratione probatur hoc idem. Sicut omne illud in quo aliqua duo necessario distinguũtur, si necessario conuenit vni, impossibile est vnquã conuenire alij, sicut patet. Si Petrus, & Iohannes necessario differũt in albedine, & albedo cõuenit Petro, impossibile est ꝙ Iohãni conueniat, sed pater, & filius sunt ꝑsonaliter distĩcti, ita quòd necesse est esse distinctos, & non est dare in quo distinguũtur, nisi in hoc ꝙ ille est generãs, iste genitus: ergo cum generare conueniat patri impossibile est quòd conueniat filio, ergo filius non potest generare, ergo non habet potentiam generandi. Item, gñatio filij à patre similis est expresse ipsi generationi verbi à mente, sed verbum genitum non habet potentiã generandi aliud verbum, imo oportet ꝙ omne verbũ immediate sit a mente, ergo si recte simile est verbum increatum, non habet potentiam generandi, sed generãdi potentia est in solo patre. Itẽ, fiat argumentatio Aug. ducẽs ad impossibile. Si filius habet potentiam siue posse generandi, ponatur ꝙ generet, quæro ne secundo similiter, & si non est stare in primo, oportet ponere infinitos filios. Quia qua rõne nõ statˀ in primo, ergo nec in aliquo, ergo si est stare, quia hoc repugnat diuinę completioni. si qua rõne statur in aliquo, statur in primo, ergo primꝰ nõ habet potentiã generandi. Item, fiat argumentatio Richar, vt cũ si generaret filius aliũ filium, ergo cũ filius genitus magis attineat patri q̃ alius, secundum hoc nõ esset ibi summa, & æqualis connexio, ergo nec summa, & æqualis distinctio, ergo nec perfecta beatitudo, q̃ omnia tanq̃ summe impossibilia respuit pia fides.

RESP. Opinio aliquorũ est ꝙ in filio est potẽtia generandi, sed nõ generat. Hoc aũt non est, quia non põt, sed quia non conuenit ei. Et ponunt simile in creaturarũ productione siue creatione. Deꝰ põt infinitas creaturas producere, sed ꝙ non producit, hoc non est ex impotentia, sed quia nõ cõuenit ei, sic & in proposito. Sed contra. Ponatur tunc quòd illa potẽtia q̃ est in filio ad generandũ ducatˀ in actũ, constat quòd filius generabit Deũ æternum, ergo aliquid poterat incipere habere esse, & esse ęternum, hoc aũt est impossibile, & non intelligibile, propter hoc dicendũ, quòd pr̃ non cõmunicat filio potentiã generãdi propter duo. Vnũ est quia nõ põt aliud, quia nõ debet. Ratio aũt quare non potest, hæc est, quia fęcũditas ad generandum est in patre, quia principium, & ideo principiũ, quia primũ. Impossibile aũt est ꝙ principium cõmunicet alij primitatem. Nam hoc est oppositio in adiecto, quòd ꝑsona producta sit prima. Quia ergo fęcunditas ad generandũ ex primitate patri inerat, ideo non põt eam cõmunicare filio, & hanc credo propriã esse rõnem huius, sicut infra patebit di. 27. vbi agetur quare pater generat. Similiter non debet communicare, quia in emanatione diuina personarũ debet attẽdi originalis distinctio, & plenissima cõmunicatio. Originalis distinctio, quia necesse est ea, quæ communicãt in natura, distingui vel per materiam, vel ꝑ originem. Per materiam distingui personas est impossibile: quia vbi est talis modus distinguendi, est compositio & variatio, & formæ multiplicatio: quæ oĩa Deo repugnant qui est simplex, & inuariabilis, & vere vnum, & ideo necesse est distingui ꝑ originem, siue habitudinem: ergo ꝑ generare & generari: ergo si filius põt generare, põt etiã nõ distingui. Si tu dicas, ꝙ adhuc est distinctio: quia vnus tm̃ pater, aliꝰ tm̃ filius, alius pr̃ & filius. Tunc ego oppono

16

Scotus inquit, quod principiũ generãdi est in supposito conueniẽti, & d. Bon. rõnem huius conueniẽtiæ aperit.

pono tibi, ꝙ secundus filius posset generare eadẽ rõne qua primus, & tunc duo essent, quorũ vterq; esset pater, & filius. Similiter propter plenissimam cõmunicationem non debet communicare, quia multiplicatio suppositorum ſm similem modum egrediẽdi, non est nisi aut propter defectum durationis, sicut dictũ est in generabilibus, & corruptibilibus, vt per successiuã generationẽ perpetuetur esse, aut propter defectũ perfectę actionis, vt fiat per plures quod non potest per vnũ, sicut sunt perfectę plures stellæ, quia non sufficeret vna ad hoc quod faciũt omnes. Sic etiã plures Angeli, & plures animæ ad implẽdam illam ciuitatem, & manifestandã Dei bonitatem, quã nec anima, nec vnus Angelus poterat sufficienter manifestare. Cum ergo in filio Dei sit plenissima cõmunicatio, quia totam infinitatem suã dat sibi pr̃, non fuit conueniens ꝙ communicaret filio illam potentiam, & ideo fuit impossibilẽ, qa inconueniens quodlibet in diuinis est impossibile.

17 AD illud autẽ quod obijcitur in contrariũ per auctoritatem Hila. ꝙ filius habet in se naturã gignentem, dicẽdum, ꝙ verbum illud est improprium, & ex verbis improprijs non est arguendum, sed magis eorum improprietas exponenda, & Magr̃ superius exposuit. Est enim sensus, habet
18 in se naturã gignentẽ, idest naturam patris gignẽtis. AD illud quod obijcitur quod non potuit, dicendum ꝙ Magister bene exposuit. i. non fuit ex hoc impotens. Vnde ſm artem distinguẽdũ est qñ dicitur, filius nõ potuit generare, quia, non, põt teneri priuatiue, & tunc est sensus non potuit. i. impotens fuit. & tunc negatur potentia, & relinquitur aptitudo, sicut de truncato dicitur ꝙ nõ potest gradi: hoc modo non põt dici de filio, quia non habet ad hoc aptitudinem, & in hoc sensu sequitur Aug. Alio modo non posse, tenetur negatiue, & in hoc sensu concedendũ est, quòd filius nõ
19 potuit generare. AD illud qđ obijcitur quod pater cõmunicat filio potentiã spiratiuam, patet responsio, quia cum filius generetur, non potest habere primitatẽ respectu generationis, sed cũ non spiretur est inspirabilis, & ideo potuit habere primitatẽ, & fęcunditatem respectu illius, & sic patet ꝙ non valet ratio. AD illud quod 20
obijcitur quod filius est expressissima imago &c. Dicendũ, quòd filius est expressissima imago, quia repręsentat in oibus in quibus imago nata est repræsentare, sed tamen imago sic nata est repræsentare, vt tamen ipsa non sit imaginatum, alioquin non esset imago. Si asit filius repræsentaret in actu generandi, iam esset pater: & ideo nec intelligibile, nec possibile est filiũ generare, siue in gñatione patrem imitari. AD illud quod obijcit 21
de luce, & splendore, dicendũ, quòd non est simile, quia lux non perfectè se multiplicat in primo splendore, ideo in pluribus facit quod non põt in vno. Similiter, & in filio carnali intelligendum. Vnde vnus pater generat plures filios carnales. Hæc tñ ratio non est principalis, sed illa quæ dicta est supra, quia in his inferioribus non est fęcunditas per rõnem primitatis, sed per rationẽ perfectionis: In Deo autẽ quia est perfectissimum, & primum, non tñ est per naturam perfectionis, quia tunc in omnibus personis esset, & status esse non posset, sed per rationem primitatis. Itẽ, rõnes istę non procedunt per simile, imo magis per dissimile.

QVAESTIO III.

CONCLVSIO.

Posse generare, & posse creare, est vnicum posse re ipsa, licet ratione differant.

TRVM posse generare, & creare sit vnicũ posse, & ꝙ non sit vnicum videtur per Aug. Ad opp.
Alio est pater, alio est Deus, ergo alio est generans, alio creans: sed potentia generandi est generans, potentia creandi est creans, ergo &c. Itẽ, potentiæ distinguuntur 1. de ani.
per actus, & actus per obiecta, ergo si

generatio terminatur ad Deum, & creatio ad creaturã, & hæc sunt omnino diuersa, ergo &c. Itẽ, potentiæ plurificãtur per subiecta, quia in pluribus subiectis plures sunt potentiæ, sed potentia creandi est in filio sine posse creare, in eo aũt non est posse generare, ergo non sunt vnum posse. Item, quæcunque sic se hñt ꝙ vnum potest intelligi altero non intellecto, & econuerso, illa non sunt vnũ. Sed posse generare põt intelligi circũscripta potentia creandi, ergo &c.

Fundamenta.

Contra, vnius potẽtis oĩno simplicis vnicum tm̃ est posse, pater est potẽs omnino simplex, ergo vnicũ tm̃ habet posse, sed habet posse generare, & posse creare, ergo illa duo sunt vnicũ posse. Item, si posse est aliud, & aliud, cum posse generarẽ respiciat personã, posse creare naturã, ergo natura, & persona sunt duo, ergo nec natura de persona, nec econuerso dicitur, quod est omnino falsum. Item, si est distinctio inter posse generare & posse creare, ergo est ibi ordo. quæro ergo quid sit prius secundum rationem intelligendi. Et ꝙ potentia generandi vr̃, quia est respectu æterni, & ęternũ ante tp̃ale. Sed contra, Intellectus cõmunis est ante intellectum proprij: sed potentia creandi dicit cõmune tribus, potentia generãdi proprium patris, ergo &c.

22 RESP. dicendũ ꝙ posse gñare & posse creare, est posse vnicum, tñ dupliciter dictũ. Vnum.n. esse est in re, esse patrem, & esse Deũ, differens aũt ſm rõnem intelligendi: quia est absolutũ, cum dico esse Deum, idẽ est relatum, cũ dico esse patrem: similiter & ſ posse est intelligendũ, vñ sicut essentia & persona vnũ sunt in re, tñ est differentia rõnis in intelligẽdo, & in dicendo. Similiter dicendum est de potentia generandi, & creandi, & sicut est ibi differentia non re, sed ſm rõnem, ita est ibi ordo secundum rõnem intelligendi. Vnde secundũ diuersas cõparationes habẽt alium, & alium ordinem. Comparando enim posse creare, & posse generare ad illud cuius sunt, cum posse creare sit naturæ, posse generare sit personę, & intellectus communis est ante intellectum proprij, sic absque calumnia, prior est secundum rationem intelligendi potentia creandi. Comparãdo autem ad illud ad quod terminatur, cum potentia creandi respiciat temporale, potentia vero generandi æternum, prior est secundum rationem intelligendi potentia generandi, q̃ potentia creandi, & sic patent obiecta de ordine. Concedendæ sunt ergo rationes ostendentes quòd differũt posse generare, & posse creare differentia secundum rem, siue secundum essentiam.

AD illud quod obijcitur ꝙ alio 23
est Deus, alio pater, dicendum quòd Aug. loquitur de alio, & alio alietate rõnis, & non rei. Et intelligitur alietas rationis per illum modum quo supra dictum est dist. 5. vbi quæritur
verum essentia generet. AD illud qđ 24
obijcitur quòd potentiæ distinguuntur per actus, &c dicendum quòd verum est hoc de illis actibus qui habent completionem ab obiectis, sed non sunt sic actus diuini. Vnde quãuis creatura, & filius omnino differant, attamen generatio, & creatio idem sunt, sicut essentia, & persona, Deus enim in agendo nõ completur
ab obiecto, quia seipso agit. AD illud 25
quod obijcitur, quod potentię plurificantur per subiecta, dicendum, quòd istud verum est de subiecto proprio, sed filius non inquantum filius, est subiectum potentiæ creandi, sed inquãtum Deus. Et constat quòd sicut natura diuina non facit numerum cum patre, ita nec potentia respiciens na-
turam cum potentia patris. AD illud 26
quod vltimo obijcitur, quòd vnum potest intelligi sine altero, & econuerso, dicendum, quòd aut loqueris quantum ad significatum, aut quantum ad connotatum. Si quantum ad connotatum, verum dicis quòd creatura põt intelligi non intellecta persona filij, & econuerso. Si quãtum ad principale significatũ, dicis falsum, impossibile est .n. intelligi potentiam generandi, sine potentia creãdi, sicut impossibile est intelligere personam sine essentia.

QVAESTIO IIII.

CONCLVSIO.

Posse generari, & posse creari, quo ad principale significatũ vniuoce dicuntur, quo vero ad connotatum analogice.

Ad opp. TRVM posse gñari & posse creari sit posse vniuocum. Et ꝙ non videtur, quia quãuis idem sit gñare, & creare quantum ad principale significatũ, aliud tñ est gñari, & creari, sicut creator, & creatura, ergo cum non habeat esse vniuocum creatura, & creator, ergo &c. Item, creatio dicit egressum, & mutationem, gñatio vero oẽm excludit mutationem, ergo cum posse creari importet potentiam transmutandi, posse gñari non, cum potentiæ differant in sua generalitate in potentia transmutãdi, & in hac non conuenitur, ergo in nulla. Item, omne distribuit terminum pro oĩbꝰ, quæ vniuocantur, vel analogantur in illo: sed cum dico oĩpotens, nõ fit distributio pro illo, quod põt gñari, quia tunc filius non esset oĩpotens, ergo manifestum est, quòd vtrumq; posse nec est vniuocũ, nec analogũ. aliquin oĩpotentia non conuenit filio. Sed contra.

Fundamenta. Res est commune ad fruibile, & vtibile, ergo cum æqualis ambitus, vel maioris sit possibile, quàm res, & non sit maior differentia inter generatum, & creaturam, q̃ inter fruibile, & vtibile, pari rõne possibile, siue posse est commune ad vtrũq;. Item, in æternis nõ põt esse multiplicitas, nec diuersitas, ergo cum posse creari, & posse gñari ab æterno ante conditionem creaturæ fuerunt, ergo non habent multiplicationem in ipsa potentia. Item, cum dico, creatura põt creari, nihil dicit creatum: quia illud vere dicitur de eo, quod oĩno nihil est, sicut de anima Antichristi, ergo solum dico potentiam agentis, sed potentia Dei est vnica, non habens aliquam multiplicitatem, ergo eius posse vniuocũ est ad posse creari, & posse generari.

RESP. dicendum, ꝙ cum dico posse creari, & posse gñari, dico principale significatum, & dico connotatum. Quantum ad principale significatum, dico, quòd posse creari idem dicit re, quod posse creare, differens solum in modo loquendi, vel dicendi: quia quod dicitur per modũ actionis per posse creare, dr̃ per posse creari per modũ passionis. Quantũ vero ad connotatum, dicit effectum in creatura: quomodo ergo comparantur posse creari, & posse generari? Si comparentur rõne principalis significati, dico, quòd non tm̃ est vniuocum, imo & vnicum, vt visum est: aliter tñ, & aliter intellectũ, & enunciatũ, sicut posse gñare, & posse creare. Si autem rõne connotati comparentur, sic concedo, ꝙ est analogum, sicut hoc nomen res ad fruibilia, & vtibilia. Quãuis.n. creator, & creatura non habent cõmune vniuocum, habent tñ analogum. Notandum aũt ꝙ duplex est analogia. Est quædã 27 ꝓ reductionẽ ad vnitatem naturę ſm prius, & posterius, & hæc põt esse cõparando creaturã ad creaturã, & in hac signũ distribuit ꝓ oĩbus contentis, nisi sit distributio restricta ex additione, vel ex vsu, siue modo loquẽdi, sicut distributio dr̃ accõmodata, vt si dicatur cœlũ tegit oĩa. Alia est analogia per reductionem ad vnitatem similitudinis proportionis, non naturæ, & quod sic analogatur, non est ĩter alia. Vnde distributio ꝓprie pro illo non distribuit, nisi sit extensa. Vnde Deus non est ens inter oĩa. Et hinc est, ꝙ oĩpotens nõ distribuit pro potentia gñandi proprie accepta distributione, nisi fiat quædam extẽsio, & ex illa per consequẽs fiat quædam appropriatio circa suppositum: vnde proprie oĩpotens conuenit tribus: quia non distribuit pro potẽtia gñandi, appropriato, autem secundũ quòd sit ampliatio ex parte signi, solius est patris. Ex his patent omnia obiecta, procedunt enim per diuersas vias, vt patet intuenti.

DE VERITATE, ET PROPRIETATE, & incommutabilitate, & simplicitate essentiæ Dei.

DISTINCT. VIII.

De ꝓprietatibus,et cōditionibus essentialib⁹ trinitatis, & vnitatis. Cap. 2.

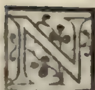

VNC de veritate, siue proprietate, siue incommutabilitate, atque simplicitate diuinæ naturæ, siue substantiæ, siue essentiæ agendum est. Est itaque Deus, vt ait Aug. in 5. lib. de Trin. sine dubitatione substantia, vel si melius hoc appellatur, essentia: quam Græci vsiam vocant. Sicut enim ab eo, quod est sapere dicta est sapientia, & ab eo, quod est scire, dicta est scientia: ita ab eo, quod est esse, dicta est essentia. Et quis magis est, q̃ ille, q dixit famulo suo, Ego sum, qui sum? & dices filijs Israel. Qui est, misit me ad vos? Ipse vere, ac proprie dicitur essentia, cuius essentia non nouit præteritum, vel futurum. Vnde Hier. ad Marcellã scribens ait, Deus solus, qui exordium nõ habet, veræ essentię nomen tenet: quia in eius cõparatione qui vere est, quia incommutabilis est, quasi non sint, quæ mutabilia sunt. De quo enim dicitur fuit, non est: & de quo dicitur erit, nondum est. Deus autem tantum est, qui non nouit fuisse, vel futurum esse. Solus ergo Deus vere est, cuius essentiæ comparatum nostrum esse, non est.

Exod. 3. d Hieron. in episto. ad Marcellã, de decem noībus, attigit qđē nomē essentię Dei, similiter ĩ episto. ad Damasũ, cuius initium: Q m̃ vetusto, satis iudicat hæc sentētia, sed ad verbũ habet Isido. lib. 7. etymol. ca. 1. & in Rabano sup illud Exo. Qui est, misit me ad vos.

Qualiter intelligenda sint verba Hieronymi, quærendum est.

HIC diligenter aduertendũ est, quõ intelligi debeant illa verba Hierony. s. Deus tantum est, & non nouit fuisse, vel futurum esse, tãquam non possit dici de Deo, fuit, vel erit: sed tantum, est: cum de eo scriptum frequenter reperiamus, fuit ab æterno, fuit semper, & erit in sæcula, & huiusmodi: vnde videtur, quia non est tantum dicendum de Deo fuit, vel est, vel erit. Si enim diceretur tantũ, fuit: putaretur, ꝙ desierit esse: si diceretur tantum, est, putaretur, quod non semper fuerit, sed esse cœperit: si tantum diceretur, erit: putarẽ non esse modo. Dicatur ergo, quia semper fuit, est, & erit: vt intelligatur, quia nec cœpit, nec desijt, nec desinet esse. De hoc Aug. super Iohã. ita ait: Cũ de sempiterna re proprie dicatẽ, est: ẽm nos bene dr̃ fuit, & erit: fuit, q a nũquã desijt: erit, q a nũquã deerit: est, quia semper est: non præteriit, quasi quod nõ maneat: non erit, quasi qđ nõ erat. Cum ergo nostra locutio per tẽpora varietẽ, de eo vere dicũtur verba cuiuslibet tẽporis, qui nullo tẽpore defuit, vel deest, vel deerit: & ideo non est mirum si de spiritu veritatis, veritas loquens dixit ꝑ futurum: quæcũq; audiet, loquetur: audiet. s. ab eo, a quo procedit. Audire illius est scire, idem etiam esse. A quo ergo est illi essentia, ab illo audientia, idest, scientia, q̃ non est aliud, quam essentia. Audiet ergo dixit de eo, quod audiuit: & audit. i. qđ semper sciuit, scit, & sciet. Ecce hic dicit Aug. verba cuiuslibet temporis dici de Deo; sed tamen proprie, est. Illud ergo quod Hieronymus dicit ita intel-

In tom. 9. ĩ tract. 99. ad 16. cap.

Hic aperit quomodo sint intelligenda.

ligendum

ligendum est. Non nouit fuisse, vel futurũ esse, sed tantum esse. i. cũ dicitur de Deo ꝙ fuit, vel erit, non est intelligẽdum, ꝙ præterijt, vel futurum sit, sed ꝙ existat simpliciter sine aliquo tẽporali motu. Licet enim verba substantiua diuersorum temporum de Deo dicant (vt fuit, erit, est, erat) non tñ temporales motus esse distingunt. s. p̃teritum, vel futurum, vel præteritum imperfectum, vel præteritum perfectum, vel præteritum plusquamperfectum: sed essentiam, siue existentiam suæ diuinitatis simpliciter insinuant. Deus ergo solus proprie dicitur essentia, vel esse, Vnde Hilarius in 7. de Trinit. ait, esse non est accidens Deo, sed subsistens veritas, & manens causa, & naturalis generis proprietas. Non lõge a principio lib. 7.

Hic de incommutabilitate.

DEI etiam solius essentia incommutabilis dicitur proprie, q̃a nec mutatur, nec mutari potest. Vnde Aug. in 5. lib. de Trini. Aliæ, inquit, essentiæ, vel substantiæ capiunt accidentia, quibus in eis fiat vel magna, vel quantacũque mutatio: Deo autẽ aliquid huiusmodi accidere non potest: & ideo sola substantia, vel essentia, quæ est Deus, incõmutabilis est, cui profecto maxime, ac verissime competit esse. Quod. n. mutatur, non seruat ipsum verum esse: & quod mutari potest, etiam si non mutetur, potest quod fuerat non esse. Ideoq; illud solum quod non tantum non mutatur, verumetiã mutari oĩno non potest, verissime dicitur esse. i. substantia patris, & filij, & spiritus sancti. Ideoq; Apostolus loquens de Deo ait. Qui solus habet immortalitatem. Vt enim ait Aug. in lib. 1. de Trin. Cũ anima quodãmodo immortalis esse dicatur & sit, non diceret Apostolus, Solus Deus habet immortalitatem: nisi quia vera immortalitas incõmutabilitas est, quam nulla potest habere cratura, quoniã solius creatoris est. Vnde Iacobus ait, Apud Deum non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Et Dauid. Mutabis ea, & mutabuntur: tu autem idem ipse es. Ideo Aug. super Gen. dicit ꝙ Deus nec per loca, nec per tempora mouetur: creatura vero per loca, & tempora. Et per tempora moueri, est per affectiones commutari, Deus autẽ nec loco, nec affectione mutari potest, qui per Prophetam ait: Ego Deus, & non mutor. qui est immutabilis solus. Vnde recte solus dicitur habere immortalitatem. In omni enim mutabili natura, vt ait. Augustinus contra Maximinum, nonnulla mors est ipsa mutatio, quia facit aliquid in ea non esse quod erat. Vnde & ipsa anima humana, quæ ideo dicitur immortalis, quia secundum modum suum nũquam desinit viuere, habet tñ quandam mortem suam: quia si iuste viuebat, & peccat, moritur iustitiæ: si peccatrix erat & iustificatur, moritur peccato: vt alias eius mutationes taceã, de quibus modo longum est disputare. Et creaturarum natura cœlestium mori potuit, quia peccare potuit. Nam & angeli peccaue-

Cap. 2.
1. Tim. 6. 8
Cap. 1.
Quę sit vera immortalitas, q̃ ĩ solo creatore est.
Iacob. 1. c
Psal. 101.
li. 8. c. 20. 21. 22. & 26.
Mal. 3. b.
Li. 3. c. 12.

runt,& dæmones facti sunt, quorum est diabolus princeps: & qui non peccauerunt, peccare potuerunt: & cuicunque rationali creaturæ præstatur, vt peccare non possit, non est hoc naturæ propriæ, sed Dei gratiæ. Et ideo solus Deus, vt ait Apostolus, habet immortalitatem: qui non cuiusquam gratia, sed natura sua nec potuit, nec potest aliqua conuersione mutari: nec potuit, nec poterit aliqua mutatione peccare. Proinde, vt ait Augu. in 1. lib. de Trini. substantiam Dei sine vlla sui commutatione mutabili facientem, & sine vllo suo temporali motu temporalia creantem, intueri & nosse, licet sit difficile, oportet. Verè ergo ac propriè incommutabilis est sola diuinitatis essentia: quæ sine sui mutatione cunctas condidit naturas.

1. Tim. 6

Cap. 1

Hic de simplicitate.

Quare creaturæ sit multiplex & nõ simplex.
Cap. 6.
Hic de corporali ostẽditur quare sit multiplex.

EADEMQVE sola propriè, ac vere simplex est, vbi nec partium, nec accidentium, nec quarumlibet formarum vlla est diuersitas, siue variatio, vel multitudo. Vt autem scias quomodo simplex sit illa substantia, te docet Aug. in 6. lib. de Trin. Animaduerte primò, quare omnis creatura sit multiplex: & nullo modo verè simplex, & primum de corporali, postea de spirituali creatura. Corporalis vtique creatura ex partibus constat, ita vt sit ibi aliqua pars minor, alia maior: & maius sit totum quàm quælibet pars: & in vnoquoq; corpore aliud est magnitudo, aliud color, aliud est figura. Potest enim imminuta magnitudine manere idem color, & eadem figura: & colore mutato, manere eadem figura, & eadem magnitudo. Ac per hoc multiplex esse conuincitur natura corporis: simplex autem nullo modo.

Hic de spirituali creatura ostendit quomodo sit multiplex, & non simplex.

Ex eodem lib. 6. cap. eodem.

CREATVRA quoq; spiritualis, vt est anima, in comparatione quidem corporis est simplex: sine comporatione verò corporis, est multiplex, & non simplex. Quæ ideo simplex dicitur respectu corporis, quia moles non diffunditur per spatium loci, sed in vnoquoq; corpore, & in toto tota est, & in qualibet eius parte tota est. Et ideo cum fit aliquid in quauis exigua particula corporis, quod sentiat anima, quamuis non fiat in toto corpore, illa tamen tota sentit, quia totam non latet. Sed tamen nec in ipsa tota anima vera simplicitas est. Cum enim aliud sit artificiosum esse, aliud inertem, aliud acutum, aliud memorem, aliud cupiditas, aliud timor. aliud lætitia, aliud tristitia: possintq; hæc & alia huiusmodi innumerabilia in animæ inueniri natura, & alia sine aliis, & alia magis, & alia minùs: manifestum est animæ non simplicem, sed multiplicem esse naturam. Nihil enim simplex mutabile est: omnis autem creatura mutabilis est: nulla ergo creatura verè simplex est.

Ibi. cap. 7.

Deus verò etsi multiplex dicatur, verè tamen & summè simplex est. Dicitur enim magnus, bonus, sapiens, beatus, verus, & quicquid aliud non indignè dici videtur: sed eadem magnitudo eius est, quæ sapientia. Non enim mole magnus est, sed virtute, & eadem bonitas eius est, quæ sapientia, & magnitudo, & veritas: & non est ibi aliud ipsum beatum esse, & aliud magnum, aut sapientem, aut verum, aut bonum esse, aut omnino esse. Quomõ Deus simplex est.

Qualiter Deus cùm sit simplex, multiplex tamen dicatur.

HIC diligenter notandum est cum dicat Augu. solum Deum verè simplicem esse: cur dicat eundem multipliciter dici: Sed hoc non propter diuersitatem accidentium, vel partium dicit, sed propter diuersitatem, ac multitudinem nominum, quæ de Deo dicuntur: quæ licet multiplicia sint, vnum tamen significant, scilicet diuinam naturam. Hæc enim non ita accipiuntur, cùm de illa incommutabili æternaque substantia incomparabiliter simpliciore quàm est humanus animus, dicũtur, quemadmodum cùm de creaturis dicuntur. Vnde August. in 6. lib. de Trini. Deo, inquit, est hoc esse, quod est fortē esse, vel sapientem esse, vel iustum esse, & si quid de illa simplici multiplicitate, vel multiplici simplicitate dixeris, quod substantia eius significetur. Humano autem animo non est hoc esse, quod est fortem esse, aut prudentem, aut iustum: potest .n. esse animus, & nullam istarum habere virtutum. Cap. 6.

Tanta est Dei simplicitas, quòd nulli prędicamentorum subiicitur.

QVOD autem in natura diuina nulla sit accidentium diuersitas, nullaq; penitus mutabilitas, sed perfecta simplicitas, ostendit August. in lib. 5. de Trinit, dicens. Intelligamus Deum quantum possumus, sine qualitate bonum, sine quantitate magnum, sine indigentia creatorem, sine situ præsidentem, sine habitu omnia continentem, sine loco vbiq; totũm, sine tempore sempiternum, sine vlla sui mutatione mutabilia facientem, nihilq; patientem. quisquis Deum ita cogitat, etsi nondum potest omnino inuenire quid sit ipse: piè tamen caueat quantùm potest aliquid de illo sentire, quod non sit. Ecce si subtiliter intendas ex his atque prædictis aperitur, illa prædicamenta artis dialecticæ Dei naturæ minimè conuenire, quæ nullis est subiecta accidentibus. Cap. 8

Quòd Deus non propriè, sed abusiuè dicitur substantia.

VNDE nec proprie dicitur substantia. vt Augu. ostendit: in lib. 7. de Trini. Sicut ab eo quod est esse appellatur essentia, ita ab eo quod est subsistere substantiam dicimus: si tamen dignum est, vt Deus dicatur subsistere. Hoc enim de his reb⁹ rectè intelligitur, in quibus, vt subiectis, sunt ea quæ in aliquo subiecto esse dicuntur: sicut in corpore color, aut forma. Corpus enim subsistit: & Cap. 4. & 5.

ideo

ideo substantia est. Res verò mutabiles, neq; simplices propriè dicuntur substantiæ. Deus autem si subsistit, vt substantia propriè dici possit, inest in eo aliquid tanquam in subiecto: & non est simplex. Nephas est autem dicere vt subsistat Deus, & subsit bonitati suæ: atque illa bonitas non substantia sit, vel potius essentia, neq; ipse Deus sit bonitas sua, sed in illo sit tanquam in subiecto. Vnde manifestum est Deum abusiuè substantiam vocari, vt nomine vsitatiori intelligatur essentia, quod verè ac propriè dicitur, ita vt fortasse solum Deum dici oporteat essentiam. Est enim verè solus, quia incommutabilis est.

Quod non est aliquid in Deo, quod non sit Deus.

Paulò post mediũ 4. lib. HVIVS autem essentiæ simplicitas, ac synceritas tanta est, ꝙ non est in ea aliquid, quod non sit ipsa: sed idem est habens, & quod habetur. vnde Hilarius in 7. lib. de Trini. ait, Non ex compositis Deus, qui vita est, subsistit: neque qui virtus est, ex infirmis continetur: neque qui lux est, obscuris coaptatur: neque qui spiritus est, ex disparibus formalis est. totũ quod in eo est, vnum est. Idem in 8. lib. de Trini. Nõ longe à fine lib. Non humano modo ex compositis Deus est, vt in eo aliud sit quod ab eo habetur, & aliud sit ipse qui habeat, sed totum vna est natura, scilicet, perfecta & infinita, & nõ ex disparibus constituta, sed viuens per totum ipsa. De hoc eodem Boetius in primo lib. de Trin. ait. Cap. 3. Quocirca hoc verè vnum est, in quo nullus numerus, nullum in eo aliud præter id quod in eo est: neque enim subiectum fieri potest. Augu. quoque in lib. de fide & Symbolo dicit: Cap. 9. circa finem eiusdem. In Dei substantia non est aliquid quod non sit substantia: quasi aliud sit ibi substantia, aliud quod accidit substantiæ. Sed quicquid ibi intelligi potest, substantia est. Verùm hec dici possunt facilè, & credi: videri autem nisi puro corde omnino non possunt. Item Augusti. 15. lib. de Trinitate. Cap. 17. Sic habetur in natura vniuscuiusque trium, quod qui habet, hoc sit quod habet, sicut immutabilis simplexque substantia. Vnde Isidor. ait, Lib. 1. de sum. bo. c. 1, & cap. 7 Eth. ca. 1. Deus simplex dicitur, siue non amittendo quod habet, seu quod aliud non est ipse, & aliud ꝙ in ipso est. Et cùm tantæ simplicitatis atque synceritatis sit natura diuina, est tamen in ea trinitatis personarum. Vnde Augusti. in lib. 11. de Ciuitate Dei. Cap. 10 Non propter hoc naturam summi boni simplicem dicimus, quia est pater in ea solus, aut filius in ea solus, aut spiritus sanctus in ea solus: aut quia est sola ista nominum Trinitas, siue substantia personarum, sicut Sabelliani putauerunt. Sed ideò simplex dicitur, quia est hoc quod habet: excepto quòd relatiuè quæque persona ad alteram dicitur, nec est ipsa. Nam vtique pater habet filium, ad quem relatiuè dicitur, nec tamen ipse est filius: & filius habet patrem, nec tamen ipse est pater. In quo

quo vero ad semetipsum dicitur, non ad alterum, hoc est quod habet, sicut ad semetipsum dicitur viuus habendo vitam, & eadem vita est ipse. Propter hoc vtique natura hæc dicitur simplex, quod non sit aliud habẽs, & aliud id quod habet, sicut in cęteris rebus est. Non enim habens liquorem liquor est, nec corpus color, nec anima est sapientia. Ecce quanta est identitas, quanta est vnitas, immutabilitas, simplicitas, puritas diuinæ substantiæ, iuxta infirmitatis nostræ valitudinem assignauimus.

De proprietatibus, & conditionibus essentialibus trinitatis, & vnitatis.

DISTINCTIO VIII.

Nunc de veritate, siue proprietate, &c.

Expositio. ERMINATIS superius duabus partib⁹ istius partis principalis, quę est de trinitate, ſm q intelligit̃, in quibus ad probandam trinitatem adduxit rationes, & remouit dubitationes, In hac tertia parte determinat Magister istius trinitatis, & vnitatis proprietates, & conditiones. Et qm̃ quædam sunt proprietates respicientes essentiam, vt veritas, quędam personas, vt gñatio, quædam vtraque, vt æqualitas: ideo hæc pars tres habet partes. In prima parte agit Magister de proprietatibus essentialibus. In secunda, de proprietatibus personalibus. ĩ. dist. 9. Nunc ad distinctionem personarum, &c. In tertia, de proprietatibus, & conditionibus, quodammodo essentialibus, & quodãmodo personalib⁹, sicut est æqualitas personarum, in æternitate, magnitudine, & veritate. ĩ. dis. 19. Nũc post q̃ coæternitatem trium personarum, &c. Prima pars, quæ continet præsentem distinctionem, tres habet partes, ſm tres proprietates, quas assignat. Prima est de veritate. Scd̃a est de immutabilitate. Et hæc ponit ibi. Dei etiam solius essentia proprie incõmmutabilis dr̃. Tertia, de simplicitate. Et hæc ponit̃ ibi. Eademq; sola proprie, ac vere simplex est, &c. Item, prima pars habet duas partes, quia primo attribuit Deo proprietatem veritatis. Secundo remouet dubitationem habentem ortum ex prędictis. ibi. Hic diligenter aduertendũ est, &c. Similiter secunda pars habet duas. In prima assignat Deo proprietatem incõmutabilitatis, & probat auctoritate August. In secunda, confirmat per Apostolũ. ibi. Ideoq; Apostolus loquens, &c. Tertia, de simplicitate infra subdiuidetur.

Diuisio.

Nunc de veritate, siue proprietate, &c. diuinæ essentiæ, &c.

Dub. 1. Videtur male dicere, quia omne quod habet proprium distinguitur: sed diuina essentia non est distinguibilis, ergo non habet proprium. Ad quod dicendum, q diuina essentia eo modo est distinguibilis, quõ hẽt proprietates, & econuerso. Quia quamuis in se nõ sit distinguibilis p plurificationem sui, nec a persona per diuersitatem, est tñ distinguibilis respectu essentiæ creatæ, respectu cuius habet has proprietates. Item, quæritur de illis tribus proprietatibus, quas ponit. s. de veritate, immutabilitate, simplicitate, cum multæ aliæ cõditiones sint diuinæ essentiæ, quare solum de his tribus agit. Respon. dicendum, q per has tres proprietates sufficienter distinguitur esse increatũ, a creato. Nam creatum eoipso. quod creatum, habet esse post nõ esse, & ita esse vanum, & possibile. ideo habet esse permixtum cum possibilitate, & pp hoc deficit a veritate, a stabilitate, & simplicitate. Increatũ vero esse habet contrarias proprietates, & in his sufficienter distinguitur. Nam veritas respicit, quod est: immutabilitas, quo est: simplicitas, vtrunque. Ideo patet sufficientia, & ordo. Respon. Dub. 2. Respon.

Sicut

Sicut enim ab eo quòd est sapere dicitur sapientia.

Dub. 3. Non videtur dicere verum. Sicut enim albedo se habet ad albū, ita sapientia ad sapere: sed albedo non dr ab albo, imo magis ecōtra, ergo. &c.

Respon. 3 Respon. dicendum, ꝙ ſm intellectū componentem, sapere dr a sapientia, quia intellectus componens procedit ab abstracto ad concretum. Secundum vero intellectum resoluentē, est econuerso, & quātum ad hunc 5. dist. c. 2. loquitur Aug. Vel posset dici, ꝙ loquitur secundum considerationem Grammatici, non Logici.

Quis magis est quàm ille, qui dixit famulo.

Dub. 4. Videtur male dicere, qa esse non recipit magis, & minus, & maximū in Deo. Respon. Respon. dicendum, Quòd 4 magis, & minus dupliciter possunt considerari. s. in cōparatione ad idē, & sic non dicunt intensionem, & remissionem. Vel in comparatione ad diuersas substantias, & naturas, & sic dicunt gradum, & excessum, & sic est bene ponere magis, & minus in ente, respectu creatoris, & creaturæ, & respectu creaturarū adinuicē: sed in comparatione creaturæ ad creatorem, est excessus improportionabilis, & infinitus: respectu creaturarū ad seinuicem, est proportionabilis.

Cuius essentia non nouit præteritum, vel futurum.

Dub. 5. Li. 2. c. 15. Videtur enim esse ista proprietas & angelorū, quia Aug. de Ciuit. Dei dicit, ꝙ immortalitas angelorū non est preterita, quasi non sit, nec futura quasi nondum sit, sed semper est pͥsens, ergo non est proprium solius 5 Dei. Respon. Respon. quidam dicunt, ꝙ duratio cui est simplex, & tota simul, nō habens præteritum, & futurum: nihilominus ipsum euiternū, seu æternum habet præteritum, & futurum quantum ad affectiones; & ita proprium est solius Dei. Alij dicunt, ꝙ in omni duratione creata qn̄ differt a durante, etiam habet esse possibile cum priori, & posteriori: sed distinguūt in priori, & posteriori. Quoddam enim est quod dicit durationis successionem, quoddam successionis 6 durationem cum variatione, & innouatione. Primum est in æuo. Secundum in tempore, & hoc vult Anselmus expresse. & hoc credo probabilius, & patet responsio ad verbum Aug. Ipse. n. loquit̄ de priori, & posteriori, quod quidem dicit innouationē, & variationē, & corruptionē. Anselmus

Cuius essentiæ comparatum nostrum esse, non est.

Videtur hoc falsum. Quia quod inest alicui substantialiter, non adimitur comparatione aliqua. sed esse est substantiale rei cuilibet, ergo, &c. Dub. 6. Item, ex comparatione ad Deū creatura melioratur. vt dicit Augus. ergo magis est. q̄ si non cōparet, ergo, &c. 7. lib. cōf. cap. 11. Respon. duplicitar est accipere talē comparationem. Vno modo ſm rationem influentiæ, & receptionis, & sic creatura ad Deum comparata est magis q̄ si non compareretur. Alio modo comparatur secundum habitudinem æquiparantiæ, & proportionis. & hoc modo verum est, ꝙ nulla est ratio proportionabilis ſm conditionem veritatis, & nobilitatis esse diuini: & ideo quasi nihil est, non oīno in se, sed nihil a proportione: quia non potest inueniri aliqua proportio quantitatiua. Respon. 7

Dicatur ergo, quòd semper fuit, est; & erit.

8 Videtur hæc verba non debere dici de Deo: quia dicunt diuersa tēpora: sed in Deo non cadit diuersitas temporum. Respon. Quidam voluerunt dicere, ꝙ actus isti non prædicant de Deo diuersa tempora ſm essentiam, sed ſm concomitantiam, qa diuinum esse oīno inuariatū, omne tempus concomitatur: sed hæc positio non soluit plene. Dicitur. n. vere ꝙ Deus fuit ante omne tempus, ergo concomitantiam non potest dicere. Ideo dicunt alij, ꝙ tempus consignificatum non est dispositio rei acceptæ, siue intellectæ, qn̄ dr de Deo, sed solum Respon.

solum modi intelligendi; qñ vero de re mobili, vtroq; modo, exemplum. patet de masculino gñe in lapide, & viro, qñ in viro est vt dispositio rei acceptę, in lapide, vt modus intelligendi solum. Sed hæc positio non videtur sufficiens; quia intellectus non potuit pręteritum circa suum intelligere, qñ intelligit Deum fuisse. ergo oportet, ꝙ ponat circa rem. Propter hoc notandum, ꝙ verba diuersorum temporum aliter dicuntur de æterno, aliter de ęuiterno, aliter de temporali. Nam respectu temporalis important mutabilitatem, & successionem, & durationem. Secundum vero, ꝙ de ęuiternis dicuntur, duo tantum important, successionem, & durationem, sicut vult Hieron. Aug. & Ansel. Secundũ vero ꝙ dñr de Deo, important solum durationem. Vnde dicitur Deus fuit: quia eius duratio non cępit. Deus est, quia duratio eius non interrumpitur. Deus erit, quia non desinit, nec corrumpitur. Proprie ergo loquẽdo non dñr de Deo, vt dicit Hiero. Large aũt loquendo dñr, vt dicit Magister, & August. & ad hoc vadit opinio Magistri.

Hierony. ad Dama. sce. tom. 2 epis. Aug. sup Io. 99 Ansel. lib. de Deo attributis. 1. Thi. 6.

Esse non est Deo accidens, &c.

dub. 8. Quæritur, quia cum esse nec creaturæ sit accidẽs [nulli. n. omnino rei accidit esse] qũo ergo per hoc notat Deus differre a creatura.

Respon. Respon. dicendum, ꝙ accidens dicit quid natũ in alio esse, ab alio exire, & ab alio recedere. Accidens. n. dr̃ quod inest subiecto, ab illo trahit ortum, & propterea potest adesse, & ab esse. In his tribus proprietatibus coicat esse creatum, licet non eodẽ modo oino. Nã esse nostrum pẽdet ab alio sustinẽte, oritur ab alio efficiente. Creatura etiã nata est suũ esse perdere: ideo esse ei[9] est quasi accidens, non tñ vere accidens, quia cum pendeat a Deo, non pendet sicut a subiecto, econuerso est in Deo, & ideo dicit Hilarius, ꝙ esse non est accidens Deo: & hoc ꝑpter contrarias proprietates. Quia accidens natũ est alij inesse, propter hoc dicit subsistens veritas. Quia natum est ab alio exire, contra hoc, dicit manẽs causa. Quia natũ est etiã ab alio recedere, contra hoc dicit naturalis generis ꝓprietas, q̃ nõ dimittit esse.

li. de Tri.

Solus De[9] habet immortalitatẽ.

Quæritur, qũo hoc intelligat immortalitas cum hic dicat Aug. ꝙ accipitur pro incommutabilitate: sed hoc non videtur conueniens. Mors enim non dicit oẽm mutabilitatem: sed solum corruptibilitatẽ viuentiũ. ergo non idem est dicere. Respon. Sicut vita accipitur cõiter, & proprie ita & mors, ita & immortalitas. Vno enim modo dr̃ vita actus continuus, & internus, qui est a forma spũali, & sic dr̃ proprie, & sic immortalitas dicit vitam talem cum possibilitate ad eius priuationem. Alio modo dr̃ vita actus completus potẽtiæ, quæ est ẽm rei naturam, sicut dr̃ aqua viua, quæ habet operationem aquæ conuenientem, & hoc modo importat, repugnãtiam ad corruptionem: & ideo debet dici ẽm hanc vitam immortalem, qđ est ita in actu completo, ꝙ nullo modo potest aliquã peiorationem recipere, & sic accipit Apostol[9], & exponit.

Dub. 9. li. 1. de Tri.

Respon. 10

Nec vicissitudinis obumbratio.

Quæritur, quæ differentia est inter vicissitudinẽ, & obumbrationẽ, & quæ conuenientia rõne, cuius dicatur vicissitudo obumbrare. Dicendum, ꝙ vicissitudo importat numerũ vicis, & iste est numer[9] cũ interruptione. Sed obũbratio dr̃ ꝑ priuationem actus lucis. Qm̃ ergo act[9] formæ, lux est priuatio ei[9], recte dr̃ obũbratio, & quia vicissitudo rõne numeri dicit interruptionẽ, & rõne interruptionis dicit priuationẽ, & rõne priuationis obũbrationẽ, & hinc est quod recte dicitur vicissitudinis obumbratio.

Dub. 10.

Respon.

IN hac parte iste ad euidentiam duarum primarum proprietatũ quas Magister primo assignat. s. veritatis, & incommutabilitatis, duo principaliter quæruntur. Primo de ipsa veritate. Secundo de immutabilitate. De veritate iterum quæruntur duo. Primo vtrũ veritas sit proprietas diuini esse. Secundo vtrum sit eius ꝓprietas in summo, idest a Deo ꝙ non possit cogitari non esse.

Artic. 1.

QVAE-

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Veritas pro vt distinguitur cõtra impuritatem, dissimilitudinem, & obscuritatem, est proprietas diuini esse.

QVOD veritas sit proprietas diuini esse ostẽditur auctoritatibus, & rõnibus. Primo modo sic auctoritate Hie. ad Marcellam, & habet in litera. Sol' Deus vere est, cuius essentiæ comparatum n'rum esse, non est: sed qđ alicui soli cõuenit, est propriũ illi, ergo veritas est proprium diuini esse. Itẽ, Aug. de vera religi. Falsitas est in illis rebus, quę imitãtur illud vnũ, quo est vnũ, qcquid est, in quãtũ illud implere non possunt. Si ergo nulla creatura põt illud summe unũ implere, veritas nõ est in aliqua creatura: sed in oĩbus falsitas. Item, Aug. in solil. & de vera relig. dicit, ꝙ lux increata est rõ cognoscẽdi, & sola lux increata est veritas, ergo veritas est proprietas Dei solius. Itẽ, Ansel. in li. de veritate dicit, ꝙ oĩa sunt vera prima veritate, aut ergo intelligit effectiue, aut formaliter. Non effectiue, quia similiter omnia possunt dici bona prima bonitate, ergo intelligitur formaliter, ergo non est alia veritas, q̃ veritas increata, ergo si illa est, est in Deo, &c. ergo veritas est solius Dei proprietas. Item, rõnibus probatur sic. Veritas, & vanitas opponunt, sed oĩs creatura habet vanitatem, & permixtionem cũ non esse, cũ sit ex nihilo, & solus De' hac caret oĩno, ergo in solo Deo est veritas. Item, veritas opponitur vmbræ. Quod enim est vmbra rei non habet veritatem: sed creaturæ sunt vmbræ illius summi, ergo non habent veritatẽ in esse. Item, veritas est qua aliquid est verum: sed veritas est vera, cum sit cognoscibilis: sed constat ꝙ non alio, q̃ se, quia alias esset abire in infinitum; sed quod est verum seipso, est verum per essentiam, ergo oĩs veritas est vera per essentiam: sed sola veritas increata est vera per essentiam, ergo veritas est proprietas Dei solius.

Fundamenta.

Contra. Si veritas est Dei proprietas, aut ergo veritas complexa, aut incõplexa. Non complexa; quia talis est cũ cõpositione: in Deo aũt nõ est cõpositio aliqua. Nõ incõplexa, q̃a hæc cõuertitur cum ente: ergo cum entitas non sit Dei proprietas, pari ratione, nec veritas erit. Item, verum æque commune est, vt bonum, & quodammodo magis: sed bonitas non est Dei proprietas, ergo pari ratione, nec veritas. Item, veritas est ratio discernendi creatorem a creatura, & creaturam a creatura: sed quod est ratio discernendi, & distinguendi, est diuersum in diuersis, ergo alia veritas est in Deo, q̃ in creatura, & in vna creatura, q̃ in alia, ergo non est propriũ solius Dei. Item, Aug. in solilo. Verum est id quod est, ergo veritas est ipsã entitas, ergo non est propriũ essentiæ. quia si sic, qua ratione dicit veritas est proprietas essentiæ, posset dici ecõuerso, cum oĩno idem sint.

Ad opp.

℟ RESP. Dicendum, ꝙ veritas habet triplicem comparationem. Habet enim comparari ad subiectum quod informat, ad principium quod repræsentat, & ad intellectum quem excitat. In comparatione ad subiectum veritatis dicitur veritas actus, & potentiæ indiuisio. In comparatione ad principium, dicitur veritas summæ veritatis, & primæ repræsentatio, siue imitatio. In comparatione ad intellectum, dicitur veritas ratio distinguendi. Et in oĩbus illis comparationibus dupliciter potest accipi veritas. Vno modo prout distinguitur contra falsitatẽ. Alio modo, put distinguitur contra permixtionem, sm ꝙ verum dicitur purum, & impermixtum: prout veritas diuiditur contra falsitatem, qua est priuatio indiuisionis, imitationis, expressionis, sic cum in creatura sit aliquo modo inuenire, & indiuisionem, & imitationem, & expressionem, sic est veritas, non tantum in creatore: sed etiã in creatura, & sic non assignatur Dei proprietas. Alio modo prout veritas diuiditur 12 13 14

diuiditur contra permixtionem, siue impuritatem, sic est in solo Deo. Nam in solo Deo est indiuisio pura non permixta, alicui diuersitati. In solo Deo est imitatio, & similitudo pura non permixta, alicui dissimilitudini. Et in solo Deo est expressio luminis non permixti obscuritate. In creatura autem est indiuisio, cum actus, & potentiæ diuersitate, & imitatio cum dissimilitudine. Est vlterius in ea expressio cum obscuritate, & ideo hoc modo est veritas diuini esse proprietas, & sic accipit Magister, & Aug. & Hieron. Vocant.n.verum esse quod nihil habet de possibilitate, nihil habet de vanitate, nihil de nõ entitate: & ideo in Deo non cadit præteritio, & futuritio, quæ aliquo modo non entia sunt, & sic procedunt duæ pri-
15 mæ auctoritates, & rõnes. A D illud vero quod obijcitur, ꝙ non sit alia veritas ꝙ̃ æterna, quia ipsa sola facit intelligere, dicendum, ꝙ sicut color est obiectum visus, & motiuũ visus: tñ non sine actu lucis, & differt ipsa a luce; sic dicendũ, ꝙ veritas creata quãuis nõ possit mouere sine veritate increata, nihilominus est motiua suo modo, & alia veritas est ab illa.

16 A D illud quod obijcitur de Ansel. ꝙ oĩa sunt vera veritate prima, dicẽdũ, ꝙ verum de sui impositione dicit cõparationem ad causam exemplarem, sicut bonum ad causam finalem. Sicut.n.dicitur bonum rõne ordinis, sic verum rõne expressionis, & ratio exprimendi est ipsius exemplaris: sicut ergo cum dr̃ de bonis creatis, ꝙ sunt bona bonitate increata, bonitas prædicat finem in ablatiuo, non formam, quia bonitas nullius creati est forma. Similiter cum dr̃ ꝙ oĩa sunt veritate increata, vera, ablatiuus dicit causam formalem, exemplarem. Oĩa.n.vera sunt, & nata sunt se exprimere, expressione illius summi luminis. quod si cessaret influere, cætera desinerent esse vera: ideo nulla veritas creata est vera per essentiã sed p participatione, & p hoc patet vltima.

17 A D illud vero quod obijcitur in contrariũ, ꝙ non sit proprietas, patet Respõ, qm̃ obijcit de veritate ſm ꝙ hẽt oppositionẽ ad defectũ falsitatis, nõ ad ꝑmixtionẽ possibilitatis: ꝓdicto.n.mõ cõuenit nõ tm̃ creatori: sed ẽt creaturę. A D illud qđ obijcit 18
ꝙ veritas est idẽ, ꝙ diuina essentia. Dicẽdũ, ꝙ de rõne ꝓprietatis i creaturis sunt ista tria. Primũ est qđ cõuenit soli. Scđm est, ꝙ est rõ innotescẽdi. Tertiũ est, ꝙ differt ab eo, cui⁹ est ꝓprietas. Duo prima sunt pfectionis. Vltimũ vero imperfectionis, qa excludit simplicitatẽ: & ideo veritas dr̃ diuinę essentię ꝓprietas, nõ qa differat, vel sit inhęrẽs diuinæ essentiæ, sicut ãns subiecto. sed qa soli conuenit, & est rõ cognoscẽdi eã. Et hæc est causa quare ecõuerso essentia nõ est ꝓprietas veritatis, qa nõ est rõ innotescẽdi eã, sicut ecõuerso. Si aũt quæras cum 19
idẽ significẽt, essentia, & veritas, quare vnũ est rõ cognoscẽdi alterum, & nõ ecõuerso: Ad hoc dixerũt aliqui, ꝙ quis idẽ significent essentia, & veritas, tñ vnum.s.veritas est magis rõ cognoscẽdi, rõne connotati. Sed hoc nõ põt stare, qa veritas nihil cõnotat. Dicendũ ergo, ꝙ hoc est rõne modi significãdi, & intelligẽdi. Et notãdũ, ꝙ dupliciter est loqui de his noĩbus. Vno mõ rõne eius qđ noĩant, seu significant, alio modo rõne eius, i quo 20
significat poni qđ noĩant. Vnde differt dicere sensum, & sensum hoĩs: qa primo dr̃ cõe ad sensum hoĩs, & bruti. deinde ꝓprium. Quia si ergo accipimus hmõi noĩa ſm se, alia est rõ essentię, alia veritatis: qm̃ essentia dicit quid, veritas cõditionẽ entis. Cũ vero essentiã, & veritatẽ trahimus ad Deũ, quãuis idem sint, tñ rõne gñalium significatorũ, vnum accipitur vt ꝓprietas alterius, & nõ est ibi synonymia, nec sunt noĩa synonyma: sed manet ratio subiecti, & ꝓprietatis ſm modũ significãdi, & manet & ſm modũ intelligendi. Quia p essentiã in creatura, intelligimus essentiã i cratore, & p veritatẽ creaturæ, intelligim⁹ veritatẽ increatã. Vñ sicut veritas creata est ꝓprietas, & rõ cognoscẽdi essentiã creatã, sic veritas increata ſm rõnem significandi, & intelligendi est ratio cognoscendi, & intelligendi essentiam increatam.

QVAE-

tuit filium generare, sed si non fuerit oportunũ nec conueniens, sed omne inconueniens in Deo est impossibile, ergo impossibile fuit filium generare, ergo filius non põt generare, ergo non habet potentiam generandi, qa omni potentia est potens ille qui habet eam, ergo &c. Item, Ansel. in monolo. Qui põt quod sibi nõ cõuenit, quãto magis hoc põt, tãtomagis aduersitas, & peruersitas possunt in eũ, ergo cũ filio nõ conueniat generare, si posset, potẽtia illa esset in eo miseria, sed nullã habet miseriã, ergo nec potentiã generandi. Itẽ, ratione probatur hoc idem. Sicut omne illud in quo aliqua duo necessario distinguũtur, si necessario conuenit vni, impossibile est vnquã conuenire alij, sicut patet. Si Petrus, & Iohannes necessario differũt in albedine, & albedo cõuenit Petro, impossibile est ꝙ Iohãni conueniat, sed pater, & filius sunt ꝑsonaliter distĩcti, ita quòd necesse est esse distinctos, & non est dare in quo distinguũtur, nisi in hoc ꝙ ille est generãs, iste genitus: ergo cum generare conueniat patri impossibile est quòd conueniat filio, ergo filius non potest generare, ergo non habet potentiam generandi. Item, gñatio filij à patre similis est expresse ipsi generationi verbi à mente, sed verbum genitum non habet potentiã generandi aliud verbum, imo oportet ꝙ omne verbũ immediate sit à mente, ergo si recte simile est verbum increatum, non habet potentiam generandi, sed generãdi potentia est in solo patre. Itẽ, fiat argumentatio Aug. ducẽs ad impossibile. Si filius habet potentiam siue posse generandi, ponatur ꝙ generet, quæro ne secundo similiter, & si non est stare in primo, oportet ponere infinitos filios. Quia qua rõne nõ stat in primo, ergo nec in aliquo, ergo si est stare, quia hoc repugnat diuinę completioni. s. qua rõne statur in aliquo, statur in primo, ergo prim⁹ nõ habet potentiã generandi. Item, fiat argumentatio Richar, vt cũ si generaret filius aliũ filium, ergo cũ filius genitus magis attineat patri q̃ alius, secundum hoc nõ esset ibi summa, & æqualis connexio, ergo nec summa, & æqualis distinctio, ergo nec perfecta beatitudo, q̃ omnia tanq̃ summe impossibilia respuit pia fides.

RESP. Opinio aliquorũ est ꝙ in filio est potẽtia generandi, sed nõ generat. Hoc aũt non est, quia non põt, sed quia non conuenit ei. Et ponunt simile in creaturarũ productione siue creatione. De⁹ põt infinitas creaturas producere, sed ꝙ non producit, hoc non est ex impotentia, sed quia nõ cõuenit ei, sic & in proposito. Sed contra. Ponatur tunc quòd illa potẽtia q̃ est in filio ad generandũ ducat in actũ, constat quòd filius generabit Deũ æternum, ergo aliquid poterat incipere habere esse, & esse ęternum, hoc aũt est impossibile, & non intelligibile, propter hoc dicendũ, quòd pr̃ non cõmunicat filio potentiã generãdi propter duo. Vnũ est quia nõ põt aliud, quia nõ debet. Ratio aũt quare non potest, hæc est, quia fęcũditas ad generandum est in patre, quia principium, & ideo principiũ, quia primũ. Impossibile aũt est ꝙ principium cõmunicet alij primitatem. Nam hoc est oppositio in adiecto, quòd ꝑsona producta sit prima. Quia ergo fęcunditas ad generandũ ex primitate patri inerat, ideo non põt eam cõmunicare filio, & hanc credo propriã esse rõnem huius, sicut infra patebit di. 27. vbi agetur quare pater generat. Similiter non debet communicare, quia in emanatione diuina personarũ debet attẽdi originalis distinctio, & plenissima cõmunicatio. Originalis distinctio, quia necesse est ea, quæ communicãt in natura, distingui vel per materiam, vel ꝑ originem. Per materiam distingui personas est impossibile: quia vbi est talis modus distinguendi, est compositio & variatio, & formæ multiplicatio: quæ oĩa Deo repugnant qui est simplex, & inuariabilis, & vere vnum, & ideo necesse est distingui ꝑ originem, siue habitudinem: ergo ꝑ generare & generari: ergo si filius põt generare, põt etiã nõ distingui. Si tu dicas, ꝙ adhuc est distinctio: quia vnus tm̃ pater, ali⁹ tm̃ filius, alius pr̃ & filius. Tunc ego oppono 16

Scotus inquit, quod principiũ generãdi est in supposito conuenienti, & d. Bon. rõnem huius conueniẽtiæ aperit.

pono tibi, quod secundus filius posset generare eadē rōne qua primus, & tunc duo essent, quorū vterq; esset pater, & filius. Similiter propter plenissimam cōmunicationem non debet communicare, quia multiplicatio suppositorum ſm similem modum egrediēdi, non est nisi aut propter defectum durationis, sicut dictū est in generabilibus, & corruptibilibus, vt per successiuā generationē perpetuetur esse, aut propter defectū perfectę actionis, vt fiat per plures quod non potest per vnū, sicut sunt perfectæ plures stellæ, quia non sufficeret vna ad hoc quod faciūt omnes. Sic etiā plures Angeli, & plures animæ ad implēdam illam ciuitatem, & manifestandā Dei bonitatem, quā nec anima, nec vnus Angelus poterat sufficienter manifestare. Cum ergo in filio Dei sit plenissima cōmunicatio, quia totam infinitatem suā dat sibi pr, non fuit conueniens quod communicaret filio illam potentiam, & ideo fuit impossibile, quia inconueniens quodlibet in diuinis est impossibile.

17 AD illud autē quod obijcitur in contrariū per auctoritatem Hila. quod filius habet in se naturā gignentem, dicēdum, quod verbum illud est improprium, & ex verbis improprijs non est arguendum, sed magis eorum improprietas exponenda, & Magr̄ superius exposuit. Est enim sensus, habet
18 in se naturā gignentē, idest naturam patris gignētis. AD illud quod obijcitur quod non potuit, dicendum quod Magister bene exposuit. i. non fuit ex hoc impotens. Vnde ſm artem distinguēdū est qn̄ dicitur, filius nō potuit generare, quia, non, pōt teneri priuatiue, & tunc est sensus non potuit. i. impotens fuit, & tunc negatur potentia, & relinquitur aptitudo, sicut de trunco dicitur quod nō potest gradi: hoc modo non pōt dici de filio, quia non habet ad hoc aptitudinem, & in hoc sensu sequitur Aug. Alio modo non posse, tenetur negatiue, & in hoc sensu concedendū est, quòd filius nō
19 potuit generare. AD illud qđ obijcitur quòd pater cōmunicat filio potentiā spiratiuam, patet responsio, quia cum filius generetur, non potest habere primitatē respectu generationis, sed cū non spiretur est inspirabilis, & ideo potuit habere primitatē, & fęcunditatem respectu illius, & sic patet quod non valet ratio. AD illud quod 20
obijcitur quod filius est expressissima imago &c. Dicendū, quòd filius est expressissima imago, quia repręsentat in oībus in quibus imago nata est repræsentare, sed tamen imago sic nata est repræsentare, vt tamen ipsa non sit imaginatum, alioquin non esset imago. Si aūt filius repræsentaret in actu generandi, iam esset pater: & ideo nec intelligibile, nec possibile est filiū generare, siue in ḡnatione patrem imitari. AD illud quod obijcit 21
de luce, & splendore, dicendū, quòd non est simile, quia lux non perfecte se multiplicat in primo splendore, ideo in pluribus facit quod non pōt in vno. Similiter, & in filio carnali intelligendum. Vnde vnus pater generat plures filios carnales. Hæc ēt ratio non est principalis, sed illa quæ dicta est supra, quia in his inferioribus non est fęcunditas per rōnem primitatis, sed per rationē perfectionis. In Deo autē quia est perfectissimum, & primum, non tn̄ est per naturam perfectionis, quia tunc in omnibus personis esset, & status esse non posset, sed per rationem primitatis. Itē, rōnes istę non procedunt per simile, imo magis per dissimile.

QVAESTIO III.

CONCLVSIO.

Posse generare, & posse creare, est vnicum posse re ipsa, licet ratione differant.

TRVM posse generare, & creare sit vnicū posse, & quod non sit vnicum videtur per Aug. Alio est pater, alio est Deus, ergo alio est generans, alio creans: sed potentia generandi est generans, potentia creandi est creans, ergo &c. Itē, potentiæ distinguuntur per actus, & actus per obiecta, ergo si generatio

Ad opp.

1. de ani.

generatio terminatur ad Deum, & creatio ad creaturā, & hæc sunt omnino diuersa, ergo &c. Itē, potentiæ plurificātur per subiecta, quia in pluribus subiectis plures sunt potentiæ, sed potentia creandi est in filio sine posse creare, in eo aūt non est posse generare, ergo non sunt vnum posse. Item, quæcunque sic se hñt ꝙ vnum potest intelligi altero non intellecto, & econuerso, illa non sunt vnū. Sed posse generare pōt intelligi circūscripta potentia creandi, ergo &c. Contra. vnius potētis oīno simplicis vnicum tm̄ est posse, pater est potēs omnino simplex, ergo vnicū tm̄ habet posse, sed habet posse generare, & posse creare, ergo illa duo sunt vnicū posse. Item, si posse est aliud, & aliud, cum posse generar̄ respiciat personā, posse creare naturā, ergo natura, & persona sunt duo, ergo nec natura de persona, nec econuerso dicitur, quod est omnino falsum. Item, si est distinctio inter posse generare & posse creare, ergo est ibi ordo. quæro ergo quid sit prius secundum rationem intelligendi. Et ꝙ potentia generandi vr̄, quia est respectu æterni, & ęternū ante tpale. Sed contra, Intellectus cōmunis est ante intellectum proprij: sed potentia creandi dicit cōmune tribus, potentia generādi proprium patris, ergo &c.

Fundamenta.

22 RESP. dicendū ꝙ posse gñare & posse creare, est posse vnicum, tñ dupliciter dictū. Vnum.n. esse est in re, esse patrem, & esse Deū, differens aūt ſm rōnem intelligendi: quia est absolutū, cum dico esse Deum, idē est relatum, cū dico esse patrem: similiter & ſ posse est intelligendū, vñ sicut essentia & persona vnū sunt in re, tñ est differentia rōnis in intelligēdo, & in dicendo. Similiter dicendum est de potentia generandi, & creandi, & sicut est ibi differentia non re, sed ſm rōnem, ita est ibi ordo secundum rōnem intelligendi. Vnde secundū diuersas cōparationes habēt alium, & alium ordinem. Comparando enim posse creare, & posse generare ad illud cuius sunt, cum posse creare sit naturæ, posse generare sit personę, & intellectus communis est ante intellectum proprij, sic absque calumnia, prior est secundum rationem intelligendi potentia creandi. Comparādo autem ad illud ad quod terminatur, cum potentia creandi respiciat temporale, potentia vero generandi æternum, prior est secundum rationem intelligendi potentia generandi, q̄ potentia creandi, & sic patent obiecta de ordine. Concedendæ sunt ergo rationes ostendentes quòd differūt posse generare, & posse creare differentia secundum rem, siue secundum essentiam.

AD illud quod obijcitur ꝙ alio est Deus, alio pater, dicendum quòd Aug. loquitur de alio, & alio alietate rōnis, & non rei. Et intelligitur alietas rationis per illum modum quo supra dictum est dist. 5. vbi quæritur verum essentia generet. AD illud qđ obijcitur quòd potentiæ distinguuntur per actus, &c dicendum quod verum est hoc de illis actibus qui habent completionem ab obiectis, sed non sunt sic actus diuini. Vnde quāuis creatura, & filius omnino differant, attamen generatio, & creatio idem sunt, sicut essentia, & persona, Deus enim in agendo nō completur ab obiecto, quia seipso agit. AD illud quod obijcitur, quod potentię plurificantur per subiecta, dicendum, quòd istud verum est de subiecto proprio, sed filius non inquantum filius, est subiectum potentiæ creandi, sed inquantum Deus. Et constat quòd sicut natura diuina non facit numerum cum patre, ita nec potentia respiciens naturam cum potentia patris. AD illud quod vltimo obijcitur, quòd vnum potest intelligi sine altero, & econuerso, dicendum, quòd aut loqueris quantum ad significatum, aut quantum ad connotatum. Si quantum ad connotatum, verum dicis quòd creatura pōt intelligi non intellecta persona filij, & econuerso. Si quātum ad principale significatū, dicis falsum, Impossibile est .n. intelligi potentiam generandi, sine potentia creādi, sicut impossibile est intelligere personam sine essentia.

23 24 25 26

Quæ-

QVAESTIO IIII.

CONCLVSIO.

Posse generari, & posse creari, quoad principale significatũ vniuoce dicuntur, quo vero ad connotatum analogice.

Ad opp. TRVM posse gñari & posse creari sit posse vniuocum. Et ꝙ non videtur, quia quãuis idem sit gñare, & creare quantum ad principale significatũ, aliud tñ est gñari, & creari, sicut creator, & creatura, ergo cum non habeat esse vniuocum creatura, & creator, ergo &c. Item, creatio dicit egressum, & mutationem, gñatio vero oẽm excludit mutationem, ergo cum posse creari importet potentiam transmutandi, posse gñari non, cum potentiæ differant in sua generalitate in potentia transmutãdi, & in hac non conuenitur, ergo in nulla. Item, omne distribuit terminum pro oĩb⁹, quæ vniuocantur, vel analogantur in illo: sed cum dico oĩpotens, nõ fit distributio pro illo, quod põt gñari, quia tunc filius non esset oĩpotens, ergo manifestum est, quòd vtrumq; posse nec est vniocũ, nec analogũ. aliquin oĩpotentia non conuenit filio.

Fundamenta. Sed contra. Res est commune ad fruibile, & vtibile, ergo cum æqualis ambitus, vel maioris sit possibile, quam res, & non sit maior differentia inter generatum, & creaturam, q̃ inter fruibile, & vtibile, pari rõne possibile, siue posse est commune ad vtrũq;. Item, in æternis nõ põt esse multiplicitas, nec diuersitas, ergo cum posse creari, & posse gñari ab æterno ante conditionem creaturæ fuerunt, ergo non habent multiplicationem in ipsa potentia. Item, cum dico, creatura põt creari, nihil dicit creatum quia illud vere dicitur de eo, quod oĩno nihil est, sicut de anima Antichristi, ergo solum dico potentiam agentis, sed potentia Dei est vnica, non habens aliquam multiplicitatem, ergo eius posse vniocũ est ad posse creari, & posse generari.

RESP. dicendum, ꝙ cum dico posse creari, & posse gñari, dico principale significatum, & dico connotatum. Quantum ad principale significatum, dico, quòd posse creari idem dicit re, quod posse creare, differens solum in modo loquendi, vel dicendi: quia quod dicitur per modũ actionis per posse creare, dr̃ per posse creari per modũ passionis. Quantũ vero ad connotatum, dicit effectum in creatura: quomodo ergo comparantur posse creari, & posse generari? Si comparentur rõne principalis significati, dico, quòd non tm̃ est vniuocum, imo & vnicum, vt visum est: aliter tñ, & aliter intellectũ, & enunciatũ, sicut posse gñare, & posse creare. Si autem rõne connotati comparentur, sic concedo, ꝙ est analogum, sicut hoc nomen res ad fruibilia, & vtibilia. Quãuis.n. creator, & creatura non habent cõmune vniuocum, habent tñ analogum. Notandum aũt ꝙ duplex est analogia. Est quædã ꝑ reductionẽ ad vnitatem naturę ꝑm prius, & posterius, & hæc põt esse cõparando creaturã ad creaturã, & in hac signũ distribuit ꝓ oĩbus contentis, nisi sit distributio restricta ex additione, vel ex vsu, siue modo loquẽdi, sicut distributio dr̃ accõmodata, vt si dicatur cœlũ tegit oĩa. Alia est analogia per reductionem ad vnitatem similitudinis proportionis, non naturæ, & quod sic analogatur, non est ĩter alia. Vnde distributio ꝓprie pro illo non distribuit, nisi sit extensa. Vnde Deus non est ens inter oĩa. Et hinc est, ꝙ oĩpotens nõ distribuit pro potentia gñandi proprie accepta distributione, nisi fiat quædam extẽsio, & ex illa per consequẽs fiat quædam appropriatio circa suppositum: vnde proprie oĩpotens conuenit tribus: quia non distribuit pro potẽtia gñandi, appropriate, autem secundũ quòd sit ampliatio ex parte signi, solius est patris. Ex his patent omnia obiecta, procedunt enim per diuersas vias, vt patet intuenti. 27

DE VERITATE, ET PROPRIETATE, & incommutabilitate, & simplicitate essentiæ Dei.

DISTINCT. VIII.

De proprietatibus, et cōditionibus essentialib⁹ trinitatis, & vnitatis. Cap. 2.

NVNC de veritate, siue proprietate, siue incommutabilitate, atque simplicitate diuinæ naturæ; siue substantiæ, siue essentiæ agendum est. Est itaque Deus, vt ait Aug. in 5. lib. de Trin. sine dubitatione substantia, vel si melius hoc appellatur, essentia: quam Græci vsiam vocant. Sicut enim ab eo, quod est sapere dicta est sapientia, & ab eo, quod est scire, dicta est scientia: ita ab eo, quod est esse, dicta est essentia. Et quis magis est, q̄ ille, q dixit famulo suo, Ego sum, qui sum? & dices filijs Israel. Qui est, misit me ad vos? Ipse vere, ac proprie dicitur essentia, cuius essentia non nouit præteritum, vel futurum. Vnde Hier. ad Marcellā scribens ait, Deus solus, qui exordium nō habet, veræ essentię nomen tenet: quia in eius cōparatione qui vere est, quia incommutabilis est, quasi non sint, quæ mutabilia sunt. De quo enim dicitur fuit, non est: & de quo dicitur erit, nondum est. Deus autem tantum est, qui non nouit fuisse, vel futurum esse. Solus ergo Deus vere est, cuius essentiæ comparatum nostrum esse, non est.

Exod. 3. d Hieron. in episto. ad Marcellā, de decem noībus, attigit qdē nomē essentię Dei, similiter ī episto. ad Damasū, cuius initium: Quā vetusto, satis iudicat hæc sentētia, sed ad verbū habet Isido. lib. 7. etymol. ca. 1. & in Rabano sup illud Exo. Qui est, misit me ad vos.

Qualiter intelligenda sint verba Hieronymi, quærendum est.

HIC diligenter aduertendū est, qūo intelligi debeant illa verba Hierony. s. Deus tantum est, & non nouit fuisse, vel futurum esse, tāquam non possit dici de Deo, fuit, vel erit: sed tantum, est: cum de eo scriptum frequenter reperiamus, fuit ab æterno, fuit semper, & erit in sæcula, & huiusmodi: vnde videtur, quia non est tantum dicendum de Deo fuit, vel est, vel erit. Si enim diceretur tantū, fuit: putaretur, ꝙ desierit esse: si diceretur tantum, est, putaretur, quod non semper fuerit, sed esse cœperit: si tantum diceretur, erit: putareť non esse modo. Dicatur ergo, quia semper fuit, est, & erit: vt intelligatur, quia nec cœpit, nec desijt, nec desinet esse. De hoc Aug. super Iohā. ita ait: Cū de sempiterna re proprie dicať, est: s̄m nos bene dr̄ fuit, & erit: fuit, qa nūquā desijt: erit, qa nūquā deerit: est, quia semper est: non præteriit, quasi quod nō maneat: non erit, quasi qđ nō erat. Cum ergo nostra locutio per tēpora varieť, de eo vere dicūtur verba cuiuslibet tēporis, qui nullo tēpore defuit, vel deest, vel deerit: & ideo non est mirum si de spiritu veritatis, veritas loquens dixit ꝑ futurum: quæcūq; audiet, loquetur: audiet. s. ab eo, a quo procedit. Audire illius est scire, idem etiam esse. A quo ergo est illi essentia, ab illo audientia, idest, scientia, q̄ non est aliud, quam essentia. Audiet ergo dixit de eo, quod audiuit: & audit. i. qđ semper sciuit, scit, & sciet. Ecce hic dicit Aug. verba cuiuslibet temporis dici de Deo; sed tamen proprie, est. Illud ergo quod Hieronymus dicit ita intelligendum

In tom. 9. 1 tract. 99. ad 16. cap.

Hic aperit quomodo sint intelligenda.

ligendum est. Non nouit fuisse, vel futurũ esse, sed tantum esse. i. cũ dicitur de Deo ꝙ fuit, vel erit, non est intelligẽdum, ꝙ præterijt, vel futurum sit, sed ꝙ existat simpliciter sine aliquo tẽporali motu. Licet enim verba substantiua diuersorum temporum de Deo dicanť (vt fuit, erit, est, erat) non tñ temporales motus esse distingunt. s. p̄teritum, vel futurum, vel præteritum imperfectum, vel præteritum perfectum, vel præteritum plusquamperfectum: sed essentiam, siue existentiam suæ diuinitatis simpliciter insinuant. Deus ergo solus proprie dicitur essentia, vel esse, Vnde Hilarius in 7. de Trinit. ait, esse non est accidens Deo, sed subsistens veritas, & manens causa, & naturalis generis proprietas. Non lõge a principio lib. 7.

Hic de incommutabilitate.

DEI etiam solius essentia incommutabilis dicitur proprie, q a nec mutatur, nec mutari potest. Vnde Aug. in 5. lib. de Trini. Aliæ, inquit, essentiæ, vel substantiæ capiunt accidentia, quibus in eis fiat vel magna, vel quantacũque mutatio: Deo autẽ aliquid huiusmodi accidere non potest: & ideo sola substantia, vel essentia, quæ est Deꝰ, incõmutabilis est, cui profecto maxime, ac verissime competit esse. Quod. n. mutatur, non seruat ipsum verum esse: & quod mutari potest. etiam si non mutetur, potest quod fuerat non esse. Ideoq; illud solum quod non tantum non mutatur, verumetiã mutari oĩno non potest, verissime dicitur esse. i. substantia patris, & filij, & spiritus sancti. Ideoq; Apostolus loquens de Deo ait. Qui solus habet immortalitatem. Vt enim ait Aug. in lib. 1. de Trin. Cũ anima quodãmodo immortalis esse dicatur & sit, non diceret Apostolus, Solꝰ Deus habet immortalitatem: nisi quia vera immortalitas incõmutabilitas est, quam nulla potest habere cratura, quoniã solius creatoris est. Vnde Iacobus ait, Apud Deum non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Et Dauid. Mutabis ea, & mutabuntur: tu autem idem ipse es. Ideo Aug. super Gen. dicit ꝙ Deus nec per loca, nec per tempora mouetur: creatura vero per loca, & tempora. Et per tempora moueri, est per affectiones commutari, Deus autẽ nec loco, nec affectione mutari potest, qui per Prophetam ait: Ego Deus, & non mutor. qui est immutabilis solus. Vnde recte solus dicitur habere immortalitatem. In omni enim mutabili natura, vt ait. Augustinus contra Maximinum, nonnulla mors est ipsa mutatio, quia facit aliquid in ea non esse quod erat. Vnde & ipsa anima humana, quæ ideo dicitur immortalis, quia secundum modum suum nũquam desinit viuere, habet tñ quandam mortem suam: quia si iuste viuebat, & peccat, moritur iustitiæ: si peccatrix erat & iustificatur, moritur peccato: vt alias eius mutationes taceã, de quibus modo longum est disputare. Et creaturarum natura cœlestium mori potuit, quia peccare potuit. Nam & angeli peccaue-

Cap. 2. 1. Tim. 6. Cap. 1. Quę sit vera immortalitas, ꝙ ĩ solo creatore est. Iacob. 1. c Psal. 101. li. 8. c. 20. 21. 22. & 26. Mal. 3. b. Li. 3. c. 12.

runt,& dæmones facti sunt, quorum est diabolus princeps: & qui non peccauerunt, peccare potuerunt: & cuicunque rationali creaturæ præstatur, vt peccare non possit, non est hoc naturæ propriæ, sed Dei gratiæ. Et ideo solus Deus, vt ait Apostolus, habet immortalitatem: qui non cuiusquam gratia, sed natura sua nec potuit, nec potest aliqua conuersione mutari: nec potuit, nec poterit aliqua mutatione peccare. Proinde, vt ait Augu. in 1. lib. de Trini. substantiam Dei sine vlla sui commutatione mutabili facientem, & sine vllo suo temporali motu temporalia creantem, intueri & nosse, licet sit difficile, oportet. Verè ergo ac propriè incommutabilis est sola diuinitatis essentia: quæ sine sui mutatione cunctas condidit naturas.

1. Tim. 6

Cap. 1

Hic de simplicitate.

Quare creaturæ sit multiplex & nō simplex.

EADEMQVE sola propriè, ac vere simplex est, vbi nec partium, nec accidentium, nec quarumlibet formarum vlla est diuersitas, siue variatio, vel multitudo. Vt autem scias quomodo simplex sit illa substantia, te docet Aug. in 6. lib. de Trin. Animaduerte primò, quare omnis creatura sit multiplex: & nullo modo verè simplex, & primum de corporali, postea de spirituali creatura. Corporalis vtique creatura ex partibus constat, ita vt sit ibi aliqua pars minor, alia maior: & maius sit totum quàm quælibet pars: & in vnoquoq; corpore aliud est magnitudo, aliud color, aliud est figura. Potest enim imminuta magnitudine manere idem color, & eadem figura: & colore mutato, manere eadem figura, & eadem magnitudo. Ac per hoc multiplex esse conuincitur natura corporis: simplex autem nullo modo.

Cap. 6.

Hic de corporali ostēditur quare sit multiplex.

Hic de spirituali creatura ostendit quomodo sit multiplex, & non simplex.

Ex eodem lib. 6. cap. eodem.

CREATVRA quoq; spiritualis, vt est anima, in comparatione quidem corporis est simplex: sine comporatione verò corporis, est multiplex, & non simplex. Quæ ideo simplex dicitur respectu corporis, quia moles non diffunditur per spatium loci, sed in vnoquoq; corpore, & in toto tota est, & in qualibet eius parte tota est. Et ideo cum fit aliquid in quauis exigua particula corporis, quod sentiat anima, quamuis non fiat in toto corpore, illa tamen tota sentit, quia totam non latet. Sed tamen nec in ipsa tota anima vera simplicitas est. Cum enim aliud sit artificiosum esse, aliud inertem, aliud acutum, aliud memorem, aliud cupiditas, aliud timor, aliud lætitia, aliud tristitia: possintq; hæc & alia huiusmodi innumerabilia in animæ inueniri natura, & alia sine aliis, & alia magis, & alia minùs: manifestum est animæ non simplicem, sed multiplicem esse naturam. Nihil enim simplex mutabile est: omnis autem creatura mutabilis est: nulla ergo creatura verè simplex est.

Ibi. cap. 7.

Deus

Deus verò etsi multiplex dicatur, verè tamen & summè simplex est. Dicitur enim magnus, bonus, sapiens, beatus, verus, & quicquid aliud non indignè dici videtur: sed eadem magnitudo eius est, quæ sapientia. Non enim mole magnus est, sed virtute, & eadem bonitas eius est, quæ sapientia, & magnitudo, & veritas: & non est ibi aliud ipsum beatum esse, & aliud magnum, aut sapientem, aut verum, aut bonum esse, aut omnino esse. Quomô Deus simplex est.

Qualiter Deus cùm sit simplex, multiplex tamen dicatur.

HIC diligenter notandum est cum dicat Augu. solum Deum verè simplicem esse: cur dicat eundem multipliciter dici: Sed hoc non propter diuersitatem accidentium, vel partium dicit, sed propter diuersitatem, ac multitudinem nominum, quæ de Deo dicuntur: quæ licet multiplicia sint, vnum tamen significant, scilicet diuinam naturam. Hæc enim non ita accipiuntur, cùm de illa incommutabili æternaque substantia incomparabiliter simpliciore quàm est humanus animus, dicũtur, quemadmodum cùm de creatùris dicuntur. Vnde August. in 6. lib. de Trini. Deo, inquit, est hoc esse, quod est fortè esse, vel sapientem esse, vel iustum esse, & si quid de illa simplici multiplicitate, vel multiplici simplicitate dixeris, quod substantia eius significetur. Humano autem animo non est hoc esse, quod est fortem esse, aut prudentem, aut iustum: potest .n. esse animus, & nullam istarum habere virtutum. Cap. 4.

Tanta est Dei simplicitas, quòd nulli prędicamentorum subiicitur.

QVOD autem in natura diuina nulla sit accidentium diuersitas, nullaq; penitus mutabilitas, sed perfecta simplicitas, ostendit August. in lib. 5. de Trinit. dicens. Intelligamus Deum quantum possumus, sine qualitate bonum, sine quantitate magnum, sine indigentia creatorem, sine situ præsidentem, sine habitu omnia continentem, sine loco vbiq; totũ, sine tempore sempiternum, sine vlla sui mutatione mutabilia facientem, nihilq; patientem. quisquis Deum ita cogitat, etsi nondum potest omnino inuenire quid sit ipse: piè tamen caueat quantùm potest aliquid de illo sentire, quod non sit. Ecce si subtiliter intendas ex his atque prædictis aperitur, illa prædicamenta artis dialecticæ Dei naturæ minimè conuenire, quæ nullis est subiecta accidentibus. Cap. 8

Quòd Deus non propriè, sed abusiuè dicitur substantia.

VNDE nec proprie dicitur substantia. vt Augu. ostendit: in lib. 7. de Trini. Sicut ab eo quod est esse appellatur essentia, ita ab eo quod est subsistere substantiam dicimus: si tamen dignum est, vt Deus dicatur subsistere. Hoc enim de his reb⁹ rectè intelligitur, in quibus, vt subiectis, sunt ea quæ in aliquo subiecto esse dicuntur: sicut in corpore color, aut forma. Corpus enim subsistit: & ideo Cap. 4. & 5.

ideo substantia est. Res verò mutabiles, neq; simplices propriè dicuntur substantiæ. Deus autem si subsistit, vt substantia propriè dici possit, inest in eo aliquid tanquam in subiecto: & non est simplex. Nephas est autem dicere vt subsistat Deus, & subsit bonitati suæ: atque illa bonitas non substantia sit, vel potius essentia, neq; ipse Deus sit bonitas sua, sed in illo sit tanquam in subiecto. Vnde manifestum est Deum abusiuè substantiam vocari, vt nomine vsitatiori intelligatur essentia, quod vere ac propriè dicitur, ita vt fortasse solum Deum dici oporteat essentiam. Est enim verè solus, quia incommutabilis est.

Quod non est aliquid in Deo, quod non sit Deus.

Paulò post mediū 4. lib. HVIVS autem essentiæ simplicitas, ac synceritas tanta est, ꝙ non est in ea aliquid, quod non sit ipsa: sed idem est habens, & quod habetur. vnde Hilarius in 7. lib. de Trini. ait, Non ex compositis Deus, qui vita est, subsistit: neque qui virtus est, ex infirmis continetur: neque qui lux est, obscuris coaptatur: neque qui spiritus est, ex disparibus formalis est. totū quod in eo est, vnum est. (Nō longe à fine lib.) Idem in 8. lib. de Trini. Non humano modo ex compositis Deus est, vt in eo aliud sit quod ab eo habetur, & aliud sit ipse qui habeat, sed totum vna est natura, scilicet, perfecta & infinita, & nō ex disparibus constituta, sed viuens per totum ipsa. De hoc eodem Boetius in primo lib. de Trin. ait. (Cap. 3.) Quocirca hoc verè vnum est, in quo nullus numerus, nullum in eo aliud præter id quod in eo est: neque enim subiectum fieri potest. Augu. quoque in lib. de fide & Symbolo dicit: (Cap. 9. circa finem eiusdem.) In Dei substantia non est aliquid quod non sit substantia: quasi aliud sit ibi substantia, aliud quod accidit substantiæ. Sed quicquid ibi intelligi potest, substantia est. Verùm hęc dici possunt facilè, & credi: videri autem nisi puro corde omnino non possunt. Item Augusti. 15. lib. de Trinitate. (Cap. 17.) Sic habetur in natura vniuscuiusque trium, quod qui habet, hoc sit quod habet, sicut immutabilis simplexque substantia. Vnde Isidor. ait, (Lib. 1. de sum. bo. c. 1, & cap. 7 Eth. ca. 1.) Deus simplex dicitur, siue non amittendo quod habet, seu quod aliud non est ipse, & aliud ꝙ in ipso est. Et cùm tantæ simplicitatis atque synceritatis sit natura diuina, est tamen in ea trinitatis personarum. Vnde Augusti. in lib. 11. de Ciuitate Dei. (Cap. 10) Non propter hoc naturam summi boni simplicem dicimus, quia est pater in ea solus, aut filius in ea solus, aut spiritus sanctus in ea solus: aut quia est sola ista nominum Trinitas, siue subsistantia personarum, sicut Sabelliani putauerunt. Sed ideò simplex dicitur, quia est hoc quod habet: excepto quòd relatiuè quæque persona ad alteram dicitur, nec est ipsa. Nam vtique pater habet filium, ad quem relatiuè dicitur, nec tamen ipse est filius: & filius habet patrem, nec tamen ipse est pater. In

quo

quo vero ad semetipsum dicitur, non ad alterum, hoc est quod habet, sicut ad semetipsum dicitur viuus habendo vitam, & eadem vita est ipse. Propter hoc vtique natura hæc dicitur simplex, quod non sit aliud habēs, & aliud id quod habet, sicut in ceteris rebus est. Non enim habens liquorem liquor est, nec corpus color, nec anima est sapientia. Ecce quanta est identitas, quanta est vnitas, immutabilitas, simplicitas, puritas diuinæ substantiæ, iuxta infirmitatis nostræ valitudinem assignauimus.

De proprietatibus, & conditionibus essentialibus trinitatis, & vnitatis.

DISTINCTIO VIII.

Nunc de veritate, siue proprietate, &c.

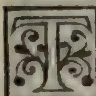

Expositio. TERMINATIS superius duabus partib[9] istius partis principalis, quę est de trinitate, ſm͠ꝙ intelligit, in quibus ad probandam trinitatem adduxit rationes, & remouit dubitationes, In hac tertia parte determinat

Diuisio. Magister istius trinitatis, & vnitatis proprietates, & conditiones. Et q̄m quædam sunt proprietates respicientes essentiam, vt veritas, quędam personas, vt gn̄atio, quædam vtraque, vt æqualitas: ideo hæc pars tres habet partes. In prima parte agit Magister de proprietatibus essentialibus. In secunda, de proprietatibus personalibus. j̄. dist. 9. Nunc ad distinctionem personarum, &c. In tertia, de proprietatibus, & conditionibus, quodammodo essentialibus, & quodāmodo personalib[9], sicut est æqualitas personarum, in æternitate, magnitudine, & veritate. j̄. dis. 19. Nūc post q̄ coæternitatem trium personarum, &c. Prima pars, quæ continet præsentem distinctionem, tres habet partes, ſm tres proprietates, quas assignat. Prima est de veritate. Sc̄da est de immutabilitate. Et hæc ponit̄ ibi. Dei etiam solius essentia proprie incōmmutabilis dr̄. Tertia, de simplicitate. Et hæc ponit̄ ibi. Eademq; sola proprie, ac vere simplex est, &c. Item, prima pars habet duas partes, quia primo attribuit Deo proprietatem veritatis. Secundo remouet dubitationem habentem ortum ex prędictis. ibi. Hic diligenter aduertendū est, &c. Similiter secunda pars habet duas. In prima assignat Deo proprietatem incōmutabilitatis, & probat auctoritate August. In secunda, confirmat per Apostolū. ibi. Ideoq; Apostolus loquens, &c. Tertia, de simplicitate infra subdiuidetur.

Nunc de veritate, siue proprietate, &c. diuinæ essentiæ, &c.

Videtur male dicere, quia omne quod habet proprium distinguitur: sed diuina essentia non est distinguibilis, ergo non habet proprium. Ad quod dicendum, ꝙ diuina essentia eo modo est distinguibilis, q̄uo hēt proprietates, & econuerso. Quia quamuis in se nō sit distinguibilis ꝑ pluraficationem sui, nec a persona per diuersitatem, est tn̄ distinguibilis respectu essentiæ creatæ, respectu cuius habet has proprietates. Item, quæritur de illis tribus proprietatibus, quas ponit. s. de veritate, immutabilitate, simplicitate, cum multæ aliæ cōditiones sint diuinæ essentiæ, quare solum de his tribus agit. Respon. dicendum, ꝙ per has tres proprietates sufficienter distinguitur esse increatū, a creato. Nam creatum eoipso, quod creatum, habet esse post nō esse, & ita esse vanum, & possibile. ideo habet esse permixtum cum possibilitate, & ꝑ hoc deficit a veritate, a stabilitate, & simplicitate. Increatū vero esse habet contrarias proprietates, & in his sufficienter distinguitur. Nam veritas respicit, quod est: immutabilitas, quo est: simplicitas, vtrunque. Ideo patet sufficientia, & ordo.

Dub. 1. Respon. Dub. 2. Respon.

Sicut

Sicut enim ab eo quòd est sapere dicitur sapientia.

Dub. 3. Non videtur dicere verum. Sicut enim albedo se habet ad albũ, ita sapientia ad sapere: sed albedo non dr̃ ab albo, imo magis ecõtra, ergo, &c.

Respon. 3 Respon. dicendum, ꝙ ẜm intellectũ componentem, sapere dr̃ a sapientia, quia intellectus componens procedit ab abstracto ad concretum. Secundum vero intellectum resoluentẽ, est econuerso, & quãtum ad hunc
5.dist.c.2. loquitur Aug. Vel posset dici, ꝙ loquitur secundum considerationem Grammatici, non Logici.

Quis magis est quàm ille, qui dixit famulo.

Dub.4. Videtur male dicere, q̃a esse non recipit magis, & minus, & maximũ in Deo.
Respon. Respon. dicendum, Quòd magis, & minus dupliciter possunt
4 considerari. s. in cõparatione ad idẽ, & sic non dicunt intensionem, & remissionem. Vel in comparatione ad diuersas substantias, & naturas, & sic dicunt gradum, & excessum, & sic est bene ponere magis, & minus in ente, respectu creatoris, & creaturæ, & respectu creaturarũ adinuicẽ: sed in comparatione creaturæ ad creatorem, est excessus improportionabilis, & infinitus: respectu creaturarũ ad seinuicem, est proportionabilis.

Cuius essentia non nouit præteritum, vel futurum.

Videtur enim esse ista proprietas
Dub.5. & angelorũ, quia Aug. de Ciuit. Dei
Li.2.c.15. dicit, ꝙ immortalitas angelorũ non est preterita, quasi non sit, nec futura quasi nondum sit, sed semper est ꝓsens, ergo non est proprium solius
5 Dei. Respon. quidam dicunt, ꝙ du-
Respon. ratio eui est simplex, & tota simul, nõ habens præteritum, & futurum: nihilominus ipsum euiternũ, seu æternum habet præteritum, & futurum quantum ad affectiones; & ita proprium est solius Dei. Alij dicunt, ꝙ in omni duratione creata qñ differt a durante, etiam habet esse possibile cum priori, & posteriori: sed distinguũt in priori, & posteriori. Quod- 6
dam enim est quod dicit durationis successionem, quoddam, successionis durationem cum variatione, & innouatione. Primum est in æuo. Secundum in tempore, & hoc vult Ansel- Anselmus
mus expresse. & hoc credo probabilius, & patet responsio ad verbum Aug. Ipse. n. loquit. de priori, & posteriori, quod quidem dicit innouationẽ, & variationẽ, & corruptionẽ.

Cuius essentiæ comparatum nostrum esse, non est.

Videtur hoc falsum. Quia quod inest alicui substantialiter, non adi- Dub.6.
mitur comparatione aliqua. sed esse est substantiale rei cuilibet, ergo, &c. Item, ex comparatione ad Deũ crea- 7.lib.cõf.
tura melioratur, vt dicit August. ergo cap.11.
magis est, q̃ si non cõparetur, ergo, &c. Respon.
Respon. dupliciter est accipere talẽ 7
comparationem. Vno modo ẜm rationem influentiæ, & receptionis, & sic creatura ad Deum comparata est magis q̃ si non compareretur. Alio modo comparatur secundum habitudinem æquiparantiæ, & proportionis. & hoc modo verum est, ꝙ nulla est ratio proportionabilis ẜm conditionem veritatis, & nobilitatis esse diuini: & ideo quasi nihil est, non oĩno in se, sed nihil a proportione: quia non potest inueniri aliqua proportio quantitatiua.

Dicatur ergo, quòd semper fuit, est, & erit.

Videtur hæc verba non debere di- 8
ci de Deo: quia dicunt diuersa tẽpora: sed in Deo non cadit diuersitas temporum. Respon. Quidam volue- Respon.
runt dicere, ꝙ actus isti non prædicant de Deo diuersa tempora ẜm essentiam, sed ẜm concomitantiam, q̃a diuinum esse oĩno inuariatũ, omne tempus concomitatur: sed hæc positio non soluit plene. Dicitur. n. vere ꝙ Deus fuit ante omne tempus, ergo concomitantiam non potest dicere. Ideo dicunt alij, ꝙ tempus consignificatum non est dispositio rei acceptæ, siue intellectæ, qñ dr̃ de Deo, sed

solum

solum modi intelligendi; qn̄ vero de re mobili, vtroq; modo, exemplum. patet de masculino gn̄e in lapide, & viro, qn̄ in viro est vt dispositio rei acceptę, in lapide, vt modus intelligendi solum. Sed hæc positio non videtur sufficiens; quia intellectus non potuit preteritum circa suum intelligere, qn̄ intelligit Deum fuisse. ergo oportet, ꝙ ponat circa rem. Propter hoc notandum, ꝙ verba diuersorum temporum aliter dicuntur de æterno, aliter de euiterno, aliter de temporali. Nam respectu temporalis important mutabilitatem, & successionem, & durationem. Secundum vero, ꝙ de euiternis dicuntur, duo tantum important, successionem, & durationem, sicut vult Hieron. Aug. & Ansel. Secundū vero ꝙ dn̄r de Deo, important solum durationem. Vnde dicitur Deus fuit: quia eius duratio non cępit. Deus est, quia duratio eius non interrumpitur. Deus erit, quia non desinit, nec corrumpitur. Proprie ergo loquēdo non dn̄r de Deo, vt dicit Hiero. Large aūt loquendo dn̄r, vt dicit Magister, & August. & ad hoc vadit opinio Magistri.

Hierony. ad Dama. sce. tom. 2 epis. Aug. sup Io. 99 Ansel. lib. de Deo attributis. 1. Thi. 6.

Esse non est Deo accidens, &c.

dub. 8. Quæritur, quia cum esse nec creaturæ sit accidēs [nulli. n. omnino rei accidit esse] quō ergo per hoc notat̄ Deus differre a creatura. Respon. dicendum, ꝙ accidens dicit quid natū in alio esse, ab alio exire, & ab alio recedere. Accidens. n. dr̄ quod inest subiecto, ab illo trahit ortum, & propterea potest adesse, & ab esse. In his tribus proprietatibus coīcat esse creatum, licet non eodē modo oīno. Nā esse nostrum pēdet ab alio sustinēte, oritur ab alio efficiente. Creatura etiā nata est suū esse perdere: ideo esse eiꝰ est quasi accidens, non tn̄ vere accidens, quia cum pendeat a Deo, non pendet sicut a subiecto, econuerso est in Deo, & ideo dicit Hilarius, ꝙ esse non est accidens Deo: & hoc ꝓpter contrarias proprietates. Quia accidens natū est alij inesse, propter hoc dicit subsistens veritas. Quia natum est ab alio exire, contra hoc, dicit magnēs causa. Quia natū est etiā ab alio recedere, contra hoc dicit naturalis generis ꝓprietas, q̄ nō dimittit esse.

Respon.

li. de Tri.

Solus Deꝰ habet immortalitatē.

Quæritur, quō hoc intelligat̄ immortalitas cum hic dicat Aug. ꝙ accipitur pro incommutabilitate: sed hoc non videtur conueniens. Mors enim non dicit oēm mutabilitatem: sed solum corruptibilitatē viuentiū, ergo non idem est dicere. Respon. Sicut vita accipitur cōiter, & proprie ita & mors, ita & immortalitas. Vno enim modo dr̄ vita actus continuus, & internus, qui est a forma sp̄uali, & sic dr̄ proprie, & sic immortalitas dicit vitam talem cum possibilitate ad eius priuationem. Alio modo dr̄ vita actus completus potētiæ, quæ est s̄m rei naturam, sicut dr̄ aqua viua, quæ habet operationem aquæ conuenientem, & hoc modo importat, repugnātiam ad corruptionem: & ideo debet dici s̄m hanc vitam immortalem, qd̄ est ita in actu completo, ꝙ nullo modo potest aliquā peiorationem recipere, & sic accipit Apostolꝰ, & exponit.

Dub. 9. li. 1. d Tri.

Respon. 10

Nec vicissitudinis obumbratio.

Quæritur, quæ differentia est inter vicissitudinē, & obumbrationē, & quæ conuenientia rōne, cuius dicatur vicissitudo obumbrare. Dicendum, ꝙ vicissitudo importat numerū vicis, & iste est numerꝰ cū interruptione. Sed obūbratio dr̄ ꝑ priuationem actus lucis. Qm̄ ergo actꝰ formæ, lux est priuatio eiꝰ, recte dr̄ obūbratio, & quia vicissitudo rōne numeri dicit interruptionē, & rōne interruptionis dicit priuationē, & rōne priuationis obūbrationē, & hinc est quod recte dicitur vicissitudinis obumbratio.

Dub. 10.

Respon.

In hac parte iste ad euidentiam duarum primarum proprietatū quas Magister primo assignat. s. veritatis, & incommutabilitatis, duo principaliter quæruntur. Primo de ipsa veritate. Secundo de immutabilitate. De veritate iterum quæruntur duo. Primo vtrū veritas sit proprietas diuini esse. Secundo vtrum sit eius ꝓprietas in summo, idest a Deo ꝙ non possit cogitari non esse.

Artic. 1.

QVAE-

diuiditur contra permixtionem, siue
impuritatem, sic est in solo Deo. Nam
in solo Deo est indiuisio pura non
permixta, alicui diuersitati. In solo
Deo est imitatio, & similitudo pura
non permixta, alicui dissimilitudini.
Et in solo Deo est expressio luminis
non permixti obscuritate. In creatu-
ra autem est indiuisio, cum actus, &
potentiæ diuersitate; & imitatio cum
dissimilitudine. Est vlterius in ea ex-
pressio cum obscuritate, & ideo hoc
modo est veritas diuini esse proprie-
tas, & sic accipit Magister, & Aug. &
Hieron. Vocant. n. verum esse quod
nihil habet de possibilitate, nihil ha-
bet de vanitate, nihil de nõ entitate:
& ideo in Deo non cadit præteritio,
& futuritio, quæ aliquo modo non
entia sunt, & sic procedunt duæ pri-
15 mæ auctoritates, & rõnes. AD illud
vero quod obijcitur, ꝙ non sit alia
veritas ꝙ̃ æterna, quia ipsa sola facit
intelligere, dicendum, ꝙ sicut color
est obiectum visus, & motiuũ visus:
tñ non sine actu lucis, & differt ipsa
a luce; sic dicendũ, ꝙ veritas creata
quãuis nõ possit mouere sine verita-
te increata, nihilominus est motiua
suo modo, & alia veritas est ab illa.
16 AD illud quod obijcitur de Ansel. ꝙ
oĩa sunt vera veritate prima, dicẽdũ,
ꝙ verum de sui impositione dicit cõ
parationem ad causam exemplarem,
sicut bonum ad causam finalem. Si-
cut. n. dicitur bonum rõne ordinis,
sic verum rõne expressionis, & ratio
exprimendi est ipsius exemplaris: si-
cut ergo cum dr̃ de bonis creatis, ꝙ
sunt bona bonitate increata, bonitas
prædicat finem in ablatiuo, non for-
mam, quia bonitas nullius creati est
forma. Similiter cum dr̃ ꝙ oĩa sunt
veritate increata, vera, ablatiuus di-
cit causam formalem, exemplarem.
Oĩa. n. vera sunt, & nata sunt se ex-
primere, expressione illius summi lu-
minis. quod si cessaret influere, cæte-
ra desinerent esse vera. nd [illegible] nulla ve
ritas creata est vera per essentiã sed p
pticipatione ei, & p [illegible] vltima.
17 AD illud vero quod obijcitur in
contrariu [illegible] ꝙ non [illegible] proprietas, pa
tet Respõ. qm̃ obijcit de veritate ſm

ꝙ hẽt oppositionẽ ad defectũ falsita
tis; nõ ad ꝑmixtionẽ possibilitatis: ꝓ
dicto. n. mõ cõuenit nõ tm̃ creatori:
sed ẽt creaturæ. AD illud qđ obijcit, 18
ꝙ veritas est idẽ, ꝙ diuina essentia. Di
cẽdũ, ꝙ de rõne ꝓprietatis i creatura
sunt ista tria. Primũ est qđ cõuenit so
li. Scđm est, ꝙ est rõ innotescẽdi. Ter
tiũ est, ꝙ differt ab eo, cuiꝰ est ꝓprie-
tas. Duo prima sunt ꝑfectionis. Vlti
mũ vero imperfectionis, qa excludit
simplicitatẽ: & ideo veritas dr̃ diui-
næ essentiæ ꝓprietas, nõ qa differat,
vel sit inherẽs diuinæ essentiæ, sicut
ahs subiecto. sed qa soli conuenit, &
est rõ cognoscẽdi eã. Et hæc est causa
quare ecõuerso essentia nõ est ꝓprie-
tas veritatis, qa nõ est rõ innotescẽdi
eã, sicut ecõuerso. Si aũt quæras cum 19
idẽ significẽt, essentia, & veritas, qua
re vnũ est rõ cognoscẽdi alterum, &
nõ ecõuerso: Ad hoc dixerũt aliqui,
ꝙ qũis idẽ significent essentia, & ve-
ritas, tñ vnum. s. veritas est magis rõ
cognoscẽdi, rõne connotati. Sed hoc
nõ põt stare, qa veritas nihil cõnotat.
Dicendũ ergo, ꝙ hoc est rõne modi
significãdi, & intelligẽdi. Et notãdũ,
ꝙ dupliciter est loqui de his noĩbus.
Vno mõ rõne eius qđ noĩant, seu si-
gnificant, alio modo rõne eius, i quo 20
significat poni qđ noĩant. Vnde dif-
fert dicere sensum, & sensum hoĩs: qa
primo dr̃ cõe ad sensum hoĩs, & bru
ti deinde ꝓprium. Quia si ergo ac-
cipimus hmõi noĩa ſm se, alia est rõ
essentiæ, alia veritatis: qm̃ essentia di-
cit quid, veritas cõditionẽ entis. Cũ
vero essentiã, & veritatẽ trahimus ad
Deũ, quãuis idem sint, tñ rõne gña-
lium significatorũ, vnum accipitur
vt ꝓprietas alterius, & nõ est ibi sy-
nonymia, nec sunt noĩa synonyma:
sed manet ratio subiecti, & ꝓprieta-
tis ſm modũ significãdi, & manet ẽt
ſm modũ intelligendi. Quia p essen
tiã in creatura, intelligimus essentiã
i cratore, & p veritatẽ creaturæ, intel
ligimꝰ veritatẽ increatã. Vñ sicut ve
ritas creata est ꝓprietas, & rõ cogno
scẽdi essentiã creatã, sic veritas increa
ta ſm rõnem significandi, & intel-
ligendi est ratio cognoscendi, & in-
telligendi essentiam increatam.

QVAE-

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Deum esse est adeo verum, quod non potest cogitari non esse.

Fundamenta.

TRVM hæc proprietas conueniat Deo in summo, id est vtrú diuinum esse sit adeo verum, quòd non possit cogitari non esse. Et quòd sic videtur per Ansel. qui dicit ꝙ Deus secundú communem animi acceptionem est, quo nihil maius cogitari potest. Sed maius est, quod non potest cogitari non esse, quá quod potest, ergo cum Deo nihil maius cogitari possit, diuinum esse ita est, quòd non potest cogitari non esse. Item, Dam. dicit quod cognitio essendi Deú nobis naturaliter est impressa, sed naturales impressiones non relinquunt, nec assuescút in contrarium, ergo veritas Dei impressa menti humanæ est inseparabilis ab ipsa, ergo non potest cogitari nó esse. Item, maior est veritas in esse diuino, q̃ in aliqua dignitate, sed aliqua dignitas ita est vera, ꝙ non est ei contradicere corde, vt omne totum est maius sua parte, & similia. Vnde non pôt cogitari non esse, ergo multo fortius hoc erit verú dicere de prima veritate. Item, intellectus noster nihil intelligit nisi per primam lucé, & veritatem, ergo omnis actio intellectus quæ est in cogitando aliquid esse, est per primam lucem, sed per primam lucem non conuenit cogitare primam veritatem nó esse, ergo. Itẽ, quod non conuenit enunciare, hoc non conuenit cogitare, sed non conuenit enunciare primá veritatem nó esse, ergo nec cogitare. Probatio mediæ, omnis sermo enunciatiuꝰ asserit se esse verum, vnde sequitur. Si homo est asinus, hominem esse asinum est verú, sed omne quod ponit veritatem ponit primam veritatem, quia omnis veritas infert illam, ergo oĩs sermo asserit primam veritatem esse, ergo &c. Item, omnis sermo enunciatiuus, aut affirmatiuus est, aut negatiuus, sed affirmatiuus affirmat hoc de hoc, quia sequitur, si est ens, quod est hoc, est ens quod non est hoc, quia cú dico ens hoc, dico ens limitatum, finitum, & arctatum, & tali posito, ponitur ens summú, ergo omnis sermo affirmatiuus circa creaturam infert Deum. Item, negatiuus similiter, q̃a nullus sermo est magis negatiuus q̃ iste, nulla est veritas. Sed Aug. in solilo. ꝓbat quòd sermo iste ponit primam aliquam veritatem esse. Quia si nulla veritas est, verum est nullá veritatem esse, & si hoc est verum, aliquid est verum, & si aliquid est verú, aliqua veritas est, ergo &c. Sed cótra Dam. dicit in tantum præualuit perniciosa hoím malitia, vt dicat Deum non esse, secundum illud Psal. Dixit insipiens &c. Item, idolatra dicit ꝙ nó est alius Deus nisi idolum, & hoc credit, & cogitat, sed constat idolum non esse Deum, ergo &c. Item, omne illud quo intellecto non esse pôt aliquid intelligi, pôt cogitari non esse. Sed dicit Boetius ĩ li. de hebdomatibus, quòd intellecto per impossibile summum bonú nó esse, adhuc potest aliquid intelligi rotundum, & albú, ergo similiter in summo vero, & sic poterit cogitari non esse. Item, illud quod maxime nos latet, de facili pôt cogitari non esse, sed veritas diuini esse est huiusmodi, quia Deus habitat lucem inaccessibilem, ergo &c. Item, quæro, quid est dicere Deú non posse cogitari non esse? Si quia non potest aliquo mó cogitari, nec vere, nec false, illud est manifeste falsum. Si quia non potest vere, similiter nec animá, nec cœlum &c. huiusmodi. Itẽ, quod contingit exprimere, contingit & cogitare, sed contingit exprimere diuinum esse non esse, ergo & cogitare. Quia contingat hoc patet cum dicit in speciali, Deus non est, & in generali, nihil est, & quòd neutra istarum inferat Deum esse, patet, quia oppositum non infert oppositú, & quod nihil ponit, nihil infert, quælibet autem istarum nihil ponit.

Ansel. in prosolo. c.2. & seq.

Damas. 1. de ortho. fide. cap. 3

1. periher.

Ad opp. vbi supra.

RESP. dicendum, quòd aliquid cogitare non esse, est dupliciter. Aut in ratione falsi, sicut cogito de hác, homo

homo est asinus, & hoc cogitare, nihil aliud est quam quid est, quod dr intelligere, hoc modo potest cogitari non esse veritas diuini esse. Alio modo est cogitare cum assensu, sicut cogito aliquid non esse, & credo non esse, & hoc mõ aliquid cogitare non esse, quod est, potest venire aut ex defectu intelligentis, aut ex defectu intelligibilis. Defectus autem intelligẽ-
32 tis est cæcitas, vel ignorantia, ob quã, quia ignorat rem, ideo cogitat ipsam non esse. Conuenit aũt dupliciter esse cogitationem de aliquo ente, videlicet si est. & quid est. Intellectus autem noster deficit in cogitatione diuinæ veritatis quantum ad cognitionem quid est, tamen non deficit quantum ad cognitionem, si est. Vnde Hugo. Deus ab initio sic cognitionẽ suam in homine temperauit, vt sicut nunq̃ quid esset poterat ab homine cõprehendi, ita nunquã quia esset poterat ignorari. Quia ergo intellectus noster nunquam deficit in cognitione Dei si est, ideo nec potest ignorare ipsum esse, similiter non cogitare non esse. Quia vero deficit in cognitione quid est, ideo frequenter cogitat Deũ esse, quod non est sicut idolũ, vel non esse quod est, sicut Deum nõ iustum. & quia qui cogitat Deum non esse quod est, vt non iustum, per consequens cogitat ipsum non esse: ideo ratione defectus intellectus, Deus põt cogitari non esse, siue summa veritas non tñ simpliciter, siue generaliter, sed ex cõsequenti, sicut qui negat beatitudinem esse in Deo, negat eũ esse. Hoc autẽ modo procedunt rationes probantes quòd aliquis intellectus cogitat, vel cogitari potest diuinum esse non esse. Alio mõ potest cogitari aliquid non esse propter defectum a parte intelligibilis, & huiusmodi defectus potest esse dupliciter. Aut defectus præsentiæ, aut defectus euidentiæ. Defectus præsentiæ, vt pote, quia non semper, quia non vbique. Aut quia semper, & vbique, non vbique totaliter. Quia non semper est, aliquando est, aliquando non, & ideo aliquãdo vere potest cogitari non esse. Similiter de eo quod nõ est vbiq; quia eadẽ ratione qua potest cogitari nõ esse, hic potest cogitari nõ esse alibi. Similiter de eo quod s̃m partẽ adest, secundum partem abest. Deus autem est semper, & vbique, & totus semper & vbique, ideo non põt cogitari nõ esse. Hanc rationem assignat Ansel. in lib. contra insipientem. Nõ solum propter defectum præsentiæ, põt cogitari aliquid nõ esse, sed etiam propter defectum euidẽtiæ, quia non est euidens in se, nec est euidens in probando. Sed diuini esse veritas est euidens & in se, & in probando. In se, quia sicut principia cognoscimus inquãtum terminos, & quia causa prædicati clauditur in subiecto, ideo seipsis sunt euidẽtia, sic & in proposito. Nam Deus, siue summa veritas, est ipsum esse, quo nihil melius cogitari potest, ergo non põt non esse, nec cogitari non esse. Prædicatum .n. clauditur in subiecto. Nec tamen habet euidentiam in se, sed etiam ex probatione, quoniã diuinam veritatem esse probat, & cõcludit, omnis veritas, & natura creata: quia si est ens: per participationem, & ab alio, est ens per essentiam, & non ab alio. Probat etiã ipsam. & concludit: omnis intelligentia recta, quia omni animæ eius cognitio est impressa, & omnis cognitio est per ipsam. Probat iterum ipsam, & concludit. omnis propositio affirmatiua. omnis .n. talis aliquid ponit, & aliquo posito ponitur verum, & vero posito ponitur veritas, quæ est causa omnis veri. Propositio autẽ negatiua non infert ipsam nisi sophistice, vt dicunt. Vnde ex hoc q̃ est nihil esse, vel nullã veritatem esse, non contingit concludere, nec inferre veritatem esse. Hæc .n. propositio, nihil est, destruit omnem veritatem, & ideo ad ipsam nõ sequitur aliqua affirmatiua, & hæc est falsa, si nihil est, nulla propositio est, nec aliquid. Aug. aũt tale argumentum non facit approbando, sed inquirendo. Concedendum est ergo, q̃ tanta est veritas diuini esse, quod cum assensu non potest cogitari non esse, nisi ꝓpter ignorantiam cogitantis, qui ignorat quid est, quod per nomen Dei dicitur. Et

pri. post.

concedendæ sunt rōnes ad hoc, licet
33 aliquę sint sophisticæ. AD illud, ergo quod obijcitur in contrarium, in tantum pręualuit &c. dicendū, quòd Dam̄. loquitur de cogitatione quę venit ex secatione, quod patet ex ipso verbo eius cum dicit malitia. Similiter ad illud de idolo, dicendum, ꝙ ideo errat, quia ignorat quid sit, vnde non cogitat Deum non esse, in vniuersali. AD illud quod obijcitur, ꝙ intellecto Deo non esse, possunt alia non esse intelligi, dicendum, ꝙ Boetius loquitur de intellectu quo ꝑ impossibile aliquid cogitamus, sed non assentimus. AD illud quod obijcitur quòd maxime nos latet, patet responsio, quòd maxime nos latet, quid est, sed tñ maxime patet, si est. AD illud quod obijcitur quid est dicere diuinā veritatem non posse cogitari non esse, dicendum, ꝙ aliquis non potest credere quòd Deus non sit, dummodo vtatur ratione. Non sic de creaturis. Quia & si certum est, vnam creaturam esse vni, non tñ omnibus, q̄a non est veritatis tātæ, vt se omnibus offerat ęqualiter, sicut prima veritas.
34 AD illud quod obijcitur, quòd conuenit exprimere, conuenit & cogitare, dicendum, quòd potest accipi cogitare generaliter pro actu mentis, siue errantis, siue non, siue assentientis, siue non, & tunc est illud verum: vel pro cogitatione cum assensu, tunc est falsum: quia dignitatibus .i. præpositionibus per se notis contingit rationem contradicere quantum ad exterius, non tamen quātum ad interius, vt dicit Philo. in lib. posteriorum. pri. lib.

Artic. 2 CONsequenter secundo loco est quæstio de secunda proprietate diuini esse, scilicet immutabilitate. De qua duo quæruntur. Primo quęritur vtrum immutabilitas sit in Deo. Secundo vtrum sit proprietas Dei.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Deus cum sit simplex, æternus, purus actus, & immensus, est immutabilis.

QVIA immutabilitas sit in Deo ostenditur hoc modo. Omnis mutatio, aut est ſm substātiam, aut secundum accidens, sed Deus non mutatur secundum substātiā, quia omne tale est corruptibile: Deus aūt, siue diuina substantia, cum non habeat principiū, est incorruptibilis, ergo &c. Itē, nec secundum accidens, quia in Deo non est accidens, ergo nulla in eo est mutatio. Item, omne quod mutatur, per prius est in potentia, q̄ in actu, & in tali differt actus à potentia, sed Deus est purus actus, ergo nullo modo mutatur. Item, fiat deductio Richar. Oīs mutatio, aut est in statum meliorem, aut deteriorem, aut parem, sed nullo istorum modorum mutatur diuina natura. Quia non in meliorem, quia verissime est. Nō in deteriorem, quia à semetipsa est. Nō in æqualem, quia perfecta est, ergo nullo modo conuenit diuino esse mutabilitas. Contra Sap. 7. omnibus mobilibus mobilior est sapientia, ergo &c. Si dicatur quòd sapientia dicitur mobilis per causam eo quòd facit alia moueri. Contra, nihil dat quod non habet, sed De⁹ dat omnibus motum, ergo motus, vel mutatio maxime est in Deo. Item, omne quod nunc est, aliquid quod nō fuit prius est mutatum, sed filius Dei homo est, ab ęterno aūt non fuit homo, ergo est mutatus. Si dicas, quòd homo prædicatur de filio Dei, non per inhærentiam, sed per vnionē, & vnio est relatio, & relatio aduenit sine mutatione, vt de nummo fit pretium, vt dicit Aug. in 5. de tri. Contra. Amb. ita arguitur contra hęreticū qui posuit filiū ex tēpore genitum à patre: quia si hoc, tunc factus est de non patre, pater, ergo mutatur, ergo similiter in proposito. Itē, quicunq; de non agente fit agens, mutat mutatione q̄ est ab otio in actū, sed Deus de non creante factus est creans, ergo est mutatus. Si dicas, ꝙ De⁹ de nō agente fit agens, non propter mutationem sui, sed propter mutationē effectus ꝓducti, sicut sol de non illuminātē fit illuminans. Cōtra, nō quia creatura est, ideo

5. Phy. Fundamenta. Ad opp. 8. Phy.

ideo Deus creat, sed quia Deus creat, creatura fit, siue producitur. Per prius est ergo Deum agere q̃ creaturam fieri, ergo cum posterius non sit causa prioris, non quia creatura fit de non ente, ens, Deus fit de non creante creans, sed econuerso, & ita mutatio est ratione agentis, non effect⁹. Item, Deus aliquid vult quòd prius nõ voluit, quia ex tẽpore voluit creare, qđ non voluit ab æterno, sed quicũque vult aliquid quod non prius voluit, mutatus est, ergo &c. Si tu dicas, ꝙ ab æterno voluit creare mundum in illo instãti, sicut ego volo audire missam cras. Contra, voluntas Dei est causa rerum proxima, & immediata, sed posita causa ꝓxima, & immediata, ponitur effect⁹, ergo si ab ęterno voluit, ab æterno mundus fuit.

25 RESP. dicendum, ꝙ sicut dicit Boetius, Deus stabilis manẽs dat cuncta moueri, vnde diuina essentia est immutabilis. Non .n. mutatur loco, quia vbique est. Non tempore, quia æternitas simul est. Non forma, quia purus actus est. Vnde mutationẽ ſm formã tollit simplicitas, secundũ tempus tollit æternitas, ſm locum tollit immẽsitas, & ideo in Deo est summa stabilitas, & inde omnis motus causalitas. Quia sicut probat Aug. & vult Philosophus. Omnis motus procedit ab immobili, vt cum mouetur manus stat cubitus, & mouetur cubitus stante humero, quia ergo Dei sapientia est stabilis, ideo omnia mouet.

Libro de philo.meteo.q.3.li.

Aug.1. de Tri. cap.1 Aristo. de ãcessu ani. & de motibus ani.

26 Quod obiicitur ergo de sapiẽtia, quod dr̃ mobilis, dicendum, ꝙ mobile dicitur actiue de ea, quia facit motum, non passiue, sicut sensibile de animali.

27 Et ad illud quod obijcitur, nihil dat alteri quod non habet, dicẽdum ꝙ triplex est aliquid habere, scilicet formaliter, exemplariter, causaliter, & quolibet istorum modorũ, quod habet dare pôt. Primo autem modo non habet Deus motum, sed secundo, & tertio sic. AD illud quod obijcitur de relatione, dicendũ, quòd relatio cum dicitur de nouo, de necessitate ponit mutationem in altero extremorum, nec oportet ꝙ in vtroque: ideo ista relatio quæ est personæ ad personã, ponit mutationem in altera personarũ, & vna mutata, mutatur & reliqua, quia eadem sunt essentia, ideo de necessitate si de non patre fieret pater, mutaretur. Relatio autem essentiæ ad essentiã, non de necessitate ponit mutationẽ, nisi in altero extremorum. Quia cum diuersæ sint essentiæ, pôt vna mutari altera non ꝑmutata, ideo in relatione ad creaturam semper intelligitur in creatura facta mutatio, non in Deo. Tamẽ ꝓprie loquẽdo, sicut alibi patebit, Deus non refertur ad creaturam, nisi ſm dici, & modum loquendi. Posset tamen aliter dici, sicut supra tactum est simile, quia relatio personalis dat personæ existere, non sic aũt relatio ad creaturam, & ideo sequitur, si incipit esse pater, incipit esse. Non autem sequitur hic, Deus incipit esse homo, igitur incipit esse, & ideo bene valet argumentum Ambro. ꝙ si pater incepisset gignere, ꝙ esset mutatus, quia incepisset esse, non quia ab vno statu in alterum mutatus esset. AD illud 29
quod obijcitur, quando de non agẽte &c. dicendum, quòd est agens qđ est sua actio, & est agens quod nõ est sua actio. Agens qđ non est sua actio sic agit, quòd inter ipsum, & effectum cadit medium, quod disponit ipsum, & tale agens nunquã fit agens de nõ agente, quin mutetur, quia nouum quid sibi aduenit. Sed agens quod est sua actio, agit seipso, & ideo inter ipsum, & effectum nõ cadit aliquod medium ipsum disponens, & ideo cum de non agẽte fit agens, quia nihil nouum sibi accidit, ideo non mutatur, tale agens Deus est. AD illud quod 30
obijcitur de voluntate, dicendum, ꝙ causa proxima, & immediata dicitur tripliciter. Aut respectu substantiæ, aut dispositionis, aut actus. Respectu substantiæ, cum inter eam, & effectũ non cadit alia substantia media causans. Respectu dispositionis, cum nõ additur noua dispositio ad effectum producendum. Respectu actus, quando actui coniungitur. Dico ergo, ꝙ Dei voluntas fuit causa proxima, & immediata ab æterno respectu substãtię, & dispositionis, & nõ respectu

actus, quia actui non coniungitur voluntas, nisi pro tempore in quo vult agere, vt patet cum dicitur, volo cras legere, voluntas nō copulatur actui, nisi pro tempore crastino.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Inuariabilitas, & immutabilitas per se, est proprium ipsius Dei.

Fundamenta.

TRVM immutabilitas sit diuinæ essentiæ proprietas, ita ꝙ nulli creaturæ conueniat. Et quòd sic videt. Quia 1. Thi. 6. dicitur de Deo ꝙ solus habet immortalitatem. Et Aug. dicit cōtra Maximinū. In omni natura mutabili, nonnulla mors est ipsa mutatio, ergo si solus Deus habet immortalitatem, solus habet immutabilitatem. Itē, omne vertibile est mutabile, sed omnis creatura est vertibilis. Vñ Dam. Omne quod à versione incipit, in versionem tendit &c. Item, omne quod sibi relictum in nihilum cędit, quātum est de se est mutabile, sed omnis creatura est huiusmodi. Vnde Greg. Cuncta in nihilum tenderent nisi manus conditoris ea retineret, ergo &c. Item, nullum accidens de se habet stabilitatem, sed esse omni creaturæ accidit, sicut dicit Hilarius, & habetur in litera, quia ab alio venit, ergo omnis creatura quantum ad esse est instabilis. Item, omne vanum est subiectum variabilitati, sed omnis creatura vana, cum sit ex nihilo. Vñ Rom. 8. Vanitati subiecta est creatura &c. ergo si omnis creatura vana, nulla immutabiliter. Item, omne mutatum habet in se mutabilitatem, sed omnis creatura facta est, ergo omnis creatura mutata, ergo nulla immutabilis. Contra, immutabilitas non dicitur nisi tripliciter. Dicitur .n. immutabilitas, aut inuariabilitas, aut incorruptibilitas, aut inuertibilitas. Ostenditur autem ꝙ inuariabilitas conueniat creaturis, vtpote principijs. Nam Aug. ostendit in 12. confess. ꝙ materia informis est inuariabilis. Quia quod caret forma, caret ordine, etiam quod caret ordine, caret vicissitudine, ergo variatione. Autor aūt sex principiorū dicit hoc de forma, ꝙ est in simplici, & inuariabili essentia consistens. Item, videtur quòd inuariabilitas conueniat beatis, quia vbi ꝑfecta beatitudo, ibi nulla deperditio, & vbi hæc, nulla variatio est. Item, variatio attenditur sicut dicit Aug. super Gen. ad literam, aut secundum locum, aut ꝫm tempus, sed aliqua creatura caret determinato loco, & tempore, vt vniuersale quod est semper, vt vbique, & cœlū empyreū quod est extra tempus, & locum, ergo &c. Item, si immutabilitas dicatur incorruptibilitas, idem ostenditur, nam omnis corruptio naturalis venit ex contrarietate, sicut dicit Philosophus in libro de morte, & vita sed multæ creaturæ carent contrarietate, ergo & corruptibilitate. Item, oīs corruptio est in aliquid prius se, quia corruptio naturalis in aliquid est, sed principia non habent aliquid prius, vtpote materia, ergo sunt incorruptibilia. Itē, omne perpetuum est incorruptibile, sed aliqua creatura naturaliter est perpetua, ergo &c. Minor ꝓbari potest sic. perpetuitas est de ratione imaginis. Vnde Aug. Non esset anima imago, si mortis termino clauderetur, cum ergo anima naturalis sit imago, ergo naturaliter est immortalis siue perpetua. Item, ostenditur ꝙ creatura sit inuertibilis, sic. vertibilitas est in non esse, sed nihil est quod creaturam aliquam possit vertere in non esse, quia a se non vertitur, cum nihil se corrumpat, ab alio nō, quia actio creaturæ in id terminatur ex quo īcipit, sed nullius creaturæ actio incipit ante esse, ergo &c. Præterea, distantia infinita est inter esse creaturæ, & nihil, sed inter extrema in infinitum distantia non potest fieri mutatio per virtutem finitam, ergo nihil potest cadere in nihil, nisi Deo faciente. Item vertibilitas dicitur per corruptionē in non esse omnino, sed nihil quod corrumpitur cadit omnino

Margin notes: Cap. 1. — Damas. li. de ortho. fide lib. 1. cap. 3 — Grego. super Iob. — 1. Cap. — 7. de Tri. — 32 — 14. de Tri. cap. 4 — Ad opp 32 — Caue à Scoto.

no in non ens, ergo nullum corruptibile vertibile solum. Si tu dicas, quòd inuertibilitatem non habet creatura per naturam, sed per gratiam. Cõtra. Quod omnibus inest, est naturale, quoniam gratia speciale est: sed naturale est, quod est idem apud omnes, sed fere omnis creatura est inuertibilis, quia nulla redigitur in nihilum, ergo hoc naturale. Item, ostenditur quòd nec per gratiam, quia gratia est perfectio naturæ, ergo quod repugnat naturę, non datur per gratiam, ergo si inuertibilitas est contra naturam creaturæ, ergo nõ datur per gratiam. Item, obijcitur de illa gratia, quia si est creatura, est vertibilis, si ergo conueniat ei inuertibilitas, oportet ꝙ per aliam gratiam, & sic erit abire in infinitum. Si ergo oportet stare, patet ꝙ non per gratiam. Si dicas quòd gratia illa non dicitur habitus, sed Deus gratis conseruans, hoc nihil est, quia sine Deo operante nulla creatura operatur, ergo sicut nulla creatura est inuertibilis nisi per gratiam, sic nulla creatura operatur nisi per gratiã, ergo nulla operatio est naturalis, quod stultum est dicere.

33 RESP. dicendum quòd immutabilitas dicitur per priuationem mutabilitatis. Mutatio autem dicitur tripliciter. Vno modo ab ente in ens, & hæc est mutatio secundum accidens, & dicitur variatio. alio modo ab ente simpliciter in ens potentia, siue secundum quid, & hæc est mutatio ſm formã, & dicitur corruptio. alio modo est mutatio ab ente in simpliciter non ens, & hæc est ſm totum rei substantiam, & dicitur versio. Secundum hoc intelligendum, ꝙ immutabilitas dicitur tripliciter. Vno modo inuariabilitas, alio mõ incorruptibilitas, & tertio modo inuertibilitas. Si ergo immutabilitas dicatur inuariabilitas, sic dico, quòd in nulla omnino est creatura, neque per naturam, neq; per gratiam. Nam omne creatũ, aut est accidens, aut habet accidens, & ita variabile: sic accepta inuariabilitas, ꝓprie, proprium ipsius Dei est. Si autẽ dicatur immutabilitas, incorruptibilitas, sic dico, ꝙ in aliquibus est creaturis. In quibusdam per naturam, vtputa in simplicibus. In quibusdam per gratiam, vtputa in glorificatis corporibus, nec sic est proprie proprium diuinæ essentiæ. Si vero tertio modo dicatur immutabilitas, sic omnibus creaturis inest per gratiam, nulli autem per naturã nisi soli Deo. Inuertibile .n. per naturã est, quod ex seipso habet, vt possit stare, hoc autẽ est in quo nulla est vanitas, vel varietas, & in quo oĩno nulla est essentiæ mutatio, nec ad esse, nec ad non esse, & hoc est solum æternum, ideo hæc inuariabilitas est in solo Deo, & est proprie proprium eiꝰ. Inuertibilitas autem per gratiam, inest omnibus, vel pluribus creaturis, quia Deus sua gratuita bonitate cętera continet, ne in nihil cedant, & loquor de creaturis quæ dicunt quid completum, & per se existens. Concedendũ ergo, ꝙ immutabilitas, put priuat variationẽ secundũ accidens, quantum ad naturam, & potentiam, solius Dei est. Similiter, vt priuat mutationẽ in non esse secundum actum, & potentiam, quantum est de natura solius Dei est, licet per gratiam conueniat multis creaturis, & sic ꝓcedunt rationes ad primã partem, vnde concedendæ sunt.

34 AD illud ergo quod obijcitur in contrarium; ꝙ principia rerũ sunt inuariabilia, dicendũ, quòd verum est si considerentur ſm essentiam abstractam, sed si considerentur ſm esse naturæ, sic de necessitate habent accidẽtia coniuncta, & possunt variari, variatio autem accidẽtalis respicit esse.

AD illud quod obijcitur ꝙ in beatis non potest esse variatio; dicendum, quòd verum est quantum ad substantiã præmij, siue quantũ ad ꝑfectionem substantiale, cadit tñ quantum ad cõuersionem ad inferius, tum quantum ad affectiones, sicut patet in angelis; tum quantũ ad actiones. Vnde beati erunt agiles, & poterũt moueri. AD illud quod obijcitur de vniuersali, & empyreo. Dicendum, quòd vtrunq; recipit variationem, sed vniuersale ratione eius in quo est, quia mouentibus nobis, mouentur ea quæ in nobis sunt. Empyreum vero ratione

Cõcorda. S. Thom. 1. par. q. 9. art. 2. & q. de poten. q. 5. art. 1. 2. & 3. 2. contra. Gen. c. 39.

contenti. Potest enim aliquid continere quod non continet, & aliquid non continere quod continet.
36 AD illud quod obijcitur de incorruptibilitate, dicendum, sicut prætactum est, quòd conuenit creaturis: aliquę enim creaturæ sunt ita simplices, & ita bona coniunctione cõiunctæ, quòd nulla cadit in eis contrarietas, nec est in eis maior ratio corruptionis quam in principijs. Vnde sicut principia non sunt resolubilia in aliquid, tñ caderent in nihil si sibi relinquerētur, sic intelligendum in aliquibus substantijs. Vnde non est dicendum, ꝙ sit verum quòd omne cõpositum sit resolubile ſm rem, sed sicut dicit Ansel. est resolubile re, vel intellectu. Vnde concedendæ sunt rationes ad hoc inductæ.

Ansel. in lib. simil.

37 AD illud vero quod obijcit de vertibilitate, dicendum, ꝙ qualibet creatura vertibilis est per naturam, si sibi relinquatur. Si quæritur causa huius, dicendũ, quòd huius versionis cum sit defectus purus, non est reddenda causa efficiens, vel reducēs in non esse, sed solum deficiens.
38 Propter quod notandum, ꝙ natura dicitͤ naturalis origo. Origo autem creaturæ & est ex nihilo, & est ex suis principijs: ſm hoc dupliciter dicitur aliquid ipsi creaturæ naturale, vel quia inest ei ex eo quod est ex nihilo, vel quia inest ei ex eo qđ est ex suis principijs. Et quia nihil, nullius est causa efficiens, sed deficiens, ideo ꝓprietates quæ insunt creaturæ ratione eius quod est ex nihilo, non sunt positiones, sed defectus, nec sunt à virtute, sed à defectu virtutis, nec habēt causam efficientem, sed deficientem, & tales sunt, vanitas, instabilitas, vertibilitas. Si ergo quæratur à quo est vertibilis creatura, dico ꝙ nõ ab aliquo efficiente, sed per defectum in seipsa. Secundum autem ꝙ naturale dicitur inesse rei per ꝓpria, & intriseca principia, sic non dicuntur naturaliter inesse priuationes, vel defectus, sed habilitates: & ideo hoc mõ accipiendo naturale, nulla creatura est vertibilis in non esse, nec tamen dicitͤ inuertibilis naturaliter, quia naturale est in quod potest natura, sed principia rei non possunt in rei conseruationem, nec cõseruationē sui, & ideo inuertibilitas non est huiusmodi naturalis, nec tñ est contra naturã, imo est ei consona, quia omnis natura appetit saluari, quãuis ex se non possit, & maxime illa creatura quæ appetit beatificari, & hæc est illa quæ ad Dei imaginem facta est. Et quia desideriũ naturæ non est frustra, vbi deficit natura, supplet Dei gratuita influentia, & sic patet ꝙ vertibilitas inest per naturam, sed inuertibilitas per gratiã.
AD illud quod obijcitur de comparatione gratiæ ad naturam, intelligēdum est, ꝙ gratia dicitur adiutorium veniens a superiori, respectu eius qđ est supra posse naturę. Hoc autem adiutorium est duplex. Aut respectu esse simpliciter, aut respectu esse perfecti. Si respectu esse simpliciter, vtputa conseruationis esse, quia nulla principia cum sint vana, de se possunt seipsa conseruare, sic nõ est mediante aliquo habitu infuso, vel dato, quia respicit esse, quia esse est commune omnibus, ideo hæc gratia est omnibus communis. Vnde hæc est gratia habēs modum naturæ, & hæc est gratia qua dantur cætera vertibilia. Alio modo dicitur gratia adiutorium respectu perfecti esse, & quia perfectio esse est in his quæ ad beatitudinem ordinantur, respicit bene esse, vel esse quod non est omnium, ideo hæc est habitus specialis aliquorum, non omnium, & hæc est gratia per modum gratię. Ex his patet quod obijcitur de gratia. Obijcit enim secũdum ꝙ gratia est specialis habitus diuisus contra naturam, & sic dicit aliquid de nouo creatum: sed gr̃a ꝓdicto modo non. Et ex hoc patet vltimo obiectum: quia gratia dͬ adiutorium respectu eius quod est supra posse naturæ, & quia conseruatio principiorũ ē supra posse naturæ, non autẽ egressus actionum, imo infra, ideo patet &c. 39

Eademq; sola ꝓpriè, ac verè.

Supra ostendit Magr̃ duas proprietates diuinæ essentię, s. veritatem, & inco-

Expositio. Diuisio.

incômutabilitatem. Hic ostendit sim plicitatem diuinæ essentiæ, vel naturæ. Et habet hæc pars tres partes. In prima ostēdit ꝙ proprie est simplex. In secunda ꝙ vere. ibi. Hic diligenter notandum est, cum dicat Augustinus, &c. In tertia ꝙ summe, ibi. Hui⁹ autem essentiæ simplicitas. Prima iterum pars habet tres partes. Primo ꝓponit ꝙ proprie est simplex. Secundo ostendit ꝙ non conuenit naturæ corporali, ibi. Vt autem scias quomō simpliciter &c. In tertia ꝙ non conuenit naturæ spirituali, ibi. Creatura quoq; spiritualis &c. Similiter pars ī qua ostendit ꝙ est vere simplex, habet tres partes. In prima ostendit ꝙ in Deo est pure multiplicitas nominum. In secunda ostendit ꝙ in eo nō est diuersitas prædicamentorum, ibi. Quod autem in natura diuina nulla sit accidentium &c. In tertia concludit ꝙ nomina prædicamentorum in diuinis non possunt dici ꝓprie, & ēt nomen primi prædicamenti, ibi. Vnde nec proprie dicitur substantia. Similiter tertia pars in qua ostendit, ꝙ est summe simplex, habet tres. Primo enim ostendit, ꝙ tanta est ibi simplicitas, quòd nulla est ibi rerum diuersitas. Secundo ꝙ cum hac simplicitate stat ꝑsonarum pluralitas, ibi. Et cum tantę simplicitatis &c. Tertio vero & vltimo epilogat ꝙ ostensa est in diuina essentia triplex proprietas, ibi. Ecce quanta est identitas.

Eademq; sola.

Dub. 11 40 In parte ista circa literam incidit hęc quæstio de ordine. Cum enim cōpositio in creatura sit ratio, & causa mutationis, simplicitas est causa immutabilitatis: qa si affirmatio sit causa affirmationis, & negatio causa negationis, ergo cum causa sit ante effectum, debuit primo Magr̄ ponere ꝓprietatem simplicitatis.

Respon. Respon. dicēdum, ꝙ reuera cōpositio ſm rōnem intelligendi, prior est q̄ mutatio: sed quonia negationes se habent econuerso affirmationibus, hinc est, ꝙ immutabilitas est prior: ita volunt aliq dicere. Pōt tamen aliter dici, & melius, ꝙ est prius notius nobis, & pri- 41

notius simpliciter, & quia simplicitas est maxime nobis occulta, propter hoc quòd simplex inquantum simplex habet rōnem principij, & nos venimus a cognitione posterioris in cognitionem prioris: ideo prius agit de immutabilitate, q̄ simplicitate.

Iterū quæritur de hoc quod dicit in litera. Eademq; sola propriè, ac verè simplex, quia nec habet cōpositionem partiū &c. videt̄ superflua dicere, quia simplex est cuius pars nō est, sicut cōpositum dr̄ quod habet partes. Dub. 12 42

Respon. Respon. dicendū, ꝙ Magr̄ notificat hic simplex ſm quod est Dei ꝓprium, & ita opponitur cōpositioni, & multiplicitati. Quantū ergo ad priuationem cōpositionis, dicit, ꝙ non habet multitudinem partiū: quātum vero ad priuationē multiplicitatis extraneæ, dicit, ꝙ non habet varietatē accidentium: quantum vero ad priuationē multiplicitatis intrinsecæ, dicit, ꝙ non habet varietatē formarū, vt generis & speciei differentiæ: & hoc modo simplex est simplex verè, & propriè, quod solius Dei est.

Cū.n. aliud sit artificiosum esse, & inertem &c.

Dub. 13 43 Probat hic Augu. animam esse cōpositam ꝑꝑ multitudinē ꝓprietatū. Sed contra. Nulla substantia componitur ex proprietatibus, nec per se, neq; cum alio, ergo ex hoc non ꝓbatur, ꝙ anima sit composita. lib. 6. de Tri. cap. 6

Respon. Respon. dicendū, ꝙ Aug. hoc non probat nisi a posteriori. Compositio.n. accidentis ad subiectum, & diuersitas, necessario ꝑsupponit aliā cōpositionem: quia, vt dicit Boetius, quod est pure forma, subiectum esse non pōt: ergo ad hoc ꝙ aliquid sit subiectū accidentium pluriū, oportet in illo præexistere compositionem intrinsecā: sed anima capit in se multitudinem accidentium, & ideo necessario infertur a posteriori, ꝙ ipsa sit composita, licet nō ex accidentibus. lib. 1. de Trini.

Sine qualitate bonum, sine quantitate magnum &c.

Dub. 14 Videtur male dicere: quia à quocū-

quę remouetur superius, & inferius, ergo si non habet qualitatē, nec bonitatem. Si tu dicas, ꝙ bonitas illa non est species qualitatis, quæritur, quare non similiter dicitur in diuinis qualitas diuina, sicut bonitas diuina? Rñ.

Respon. 44 quidam volunt dicere, ꝙ nomen generis non transfertur ad diuina, tum quia non dicit rei complementū sicut species, tum quia signat in concretione ad substātiam, & in dependentiā. Noīa aūt specialia connotant effectū in creatura, & ideo dicitur sine qualitate bon⁹. Sed si quis velit inspicere, inuenit hoc non habere veritatē. Si ergo quæratur, quomō differt i Deo magnitudo, & bonitas: dicendū, ꝙ magnitudo significat diuinam essentiam, per modū quantitatis, bonitas per modum qualitatis, ergo isti modi cadunt in Deum. Et iterum. Si quęrat qualis est Deus. Rñ. bonus, & magnus: & ideo dicendū, ꝙ noīa generū in diuinis reperiuntur: sed non ꝓut habent rōnem generis: quia Deus in nullo genere est, & ad hoc significandum remouet Augu. nomina 9. genere rum inquantum sunt genera.

Lib. 7. de Tri. cap. 4

Si tamen dignum est vt Deus dicatur substare.

Dub. 15 Videtur satis dignum: quia summa nobilitas est ꝑ se subsistere. Rñ. dicē-

Respon. 45 dum, ꝙ duplex est proprietas ipsius substantiæ. s. per se stare, & alii subesse: primū est perfectionis, secundum imperfectionis, & ideo rōne primæ, dicitur digne, non rōne secundæ.

Non ex compositis Deus, qui vita est, subsistit &c.

Dub. 16 Quæritur quæ differentia est inter illas differentias. Quid si nulla est, videtur facere inculcationem. Rñ. di-

Respon. 46 cendū, ꝙ quidam voluerunt ꝙ ꝑ illa quatuor excludantur quatuor genera compositionum. Prima. n. est essentiæ ex principiis essentialibus, ratiōe cuius dr̄, ꝙ Deus non est in compositis. i. simul positis. Secunda est substātiæ ex principiis naturalibus, q̄ sunt materia & forma ratione cuius dicit, neq; ex infirmis: quia materia subiecta est priuationi, quę facit formā mutabilem, & infirmā, & similiter materiam. Infirma. n. dicuntur instabilia. Tertia est cōpositio mixti ex miscibilibus. rōne cuius dicit, neq; ex obscuris: quia vbi mixtio, ibi quædam formarum confusio, & ita obscuratio. Quarta est cōpositio animati ex partibus disparibus, ex anima videlicet, & corpore, ratione cui⁹ dicit, nec ex partibus disparibus, quia ipse est spiritus. Aliter tamen pōt dici, ꝙ excludit candē compositionem, rōne diuersarum conditionū. Ad hoc. n. ꝙ principia aliquid constituant, oportet ꝙ principia sint differentia, sint dependentia, sint imperfecta, sint etiā difformia. Si. n. essent omnino cōformia, & perfecta, non possent aliquid constituere: quia ex duobus entibus actu nihil fit. Quia ergo differentia, iō sunt composita, quasi cum aliis posita. Quia dependentia, ideo informia, vel infirma. Quia imperfecta, ideo obscura. Quia dissimilia, ideo disparia. Deus autem non pōt esse ex dependētibus, & diuersis: quia est vita ꝑ essentiam. Non pōt esse ex infirmis, quia virtus per essentiā. Non pōt esse ex imperfectis, & obscuris, quia lux est. Similiter non pōt esse ex disparibus, & dissimilibus: quia spūs per essentiā. Summa ergo actualitas, summa potestas, summa claritas, summa spiritualitas, non permittunt in Deo esse aliquam cōpositionē. Vnde ex his quatuor conditionibus, quatuor rationes eliciuntur probantes Deum simplicissimum. 47

AD intelligentiam eorum q̄ dicit Magr̄ in litera quatuor quæruntur. Primo q̄ritur, vtrū in Deo sit summa simplicitas. Secundo vtrū simplicitas sit Dei proprietas. Tertio propter illud quod vr̄ in litera de anima rationali, Quæritur vtrū anima rationalis sit i toto corpore, ita quòd in qualibet parte. Quarto quæritur, vtrum Deus sit in aliquo determinato genere.

QVAE-

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Summa simplicitas est in Deo, cum sit essentia in tribus cõmunicata:

Fundamenta.

QVIA in Deo sit summa simplicitas, sic probat. Omne primum est simplicissimum, quia quanto aliquid prius, tanto simplicius, sed Deus est primũ in gñe entium, eo ꝙ nec est, nec esse potest, nec cogitari pri⁹, ergo est ita simplex, quòd ipso nihil simplicius esse põt, vel cogitari, ergo est simplicissimum. Item, omne quod est, quicquid habet est simplicissimum, Deus est qcquid habet, ergo &c. Prima patet in se. Minor probatur sic. Deus habet potentiam, sapientiam, & sic de alijs, aut ergo est sua potentia, aut non. Si sic, habeo propositum. Si non est sua potentia, cum sit potẽs potẽtia, habet posse ab alio, ergo Deus est ab alio, quòd si hoc est falsum, ergo illud ex quo sequitur. Itẽ, in esse nobilissimo, debet omnis conditio nobilitatis poni in summo. sed Deus est ens nobilissimũ, & simplicitas est cõditio nobilitatis, ergo ponenda est in Deo in summo, ergo Deus est summe simplex. Item, quanto aliquid simplicius, tanto potentius in virtute, & econuerso, quia virtus vnita plus potest q̃ multiplicata, sed Deus est infinitus, & immẽsus virtute, ergo est infinitus simplicitate, ergo in Deo est summa simplicitas.

Ad opp. Cõtra. Simplicius cogitatur aliquid, cum cogitatur, vt abstractum à pluribus, q̃ quod cogitatur, vt contentum in pluribus, ergo cum fides nostra cogitet Deum, vt in pluribus, non cogitat eum, vt simplicissimum, ergo si fides vere cogitat, Deus non est simplicissimus. Item, maior est simplicitas vbi est identitas sine diuersitate, quam cum diuersitate, sed in Deo est identitas cũ diuersitate suppositorũ, ergo in Deo non est summa simplicitas. Item, maior est simplicitas, vbi est vnitas sine pluritate, quia numerus dicit aliquo modo compositionẽ respectu cuius vnitas est simplex, ergo cum in Deo sit vnitas cum pluralitate personarum, patet &c. Item, maior est simplicitas, vbi non tantũ subiectum, sed etiam proprietas est eadem cũ proprietate, quia quãdo proprietas differt à proprietate in vno, sunt plura differẽtia, ergo non est simplex, sed in diuinis personis, in eadẽ persona differt proprietas à proprietate, vnde innascibilitas differt à paternitate, ergo &c.

48. RESP. dicendum, ꝙ sicut primæ rationes probant, in Deo ponenda est summa simplicitas. AD illud ergo quod obijcitur, ꝙ fides non intelligit ipsum, vt simplicissimum. Dicendum, quòd fides intelligit eũ, vt simplicissimum, & qui aliter intelligit, non intelligit, vt summe simplex, quod patet sic. Quoniam est intelligere vnũ in vno, & vnum in pluribus multiplicatum, & vnum in pluribus non multiplicatum. Simplicius autẽ intelligitur vnum in pluribus esse multiplicatum, q̃ vnum ĩ vno, quod patet, quia vniuersale est simplicius singulari, & adhuc multo simplicius intelligitur, quod est vnum in pluribus non multiplicatum. hoc modo intelligit fides nostra Deum, & ideo simplicior est Deus, quia est in omnibus non multiplicatus, quàm si esset in vno solo, vel in pluribus multiplicatus. Hinc est quòd Deus simplicissimus est, & fides nostra eum, vt simplicissimum intelligit, & qui intelligit Deum plurificatum in essẽtia, vel vnum in supposito, derogat summæ simplicitati eius, derogat etiam nobilitati eius, quoniam vbi summa simplicitas intelligitur, oportet summam actualitatem intelligi, si summe nobilis est. Et vbi est summa actualitas, summa diffusio, & communicatio debet poni, & ista non potest esse nisi in sempiterna productione rei omnino infinitæ, & æqualis in virtute: & hoc non potest esse in alietate essentiæ, ergo non potest intelligi diuina essentia simplicissima, nisi in tribus personis intelligatur tota esse, quarũ vna sit ab alia.

Quan-

Quando ergo obijcitur, quòd simplicius est abstractũ à pluribus quam in pluribus, verum est, si in illis pluribus plurificetur. Si autem non plurificatur, non est verum.

AD illud quod obijcitur quòd maior est simplicitas, vbi nulla diuersitas. Dicendũ, quòd diuersitas dupliciter potest venire. Vel ex additione, vel ex origine. Ex additione, cum est diuersitas in proprietatibus absolutis, quæ diuersæ sunt in diuersis, vt albedo in Petro, Paulo, & Gregorio, & hęc priuat simplicitatẽ, quia ponit cõpositionẽ. Est alia diuersitas veniẽs ex sola origine, vtputa, quia vna persona emanans ab alia, differt ab ea, & hæc non repugnat simplicitati, quia nullam ponit compositionem: sed solum ordinem, & respectum ad aliũ, & hoc non proprie dr̃ diuersitas, sed distinctio, & discretio: & hoc manifestum est si intelligamus patrem seipso gñare filium, & intelligamus eũ gñare, & iterum non gñare, nulla est hic cõpositio, quia nulla additio.

50 AD illud quod obijcit̃, ꝙ maior est simplicitas, vbi nulla pluralitas. Dicendũ, ꝙ duplex est pluralitas. Quædam, in qua plus est in duobus, ꝗ̃ in vno, vt in duobus hoĩbus plus est de bonitate, q̃ in vno, & ista pluralitas repugnat simplicitati: qa vnitas addit supra vnitatem. Quædam autem est pluralitas, in qua tm̃ in pluribus est quantum in vno, & hæc est ĩ diuinis: quia tm̃ de esse, & bonitate, & virtute est in vna persona, quantum in pluribus, & ista pluralitas nihil addit ad vnitatẽ, & iõ nullã oĩno ponit compositionem, nec priuat simplicitatem.

51 AD illud quod obijcitur, ꝙ in patre differt proprietas a proprietate. Dicendũ, ꝙ proprietas differt a proprietate tripliciter. Aut respectu subiecti, aut respectu sui, aut respectu obiecti. Si respectu subiecti, quia causantur ex diuersis naturis in ipso repertis, sic ponit cõpositionem, quia ponit subiectum esse in pluribus. Si respectu sui, sic differt musica, & grammatica in Petro, & sic ponit similiter compositionem: quia ponit subiectum habere se pluribus. Si respectu obiecti, sic ponit subiectum comparari pluribus, & hoc modo non ponitur compositio, sed distinctio. Exemplũ est in puncto, quod est principium, & finis respectu diuersarum linearũ, hoc modo est differentia proprietatum in diuinis, &c. Caue a Scoto dist. 2. p. 2. q. 4. & dist. 34. & q. 43.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Simplicitas est in solo Deo essentialiter, cum in eo nulla sit compositio, nec differentiæ multiplicitas.

VTRVM simplicitas sit Dei proprietas. Et ꝙ sic videt̃ hoc modo. Nulla creatura est actus pur⁹, quia in omni creatura, [vt dicit Boetius] differt quo est, & quod est, ergo in omni creatura est actus cum possibili: sed omnis talis habet in se multiformitatem, & caret simplicitate, ergo, &c. Item, omnis creatura habet esse finitum, & limitatum, ergo habet esse artatum, sed vbicũque est esse limitatum, est ibi aliqd quod contrahit, & aliquid quod contrahitur, & in omni tali est compositio, & differentia, ergo omnis creatura est composita, ergo nulla simplex. Item, omnis creatura habet esse datũ aliunde, ergo habet esse aliunde acceptum, ergo nulla creatura est suum esse, ergo in omni creatura est dependentia, siue differentia: sed nullum tale est simplex simpliciter, ergo, &c. Item, omne quod est post primã vnitatem deficit ab illa, ergo statim cadit in dualitatem, sicut dicit Diony. ꝙ post monadem, dyas est, ergo omnis creatura est a prima vnitate, ergo oĩs creatura est ab illa deficiens. Contra. Ab vno non procedit nisi vnum, & a vero non procedit nisi verum: sed vnitas, & simplicitas, eadem rõne habent in Deo, ergo sicut ab vno vnũ, ita a simplici, simplex. Item, videtur specialiter, ꝙ simplicitas sit in creaturis: quia simplex est quod non habet partem: sed punctus non habet

Fundamenta. 7. Meth. & 3. de ani. De hebd. & de trin.

27

Dionysius de diuinis nomi.

bet partem, quia ita diffinitur. Punctus est, cuius pars non est, ergo, &c. Item, omne illud ante quod non est aliud, est simplex, quia si cõpositum est, necessario habet ante se aliud: sed ens est primum, sicut dicit auctor de causis: sed primum rerum creatarum est esse, ergo, &c. Item omne illud est simplex, in quo stat resolutio, sed resolutio stat in principijs, quæ sunt materia, & forma, quia materia vlterius non resoluitur, cum sit status in causis, alioquin esset ire in infinitũ, ergo cum resolutio stet in creato, aliquod creatũ est simplex. Si tu dicas, ꝙ principia non habent oĩmodam simplicitatẽ, quia q̃uis non componã tur ex alijs, tñ componuntur alijs.

Ad opp. Contra. Hoc non videtur facere cõtra simplicitatem, ꝙ cõponatur alij. Nam ꝙ aliquid non sit componibile alij, non facit aliquam simplicitatem, cum ista ꝓprietas sit in indiuiduis completis, quæ maxime sunt cõposita, ergo hoc quod dico componibile alijs, non tollit ab eis simplicitatem, & sic, &c.

52 RESP. Dicendum, ꝙ simplicitas essentiæ priuat compositionẽ, & priuat essentialem differentiam, siue multiplicitatem. Vnde simplex est qđ non habet compositionem partium, nec multiplicitatem actionum, siue formarum. In solo autẽ Deo est priuatio compositionis, & differentiæ, siue multiplicitatis: ideo simplicitas in solo Deo est essentialiter. Vnde notãdum, ꝙ multiplex est compositio. Vna compositio est ex partibus essentialibus, & hæc est in oĩbus per se entibus.

53 Alia est ex partibus integrantibus, & hæc est in oĩbus corporibus. Tertia est ex partibus dissimilibus, siue repugnantibus, & hæc est in oĩb⁹ animatis, & viuentibus. Vnde in oĩ substantia per se ente, quæ dr̃ creatura, est cõpositio: Quia omnis creatura, aut est corporalis, aut spũalis, aut composita ex vtroque. Similiter est considerare triplicem differentiã

54 in creaturis. Prima est substantiæ, virtutis, & operationis, siue substantiæ, & accidentis: Secunda est differentia suppositi, & essentiæ: Tertia est differẽtia entis, & esse. Prima differentia est rei prout est agens. Secunda prout est ens in genere. Tertia prout est ens in se. Prima differẽtia est in omni subiecto, qm̃ esse subiectũ habet esse mixtum: ideo non agit ex se toto: & ideo differt in eo, quo agit & ꝙ agit, & actio, siue subiecti ꝓprietas. Secunda differentia est in omni indiuiduo: quia omne indiuiduum habet esse limitatũ: & ideo in aliquo conuenit, in aliquo differt cum alio; & ideo in omni indiuiduo differt essentia, & suppositum, multiplicatur enim essentia in suppositis. Differentia tertia est in omni creato, & concreato: quia omne quod est præter Deum, accipit esse aliunde, siue principiũ sit, siue principiatũ; ideo nihil est suum esse, sicut lux non est suum lucere. Si ergo dicatur simplicitas ꝑ priuationem compositionis, sic proprium est solius Dei in rõne substantiæ, quia nulla alia est substantia, quę non habet compositionem ex possibili, & actuali saltem. Si autẽ simplicitas dicat priuationẽ essentialis differentiæ, & dependentiæ: ita ꝙ in essentia nulla sit diuersitas, nec dependentia, est proprium Dei in rõne entis, quia nullum aliud ens est, in quo non cadat aliqua diuersitas, vel dependentia. Concedendum ergo est, ꝙ simplicitas est Dei proprium, vt visum est: creaturæ aũt cõpositæ sunt nec vere simplices: quia habent esse mixtum ex actu, & potentia, quia habent esse limitatum, & ita in genere, & specie per additionem cõtractum: quia habent esse aliunde datum, quia habent esse post Deum vnum, a quo deficiunt: & ita cadunt in cõpositionem. Aliter potest dici, & verius, ꝙ 55 simplex dr̃ per priuationem compositionis. Et notãdum, ꝙ compositio dr̃ dupliciter. Vno modo alicuius ex aliquibus. Alio modo quo aliquid dr̃ componi alij. Si ergo simplicitas priuet compositionem ex alijs, sic conuenit etiam creatis, vtpote primis, q̃ non componuntur ex alijs. Si autem priuet compositionem cum alijs, & ex alijs, sic solius est Dei. Omnis.n. creatura, aut est ens per se, & in se, & ita

ita composita ex alijs. Aut est ens cũ alio, & in alio, & ita alij composita: sit iterum esse creatum, aut est principium, & ita componibile alij. Aut principiatum, & sic compositum ex alijs, & sic accipitur simplicitas, put est rei proprietas per priuationem, videlicet vtriusque compositionis.

56 AD illud ergo quod obijcitur, ꝙ ab vno non est nisi vnum, &c. Dicendum, ꝙ simplex non est conditio generalis entis, sicut vnum. Nam simplicitas dicit modum vnitatis nobilissimum, quem Deus nulli communicat creaturæ: quia creatura nõ pot eum recipere, cum esse eius sit limitatum, sit mixtum: sic etiam esse dependens, & aliunde datum.

57 AD illud, quod obijcitur de simplicitate puncti, & entis, & principij. Dicendum, ꝙ ibi est simplicitas per priuationem compositionis ex alijs, non aũt prout simplicitas dicit indifferentiam omnimodam. In oibus.n. vt dictum est, cadit aliqua differentia & dependentia: quãuis.n. non sint composita, tñ eorum esse dependet a composito, siue compositione. Vnde bene concedendum est illud quod vltimo dicebat, ꝙ illud derogat simplicitati rei, ꝙ sit alteri componibilis, inquantũ simplicitas priuat multiplicitatem, et differentiam in re simplici, quãuis non deroget inquantum priuet cõpositionem ex alijs. Omnis enim dependentia facit ipsum quod depẽdet a summa simplicitate, & in differentia recedere. Solus aũt Deus est independens. Oia autem alia sunt dependentia, siue cõparatione ad principia ex quibus sunt, siue vnũ principium cõponens cõplicetur ad aliud, siue esse dependens comparatione ad Deum, siue ab ipso Deo. Nihil autem quod dependet est sua dependentia: ideo nihil tale est summe simplex, quia omne simplicissimũ est absolutissimũ, &c.

QVAESTIO III.

CONCLVSIO.

Anima rationalis est in toto corpore.

VTRVM anima rõnalis sit in toto corpore, ita ꝙ in qualibet parte. Et ꝙ sic videt. Aug. dicit, ꝙ sicut Deus est in maiori mũdo, sic anima in minori, sed Deus sic est in maiori mundo, ꝙ in qualibet parte totus, ergo anima sic est in minori, s. in corpore. Item, quod dat esse toti, & partibus, vnitur toti, & partibus ſm essẽtiã: quia forma per sui essentiam dat esse, & hoc non nisi ei, cui essentialiter vnitur: sed anima dat esse toti corpori, & omnibus partibus, ergo &c. Item, in oculo est videre, sentire, & viuere. Quæro ergo vtrum sint hæc vnus actus, vel differentes? Non vnus, hoc constat, quia priuato visu, adhuc sentit per tactum: priuato sensu, adhuc viuit, sicut in paralitico: cũ ergo viuere sit a substantia, videre a potentia, in oculo est anima ſm substantiam, eadem rõne põt probari & in oibus partibus esse. Item, anima operatur in toto corpore, ergo est ꝑ potentiam, sed potentia animæ simplex est, ergo si potẽtia vna est in manu, & pede, idem est in diuersis partibus: sed non est simplicior potẽtia, ꝙ substantia, ergo, &c. Item, anima est in corpore, aut in qualibet parte, aut in vna determinate, aut in puncto. Si in qualibet parte, habeo propositum. Si in vna, cum illa habeat plures partes, & anima sit simplex, erit in pluribus partibus, ergo non est inconueniens animam esse in pluribus partibus. Sed qua rõne est in partibus partis, eadẽ rõne est in partibus totius. Si est in puncto corporis, ergo cum punctus non habeat ꝓportionem ad totum corpus, anima est improportionabilis toti corpori, ergo non potest esse perfectio, cum ꝓportio sit perfectionis ad perfectibile. Similiter punctus est substantia posita, siue habens positionem, ergo anima

Fundamenta.
August. de spiritu, & aia. ca. 19.

1. & aia 90

anima habet situm in corpore: sed nulla forma situalis est motor sufficiens, ergo, &c. Sed contra. Forma quæ

Ad opp. est in toto, & in partibus vna, denominat partes, & totum rõne consimili. Vnde quęlibet pars ignis, est ignis. ergo si anima est in qualibet parte, quęlibet pars aĩalis dr̃ aĩal. cũ quælibet pars est substantia animata sensibilis. Item, existentia animæ rõnalis non dependet ab aliqua parte corporis, cum sit fixa in se, ergo non est in qualibet. Item, operatio eius non dependet ab aliqua parte corporis, nec alicui cõcreatur, ergo in nulla parte corporis est, nec inquãtũ perfectio, nec inquantum motor. Vnde Philosophus dicit, ꝙ anima nullius corporis est act⁹. i. nullius partis corporis, sed in quo est, est sicut actus. Item, corpus organicum est diuersarum rõnum in partibus, & toto, ergo habet diuersam perfectionem, ergo cũ anima perficiat totum quantum ad essentiam, perficit partes quãtum ad potentiam, ergo anima rõnalis non est in partibus, nisi solum quantum ad rõnem potentiæ. & hoc etiam dicit Philosophus, sicut anima ad corpus, sic partes animæ ad partes corporis. Item, si anima est tota in qualibet parte corporis, ergo tota est in manu: sed quãdo aliquod totũ est in aliquo, mouet illo moto, ergo mota manu, mouet anima: & similiter manu quiescente, quiescit, ergo cum manus vna possit moueri altera existente in quiete, anima vna, & eadem numero simul quiescit, & mouetur ſm idem. Item, si anima est in plurib⁹ tota, qua rõne in duobus, ea rõne in pluribus, & ita in infinitis, & quantũcumque extenderetur corpus: ergo anima nata est esse vbiq; & ita videtur, ꝙ anima non sit limitata, sed immensa. Item, si tota anima est in manu, sicut ĩ alijs partibus, ergo cum vita sit ab anima, non magis recipit moram, & sentitur manus a corde, q̃ e conuerso. Hoc aũt est cõtra oẽs Philosophos; & sequitur hoc esse inconueniens, ꝙ sicut læso corde perit vita, ita læsa manu.

Arist. 2. de anima. 9.

RESP. Aliqui dicunt, ꝙ anima
58 ſm essentiam est in aliqua parte determinate, ſm potentiam vero est, & fluit in toto corpore, sicut aranea est in tela. Vnde dixerunt, quod est in corde: quia cor est domicilium vitæ, & eius inhabitator est anima. Et ad hoc ponendũ mouit eos experimentum cum defectu rationis. Experimẽtum, quia visibiliter apparet, ꝙ læso corde separatur anima, & ab ipsa influit sensus, & motus, & est membrũ nobile existens in medio, sicut cẽtrũ corporis. Defectus rationis, quia nõ potuerunt intelligere quomodo aliquid limitatum sit vnum, & idem totum in pluribus, & quia fides non cogit credere, & ratio non intelligit: ideo dicunt non esse ponendum, ꝙ sit in toto ratione cuiuslibet partis. Sed aliorum opinio est, vt Aug. quod
anima in qualibet parte corporis sit 59
tota, & ad hoc ponendum mouet experimentum, exemplum, & rationabile argumentum. Experimentum, quia anima in partibus distantibus a corde ita cito sentit, sicut & in propinquis. Item, quia simul quasi in ictu oculi sentit læsionem in partibus distantibus, & cum anima separatur, dolor est in singulis partibus, & resolutio. Exemplũ similiter mouet, sicut dicit August. Videmus. n. ꝙ in animali perfecte sano est vna sanitas in singulis partibus, nec maior in maiori, nec minor in minori. Si ergo hoc est in forma corporali, quãto magis in spũali? Mouet rationis argumentum: quia anima est forma simplex, & motor sufficiẽs. Quia forma totalis corporis est in toto. Quia vero simplex non est ſm partem, & partem sui. Quia motor sufficiens, ideo non habet situm, & ideo nec est in puncto, nec in parte determinata. Et quia magis rationalis est opinio, quæ fundatur supra rationem, q̃ quę fundatur supra defectus rationis, & quia August. hoc dicit hanc approbo tãquam meliorem.

AD illud ergo quod obijcitur in 60
contrariũ, forma quę est in toto, &c. Dicẽdum ꝙ triplex est genus formæ. Est. n. quædam quæ perficit, & extenditur, & dependet, & hæc quia totum ꝑficit, est in toto. Quia vero extẽdit perfectionem

perfectionem totius, cõicat partibus, Quia vero dependet, nec agit per se operationem totius, cõicat partibus, vt patet in forma ignis, quia q̃libet pars ignis est ignis, & quælibet calefacit. Est alia forma, quæ perficit, & dependet, sed non extenditur, & talis forma, q̃a totũ perficit est in toto, & qualibet parte. Quia vero nõ extẽditur: ideo actũ totius nõ attribuit partibus. Quia vero dependet, operationem totius communicat partibus, & talis est anima vegetabilis, & sensibilis, quia nulla pars aĩalis est animal, tamen quælibet pars animalis viuit, & sentit. Est iterum forma quæ totum perficit, tamen nec extenditur, nec dependet quantum ad operationem, & talis, quia perfectio est, est in toto, & partibus. Quia vero non extenditur, perfectionem totius non communicat partibus. Quia non dependet, iõ nec operationem cõmunicat, & talis est anima rationalis. Quia nulla pars hominis est homo, & nulla pars hominis intelligit: tamen, & si nõ communicet actum totius vt toti, cõmunicat, vt partibus: quia quælibet pars hominis viuificatur à perfectione hominis, & ideo perfectio hominis, est in qualibet parte, & sic patet respõsio ad illud, quòd nullius corporis est actus, quia nulli communicat ꝓpriã operationem, nec perfectionem totiꝰ,

61 cum omnes partes perficit in toto. Similiter ad aliud de forma: quia forma quæ est in partibus non denominat simul totum, & partes, nisi sit forma dependens, & extensa, & loquor hic de forma subsantiali tantum, nõ

62 de accidentali. AD illud quod obijcitur, ꝙ non sunt eiusdem rõnis totũ & partes. Dicendum, ꝙ in partibus est considerare organi rationem, & complexionẽ. Ratione complexionis sunt vniformes toti, & sunt dispositæ ad idem genus vitæ, & perficiunt ab vno. Ratione organizationis sunt di

63 uersę, & perficiuntur à potentijs. AD illud quod obijcitur, ꝙ mouetur mota manu &c. dicendum, quòd perfectio potest supra totum perfectibile, & quantum ad substantiam, & quantum ad potentiam: & cum anima sit perfectio totius corporis, super totũ potest, & ideo nullo minori q̃ sit totum corpus diffinitur eius substãtia, nec potentia. diffinitur autem corpore suo quod perficit, & ideo corpore moto, mouetur per consequens: partibus autem non diffinitur, quia sunt minores toto, & ita est in vna: quod 2. de ani.
non est extra aliã. Etiam ideo quia in tex.
nulla parte est diffinitiue, non mouetur ad motum alicuius partis, sicut nec Deus mouetur ad motum alicuius creaturæ. & per hoc patet sequẽs, 64
quia totum corpus comparatur ipsi animæ tanquam vnus locus, & ideo in pluribus partibus non est nisi inquantum in vno loco. Vnde si separentur, non erit in illis. Nec sequitur ex hoc ꝙ sit infinita, quia omniũ natura constantium terminus est, & ratio magnitudinis, & augmenti, & ita corpus humanum non potest cogitari tam magnum corpus, ꝙ nõ possit viuificari ab anima. AD illud quod obijcitur vltimo, ꝙ tunc vna pars nõ recipit ab alia. Dicendum, quòd sicut Deus in maiore mũdo immediate est in omni creatura ipsam continẽs, tñ per ordinem vniuersi influit aliquid vna creatura in aliam, sic intelligendum, ꝙ anima per sui præsentiam est in qualibet parte immediate quã continet, & conseruat, non tamen omnino, sed influit in omnes partes per vnã, & ideo cessante illa parte, & eius influentia, perit ordo corporis essentialis, & ita anima separatur. Ad opp.

QVAESTIO IIII.

CONCLVSIO.

Deus cum sit illimitatæ naturæ, in nullo est determinato genere.

TRVM Deus sit in aliquo determinato genere. Et quòd sit, ostẽdit hoc modo. Quòd distinguitur ab alijs entibus, est aliqua natura determinata, sed Deꝰ est huiusmodi, quia distinguitur

guitur à creaturis omnibus, quia nullum creatum est Deus, ergo est natura determinata, sed quod est natura determinata est in genere determinato, ergo &c. Item, quod habet super ius vniuocum, & essentialè, habet esse in genere determinato, sed Deus habet superius se, vt substantiā q̄ dicitur de deo, & creaturis, & essētialiter, & vniuoce, quia secundum istam rationem quæ est res per se exñs, ergo &c. Item, quòd sit in quolibet genere videtur. Quia omne quod est completionis in creatura, attribuēdum est Deo, sed omne prædicamentū habet aliquid completionis, ergo res omnium prædicamentorum sunt in Deo, sed quicquid est in Deo est Deus, & econuerso, ergo Deus essentialiter subijcitur rei omnis prædicamenti, ergo est in quolibet. Item, summo bono nihil deficit de bonitate, ergo summo enti nihil de entitate, ergo in Deo est omnis entitas, & omnis differentia entitatis, ergo cum differentiæ entiū sint decem prædicamenta, omnia sunt in Deo. Contra. Aug. in li. 5. de tri. Deus est bonus sine qualitate, magnus sine quantitate, ergo magnitudo Dei non est in genere quantitatis, nec bonitas in genere qualitatis, ergo nec substantia in genere substantiæ, ergo in nullo genere. Item, videtur φ non est in genere determinato, quia omne qđ est in genere determinato, habet esse finitum, & limitatum, Deus autem est infinitus, ergo &c. Item, quòd non in quolibet genere videt, quia quod habet in se res plurium generum, est compositum, Deus autem est simplicissimus, ergo &c.

Fundamenta. Cap. 1.

Hāc penultimā rōne magne facit Scotus, dist. p̄senti q. 3. ibi teneo opinionē meā.

RESP. dicendum, quòd non cōuenit Deo esse in vno genere determinato, quia omne tale habet esse limitatum, & arctatum, & cōpositum in pluribus generibus non potest esse. Aut enim aliquid est in pluribus propter naturarum, & proprietatum diuersitatem, vt album inquantum dicit subiectum aliquod, siue rem albam est in genere substantiæ, sed inquantum dicit formam quæ est albedo, est in prædicamento qualitatis. Aut propter generalitatem, sicut vnum, & ens. Et propter naturarum multiplicitatem nō potest Deus esse in pluribus, quia omne tale compositū est, & multiforme, Deus autem simplex. Non propter generalitatem, quia ens tale nihil est habens distinctum à rebus creatis. Deus autem est habēs in se ens distinctum à rebus, & habēs esse simplex & infinitum & ideo, nec in vno gñe, nec in pluribus esse pōt. 65

Cōcordat S. Thom. 2. contra Gent. cap. 93. & 1. par. q. 50. art. 2. & 1. par. q. 3. art. 5

66 AD illud ergo quod obijcitur, qđ distinguit ab alijs, est natura distincta &c. Dicendum φ verum est si distinguatur per aliquid quod ipsum contrahat & arctat, sicut per differentiam cadentem in genere, Deus autē non sic distinguitur sed seipso.

67 AD illud quod obiicit, φ Deus habet superius vniuocum. Dicendū φ Deo non est superius, quia eo non est simplicius, nec vniuocum, quia substantię ratio non conuenit vniformiter creaturæ & creatori. Deus enim est ens per se, quia nullo egens, creatura est ens per se, quia non est in alio vt in subiecto, eget tamen alio ad sui conseruationem.

68 AD illud qđ obijcitur, φ omne quod est perfectionis & bonitatis ponendum est in Deo. Dicendum, φ hoc pōt esse dupliciter. Vel per diuersitatem, & hoc facit esse in diuersis generibus, vel ꝺm omnimodā vnitatem, & hoc facit esse extra omne genus.

69 AD illud qđ obijcitur vltimo, φ Deo nihil deficit de bonitate. Dicendum φ Deus non dicitur non deficiens a bonitate, propter hoc, φ omnis differentia boni particularis, sit in Deo per differentiam, sed quia est in eo per æquiualentiā, quia enim est summum bonum, complectitur ī se bonum omne, sic intelligendū est de entitate, & sic patet illud.

DE DISTINCTIONE TRIVM personarum.

DISTINCTIO. IX.

De pprietatibus & cōditionibus psonalibus trinitatis & vnitatis. Cap. 1

NVNC ad distinctionem trium personarum accedamus. Teneamus ergo, vt docet Aug. in lib. de fide ad Petrum, patrem, & filium, & spiritum sanctum vnum esse Deum naturaliter: nec tamen ipsum patrem esse, qui filius est: nec filium esse ipsum, qui pater est: nec spiritum sanctum esse ipsum, qui pater est, aut filius. Vna enim est essentia patris, & filij, & spiritus sancti, in qua non est aliud pater, aliud filius, aliud spiritus sanctus: quamuis personaliter alius sit pater, alius filius, alius spiritus sanctus.

Hic de coæternitate filij cum patre.

GENITVS est enim à patre filius, & ideo alius: nec tamen antè fuit pater, quàm filius: coæternæ.n.sunt sibi tres personæ.

Argumentatio Arrianorum.

Cap.5. circa mediū eiusdem.

SED contra hoc inquit hæreticus, vt refert Ambr. in lib: 1. de fide ad Gratianum: Omne ꝙ natum est, principium habet: & ideo quia filius natus est, principium habet, & esse cœpit: quod hæreticorum ore sic dictum est. Nam ipse Arrius, vt meminit Augu. in 6. lib. de Trinit. dixisse fertur, Si filius est, natus est: si natus est, erat tempus, quando non erat filius.

Cap. 1

Aug. ibi.

Responsio Augustini catholica.

QVI hoc dicit, non intelligit etiam natum esse de Deo sempiternum esse, vt sit coæternus patri filius: sicut splendor qui gignitur ab igne atq; diffunditur, coæuus est illi, & esset coæternus, si ignis esset.

Oppositio Augustini contra hæreticum.

Lib. 6. Cap. 1 1. Cor. 1.

ITEM, Si Dei filius, inquit Augustinus, virtus & sapientia Dei est, nec vnquam fuit Deus sine virtute & sapientia: coæternus est ergo Deo patri filius. Dicit autē Apostolus Christum esse Dei virtutem, & Dei sapientiam. Aut ergo non fuit, quando non fuit filius: aut aliquando Deus nō habuit virtutem & sapientiam: quod dementis est dicere. Constat enim quia semper habuit sapientiā: semper ergo habuit filium.

Responsio Ambrosij ad idem, authoritate fulta.

In. 1. lib. de fid. ad Gratianū, circa mediū cap. 5.

EIDEM quoque Arrianicæ quęstioni Ambr. in hunc modū respondet, Ego, inquam, filium esse natum confiteor: quod reliquū est impietatis horresco. Scriptum est enim in veteri Testamento, vt vel vnum è pluribus dicam, Ante me non fuit alius Deus, & post

me non erit. Quis ergo hoc dicit? pater, an filius? Si filius, ante me, inquit, non fuit alius Deus. Si pater: post me, inquit, non erit: hic priorem, & ille posteriorem non habet. Inuicem enim in se, & pater in filio, & filius in patre cognoscitur. Cum enim patrem dixeris, eius etiam filiũ designasti, quia nemo ipse pater est sibi: cùm filium nominas, etiam patrem fateris, quia nemo ipse sibi filius est. Itaque nec filius sine patre, nec pater potest esse sine filio: semper ergo pater, semper & filius est.

Esaiæ 43. Ioan. 13. Rõne vtitur Amb. contra hæreticum.

Inuectio Ambrosij contra hæreticum.

ITEM dic, inquam, mihi heretice, fuitne quando omnipotens Deus pater non erat, & Deus erat? Nam si pater esse cœpit, Deus ergo primò erat, & postea pater factus est. Quomodo ergo immutabilis Deus est? Si enim antè Deus, postea pater fuit, vtiq; generationis accessione mutatus est, sed auertat Deus hanc amentiã.

Lib. & ca. citatis.

Ineffabile est quomodo filius sit, & non habeat patrem priorem: sicut modus generationis non intelligibilis, & ineffabilis est.

SED quæris à me, inquit Ambrosius, quomodo si filius sit non priorem habet patrem. Quæro item abs te, quando vel quomodo filium putes esse generatum; Mihi enim impossibile est generationis scire secretum. Mens deficit, vox silet, non mea tantùm. sed & angelorum: supra potestates, & supra angelos, & supra cherubin, & supra seraphin. Supra omnem sensum est: quia scriptũ est, Pax Christi supra omnem sensum est. Et si pax Christi supra omnem sensum est, quomodo non est supra omnem sensum tanta generatio? Tu ergo ori manum: admoue scrutari non licet superna mysteria. Licet scire quòd natus sit, non licet discutere quo modo natus sit. Illud mihi negare non licet, hoc quærere metus est. Ineffabilis enim est illa generatio. vnde Esaias, Generationem eius quis enarrabit?

Vbi suprà. Phil. 4 Eccles. 5.

Quidam præsumunt discutere generationis seriem.

QVIDAM tamen de ingenio suo presumentes, dicunt illam generationem posse intelligi, & alia huiusmodi: inhærentes illi authoritati Hier. super Ecclesiasten, In sacris scripturis, quis, sæpissimè non pro impossibili, sed pro difficili ponitur: vt ibi, Generationem eius quis enarrabit? Sed hoc non dicit Hier. ideò quòd generatio filij æterna plenè intelligi vel explicari possit à quoquã mortalium: sed quia de ea ali quid intelligi, vel dici potest: quidam tamen hoc acceperunt dictum de temporali Christi generatione.

Esaia 53. Tomo. 7 cõmentario ad 3. Ecclesiast. circa illud quis scit si spiritus. Leo Papa & Diony.

Vtrum debeat dici, semper gignitur, vel semper genitus est filius.

HIC quæri potest, cùm generatio filij à patre nec principium habeat, nec finem, quia æterna est, vtrum debeat dici, filius semper

gignitur, vel ſemper genitus eſt, vel ſemper gignetur. De hoc Grego. ſuper Iob ait, Dominus Deus Ieſus in eo quòd virtus & ſapientia Dei eſt, de patre ante tempora natus eſt: vel potiùs quia nec cœpit naſci, nec deſiit, dicamus veriùs ſemper natus: non autem poſſumus dicere ſemper naſcitur, ne imperfectus eſſe videatur. At verò, vt æternus deſignari valeat & perfectus, & ſemper, dicamus & natus, quatenus & natus ad perfectionem pertineat, & ſemper ad æternitatem: quamuis per hoc ipſum quod perfectū dicimus, multum ab illius veritatis expreſſione deuiamus: quod factum non eſt non poteſt dici propriè perfectum: ſed balbutiendo, vt poſſumus, excelſa Dei reſonemus. Et dominus noſtræ infirmitatis verbis cōdeſcendens: Eſtote, inquit, perfecti, ſicut & pater veſter cæleſtis perfectus eſt. Super illum locum etiam Pſal. Ego hodie genui te. De hac generatione filij ita loquitur Aug. Quanquam per hoc quod dicit hodie, poſſit intelligi dies ille quo Chriſtus ſecundum hominē natus eſt: tamen quia hodie præſentiam ſignificat, atque in æternitate neque prçteritum quicquam eſt, quaſi eſſe deſierit: neque futurum, quaſi nondum ſit: ſed præſens tantùm: quia quicquid æternum eſt, ſemper eſt: diuinitus tamen accipitur de ſempiterna generatione ſapientiæ Dei. Ecce his verbis oſtendit Auguſt. quòd generatio filij ſemper eſt, nec præterijt, nec futura eſt, quia çterna eſt. Ideo dixit genui, ne nouum putaretur, ſcilicet ne videretur incœpiſſe. hodie dixit, ne prçterita generatio videretur. Ex his ergo verbis Prophetç, vt ait Ioannes Chryſoſt. nihil aliud manifeſtat, niſi quia ex ipſa eſſentia patris ſemper genitus eſt filius.

Lib. 29. Moralium cap. 1.

Matth. 5

Pſal. 2.

In tom. 8. in expoſitione pſalmi ſecūdi.

Origenes videtur dicere contrarium: ait enim quòd ſemper generatur filius à patre.

ORIGINES verò ſuper Hieremiam dicit, quòd filius ſemper generatur à patre, his verbis: Saluator noſter eſt ſapiētia Dei: ſapientia verò eſt ſplendor æternæ lucis. ſaluator ergo noſter ſplendor eſt caritatis. Splendor autem non ſemel naſcitur & deſinit: ſed quoties ortum fuerit lumen ex quo ſplendor oritur, toties oritē etiam ſplendor claritatis: ſic ergo ſaluator ſemper naſcitur. Vnde ait in lib. Sap. Ante omnes colles generat me Dominus. non, vt quidam malè legunt, generauit. His verbis apertè oſtendit Origenes, ſanè poſſe dici & debere, filius ſemper naſcitur: quod videtur contrarium illi verbo Gregorij præmiſſo, ſcilicet, non poſſumus dicere, ſemper naſcitur.

Ori. tom. 2. homi. 1 Hiere. 6. circa illud Hier. 11 Reuerſi ſunt.

Prouer. 8. ſecundum 70.

Exponit præmiſſa verba Gregorij, ne putetur inter doctores eſſe contrarietas.

SED ne tanti auctores ſibi contradicere in re tanta videantur, verba Gregorij benigne interpretemur. Dominus, inquit, Ieſus ante tempora natus eſt de patre: vel potius, quia nec cœpit naſci, nec deſijt: dicamus verius, ſemper natus. Sed quomodo verius dicitur

hoc

hoc.s.q filius semper natus est, quàm illud.s.q de patre ante tēpora natus est? Illud.n.syncera,& catholica fides tenet, ac prædicat, vt istud. Quare ergo ait, dicamus verius, cum vtrūque pariter sit vnū? nisi quia volebat intelligi hoc ad maiorem euidentiam, & expressionē veritatis dici, quàm illud? His etenim verbis omnis calumniandi versutis hæreticis obstruitur aditus: quibus Christi secundū deitatem generatio sine initio, & sine fine esse, ac perfecta monstratur. Non autem adeò aperte semper manifestatur veritas, cum dicitur, filius ante tempora genitus est de patre, vel filius semper nascitur de patre. Et ideo dicit Greg. quòd non possumus dicere, semper nascitur. Non, inquā, ita conuenienter, non ita congrue ad explanationem veritatis, potest tamen dici, si sane intelligatur: semper enim nascitur filius de patre, vt ait Orig. non quòd quotidie iteretur illa generatio, sed quia semper est. Semper ergo nascitur, idest, natiuitas eius sempiterna est.

Quòd filius semper generatur, confirmatur ex dictis Hilarij.

HILARIVS quoque dicit filium nasci ex patre, in lib.7. de Trin. his verbis, Viuens Deus, & naturæ æternæ viuentis potestas est: & quod cum sacramento scientiæ suæ ex eo nascitur, non potuit aliud esse quàm viuens. Nam cum ait, Sicut misit me viuens pater, & ego viuo propter patrem: docuit vitam in se per viuentem patrē inesse. Ecce hic habes, quia filius nascitur ex patre. Item, in eodem cum dicit Christus, Sicut pater habet vitam in se: sic & filio dedit vitam habere in semetipso, omnia viua sua ex viuente testatus est. Quod autem ex viuo viuum natum est, habet natiuitatis profectū sine nouitate naturæ. Non enim nouum est quod ex viuo generatur in viuum, quia ex nihilo est: & vita, quæ natiuitatem sumit ex vita, necesse est per naturæ vnitatem, & perfectæ natiuitatis sacramentum, vt & in viuente viuat, & in se habeat vitam viuentē. Ecce & hic habes, quia generatur ex viuo viuens filius. Item, in eodem; In Deo totum quod est, viuit: Deus enim vita est, & ex vita non potest quicquam esse nisi viuum: neque ex deriuatione, sed ex virtute natiuitas est. Ac si dum totū quod est viuit, & dum totum quod ex eo nascitur virtus est, habet natiuitatem filius, non demutationem. Et hic dicit, quia nascitur. Item, in nono lib. de Trin. Donat pater filio tantum esse, quantum est ipse: cui innascibilitatis esse imaginem sacramento natiuitatis impartit, quem ex se in sua forma generat. Hic dicit quia generat pater filium.

paulòpost li. mediū. Ioan.6. Ioan.5. Idē in eodem paulopost. Paucis interpositis. Attēde in totū quod in Deo est viuit. Pene in loco pri⁹ citato. Multo post libri medium.

Breuiter docet quid de hoc concedendum sit.

DICAMVS ergo filium natum de patre ante tempora, & semper nasci de patre, sed congruentius semper natum. & eundem fateamur ab æterno esse, & patri coæternum, id est, auctori. Pater enim generatione auctor filij est, vt in sequenti ostendetur. Vt ergo

Hac dist. Itē 15. di.

Pene ĩ medio libri. pater est æternus, ita & filius æternus est: sed pater sine auctore, filius vero non: quia pater innascibilis, filius natus. Et vt ait Hilarius in 12. lib. de Trini. aliud est sine auctore semper esse æternum, aliud patri. i. auctori esse coæternum. Vbi autem pater auctor est, ibi & natiuitas est, quia sicut natiuitas ab auctore est, ita & ab æterno auctore æterna est natiuitas. Omne aūt quod semper est, etiam æternum est, sed tamen non omne quod æternum est, etiam innatū est: quia quod ab æterno nascitur, habet æternum esse quod natum est. Quod autem non natum est, id cum æternitate non natū est: quod vero ex æterno natum est, id si non æternū natū est, iam non erit & pater auctor æternus. Si quid ergo ei, qui ab æterno patre natus est, ex ęternitate defuerit, idipsum non est auctori ambiguum defuisse, quia gignenti est infinitum gignere, & nascenti etiam infinitū nasci est. Medium enim quid inter natiuitatem Dei filij, & generationem Dei patris, nec sensus, nec ratio admittit, quia & in generatione natiuitas est, & in natiuitate generatio est, quia sine vtroque neutrum est, vtrumque ergo sine interuallo sui est.

Argumentatio Hæretici.

Respōsio Hilarij li. supradicto. SED inquiet hæreticus, Omne quod natum est non semper fuit; quia in id natum est, vt esset. Nemo ambigit quin ea, quæ in rebus humanis nata sunt, aliquando non fuerint. Sed aliud est ex eo nasci, quod semper non fuit, aliud est ex eo natū esse, quod semper est. Ibi nec semper fuit, qui pater est, nec semper pater est. & qui non semper pater est, non semper genuit: vbi autem semper pater est, semper filius est. Quòd si semper Deo patri proprium est, ꝙ semper est pater, necesse est filio semper proprium esse, quòd semper est filius. Quomodo ergo cadet in intelligentiam nostram, vt non fuerit semper, cui proprium est semper esse quod natum est? Natum ergo vnigenitum Deum confitemur, sed natum ante tempora, nec ante esse quàm natum, nec ante natum quàm esse, quia nasci quod erat iam, non nasci est, sed seipsum demutare nascendo. Hoc aūt humanū sensum, & intelligentiā excedit mundi, non hoc capit ratio humanæ intelligentiæ, sed prudentiæ fidelis ꝓfessio est.

Quid sit proprium patri, & filio.

De proprietatibus, & conditionibus personalibus trinitatis, & vnitatis.

DISTINCTIO IX.

Nunc ad distinctionem personarum accedamus, &c.

Expositio. Diuisio.

VPRA egit Magister de proprietatibus, quæ respiciunt essentiā. Hic agit de his, quæ respiciunt personas. Et hæc pars habet duas partes. Quia enim distinctio personarum attēditur ſm duplicem emanationē. s. generationis, & processionis. Ideo primo agit de generatione. Secundo vero de ꝓcessione. j. dist. x. Nunc post filij æternitatem de spiritusancto, &c. Item, prima pars habet duas partes. In prima ostendit quid de generatione filij est sentiendum. Secundo ex incidenti, quo sermone est ipsa exprimenda. ibi. Hic quæri potest cum generatio filij a patre, &c. Prima iterum pars

pars habet quatuor partes. Primo proponit veritatem, quæ est a catholicis retinenda. s. ꝙ generans, & genitus sunt per generationem distincti, & coæterni, ita ꝙ generatio est distinctiua, & æterna. In secunda cõtra hoc opponit per oppositionẽ hæreticorum. ibi. Sed contra hoc inquit hæreticus. In tertia determinat contra arguendo per rationes catholicorum doctorum. Augus. & Amb. ibi. Qui hoc dicit non intelligit etiam natum esse, &c. In quarta, & vltima respondet compescendo inquisitionem superfluam hęreticorum, & etiã catholicorum superborum. ibi. Sed queris a me inquit Amb. vbi ostẽdit, ꝙ inscrutabile est sacramentum generationis. Similiter secunda pars huius distinctionis, in qua Magister determinat quo sermone generationis æternitas cõgruentius exprimat, habet quatuor partes. In prima ponit doctorum apparentem controuersiam. Nam quidam dicunt eam debere exprimi per verba præteriti temporis, alij per verba præsentis. In secunda prædictam controuersiã reducit ad concordantiã. ibi. sed ne tanti auctores in re tanta sibi contradicere videantur. In tertia ꝑ verba Hilarij confirmat responsionem suam ne videatur dictis Orige. inniti. ibi. Hila. quoque dicit filium nasci ex patre, &c. In quarta cõcludit summatim quid dicendum, siue qũo loquendum, & qũo etiã de generatione æterna sentiendum sit. ibi. Dicamus ergo filium natum de patre, vbi confirmat veritatem per auctoritatem Hilarij, per quam etiam soluit obiectionem hæretici.

Non est aliud pater.

Dub. 1. Videtur falsum quod dr̃, quia bene sequitur. Petrus est albus homo, ergo est animal album: quia idem significant albus, & album, ergo pari ratione, quia idem signi cant alius, & aliud. sequitur, est alius, ergo est aliud ens. Si tu dicas, ꝙ non est simile de hoc noïe aliud, & de hoc noïe ens. Cõtra. bene sequit, est ali⁹ homo, ergo est aliud animal, ergo a simili illud sequitur. Respon. Dicendum, ꝙ quia in Deo est singularis alietas: q̃a alietas est suppositi cũ oïmoda vnitate naturæ: ideo singulari modo oportet exprimi, & q̃m masculinum gen⁹ importat quãdam distinctionẽ, vel discretionẽ, ideo respicit ꝑsonam: sed neutrum, propter indistinctionẽ respicit naturam, & ideo alius, importat alietatem in persona, aliud, alietatem in natura: & ideo in diuinis nõ idem significant. Posset etiam dici, ꝙ in creaturis aliud significat, cum dico, iste est alius ab illo, & aliud, cum dico est aliud, & vnum sequitur ad aliud, non sic in diuinis, & non est simile de albo, quia album imponitur a forma speciali, quæ est albedo.

Respon. 1

Coæternæ enim sunt sibi tres personæ.

Dub. 2. Videtur hoc falsum, quia si coæternæ, & æternæ, ergo tres æterni, quod est contra symbolum, vbi dr̃ nõ tres æterni. Et iterum, contra rationem, quia numerus pluralis multiplicat formam. Vnde non vere dr̃ tres sunt Dij. Respon. Dicendum, ꝙ nomen significans substantiam in diuinis, reperitur ſm triplicem modũ. Quædam. n. significant substantiam, & ꝑ modũ substantiæ, vt nomẽ substãtiuũ, ut Deus, & tale nullo modo pluraficatur, nec dr̃ pluraliter, siue sit substantiuum, siue substantiuatum, & hoc nomen æternus sic accipitur in symbolo. Quædam significant substantiam ꝑ modum adiacentiæ, sicut nomina adiectiua adiectiue tenta, & talia quæ trahunt numerum a substantiuis, dñr pluraliter, & de genere talium sunt verba, & participia. Alia sunt noïa, quæ important substantiam in adiacentia, connotando intra relationem mutuã, qualia sunt coæterni, & talia ex duplici causa pñt dici pluraliter. Tum rõne significationis, siue modi significandi. Tum rõne connotationis, & sic patet; ꝙ nulla est contradictio. Quod autem obijcitur, ꝙ pluralis numerus pluraficat formam. Dicendum, ꝙ hoc nõ est verum in adiectiuis.

Respon.

Qui hoc dicit, non intelligit, etiam natum esse, &c.

3 Hic ponit Magister quatuor rõnes demonstrãtes filium coæternum patri: & ita argumentum Arrii non valere, quod est tale. Filius est natus, ergo non æternus.

Sicut splendor.

Dub. 3. Hic innuit prima ratio, quæ sumpta est a simili, & est talis. Splendor est eiusdem durationis cum igne siue æqualis, & tñ est gñatus ab igne, ergo multo fortius, cum filius sit splendor patris, & quãuis ab ipso generetur, erit ei coæternus, ergo conclusio dictæ rationis est falsa, & illa consequẽtia interimenda: si natus est, erat qñ non erat. Sed contra, si emanatio ꝓcedẽs a Deo est ei coæterna, sicut emanatio procedens a creatura est ei coęquęua, ergo cum res exierint a Deo videtur, ꝙ ab æterno. Respon. Dicendum, ꝙ egressus splendoris a sole a luce, vel igne, est egressus connaturalis, & talis est egressio filij a patre, non autem egressus creaturæ a creatore, imo est uoluntarius, & argumẽtum est bonum in proposito.

Respon.

5 Item si Dei filius, inquit Augu.

6. de Tri. Cap. 1. Dub. 4. Hæc est secunda ratio Augus. filius Dei est virtus, & sapientia, ergo si nõ est æternus, aliqñ fuit Deus sine virtute, & sapientia: sed hoc est impossibile, ergo &c. Sed contra hanc rõnẽ sic obijcitur. Si. n. sequitur, si pater non habet sapientiam genitam, non est sapiens, videtur, ꝙ sit sapiens sapientia genita, quod expresse negat Aug. in 6. de Trini. Respon. August. istam rõnem redarguit in 6. de Trin. ostendens illam procedere ex malo intellectu verbi: attamen, quia Magister adducit eam, potest dici ꝙ ratio valet, non quia pater sit sapiens filio, qui est sapientia genita, sed quia eadẽ est sapientia genita, & ingenita, & ita si vna incipit, & alia.

Vbi supra Respon.

Eidẽ quoque Arrianicæ qõni.

6 Amb. li. 1. Hæc est tertia ratio quam adducit, & est Ambros. sumpta ab auctoritate Esa. Ante me non est Deus, & post me non erit, ergo nec pater ante filiũ, nec filius post patrem. Sed contra. In diuinis personis est ordo: sed ordo non est nisi prioris ad posterius, ergo &c. Respon. Dicendum, ꝙ sicut infra patebit non est ibi ordo durationis, quo alter est altero prius: sed ordo originis, quo alter ex altero.

de fide ad Gratianũ cap. 5. Dub. 5. Respon.

Inuicem enim in se, & pater in filio, & filius in pr̃e cognoscit.

Hæc est quarta ratio, & est talis. Relatiua simul sunt natura: sed pater & filius sunt relatiua, ergo simul: si pater est æternus, ergo filius coæternus. Probatio, ꝙ pater est æternus, quia si prius fuit Deus, & postea pater, mutatus est. Sed contra istam rationem potest argui pari rõne, prius fuit Deus, & postea dñs, ergo mutat⁹ est. Respon. Aliqui volunt dicere, ꝙ ista ratio valet, quia generatio est de substantia generantis: & ideo si incipit gñare substantia mutatur: sed hoc non videtur, quia generatio in diuinis non dicit motum. Alij dicũt, ꝙ quia genitus est consubstantialis gignenti, si mutatur genitus, & gignens: sed genitus mutatur si de nouo generatur, ergo & generans per consequens. Alius modus dicẽdi est, 7 ꝙ paternitas veram dicit habitudinem in patre, non sic creatio, vel dominatio, & ideo paternitas veniens mutat, non sic dominatio. Sed nulla prædictarum rationum dat vigorem huic rationi contra hæreticos: quia hæreticus dicebat, ꝙ filius non erat coæternus patri, ac per hoc non consubstantialis, nec idem in substantia. Propter hoc notandum, ꝙ dicta rõ bona est contra hæreticum facta eius suppositione, quia hæreticus dicebat patrem, & filium differentes in substantia, & natura sicut in generatione carnali, pari rõne contra eum dicit Ambrosius, cum ita sit, ꝙ pater iste carnalis mutetur, accessione generationis, qui generat alium in substantia, & in diuinis similiter pater generat alium in substantia, ergo accessione generationis mutatur & iste quocũq; tñ mõ dicat, nõ est magnũ periculum.

Dub. 6. Respon. vbi supra.

periculum, quia non omnia argumenta quæ fiunt, ad veritatem sunt necessaria.

Vox silet non mea tantum, sed & angelorum.

Dub. 7. 8 Videtur male dicere angelorū, quia vox non est nisi habentium organa, & respirationem, sed angeli hæc non habent. Si dicas, quod habent voces spirituales, non prolatas, sicut dicit Damascenus, quod tradant sibi intelligentias suas sine voce prolata, quæro, quæ sit necessitas vocis spūalis, & quis modus loquendi, & quis modus audiendi. Respon. Breuiter hic dicendum est. [quia hoc extra principale propositum est, quantum ad partem istā, quia in angelis necessitas locutionis] quia sicut vnicuiq; naturæ rōnali data est voluntas libera, sic conscientia secreta. Vnde sicut non potest aliquis voluntatem alterius in aliud vertere, sed solum inducere, nisi ipsa se inclinet, præter solum Deum, in cuius manu sunt corda hoīum, ita nemo pōt cōceptiones alterius cognoscere, sed solum conijcere, præter Deū, nisi ipsa intelligentia exprimat, & ipsa expressio locutio nuncupatur. Ratio autem huius est, quia solus Deus format mētem & quantum ad intellectum, & quantum ad effectum: & modus loquendi similis est modo addiscendi. Sicut enim nos per sensum addiscimus, ita quod species per interiorem sensum peruenit ad intellectum, sic exprimimus: quia verbū cogitationis internæ vnitur voci in excogitatione, & postmodum voci sensibili in pronunciatione, & ex hoc fit expressio in actu. Angelus autē vnica virtute facit, quod nos pluribus. Vnde Aug. sicut per applicationem speciei innatæ ad ipsum cognoscibile ipsum cognoscit, sic ordinando speciem innatam ad alium angelum cognoscentem, conceptus suos aperit, similiter alius mutua conuersione recipit, & sic vnus loquitur, alter audit. Simile est de duobus speculis sibi oppositis, si voluntarie possent abscōdere alijs, & auferre, quæ in se relucent.

Lib. 2. de ortho. fide cap. 3.

Respon.

Dicamus verius, semper natus. 9

Dub. 8 Gregorij ratio hæc est, vt Deus æternus, & perfectus valeat designari. Sed contra hoc est, quod inter omnia tempora præsens maiorem conuenientiam habet cum æternitate: quia verius dr̄, est, de Deo, quā fuit, aut erit, sicut exponit Aug. sicut habitum est in præcedenti distinctione. Ratio huius est, quia præsens dicit ens in actu; alia tempora non. Respon. Dicendū, Respon. quod sicut supra tactum est, quòd verba diuersorum temporum dicta de Deo non significant aliquos temporales actus, sed important durationem diuini esse, sine initio, vt præteritum: sine interuallo, vt præsens sine termino vt futurum: & quia omnia ista æque vere reperiuntur in Deo: ideo omnia æque vere dn̄r de Deo. Sed tn̄ quia multi errauerunt in generatione quantum ad initium, pauci vel nulli quantum ad interuallum vel terminum: ideo sacri doctores, vt ora hæreticorum obstruerent, eam per verbum præteriti temporis qd̄ semper significat, vt præteritum, & ita nūquam habere principium, expresserunt. Alia ratio est, quia nos generationem diuinā manuductione quadam intelligimus per gn̄ationem, quæ circa nos est, & quia videmus in hac generatione, quia genitus dum generatur est imperfectus, ne credere posset aliquis, quòd Dei filius esset imperfectus, ideo decreuerunt dici semper genitus. Dicendum ergo, quòd quantum est ex parte rei, æque vere, ac proprie dr̄ vnum, sicut reliquum. Quod vero dicit Grego. dicit quantum ad maiorē fidei explanationē, ne error habeat locum, & sic exponit Magister. Magis ergo conuenit dicere semper genitus, quā semper generat. Nec est simile de hoc verbo est, & fuit, quia hoc verbum, est, significat per modum quietis: & ideo esse, dū est, perfectum est: sed hoc verbum generari, penes hæc inferiora, per modum fieri: & quia in pluribus hoc verum est, quòd aliquid dum fit nō habet esse perfectum, ideo non est simile secundum rationem intelligentiæ.

Super lib. 29. mo. c. 4

Ego hodie genui te.

Dub. 9. Quæritur quõ hoc intelligitur. Quia hoc potest intelligi de die, quo ex matre natus est: sed hoc nihil videtur valere, quia ſm hanc generationem non habuit patrem, sed tm̃ matrem. Respon. Respon. Dicendum, verbũ illud intelligendum est causaliter. Secundum.n. generationem ex matre dr̃ genuisse, quia fecit gñari. Similis expositio super illud Matth. 4. Potens est de lapidibus illis suscitare filios Abrahæ. Glo. in huius testimonium rei Deus de Sara genuit filium, idest fecit generari.

Splendor autem non semel.

Dub. 10. Contra. si hoc simile rectum est videtur quod filius non semel nascatur, ergo quæritur, quare magis generatio filij assimilatur splendori, q̃ alijs rebus, maxime cũ non generetur a luce splendor, nisi ad præsentiam corporis obiecti? Præterea filius dr̃ lux, non ergo splẽdor lucis. Respon. Resp.
11 Dicendum, q̃ gñatio filij habet in se perfectam conformitatem, coæternitatem, & æqualitatẽ: & quia in creatura vna simul hæc non possumus inuenire, ideo capimus ex multis, & ideo multas isti assimilamus. Quantum ergo ad conformitatem, similis est gñationi verbi quod est proles, perfecte repræsentat illum a quo est. Quantum ad coæternitatem, similis est egressui splendoris a luce, in quo est coæternitas, propter lucis actualitatem. Quantum ad æqualitatem, similis est gñationi viuentis ex viuente, q generat sibi æquale oĩno, & sic diuersimode comparatur a sanctis. Comparat ergo Orige. ad egressum splendoris, non quantũ ad iterationis assimilationem, sed quantum ad priuationem intermissionis, siue in-
12 terpolationis. Et nota, quod differũt splendor, radius, & lumen, cum oĩa dicant influentiam a luminoso, quia radius dicit emissionem ſm diametralem distantiam: lumen, ſm circũferentiam: vtrinque tñ in profundũ trasferentis, splendor dicit repercussionem ad corpus transparens, tersum, & limitatum, sed tñ hic Orige. notat splendorem, lumen pgrediẽs a luce. Ad illud ergo quod obijcitur, q̃ filius est lux, dicendum, q̃ lux habet in se naturam manifestandi, & ita respicit cognitionem, & appropriatur filio. Habet in se vim multiplicandi, siue generandi splendorẽ, & ita appropriatur patri.

Et quod cum sacramento scientiæ suæ ex eo nascitur.

Videtur enim male dicere, quia Dub. 11
ſm hoc quod pater ſm sacramentũ scientiæ generat filium, ergo scientia 13
est ratio generandi. Respon. dicendum, quod Hilarius vocat hoc sacramentum sacrum secretum, dicit aũt filium nasci cum sacramento sciẽtiæ, quia filij generatio non tm̃ sacra, sed etiam secreta est: non inquam Deo secreta, sed nobis, quia nos eam nõ cõprehendimus, ipse autem perfecte nouit eam: ideo dicit cũ sacramẽto, &c. Respon.

Quod autem ex viuo.

Videtur hoc falsum, quia puer nascitur de patre, & matre viuentibus, Dub. 12
& tamẽ vtrumque habet. s. imperfectionem, & nouitatem. Respon. Ratio Hila. sicut patet per literam sequẽtem intelligenda est de viuo per essentiam: vbi enim est viuens per essentiam, non fit ex non viuo viuens, sicut fit in viuente per participationẽ, vbi non generatur viuum ex viuo, nisi per non viuum, vt patet, quia homo non generatur ex homine nisi mediante semine. 14 Respon. 7. de Tri. a medio.

Neque ex deriuatione, sed ex virtute natiuitas est.

Dub. 13 Videtur male dicere, quia ſm Dionysium, & Anselmum, pater se habet ad filium, & spiritum sanctum, vt fons, & illi, vt riuuli: sed riuus est a fonte per deriuationem. Respon. Respon. Dicendum, q̃ natiuitas, quæ est per de- 15
riuationem, attenditur quantum ad transmutationem aliquam circa illud quod transmutatur, & ita dicit passionem quandam, ac per hoc infirmitatem, sed viuens quod est vita, est

est actus purus, & ita vita pura, ĩ qua non est infirmitas, sed pura actualitas, & ideo vult. Hilar. dicere ꝙ pater generãs est tota vita, & quod generat non est per passionem, vel demutationem, seu diminutionem, quę attendit̃ in deriuatione, sed per omnimodam virtutem, ergo filius genitus est virt⁹ non per mutationem natus.

Vbi auté pater auctor est, ibi & natiuitas est.

Dub.14 Videtur ꝙ improprie dicat, quia auctoritas dicit causalitaté, sed hæc
16 nõ recipitur in diuinis, ergo &c. Di-
Respon. cẽdum, ꝙ auctoritas dicit quandam principalitaté, siue auctoritatem in persona, quæ nihil habet ab alio, sed ab ipso omnes, & ista auctoritas in patrem est innascibilitas, vnde nõ dicit causalitatem, sed priuationem principij, & per hoc summam principalitatem.

Quod ab æterno.

vbi supra. Innuit. Hilar. hic tale argumentũ. Si filius non est generatus, siue natus ab æterno, generatio eius nõ est æterna, & si hoc, pater nõ generat ab ęterno, ergo pater non est ęternus, ergo qui derogat æternitati filii derogat
Dub.4 æternitati patris. Sed ista ratio non videtur valere, quia similter ego arguam ex parte creatoris, & creaturæ, sed creatura non est æterna, non enim ab ęterno creauit Deus, & ita non est creator æternus.

Respon. Respon. dicendum, ꝙ non est simile,
17 sicut patet ex sequenti eius quod Hilarius supponit, ꝙ esse patré sit proprie propriũ illius ꝑsonæ, ergo cum tale semper conueniat, Aut aliter res non habet esse perfectum, sequit̃ de necessitate, aut filius est æternus, aut pater ab æterno non habet esse perfectum, creare vero, & si solius Dei sit, tñ ratione connotati habet imperfectionem coniunctam, ẜm quam non tm̃ impossibile, sed ẽt non intelligibile est aliquid ab æterno creari.

Sed seipsum demutare nascendo.

Dub. 15 Contra. quia ẜm hoc cum fili⁹ Dei prius esset, & postea ex virgine nat⁹,
Respon. sic ergo esset mutatus. Respond. dicendum, quòd Hila. intelligit ẜm ean 18 dem naturam, ẜm quam prius erat: si. n. ẜm eandem naturam prius erat, & postea natus est, necesse est quòd secundum illam naturam mutatus sit: sed si secundum aliã naturã, oportet mutationẽ fieri in illa natura, sed nõ in persona, cum illa natura non dicar aliquid in persona, sed magis aliquid cum persona. Vnde nulla fit mutatio in illa natura.

Artic. vnicus. Ad intelligentiam eorum quæ dicit Magister de generatione æterna, in præsenti dis. quatuor principaliter quæruntur. Primo quærit̃, vtrum in diuinis sit ponẽda ĝnatio. Secundo, dato quòd sit, vtrum ĝnatio in diuinis sit ponenda ꝑsonarum distinctiua. Tertio q̃ritur, vtrum illa generatio sit æterna. Quarto & vltimo quęritur, vtrum illa generatio sit terminata.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Cum natura diuina sit communicabilis, ibique sit aptitudo actui, coniuncta in diuinis est perfecta generatio.

Fundamenta. QVOD generatio sit in diuinis, ostenditur primo a minori. Multofortius debet esse generatio in eo qui generationem alijs tribuit, q̃ in his quæ recipiunt, sed generatio est in creaturis, ergo & in Deo qui tribuit. Et hoc est quod dicitur in Esa. vl. Si ego qui generationem alijs tribuo sterilis ero? dicit dominus, quasi dicat non. Item, ostenditur illud idẽ à posteriori. Per prius enim est paternitas in Deo, q̃ in creatura, sed paternitas, & generatio vere est in creatura, ergo & in Deo. Quod prius sit ibi, dicit Apostolus Ephe. 3. Ex quo omnis paternitas in cœlo, & in terra nominatur. Itẽ, ostẽditur hoc ipsum à simili. Quia omne quod perfectionis est attribuendum est Deo, ĩ quo est summa omnis perfectionis

Arist. 5. Meth. c. de perf.

fectionis, sed generatio est perfectionis in creatura, vt vult Philosophus, quia perfectum est quod potest generare quale ipsum est, ergo &c. Item, illud idem ostenditur illa ratione. Diuina natura est sūme bona, & actualissima, ergo summe potest, & vult se communicare, sed prima, & summa ratio communicandi est in generatione, ergo necesse est in diuinis ponere generationem.

Ad opp. Contra. Generatio in creaturis, aut est perfectionis, aut imperfectionis. Si perfectionis, tunc ergo cum substantiæ spirituales, & incorporales sint nobilissimæ, debet in eis generatio esse, ergo cum non sit in eis, non est nobilitatis, sed quod non est nobilitatis non est in Deo, ergo &c. Item, vbi est generatio, ibi est variatio: generatio enim est species motus, & inter omnes species motus maior est variatio in motu secūdum substantiam, quia est entis in potētia, minor in motu ſm locum: ergo cum in Deo nō sit variatio, nec aliqua species motus, etiā illa quæ minima est, vt loci mutatio, ergo nec generatio. Item, vbi est generatio, ibi est corruptio. Vñ Auctor đ causis, ꝙ pp longe stare à pricipio reliquo mō cōplenit esse Deus continuam etiam in his faciens generationem & huiusmodi signum est quòd sola corruptibilia generant, & generantur in creaturis, sed in Deo nulla cadit corruptio, ergo nec generatio. Item, vbi est generatio, ibi nutritio. Vñ ad tot, & plures se extendit vis nutritiua, quā generatiua, sed in Deo non est vis nutritiua, ergo nec generatiua: ergo nec nutritio, nec generatio, ergo generatio non est in diuinis.

19 RESP. dicendum, quòd generatio ponenda est in diuinis esse, huius ratio potentissima est, vt credo, quia omnis natura est communicabilis, & quia in Deo propter sui nobilitatem est aptitudo actui coniuncta, immo ipse actus, oportet ꝙ natura sit pluribus communicata, sed non possunt esse plures ab vna natura, quin vnus sit ab alio, vel ambo à tertio, ergo cū ante diuinas personas nihil sit, oportet quòd vna sit ab alia, & quoniam sint conformes in natura, & generatio est emanatio ſm conformitatem naturæ, ideo credo quòd necesse est in diuinis ponere generationem. Vt autem intelligatur per quem modū, Notādum, quòd generare de sui propria ratione est similem sibi in substantia, & natura producere. Sibi vero similem in natura producere tripliciter est. 20 Aut per impressionē suæ similitudinis in alio, & sic generatur caracter à sigillo, lumen à luminoso, species ab obiecto. Alio modo ꝑ eductionem speciei consimilis ab alio, & sic generatur elementum ab elemento. Tertio modo per productionem similis de simili, siue de seipso, & sic generatur animatum ab animato, & iste tertius modus est perfectior. 21 Vnde non reperitur nisi in substantijs habētibus formam nobilem quæ est vita. Et iste modus generationis est secundum nascentiam, & est in Deo, & creaturis, sed differenter, quia producere alium ex seipso, potest esse dupliciter, vel ex se toto, vel ex parte sui. Ex se totó, non potest producere, nisi ille cuius essentia potest esse in pluribus vna, & tota. Nam si nō pot esse in pluribus vna, & tota, si generans dat totam suam substantiam, generato, tunc substantia tota transit in generatum, & generans perdit substantiam totam generando, quod esse non potest. Ideo adhuc necesse est ꝙ talem habeat substantiā, quæ vna, & tota sit in pluribus, talis autem substātia nō est nisi substantia habens summam simplicitatem, hæc autem est sola diuina essentia, in qua propter summam simplicitatem suppositum non addit ad essentiam. Vnde nec ipsum coarctat, nec limitat, nec formā multiplicat, & ideo in eo potest esse generatio communicans eandem substantiam totam, & talis generatio est omnimodæ perfectionis, & in solo Deo reperitur, ratione iā dicta. Alio modo contingit aliquem ex se producere quantum ád partem sui. Sic pater naturalis generat filium, partē substantiæ tranimittendo, & descendendo, & hęc generatio necessario est cum transmissione, quia enim pars decisa

decisa, non habet actum totius, necesse est quòd per mutationem acquirat, sed quod acquirit quod non habet variatur, ideo hæc generatio est mutatio, & habet variationem coniũctam, & etiã cum corruptione adnexa. Quia enim aliqua pars generãtis deperditur, generans est à quo potest fieri ablatio, & ita corruptio. Est etiã cum conseruatione adiuncta, quia.n. fit deperditio, necesse est quòd ꝑ nutrimentum fiat restauratio, & ideo generatio in creatura & perfectionis, & imperfectionis est. Perfectionis à parte virtutis producentis, imperfectionis à parte subiecti diuisibilis, & ideo est in solis animatis quæ habent formam perfectionis .i. animam, & ipsum .s. corpus, & animam, defectibile, & restaurabile. Generatio vero in diuinis est omnimodæ perfectionis. Quod enim nõ est ex parte, ideo est, quia habet actu speciem. Et ideo nec ibi est in natura imperfectio, nec variatio, quia nihil nouum acquirit. Nec corruptio, quia nihil adimitur. Nec nutritio, quia nihil restituitur, & ex hoc patet solutio obiectorũ, quia gñatio de toto est tantę perfectionis, quòd non potest esse in creatura aliqua generatio vero ex parte, tantam habet imperfectionem adiunctam, vt non possit esse circa substantiã inuariabilem, & incorruptibilem, & simplicem, nõ solum in natura increata, verumetiam in natura creata. Aliæ rationes probãt de generatione, quæ est ex parte &c.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Generatio in diuinis facit realẽ distinctionem inter generantem, & genitum contra Sabellium, non tamen essentialem contra Arrium.

Fundamenta. 1. de trin. cap. 1

TRVM generatio in diuinis sit personarum distinctiua. Et quòd sic ostenditur hoc modo. Aug. dicit circa principium de tri. Nulla res est quę seipsam gignat, vt sit, si ergo gignit, aliam gignit, sed inter aliam rem, & aliam, est distinctio, ergo &c. Item, generatio est emanatio, sed vbi est emanatio, ibi est multiplicatio, siue plurificatio, vbi autem multiplicatio, ibi & distinctio, ergo vbi gñatio, ibi necessario est distinctio. Item, gñatio in diuinis est relatio, sed relatio importat respectum, & ordinem, sed vbi respectus, & ordo, ibi suppositorum, & relatorum, siue ordinatorũ distinctio, & sic &c. Item, minor diuersitas sustinetur à supposito, vel in supposito composito, & multiplici, q̃ substantia simplici, & vniformi, sed relatiua opposita non stant simul in eodem indiuiduo creato, ergo nec ĩ simplici hypostasi. Probatio mediæ. Bene sequitur, Sortes est pater Platonis, ergo non est filius eius, vel est distinctus ab eo, ergo multo fortius in diuinis. Contra. Pater generando filium, dat ei totũ qđ habet, sed habet essentiam, & personam, ergo dat ei essentiam, & personam, ergo sicut filius non distinguitẽ à patre essentialiter, ita nec personaliter, vt videtur. Item, pr̃ communicat filio essentiam suã propter summam suam simplicitatẽ, sed æque simplex est persona, & essentia, ergo qua ratione communicat essentiam, communicat & personam. Item, in patre idem est natura, & persona, ergo impossibile est quòd communicet vnum, quin communicet aliud, ergo si dat naturam, & personam. Itẽ, videtur quòd relatio non distinguat aliqua ratione, quia vnus, & idẽ punctus est principium, & finis, respectu diuersarum linearum, ergo si istæ relationes non sunt distinctiuæ, videtur similiter q nec paternitas & filiatio. Si dicas, ꝙ non omnes relationes distinguunt, sed solum mutuæ, vt principium, & principiatum, finis, & finitum. Contra, pater & filius se habent, vt intelligens, & intellectum, vt dicit Ansel. sed idem non potest esse intelligẽs, & intellectum, ergo &c. Item, maior est repugnantia in contrarijs q̃ in relatiuis, sed albedo, & nigredo q̃ sunt contraria non faciunt distinctionem circa

Ad opp.

Ansel. in Monolog. cap. 60.

ca Petrum, quia idē pōtest modo esse albus, modo niger, ergo multo fortiꝰ vnus in diuinis modo erit pater, modo filius. Item, quæritur, quare potiꝰ relationes faciunt distinctionem personæ quam essentiæ, cum æque bene possint esse plures essentiæ, vel naturæ in vna persona, sicut econuerso.

RESP. dicendum, ꝙ generatio in diuinis sicut ostensum est, facit realem distinctionem inter generātem, & generatum, nō rationalem, vel intellectualem solum, sicut dixit Sabellius, & realem quātum ad personam, non quantum ad essentiam, sicut di-
22 xit Arrius. Quod sic patet. Generatio in creaturis, dicit emanationem per modū actionis, siue mutationis, in Deo emanationem per modum relationis, inquātum talis emanatio dicit distinctionē in persona. Ratione emanationis est distinctio, quia sicut
In Mono. cap. 41 dicit Ansel. Nec intellectus capit, nec natura permittit, illū qui est ab alio, esse illum a quo est, s'm quòd positiue dicitur aliquis esse ab alio. Nam pater priuatiue dicitur esse à se, id est non ab alio, inquantum talis emanatio ponit distinctionem in persona.
23 Generatio. n. est productio conuenientis in natura. Ratione naturæ non potest esse distinctio, ergo vel erit ratione suppositi, vel proprietatis. Si proprietatis, aut absolute, aut respectiuè. Non absolute, quia tunc esset distinctio in natura. Nec respectiue, vtputa relationis, quia in relatione s'm se nō est motus in creaturis, nec origo in diuinis. Vnde filiatio non generatur nisi in alio, ergo necesse est quòd sit distinctio in supposito. Similiter ratione relationis est distinctio, quia nihil ad se refertur, nec ordinatur. Ratione vero talis relationis est distinctio personalis, quia gnāre, & generari, cum dicāt relationem per modum actionis, & passionis, dicunt eam in supposito, & respectu suppositi. Et iō, quia relatio est inter extrema, notat distinctionem, patet quòd distinctio est ibi suppositorum. His visis patet facile soluere ad obiecta.

24 Quod ergo obijcitur, pater communicat filio totum quod habet, verum est præter generationem, & generationis distinctionem. Ipsa enim ratio communicandi, dat intelligere distinctionem, quia nullus communicat sibi, sed alij, & ideo id in quo distinguit, non cōmunicat. AD illud 25
quod obijcitur, ꝙ æque simplex est persona, vt essentia. Dicendum, quod simplicitas essentiæ est ꝙ sit in pluribus, sed simplicitas suppositi est, ꝙ non sit in pluribus. Nam suppositū, siue indiuiduum quantum est de se, dicitur esse quod est in vno solo, ideò non est simile. AD illud quod obij- 26
cit ꝙ idem est essentia, & persona. Dicendū, quòd quāuis sint idem, non tamen sunt ad idem, quia psona est ad alium, ideo generat, & refertur, essentia vero non, ideo essentia communicatur, & persona distinguitur. Sicut ergo, quamuis idem sit in patre essentia, & persona, tamen psona generat, essentia non, sic econuerso, essentia communicatur, & persona non.

AD illud quod obijcitur de prin 27
cipio, & fine in puncto, patet responsio, quia illæ non sunt mutuæ relationes, quod ꝓpriè requiritur ad distinctionē, vñ nō valet. Quod obijcitur 28
de intelligente, & intellecto. Dico, ꝙ ibi non est relatio s'm esse, sed secundum dici, ad hoc autem ꝙ relatio distinguat, oportet quòd sint relationes mutuę, quia aliter nō distingunt, oportet etiam quòd dicant relationē secundum esse. AD illud quod obij- 29
citur de albedine, & nigredine. Dicēdum, ꝙ nulla est oppositiō formarū, nisi considerentur respectu eiusdem temporis, & impossibile est ꝙ idem subiectū eodem tpe sit album, & nigrum, relationes aūt in diuinis simul sunt. AD illud quod vltimo quærit, 30
quare magis relationes faciūt distinctionem in personis, q̄ in essentia, patet ex iā dictis rñsio. Potest etiā alia ratio reddi, quia pluralitas naturarū impedit simplicitatem psonæ, sed nō sic econuerso, quod patet sic. Plures naturæ sint in vna persona. Aut ergo p gratiam, aut per naturam. Si p gratiā vnionis, sic quia natura vnica cōsequitur vnitatem personę, nō impedit. Sed si naturaliter, vt in Petro

tro

tro est pluralitas essentiarum, siue naturarum, tunc cum intellectus naturæ præcedit personam, & non natura ex personis, sed persona ex natura sic necesse est ꝑsonam esse compositã, & inde est ꝙ in diuinis magis est vnitas naturę, cum pluralitate personarum, quàm econuerso.

QVAESTIO III.

CONCLVSIO.

Generatio in diuinis est æterna propter summam generantis fœcunditatem, & geniti summam ęqualitatem.

Fundamenta. 9. Meth. VTRVM diuina generatio sit æterna. Quod sic, ostendit̃ hoc mõ. In creaturis operãs naturaliter operatur q̃ citius põt, & de perfectione agentis est, ꝙ citissime possit operari, ergo cum productio filij à pr̃e sit per naturam, & summam potẽtiã, q̃cito fuit pater, genuit: sed fuit ab æterno, ergo &c.
12. Meth. Item, de perfectione generationis est, vt quod generatur æquetur generanti, ergo cum diuina gñatio sit perfectissima, filius erit patri per oia æqualis, sed pater est infinitus duratione, ergo & filius. Itẽ, intelligere se coęternũ, est mentis diuinæ. Nunq̃.n.est ponere ꝙ de non intelligente fit De⁹ factus intelligens, sed verbum est coæternum mẽti intelligenti, ex hoc.n. ꝙ mens se intelligit, verbũ gignit. Si ergo ꝓpriissime filius est verbũ, est coæternum patri, ex hoc est ꝙ dicit beatus Ioha. In principio erat verbum. Item, idem ondit̃ ꝑ impossibile, oẽ quod cœpit esse, est mutatum secundum substantiã, sed omne quod incipit generari, incipit esse, ergo omne quod incipit generari, est mutatũ ſm substantiam, sed generatio est de substantia generantis, ergo vbi incipit esse generatio, substantia generantis mutatur, sed substantia Dei patris ſm esse est immutabilis, ergo gñatio non incipit in diuinis.
Ad opp. 5.Phy. Contra. Sicut se habet corruptio ad non esse ex parte finis, sic gñatio ex parte principij, sed omne qđ corrũpitur desinit esse, ergo oẽ quod generatur incipit esse, sed nullũ tale est æternum, ergo &c. Item, quicquid producit diuina essentia, est ipsi posterius tempore, siue duratione, ergo pari rõne quicquid ꝓducit diuina persona, cũ essentia, & persona sint idem. Item, in Deo idẽ est suum esse, & sua duratio, sed filius habet principium essendi, ergo habet principium durationis, sed quod habet principiũ essendi, incipit esse, ergo &c. Item, pater caret principio, & caret initio, ergo qua ratione communicat filio non habere initiũ, eadem ratione coicat ei non habere principium, aut si non hoc, nec illud.

RESP. dicendum, ꝙ gñatio filij est æterna, tum rõne generantis, tum ratione geniti. Ratione generantis, ꝑꝑ summam & perfectam fœcunditatem. Ratione geniti, ꝑꝑ summam, & perfectam ęqualitatẽ: quarũ vtraq; conditio tollit ne filius sit posterius patre, sicut visum est in opponendo. Alia rõ est ꝑꝑ summã in vtroq; actualitatem, in qua non distat actus à potentia, nec posse antecedit esse. 31

AD illud quod obijcitur ꝙ corruptio ponit terminũ finalem. Dicendum, ꝙ corruptio semper dicit variationem & mutationẽ, & ita conuersionem entis in non esse, & ideo ponit terminũ finalem. Sed gñatio aliquando dicit mutationẽ, vt in creaturis, & sic ponit terminum initialẽ, sed in diuinis non dicit mutationem ex non ente, sed emanationẽ ab ente. 32

AD illud quod obiicit, ꝙ essentia nihil producit nisi ex tp̃e. Dicendũ, ꝙ sicut persona ꝓducit aliam personã, sic essentia aliam essentiam. Aliam aũt creaturam essentia ex seipsa non producit, cum ipsa sit immutabilis. Nec ex alia, quia similiter esset q̃rere, vnde producit illam aliam: & sic necesse est in productione prima creaturæ, ꝙ producat ex nihilo & omne sic productum, habet esse post non esse, & ita initium. Persona aũt non de nihilo producit personam, & ideo non facit de non ente ens, ꝙ ideo nullum ponit initium talis productio. 33

AD aliud quod obiicitur, ꝙ filius habeat 34

beat principium essendi. Dicendũ, q principiũ dr̃ duplex .s. originale, & initiale. Secundum q principium dr̃ originaliter, sic filius tam quantũ ad esse, q̃ quantum ad duratione, habet principium: quia vtrunq; habet ab alio. Si autem principium dicat initium, sic dico, q nec habet principiũ essendi, nec durandi. Primum principium nõ aufert rationem ęterni, fm vero sic.
35 AD illud quod obiicitur vltimo, quare pater cõmunicat filio carentiam initii, non principii, patet iam responsio, quia tẽporale, & æternum differunt de necessitate p essentiam, principium & principiatũ non sic, ideo non est simile de hoc, & illo quia ergo quod habet initium, est tẽporale, quod caret est æternum, ideo cum pater & filius sint vnius essentiæ, patet &c. Rursum cũ habere principium, & non habere dicat differentiam personę, & hæc est inter patrem & filium, ideo sicut pater non cõmunicat filio personã, sed tñ naturam, siue essentiam, sic cõmunicauit ei nõ habere initium, sed non communicauit non habere principium.

QVAESTIO IIII.

CONCLVSIO.

Generatio filij in diuinis est terminata, si perfectionem eius respiciamus, quod si durationem intueamur, cum semper duret, interminata dici debet.

Fundamenta. q.37.

TRVM gñatio filij sit terminata. Et q sic videtur. Aug. in lib. 83. q. Qui semper nascit, nunquam est natus, ac per hoc nunq̃ est filius. Nullus ergo per gñationem dicendus est filius, quousq; gñatio sit terminata, sed verbum patris recte dr̃ perfectus filius, ergo gñatio eius est terminata. Item, rõne ostenditur sic. Produci terminatur ad productum esse, ergo gñari ad generatũ esse, sed filius Dei est generatus & natus, ergo eius ꝓductio, siue generatio est terminata. Item, nobilius est esse generatum, q̃ generari, quia generari est via ad generatum esse, & non econuerso, sed quod nobilius est, Deo est attribuendum, ergo magis debet ei attribui gñatum esse, q̃ generari, ergo gñatio filij dr̃ in terminatione. Item, gñatione quæ semp est in generando, semper aliquid, vel aliquis producitur, sed non producit id quod productũ est fm id quod est productum, ergo oportet vel q iteretur, vel q succedat generatum in tali gñatione, sed in filio Dei nec est successio, nec ibi iteratio, ergo nec continua gñatio, ergo filij Dei generatio est terminata. Contra. Damas. Deus infinite, & sine tpe ens, infinite, & inquiescibiliter generat, ergo gñatio nunq̃ terminatur. Item, rõne videt hoc idem posse monstrari, æternũ nõ habet se aliter nunc q̃ prius, sed semp omnino vniformiter, ergo si semp pr̃ a principio generat, adhuc gñat: alioquin aliter se haberet nunc q̃ prius, & ita generatio æterna mutaretur. Item, simplex & infinitũ caret omni termino, sed gñatio filii est simplex, & ĩfinita, ergo gñatio filii caret omni termino. Quod sit infinita patet, q filius est infinitus, & iterum ipsa generatio est æterna, & æternum est duratione infinitum. Item, perfectior est potentia semper actui coniuncta, q̃ quæ non semper, ergo perfectior est fœcunditas semper actui generatiõis coniuncta, maxime cum fœcunditas generandi non perditur, sed perficiatur, si ergo in Deo est fœcunditas pfecta, semper ergo generat, sed nõ generat alium nisi filiũ, ergo filius semper generatur.

Ad opp. Damas.

RESP. ad prædictorũ intelligen- 36 tiam, notandum, q quædam sunt in quibus idem est esse, & factum esse, differt tñ fieri, & esse, vt sunt illa quorum esse est permanens, nec dependẽt omnino a principio producente, & hoc proximo producente in facto eẽ, imo habent rõnem subsistẽdi aliquã intra se, siue per principia ꝓpria sui subiecti, vt substantia & accidentia innata. Quædam sunt in quibus differt esse, & factum esse, idem tamen ẽ fieri & esse, vt sunt successiua, quorũ esse

et depēdet omnino a principio producente existente in sua actualitate, vt sunt motus, & mutationes. Quædam sunt in quibus est idem fieri. & esse. & factū esse, vt sunt illa quæ habent esse permanens, & totaliter dependent a principio producente, existente in sua actualitate p eundē modum per quē sunt in principio, non tm̄ in se, sed etiā respectu producti, ita ꝙ consimilis modus actualitatis attēdatur q̄tum ad vtrunq; & talia sunt influentiæ, siue corporales, siue spirituales. vnde August. 6. super Gen. ad literam dicit, ꝙ lumen semp nascit̄, & dum nascitur est, vnde aer semper est illuminatus, & semper illuminat̄. Similiter omnino dicendū de lumine spūali quod est gratia. Si igitur filius Dei habet esse permanentissimum, & esse coniunctissimū principio producenti, vt in sui actualitate existenti, quia ipse est filius, & purus actus, omnino idem est in ipso nasci, & natum esse. & ideo semp nascitur, & semp est natus, & semper est, & nunq̄ desinit nec cessat generari, nec pater gn̄are.

37 Cum ergo quæritur, an gn̄atio filii sit terminata, distinguendū est terminatum, quia aut excludit imperfectionē, & sic gn̄atio filii est terminata, quia perfecta, cum simile, imo idem sit generari, & generatū esse. Si vero excludāt durationē, falsa est, quia semper durat. Concedo ergo ꝙ gn̄atio filij ē interminata rōne desitionis: qa nunquam desinit. gn̄rari, sicut probant rōnes ad secundam partem adductę.

AD illud qđ obiicitur in contrariū, ꝙ qui semper nascitur nunq̄ est natus, dicendū, ꝙ verum est in illa generatione in qua differt nasci & natū esse, sed nō talis est generatio diuina; attamen, quia generatio diuina intelligitur per gn̄ationem creatam, & in creaturis de pfecto nato non dicitur nasci, sed natum esse, ideo vult Aug. ꝙ melius dr̄ filius natus esse, quia intelligibilius est, non quia ei non conueniat nasci. 38

AD illud quod obiicitur ꝙ produci terminatur ad productum esse, & similiter nobilius est generatum esse q̄ generari. Dicendū, ꝙ oīa ista tm̄ ibi habēt locū, vbi differt gn̄ari, & generatum esse. In illa autē generatione locum non habent. 39

AD illud quod vltimo obiicitur in generatione quę semper est in generando &c. Soluendū est per interemptionem, non enim est verum ꝙ generatio semper ens, semper de nouo aliquid producat: qa radius semper orit̄ a sole, nec tn̄ semper eius productio iteratur, nec succedit, sed a sua origine continuatur in esse. 40

HIC DE SPIRITV SANCTO AGITVR, ET priùs, quid sit amor patris, & filii dicitur.

DISTINCTIO X.

De æterna pcessione spirit⁹ sancti quātū ad pṡonā quæ procedit.
Cap. 17

VNC post filij æternitatem de spiritu sancto, quantum Deo donante videre conceditur: disseramus. Spiritus sanctus amor est, siue charitas, siue dilectio patris, & filij. Vnde Augu. in 15. lib. de Trin. ait, Spiritus sanctus nec patris est solius, nec filij est solius, sed ambórum; & ideo communem, qua inuicem se diligunt pater & filius, nobis insinuat charitatem.

Quòd spiritus sanctus propriè dilectio dicatur, & tamen trinitas sit dilectio.

1. Ioan. 4. Augu. lib. & ca. prædictis.

IOANNES autem in epistola canonica ait, Deus charitas est: non dixit, Spiritus sanctus charitas est. Quod si dixisset, absolutior esset sermo, & non parua pars quæstionis decisa: sed quia dixit, Deus charitas est, incertum est, & ideo quęrendū est,

vtrum

pater est æternus,ita & filius æternus est:sed pater sine auctore, filius vero non:quia pater innascibilis,filius natus. Et vt ait Hilarius in 12.lib.de Trini.aliud est sine auctore semper esse æternum,aliud patri.i.auctori esse coæternum. Vbi autem pater auctor est,ibi & natiuitas est,quia sicut natiuitas ab auctore est, ita & ab æterno auctore æterna est natiuitas. Omne aũt quod semper est,etiam æternum est,sed tamen non omne quod æternum est, etiam innatũ est: quia quod ab æterno nascitur,habet æternum esse quod natum est. Quod autem non natum est,id cum æternitate non natũ est: quod vero ex æterno natum est,id si non æternũ natũ est,iam non erit & pater auctor æternus. Si quid ergo ei,qui ab æterno patre natus est, ex æternitate defuerit,idipsum non est auctori ambiguum defuisse, quia gignenti est infinitum gignere, & nascenti etiam infinitũ nasci est. Medium enim quid inter natiuitatem Dei filij,& generationem Dei patris,nec sensus,nec ratio admittit,quia & in generatione natiuitas est,& in natiuitate generatio est,quia sine vtroque neutrum est,vtrumque ergo sine interuallo sui est.

Pene ĩ medio libri.

Argumentatio Hæretici.

SED inquiet hæreticus, Omne quod natum est non semper fuit; quia in id natum est, vt esset. Nemo ambigit quin ea, quæ in rebus humanis nata sunt,aliquando non fuerint. Sed aliud est ex eo nasci,quod semper non fuit, aliud est ex eo natũ esse, quod semper est. Ibi nec semper fuit, qui pater est, nec semper pater est & qui non semper pater est,non semper genuit: vbi autem semper pater est,semper filius est. Quòd si semper Deo patri proprium est,ꝙ semper est pater, necesse est filio semper proprium esse, quòd semper est filius. Quomodo ergo cadet in intelligentiam nostram, vt non fuerit semper, cui proprium est semper esse quod natum est? Natum ergo vnigenitum Deum confitemur,sed natum ante tempora,nec ante esse quam natum, nec ante natum quàm esse, quia nasci quod erat iam,non nasci est,sed seipsum demutare nascendo. Hoc aũt humanũ sensum, & intelligentiã excedit mundi,non hoc capit ratio humanæ intelligentiæ,sed prudentiæ fidelis ꝓfessio est.

Respõsio Hilarij li. supradicto.

Quid sit proprium patri, & filio.

De proprietatibus,& conditionibus personalibus trinitatis, & vnitatis.

DISTINCTIO IX.

Nunc ad distinctionem personarum accedamus,&c.

Expositio. Diuisio.

VPRA egit Magister de proprietatibus, quæ respiciunt essentiã. Hic agit de his, quæ respiciunt personas. Et hæc pars habet duas partes. Quia enim distinctio personarum attẽditur ſm duplicem emanationẽ.s. generationis,& processionis. Ideo primo agit de generatione. Secundo vero de ꝓcessione,ĩ.dist.x, Nunc post filij æternitatem de spiritusancto, &c. Item, prima pars habet duas partes. In prima ostendit quid de generatione filij est sentiendum. Secundo ex incidenti,quo sermone est ipsa exprimenda.ibi. Hic quæri potest cum generatio filij a patre, &c. Prima iterum

pars habet quatuor partes. Primo proponit veritatem, quæ est a catholicis retinenda. s. ꝙ generans, & genitus sunt per generationem distincti, & coęterni, ita ꝙ generatio est distinctiua, & æterna. In secunda cõtra hoc opponit per oppositionẽ hæreticorum. ibi. Sed contra hoc inquit hæreticus. In tertia determinat contra arguendo per rationes catholicorum doctorum. Augus. & Amb. ibi. Qui hoc dicit non intelligit etiam natum esse, &c. In quarta, & vltima respondet compescendo inquisitionem superfluam hęreticorum, & etiã catholicorum superborum. ibi. Sed quęris a me inquit Amb. vbi ostẽdit, ꝙ inscrutabile est sacramentum generationis. Similiter secunda pars huius distinctionis, in qua Magister determinat quo sermone generationis æternitas cõgruentius exprimat, habet quatuor partes. In prima ponit doctorum apparentem controuersiam. Nam quidam dicunt eam debere exprimi per verba præteriti temporis, alij per verba præsentis. In secunda prædictam controuersiã reducit ad concordantiã. ibi. sed ne tanti auctores in re tanta sibi contradicere videantur. In tertia p verba Hilarij confirmat responsionem suam ne videatur dictis Orige. inniti. ibi. Hila. quoque dicit filium nasci ex patre, &c. In quarta cõcludit summatim quid dicendum, siue qũo loquendum, & qũo etiã de generatione æterna sentiendum sit. ibi. Dicamus ergo filium natum de patre, vbi confirmat veritatem per auctoritatem Hilarij, per quam etiam soluit obiectionem hæretici.

Non est aliud pater.

Dub. 1. Videtur falsum quod dr̃, quia bene sequitur. Petrus est albus homo, ergo est animal album: quia idem significant albus, & album, ergo pari ratione, quia idem signi cant alius, & aliud. sequitur, est alius, ergo est aliud ens. Si tu dicas, ꝙ non est simile de hoc noĩe aliud, & de hoc noĩe ens. Cõtra. bene sequit̃, est ali⁹ homo, ergo est aliud animal, ergo a simili illud sequitur. Respon. Dicendum, ꝙ quia in Deo est singularis alietas: quia alietas est suppositi cũ oĩmoda vnitate naturæ: ideo singulari modo oportet exprimi, & qm̃ masculinum gen⁹ importat quãdam distinctionẽ, vel discretionẽ, ideo respicit ꝑsonam: sed neutrum, propter indistinctionẽ respicit naturam, & ideo alius, importat alietatem in persona, aliud, alietatem in natura: & ideo in diuinis nõ idem significant. Posset etiam dici, ꝙ in creaturis aliud significat, cum dico, iste est alius ab illo, & aliud, cum dico est aliud, & vnum sequitur ad aliud, non sic in diuinis, & non est simile de albo, quia album imponitur a forma speciali, quæ est albedo.

Respon. 1

Coæternæ enim sunt sibi tres personæ.

Dub. 2 Videtur hoc falsum, quia si coæternæ, & æternæ, ergo tres æterni, quod est contra symbolum, vbi dr̃ nõ tres æterni. Et iterum, contra rationem, quia numerus pluralis multiplicat formam. Vnde non vere dr̃ tres sunt Dij. Respon. Dicendum, ꝙ nomen significans substantiam in diuinis, reperitur ſm triplicem modũ. Quædam. n. significant substantiam, & ꝑ modũ substantiæ, vt nomẽ substãtiuũ, ut Deus, & tale nullo modo pluraficatur, nec dr̃ pluraliter, siue sit substantiuum, siue substantiuatum, & hoc nomen æternus sic accipitur in symbolo. Quædam significant substantiam ꝑ modum adiacentiæ, sicut nomina adiectiua adiectiue tenta, & talia quæ trahunt numerum a substantiuis, dñr pluraliter, & de genere talium sunt verba, & participia. Alia sunt noĩa, quæ important substantiam in adiacentia, connotando intra relationem mutuã, qualia sunt coæterni, & talia ex duplici causa ꝑnt dici pluraliter. Tum rõne significationis, siue modi significandi. Tum rõne connotationis, & sic patet, ꝙ nulla est contradictio. Quod autem obijcitur, ꝙ pluralis numerus pluri ficat formam. Dicendum, ꝙ hoc nõ est verum in adiectiuis.

Respon.

Qui hoc dicit, non intelligit, etiam natum esse, &c.

3 Hic ponit Magister quatuor rões demonstrãtes filium coæternum patri: & ita argumentum Arrii non valere, quod est tale. Filius est natus, ergo non æternus.

Sicut splendor.

Dub. 3. Hic innuit prima ratio, quæ sumpta est a simili, & est talis. Splendor est eiusdem durationis cum igne siue æqualis, & tñ est gñatus ab igne, ergo multo fortius, cum filius sit splendor patris, & quãuis ab ipso generetur, erit ei coæternus, ergo conclusio dictæ rationis est falsa, & illa consequẽtia interimenda: si natus est, erat qñ non erat. Sed contra. si emanatio ꝓcedẽs a Deo est ei coæterna, sicut emanatio procedens a creatura est ei coæqua, ergo cum res exierint a Deo videtur, ꝙ ab æterno. Respon. Respon. Dicendum, ꝙ egressus splendoris a sole a luce, vel igne, est egressus connaturalis, & talis est egressio filij a patre, non autem egressus creaturæ a creatore, imo est uoluntarius, & argumẽtum est bonum in proposito.

Item si Dei filius, inquit Augu.

5 6. de Tri. Cap. 1. Dub. 4. Hæc est secunda ratio August. filius Dei est virtus, & sapientia, ergo si nõ est æternus, aliqñ fuit Deus sine virtute, & sapientia: sed hoc est impossibile, ergo &c. Sed contra hanc rõnẽ sic obijcitur. Si. n. sequitur, si pater non habet sapientiam genitam, non est sapiens, videtur, ꝙ sit sapiens sapientia genita, quod expresse negat Aug. in 6. de Trini. Respon. August. istam rõnem redarguit in 6. de Trin. ostendens illam procedere ex malo intellectu verbi: attamen, quia Magister adducit eam, potest dici ꝙ ratio valet, non quia pater sit sapiens filio, qui est sapientia genita, sed quia eadẽ est sapientia genita, & ingenita, & ita si vna incipit, & alia. (Vbi supra; Respon.)

Eidẽ quoque Arrianicæ qõni.

6 Amb. li. 1. Hæc est tertia ratio quam adducit, & est Ambros. sumpta ab auctoritate Esa. Ante me non est Deus, & post me non erit, ergo nec pater ante filiũ, nec filius post patrem. Sed contra. In diuinis personis est ordo: sed ordo non est nisi prioris ad posterius, ergo &c. Respon. Dicendum, ꝙ sicut infra patebit non est ibi ordo durationis, quo alter est altero prius: sed ordo originis, quo alter ex altero. (de fide ad Gratianũ cap. 5. Dub. 5. Respon.)

Inuicem enim in se, & pater in filio, & filius in pr̃e cognoscit.

Hæc est quarta ratio, & est talis. Relatiua simul sunt natura: sed pater & filius sunt relatiua, ergo simul: si pater est æternus, ergo filius coæternus. Probatio, ꝙ pater est æternus, quia si prius fuit Deus, & postea pater, mutatus est. Sed contra istam rationem potest argui pari rõne, prius fuit Deus, & postea dñs, ergo mutatus est. Respon. Aliqui volunt dicere, ꝙ ista ratio valet, quia generatio est de substantia generantis: & ideo si incipit gñare substantia mutatur: sed hoc non videtur, quia generatio in diuinis non dicit motum. Alij dicũt, ꝙ quia genitus est consubstantialis gignenti, si mutatur genitus, & gignens: sed genitus mutatur si de nouo generatur, ergo & generans per consequens. Alius modus dicẽdi est, 7 ꝙ paternitas veram dicit habitudinem in patre, non sic creatio, vel dominatio, & ideo paternitas veniens mutat, non sic dominatio. Sed nulla prædictarum rationum dat vigorem huic rationi contra hæreticos: quia hæreticus dicebat, ꝙ filius non erat coæternus patri, ac per hoc non consubstantialis, nec idem in substantia. Propter hoc notandum, ꝙ dicta rõ bona est contra hæreticum facta eius suppositione, quia hæreticus dicebat patrem, & filium differentes in substantia, & natura sicut in generatione carnali, pari rõne contra eum dicit Ambrosius, cum ita sit, ꝙ pater iste carnalis mutetur, accessione generationis, qui generat alium in substantia, & in diuinis similiter pater generat alium in substantia, ergo accessione generationis mutatur & iste quocũq; tñ mõ dicat, nõ est magnũ periculum. (Dub. 6. Respon. Vbi supra.)

periculum, quia non omnia argumenta quæ fiunt, ad veritatem sunt necessaria.

Vox silet non mea tantum, sed & angelorum.

Dub. 7. 8 Videtur male dicere angelorũ, quia vox non est nisi habentium organa, & respirationem, sed angeli hæc non habent. Si dicas, quod habent voces spirituales, non prolatas, sicut dicit Damascenus, quod tradant sibi intelligentias suas sine voce prolata, quæro, quæ sit necessitas vocis spũalis, & quis modus loquendi, & quis modus audiendi. Lib. 2. de ortho. fide. cap. 3. Respon. Respon. Breuiter hic dicendum est. [quia hoc extra principale propositum est, quantum ad partem istã, quia in angelis necessitas locutionis] quia sicut vnicuiq; naturæ rõnali data est voluntas libera, sic conscientia secreta. Vnde sicut non potest aliquis voluntatem alterius in aliud vertere, sed solum inducere, nisi ipsa se inclinet, præter solum Deum, in cuius manu sunt corda hoĩum, ita nemo põt cõceptiones alterius cognoscere, sed solum conijcere, præter Deũ, nisi ipsa intelligentia exprimat, & ipsa expressio locutio nuncupatur. Ratio autem huius est, quia solus Deus format mẽtem & quantum ad intellectum, & quantum ad effectum: & modus loquendi similis est modo addiscendi. Sicut enim nos per sensum addiscimus, ita quod species per interiorem sensum peruenit ad intellectum, sic exprimimus: quia verbũ cogitationis internæ vnitur voci in excogitatione, & postmodum voci sensibili in pronunciatione, & ex hoc fit expressio in actu. Angelus autẽ vnica virtute facit, quod nos pluribus. Vnde Aug. sicut per applicationem speciei innatæ ad ipsum cognoscibile ipsum cognoscit, sic ordinando speciem innatam ad alium angelum cognoscentem, conceptus suos aperit, similiter alius mutua conuersione recipit, & sic vnus loquitur, alter audit. Simile est de duobus speculis sibi oppositis, si voluntarie possent abscõdere alijs, & auferre, quæ in se relucent.

Dicamus verius, semper natus. 9

Dub. 8. Gregorij ratio hæc est, vt Deus æternus, & perfectus valeat designari. Sed contra hoc est, quod inter omnia tempora præsens maiorem conuenientiam habet cum æternitate: quia verius dr̃, est, de Deo, quàm fuit, aut erit, sicut exponit Aug. sicut habitum est in præcedenti distinctione. Ratio huius est, quia præsens dicit ens in actu, alia tempora non. Respon. Dicendũ, quod sicut supra tactum est, quòd verba diuersorum temporum dicta de Deo non significant aliquos temporales actus, sed important durationem diuini esse, sine initio, vt præteritum: sine interuallo, vt præsens sine termino vt futurum: & quia omnia ista æque vere reperiuntur in Deo: ideo omnia æque vere dũr de Deo. Sed tñ quia multi errauerunt in generatione quantum ad initium, pauci vel nulli quantum ad interuallum vel terminum: ideo sacri doctores, vt ora hæreticorum obstruerent, eam per verbum præteriti temporis qđ semper significat, vt præteritum, & ita nũquam habere principium, expresserunt. Alia ratio est, quia nos generationem diuinã manuductione quadam intelligimus per gñationem, quæ circa nos est, & quia videmus in hac generatione, quia genitus dum generatur est imperfectus, ne credere posset aliquis, quòd Dei filius esset imperfectus, ideo decreuerunt dici semper genitus. Dicendum ergo, quòd quantum est ex parte rei, æque vere, ac proprie dr̃ vnum, sicut reliquum. Quod vero dicit Grego. dicit quantum ad maiorẽ fidei explanationẽ, ne error habeat locum, & sic exponit Magister. Super lib. 29. mo. c. 1. Magis ergo conuenit dicere semper genitus, quàm semper generaẽ. Nec est simile de hoc verbo est, & fuit, quia hoc verbum, est, significat per modum quietis: & ideo esse, dũ est, perfectum est: sed hoc verbum generari, penes hæc inferiora, per modum fieri: & quia in pluribus hoc verum est, quòd aliquid dum fit nõ habet esse perfectum, ideo non est simile secundum rationem intelligentiæ.

Ego hodie genui te.

Dub. 9. Quæritur quomodo hoc intelligitur. Quia hoc potest intelligi de die, quo ex matre natus est: sed hoc nihil videtur valere, quia secundum hanc generationem non habuit patrem, sed tantum matrem. Respon. Dicendum, verbũ illud intelligendum est causaliter. Secundum. n. generationem ex matre dr genuisse, quia fecit generari. Similis expositio super illud Matth. 4. Potens est de lapidibus illis suscitare filios Abrahæ. Glo. in huius testimonium rei Deus de Sara genuit filium, idest fecit generari.

Splendor autem non semel.

Dub. 10. Contra. si hoc simile rectum est videtur quòd filius non semel nascatur, ergo quæritur, quare magis generatio filij assimilatur splendori, quam alijs rebus, maxime cũ non generetur a luce splendor, nisi ad præsentiam corporis obiecti? Præterea filius dr lux, non ergo splẽdor lucis. Resp.

11 Dicendum, quod gñatio filij habet in se perfectam conformitatem, coæternitatem, & æqualitatẽ: & quia in creatura vna simul hæc non possumus inuenire, ideo capimus ex multis, & ideo multas isti assimilamus. Quantum ergo ad conformitatem, similis est gñationi verbi quod est proles, perfecte repræsentat illum a quo est. Quantum ad coæternitatem, similis est egressui splendoris a luce, in quo est coæternitas, propter lucis actualitatem. Quantum ad æqualitatem, similis est gñationi viuentis ex viuente, quod generat sibi æquale omnino, & sic diuersimode comparatur a sanctis. Comparat ergo Orige. ad egressum splendoris, non quantũ ad iterationis assimilationem, sed quantum ad priuationem intermissionis, siue in-

12 terpolationis. Et nota, quòd differũt splendor, radius, & lumen, cum oĩa dicant influentiam a luminoso, quia radius dicit emissionem secundum diametralem distantiam: lumen, secundum circũferentiam: vtrinque tñ in profundũ trasferentis, splendor dicit repercussionem ad corpus transparens, terminatum, & limitatum, sed tñ hic Orige. notat splendorem, lumen pgrediẽs a luce. Ad illud ergo quod obijcitur, quod filius est lux, dicendum, quod lux habet in se naturam manifestandi, & ita respicit cognitionem, & appropriatur filio. Habet in se vim multiplicandi, siue generandi splendorẽ: & ita appropriatur patri.

Et quod cum sacramento scientiæ suæ ex eo nascitur.

Videtur enim male dicere, quia secundum hoc quòd pater secundum sacramentũ scientiæ generat filium, ergo scientia est ratio generandi. Respon. dicendum, quòd Hilarius vocat hoc sacramentum sacrum secretum, dicit aũt filium nasci cum sacramento sciẽtiæ, quia filij generatio non tñ sacra, sed etiam secreta est: non inquam Deo secreta, sed nobis, quia nos eam nõ cõprehendimus, ipse autem perfecte nouit eam: ideo dicit cũ sacramẽto, &c. Dub. 11 13 Respon.

Quod autem ex viuo.

Videtur hoc falsum, quia puer nascitur de patre, & matre viuentibus, & tamẽ vtrumque habet. s. imperfectionem, & nouitatem. Respon. Ratio Hila. sicut patet per literam sequẽtem intelligenda est de viuo per essentiam: vbi enim est viuens per essentiam, non fit ex non viuo viuens, sicut fit in viuente per participationẽ, vbi non generatur viuum ex viuo, nisi per non viuum, vt patet, quia homo non generatur ex homine nisi mediante semine. Dub. 12 14 Respon. 7. de Tri. a medio.

Neque ex deriuatione, sed ex virtute natiuitas est.

Videtur male dicere, quia secundum Dionysium, & Anselmum, pater se habet ad filium, & spiritum sanctum, vt fons, & illi, vt riuuli: sed riuus est a fonte per deriuationem. Respon. Dicendum, quod natiuitas, quæ est per deriuationem, attenditur quantum ad transmutationem aliquam circa illud quod transmutatur, & ita dicit passionem quandam, ac per hoc infirmitatem, sed viuens quod est vita, Dub. 13 Respon. 15

est

est actus purus, & ita vita pura, ĩ qua non est infirmitas, sed pura actualitas, & ideo vult. Hilar. dicere ꝙ pater generãs est tota vita, & quod generat non est per passionem, vel demutationem, seu diminutionem, quę attendit̃ in deriuatione, sed per omnimodam virtutem, ergo filius genitus est virt⁹ non per mutationem natus.

Vbi autẽ pater auctor est, ibi & natiuitas est.

Dub. 14 Videtur ꝙ improprie dicat, quia auctoritas dicit causalitatẽ, sed hæc
16 nõ recipitur in diuinis, ergo &c. Di-
Respon. cẽdum, ꝙ auctoritas dicit quandam principalitatẽ, siue auctoritatem in persona, quæ nihil habet ab alio, sed ab ipso omnes, & ista auctoritas in patrem est innascibilitas, vnde nõ dicit causalitatem, sed priuationem principij, & per hoc summam principalitatem.

Quod ab æterno.

vbi supra. Innuit. Hilar. hic tale argumentũ. Si filius non est generatus, siue natus ab æterno, generatio eius nõ est æterna, & si hoc, pater nõ generat ab ęterno, ergo pater non est ęternus, ergo qui derogat æternitati filii derogat
Dub. 4 æternitati patris. Sed ista ratio non videtur valere, quia similiter ego arguam ex parte creatoris, & creaturæ, sed creatura non est æterna, non enim ab ęterno creauit Deus, & ita non est creator æternus.

Respon. Respon. dicendum, ꝙ non est simile,
17 sicut patet ex sequenti eius quod Hilarius supponit, ꝙ esse patrẽ sit proprie propriũ illius ꝑsonæ, ergo cum tale semper conueniat, Aut aliter res non habet esse perfectum, sequit̃ de necessitate, aut filius est æternus, aut pater ab æterno non habet esse perfectum, creare vero, & si solius Dei sit, tñ ratione connotati habet imperfectionem coniunctam, ſm quam non tm̃ impossibile, sed ẽt non intelligibile est aliquid ab æterno creari.

Sed seipsum demutare nascendo.

Dub. 15 Contra. quia ſm hoc cum fili⁹ Dei prius esset, & postea ex virgine nat⁹, sic ergo esset mutatus. Respond. di-
Respon. cendum, quòd Hila. intelligit ſm eandem naturam, ſm quam prius erat: 18
si. n. ſm eandem naturam prius erat, & postea natus est, necesse est quòd secundum illam naturam mutatus sit: sed si secundum aliã naturã, oportet mutationẽ fieri in illa natura, sed nõ in persona, cum illa natura non dicat aliquid in persona, sed magis aliquid cum persona. Vnde nullã fit mutatio in illa natura.

AD intelligentiam eorum quæ dicit Magister de generatione æterna, in præsenti dis. quatuor principaliter quæruntur. Primo quærit̃, vtrum in diuinis sit ponẽda gñatio. Secundo, dato quòd sit, vtrum gñatio in diuinis sit ponenda ꝑsonarum distinctiua. Tertio q̃ritur, vtrum illa generatio sit æterna. Quarto & vltimo quęritur, vtrum illa generatio sit terminata. Artic. vnicus.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Cum natura diuina sit communicabilis, ibique sit aptitudo actui, coniuncta in diuinis est perfecta generatio.

VOD generatio sit in diuinis, ostenditur primo a minori. Multofortius debet esse generatio in eo qui generationem alijs tribuit, q̃ in his quæ recipiunt, sed generatio est in creaturis, ergo & in Deo qui tribuit. Et hoc est quod dicitur in Esa. vl. Si ego qui generationem alijs tribuo sterilis ero? dicit dominus, quasi dicat non. Item, ostenditur illud idẽ à posteriori. Per prius enim est paternitas in Deo, q̃ in creatura, sed paternitas, & generatio vere est in creatura, ergo & in Deo. Quod prius sit ibi, dicit Apostolus Ephe. 3. Ex quo omnis paternitas in cœlo, & in terra nominatur. Itẽ, ostẽditur hoc ipsum à simili. Quia omne quod perfectionis est attribuendum est Deo, ĩ quo est summa omnis perfectionis Fundamenta.

fectionis, sed generatio est perfectionis in creatura, vt vult Philosophus, quia perfectum est quod potest generare quale ipsum est, ergo &c. Item, illud idem ostenditur illa ratione. Diuina natura est sũme bona, & actualissima, ergo summe potest, & vult se communicare, sed prima, & summa ratio communicandi est in generatione, ergo necesse est in diuinis ponere generationem. Contra. Generatio in creaturis, aut est perfectionis, aut imperfectionis. Si perfectionis, tunc ergo cum substantiæ spirituales, & incorporales sint nobilissimæ, debet in eis generatio esse, ergo cum non sit in eis, non est nobilitatis, sed quod non est nobilitatis non est in Deo, ergo &c. Item, vbi est generatio, ibi est variatio: generatio enim est species motus, & inter omnes species motus maior est variatio in motu secũdum substantiam, quia est entis in potẽtia, minor in motu ſm locum: ergo cum in Deo nõ sit variatio, nec aliqua species motus, etiã illa quæ minima est, vt loci mutatio, ergo nec generatio. Item, vbi est generatio, ibi est corruptio. Vñ Auctor d̃ causis, ꝙ pp longe stare à pricipio reliquo nõ cõpleuit esse Deus continuam etiam in his faciens generationem & huiusmodi signum est quòd sola corruptibilia generant, & generantur in creaturis, sed in Deo nulla cadit corruptio, ergo nec generatio. Item, vbi est generatio, ibi nutritio. Vñ ad tot, & plures se extendit vis nutritiua, quã generatiua, sed in Deo non est vis nutritiua, ergo nec generatiua: ergo nec nutritio, nec generatio, ergo generatio non est in diuinis.

Arist. 5. Meth. c. de perf.

Ad opp.

19 RESP. dicendum, quòd generatio ponenda est in diuinis esse, huius ratio potentissima est, vt credo, quia omnis natura est communicabilis, & quia in Deo propter sui nobilitatem est aptitudo actui coniuncta, immo ipse actus, oportet ꝙ natura sit pluribus communicata, sed non possunt esse plures ab vna natura, quin vnus sit ab alio, vel ambo à tertio, ergo cũ ante diuinas personas nihil sit, oportet quòd vna sit ab alia, & quoniam sunt conformes in natura, & generatio est emanatio ſm conformitatem naturæ, ideo credo quòd necesse est in diuinis ponere generationem. Vt autem intelligatur per quem modũ, Notãdum, quòd generare de sui propria ratione est similem sibi in substantia, & natura producere. Sibi vero similem in natura producere tripliciter est. Aut per impressionẽ suæ similitudinis in alio, & sic generatur caracter à sigillo, lumen à luminoso, species ab obiecto. Alio modo p eductionem speciei consimilis ab alio, & sic generatur elementum ab elemento. Tertio modo per productionem similis de simili, siue de seipso, & sic generatur animatum ab animato, & iste tertius modus est perfectior. Vnde non reperitur nisi in substantijs habẽtibus formam nobilem quæ est vita. Et iste modus generationis est secundum nascentiam, & est in Deo, & creaturis, sed differenter, quia producere alium ex seipso, potest esse dupliciter, vel ex se toto, vel ex parte sui. Ex se totó, non potest producere, nisi ille cuius essentia potest esse in pluribus vna, & tota. Nam si nõ pot esse in pluribus vna, & tota, si generans dat totam suam substantiam, generato, tunc substantia tota trãsit in generatum, & generans perdit substantiam totam generando, quod esse non potest. Ideo adhuc necesse est ꝙ talem habeat substantiã, quæ vna, & tota sit in pluribus, talis autem substãtia nõ est nisi substantia habens summam simplicitatem, hæc autem est sola diuina essentia, in qua propter summam simplicitatem suppositum non addit ad essentiam. Vnde nec ipsum coarctat, nec limitat, nec formas multiplicat, & ideo in eo potest esse generatio communicans eandem substantiam totam, & talis generatio est omnimodæ perfectionis, & in solo Deo reperitur, rationes ã dicta. Alio modo contingit aliquem ex se producere quantum ád partem sui. sic pater naturalis generat filium, partẽ substantiæ transmittendo, & descendendo, & hęc generatio necessario est cum transmissionę, quia enim pars decisa

decisa, non habet actum totius, necesse est quòd per mutationem acquirat, sed quod acquirit quod non habet variatur, ideo hæc generatio est mutatio, & habet variationem coniũctam, & etiã cum corruptione adnexa. Quia enim aliqua pars generãtis deperditur, generans est à quo potest fieri ablatio, & ita corruptio. Est etiã cum conseruatione adiuncta, quia.n. fit deperditio, necesse est quòd p nutrimentum fiat restauratio, & ideo generatio in creatura & perfectionis, & imperfectionis est. Perfectionis à parte virtutis producentis, imperfectionis à parte subiecti diuisibilis, & ideo est in solis animatis quæ habent formam perfectionis .i. animam. & ipsum .s. corpus, & animam, defectibile, & restaurabile. Generatio vero in diuinis est omnimodæ perfectionis. Quod enim nõ est ex parte, ideo est, quia habet actu speciem. Et ideo nec ibi est in natura imperfectio, nec variatio, quia nihil nouum acquirit. Nec corruptio, quia nihil adimitur. Nec nutritio, quia nihil restituitur, & ex hoc patet solutio obiectorũ, quia gñatio de toto est tantę perfectionis, quòd non potest esse in creatura aliqua generatio vero ex parte, tantam habet imperfectionem adiunctam, vt non possit esse circa substantiã inuariabilem, & incorruptibilem, & simplicem, nõ solum in natura increata, verumetiam in natura creata. Aliæ rationes probãt de generatione, quæ est ex parte &c.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Generatio in diuinis facit realẽ distinctionem inter generantem, & genitum contra Sabellium, non tamen essentialem contra Arrium.

Fundamenta. 1. de trin. cap. 1

VTRVM generatio in diuinis sit personarum distinctiua. Et quòd sic ostenditur hoc modo. Aug. dicit circa principium de tri. Nulla res est quę seipsam gignat, vt sit, si ergo gignit, aliam gignit, sed inter aliam rem, & aliam, est distinctio, ergo &c. Item, generatio est emanatio, sed vbi est emanatio, ibi est multiplicatio, siue plurificatio, vbi autem multiplicatio, ibi & distinctio, ergo vbi gñatio, ibi necessario est distinctio. Item, gñatio in diuinis est relatio, sed relatio importat respectum, & ordinem, sed vbi respectus, & ordo, ibi suppositorum, & relatorum, siue ordinatorũ distinctio, & sic &c. Item, minor diuersitas sustinetur à supposito, vel in supposito composito, & multiplici, q̃ substantia simplici, & vniformi, sed relatiua opposita non stant simul in eodem indiuiduo creato, ergo nec ĩ simplici hypostasi. Probatio mediæ. Bene sequitur, Sortes est pater Platonis, ergo non est filius eius, vel est distinctus ab eo, ergo multo fortius in diuinis. Contra. Pater generando filium. dat ei totũ q̃d habet, sed habet essentiam, & personam, ergo dat ei essentiam, & personam, ergo sicut filius non distinguitẽ à patre essentialiter, ita nec personaliter, vt videtur. Item, pr̃ communicat filio essentiam suã propter summam & suam simplicitatẽ, sed æque simplex est persona, & essentia, ergo qua ratione communicat essentiam, communicat & personam. Item, in patre idem est natura, & persona, ergo impossibile est quòd communicet vnum, quin communicet aliud, ergo si dat naturam, & personam. Itẽ, videtur quòd relatio non distinguat aliqua ratione, quia vnus, & idẽ punctus est principium, & finis, respectu diuersarum linearum, ergo si istæ relationes non sunt distinctiuæ, videtur similiter q̃ nec paternitas & filiatio. Si dicas, q̃ non omnes relationes distinguunt, sed solum mutuæ, vt principium, & principiatum, finis, & finitum. Contra, pater & filius se habent, vt intelligens, & intellectum, vt dicit Ansel. sed idem non potest esse intelligẽs, & intellectum, ergo &c. Item, maior est repugnantia in contrarijs q̃ in relatiuis, sed albedo, & nigredo q̃ sunt contraria non faciunt distinctionem circa

Ad opp.

Ansel. in Monolog. cap. 60.

ca Petrum, quia idē potest modo esse
albus, modo niger, ergo multo fortius
vnus in diuinis modo erit pater, mo
do filius. Item, quæritur, quare potius
relationes faciunt distinctionem per
sonæ quam essentiæ, cum æque bene
possint esse plures essentiæ, vel natu-
ræ in vna persona, sicut econuerso.

RESP. dicendum, ꝙ generatio
in diuinis sicut ostensum est, facit rea
lem distinctionem inter generātem,
& generatum, nō rationalem, vel in-
tellectualem solum, sicut dixit Sabel-
lius, & realem quātum ad personam,
non quantum ad essentiam, sicut di-
22 xit Arrius. Quod sic patet. Genera-
tio in creaturis, dicit emanationem
per modū actionis, siue mutationis,
C in Deo emanationem per modum re
lationis, inquātum talis emanatio di
cit distinctionē in persona. Ratione
emanationis est distinctio. quia sicut
In Mono. cap. 41 dicit Ansel. Nec intellectus capit, nec
natura permittit, illū qui est ab alio,
esse illum à quo est, ſm quod positi-
ue dicitur aliquis esse ab alio. Nam
pater priuatiue dicitur esse à se, id est
non ab alio, inquantum talis emana-
tio ponit distinctionem in persona.
23 Generatio. n. est productio conuenie
tis in natura. Ratione naturæ non po
test esse distinctio, ergo vel erit ratio-
ne suppositi, vel proprietatis. Si pro-
prietatis, aut absolute, aut respectiuè.
Non absolute, quia tunc esset distin-
ctio in natura. Nec respectiue, vtputa
relationis, quia in relatione ſm se nō
est motus in creaturis, nec origo in
diuinis. Vnde filiatio non generatur
E nisi in alio, ergo necesse est quòd sit
distinctio in supposito. Similiter ra-
tione relationis est distinctio, quia ni
hil ad se refertur, nec ordinatur. Ra-
tione vero talis relationis est distin-
ctio personalis, quia gn̄are, & genera
ri, cum dicāt relationem per modum
actionis, & passionis, dicunt eam in
supposito, & respectu suppositi. Et iō,
quia relatio est inter extrema, notat
distinctionem, patet quòd distinctio
est ibi suppositorum. His visis patet
facile soluere ad obiecta.

24 Quod ergo obijcitur, pater com-
municat filio totum quod habet, ve-
rum est præter generationem, & ge-
nerationis distinctionem. Ipsa enim
ratio communicandi, dat intelligere
distinctionem, quia nullus communi
cat sibi, sed alij, & ideo id in quo di-
stinguit, non cōmunicat. AD illud 25
quod obijcitur, ꝙ æque simplex est
persona, vt essentia. Dicendum, quod
simplicitas essentiæ est ꝙ sit in pluri-
bus, sed simplicitas suppositi est, ꝙ
non sit in pluribus. Nam suppositū,
siue indiuiduum quantum est de se,
dicitur esse quod est in vno solo, ideò
non est simile. AD illud quod obij- 26
cit ꝙ idem est essentia, & persona. Di
cendū, quòd q̄uis sint idem, non ta-
men sunt ad idem, quia p̄sona est ad
alium, ideo generat, & refertur, essen
tia vero non, ideo essentia communi
catur, & persona distinguitur. Sicut
ergo, quamuis idem sit in patre essen
tia, & persona, tamen p̄sona generat,
essentia non, sic econuerso, essentia
communicatur, & persona non.

AD illud quod obijcitur de prin 27
cipio, & fine in puncto, patet respon-
sio, quia illæ non sunt mutuæ relatio
nes, quod p̄prie requiritur ad distin
ctionē, vn̄ nō valet. Quod obijcitur 28
de intelligente, & intellecto. Dico, ꝙ
ibi non est relatio ſm esse, sed secun-
dum dici, ad hoc autem ꝙ relatio di-
stinguat, oportet quòd sint relatio-
nes mutuę, quia aliter nō distinguunt,
oportet etiam quòd dicant relationē
secundum esse. AD illud quod obij- 29
citur de albedine, & nigredine. Dicē
dum, ꝙ nulla est oppositio formarū,
nisi considerentur respectu eiusdem
temporis, & impossibile est ꝙ idem
subiectū eodem t̄pe sit album, & ni-
grum, relationes aūt in diuinis simul
sunt. AD illud quod vltimo quærit, 30
quare magis relationes faciūt distin-
ctionem in personis, q̄ in essentia, pa
tet ex iā dictis r̄nsio. Potest etiā alia
ratio reddi, quia pluralitas naturarū
impedit simplicitatem p̄sonæ, sed nō
sic econuerso, quod patet sic. Plures
naturæ sunt in vna persona. Aut er-
go p̄ gratiam, aut per naturam. Si p̄
gratiā vnionis, sic: quia natura vni-
ca cōsequitur vnitatem personę, nō
impedit. Sed si naturaliter, vt in Pe-
tro

tro est pluralitas essentiarum, siue naturarum, tunc cum intellectus naturæ præcedit personam, & non natura ex personis, sed persona ex natura sic necesse est ꝑsonam esse compositã, & inde est ꝙ in diuinis magis est vnitas naturę, cum pluralitate personarum, quàm econuerso.

QVAESTIO III.

CONCLVSIO.

Generatio in diuinis est æterna propter summam generantis fœcunditatem, & geniti summam ęqualitatem.

Fundamenta. 9. Meth.

TRVM diuina generatio sit æterna. Quod sic, ostendit hoc mõ. In creaturis operãs naturaliter operatur q̃ citius põt, & de perfectione agentis est, ꝙ citissime possit operari, ergo cum productio filij à pr̃e sit per naturam, & summam potẽtiã, q̃cito fuit pater, genuit: sed fuit ab æterno, ergo &c.

12. Meth. Item, de perfectione generationis est, vt quod generatur æquetur generanti, ergo cum diuina gñatio sit perfectissima, filius erit patri per oia æqualis, sed pater est infinitus duratione, ergo & filius. Itẽ, intelligere se coęternũ, est mentis diuinæ. Nunq̃.n. est ponere ꝙ de non intelligente sit De⁹ factus intelligens, sed verbum est coæternum mẽti intelligenti, ex hoc.n. ꝙ mens se intelligit, verbũ gignit. Si ergo ꝓpriissime filius est verbũ, est coæternum patri, ex hoc est ꝙ dicit beatus Ioha. In principio erat verbum. Item, idem oñditur ꝑ impossibile, oẽ quod cœpit esse, est mutatum secundum substantiã, sed omne quod incipit generari, incipit esse, ergo omne quod incipit generari, est mutatũ ſm substantiam, sed generatio est de substantia generantis, ergo vbi incipit esse generatio, substantia generantis mutatur, sed substantia Dei patris ſm esse est immutabilis, ergo gñatio non incipit in diuinis.

Ad opp. 5. Phy. Contra. Sicut se habet corruptio ad non esse ex parte finis, sic gñatio ex parte principij, sed omne qđ corrũpitur desinit esse, ergo oẽ quod generatur incipit esse, sed nullũ tale est æternum, ergo &c. Item, quicquid producit diuina essentia, est ipsi posterius tempore, siue duratione, ergo pari rõne quicquid ꝓducit diuina persona, cũ essentia, & persona sint idem. Item, in Deo idẽ est suum esse, & sua duratio, sed filius habet principium essendi, ergo habet principium durationis, sed quod habet principiũ essendi, incipit esse, ergo &c. Item, pater caret principio, & caret initio, ergo qua ratione communicat filio non habere initiũ, eadem ratione coicat ei non habere principium, aut si non hoc, nec illud.

31 RESP. dicendum, ꝙ gñatio filij est æterna, tum rõne generantis, tum ratione geniti. Ratione generantis, ꝑꝑ summam & perfectam fœcunditatem. Ratione geniti, ꝑꝑ summam, & perfectam ęqualitatẽ: quarũ vtraq; conditio tollit ne filius sit posterius patre, sicut visum est in opponendo. Alia rõ est ꝑꝑ summã in vtroq; actualitatem, in qua non distat actus à potentia, nec posse antecedit esse.

32 AD illud quod obijcitur ꝙ corruptio ponit terminũ finalem. Dicendum, ꝙ corruptio semper dicit variationem & mutationẽ, & ita conuersionem entis in non esse, & ideo ponit terminũ finalem. Sed gñatio aliquando dicit mutationẽ, vt in creaturis, & sic ponit terminum initialẽ, sed in diuinis non dicit mutationem ex non ente, sed emanationẽ ab ente.

33 AD illud quod obiicit, ꝙ essentia nihil producit nisi ex tp̃e. Dicendũ, ꝙ sicut persona ꝓducit aliam personã, sic essentia aliam essentiam. Aliam aũt creaturam essentia ex seipsa non producit, cum ipsa sit immutabilis. Nec ex alia, quia similiter esset q̃rere, vnde producit illam aliam: & sic necesse est in productione prima creaturæ, ꝙ producat ex nihilo & omne sic productum, habet esse post non esse, & ita initium. Persona aũt non de nihilo producit personam, & ideo non facit de non ente ens, ꝙ ideo nullum ponit initium talis productio.

34 AD aliud quod obiicitur, ꝙ filius habeat

beat principium essendi. Dicendū, ꝙ principiū dr̄ duplex .s. originale, & initiale. Secundum ꝙ principium dr̄ originaliter, sic filius tam quantū ad esse, q̄ quantum ad durationē, habet principium: quia vtrunq; habet ab alio. Si autem principium dicat̄ initium, sic dico, ꝙ nec habet principiū essendi, nec durandi. Primum principium nō aufert rationem ęterni, ſm
35 vero sic. AD illud quod obiicitur vltimo, quare pater cōmunicat filio carentiam initii, non principii, patet iam responsio, quia tēporale, & æternum differunt de necessitate ꝑ essentiam, principium & principiatū non sic, ideo non est simile de hoc, & illo quia ergo quod habet initium, est tēporale, quod caret est æternum, ideo cum pater & filius sint vnius essentiæ, patet &c. Rursum cū habere principium, & non habere dicat differentiam personę, & hæc est inter patrem & filium, ideo sicut pater non cōmunicat filio personā, sed tm̄ naturam, siue essentiam, sic cōmunicauit ei nō habere initium, sed non communicauit non habere principium.

QVAESTIO IIII.

CONCLVSIO.

Generatio filij in diuinis est terminata, si perfectionem eius respiciamus, quod si durationem intueamur, cum semper duret, interminata dici debet.

Fundamenta. q. 37.

TRVM gñatio filij sit terminata. Et ꝙ sic videtur. Aug. in lib. 83. q. Qui semper nascit̄, nunquam est natus, ac per hoc nunq̄ est filius. Nullus ergo per gñationem dicendus est filius, quousq; gñatio sit terminata, sed verbum patris recte dr̄ perfectus filius, ergo gñatio eius est terminata. Item, rōne ostenditur sic. Produci terminatur ad productum esse, ergo gñari ad generatū esse, sed filius Dei est generatus & natus, ergo eius ꝓductio, siue generatio est terminata. Item, nobilius est esse generatum, q̄ generari, quia generari est via ad generatum esse, & non econuerso, sed quod nobilius est, Deo est attribuendum, ergo magis debet ei attribui gñatum esse, q̄ generari, ergo gñatio filij dr̄ in terminatione. Item, gñatione quæ semꝑ est in generando, semper aliquid, vel aliquis producitur, sed non producit̄ id quod productū est ſm id quod est productum, ergo oportet vel ꝙ iteretur, vel ꝙ succedat generatum in tali gñatione, sed in filio Dei nec est successio, nec ibi iteratio, ergo nec continua gñatio, ergo filij Dei generatio est terminata. Contra. Damas. Deus infinite, & sine tp̄e ens, infinite, & inquiescibiliter generat, ergo gñatio nunq̄ terminatur. Item, rōne videt̄ hoc idem posse monstrari, æternū nō habet se aliter nunc q̄ prius, sed semꝑ omnino vniformiter, ergo si semꝑ pr̄ a principio generat, adhuc gñat: alioquin aliter se haberet nunc q̄ prius, & ita generatio æterna mutaretur. Item, simplex & infinitū caret omni termino, sed gñatio filii est simplex, & īfinita, ergo gñatio filii caret omni termino. Quod sit infinita patet, qa filius est infinitus, & iterum ipsa generatio est æterna, & æternum est duratione infinitum. Item, perfectior est potentia semper actui coniuncta, q̄ quæ non semper, ergo perfectior est fœcunditas semper actui generatiōis coniuncta, maxime cum fœcunditas generandi non perditur, sed perficiatur, si ergo in Deo est fœcunditas ꝑfecta, semper ergo generat, sed nō generat alium nisi filiū, ergo filius semper generatur.

Ad opp. Damas.

RESP. ad prædictorū intelligentiam, notandum, ꝙ quædam sunt in quibus idem est esse, & factum esse, differt tn̄ fieri, & esse, vt sunt illa quorum esse est permanens, nec dependēt omnino a principio producente, & hoc proximo producente in facto eē, imo habent rōnem subsistēdi aliquā intra se, siue per principia ꝓpria sui subiecti, vt substantia & accidentia innata. Quædam sunt in quibus differt esse, & factum esse, idem tamen ē fieri & esse, vt sunt successiua, quorū esse 16

et depẽdet omnino a principio producente existente in sua actualitate, vt sunt motus, & mutationes. Quædam sunt in quibus est idem fieri: & esse,& factũ esse, vt sunt illa quæ habent esse permanens, & totaliter dependent a principio producente, existente in sua actualitate p eundẽ modum per quẽ sunt in principio, non tñ in se,sed etiã respectu producti,ita ꝙ consimilis modus actualitatis attẽdatur q̃tum ad vtrunq; & talia sunt influentiæ,siue corporales, siue spirituales. vnde August. 6.super Geñ.ad literam dicit, ꝙ lumen semp nascitẽ, & dum nascitur est, vnde aer semper est illuminatus,& semper illuminatẽ. Similiter omnino dicendũ de lumine spũali quod est gratia. Si igitur filius Dei habet esse permanentissimum, & esse coniunctissimũ principio productiuo, vt in sui actualitate existenti, quia ipse est filius,& purus actus, omnino idem est in ipso nasci, & natum esse,& ideo semp nascitur,& semp est natus,& semper est, & nunq̃ desinit nec cessat generari, nec pater gñare.

37 Cum ergo quæritur,an gñatio filii sit terminata.distinguendũ est terminatum,quia aut excludit imperfectionẽ, & sic gñatio filii est terminata, quia perfecta,cum simile, imo idem sit generari,& generatũ esse.Si vero excludãt durationẽ, falsa est, quia semper durat. Concedo ergo ꝙ gñatio filij ẽ interminata rõne desitionis:qa nunquam desinit. gñrari, sicut probant rõnes ad secundam partem adductę.

AD illud qđ obiicitur in contrariũ, ꝙ qui semper nascitur nunq̃ est natus,dicendũ,ꝙ verum est in illa generatione in qua differt nasci & natũ esse,sed nõ talis est generatio diuina; attamen,quia generatio diuina intelligitur per gñationem creatam, & in creaturis de pfecto nato non dicitur nasci,sed natum esse, ideo vult Aug. ꝙ melius dr̃ filius natus esse,quia intelligibilius est,non quia ei non conueniat nasci. 38

AD illud quod obiicitur ꝙ produci terminatur ad productum esse,& similiter nobilius est generatum esse q̃ generari. Dicendũ,ꝙ oĩa ista tñ ibi habẽt locũ, vbi differt gñari, & generatum esse.In illa autẽ generatione locum non habent. 39

AD illud quod vltimo obiicitur in generatione quę semper est in generando &c. Soluendũ est per interemptionem,non enim est verum ꝙ generatio semper ens, semper de nouo aliquid producat:qa radius semper oritẽ a sole, nec tñ semper eius productio iteratur, nec succedit,sed a sua origine continuatur in esse. 40

HIC DE SPIRITV SANCTO AGITVR, ET priùs,quid sit amor patris,& filii dicitur.

DISTINCTIO X.

De æterna pcessione spirit⁹ sancti quãtũ ad pſonã quæ procedit. Cap. 17

NVNC post filij æternitatem de spiritu sancto, quantum Deo donante videre conceditur: disseramus. Spiritus sanctus amor est, siue charitas, siue dilectio patris,& filij. Vnde Augu.in 15.lib.de Trin.ait, Spiritus sanctus nec patris est solius, nec filij est solius, sed amborum; & ideo communem,qua inuicem se diligunt pater & filius, nobis insinuat charitatem.

Quòd spiritus sanctus propriè dilectio dicatur, & tamen trinitas sit dilectio.

1.Ioan. 4. Augu. lib. & ca.prædictis.

IOANNES autem in epistola canonica ait, Deus charitas est: non dixit, Spiritus sanctus charitas est.Quod si dixisset, absolutior esset sermo, & non parua pars quæstionis decisa: sed quia dixit, Deus charitas est, incertum est, & ideo quęrendũ est, vtrum

gignitur, vel semper genitus est, vel semper gignetur. De hoc Gre
Lib. 29. Moralium cap. 1. go. super Iob ait, Dominus Deus Iesus in eo quòd virtus & sapien tia Dei est, de patre ante tempora natus est: vel potiùs quia nec cœ pit nasci, nec desiit, dicamus veriùs semper natus: non autem pos- sumus dicere semper nascitur, nè imperfectus esse videatur. At ve rò, vt æternus designari valeat & perfectus, & semper, dicamus & natus, quatenus & natus ad perfectionem pertineat, & semper ad æternitatem: quamuis per hoc ipsum quod perfectū dicimus, mul- tum ab illius veritatis expressione deuiamus: quod factum non est non potest dici propriè perfectum: sed balbutiendo, vt possumus, excelsa Dei resonemus. Et dominus nostræ infirmitatis verbis cō descendens: Estote, inquit, perfecti, sicut & pater vester cælestis ꝑ
Matth. 5 Psal. 2. fectus est. Super illum locum etiam Psal. Ego hodie genui te. De
In tom. 8. in exposi- tione psal mi secūdi. hac generatione filij ita loquitur Aug. Quanquam per hoc quod dicit hodie, possit intelligi dies ille quo Christus secundum hominē natus est: tamen quia hodie præsentiam significat, atque in æter- nitate neque prçteritum quicquam est, quasi esse desierit: neque fu turum, quasi nondum sit: sed præsens tantùm: quia quicquid æter num est, semper est: diuinitus tamen accipitur de sempiterna gene ratione sapientiæ Dei. Ecce his verbis ostendit August. quòd ge- neratio filij semper est, nec præterijt, nec futura est, quia çterna est. Ideo dixit genui, ne nouum putaretur, scilicet ne videretur in cœpisse. hodie dixit, ne preterita generatio videretur. Ex his ergo verbis Prophetę, vt ait Ioannes Chrysost. nihil aliud manifestat, nisi quia ex ipsa essentia patris semper genitus est filius.

Origenes videtur dicere contrarium: ait enim quòd semper generatur filius à patre.

Ori. tom. 2. homi. 1 Hiere. 6. circa illud Hier. 11 Reuersi sunt. ORIGINES verò super Hieremiam dicit, quòd filius sem per generatur à patre, his verbis: Saluator noster est sapiētia Dei: sapientia verò est splendor æternæ lucis. saluator ergo noster splen dor est caritatis. Splendor autem non semel nascitur & desinit: sed quoties ortum fuerit lumen ex quo splendor oritur, toties orit etiam splendor claritatis: sic ergo saluator semper nascitur. Vnde
Prouer. 8. secundum 70. ait in lib. Sap. Ante omnes colles generat me Dominus. non, vt quidam malè legunt, generauit. His verbis apertè ostendit Orige nes, sanè posse dici & debere, filius semper nascitur: quod videtur contrarium illi verbo Gregorij præmisso, scilicet, non possumus dicere, semper nascitur.

Exponit præmissa verba Gregorij, ne putetur inter doctores esse contrarietas.

SED ne tanti auctores sibi contradicere in re tanta videantur, verba Gregorij benigne interpretemur. Dominus, inquit, Iesus an te tempora natus est de patre: vel potius, quia nec cœpit nasci, nec desijt: dicamus verius, semper natus. Sed quomodo verius dicitur

hoc

hoc.s. quod filius semper natus est, quàm illud.s. quod de patre ante tẽpora natus est? Illud.n.syncera, & catholica fides tenet, ac prædicat, vt istud. Quare ergo ait, dicamus verius, cum vtrũque pariter sit vnũ? nisi quia volebat intelligi hoc ad maiorem euidentiam, & expressionẽ veritatis dici, quàm illud? His etenim verbis omnis calumniandi versutis hæreticis obstruitur aditus: quibus Christi secundũ deitatem generatio sine initio, & sine fine esse, ac perfecta monstratur. Non autem adeò aperte semper manifestatur veritas, cum dicitur, filius ante tempora genitus est de patre, vel filius semper nascitur de patre. Et ideo dicit Greg. quòd non possumus dicere, semper nascitur. Non, inquã, ita conuenienter, non ita congrue ad explanationem veritatis, potest tamen dici, si sane intelligatur: semper enim nascitur filius de patre, vt ait Orig. non quòd quotidie iteretur illa generatio, sed quia semper est. Semper ergo nascitur, idest, natiuitas eius sempiterna est.

Quòd filius semper generatur, confirmatur ex dictis Hilarij.

HILARIVS quoque dicit filium nasci ex patre, in lib.7. de Trin. his verbis, Viuens Deus, & naturæ æternæ viuentis potestas est: & quod cum sacramento scientiæ suæ ex eo nascitur, non potuit aliud esse quàm viuens. Nam cum ait, Sicut misit me viuens pater, & ego viuo propter patrem: docuit vitam in se per viuentem patrẽ inesse. Ecce hic habes, quia filius nascitur ex patre. Item, in eodem cum dicit Christus, Sicut pater habet vitam in se: sic & filio dedit vitam habere in semetipso, omnia viua sua ex viuente testatus est. Quod autem ex viuo viuum natum est, habet natiuitatis profectũ sine nouitate naturæ. Non enim nouum est quod ex viuo generatur in viuum, quia ex nihilo est: & vita, quæ natiuitatem sumit ex vita, necesse est per naturæ vnitatem, & perfectæ natiuitatis sacramentum, vt & in viuente viuat, & in se habeat vitam viuentẽ. Ecce & hic habes, quia generatur ex viuo viuens filius. Item, in eodem; In Deo totum quod est, viuit: Deus enim vita est, & ex vita non potest quicquam esse nisi viuum: neque ex deriuatione, sed ex virtute natiuitas est. Ac si dum totũ quod est viuit, & dum totum quod ex eo nascitur virtus est, habet natiuitatem filius, non demutationem. Et hic dicit, quia nascitur. Item, in nono lib. de Trin. Donat pater filio tantum esse, quantum est ipse: cui innascibilitatis esse imaginem sacramento natiuitatis impartit, quem ex se in sua forma generat. Hic dicit quia generat pater filium.

[Margin: paulòpost li. mediũ. Ioan.6. Ioan.5. Idẽ in eodem paulopost. Paucis interpositis. Attẽde in totũ quod in Deo est viuit. Pene in loco pri? citato. Multo post libri medium.]

Breuiter docet quid de hoc concedendum sit.

DICAMVS ergo filium natum de patre ante tempora, & semper nasci de patre, sed congruentius semper natum. & eundem fateamur ab æterno esse, & patri coæternum, id est, auctori. Pater enim generatione auctor filij est, vt in sequenti ostendetur. Vt ergo

[Margin: Hac dist. Itẽ 15.di.]

pater est æternus, ita & filius æternus est: sed pater sine auctore, filius vero non: quia pater innascibilis, filius natus. Et vt ait Hilarius in 12. lib. de Trini. aliud est sine auctore semper esse æternum, aliud patri. i. auctori esse coæternum. Vbi autem pater auctor est, ibi & natiuitas est, quia sicut natiuitas ab auctore est, ita & ab æterno auctore æterna est natiuitas. Omne aūt quod semper est, etiam æternum est, sed tamen non omne quod æternum est, etiam innatū est: quia quod ab æterno nascitur, habet æternum esse quod natum est. Quod autem non natum est, id cum æternitate non natū est: quod vero ex æterno natum est, id si non æternū natū est, iam non erit & pater auctor æternus. Si quid ergo ei, qui ab æterno patre natus est, ex ęternitate defuerit, idipsum non est auctori ambiguum defuisse, quia gignenti est infinitum gignere, & nascenti etiam infinitū nasci est. Medium enim quid inter natiuitatem Dei filij, & generationem Dei patris, nec sensus, nec ratio admittit, quia & in generatione natiuitas est, & in natiuitate generatio est, quia sine vtroque neutrum est, vtrumque ergo sine interuallo sui est.

Pene ī medio libri.

Argumentatio Hæretici.

Respōsio Hilarij li. supradicto.

SED inquiet hæreticus, Omne quod natum est non semper fuit; quia in id natum est, vt esset. Nemo ambigit quin ea, quæ in rebus humanis nata sunt, aliquando non fuerint. Sed aliud est ex eo nasci, quod semper non fuit, aliud est ex eo natū esse, quod semper est. Ibi nec semper fuit, qui pater est, nec semper pater est. & qui non semper pater est, non semper genuit: vbi autem semper pater est, semper filius est. Quòd si semper Deo patri proprium est, ꝙ semper est pater, necesse est filio semper proprium esse, quòd semper est filius. Quomodo ergo cadet in intelligentiam nostram, vt non fuerit semper, cui proprium est semper esse quod natum est? Natum ergo vnigenitum Deum confitemur, sed natum ante tempora, nec ante esse quam natum, nec ante natum quàm esse, quia nasci quod erat iam, non nasci est, sed seipsum demutare nascendo. Hoc aūt humanū sensum, & intelligentiā excedit mundi, non hoc capit ratio humanæ intelligentiæ, sed prudentiæ fidelis ꝓfessio est.

Quid sit proprium patri, & filio.

De proprietatibus, & conditionibus personalibus trinitatis, & vnitatis.

DISTINCTIO IX.

Nunc ad distinctionem personarum accedamus, &c.

Expositio. Diuisio.

VPRA egit Magister de proprietatibus, quæ respiciunt essentiā. Hic agit de his, quæ respiciunt personas. Et hæc pars habet duas partes. Quia enim distinctio personarum attēditur ꝑm duplicem emanationē. s. generationis, & processionis. Ideo primo agit de generatione. Secundo vero de ꝓcessione. ī. dist. x. Nunc post filij æternitatem de spiritusancto, &c. Item, prima pars habet duas partes. In prima ostendit quid de generatione filij est sentiendum. Secundo ex incidenti, quo sermone est ipsa exprimenda. ibi. Hic quæri potest cum generatio filij a patre, &c. Prima iterum

para habet quatuor partes. Primo proponit veritatem, quæ est a catholicis retinenda. s. ꝙ generans, & genitus sunt per generationem distincti, & coæterni, ita ꝙ generatio est distinctiua, & æterna. In secunda cõtra hoc opponit per oppositionẽ hæreticorum. ibi. Sed contra hoc inquit hæreticus. In tertia determinat contra arguendo per rationes catholicorum doctorum. Augus. & Amb. ibi. Qui hoc dicit non intelligit etiam natum esse, &c. In quarta, & vltima respondet compescendo inquisitionem superfluam hęreticorum, & etiã catholicorum superborum. ibi. Sed queris a me inquit Amb. vbi ostẽdit, ꝙ inscrutabile est sacramentum generationis. Similiter secunda pars huius distinctionis, in qua Magister determinat quo sermone generationis æternitas cõgruentius exprimat, habet quatuor partes. In prima ponit doctorum apparentem controuersiam. Nam quidam dicunt eam debere exprimi per verba præteriti temporis, alij per verba præsentis. In secunda prædictam controuersiã reducit ad concordantiã. ibi. sed ne tanti auctores in re tanta sibi contradicere videantur. In tertia p verba Hilarij confirmat responsionem suam ne videatur dictis Orige. inniti. ibi. Hila. quoque dicit filium nasci ex patre, &c. In quarta cõcludit summatim quid dicendum, siue qũo loquendum, & qũo etiã de generatione æterna sentiendum sit. ibi. Dicamus ergo filium natum de patre, vbi confirmat veritatem per auctoritatem Hilarij, per quam etiam soluit obiectionem hæretici.

Non est aliud pater.

Dub. 1. Videtur falsum quod dr̃, quia bene sequitur. Petrus est albus homo, ergo est animal album: quia idem significant albus, & album, ergo pari ratione, quia idem significant alius, & aliud. sequitur, est alius, ergo est aliud ens. Si tu dicas, ꝙ non est simile de hoc noĩe aliud, & de hoc noĩe ens. Cõtra. bene sequit̃, est ali⁹ homo, ergo est aliud animal, ergo a simili illud sequitur. Respon. 1 Respon. Dicendum, ꝙ quia in Deo est singularis alietas: q̃a alietas est suppositi cũ oĩmoda vnitate naturæ: ideo singulari modo oportet exprimi, & qm̃ masculinum gen⁹ importat quãdam distinctionẽ, vel discretionẽ, ideo respicit ꝑsonam: sed neutrum, propter indistinctionẽ respicit naturam, & ideo alius, importat alietatem in persona, aliud, alietatem in natura: & ideo in diuinis nõ idem significant. Posset etiam dici, ꝙ in creaturis aliud significat, cum dico, iste est alius ab illo, & aliud, cum dico est aliud, & vnum sequitur ad aliud, non sic in diuinis, & non est simile de albo, quia album imponitur a forma speciali, quæ est albedo.

Coæternæ enim sunt sibi tres personæ.

Videtur hoc falsum, quia si coæternæ, & æternæ, ergo tres æterni, quod est contra symbolum, vbi dr̃ nõ tres æterni. Et iterum, contra rationem, quia numerus pluralis multiplicat formam. Vnde non vere dr̃ tres sunt Dij. Respon. Dicendum, ꝙ nomen significans substantiam in diuinis, reperitur ẜm triplicem modũ. Quædam. n. significant substantiam, & ꝑ modũ substantiæ, vt nomẽ substãtiuũ, ut Deus, & tale nullo modo pluríficatur, nec dr̃ pluraliter, siue sit substantiuum, siue substantiuatum, & hoc nomen æternus sic accipitur in symbolo. Quædam significant substantiam ꝑ modum adiacentiæ, sicut nomina adiectiua adiectiue tenta, & talia quæ trahunt numerum a substantiuis, dñr pluraliter, & de genere talium sunt verba, & participia. Alia sunt noĩa, quæ important substantiam in adiacentia, connotando intra relationem mutuã, qualia sunt coæterni, & talia ex duplici causa pñt dici pluraliter. Tum rõne significationis, siue modi significandi. Tum rõne connotationis, & sic patet; ꝙ nulla est contradictio. Quod autem obijcitur, ꝙ pluralis numerus plurificat formam. Dicendum, ꝙ hoc nõ est verum in adiectiuis. Dub. 2 Respon.

Qui hoc dicit, non intelligit, etiam natum esse, &c.

3 Hic ponit Magister quatuor rōnes demonstrātes filium coæternum patri: & ita argumentum Arrii non valere, quod est tale. Filius est natus, ergo non æternus.

Sicut splendor.

Dub. 3. Hic innuit prima ratio, quæ sumpta est a simili, & est talis. Splendor est eiusdem durationis cum igne siue æqualis, & tñ est gñatus ab igne, ergo multo fortius, cum filius sit splendor patris, & quāuis ab ipso generetur, erit ei coæternus, ergo conclusio dictæ rationis est falsa, & illa consequētia interimenda: si natus est, erat qñ non erat. Sed contra. si emanatio ꝓcedēs a Deo est ei coæterna, sicut emanatio procedens a creatura est ei coæqua, ergo cum res exierint a Deo

Respon. videtur, ꝙ ab æterno. Respon. Dicendum, ꝙ egressus splendoris a sole a luce, vel igne, est egressus connaturalis, & talis est egressio filij a patre, non autem egressus creaturæ a creatore, imo est uoluntarius, & argumētum est bonum in proposito.

5 Item si Dei filius, inquit Augu.

6. de Tri. Cap. 1. Dub. 4. Hæc est secunda ratio Augus. filius Dei est virtus, & sapientia, ergo si nō est æternus, aliqñ fuit Deus sine virtute, & sapientia: sed hoc est impossibile, ergo &c. Sed contra hanc rōnē sic obijcitur. Si. n. sequitur, si pater non habet sapientiam genitam, non est sapiens, videtur, ꝙ sit sapiens

Vbi supra sapientia genita, quod expresse negat

Respon. Aug. in 6. de Trini. Respon. August. istam rōnem redarguit in 6. de Trin. ostendens illam procedere ex malo intellectu verbi: attamen, quia Magister adducit eam, potest dici ꝙ ratio valet, non quia pater sit sapiens filio, qui est sapientia genita, sed quia eadē est sapientia genita, & ingenita, & ita si vna incipit, & alia.

Eidē quoque Arrianicæ qōni.

6. Hæc est tertia ratio quam adducit,

Amb. li. 1. & est Ambros. sumpta ab auctorita-

de fide ad Gratianū cap. 5. te Esa. Ante me non est Deus, & post me non erit, ergo nec pater ante filiū, nec filius post patrem. Sed contra. In

Dub. 5. diuinis personis est ordo: sed ordo non est nisi prioris ad posterius, er-

Respon. go &c. Respon. Dicendum, ꝙ sicut infra patebit non est ibi ordo durationis, quo alter est altero prius: sed ordo originis, quo alter ex altero.

Inuicem enim in se, & pater in filio, & filius in pr̃e cognoscit.

Hæc est quarta ratio, & est talis. Relatiua simul sunt natura: sed pater & filius sunt relatiua, ergo simul: si pater est æternus, ergo filius coæternus. Probatio, ꝙ pater est æternus, quia si prius fuit Deus, & postea pa-

Dub. 6. ter, mutatus est. Sed contra istam rationem potest argui pari rōne, prius fuit Deus, & postea dñs, ergo mutatꝰ

Respon. est. Respon. Aliqui volunt dicere, ꝙ ista ratio valet, quia generatio est de substantia generantis: & ideo si incipit gñare substantia mutatur: sed hoc non videtur, quia generatio in diuinis non dicit motum. Alij dicūt, ꝙ quia genitus est consubstantialis gignenti, si mutatur genitus, & gignens: sed genitus mutatur si de nouo generatur, ergo & generans per consequens. Alius modus dicēdi est, 7 ꝙ paternitas veram dicit habitudinem in patre, non sic creatio, vel dominatio, & ideo paternitas veniens mutat, non sic dominatio. Sed nulla prædictarum rationum dat vigorem huic rationi contra hæreticos: quia hæreticus dicebat, ꝙ filius non erat coæternus patri, ac per hoc non consubstantialis, nec idem in substantia. Propter hoc notandum, ꝙ dicta rō bona est contra hæreticum facta eius suppositione, quia hæreticus dicebat patrem, & filium differentes in substantia, & natura sicut in generatione carnali, pari rōne contra eum dicit Ambrosius, cum ita sit, ꝙ pater

vbi supra. iste carnalis mutetur, accessione generationis, qui generat alium in substantia, & in diuinis similiter pater generat alium in substantia, ergo accessione generationis mutatur & iste quocūq; tñ mō dicat, nō est magnū periculum.

periculum, quia non omnia argumenta quæ fiunt, ad veritatem sunt necessaria.

Vox silet non mea tantum, sed & angelorum.

Dub.7. Videtur male dicere angelorũ, quia
8 vox non est nisi habentium organa, & respirationem, sed angeli hæc non habent. Si dicas, ꝙ habent voces spirituales, non prolatas, sicut dicit Damascenus, ꝙ tradant sibi intelligentias suas sine voce prolata, quæro, q̃ sit necessitas vocis spũalis, & qs modus loquendi, & quis modus audiendi. Respon. Breuiter hic dicendum est. [quia hoc extra principale propositum est, quantum ad partem istã, quia in angelis necessitas locutionis] quia sicut vnicuiq; naturæ rõnali data est voluntas libera, sic conscientia secreta. Vnde sicut non potest aliquis voluntatem alterius in aliud vertere, sed solum inducere, nisi ipsa se inclinet, præter solum Deum, in cuius manu sunt corda hoĩum, ita nemo põt cõceptiones alterius cognoscere, sed solum coniicere, præter Deũ, nisi ipsa intelligentia exprimat, & ipsa expressio locutio nuncupatur. Ratio autem huius est, quia solus Deus format mẽtem & quantum ad intellectum, & quantum ad effectum: & modus loquendi similis est modo addiscendi. Sicut enim nos per sensum addiscimus, ita ꝙ species per interiorem sensum peruenit ad intellectum, sic exprimimus: quia verbũ cogitationis internæ vnitur voci in excogitatione, & postmodum voci sensibili in pronunciatione, & ex hoc fit expressio in actu. Angelus autẽ vnica virtute facit, quod nos pluribus. Vnde Aug. sicut per applicationem speciei innatæ ad ipsum cognoscibile ipsum cognoscit, sic ordinando speciem innatam ad alium angelum cognoscentem, conceptus suos aperit, similiter alius mutua conuersione recipit, & sic vnus loquitur, alter audit. Simile est de duobus speculis sibi oppositis, si voluntarie possent abscõdere alijs, & auferre, quæ in se relucent.

Lib. 2. de ortho. fide cap. 3.

Respon.

Dicamus verius, semper natus. 9

Dub. 8. Gregorij ratio hæc est, vt Deus æternus, & perfectus valeat designari. Sed contra hoc est, ꝙ inter omnia tempora præsens maiorem conuenientiam habet cum æternitate: quia verius dr̃, est, de Deo, q̃ fuit, aut erit, sicut exponit Aug. sicut habitum est in præcedenti distinctione. Ratio huius est, quia præsens dicit ens in actu; alia tempora non. Respon. Dicendũ, ꝙ sicut supra tactum est, quòd verba diuersorum temporum dicta de Deo non significant aliquos temporales actus, sed important durationem diuini esse, sine initio, vt præteritum: sine interuallo, vt præsens sine termino vt futurum: & quia omnia ista æque vere reperiuntur in Deo: ideo omnia æque vere dñr de Deo. Sed tñ quia multi errauerunt in generatione quantum ad initium, pauci vel nulli quantum ad interuallum vel terminum: ideo sacri doctores, vt ora hæreticorum obstruerent, eam per verbum præteriti temporis qđ semper significat, vt præteritum, & ita nũquam habere principium, expresserunt. Alia ratio est, quia nos generationem diuinã manuductione quadam intelligimus per gñationem, q̃ circa nos est, & quia videmus in hac generatione, quia genitus dum generatur est imperfectus, ne credere posset aliquis, quòd Dei filius esset imperfectus, ideo decreuerunt dici semper genitus. Dicendum ergo, quòd quantum est ex parte rei, æque vere, ac proprie dr̃ vnum, sicut reliquum. Quod vero dicit Grego. dicit quantum ad maiorẽ fidei explanationẽ, ne error habeat locum, & sic exponit Magister. Magis ergo conuenit dicere semper genitus, q̃ semper generat. Nec est simile de hoc verbo est, & fuit, quia hoc verbum, est, significat per modum quietis: & ideo esse, dũ est, perfectum est: sed hoc verbum generari, penes hæc inferiora, per modum fieri: & quia in pluribus hoc verum est, quòd aliquid dum fit nõ habet esse perfectum, ideo non est simile sm rationem intelligentiæ.

Respon.

Super lib. 29. mo. c. 1.

Ego hodie genui te.

Dub.9. Quæritur quō hoc intelligitur. Quia hoc potest intelligi de die, quo ex matre natus est: sed hoc nihil videtur valere, quia fm hanc generationem non habuit patrem, sed tm matrem.
Respon. Respon. Dicendum, verbū illud intelligendum est causaliter. Secundum.n. generationem ex matre dr genuisse, quia fecit gnari. Similis expositio super illud Matth.4. Potens est de lapidibus illis suscitare filios Abrahæ. Glo. in huius testimonium rei Deus de Sara genuit filium, idest fecit generari.

Splendor autem non semel.

Dub.10. Contra. si hoc simile rectum est⁹ videtur quòd filius non semel nascatur, ergo quæritur, quare magis generatio filij assimilatur splendori, q alijs rebus, maxime cū non generetur a luce splendor, nisi ad præsentiam corporis obiecti? Præterea fili⁹ dr lux, non ergo splēdor lucis.
Respon. Resp.
11 Dicendum, ꝙ gñatio filij habet in se perfectam conformitatem, coæternitatem, & æqualitatē: & quia in creatura vna simul hæc non possumus invenire, ideo capim⁹ ex multis, & ideo multas isti assimilamus. Quantum ergo ad conformitatem, similis est gñationi verbi quod est proles, perfecte repræsentat illum a quo est. Quantum ad coæternitatem, similis est egressui splendoris a luce, in quo est coæternitas, propter lucis actualitatem. Quantum ad æqualitatem, similis est gñationi viuentis ex viuente, q generat sibi æquale oīno, & sic diuersimode comparatur a sanctis. Comparat ergo Orige. ad egressum splendoris, non quantū ad iterationis assimilationem, sed quantum ad priuationem intermissionis, siue in-
12 terpolationis. Et nota, quòd differūt splendor, radius, & lumen, cum oīa dicant influentiam a luminoso, quia radius dicit emissionem fm diametralem distantiam: lumen, fm circūferentiam: vtrinque tñ in profundū trasferentis, splendor dicit repercussionem ad corpus transparens, terfum, & limitatum, sed tñ hic Orige. notat splendorem, lumen pgrediēs a luce. Ad illud ergo quod obijcitur, ꝙ filius est lux, dicendum, ꝙ lux habet in se naturam manifestandi, & ita respicit cognitionem, & appropriatur filio. Habet in se vim multiplicandi, siue generandi splendorē & ita appropriatur patri.

Et quod cum sacramento scientiæ suæ ex eo nascitur.

Videtur enim male dicere, quia fm hoc quòd pater fm sacramentū scientiæ generat filium, ergo scientia est ratio generandi. Respon. dicendum, quòd Hilarius vocat hoc sacramentum sacrum secretum, dicit aūt filium nasci cum sacramento sciētiæ; quia filij generatio non tm sacra, sed etiam secreta est: non inquam Deo secreta, sed nobis, quia nos eam nō cōprehendimus, ipse autem perfecte nouit eam: ideo dicit cū sacramēto, &c. Dub. 12 / 13 / Respon.

Quod autem ex viuo.

Videtur hoc falsum, quia puer nascitur de patre, & matre viuentibus, & tamē vtrumque habet. s. imperfectionem, & nouitatem. Respon. Ratio Hila. sicut patet per literam sequētem intelligenda est de viuo per essentiam: vbi enim est viuens per essentiam, non fit ex non viuo viuens, sicut fit in viuente per participationē, vbi non generatur viuum ex viuo, nisi per non viuum, vt patet, quia homo non generatur ex homine nisi mediante semine. Dub. 12 / 14 / Respon. / 7. de Tri. a medio.

Neque ex deriuatione, sed ex virtute natiuitas est.

Videtur male dicere, quia fm Dionysium, & Anselmum, pater se habet ad filium, & spiritum sanctum, vt fons, & illi, vt riuuli: sed riuus est a fonte per deriuationem. Respon. Dicendum, ꝙ natiuitas, quæ est per deriuationem, attenditur quantum ad transmutationem aliquam circa illud quod transmutatur, & ita dicit passionem quandam, ac per hoc infirmitatem, sed viuens quod est vita, Dub. 13 / Respon. / 15

est

est actus purus, & ita vita pura, i qua non est infirmitas, sed pura actualitas, & ideo vult. Hilar. dicere ꝙ pater generãs est tota vita, & quod generat non est per passionem, vel demutationem, seu diminutionem, quę attendit in deriuatione, sed per omnimodam virtutem, ergo filius genitus est virt⁹ non per mutationem natus.

Vbi auté pater auctor est, ibi & natiuitas est.

Dub. 14 Videtur ꝙ improprie dicat, quia auctoritas dicit causalitatẽ, sed hæc
16 nõ recipitur in diuinis, ergo &c. Di-
Respon. cẽdum, ꝙ auctoritas dicit quandam principalitatẽ, siue auctoritatem in persona, quæ nihil habet ab alio, sed ab ipso omnes, & ista auctoritas in patrem est innascibilitas, vnde nõ dicit causalitatem, sed priuationem principij, & per hoc summam principalitatem.

Quod ab æterno.

vbi supra. Innuit. Hilar. hic tale argumentũ. Si filius non est generatus, siue natus ab æterno, generatio eius nõ est æterna, & si hoc, pater nõ generat ab ęterno, ergo pater non est ęternus, ergo qui derogat æternitati filii derogat
Dub. 4 æternitati patris. Sed ista ratio non videtur valere, quia similiter ego arguam ex parte creatoris, & creaturæ, sed creatura non est æterna, non enim ab ęterno creauit Deus, & ita non est creator æternus.
Respon. Respon. dicendum, ꝙ non est simile,
17 sicut patet ex sequenti eius quod Hilarius supponit, ꝙ esse patrẽ sit proprie propriũ illius ꝑsonæ, ergo cum tale semper conueniat, Aut aliter res non habet esse perfectum, sequit̃ de necessitate, aut filius est æternus, aut pater ab æterno non habet esse perfectum, creare vero, & si solius Dei sit, tñ ratione connotati habet imperfectionem coniunctam, ſm quam non tm̃ impossibile, sed ẽt non intelligibile est aliquid ab æterno creari.

Sed seipsum demutare nascendo.

Dub. 15 Contra. quia ſm hoc cum fili⁹ Dei prius esset, & postea ex virgine nat⁹, sic ergo esset mutatus. Respond. di-
Respon. cendum, quòd Hila. intelligit ſm eandem naturam, ſm quam prius erat: 18
si. n. ſm eandem naturam prius erat, & postea natus est, necesse est quòd secundum illam naturam mutatus sit: sed si secundum aliã naturã, oportet mutationẽ fieri in illa natura, sed nõ in persona, cum illa natura non dicat aliquid in persona, sed magis aliquid cum persona. Vnde nulla fit mutatio in illa natura.

AD intelligentiam eorum quæ dicit Magister de generatione æterna, in præsenti dis. quatuor principaliter quæruntur. Primo quærit̃, vtrum in diuinis sit ponẽda gñatio. Secundo, dato quòd sit, vtrum gñatio in diuinis sit ponenda ꝑsonarum distinctiua. Tertio q̃ritur, vtrum illa generatio sit æterna. Quarto & vltimo quęritur, vtrum illa generatio sit terminata. Artic. vnicus.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Cum natura diuina sit communicabilis, ibique sit aptitudo actui, coniuncta in diuinis est perfecta generatio.

QVOD generatio sit in diuinis, ostenditur primo a minori. Multo fortius debet esse generatio in eo qui generationem alijs tribuit, q̃ in his quæ recipiunt, sed generatio est in creaturis, ergo & in Deo qui tribuit. Et hoc est quod dicitur in Esa. vl. Si ego qui generationem alijs tribuo sterilis ero? dicit dominus, quasi dicat non. Item, ostenditur illud idẽ a posteriori. Per prius enim est paternitas in Deo, q̃ in creatura, sed paternitas, & generatio vere est in creatura, ergo & in Deo. Quod prius sit ibi, dicit Apostolus Ephe. 3. Ex quo omnis paternitas in cælo, & in terra nominatur. Itẽ, ostẽditur hoc ipsum a simili. Quia omne quod perfectionis est attribuendum est Deo, i quo est summa omnis perfectionis Fundamenta.

fectionis

fectionis, sed generatio est perfectionis in creatura, vt vult Philosophus, quia perfectum est quod potest generare quale ipsum est, ergo &c. Item, illud idem ostenditur illa ratione. Diuina natura est sũme bona, & actualissima, ergo summe potest, & vult se communicare, sed prima, & summa ratio communicandi est in generatione, ergo necesse est in diuinis ponere generationem.

Arist. 5. Meth. c. de perf.

Ad opp. Contra: Generatio in creaturis, aut est perfectionis, aut imperfectionis. Si perfectionis, tunc ergo cum substantiæ spirituales, & incorporales sint nobilissimæ, debet in eis generatio esse, ergo cum non sit in eis, non est nobilitatis, sed quod non est nobilitatis non est in Deo, ergo &c. Item, vbi est generatio, ibi est variatio: generatio enim est species motus, & inter omnes species motus maior est variatio in motu secũdum substantiam, quia est entis in potẽtia, minor in motu ſm locum: ergo cum in Deo nõ sit variatio, nec aliqua species motus, etiã illa quæ minima est, vt loci mutatio, ergo nec generatio. Item, vbi est generatio, ibi est corruptio. Vñ Auctor de causis, q pp longe stare à pricipio reliquo mõ cõpleuit esse Deus continuam etiam in his faciens generationem & huiusmodi signum est quòd sola corruptibilia generant, & generantur in creaturis, sed in Deo nulla cadit corruptio, ergo nec generatio. Item, vbi est generatio, ibi nutritio. Vñ ad tot, & plures se extendit vis nutritiua, quã generatiua, sed in Deo non est vis nutritiua, ergo nec generatiua, ergo nec nutritio, nec generatio, ergo generatio non est in diuinis.

19 RESP. dicendum, quòd generatio ponenda est in diuinis esse, huius ratio potentissima est, vt credo, quia omnis natura est communicabilis, & quia in Deo propter sui nobilitatem est aptitudo actui coniuncta, immo ipse actus, oportet q natura sit pluribus communicata, sed non possunt esse plures ab vna natura, quin vnus sit ab alio, vel ambo à tertio, ergo cũ ante diuinas personas nihil sit, oportet quòd vna sit ab alia, & quoniam sunt conformes in natura, & generatio est emanatio ſm conformitatem naturæ, ideo credo quòd necesse est in diuinis ponere generationem. Vt autem intelligatur per quem modũ, Notãdum, quòd generare de sui propria ratione est similem sibi in substantia, & natura producere. Sibi vero similem in natura producere tripliciter est. Aut per impressionẽ suæ similitudinis in alio, & sic generatur character à sigillo, lumen à luminoso, species ab obiecto. Alio modo p eductionem speciei consimilis ab alio, & sic generatur elementum ab elemẽto. Tertio modo per productionem similis de simili, siue de seipso, & sic generatur animatum ab animato, & iste tertius modus est perfectior. Vñde non reperitur nisi in substantijs habẽtibus formam nobilem quæ est vita. Et iste modus generationis est secundum nascentiam, & est in Deo, & creaturis, sed differenter, quia producere alium ex seipso, potest esse dupliciter, vel ex se toto, vel ex parte sui. Ex se toto, non potest producere, nisi ille cuius essentia potest esse in pluribus vna, & tota. Nam si nõ põt esse in pluribus vna, & tota, si generans dat totam suam substantiam, generato, tunc substantia tota transit in generatum, & generans perdit substantiam totam generando, quod esse non potest. Ideo adhuc necesse est q talem habeat substantiã, quæ vna, & tota sit in pluribus, talis autem substãtia nõ est nisi substantia habens summam simplicitatem, hæc autem est sola diuina essentia, in qua propter summam simplicitatem suppositum non addit ad essentiam. Vnde nec ipsum coarctat, nec limitat, nec formã multiplicat, & ideo in eo potest esse generatio communicans eandem substantiam totam, & talis generatio est omnimodæ perfectionis, & in solo Deo reperitur, ratione iã dicta. Alio modo contingit aliquem ex se producere quantum ad partem sui. Sic pater naturalis generat filium, partẽ substantiæ transmittendo, & descendendo, & hæc generatio necessario est cum transmissione, quia enim pars decisa

decisa, non habet actum totius, necesse est quòd per mutationem acquirat, sed quod acquirit quod non habet variatur, ideo hæc generatio est mutatio, & habet variationem coniũctam, & etiã cum corruptione adnexa. Quia enim aliqua pars generãtis deperditur, generans est à quo potest fieri ablatio, & ita corruptio. Est etiã cum conseruatione adiuncta, quia.n. fit deperditio, necesse est quòd p nutrimentum fiat restauratio, & ideo generatio in creatura & perfectionis, & imperfectionis est. Perfectionis à parte virtutis producentis, imperfectionis à parte subiecti diuisibilis, & ideo est in solis animatis quæ habent formam perfectionis .i. animam. & ipsum .s. corpus, & animam, defectibile, & restaurabile. Generatio vero in diuinis est omnimodæ perfectionis. Quod enim nõ est ex parte, ideo est, quia habet actu speciem. Et ideo nec ibi est in natura imperfectio, nec variatio, quia nihil nouum acquirit. Nec corruptio, quia nihil adimitur. Nec nutritio, quia nihil restituitur, & ex hoc patet solutio obiectorũ, quia gñatio de toto est tantę perfectionis, quòd non potest esse in creatura aliqua generatio vero ex parte, tantam habet imperfectionem adiunctam, vt non possit esse circa substantiã inuariabilem, & incorruptibilem, & simplicem, nõ solum in natura increata, verumetiam in natura creata. Aliæ rationes probãt de generatione, quæ est ex parte &c.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Generatio in diuinis facit realẽ distinctionem inter generantem, & genitum contra Sabellium, non tamen essentialem contra Arrium.

Fundamenta. 1. de trin. cap. 1

VTRVM generatio in diuinis sit personarum distinctiua. Et quòd sic ostenditur hoc modo. Aug. dicit circa principium de tri. Nulla res est quę seipsam gignat, vt sit, si ergo gignat, aliam gignit, sed inter aliam rem, & aliam, est distinctio, ergo &c. Item, generatio est emanatio, sed vbi est emanatio, ibi est multiplicatio, siue plurificatio, vbi autem multiplicatio, ibi & distinctio, ergo vbi gñatio, ibi necessario est distinctio. Item, gñatio in diuinis est relatio, sed relatio importat respectum, & ordinem, sed vbi respectus, & ordo, ibi suppositorum, & relatorum, siue ordinatorũ distinctio, & sic &c. Item, minor diuersitas sustinetur à supposito, vel in supposito composito, & multiplici, q̃ substantia simplici, & vniformi, sed relatiua opposita non stant simul in eodem indiuiduo creato, ergo nec ĩ simplici hypostasi. Probatio mediæ. Bene sequitur, Sortes est pater Platonis, ergo non est filius eius, vel est distinctus ab eo, ergo multo fortius in diuinis. Contra. Pater generando filium. dat ei totũ qđ habet, sed habet essentiam, & personam, ergo dat ei essentiam, & personam, ergo sicut filius non distinguitẽ à patre essentialiter, ita nec personaliter, vt videtur. Item, pr̃ communicat filio essentiam suã propter summam suam simplicitatẽ, sed æque simplex est persona, & essentia, ergo qua ratione communicat essentiam, communicat & personam. Item, in patre idem est natura, & persona, ergo impossibile est quòd communicet vnum, quin communicet aliud, ergo si dat naturam, & personam. Itẽ, videtur quòd relatio non distinguat aliqua ratione, quia vnus, & idẽ punctus est principium, & finis, respectu diuersarum linearum, ergo si istæ relationes non sunt distinctiuæ, videtur similiter q nec paternitas & filiatio. Si dicas, q non omnes relationes distinguunt, sed solum mutuæ, vt principium, & principiatum, finis, & finitum. Contra, pater & filius se habent, vt intelligens, & intellectum, vt dicit Ansel. sed idem non potest esse intelligẽs, & intellectum, ergo &c. Item, maior est repugnantia in contrarijs q̃ in relatiuis, sed albedo, & nigredo q̃ sunt contraria non faciunt distinctionem circa

Ad opp.

Ansel. in Monolog. cap. 60.

tro est pluralitas essentiarum, siue naturarum, tunc cum intellectus naturæ præcedit personam, & non natura ex personis, sed persona ex natura sic necesse est p̄sonam esse compositā, & inde est ꝙ in diuinis magis est vnitas naturę, cum pluralitate personarum, quàm econuerso.

QVAESTIO III.

CONCLVSIO.

Generatio in diuinis est æterna propter summam generantis fœcunditatem, & geniti summam ęqualitatem.

Fundamenta. 9. Meth.

TRVM diuina generatio sit æterna. Quod sic, ostendit hoc mō. In creaturis operās naturaliter operatur q̄ citius pōt, & de perfectione agentis est, ꝙ citissime possit operari, ergo cum productio filij à p̄re sit per naturam, & summam potētiā, q̄cito fuit pater, genuit: sed fuit ab æterno, ergo &c.

12. Meth. Item, de perfectione generationis est, vt quod generatur æquetur generanti, ergo cum diuina ḡnatio sit perfectissima, filius erit patri per oīa æqualis, sed pater est infinitus duratione, ergo & filius. Itē, intelligere se coęternū, est mentis diuinæ. Nunq̄.n. est ponere ꝙ de non intelligente sit Deꝰ factus intelligens, sed verbum est coæternum mēti intelligenti, ex hoc.n. ꝙ mens se intelligit, verbū gignit. Si ergo ꝓpriissime filius est verbū, est coæternum patri, ex hoc est ꝙ dicit beatus Ioha. In principio erat verbum. Item, idem oñditur p̄ impossibile, oē quod cœpit esse, est mutatum secundum substantiā, sed omne quod incipit generari, incipit esse, ergo omne quod incipit generari, est mutatū s̄m substantiam, sed generatio est de substantia generantis, ergo vbi incipit esse generatio, substantia generantis mutatur, sed substantia Dei patris s̄m esse est immutabilis, ergo ḡnatio non incipit in diuinis.

Ad opp. 5. Phy. Contra. Sicut se habet corruptio ad non esse ex parte finis, sic ḡnatio ex parte principij, sed omne qđ corrūpitur desinit esse, ergo oē quod generatur incipit esse, sed nullū tale est æternum, ergo &c. Item, quicquid producit diuina essentia, est ipsi posterius tempore, siue duratione, ergo pari rōne quicquid ꝑducit diuina persona, cū essentia, & persona sint idem. Item, in Deo idē est suum esse, & sua duratio, sed filius habet principium essendi, ergo habet principium durationis, sed quod habet principiū essendi, incipit esse, ergo &c. Item, pater caret principio, & caret initio, ergo qua ratione communicat filio non habere initiū, eadem ratione coicat ei non habere principium, aut si non hoc, nec illud.

RESP. dicendum, ꝙ ḡnatio filij æst æterna, tum rōne generantis, tum ratione geniti. Ratione generantis, ꝑꝑ summam & perfectam fœcunditatem. Ratione geniti, ꝑꝑ summam, & perfectam ęqualitatē: quarū vtraq; conditio tollit ne filius sit posterius patre, sicut visum est in opponendo. Alia rō est ꝑꝑ summā in vtroq; actualitatem, in qua non distat actus à potentia, nec posse antecedit esse. 31

AD illud quod obijcitur ꝙ corruptio ponit terminū finalem. Dicendum, ꝙ corruptio semper dicit variationem & mutationē, & ita conuersionem entis in non esse, & ideo ponit terminū finalem. Sed ḡnatio aliquando dicit mutationē, vt in creaturis, & sic ponit terminum initialē, sed in diuinis non dicit mutationem ex non ente, sed emanationē ab ente. 32

AD illud quod obiicit, ꝙ essentia nihil producit nisi ex tpe. Dicendū, ꝙ sicut persona ꝑducit aliam personā, sic essentia aliam essentiam. Aliam aūt creaturam essentia ex seipsa non producit, cum ipsa sit immutabilis. Nec ex alia, quia similiter esset q̄rere, vnde producit illam aliam: & sic necesse est in productione prima creaturæ, ꝙ producat ex nihilo & omne sic productum, habet esse post non esse, & ita initium. Persona aūt non de nihilo producit personam, & ideo non facit de non ente ens, ꝙ ideo nullum ponit initium talis productio. 33

AD aliud quod obiicitur, ꝙ filius habeat 34

& depēdet omnino a principio producente existente in sua actualitate, vt sunt motus, & mutationes. Quædam sunt in quibus est idem fieri. & esse, & factū esse, vt sunt illa quæ habent esse permanens, & totaliter dependent a principio producente, existente in sua actualitate p eundē modum per quē sunt in principio, non tm̄ in se, sed etiā respectu producti, ita ꝙ consimilis modus actualitatis attēdatur q̄tum ad vtrunq; & talia sunt influentiæ, siue corporales, siue spirituales. vnde August. 6. super Gen. ad literam dicit, ꝙ lumen semp nascitē, & dum nascitur est, vnde aer semper est illuminatus, & semper illuminat. Similiter omnino dicendū de lumine spūali quod est gratia. Si igitur filius Dei habet esse permanentissimum, & esse coniunctissimū principio productiuo, vt in sui actualitate existenti, quia ipse est filius, & purus actus, omnino idem est in ipso nasci, & natum esse, & ideo semp nascitur, & semp est natus, & semper est, & nunq̄ desinit nec cessat generari, nec pater gn̄are.

37 Cum ergo quæritur, an gn̄atio filii sit terminata. distinguendū est terminatum, quia aut excludit imperfectionē, & sic gn̄atio filii est terminata, quia perfecta, cum simile, imo idem sit generari, & generatū esse. Si vero excludát duratione, falsa est, quia semper durat. Concedo ergo ꝙ gn̄atio filij ē interminata rōne desitionis: qa nunquam desinit. gn̄rari, sicut probant rōnes ad secundam partem adductę.

AD illud qđ obiicitur in contra- 38
riū, ꝙ qui semper nascitur nunq̄ est natus, dicendū, ꝙ verum est in illa generatione in qua differt nasci & natū esse, sed nō talis est generatio diuina; attamen, quia generatio diuina intelligitur per gn̄ationem creatam, & in creaturis de pfecto nato non dicitur nasci, sed natum esse, ideo vult Aug. ꝙ melius dr̄ filius natus esse, quia intelligibilius est, non quia ei non conueniat nasci. AD illud quod obiici 39
tur ꝙ produci terminatur ad productum esse, & similiter nobilius est generatum esse q̄ generari. Dicendū, ꝙ oīa ista tm̄ ibi habēt locū, vbi differt gn̄ari, & generatum esse. In illa autē generatione locum non habent.

AD illud quod vltimo obiicitur in 40
generatione quę semper est in generando &c. Soluendū est per interemptionem, non enim est verum ꝙ generatio semper ens, semper de nouo aliquid producat: qa radius semper oriē a sole, nec tm̄ semper eius productio iteratur, nec succedit, sed a sua origine continuatur in esse.

HIC DE SPIRITV SANCTO AGITVR, ET priùs, quid sit amor patris, & filii dicitur.

DISTINCTIO X.

De æterna pcessione spirit⁹ sancti quātū ad psonā quæ procedit. Cap. 17

NVNC post filij æternitatem de spiritu sancto, quantum Deo donante videre conceditur: disseramus. Spiritus sanctus amor est, siue charitas, siue dilectio patris, & filij. Vnde Augu. in 15. lib. de Trin. ait, Spiritus sanctus nec patris est solius, nec filij est solius, sed ambórum, & ideo communem, qua inuicem se diligunt pater & filius, nobis insinuat charitatem.

Quòd spiritus sanctus propriè dilectio dicatur, & tamen trinitas sit dilectio.

1. Ioan. 4. Augu. lib. & ca. prædictis.

IOANNES autem in epistola canonica ait, Deus charitas est: non dixit, Spiritus sanctus charitas est. Quod si dixisset, absolutior esset sermo, & non parua pars quæstionis decisa: sed quia dixit, Deus charitas est, incertum est, & ideo quęrendū est,

vtrum

vtrum Deus pater sit charitas, an filius, an spiritus sanctus: an Deus ipsa trinitas, quia & ipsa non tres Dij, sed vnus est Deus. Ad hoc Augustinus in eodem libro ita dicit. Nescio cur sicut sapientia & pater dicitur, & filius, & spiritus sanctus, & simul omnes non tres, sed vna sapientia: non ita, & charitas dicatur pater, & filius, & spiritus sanctus, simul omnes vna charitas. Non ideo tamen quisquam nos inconuenienter æstimet charitatem appellare spiritum sanctum: quia & Deus pater, & Deus filius potest charitas nuncupari: sicut propriè verbum Dei etiam sapientia Dei dicitur, cùm & pater & spiritus sanctus sit sapientia.

Sicut verbum Dei propriè dicitur sapientia & tamen tota trinitas dicitur sapientia: ita & spiritus sanctus propriè dicitur charitas: & tñ pater & filius & spiritus sanctus dicitur charitas.

Ex eodem lib. c. eodẽ sed paulo inferius.

SI ergo propriè aliquis horum trium charitas nuncupari debet, quis aptiùs quàm spiritus sanctus? vt scilicet illa summa simplicíq; natura non sit aliud substantia, & aliud charitas: sed substãtia ipsa sit charitas, & charitas ipsa sit substantia, siue in patre, siue in filio, siue in spiritu sancto: & tamen spiritus sanctus propriè charitas nuncupatur. Ecce his verbis apertè dicit Augu. quod in trinitate charitas aliquando refertur ad substantiam, quæ communis est trium personarum & tota in singulis: aliquando specialiter ad personam spiritus sancti: sicut sapientia Dei aliquando pro substantia diuina, aliquãdo pro filio propriè accipitur, & hoc in multis fieri reperitur.

Exemplis firmat eadem nomina propriè & vniuersaliter accipi.

PLVRIBVS enim exemplis doceri potest, multa rerum vocabula & vniuersaliter poni, & propriè quibusdam rebus adhiberi: sicut Legis nomine aliquando simul omnia Veteris Testamenti significantur eloquia: aliquando autem propriè vocatur Lex, quæ data est per Moysen. Multa alia suppetunt exempla, sed in re aperta vitanda est longitudo sermonis. Sicut ergo vnicum Dei verbum propriè vocamus nomine sapientiæ, cùm sit vniuersaliter & spiritus sanctus & pater ipsa sapientia: ita spiritus sanctus proprio vocabulo charitas nuncupatur, cùm sit pater & filius vniuersaliter charitas.

Eisdem li. & capitẽ. Ioan. 1.

Authoritatem ponit quòd filius propriè dicitur sapientia.

SED Dei verbum, id est, vnigenitus Dei filius, apertè dictus est Dei sapientia, ore Apostoli dicentis, Christum Dei virtutem & Dei sapientiam. Spiritus autem sanctus vbi sit dictus charitas, inuenimus: si diligenter Ioannis Apostoli eloquium scrutemur: qui cùm dixisset, Diligamus inuicem, quia ex Deo est dilectio: adiunxit, Et omnis qui diligit, ex Deo natus est, quia dilectio

De spiritu sancto testimoniũ quærit, &

ctio Deus est. Hic manifestauit se dixisse eam dilectionem esse Deum, quam dixit ex Deo. Deus ergo ex Deo est dilectio: sed quia & filius ex Deo patre natus est, & spiritus sanctus ex Deo patre procedit, quem potius eorum hic debeamus accipere, dictum esse dilectionem, meritò quæritur. Pater enim solus ita Deus est, vt non sit ex Deo: & ideo dilectio, quæ ita Deus est vt ex Deo sit, non ipse pater est, sed aut filius, aut spiritus sanctus. Sed in consequentibus cùm Dei dilectionem commemorasset Ioannes, quia dilexit nos, & hinc hortatus esset vt & nos inuicem diligamus, atque ita Deus in nobis maneat: quia vtique dilectionem Deum dixerat, statim volens de hac re apertiùs aliquid eloqui, inquit. In hoc cognoscimus, quia in ipso maneamus, & ipse in nobis: quia de suo spiritu dedit nobis. Spiritus itaq; sanctus, de quo dedit nobis, facit nos in Deo manere: & ipsum in nobis. Hoc autem facit dilectio. Ipse ergo Deus est dilectio. Deus ergo spiritus sanctus, qui procedit ex Deo, significatur vbi legitur, Deus dilectio, & dilectio ex Deo est. Ecce his verbis apertè dicit August. spiritum sanctum esse charitatem patris & filij: & in tantum quoque sermonem produxit, vt videatur dixisse spiritum sanctum non solùm esse dilectionem patris & filij, qua se inuicem & nos diligunt: sed etiam qua diligimus Deum. Sed vtrùm ipse sit charitas, qua nos diligamus Deum, in sequenti explicatur.

inuenit, vbi dicat esse charitas. 1. Ioan. 4

In eodē c.

Distin. 17. primi.

Redit ostendere quod proposuerat. s. quod spiritus sanctus sit amor, quo pater à filio, ꝙ filius à patre diligitur.

NVNC verò quod incœpimus ostendere curemus, scilicet spiritum sanctum dilectionem esse, siue amorem patris & filij: quo scilicet pater diligit filium & filius patrem. De hoc Hieron. super 17. psal. ait, Spiritus sanctus nec pater est, nec filius: sed dilectio, quam habet pater in filium, & filius in patrem. Augu. quoque in 6. lib. de Trinit. ait, In omnibus ęqualis est patri filius, & est vnius eiusdemq; substantiæ. Quapropter etiam spiritus sanctus in eadē vnitate substantiæ, & æqualitate consistit.

In tom. 8. circa illud Diligā te domine.

In fi. 4. c.

In principio 8. cap.

Quid sit spiritus sanctus hic aperitur.

SIVE enim sit vnitas amborum, siue sanctitas, siue charitas, manifestum est, ꝙ non aliquis duorum est, quo vterque coniungitur: quo genitus à gignente diligatur, genitoremq; suum diligat, sintq; non participatione, sed essentia sua. neque dono superioris alicuius, sed proprio suo seruantes vnitatem spiritus in vinculo pacis. Ecce hic habes spiritum sanctum esse, quo filius diligitur à patre, & pater à filio: & quo illi duo seruant vnitatem pacis. Spiritus ergo sanctus, vt ait, Augu. in eodem, commune est aliquid patris & filij, quicquid illud est. At ipsa communio consubstantialis, & coæterna est: quæ si amicitia conuenienter dici potest, dicatur: Sed

Ad Eph. 4

Lib. 6. de Trin. ca. 5

aptiùs dicitur charitas, & hæc quoq; substantia: quia Deus substantia est, & Deus charitas est. Tria ergo sunt, & non amplius: vnus diligens eum qui de illo est, & vnus diligens eum de quo est, & ipsa dilectio, quæ si nihil est quomodo Deus substantia est?

Quòd spiritus sanctus sicut communis est patri & filio, ita commune nomen habet proprium.

HIC notandum est, quòd sicut spiritus sanctus in trinitate specialiter dicitur charitas, quæ est patris & filij vnio: ita & nomen tenet propriè, quod patri & filio communiter quodam modo congruit. Vnde Augu. in 15. lib. de Trinit. Si charitas, inquit, qua pater diligit filium, & patrem diligit filius, ineffabilem communionẽ demonstrat amborum, quid conuenientius, quàm vt ille propriè dicatur charitas, qui spiritus est communis ambobus? Hoc enim sanius creditur & intelligitur, vt non solùm spiritus sanctus charitas sit in illa trinitate. Sed non frustra propriè charitas nuncupatur, propter illa quæ dicta sunt: sicut non solus in illa trinitate, vel spiritus est, vel sanctus. quia & pater spiritus, & filius spiritus: & pater sanctus, & filius sanctus: & tamen ipse non frustra dicitur spiritus sanctus. Qui enim est communis ambobus, id vocatur ipse propriè, quod ambo communiter. Alioquin si in illa trinitate solus spiritus sanctus est charitas, profecto & filius non solius patris, sed etiam spiritus sancti filius inuenitur. Ait enim Apostolus de Deo patre, Transtulit nos in regnum filij charitatis suæ. Si ergo non est in ista trinitate charitas Dei, nisi spiritus sanctus, filius est etiam spiritus sancti. Sed quia hoc absurdissimum est, restat vt non solus ibi sit Charitas spiritus sanctus: sed propter illa, de quibus satis disserui, propriè sic vocatur.

Ca. 16. circa finẽ c. Ca. 19. circa finẽ ca.

Colos. 1.

De æterna processione Spiritus sancti quantum ad personam quæ procedit.

DISTINCTIO X.

Nunc post filij æternitatem de spiritu sancto, quantũ Deo donante &c.

Expositio. Diuisio.

VPRA egit Magr̃ de gñatione filij, hic autẽ agit de processione spiritus sancti. Et quia gemina est ꝓcessio spirit⁹ sãcti, ęterna, & tẽporalis, primo agit de processione ęterna, secundo de tẽporali. ĩ. distin. 14. Præterea diligenter annotandum est, ꝙ gemina est ꝓcessio spiritus sancti &c. Et qm̃ processio spiritus sancti tripliciter pōt cō parari. s. ad personam ad quã est, & ad principium a quo est, & ad generationem a qua differt, ideo hæc pars habet tres. In quarum prima Magr̃ agit de ꝓcessione spiritus sancti q̃tũ ad personam quæ procedit. In secunda quantum ad principium a quo. ĩ. dist. 11. Hic dicendũ est spiritũ sanctum &c. In tertia vero agit de seipsa per comparationem ad gñationem, a qua distinguitur. ĩ. dist. 13. Post hæc considerandum est quantũ a talibus, quales nos sumus. Item, prima pars quæ continet p̃sentem distinctionem habet quatuor partes. In prima dicit ꝙ spiritus sanctus procedit vt amor, siue charitas, vel dilectio, & hoc probat auctoritate Augu. In secunda vero, quia hic erat dubium ꝙ spiritus sanctus erat charitas, mouet q̃stionem,

nem, & soluit ibi. Et ideo quęrēdum, vtrum Deus pater. In tertio vero solutionem per auctoritatē confirmat, tum quātum ad distinctionē, quæ est per communem acceptionem, & propriam, tum etiam quantum ad veritatem, ibi. Pluribus exēplis doceri &c. In quarta vero, & vltima prædictæ solutionis assignat rationem, ostendens ꝙ spiritus sanctus propriè dicatur charitas, cum charitas sit nomen cōe, & hoc ibi. Hic notandum est, ꝙ sicut spiritus sanctus in trinitate.

Spiritus sanctus amor est, siue charitas.

Dub. 1. Quæritur verū charitas & dilectio differant, & ꝙ sic videtur per Hisid. dicentem. Amor est rationalium & irrationalium, dilectio rationalium tantum. Sed contra Diony, de diuino. c. 4. Mihi videntur theologi commune quid dicere dilectionis & amoris nominē. & ibidem rephendit distinguentes, dicens, ꝙ faciunt vim in leuibus sonis, quasi nos non possim⁹ quatuor per bis duo, & patriam per natale solum significare.

Lib. Etymolo.

Respon. 1 Resp. Aliq voluerunt dicere ꝙ differunt, quia dilectio dicitur illa ꝑpriè quæ est ex voluntate ordinata, sed amor ē affectio libidinosa, sed hæc distinctio est contra Diony. & contra Aug. sup Ioha. & contra canonem sacræ scripturæ: quia dominus primo quæsiuit à Petro, Simon Iohannis diligis me.? & postea dicit amas me? & ita pro eodē accipiuntur, & hanc differentiam reprehendit Diony. Pōt tamen nihilominus aliqua differentia assignari. 2 Quamuis enim de vna & eadem possint dici affectione, tū alia, & alia ratione. Amor .n. dicit affectus adhæsionem respectu amati. Vnde Diony. amorem mutuū dicimus, dilectio vero, vltra hoc addit electionem, vnde dilectio ex diuersis electio. Vñ. Cant. 5. Dilectus meus electus ex millibus, charitas autem vltra illa addit magnam appreciationē. Charum enim dicitur illud quod magni precij æstimatur, secundum ꝙ Apostolus in epi 3 stolis suis vocat fideles charissimos 2. ad Timo. 1. &c.

Super Ioan.

De diuin. nomin.

Propriè verbum Dei, etiam Dei sapientia dicitur.

Dub. 2. Dubitatur de hac voce proprie, q͂a aut accipitur ꝑprie, quia soli conuenit, aut propriè, quia appropriate. Quia si soli, hoc est falsum, quia sapiētia nullo mō dicit ꝑprietatē ꝑsonalē. Si proprie, quia appropriate, hoc nihil facit ad propositum, quia Magr vult inquirere proprietatem spiritus sancti, nō appropriatum. Et iterum. Charitas vr̃ magis appropriari patri ſm ꝙ dr̃ in illa prosa, charitas pater est. Item, hic vr̃ per Richar. ꝙ amor gratuitus est in patre, in spiritu sancto debitus, ĩ filio ex vtroq; ꝑmixt⁹, ergo cum charitas dicat amorē gratuitum, debet ergo appropriari pri. Resp. dicendum, ꝙ non est omnimoda similitudo, sed in hoc est similitudo, nam cōgrue pōt appropriari manente vnitate vocis, vel significationis. Pōt similiter aliquod nomen simul dici per ꝑprietatem, & per essentiam: manente vnitate vocis, & significationis, & tamē est de se cōe, & tale est hoc nomen charitas. Aliter pōt dici, ꝙ charitas est cōmune, & ꝑpriū, & appropriatum, & Aug. primo ostēdit, ꝙ est appropriatū per similitudinem ad sapientiā, & post ondit ꝙ est 3 proprium. infra ea. di. Nunc vero q̃d incœpimus ondere, &c. Vnde ex hac auctoritate non hr̃ quòd charitas sit ꝑprium, sed solum quòd appropriatum. Sed tñ ex alijs verbis Augu. hr̃, quòd charitas non solum est appropriatū, sed ēt propriè proprium spiritus sancti. AD illud quod obijcitur, 4 quòd charitas appropriatē patri, dicendum, quòd charitas habet duplicem comparationē ad virtutes alias. Comparatur enim vt mater, vt dicit Ambro. comparatur vt vinculum, vt dicit Apostolus Colos. 3. Charitas est vinculū perfectionis, ratione primi appropriatur patri, ratione secundi spiritui sancto. AD illud q̃d obijcitur de Richar. dicendum quòd gratuitum non dicit proprietatem amoris, siue amandi, sed proprietatē personæ, quæ dat, & non recipit.

15. de Tri. cap. 17.

Spiritus ſanctus eſt dilectio qua pater & filius ſe inuicē, & nos diligunt.

Dub. 3. Quæritur vtrū pater, & filius dili-
5 gant nos ſpiritu ſancto. Vtrum .n. ſe diligant ſpiritu ſancto, q̄ritur di. 32. vbi iſtā quæſtionem ſpāliter mouet, ſed prima vr̄ omnino falſa, & impropria. Cum .n. dr̄, pater & filius diligunt nos &c. conſtat ꝙ verbum diligendi tenetur eſſentialiter, ergo ſi diligāt ſpiritu ſancto. ſunt ſpiritus ſanctus. Et iterū dicit Aug. ꝙ hoc nullo modo conceditur, pater diligit ſe. ſ. ſ. quia diligere tenet̄ eſſentialiter, ergo ſimiliter in ꝓpoſito. [vbi ſupra.]

Reſpon. 6 Reſp. ꝙ quidam dicunt ꝙ ablatiuus ille exponitur ꝑ hanc præpoſitionem, ꝑ, cum accuſatiuo. i. ꝑ ſpiritum ſanctum, & regula eſt, ꝙ hæc præpoſitio per, cum verbis trāſitiuis dicit ſubauctoritatem, cū abſolutis autem, auctoritatem. Vnde cum diligere ſit tranſitiuū, ſenſus eſt, quòd pater, & filius diligunt nos per ſpiritū ſanctum, quaſi diceret, pater operatur ꝑ filium. Sed hæc expoſitio non vr̄ conueniēs, quia ſimiliter pōt dici pater, & filius puniūt, ſiue odiūt nos. ſ. ſ. quod non vult dicere Aug.

7 Propterea notandū, ꝙ diligere aliqn̄ tenetur pure eſſentialiter, vt cum dr̄ pater, & filius diligunt ſe, aliquando pure notionaliter, vt cum dr̄ pater, & filius diligunt ſe ſpiritu ſancto, ſicut patebit. Aliquando partim eſſentialiter, partim notionaliter, ſicut cū dr̄ diligunt nos. ſ. ſ. & ex hoc patet, quia idem eſt patrē, & filium diligere nos. ſ. ſ ſcilicet ſpiritum ſanctum nobis mittere, ſiue inſpirare. Mittere, ſiue inſpirare aūt importat actum notionalem, & eſſentialem, qa ſenſus eſt quòd ſpiritum producunt, & donum eius nobis conferunt, vñ dicit ſimul ſ. ſ. ꝓductionem, & gratiæ collationē, & quis reſpectu actus eſſentialis non recipiatur habitudo ablatiui, recipit tñ ratione notionis, ſicut & hic, pater dicit ſe ſuo verbo, dicit etiā creaturas verbo, ſimili modo intelligendum eſt in propoſito.

Siue enim ſit vnitas.

Dub. 4 Quæritur quid dicatur per hoc nomen vnitas. 8 Aut vnitas dicit vnitatem eſſentialem, aut notionalem, aut perſonalē. Non eſſentialem, quia tunc nō eſſet amborum, ſed triū. Nō notionalē, qa. ſ. ſ. nō eſt cōis ſpiratio. Non pſonalem, quia pater, & filius non ſunt vnum in pſona. Item, quæritur, quomodo hæc diſtinguantur vnitas, ſanctitas, charitas.

Reſpon. 9 Reſp. dicendum, ꝙ vnitas perſonaliter tenetur. Sed attendendum, ꝙ vnitas aliquorū dr̄ dupliciter. Aut qua aliqui ſunt vnum, & ſic patris, & filij nō eſt vnitas pſonalis. Aut qua aliqui ſunt vniti, & ſic pater, & filius vnica perſona vniuntur, ſicut pſona ſpiritus ſancti quæ eſt amor, & vinculum nectens. 10

AD illud quod quæritur, quomodo differunt illa tria, dicendum, quòd vnum addit ſupra alterum. Nā vnitas dicit conditionem omnis amoris, qm̄ omnis amor eſt vis vnitiua. Sanctitas dicit conditionē amoris caſti, contra libidinoſum, qui nō eſt purus. Charitas dicit conditionem amoris præcipui, ideo. n. charitas dr̄, quia eſt amor inæſtimabiliter habens charū amatum.

Sintque non participatione.

Dub. 5 Videtur non bene dicere, quia ſeruare vnitatem ſpūs, eſt ꝓducere ſpiritū ſanctum, ergo ſm̄ hoc pater, & filius ſpiritū ſanctū ſua eſſentia ꝓducūt, & ita vr̄ eſſentialiter ſpirare. Itē, vr̄ etiam falſum, ꝙ dicitur non participatione, quia pater, & filius participatione ſpirationis ſeruant vnitatem.

11 Reſpon. Reſp. dicendum, quod Aug. vult oſtendere duplicem modum vnitatis eſſe inter patrem, & filium, qui eſt inter mēbra Chriſti. ſ. naturæ, & voluntatis, ſed differenter, qa in nobis eſt vnitas naturæ ꝑ participationē vnius cōmunis eſſentiæ, ſed non ſumus ipſa eſſentia. Pater. n. & filius non participant eſſentiā quaſi diuerſum, imo ſunt ipſa eſſentia. Similiter in nobis eſt conformitas voluntatis per donū Dei quod vnit nos, ſed pater, & filius vniuntur non dono accepto ab alio, ſed ſpiritu proprio, & ſic patet rñſio. [6. de Trin. cap. 5]

Qui enim communis est ambobus.

Dub. 6 Contra, ergo ſm hoc, pari ratione ſpiritus ſanctus dr̃ Deus proprie, cũ Deus ſit cõmune ambobus.
Reſpon. 12 Reſp. dicendum, ꝙ æquiuocatio eſt in cõmunitate. Nã Aug. non vocat commune quod eſt in pluribus, & de pluribus, ſed quod à pluribus, & ita commune dr̃ magis à cõione, q̃ à cõmunitate, vt fiat vis in verbo, ſicut fit inter vnionem, & vnitatem. Et qm̃ charitas nõ tm̃ dicit cõmunitatem, quia in pluribus, ſed cõmunionem per vnitatem diſtinctorum, ideo quamuis dicatur eſſentialiter, poteſt nihilominus dici perſonaliter.

Artic. pri. AD euidentiam eorum quæ dicũtur de ſpiritu ſancto, in hac parte, duo principaliter quærũtur. Primo q̃ritur de modo ꝓcedendi ipſius ſpiritus. Secundo de ꝓprietate ipſius. Circa primum quæritur tria. Primum eſt verum in diuinis ſit neceſſe ponere pſonam procedentem ꝑ modũ liberalitatis. Secundũ, vtrũ ſit neceſſe ponere perſonam procedẽtem per modum amoris. Tertiũ, ſi ſit neceſſe ponere perſonam procedere per modum mutuæ charitatis.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Ponendum eſt in diuinis perſonam produci per modum liberalitatis, tãquam per rationẽ volendi, quæ dicitur donum.

Fundamenta. VOD ſit neceſſe ponere perſonam procedentem ꝑ modum liberalitatis, oſtẽditur hoc modo. Perfectior eſt dilectio mutua, q̃ reflexa, & perfectior adhuc mutua communicata, q̃ non cõmunicata, quia talis .ſ. non communicata, videtur ſapere amorem libidinoſum, ergo ſi in Deo eſt ſumma dilectio, & ſumma delectatio, & ſumma beatitudo, non eſt ibi perſona q̃ mutuo nõ ametur, nec cui amor mutuus nõ communicet, ſed communicatio amoris mutuí eſt ꝑ liberalitatẽ, ergo &c. Item, in his inferioribus duplex inuenitur modus ꝓducendi nobilis. ſ. per modum naturæ, & ꝑ modum volũtatis. primo modo emanat filius à patre, ſecundo modo, donum à datore. Sed omne quod nobilitatis eſt in creatura, eſt attribuendũ Deo, ergo &c. Itẽ, in Deo eſt ponere naturam, & voluntatem, & ſicut naturam perficit fœcunditas, ita voluntatem ſumma liberalitas, ſed natura perfecta fœcunditate pſona producit aliã perſonam, ergo pari ratione voluntate perfecta liberalitate, ꝓducit aliam perſonam, & ſic &c. Item, oẽs creaturæ à Deo ꝓcedunt per cognitionem, aut volũtatẽ, ſed ante creaturarũ productionẽ, ponere fuit in diuinis emanationem verbi ab æterno, in quo pater oĩa fienda diſpoſuit, ergo pari ratione neceſſe fuit emanare perſonam in qua oĩa vellet, & donaret, ſed talis procedit per modum liberalitatis, ergo &c.

Ad opp. Contra, non eſt ſimilis modus producẽdi in creaturis reſpectu Dei, & in perſonis. Nam creaturæ ſunt extrinſecus, perſonæ vero in eſſentia vnum, ſed exitus creaturarum à Deo eſt ꝑ modum liberalitatis, ergo non eſt ponere perſonam hoc modo procedere. Item, exiẽs ꝑ modum voluntatis ab aliquo, nõ aſſimilatur in ſubſtantiam ꝓducenti, nec æquatur, nec neceſſario producitur, ſed perſona ſi procedit in diuinis, eſt in ſubſtantia ſimilis, & in poteſtate ęqualis, nec potens ſe aliter habere, ergo &c. Item, in his inferioribus non tm̃ ſunt iſta principia nobilia. ſ. natura, & voluntas, verumetiam ratio, ſiue operans ꝑ artem, ergo ſi ponuntur duæ pſonæ his duobus modis ꝓcedentes, debet poni tertia, quæ tertio modo procedat, ſed illa non ponitur, ergo nec ꝑ modum volũtatis ponitur aliqua, pari ratione. Item, quanto pluribus cõmunicatur dilectio, tanto perfectior, quia omne bonum in commune deductum, pulchrius elucescit, ergo nõ ſolum eſt ponere tertiam perſonam cui amor ſecundæ communicet, ſed etiam quartã, cui amor communicet tertiæ, & ſic in infinitum, ſed hoc eſt im-

impossibile in diuinis, vt ostēsum est supra, ergo est stare in prima psona producente, ergo non est persona ꝓcedens per modum liberalitatis.

13 RESP. dicendum, ꝙ sicut ꝓbatum est, in diuinis est ponere tertiam personam ꝓcedentem per modum liberalitatis, quæ dr̄ donū. Et ratio huius, est perfectio dilectionis, perfectio emanationis, & perfectio voluntatis: qua existente liberalissima, non pōt non producere personam, sicut natura existente fœcundissima, non potest non producere personam, & hæc est ratio propria huius emanationis.

14 AD illud quod obijcitur in cōtrarium, ꝙ creaturæ emanāt per modū liberalitatis, dicendum, ꝙ per modū liberalitatis emanare, est dupliciter, aut sicut volitum, aut sicut ratio volēdi. Siue sicut datum, siue sicut ratio donandi. Primo modo emanāt creaturæ quæ sunt extra. Secundo modo emanat tertia in trinitate persona. Quia ratio volendi, & donādi est intrinseca perfectissimæ voluntati.

15 AD illud quod obijcitur, ꝙ volūtas non est principium assimilās, nec necessario emanans, dicendum, quòd voluntas, siue liberalitas dupliciter est principium. Vno modo distinctū in natura, & sic non assimilat in substantia. Alio modo cum coīcante natura, & sic in substātia assimilat: qm̄ ergo persona sic procedit ꝑ modum liberalitatis, vt cōmunicētur natura, ideo similis est in substantia, quāuis ipse modus procedendi non sit ꝑ mo-
16 dū similis. & sic patet illud. AD illud quod obijcitur, quare non procedit aliqua psona per modū rationis, dicendum, ꝙ omnis modus ꝓducendi nobilis, ad istos reducitur duos, quia omne āgens, aut agit naturaliter, aut per voluntatem. Agens. n. per violentiam, aut per fortunam, est agens imperfectum, & modus producendi minus nobilis. Vnde ratio nō distinguitur contra naturam, & voluntatem, quantum ad modum agendi, & ideo non est persona tali modō ꝓcedens. Sed tñ hoc non videtur plene soluere, quia nos distinguimus in his creaturis egressum per modum liberalitatis, ab egressu per modum artis. Propterea dicendū, ꝙ processus per modum liberalitatis est dupliciter, aut sicut ratio liberalitatis siue ipsa liberalitas, aut sicut liberaliter factum. Similiter & in arte, aut sicut ipsa ars, siue ratio artificiendi, aut sicut artificiatū, & primo modo pōt cadere in diuina persona, secundo modo nō, & primo modo ꝓcedit filius qui est verbū, & ars plena omniū rationum viuentiū, sed iste mod⁹ emanandi, non distinguitur à modo emanādi per modum naturæ, quia emanat vt oīno similis, & per modum similitudinis pfectæ. Alius aūt modus nō pōt esse, qa duas personas necesse est communicare in eadē natura, & qa necesse est ꝙ omnis modus emanandi qui est in diuinis, sit per modum naturæ principaliter, vel illa cōmunicante, vnde cum processus per modum voluntatis posset esse intrinsecus, sic ꝓcedit amor ab amante. Per modū vero artis, semper est extrinsecus inquantū huiusmodi, ideo impossibile est ꝙ cadat in Deo respectu psonæ, sed cadit solum respectu creaturæ. AD illud quod 17 vltimo obijcitur, si est ponere tertiā personam ob cōmunicationem, pari ratione & quartā, dicendum, ꝙ oīs ratio, & natura concordat, ꝙ nō fiat per plures, quod pōt sufficientissime fieri per vnū, alioquin esset ibi superfluum. Si ergo mutua dilectio nō pōt esse minus q̄ ad vnum, & communicatio illius mutuæ non minus quàm ad vnū, & in vno est mutua dilectio, & in altero mutuæ dilectionis communicatio perfectissime, cum vtrunq; accipiat totum infinite, patet ꝙ non est vltra procedere, sed ibi est stare. Vnde ipsa eadē ratio q̄ ponit personarum pluralitatē, aufert infinitatem & ponit trinitatem.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Personam produci per modum amoris est ponendum in diuinis, quę productio est prima, & summa, inter emanationes p modū voluntatis, cū amor sit prima affectionum animi.

Fundamenta.

TRVM in diuinis sit necesse ponere personam pcedentem per modū amoris, siue charitatis. Et q sic videt. Non est enim perfecta cognitio sine dilectione, ergo nec perfectum verbū sine amore, ergo nec pfecta emanatio verbi sine emanatione amoris, ergo necesse est ponere emanationem per modum amoris, ergo &c. Item, amor est donum in quo alia dona donant. Nihil.n. pprie donatur nisi ex amore, si ergo persona pcedit per modū liberalitatis, cum ipsa pcedat non p aliud, sed per se, ergo per modū amoris, siue charitatis. Item, oīs & summa perfectio pluralitatis est in vnitate, ergo & distinctionis in vnione, sed inter omnes vniones quæ sunt inter distantes, summa, & iocundissima est vnio charitatis, si ergo est ibi distinctio, est vnio, & si vnio, est charitatis emanatio. Item, spiritus sanctus in nobis existens, & habitans, facit nos similes illi summæ trinitati, sicut dicit dominus Ioh. 17. vt sint vnum, sicut, & nos, sed spiritus sanctus in nobis existens pducit primo amorē charitatis. Rom. 5. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris &c. Ergo necesse est in illa summa trinitate reperiri per prius emanationem charitatis.

Ad opp.

Sed cōtra, psonæ diuinæ sunt hypostases pfectæ, vt pater, & filius, nullus aūt amor dicit hypostasim, sed eius proprietatem, siue habitū, ergo nulla persona in diuinis procedit per modum amoris. Item, amor est eius in quo requiescit affectus, ergo semper accipitur vt in aliū tendens, sed omnis psona est in se perfecte ens, & distincta, ergo nulla persona procedit per modum amoris. Item, non ob aliud ponitur in diuinis emanatio p modum amoris, nisi quia pater amat filium, cū ergo filius amet spiritum sanctum, pari ratione erit ponere vlteriorem personam emanantem per modum amoris, & sic in infinitum, & hoc est inconueniēs, ergo &c. Itē, cum in natura intellectuali ex parte motiuæ potentię sit accipere irascibilem, quæ respicit honorem, sic concupiscibilis amorem, Quæstio est, quare in diuinis non accipitur persona secundum actum irascibilis, sicut fm actum cōcupiscibilis. Item, cum sint aliæ affectiones in anima, vt gaudiū spes, & huiusmodi, quare solum per modum amoris procedit psona in diuinis. Si tu dicas, q amor non tenet rationem affectionis, tunc obijcio, q sicut amor diuinus non est affectio, ita nec gaudium. Item, cū sint alij habitus in anima importantes complemētum, cuiusmodi sunt. s. dona spūs sancti, vt intelligentia, & sapīa, quare magis pcedit psona p modū amoris, q̄ per modū alterius habitus, q si nō alius, nec iste debet poni, vt videtur.

RESP. dicendum, q sicut pbatum est supra, necesse est aliquam psonam in diuinis pcedere per modum liberalitatis, & illam dicimus spiritū sanctum: hanc aūt necesse est procedere p modum amoris, quia si ponat in diuinis emanatio per modum voluntatis, necesse est q inter omnes sit prima, & nobilissima, emanatio autē per modum amoris, est huiusmodi, quod patet si respiciamus in anima. Affectio enim amoris est prima inter omnes affectiones, & radix omnium aliarū, sicut dicit. Aug. in pluribus locis, maxime in 14. de tri. Et ista affectio nobilissima est inter omnes, quoniam plus tenet de ratione liberalitatis. Vnde hoc est donum in quo oīa alia dona donantur, & in quo consistunt omnes delicię substantiæ intellectualis, vnde nihil in creaturis est considerare sic deliciosum, sicut amorem mutuū, & sine amore nullæ sunt delitiæ. propter hoc dicit Philosophus, q amicitia aut est beatitudo, aut nō sine beatitudine. Si ergo emanatio est per modum liberalitatis in diuinis, Aristo. 8. Eth. cap. 1 & 1. Reth. cap. 5.

diuinis, necesse fuit esse primam, & summam. & sic necesse fuit per modum amoris.

18 AD illud ergo quod obijcitur, ꝙ amor nominat habitũ, non substantiam, dicendum, ꝙ est loqui de amore rõne eius quod nominat, & sic nõ dicit substantiam, vel ratione ei⁹ circa quod ponitur, & quia ponitur in Deo in quo nullũ est accidens, sed totum in Deo substantia est, ideo nõ dicit habitũ, vel ꝓprietatem, sed magis substantiã, & cum dicat egressum, dicit hypostasim, siue ꝓsonam. Similiter dicendũ est de verbo, quamuis. n. verbum in nobis sit accidens, est tamen subsantia in Deo.

19 AD illud qđ obijcitur, ꝙ amor charitatis semper in alium tendit, & ita ꝓcedit in aliũ, & non stat in se. Dicendum, ꝙ procedere in alium est dupliciter, aut quia aliud respicit, vt obiectum, aut quia in aliud tendit, & recipit. Primo modo bene conuenit ꝓsonæ in diuinis, quia bene conuenit habere respectũ ad aliã ꝓsonam, vnde spiritus sanct⁹ est amor quo pater amat filiũ. Si autẽ dicatur tendere secundo modo, sic non habet locum in proposito, quia qñ ego amo alium, amor non exit à me, ita vt recipiatur in alio, sed tñ à voluntate ꝓcedit, & qa est accidens, ideo non recedit, sed in volũtate subsistit. In diuinis vero, qa hypostasis est, ideo in se subsistit.

Hic digladiant Scotꝰ & S. Tho. 1. par. q. 37. an. 1. s. ꝓcedit vt impressio, vel vt act⁹ amandi, Sco. posteriorem sequitur modum dicẽdi.

20 AD illud quod obijcitur, ꝙ similiter filius amãs spiritum sanctum produceret aliam ꝓsonam, dicendum, ꝙ hoc non tñ facit quòd pater, & filius ꝓducant aliam personam q̃ est amor, qa se amãt, sed etiã, quia in eis voluntas est fœcundissima. Ratio huius dicetur infra, & illa nõ est in spiritu sancto. Nihilominus tñ põt dici, ꝙ status sit in primo amore. Nam primo amore ꝓducto cum ille seipso amet alium, & amet, non oportet alium amorem produci, siue aliã personam per modũ amoris.

21 AD illud quod quæritur, quare non est emanatio quartũ ad actum irascibilis. Quidã respondẽt, ꝙ hæc vis non habet locũ in substantia pure spirituali, tñ supposito ꝙ sit in substantiã intellectuali, adhuc actus ei⁹ non competit ꝓductioni ꝓsonæ, tum quia naturaliter sequitur actum concupiscibilis: ira. n. est vindex læsæ cõcupiscentiæ, vt dicit Dam. tum etiam, quia actus eius consistit aut respectu superioris, & hoc non põt esse vbi nihil est superius, aut respectu inferioris & hoc similiter non, qa nulla est inferioritas in respectu patris, non similiter põt esse in Deo, qa sic est cum quadã disconuenientia in victoriosa repulsione. In ꝓsonis aũt diuinis summam vnionẽ, & conuenientiã esse necesse est. Et si tu obijcias, quòd non omnis actus irascibilis est respectu disconuenientis, quod patet in spe, & quia i beatis habebit irascibilis actũ, dicendum ꝙ vel consistit respectũ disconuenientis vincendi, vel respectu ardui aggrediẽdi, & ita vel gradum, vel disconueniẽtiã dicit, sed neutrũ põt esse in diuinis ꝓsonis.

lib. 3. de fi de ortho.

22 AD illud quod obijcitur de alijs affectibus, & habitib⁹, iam patet rñsio, quia amor est affectus intimus, & primus, & nobilissimus, quia origo omnium aliorum, ideo complectitur in se totam nobilitatem emanationis per modũ liberalitatis, ideo nulla ꝓsona debuit emanare per modum alterius habitus, cũ talis modus nõ sit principalis.

QVAESTIO III.

CONCLVSIO.

Cum amor perfectionem delectationis, vnionis, & rectitudinis habeat ex mutualitate, est ponendum vnam personã in diuinis procedere per modum mutuæ charitatis.

VTRVM sit necesse ponere tertiam personam procedentem per modum mutuæ charitatis. Et ꝙ sit videt Iohã. 17. Vt sint vnum, sicut, & nos. dñs orat, & petit discipulis vnitatem, non naturę, sed dilectionis per conformitatem ad illam summam vnitatem, sed membra Christi vniuntur per amorem mutuum: ergo in diuinis est exẽplar huius, sic &c. Item, Hierony. super

Fundamenta.

super Psalm. 14. Spiritus sanctus est amor, quem habet pater in filium, & filius in patrē, ergo est amor mutu⁹. Item, ratione ostenditur hoc ipsum, quia perfectior est dilectio, qn̄ est mutua, quia si non est mutua, ex altera parte claudicat, sed in illa dilectione est summa perfectio, & nulla claudicatio, ergo, &c. Item, qui non amat vicissim amantem se recte, & liberaliter, aut est iniquus, aut ingratus: cū ergo in diuinis nulla sit iniquitas, nulla ingratitudo, necesse est ibi esse amorem mutuū. Contra. si est amor mutuus, ergo filij in patrē, & patris in filium, ergo pater aliquid recipit a filio, quod absurdum est. Item, qui amat amantem, facit quod debet, qa hoc est debitum quod rependendū est, ergo si est in diuinis amor mutuus, ergo est debitus, ergo non est liberalissimus, quod absurdū est. Item, nullus amor mutuus est amor vnic⁹. hæc per se nota est: ergo si spiritus sanctus est amor mutuus, vnicus nō est amor. Item, si amor est mutuus, ergo est amor patris ad filium, sed iste, vt dicit Richar. est amor gratuitus, ergo similiter erit filij ad patrem, & ille, vt ipse dicit, est amor debitus, ergo si tertia persona procedit p modum amoris gratuiti, & debiti, ergo est amor ex vtroque permixtus, ergo non est amor purus. Et iterum, cum iste amor sit filius, videtur ꝙ filius sit spiritus sanctus, quia vt dicit in filio est amor ex vtroque permixtus.

Ad opp.

RESP. Dicendum, ꝙ cum amor perfectionem delectationis, & vnionis, & rectitudinis habeat ex mutualitate, aut non est personam ponere in diuinis procedere per modū amoris, aut si procedit, procedit per modum mutuæ charitatis.

23 AD illud ergo quod obijcitur in cōtrarium, ꝙ tunc filius aliquid dat patri. Dicendum, ꝙ ex hoc, ꝙ amans per amorem tendit in amatum, nihil dat ei: alioquin nos daremus aliquid Deo, cum ipsum amamus. Ad illud quod obijcitur, ꝙ amor mutuus est debitus. Dicendum, ꝙ debitus est: quia rectus, sed tamen amor non cōsiderat debitum. Vnde quantumcūq; debeatur, dum tñ debitum non attēdatur, non minuitur ratio liberalitatis, imo ostenditur ratio rectitudinis. Ad illud quod obijcitur si mutuus, non vnicus. Dicendum, ꝙ verū 24
est in amantibus, quorū affectus sunt diuersi, non sic est in Deo. Ad illud 25
quod obijcitur, ꝙ non est amor purus, Dicendum, ꝙ ex vtraq; parte liberalis est: & ideo omnino purus. Et ꝙ dicit ꝙ est amor debit⁹, & gratuitus. Dicendum, ꝙ istæ conditiones non dicunt modum amandi circa amorem, sed dicunt modum emanandi, siue originis circa personas.

Artic. 2.

Secundo principaliter quæritur de secunda parte. s. de proprietate spiritus sancti, & circa hoc quæruntur tria. Primo quæritur vtrum amor, siue charitas sit propriū spiritus sancti. Secundo vtrum spiritus sanctus sit proprie nexus. Tertio vtrum spūs sanctus proprie sit spiritus.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Charitas personaliter accepta est proprium spiritus sancti.

Fundamenta. Cap. 19.

QVOD charitas sit ꝓpriū spiritussancti, sic oñdit Aug. 15. de Trin. Sicut in illa trinitate. non solus s. s. est spiritus, tamen proprie dicitur spiritus sanct⁹, ita quamuis pater sit charitas, & filius charitas: tamen proprie charitas dicitur illa persona, sicut ꝓprie dr̄ spiritusanctus. Item, hoc idem ostenditur per eundem super canonicam Iohan. vbi intendit proprietatē s. s. inuenire, & ad hoc perducit sermonem, ꝙ spiritussanctus est charitas. Item, ratione ostēdit illud idē, ꝙ illud est proprie proprium personæ, quod dicit modū emanādi ipsi⁹, sed amor est huiusmodi, vt probatū est, ergo, &c. Item, sicut verbū se habet ad filium, ita amor ad spiritum sanctum, sed verbum est proprium filij, ergo & amor proprium s. s. Cōtra Aug. in 15. lib. de Trin. Pater est charitas, & filius est charitas, & spiritus sanctus

Ad opp. Cap. 17.

ſanctus eſt charitas, & ſimul omnes vna charitas, ergo charitas non dr̃ proprie de ſ.ſ. Item, amor non procedit aliter, q̃ amando, ergo cũ amor de neceſſitate inſit amãti, & pater, & filius amando producant ſ.ſ. impoſſibile vr̃, ꝙ ei cõueniat proprie. Aut ergo ſ.ſ. nõ eſt pſona, aut nõ ẽ amor proprie, ſiue non procedit per modũ amoris. Item, ſicut ſe habet ſapientia ad filium, ita amor ad ſpiritum ſanctũ, ſed ſapientia non eſt filij proprium, imo appropriatum ſolũ, ergo amor, & ſimililer ſ.ſ. ergo &c. Item, omne illud quod dr̃ proprie importat aliquam relationẽ, ergo ſi amor proprie dr̃, importat relationem. Si ad amantẽ, ergo amans nõ eſt amor Similiter ſi ad amatũ: tunc ergo ſ.ſ. aut non amaret, aut non amaretur: hoc autem eſt impoſſibile.

26 RESP. Dicendum, ꝙ dilectio in diuinis poteſt accipi, & accipitur neceſſario eſſentialiter, notionaliter, & perſonaliter. Eſſentialiter, quia quilibet diligit ſe. Notionaliter vero, q̃a pater & filius concordant inſpirãdo ſpiritumſanctũ, quæ cõcordia amor, ſiue dilectio eſt. Perſonaliter vero, quia ille, qui producitur per modum perfectæ liberalitatis, non poteſt eſſe niſi amor, ſiue dilectio, vnde eſſentialiter dictum, dicit complacentiam. notionaliter vero concordiã inſpirando: perſonaliter vero, proceſſum in illa concordia. Huius autẽ exemplũ poteſt poni in amore creato quo ſponſus, & ſponſa ſe diligunt. Nam diligunt ſe amore ſociali ad cõuiuendum, diligunt ſe vlterius amore coniugali ad prolem procreandã, & illa ſi ꝑduceretur ex ſola concordiæ voluntate amor eſſet, nunc vero eſt amatus, niſi dicatur amor per emphaticum loquendi modum. In diuinis vero, vere, & proprie amor eſt, habens rationem amoris, & hypoſtaſis. Amoris propter hoc, quia ex voluntate liberaliſſima primo procedit per modũ perfectæ liberalitatis: hypoſtaſis, quia cum diſtinguatur a ꝑducente, & non poſſit diſtingui eſſentialiter, diſtinguitur perſonaliter, non ſic autem eſt in amore creato.

EX hoc patet illud quod obijcit primo, & ſecundo, cum dicitur, ꝙ eſt proprietas amantium, ſiue producẽtium, quia accipitur notionaliter: nã prout ab eis procedit, non poteſt eſſe proprietas, ſed perſona diſtincta, vnde non omnino eſt ſimilis proceſſus amoris creati, & amoris increati, q̃a hic eſt proprietas, ibi hypoſtaſis, & ſubſtantia. Ad illud quod obijcitur 27
de ſapientia, dicendum, ꝙ non eſt ſimile, quia ſapientia non dicit reſpectum ad alium, & ideo ſemper de ſe, dr̃ ad ſe, & eſt eſſentiale, niſi approprietur, ſed amor reſpectum dicit ad eos, qui amore nectuntur. vnde ſicut verbum eſt proprium filij, & non appropriatur, quia connotat reſpectũ ad dicentem, ſic etiam amor, ſiue charitas non tantum eſt appropriatum, verumetiam proprium ſ.ſ. Et ſicut ꝓcedit filius a patre per modũ verbi, ita ſ.ſ. per modum amoris, & ex hoc eſt ſicut melius patebit infra, ꝙ hæc admittitur, pater, & filius diligunt ſe ſ.ſ. non autem ꝙ pater ſit ſapiens ſapientia genita. Ad illud quod vltimo 28
obijcitur, ad quid, dicit reſpectum, dicendum, ꝙ ad amantes ſm̃ hoc. ꝙ eſt amantes, tenetur notionaliter, ſicut prætactum eſt. Vno enim modo diligere ſe, idem eſt ꝙ cõcorditer ſpirare. hoc modo ſpiritus nõ eſt amãs, quia non ſpirat, ipſe autem obijcit de eſſẽtiali, q̃a nõ dicit egreſſum ab amãte, ſed ſolũ dicit complacentiã voluntatis, qua quilibet amat, & amatur.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Amor cum ſit proprijſſime nexus, dicitur vnitas pr̃is, & filij.

VTRVM ſpiritus ſanctus proprie ſit nexus, vel vnitas amborum. Et ꝙ ſic, videtur hoc modo. Aug. 6. de Tri. Non eſt aliquis duorum, quo vterq; coniungitur; ſed coniungitur nexu, ergo nexus non eſt aliquis duorum, ergo eſt tertia perſona proprie. Item, amor in creaturis eſt nexus, ſed ſicut probatum

Fundamenta.

Cap. 7.

probatum est s.s. est amor perfectissimus, ergo &c. Quod autem amor sit nexus, patet per Diony. Amorem siue diuinum, siue intellectualē, vnitiuam dicimus virtutem. Item, spiritus sanctus ſm Græcos, procedit a patre solum, ſm Latinos a patre, & filio. Sed quocumque istorum modorum procedit, vniuntur in spiritu pater, & filius, sed ille in quo vniuntur est nexus amborū, ergo s.s. est nex⁹. Item, aut spiritus patris est spiritus filij, aut non. Si non, ergo cum nemo sciat, quæ sunt in hoīe nisi spiritus eius, qui est in illo, sicut dicit Apostolus, pater non nouit voluntatem filij, nec filius patris, ergo si idem est spūs amborum, in spū vniūtur.

De diuin. no. ca. 4.

Ad opp. Contra. non est nexus nisi separatorum. Quæ enim non separata sunt, nō indigent aliquo connectente, sed pater non est separatus a filio, nec econuerso: quia filius in patre, & pater in filio, ergo &c. Item, nexus est, in quo duo aliqui conueniunt, sed pater, & filius non conueniunt in persona, ergo nulla persona est nexus patris, & filij. Item, necti dñr illa, quæ conueniunt in aliquo, in quo vniuntur. Si ergo filius, & s.s. originaliter conueniunt in patre, ergo pater est nex⁹ filij, & s.s. non ergo s. s. est nexus. Item, nexus dicitur, aut quia nectitur, aut quia nectit. Si ergo spiritussanctus est nexus, aut ergo, quia nectitur, aut quia nectit. Non quia nectitur, quia tunc similiter alia persona esset nexus, similiter p̄r esset nexus. Si quia nectit patrem, & filium, ergo dat aliquid patri, & filio: sed hoc est inconueniens, ergo &c.

29 RESP. dicendum, ꝙ nexus proprie dr̄ de s.s. siue vnitas amborum. Ratio autem huius est, quia pater, & filius coīcant in spiritu: & ideo amborum est vnitas. Et rursum, ille spiritus est amor, & ideo coīcant in eo vt in vno amore, & quia amor proprijssime nexus est; ideo s. s. proprie nex⁹ est, quia amor mutuus est amor vnicus, & substantificus.

30 AD illud ergo quod obijcitur in contrarium, ꝙ non est nexus nisi separatorum, dicendum, ꝙ separatio dr̄ tripliciter. Secundum distantiam, & sic dicitur separatio localis: & secundum differentiam, & sic dicitur separatio substantialis: et secundum differentiam proprietatis relatiue, & sic non dr̄ separatio proprie, sed distinctio. In quolibet istorum modorum contingit esse nexum: quia ergo pater, & filius sunt distincti, & ideo recte dicuntur connecti. AD illud ꝙ 31 obijcitur, ꝙ nexus est, in quo aliqui duo conueniunt, dicendum, ꝙ est cōuenientia essentialis, & conueniētia originalis, & nexus vtroq; modo potest dici esse: & quāuis pater, & filius non coīcant formaliter in persona vna, tn̄ originaliter conueniunt: qa vna persona oritur ab vtroq; vno, & eodem modo. AD illud quod obij- 32 citur, ꝙ filius, & s.s. conueniunt in patre, dicendū, ꝙ conuenientia originis dr̄ dupliciter, aut quia oriuntur ab vno, aut quia ab eis orit̄ vnus. Si quia ab vno, sic non dicitur nexus, quia nexus est vnio consequens distinctionem, sed vnitas in origine antecedit distinctionem. Si vero qa a duobus vnius origo sit, cum ibi sit distinctio, & consequens vnio, proprijssime est nexus: & sic est in patre & filio respectu s. s. Aliter tn̄ potest dici, ꝙ nō est simile, quia filius, & s.s. non eodem modo producuntur a patre, sed pater & filius eodem modo spirant s.s. Et iterum, patris, & filij cōuenientia est in s.s. vt in amore cuius est nectere, sic non conueniunt filius & spiritus sanctus in patre. AD il- 33 lud quod obijcitur, ꝙ nexus dr̄, aut quia nectit, &c. Dicendum, ꝙ quædā sunt verba, quæ in voce actiua significāt passionem, vt verba ad sensum pertinentia, vt video, audio, & similia. Quædam in voce actiua significant actionem, vt facio, & percutio, similiter in passiua. Dicendum igit̄, ꝙ hoc quod est nectere, cum nectere dicatur spūs, quia ab vtroque procedit, recte in voce actiua passionem significat, & in passiua actionē: & ideo non significatur, ꝙ aliquid det patri & filio, sed ꝙ magis recipiat.

QVAE-

QVAESTIO III.

CONCLVSIO.

Spiritus ꝑ vt a spiratione dicit̃, est propriũ s.s. licet pro vt dicitur a spiritualitate, sit proprium ipsius Dei.

Fundamenta.

VTRVM spiritus sanctus proprie sit spũs. Et ꝙ sic videt̃ hoc modo, quia persona spũs sancti isto noĩe proprijssime designat̃, ꝙ dr̃. s.s. sed hoc nomen sctũs, nõ coarctat hoc, ꝙ est spũs, cum sit æque cõmune, ergo spiritus proprie dr̃ illa persona. Item, spũs dr̃ quod spiratur: sed quod spiratur, non generatur, nec econuerso, ergo cum spirari non conueniat patri, nec filio, ergo conuenit. s.s. Item, hoies cõcordes in vno malo dñr cõspiratores, non quia idem cogitent, sed quia idem malum appetunt, & ad idem malum vnus oĩum est colligatus affectus, ergo cũ spiratio a spiratione veniat, non dicit̃ spirari nisi amor, ergo nec. s.s. dicitur nisi amor ergo &c.

Ad opp. Contra. spũs est Deus, & eos, qui adorant eum in spũ & veritate oportet adorare. Iohan. 4. sed tota trinitas est adoranda, ergo tota trinitas est spũs: hoc idem dicit Augus. Item, ratione ostẽditur hoc idem sic. Spiritus diuiditur contra corpus, ergo quod non est corpus, est spũs, ergo est nomen absolutum, non relatiuum, ergo &c. Itẽ, spũs dr̃, aut a spiritualitate, aut a spiratione. Si a spiritualitate, sic diuiditur contra corpus, & constat ꝙ conueniat trinitati. Si a spiratione, Contra. spirare actiue dictum, conuenit toti trinitati, quia tota trinitas dicit̃ inspirare, ergo actiuo dictũ, non dr̃ relatiue, ergo nec passiue. Item, ſm ꝙ dicitur a spiratione, videtur ꝙ magis proprie conueniat filio, & hoc patet per auctoritatem Iob. 32. Inspiratio oĩpotentis dat intellectum: sed hoc appropriatur filio, ergo &c. Item, spiratio est actus naturalis: sed solus filius ꝑcedit per modum naturæ, ergo solus filius spiratur.

Ar. lib. de respiratione.

34 RESP. dicendum, ꝙ hoc nomẽ spiritus, reperitur in corporibus, in substãtijs rationabilibus, & in Deo: & licet in Deo sit proprijssime: quia ꝑprijssime est in eo spũalitas, & spiratio, tamen ratio cognoscendi, & dicendi, tãquam a posteriori incipit a substantia corporali.

35 In substantia autem corporali spũs dr̃ dupliciter, aut a spiritualitate, cõtra corpulẽtiã, & sic dr̃ absolute, & vocatur spiritus corpus subtile, sicut accipitur in libro de differẽtia spũs, & animę. Aut a spiratione, & sic dr̃ spũs flatus, sicut accipit Chrys. in omilia sup Iohã. 3. Spiritus vbi vult spirat, &c. Et in Ps. Ignis, grando, spiritus, &c. Scdm modum hunc duplicẽ, accipitur in substantia spũali, siue rationali, aut a spiritualitate contra corporeitatem, & sic substantia rationalis, vel eius potentia interior dicitur spũs. Eccl. 3. Quis nouit si spũs filiorum &c. Aut a spiratione, & sic affectus, vel amor dicitur spiritus. Et ratio huius est, quia actus spirationis in corpore est actus internus, actus continuus, act⁹ viuificus, & habet originem a calore: qa ergo egressus amoris, vt amor est, venit ab intrinseco, & amor est actus viuificus, quia amor est vita. Et iterum, amor est actus continuus, qa continue debet reddi amor, & tunc est perfectus, qñ homo sic amat. Rursus, est calor spũalis, ideo solus amor dr̃, spũaliter spirari, & sic accipitur. j. ad Thes. 5. Vt integer spũs, &c. Secũdum hunc duplicem modum accipitur in diuinis. Nam ſm ꝙ spũs dr̃ a spũalitate, sic conuenit toti trinitati. Nam tota trinitas caret corporeitate, & materialitate. & sic est nomen absolutũ Iohan. 3. Spiritus est Deus. Secundum autem ꝙ dicitur a spiratione, sic conuenit illi soli personæ, quæ procedit vt amor, ratione iam dicta. Spirare enim in spiritualibus solius est amoris, & qñ amor potest spirari recte, & ordinate, & sic est purus, vel indirecte, & immunde, & sic est libidinosus: ideo persona illa, q̃ est amor, non tantum dicitur spũs, sed. s.s. nõ sic filius dr̃ spũs sanctus: quia generatio est motus naturalis,

Aristo. in lib. de spiritibus.

circa

circa quem non attenditur sanctitas, vel puritas, sicut attenditur circa amorem voluntatis.

36 AD illud quod obijcitur quod spirare est totius trinitatis, dicendum, quod spirare dicitur dupliciter. Vno modo est spirare, idem quod spiritum sanctū producere, & sic non conuenit toti trinitati. Alio modo est spirare idem quod inspirare, & illa conuenit toti trinitati: quia inspirare dicit effectū spiritus, qui est a tota trinitate. dicit, enim inspirari, quod in spiritu nostro spiritualiter immittitur, siue affectio siue cognitio. AD illud quod obijcitur, quod motus est naturalis, dicēdum, quod sic est in corporalibus, quæ inspirant propter naturæ indigentiā, sed non sic in spiritualibus substātijs, quæ spirant ex liberalitate voluntatis. vñ ratione huius, nō transferuntur, sed ratione aliarum proprietatum.

QVOD SPIRITVS SANCTVS procedit a patre, & filio.

DISTINCTIO XI.

Aug.li.15 de Trini. 26. has scripturas ad idem adducit.

HIC dicendum est spiritum sanctum a patre esse, & filio: & procedere a patre, & filio, quod multi hæretici negauerunt. Quòd autem de vtroque procedat, multis diuinorum eloquiorum testimonijs comprobatur. Dicit enim Apostolus: Misit Deus spiritum filij sui in corda nostra. Ecce hic dicitur spiritus filij. Et alibi. Qui autem spiritum Christi non habet, hic non est eius. Ipse etiā filius de spiritu sancto dicit in euāgelio. Quem ego mittam vobis a patre. Patris autem spiritus dictus est, vbi legitur. Si spiritus eius, qui suscitauit Christū a mortuis, habitat in vobis. Et ipse Christus dicit, Non.n. vos estis, qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur, Et in alio loco, Quē mittet pater in noie meo. Et alibi ipse filius de spiritu sancto ait. De patre procedit. His & alijs auctoritatibus pluribus ostenditur, quod spiritus sanctus a patre, & filio procedit.

Gal.4. Roma.8. Iohan.18 Matth.10 Iohan.14 Iohan.15

Quòd Græci non concedunt spiritum sanctum procedere a filio.

Quare dicatur. Prima cā. Iohan.15 Scda cā. Niceno, Ephesino. Calcedonensi, & Constantinopolitano. Tertia cā.

GRAECI tamen dicunt spiritum sanctum procedere tantū a patre, & non a filio. Quod ideo dicunt, quia veritas in euangelio fidem integram continente, de processione spiritus loquens, solum patrem commemorat dicens, Spiritus, qui a patre procedit. Et etiā ideo quia in principalibus concilijs, quæ apud eos celebrata sunt, ita symbola eorum subiunctis anathematibus sancita sunt, vt nulli de trinitatis fide aliud docere, vel aliter prædicare, quam ibi continetur, liceat, In quibus quidem symbolis cum spiritus sanctus commemoretur procedere a patre, & non a filio, Quicunq;, inquiunt, a filio eum procedere addunt, anathema incurrunt: vnde & nos arguunt anathematis reos. Addunt etiam ad assertionem suæ opinionis, & in testimonium nostræ damnationis, de symbolo fidei, quod secundū traditionem prædictorum conciliorum Leo III. Romæ transcriptum in tabula argentea post altare beati Pauli posita posteris reliquit, pro amore (vt ipse ait) & cautela fidei orthodoxæ. In

quo quidem ſymbolo in proceſſione ſpiritus commemoratur pater, his verbis: Et in ſpiritum ſanctum dominum, & uiuificatorem, ex patre procedentem: cum patre & filio coadorandum, & glorificandum, &c. Illud eſt ſymbolum quod in miſſa cantatur, editum in Niceno concilio: in fine cuius, ſubiunctum eſt, Qui aliud docuerit, vel aliter prædicauerit, anathema ſit. Ideoque Græci nos anathematizatos dicunt, quia dicimus, ſpiritum ſanctum a filio procedere, quod ibi non continetur. Quod enim ſecundum nos ibi dicitur, Quia a patre, filioque procedit: alterum a Latinis eſt additum; ſcilicet, filioque.

Reſponſio, vbi determinantur prædicta.

NOS autem illa verba ita determinamus. Qui aliud docuerit, vel aliter prædicauerit, ideſt, contrarium docuerit, vel contrario modo prædicauerit, anathema ſit. Aliud ergo poſuit, pro oppoſito, qualiter & Apoſtolus in epiſtola ad Gal. Si quis aliud euangelizauerit, ideſt, contrarium, anathema ſit. Non dicit, ſi quis addiderit. Nam ſi illud diceret, ſibi ipſi, vt ait Aug. præiudicaret, qui cupiebat venire ad quoſdam, quibus ſcribebat, ſicut ad Theſſal. vt suppleret, quæ illorum fidei deerant. Sed qui ſupplet, quod minus erat, addit, non quod inerat, tollit. Qui autem prætergreditur fidei regulam, non incedit in via, ſed recedit a via. Ad illud autem quod de euangelio opponunt, reſpondemus ita: quia cum dicat in eo veritas ſpiritum ſanctum a patre procedere, non addit ſolo, & ideo etiam a ſe procedere non negat: ſed ideo patrem tantum nominat, quia ad eũ ſolet referre etiam quod ipſius eſt, quia ab illo habet.

Gal. 1.
Theſſ. 3.

Quòd Græci in ſenſu nobiſcum conueniunt, & ſi verbis differant.

SCIENDVM eſt tamen, ꝙ Græci confitentur ſpiritum ſanctum eſſe filij: ſicut & patris: quia & Apoſtolus dicit. Spiritum filij. Et veritas in euangelio: Spiritum veritatis. Sed cum non ſit aliud ſpiritum ſanctum eſſe patris, vel filij, quam eſſe a patre & filio, etiã in hoc in eadem nobiſcum fidei ſententiam conuenire videntur, licet in verbis diſſentiant.

Gala. 4.
Iohan. 16

Auctoritatibus Græcorum oſtendit ſpiritum ſanctum etiam procedere a filio.

Vnde etiam quidam eorum catholici doctores intelligentes vnã eandemque fore ſententiam prædictorum verborum, quibus dicitur ſpiritus ſanctus procedere a filio, & eſſe filij, profeſſi ſunt ſpiritũ ſanctum etiam procedere a filio, Vnde Athanaſius in ſymbolo fidei. Spiritus ſanctus a patre, & filio, non factus, nec creatus: ſed procedens. Ecce ſpiritum ſanctum aperte dixit procedere a patre & filio. Didymus etiam eorum maximus doctor in lib. 2. de ſpiritu ſancto, ſpiritum ſanctum a filio procedere dicit. Saluator, inquit, qui eſt veritas,

Poſt medium libri
Iohan. 16
Didymus lib. codẽ.

est veritas, Non.n.loquetur a semetipso, hoc est, non sine me, & sine meo, & patris arbitrio, quia inseparabiliter est a me, & a patris voluntate; quia ex se non est, sed ex patre, & me est. Hoc .n. ipsum qd' subsistit, & loquitur, a patre, & a me illi est. Item spiritus sanctus, q. est spiritus veritatis, spiritusque sapientiæ, non potest audire a filio loquente, quæ nescit, cum hoc ipsum sit quod profertur a filio .i. procedens Deus de Deo, spiritus veritatis procedens a veritate, consolator manans ex consolatione. Nam Cyrillus episcopus in epistola Nestorio directa ait. Spiritus intelligitur per se secundum ꝙ spiritus est, & non filius: sed tamen non est alienus ab eo. Spiritus enim veritatis nominatur, & profluit ab eo sicut ex Deo patre. Io-
1.Cor.12. hannes quoque Chrys. in homilia quadam de expositione symboli sic ait: Iste est spiritus procedens de patre, & filio, qui diuidit dona propria prout vult. Idem in alia homilia. Credendum & spiritum sanctum patris esse, & filij. Istum spiritum sanctum dicimus patri, & filio coæqualem, & procedentem de patre, & filio. Hoc credite, ne
1.Cor.15. colloquia mala corrumpant bonos mores. Ecce a doctoribus Græcorum aperta habemus testimonia, quibus spiritus sanctus a patre, & filio procedere ostenditur. Omnis ergo lingua confiteatur spiritum sanctum procedere a patre, & filio.

De æterna processione spiritussancti quantum ad principium, a quo procedit.

DISTINCTIO XI.

Hic dicendum est spiritum sanctum a patre esse, & filio.

Expositio. 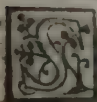
SVPRA egit Magister de processione spiritus sancti in comparatione ad ipsum procedentem. hæc est secunda pars, in qua agitur de eadem in cōparatione ad principium a quo. Et diuiditur hæc pars in duas. In prima ostendit ꝙ spiritus sanctus procedit a patre, & filio. In secunda determinat qualiter procedit ab eis. infra dis. 12. Item, quæritur cum spiritus sanctus procedat a patre, & filio. Prima pars habet quatuor. In prima ostēdit Magister per multas auctoritates, ꝙ procedit a patre, & filio. In secunda vero econtra per rationes Græcorum ostēdit, ꝙ a solo patre, ibi. Græci tamen dicunt spiritum sanctum tantum procedere a patre. In tertia auctoritates, & rōnes Græcorum soluit, & determinat ibi. Nos autem illa verba ita determinamus. In quarta ostendit confessionem fidei Græcorum implicite conuenire cum nostra. ibi. Sciendū tamen ꝙ Græci confitentur.

(Diuisio. — margin note beside "qua agitur de eadem in cōparatione")

In principalibus concilijs.

Dub. 1. Quæritur quæ sunt illa quatuor principalia concilia, & dicendum, ꝙ
Respon. 1 fuerunt quatuor concilia Apostolorū in ecclesia primitiua, vt dicit quædam glosa super actus. Primum fuit ad electionem Mathiæ. Act. 1. Secundum ad electionem septem diaconorum. Act. 7. Tertium fuit ad non imponenda legalia gentibus. Act. 15 Quartum ad tolerandum legalia ad tempus. Act. 22. Concilia vero patrū principalia apud Græcos similiter fuerūt quatuor. s. Nicęnū, Ephesinū, Calcedonense, & Cōstātinopolitanū.

Qui aliud docuerit, vel aliter prædicauerit &c.

Dub. 2. Exponit ista verba .i. contrarium docuerit, vel contrario modo &c.
2 Non vr̄ ista expositio ꝓbabilis, eo ꝙ ipse qui contradicit articulis excōmunicatꝰ est ipso iure, ergo nō oportebat

tebat per contrario dare sententiam, ergo vr̃ q̄ pro diuerso tulerunt sententiam. Præterea, vnde venit ista ex
3 positio? & quæritur quare non dixerunt. Quisquis contradixerit? Resp. dicendum, q̄ sicut dicit Ansel. Omnis veritas, sacræ scripturæ pōt dici q̄ sacræ scripturæ, non contradicit, ꝑpter suam generalitatem & dignitatem, & ideo ꝓdicta expositio habet hic locū. Nec fuit inconueniens exprimere excommunicationem hæreticorū, quia sancti patres in concilijs ordinabant quæ iuris erāt, & præterea ad terrorē est dictum, & maluerunt dicere aliud quamuis intellexerunt contrarium, vt magis cōpescerēt ora præsumptuosorum, ne adinuenirent nouitates in fide. Secundum veritatem autem excommunicationis sententia nō se extendit nisi ad contradicentes, qa non fuit eorum intentio præcludēdi viā, ad explanationem fidei faciendam maiorem, si deus alios magis illuminaret, & si hoc dixissent, cōstat quòd non bene moti fuissent, & sententia eorum merito abolenda esset.

Respon. Lib. de veritate.

Sed cum non sit aliud.

Dub. 3. Contra. aliud est dicere cappa Sortis q̄ cappa facta à Sorte, ergo similiter vr̃ in proposito. Aut si non, quæritur ratio. Resp. dicendū, q̄ genitiuus,
Respon. 4 quamuis denominetur ab habitudine principij, tamen aliam habitudinem importat, vt possessionis, sed cū in diuinis non cadit diuersitas, nec habitudo nisi originis, rōne materiæ in diuinis determinatur ad habitudinem principij, & ideo in Deo idem est dicere spiritus filij, quod spiritus procedit à filio. Præterea alia est ratio, quia spiritus, s̄m q̄ est nomen absolutum, sicut hoc nomen Deus, non habet propriæ construi cū genitiuo, quia tunc idem esset dicere spūs filij, quod Deus filij, ergo oportet quòd accipiatur spiritus, s̄m q̄ dicitur à spiratione, & sic est nomen importans originē, ergo sicut sequitur, filius patris, ergo filius qui est à patre, & ita est dicere spiritus filij, idest spiritus qui est à filio.

Non sine me, & sine meo, & patris arbitrio &c.

Videtur male dicere, quia qui habet arbitriū sup aliquid, habet dominium super illud, ergo vr̃ s̄m hoc, q̄ spiritus sanctus sit inferior filio. Si tu dicas, q̄ arbitrium dicat voluntatem, hoc nihil est, quia similiter cum vna voluntas sit triū, similiter filius non loquitur sine arbitrio spiritus sancti, & pater similiter, quod non dr̃ proprie. R n̄. dicendū, q̄ spiritus sanctus est patri, & filio cōsubstātialis, ita q̄ à patre, & filio ꝓcedit operatio, ergo spiritus sanctus cōis est patri, & filio, & similiter æque habet esse à patre, & filio, ita q̄ nō est dicere q̄ habeat locutionē propriam, nec q̄ habeat locutionē à se, & hæc duo voluit excludere dn̄s cum dixit, non loquitur à semetipso, vt excludat̃ ratio proprij, & ratio primi principij, & hoc exponens Didimus, contra propriū dicit. Nō sine me. Cōtra rōnem primi principij dicit, sine meo, & p̄ris arbitrio, & arbitriū nō importat dn̄ium, siue causalitatem, sed solum auctoritatē in patre, & filio respectu spiritus sancti, vel eius operationis. Dub. 4 5 Respon.

AD intelligentiam huius partis duo principaliter quærunt̃. Primo quæritur de processione spiritus sancti quantū ad principium, & quæritur vtrū spiritus sanctus procedat à patre, & filio. Secundo vtrum procedat à patre, & filio inquantum sunt vnum, aut inquantum sunt differentes. Art. vnic.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Spiritus sanctus procedit à patre, & à filio.

QVIA solum à patre procedant probāt Græci ratione, & auctoritate. Ratione sic. Emanatio spiritus sancti est ꝓcessio, sed processio est motus ab vno in aliū, ergo si recte processio est in diuinis,

nis, spiritus san. æterna processione procedit ab vno in alium. Si ergo procedit à filio, aut procedit in patrē, aut in aliam personam, non in patrē, quia pater nihil accipit à filio, nec in aliā personam, cum nō sit dare quartam, ergo non procedit à filio. Itē, alia ratione sic, quia spiritus sanctus procedit per modum spirationis, sicut verbū per modum locutionis, sed ita videmus in creaturis quod exitus locutionis non præcedit spirationem, nec egressus spiritus est a verbo, ergo nec in diuinis. s. s. à filio. Item, spiritus sanctus, (vt omnes dicūt) procedit per modū nexus, sed nexus tenet rōnem medij, sed si procederet à filio, teneret rationem tertij, & extremi, non medij, ergo non procedit à patre, & filio, sed à patre in filium. Itē, spiritus sanctus procedit à patre, aut sufficienter, aut non. Si nō sufficienter, & plene, ergo pater imperfectus in spirando. Si sufficienter, ergo superfluum est fieri per duo, quod potest fieri per vnum sufficienter, ergo si à filio procedit, cum procedat plene à patre, in illa summa trinitate est superfluitas, quod absurdū est. Item, hoc ipsum nituntur græci ostēdere per auctoritatem, sed nō possunt per sacræ scripturæ introductionem, ideo arguunt perpriuationem in euangelijs, & maxime in euangelijs Iohānis, & epistolis, vbi integre traditur nostra fides, sed in nullo dr̄ quòd spiritus sanctus procedat nisi à patre tm̄. Ioh. 15. Spiritum veritatis qui à patre procedit, ergo aut euangelia insufficienter fidem docent, aut spiritus san. tm̄ procedit à patre. Itē, in quatuor concilijs apud græcos celebratis, vbi fides à patribus sufficiēter est explicata, dicit, quod spiritus sanctus procedat à patre, & nihil dr̄ de filio, ergo si Deus illis sufficienter fidem reuelauit, ergo &c. Item, hunc errorem imitari nituntur per Doctores, qui non solum apud eos, sed etiā apud nos celebres sunt. Et primo per Gregorium nazanzenum. Qui dicit theologus. Filius, & spiritus sanctus geminus patris radius, vsque ad nos miserunt claritatē suam, ergo exeunt à patre, vt duo radij. Et Diony. etiam dicit in li. de diui. noml. Ex immateriali, & impartibili bono, cordialia exorta sunt lumina, loquitur de patre, ergo exeunt, vt lumina: sed talia sic se habent quod vnum non est ab altero, ergo &c. Item, Dama. expressius. Spiritum sanctum ex patre dicimus, & spiritū patris nominamus, spiritū vero sanctum ex filio nō dicimus, & tñ spiritum filij nominamus. Item, si latini hoc cognouerunt, tñ græci nō cognouerunt, aut fuit hoc scripturæ auctoritate, aut prædicatione, aut ratione, aut reuelatione. Scripturæ auctoritate non, quia eandem per omnia scripturā habet græci. Similiter nec prędicatione, quia idem doctor græcorum qui est, & latinorū, qui eis fidē perfecte tradidit scilicet Paulus Apostolus. Si ratione, sed ratione non sufficit aliquid affirmare in his quę sunt fidei. Vnde Diony. & Dam. dicunt quod nihil est dicendum, nec cogitandum de illa summa trinitate, præter id quod nos sacra eloquia docuerūt. Et Hier. Nil credatur mihi nisi confirmauero per nouum, & vetus testamentum. Si reuelatione, quæritur cui fuerit reuelatū, & cum Deus velit omnes homines saluos fieri, quare hoc non reuelauit græcis? Et iterum, quomodo constat quod hoc fuerit à Deo. Contrarium arguitur ratione ostensiua sic. Spiritus sanctus secundum omnes fideles procedit vt donum, sicut ex multis locis scripturæ probatur, & iterum omnes tam græci, quam latini dicunt spiritū sanctū à filio nobis donari, ergo omnes concedunt procedere ab vtroq;, cum non detur nisi à quo procedit. Item, spiritus sanctus secundum omnes, & sicut supra ostensum est, procedit vt amor, sed amare non tm̄ est patris, sed etiā filij, vnde & per omnia amat filius, sicut & pater, ergo si à patre amante amor procedit, eadem ratione à filio. Item, spiritus sanctus secundum omnes procedit vt nexus, sed perfectior nexus est qui ab extremo vtroque procedit, quam qui ab altero, ergo si spiritus sanctus est nexus perfectissimus, non solum à patre procedit, sed etiam à filio. Item, hoc idem ostenditur ratione ducente ad impossibile

libr. 3. de Orth. c. 1

De diui. nom. ca. 1

Super Ioā.

Fundamenta.

Caue a Sco. dist. 11. q. 2. tenet op po. Cõcor dat cũ D. Bonau. S. Thom. 4. cõt. gẽtes, cap. 24. & 1. part. q. 36. ar. 2.

Qui dicit pp actum gñandi, q filio repugnat.

hic sic. Omnis distinctio personarum in diuinis attenditur s̃m relationem, & originem, ergo si spiritus sanctus nõ procedit à filio, nec econuerso, nulla est ibi origo, ergo nulla est ibi mutua relatio, ergo nec distinctio. Itẽ, maior germanitas est inter duos, quando vnus procedit ab altero, & ambo a tertio, q̃ si vnus nihil habeat ab altero, hæc est per se nota: ergo si Spiritus sanctus non est a filio, nec econuerso, nec est perfecta vnio: ergo nec summa, nec perfecta beatitudo. Item, perfectior est expressio qñ generans cõmunicat genito non tñ substãtiã, sed etiã actũ qui naturæ geniti nõ repugnat, sed actus spirãdi nõ repugnat filio, quia nullum ex hoc incõueniens sequitur si spiret, ergo si pater hunc actũ ei nõ cõmunicat, filius non est perfecta imago. Itẽ, hoc ipsum ostenditur auctoritatibus, & primo auctoritate Apostoli Gal. iiij. Misit Deus spiritũ filij sui, &c. ergo cum pater non mittat spiritum nisi filij, idẽ est spiritus patris & filij. sed eius est spiritus a quo procedit: ergo spiritus procedit a patre & filio. Si dicas, q non sequitur, quia nõ dicitur filij, quia procedit a filio, sed quia est in filio: ergo eadẽ ratione cum filius sit in Spiritu sancto potest dici filius s.s. Item, Ioan. xv. Quem ego mittã vobis spiritũ veritatis. Ex hoc arguitur sic. Nullus mittit alium nisi habeat auctoritatem supra illum: nullus aũt habet auctoritatẽ supra aliũ, nisi aliquid tribuat ei: sed nulla persona tribuit nisi ab ipsa procedat, ergo a primo, Spiritus sanct⁹ procedit a filio. Si dicas, q a filio mittitur ex tempore, & ex tempore procedit. Cõtra. Filius nõ ideo habet auctoritatẽ, quia mittit, sed ideo mittit, quia habet auctoritatẽ: ergo ante habet auctoritatẽ, quã mittat temporaliter: ergo antequã mittat tẽporaliter, necesse est spiritum sanctũ procedere a filio: ergo &c. Item, Ioan. xvi. Ille me clarificabit, quia de meo accipiet. Ex quo arguitur sic. Quisquis est omne quod habet, est omne qđ accipit. sed Spirit⁹ sanctus cum sit Deus summe simplex, est omne qđ habet. ergo omne qđ accipit: ergo si accipit aliqđ ab aliquo, accipit esse: sed a quo accipit esse, ab illo procedit, ergo si aliqđ accipit a filio, procedit a filio. Si dicas, q accipere illud, est temporaliter: tunc obijcitur ex hoc, quia omne qđ tẽporaliter accipit, aliquid ab aliquo, mutatur &c.

RESP. dicendũ, q sicut osten- 6
sum est auctoritatibus, & rationibus fidei, veritas est, q s.s. procedit a patre & filio. Ad intelligentiam autem cõtrouersiæ Latinorũ, & Græcorum, & originẽ eius, notandũ est, q circa processionẽ Spiritus sancti de filio est duo considerare. s. articuli cognitionem, & eiusdẽ cogniti profectionẽ. In primo tota est differentia. In secũdo cõtrouersia. Cognitio autẽ huius articuli fundamentũ habet a scriptura, profectũ vel incrementũ a ratiõe, sed conseruationẽ a reuelatione. In scripturæ auctoritate, Græci & Latini conueniunt: quæ dicit. s.s. esse filij, & mitti a filio, sed in ratione, & reuelatione differũt. In ratione quidem intelligendi. Nam cũ scriptura dicat Spiritũ sanctũ procedere, Græci ad intelligendum vsi sunt alio mo-
do, & alia similitudine processionis, 7
alio modo Latini. Nã cũ processio dicatẽ in creaturis motus localis ab vno in aliũ, & dicatẽ motus causalis vnius ex alio: Græci intellexerũt processionẽ primo modo, ab vno in aliũ. Latini vero secũdo modo. & in hoc melius intellexerunt Latini q̃ Græci, qa cõparauerunt processionẽ æternam, processioni magis spirituali, & ideo magis simili cõparauerunt, & sic melius. Similiter scriptura dicit spiritũ
sanctũ per spirationẽ procedere. Sed 8
cum duplex sit spiratio. s. flatus exterioris, & amoris interioris: Græci cõparant spiritum spirationi flatus exterioris: sed Latini spirationi interioris amoris: & ideo Latini melius, quia spiritualiori, & similiori similitudini aptauerunt. Similiter cũ scri-
ptura dicat Spiritũ sanctũ p̄cedere 9
ut nexũ, & cõnexionẽ: et duplex possit esse nexus. vel sicut medium iungens alteri, vel sicut extremũ in quo coniunguntur: Græci cõparauerunt primo modo,

modo, Latini secũdo modo: & ideo spiritualiori, & similiori, quia ille nexus magis habet similitudinẽ personę: quia ergo differentiã habuerunt in ratione, & Latini spiritualius, & cõuenientius cõparauerunt: ideo ex ratione sua sunt eleuati, & p hoc ad intelligentiã scripturę dispositi, & iõ manifestã reuelatione edocti sunt de Spiritus sancti processione. Græci vero, quia similitudines differentes, & minus proprias aptabãt. iõ sunt sua ratione depressi, & non ualẽtes intelligere spiritum a verbo procedere, nec in aliũ ab æterno pcedere, ar ctauerũt scripturã ad intelligẽdũ de processione tẽporali, & iõ sibi viã reuelationis clauserũt. Hæc est ergo ratio diuersitatis in hui⁹ articuli cognitione. Cõtrouersia vero venit, ex hu

10 ius articuli professione. Professio vero articuli venit ab ecclesia latinorũ ex triplici causa, videlicet ex fidei veritate, ex periculi necessitate, ex ecclesiæ auctoritate. Fides dictabat hoc, & periculi necessitas iminebat, ne forte aliqui hoc negarent: in qđ periculum inciderunt Græci. et ecclesiæ auctoritas aderat: et ideo sine mora exprimi debebat. Negatio vero huius articuli. venit ex triplici causã. s. ex ignorantia, ex suphia, & ptinacia.

11 Ex ignorãtia, quia nec scripturã intellexerunt, nec habuerũt cõgruã rationem, nec apertã reuelationẽ. Ex suphia, quia cũ reputarent se sciolos, & vocati nõ fuerũt, noluerũt pfiteri, qđ nõ erat per eos inuentũ. Ex ptinacia, ne cõuincerẽtur, & irrationabiliter moueri uiderẽtur, inuenerũt p se rõnes cõtra veritatẽ, & ideo suã sentẽtiã defendere ausi sunt, & auctoritati ecclesiæ Romanę obuiare, & ideo facti sunt hęretici: qa negant fidei ve-

12 ritatẽ: & schismatici, qa recesserũt ab ecclesię vnitate. Sed quia mos est hæreticorũ, & schismaticorũ, cũ se nõ psit rõnib⁹ cõmunire, aduersam partẽ accusare, ideo nos accusant, & redarguũt tanq̃ curiosos, & tanq̃ excõicatos, & schismaticos. Curiosos, quia sine huius articuli pfessione salus erat; quare ergo intromiserũt se Latini hoc pquirere, qđ non fuit necessariũ? sed ad hoc patet rñsio, quia oportunũ fuit pp periculum qđ ipsi inciderunt. Similiter dicũt nos excõicatos, qa symbola corrũpimus in quibus per sanctos patres sub excõicationis pœna hoc erat prohibitũ. Et ad hoc patet rñsio per pdicta, qa nõ corrũpimus; sed pficimus: nec sententia lata est contra pficientes, sed cõtra corrũpentes. Vel potest dici sicut dicit Ansel. ꝙ nouũ edidimus: qđ quidẽ facere potuimus: quia Romana ecclesia plenitudinẽ potestatis a Petro apostolorũ principe accepit, in quã nulla patrũ sentẽtia, nec interdictũ ponere, nec arctare potuit, nec ei pиudicare, nec ligare eã ad aliqd. Similiter dicũt nos schismaticos, qa a nobis incipit diuisio. Cũ enim hoc vellemus asserere, noluimus eos vocare. Et ad hoc rñderi potest p Latinis, ꝙ eos vocare nõ fuit opportunũ, quia ecclesia sine eis hoc poterat, & qa erat laboriosum pp distantiã, erat infructuosum propter insipientiam, quia iam nõ erat in Gręcis sapientia tanta, sicut fuerat, immo ad Latinos transierat. Erat nihilominus periculosum, quia qđ pro certo habendũ erat, periculum erat ducere in dubiũ, & sic patet ꝙ friuolę sunt eorũ accusationes. Ad rõnes autẽ, intellectis quæ dicta sunt, facile est respondere.

Lib. de pcess. Spir. sanct.

13 AD illud ergo qđ obijcitur, quòd processio est ab vno in alium, dicendum, quòd verum est de processione locali, sed non est verum de processione causali, sicut infra melius patebit: cum procedere in alium, est dupliciter, aut quia in alium tẽdit sicut obiectum, & sic spiritus sanctus est amor, quo filius amat patrem: sicut econuerso. Si autem dicatur sic procedere in aliquẽ, vt ab eo recipiatur, oĩno stultus est intellectus. Est enim dicere, quòd amor, q est spiritus sanctus oriatur a patre, & subsistat in filio, sicut riuus oritur a fonte, & requiescit in lacu profundo. AD illud quod obijcitur de spiratione, quòd præcedit verbum, dicendum ꝙ verũ est de exteriori verbo, & non de interiori: & ideo non est simile. AD illud quod obijcitur de nexu, dicendum,

ꝙ nexus non habet rationem medij, sed rationem tertij, q̄q̄ aliqui voluerunt dicere, ꝙ locum tenet & medij, & tertij: & voluerunt isti sustinere opinionem Græcorum, & Latinorũ: & distinguunt duplicem modũ procedendi. s. in aliũm, & sic procedit a patre, vel ab alio, & sic procedit a patre, & filio, & istud est exuflandũ hodie: quia nõ habet intellectum sanũ, imo oĩno eodem modo procedit ab vtroque, & tamen vtriusque nexus est, sicut ponitur exemplum de duobus lignis ex quibus procederet vna flamma. AD illud quod obiicitur, ꝙ ab altero sufficienter, ergo &c. Dicendum, ꝙ istud verum esset, si essẽnt diuersa principia s. s. quod non est ve
16 rum, sicut infra patebit. Vnde sicut nõ valet hoc argumentũ, pater creat, & filius similiter, & pater est sufficiẽs in creando, ergo filius superfluit, qa sunt vnum principium in creando.
17 similiter soluendum est in proposito. AD illud quod obiicitur, ꝙ non reperitur in scriptura. Dicendum, ꝙ si verba non reperiantur, reperitur tñ sensus, sicut in obiiciendo monstratum est. Tamen argumentum nõ valet, non reperitur in scriptura, ergo non est verũ, quia scripturæ mos est, quædam tacere propter insinuandã humilitatem. vnde Dñs volens nos erudire ad humilitatem, omne quod suum est patri attribuit, sicut Iohã. 7 Mea doctrina non est m ea. Similiter dicit Iohã. 16. Qui a patre procedit, loquens de spiritu sancto, & tamen ipse subiungit, omnia quæ pater habet mea sunt, & ideo argumentũ non valet. AD illud quod obiicitur de conciliis, dicendum, ꝙ nec in conciliis illis sunt omnia instituta, quæ spectant ad mores: nec etiam omnia dicta, quæ ad fidem pertinent, sicut in symbolo quod cantatur in missa, nihil dr̃ de descensu ad inferos. Sed nunquam latuit sanctos patres processio spiritussãncti a filio, & si non latuit, quare nõ dixerunt? Credo quòd non latuit, sicut per antiquos Græcorum, quorum Magister adducit auctoritatem in litera, sed tamen non fuit expressum, quia non erat opus.

Tritum hæreticorum argumentum, nullius roboris.

Nullus enim negabat, nec negare volebat. Sed hæretici multa quæ erant implicita fidei nostræ, sua importunitate compulerunt explicare, & sic patet illud. AD illud quod obiicitur 18 de auctoritate Dionysii, & Greg. Dicendum, quòd non est oĩmoda similitudo, sed maior dissimilitudo. Attenditur autem dissimilitudo in hoc, scilicet quantum ad plenitudinẽ fontalitatis in patre, & indiuisione p̃sonarum emanantium ab eo, & in receptione influentiæ in creatura, non tñ est omnimoda similitudo quantũ ad modum emanandi, & sic patet illud. AD illud quod obiicit̃ de Dam. 19 Dicendum, ꝙ non est in ista parte ei assentiendum, sicut enim intellexi, ipse fuit in tempore quando orta est contentio. vnde non est in hoc sustinendus, quia simpliciter fuit Gręcus, Tamen ipse caute loquitur. Vnde nõ dicit ꝙ spiritus non sit a filio, sed dicit, non dicimus a filio: quia Græci non confitebantur, nec tamen negabant, sed modo eorũ maledicta progenies addidit ad paternam dementiam, & dicit, ꝙ non procedit a filio nisi temporaliter; & ideo tamquam hęreticos, & schismaticos Romana damnat eos ecclesia.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Spiritus sanctus procedit a patre, & a filio, inquantum sunt vnum in fœcunditate voluntatis, quæ vna est in patre, & filio spirantibus.

TRVM spiritus sanctus procedat a patre, & filio inquantũ sunt vnum, aut inquantum differẽtes, & ꝙ inquantum vnum, videtur per Ansel. in lib. de processione. s. s. Nullus intellectus capit s. s. esse patris, & filii, secundum ꝙ alter est pater, alter filius, sed secundum ꝙ vterque est idem Deus. Item, rõne oñdit sic. vnitas effectus est ab vnitate actus, & vnitas actus, ab vnitate potentiæ, vel subiecti, ergo cum

Fundamenta.

vna sit persona producta a patre & filio, ergo per vnum actum producitur, & per vnam potentiam, ergo spirant inquantum sunt vnum. Item, quod est a duobus inquantum duo, aut est insufficienter a quolibet, aut ab altero superflue: sed spiritus sanctus a nulla persona est insufficiēter, nec superflue, quia neutrum conuenit naturæ perfectæ, ergo &c. Item, quod est a duobus inquantum duo, est compositum, si substantialiter est ab illis: quia a duobus inquantū duo procedit vnum, & ita oportet quod illud vnum habeat differentiam, sed ss. non est compositus, ergo &c. Item, nihil vnum procedit a duobus similibus in natura inquantū duo, nisi alter sit sicut principium actiuum, alter sicut principium passiuum, siue alter, vt pater, alter, vt mater: sed hoc non est in diuinis, ergo &c. Contra.

Ad opp. qui procedit a duobus ita ꝙ ab vno principalius, q̄ ab alio, procedit inquantum sunt duo, sed spiritus sanctus principaliter procedit a patre, sicut dicit Aug. & habetur in sequenti distin. ergo &c. Item, qui procedit a duobus inquantum sunt distincti, procedit a duobus inquantum sunt duo, sed nexus nō est nisi distinctorum, ergo qui procedit, vt nexus, ꝓcedit ab eis, vt a distinctis, & ita vt a differentibus. Item, ab vnitate subiecti, est vnitas actus, sed pater, & filius sunt duo, ergo spirant duplici spiratione, ergo spiratur. ss. ab eis inquantum sunt duo, ergo &c. Item, si spirant. ss. inquantum sunt vnum, aut inquantum sunt vnum in substātia, aut in notione, aut in persona. Si inquātum sint vnum in substantia, ergo cum spiritus san. sit idē in substantia, ss. procedit a se. Si inquantum sunt idem in notione, hoc nihil est, quia non ideo spirant, quia sunt spiratores: sed econuerso. Nec inquantum sunt vnum in persona, quia in persona non vniuntur.

15. de Tri. cap. 17.

Cōcordat S. Tho. in prima par. q. 36. ar. 4.

RESP. Dicendum, ꝙ spiritus sanctus procedit a patre, & filio inquantum sunt vnum in fœcunditate voluntatis. Vna autem est in patre, & filio volūtas, quia pater, & filius sunt vna substantia. si ergo est in eis voluntatis fœcunditas, vna est fœcunditas in eis. Voluntatis autem fœcunditas est in patre, & filio, quia vterque Deus improcessibilis. Sicut enim superius dictum fuit de numero personarum, & infra melius patebit cum agetur de innascibilitate, quæ idem est in patre quod primitas, & primum, & principium sunt idem, & ratio primitatis est ratio principiandi, siue fœcunditatis. Quoniam ergo pater prior est in omni emanatione. ꝗ processione, & generatione, quia nec generatur, nec procedit. hinc est, ꝙ vtroque modo est principium. Quia vero filius prior est emanatione processionis, non generationis. quia generatur, tamen est inspirabilis, hinc est, quòd est principium spirandi, nō generandi. Quia vero. ss. neutro modo se habet, neutro modo est principium. Inde est ergo, quòd quamuis, spiritussan. a duobus procedat, quia tamen procedit non vt sunt differentes, sed vt est in eis vna fœcunditas voluntatis, patet quod spiritussan. procedit ab eis inquantū sunt vnum.

Innascibilitas idem quod primitas.

AD illud quod obiicitur ꝙ principaliter procedit a patre, dicendum quod principaliter potest dici dupliciter, aut respectu secundarij, & sic importat ordinem prioris, & posterioris; & sic ponit diuersitatem, & hoc modo non accipitur hic. Alio modo vt principalitas dicit quandā auctoritatem, sicut pater dicitur operari per filium. vnde una creatura producitur a patre per filium inquantum sunt unum, & sic intelligendum est in ꝓposito. AD illud quod obiicitur quod nexus procedit a pluribus &c. dicendum, quod ratio nexus incipit a distinctione, & tendit, siue ꝓcedit in unitatem. Vnde ultima, & completiua ratio est unitas. Licet ergo nexus sit duorum, & a duobus, si est perfectus nexus, est ab eis inquantum sunt vnum, non inquantū sunt plures. AD illud quod obiicitur, ꝙ ab unitate subiecti est vnitas actus, & a pluralitate pluralitas, dicendum, quod istud non habet instantiam ꝑm modum loquendi, quia si duo sunt termini

Non consentit vndequaque Sco. dist. 12. huius, quæst. 1, qui videt innuere, quod i eo signo originis, in quo pater ꝓcedit filium, habeatq; virtutem spiratiuam ꝑfecte possit spirare, & sic non sit necesse, quòd sit a duobus, vt sunt vnū in aliquo.

termini copulati, actus numeratus debet ei reddi, sed ſm rem distinguendum est, quia subiectũ dicitur dupliciter, aut per se & primo, aut non primo, & illud verum est de subiecto per se & primo, nõ de alio, & sic accipiendo, pater & filius nõ sunt unum principium, seu primum subiectum spirationis, quia non spirant ſm quod pater & filius, sed ſm quod i eis est una fœcunditas voluntatis, & ita inquantum vnũ. Vel aliter dicendũ, ꝙ est loqui de actu, vt est actus, vel origo, &
23 de actu vt est accidens. Si loquamur de actu vt est accidẽs, de necessitate numeratur ad numerum subiecti, quia non est unum accidens in duobus subiectis. Si autem loquamur de actu, vt est actus uel origo, sic comparatur ad subiectum vt ad principium, & sic non numeratur ad numerum subiecti secũdum quod subiectũ, sed ſm ꝙ principium. Quoniam ergo in diuinis spiratio non est accidens, sed ꝓductio, vel relatio, ideo sequitur vnitatem subiecti, vt est principium, quare pater & filius, quamuis duæ sint ꝑsonæ, tamen sunt principium unum, quia per eandem virtutẽ spirant, ideo actus non numeratur in illis, ideo spirant vna spiratione, quãuis sint duo.

Caue hic.

24 AD illud quod q̃ritur vltimo, aut inquantum unum in substantia &c. Dicendum, quod inquantum vnũ in fœcunditate voluntatis, ꝓut illa volũtas tracta est ad notionem per fœcunditatem, quę fœcunditas est ratio primitatis: quę primitas significatur per hoc quod est improcessibilis. Et hoc est quod dicit Ansel. quod pater & filius spirant ſm quod vterque est idem Deus, non ſm quod Deꝰ simpliciter, sed ſm quod Deus in vtroque, hoc est considerare voluntatem in ꝑsonis. Si ergo quæras vtrum inquantum vnum in substãtia, aut notione, aut persona, dicendum, quod responderi potest dupliciter, ſm duas opiniones prius positas de potẽtia generandi. vij. dist. quia potentia generãdi nõ differt a generatione siue paternitate, nisi in modo loquẽdi; & ita dicit notionem, scilicet personalem proprietatẽ, vt generatio, licet alio modo. Similiter isti dicunt quod fœcunditas voluntatis, siue vis spiratiua, dicit eidem notionem quam spiratio, licet alio modo, quia vis spiratiua dicit vt in ratione aptitudinis, sed spiratio in ratione actus, & ita ſm hos inquantum sunt unum notione. Alij dicũnt quod sicut potentia generãdi dicit naturam in persona, ita essentiã personaliter: sic vis spiratiua voluntatem dicit, vt volũtas est in personis in quibus est fœcunda, & ita pater & filius spirant inquantum vnum in essentia, siue natura, siue volũtate, vt dicatur ꝓprius voluntate considerata ĩ personis. Quælibet illarum positionũ mihi videtur satis probabilis.

VTRVM SPIRITVS SANCTVS prius, vel plenius procedat a patre, quàm a filio.

DISTINCTIO XII.

Argumentatio hæretici.

TEM quæritur, cum spiritus sanctus a patre procedat & a filio, vtrum prius, vel magis processerit a patre quã a filio, quod nititur hæreticus ostendere, ita dicens: Si processit spiritus sanctus a patre, processit vtique, aut nato iam filio, aut non nato filio. Si vero iam nato filio processit, ante natus est filius, quàm processerit spiritus sanctus: præcessit ergo natiuitas filij processionem spiritus sancti. Si autem processit a patre non genito filio, ante processit quàm filius genitus fuerit.

Cap. 26. Ibidem.

Responsio Augustini ad id quod primo quærebatur, scilicet an prius a patre, quàm a filio processerit.

HIS & huiusmodi quæstionibus magis laboriosis, quàm fru-

ctuosis respondet Aug. in 15. lib. de Trin. dicens: In illa summa trinitate, quæ Deus est, interualla temporum nulla sunt, per quæ posset ostendi, aut saltem requiri. vtrum prius de patre natus sit filius, & postea de ambobus processerit spiritus sanctus. Numquid ergo possumus quærere, vtrum iam processerat de patre spiritus sanctus, quando natus est filius; an nondũ processerat, & illo nato de vtroq; processit? Non possunt prorsus ibi ista quæri: vbi nihil ex tempore inchoatur, vt ex consequenti perficiatur in tempore. Ideo qui potest intelligere sine tempore generationem filij de patre, intelligat sine tempore processionem spiritus sancti de vtroque. Ecce his verbis absoluta est quęstio illa, qua quærebatur, vtrum prius processerit spiritus sanctus a patre, quàm a filio.

In fine ca. Idem.

Hic agitur de eo quod secundo quærebatur, scilicet, an plenius vel magis processerit a patre, quàm a filio.

NVNC tractandum est, quod secundo quærebatur. s. an plenius, aut magis procedat spiritus sanctus a patre, quàm a filio. Ad quod dicimus, quia sicut non ante procedit a patre, quàm a filio, ita non plenius, vel magis procedit a patre, quàm a filio. Augus. tamen in 15. de Trin. dicens, quod spiritus sanctus principaliter procedit de patre, Non frustra, inquit, in hac trinitate non dicitur verbum Dei, nisi filius: nec donum Dei, nisi spiritus sanctus, nec de quo genitum est verbum, & de quo procedit spiritus sanctus principaliter, nisi Deus pater. Ecce audistis, quia spiritus sanctus principaliter procedit a patre. Sed ne te hoc turbaret, ipse continuo ex quo sensu hoc dixerit, aperit dicens: Ideo addidi principaliter, quia & de filio spiritus sanctus procedere reperitur: sed hoc quoque illi pater dedit, non iam existenti, & nondũ habenti. Sed quicquid vnigenito verbo dedit, gignendo dedit. Sic ergo eum genuit, vt etiam de illo donum commune procederet, & spiritus sanctus spiritus esset amborum. Ecce exposuit ipsemet quomodo spiritus principaliter procedat a patre: non quia prius, vel magis procedat a patre, quàm a filio: sed quia cum procedat a filio, hoc ipsum habet filius a patre.

Cap. 17. Ex quo sensu dixerit, principaliter procedere a patre.

Ex eodem sensu etiam dicitur spiritus sanctus proprie procedere a patre.

EX eodem sensu etiam dicitur procedere proprie de patre. Vnde Hiero. in expositione catholicæ fidei Nicæniq; symboli ait: Credimus in spiritum sanctum, qui de patre procedit proprie. Itẽ Spiritum sanctum verum Deum inuenimus in scriptura, & de patre esse proprie. Et item, De patre filius, & spiritus sanctus proprie, & vere de patre procedit. Ecce aperte dicit spiritum sanctum proprie esse de patre, & proprie procedere a patre. Quòd non est ita intelligendum, tãquam prius, vel plenius a patre procedat, quàm a filio: sed quia hoc habet pater a se, non ab alio, vt de ipso sit, & procedat spiritus sanctus. Filius autem non a se, sed a patre hoc habet, vt de seipso sit, & procedat spiritus sanctus.

Tom. 4. ad Cyrillum scribẽs, in epis. cuius initium: Credimus in vnum Deum patrem.

Ex eodem sensu dicitur spiritus sanctus esse, & mitti a patre per filium.

FORTE etiam iuxta hanc intelligentiam dicitur spiritus sanctus mitti per filium, & a patre esse per filium. Vnde Hilarius ad Deum patrem de spiritu sancto,& filio loquens in 12.lib. de Trini. ait. In spiritu sancto tuo ex te profecto,& per eum misso. Item: Ante tempora vnigenitus tuus ex te natus manet, ita ꝙ ex te per eum spiritus sanctus tuus est: ꝙ & si sensu non percipiam, tamen teneo conscientia. In spiritualibus enim rebus tuis hebes sum. Item in eodem: Conserua hanc oro fidei meæ religionem, vt quod in regenerationis meæ symbolo professus sum, semper obtineam: te patrẽ scilicet,& filium tuum vna tecum adorem: spiritum sanctum tuũ, qui ex te per vnigenitũ tuum est, promerear. Ecce aperte dicit spiritum sanctum a patre per filium & mitti,& esse: quod non est intelligendum quasi a patre per filium minorẽ mittatur, vel sit, sed quia ex patre,& filio est, mittitur ab vtroque, sed hoc ipsum habet filius a patre, vt ab ipso sit, & mittatur spiritus sanctus. Hoc ergo voluit significare Hilarius distinctionem faciens in locutione, vt ostenderet in patre esse auctoritatem. Inde est etiam, quòd veritas ostendens patrem esse auctorem processionis, qua procedit spiritus a filio, dixit in euangelio, De patre procedit, cum & de patre, & filio procedat spiritus sanctus. Vnde Aug. in 15.lib. de Tri. quærit, Si de patre & filio procedit Spiritus sanctus: cur filius dixit, De patre procedit? Cur putas, nisi quia solet ad eum referre etiam qđ ipsius est, sicut & de quo ipse est: sic ait, Mea doctrina non est mea, sed eius, qui misit me? Si ergo hic intelligitur eius doctrina, quam tamen non dixit suam, sed patris: quantò magis illic intelligendus est spiritus sanctus de ipso procedere, vbi sic ait, de patre procedit, vt non diceret de me non procedit. A quo autem habet filius, vt sit Deus (est enim Deus de Deo) ab illo vtiquè habet) vt etiam de illo procedat spiritus sanctus. Et ideo spiritus sanctus vt etiam de filio procedat, sicut procedit de patre, ab ipso habet patre. Quapropter, qui potest intelligere in eo quod ait filius: Sicut habet pater vitam in semetipso, sic dedit & filio vitam habere in semetipso: non sine vita existenti iam filio vitam patrem dedisse, sed ita eum sine tempore genuisse, vt vita, quam pater filio gignendo dedit coæterna sit vitæ patris, qui dedit: intelligat etiam sicut habet pater in seipso, vt de illo procedat spiritus sanctus: sic dedisse filio, vt etiam de isto procedat idem spiritus sanctus,& vtrumque sine tempore. Ita ergo dictum est spiritum sanctum de patre procedere, vt intelligatur quod etiam procedit de filio, de patre esse,& filio. Si enim quicquid habet de patre habet filius, de patre habet vtique, vt de illo procedat spiritus sanctus, sed nulla ibi tempora cogitentur, quæ habeant prius,& posterius: quia ibi omnino nulla sunt.

[Margin notes:] In fine 12. libri. — Ibidem. — Ratio cur filius dixit de spiritu sancto. Johan. 15 a patre ꝓcedere, cũ ab vtroq; procedat. — Cap. 27. Johan. 7. — Johan. 5. Augu. lib. de Tri. 15. cap. 26.

De æterna processione s.s. qualiter a patre, & filio procedit.

DISTINCTIO XII.

Item quæritur, cum spiritusſ. procedat a patre & filio.

Expositio. HAEC est secunda pars in qua Magister determinat qualiter spiritusſ. procedit a patre & filio & hæc pars habet quatuor partes ſm quatuor quæ determinat. In prima quęrit vtrū s.s. prius procedat a patre, & determinat quod non. In secunda quærit vtrum principalius, & plenius, ibi. Nunc tractandum est. Tertio vtrum ꝓprie a patre procedat ibi. Ex eodem sensu dicitur etiā proprie procedere a patre. Quarto determinat vtrum spiritusſ. ꝓprie procedat a patre per filium ibi. Forte etiam iuxta hanc intelligentiam: ubi confirmat auctoritate Hila. quod spiritusſan. mittitur a patre per filium, & procedit.

Diuisio.

Aut a nato iam filio, aut, &c.

Dub. 1 Videtur istud argumentum necessarium, quia cuiuslibet contradictionis necessarium est alteram partem esse veram, sed natum, & non natum opponuntur contradictorie, ergo necesse est alteram partē dare quod s.s. ꝓcedat aut nato iam filio, aut nō nato, cum ergo Magister & Aug. respondeant interimendo vtrāque partē, videntur male respondere. Respō. dicendum, quod hæreticus in sua quæstione quærebat de ordine generationis filij ad processionem s.s. & quærebat de ordine ſm durationē & tempus, non secundum rationem intelligēdi, & quærebat vtrum prius natus est filius, quam processit s.s. aut ecōuerso & vtrūq; falsum erat: ideo Magister & Aug. considerantes intentionem hæretici, siue interrogationem secundum sensum i quo eam proponit, simpliciter, & bene respondent eam interimendo. Ad illud ergo quod obijcitur, qd diuisio hæretici est ꝑ contradictoria, dicendum, quod falsum est: qa propositio cōtradictoria accipitur negando compositionem principalē, sed ipse fert negationem ad compositionem non principalem, sed intellectā in hoc quod est nato, & ideo causa falsitatis semper remanet: hæc enim est falsa s.s. procedit nato filio, quia notatur quod natiuitas filij pręcedat processionē s.s. Hęc iterum est falsa: processit non nato filio: quia notatur quod natiuitas filij non fuerit simul cum processione s.s. sed hæc est vera s.s. nō processit nato prius filio, quia simul fuit natiuitas filij, & processio s.s.

Primo Periher. cap. ultimo.

Respon.

15. De trinit. ca. 26.

Quicquid unigenito uerbo dedit &c.

Videtur male dicere, qa si hoc esset verū dedit ei spirationem, ergo dedit eā gignēdo, ergo spiratio est genita; sed quicquid dicitur in diuinis cōcrete, dicitur & abstracte: sed non conuertitur, ergo si spiratio est genita, spiratio est generatio, quod est cōtra modernos omnes. Respondeo dicendum, quod defectus est in vtroque argumento, nam illud non valet, dedit generando spirationem, ergo generauit spirationem, sicut non sequitur, generando dedit filio essentiam, ergo essentia est genita. Aliqua enim per generationem dicuntur dari, quæ nō dicuntur generari. Et iterum alia rō non valet. Spiratio est genita, ergo spiratio est generatio. Sicut enim infra patebit de duabus notionib⁹ vnius personæ, verū est dicere quod vna prædicatur de altera denominatiuę, non in abstractione, & ideo non ualet illa ratio, immo est ibi accidens. Quod ergo dicitur, quicquid prædicatur denominatiue & abstracte, verum est de essentia: sed non est verum de proprietate personæ, & hoc infra patebit. Dub. 2 Respon.

Credimus in s. s. q de patre. &c.

Videtur falsum dicere, quia ꝓpriū est quod conuenit uni soli, ergo si de patre procedit proprię, non ergo de filio. Si tu dicas quod non dicitur ꝓprie contra communitatem, sed cōtra improprietatem, & ergo videtur ꝙ improprie procedat a filio. Respondetur, Dub. 3 Aristo. 1. Topicorū Respon.

dens, dicendum, quod proprie nõ dicit ꝓprietatem siue solitudinem, sed sonat auctoritatem, sicut principaliter: sicut enim pater principaliter dicitur spirare, quia hoc non habet ab alio: ita etiam proprie: quia hanc conditionem nõ habere ab alio, nulli cõicat. ita videtur dicere Magi-
4 ster. Potest tamen dici, quod vno modo proprium dicitur contra communitatem. Aliomodo cõtra improprietatem. Tertio modo accipitur pro appropriatione, & sic accipitur hic. Quamuis enim spiratio ęque vere & propriæ cõueniat patri & filio, tamẽ filius appropriat eum patri, propter auctoritatem.

Dub. 4 Per eum .s.s. tuus est.

Hilarius. Videtur Hilarius hic referens verba ad Deum male dicere, dicendo ꝑ eum, quia vt dicit Priscia, per, cũ verbis transitiuis significat sub auctoritatem: sed cum absolutis, auctoritatẽ, vt patet cum dicitur. Ego sum sapiẽs per Deũ, in Deo notatur auctoritas: cum ergo dicitur quod .s.s. est a patre per filium, in filio notatur subauctoritas.
Respon. Respondeo dicendum, quod aliqui voluerunt dicere quod hæc est impropria, Spiritussanctus est a patre per filium, siue procedit, & debet resolui in hanc, spũssanctus spiratur a patre per filium: & consentiunt rationi prædictæ: sed cum ista sit vera, creatura procedit a patre per filium: & hæc similiter, exit, vel procedit: nõ
5 video rõnẽ quare similiter illa verba Hilar. non possint proprie dici. Propterea est dicendum, quod quamuis procedere non sit verbum transitiuũ quantum ad modum significandi, qa non cõstruitur cum accusatiuo, quia tamen æquiualet transitiuo, ut cũ dicitur procedit a patre per filium, iudicandum est sicut de verbo transitiuo, & ideo dicit subauctoritatem.

Supposito ex præcedentibus q̃ spiritus sanctus procedat a patre & filio. Ad intelligẽtiam huius partis, quattuor quæruntur de processione spiritus sancti in cõparatione ad utrunque. Primo quæritur utrũ s.s. prius procedat a patre quã a filio. Secundo, vtrũ plenius a patre quam a filio. Tertio utrum procedat a patre mediante filio. Quarto, & vltimo, vtrũ ꝓcessio filii prior sit ſm ordinem intelligendi, processione spiritus sancti, vel econuerso.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Spiritus sanctus procedit prius a patre quàm a filio, auctoritate, non tempore, vel causalitate, vel origine.

QVOD pri⁹ est a pr̃e q̃ a filio sic ostẽdit. Causa prima est in qua est status. ergo & principiũ primũ in quo ẽ status, sed stat⁹ est in pr̃e, ergo pr̃ ẽ principium primum, sed primũ supponit prius, ergo prius procedit a patre q̃ a filio. Itẽ, causa prima est quæ agit alia non supposita: ergo si pater producit nõ per suppositionem alterius principij, filius per suppositionem, prius producit pater q̃ filius. Item, qđ habet aliq̃s ex se, per prius habet quã quod habet ex alio: sed producere spiritum sanctum habet pater a se, & filius a patre, ergo per prius habet pater quã filius. Contra, vbi non est ponere posterius, nec prius, quia prius respectu posterioris dicitur, sed in trinitate nõ est ponere posterius. ergo nec prius. Si ergo processio spiritus sancti a patre, & filio est æterna, patet &c. Item, vbi est ponere prius & posterius. est ponere diuersitatem principiorũ: sed pater & filius producunt spiritum sanctum inquantũ vnũ, vt supra monstratũ est, ergo non est ibi ratio prioris. Itẽ, si per prius procedit a patre quã filio, aut a filio non procedit, aut bis procedit: sed procedit a filio & non procedit bis, ergo &c. Itẽ, cõtingit intelligere prius, non intellecto posteriori, ergo si per prius ꝓcedit a patre, ergo contingit intelligere qđ procedit, non cointellecto filio.

Ad opp.

Fundamenta.

Sed cõtra. Spiritus sanct⁹ est amor veniens, & amor nectens: sed non est accipe-

accipere mutuũ amorẽ ad minus quã inter duos, ergo nec spiritus sanctus esset nisi a duobus, ergo nec ꝑ prius procedit ab vno, quam ab alio.

RESP. dicendum, ꝙ prius dicitur multipliciter. Dicitur.n. prius duratione, prius causalitate, prius origine, prius auctoritate. Et primis duobus modis prius nullo modo cadit in Deo, quia prius duratione contrarium est æternitati, prius causalitate contrarium est essentiæ vnitati. Sed prius origine quo alter ex altero, & prius auctoritate, quo alter accipit ab altero cadit ibi. Sed prius origine cadit respectu producentis, & producti, cum alter oritur ex altero. cũ vero vnum oritur a duobus non cadit ibi prius origine, quia tunc ambo sunt vnum originale principiũ, tamen cadit ibi prius auctoritate, quia quãuis pater, & filius sint vnũ in ꝓducendo, tamen hoc accipit fili⁹ a patre. Si ergo quæritur, verũ ꝑ prius procedat s.s. a patre quã a filio: si intelligatur duratione, falsum est, similiter si prius causalitate, sicut probãt primæ rõnes ad hoc inducteæ. Si autem prius auctoritate, vt prius idem sit quod principium, veritatẽ habet.

7 AD illud qđ primo obijcitur ꝙ pater est primũ principiũ & causa, dicendum, ꝙ illę rõnes habent veritatẽ vbi est pluralitas causarũ, vel principiorum, sed respectu s. s. nec est pluralitas causarum, nec principiorum.

Et Sco. inquit nõ ẽ ordo inter spirationẽ pr̃is, & filij, sed est ordo spirãtium in spirando, cum vnus habeat ab alio quod spiret.

AD illud quod obijcitur ꝙ prius habet, quod habet ex se, dicendum quòd si intelligatur prius, idest principalius, verum est, si autem alio modo, falsum, quia vnum & idem potest haberi a plurib⁹ personis, ita quòd ab vna per aliam, nec talis est prioritas aliquo trium prædictorum modorum.

8

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Spiritus sanctus non plenius procedit a patre quam a filio, neque immediatius.

TRVM plenius procedat a patre quã a filio. Et quod sic videtur, qa propter vnũquodq; , & illud magis: ergo cum filius spiret per patrẽ, quia hoc a patre, ergo pater magis spirat. Item, omnis causa prima plus influit q̃ secũda, sed pr̃ est primũ principiũ spirandi: ergo plus influit quam filius. Item, plenius procedit aliquid a quo procedit proprie & principaliter, q̃ a quo nec principaliter, nec ꝓprie, sed s.s. procedit a patre ꝓprie & principaliter, sicut dicitur in littera, & Aug. dicit, ergo &c. Itẽ, plenius ꝓcedit aliquis ab eo a quo habet qcqd habet. s.s. substantiã, & proprietatẽ, q̃ a quo non habet, sed s.s. habet a pr̃e & ꝙ sit, & ꝙ procedat a pr̃e & filio: a filio autẽ nõ habet ꝙ ꝓcedat a patre, quia tunc filius daret aliquid sibi ergo &c. Contra. si plenius a patre, ergo perfectius: ergo a filio non procedit perfectissime: ergo in trinitate est aliquid imperfectionis. Item. si plenius a patre quã a filio, plus accipit a patre, quã a filio: sed vbi est ponere plus & min⁹, ibi est diuersitas: ergo in persona. s. s. est diuersitas. Itẽ, videtur ꝙ nec principalius a patre, quia qui perfecte dat aliquid alicui, dat ei vim & iurisdictionem, siue auctoritatem, si ergo dat pater filio posse spirare: ergo dat ei auctoritatem spirandi: ergo æque principaliter procedit a filio & vt a patre.

Ad opp. Aris. post.

Auctor de causis.

Fundamenta.

RESP. dicendum, qđ s.s. dr̃ procedere a patre principaliter & per se. Principaliter, quia auctoritas est ĩ patre. Per se, quia non tantum mediante filio, sed etiam immediate: non tamen plenius procedit a patre, nec perfectius, quia plenius ponit gradũ perfectionis, ponit etiam compositionem.

nem substãtiæ in producto: quorum neutrum est in diuinis. Vnde si ponatur hæc, quod illud quod procedit ab aliquo, plenius procedit, aut non principalius, simpliciter est neganda.

AD illud ergo quod obiicitur de causa prima, & propter quod &c. Dicendum, quod sicut dictum est prius, illud solum habet locum vbi pluralitas causarum est: hic autem non est pluralitas, nec causarum, nec principiorum, ideo non habet hic locum.

9 Ad illud quod obiicitur, quod non habet .ss. a filio quod procedat a patre. Dicendum ad hoc, quod non habere a se, vel ab alio, non ponit gradũ plenitudinis. Vnde quamuis filius diuinitatem habeat a patre, tamen est perfectus Deus, vt pater, & ideo non sequitur quod, plenius a patre procedat, quia principalius. Quod obiicĩ plenius habet, quod habet essentiam & proprietatem. Responderi potest interimẽdo minorem; habet enim .ss. a filio proprietatem, licet non habeat secundum omnem respectum: habet enim processionem a filio, sed non vt

10 a patre. AD illud quod obiicitur ꝙ pater dat filio auctoritatem, dicendũ quod dando auctoritatem super .ss. nihilominus ex ipso habet auctoritatem, quia ex hoc debet filius eam referre ad patrem, quia habet a patre, & inde est, qd in filio est auctoritas,

11 & subauctoritas. Vnde etiam principaliter producit .s. sed pater principalius, quia in eo est tantum auctoritas, non subauctoritas, principalitas autem, auctoritas dicatur in diuinis.

QVAESTIO III.

CONCLVSIO.

Spiritus sanctus procedit a p̃re immediate, cũ ipse etiã spiret, licet possit dic i mediate, quia procedit a filio, qui est a p̃re.

Fundamenta.

Trum spiritus s. procedat a patre mediante filio, & quod sic videtur per Hila. xii. de tri. qui loquens ad patrem ait. Spiritus s. qui ex te per eum est prometur, ergo spiritus s. est a patre p filiũ, ergo mediante filio. Item Rich. dicit quod in diuinis est ꝓcessio immediata tantum, & mediata & immediata. Mediata tantum esse non potest, & dicit quod mediata & immediata est ꝓcessio .ss. ex patre, ergo cum nõ possit cedere medium nisi filius .ss. procedit a patre mediante filio. Item similis est processius in illa trinitate ꝓcessui imaginis creatæ, sed amor procedit a mente mediante intelligẽtia, ergo .ss. procedit a patre mediante filio. Si dicas quod non est similitudo quãtum ad hoc, ergo destruitur ratio imaginis, quia imago debet repræsentare ordinem, & originem personarum, nõ tantum numerum in personis, quia hæc etiam est in vestigio. Ricardus. 5. de Trini. cap. 8

Item si solus filius spirat ita quod non pater, tunc pater diceretur spirare, sed mediante filio, ita quod esset processio mediata tantum: ergo cum spiratio conueniat patri per se, & cõueniat ei per hoc quod est principiũ filij spirantis, ergo conuenit ei & mediate, & immediate, sed si hoc .ss. procedit a patre mediante filio. Contra, nobilius est immediatum principium, quam mediatum, sed omne nobilius est Deo tribuendum, ergo si pater est nobilissimum principium .s. ergo tantum immediate, non mediate producit per ipsum. Si tu dicas ꝙ producit simul mediate & immediate. Contra, mediatum & immediatum sunt opposita, sed opposita non sunt simul vera de eodem & respectu eiusdem, ergo impossibile est quod simul producit mediate & immediate. Ad opp.

Item sicut se habet per se ad per accidẽs, ita mediatum ad immediatum, sed Deus nullius cuius est causa per se, est causa per accidens, ergo nullius cuius est principium immediatũ, est principium mediatum. Item, magis est immediatũ, quod nullo modo recipit medium, quam quod recipit medium, sed filius nullum medium recipit inspirando, ergo immediatius ꝓducit quam producat pater: non ergo vniformiter omnino producunt, pater & filius spiritus s.

RESP. dicendum, ꝙ sicut vult

Richar.

Ibid. supra. vbi Richar. productio s.s. est mediata simul & immediata. Mediata inquantum est a filio, & filius a patre, sed immediata inquãtum ipse spiritus s. ab ipso patre spiratur. Et huius exẽplũ ponitur i exitu Abel de Adam. Abel immediate exiit de Adam, quia ipse ex lumbis suis genuit eum, nihilominus exiit mediate: quia exiit ab Eua q̃ fuit ab Adã siue de Adam deducta, & hũc modum oportuit esse in Deo propter summam germanitatem. Si enim tãtũ mediata esset processio s.s. vt tantũ esset a filio, non esset summa germanitas s.s. cum patre. Similiter si omnino immediata, vt esset a patre tantum, nõ esset summa germanitas cum filio, & sic concedendũ quod mediante filio.

13 AD illud quod obiicitur in contrarium, ꝙ nobilius est immediatum principium, dicendum, quod mediatio est tribus modis. quędã enim est mediatio quæ excludit immediationem tantum, vt quando effectus vltimus non continuatur influentiæ causæ prioris, sed per medium omnino producitur priori non cooperante, & hæc dicit ordinem, & diuersitatem agentium, & separationẽ. Alio modo dicitur mediatio prout dicit ordinẽ causarum adinuicem, non separationem in agendo, sed solum diuersitatem agẽtium, & ordinem. Tertio modo prout dicit ordinem, non tamen separationem virtutum agentiũ, nec diuersitatem. Prima mediatio nõ cadit in Deo: quia Deus est causa simpliciter prima: cuius influentia est tãta, quod nulla creatura agit aliquid eius influentia remota. & ideo nihil exit de Deo mediate tantum. Secunda mediatio cadit in Deo respectu effectus producti a causa creata, quia ibi est ordo causarum, & diuersitas virtutũ, sed tamen nõ est separatio, quia Deus intime agit, quia per seipsum agit: nihilominus per virtutem creatam quę ab ipso est. Tertia mediatio cadit in operatione diuina, in qua sunt agẽtes personæ, in quibus attenditur ordo, quia vna habet ab alia ꝙ agat: sed tamen nec est ibi virtutum diuersitas; nec separatio, vel distantia aliqua, imo vna uirtute, & æque intime agũt & sic pater mediante filio ꝓducit spiritus s. nõ quia sit medium distantiæ vel differentiæ, sed quia ꝙ filius producat hoc habet a patre, ita quod est ibi quidam ordo. Et sic patet responsio ad sequens, cum dicit, quod mediatũ & immediatum sunt opposita, verum est enim primo modo, & secundo, sed non tertio. AD illud quod 14 obiicitur, quod Deus nullius est causa per accidens, ergo nec mediate: dicendum quod per accidẽs aliquid causare derogat veritati causæ supremæ. Illius enim dicitur aliquid causa esse per accidẽs, cuius est causa per aliqd aliud, quod nõ est ab ipso, sed aliunde; si ergo Deus alicuius esset causa ꝑ accidens, non est causa vniuersalissima & prima: & ita nec nobilissima. sed mediatio non repugnat nobilitati causę supremę. Causare enim aliud per se, & per id quod ab ipso est, non dicit indignitatem: imo dignitatem, quia dignitas est nõ tantum per se aliquid posse, sed posse alii communicare: ita tamẽ quod ille sine eo nihil possit. AD illud quod vltimo obiicitur quod filius est immediatior causa. Dicendum quod nõ valet, quia ista mediatio quæ prędicta est, nõ repugnat imediationi, & ideo nõ diminuit eã.

QVAESTIO IIII.

CONCLVSIO.

Generatio filij secundum rationem intelligendi, est prior spiratione, cum filius sit principium s. s. & procedat per modum naturæ.

QVAE istarum duarum emanationum scilicet generationis, & processionis, sit prior secundum rationem intelligẽdi. Et quod generatio filij, ostenditur sic. In imagine creata sic est, quod secundum ordinem intelligendi, prior est emanatio notitiæ a mente, quam amoris, sicut vult Augustinus, quia incognita non possumus diligere, sicut dicit Augustinus in. x. de trini. ergo

Fundamenta.

ergo si ordo attenditur in imagine secundum conformitatem ad trinitatẽ increatam. ergo secundum rationem intelligendi prior est processus verbi quam amoris in diuinis, maxime cũ per imaginem creatam intelligamus trinitatem increatam. Item sicut vult Philosophus, voluntas est cuius principium est in ipso cognoscente singularia, ergo voluntas vt voluntas præsupponit, ergo emanationẽ verbi emanatio amoris. Item, omne principium secundum rationem intelligendi prius est, quàm principiatum, sed filius est principium. s. s. ergo ſm rationem intelligendi oportet þintelligere filium, q̃. s. s. ergo & generationem, quæ est emanatio filij, prius q̃ processionem, quæ est. s. s. Item, in omni agente per modum naturæ, & voluntatis, productio per modũ naturæ intelligitur ante productionem voluntatis, ergo cum pater sit natura intellectualis producens filium cõnaturalem, & per modum naturæ. & s. s. per modum voluntatis, vt supra tactum est, ergo emanatio filij prior est ſm rõnem intelligendi, emanatione spũs sancti. Contra. August. 9. de Trini. partum mentis præcedit appetitus, quo id quod nosse volumꝰ, quærendo nascitur proles ipsa notitia, ergo ante est in imagine creata appetitus, q̃ sit proles notitia, ergo ante amor q̃ verbum, ergo & processio ante generationem. Item, nullus videns rem cognoscit ipsam, nisi intentio volũtatis applicet vim cognoscentem ipsi cognoscibili, vt patet de hoĩe eunte per viam, qui cum iuit, & alibi cogitauit, perfecte nescit quo transierit, sicut dicit August. in 9. de Trini. ergo voluntas præcedit ipsam cognitionem, ergo amor verbum in creaturis, ergo pari ratione in Deo, saltem ſm intellectum. Item, sicut vult Philosophus, primum, & immediatum est idem. Vnde ipse in lib. Posteriorum diffiniens propositionem immediatam, dicit, ꝙ immediata propositio est illa, qua non est altera prior: sed æque immediate. s. s. procedit a patre, vt filius, ergo æque primo, ergo nec ſm rem. nec ſm rõnem intelligendi, generatio filij præcedit processionem. s. s. Item, quanto aliquid cõius, tanto prius est ſm rõnem intelligẽdi, sed spiratio est cõior q̃ generatio, quia conuenit patri, & filio, sed gñatio soli patri, ergo prior est secundum rationem intelligendi generatio, quam spiratio.

Aristo. de motibus anima. — Ad opp. — Aristo. de sensu, & sens. — Aristo. 1. Poster. — Caue a Scoto de primo cog.

15 RESP. Dicendum, ꝙ quicquid sit de ordine reali, đ quo infra dicet, ſm rationem intelligendi, prior est emanatio verbi, tum quia verbũ est s. s. principium, tum etiam, quia verbum procedit per modum naturæ: sed. s. s. per modum liberalis voluntatis, tum etiã, quia intelligimus emanationes in personis per emanationes repertas in imagine. In imagine autem constat, ꝙ cognitio, & intelligentia præcedit amorẽ, & voluntatẽ, non tñ volo dicere, ꝙ in diuinis sit emanatio natura posterior emanatione, sicut reperimꝰ in imagine creata.

16 AD illud ergo quod obijcitur in contrariũ, ꝙ appetitus præcedit partum mentis, dicendum, ꝙ ille appetitus habet ſm statum duplicem considerari. Vno modo ſm rõnem inhiantis, ante habitam cognitionem, Alio modo ſm rõnem complectentis, & hoc est post habitã cognitionẽ, & ſm primum statum est imperfectionis, quantum vero ad ſm, est perfectionis: & ideo quia quod perfectionis est in deo ponimus, nõ quod est imperfectionis, ideo appetitus secundo modo assimilatur. s. s. & hic tenet rõnem tertij. Et ꝙ primus sit imperfectionis: patet, quia est ignorantis, & desiderantis scientiam acquirere, quod non conuenit Deo:

17 AD illud quod obijcitur, ꝙ intẽtio præexigitur ad cognitionem, dicendum, ꝙ verum est ad cognitionem acquirẽdam, sed notitia prout est in acquirendo, non habet plenitudinẽ cum illo verbo, vt vult Aug. in 13. & 15. de Trini. AD illud quod obijcit ꝙ æque immediate procedit. s. s. dicẽdum, ꝙ verum est, sed tñ spiritussan. ita procedit immediate, quod etiam mediãte filio, & ita ex illa rõne oportet præintelligi emanationem filij.

18 AD illud quod obijcitur, ꝙ quanto aliquid

aliquid communius, tanto prius: dicendum, ꝙ verum est in absolutis: sed non tantum in respectiuis, vt in generatione, & creatione. Potest tamen dici, ꝙ istud intelligitur de eo quod est commune cōmunitate prædicationis, sed cōis spiratio est cōis cōitate non tantum prædicationis, quia dicitur de patre, & filio, sed etiā cōitate cuiusdam concordiæ, & connexionis, & tale cōmune ſm rōnem concordiæ, & amicitiæ, præsupponit concordantes, & connexos non ꝑit. & sic patet illud.

QVARE SPIRITVS SANCTVS cum sit de substantia patris nō dicatur genitus vel filius, sed tantum procedens.

DISTINCT. XIII.

POST hæc considerandum est, quantum a talibus quales nos sumus intelligi potest, cum spiritus sanctus procedat de patre, & sit de substātia patris, cur non dicatur esse natus, sed potius procedere, & cur dicatur filius. Quare autem spiritus sanctus non dicatur, vel sit natus, & ideo non sit filius. Aug. ostendit in 15. lib. de Trin. dicens: Si spiritus sanctus filius diceretur, amborum vtique filius diceretur, quod absurdissimū est. Filius quippe nullus est duorum, nisi patris, & matris. Absit autem vt inter Deum patrem, & Deum filium tale aliquid suspicemur. Absurdissimue ergo filius diceretur amborum, idest, patris, & filij. Amborum enim filius diceretur, si eum ambo & genuissent, quod abhorret omnium sanorū sensus. Non ergo ab vtroque est genitus, sed procedit ab vtroq; amborum spiritus. His verbis ostenditur, cur spiritus sanctus, cum sit de patre, non tamen dicatur genitus, vel filius. Cap. 27.

Cum spiritus sanctus non dicatur genitus, cur filius dicatur procedere.

CVM autem spiritus sanctus non dicatur genitus, sed tantum procedens, quæri solet cur filius non dicitur tantum genitus, sed & procedens, sicut ipse in euangelio Iohannis ait: Ego ex Deo processi, vel exiui, & veni in mundum. Non ergo tantum spiritus sanctus procedit a patre, sed etiam filius. Ad quod dicimus, ꝙ cum vterque procedat a patre, dissimiliter tamen. Nam spiritus sanctus, vt ait Aug. in 5. lib. de Trin. procedit a patre, non quomodo natus, sed quomodo datus, vel donum. Filius autem processit nascendo, exijt, vt genitus. Ac per hoc illud elucescit, vt potest. s. cur spiritus sanctus etiam non sit filius, cum & ipse a patre exeat. Ideo spiritus non dicitur filius, quia neque natus est sicut vnigenitus, neque factus, vt per Dei gratiam in adoptionem nasceretur, sicut nos. Iohan. 16 Cap. 14.

Quòd non potest distingui a nobis inter generationem filij, & processionem spiritus sancti.

INTER generationem vero filij, & processionem spiritus sancti, dum hic viuimus, distinguere non sufficimus. Vnde Augus. Quæstio Maxim.

Maximino

To. 6. lib. cõtra Maxi. 3. c. 14. Expõsio. Augus. q᷑ pr est auctor processionis filii & s. s. Iohan. 15 Iohan. 20

Maximino præmissam quæstionem refricanti. s. quærenti cur spiritus sanctus non diceretur filius, cum de patris esset substantia: respondens sic ait. Quæris a me si de substantia patris est filius, de substantia patris est etiã spiritus sanctus: cur vnus filius sit, & alius non sit filius. Ecce respondeo siue capias, siue non capias. De patre est filius, de patre est spiritus sanctus: sed ille genitus est, iste procedens. Ideo ille filius est patris, de quo est genitus: iste autem spiritus est vtriusque, quoniam de vtroque procedit: Sed ideo cum de illo loqueretur ait, De patre procedit, quoniam pater processionis eius auctor est, qui talem filium genuit, & gignendo ei dedit, vt etiã de ipso procederet spiritus sanctus. Nam nisi procederet etiam de ipso, nõ diceret discipulis. Accipite spiritum sanctum: eumque insufflando daret, vt a se quoque procedere significans, aperte ostenderet flando, quod spirãdo dabat occulte. Quia ergo si nasceretur, non tantum de patre, nec tantum de filio, sed de ambobus vtique nasceretur, sine dubio filius diceretur amborum. Ac per hoc, quia filius amborũ nullo modo esset; non oportuit nasci eum de ambobus. Amborum est ergo spiritus sanctus, procedendo de ambobus.

Hic dicit quòd non valet inter illa duo distinguere.

Ex eodẽ. Augu. aduersus Maximinum lib. & ca. citatis.

QVID autem inter nasci, & procedere intersit, de illa excellentissima natura loquens explicare quis potest? Non omne quod procedit, nascitur, quãuis omne procedat, quod nascitur. Sicut nõ omne quod bipes est, homo est: quãuis bipes sit omnis qui homo est Hoc scio: distinguere autem inter illam generationem, & hanc processionem nescio, non valeo, non sufficio. Ac per hoc quia & illa, & ista est ineffabilis, sicut Propheta de filio loquens ait, Generationem eius quis enarrabit? ita de spiritu sancto verissime dicitur Processionem eius quis enarrabit? Satis sit ergo nobis, quia non est a seipso filius, sed ab illo, de quo natus est: non est a seipso spiritus sanctus, sed ab illo, de quo procedit. Et quia de vtroque procedit, sicut iam ostendimus. De spiritu sancto quomodo ipse de Deo sit, nec tamen ipse filius sit, quoniam procedendo non nascendo legitur esse de Deo: iam superius, quantum visum est, disputauimus.

Esa. 32.

An spiritus sanctus debeat dici ingenitus.

NVNC considerandum est, cum spiritus sanctus non sit genitus, vtrum debeat dici ingenitus. Ad quod dicimus, spiritum sanctum nec genitum, nec ingenitum debere dici. Vnde Aug. ad Orosium ait, Spiritum sanctum nec genitum, nec ingenitum fides certa declarat, quia si dixerimus ingenitum, duos patres videbimur affirmare: si autem genitum, duos credere filios culpamur. Sicut enim solus filius dicitur genitus, ita & solus pater dicitur ingenit⁹, eo ꝙ ab alio non sit. Vnde Aug in 15. lib. de Trini. Pater, inquit, solus non est de alio. Ideo solus appellatur ingenitus, non quidem in

Tomo 4. in dialogo q. 2.

Cap. 26.

scripturis, sed in consuetudine disputantium, & de re tanta sermonem qualem valuerint proferentium. Filius autem de patre natus est: & spiritus sanctus de patre principaliter, & communiter de vtroque procedit. Ideoq; cum spiritum sanctum genitum non dicamus, dicere tamen ingenitum non audemus, ne in hoc vocabulo vel duos patres in illa Trinitate, vel duos, qui non sunt de alio, quispiam suspicetur. Ecce his verbis aperte ostendit spiritum sanctum nec genitum, nec ingenitum debere dici.

Quod Hieronymus dicit spiritum sanctum ingenitum, quod videtur prædictis aduersari.

HIERONYMVS tamen in regulis definitionum contra hæreticos, dicit spiritum sanctum ingenitum esse, his verbis, Spiritus sanctus pater non est, sed ingenitus, atque infectus. Pater non est, quia patris est, & in patre est: processionem habet ex patre, & non natiuitatem. Filius autem non est, quia genitus non est. Ecce ijs verbis dicitur spiritus sanctus esse ingenitus: quod videtur aduersari præmissis verbis Augustini.

Determinatio, in qua secundum diuersas acceptiones dicit eos locutos.

SED vt istam (quæ videtur) repugnatiam de medio abigamus, dicimus ꝙ Hierony. aliter accepit nomen ingeniti, & aliter Augus. Accepit enim Aug. ingenitum, qui, vel quod de alio non est, & secundum hoc de solo patre dicitur. Hieronymus vero ingenitum dicit, non genitum, & secundum hoc de spiritu sancto potest dici, cum spiritus sanctus non sit genitus. Lib. 5. de Tri. cap. 7

Ex verbis Hieronymi ostenditur, ex quo sensu dixit, spiritum sanctum ingenitum.

QVOD autem Hieronymus ita acceperit, ostenditur ex verbis eius, quibus in eodem tractatu vtitur, faciens talem diuisionem. Omne quod, est aut ingenitum est, aut genitum, aut factum. Est ergo quod nec natum est, nec factum: & est quod natum est, & factū non est: & est qđ nec natū est, nec factū est, & est qđ factum est, & natū non est: & est qđ factū est, & natū est, & renatum est: & est quod factum est, & natum est, & renatum non est. Nunc præpositorū singulis rebus subsistentiam destinemus. Quod ergo nec natū, nec factū est, pater est: non. n. ab alio aliquo est. Quod autē natum est, & factum non est, filius est: qui a patre genitus est, non factus. Quod iterum nec factum, nec natum est, spiritus sanctus est, qui a patre procedit. Quod etiam factum est, & natum non est, cęlum, & terra, cæteraque quæ insensibilia sunt. Quod autem factū, & natum, & renatum est, homo est. Quod verò factum est, & natū est, & renatum non est, animalia sunt. Ecce his verbis ostendit Hieronymus se ingenitum accipere, non genitum. Aliter enim non esset præmissa diuisio vera, scilicet omne quod est, aut ingenitum est, aut genitum, aut factum. Atque in diuisionis huius prosecutione, in assignatione ingeniti, vbique ponit non natum. Diuisio hæc notāda est diligenter.

De æterna processione spiritus sancti quantum ad generationem a qua distinguitur.

DISTINCTIO XIII.

Post hæc considerandum, &c.

Expositio. VPRA egit Magister de processione per comparationem ad illum ad quem, & a quo est. Hic tertio loco agit de ipsa ſm comparationem, & generationē. a qua differt. Et hæc pars habet duas ptes. In prima Magr quærit, & determinat vtrum. s. s. debeat dici genitus. In secunda vtrum debeat dici ingenitus. ibi. Nunc considerandum est cū. s. s. non sit genit⁹. Itē, prima pars habet quatuor. In prima ostendit, ꝙ s. s. nō debeat dici natus, vel genitus, vel filius. In secunda ostendit, ꝙ cū s. s. non dicatur genitus, cur filius, q̄ dr̄ genitus, etiam dicitur procedere. ibi. cum autem. s. s. non dicatur genitus, & ratio est, ꝙ aliter dicitur filius procedere, q̄. s. s. In tertia vero tentat assignare differentiam inter generationem, & processionem. ibi. Inter generationem vero filij, & processionem, &c. In quarta vero, & vltima ostendit humanam insufficientiā ad illam differentiam indagandam. ibi. Quid autem inter nasci, & procedere intersit. Similiter secūda pars in qua Magister quærit, & determinat, vtrum. s. s. debeat dici ingenitus. habet quatuor partes. In prima ostēdit Magister, & probat auctoritate Aug. ꝙ spūsſan. non debet dici ingenitus. In secunda vero ostendit contrarium auctoritate Hierony. ꝙ debet dici ingenitus, & ponitur. ibi. Hierony. tamē in regulis distinctionum &c. In tertia vero prædictam controuersiā determinat per distinctionē. ibi. Sed vt istā, quæ videtur repugnantiam. In quarta auctoritate Hiero. confirmat suā solutionem. ibi. Quod autē Hiero. ita acceperit, &c.

Diuisio.

Si spiritus sanctus filius diceretur, amborū vtiq; fili⁹ diceret.

Dub. 1 Videtur ista ratio Augusti. magis ad oppositum, q̄ ad propositum, ex hoc enim similior esset generationi in creaturis, q̄ est ex duobus. Respō. dicēdum, ꝙ quāuis similior sit quātum ad dualitatem producentium, non tamen quantum ad modū producendi posset esse similitudo, quia sic oporteret, ꝙ altera personarum esset principium passiuum, quantum autem ad hoc nō pōt esse similitudo. Respon.

Nam spiritus sanctus, &c.

Dub. 2 Videtur male dicere, quia cum nō sit datus nisi ex tempore, videtur ꝙ non procedit nisi ex tēpore. Resp. sicut infra patebit, si intelligitur de pcessione tēporali, datus dicit actum. Si autem de æterna, datus dicit aptitudinem. Respon. Item, quæritur de hoc, vn de Aug. respondet Maximino præmissam quæstionem refricanti sic. Spiritus san. est Deus, & non est Deus nascendo, ergo nō Deus naturaliter, ergo adoptiue. & quòd hoc argumētum sit bonum, videtur, quia quod inest alicui naturaliter, inest ei a natiuitate, ergo quod non inest a natiuitate, non inest naturaliter, ergo cum. s. s. non procedat vt natus, non inest ei esse Deum a natiuitate, ergo non est Deus naturaliter. Respon. dicendum ad hoc ſm Aug. ꝙ argumentum istud non valet, nisi in eis, quæ generantur, in alijs non. Et hoc patet, quia Adam erat homo natura, sicut vnusquisque nostrum, & tamen ipse habuit per creationem, qđ nos habemus per generationem, sic De⁹ pater cōicat naturam suā s. s. per spirationem, sicut filio per gn̄ationem. Dub. 3 Respon.

Pater processionis eius, &c.

Dub. 4 Videtur male dicere, quia aut hoc quod est auctor dicit essentiam, aut notionem. Non essentiam, quia tunc diceretur de. s. s. Si notionem, quæro quam. Non innascibilitatem, quia illa non dicit respectum ad processionem. Item, non ad gn̄ationem, nec ad spirationem, quia nihil esset dictu vt videtur. Item; quæritur vtrum pater posset dici auctor generationis. Et ꝙ non videtur, quia pater dicitur auctor filij, ergo sicut supra dixit

Hila.

Hila. dist.9. sensus est, idest genitor filij, ergo tunc idem esset dicere est 3 auctor generationis, quod genitor.

Respon. Respon. dicendum, ꝙ auctor dicit in patre fontalem plenitudinem, quia ipse non est ab alio, sed alij ab ipso, & inde dicit (vt credo) eandem notionem, quam dicit innascibilis, sed differenti modo. Quia innascibilis dicit priuationem prioris, sed auctor dicit fœcunditatem, & plenitudinē respectu procedentium ab ipso, quā habet non aliunde, & ideo dr̄ auctor ab auctoritate. Auctoritas autē est in patre: quia quod habet, ab alio non habet, & hoc est, quòd est innascibilis, & ita patet, quòd potest dici auctor oīum personarum, quæ sunt ab ipso. Ex his patet responsio. Dico.n. quòd dicit eandem notionem quam innascibibilitas, sed alio modo. Ex hoc patet, quòd nunquam dicitur filius auctor spirationis, quamuis spiret: quia non habet a se, sed ab alio: vnde auctor proprie dicitur principium alterius non ab alio.

Distinguere inter illam generationem, & istam processionem nescio.

Dub.5. Videtur talis ignorantia esse peccatum, quia distinctio personarum de necessitate est fidei, & salutis: sed qui ignorat ea, quæ sunt de necessitate fidei damnabiliter ignorat, ergo &c.

Respon. Respon. Dicendum, ꝙ du-
4 plex est scire. s. si est, & sicuti est. Scire si est, hoc modo certitudinaliter credere distinctionem de necessitate salutis est large sumpto scire. Scire autem sicuti est non pertinet ad statum meriti, sed pręmij, & de hac sciētia loquitur hic Magister, & August. Et nota, quòd tria dicit. Nescio, quātum ad habitum scientiæ: non valeo, quantum ad ingenium: non sufficio: quantum ad vtrumque. Ideo obijcitur de hoc quod dicit appellatur ingenitus, non quidem in scripturis, sed in consuetudine disputantium.

Dub.6. Contra. Diony. Non est audendum aliquid dicere de illa superſubstantiali, & sancta trinitate, præter ea, quæ diuinitus nobis ex sacris eloquijs clara erunt, ergo male fecerunt, qui nomen hoc inuenerunt. (Dionysius cap. 1. de diui. noī.)

Respon. Respon. quamuis istud verbum non dicatur in scripturis, dicitur tamen verbi huius intellectus; & quia verbum non est profanum, nec errori coniunctum, cum intellectus verbi ex scriptura, & fide habeatur, nō fuit contra fas illud Deo attribuere, vt ipsam trinitatem cōferendo apertius possimus intelligere.

Et aliter Augustinus.

Dub. 7. Hoc non videtur verum, quia hoc modo ingenitum conuenit essentiæ, 5
ergo non est patris proprium.

Respon. Resp. Dicendum, quòd licet Magister dicat intellectum August. tamen non totum. Ingenitum enim secundum ꝙ dicitur proprietas patris priuat esse ab alio, nec hoc sufficit ad hoc vt sit notio, nisi etiam consequenter dicat, ꝙ alius sit ab ipso, quia sicut obiectū est, non esse ab alio, siue non generari, conuenit essentiæ.

Et est quod natum est, & factum non est.

Obijcit Arrius, ꝙ duodecim sunt 6
modi generationis, quorum quolibet dato, sequitur, ꝙ filius non tm̄ natus, sed etiā factus est, & hos modos ponit disputans contra Victorianū. Primus modus est per defluxū lineæ a puncto. Secundus est penes emissionem radij a sole, vel ab alio luminoso corpore. Tertius est penes sigillationem caracteris, sicut figura fit in cera a sigillo. Quartus est penes immissionem, vt quādo a Deo datur bona voluntas. Quintus est penes exitū proprietatis, vel accidentis a principiis subiecti; quę sunt materia & forma. Sextus est penes intentionis, siue speciei abstractionē, sicut species rerum generatur in anima. Septimus est penes excitationem, sicut liberum arbitrium excitatum a gratia procedit in bona opera. Octauus est penes transfigurationem, sicut ex ęre fit statua, vel sicut in figura incisionis. Nonus est penes productionem, sicut a primo mouēte immobili producitur

motus. Decimus, est penes exitū specierū in genere per differentias diuidētes genus & constituentes speciē. Vndecimus, est penes ideationem, sicut arca exterior, ab arca quæ est in mente artificis. Duodecimus, est penes nascentiam, vt homo generatū ab homine. Quocūque autem prædictorum modorum generetur filius, non tantum genitus est, sed etiam factus est. Ad hoc est respōsio, quia aut Arrius accipit generationem cōmuniter ad creatam & diuinam, aut specialiter in creatura. Si communiter, tunc dico, quod insufficiēter diuidit, quia vltra istos modos ē generatio filij a patre secundū modum singularem, qui est de tota substantia generātis, sicut supra dictum fuit. ix. dist. vbi, quia non potest esse mutatio, nullo modo potest esse factio. Si autē diuidat generationem vt est ī creaturis. Dicendum, quod diuisio illa insufficiens est adhuc, quia omittit generationem æquiuocam, quæ est secundū putrefactionē. Sed esto quod cōprehendat eam sub generatione quæ est secundum nascentiam, tamen adhuc non valet ad propositum, quod si nō generatur sicut creatura dicitur generari, nullo modo generatur, quāuis enim creatura sit Deo similis: tamen plus est dissimilis quam similis, sicut dicit Augu. xv. de triñ. & Hilarius. Similiter cum omnis comparatio inferiorum plus habeatur hominib⁹ vtilis quam Deo apta: & ideo hæretici errauerunt qui credebant omnino esse in Deo, sicut videbant in creatura, & hoc bene tāgitur in glo. super primū ad Hebræ. vbi dicitur. Non possunt temporalia cōparari æternis integra collatione, sed aliqua tenui similitudine. & ideo sicut supra ostensum est, secundum diuersas conditiones, diuersę generationes illam rēpresentāt. Ratione enim conformitatis est similis generationi verbi a mente. Ratione coæquitatis, similis generationi splēdoris a sole, siue de luce. Ratione æqualitatis, generationi viuētis de viuēte.

Hic videtū sub innuere generationē æternam esse æquiuoce generationē cū humana: quare caue a Franc. de Mairo. 1. sent. dist. 4. q. 5. Art. vnic.

AD intelligentiā eorū quæ dīr in littera, quatuor quærūtur. Primo quærit̄ vtrū in diuinis sit ponere processionē. Secundo vtrū processio Spiritus sancti sit generatio. Tertio vtrū processio Spiritus sancti realiter differat a gñatione. Quarto vtrū s.s. debeat dici ingenit⁹ aut nō.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Processio in diuinis ponēda est, cū sit ibi respectus principii, à quo, & respectus termini ad quem, quanquam elongatio nō adsit, quæ ex accidenti processioni contingit.

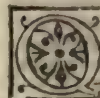

QVOD processio sit ponenda in diuinis, ondit primo auctoritate Ioh. xv. vbi dicit saluator. Mittā vobis spiritū veritatis qui a pr̄e procedit. Si ergo veritas nō dicit nisi verū, & verba Dei nō loquit̄ nisi proprie vera: ergo proprie est pcessio in diuinis. Itē, in diuinis verissime est origo: ergo & productio, sed omni productioni actiuæ respondet productio passiua: sed productio passiua est processio: ergo a primo ad vltimum in diuinis vere & proprie est processio. Itē, amor noster & est amor, & ab alio, & exit⁹ eius ab alio, vere & proprie exprimimit̄ in verbo pcedēdi, cū ergo amor diuinus, q est s.s. vere & pprie amor sit, & ab alio sit, sicut nomē amoris ei cōpetit proprijssime, ita videt̄ ei conuenire & processio. Itē, ad cōpletā rōnem processiōis ista duo requirunt̄, q̄ sit ab alio, & in aliū tēdat: sed amor qui est s.s. nō procedit a pr̄e inquātū amat se, nec a filio inquantū amat se: sed inquantū vnus amat alterū, quia nexus est. ergo s.s. est amor quo amās tēdit in aliū., & ista duo cōplectūtur rōnem pcessionis perfectæ: ergo processio est in diuinis. Cōtra. pcessio de ratione sui nominis dicit elongationē, & recessionē. Vnde pcessio quasi procul cessio, sicut præcessio dicit antecessionē. Sed sicut in diuinis nō est antecessio pp summā simultatē, ita nō est elōgatio pp summā vnitatē: ergo sicut in diuinis nō ponitur nomē pre-

Fundamenta.

Ad opp.

processionis, ita nō debet poni nomē processionis. Itē, in creaturis processio de rōne sui generis dicit motum, & ita indigentiā, & imperfectionem: sed nullū tale nomen debet trāsferri ad Deū: ergo nec processio. Itē, creatio dicit specialē differentiā processionis, & differentiā addentem nobilitatem: quia dicit egressum rei a creatore qui est causa nobilissima: sed creatio passiua nullo modo reperit in diuinis, nulla enim persona dicit crea-
7 ri: ergo pari rōne nec processio. Itē, processio in creaturis nō dicitur nisi dupliciter, videlicet localis, & causalis. Localis quæ est in motu progressiuo. Causalis, quæ est effectus a causa. sed localis nō potest transferri ad diuina, quia nulla mutatio fm locū, nec in generali, nec in speciali, cadit in Deo: & ꝑterea cū talis sit ab vno in aliū, oporteret ponere, ꝙ spiritusſ. æternaliter nō procederet a p̄re & filio: non ergo inuenitur processio localis: sed hæc nobilior est q̄ causalis, quia ista est entis completi & a principio intrinseco: ergo ꝑ locū a maiori, nec causalis inuenitur in Deo, & ita nullus modus processionis repit.

RESP. dicendum, ꝙ processio in creaturis dicit respectū ad principiū a quo, vt radius dicitur ꝓcedere a sole, siue flos ab arbore, & ꝙ dicit motū, hoc accidit ei. Et similiter rōne nominis dicit respectū ad terminū ad quē, & ꝙ dicit elongationē, hoc accidit ei. Qm̄ ergo in diuinis vterq; respectus reperitur: Nā ꝑsona procedens respectū habet ad principium a quo, vt amor procedēs ab amante respectū habet ad amatū, amor. s. ille q est nexus & charitas, ideo vere, & ꝓprie, & perfectæ ratio processionis inuenitur in diuinis, vnde cōcedendæ sunt rationes ad hoc adductæ.

8 AD illud ergo qđ obiicit in contrariū, ꝙ processio dicit elongationē, dicendū, ꝙ hoc verū est in creaturis, in quibus per appropriationē ad terminum ad quē fit elongatio à termino a quo, ꝓpter sui finitatē, & circūscriptionē, & distantiā, & sic nō est in Deo. AD illud qđ obijcitur, ꝙ ꝓ-
9 cessio dicit motū in creaturis, dicēdū, ꝙ nō transfertur rōne motus, sed rōne duplicis respectus, qui quāuis non posset esse in creaturis sine motu ꝑ imperfectionem, nihilominus est in creatore. AD illud qđ obijcitur de 10
creatione, dicendū, ꝙ creatio de principali impositione dicit exitū de nihilo, & ideo nullo modo significatū eiꝰ potest in Deo saluari, nec ꝓprie, nec trānsumptiue, nō sic autē est de generatiōe & processione. AD illud qđ 11
obijcitur, ꝙ nec causalis, nec localis, dicendū, ꝙ imo ad modum causalis. Et causalis vno modo conuenientiā habet cū locali; nā causalis ꝓcessio vno modo terminatur in procedente, & ita, ꝙ nihil vltra respicit, vt cum dicitur, filius ꝓcedit a patre. Alio modo prout effectꝰ respicit aliquē vt terminū, & sic procedit amor ab amāte in amatū, & aliquo modo cōuenit cū ꝓcessione locali. quia respicit terminū ad quē. Aliquo modo differt, qa nō respicit tanquā in illo recipiatur, sed tanquā obiectū, & qm̄ respectꝰ, & emanatio vere reperiūtur in diuinis, hinc est, ꝙ illa emanatio dicitur ad similitudinē emanationis causalis, sed similitudo localis processionis ibi nō cadit, nisi longinque, & ideo Græci decepti sunt. Et ad illud, ꝙ processio 12
localis est perfectior, dicendū, ꝙ processio localis semꝑ habet imperfectionē coniunctam rōne nominis, non sic originalis: & verum est, ꝙ perfectior est inter motus, sed processio in diuinis nō dicit motum: sed originē sine motu, & mutatione, sicut supra dictum est de generatione.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Quemadmodum Spiritus sanctus non est filius, sic s.s. processio non est generatio.

TRVM processio spiritus sancti sit generatio. Et ꝙ non videtur. Aug. de trin. xv. Sicut filio præstat essentiā sine vllo initio temporis, & sine vlla mutatione generatio, sic spiritui sancto

Fundamenta.

processio · ergo si non est idem quod præstat essentiã duabus personis &c. Item, hoc ipsum videtur rõne, quia gñatio est emanatio ꝭm modũ fœcũditatis naturæ, sed sicut supra probatum, est s.s. procedit per modũ liberalitatis & amoris: ergo nõ generatur: ergo generatio nõ est processio. Itẽ, nihil vnum exit a duobus similibus per viã generationis, nisi alter sit vt pr̃, alter vt mater, alter vt principiũ actiuũ, alter vt principiũ passiuum: sed s.s. ꝓcedit a duobus similibus: ergo si per viã generationis, alter est ei vt pater, alter vt mater, qđ omnino absurdum est. Itẽ, filius est sua generatio, & s.s. est sua processio: ergo si procedere esset generari, spiritus sanctus esset filius: sed Spiritus sanctus procedit a filio, & dicitur spiritus filij, sicut filius dicitur patris: ergo si filius non est pr̃, nec spiritussanctꝰ est filius: ergo nec processio est generatio.

Ad oppo. Contra, in his inferioribus generatio est motus ad substãtiam. Vnde generatio est substãtię productio: sed processio spiritus s.s. est substantiæ ꝭm hypostasim productio: ergo est generatio. Item, generare sic diffinitur a

13 lib. 2. c. 8. Damas. Generare est sibi similem in substantia producere, sed spiratione vel processione producitur spiritus similis in natura, ergo & ꝓcessio est generatio.

Arist. 5. Phy. 4 Item, actiones & mutationes denominantur a termino, ergo quęcunque cõueniunt in eo quod habetur per emanationem, cõueniũt in modo emanãdi, sed filiꝰ, & spiritus s.s. conueniunt in substantia quã habẽt per emanationem, ergo conueniunt in emanatione, ergo si modus emanãdi filij est generatio, & spiritus s.s. similiter. Item, productio est superius ad generationem: sed quæcunque producuntur, procedunt, ergo processio est superius ad generationem, ergo generatio est processio, ergo pari ratione processio est generatio. Si dicas, quod processio appropriatur spiritui s. quęro rationẽ. & videtur quod magis debeat appropriari filio, qa si rõ ꝓcedẽdi secundum rationem intelligendi per prius est in filio, ergo processio magis debet ei appropriari. Item, si generans est spirans, ergo genitus est spiratus, & econuerso, sed spiratio passiua est processio, ergo &c.

RESP. dicendum, ꝙ sicut spiritus sanctus non est filius, ita nec ꝓcessio spiritus sancti est generatio.

AD illud ergo qđ obijcitur in contrariũ, ꝙ generatio est productio substantiæ, dicẽdũ, ꝙ est producere substãtiã similẽ ꝭm volũtatẽ, & est ꝓducere substãtiã similẽ ꝑter naturã, & ẽ producere substantiã similẽ per modum naturæ. 14 Isti tres modi distinguũtur, & diuersi, & separabiles sunt quantũ est de se: quod patet, quia in productione Adã fuit substantię productio, & tñ nõ fuit gñatio. Deus.n. nõ gñauit Adam, sed creauit. In productione Euę de Adã, fuit similis substantiæ productio: nõ tñ generatio, quia Adam nõ genuit Euam. Sed in productione Abel fuit substãtiæ ꝓductio ꝭm viam naturæ, & ideo fuit ibi generatio ꝭm rem: ergo isti tres modi distinguuntur in Deo. Tamẽ in actione creaturæ non distinguuntur: quia creatura nõ potest substantiam producere nisi similem, & hoc per virtutẽ naturalem. Et ratio huius est imperfectio potentiæ, & limitatio in creatura, sed in Deo est summa potentia, & ideo in eius operatione isti tres modi habẽt distinctionem. Ideo quamuis in istis inferioribus gratia materiæ sit cõpleta ratio generationis, productio substantiæ similis, vel productio substantiæ, nõ tamen in diuinis, imo oportet addi, per modum fœcunditatis naturæ. Et quia ista cõditio defecit in productione spiritussancti, patet, ꝙ non sequitur. AD illud quod obijcitur, ꝙ simile habet vtique emanationẽ: dicendum. ꝙ differt emanatio in his inferioribus, & in Deo, quia in his inferioribus terminatur ad essentiã vel substantiam, quæ multiplicatur: sed in diuinis terminatũ ad hypostases. qm̃ ergo hypostasis ad quã terminatur processio, est amor, hypostasis, ad quam terminatur gñatio, est imago: & amoris, & nexus est spirari, non generari: ecõuerso: imaginis est generari, nõ spirari: cũ nõ sit cõsimilis 15

16 lis ratio, ꝓpria hypostasum ſm se. nec erit consimilis emanatio, ipse uero procedit, ac si ad substantiā proprie terminaretur. AD illud qđ obijcitur ꝙ processio est cōe generatiōi. Dicendum, ꝙ est cōe generationi, & processioni proprie dictæ, & nos hic loquimur de processione prout tantum spiritui sancto conuenit, sic autem non est communis, nec hoc modo prædicatur, nec subiicitur, nec est
17 intelligenda ibi communitas rei, sed solū proportionis, siue modi loquendi. Quod ergo quæritur, quare magis spiritui sancto appropriatur. Quidā voluerunt dicere, quod sicut hoc nomen proprium, cōmune est diffinitioni, & proprie passioni, tamē quia diffinitio addit supra nomen proprii, ꝓpria passio non ideo diffinitio habet nomen, propria passio non, sed nomen commune retinuit, sic, & dicunt in proposito. Sed hoc est absurdum dicere, quod spiritus non habet proprium, & singularem modum emanandi sicut filius. Ideo volunt alii, quod addit alium modum, sed quia ille modus in creaturis non est, quia aut raro, aut nunquā procedit aliqua hypostasis aliter quā ꝑ generationem, ideo sacri doctores nolūt nomē propriū, vel nouum fingere, sed magis cōe appropriare. Sed illud adhuc nō videtur verū, quia sicut emanatio filij rectæ exprimitur verbo generandi, ita emanatio spiritus verbo spirādi. Et propter hoc aliter dicendum, quia sicut pater dr̄ ingenitus, quia ab eo remouetur omnis generatio, quia nec generatur, nec est a generato, similiter ecōuerso, ꝓcessio ꝓprie de eo dicitur, in quo est omnino ratio ꝓcedendi, & talis est s. s. quia ꝓcedit, & est a procedente: nō sic autem filius, ideo spiritui sancto attribuitur. Aliter potest dici, ꝙ completa ratio processionis cōsistit in cōparatione ad principium a quo, & ad terminū ad quē, & quia spiritus in sua emanatione, quia nexus est, vtrūque respicit, filius alterum, ideo cōpletissima ratio huius nominis reperitur in spiritu sancto, quāuis aliquo modo reperiatur in filio, & ideo spiritui sancto appropriatꝰ. AD illud qđ obijcit vltimo, ꝙ generās est spirans, dicēdum, ꝙ illa prædicatio nō est formalis, sed solum rōne suppositi, & quia vna persona, siue vnū suppositū pōt generare & spirare, ideo hæc est vera, generans est spirans, sed nulla persona vnica potest simul pluribus modis emanare, ideo nō sequātur, ꝙ genitus sit spiratus.

Aristo. 1. Topicorū cap. 4.

QVAESTIO III.

CONCLVSIO.

Generatio & spiratio non tantū ratione, dicendi differunt, sed secundum differentiam habitudinis, & originis etiam, quæ vnitati essentiæ nō repugnat.

TRVM processio spiritus sancti realiter differat a generatione filij, an solum ſm rōnem intelligendi. Et, ꝙ realiter videtur. Personæ differunt ſm suas emanationes, cū personæ realiter differant, non tm̄ intellectualiter, quia omni intellectu circūscripto, adhuc remanet trinitas: ergo emanationes quæ sunt processio & generatio, differunt realiter. Item, quæ, sunt a diuersis principijs, realiter differunt, sed generatio est ab vno in diuinis, processio spiritus sancti a duobus, q. a p̄re & filio: ergo realiter differūt. Itē, ſm rem & veritatem aliquorum est principium diuina substantia, vt voluntas, quorū non est principium ut natura: sicut patet, quia creaturæ sunt a Deo agente per modū volūtatis, non ꝑ modū naturæ, si ergo processio est voluntatis ꝑ modū voluntatis, generatio ꝑ modū naturæ, vt naturę: processio & gñatio realiter differunt. Itē, in imagine creata egressus verbi, & egressus amoris distinguuntur, quia differūt realiter: hoc enim perfectionis est, quia ex hoc faciunt imaginis trinitatem: sed ſm, ꝙ differunt essentialiter, hoc est imperfectionis, sed omne qđ perfectionis est, ponendū est in diuinis: ergo processio & generatio realiter differunt, quāuis non essentialiter. Contra

Fundamenta.

Ad opp.

tra. pater ſpirat, & generat. Aut ergo inquantũ vnus, aut inquantũ plures, vel plura. Si inquantũ plures, vel plura, ſic pater eſt compoſitus. Si inquantũ vnus, ſed quia pater & filiꝰ ſpirant inquantũ vnũ, non ſunt duæ ſpirationes, ſed vna: ergo ſimiliter ſi pater ſpirat, & generat inquantum vnum, ſpiratio & gñatio eſt vna productio. Item, ſm omnes verum eſt, ꝙ pater rõne fœcunditatis naturæ intellectualis generat, rõne fœcunditatis volũtatis ſpirat: ſed in Deo idem eſt voluntas & natura: ergo &c. Itẽ, emanationes patris penes terminos diſtinguũtur, ſed pr̃ oĩno idem, totũ qđ dat filio p gñationẽ, dat ſpũi ſancto p ꝓceſſionẽ: ergo ſpiratio & gñatio ſunt omnino vna emanatio. Itẽ, hoc ipſum oſtenditur per impoſſibile. Si differũt, aut ſeipſis, aut aliis. Nõ ſeipſis, qa emanationes nec ſunt a ſe, nec ad ſe, ergo ſi vnum quodque diſtinguitur p illud qđ eſt, vel a quo, emanationes huiuſmodi ſeipſis non diſtinguũtur. Si aliis, aut eſſentia, aut notiõe, aut pſona. Nõ eſſentia, cõſtat, qa illa nõ diſtinguit̃, nec diſtinguit. Nõ pſona, qa eius eſt diſtingui, nõ diſtinguere. ergo ſi differant, hoc erit aliis notionibꝰ, & ſimiliter erit quærere de illis aliis, & ſic in infinitũ, ergo &c. Itẽ, ſi differũt, aut differentia ſubſtantiali, aut accidentali. Non ſubſtantiali, quia talis differentia nõ eſt in diuinis. Nõ accidẽtali, qa in Deo non eſt accidens, ergo &c. Item, plus differt filius a creatura, quam a ſpiritu ſancto, ergo plus differt generatio a creatione, quam proceſſione. Sed generatio non diſtinguitur a creatione, ergo nec a proceſſione. Probatio mediæ, creatio eſt diuina eſſentia, ſed perſona & eſſentia non diſtinguuntur abinuicẽ, ergo nec gñatio & creatio.

RESP. dicendum, quod generatio & ſpiratio ſiue proceſſio, differũt non tantum ſecundum rationem dicendi, ſed etiam ſecundum differentiã originis, & habitudinis, quia diuerſus eſt modus ſe habendi, & differens modus originis, talis autem differentia vnitati eſſentię nõ repugnat. Si autem quæratur ratione differentiæ harum emanationum, dicendum, quod prima ratio differendi non poteſt aſſignari a parte terminorum. Termini enim ſunt perſonæ quæ nõ important rationẽ differẽdi actiue, ſed paſſiue. Si ergo perſonæ differunt, quare, & in quibus differant, ſi oſtendere voluerimus, neceſſe eſt redire ad emanationes, & relationes, quæ ſunt generatio & proceſſio, & ita in hac aſſignatione erit circulus. Similiter ex parte principiorum. Si enim dicatur quod differant hæ duæ emanationes ſecundum fœcunditatem duplicem, naturę & voluntatis, quæro, quomodo differat fœcunditas a fœcunditate. Si dicas, quod fœcunditas naturę eſt in ſolo patre, volũtatis in patre & filio, hoc vlteriorem habet quæſtionẽ vnde veniat hæc differentia. & oportet ad hoc venire, quod fœcũditas naturæ eſt in vno, quia imago procedens per illam, nata eſt eſſe ſolum ab vno, fœcunditas volũtatis in duobus: qa nexus ſiue proceſſio per modum nexus, eſt in duobus, & ita redit differentia in primũ, & eſt ibi rõ circularis: ergo patet ſecundum hoc, quod harũ emanationum differentia prima, nec eſt ſumẽda a parte termini, nec a parte principij. Et ideo notãdum, quod 19
eſt loqui de huiuſmodi emanationibus quantum ad eſſe, & quantum ad diſtingui. Si quantum ad eſſe, ſic habent rationem eſſendi a ſuis perfectis principiis, & fœcũdis. Quia enim in Deo eſt perfectiſſima natura, & natura vera: ideo perfecta, & vera fœcunditas in hypoſtaſi quæ habet rationẽ principij. Et quia vera, & perfecta, & propria eſt fœcunnditas naturę, ideo veram, & propriam habet emanationem, & hæc eſt generatio. ſimiliter intelligendum eſt de ſpiratione quantum ad voluntatem. Vnde ratio quare huiuſmodi vere ſunt ĩ Deo, eſt vera fœcũditas naturæ, & voluntatis. Si autem loquamur quantum ad differre, dicẽdum, quod ſeipſis differũt, ſicut oſtenſum eſt quia omnis diſtinctio ĩ diuinis venit a modis originis, & relationis. Vnde ſicut duæ differentiæ ſeipſis differunt, vt rationale, & irrationale, ſimiliter in diuis hæ duæ ema-

Hanc ſenten. ſequitur S. Th. q. de por. q. 10. ar. 2

Hanc doctrinã accepit Scot. diſt. 13. q. vnica. ibi

ad quęstio nē Dicor dæ.S.Th. q.de pot. q.10. ar.2

emanationes. Et sicut differētiæ differentiarum innotescunt nobis p alias differentias, quæ ab illis oriuntur, Sic & in diuinis. quia enim seipsis distinguuntur generatio & spiratio, ad eas
20 consequitur secundū rationem intelligendi differentia duplex. Vna quia generatio ē ab vno, sed spiratio a duobus. Quia enim generatio est emanatio per modum perfectæ assimilationis, ideo ad vnum principium respicit. Quia vero spiratio est emanatio per modū cōnexionis, ideo est a duobus. Alia differentia est in comparatione ad nos. Quia enim spūs.s. spiratur vt nectens, & ita in alterum tendēs: ideo spiritus.s. vt donabilis: filius vero generatur, & generatio non respicit tertium, per has differentias necessario elicitur harum emanationū cōcomitantia. Quia spiratio dat præintelligere generationē, non enim nectuntur nisi distincti, & similes, & ita illi quorum vnus est ab alio per generationē. Similiter genaratio dat cōsequēter intelligere spirationē: Necesse est enim distinctos, & omnino similes per delitiosum amorem cōiungi. Concedendæ ergo sunt rationes probantes quod differunt, sicut est manifestatum in rationibus. sed ille rationes non sunt sumptæ a priori. Aliqui tamen voluerunt assignare alias differencias, & quidam per vim spiratiuā, & generatiuam dicunt differre: sed hæc differentia declarat ignotum p ignotius. Alii etiam dixerunt, quod filius pcedit per modum, esse:s. s. per modum bene esse, sed hæc verba non sūt sana, nec tali materiæ cōuenientia.

21 AD illud ergo quod primo obijcitur, vtrum pater spiret inquantū vnus &c. dicendum, quod nec inquantum vnus, nec inquantum plures, sed inquantum alio & alio modo se habens, quia alio modo se habet ad filiū, alio modo ad spiritus.s. Iste autē alius & alius modus se habendi, non repugnat vnitati substantiæ vel personæ, sed pater & filius spirant in eo, quod vnum, vno modo se habens. Inde est quod duplex est processio filii & spiritus.s. a patre, sed vna est spiratio, siue processio spiritus.s. a patre & filio. AD illud quod obiicitur, q natura & volū- 22
tas in Deo sunt idem. Dicendū, quod & si natura & voluntas in Deo considerata absolute sint idem, tamen aliquid respicit volūtas vt voluntas in ratione principij, quod non respicit natura vt natura. Et inde est, quod sicut non sequit creatura est a Deo per modum voluntatis, q ideo sit etiam, per modū naturæ. Similiter quia natura & voluntas comparātur ad has emānationes sub ratione principii, ideo nihil prohibet has emanationes differre, quamuis idem sint in substātia natura, & voluntas. AD illud q 23
obiicitur quod emanationes differūt penes tertiminos. Dicendum, quod ī his inferioribus est verum, vbi emanatio dicit ens in potentia, & ita impfectum, non autem est verum in Deo, quia ibi non dicunt ens in potentia, nec impfectionē. Vn indiuinis sunt ratio distinguendi. Tamē si velimus dicere, quod differūt penes terminū, non accipiemus terminū pro substātia, vel essentia. sed hypostasi, vt prius habitum est. AD illud quod quæri- 24
tur, vtrū seipsis, vel aliis, patet quod seipsis. Et ad id quod obijcitur, q non habent esse a se, ergo, nec distingui, dicendum, quod illud non tenet in esse originali, quamuis enim a genere differentiæ habeant ortū, tñ nō distinguūtur a gñe, sed a seipsis. AD 25
illud quod obiicitur, quomodo differunt, aut substantiali, aut accidentali differētia. Dicendum qđ insufficiēter diuidit, quia in diuinis est relationū differētia, vt dicit Aug. in v. li. de trini. quæ nec accidentalis, nec substantialis est, sed magis dicit originalis.

AD illud quod obijcitur de creatione. Dicendū, quod ratione connotati, magis differt creatio: sed ratione principalis significati, non tantū differunt: quia non tantum differt essentia a persona, quantum persona a persona. Vnde prædicatur essentialiter de persona, nec facit aliquo modo aliquem numerum persona, ergo distinguitur ab alia persona, & ideo non valet argumentum. 26

QVAE.

QVAESTIO IIII.

CONCLVSIO.

Spiritus sanctus dicitur ingenitus priuatiue, sed non ingenitus, quod ipse a nullo, & ab ipso alij.

Ad opp.

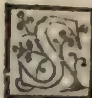

Vpposita differentia generationis & processionis, Quæritur hic quarto, verùm spirit⁹ s. sit ingenit⁹. Et sic, videtur auctoritate Hierony quam Magister ponit in litera. Item, hoc ipsum ostéditur ratione Hierony. Quia omne quod est aut est ingenitum, aut genitum, aut factum, sed spiritus s. nō est genit⁹, aut factus, ergo est ingenitus. Item, negatio priuatiua cum constantia subiecti, æquipollet priuatiuo termino. Vnde non par circa numerum, idé est quod impar, & sic cum spiritus genit⁹ nō sit, ergo est ingenitus. Item, plus distat a ratione generationis spiritus s. quam pater, quia pater generat, quamuis non generetur, spiritus s. vero sanctus, nec generat, nec generatur, ergo æque vere priuatur generatio a spiritu s. vt a patre, ergo sicut pater dicitur ingenitus, sic & spiritus s. Contra Aug. ad Orosium dicit, quod solus pater est ingenitus, ergo secundum hoc non conuenit spiritui s. Item, ingenitus, aut dicitur secúdum substantiam, aut secundum relationem. Si secundum relationem, ergo est notio. ergo spiritus san. habet duas notiones, & ita essent sex: quod est contra communem opinionem. Si secundum substantiam, ergo pari ratione diceretur de filio, cum illud secundum substantiam dicitur, côuenit tribus. Item, cum diuina essentia non sit genita, nec spiritus san. sit genitus, nec pater sit genitus, nec etiá aliquid istorum sit factū, ergo ratio ingeniti secundum Hieronymum omnibus conuenit. quæritur ergo quomodo differunt.

Hierony. in libro d regula distin. cōtra hereticos. Arist. 2. perihermen. c. 1.

Fundamenta. quæst. 2.

RESP. Dicendum, quod aliqui voluerunt distinguere de hoc nomine ingenitum, quod potest scribi per vnum. N. & sic tantum valet quantum increatum, vel per duo. N. & sic opponitur ei quod est genitum ꝓprie dictum. Sed hæc distinctio, & si valeat apud Græcos, non tamen valet apud Latinos, quia ingenitum per duo N. est vox non significatiua apud nos. Damascen⁹ autem assignat hanc differentiá in lingua sua, quia Græcus erat. Præterea non valet ad propositum: quia nihil quæritur hic de ingenito prout tantum valet quantum increatum, sed vt tantum valet quãtum non genitum, siue innascibile. Et propterea aliter dicendum est, & 27
breuiter. quod ingenitum vno modo prout accipitur priuatiue. s. pro eo qđ non generatur, & hoc modo dicitur de s. s. & de essentia. Alio modo ꝓut ingenitum tantum valet quantū non ens ab alio, & a quo alii, & hoc modo dicit notionem solius patris, quia dicit proprietatem, & dignitatem in patre. Et secundum primum sensum loquitur Hierony. secundum alium Hieron.
loquitur August. Vnde autem habeãt ortum isti sensus, & quare innascibilis sit notio, & non improcessibilis, infra dicetur. Ex his patet solutio contrarietatis: patent etiam obiecta.

28 Quod ergo obiicitur, quod negatio cum cõstantia subiecti æquipollet termino priuatiuo, verum est, si sit vere priuatiuum, sed illa ratio cócludit solum de hoc nomine secundum quod priuat, non secundum quod aliquid ponit. AD illud quod obiicitur, aut priuat essentiam, aut relationem. dicendum, quod secundum quod dicitur de essentia, 29
solum priuatiue, siue negatiue tenetur. Et ideo non prædicat aliquid, sicut quando dicitur, essentia non generat. Cætera manifesta sunt, &c.

QVOD

QVOD GEMINA EST PROCESSIO spiritus sancti.

DISTINCTIO XIIII.

PRAETEREA diligenter adnotandū est, quòd gemina est pcessio spiritus sancti: æterna videlicet, quæ ineffabilis est, qua à patre & filio æternaliter & sine tēpore processit: & temporalis, qua à patre & filio ad sanctificandam creaturam procedit. Et sicut ab æterno cōmuniter ac simul procedit à patre & filio: & ita,& in tempore communiter & simul ab vtroque procedit ad creaturā, nō diuisim à patre in filiū, & à filio ad creaturā. Vnde August.in 15.lib.de Trinit.ait, Spiritus sanctus non de patre procedit in filium, & de filio procedit ad sanctificandam creaturam: sed simul de vtroque procedit, quamuis hoc filio pater dederit, vt sicut de se, ita etiā de illo procedat. Cap. 27

De temporali processione spiritus sancti specialiter agitur.

DE temporali autem processione, Beda in homilia Dominicæ primæ post ascensionem ita loquitur, Cum gratia spiritus sancti datur hominibus, profecto mittitur spiritus à patre, mittitur & à filio: procedit à patre, procedit & à filio: quia & eius missio est ipsa processio. His verbis apertè ostendit, donationem gratiæ spiritus sancti dici processionem vel missionem eiusdem. Sed cùm donatio vel datio non sit nisi temporalis, constat quia & hæc processio, siue missio temporalis est. Hanc quoque temporalem spiritus sancti processionem August.in 15.lib.de Trinit.insinuat dicēs, Spiritus sanctus processit à Christo, quando post resurrectionem insufflauit in discipulos, his verbis. Cum resurrexisset Christus à mortuis, & apparuisset discipulis, insufflauit, & ait, Accipite spiritū sanctū: vt etiam eum de se procedere ostenderet: & ipse est uirtus, quæ de illo exhibat (vt legitur in Euangelio) & sanabat omnes. Et vt ostenderet hanc processionē spiritus sancti non esse aliud, quàm donationē vel dationem ipsius spiritus sancti, addidit: Post resurrectionē dominus Iesus bis dedit spiritum sanctum: semel in terra propter dilectionē proximi: & iterum de cœlo, propter dilectionē Dei: quia per ipsum donū diffunditur charitas in cordibus nostris, qua diligimus Deum & proximum.

Libro homiliarū. 2 homilia vndecima

Cap. 26

Ioan. 20

Luc. 6

Ioan. 10

Act. 2

Quod aliqui dicunt ipsum spiritum sanctum non dari, sed dona eius.

SVNT autem aliqui, qui dicunt spiritum sanctū ipsum Deum non dari, sed dona eius, quæ non sunt ipse spiritus: & vt aiunt, spiritus sanctus dicitur dari cum gratia eius, quæ tamen non est ipse qui datur hominibus. Et hoc dicunt Bedam sensisse in superioribus verbis, quibus dicit spiritū sanctum procedere, cùm ipsius gratia datur hominibus: tanquam non ipse detur, sed gratia eius. Sed quod ipse spiritus sanctus, qui Deus est, & tertia in trinitate perso-

Quod ipse spiritus sanctus, qui Deus est datur & sua

Cap. 26. Matth. 28 persona, detur, aperte dicit Aug. in 15. lib. de Tri. ita dicés, Eundē spiritum sanctum datum cum insufflasset Iesus: de quo mox ait, Ite, baptizate omnes gentes in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, ambigere non debemus. Ipse est ergo, qui etiam de cælo datus
Act. 2 est die Pentecostes. Quomodo ergo Deus non est, qui dat spiritum sanctum? imo quantus est Deus, qui dat Deum? Ecce his verbis aperte dicit spiritum sanctum, ipsum scilicet Deum dari hominib⁹ a patre & a filio. Et quod ipse spiritus sanctus, qui Deus est ac tertia in trinitate persona, nobis detur, nostrisque infundatur atque il
Tomo 2 & cap. 4 labatur mentibus, aperte ostendit Amb. in 1. lib. de Spiritu sancto dicens, Licet multi dicantur spiritus: quia legitur, Qui facit angelos suos spiritus: vnus est tamen Dei spiritus. Ipsum ergo vnum
Psal. 103. Act. 9 spiritum & Apostoli, & Prophetæ sunt consecuti: sicut etiam vas
Libro de spū. cap. 5 electionis dicit, Quia vnum spiritum potauimus: quasi eū qui non queat scindi, sed infundatur animis, & sensibus illabatur, vt secularis sitis restringat ardorem: qui spiritus sanctus non est de substantia rerum corporalium, nec de substantia inuisibilium creaturarū. His verbis aperte dicit spiritum sanctum ipsum, qui creatura non est, infundi mentibus nostris. Item in eodem, Omnis creatura mutabilis est, sed non mutabilis spiritus sanctus. Quid autem dicere dubitē, qui a datus est spiritus sanctus, cum scriptum sit, Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus
Ad Ro. 5. Eisdem li. & cap. 1. Cor. 12. est nobis? Qui cum sit inaccessibilis natura, receptibilis tamē propter bonitatem suam nobis est, complectēs virtute omnia: sed qui solis participetur iustis, simplex substantia, opulens virtutibus, vnicuique præsens, diuidens de suo singulis, & vbique totus. Incircumscriptus ergo & infinitus est spiritus sanctus: qui discipulorum sensus separatorum infudit, quem nihil potest fallere. Angeli ad paucos mittebatur, spiritus sanctus autem populis infundebatur. Quis ergo dubitet quin diuinum sit quod infunditur simul pluribus, nec videtur? Vnus est ergo spiritus sanctus, qui datus est omnibus, licet separatis Apostolis. Et hic aperte dicit Ambrosius, quod spiritus sanctus, qui est substantia simplex, cum sit vnus, datur pluribus. Alia quoque auctoritate hoc idem astruitur, scilicet quod spiritus
Sermone 43. in to. 10. sanctus qui est æqualis filio, hominibus detur. Ait enim Augustinus de verbi Apostoli sic, Charitas Dei diffusa est in cordibus no
Ad Ro. 5 stris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. A quo datur? Ab illo qui dedit dona hominibus. Quæ dona? Spiritum sanctum: qui tale donum dat, qualis est ipse. Magna est misericordia eius: donum dat sibi æquale, quia donum eius spiritus sanctus est. Præmissis his & aliis pluribus auctoritatibus, apte monstratur qđ s. s. æqualis patri & filio nobis datur: nec ideo tamen minor est patre & fi
Ca. vlt. circa finem. lio. Vnde Aug. in 4. lib. de Trin. ait, Non ideo, inquit, minorē spiritum sanctum, quia & eum pater misit & filius, arbitrandum est.

An viri sancti & ecclesiæ prælati dent, vel dare posint spiritum sanctum, Et quod non dent hic ostendit.

HIC quæritur, vtrum & viri sancti dent vel possint dare aliis spiritum sanctum. Quem si aliis dant, cum eius donatio supra sit dicta processio, videtur ab eis procedere spiritus sanctus, vel mittit: sed creator a creatura non mittitur vel procedit. Restat ergo vt spiritum sanctum ipsi non dent, nec possint dare. Vnde Augustinus in 15. lib. de Trinitate, Non aliquis discipulorum Christi dedit spiritum sanctum. Orabant quippe vt veniret in eos, quibus manum imponebant, non ipsi eum dabant. Quem morem in suis præpositis etiam nunc seruat ecclesia. Denique & Simon magus offerens Apostolis pecuniam, non ait, Date mihi & hãc potestatem, vt dem spiritum sanctum: sed cuicunque, inquit, imposuero manus, accipiat spiritum sanctum: quia nec scriptura superius dixerat, Vidẽs autem Simon quia Apostoli darent spiritum sanctum: sed dixerat, Videns autem Simon quia per impositionem manuum Apostolorum daretur spiritus sanctus. Ecce his verbis ostendit August. nec Apostolos, nec alios ecclesię prælatos dedisse, vel dare spiritũ sanctũ.

cap. 27
Act. 8

Quod non possint dare spiritum sanctum hic docet.

ET quod plus est, nõ posse etiam dare dicit in eodem libro, subdens, de Christo scriptum est quod acceperit a patre promissionem spiritus sancti, & effuderit, in quo vtraque natura monstrata est humana scilicet & diuina. Accepit quippe vt homo, effudit vt Deus. Nos autem accipere quidem hoc donum possumus pro modulo nostro: effundere vero sup alios, nõ vtique possumus: sed vt hoc fiat, Deũ sup eos, a quo id efficitur, inuocamus. His verbis expresse dicit, nos spiritũ sanctũ nõ posse super alios effundere, idest, aliis dare.

Ca. eodem
Ioan. 1. &
Iohelis 3.

Quod videtur contrarium.

SED huic videtur contrarium, quod Apostolus ad Gal. de se loquens ait, Qui tribuit vobis spiritum, & operatur virtutes in vobis. Ecce euidenter dicit se tribuisse spiritum. Sed intelligẽdum est hoc dixisse Apostolum, non quia haberet potestatem & auctoritatem dãdi spiritum sanctum, sed quia ministerium habuerit, in quo dabatur a Deo spiritus sanctus. Vt enim ait Aug. super eundem locum, exponens illud Apostoli verbum, Ab Apostolo prædicata est eis fides: in qua prædicatione aduentum & præsentiam spiritus sancti senserant, sicut illo tempore in nouitate inuitationis ad fidem, etiam sensibilibus miraculis præsentia spiritus sancti apparebat, vt in Actibus Apostolorum legitur. Aperte hic ostendit quomodo illis spiritum sanctum Apostolus tribuerit: non vtique ipsum mittẽdo in eos, sed prædicando eis fidem Christi: quam illis recipientibus, quod spiritus sanctus in eis esset, aliquibus signis visibilibus monstrabatur. Non ergo homines quantumcunque sancti dare possunt spiritum sanctum.

Cap. 3
Determinatio.
Tomo 4. in explanatiõe tertij ad Gal.
Act. 2. 8. 9. 10. & 11.

De temporali processione spiritus sancti quantum ad principium a quo.

DISTINCTIO XIIII.

Exposi. RAETEREA diligẽter notandum est quod gemina est ꝓcessio .s.s. Terminata parte, quæ est de processione æterna: hic incipit secunda pars quę est de ꝓcessione temporali. Et qm̃ in hac processione est tria considerare. s. principium a quo procedit spiritus. s. & modus secundum quem, & proprietas ꝑ quam aptus natus est procedere, ideo hæc pars habet tres partes. In quarũ prima agit Magister de processione tẽporali per comparationem ad principium a quo. In secunda agit de ipsa in comparatione ad modum secundũ quem. infra, distin. xvi. Nunc de spiritus. s. videndum est &c. In tertia per comparationem ad proprietatem ꝑ quam natus est temporaliter procedere, & hoc est donum, siue donabilitas. infra dist. xviii. in princi. Hic quæritur, cum spiritus. s. per quem diuiduntur dona. Prima pars iterum habet duas. In prima parte ostendit, quod spiritus. s. temporaliter mittatur, siue procedat a patre & filio. Secũdo quæritur, vtrum mittatur, siue procedat a se, infra. dist. xv. in prin. Hic cõsiderandum est, cum spiritus. s. detur hominibus &c. Prima pars est præsentis distinctionis, & habet duas partes. In prima ostendit, ꝙ procedit tẽporaliter a patre & filio. In secũda quæritur, vtrum spiritus sanctus detur a sanctis hominib⁹, ibi. Hic quęritur, vtrum & sancti viri dent, vel pñt &c. In prima iterũ parte tria facit, ſm tres partes. In prima ostendit, ꝙ gemina est processio spiritus. s. In secunda, ꝙ vtraque processio est a patre & filio, ibi. De temporali autẽ processione. Beda in homil. &c. In tertia, quia spiritus. s. temporalis processio eius est donatio, ostendit ipse, ꝙ s. s. in propria ꝑsona donetur, nõ tantum in effectũ, ibi. Sunt aliqui q̃ dicunt spiritum sanctũ. Similiter secunda pars, quæ incipit, ibi. Hic quæritur, vtrũ & sancti viri dent vel &c. In qua ostenso, ꝙ spiritus sanctus ꝓcedat temporaliter, siue donetur à patre, & filio, quærit Magister: vtrũ donetur ab aliquo sancto viro. Et hęc pars habet tres partes ſm tria, quæ ostendit. Primo nanque declarat, & probat, ꝙ spiritus. s. non detur ab aliquo sancto viro. Secundo vero ostendit auctoritate Aug. ꝙ nõ potest dari, ibi. Et ꝙ plus est non posse etiam dari &c. In tertia opponit ad cõtrarium, q̃a videtur datus a Paulo, ibi. Sed huic videtur cõtrariũ quod Apostolus, &c. vbi soluit quod nõ est datus ab ipso, sed ab eius ministerio.

Diuisio.

Præterea diligenter.

Dub. 1. In parte ista sunt dubitationes circa literam, & primo de situ huius partis, quia nõ vr̃, ꝙ hic deberet agere de processione tẽporali, quia in hac parte agit de his quæ æternaliter Deo cõueniunt. Præterea, cũ generatio filij æterna & temporalis in alio, & alio libro determinetur, quia æterna in primo, sed temporalis in tertio, quare non similiter facit de processione spiritus s. Respon. dicendum, ꝙ processio tẽporalis & æterna ab eodẽ principio sunt, sicut dicit Magister, & iterum est ibi quodammodo modus ꝓducendi conformis, & ideo vna facit ad declarationem alterius, & ideo incidentaliter ponitur hic tractat⁹ de processione temporali, ad manifestationem processionis æternæ. Sed sic non est de generatione filii temporali, quia non est ab eodem principio, imo à matre tm̃, & respicit duas naturas scilicet diuinam, & humanam; ideo debuit de ea determinari post diuinam, de qua agit in primo, & post humanã naturam, de qua in secũdo r

Respon.

Et temporalis qua a patre & filio ad sanctificandam creaturam procedit.

Dub. 2. Videtur dicere falsum, quia processio temporalis est eius missio, sed spiritus sanctus est missus in colũba, & in linguis igneis quas non sanctificauit. Si tu dicas, ꝙ non est missus ad linguas, sed in linguis missus ad

Apo-

Apostolos, quos sanctificauit. Contra. missus est in columba super Christum, nec sanctificauit columbã, nec Christum Respon. potest ad hoc dici, ꝙ Magister non generaliter diffinit hic processionem temporalem, sed specialiter, prout est idem quod missio inuisibilis, in qua datur spiritus sanctus, & sanctificatur creatura. Vel potest dici, ꝙ generaliter accipit sanctificationem. Sanctificare enim tripliciter accipitur. Vno modo ſm ꝙ est de non sancto sanctum facere. Secundo modo iam sanctum in sanctitate confirmare. Tertio modo iam sanctum, & confirmatum manifestare, & ſm aliquem istorum modorum reperitur sanctificatio in omni spiritus sancti missione ratione termini ad quem, & sic accipit Magister.

1 Respon.

Et ipse est virtꝰ, q̃ de illo exibat.

Dub. 3 Videtur hoc de spiritu sancto maledicere, quia aut virtus accipitur proprie, aut appropriate. Primo modo non constat. non secundo modo videtur. Quia. j. Cor. j. dicimꝰ Christũ Dei virtutẽ, & Dei sapientiã, &c.

2

Respon. Ad hoc potest dici, ꝙ spiritui sancto non appropriatur virtus simpliciter, sed virtus sanatiua, & hoc, quia gratia sanitatum est donum spiritus sancti, & gratia eius est ipsius animæ medicina, sed filio appropriatur virtus operandi, quia oĩa per ipsum facta sunt. Aliter potest dici, ꝙ virtus vel habet comparationem ad illud quod est, & sic tantum rationem principij, vel ad id cuius est, & sic tenet rationem complementi, vel ad vtrumque, & sic tenet rationem medij. Sicut ergo ex ipso appropriatur patri, per ipsum filio, in ipso spiritui sancto, ita virtus inquãtum tenet rationẽ principij appropriatur patri: inquantum tenet rõnem medij, filio: inquantum rõnem completionis, spiritui sancto: quia completio est in bonitate, & delectatione. s. s. sed hoc. j. meliꝰ dicet.

3

Post resurrectionem dominus Iesus bis dedit spiritũ sanctũ.

Dub. 4 Videtur. n. ꝙ ter dederit, quia primo dedit eis ante passionem cum dedit eis potestatem eijciẽdi dæmonia, & curare languores. Matth. 10. Item, post resurrectionem. Iohan. 20. Accipite spiritum sanctũ. Item, post ascẽsionem. Act. 2. ergo insufficienter enumerat Aug. Respon. ad præsens Dicendum, ꝙ possunt numerari dationes. s. s. quantum ad actum, & effectum, & sic numerat Rabanus, & fuerunt tres, quia ter dedit, & q̃a ad tria dedit. Primo ad miraculorum operationem. Secundo ad peccatorum absolutionem. Tertio ad infidelium conuersionem. Possunt etiam alio modo numerari, quantum ad locum, & signatum, & sic dedit bis, scilicet in terra, & in cœlo. Item, in terra ad commendandum præceptum dilectionis ad proximũ. In cœlo ad commendandum affectum dilectionis ad Deum, & sic patet cõtrouersia.

4

15. de Trini. cap. 26 Respon.

Vnum spiritum potauimus.

Dub. 5 Queritur quo tropo dictum est. Et videtur ꝙ conueniat magis filio, quia Eccle. 15. dr̃. Aqua sapientiæ salutaris. Et Prouerb. 9. Venite, bibite vinum, & hoc dicit ipsa sapientiã. s. Dei filius, ergo &c. Respon. Dicendum, ꝙ spiritus sanctus dr̃ potus inquantũ sæcularis sitis restringit ardorem. Hic autem appropriatur spiritui sancto, quia sicut dicit Gregoriꝰ gustato spiritu, desipit omnis caro. Inquantum autem per potum est delegatio nutrimenti ad singula membra, sic appropriatur filio, cuius est sapientia, & prudentia appropriatũ, quæ quodammodo habent vim regitiuam, & ordinatiuam pastus omnibus viribus animæ.

5

Respon. In homi. sup Iohã.

Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris.

Dub. 6 Videtur improprie dictum, quia quod diffusum est, dispersum est, & virtꝰ dispersa, minor est. si ergo charitas potens est, non ergo debet dici diffusa. Respon. Dicendum, ꝙ infundi, & diffundi proprie dicitur humoris: ipsa autem charitas humori comparatur, quia sicut arbor fomentum, & vitam, & viriditatem habet ab humore, sic tota spiritualis machina ab

6

Respon.

amore

amore. Iste autem amor infunditur, inquantum intra recipitur. Diffunditur vero inquantũ ex intimis procedens dilatat affectum ad dilectionem multorum, & mouet omnes animæ vires ad bonas operationes. operatur enim magna, si est: si vero operari renuit, amor non est. Sicut dicit Gregorius. Et ideo dicit Dñs Iohã. 7 Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Quod ergo dr̃, quod minuit. dicendum, ꝙ verum est in his, quæ habent ortum ab origine deficiendi, sicut est in puteis, in quibus non viuit aqua. Sed charitas habet originẽ indeficientem, sicut fluuius.

Artic. pri. AD intelligentiam eorum, quæ dñr in præsenti distinctione, duo principaliter quęrũtur. Primo, quęritur de processione tẽporali spiritus sancti. Secundo, de eius notione. Quantum ad primum, quærunt duo. Vtrum sit ponere processionem temporalem s.s. Secundo vtrum processio temporalis ponat in numerum cum æterna.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Spiritus sanctus procedit ex tẽpore, cum in creaturis sit eius receptio per influentiam boni gratuiti.

Funda- menta. VOD sit ponenda processio temporalis, videt per Bedam, qui dicit in homilia. & habetur in litera. s.s. missio est processio, sed missio est temporalis, ergo est ponere processionẽ spiritus sancti temporalem. Item, hocipsum oñditur ratione sic. Procedere est ab vno in alium, cũ ergo. s.s. sit a Deo, & sit in creatura, a Deo procedit in creaturam, hoc autem non est antequam creatura sit: sed hoc est ex tempore, ergo &c. Item, donum siue datum a dante procedit in accipientem cum datur. sed s.s. ex tempore datur, ergo ex tempore procedit a dante in recipientem, ergo est ponere processionem temporalem. Contra. s.s. processio idẽ est, quod eius spiratio: sed non dicitur eius spiratio aliqua temporalis, ergo nec processio. Item, sicut processio se habet ad spiritũ sanctum, sic generatio ad filium, & quẽadmodum spiritus sanctus mittitur in mentem, ita filius, & vtrumque ex tempore: sed generatio filij ratione talis missionis nullo modo dr̃ tẽporalis, ergo nec processio spiritus sancti. Item processio s.s. nõ dr̃ temporalis, nisi ꝟm ꝙ est ꝓcessio ab aliquo in aliquid, vtpote in creaturam: sed processio ab aliquo in aliquid non est nisi dupliciter, aut ꝟm processum ab agente in suscipiens, aut ꝟm processum a loco in locum. Sed primo modo non est temporalis processio, quia. s.s. est persona in se fixa, & stãs, ergo non producitur in suscipiente, sed in se. Secundo modo non, quia quod tali modo procedit, a principio recedit, & ad terminum accedit. hoc autem non conuenit spiritui sancto. Item, omne quod temporaliter procedit ab alio, habet initiũ essendi ex tempore, si ergo s.s. tẽporaliter procedit, ergo esse incipit. Item, processio temporalis, aut dr̃ temporalis ratione. s.s. aut gratiæ. Non ratione spiritus sancti: quia persona æterna est. Similiter videtur ꝙ nec ratione gratiæ, quia Aug. dicit. 4. de Trin. ꝟm ꝙ aliquid ęternum mente capimus, nõ sumus in hoc mundo, ergo si gratia eleuat ad capiendum æternum, esse eius, & processio non est temporalis, ergo nec processio. s. s. rõne gratiæ. Item, in processione. s. s. in creaturã est processio doni increati, quod est s.s. & doni creati quod est gratia: sed donum increatum est nobilius, ergo cum a nobiliori debeat fieri denominatio, processio. s.s. in creaturam debet dici processio increata: sed omnis talis est æterna non tpalis, ergo &c.

RESP. Dicendum, ꝙ processio, ꝟm ꝙ cõiter accipitur de filio, & de s.s. dicitur emanatio ab hoc. s. a patre. Secundum, ꝙ dicitur de s. s. dr̃ processio ab vno in alium: sed procedere ab vno in alium est dupliciter, aut sicut in obiectum in quod protenditur, aut sicut in susceptiuum, in quo

Ad opp.

quo recipitur, & primus quidem modus est in processione ęterna: quia enim. s. s. procedit vt amor mutuus: ideo procedit a duobus, ita ꝙ ab vno in alium. Spiritus. n. sanctus vt dicit Hiero. & August. amor est quo pater amat filium, & filius amat patrem.
9 Secundus modus in illa esse non potuit, quãuis ita intellexerũt Græci, ꝙ in filio recipitur. s. s. & a patre producitur: sed penes secundum modum [cum receptio. s. s. sit per influentiam boni gratuiti quod ex tempore est] attenditur processio temporalis, ſm quod. s. s. dr̃ procedere ab aliquo in aliquem, non tantum sicut in obiectum, sed sicut in habitaculum, & sic concedendum est, ꝙ est processio tẽporalis. s. s. nõ ratione eius a quo, sed ratione eius, in quod procedit.

AD illud ergo quod obijcitur de spiratione, & generatione, iam patet respon. quia neutrum horum nominum respectum dicit in terminum, in
10 quem fit processio. AD illud quod obijcitur, ꝙ processio. s. s. non potest esse ab aliquo, vt in receptiuum. Dicendum, ꝙ verum est ratione ipsius personæ, sed tamẽ ratione cõnotati, quod est gratia, in qua datur. s. s. suscipitur, quia gratia est in aliquo si-
11 cut in susceptiuo. AD illud, quod obijcitur, quod temporaliter procedit, incipit esse. Dicendum, ꝙ hæc est duplex, quia hæc determinatio temporaliter, potest poni circa actum ꝓcedendi per comparationem ad principium a quo, vel in comparatione ad terminum in quem. Primo modo vera est propositio: sed sic non dicitꝛ spũs procedere tẽporaliter, eo ꝙ ex tempore producatur. Alio modo ꝑ comparationem ad terminũ in quẽ, sic non habet veritatem, si procedit in hoc ex tempore, ꝙ habeat initiũ: sed solum, ꝙ incipiat esse in hoc.

12 AD illud qđ obijcitur, ꝙ gratia non procedit temporaliter, quia eleuat ad æternum, dicendum, ꝙ tẽporale dr̃ tripliciter. Vno modo dr̃ tẽporale quod habet initium, & variationem, & actum in tempore, & hoc modo dicitur temporale, quod subiacet tempori, & est corruptibile, & variabile. Secundo modo dicitur temporale, quod habet initium in tempore essendi: sed non variationem, vt anima. Tertio modo dicitur temporale, quod habet initium in tempore, sed actum extra tempus, & supra tempus eleuatum, & hoc tertio modo dicitur temporalis processio, vel gratiæ donatio. Potest tamen dici, ꝙ gratia habet esse temporale rõne eius in quo est. s. lib. arb. qđ mutatur & variaẗ. & verbum Aug. quod dicit, ꝙ non sumus in hoc mũdo, est intelligendũ quantum ad conformitatẽ. AD illud 13 qđ obijcitur, ꝙ denominatio debet esse a digniori. Dicendũ, ꝙ totum cõpulatũ, quia destruitur destructione cuiuslibet partis, habet denominationem a parte imperfectiori. Vnde si vna pars copulationis est falsa, totũ copulatum dicitur falsum. Si vna cõtingens, totum iudicatur contingẽs. Si vna temporalis, & totum temporale. Quia ergo processio temporalis includit emanationem æternam personæ, & emanationem grãtiæ, quæ temporalis est, ideo dicitur temporalis, & non ęterna. Et quod dicitur, ꝙ denominatio debet fieri a digniori. Dicendum, ꝙ non est verũ, nisi in eo in quo illud, quod minus dignum est conformatur digniori.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Temporalis processio. s. s. licet non geminet subiectũ, ponit tamen in numerũ cũ æterna.

VTRVM processio tẽporalis ponat in numerum cum æterna. Et ꝙ sic, videtur per hoc, qđ dicit Magister, quòd gemina est processio. s. s. æterna, & tẽporalis. Item, rõne videtur similiter, quia plus distat temporale ab æterno, q̃ æternum ab æterno, illud constat, sed processio æterna facit numerum cum æterna, quia processio filij, & processio. s. s. sunt duæ, ergo, &c. Item, quæcumque habent ordinem, habent numerum, & distinctionem, Fundamenta.

sed processio æterna, & temporalis habent ordinē, quia æterna ante tēporalē, ergo habent distinctionem, ergo faciunt numerum, ergo ꝓcessio
Ad opp. tpalis,& æterna sunt duæ. Cōtra. Numerata processione, numerat̄ procedens, quia vnum, & idem non procedit bis, ergo si sunt duæ processiones, sunt duo procedentes, ergo .s. s. sunt duo: sed hoc est falsum, quia vnus est .s. s. procedens, ergo & primum. Item, processio temporalis, & æterna si differunt, aut hoc est ex hoc quòd sunt diuersæ emanationes, aut quia diuersus modus emanandi. Non qa diuersæ emanationes, quia tunc essent diuersi emanantes. Nec quia diuersus modus, qa pater, & filius semper vno modo spirant, ergo .s. s. vno modo procedit, ergo &c. Item, homo pictus, & homo verus non sunt duo hoīes, non.n. numerantur nisi vniuoca, & quod dr̄ de duobus ſm vnam naturam, sed tēporale, & æternum minus cōicant. q̄ homo pictus, & homo verus, ergo processio temporalis, & æterna non est dicenda gemina. Item, processio temporalis nō addit super æternam nisi respectum, vel effectum in creatura, sed respect⁹ vel effectus causæ additus, ipsam nō numerat. Vnde sol lucens, & sol illustrans, siue illuminans non sunt duo. similiter Deus ens, & Deus creans, ergo nec processio æterna, nec tēporalis erit dupliciter.

14 RESP. Ad prædictorum intelligentiam est notandum, ꝙ processio dr̄ geminari, aut rōne procedentiū, vtputa cum procedunt duo filij, aut ratione modi, vt amor, & verbum dupliciter procedunt, vel ratione modi dicendi, vt dicatur proces-
15 sio gemina .i. dupliciter dicta. Sed attendendum est, ꝙ modus dicendi est triplex .s. vniuocus, æquiuocus, & analogus. Cum est modus æquiuocus, ibi est geminatio circa dici, & non circa esse. Vnde homo pictus, & homo verus dupliciter dr̄ homo, sed non est duplex homo, vel duo hoīes. Cū est mod⁹ dicēdi vniuocus, est geminatio circa esse, & nō circa dicere. Vnde homo verus in Sorte, & Platone numeratur, quia sunt duo homines: sed nō multipliciter dicitur. Vbi est modus dicendi analogus, quia partem tenet de natura vniuoci, partem de natura æquiuoci, ibi est enumeratio in essendo, & dicendo. Secundum hunc ergo modum, Dicendum, ꝙ processio ſm ꝙ dicta est, de processione tēporali, & æterna nō est vniuoce, nec æquiuoce, sed analogice, quia vnus modus claudit̄ in alio. Procedere.n. ab hoc in hoc, vt in obiectū, est æternum. Sed procedere ab hoc in hoc, vt in habitaculum, est tēporale. Qm̄ ergo analogū est, sicut dictū est, & sic ideo est ibi duplex dici. & vna ꝓcessio dr̄ dupliciter, & ita per consequens dupliciter esse, vt non inconuenienter dicatur processio .s. s. esse duplex.

AD illud ergo, quod obijcitur in 16
contrarium, ꝙ multiplicata processione, multiplicatur procedens, Dicendum, quòd verum est, si accipiat̄ de multiplicatione ſm vnum modū dicendi. Vnde si gemina esset processio, ſm quòd processio dr̄ exitus ab aliquo, vtique duo essent procedētes, nunc non sic, sed gemina: quia vno modo est ab aliquo in aliquem, vt in obiectū. Alio modo ab aliquo in aliquem, vt in habitaculum. AD 17
illud quod obijcitur secundo: aut est duplex processio, quia duplex emanatio, vel duplex modus, Dicendum quòd non sufficienter diuidit, debet enim tertium membrum addere .s. aut quia duplex modus dicendi non æquiuocus. Et per hoc patet sequens de hoīe picto, & vero, quia ibi nō est analogia, sed æquiuocatio pura. AD illud quod obijcitur vltimo, quòd respectus additus non nu- 18
merat, &c. Dicendum, quòd respect⁹ additus subiecto nō numerat subiectum. Vnde non dicitur .s. s. dupliciter, quia spiratur, & inspiratur, sed quando respectus additur significationi termini, tunc necesse est aliter, & aliter illum dici, & si sit respectus non distrahens, ita quòd non faciat omnino diuersam significationem, sed ad illam ordinatus facit analogiā in termino, & numerum ſm dici. & etiam numerū ſm esse. Vnde si hoc nomen

nomen illuminatio significaret actũ lucendi absolutum, & actum lucendi comparatum, sol dupliciter diceretur illuminare, & esset illuminatio solis gemina, sed tamen magis proprie ibi esset geminatio in dicendo. q̃ in essendo. Vnde Magister magis ꝓprie loqueretur, si diceret processio spiritus sancti, dicitur dupliciter, q̃ cum dicit, quòd est gemina, quia nõ cadit ibi proprie geminatio.

Artic. 2. CONsequenter est secundo loco quæstio principalis de datione spiritus sancti. Et circa hoc quæruntur duo. Primo quęritur, vtrum. s. s. detur in propria persona hoĩbus, An tñ dicatur ideo dari quia datur eius effectus. Secundo, vtrum spiritus sanctus detur ab aliquo sancto viro.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Spiritus sanctus datur in propria persona, & in dono creato, quod est gratia.

Fundamenta. VOD detur in ꝓpria persona sic ostenditur ad Roma. 5. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis, sed nihil diffundit charitatem, nisi spiritus increatus, ergo &c. Item, Augus. Cap. 5 dicit. 5. de Trini. quòd. s. s. est donũ, & eo dicitur donum, quia datur, ergo si personaliter est donum, personaliter datur. Item, hoc ipsum ostenditur rõne. Spirit⁹ sanctus est amor, & primus amor, sed amor est donũ primum, in quo alia dona donãtur, ergo si non est posterius sine priori, non est ponere dona. s. s. dari, quin detur proprie. s. s. Item, s. s. datur ad vniendum, & colligandum membra corporis mystici, sed membra corporis mystici sunt membra inuicem vnita, sicut ipse dñs petit. Iohan. 17. vt sint consummati in vnũ: sed perfecta vnio non est nisi in vno simplici, ergo membra vniuntur per aliquod quod est vnum & idem in oĩbus, hoc autem non põt esse donũ creatum, sed increatum, ergo necesse est cum dono creato dari increatum.

Ad opp. Contra. Gr̃a est ars recte viuendi, & gratia est donum sufficienter dirigẽs, animam in finem. ergo videť ꝙ aliud donum quam donum gratiæ creatæ non sit animæ opportunum: ergo si non est in operibus Dei ponendum superfluum, patet quod non est necesse dari s. s. Item, cum aliquis sanctificatur per gratiam, nihil est in eo ꝙ non esset prius nisi gratia, ergo cum dare sit facere quod aliquid sit ĩ isto quod non erat prius, non datur nisi gratia. Si dicas quod s. s. est in eo vt sanctus, prius erat vt spiritus. ergo nihil aliud est quam spiritus s. faciẽtem gratiam sanctificantem in hoc. Itẽ ꝙ datur post donationem, est in potestate accipiẽtis, sed s. s. sub nulla potest redigi potestate, ergo non potest dari. Item, quod datur alicui differẽti per essentiam, aut de nouo creatur, aut multiplicatur, aut eius possessio trãsfertur. vt patet cum do alicui cappam sed persona s. s. non creatur, nec multiplicatur, nec possessio eius trãsfertur: quia Deus semper habet s. s. ergo s. s. non datur.

RESP. dicendum, quod dare est ad aliquid habendum, vel possidendum. habere autem aliquid vel possidere, est cũ aliquid est in facultate habentis vel possidentis. Esse autem in facultate habentis vel possidentis, est esse præsto ad fruẽdum vel vtẽdum. Perfecta autem possessio est cum homo habet illud quo posset vti, & quo posset frui, sed recte frui non est nisi Deo, & recte vti non conuenit nisi ꝑ gratiam gratum facientem, ergo perfecta possessio est in qua Deus habeť, & eius gratia, sed perfectum donum est ad perfectã possessionem, ergo nõ est datum optimum, & donum perfectum, nisi detur donum increatũ ꝙ est s. s. & donum creatũ quod est gratia. Concedendũ ergo vtrunque dari.

AD illud ergo quod obiicitur de gratia, quod est ars bene viuendi, patet rñsio, quãuis enim sit ars qua vtimur, non tamen est possessio qua fruimur, vt obiecto, & ideo non est perfectum donum sine illo. AD illud ꝙ obiici- 19 20

obiicitur, nihil plus est in isto quã prius. Dicendum, quod dari non ordinatur ad esse, sed ad habere, licet enim s. s. esset prius in peccatore, non tamen habebatur ab eo, quia peccator non habebat facultatem fruendi
21 ipso. A D illud quod obiicitur, quod datum est in potestate accipientis. Dicẽdum, quod aliquid datur alicui vt finiens, sicut præmium merenti. Aliquid vt perficiens, vt gratia cõsentienti. Aliquid vt subseruiens, vt equus militi. Quod autẽ dicitur, quod datum est in potestate accipientis, verũ est de donatione tertio modo dicta, non primo, & secundo: quia illi sunt modi habendi, in quibus habẽs & habet, & habetur. Vnde homo habetur a gratia: & habetur a dono quo fruitur. Ex hoc patet vltimũ, quod illud verum est de eo quod datur vt possessio limitata. Sed de eo, quod datur vt finiens, non quia tale simul potest dari multis, & haberi a multis, quia ad idem tendunt, & ideo cum datur, nõ transfertur.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Spiritus sanct⁹ datur a viro sancto non effectiue, sed impetratiue per orationẽ, & ministerialiter quoque p sacramẽta.

Ad oppo.

TRVM spiritus s. detur ab aliquo viro sancto. Et quod sic, probatur hoc modo. Spiritũ sanctum dari non est aliud quam gratiam gratum facientem dari. Sed ostenditur quod gratiam gratum facientem ab homine dari siue infundi, est possibile, & conueniens, & verum. Et quod sit possibile videtur a minori. Quia maioris virtutis est producere formam substantialem, quam accidentalem, & gratia est forma accidentalis: cum ergo creatura habeat virtutem producẽdi formam substantialem, multo fortius videtur de gratia quæ est forma accidentalis. Itẽ, hoc ipsum videtur posse ostẽdi a simili, quia gratia est lumen spirituale, sed ita videmus in lumine corporali quod aliquid est luminis datiuum, & aliquid datiuum, & receptiuum, aliquid tantum receptiuum, ergo si lumen spirituale est æque potẽs, pari ratione videtur de ipso. Sed datiuum cum sit Deus, non potest esse receptiuum, qa nihil recipit ab aliquo, ergo hoc est reperiri i creatura, quod recipiat lumẽ spirituale, quod est gratia, & det ipsum, & sic de aliis. Item, duo sunt quæ faciunt creaturam habere posse producendi sibi simile. s. corruptibilitas, ob quam indiget cõseruari i alio, & perfectio in natura, ob quam potest in actum perfectum; qui est producere sibi simile. Perfectũ enim dicitur vnũquodque quod potest generare tale quale ipsum est. Si autem gratia est forma quæ citissime corrumpitur, & forma magne perfectionis, ergo debet habere virtutem pducendi sibi simile, sed non in subiecto in quo est, ergo in alio. Item, quod potest perfecte expellere, cõtrarium, potest perfecte generare habitũ contrarium: quia cõtrarium non expellitur prefecte nisi per cõtrarium, sed gratia potest perfecte expellere culpam, ergo gratia in homine potest ex se generare gratiam, sed nõ in habente, ergo in alio. Ostenditur autem quod sit congruum, quod gratia procedat ab vno homine in alium. Et sic ostenditur. Ratio superbiendi, fuit ratio amittendi gratiã, ergo ab oppositis, humiliatio est ratio recuperandi. Sed si gratia datur ab homine, plus humiliatur homo, quam si tantum a Deo, quia si datur ab hoie, humiliatur homo sub Deo, & sub homine. Non autẽ si a solo Deo datur, humiliatur sub vtroque, ergo videtur quod ille modus conueniat magis. Item, si cũ actu iusticię [qui est punitio] subiicitur anima peccatrix creaturę corporali, vt ordinetur i vniuerso, ergo i actu misericordiæ debet subiici alicui creaturæ vt reordinetur: ergo sicut ab aliqua creatura recipit pœnam, sic videtur congruũ vt recipiat & gratiam. Item, perfectũ agens nõ tantum dat suscipienti formam, sed etiã dat potẽtiam cõsimilem: & hoc est in manifestationẽ suæ potentiæ: ergo si Deus est

Arist. 2. de gene. ani. cap. 7.

5. Eth. c. 7

est agens nobilissimum, & qui maxime debet laudari in sua actione, congruum est, vt non tm̃ det formã gratiæ, sed etiam potentiã dandi. Item, sicut a Deo est esse, ita & bene esse, sed in nullo derogatur Deo, cũ dat potẽtiã creaturæ dandi esse: ergo in nullo derogatur cum dat potentiam dandi bene esse: ergo & esse gratuitum. Ostenditur autem, quòd sit verum, quia Ioh. 20. dixit dñs. Accipite spiritũ sanctum, quorũ remiseritis peccata remittuntur eis &c. Itẽ, Act. 8. dicitur, ꝙ per impositionẽ manuũ Apostolorum, dabatur spiritus sanctus, nõ ꝑ impositionem manuũ aliorũ, vt dicit gl. ibidem de Philippo discipulo: ergo aliqua virtus erat in apostolis, quæ nõ erat in alijs: sed per illã dabatur spiritus sanctus: ergo ab homine dabatur spiritus sanctus. E conuerso ostẽditur, quòd donũ spiritus sancti dari ab homine sit falsum, sit incõgruum, sit etiã impossibile. Q̃d sit falsum, videtur per Aug. 5. de trini. Non aliquis discipulorum dabat spiritũ sanctum, sed orabant vt veniret in hominẽ. Item, quicunque dat vel donat aliquid, habet posse aliqđ actiuũ supra illud: sed supra donum spirit⁹ s. nullus homo habet posse: ergo &c. Item, ꝙ sit incõueniens videtur, quia si anima ab alio quã a Deo gratificatur, alius quã Deus cadit medium inter animã & Deum. Sed quãcunque aliquid cadit inter animã, & Deum: anima hominis est peruersa: ergo ſm hoc dũ daretur animę gratia, peruerteretur. Itẽ, gratia potest super liberum arbi. ergo si posset homo dare gratiã, homo haberet posse super alterius arbitrium: sed arbitriũ quod est alij subiectum, non est liberum, ergo talis donatio tollit arbit. libertatem. Item, maxima est gloria Dei de impij iustificatione, sed maxima gloria Dei non debet alij cõicari: ergo si cõmunicatur, diuinæ gloriæ derogatur: sed si alius quã Deus dat gratiã: alius quã De⁹ iustificat: ergo talis donatio minuit Dei gloriam. Item, iustum est in eo sperare, qui potest dare meritum salutis, sed si homo posset dare gratiam, posset dare meritum salutis: ergo iustum esset sperare in homine: sed homo est vanitas: ergo donatio talis daret fiduciã vanitatis. Ex his quatuor medijs patet, ꝙ donatio spiritus s. ab homine, tollit ordinem animæ ad Deũ, tollit arbi. libertatem, minuit gloriã Dei, & inducit in vanã confidentiã, q̃ omnia sunt inconuenientia. Ostẽditur etiã, ꝙ impossibile sit dari talem potentiã creaturæ. Quia sicut dicit Augusti. Magis est de impio facere pium, q̃ creare cælum &c. Sed potentia creandi nõ potuit a creatura recipi. ergo nec potẽtia dandi gratiam. Item, productio gratiæ per pręsentiã agentis ab anima suscipitur, sed solus Deus potest animę illabi, ergo solus Deus potest gratiã infundere in animã. Item, gratia est forma simplex, & deiformis, & spiritualis, nõ habens ortum a principijs subiecti: ergo cũ anima rationalis rõne deiformitatis & spiritualitatis nõ possit esse nisi a Deo: patet, ꝙ nec gratia q̃ æque spiritualis, imo spiritualior est ipsa aĩa. Itẽ, gratia immediate vnit Deo: ergo nõ potest esse a Deo nisi immediate: ergo nullo cooperãte: ergo creatura nõ potest ꝓducere gratiã.

Fundamenta.

RESP. dicendum, ꝙ sicut istæ vltimæ rationes ostendũt gratiam siue spiritum sanctum dari ab homine, sicut a principio effectiuo, siue productiuo, omnino est falsum & impossibile. Tamen propter intelligẽtiã obiectorum in cõtrarium, est notandum, ꝙ gratiam dari ab aliquo est tripliciter. Vel sicut a præparante, siue ministrante sacramenta: seu sicut ab annunciante salutaria documenta. Vel sicut ab impetrante per orationem, siue per bona opera. Vel sicut a producente. Primo modo datur gratia a bonis & a malis. Secundo modo tantum a bonis. Tertio modo tantum a Deo: & per hæc manifesta est responsio ad duo vltima obiecta, quæ probant spiritum sanctum dari, quia ibi datio nihil aliud est quã præparatio. 22

AD illud ergo q̃d obijcitur primo, ꝙ agens creatum possit in formam substantialem. Dico, ꝙ nõ potest in omnem substantialem, vt puta 23

in eam quę est deiformis, sicut est anima rationalis. Et quia gratia est deiformis, sicut est anima ratiõalis, ideo non potest ab agente tali produci. Si autem de alijs formis naturalibus ar
24 guat, non est locus a minori. AD illud quod obijcitur de lumine corporali. dicendum, ꝙ non est simile. Lumen enim corporale diffunditur per medium deferens, & per idẽ medium potest iterum generari per qđ defertur, gratia autem nõ est per dilationem, vel delationem, sed per illapsum agentis, & per omnimodam indistantiam. AD illud quod obiicitur, ꝙ creatura corruptibilis debet habere potentiam generandi: dicendum, ꝙ verum est de illa quæ corruptibilis est de se: sed gratia de se nũquam corrumpitur, vel senescit. Vel dic, ꝙ illa non est tota causa, maxime in his quæ non dicunt substantiã cõpletam, sed magis dispositionem.
25 AD illud quod obijcitur, ꝙ gratia potest expellere culpam, dicendũ, ꝙ expellere culpam est dupliciter, vel effectiue, vel formaliter. Quod potest expellere effectiue, potest efficere gratiam, sed non oportet. ꝙ illud quod formaliter, quia illud seipso expellit: quoniam ergo gratia expellit formaliter & seipsa, ideo non sequitur, ꝙ
26 possit generare illam gratiã. AD illud quod obijcitur, ꝙ in iustificatione debet peccator humiliari: dicendum, ꝙ verum est quia humiliari debet & sub homine, & etiam sub visibilibus signis, tamen aliter quam sub Deo, quia alius honor debetur Deo quã homini: & ideo, quia sub Deo humiliatur vt sub principio salutis, & a quo saluatur. Et sic nõ debet sub creatura humiliari, vt a qua salus detur ei: sed vt a qua salus ministratur. Et sic patet etiã sequens de humiliatione in pœna, nõ enim est simile de humiliatione illa, quia ibi anima peruersa manens in sua peruersitate, ratione illius subijcitur inferiori per naturam, vel quia habet reliquias peruersitatis: sed in gratiæ donatione, anima peruersa a peruersitate mutatur, & ad Deum immediate ordinatur. AD illud quod obiicitur 27
quod agens perfectum dat potentiã agendi simile. Dicendum, quod verũ est si patiens conuenienter posset suscipere, sed sicut ostẽsum, est ex parte hominis non est possibile vt talis potentia ab eo recipiatur, propter talis formę nobilitatem, quæ non potest esse nisi a nobilissimo agente. AD il- 28
lud quod obiicitur, quod dare potentiam ad bene esse non derogat Deo, Dicẽdum, quod ordo est in essentiis, quia aliquę creaturæ sunt ita nobiles quod nõ decet eas nisi a nobilissimo agẽte ꝓduci, vt sũt illæ q̃ sunt ad imaginem. quoniã ergo gratia est de nobilissimis, patet quod non potest produci ab homine, sicut nec esse animę. Quæ vltimo obiiciuntur, soluta sunt supra per distinctionem dationis secundum naturam trimembrem.

VTRVM SPIRITVS SANCTVS a seipso detur.

DISTINCT. XV.

IC considerandum est, cum spiritus sanctus detur hominibus a patre & filio, quod est ipsum temporaliter procedere ab vtroque vel mitti, vtrum etiam à seipso detur. Si datur à se, & procedit vel mittitur à se. Ad quod dicimus, quia spiritus sanctus & Deus est, & donum siue datum: & ideo dat, & datur. Dat quidem, inquantũ Deus: & datur inquantum donum siue datum. Cum autẽ donatio siue datio spiritus sancti sit operatio Dei, & cõmunis sit & indiuisa operatio triũ personarum: datur itaque spiritus sanctus non tantũ à patre & filio

lio sed etiam à seipso. Vnde Aug. in 15. lib. de Tri. dicit quod seipsum dat. Sicut, inquit, corpus carnis nihil est aliud quā caro: sic donum spiritus sancti nihil est aliud quā spiritus sanctus. Intantum ergo donum Dei est, inquantum datur eis quibus datur. Apud se autē Deus est, etsi nemini datur: quia Deus erat patri, & filio coæternus ante quam cuiquā daretur: nec quia illi dant & ipse datur, ideo minor est illis. Ita enim datur, sicut Dei donum, vt etiā seipsum det, sicut Deus. Non enim dici potest non esse suæ potestatis, de quo dictū est, Spiritus vbi vult spirat. Ecce apertè dicit quòd spiritus sanctus seipsum dat. Si enim spiritus sanctus seipsum dare non potest, & eum pater dare potest, & filius: potest vtique pater dare aliquid & filius, quod non potest spiritus sanctus. Itē, Si pater & filius dant spiritum sanctū, nec ipse dat: aliquid ergo pater operatur & filius, quod non operatur spiritus sanctus: dat ergo spiritus sanctus seipsum. Si autem seipsum dat, tunc à seipso procedit & mittitur: quod vtique verum est. Nam processio temporalis spiritus sancti vel missio, ipsius est donatio, & ipsa Dei operatio. Procedit ergo spiritus sanctus temporaliter à se, & mittitur à se: quia datur à se.

Cap. 9
Ioan. 3

Non est mirum, si spiritus sanctus dicatur mitti vel procedere à se, cum etiam filius dicatur mitti à se.

NE autem mireris quòd spiritus sanctus dicitur mitti vel procedere à se. Nam & de filio dicit Aug. in 2. lib. de Trinit. quòd non tantum à patre missus est, sed etiā à seipso & à spiritu sancto: quærens quomodo filius vel spiritus sanctus sit missus, cum vterque sit vbique tanquam Deus. Nam vterque, inquit Aug. legitur missus. De spiritu sancto enim legitur, Quē mittet pater in nomine meo. Et iterum, Si abiero, mittam eum ad vos. Et filius de se dicit, Exiui à patre, & veni in mundū. Et Apostolus dicit: Misit Deus filiū suum. In propheta autem scriptum est ex persona Dei, Cælum & terram ego impleo. Itaque, si vbique Deus est, vbique ergo est filius, vbique etiam est spiritus sanctus. Illuc ergo missus est filius & spiritus sanctus, vbi erant.

Ioan. 14
Ioan. 16
Ibidem.
Gal. 4
Hier. 23

Quomodo intelligenda sit missio vtriusque.

QVOCIRCA quærēdum est, quomodo intelligatur missio filij vel spiritus sancti. Pater enim solus, inquit Aug. in eodē, nusquam legitur missus, sed filius, & spiritus sanctus. Et de filio primo videamus quomodo missum eū Apostolus dicat, Misit Deus filium suum factum ex muliere: vbi satis ostendit eo ipso missum filium, quo factū ex muliere. Proinde mitti à patre sine spiritu sancto non potuit, quia pater intelligitur misisse eum, cum fecit ex fœmina: quod vtique non fecit sine spiritu sancto. Ecce hic dicit filium missum à patre & spiritu sancto.

Cap. 5
Prius de missione filij.
Gal. 4

Lib.& ca. eisdem. Quod a spiritu sancto filius sit missus, auctoritatibus confirmatur.

Esa.48 ET quòd à spiritu sancto filius sit missus, vt ait August. in eo-
Cap.1 dem, auctoritatibus confirmatur. Ipse Christus dicit per Esa. Nūc misit me dominus, & spiritus eius. De hoc Ambr. in lib. 3. de Spiritu sancto ita ait, Quis est qui dicit, Me misit dominus & spiritus eius: nisi qui venit à patre, vt saluos faceret peccatores, idest, Chri-
Cap.2 stus? ergo & pater filium misit, & spiritus sanctus. Idem in eodē, Datus est à patre, vt Esa. dicit, Puer natus est nobis, & filius datus est nobis. Datus est, audeo dicere, & à spiritu, quia & à spiritu sancto missus est. Dicit enim filius Dei, spiritus domini super me, p-
Esa.9 pter quod vnxit me: euangelizare pauperibus misit me, prædica-
Esa.61 re captiuis remissionem, &c. Quod cum de lib. Esa. legeret, ait in
Ambr. in euangelio, Hodie completa est hæc scriptura auribus uestris, vt de
prologo lib.3 se dictum esse signaret. Bene autem dixit, super me: quia quasi filius hominis, & vnctus est, & missus ad prædicandum. Nam secun-
Luc.4 dum diuinitatem non super Christū est spiritus, sed in Christo. Ecce his verbis ostendit Ambrosius filium esse missum & datū nobis, non tantum à patre, sed etiam à spiritu sancto.

Quod filius sit datus etiam à seipso.

DEINDE ostendit esse datum etiam a seipso, ita dicens in eodem lib. Cum enim non definitum fuerit per prophetam à quo
Cap.2 datus est filius, ostenditur datus gratia Trinitatis, vt etiam ipse filius se dederit. Ecce hic dicit ꝙ filius se dedit, quia Trinitas eū dedit. Si autem filius à se datus est, a se ergo missus est, & a se processit. Et hoc vtique verum est, & concedi oportet, cum eius missio sit diuina operatio.

Quod filius sit missus à se.

Cap.5 QVOD autem à se mittatur August. astruit in lib. 2. de Tri. dicens, Forte aliquis cogitat, vt dicamus etiā à seipso missum esse filium: quia & Mariæ conceptus & partus, operatio Trinitatis est. Sed inquit aliquis, quomodo pater eum misit, si ipse se misit? Cui respondeo quærens vt dicat, quomodo eum pater sanctificauit,
Ioan. 10. si & ipse se sanctificauit? Vtrunque enim dominus ait. Quem pa-
Ioan. 17 ter, inquit, sanctificauit, & misit in hunc mundum. Et alibi, Ego pro eis sanctifico meipsum. Item quæro, quomodo pater eum tradidit, si ipse se tradidit? vtrunque enim legitur. Credo respondebit, si probe sapit, quia vna voluntas est patris & filij, & insepara-
Libr.2.de bilis operatio. Sic igitur intelligat, illam incarnationem, & ex vir-
Trin.ca.5 gine natiuitatem, in qua filius intelligitur missus, vt eadēque operatione patris & filij inseparabiliter esse factam, non inde separato spiritu sancto. Ergo à patre & filio missus est idem filius, quia à patre & verbo eius factū est vt mitteretur, id est, incarnatus hominibus appareret. Non enim missus est mutādo locum, quia in mun-

do

do erat. Quapropter pater inuisibilis, vnà cum filio secum inuisibili, eundem filium visibilem faciendo, misisse eum dictus est, qui si ita visibilis fieret, vt cum patre inuisibilis esse desisteret, id est, si in substantia inuisibilis verbi in creaturam visibilem mutata & transiens verteretur: ita missus à patre intelligeretur filius, vt tantùm missus, non etiam mittens cum patre inueniretur. Cùm verò sic est accepta forma serui, vt maneret incommutabilis forma Dei: manifestum est, quòd à patre & filio non apparentibus factum sit quòd appareret in filio, id est, ab inuisibili patre cum inuisibili filio, idem ipse filius visibilis mitteretur. ad Phil. 3

Summatim colligit quæ ex prædictis astruuntur.

EX prædictis aperte monstratur quòd filius missus est a patre, & spiritu sancto, & a seipso, & quæ sit ipsa missio, scilicet incarnatio, id est, quod factus est homo, per quod visibilis apparuit: quod est opus commune patris, & filij, & spiritus sancti.

Quæstio cur dicit, a meipso non veni.

SED ad hoc opponitur, si filius a seipso missus est, cur ergo ait, A meipso non veni? Ad hoc Aug. respondet in 2. lib. de Trini. dicés, Hoc dictum esse secundum formam serui, secundum quam non fecit vt mitteretur, id est, non operatus est incarnationem, sed secundum formam Dei. Iohan. 8. Solutio. Cap. primo circa.

Vtrum semel tantum missus sit filius, an sæpe.

HIC quæritur, vtrum semel tantum missus sit filius, an sæpe mittatur? Si enim missio filij ipsius tantum incarnatio est, cum semel tantum incarnatus sit, & semel tantum videtur missus. At si sæpe mittitur, est, & alia eius missio quam incarnatio. Sed quæ est illa? Nunquid æterna genitura missio eius dicenda est, an etiá alia missio quærenda est?

Quòd duobus modis dicitur filius mitti.

AD quod dicimus, quod duobus modis dicitur filius mitti præter illam æternam genituram, quæ ineffabilis est, secundum quam etiam missus posset dici, vt videtur quibusdam; sed melius, ac verius secundum eam dicitur genitus. Præter eam ergo duobus modis dicitur mitti, scilicet, vel cum visibiliter mundo apparuit carne indutus, vel cum se in animas pias sic transfert, vt ab eis percipiatur, ac cognoscatur. Hos duos missionis modos aperte Aug. distinguit in 4. lib. de Tri. dicés, Non eo ipso quòd de patre natus est, missus dicitur filius: sed eo, quod apparuit huic mundo, verbum caro factum. Vnde dicit: A patre exiui, & veni in mundum: vel eo, quod ex tempore cuiusquam mente percipitur, sicut dictum est de sapientia, Emitte illam de cœlis sanctis tuis, & a sede magnitudinis tuæ, vt mecum sit, & mecũ laboret, id est, doceat me laborare. Et tunc vnicuique mittitur, cum a quoquam cognoscitur atque percipitur, quantum cognosci, & percipi Sap. 7. Cap. 20. Iohan. 16 Sap. 9.

potest

potest, pro captu, vel proficiens in Deum, vel perfectæ in Deo animæ rationalis.

Quòd secundum alterum semel, secundum alterum sæpe sit missus: & secundum alterum vt sit homo, & secundum alterum vt sit cum homine.

Ecce, distincti sunt duo modi missionis filij, & secundum alterũ semel tantum missus est Dei filius, secundum alterum sæpe missus est, & mittitur quotidie. Nam secundum alterum missus est, vt sit homo, quod semel tantum factum est: secundum alterũ vero mittitur, vt sit cum homine, qũo quotidie mittitur ad sanctos, & missus est etiam ante incarnationem, & ad omnes sanctos, qui ante fuerũt,
Cap. 20. & etiam ad Angelos. Vnde Aug. de filio, idest, de sapientia patris
Sap. 7. loquens 4. lib. de Trin. ait, Aliter mittitur sapientia, vt sit cũ homine: aliter missa est, vt sit homo. In animas sanctas se transfert, & amicos Dei, & prophetas constituit, sicut implet etiam sanctos angelos. Sed cum venit plenitudo temporis, missa est, non vt impleret angelos, nec vt esset angelus, nec vt esset cum hominibus, vel in hominibns, vt antea in patribus erat, & in prophetis, sed vt ipsum verbum fieret caro, idest, homo.

Quòd secundum alterum modum dicitur missus in mundum, secundum alterum non.

PRAETEREA notandum est: quod cum his duobus modis mittatur filius, ſm alterum dicitur missus in mundum: ſm alterũ vero non. Eo enim modo missus dicitur in mundum, quo visibilis
Cap. 20. mundo apparuit. Vnde Aug. in eodem lib. ait. Cum ex tempore
Vbi supra cuiusquam mente percipitur, mitti quidem dicitur, sed non in hũc mundum. Non enim sensibiliter apparet, idest, corporeis sensibus præsto est. Nam & nos ſm ꝙ mente aliquid æternum capimus, nõ in hoc mundo sumus, & omnium iustorum spiritus etiam in carne viuentium, inquantum diuina sapiunt, non sunt in hoc mundo. Ex prædictis liquet, quòd præter ineffabilem genituram, duobus modis mittitur filius, scilicet cum visibiliter apparuit, vel inuisibiliter percipitur mente.

Cur pater non dicitur missus, cum ab aliquo cognoscitur, vt filius.

HIC quæritur cur pater non dicitur missus, cum ex tempore à quoquam cognoscitur, sicut filius. Ad quod dicimus, quia in eo est principij auctoritas, quæ non habet de quo sit, a quo filius, & spiri-
Lib. & ea. citatis. tus sanctus. Pater enim est, vt ait Aug. in eodem lib. principium totius diuinitatis, vel si melius dicitur, deitatis; quia principium est
Cap. 21. in fin. li. 4 filij, & spiritus sancti. Nam vt ait Aug. in eodem, Si voluisset etiã Deus pater, per subiectam creaturam visibiliter appareret, absurdissime tamen aut a filio quem genuit, aut a spiritu sancto, qui de illo procedit, missus diceretur. Congruenter autem ille missus dicitur, qui in carne apparuit: misisse autẽ ille, qui in ea non apparuit.

Putauerunt

Putauerunt quidam filium & spiritum sanctum minores fuisse patre, quia missi dicuntur.

IDEOQVE putauerunt quidam hæretici, cum pater non sit missus, sed filius, & spiritus sanctus, patrem esse maiorem, ac filiũ minorem esse, & spiritum sanctum, atque patrem, quasi maiorem, misisse vtrumque quasi minorem. Quod Aug. improbat in 4. lib. de Tri. illis contradicens. Non ideo, inquit, arbitrandum est minorem esse filium, quòd missus est a patre, nec ideo minorem spiritum sanctum, quòd & pater eum misit, & filius: siue enim propter visibilem creaturam, siue potius propter principis auctoritatem, vel cõmendationem, non propter inæqualitatem, vel imparilitatem, vel dissimilitudinem substantiæ, in scripturis hæc posita intelliguntur. Non ergo ideo dicitur pater misisse filium, vel spiritum sanctum, quod ille esset maior, & illi minores; sed maxime propter auctoritatem principij commendandam, & quia in visibili creatura non sicut ille apparuit. Ecce ostensum est, quæ sit missio filij, & quibus modis mittatur.

Cap. 21. in fine libri.

Vtrum tẽporali processione spiritus s. procedat a seipso.

DISTINCTIO XV.

Exposi. Hic cõsiderandũ est cũ s.s. detur hominibus a patre, & filio.

SVPRA egit Magister de ꝓcessione temporali ipsius spiritus sancti secundum quod est a patre & filio. Hic secundo oñdit, qđ tẽporaliter ꝓcedit a seipso, & hoc intẽdit in tota ista parte vsque ibi. Hic q̃ritur, vtrũ semel tantũ sit missus filius: vbi incipit agere de modo ꝓcessionis seu missionis filij, q est visibilis & inuisibilis. Et hoc quodãmodo accidentaliter, cũ ista missio & filio conueniat, & spiritui sancto. Habet autem hæc pars quatuor partes. In prima oñdit, quod s. s. temporaliter a se mittitur, datur, & procedit, & hoc deducẽdo ad impossibile, quia aliter non essent indiuisa opera trinitatis. In secunda oñdit a minori per auctoritatem, quod pater misit filium vna cum spiritu s. ita quod spiritus s. misit filium, in quem nullo modo habet auctoritatem, ergo multo fortius mittit se, & hoc facit ibi. Ne autem mireris, quod s. s. dicitur mitti vel ꝓcedere a se. In tertia vero parte oñdit hoc a simili. Si enim filius misit se pari rõne & s.s. se. & hoc facit ibi. Deinde ostendit datum etiam a seipso esse. In quarta vero & vltima opponit contra prædicta, & hoc ibi. Sed adhoc opponitur, si filius a seipso &c. vbi etiam soluit, & breuiter epilogat prædeterminata.

Diuisio

Donatur itaque s.s. non tantum a patre & filio, sed etiã a seipso.

Videtur dicere falsum: quia supra fecit argumentum, ꝙ non potest dari a sanctis viris, quia non potest ab ipsis procedere, sed non potest a seipso procedere: ergo pari ratione non potest dari a se. Respon. dicendum, ꝙ Magister arguebat de ꝓcessione temporali, & de hac bene concedit ipse ꝙ procedit a se, eo ꝙ propriẽ potestatis est, vt spiret in eum in quem vult, sed sancti viri non hñt posse in eũ. Dub. 1 Respon.

Sicut inquit corpus carnis nihil aliud est quam caro, sic donũ spiritus s. nihil aliud est quam spiritus s.

Videtur, si similitudo bona est, vt omne quod est donũ spiritus s. sit spiritus sanctus. Sed contra. Timor est donum spiritus sancti, & nõ est spiritus s. Respon. dicendum, ꝙ donũ cum dicit relationẽ, ac per hoc quodam- Dub. 2 Respon.

dammodo distinctionē potest illam importare tripliciter. Aut secundum modum intelligendi, aut ſm modū essendi: aut ſm essentiā. Primo modo idem est dans & datum, sicut idē intelligens.& intellectū,& differēs ratione modi dicendi, quia datur idem a se: & sic intelligit Aug. Alio modo ſm modū essendi, siue se habēdi, qui alius est & alius in personis, & sic dicit relationem personę ad personā. Tertio modo importat distinctionē ſm essentiā,& respectum creaturę ad essentiā increatā, & hoc modo amor dicitur donū spiritus s. sed hoc infra melius patebit.

Si pater,& filius dant.

Dub. 3. Quia ista ratio, vt supra dictū est nō valet. Pater potest generare filiū, & filius nō potest: ergo pater potest aliquid quod filius non potest, ergo pari rōne, cū spiritus s. dicit personā vt filius, non valet. Si tu dicas, ꝙ nō est simile propter actum dādi, qui est operatio in creatura. Contra, sicut dicit Magister in litera. spiritus sancti donatio est eius ꝓcessio, sed illud argumentum non valet: spiritus s. ꝓcedit,& pater non: ergo aliquid facit spiritus s. quod non pater: ergo similiter nec in proposito. Si tu dicas mihi, ꝙ non est simile de actiua & passiua. Contra, inflexio nominis ꝑ casus, non vitiat significationem: ergo similiter videtur, ꝙ nec ibi fit variatio per actiuum & passiuū. Et si tu dicas, ꝙ nō est simile, ostenditur, ꝙ sic, quia omnis actiua infert passiuā: ergo videtur, ꝙ si in voce actiua tenetur essentialiter, ꝙ similiter in passiua. Respon. Respon. dicendum, ꝙ sicut prædeterminatum est, rationes Magistri bonæ sunt, quia ipse accipit dare, ſm ꝙ dicit effectū in creatura,& ſm hoc commune est tribus personis necessario, & hoc in actiua significatione.

3 Dare enim spiritū sanctum alicui, est facere, ꝙ inhabitet in eo: & ideo nō est simile de potentia generādi. AD illud quod obijcitur, ꝙ Magister dicit, ꝙ donatio idem est quod processio. Dicendum, ꝙ loquitur de donatione passiua, ſm quod arctatꝰ ad spiritum sanctum, & argumentum suū bonum est: quia ab eodem principio est actio, & passio: ergo si donatio actiua est a patre, similiter & donatio passiua, similiter si donatio actiua est a f. s. & passiua. AD illud qd 4 obijcitur, ꝙ in actiua tenetur essentialiter, ergo & in passiua similiter ergo potest dici, ꝙ pater procedat, dicendum, ꝙ argumentum istud non valet: quia spirare in voce actiua cōuenit duobus, in voce passiua conuenit vni soli. Sic mittere potest conuenire tribus: procedere vero siue mitti, duobus tantum.

Si autem seipsum dat: tunc & a seipso procedit.

Videtꝰ falsum: quia procedere est produci: ergo si spiritus s. procedit a se, producitur a se. Si tu dicas, ꝙ non dicitur sine determinatione, videlicet temporaliter, contra temporaliter, est determinatio non diminuens, ergo sequitur de necessitate, si temporaliter ꝓcedit a se, quōd procedat a se. Respon. Dicendum, ꝙ sicut dictum est supra, processio rōne comparationis ad terminum in quo suscipitur creatura, scilicet, quæ sanctificatur, de ratione nominis, connotat temporale,& ideo dicitur temporalis: & qm̄ ille effectus temporalis est a spiritu sancto, ideo & ꝓcessio: licet non ita proprie sicut de patre. Et non valet de productione, qa ꝓductio solum dicit cōparationem ad principiū a quo non & cōnotat effectum. Vnde sicut non valet, procedit temporaliter, ergo producitur tēporaliter sic & in proposito.

Dub. 4

Respon.

Ne autē mireris, ꝙ spiritus sanctus dicitur mitti &c.

Dub. 5 Videtur, ꝙ male probet missionem spiritus sancti per missionem filij, qa missio dicit subauctoritatē in misso, sed plus est de subauctoritate in spū sancto, quā in filio: ergo plus de ratione missionis: ergo videtur ꝙ potiꝰ deberet procedere ecōtrario. Itē. missio dicit manifestationem: sed missio filij manifestata est per missionem s. s. ergo manifestior est missio s. s. ergo videtur

videtur quod probet ignotū p ignotius. iuxta hoc quæritur, de quo dicitur mitti proprius. s. de filio, an de

Respon. spiritusancto. Responsi. Dicendum, quod Magister probat missionem s.s. per missionem filij, quia magis expressas habet auctoritates. Adhuc potest tamen nihilominus alio modo dici quod etiam rōcinādo bene procedit.

6 In missione enim personę est duo cōsiderare. s. emanationem, ratione cuius est subauctoritas in misso, & quātum ad hoc magis conuenit spiritū sanctum mitti: & quantum ad hoc arguit Magister a minori, quod si filius mittitur a spiritusancto a se, multofortius & s.s. Est autem cōsiderare manifestationem, & ratione huius cōuenit filio magis: quia magis euidenter apparuit mundo: & quātum ad hoc arguit Magister a manifestiori, & ita p

7 optime pcedit. AD illud quod obijcitur quod s.s. manifestat filiū, & ei9 missionem dicendum quod hoc non est propter defectum euidentiæ a parte missionis filij, sed propter cæcitatē a parte videntium quam remouet s.s. gratia, & sic patet de quo prius. Vno enim modo magis competit filio, alio modo spirituisancto, secundum duas prædictas conditiones.

Satis ostendit &c.

Dub. 6 Secundum hoc videtur, quod cum s.s. non sit factus ex muliere videtur quod non sit missus. Præterea si fili9 est factus ex muliere, ergo est factus.

Respon. Contra, in symbolo non factus. Rñ. ista non est communis ratio missionis, sed solum missionis visibilis ipsi9

8 filii, & ideo non valet de se. AD illud quod obijcitur, quod non est factus. Dicēdum quod illud non est intelligēdum secundum humanam naturam, & ideo oportet addere determinationem, vt dicatur factus ex muliere, vel secūdum humanam naturā, quia simpliciter propter errorem Arrij vitādum, non recipit eam eloquiū ecclesiasticum.

Ad Phy. AD intelligentiam huius partis quatuor quęruntur. Primo quæritur, vtrū missio sit in diuinis. Secundo dato quod sit, vtrum missio sit ex tempore, vel ęterna. Tertio quæritur cuius sit missio vt missi. Quarto cuius sit missio vt mittentis.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Missio est in diuinis, cum ibi reperiatur principium mittens, terminus ad quem missionis, & missum.

QVOD missio sit in diuinis ondit*ur* primo per scripturam ve. test. Sap. ix. Mitte illam de cœlis, & loquitur de sapientia, quæ est Dei filius. Item, per scripturam no. te. ad Gala. iiij. Cum venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum: & post, quoniam estis filii Dei, misit De9 spiritum filij sui in corda vestra. Item, hoc ostenditur per testimonium veritatis. Io. xvj. Cum autem abiero, mittam vobis spiritum veritatis. Item, ratione videt istud idem, quia mittere non est aliud quā ex se aliquem producere in alium, sicut sol radium mittit in aere, sed s.s. a patre & filio procedit in creaturā, ergo ab eis mittitur. Item, qñcūque datur aliquid alicui, vt abñu, conuenienter dicitur mitti, sed tota trinitas est abñs peccatoribus quātum ad gratiam inhabitantem, ergo qñcunque datur s.s. quantum ad gratiam inhabitantem, nō incongrue dicitur mitti: si ergo dari ē i diuinis hoc modo vt dictum est, ergo & missio. Contra. vbicūque est missio, ibi est separatio. Vnde Hiero. super Ezech. Quod coniunctum est, & i vno corpore copulatum, mitti non potest, sed quod extra est. Vnde non mittitur manus, sed iaculum. Sed in diuinis est omnimoda indiuisio, & nulla separatio, ergo &c. Item, vbicunque est missio, est missi ad mittētem subiectio quod patet: dominus enim mittit seruū, & non seruus dominum. Sed in diuinis est omnimoda æqualitas, & nulla subiectio, ergo ibi non est missio. Item, vbicunque est missio, ibi est mutatio, qa non dicitur aliquid mitti, vbi est, sed in

Fundamenta.

Ad opp.

in diuinis, nulla omnino cadit mutatio, ergo &c. Item, missio passiue dicta inquantum talis, est opus ministerii, sed in nobilissima natura inquantum talis, non cadit ministerium, ergo &c.

RESP. Dicendum, quod missio est in diuinis, sicut ostendunt prædictæ auctoritates & rationes, & transferť
9 a creaturis ad Deum. Secundum autē quod missio in his inferioribus consideratur, habet respectum ad tria. s. ad principium, & ad terminū, & missum. Ad principium siue ad mittentem, sub triplici habitudine comparari conuenit, vt ad dantem esse, & sic mittitur radius a sole. Vt ad dantē virtutem, & sic mittitur iaculum a ꝓiectore. Vt ad dantem iurisdictionem siue auctoritatem, & sic mittitur nuncius a prętore. Secundū omnem hāc comparationē est in diuinis missio, quia spiritus mittitur a patre & filio tanquam habens esse, & virtutem, & auctoritatem in operando ab eis, & ideo missio secūdum hunc respectū, est complectissime ī diuinis. Non. n. est ponere quod vna persona recipiat auctoritatem, nisi a quo recipit virtutem, nec virtutem, nisi a quo recipiat esse. Similiter ad terminum sub triplici habitudine comparatur. Mittitur enim aliquid alicui, vbi videlicet quietatur, vt lapis mittitur deorsum. Mittitur etiā alicui, vt a quo habeatur, sicut aliquis mittit alicui donum. Mittitur etiam alicui vt ad aliquid, scilicet quod operetur. Secundū hanc triplicem cōparationem est missio in diuinis. Mittitur enim fili9 vel spūs s. vt alicui ad inhabitandum, vt alicui, ad possidendum vt donum, vt ad aliquid, scilicet ad effectū operandum: & ideo missio per comparationem ad terminum reperitur complectissime in diuinis, multomagis quā in creaturis. Si autem loquimur de missione in cōparatione ad missum, sic in his inferioribus ponit triplicē conditionem imperfectionis, scilicet separationem, subiectionem, & mutationem, quæ quidem non sunt in diuinis, est tamen aliquid perfectionis ibi istis correspondens, & ratio hui9 patet sic. In istis inferioribus separatť missus a mittēte propter distantiam termini ad mittentem, vt patet cum mitto aliquem Romam: quia Roma distat a me, si ille debet esse Romæ, oportet quod separetur a me. In diuinis vero, quia Deus mittens est vbiq; nulla est distantia, & ideo nulla est separatio, loco tamē huiusmodi ē missi a mittente egressio, siue emanatio, & sic patet responsio ad illud ꝙ obijcitur de conditione separationis. Similiter in his inferioribus est in misso subiectio propter differentiā mittentis ad missum: quia enim missus recipit a mittente, vel esse, vel virtutem, vel operationē, & est separatus ab eo in substantia: quia substantia omnino eadem non participatur a pluribus, necesse est quod aliam virtutem recipiat ab eo, & aliam iurisdictionem illa inferiorem: sed ī diuinis non est substantialis differentia, & ideo omnia sunt æqualis nobilitatis in mittente & misso, sed tamen loco huius est subauctoritatis origo, & sic patet secūda obiectio. Similiter in his inferioribus est in misso mutatio. ꝓpter distātiam missi a termino. cum enim non est in termino ad quē mittitur, ideo oportet quod mutet locū, & quod sit in eo mutatio: quia vero in diuinis missus nulli loco abest: nō oportet quod personaliter accedat, & ideo non est ibi mutatio. Sed tamē loco eius est alicuius effectus de nouo productio, & sic patet tertia obiectio. Quamuis enim in diuinis non sit separatio, subiectio. & mutatio, tamen loco horum est emanatio, subauctoritatis origo, & noui effectus ꝓductio.

AD illud quod vltimo obijcitur, quod pertinet ad mysterium. 10
Dicendum quod hoc verum est, vbi missio dicit subiectionem, sed hoc nō est in diuina natura, sed in creaturis &c.

QVAE-

QVAESTIO. II.

CONCLVSIO.

Cum terminus ad quem missionis diuinæ sit creatus, Missio est de necessitate temporalis.

Ad opp.

TRVM misio in diuinis sit ex tempore tãtum, an etiam ab æterno. Et quod ab æterno ostẽditur auctoritate,

Gregori[9]. super Io. & 20.mo.

& ratione. Auctoritate sic. Greg. eo mittitur filius quo generatur: sed generatur ab æterno, ergo mittitur ab æterno, ergo misio in diuinis est ab æterno. Itẽ Beda in hom. Spũs sancti misio est procesio, sed procedit ab æterno, ergo mittitur ab æterno. Itẽ, ratione sic. Misio siue actiue siue pasſiue dicta est Deus, sed omnis actio q̃ actiue & pasiue est, Deus est ab æterno, ergo &c. Item, omnis actio quæ habet Deum vt terminum, & vt principium est ab æterno, vt patet cum dicitur Deus intelligit, Deus generat, sed misio est huiusmodi, quia Deus mittit Deum, ergo misio est æterna. Si dicas, quod misio requirit duplicem terminum. s. eum qui mittitur, & eum ad quem mittitur, & ille ad quem fit misio, est temporalis. Cõtra

Fundamenta.

Deus potest esse, qui mittit, Deus qui mittitur, ergo pari ratione Deus ad quem mittitur, & videt quod iste cõparationes principii & termini maxime Deo conueniãt. Deus enim est alpha & o, principiũ & finis, ergo magis proprio dicitur Deus ad quẽ mittitur, quam Deus qui mittitur. Item, quicquid est Deus est æternum, missio est Deus, ergo est æterna, sed præmissę sunt verę, ergo & cõclusio. Cõ

5 tra. Ioã. xvi. Si non abiero, paraclet[9] non veniet ad vos: cum autẽ abiero mittã vobis eum. Cũ ergo spiritus s. potest mitti, & promitti, sed quod est æternũ nõ potest promitti, ergo &c. Item Aug. 4. de Trini. Mittitur filius vel. s. s. cum ex tempore cuiusquã mẽte percipitur. Item omnis missio est aliquid posterius mittente: sed vbi cadit posterius necessario interuenit ratio principij, & temporis, ergo &c.

Prima propositio per se est vera, quia mittens per prius habet ipsum quod mittit, q̃ habet ille ad quem mittit. Item omnis missio, vel est ratione mutationis, vel ratione operationis, sed in diuinis non est mutatio: ergo ad hoc, quòd missio sit, necesse est, quòd interueniat operatio, & si operatio, & effectus, & si effectus & tempus: ergo omnis missio est ex tẽpore.

RESP. Dicendum ad prædicta, quòd missio in diuinis nullo modo dr̃ nisi ex tempore. Et ratio hui[9] est: 11
quia dicit comparationem, non tantum ad principium, nec tantum ad missum: sed etiam ad terminum: sed terminus ille de necessitate creatus est: quia missio in Deo cum non dicat mutationem, dicit aliquam circa terminum operationem, & ita aliquem effectum: & quia omne quod recipit effectum est creatum, & temporale, ideo missio de necessitate est tp̃alis.

AD illud ergo quod dicit Greg. 12
eo mittitur filius, quo generatur, Dicendum quòd ipse loquitur præsupposita manifestatione in creaturis, pater enim manifestatur in creatura: sed non mittitur: sed filius mittitur. Et Grego. reddit rationem, quia nulla alia causa est, nisi quòd ille generatur, ille non. i. pater. AD illud quod 13
obijcitur de Beda. Dicendum quòd Beda loquitur de processione spiritus sancti, prout est in creatura, & ita semper est temporalis vt missio. AD 14
illud, quod obijcitur, quòd omne q̃d actiue, & passiue in Deo ponit, æternum est, Dicendum, quòd verũ est, nisi habeat vlteriorem respectum ad creaturã: sed missio præter respectũ, qui est mittentis ad missum, importat aliquem effectum in creatura. AD il 15
lud, quod obijcitur, quòd missio actiue, & passiue est Deus, dicendũ quòd est quædam actio, quæ solum respicit passum, vt percutio te: quædam quæ passum, & alium terminum, vt doceo te grammaticam, similiter & mitto te ad illum Et quod obijcitur, verũ est i actione, & passione, quæ nihil aliud respiciunt nisi principium, & obiectum, sed non in alijs, quæ requirũt alium terminum, & ideo habet instantiam

stantiam in proposito. Similiter soluendum est ad sequens, quòd verum est si actio illa omnino terminaretur in Deum. Sed quod obijcit, quòd missio respicit Deum, vt terminum ad quem. Dicendum, quòd si terminus ad quem est missio: esset solum in ratione finientis: sic verum esset. nunc autem non est sic, sed magis in
16 ratione suscipientis. AD vltimum obiectum dicendum, quòd ibi est paralogism⁹ accidētis, sicut hic. Omne ęs est naturale, statua est ęs: ergo &c. quia quod erat materiæ, attribuitur statuæ ratione artificij. Similiter hic, quòd erat diuinę essentiæ attribuitur missioni ratione connotati.

QVAESTIO III.

CONCLVSIO.

Mißio paßiue, non est ipsius patris, qua missio emanationē connotat in suo significatu.

Ad oppo.

QVAERITVR cuius sit missio, vt missi. Et videtur, quòd sit totius trinitatis. Augus. 4. de tri. Mittitur filius, cum ex tempore cuiusquam mente percipitur. Sed tota Trinitas ex tempore mente percipitur: ergo tota Trinitas
17 mittitur, ergo pater. Item, mitti personam, est ipsam de nouo venire ad habitandum, sed tota Trinitas de nouo venit ad habitandum in peccatore, cum gratia datur ei, ergo &c. Minor patet Iohan. 14. Ad eum veniemus, &c. Item missio connotat effectum in creatura, sed ita est, quòd oē connotans effectum dr̄ essentialiter, ergo missio paßiue dicta, dr̄ essentialiter, sed quod essentialiter dr̄, conuenit toti trinitati, ergo &c. Item qñ aliquid mittitͬ, mittitͬ cū eo omne qđ inseparabiliter est coniunctum, sed pater est inseparabiliter coniunctus cum filio, ergo qñ mittitur filius, mittitur & pater. Item, mittere & mitti, aut sunt æqualis nobilitatis, aut nō. Si æqualis, ergo qua ratione dr̄ mittere de patre, eadem ratione & mitti. Si est inæqualis, ergo mittens est maior misso, ergo filius est inæqualis patri. Contra Aug. 4. de Tri. pater nusquam legitur missus, sed non debem⁹ aliquod asserere de Deo quod nō habemus ex scriptura, ergo mitti non conuenit toti trinitati. Item, Augus. dicit, quòd pater absurdißime dicitͬ missus, sed sermones veri non sunt absurdißimi, sed potius falsi, ergo mitti non vere dicitur de patre. Item Augus. dicit quòd mitti est cognosci esse ab alio, sed pater non cognoscitͬ esse ab alio, ergo pater non mittitur. Item omne mobile reducitur ad immobile, ergo mißibile ad īmißibile, ergo in diuinis est alia pſona immißibilis, sed non nisi pater, ergo &c.

Fundamenta.

8. Physi. tex. 34.

RESP. dicendum, ꝙ missio sicut patet ex ratione Aug. & melius infra patebit, semper duo habet ex suo intellectu. s. emanationem, & manifestationem per effectum. Quia ergo importat emanationem paßiue mißio dicta, hinc est, quòd cū pater oīno careat principio, quòd de ipso nullo modo potest dici mißio paßiua, vnde non inuenitur, & si inueniretur, esset tanquam falsa, & velut impropria exponenda. 18

Cōcordat S. Thom. 1. Par. q. 43. art. 4.

AD illud ergo quod obijcitur primo, & secundo, quòd missio est perceptio ab intellectu, vel inhabitatio de nouo, dicendum, quòd non dicit totam rationem mißionis, sed solum a parte termini in quem, vnde debet addi, cū illis emanatio ab alio. & tūc nō valet. AD illud quod tertio obijcitur, quòd cōnotat effectum, ergo est essentiale, dicendum, quod nomen connotans effectum, aut dicit solum respectum ad effectum, & tunc est pure essentiale, vt creare, aut dicit etiam cum hoc respectum ad personam, & sic pōt esse notionale, sicut creare per filium, solius est patris, sic est de hoc, quod est mitti. Quia non dicit tantum comparationem missi ad suscipientem effectum, sed etiam ad principium. Significat enim ipsum esse ab alio, & in alium, & sic patet. AD illud quod obijcitur, ꝙ insepabilia simul mittuntur, dicendum quòd illud est verum de illa mißione, quæ est per separationem, sed de illa 19 20 21

Controuersia cū est inter S. Thom. & Sco. in distin. hac, an ita sit mittere ꝓducere, sicut mitti ꝓduci, & an mitti sit formaliter originari.

illa missione, quæ est per distinctionem, non est dicere, quòd sic mittantur necessario illi, qui distinguuntur, sicut nec in alia missione illa, quæ separantur, & qm̃ pater distinguitur a filio, & missio in diuinis dicit distinctionem, ideo non oportet, quòd cũ mittatur filius, mittatur pater.
22 AD illud, quod obijcitur vltimo, quòd æqualis nobilitatis est mitti, vt mittere, dicendum, quòd mitti non remouetur a patre, quia dicit ignobilitatem, sed quia dicit emanationem, & subauctoritatem, q̃ quãuis non sit ignobilitatis, tñ nõ conuenit patri.

QVAESTIO IIII.

CONCLVSIO.

Mittere, & mitti, cum de ratione sui nominis importent sub auctoritatem, auctoritatem, & distinctionẽ, ideo una persona non potest dici quod mittat se ipsam.

Fundamenta.

LTIMO quærit cui⁹ sit missio, vt mittentis. Et quòd sit toti⁹ trinitatis, ostendit sic. Missio idem est ꝙ temporalis donatio, sed temporaliter dare conuenit toti trinitati, quia tota trinitas dat spiritum sanctum, vt dicit Aug. &c. Item Augu. 4. de trinitate. Mitti a patre fili⁹ sine spiritu sancto non potuit, ergo missio filij conuenit spiritui sancto, ergo eadem ratione missio sui. Si dicas sicut dicunt quidam, ꝙ illud intelligitur de missione ſm humanam naturã, qua missus est ad prędicandum, ſm illud. Esa. 61. Ad annunciandum mansuetis misit me: non autem de missione ſm diuinam naturam. Contra. missio ſm diuinam naturam, est missio in mentẽ, vel in carnem: sed Aug. intelligit de missione in carnem, vnde statim subditur, quia pater intelligitur eum misisse cum fecit ex fœmina, ergo cõstat ꝙ loquitur de missione ſm diuinam naturam. Item, Magister facit tale argumentum. Si pater potest dare, vel mittere spiritum sanctum, & hoc

15. de Trinit. 19.

nõ facit. s. s. aliquid facit pater quod non facit. s. s. ergo diuisa sunt opera trinitatis. Contra. datum dicitur relatiue ad dantem, sicut dicit Aug. 15. de trini. ergo s. s. non datur nisi ab his ad quos relatiue dr̃, sed non dicitur relatiue ad se, ergo non dat se, ergo nec mittit se. Item, sicut pater est prima persona in trinitate, ante quã non est alia, ita. s. s. post quem nõ est alia. Sed pater quia non habet personam ex qua sit, nullo modo dicit missus, ergo cum. s. s. non habeat ꝑsonam ex se emanãtem, nullo modo dr̃ mittere. Item, vbicumq; est missio passiua, ibi est subauctoritas respectu alicuius principij in misso sicut dr̃ ab Aug. & Magistro, ergo vbi est missio actiua, ibi notatur auctoritas respectu personæ, sed. s. s. non habet auctoritatem respectu sui, nec alterius personæ, ergo &c. Item, vbicõque est missio, ibi vere notatur distinctio, sicut in creaturis separatio, sed persona. s. s. nõ distinguitur a se, ergo a se nõ mittitur, nec aliũ mittit, cũ non habeat auctoritatẽ in ipsum, ergo non mittit. Item, omnis actus, ſm quẽ persona reflectitur supra se, est essentialis, & essentialiter dictus, si ergo filius mittit se, vel s. s. se, ergo mittere, vel mitti essentialiter dicit, sed omnis talis actus dr̃ de tribus, ergo pater mittit se.

Ad opp

RESP. dicendum, quòd in hac quæstione, sapientes opinantur contrarie sapientibus. Nam Magister dicit expresse, & nititur probare auctoritate, & ratione, ꝙ. s. s. mittat se, & dat se, nec oportet ſm ipsum, ꝙ inter mittentem, & missum cadat personalis distinctio, sed solum quantũ ad rationem intelligendi, vt ipse sit mittens inquantum Deus, & idẽ ipse sit missus inquantum donum. Aliorum magistrorum, & antiquorũ fuit positio, ꝙ mittere, & mitti de ratione sui nominis important subauctoritatem, & auctoritatem, & distinctionẽ, & ideo nullo modo potest dici, ꝙ vna ꝑsona mittat se, vel mittatur a se. vnde locutiones istę sunt impropriç, & exponẽdę, quæ hoc dicere videntur, & positionem suam confirmant per 23

Dissentiũt Theol. a magistro in hac positione.

Augu. qui dicit, ꝙ pater nullo modo mittitur, nec legitur missus: hoc non est ob aliud, nisi quia hoc, quod est missus importat subauctoritatē, ergo ꝑ oppositū mittere importat auctoritatē, & vna ꝑsona nō hēt auctoritatē supra se. Et rñdent rōnibus Magi
24 stri, ꝙ non est simile de hoc, quod est dare, & de hoc, qđ est mittere. Quia dare vno mō est ex liberalitate, siue amore communicare, & sic est essentiale omnino. & nullam connotat distinctionem, & sic conceditur ꝙ tota trinitas dat seipsam, & pater similiter. Alio modo dare est alicui donū communicare, non tantum ex liberalitate, sed etiam ex auctoritate, & sic dare dicit notionem, siue tenetur notionaliter, & hoc modo non valent illę rationes si pater dat spiritum sanctum, & spiritus sanctus non dat se, ergo aliquid facit pater quod nō. s. s. quia dicit notionem, & in hoc sensu ęquipollet ei, quod est mittere: similiter donatio passiua, ei quod est pro
25 cedere. Similiter ad simile quod inducit Magister de filio, dicunt quòd non est simile, quia in filio duplex est natura. s. diuina, & humana, & quantum ad humanam potest mitti, & mittitur a tota trinitate, quia minor est Deo, & inferior, & non tantum subauctoritatem habet, sed etiā seruitutē, quia est seruus Dei, quãuis per vnionem sit Deus. Quantum ad diuinam autem mittitur a solo patre, quia a solo patre producit̄. Quia ergo spiritus sanctus producitur & a patre, & a filio, & non a seipso, hinc est, quòd non mittitur nisi a patre, & a filio, & propter hoc rationes Magistri non valent, quia omnes auctoritates, quæ dicunt filium mitti a spiritu sancto, vel a se ꝭm humanam naturam intelliguntur. Sed licet hæc positio rationabilior videatur, & facilior ad sustinendum, tñ quia non debemus auctoritates sanctorum ad nostram trahere rationē, sed magis econuerso rationem nostram auctoritatibus sanctorum subijcere, vbi non continent expressam absurditatem: et Sancti dicunt & Magister dicit, & maxime August. qui plus super hac materia locutus est, filium mitti a spiritu sancto, & a se, qđ non possunt exponere ꝭm humanam naturam: ideo alia positio tum ob reuerentiam Sanctorum, tum ob reuerentiam Magistri, videtur magis esse tenenda. Illud enim verbū Aug. quod dicit ꝙ filius est missus in carnem a spiritu sancto ꝭm humanam naturam, nullo modo potest intelligi vt videtur, quia missio hęc fuit ad humanitatis, siue carnis assumptionem, ergo ꝭm rōnem intelligendi præcedit humanā naturam, vt iam vnitā, ergo si filius hoc modo dr̄ missus, oportet ꝙ attribuat̄ diuinę naturæ, & ita rōne diuinæ naturæ missus est a spū scō, multo fortius ergo a se, ac per hoc & spiritus sanctus a se. Et ꝑpterea ad intelligentiam obiectorū in contrarium notandum est, ꝙ missio de se duo importat. s. emanationem, & manifestationem, & principaliter de ratione suæ significationis importat manifestationem. Et hoc patet per Aug. in 4. de trini. qui dicit ꝙ mitti est cognosci esse ab alio, & habetur in præsenti distin. quia tunc filius mittitur, cum ex tēpore cuiusquā mente percipitur. Quia ergo principaliter importat manifestationem, & connotat in misso emanationē, ideo manifestatio significatur per hoc qđ est mittere per modum actionis, & ꝑ hoc quod est mitti per modum passionis, sed emanatio vtrobique vniformiter. Vnde sensus est, pater mittit filium. i. declarat, siue manifestat filij emanationem, siue filium emanare. 26
In passiua vero, sensus est, filius, siue s. s. mitti. i. manifestatur ab alio emanare. Et qm̄ ablatiuus respectu passiui, & nominatiuus respectu actiui, important rōnem principij, & significatio huius verbi mittere, & mitti, est manifestatio, & emanatio, ideo illa est, proprijssima, quando ablatiuus, vel nominatiuus importat habitudinē principij respectu vtriusq;, vt cum dr̄ pater mittit filium, & filius mittitur a patre, quia filius emanat a patre, & manifestatur a patre. Quia vero principale significatum horum verborum est manifestatio non emanatio, 27

natio, qm nominatiuus, vel ablatiu⁹ est principium manifestationis quãtuis non emanationis propria est, sed minus prædicta, & in hoc sensu conceduntur istę. Filius mittit se, & .s.s. mittit se. Quia vero tam mittere, q̃ mitti importat emanationem circa missum, & persona patris nõ emanat ab aliquo, similiter nec trinitas, ideo persona patris nusquã legitur missa, nec ipsa trinitas. Ex hoc patet, quòd hæc est simpliciter, & omnino impropria, pater mittit se, siue ipsa trinitas quia receditur a proprietate personarum, & trinitatis. Illa vero est simpliciter, & omnino propria. Pater mittit filium, cum a nullius proprietate recedatur.

28 AD illud quod objicitur in contrarium de dato quod dr̃ relatiue, dicendum q̄ verum est, ſm quòd dare dicit per quãdam auctoritatem cõicare, hoc modo nõ accipit Magister, sed inquantum dare idem est quod liberaliter, & voluntarie communicare. 29 AD illud quod objicitur quòd pater nõ mittitur, quia non ab alio, dicendum quòd non est simile, quia tam mittere q̃ mitti important emanationem in misso, vt patet exponenti: sensus.n.est, hæc persona mittit illam.i.manifestat eius emanationẽ, & hæc, mittitur ab illa.i.eius emanatio manifestatur ab illa, sed hæc emanatio non semper importat respectũ omnis personæ mittentis, quia ab aliquo potest esse manifestatio emanationis, a quo tñ non est ipsa emanatio, & ideo sic non ponitur productio in mittente, sicut emanatio in misso, & ideo non sequitur, quòd si pater non mittitur, quòd .s.s. nõ mittatur. AD illud quod objicitur vbi est missio passiua, ibi est subauctoritas, dicendum, quòd verum est non ratione qua passiuum, sed ea ratione qua tam passiuum, q̃ actiuum nõtat emanationem in misso, sicut patuit in expositione. Et quia emanatio nõ semper est respectu mittentis, ideo non oportet, quòd semper importetur auctoritas in mittente, sed ratio ista valeret bene; si ita esset, vt principale significatum eius quod est missio, esset emanatio, siue productio.

AD illud quod objicitur quòd mittere importat distinctionem, dicendum quòd mittere vno modo importat dr̃iam substantialem. ut cum importat dominium, vt cum dicitur. Deus mittit angelum. Alio modo distinctionem personalem, vt cum importat auctoritatem in mittente, & subauctoritatẽ in misso respectu mittentis, vt cum dr̃, pater mittit filium, Tertio modo importat distinctionẽ solum quantum ad modum intelligendi. Sicut cum dicitur, voluntas est instrumentum seipsum mouens, quia idem est mouens, & motum. Similiter cum dicitur. Spiritus sanctus mittit se, idem est mittens, & missum, ratione differens. Mittens inquam ſm quòd Deus, sed missum ſm quòd donum, sicut prædictum est. AD illud quod objicitur vltimo de reflexione actus dicendum, quòd verum est quo ad principale significatum, sed non oportet quantum ad connotatum, & ratione principalis significati est reflexio p̄sonæ mittẽtis supra se, vt dicatur, mittẽs est missus. 30 31 32

Expositio

De missione filii, & .s. s. quantum ad modũ, qui duplex est, uisibilis .s. & inuisibilis.

Diuisio.

Hic quæritur vtrum semel tantum missus sit filius.

Supra egit Magister de missione q̃tum ad principium, hic agit de missione quantũ ad modũ, qui duplex est.s. visibilis, & inuisibilis. Et qm̃ isti modi conueniunt missioni filii, et s.s. ideo Magister primo assignat eos circa missionem filii. Secundo circa missionem .s.s. in principio. 16. dis. Nunc de s.s. videndum est, &c. Prima pars habet quatuor partes. In prima [præmissa quæstione] ostendit auctoritate Aug. quòd filius duobus modis missus est.s. uisibiliter & inuisibiliter. ibi. Ad quod dicimus. In secunda assignat duplicem dr̃iam istorum duorum modorum: vnam ibi. Ecce distincti sunt duo modi missionis filii. Aliam ibi. Præterea notandum. In tertia vero mouet dubium quoddam, quod habet ortum ex prę

determinatis. ibi. Hic quæritur cur pater non dicitur missus. In quarta vero remouet, siue docet errorem cauere, procedentem ex illius dubii solutione. Ibi. Ideoque putauerunt, quidam hæretici. Ex hoc enim quòd dixerat patrem non mitti, posset qs credere in diuinis non esse æqualitatem. Ad hoc respondens Magister dicit, ꝙ hoc non est propter inæqualitatem, sed propter principii auctoritatem, siue connotationem.

Hic quæritur vtrum semel tantum missus sit filius, an &c.

Dub.7. In parte ista sunt dubitationes circa literam, & primo dubitatur de situ. ca, 1. huius partis. Videtur enim quòd Magister non debeat hic ponere tractatum de missione filii, quia missio filii est incarnatio, sed de eius incarnatione agitur in tertio. ergo ibi deberet agere đ missione, nõ hic.

Respon. Resp. quòd Magister incidenter introducit hunc tractatum de missione filii propter explicationem missionis. s. s. Posset tñ dici, quòd Magister hic agit de missione filii in mente principaliter, sed de missione filii in carnem per accidēs, vt distinguat a missione filii in mentem. De illa autem missione quæ est in carnem, specialiter, & principaliter agit in tertio, & ideo aliter ibi, quàm hic.

Non eoipso, quòd de patre nat⁹ est, missus dicitur filius.

33 Dub.8. Videtur dicere falsum, & contra Greg. qui dicit, eo mittitur filius, quo generatur.

Grego. 29 Moral.

Respon. Respon. dicendum, quòd Aug. loquitur cum præcisione, vt intelligatur non eoipso tantū, Greg. autem cum præsuppositione manifestationis. Vel aliter, Aug. loquitur de generatione æterna, Grego. de temporali. vnde nulla est oĩno cōtradictio.

Missus est etiam ante incarnationem, & ad omnes sanctos.

Dub.9. Quæritur vtrū post incarnationē plenius sit datus filius, & spiritus sanctus. Et quòd sic videtur, quia status legis fuit status imperfectionis, status euāgelii, status perfectionis. Lex enim neminē ducit ad perfectionē, sed euangelium dicit. estote perfecti. Matth. 5. ergo. &c. Item, de s. s. videtur hoc specialiter, qꝛ scribitur Io. 7 Spiritus nondū erat datus, quia Iesus nondum erat glorificatus, hoc non dicitur, quòd nullo modo ante fuerit datus, sed quia non ita abundanter, ergo &c. Item, maior cognitio, & dilectio est tempore legis gratiæ, ꝗ tempore legis scriptæ, ergo. &c. 34

Respon. Dicendum, quòd plenius dari, potest dupliciter intelligi. Aut intensiue, aut extensiue. Si extensiue, sic pluribus datus est. s. s. tempore legis gratiæ, quia in oēm terram exiuit sonus eorum, &c. non tñ ad vnā gētem. Si intensiue, hoc est dupliciter, aut quantū ad generalē statū, aut quātum ad speciales personas. Quantū ad generalem statum in no. te. quantū ad speciales personas in vete. te. & sic se habent, vt excedentia, & excessa, quia in vete. te. fuerunt aliqui viri euangelici, & sic procedunt rōnes ad vtrãque partē. In vete. testa. fuerunt aliqui abundantes in sapientia, vt Salomon. Aliqui in patientia, vt Iob. Aliqui in mansuetudine, vt Moyses. Aliqui in fide, vt Abraham. Aliqui in deuotione, vt Dauid. Aliqui in miraculorum opere, vt Helias.

Et etiam ad angelos.

35 Dub.10. Vr̃ falsum, qꝛ angelus dr̃ nuncius seu missus, sed ad missum non est missio, ergo &c Si. tu dicas qđ alio modo mittitur. Cōtra; qui semper est præsens, non indiget missione, sed angelus semper contēplatur Deum vt pręsentem, ergo &c.

Respon. Respon. dicendum, quod missio sapientiæ siue filij est ad creaturam illustrandam, sicut missio s. s. ad creaturam sanctificandam. Et quoniam angeli nec ex se fuerunt sapiētes, nec ex se fuerūt sancti, ideo oportuit quod a principio mitteretur eis sapientia, quæ est filius & s. s. Vnde Aug. loquitur pro statu glorificationis, proprie autem non dicitur mitti nunc, nisi dicatur large mitti ad manifestationē alicuius occulti. 4. de Tri. cap. 20.

Nam & nos secundū quod mente aliquid æterne capimus, non in hoc mundo sumus.

Videtur

Videtur falsum dicere. Quia aut dicit secundum animam, aut secundum carnem. Non secundum carnem hoc constat, ergo secundum animam, ergo videtur quod anima quãdo Deum cognoscit sit in cœlo, siue extra mundum. Item, hoc videtur ratione, q capere æternum est magis capi. ergo si quod capitur a capiente locatur, ergo anima locatur in æternitate, ergo extra tempus. Præterea, quod cognoscit & amat, aut trahitur a cognoscente & amante aut econuerso, sed dum
36 Deum amamus & cognoscimus non trahimus Deum ad nos, sed nos ad Deum, sicut dicitur in iiij. de diui. nominibus. Resp. dicendum quod locus habet naturam continentis & quantitatis. Esse ergo in hoc mundo est dupliciter. Aut quantum ad veritatem & continentiam, aut quantum ad quantitatem. Aug. autem loquitur non proprio modo, quod anima & corpus vere egrediatur hunc mundum dum mente capit Deum, sed intelligit quantum ad quietem, Quia affectus animæ non requiescit in temporalibus, sed æternis quibus superfertur. & quantum ad hoc intelligitur Dio. & intelligitur secunda ratio, quod amatum trahit non localiter mutando, sed sibi conformando, quia amans transformatur in amatum. & cognoscens confirmatur cognito.

Respon.

Pater enim est &c. principium totius diuinitatis, vel si melius dicitur, deitatis.

Dub. 12
37 Videtur male dicere, quia aut hoc est per generationem. aut per spirationem. Sed si hoc, ergo pater generat vel spirat deitatem, qđ est contra Magistrum supra di. v. vbi dicit, quod essentia nec generat, nec generatur. Præterea quæritur quare dicit, vel si melius dicitur deitatis. Resp. dicendum, quod Au. non simpliciter dicit, quod sit principium diuinitatis, sed cum hac determinatone totius. Et qnoniam in simplicissimo non cadit aliqua totalitas, nisi extenso nomine totalitatis ad personarum pluralitatem, ideo deitas siue diuinitas, stat vt in personis, tamẽ quia non potest trahi ad personas, cum sit nomen abstractum, prædictus sermo exponendus est sicut supra exponit Magister locutiones consimiles. Qđ quærit, 38
quare dicitur deitatis melius, dicendum quod diuinũ potest dici de creaturis, ſm quod dicitur homo diuinus, sed Deus solius Dei proprium, ideo deitas magis proprie dicit formam Dei quam diuinitas, ideo melius dicitur deitatis quam diuinitatis.

4. de Tri. cap. 20.

AD intelligentiam eorum quæ dicunt in parte ista, tria quærũtur de missiõe filij inuisibili, quia de visibili agetur in tertio. Et quia missio inuisibilis filij, similis est missioni inuisibili. s. s. ideo simul quæritur de vtraque. Primo quæritur vtrum hæc missio sit secundum dona gratię gratum facientis, vel ſm gratię datę. Secundo quæritur vtrum ſm eadem dona grẽ, dicatur mitti filius, & s. s. Tertio vtrum vtraque missio sit, ſm eadem dona gratiæ augmentata. Artic. 1.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Spiritus sanctus si datur quo ad vsum, & quo ad fructum, sic datur ſm dona gratiæ gratũ facientis, si vero datur quo ad hoc, tunc datur secundum dona gratiæ gratis datæ.

QVOD hæc missio sit ſm dona grẽ gratis datę, ostẽditur sic. Rabanus dicit de s. s. quod ter datus est s. s. & primo dicit ipsum esse datum ad miraculorũ operationem, constat autem quod miraculorum operatio est gratia gratis data, ergo &c. Item, s. s. datur cum datur donũ prophetiæ, vnde. j. Reg. xi. Factus est spiritus domini super Saul & prophetabat: sed donum prophetiæ datur frequenter his qui non habent gratiam gratum facientem, sicut patet de Saul per textum, ergo &c. Item quod filius mittatur secundum dona gratię gratis datę, videur. Tunc

Funda menta.

enim filius dicitur mitti, quando fit reuelatio occultorũ, sed reuelatio occultorum potest fieri sine dono gratiæ gratum facientis, ergo &c. Item, Aug. dicit & habetur in pñti di. quod tunc sapientia mittitur, cum a cuiusquam mente percipitur, siue cum alicui innotescit, si ergo percipitur & innotescit per dona gratiæ gratis datę, vt per fidem informem, ergo videtur in illis dari, ergo &c. Contra Aug. dicit ꝙ tunc daẗ s.s. alicui cum sic datur vt eum faciat Dei & proximi dilectorem, hoc est dicere, quando datur hominibus charitas, sed charitas non est nisi gratia gratum facientis, ergo &c. Itē, hocipsum vr̃ de filio, qa dicitur Sap. vii. In animas sanctas se trãsfert, & amicos Dei cõstituit, sed amici Dei nõ dñr sine gr̃a gratũ faciẽte, ergo &c. Itē, rõne oñditur, tunc datur vel mittitur s.s. quando habitat in homine, sed non dicitur habitare in homine sine gratia gratum faciente, ergo &c. Item cum mittitur filius vel s.s. ad aliquem, nõ mittitur vt sit ibi vbi prius non erat, sed vt sit in eo aliter quam prius, sed nouus modus essendi, addens supra esse per naturã non est nisi per gratiam gratum facientem, ergo &c.

Ad opp. August.

39 RESP. ad hoc distinguunt aliqui, ꝙ spiritũ s. dari vel mitti inuisibiliter potest esse vel inquantũ spũs vel inquantum sanctus. Inquantum spiritus datur per donum gratiæ gratis datę. Inquantum sanctificans datur per dona gratiæ gratum facientis. Similiter sapientia, vel filius potest mitti, vel prout faciens sapere, & sic per dona gratiæ gratis datę, vel prout sapientia dicta est a sapore, & sic per dona gratię gratũ facientis. Sed istud

40 non vr̃ soluere, quia dantem oppositum istius solutionis est possibile ad huc soluere, & quærere de spiritu, & verbo, quomodo dicatur dari & non inhabitare. Propter hoc aliter dicendum tam de filio quam de spiritu sancto, quod dari vel mitti est dupliciter, vel simpliciter, vel ad hoc. Tunc daẗ simpliciter quãdo simpliciter habeẗ videlicet non tantum ad vsum, sed ad fructum, hoc autem est solum per dona gratiæ gratum facientis, & ideo in illa solum datur simpliciter vel filius vel s.s. Alio modo diciẗ dari ad hoc, quando non ad fructum, sed ad auxilium siue ad aliquem vsum aliqua dona donantur, & hoc fit cum dantur aliqua dona gratię gratis datę in quibus manifestatur filius vel s.s. & sic ꝓcedunt rationes ad primam partem. Nam sic intelligendum est verbum Rab. Ipse enim communiter loquiẗ de missione. Vnde dicit s.s. ter datur. Aug. autem loquitur de datione vel missione quæ est ad habitandum, vel simpliciter habendum.

41 AD illud quod obijcitur de prophetia, dicẽdum ꝙ vno modo datur in ea s.s. simpliciter prout ipsa dicit cognitionem secundum idoneitatem suscipientis, & secundum pietatẽ exequentis. Alio modo prout est reuelatio, & sic non datur in ea spiritus simpliciter, siue nõ mittitur nisi ad hoc. Vnde nõ dicitur in li. Reg. quod s.s. sit missus ad Saul, vel factus in Saul, sed super Saul.

42 AD illud quod obijciẗ ꝙ mittiẗ filius cũ fit reuelatio occultorũ, dicẽdũ ꝙ hoc nõ est in quacunque reuelatione, nam aliqua fit reuelatio, nõ per missionẽ filii, sed per missionem angeli, multa enim reuelantur angelis, sed intelligitur de illa reuelatione in qua est animæ illustratio per gratiam: & si per gratis datã, non simpliciter mittitur, sed si ꝑ gratum facientem tunc simpliciter mittitur, & habetur.

43 AD illud quod vltimo obiicitur, quod tunc mittitur quando percipitur, dicendum quod non sufficit cognoscere filium quod sit ab alio, imo oportet quod cognoscat quod sit in ipso vt in suo habitaculo. Hoc autem dico non cognitione necessitatis sed coniecturæ, nec de cognitione actuali, sed de habituali.

QVAE-

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Missio filij, & s. s. sunt indiuisę quãtũ ad actus consequentes, quę sunt illuminatio intellectus, & affectus inflãmatio.

Ad opp.

TRVM secundum eadẽ dona gratię dicatur mitti filius & s.s. Et quod nõ videtur hoc modo. Missio s.s. est eius donatio, & similiter filij, sed alia est missio filij & s.s. ergo alia donatio, ergo secundum aliud donum. Item, hoc ipsum videtur per simile, quia sicut se habet missio visibilis filij ad missionem visibilem s.s. ita etiam & inuisibilis, sed missio visibilis filij & s.s. est secundum alium & alium effectum, & signum in creatura. ergo inuisibilis secundum aliud & aliud donum. Itẽ missio est ad cognoscendum emanationem & discernendum, si ergo filius discernitur ab effectu in quo mittitur, & s.s. & huiusmodi sunt dona gratię ergo quantum ad aliud donum mittitur filius, quantum ad aliud s.s. Itẽ, non est idẽ appropriatum filio & s.s. sed aliud in creatura, ergo cum filius dicatur mitti i effectu sibi appropriato, in alio effectu vel dono mittitur filius quam s.s. Cõtra. omnis donorũ distributio tam gratiæ gratis datę q̃ gratiæ gratum facientis, attribuitur spirituisancto maxime dona gratiæ gratum facientis. Sicut patet. j. Cor. xij. ergo cum s.s. mittatur in donis sibi appropriatis, in omnibus donis mittitur, ergo in eisdem in quibus filius. Item filius mittitur cum sapientia datur, & similiter s.s. quia præcipuum donum s.s. est sapientia, ergo &c. Item quandocunque datur cognitio dicitur mitti filius, sed in hoc dono datur vel mittitur s.s. Ioh. xvj. Cum uenerit ille docebit vos om. ve. ergo &c. Item quandocunque charitas datur mittitur s.s. sed in hoc dono datur filius. Sap. vij. In animas sanctas se transfert, & amicos Dei cõstituit, & Aug. in iiij. de tri. exponit illud de missione filij ergo &c.

Fundamenta.

RESP. dicendum quod in missione inuisibili est donorum collatio, in quibus est manifestatio & inhabitatio. Et secundum hoc intelligendũ 44 est quod est loqui de donis Dei quantum ad radicem, vel quantum ad habitum, vel quantum ad actum consequentem. Loquendo autem quãtum ad radicẽ, sic quia vna est gratia gratum faciens, per quam inhabitat filius & s. s. quæ est radix donorum gratuitorum, sic dantur vel mittuntur eodem dono. Loquendo autem quantũ ad habitũ, sic distinguendum, quia quidam habitus sunt pure affectiui quidam pure cognitiui, quidam medij. In habitibus pure affectiuis datur siue mittitur s.s. quia ei appropriatur. In habitibus pure cognitiuis nec filius nec s.s. proprie, sicut dictum est, mittitur. In habitibus autẽ partim cognotiuis partim affectiuis secundũ quod diuersa in se continent, & filius mittitur & s. s. Nam cognitiui ducunt in manifestationem verbi, affectiui in manifestationem amoris. Si autem loquamur quantum ad actus consequentes qui sunt illuminatio intellectus & affectus inflammatio, sic vocando donum in aliis & aliis donis mittuntur, sed quoniam ista coniuncta sunt, ideo missio filii & s.s. inuisibiles sunt indiuise, & secundum hoc procedunt rationes ad oppositas partes. Tamen illud quod adducit ꝑ simili in missione sensibili, nequaquã est simile, quia non est tanta vnio & connexio in signis exterioribus, quãta est in habitibus interioribus.

Consentit S. Thom. 1. par. q. 43. art. 3

QVAESTIO III.

CONCLVSIO.

Spiritus sancti missio dicitur augeri in nobis, non secundũ ꝑfectum in gratia prius habita solum, sed per collationẽ noui doni, & noui usus, quia tũc abundantius datur.

TRVM missio filij & s.s. sit secũdum eadem dona gratiæ augmentata. Et quod sit videtur exemplo, auctoritate & ratio-

Fundamenta.

ratione. Exemplo sic. Constat in die pentecostes apostolis esse s. s. missum non tantum visibiliter, sed etiam inuisibiliter, quia missio visibilis, sine inuisibili non confert, sed ipsi prius habebant gratiam, ergo &c. Item, hoc videtur auctoritate Rabani. In baptismo datur s. s. ad habitationem Deo consecrandã, sed in confirmatione cum omni plenitudine sanctitatis venit in hominem, ergo datur in confirmatione post baptismum, ergo &c. Item, augmentum gratię est per gratię additionẽ, sed vbi est gratię additio, ibi gratię donatio, sed s. s. mittitur vel datur, cum datur ei⁹ gratia, vt dicit Beda, ergo in augmento gratię datur, vel mittitur s. s. Item nõ minus donum est charitatem conseruare quam inchoare, ergo si mittitur filius vel s. s. cum gratia inchoatur, multo fortius cũ conseruatur, sed conseruatur per augmentum, ergo mittitur in augmẽto.

Beda lib. Homil.

Ad opp. Contra. spiritus sanctus non mittitur in hominem vt de nouo sit in eo, sed vt aliter sit in ipso, sed in eo in quo augetur gratia non est aliter vt prius, ergo ad illud, non mittitur. Item, si mittitur in augmẽto gratię, aut ergo quia de nouo mittitur, aut quia abundãtius mittitur, non quia de nouo, ergo quia abundãtius. Sed contra, mitti est procedere, ergo abundãtius mitti, est abundãtius ꝓcedere; sed semper ęqualiter procedit, ergo &c. Item, si mittitur in gratiæ augmento, cum ergo gratia in nobis quotidie augeatur etiam homine nesciente, videtur quod s. s. vel filius mittatur homine nesciente, & quod quotidie mittatur hoi, quod nõ est dicendum. Item, conuenit gratiam charitatis in aliquo per negligentiam remitti, ergo si s. s. mittitur in augmento, & recedit in remissione, ergo quando aliquis peccat venialiter, perdit spiritum sanctum, quod falsum est.

45 RESP. ad hoc dicunt aliqui, ꝙ gratiam augeri est dupliciter s. perceptibiliter, & imperceptibiliter. Si perceptibiliter, tũc dicunt in tali augmento dari vel mitti filium & spiritũ sanctum. Si autem imperceptibiliter, tũc dicunt ipsum non mitti. Et ratio huius est, quia tunc dicitur dari vel mitti cum mente percipitur. Sed aliter potest dici, quod augmentum gratię est dupliciter. aut secundum profectũ in gratia prius habita, aut ei⁹ vsu, aut per collationem noui vsus, vel etiam doni gratuiti. Si solum per profectũ sicut ostendunt vltimę rationes, non dicitur mitti s. s. Si autem per collationem noui doni sicut fuit apostolis in die pentecostes, vel noui vsus, sicut est in confirmatione, tunc potest dici mitti vel dari s. s. quia aliquo modo est ibi de nouo quantum ad illud donum vel vsum doni, & quia abundantius est.

46 AD illud quod obijcitur, ꝙ non est ibi alio modo essendi, dicẽdum ꝙ & si hoc nõ sit alio modo essendi, est tamẽ perfectiori modo inhabitandi, & alio modo vtendi, & ideo nouo modo. AD illud quod obijcitur, si abundantius mittitur, abundantius procedit, dicendũ quod mitti abundantius vel ꝓcedere est dupliciter, vel ab hoc, vel in hoc, primo modo vniformiter est mitti, secundo modo non.

47 AD illud quod obijcitur quod quotidie augetur, dicendum, quòd quotidie augetur quantum ad feruorem, sed non quantum ad nouorum donorũ vel vsuum collationem.

48 AD illud quod obiicitur, quod gratia remissa debet recedere, dicendum quod sicut infra patebit, gratia augetur quantũ ad substantiam, sed non remittitur nisi solũ quantum ad feruorem, spiritum autẽ sanctum mitti non dicitur in augmento feruoris, sed solum substantiæ charitatis.

DE MISSIONE SPIRITVS SANCTI, quæ fit duobus modis visibiliter.

DISTINCTIO XVI.

VNC de spiritu sancto vidêdum est, præter illam ineff..bilem & æternam processionem, qua procedit a patre & filio, & non à seipso: quæ sit eius temporalis processio, quæ dicitur missio siue datio. Ad quod dicimus, quia sicut filius duobus modis dicitur mitti: vno, quo visibiliter apparuit: altero, quo inuisibiliter castis mentibus percipitur: ita & spiritus sanctus à patre & filio ac à seipso duobus modis procedere siue mitti, siue dari dicitur: vno, visibiliter, altero, inuisibiliter. Datus est enim visibilis creaturæ demonstratione, sicut in die Pentecostes, alijsque vicibus, & datur quotidie inuisibiliter, illabendo mentibus fidelium.

Prius de illo modo missionis, qui fit visibiliter: agit.

ET primo agamus de illo missionis modo, qui fit visibili specie. De hoc Aug. in 2. lib. de Trinit. ait. In promptu est intelligere de spiritu sancto cur missus & ipse dicatur. Facta est enim quædã creaturæ species ex tempore, in qua visibiliter ostêderetur spiritus sanctus: siue cum in ipsum dominũ corporali specie columbæ descendit, siue cum in die Pentecostes factus est subito de cælo sonus quasi ferretur flatus vehemẽs, & visæ sunt illis linguæ diuisæ sicut ignis, qui & insedit super vnumquemque eorũ. Hæc operatio visibiliter expressa & oculis oblata mortalibus, missio spiritus sancti dicta est: non vt appareret eis ipsa substantia, qua & ipse inuisibilis & incommutabilis est, sicut pater & filius: sed vt exterioribus visis corda hominum commota à temporali manifestatione venientis, ad occultam ęternitatẽ semper præsentis conuerterentur. Ecce his verbis aperit Augu. illum modũ missionis, qui visibiliter exhibetur, cum tamen ipse spiritus in sui natura non videatur, qui nec in illis creaturis magis erat, quã in alijs, sed ad aliud. In illis enim erat, vt per eas ad homines veniens ostenderetur esse in illis, ad quos illæ creaturæ veniebant. Non enim spiritus sanctus temporali motu tunc venit, vel in homines descendit, sed per temporalem motum creaturę significata est spiritualis & inuisibilis spiritus sancti infusio. Et vt apertius dicam, per illum modum missionis spiritus sancti corporaliter exhibitum, mõstrata est spiritualis & interior missio sancti spiritus, siue donatio, de qua agendum est. Cap. 5

Cum filius sit minor patre secundum formam creatam, in qua apparuit, cur non & spiritus sanctus similiter?

SED prius quærendum est, cum filius dicatur minor patre secundum missionẽ qua in forma creata apparuit, cur & spiritus sanctus non dicatur similiter minor patre, cum in forma creata apparuit. De filio probat. Cap. 19 Gal. 4

ruit. Nam de filio ꝙ minor sit patre secundum formã qua missus apparuit, aperte ostendit Aug. in 4. lib. de Trin. dicẽs, Misit Deus filium suum, factum ex muliere, factum sub lege: vsque adeo paruum, ut factum: eo itaque missum, quo factum. Fateamur ergo factum, minorem: & intantũ minorẽ, inquantũ factum: & intantum factum, inquantũ missum. Ecce habes, quia filius inquantum est missus, idest, factus, minor est patre. Cur ergo spiritus sanctus non dicatur patre minor, cum & ipse creaturã assumpserit, in qua apparuit? quia aliter spiritus assumpsit creaturã in qua apparuit, aliter filius: Nam filius accepit per vnionem personæ, spiritus vero non. Filius enim accepit hominem, ita vt fieret homo. Spiritus vero sanctus non ita accepit columbam, vt fieret columba. De hoc

Cap. 6 Aug. in 2. lib. de Tri. ait, Ideo nusquam scriptum est, ꝙ Deus pater maior sit spiritu sancto, vel spirit⁹ sanctus minor patre: quia nõ sic est assumpta creatura, in qua appareret spiritus sanctus, sicut assumptus est filius hominis: in qua forma ipsius Dei, verbi persona præsentaretur, non vt haberet verbum Dei, sicut alij sancti sapientes, sed quod ipsum verbum erat. Aliud est enim verbũ in carne, aliud verbũ caro, idest, aliud est verbũ in homine, aliud verbũ est homo. Caro enim pro homine posita est in eo quod ait: Verbum caro factum est. Non ergo sic assumpta est creatura, in qua appa-

Ioan. 1 ruit spiritus sanctus: sicut assumpta est caro illa & humana forma ex virgine Maria. Non enim columbam, vel illum flatum, vel illum ignem beatificauit, sibique in vnitatem personæ coniunxit in æternum; Ex prædictis aperte ostensum est, secundum quid filius dicatur minor patre, & quare filius dicatur minor patre, & non spiritu sancto.

Quod filius secundum quod homo factus est, non modo patre, sed spiritu sancto, & etiam seipso minor est.

Cap. 7. 8. & 11 NOTANDVM autem quod filius secundum quòd homo factus est, non tantum patre, sed spiritu sancto, & etiam seipso minor dicitur. Et quòd etiam seipso minor dicatur secundum formã serui, Aug. ostendit in 1. lib. de Tri. dicens, Errauerunt homines,

Ioan. 14 ea quæ de Christo secundum hominem dicta sunt, ad eius substantiam quæ sempiterna est transferentes: sicut illud quod ipse domi-

Phil. 2 nus ait: Pater maior me est: quod propter formam serui veritas dicit: secundum quẽ modum etiam seipso minor est filius. Quo modo enim nõ etiã seipso minor factus est, qui seipsum exinaniuit, formam serui accipiens? Non enim sic accepit formam serui, ut amitteret formam Dei, in qua erat æqualis patri. In forma ergo Dei vnigenitus patris æqualis est patri: In forma serui etiam seipso minor est. Non ergo immerito scriptura dicit vtrunque, scilicet, & æqualem patri filium; & patrem maiorem filio, Illud enim propter Dei formam, hoc autẽ propter formam serui intelligitur. De

hoc

Cap. 1. & similiter de verbis dñi sermone. 58. Tomo 2. Epi.69.ad Maximi. medicum quæ incipit domino eximio.

hoc eodem in 2. libr. de Trin. Aug. ait Dei filius est æqualis patri secundum Dei formam, in qua est: & minor patre secundum formã serui, quam accepit: in qua non modo patre, sed etiam spiritu sancto: nec hoc tantum, sed etiã seipso minor inuentus est. Propter quod, ut idem in lib. epist. contra Maximinum ait, nõ tantum patre, sed etiam seipso, & spiritu sancto minor factus est, & etiam minoratus paulominus ab angelis. Est ergo Dei filius, vt ipse ait in 1. libr. de Trin. Deo patri in natura æqualis, habitu minor in forma serui quã accepit. His auctoritatibus ostenditur aperte filius secundum formam serui minor patre, & seipso, & spiritu sancto.

Hilarius aliter dicit, scilicet, quod pater sit maior, nec filius tamen minor.

Cap.7 Ioan. 14 Philip.2 Post libri medium.

HILARIVS autem dicere videtur, ꝙ pater maior sit filio, nec tamen filius minor patre. Pater enim dicitur maior propter auctoritatẽ, quia in eo est auctoritas generationis: secundũ quam dicit, Pater maior me est. Et Apostolus, Donauit ei nomen quod est super omne nomen. Cum ergo ait, Pater maior me est, hoc est ac si diceret, donauit mihi nomen. Si ergo, inquit Hilarius, in 9. lib. de Trin. donantis auctoritate pater maior est, nunquid per doni confessionem filius minor est? Maior itaque donans est, sed minor iam non est cui vnum esse donatur, ait enim. Ego & pater vnũ sumus. Si non hoc donatur Iesu, vt confitendus sit in gloria Dei pr̃is, minor patre est: si autẽ in ea gloria ei donatur esse qua pater est, habes & in donantis auctoritate, quia maior est: & in donãtis cõfessione, quia vnum sunt. Maior itaq; pater & filio est, & plane maior: cui tantum donat esse, quãtus est ipse: cui innascibilitatis esse imaginem sacramento natiuitatis impartit, quam ex se in forma sua generat. Audisti lector quid super hoc dicat Hilarius: cuius verba vbicunque occurrerint diligenter nota, pieque intellige.

Ioan. 1

Hilarius. Ibidem.

De temporali processione, vel missione s.s. quantum ad modum secundum quem.

DISTINCTIO XVI.

Nunc de s.s. videndum est præter illam ineffabilem &c.

Exposi.

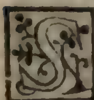

VPRA egit Magister de temporali processione s.s. qua procedit vel mittitur a seipso, hic agit de eadem quantum ad modum. Et quoniam missio s.s. duobus modis est s. visibilis & inuisibilis sicut missio filij, ideo hæc pars habet duas partes. In prima agit Magister de missione spiritus sancti visibili. In secunda agit de inuisibili, & hoc infra di. xvii. Iam nunc accedamus ad assignãdum missionem s.s. Prima iterum pars habet duas. In prima Magister explicat missionem s.s. visibilem. In secunda ad maiorem explanationem mouet & determinat dubitationem quandam ibi. Sed prius quærendum est cum filius dicatur minor patre &c. Prima pars habet duas. In prima Magister assignat duplicẽ modum missionis spiritus sancti s̃m duplicẽ modum missionis filij. Secũdo vero ꝓsequitur de altera s. missione visibili ibi. Et primo agamus de illo modo missiõis qui fit visibiliter &c. vbi dicit ꝙ missio est visibilis apparitio facta in exteriori signo, per quod monstratur missio interior. Similiter secunda pars in qua Magister mouet dubi-

Diuisio.

dubitationem quæ habet ortum ex comparatione missionis filij & s.s. cũ enim spiritus sanctus mittatur visibiliter sicut & filius. quæstio est quare non dicitur minor patre vt filius, habet tres partes. In prima opponit & determinat, ꝙ spiritus sanctus non debet dici ex missione minor sicut filius, quia spiritus sanct⁹ nõ est vnitus. Secundo occasione huius adiungit quoddam verũ huic annexum, scilicet, ꝙ filius ratione missionis dicitur minor seipso, ibi. Notandum autẽ quod filius ſm ꝙ homo factus est. Tertio docet sane ĩtelligere quoddam verbum dubiũ quod est præsenti considerationi coniunctum, qđ dicit Hilarius, scilicet, ꝙ pater ſm diuinitatem est maior filio, filius ſm diuinitatem non est minor, ibi. Hilarius autem dicere vr̃, ꝙ pater sit &c.

9. de Tri.

Nam de filio &c.

Dub. 1. Contra hoc, ꝙ filius inquantũ missus fact⁹ minor sit, sic obijcitur. Omnis actus ſm quem aliquem cõtingit fieri minorem, est indignitatis. Si ergo filius ratione missionis est minoratus: ergo missio pertinet ad Dei indignitatem. Itẽ quãcũque aliquis de æquali fit minor, mutatur, sed filius ante missionem erat æqualis, & modo est minor: ergo &c. Respon. dicendum, ꝙ quædam dicuntur de filio Dei per essentiã, quædã per vnionem quæ tanta fuit vt faceret hominem, Deum & Deum hominem. Essentialiter loquendo, nullo modo filius Dei est minor, sed hoc dictum est per vnionem, quia omnia quæ dicuntur de hoĩe possunt dici de filio Dei, & ita patet quod nulla ex hoc est indignitas, nulla mutabilitas in eius ꝑsona, & sic soluit vtrũq; obiectũ, quia vtraque ratio ꝓcedit intellecto quod secundum eãdem naturam fieret minor secundum quam æqualis erat, & ita desineret esse æqualis. Nunc autẽ simul est minor & æqualis.

Etiam seipso minor dicitur &c.

Dub. 2. 2 Videtur male dicere, quia maior diuersitas importatur per hoc quod est maior & minor, quam per hoc ꝙ est alius & alius, quia prima nõ cadit in diuina natura, secunda sic. Si ergo hæc est vera, filius est minor se, ergo & hæc, filius est alius & alius, & ita duæ personæ, quod non conceditur. Resp. dicendũ quod verum est quod maiorem diuersitatem dicunt maior & minor, quia diuersitatem virtutis & naturarum, sed ad diuersitatem naturæ quamuis sit maior, nõ sequitur diuersitas in persona, quia plures naturæ pñt esse in vna persona: quoniã ergo in Christo cadit diuersitas naturarum, & ita virtutum non autẽ personarũ, ideo dicitur maior & minor ratione diuersarum virtutum, nõ autem alius & alius, cum non habeat diuersas personas. Respon.

Minoratus paulominus ab angelis.

Dub. 3 Videtur esse falsum. Quia super illud Heb. 2. cũ qui modico ab angelis minoratus est, dicit glo. Natura humanæ mentis quidem Christus assumpsit, quę nullo peccato potuit deprauari, super omnes maior est. Itẽ beata virgo quæ est pure creatura, est super omnes angelos exaltata, ergo &c. Resp. dicendum, quod est loqui de Christo in comparatione ad angelos quantum ad quatuor .s. quantũ ad gratiam, & quantum ad naturam mentis, & quantum ad naturam corporis, & quãtum ad statum possibilitatis. Quantum ad gratiam est simpliciter maior. Quantum ad naturã mentis, saltem non fuit minor, quia sicut dicit glossa. Minor angelis fuit corpore non mente. Quãtum ad naturam corporis minor fuit. Quantũ autem ad naturam passibilitatis fuit minor & modico minorat⁹, quia status passibilitatis in statum glorię & honoris paulopost cõuertẽdus erat. Respon. 3

Videtur quod pater sit maior filio.

Dub. 4. 4 Contra, si verum est quod dicit cũ idem sit in Deo sapientia potentia bonitas & magnitudo, ergo si maior est & est potentior & sapientior & melior. Præterea in Deo non est magnitudo

tudo molis sed virtutis, ergo si pater est maior, est potentior, quod stare nō potest. Item, maior, aut dicit essentiā, aut notionem. Nō essentiam, quia essentia sunt æquales. Si notionem, quęro quam. Si tu dicis quod paternitatem. Contra, comparatio secundum maius aut minus non attenditur nisi in comparticipantibus, unde non dicitur cygnus est albior coruo, sed filius non est comparticipans paternitatē, ergo &c. Item, quæritur, quare non dicitur maior s.s. Resp. dicendum ꝙ in patre est auctoritas respectu filij, & s.s. in filio respectu s.s. & ideo in patre maior auctoritas, & maior fœcunditas, & quia nullum nomen ita competit ad exprimendum auctoritatem, sicut hoc nomen, magnus, ideo dicit Hilarius, quod pater est maior filio, ex hoc patent obiecta quia maior non dicit essentiam, sicut potentia & sapientia, sed dicit notionē. Si quæras, quam, dico dicit notionem communiter, sed tamen in ratione principij, sicut subauctoritas ī ratione emanantis, & hinc est quod pater dicitur maior filio, quia & si vterque habeat notionem in ratione principij, pater tamen in ratione principij, tantum, & ideo plus habet de ratione auctoritatis, spiritus autem sanctus nullius personæ est principium, & ideo non comparatur eis secundū auctoritatē.

Respon.

Maior itaque donans est, sed minor &c.

Dub. 5. Videtur dicere falsum, quia quocunque modo accipiatur maior, dicitur relatiue ad minorē, ergo si est ponere patrem maiorem, est ponere filium minorem. Item, pater dicitur maior, quia habet auctoritatem supra filium, ergo cū filius habeat subauctoritatē respectu patris, debet dici minor. Resp. dicendum quod nihil impedit, quare filius non dicatur minor patre ratione subauctoritatis, sicut pater maior, nisi quia nomina, indignitatis in Deo non debent ad vsum trahi. Vel quia sancti doctores quantum possunt se elongāt ab hæreticorum fallacia, ideo cum Hilarius dixisset patrē maiorem, noluit quod filius diceretur minor, ne videretur illi maioritas, non tantum auctoritatis, sed etiam inęqualitatis, & quamuis Hila. dicéret in patre auctoritatem, non tamen legitur in filio dixisse subauctoritatem, sed illud verbum a magistris est additum in consuetudine disputantium.

Respon.

AD euidentiam huius partis quæruntur tria de missione visibili, primo quid sit, secūdo ad quid sit vtilis, tertio quæritur quibus modis facta sit. Arti. vnicus.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Missio visibilis est apparitio, in qua manifestatur diuina persona, vt operans, & inhabitans, & vt emanans.

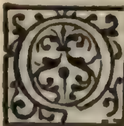

OSTenditur primo, ꝙ visibilis missio non est aliud, quā apparitio exterior. Aug. dicit, ꝙ tunc spiritus sanct⁹, vel filius mittitur, cum ex tempore cuiusquā mente percipitur, ergo tunc visibiliter mittitur, cum visibiliter percipitur, sed visibiliter percipitur, cum apparet in creatura visibili, ergo visibilis missio non est aliud quam apparitio. Item, hoc ipsum videtur per simile, quia mitti inuisibiliter non est aliud quā per effectum inuisibilē inuisibiliter manifestari, ergo mitti visibiliter, nō est aliud quā per creaturā visibiliter manifestari, hoc autem non est aliud quam visibiliter apparere, ergo &c. Item, hoc iterum videtur exemplo, quia spiritus sanctus in columbæ specie dicitur missus ad filium, sicut dicit Augu. & habetur in litera, sed tūc non fuit facta aliqua donatio filio, quia plenus fuit semper spiritus sancto, sed solum exterior apparitio, ergo &c. Sed contra. ꝙ missionis visibilis non sit tota ratio ipsa apparitio visibilis v. detur, quia, pater in subiecta creatura apparuit, & tamen non dr̄ visibiliter missus, ergo plus est missio, quā apparitio. Maior patet, quia

Fundamenta. 4. de Tri. cap. 20.

August. dicit. 7. de trin. Temerarium est dicere patrem prophetis & patribus per aliquas visibiles formas nunquam apparuisse. Item filius, & spiritus sanctus in veteri testamento multotiens apparuerunt visibiliter, & tamen tépore illo neuter visibiliter dicitur missus, sicut dicit Augu. iiij. de Trinit. vbi hanc quæstionem mouet &c. Item, omne quod visibiliter apparet est corporale, cum sensu percipiatur, sed Deus cum sit simplex, est oïno incorporalis: si ergo ad Deum nō spectat visibiliter apparere: ergo si visibiliter mittitur missio visibilis nō apparitio. Si dicas, quòd non appareret in se, sed in effectu. Contra, sic

Ad opp. appareret in omni creatura, & vbique, & semper; ergo ſm hoc visibiliter mittitur in omni creatura semper & vbique, quod stultum est dicere. Item, vbi est missio ibi est manifestatio personæ, vt dicit Aug. sed per solam apparitionẽ nunquã est manifestatio nisi assit reuelatio, ergo de ratione missionis visibilis non tantum est apparitio, sed etiam reuelatio, ergo apparitio non est tota ratio.

6 RESP. dicendũ, ꝙ missio visibilis præsupponit missionem tãquã superius, & superaddit differentiã quę est visibile. Missio autem cõmuniter vt dictũ fuit supra in præcedenti distinctiõe, pręsupponit circa missum emanationem, & superaddit manifestationem. Et qm̃ manifestatio emanationis ſm quã attẽditur missio, nõ fit nisi super eum quem spiritus sanctus inhabitat per effectũ gratiæ inhabitantis, hinc est ꝙ missio de ratione generali dicit manifestationẽ emanationis & inhabitationis. Hæc autẽ differentia visibilis superaduenien missioni, contrahit ipsam quantum ad principale significatum quod est manifestatio, ideo dicit manifestationem cum apparitione, siue apparitionem manifestantem personæ emanãtis inhabitationem, vel personę inhabitãtis emanationem. Vnde concedo quod visibilis missio ẽ apparitio, sed hæc non est tota ratio, sed apparitio in qua manifestatur diuina persona, non tantum vt operans, sed etiam vt inhabitans, nec tantum vt inhabitãs sed etiam vt emanans, quasi ab alio veniens. Per primum excludit apparitionem Dei in qualibet creatura, ꝑ secundum apparitionem in ve. te. ꝑ tertium apparitionem patris, quia pater non apparuit vt emanans, siue ab alio veniens, filius vero vel s. s. in ve. te. non apparuit vt inhabitans, sed vt se inhabitaturum præmonstrans, vnde angelus apparebat in illis creaturis in persona Dei. Et hoc probat Aug. in iij. de tri. dicens, Cõstat firmitate auctoritatis & ꝓbabilitate rõnis, cũ antiquis patribus dicitur Deus apparuisse, voces illas ab angelis esse factas. Et adducit auctoritates apostoli ad Gal. iij. lex ordinata per angelos. Et ad Heb. ij. si enim q per angelos dictus est sermo &c. Nec tamẽ dico quod ista sit ratio quare non est missus, quia apparitio fiebat ministerio angelico, quia sicut dicit Aug. iiij. de tri. probabile est quod illa columba in qua apparuit s. s. secundum ministerium angeli moueretur. Vnde idẽ in iiij. de tri. in fine dicit, Super hoc aliqd inuenire difficile est, & temere affirmare non expedit. Quomodo tamen ista sine rationali siue intellectuali creatura potuerunt fieri, nõ video. Et ita patet quod nõ quęlibet apparitio est missio, patet etiam responsio ad duas rationes primas.

AD illud quod obiicitur tertio, ꝙ non sit apparitio, quia Deus est inuisibilis, dicendum, ꝙ apparere est dupliciter: vel in se, & sic conuenit corporali, vel in alio, & hoc dupliciter, vel sicut causa in effectu, vel sicut signatum in signo, & hoc tertio modo, missio est apparitio, & ſm hunc modum non conuenit omni creaturę. AD illud quod vltimo obijcitur, ꝙ apparitio non est manifestatio, dicendum, ꝙ cum dicitur missio nõ est manifestatio, nõ intelligitur actu sed habitu, quia aliquid fit vel ostendit in quo potest personę emanatio manifestari, & hoc qdem de se importat apparitio. AD illud quod obijcitur in contrarium, ꝙ pręcise fit apparitio, dicendum, ꝙ non accipit totam rõnem missionis, 7 8

quia

quia mitti non est tantũ mente perci
pi, sed mente pcipi, vt ab alio ema-
9 nans, & in aliquo inhabitans. Simi
liter ad illud, mitti inuisibiliter, est
manifestari per effectũ inuisibilem,
dicendũ, ꝙ manifestari non dicit to
10 tam rõnẽ. AD illud quod obijcitur,
ꝙ in missione spiritus sancti in specie columbæ non fuit nisi apparitio, dicẽdum ꝙ quãuis ibi nõ fuerit donatio spiritus sancti, fuit tamẽ manifestatio prius dati, & tunc inhabitantis in Christo, & quiescentis, & ab alio procedentis, & ita tota & pfecta ratio missionis, sed ex hoc non sequitur, ꝙ qualiscunque apparitio sit missio visibilis, omnis tamen visibilis missio est apparitio &c.

QVAESTIO. II.

CONCLVSIO.

Spiritus sancti visibilis missio vtilis fuit ad manifestandum emanationem & inhabitationem, secundum sanctificationis sufficientiam, & plenitudinis redundantiam.

Ad opp.

AD quid sit vtilis missio visibilis, & constat, ꝙ ad efficiendũ nihil confert, quia exterior apparitio, nihil interius operatur. Quod etiam non sit vtilis ad innotescendum ostenditur sic. Aut est ad manifestãdum psonæ alicuius emanationem, aut inhabitationem. Non inhabitationẽ, quia nemo scit verum odio vel amore dignus sit, & ita nemo vtrum Deus in eo habitet cognoscit. Et iterũ quæ vtilitas est, esto ꝙ sciat Deum aduenisse, tamen cum ignoret permansurũ, nulla videtur. Non ad manifestandũ alicuius personæ emanationẽ, quia cũ illa noticia omni tempore sit necessaria, scilicet tempore legis scriptæ, & nũc, videtur ꝙ & tunc & nunc deberet esse missio visibilis. Quærit ergo quare solum tempore ecclesiæ primitiuę. Item quantũcunque appareat in creatura, non innotescit nisi reuelatio adsit, sed cũ adesset reuelatio ĩterior, ventũ est ad cognitionem veriorem, & certiorẽ quã quę est a sensu, si ergo habens cognitionem certam non indiget occupari circa cognitionem imperfectã, ergo videtur, ꝙ exterior apparitio omnino superfluat. Item probatur etiam, ꝙ impediat sic. Affectus circa bona visibilia occupatus, minus surgit ad bona inuisibilia, ergo similiter intellectꝰ, ergo si debet ad perceptionem inuisibilium eleuari, non debet ei fieri ostensio visibilium, ꝙ si fiat, videtur potius impediri quã iuuari. Item si missio est ad innotescẽdũ, cũ triplex sit in nobis vis cognitiua. s. sensus exterior, & imaginatio, & intellectus, & ſm hanc triplicem vim triplex assignetur visio prophetalis, pari ratione videtur ꝙ triplex missio deberet distingui. Præterea cum missio sit ad manifestationem inhabitationis, & filius inhabitet sicut s. s. quare non est missio visibilis ad manifestãdũ illam? Sed cõtra, ꝙ sit vtilis ad innotescendum vr̃ qa cognitio nr̃a incipit a sensu, ergo si debemus eleuari ad perceptionem intelligibilium, congruum & perutile est quod aliquo modo præuia sit excitatio in sensu per signum. Et hoc est quod dicit Greg. dum visibiliter Deũ cognoscimus, per hunc in uisibilium &c. Item, sicut miracula ostẽdunt diuinam potentiam, ita signa diuinam præsentiam, sed vtile fuit & per necessariũ fidẽ nr̃am manuduci p miracula ad cognitionem diuinæ potentiæ, ergo pari ratione per aliqua signa visibilia ad cognitionem diuinæ præsentiæ. Item, missio est ad redimendũ hominem perditum, sed homo est pditus secundum naturam visibilem, & inuisibilem, ergo missio secundum vtrãq; est vtilis. Item, familiarius offert suam præsentiam, quiſe offert secundum sensum & intellectum, quam qui secundum alterum tantum, sed hoc maxime expediebat homini auerso, vt cõuerteretur ad Deum, ergo &c.

Fundamenta.

Grego. in præfat.

11 RESP. dicendum, quod missio filij visibilis propriam & maximam habuit vtilitatem, sicut patebit i iij. Sed nunc de spiritusancto dicendũ, quod

eius missio visibilis vtilis est ad manifestandum & emanationem, & inhabitationem, sed non qualécunque inhabitationem, nec in omni genere psonæ. Propterea intelligẽdum quod
12 est inhabitatio duplex. s. secundũ sanctificationis sufficientiam, & secundũ plenitudinis redundantiam. Illa quæ est secundũ sanctificationis sufficientiam, interius inuisibiliter latet. Quæ vero secundum redundantiam, exterius apparet, & ideo talis inhabitatio in signo visibili & exteriori manifestari debet, sicut factum est in apostolis. Similiter intelligendum quod du-
13 plex est genus credentium. Quidam enim volunt signa, vtputa sensuales. Quidam intelligentiam quærentes, vtputa, iam prouecti. Quærentes signa, vt per hæc manuducantur ad intelligibilia, ppter tales vtilis est missio visibilis ad manifestandum inhabitationem plenitudinis redundantis, & hoc personis manuducendis p sensum. Ex hoc patet primum, quare s. non fuit missio uisibilis tempore legis scriptæ, quia nõ erat missio in plenitudine, quoadusque venit plenitudo temporis. Patet etiam quare modo nõ datur siue mittitur visibiliter, qa iam manuducti sumus ad fidem, unde sicut cessauerunt miracula, ita exteriora signa.

14 Quod dicitur, quod nemo scit vtrũ odio vel amore dignus sit: verum est, nisi Deus dignetur ostendere, & tunc ostendebat, & hoc perutile erat ad fidem roborandam, & deuotionem ex-
15 citandam. AD illud quod obijcitur quod necessaria est aliqua reuelatio, dicẽdum, quod verum est, nec tamen superfluit apparitio, quia excitat intellectum ad inquisitionem, & sic excitando præparat ad reuelationẽ, & post reuelationem, excitat ad dilectionem, reuelatio autẽ & si sit interior, cognitio, tñ adhuc ẽ viatoris, & ideo nõ euacuat cognitionẽ apparitionis.
16 AD illud, quod obijcitur, ꝙ visibilia impediunt affectum, dicẽdum, ꝙ visibilia possunt dupliciter considerari, vel vt res absolute, vel vt signa, & nutus ducentia in aliud. Primo modo si amentur, vel si considerentur, retardant intellectum, & affectum. Secundo modo iuuant, & sic est in apparitione visibili, quia ibi consideratur creatura, vt signum faciens aliud in intellectum venire. AD il- 17
lud, quod obijcitur, quare nõ est triplex genus missionis, ẽm triplex genus cognitionis: dicendum, ꝙ & si cognitio sit de ratione missionis, non tamen quæcũque, vel cuiuslibet, sed inhabitantis. Et quia duplex est modus inhabitandi, vt præhabitum est: ideo tñ est duplex modus mittendi, licet plures sint modi cognoscendi. Vel aliter dicendum, ꝙ Deus in via non cognoscitur, nisi aut in effectu, aut in signo. Si in effectu, cum effectus 18
ille sit gratia gratumfaciens, quę in sola cadit mente, sic est missio inuisibilis. Si in signo, cum signum sit qđ offert se sensui, sic est visibilis. Quia vero imaginaria, est earum rerũ quarum imagines in interiori sensu exprimũtur, Deus aũt nõ est talis, ideo de eo non est ponere huiusmodi cognitionem. AD illud, quod vltimo 19
quæritur, quare non fuit missio visibilis ad manifestãdam inhabitationem filij, dicendum ꝙ filium inhabitare est dupliciter, aut per gratiam vnionis, aut per gratiam sanctificationis. Primo modo non fuit necessaria manifestatio, siue visibilis missio, quia plenissime erat in homine sibi vnito, in quo operabatur opera visibilia, in quibus manifestabatur, & ideo non oportebat alia signa visibilia adhiberi. Secundo vero modo non habuit missionem manifestantem inhabitationem talem, quia sanctificatio appropriatur spiritui sancto, vnde sufficiebat esse missionẽ visibilem ad manifestandũ ipsius inhabitationem, cui sanctificatio appropriatur, cum inhabitatio filij, & spiritus sancti sint indiuisę, manifestato, ꝙ in homine inhabitet. spiritus s. sufficienter ostenditur, quod & filius, &c.

QVAE-

QVAESTIO III.

CONCLVSIO.

Filij missio visibilis in forma rationali facta, solum fuit vt esset mediatoris manifestatio; s.s. vero in igne, & columbæ specie, vt manifestaretur instructor.

VIBVS modis fit missio visibilis. Et accipiũtur diuersi modi ex scripturis. Filius enim visibiliter apparuit in creatura rationali, vt in hoĩe, spirit⁹ vero sanctus in irrationali, vt puta in columba, igne, & flatu. Quæritur ergo de diuersitate horum modorũ apparendi, & videtur, ꝙ non fuerunt

Ad opp. cõuenientes hoc modo. Spiritus sanctus est æque nobilis persona, vt fili⁹, ergo in æque nobili creatura debet manifestari, vt filius. Item, si filius propter assumptionem humanitatis, siue apparitionem in forma serui est minor patre, imo factus minor angelis, ergo multo fortius. s.s. ex apparitione in igne non tm̃ minor Deo, sed hoĩe etiam, sed hoc nullo modo congruit, ergo non congruit spiritui sancto apparere in creatura irrationali. Si tu dicas, ꝙ filius apparuit in hoĩe assumpto, & vnito: spũs aũt sanctus

Fundamenta. non est colũbæ vnitus, vel igni. Contra. vnio nihil aufert diuinitati, ergo propter vnionem non debet dici minor. Si ergo dr̃ minor, hoc est propter apparitionem, ergo &c. Item, videtur, ꝙ. s.s. fuit vnitus, quia spiritus sanctus apparebat in illa colũba, & non in alia, & rursus apparebat ipse ibi nõ alia persona, ergo alio modo erat in illa q̃ pater, & filius, & aliter in illa, q̃ in alia, sed aliter non potuit esse in illa, q̃ alia persona quãtum ad substantiam, nec quantũ ad operationem, quia eadem est substantia, & operatio in trinitate, ergo quãtum ad vnionem, ergo &c. Si tu dicas, ꝙ apparuit sicut in signo, tunc quæro, aut illud signũ fuit a natura, aut ab institutione. Si a natura, tũc pari ratione, & oĩs alia columba. Si ab institutione: quæritur quis instituit. Item, filius apparuit visibiliter vno modo tantum, & in vna creatura, quæritur quare non similiter. s.s. & videtur, ꝙ ita deberet esse, quia sicut in filio nulla cadit varietas, imo omnimoda vniformitas, ita & in. s.s. ergo debuit apparere tm̃ in vna specie. Item, filius tm̃ semel apparuit visibiliter, quia tm̃ semel est incarnat⁹ non amplius. Quæritur ergo vnde hoc est, ꝙ. s.s. pluries apparuit, vt puta, non tantum semel in igne, sed etiã in specie columbæ. Si dicas, ꝙ illa in quibus. s.s. apparuit statim esse desierunt post apparitionẽ, & ideo oportuit rursum alia fieri: tunc ergo videt̃ ꝙ nec illa columba fuerit vera, nec ignis, cum tam columba, q̃ ignis habeat virtutem permanendi, & si hoc in illa apparitione non fuit, tunc ergo non fuerunt vera, sed falsa, & nõ fuerunt apparitiones, sed præstigia, & illusiones, sicut sunt phãtasmata dæmonum, & aliorum magorum. Vltimo quæritur quare tot modis apparuit. s.s. & quare in alia specie in capite, q̃ in membris, vt in Christo, & Apostolis.

RESP. Dicendum, ꝙ finis impo- 20
nit necessitatem his, quæ sunt ad finem, ideo modus apparendi sumendus est iuxta finem apparitionis. Apparuit autem filius in carne, vt esset mediator, spũs vero sanctus, vt doctor. Iohan. 16. Cum venerit do. vo. o. ve. Ad mediationem autem necessaria est extremorum separatorũ concursio, & in vnum vnio, sicut patet, & ideo filius in creatura apparuit, vt vnitus. Ad eruditionem autem ignorantium interuenit signum, ideo. s.s. apparuit in creatura, vt signatum in signo. Quõ ergo nihil est Deo perfecte vnibile nisi beatificabile, & hoc solum est substantia rationalis, ideo filius in sola substantia rationali apparuit. Quia vero vsui significationis puræ, conuenit creatura irrationalis magis, q̃ rõnalis, ne forte crederetur vnita, non tm̃ significans: ideo. s.s. apparuit in creatura irrationali, quæ aliquo modo haberet rõnẽ

significandi, & exprimendi, sicut flatus significat spirationem, ignis vero dilectionem. Rursus, quoniam ad perfectã mediationem requiritur, quod mediator sit vnus, & quod vnio sit inseparabilis: filij apparitio singularis fuit & indiuisibilis. Sed ecõtra, quia nõ põt. s. s. perfecte significari in vno signo, ideo oportuit per plura: & ideo filius vno modo apparuit, sed. s. s. pluribus. His visis facile est respondere ad obiecta.

21 Nam ad illud, quod primo obijcitur quòd æque nobilis est persona. s. s. dicendum, quòd nihil facit ibi nobilitas apparentis, sed finis apparitionis, quia ille vt mediator, iste vt eruditor, siue doctor, ideo filius, vt in hoĩe assumpto. s. s. vt in creatura, & signo.

22 AD illud quod obiicitur, quod s. s. debet dici minor, sicut & filius; dicendum, quòd minoritas illa non dicitur de filio ratione diuinitatis, sed rõne vnionis, & cõionis idiomatum, quia filius factus est homo passibilis, sed. s. s. non est factus colũba.

23 AD illud quod obiicitur, quòd est vnitus columbæ, dicendum, quòd est vnio secundum veritatem, & est vnio secundum intentionem, primo modo vniuntur illa, quę vniuntur in natura, vel persona, secundo modo vniuntur significatum, & signum, & hoc modo vnita est persona. s. s. illis formis in quibus apparuit.

24 Si autem quęratur vnde veniebat talis vnio, dicẽdũ, quòd dispositiue a proprietatibus creaturę in quibus nata erat persona. s. s. declarari, sicut flatus spiritũ: ignis amorẽ, columba donum propter fœcunditatem. Sed completiue veniebant hæc a diuina ordinatione, quæ ordinauit creaturas ad hoc, non instituendo sed simul formãdo & instituẽdo, & ad hoc solum formabat, quia tam columba quam ignis simul cum apparitione etiam incepit & desijt. Ex hoc patet quod s. s. non tãtum semel apparuit, sed pluries, filius autem nõ, quia columba & ignis statim post apparitionem esse desierunt, non autẽ homo.

25 Ex hoc patet etiam, quod si columba illa, & ignis essent verum corpus, tamen nec columba fuit vera columba, quia statim desijt, sed similitudo columbæ. Similiter nec ignis. verus ignis, quia non comburebat. Nec tamen ibi erat aliqua illusio, quia non erat ibi aliqua falsitas in significando. Offerebatur enim sensui ad significandum quod vere ibi erat, & quia magis attendebatur ratio significandi, quam existendi, ideo tamdiu durauit quamdiu significare potuit, vel officium signi impleuit. Et quia eadẽ vi formata est columba, mota, & conseruata, statim vt vis illa desijt moue re, columba & ignis desijt esse.

26 AD illud quod vltimo quærit, quare tot modis apparuit s. s. dicendum quod apparitio s. s. fuit ad manifestandam plenitudinem redundantiæ, vt prius habitum est, & quoniam redundantia potest esse triplex, ideo tribus modis apparuit. potest enim esse hæc plenitudo per redemptionem, & ita fuit in Christo, & hæc est perfecta gratia per oẽm modũ. Ideo ĩ Christo apparuit in columba, quia erat pretium redemptionis primogenitorum, & erat animal integrum & perfectum. Potest etiam esse per vitæ influentiam quantum ad sensum & motum, & hoc mediantibus sacramentis, & hæc plenitudo est in sacerdotibus, & ideo datus est eis s. s. in specie flatus. Ioh. xx. Insufflauit in eos dicẽs. Accipite s. s. quorũ remis. peccata &c. Potest etiã tertio modo esse per cognitionis administrationem siue doctrinam, & hæc plenitudo est in apostolis & doctoribus, & ideo s. s. apparuit eis in linguis igneis. Ex his patet responsio, & sufficientia modorum apparendi, & obiectorum.

DE MISSIONE SPIRITVS SANCTI, qua inuisibiliter mittitur.

DISTINCT. XVII.

IAM nunc accedamus ad assignandã missionẽ spiritus sancti, qua inuisibiliter mittitur in corda fideliũ. Nã ipse spiritus sanctus, qui Deus est, ac tertia in Trinitate persona (vt supra ostẽsum est) à patre, & filio, ac semet ipso temporaliter procedit, idest, mittitur, ac donatur fidelibus. Sed quæ sit ista missio siue donatio, vel quõ fiat, considerandũ est. De inuisibili. spiritus sancti missione.

Præmittitur quiddam ad hanc ostensionem necessarium, scilicet quod spiritus sanctus est charitas, qua diligimus Deũ & proximum.

HOC autẽ vt intelligibilius doceri, ac plenius perspici valeat, præmittendum est quiddam ad hoc valde necessarium. Dictũ quidem est supra, & sacris auctoritatibus ostensum, ꝙ spiritus sanctus amor est patris, & filij, quo se inuicem amant, & nos. His autẽ addẽdum est, quòd ipse idem spiritus sanctus est amor, siue charitas, qua nos diligimus Deum, & proximũ: quæ charitas cum ita est in nobis, vt nos faciat diligere Deũ & ꝓximũ, tunc spiritus sanctus dr̃ mitti vel dari nobis: & qui diligit ipsam dilectionẽ qua diligit proximum, in eo ipso Deum diligit: quia ipsa dilectio Deus est, idest, spiritus sanctus. Hic magister cõmuniter non tenetur, vt videre est in erroribus selectis. 1. Ioan. 4

Auctoritatibus ita esse confirmat.

NE autem in re tanta aliquid de nostro influere videamur, sacris auctoritatibus quod dictum est corroboremus. De hoc Augu. in 8. lib. de Trin. ait, Qui proximum diligit, consequens est vt ipsam præcipue dilectionẽ diligat. Deus autẽ dilectio est: consequẽs ergo est, vt præcipue Deum diligat. Itẽ in eodẽ, Deus dilectio est, vt ait Ioannes Apostolus: Vt quid ergo imus & currimus in sublimia cælorum, & ima terrarũ, quærentes eũ qui est apud nos, si nos apud eum esse velimus? Nemo dicat, non noui quid diligã, diligat fratrem, & diligat eandem dilectionẽ. Magis enim nouit dilectionem qua diligit, quã fratrem quẽ diligit. Ecce iam potes notiorẽ Deum habere, quã fratrem. Plane notiorẽ, quia præsentiorẽ, quia interiorem, quia certiorẽ. Amplectere dilectionem Deum, & dilectione amplectere Deũ. Ipsa est dilectio, quæ omnes bonos angelos, & omnes Dei seruos consociat vinculo sanctitatis. Quanto ergo saniores sumus à tumore superbiæ, tãto sumus dilectione pleniores: & qua nisi Deo, plenus est, qui plenus est dilectione? His verbis satis ostendit Aug. ꝙ dilectio ipsa qua diligimus Deum vel proximum, Deus est. Sed adhuc apertius in eodem libro subdit, Dilectionem quantum commendat Ioannes Apostolus, attendamus. Qui diligit, inquit, fratrem, in lumine manet, & scandalũ in Cap. 7 Circa medium. 1. Ioan. 4 Aug. libr. prædicto ca. 7. & 8. 1. Ioan. 2 Libro & c. eisdem.

in eo non est. Manifestũ est quod iustitiæ perfectionem in fratris dilectione posuerit. Nam in quo scandalum nõ est, vtiq; perfectus est. Et tamen videtur dilectionem Dei tacuisse: quod nunquã faceret, nisi quia in ipsa fraterna dilectione vult intelligi Deum. Apertissime enim in eadem epistola paulo post ait ita: Dilectissimi diligamus inuicem, quia dilectio ex Deo est: & omnis qui diligit, ex Deo natus est, & cognouit Deum. Qui non diligit, non cognouit Deum, quia Deus dilectio est. Ista contextio satis aperte declarat eandem ipsam fraternam dilectionẽ (nam fraterna dilectio est, qua diligimus inuicẽ) non solum ex Deo, sed etiam Deũ esse, tanta auctoritate prædicari, scilicet Ioannis. Cũ ergo de dilectione diligimus fratrem, de Deo diligimus fratrẽ: nec fieri potest vt eandem dilectionem non præcipue diligamus, qua fratrem diligimus, quoniam Deus dilectio est. Item, Qui non diligit fratrem, non est in dilectione: & qui non est in dilectione, non est in Deo, quia Deus dilectio est. Ecce aperte dicit, fraternam dilectionem Deum esse.

1. Ioan.4

61

Paulò infri⁹ in c.8

Quod fraterna dilectio cum sit Deus, non est pater vel filius, sed tantum spiritus sanctus.

CVM autem fraterna dilectio sit Deus, nec pater est, nec filius, sed tantũ spiritus sanctus, qui proprie in Trinitate dilectio vel charitas dicitur. Vnde Aug. in 15. li. de Tri. Si in donis Dei nihil est maius charitate, & nullum est maius donum Dei quam spiritus sanctus, quid consequentius est, quam vt ipse sit charitas, quæ dicitur & Deus, & ex Deo? Ita enim ait Ioan. Dilectio ex Deo est. Et paulo post, Deus dilectio est. Vbi manifestat eam se dilectionem dixisse Deum, quam dixit ex Deo. Deus ergo ex Deo est dilectio. Item, in eodem Ioannes volens de hac re apertius loqui, In hoc, inquit, cognoscimus quia in ipso manemus, & ipse in nobis, quia de spiritu suo dedit nobis. Spiritus itaque sanctus, de quo dedit nobis, facit nos in Deo manere, & ipsum in nobis, hoc autẽ facit dilectio. Ipse est ergo Deus dilectio. Ipse igitur significatur vbi legitur, Deus dilectio est. Ex his ergo apparet, quod spiritus sanctus charitas est.

Ca.19. circa finem. Augu.lib. de Tri. eodem ca.17 1.Ioa.4.b. Eodem c.

Quod non est dictum per causam illud, Deus charitas est, sicut illud: Tu es patientia mea, & spes mea.

SED ne forte aliquis dicat illud esse dictum per expressionem causę, Deus charitas est, eo scilicet quod charitas sit ex Deo, & non sit ipse Deus: sicut dicitur, Deus nostra patientia est, & spes: & non quod ipse sit ista, sed quia ista ex Deo sunt: occurrit Aug. ostendens hoc non esse dictum per causam, sicut illa, in 15. lib. de Trin. dicẽs, Non dicturi sumus charitatem non propterea esse dictum Deum, quod ipsa charitas sit vlla substantia, quæ Dei digna sit nomine, sed quod donum sit Dei: sicut dictũ est de Deo, Tu es patientia mea. Non vtique ideo dictum est, Tu es patientia mea, quod Dei substãtia est nostra patientia, sed quia ab ipso nobis est. Vnde alibi: Ab ipso est

Cap. 17.

Psal.70. Psalm.61 Psalm.58 & 90

sô est patientia mea. Hunc enim sensum facile refellit scripturarũ ipsa locutio. Tale est enim, Tu es patientia mea: quale est, Domine spes mea: &, Deus meus misericordia mea: & multa similia. Nõ est autem dictum, Domine charitas mea, aut tu es charitas mea, aut Deus charitas mea: sed ita dictum est, Deus charitas est, sicut dictũ est; Deus spiritus est. hoc qui non discernit, intellectum a domino, non expositionem quærat a nobis. Non enim apertius quicquam possumus dicere: De⁹ ergo charitas est. Ex prædictis clarescit, quod spiritus sanctus charitas est, qua diligimus Deum & proximum, vnde facilius est nobis ostendere quomodo spiritus sanctus mittatur, siue detur nobis.

1. Ioã. 4. e
Ioan. 4. c.

Quomodo spiritus sanctus mittatur, vel detur nobis.

TVNC. n. mitti vel dari dicitur, cum ita in nobis est, vt faciat nos diligere Deum & proximum: per quod manemus in Deo, & Deus in nobis. Vnde Aug. hunc missionis modum insinuans in 15 libr. de Trin. ait, Deus spiritus sanctus qui procedit ex Deo, cum datus fuerit homini, accendit eum ad diligẽdum Deum & proximũ, & ipse dilectio est. Non enim habet homo vnde diligat Deum, nisi ex Deo. Ecce quomodo datur, vel mittitur nobis spiritus sanctus, secundum quod dicitur datum, siue donum. Quod donum commendat Aug. explanans apertius quomodo detur, in eodem libro. Dilectio, inquit, Dei diffusa est in cordibus nostris, vt ait Apostolus, per spiritum sanctum qui datus est nobis. Nullum est isto dono Dei excellentius. Solum est quod diuidit inter filios regni, & filios perditionis. Dantur & alia per spiritum munera, sed sine charitate nihil prosunt. Nisi ergo tantum impartiatur cuiquam spiritus sanctus, vt eum Dei & proximi faciat amatorem, a sinistra non transfertur ad dexteram. Neque spiritus sanctus proprie dicitur donũ, nisi propter dilectionem: quam qui nõ habuerit, & si loquatur omnibus linguis, & habuerit prophetiam, & omnem scientiam, & omnem fidem, & distribuerit omnem substantiam suam, & tradiderit corpus suum ita vt ardeat, non ei prodest. Quantum ergo bonũ est, sine quo ad æternam vitam neminem tãta bona perducunt? Ipsa vero dilectio vel charitas (nam vnius rei nomen est vtrunque) p ducit ad regnum. Dilectio ergo, quæ Deus est, proprie ex Deo est, spiritus sanctus est, per quem diffunditur in cordibus nostris Deus charitas, per quam nos tota inhabitat trinitas. Quocirca rectissime spiritus sanctus, cum sit Deus, vocatur etiam donũ Dei. Quod donum proprie quid nisi charitas intelligendum est, quæ perducit ad Deum, & sine qua quodlibet aliud Dei donum non perducit ad Deum? Ecce hic aperitur quod supra dictum erat, scilicet quod charitas sit spiritus sanctus, & donum excellentius: & quomodo hoc donum id est, spiritus sanctus detur nobis, scilicet cum ita impartitur alicui, id est ita habet esse in aliquo, vt eum faciat Dei &

Cap. 18.
Idem vbi supra ca. 17. & 18.
Rom. 5.
Matth. 25
Quõ spũs sanctus detur hic notatur.

proximi amatorem. Quod cum facit, tunc dari dicitur siue mitti alicui: & tunc ille dicitur proprie habere spiritum sanctum.

Vtrum concedendum sit, quod spiritus sanctus augeatur in homine, vel magis vel minus habeatur vel detur.

HIC quæritur, si charitas spiritus sanctus est, cum ipsa augeatur & minuatur in homine, & magis & minus per diuersa tempora habeatur, vtrum cōcedendū sit, ꝙ spiritus sanctus augeatur, vel minuatur in homine, vel magis & minus habeatur. Si enim in homine augetur, & magis vel minus datur & habetur, mutabilis esse videtur, Deus autem omnino immutabilis est. Videtur ergo, ꝙ vel spiritus sanctus non sit charitas, vel charitas non augeatur, vel minuatur in homine. Item, charitas & nō habenti datur vt habeat, & habenti, vt plenius habeat. Si ergo spiritus sanctus charitas est, & non habenti datur vt habeat, & habenti vt plenius habeat. Sed quomodo datur non habenti, cū ipse vt Deus sit vbique, & in omnibus creaturis totus? & quomodo plenius datur vel habetur sine sui mutatione?

An spirit⁹ sanctus detur habenti, & non habenti. Luc. 19. Hic ponit illi⁹ dubij solutionē. Psal. 63. In antiquo habet Cassiodori

Responsio ad primam quæstionem.

HIS itaque respondemus, dicentes ꝙ spiritus sanctus siue charitas penitus immutabilis est, nec in se augetur vel minuitur, nec in se recipit magis, vel minus: sed in homine, vel potius homini augetur & minuitur, & magis, vel minus datur vel habetur. Sicut Deus dicitur magnificari & exaltari in nobis, qui tamen in se nec magnificatur, nec exaltatur. Vnde Propheta, Accedat homo ad cor altum, & exaltabitur Deus. Super quē locum ait auctoritas, Deus non in se, sed in corde hominis grandescit. Si ergo spiritus sanctus homini datur, & datus amplius datur, idest, augetur, & magis & minus habetur: & tamen immutabilis existit.

Responsio ad secundam.

CVMQVAE vbique sit & in omni creatura totus, sunt tamen multi qui eum non habent. Non enim omnes spiritum sanctum habēt, in quibus est: alioquin & irrationabiles creaturæ haberent spiritum sanctum, quod fidei pietas non admittit.

Auctoritate confirmat vtranque responsionem.

VT autem certius fiat quod diximus, auctoritate cōfirmemus. Quod spiritus sanct⁹ magis ac minus percipiatur & homini augeatur, & non habenti detur, & habenti vt plus habeatur, Aug. ostendit super Ioannem dicens. Sine spiritu sancto constat nos Christū non diligere, & eius mandata seruare non posse: & id nos posse atque agere tanto minus, quanto illum percipimus minus: tanto vero amplius, quanto illum percipimus amplius. Ideoq; nō solum non habenti, verum etiam habenti non incassum promittitur. Nō habenti quidem, vt habeatur: habenti autem, vt amplius habeatur.

Hic ponit confirmationē prædictæ conclusionis. Tomo 9 Trac. 74. super illo. Si diligitis me &c. 4. Reg. 2

tur. Nam si ab alio minus, & ab alio amplius non haberetur, sanctus Helisæus sancto Heliæ non diceret, Spiritus qui est in te, duplo sit in me. Christo autem qui est Dei filius, non ad mensurā datus est spiritus. Neq; enim sine gratia spiritus sancti est mediator Dei & hominum homo Christus, ꝗ enim est vnigenitus Dei filius æqualis patri, non est gratiæ, sed naturæ. Quòd autem in vnitatem personæ vnigeniti assumptus est homo gratiæ est, non naturę. Ceteris autem ad mensuram datur, & datus additur, donec vnicuique pro modo suæ perfectionis propria mensura compleatur. Ecce expressè habes, ꝗ spiritus sanctus magis & minus datur vel accipitur, & homini datus augetur, & habenti & nō habenti datur, quia spiritus sanctus est charitas, quæ non habenti datur, & in habente augetur & proficit. Imo, vt verius & magis proprie loquar, homo in ea proficit, & deficit aliquando: & tunc ipsa dicitur proficere vel deficere: quæ tamē nec proficit, nec deficit in se, quia Deus est. vnde Aug. in homil. 9. sup epistolā Ioan. ait. Probet se quisque, quātū in illo profecerit charitas, vel potius quātū ipse in charitate profecerit. Nam si charitas Deus est, nec deficit, nec proficit. Sic ergo in te proficere dicitur charitas, quia tu in ea proficis. Ecce quomodo intelligendnm sit, cum dicitur spiritus sanctus augeri in nobis, quia nos in eo scilicet proficimus, sic & alia huiusmodi.

Ioan. 3
1. ad Ti. 2.
Tomo 9. Tract. 9 In principio eiusdē

Quod aliqui dicunt spiritum sanctum non esse charitatem, qua diligimus Deum & proximum.

SVPRA dictum est, quòd spiritus sanctus charitas est patris & filij, qua se inuicem diligūt & nos: & ipse idem est charitas quæ diffunditur in cordibus nostris, ad diligendum Deum & proximū. Horum alterum omnes catholici concedunt, scilicet ꝗ spiritus sanctus sit charitas patris & filij. Quòd autem ipse idem sit charitas, qua diligimus Deum & proximum, à plerisque negatur. Dicunt enim, Si spiritus sanctus charitas est patris & filij & nostra, eadem ergo charitas est, qua Deus diligit nos, & qua nos diligimus eum. Hoc autem sanctorū auctoritates negare videntur. Dicit. n. Aug. in li. de Spiritu & litera, Vnde est dilectio, nisi vnde & ipsa fides, id est, à spiritu sancto? Nō esset. n. in nobis, nisi diffunderet in cordibus nostris per spiritū. Charitas autē Dei dicta est diffundi in cordibus nostris, non qua nos ipse diligit, sed qua nos facit dilectores suos. Sicut iustitia Dei dr̄, q̄a nos iusti eius munere efficimur: & domini salus, qua nos saluat, & fides Christi, qua non fideles facit. His verbis videtur monstrari distinctio inter charitatem, qua nos Deꝰ diligit, & qua nos diligimus. Et sicut iustitia nostra dicitur Dei, nō quod ipse sit ea iustus, sed quia ea nos iustos facit: similiter, & fides, & salus: sic videtur dicta Dei charitas, quæ est in nobis, non quòd ipse ea diligat, sed quia ea nos diligere facit. De hoc etiam idē Aug. in lib. 15. de Tri. ait, Cùm Iohannes commemorasset Dei dilectionem,

Hac di. li. cap. 1
Rom. 5
Auctoritates quæ videtur pro eis facere.
Tomo 3 cap. 23. in fine cap.
Cap. 17
1. Ioan. 4.

Ex verbis auctoritatum argumentando procedit. nem, non qua nos eum, sed qua ipse dilexit nos, & misit filium suu liberationem pro peccatis nostris. Ecce & hic videtur manifeste diuidere dilectionem, qua nos diligimus Deum, ab ea, qua ipse diligit nos. Si ergo, inquiunt, spiritus sanctus dilectio est, qua Deus diligit, & qua nos diligimus, duplex dilectio est, imo duo diuersa est, quod absurdum & a veritate longe est. Non est ergo dilectio, qua diligimus, sed qua Deus tantum diligit nos.

Responsio ad prædicta determinans auctoritates.

His respondemus prędictarum auctoritatem verba determinantes hoc modo. Charitas dei dicta est diffundi in cordibus nostris, non qua ipse nos diligit, sed qua nos diligere facit, &c. His verbis non diuiditur, nec diuersa ostenditur charitas, qua Deus nos diligit ab ea qua nos diligimus: sed potius cum sit vna, & eadē charitas, & dicat ipsa Dei charitas, & diuersis de causis, & rationibus Dei charitas appellari in scriptura ostenditur. Dicitur enim Dei charitas, vel quia Deus ea diligit nos, vel quia nos ea suos dilectores facit.

De spiritu & litera. Cap. 32

Determinatio primæ auctoritatis.

Rom. 5 CVM ergo ab Apostolo dicitur charitas Dei diffundi in cordibus nostris, non est dicta charitas Dei qua diligit nos, sed qua facit nos diligere: idest, nō ibi appellatur charitas Dei, eo ꝙ Deus nos ea diligit, sed eo quod nos ea sui dilectores facit. Et quòd ea ratione possit dici charitas Dei, quia nos ea diligere facit, ex simili genere locutionis ostenditur: sicut dicitur iustitia Dei, qua nos iustificat: & domini salus, qua nos saluat: & fides Christi, qua nos fideles facit.

Psal. 18 Psal. 31 Galat. 3

Determinatio secundæ.

Ex lib. 16 de Trinit. Cap. 17 SIMILITER, & aliam exponimus auctoritatem, vbi aīt dilectionem Dei commemorari, non qua nos eum, sed qua ipse dilexit nos: ac si diceret, commemorat dilectionem Dei, non secundum ꝙ ea nos diligimus Deum, sed secundum ꝙ ipse ea diligit nos.

Aliud obiiciunt.

SED aliud est, inquiunt, quod magis vrget. dixit enim supra Aug. ꝙ dilectio est a spiritu sancto, a quo fides. Sicut ergo fides nō est spiritus sanctus a quo est, ita nec charitas. Quomodo ergo spiritus sanctus est, si ab ipso est? Nam si ab ipso est, & ipse est, ergo spiritus sanctus a seipso est. Ad quod dicimus, Spiritus sanctus quidē a seipso non est, sed tamen a seipso datur nobis, vt supra dictum est. Dat enim seipsum nobis spiritus sanctus. Et ex hoc sensu dictum est, ꝙ charitas ab ipso est in nobis, & tamen ipsa spiritus sanctus est. Fides autem est a spiritu sancto, & non est spiritus sanctus, quia donum, vel datum solummodo est, non Deus dans.

Lib. de spiritu & li. cap. 32. in tomo 3. Responsio. Dist. 15.

Quod alias inducunt rationes, & auctoritates ad idem probandum.

ALIAS quoque inducunt rationes ad idem ostendendum. s.

quod charitas non sit spiritus sanctus, quia charitas affectio mentis est, & motus animi: spiritus sanctus vero non est affectio animi, vel motus mentis, quia spiritus sanctus immutabilis est, & increatus: non est ergo charitas.

Quòd charitas est motus, vel affectio animi.

QVOD autem charitas sit affectio animi, & motus mentis, auctoritatibus confirmant. Dicit enim August. in 3. lib. de doct. Christiana. Charitatem voco motum animi ad fruendum Deo propter ipsum, & se, ac proximo propter Deum. Idem in lib. de moribus ecclesiæ catholicæ: tractans illud verbum apostoli, Nec mors, nec vita, poterit nos separare a chritate Dei, Charitas Dei, inquit, hic dicta est virtus, quæ animi nostri rectissima affectio est, quæ coniungit nos Deo, qua eum diligimus. Ecce his verbis exprimitur, quod charitas est affectio & motus animi, ac per hoc non videtur esse spiritus sanctus. Cap. 10 Cap. 11. Rom. 8

Responsio determinans auctoritates.

AD quod dicimus, hoc ita dictum esse, sicut dicitur Deus est spes nostra, & patientia nostra, quia facit nos sperare, & pati. Ita charitas dicitur esse motus, siue affectio animi, quia per eam mouetur, & afficitur animus ad diligendum Deum. Non autem mireris si charitas, cum sit spiritus sanctus, dicatur motus mentis, cum etiã in lib. Sap. dicatur de spiritu sapientiæ, Qui attingit a fine vsque ad finem, qui est actus mobilis, certus, incoinquinatus. Quod non ideo dicitur, quod sapientia sit mobile aliquid vel actus aliquis, sed qa sui immobilitate omnia attingit, non locali motu, sed vt vbiq; semper sit, & nusquam inclusa teneatur. Sic ergo charitas dicitur mot9. animi, non quod ipsa sit motus, vel affectio, vel virtus animi, sed quia per eam, quasi esset virtus afficitur mens, & mouetur. Sed si charitas spiritus sanctus est, qui operatur in singulis prout vult, cum per eum mens hominis afficiatur, & moueatur ad credendum, vel sperandum, & huiusmodi, sicut ad diligendum: quare non sic dicitur charitas, motus, vel affectio mentis ad credendum, vel sperandum, sicut ad diligendum? Ad quod sane dici potest, quia alios actus, atq; motus virtutem operatur charitas, idest, spiritus sanctus mediantibus virtutibus, quarum actus sunt: vtpote actum fidei, idest credere fide media, vt actum spei, idest, sperare media spe. Per fidem enim, & spem prædictos operatur actus. Diligendi vero actum per se tantum, sine alicuius virtutis medio operatur, idest, diligere. Aliter ergo hunc actum operatur, quam alios virtutum actus. Ideoque differenter de hoc, & de alijs loquitur scriptura, quæ istum specialiter charitati tribuit. Est ergo charitas vere spiritus sanctus. Vnde Aug. præmissum verbum Apostoli tractans in eodem lib. charitatem dicit esse bonum, quo nil melius est: & per hoc ipsam esse Deũ significat, Sap. 8 1. Cor. 12 De moribus ecclesiæ Cap. 11 Rom. 8 1. Cor. 12 Tomo 9 Tracta. 74 circa expositionẽ illius.

significat, dicens: Si nulla res ab eius charitate nos separat, quid esse non solum melius, sed etiam certius hoc bono potest? Ecce dicit, quia charitate nihil melius est. Charitas ergo spiritus sanctus est, qui Deus est, & donum Dei, siue datum, qui diuidit singulis fidelibus dona, nec ipse diuidit, sed indiuisus singulis datur. Vnde Augu. vbi Iohannes dicit non ad mensuram Christo dari spiritum, ait. Cæteris vero diuiditur, non quidem ipse spiritus, sed dona eius.

An concedendum sit quòd per donum dentur dona.

Nō enim ad mensuram dat Deus spiritum.

HIC quæritur, cum spiritus sanctus, per quem diuiduntur dona, ipse sit donum, vtrum concedendum sit quod per donum diuidantur, ac dentur dona? Ad quod dicimus, quia per donum quod est spūs sanctus, singulis propria diuiduntur, & ipsum communiter omnes boni habent. Vnde Aug. in 15. li. de Tri. ait, Per donum, quod est spiritus sanctus, in commune omnibus membris Christi multa dona, quæ sunt quibusque propria, diuiduntur. Non enim singuli quique habent omnia, sed hi illa, alij alia: quamuis ipsum donum, a quo cuique propria diuiduntur, omnes habent: idest, spiritum sanctum. Ecce aperte dicit, per donum dona donari.

De inuisiblii s.s. missione.

DISTINCTIO XVII.

Iam nunc accedamus ad assignandam missionem spiritus s. qua visibiliter &c.

Exposi.

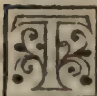

TERMINATA parte in qua magister egit de processione s.s. visibili in hac parte agit de inuisibili. Et diuidit hæc

Diuisio.

pars ī duas. In prima determinat Magister s.s. inuisibilem missionem secūdum suam opinionem. In secunda vero quia sua opinio habuit multos impugnatores, ponit opinionis suæ defensionem ibi. Hic quæritur si charitas s.s. est. Prima iterum pars habet duas. In prima missionem s.s. inuisibilem notificat. In secunda confirmat ibi. Ne autem in re tanta aliquid de nostro &c. Item, prima pars in qua notificat habet duas, in quarum prima prędicit suā intentionē, ibi. Iam nunc accedamus ad assignandam. In secunda supposito, ꝙ spiritus sanctus, sit amor quo diligimus Deum, & proximum, ostendit ipsum inuisibiliter mitti, quando in nobis efficit hunc effectū, & hoc facit ibi. Hoc autem intelligibilius &c. Similiter secunda pars in qua positionem suam confirmat habet quatuor partes. In prima ostendit, ꝙ amor quo diligimus Deum, est similiter amor quo diligimus proximū. In secunda vero ostendit, ꝙ amor ille proprie est spiritus sanctus, ibi. Cum autē fraterna dilectio sit Deus &c. In tertia ostendit, ꝙ spiritus sanctus est charitas non causaliter, sed essentialiter & formaliter loquendo, ibi. Sed ne forte aliquis dicat illud dictum. Quarto & vltimo ostendit tanquam manifestatum iam, ꝙ spiritus sanctus, & tunc mittitur inuisibiliter quando nos facit Dei & proximi dilectores, ibi. Ex prędictis clarescit, ꝙ spiritus sanctus charitas.

Qui proximum diligit, consequens est vt ipsam dilectionem diligat.

Dub. 1.

Videtur ista consequentia non valere. Quamuis enim possibile sit dilectionem diligi, non tamen est necesse

quod

quod aliquis diligat eam: multa enim frequenter amamus, quæ nollemus, amare. Item, dubitat de ista consequētia: qui diligit dilectionē consequens est, vt Deum diligat. Quia, aut itelligit de increata, aut creata. Si de creata, nihil valet, diligit qd creatū, ergo increatū. Si de increata, tunc in nullo cōcordat cū priori sentētia: quia dilectio qua diligit proximum,
Respon. est dilectio creata. Respon. dicendū, quod vtraque consequentia bona est in proposito. Quidā enim est amor in quo non est quietatio, nec delectatio, nec complacentia: vtputa ille qui est ex pronitate corruptionis, cui ratio obsistit. Quidam vero est amor q est cum delectatione, complacentia, & quietatione, & in tali amore non est tantum acceptio rei amatę, immo et ipsius amoris, & talis amor est charitas, & ideo sequitur, qui amat proximum, amat dilectionem, id est acceptat. Sed quoniam bene sequitur, qui acceptat aliquid ex se, multo magis acceptat illud in quo inuenitur ratio dilectionis, si dilectio eo ipso quo dilectio acceptatur, maior dilectio magis acceptatur. Cum ergo dilectio nostra sit dilectio exemplata, & dilectio diuina ut exemplar omnis rectæ dilectionis, & in illa est prima, & summa ratio omnis acceptionis: hinc quod sequitur, quod qui diligit dilectionē,
8. de Tri. cap. 8. diligit Deum. Vnde Augustinus arguit ex hac suppositione, quod prima ratio acceptionis est i dilectione exēplāte, non exemplata, & ex hoc patet secunda.

Ecce iam potes notiorem Deū habere quam fratrem.

Dub. 2 Videtur hoc falsum: quia j. Thim. vj. dicitur de Deo quod lucem habitat inaccessibilem. Præterea de fratre nouit quid est, de Deo vero nō nouit quid est, sed si est: ipse autem nō loquitur quantum ad cognitionem si est.
Respon. Respon. Dicendum est, quod aliquid magis certitudinaliter cognosci, est dupliciter, quia certitudo cognitionis est secundum præsentiam: aliquid autem præsens est dupliciter aut quantum ad rationem cognoscēdi, aut quantum ad substantiam cognoscibilis. Quantum ad substantiā Deus est præsentior cuilibet rei, quā aliqua alia res, quantum autem ad rationem cognoscendi hoc est dupliciter. Aut a parte cognoscibilis sicut sol est præsens cæco, & tamē cęcus est absens lumini, sic Deus est pręsentior quam frater. Si autem a patre cognoscentis, sic præsentior est frater, quia præsens est oculis carneis, quorum cognitio viget secundum statum præsentem.

Aliter potest dici, quod pręsentius est aliquid dupliciter in ratione cognoscibilis, vel secundum effectum, 3 vel secundum se. Secundum se, notior est frater, secundum effectū, notior est Deus. Quia effectus diuinus qui est dilectio, intrat ipsam animam, & ei est præsens, & magis cognoscitur quam frater.

Qui diligit inquit fratrem in lumine manet.

Videtur hoc verbum. j. Iohan. ij. positum improprie dictum, quia lumen respicit cognitionem, sicut calor affectionem, ergo magis deberet dicere, manet in calore, quam manet in lumine. Respon. dicendum, quod luminis est manifestare. Manifestare autē aliqd alicui est dupliciter, aut sicut viā cognoscendorum, aut sicut viā agendorum. Primum est per scientiam, & contra illud lumen opponitur tenebra ignorantiæ simplicis. Secundum est per gratiam, vnde. j. Iohannis. ij. vnctio docebit vos de omnibus, & contra illud est tenebra malitiæ, siue peccati, & de hoc lumine, & de his tenebris loquitur beatus Iohannes, vt patet in textu. Et Ecclesiastici xi. Error, & tenebræ peccatoribus concreata sunt. & quoniam charitas semper est cum gratia, aliæ virtutes nō, ideo dicit; Qui amat manet in lumine, per appropriationem. Dub. 3 Respon. 4

Si in donis Dei nihil est maius charitate &c.

Videtur dicere falsum, quia sapientię donum Dub. 4

donum ponitur excellentissimum inter omnia dona, vel si idem est charitas & sapientia, charitas non retinet prærogatiuam inter dona. Item, quæritur de consequentia, si charitas est præcipuum inter dona Dei, & nullum maius est quam S.S. ergo S.S. est charitas. Aut ergo loquitur de charitate creata, aut increata. Si de increata, tūc ergo probat idem per idem. Si de creata, tunc nulla videtur consequentia: quia non valet, quod si creata est charitas maior inter dona creata, quod sit S.S. Respon. dicendum, quod prædicta auctoritas Augustini potest intelligi de charitate creata, & increata & pro vtraque habet veritatem. Si de increata, certum est. Si de creata, maximum est inter dona, quia plus habet in se de ratione bonitatis, siue de ipsa bonitate, quam aliquod donum loquendo præcise. Quædam enim dona sūt quæ sunt sine charitate. & hoc quidem certū est, quod minora sunt. Quædam præsupponunt charitatē, velut donum sapientiæ. Charitas enī est quæ dat sensum gustui, vt sapiant ei bona æterna. Vnde sapientia superaddit quandam vlteriorem virtutem, quæ habilitat, quę comparata ad charitatem minus bona est, sed, put claudit charitatem, maius bonum est ratione eius quod præsupponit, & ita patet quod charitas (præcise loquendo) est excellētissimum donū: sapientia vero præsupponendo siue implicando donum charitatis dicitur excellentissimum. Ad illud, quod obijcitur de consequentia, dicendum, quod vtroque modo bona est. Si enim intelligatur de charitate increata, sic ipsa est donum primum & præcipuum, & S.S. est huiusmodi. ergo oportet, quod ipsa sit S.S. quia quod per superabundantiam dicitur, vni soli conuenit. Si autem de charitate creata, tunc cōsequentia Aug. intelligenda est a parte nominis sic. Si charitas creata est maximum inter dona creata, & S.S. maximum est donorum, ergo melius nominatur nomine doni excellentissimi, quam alio: consequens ergo est vt S.S. sit charitas, sed non creata, immo illa quæ Deus est.

Respon.

Non vtique ideo dictum est &c.

Quod Dei substantia est nostra patiētia. Videtur male dicere, quia charitas qua nos diligimus Deum, non est ipse Deus, nisi intelligamus quo diligim⁹ exemplariter, vel causaliter; ergo cū simile sit de patiētia, videtur quod Aug. male destruit illud simile. Item, cum Deus faciat nos diligētes, sicut patientes, quare non dicitur Deus charitas nostra, sicut patientia nostra. Respon. dicendum, quod Deus est charitas & essentialiter, & causaliter. Essentialiter, quia in se amor est. Causaliter, quia in nobis amorem efficit. Sed Deus non est patienita essentialiter, sed solum causaliter, & ideo scriptura istum diuersum modum inueniens, dicit Deum esse patientiam nostram, & Deum esse charitatē, sine additione. Ratio autem huius est, quod quidā habitus dicunt incompletionē, sicut patiētia, spes, & huiusmodi, quæ non cadunt in Deo per essentiā, sed per causam, quia huiusmodi sunt a Deo. Quidam autē sunt habitus dicentes complementum, & huiusmodi sunt in Deo essentialiter, sicut charitas, & sapientia, & huiusmodi. Notandum autem quod Aug. vult dicere, quod Deus est charitas essentialiter, sed ipse non vult dicere, quod sit charitas nostra essentialiter, sed causaliter, & exemplariter. Quamuis. n. omnes virtutes habeāt exemplar cognoscitiuū in Deo, & omnes habent exemplar secundum similitudinē longinquā: tamen quædam virtutes nō habent sibi correspondens in Deo per omnia, sicut patientia, quæ duo dicit s. passionem, & superferri passionib⁹ Quantum ad primum, non habet in Deo correspondens, sed quantum ad secūdum solum. Charitas autem habet amorem sibi in Deo per omnia correspondentem, & amorē nō tantum essentialem, sed etiā personalē: & ideo dicunt auctoritates, quod S.S. est charitas qua diligimus Deum, & ablatiuus qua, dicit habitudinem nō tātum causæ efficientis, sed etiam formalis, non perficientis, sed exemplantis.

Dub. 5

6

Respon.

7

8

Solum

Solum est quod diuidit inter filios regni, & filios pditionis.

Dub. 6 Videtur hoc male dicere de dono charitatis, quia aut loquitur de diuisione quantum ad cognitionem, aut quantum ad veritatem. Si quantum ad veritatem, hoc falsum est, quia nõ solum in charitate, sed etiam in fide gratuita, & spe differunt. Si quantũ ad cognitionem, tũc minime diuidit, quia nescitur quis hoc donum habeat.
Respon. Respon. dicẽdum, quod omnia dona virtutum possunt esse informia præter charitatem, & quoniam possunt esse informia, possunt esse in iustis, & peccatoribus, & ideo in illis nunquam separãtur abinuicem, sed charitas nunquam potest esse informis, nec esse cum peccato, quia actus eius est diligere propter se, & super omnia, qui remouetur per omne peccatum, & ideo dicit Augu. quod sola charitas distinguit, loquendo de distinctione in vniuersali. Quod obijcitur de fide gratuita, siue formata, concedo, quod distinguit, sed tamen hoc non habet quia fides, sed quia gratuita, & ita ex hoc, quod charitati coniuncta, & sic patet illud.

Et tradiderit corpus suum ita vt &c.

Dub. 7 Videtur male dicere, quia domin⁹ dicit. Iohãnnis xv. Maiorem hac dilectionem nemo habet, vt animã suã ponat pro ouib⁹ suis &c. ergo si hoc est maximum opus charitatis, impossibile, est quod fiat sine charitate.
Respon. Respõ. Aliqui dicunt, quod Apostolus dicit per impossibile: posito enim ad hoc, quòd aliquis hanc pœnam pateretur sine charitate pro Christo, adhuc non prodesset sibi. Credo tamen, ꝙ ex industria naturalium, & aliqua gratia gratis data, possent sustinere pro fide Christi mortem etiã sine charitate, sicut hæreticus sustinet per errorem, & ꝙ dicit domin⁹, quod illud est summę charitatis, hoc dicit quantũ ad signum, & exteriorem ostensionem: signa tamen sunt fallibilia, & ideo nõ necessario oportet, ꝙ si aliquis mortem sustinet pro Christo, siue pro eius fide, ꝙ habeat charitatem. credo tamen, quòd si aliquis pro Christo sustineret mortẽ, qui non magnum haberet obicem, ꝙ disponeret se ad gratiæ susceptionem, ita ꝙ daretur sibi charitas.

Artic. AD intelligentiam huius partis quatuor quæruntur. Primo & principaliter propter positionẽ Magistri quæritur. Vtrũ præter donum charitatis increatę, sit ponere donũ charitatis creatę. Et hoc est quærere. Vtrum charitas qua diligimus Deum sit s. s. Secundo, dato ꝙ sit creata charitas, quæritur. Vtrũ illa charitas sit diligenda ex charitate. Tertio, vtrum charitas certitudinaliter possit cognosci ab habente charitatem. Quarto, si possit cognosci ab aliquo non habente.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Et si Deus sit charitas effectiue, & spiritus sanctus appropriãte, & ipse spiritus s. amborũ vnio, sit charitas exẽplariter quo Deum diligimus, & affectio, vel motio excitata a s. s. dicatur charitas: ponẽdus est tamen habitus creatus animã informans, quæ dicatur charitas formaliter.

Ad opp VOD non sit ponere aliam charitatem a creata, supposita probatione per auctoritates multas quas adducit Magister in litera, probatur rationibus, & primo rationibus sumptis ab essentia charitatis, quæ est bonitas hoc modo. Nullum accidens est melius substantia rationali, sed charitas est melior anima rationali, quia eam facit meliorem, ergo non est accidens, ergo est substãtia. Sed cõstat, ꝙ nõ irrationalis, ergo rationalis, ergo anima, vel angelus, vel Deus, sed non anima, vel angelus, ergo Deus. Item, nulla bonitas creata æquiualet beatitudini, sed

sed charitas æquiualet beatitudini, quia per charitatem meretur homo, & efficitur dignus vita ęterna, siue beatitudine, ergo charitas nõ est bonitas creata, ergo &c. Item, omne bonum creatum est bonum per participationem, sed omne bonum alio bono bonum, potest intelligi nõ bonũ, & sic caderet in ipso malum p diminutionẽ speciei, modi, & ordinis, ergo si charitas est bona creata bonitate, potest esse mala, vel saltem intelligi mala, vel etiam fieri informis, quod falsum est. Itẽ, hoc ipsum ostẽditur rationibus sumptis a virtute, sic. Quanto aliquid virtuosius, tanto paucioribus medijs indiget, ergo si aliquid, est potentissimum, nulla alia virtute a se indiget, ergo si spiritus sanctus est potentiæ infinitæ, & ipse est charitas, ergo seipso nõ alio inflammat affectũ ad amorẽ, nõ est ergo ponere charitatem creatam necessario, quæ sit habitus. Item, plus distat virtus naturalis a Deo quã volũtas, sed Deus dirigit virtutem naturalem non alio quã sit ipse, ergo si ibi non cadit medium, nec in voluntate cadet, ergo &c. Item, vbi mouet virtus motoris primi semper pręsens, & non potens errare, superfluit aliam virtutem superaddere, vt puta, si manus esset semper cõiuncta temoni, non oporteret ibi esse aliã virtutẽ, sed spiritus s. est dirigens, & adiuuans ipsam voluntatẽ, & est cõiunctus semper, & non potens errare, ergo superfluit aliam charitatem ponere, sed omne superfluum est resecandũ, ergo &c. Item, rationibus sumptis ab actu ostenditur illud idẽ, qa actus charitatis est animã recreare, sed nõ minoris virtutis est recreare, quam creare, ergo si creare solum est ab increato, quod est infinitæ potentiæ, ergo & recreare, sed hoc ꝓpriũ est charitatis, ergo est increata. Item, aliquis actus charitatis est vnire, sed nulla creatura per vanitatẽ vnitur veritati, & omnis creatura vanitas, ergo nulla creatura est medium vniendi Deo, si ergo charitas est medium vniendi, ergo non est vanitas, nec creatura. Item, actus charitatis est vnũquodque ordinatæ diligere, ergo si ordinatæ diligere est diligere vnũquodq; ſm ꝙ sibi cõuenit, cum bonum increatum sit meli⁹ creato in infinitum, ergo ipsum magis in infinitum diligibile, ergo si charitas facit Deum diligere vt diligẽdus est, charitas facit Deum in infinitum diligere: sed ꝙ exit in actum infinitũ est infinitũ & increatũ, ergo &c. Sed cõtra, charitas est principiũ reformãdi animam quantum ad potentiã voluntatis, sed anima quantum ad alias potentias s. irascibilem, & rationalẽ reformatur per virtutes creatas. ergo pari ratione & concupiscibilis, sed ei⁹ reformatio est charitas, ergo &c. Item, vbi est reformatio, ibi est conformatio, & informatio, & vbi est informatio, ibi ẽ aliquid informans, ꝙ se habet per modum formæ, sed omnis forma rei creatæ est creata: Deus enim nullius est forma perficiens, ergo &c. Item, charitas est principium vniendi. Vnde Hugo de sancto Vict. Scito anima mea, quod amor est vita tua: sed omnis vita existens per participationem, in aliquo est ab aliquo informante, ex quo, & viuificabili fiat vnum: sed ex Deo & anima non potest fieri vnum, ergo necesse est ponere in anima aliquam charitatem creatam quæ viuificet. Item, omne quod est in aliquo possibile ad mortem, est in illo per aliquod separabile, sed vita gratiæ est in anima possibili ad moriẽdum morte culpę, ergo p aliquod separabile, hoc autem non est Deus, quia impossibile est Dei præsentiam separari ab aliquo, ergo est aliqd creatum. Item, charitas est principium gratificandi, sed gratificatio est id in quo distinguitur bon⁹ a malo, iustus ab impio, nõ tantum in actu, sed etiã in quiete, vt paruulus & adultus, ergo cum distinctio non sit boni a malo per bonitatem increatam, quia illa omnibus est communis, charitas nõ dicit quid commune. Et iterum, cum distinctio quiescentium non sit per actum, vel per vsum, sed habitum, patet quod charitas dicit habitum creatum. Item, charitas est principiũ merendi, sed nõ quia bona facimus, ideo boni

Fundamenta.

Hanc rõnem acci-

pie Scotus pro fundamēto.q.2. præsentis dist.ibi. Ad solutionē huius q̄stiones.

boni sumus, sed magis econuerso charitas prius facit bonum, quam eliciat actum, sed cum aliquis de non bono fit bonus, necesse est aliquid poni in ipso de nouo, & hoc non potest esse actus, ergo habitus. Item, Deus aliomodo cooperatur in operatione meritoria quam naturali, quia si nō alio modo, tunc redit error Pelagii, quod ex naturalibus posset homo mereri, si ergo aliomodo, cum per virtutem increatam omni naturæ cooperetur, necesse est quod in operatione creata meritoria cooperetur mediāte alia virtute, sed hæc non potest esse nisi creata, ergo &c. Item, videtur, quod Magister errauit, quia q̄ diuidit opera trinitatis, hæretic⁹ est, sed Magister posuit, quod charitas qua nos diligimus Deum, sit s.s. proprie, ergo ponit quod nostrum diligere (quod est effectus in creatura) sit solius s. s. & ita diuidit opera trinitatis. Item, qui dicit q̄d creatum esse increatum, errat: sed charitas qua diligimus Deum & proximum (vt communiter tenetur) est quid creatum, sed Magister dixit hanc esse s s. ergo errauit.

10 RESP. ad prædictorum intelligentiā est notandū, quod circa hoc, est, & fuit ab antiquo duplex opinio. Quorundam enim vt Magistri, & sequacium suorum est opinio, quod s. s. est essentialiter charitas qua pater & filius diligunt nos, & etiā qua nos diligimus Deum. Et quidā voluerunt dicere quòd intellectus huius positionis potest demonstrari per similitudinem. Dicunt enim, quòd sicut lux tripliciter potest considerari. s. in se, & in transparenti, & in extremitate perspicui terminati. Primo modo est lux: secundo modo lumen: tertio modo hypostasis coloris. Ita spiritus sanctus potest considerari in se, & sic est amor patris, & filij. Potest rursum considerari, vt in humana anima inhabitans, & sic s.s. dicitur gratia. Potest etiam considerari vnitus voluntati, & sic est charitas, qua nos diligimus Deum. Vnde dicunt, quòd s.s. est nostra charitas, non per appropriationem, sed per vnionem. Quēadmodum. n. solus filius est homo, vel incarnatus, & tn̄ tota trinitas est incarnationem operata: sed tn̄ solus filius vnitus, sic quāuis tota trinitas faciat vnionem. s. s. cum voluntate, solus tn̄. s.s. vnitur voluntati, & ideo solus est charitas. Ratio autem mouens ad ponendum hoc, est auctoritas Apostoli. 1. Corin. 6. Qui adhęret Deo, vnus spūs est. Et etiam mouet eos similitudo. Dicunt enim, quòd sicut filius procedit per modum naturę, & ita naturæ vnitur: sic spiritus sanctus per modū voluntatis, & ideo voluntati vnibilis, & vnitus, & quia voluntas vertibilis est, non sic natura: ideo. s.s. vnitur separabiliter: sed filius inseparabiliter, & ideo longe inferiori modo, q̄ filius, & quibus sic vnitur, seipso facit diligere. Sed hæc positio non potest stare, quia. s.s. non est vnibilis, & præterea si esset vnibilis, aut per naturam, aut per gratiā. Non per naturam, ergo per gratiam, ergo adhuc oportet esse habitū gratiæ disponentem animam ad susceptionem talis vnionis, & ita redit cōtrarium. Ideo non credo, quòd Magister hoc modo fuerit hui⁹ opinionis. Et propter hoc aliter dicendum, 11 quòd istud quo diligimus Deum, tripliciter est accipere. Aut quo diligim⁹ effectiue, & sic charitas, siue amor est trinitatis, & s.s. appropriate. Aut quo diligimus exēplariter, & sic. s.s. est vnio patris, & filij, & nexus amborum, & vnitas. Ad cuius imitationem charitas nos nectit, s̄m quòd dicit Dn̄s. Iohan. 17. vt sint vnum, sicut & nos vnum sumus. Aut quo diligimus formaliter, & sic s̄m opinionem Magistri est animi affectio. Sed in his omnibus verum dixit, nec errauit, sed defecit, quia præter hoc est ponere charitatem s̄m cōem opinionem, quæ est habitus creatus animā informans. Et ratio huius, sumitur a parte essentiæ eius, virtutis, & operationis, a parte essentiæ, quia charitas est bonitas creaturæ rationalis, ipsam perficiens, & distinguens, & ordinans, & disponens ad vitā æternam, ergo necesse est quòd sit formalis perfectio.

AD illud ergo, quòd obiicitur

primo 12

primo, quòd charitas est melior anima rationali, dicendum, quod nō est ibi comparatio: quia vbi vnum pp alterum, ibi tantum vnum: vnde habens charitatem, bonus est propter charitatem. Vel non cadit ibi comparatio quia non vniformiter dicit bonum. Nam substantia rationalis dicitur bona, quia ordinabilis in finem, charitas bona, quia ordinans.

13 A D illud, quod obiicit. quod æquiualet beatitudini. Dicendum, quòd æquiualet ſm diuinam æstimationem, quæ opus charitatis æstimat dignum vita æterna, siue tanta remuneratione. A D illud quòd obiicitur, quòd si est bonum per participationem, tunc eius bonitas est permutabilis in informitatem, dicēdum, quòd aliquid dicitur bonum per participationem dupliciter. Aut quia participans, & ordinatum, Aut quia participatio, & ordinatio. Primo modo est bonum habens charitatem. Secundo modo charitas, & ideo potest non esse, quia non est ipsa essentia bonitatis, sed participatio: tñ non potest non esse bona, vel ordinata, quia est ipse ordo amoris. Vnde soluendum ad illud per distinctionem, & in hoc patent rationes sumptę ab essentia. A parte etiam virtutis necesse est ponere charitatem habitum creatum. Ná charitas qua diligimus Deum, est virt⁹, non tm̄ qua Deus cooperatur nobis, sed etiam qua nostra voluntas cooperatur Deo. Auditores enim Dei sumus, & quia cum cooperamur Deo, necesse est nos similiter conformari, necesse est, quòd ab illa summa charitate relinquatur in nobis aliquod exemplatum in nostro affectu, per quod moueat illi conformiter. Volūtas enim libera est, & nata moueri ad opposita: & ideo ponitur virtus charitatis creatę in nobis, non propter defectum a parte Dei nobiscum operantis, sed volūtatis nostræ sibi cooperantis.

14 A D illud quod obiicitur, quòd virtus potentissima non indiget virtute media, verum est, sed charitas non est propter illius virtutis indigentiam, sed potius voluntatis suscipientis, quæ indiget aliquo habitu disponente.

15 A D illud quod obijcit: quod Deus comparatur naturæ sine virtute creata: dicendum, quòd Deus regit naturam sicut instituit, & natura vniformiter currit, & ideo non indiget aliquo regulante. Non sic est de volūtate, quę mouet difformiter, & ideo indiget aliquo habitu regulante, & disponente ipsam. Vel dicendum, quòd aliud est de natura, & voluntate. Quia natura non habet moueri nisi iuxta se, vel infra, sed voluntas supra; & ideo indiget aliquo eleuante ipsam.

Sco. addit inc lin ãte ad determinatum actum.

16 A D illud quod obiicitur, quòd virtus primi motoris est præsens, dicendum, quod non sufficit præsentia, sed necesse est, quòd recipiens influentiam habeat habilitatem, & conformitatem: & hoc est per virtutem creatam. a parte etiã operationis ponitur necessitas, quia reformatio, vel recreatio, vnio, & dilectio, non tm̄ sunt ab aliquo, vt ab efficiente, sed etiam ab informante. Informans autem charitas creata est, & ex hoc patent obiecta ex parte actus, siue operationis. Nam quod obiicit, quòd creatio est ab increato, verum est per modum efficientis, sicut & recreatio, sed reformatio vlterius relinquit formam, & ideo necesse est ponere habitum informantē.

17 A D illud quod obiicitur, quod vanitas nō vnit veritati, dicendum, quòd gratia potest considerari ſm quòd ex nihilo, & sic est vanitas, & sic non vnit. Vel ſm, quòd est influentia, ſm diuinam præsentiam, & sic habet veritatis expressam similitudinem, & tali modo vnit.

18 A D illud quod obiicit, quòd charitas facit diligere Deum quantum est diligendus, &c. Dicendum, quòd hoc potest intelligi dupliciter. Vel quantum Deus deberet diligi in se, & sic est falsum, quia cum sit bonum infinitum, deberet in infinitum diligi, & tali modo Deus sol⁹ seipsum diligit. Vel inquantum est diligendus ab hoc, & sic verum est, & tunc diligit in in nitum, non simpliciter, sed ſm æstimationem habentis charitatem. Tantum enim diligit charitas Deū plusquam bonum creatum, quod si bonum creatum in infinitum

finitum multiplicaretur, adhuc magis diligeret Deum. Quod autem obijcitur in contrarium, concedendum est, præter duo vltima, quæ ostẽdunt Magistrum errasse. Quod aũt obiicitur, quia diuidit opera trinitatis: dicendum, ꝙ falsum est, quia ꝙ S.S. sit charitas, qua diligimus Deum, aut dictum est per appropriationẽ, aut per vnionem, aut certe per exemplaritatem, & sic intelliguntur oẽs auctoritates, quas Magister adducit pro se: formaliter autem loquendo, non intelliguntur verę, nec credo, ꝙ Magister intellexerit sic; & per hoc patet illud, ꝙ Magister non dicit, ꝙ creatum sit increatum: sed ꝙ sufficit donũ increatũ, sine creato: & in hoc non fuit error, sed defectus tantum.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Charitas quæ habitus est, amabilis est amore concupiscẽtię, non amore amicitiæ: est etiã amabilis amore cõplacẽtię, cum diligens ipsam dilectione acceptet, qua Deũ diligit.

Fundamenta.

VTRVM charitas sit amabilis ex charitate, & quod sic ostenditur hoc modo. Aug. 8. de trini. Nemo dicat non noui quid diligam: diligat fratrem & diligit ipsam dilectionem: ergo dilectio est diligenda, ergo &c. Item, hoc ipsum videtur ratione: quia nõ est perfecta cognitio, nisi illa qua qs nouit se nosse, siue nouit ipsam noticiam, ergo nec perfectus amor nisi ille quo quis amat se amare, siue amorem, sed charitas est perfectus amor, ergo &c. Item, aliquis diligit proximum, & rectę, quia videt eum habere charitatẽ: sed propter quod vnumquodque tale, & illud magis ergo magis debet diligere charitatem, siue dilectionem.

Ar. 1. pos.

Contra. Augustinus in li. de doctrina christiana, dicit tantum quatuor diligenda ex charitate. s. Deum, se ipsum, proximum, & corpus proximi, & corpus proprium: sed charitas siue dilectio non est aliquod horum, ergo non est diligenda ex charitate. Item, duplex est dilectio s. concupiscentiæ & amicitiæ: si ergo charitas, siue dilectio diligitur, aut ergo dilectione concupiscentiæ, aut amicitię. Nõ amicitiæ, constat, quia amicitia est inter similes, & amor quo aliquis optat ali bonum, charitati autem nemo optat bonum. Item, nec concupiscentię, quia concupiscentia est rei nõ habitę, ergo cum ex charitate nemo diligat nisi habens charitatem, ergo ex charitate non potest quis concupiscere charitatem. Si tu dicas, quod concupiscit augmentum charitatis, hoc non soluit, quia ego non quero nisi verum charitas, habita secundum quod habita est, possit amari. Item, sicut se habet fides ad credere, & spes ad actum sperandi, ita dilectio siue charitas ad actum diligendi, sed nullus habens fidem, credit fidem vel in fidem: quia sicut dicit, Augustinus. Credens scit se credere, & videt se credere, credulitas autem est de non visis, similiter autem nullus sperat spem ipsam, sed habet, ergo a simili, nec diligit charitatem, vel si non est simile, quæritur, quare non. Item, si diligẽs diligit dilectionem, aut eadẽ, aut alia. Si alia, tunc pari ratione & aliam dilectionem diligit alia, & sic erit abire in infinitum. Si ergo stare est, & nõ conuenit abire in infinitum, si diligit, diligit eadem. Sed si hoc, contra. Nulla forma specialis super seipsam reflectitur nisi de primis intentionibus, sicut vnitas, veritas, bonitas. Vnde nullo modo dicit albedo alba, ergo nec dilectio dilecta, & sic &c.

Ad opp.

RESP. dicendum, quod accipiendo dilectionem secundũ quod Deus dilectio est, constat vtique, quod ex charitate est diligenda, sed accipiendo dilectionem secundum quod est habitus gratuitus, sic vtique diligenda est, sed non super omnia. AD intelligentiam autem obiectorum, notandum, quod triplex est amor, scilicet amicitiæ, quo aliquis alicui optat bonum. Concupiscentiæ, quo aliquis sibi desiderat aliquid. Et complacentiæ, quo aliquis requiescit & delectat

in re desiderata cum præsens est. Dico ergo, quod charitas amore amicitiæ nullo modo est amabilis, quia nō est beatificabilis. Amore cōcupiscentiæ est amabilis ex charitate, secundū quod diligens desiderat amplius diligere. Amore complacentiæ, scilicet quo diligens acceptat ipsam dilectionem, qua Deū diligit, hoc modo charitas diligenda est, secundum quod iam habetur, eo quod ipsa est bonum valde acceptabile. His visis, patet responsio ad duo prima. Nam ratio illa ex auctoritate August. de doctrina Christiana, currit solum quantum ad dilectionem amicitiæ, quia Augustinus loquitur de amabili cui aliquis optat donum. Quod secundo queritur, similiter patet. Quāuis enim charitatis habitæ, secundum quod habita, non sit concupiscentia, nihilominus tamen est complacentia. Posset tñ dici, quod spiritualis dilectio, & possessio excitat ad desiderādū dū reficit, & reficit dū excitat, ideo simul manét cōcupiscentia & cōplacentia.

AD illud, quod obiicitur tertio de fide & spe, dicendum, quod non est simile. Act⁹ enim fidei de se dicit im-
81 perfectionem, similiter & spei. Alter enim est rei non visæ, alter rei nō habitę, & ideo si talis actus reflecteret, diminueret de ratione habitus. Vnde qui credit credulitatem non habet eam, & spem similiter, & ideo hę virtutes euacuantur in patria, sed dilectio est actus completionis & perfectionis, sicut scientia, vnde sicut perfecte scit, qui scit se scire, ita perfecte diligit, qui amat dilectionem. AD
22 illud quod obiicitur, aut eadem, aut alia &c. dicendum, quod eadem quantum ad habitum: sed alia quantum ad actum. Et quod obijcitur,
23 ꝙ specialia non reflectuntur, Dicendum, ꝙ reflexio in forma aliquando venit ex natura, & sic est in generalibus, aliquādo venit rōne eius in quo est, & sic est in formis quæ sunt in potentijs natis supra se conuerti, & inquantū supra se cōuertuntur, & qñ potētia cognitiua seipsam cognoscit, & voluntas est instrumentū seipsam mouens, ideo per scientiam scit aliquis, & scientiā suā nouit, & ꝑ charitatē se, & ipsam diligit. Et sic quæritur ratio, quare potentia intellectiua nata est supra se redire, & voluntas, alibi dicitur, sed hoc modo tantū sufficiat, quia sunt simplices potētiæ, & in substantia simplici fundatæ, & organo non alligatæ: ideo patet, ꝙ non est simile illud quod obijci consueuit in sensibus: alia est potentia quæ videt, & alia qua videt se videre, ꝙ similiter debeat esse in intellectu.

QVAESTIO III.

CONCLVSIO.

Homo quam diu uiuit, nec de se, nec de alio potest scire certitudinaliter quod sit in charitate, nisi per reuelationem, quāquam per signa probabilia, ꝓbabiliter possit cognoscere.

TRVM charitas sit certitudinaliter cognoscibilis ab habente. Et ꝙ sic videtur auctoritate August. in 8. de trinit. & habetur in litera. Qui fratrē diligit, magis nouit dilectionē qua diligit, quē fratrē, quem diligit, sed fratrem nouit certitudinaliter, ergo & charitatem. Item, 1. Iohan. 2. Qui diligit fratrem suū in lumine manet, ergo si charitas est lumen, cum nihil certius videatur quā lumē, ergo &c. Item, 1. Ioh. 2. Vnctio docebit vos de omnibus, non inquā de omnibus cognoscibilibus, sed de omnibus necessarijs ad salutē, ergo maxime nos docet vnctio spiritus sancti. Itē, quāto aliquid animæ est præsentius, tāto certius videtur, & cognoscitur, sed charitas animæ est pręsentissima, qa est in ipsa anima, ergo &c. Itē, habens fidem, certus est se habere fidē, nihil enim certius est homini sua fide, vt dicit Augu. ergo pari ratione habens charitatē, scit se habere charitatem. Contra, Eccle. ix. Nemo scit vtrum odio, vel amore dignus sit. ergo cum habens charitatē sit dignus amore, nescit se dignum, ergo &c. Item, 1. Corinth. iiij. nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum,

Ad opp.

Cap. vlti.

Fundamenta.

sum, ergo videtur, ꝙ homo non habens remorsum, possit non esse iustificatus, ergo non habere charitatem, sed nullum signnm euidẽtius est charitatis, quam carentia omnis remorsus, ergo si illud est fallibile, cetera sunt fallibilia. Item, charitas est diligere Deum propter se, & sup omnia, in sra quod nihil æque, vel supra, vel contra, sed nemo scit vtrum præ omnibus diligat Deum, ergo nemo scit vtrũ habeat certitudinaliter charitatem. Item, habens charitatẽ est Deo accept⁹, & constat nobis, & omnibus, ꝙ ista sunt conuertibilia: sed nemo scit vtrũ Deo sit acceptus nisi per reuelationem: ergo nemo scit se habere charitatem nisi per reuelationem. Item, dicit Apostolus, ꝙ nesciebat vtrum haberet culpã, cum dicit, sed non in hoc iustificatus sum, ergo ab oppositis, nesciebat se habere gratiam, ergo cum charitas non sit sine gratia, ergo &c.

84

RESP. dicendum, ꝙ charitatẽ cognosci essentialiter, est dupliciter. Vel in vniuersali quid sit, & qualis esse debeat, & sic vtique cognosci potest. Alio modo est cognosci charitatẽ in speciali, siue in hoc, & hoc (modo nec de se, nec de alio, quandiu homo viuit, potest certitudinaliter scire. De alio nõ, quia nemo nouit quæ sunt in homine, nisi per signa, quæ fallibilia sunt. De se non, & huiusmodi potest esse quadruplex ratio. Vna & præcipua est diuinæ acceptationis implicatio: quia charitas iũcta est gratiæ gratum facienti, quæ ideo dicitur gratum faciens, quia reddit hominẽ Deo acceptũ, & ideo charitas sic vocatur, non tantũ quia habet carum amatum, sed quia etiã facit hominẽ Deo carum, & quia nescimus Dei acceptationem certitudinaliter, nisi p̃ reuelationem, ideo nescimus nos habere charitatem, nisi per reuelationem doceamur. Secunda ratio est similitudo ipsius ad dilectionẽ acquisitam. Potest enim contingere aliquẽ inflãmari ad amãdum Deũ per assuefactionẽ, qui corruet per aliquod peccatum spirituale, & tamen semp afficietur, sicut expresse patet per beatum Bernardũ in lib. de amore Dei, vbi reprehendit superbientes de deuotione. Tertia ratio est nostri oculi lippitudo, quia oculus noster est sicut oculus noctuæ ad manifestissima naturæ, sicut dicit Philosophus. Vnde sicut oculus lipp⁹ nescit distinguere inter lumen diei, & lumen flãmæ, vel lunæ, ita oculus noster spiritualis inter lumen gratię gratis datæ, & gratum facientis. Quarta ratio est diuinorum iudiciorũ dispensatio. Deus enim claudit oculos seruorũ suorũ, quantum ad ea quæ spectant ad eorũ dignitatem, & de quibus possunt efferri. Vnde gratia contraria est superbis. Superbia enim aperit oculos ad videndum prærogatiuas, & claudit ad videndum indigentias, & defectus. Iuxta illud Apoca. iij. Dicis quia diues sum, & locupletatus, & nullius indigeo, & nescis quia pauper es, & cęcus &c. Sed econtra. vir sanctus dicit se nihil esse, q̃a claudit oculos suos Deus ad bona, & aperit ad videnda mala. Et hæc est ratio quare homo non cognoscit charitatem, quæ quãuis per se non sufficiat, tamen cum alijs bona est. Credo tamen, ꝙ ille est præcipua, quæ primo dicta est. Quamuis enim charitas non possit certitudinaliter cognosci esse in aliquo eam habente respectu sui, tamẽ potest per signa probabilia cognosci, maxime per mortificationem concupiscentię, & amoris vani siue mundani, & per multa alia signa probabilia, quæ sancti dicunt, & ponunt.

2. Meth.

85

Vide qũo distinguit charitatẽ a g̃ra, idẽ supra dubio literali. 3. cõtra Scot.

AD illud ergo quod obijcitur in contrariũ, ꝙ certior est dilectio quã frater. dicendum, ꝙ charitas non tantũ dicit dilectionẽ, sed vltra hoc addit, ꝙ gratuita est. Et quãtũ ad habitum dilectionis certitudinaliter est cognoscibilis, quantũ vero ad illud quod dicit gratuitum, non. Ad illud quod obijcitur, ꝙ charitas est lumẽ, dicendum, ꝙ quamuis de se charitas sit cognoscibilis, tamen non cognoscitur a nobis, q̃a oculus noster lippus est. AD illud quod obijcitur, ꝙ vnctio docet nos de omnibus necessarijs ad salutem, dicendum, ꝙ verum est eo modo quo necessaria sunt,

86

sed scire se habere charitatem, nõ est necessarium ad salutẽ, sed solum habere.
27 AD illud quod obijcitur de præsentia charitatis, dicendum, ꝙ quamuis substantia habitus sit præsens, tamen conditio quæ concomitatur habitum, scilicet diuina acceptatio, nõ est præsens, imo latens in Dei cognitione, & iudicio. Ad illud qđ obijcitur de fide, dicẽdũ, ꝙ non est simile, qa fides dicit habitũ purũ, non superaddẽdo acceptaionẽ, sicut charitas, & ideo patet ꝙ nõ ẽ simile.

QVAESTIO IIII.
CONCLVSIO.

Charitas, experientię cognitione non potest cognosci preterquam ab habente, speculationis ueró, etiã a nõ hñte.

Ad opp.

TRVM charitas sit cognoscibilis a nõ habente. & quod non, videtur, quia omne qđ cognoscitur, aut cognoscitur per essentiam, aut ꝑ similitudinem. Non per essentiam, quia non est essentialiter in anima peccatrice. Si ergo cognoscitur, hoc est per similitudinẽ. Sed contra 2. Cor. 12. dicit glo. Tertiũ genus visionis quo dilectio intellectiua conspicitur, eas res continet, quæ non habent sui similes imagines, quæ non sunt ipsæ, ergo similitudo charitatis nõ ẽ aliud quam charitas, ergo si caret qs charitate, caret & similitudine eius, & ita nunquã cognoscit charitatem. Item, si non habens charitatem cognoscit eam; aut ergo per speciẽ innatam, seu lucem propriam, aut per acquisitam, aut per effectũ. Non per innatam, quia creata est sicut tabula rasa. Non per speciẽ acquisitã, quia omnis species acqsita acquiritur mediante sensu, & imaginatione, sed species charitatis non cadit in sensu, nec in imaginatione. Item, non per effectum, quia nemo cognoscit per effectum aliquid, nisi sciat, quod sit causa illius effectus. Vnde nullus cognoscit per eclipsim interpositionem terræ, nisi sciat, ꝙ interpositio est illius causa. Si ergo per effectũ cognoscit, oportet ꝙ sciat prius quonĩ illius est causa charitas, & ita præcognoscit charitatem, non ergo per effectũ. Si tu dicas quod cognoscit in illa veritate æterna: aut hoc erit effectiue, aut formaliter. Si effectiue, sic omnia cognoscitur in ea quæ omnia facit scire quęcunque sciuntur. Si autẽ formaliter, siue exemplariter, ergo videtur, ꝙ vel imprimit aliquã speciem in intellectu, vel necesse est, ꝙ ipsa veritas, vel exemplar cõspicitur, quorũ alterum est supra improbatum.

Arti. 3. de am. tex.

Fundamenta.

Sed contra. peccatores desiderant charitatem, sed nullus desiderat quod non cognoscit, quia incognita non possunt diligi, sicut dicit Augustinus, ergo ipsi cognoscunt charitatem. Item, aliquis habens charitatẽ potest habere cognitionem de illa: sed omne quod cadit in intellectu apprehendente, potest in memoria conseruari. ponatur ergo, ꝙ imprimatur hæc cognitio memoriæ, & quod demum cadit a charitate, constat ꝙ lapsus a charitate memoriã eius retinuit, ergo adhuc cognoscit eam, ergo charitas potest cognosci a nõ habente. Item, si charitas cognoscitur ab habẽte, aut hoc est per essentiam, aut per similitudinem. Per essentiã non constat. Sed probatio, ꝙ per similitudinẽ, qa nihil cognoscit intellectus, nisi ab illo informet, sed charitas habit⁹ est affect⁹, ergo ꝑm essentiã illam nõ egreditur: ergo si vnitur intellectui & illũ informat, hoc est per similitudinem, & hæc similitudo potest haberi a non habente charitatẽ, ergo &c. Item, Augu. dicit. ix. de trinit. ꝙ ad hoc, ꝙ intellectus intelligat quod est in memoria, necesse est aciem intellect⁹ informari: ergo multofortius ad hoc, ꝙ intelligat quod est in voluntate; ergo si intelligit charitatem, informatur intellectus aliquo, & non substantia charitatis, ergo similitudine, ergo idem qđ prius.
Respon. dicendum, ꝙ cognitione experientiæ, non cognoscitur charitas 28
nisi ab habẽte, cognitione vero speculationis, certum est cognosci charitatem etiã a non habente. Modus autem

tem huius cognitionis nō potest esse per charitatis essentiam, nec per similitudinem a sensibus acquisitā, ergo necesse est, ꝙ sit per similitudinē infusam, vel innatam: vtraque autem quæ sic cognoscuntur ab homine, dicuntur ab Augustino cognosci in veritate æterna, aut quia veritas cognitionem infundit, vt in prophetis, aut quia a conditione imprimitur, secundum illud Psalmistæ, Signatum est super nos lumen vultus tui dn̄e &c. Charitas autem non cognoscitur a peccatoribus per speciem infusam, ergo oportet, ꝙ per innatā cognoscat.

29 Species autem innata potest esse dupliciter, aut similitudo tātū, sicut species lapidis, aut ita similitudo, quod etiam quędam veritas in seipsa. Prima species est sicut pictura, & ab hac creata est anima nuda. Secunda species est impressio aliqua summę veritatis in anima, sicut verbigratia, aīæ a conditione sua datū est lumē quoddā directiuū, & quædā directio naturalis, data est etiam ei affectio voluntatis: cognoscit ergo anima quid sit rectitudo & qd affectio, & ita qd rectitudo affectiōis, & cū charitas sit, hoc cognoscit charitatem per quandam veritatem, quæ tamen veritas est similitudo charitatis, & tūc recte habet rationem similitudinis, dum accipitur ab intellectu, habet tamen rationem veritatis, prout est in anima. Vnde ꝙ Augustinus dicit, ꝙ huiusmodi habitus cognoscuntur in ipsa veritate, & per similitudines quæ sunt idem quod ipse, nō dicit hoc quia nō sit aliqua species in intellectu cognoscentis, sed qa in aīa non est pura species, sed veritas quædā ab ipsa veritate impressa, & sic patet rn̄sio ad obiecta.

Ponit defensionē suæ opinionis.

Hic quæritur si charitas. s. s. est, cum ipsa augeatur, &c.

Exposi. Supra egit Magister de missione spūs sancti inuisibili secundum opinionē suam: Hic secundo ponit opinionis

Diuisio. suæ defensionem, & hoc facit respondēdo obiectionibus quæ possunt opinionem suam improbare. Et quoniā sua positio improbari potest & ratione, & auctoritate, & vtroq; modo, ideo hēt hęc pars trēs ptes. In prima parte per rationem impugnat, & improbat hoc quod dixerat, quod s. s. est charitas quā diligimus Deum & proximum. Secundo vero per auctoritatem ibi. Supradictum est, quod spiritus s. Tertio per auctoritates & rationes ibi. Alias quoque inducunt &c. Prima ratio contra Magistrum sumpta est ex hoc, ꝙ charitas augeatur. Secūda ratio cōtra ipsum sumpta, est ex hoc ꝙ charitas est a spū sancto, sicut dicit Augustinus. Tertia ratio sumpta est ab hoc ꝙ charitas est animi affectio, & hoc quidem rationi & auctoritati cōsonat. In qualibet autem istarū partium Magister primo opponit, & secundo determinat, & partes manifestæ sunt.

Christo autē qui est Dei filius non ad mēsurā datus est spūs.

Dub. 8 Videtur hoc falsum, quia omne finitum habet mensuram, ergo si Christo datus est spiritus non ad mensuram, Christo datus est spiritus infinitus. Sed cōtra hoc est, ꝙ omnia creata sunt finitæ capacitatis. Resp. hoc

Respon. infra melius patebit, modo tantum sufficiat, ꝙ hoc vel est dictū propter gratiam vnionis, quæ fecit, ꝙ omnia quæ Dei sunt, sint illius hominis, vel ꝑpter gratiā capitis, quia in Christo est gratia ad omnes actus non arctata, sicut in capite vigent omnes sensus. Vnde illa determinatio nō priuat finitatem, sed priuat determinationem ad aliquem actum, siue speciale bonum.

Charitas Dei, inquit, dicta est virtus &c.

Dub. 9 Videtur male dicere, quod charitas est affectio, quia nullus habitus est affectio, charitas est virtus, & ita habitus, ergo non est affectio. Resp. dicen-

Respon. dum, quod affectio dicitur quadrupliciter. Vnomodo ipsa vis affectiua. Alio modo dicit̄ affectio, passio vis affectiuæ, vt gaudium & dolor & huiusmodi. Tertio modo dicitur actus potentiæ affectiuę. Quarto modo dicitur

citur habitus affectiuus sicut intellectus vnomodo dicitur habitus principiorum,& est regula intellectus,& hoc modo accipitur cum dicitur, quod charitas est affectio,& similiter accipit Bernardus cum dicit quod virtus est affectio ordinata.

Dub. 10. Alios actus &c.

Contra. per hoc, quod dicit, quod charitas intus operatur alios actus, atque motus, mediantibus aliis virtutibus. uidetur dicere contra illud, quod dicitur ad Gal. v. Fides per dilectionem operatur. Resp. dicendũ, quod quamuis illud possit sustineri, quod charitas operatur mediantibus aliis virtutibus tanquam ministris,& aliae nihilominus per charitatem adiuuãtem,& dirigentem, tamen solutio Magistri quam hic facit, non valet, quia Magister petit principium in soluendo, supponit enim in solutione oppositum eius, quod probatur, cum enim s.s. non efficiat in nobis opera aliarũ virtutum sine habitibus mediis, quomodo efficit in nobis opus dilectionis. Si tu dicas, quod ipse dilectio est similiter possum dicere, quod filius est sapientia & verbum, ergo pari ratione sine habitu medio debet illuminare intellectum,& propter hoc Magistri opinio non est ita probabilis, nec quantum ad rationes, nec quantum ad auctoritates, quod patet si attendãtur praedictae solutiones.

Dub. 10. Nec ipse diuiditur.

Videtur dicere falsum, quod s.s. nõ diuidatur, quia Numeri xi. dicitur, quod dominus dixit Moysi. Auferã de spiritu tuo &c. Item. j. Iohan. iiii. De spiritu suo dedit nobis. si dedit de spiritu, videtur quod vel totum dedit, vel diuisit in partes. Resp. dicendum, quod s.s. est in semetipso simplex,& ideo in se indiuisus, sed in effectibus est multiplex,& ideo quantum ad effectum diuiditur, quia nõ datur singulis ad omnia,& hinc est, quod plenius datus est Moysi quam aliis,& quod ideo dicit, auferam de spiritu tuo:& quia nõ ad omnia datur nobis ideo dicit beatus Iohannes, de spiritu suo dedit nobis.

Respon.

A D intelligentiam huius partis est quaestio de augmento charitatis,& circa hoc quaeruntur quatuor. Primo quaeritur vtrũ charitas possit augeri secundum substantiam. Secundo quaeritur de modo augmẽti ipsius charitatis. Tertio quaeritur de opposito, augmenti ipsius, s. de diminutione, vtrum charitas possit diminui. Quarto de augmẽto charitatis quãtum ad terminum, siue ad statum.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Charitas secundum substãtiam augeri potest, cum virtus, quae augetur, sit substantia charitatis.

QVANTVM ad primum ostenditur, quod charitas possit augeri, secundum substãtiam per Augustin. ad Bonifacium. Charitas meretur augeri, vt aucta mereatur perfici. Item, hoc ipsum videtur ratione, charitas viae secundũ substantiam minor est charitate patriae, sed a charitate viae ad charitatem patriae conuenit deuenire, ipsa saluata in esse, quoniam charitas viae nunquã excidit, sed motus a minori ad maiore salua, est augmentum, ergo conuenit charitatem augmentari. Item, cõstat, quod diuersis maiora & minora praemia dabuntur. Vnde apostolus. j. Chor. xv. Alia claritas solis, alia claritas lunae &c. & constat, quod vni & eidem secũdum diuersos status, debetur diuersum praemiũ s. maius & minus, sed magnitudo praemij substantialis respondet quantitati charitatis, non secundum feruorem, sed secundũ substantiam, ergo si contingit maius praemium alicui deberi, ergo & charitatẽ substantialiter augeri. Item, contingit charitatem meliorari, cum non sit summum bonum, sed charitas est bona substantialiter, ergo contingit charitatem secundum suam substantiam

Fundamenta.

tiam fieri meliorem. Sed vt dicit Aug. in vii. de trini. viii. ca. In spiritualibus idem est maius & melius. ergo cũ charitas sit quid spirituale, possibile est secundum substantiam ipsam effici amorem. Item, cõstat quod in vno & eodem charitas potest in maiorem effectum & actum, ergo cum maioritas effectus veniat a magnitudine virtutis, possibile est charitatem maiorẽ effici secundum virtutem. Tunc quæro. aut charitas est sua virtus, aut nõ. Si sic, ergo augmentata virtute, necesse est augeri essentiam charitatis. Si non, tunc quæro de illa virtute, aut habet essentiam, aut non. Si sic, similiter quæro de illa, ergo vel erit abire in infinitum, vel necesse est poni, quod aliquid augeatur secundum substantiam, sed qua ratione alia virtus, & charitas. Sed contra, charitas est forma, sed omnis forma cõsistit in essentia inuariabili, ergo & charitas, sed nihil inuariabile secundum essentiam, augetur secũdum essentiam, ergo nec charitas. Item, vbi augmentum, ibi maius & min⁹, sed vbi est simplicitas ibi nõ est maius & min⁹: si ergo charitas est forma simplex & non extensa, in charitate non erit augmentum. Item, augmẽtum in corporalibus est secundum accidens, & nõ secundum substantiam, ergo pari ratione & in spiritualib⁹, ergo si charitas augetur, hoc est secundum accidens nõ secundum substantiam. Item, quod augetur mutatur, & quod augetur secundum substantiam, mutatur secundum substantiam, sed quod substãtialiter mutatur, est aliud nũc quam prius, ergo quod augetur secundum substãtiam non manet, si ergo charitas nũquam excidit, nisi per peccatum, sed semper manet, ergo non augetur.

Ad opp.

1. de ge. 31

5. Phy. 8

8. Phy. 55

14 RESP. dicendum, quod secundum communem opinionem verum est charitatem substantialiter augeri. AD intelligentiam autẽ obiectorum, distinguunt quidam augmentum secundum duplicem differentiam. Augmentum enim est quando minori succedit maius, hoc autem potest esse dupliciter, vel ita quod illud idem quod prius fuit minus, postea fiat maius, sicut homo dicitur augeri, vel aliquid aliud quantum, & hoc modo charitas non augetur vt dicunt: vel ideo, ꝙ minori succedat maius, non idem in numero, sed consimile in forma, sicut dies dicuntur augeri, non quia idem dies primo sit minor, & postea maior, sed quia a minori succedit maior, sic dicunt augeri charitatem, ac per hoc posse euadere oppositiones. Sed positio ista (vt supra probatum est) non potest stare. Ostensum est enim quod charitate manente eadem, contingit circa eadem fieri crementum, & perfectionem. Et ideo aliter dicendum, quod augmentum sequitur quantitatem. Quantitas autem dr̃ dupliciter. s. proprie, & metaphorice. Proprie dr̃ quanitas molis, & hęc est in corporalibus. Metaphorice, quantitas virtutis, & hæc in spiritualibus. Sic & augmentum dr̃ dupliciter, proprie. s. ſm magnitudinem molis, & metaphoricæ ſm quantitatem virtutis. cũ ergo in charitate sit quãtitas virtutis, & non in summo: constans est charitatẽ augeri posse. Rursus, cum virtus sit idem, quòd substãtia charitatis, & sit quantitas virtutis, hinc est quòd de necessitate sequitur charitatem augeri ſm substãtiã, cum enim sit virtus eius substantia, non est alia a virtute. 15

AD illud ergo quod obijcitur in contrarium, quòd essentia formæ est inuariabilis, dicendum, quòd verum est de forma vniuersali, si autem dicat de forma singulari, verum est in se considerata, sed non prout in alio. AD illud quod obijcitur quòd simplicitas non admittit magnitudinẽ: dicendum, quòd verum est ꝙ nõ admittit magnitudinem molis, admittit tñ magnitudinẽ virtutis. AD illud quod obijcitur quòd in corporalibus est motus augmenti ſm accidens, patet responsio. Nam quantitas molis est accidens essentialiter differens a quanto, non autem sic est in quantis quantitate virtutis, imo quantitas virtutis essentialis est, vt in opponendo probatum est. Potest tñ dici, quòd cum dr̃ motus in corporalibus est motus ſm accidẽs, du-

Hoc est contra Sco. q. 1. Senten. di. 17. q. 4 tenet opp.

16

17

pliciter potest accipi hoc, quod est secundum. Aut quod dicat habitudinem termini per se, siue termini formalis, & sic vtique terminus augmenti est quantitas perfecta. Aut ita quod dicat terminum per accidens, & hoc modo augmentum respicit substantiam, quod patet. Cum enim additur quantitas maior minori, nisi fiat per rarefactionem, vel per protensionem, oportet quod addatur substantia, in qua sit illa quantitas, & ita augmentum plus habet de substãtia, & ita per consequens ad substantiam terminatur etiam in corporalibus: &
3 per hoc patet quod obijcitur quod mutatur secundum substantiam, est aliud, & aliud: verum est si dicat terminum formalem, sed non sic dicit.

38 AD illud quod obijcitur, quod augmentatur secundum substantiã, & mutatur secundum substantiam: dicendum, quia rei non tantum est esse substantiale, sed etiam perfectum esse mutari, ergo secundum substantiam hoc potest esse dupliciter, vel respectu esse simpliciter. & sic mutatum est aliud, & aliud, vel respectu esse perfecti. quia cum de imperfecto fit perfectum, nõ est aliud, sed idem. Et hinc est quia charitas quãuis substantialiter augeatur, nõ est alia, sed eadem secundum substantiam, vnde non valet obiectio.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Charitas augetur per appositionem, & non per deputationem, vel impermissionẽ; augetur tamen diuina virtute, sicut ab ea creatur.

Fundamenta.

DE modo augmenti ipsius charitatis. Et quod augmentum eius sit aliunde, ostẽditur per Augustinũ, qui dicit, quòd charitas meretur augeri: sed quod aliquis meretur, habet ab alio, quàm a se, ergo si charitas meretur augmentum, habet ipsum aliunde.

Item, quòd augmentetur per appositionem, videtur per rationem Aug. Augmentum enim est præexistẽtis quantitatis additamentũ, ergo vbi est augmentum, ibi est appositio alicuius eiusdem generis, & vbi appositio, ibi additio, ergo &c. Itẽ, hoc videtur posse ostendi per simile, quod charitas est in anima, sicut lux in aere, sed lux in aere non augetur per additionem noui luminis, vt patet si vni cãdelę illuminatæ superuenit alia, ergo & in charitate erit similiter respectu animæ. Item, hoc videtur per principium augmenti, quia ex eisdẽ vnumquodque & nutritur, & auget, ergo per consimilem modum habet charitas augeri, generari, & conseruari, sed generatur in nobis per diuinam influentiam, ergo & per eandẽ maiorem augetur, sed vbi maior influentia, aliquid plus influit, quàm prius, & vbi hoc, ibi est additio, ergo &c. 2. de ani.

Cõtra. Maioris virtutis est calor amoris spiritualis, quàm ignis materialis, sed ignis seipso augetur, ergo & charitas, quæ est ignis spũalis. Item, quòd non per appositionem, videtur: quia si simplex simplici addat, nihil maius efficitur, nec mole, nec virtute, vt si punctus puncto, ergo nec si charitas addatur charitati, erit maior. Item, si additur aliquid, cum additionem sequatur compositio, & ad maiorem compositionem virtutis diminutio, ergo quanto maior fit additio, tanto efficitur charitas impotentior, & quanto impotentior, tanto minor, ergo cum augmentum charitatis sit quantum ad virtutem, charitas non augetur per additionem. Item, si aliquid addatur priori charitati, aut additum est charitas, aut non. Si non, ergo non auget charitatem. Si vero est charitas, sed charitas non est materialis respectu charitatis, ergo cum ex aliquibus duobus non fiat vnum, nisi vnum sit materiale respectu alterius, ex charitate præexistente, & superaddita non fit vnum, sed ad augmentum necesse est fieri vnum ex augente, & aucto, ergo nullo modo potest per additionem augeri. Ad opp.

RESP.

40 RESPON. Ad prædictorum intelligentiam notandum, quod circa hoc fuit duplex opinio. Vna est, quòd augmentum charitatis est per depurationē, siue per impermistionem cum contrario. Contrarium autem amoris Christi est amor concupiscentiæ, vnde quantomagis in nobis extinguitur concupiscentia, tanto magis depuratur charitas, & quāto magis depuratur, tanto magis assimilatur Deo, & accedit ad terminum, & quanto magis accedit, tanto magis augetur: & isti posuerunt charitatem per se posse augeri per assuefactionem in bono, & debilitationem concupiscentiæ. Ratio autem quæ istos mouit, fuit auctoritas Philosophi, qui dicit formas intendi per accessum ad terminum, & impermistionem cum contrario. Fuit etiam cum hoc auctoritas Augustini, qui dicit in libro 83. quæst. quòd sicut minuitur concupiscentia, sic crescit charitas, & tale augmentum per maiorem depurationem, simplici non repugnat. Sed ista positio non est conueniens, quia cōstans est charitatem maiorem, & minorem esse omni sublata concupiscentia, sicut in primo homine, & etiam in angelis. ergo cum omnino sit ibi impermista in quolibet angelo, & etiam statu innocētiæ, esset in summo, quod stultum est dicere. Vnde non est dicendum, quantum ad remissionem concupiscentiæ augeri s͡m substantiam: concedendum est tñ quantum ad remissionem concupiscentiæ intendi per feruorem, & hoc modo intelligit Augu. & hoc modo loquitur etiam Philosophus de formis quantum ad intensionem, non quantū ad augmentum. Alia positio est, ꝙ charitas augetur per appositionē, & huiꝰ simile habet in lumine, quod expresse charitati assimilatur. Vnde sicut maius lumē additum minori, ipsum auget, sic charitas superaddita auget minorem: & hęc positio ponit charitatem nō augeri virtute propria, sed diuina. Idem.n. est principium augēdi, & gñandi. Vnde sicut a solo Deo habet ortum, ita & augmentum. Ex hoc patet illud quod obiicitur per simile in igne. Ignis enim habet potestatem se faciendi in alio, & augendi, non sic charitas.

Arist.

Et in Enchiri.

Non consentit S. Tho. hic. q. 2. ar. 2.

2. dani. 34

41 AD illud quod objicitur secūdo, ꝙ charitas sit simplex, dicendum ꝙ quāuis charitas sit simplex, quia nō habet partes quantitatiuas quantitate molis, habet tñ quantitate virtutis, & quantum ad illā potest augeri. Si objiciatur de puncto, ꝙ habet quātitatem virtutis, & tñ non augetur: 42 dicendum, ꝙ ad hoc quod aliquid sit natum augeri per appositionem consimilis quantitatis, duo sunt necessaria. s. quantitas, & vnibilitas. Vnibilitas aūt venit ex imperfectione, perfecto.n. inquantum huiusmodi, non est possibilis additio: ideo puncto non potest fieri additio. Licet ergo punctus habeat quantitatem virtutis, non tamen habet vnibilitatem, quia est quoddam perfectum in suo genere. Aliter potest dici, ꝙ punctus est simplicissimum in genere 43 quanti molis: & ideo non est infinitum virtute, charitas autem nulla est simplicissima in genere quāti virtualis, nisi diuina; & ideo illa est infinita: & quoniam illa non pōt augeri per additionem, ita nec virtus puncti. Et si obiicias mihi, quòd virtus puncti est creata, ergo non est infinitā: dicēdum, quòd quia punctus est simplicissimum in genere, nō simpliciter: ideo non habet infinitam virtutem simpliciter, sed in genere respectu linearum. Præterea, punctus non est oīno actus, sed terminus respectu linearum: ideo non habet potentiam actiuam infinitam, sed passiuam: quia non proprie dr̃ punctus posse lineas producere, sed pōt statui terminus lineæ: & hoc non est inconueniens ponere in creatura: ideo virtus puncti non est augmentabilis, vt virtus charitatis. AD illud qđ obiicitur, quòd quanto aliquid est magis 44 compositum, tanto est impotentius: dicendum, quòd illud generaliter intellectum est falsum: propter hoc distinguendum, ꝙ sunt partes materiales, & sunt partes formales, quæ dant actum, & virtutē toti. Simplex igitur

igitur magis pōt dici p priuationem partium materialium: & tunc habet propositio veritatem: quia tales partes potius dant pati, q̃ agere. Vnde quanto aliquid magis elongatur a materia, tanto est potentius. Si autẽ dicatur magis simplex, quia pauciores habet partes formales, siue actiuas, falsum est: quia tũc ignis minor, potentior esset quàm maior. Sirupus compositus ex paucis virtuosior esset, quàm ille, qui constat ex multis: quorum vtrumque falsum est: & ideo prædicta propositio est similiter falsa, quoniam tam charitas præexistẽs, quàm adueniens vtraque habet rationem actiui. Potest tñ & aliter responderi ſm veritatẽ, quòd charitas augmentata non est magis cõposita, imo magis simplex: & hoc sic patet, quia contrario modo est in quanto molis, & quanto virtutis. In quanto molis, simplicissimũ est minimum, vt punctus: & ideo in hoc genere quanti accessus ad simplicitatem est per diminutionem, recessus est econtrario per additionem: in quanto vero virtutis, simplicissimum est maximum: & ideo accessus ad simplicitatem est p additionem, & hinc est, quòd charitas augmentata est purior, & simplicior, & Deo similior. Nec videatur hoc inconueniens, quia addere puritatem, & simplicitatem, & spiritualitatem alicui, non facit recessum a simplicitate, sed magis accessum.

45 AD illud, quod obijcitur, verum ex eis fiat vnum: Dicunt quidam, quòd sicut diuersa lumina sunt in aere distincta, & inconfusa, attamen vnum maius lumen reddunt propter concursum in vnum susceptibile: sic in lumine spirituali, quod est gratia, vel charitas, dicendũ, quòd distincta sunt essentialiter: tñ vnum maius efficiunt in mouendo virtutẽ li..ar. Sed tñ illud non est simile: quia distinctio luminariũ in aere, venit a parte originum diuersarum, vtputa qñ plura sunt lucentia, non sic est in gratia. Et ideo dicendũ, quòd ex eis

46 fit vnum. AD illud quod obijcitur, quod se non habet in ratione materialis: dicendum, quòd augmentationem dupliciter cõtingit fieri. Aut per virtutem ipsius augmentabilis, vt patet in animali, & tunc augmentabile habet se in rõne formalis, & actiui augmentans in ratione materialis, & passiui. Contingit & augmentum fieri per virtutem extrinsecam, possibilitate sola, & vnibilitate existente in augmentabili, & tunc augmentabile, quia imperfectum, sic habet in ratione passiui: augmentans, quia perficiens, in ratione formalis, & completiui, quia dat quātitatẽ perfectam. Quod ergo obijcit, quòd vnum non est in potentia ad aliud; dicendum, quòd nõ est in potentia ad conuersionem, sed est in potentia ad vnionem, & potẽtia ista est in charitate rõne suę imperfectionis, quia enim imperfecta est, ideo possibilis perfici: & ideo vnibilis rei perficienti, vnde non habet possibilitatẽ ad illud, quod additur inquantum charitas, sed inquantum imperfecta: & sic patet illud.

QVAESTIO III.

CONCLVSIO.

Charitas secundum substantiã non minuitur, cum non habeat nisi peccatũ mortale pro opposito, a quo nõ minuitur, sed tota tollitur.

VTRVM charitas possit diminui. Et quòd sic, videtur per naturã sui oppositi, sic. Sicut dixit Aug. venenum charitatis est cupiditas: vnde & dicit, quòd vbi magna cupiditas, ibi parua charitas. & in li. Confess. Minus te amat, q aliqd tecũ amat, qđ nõ pp te amat. Si ergo contingit cupiditatem nõ tñ remitti, sed etiam augeri: per contrarium contingit charitatem diminui. Item. veniale est malum, sed non est malum, nisi quod adimit aliquid de bono: ergo veniale adimit aliquid. Sed naturalis habilitas est multo maiori Ad opp.

ioris inhærentiæ, q̃ charitas: ergo cũ veniale adimat de bonitate naturali, ergo & de charitate, ergo &c. Item hoc ipsum ostenditur per naturã sui subiecti. Quia sicut hominem contingit proficere, ita retroducere: sed per profectum li. ar. contingit in nobis charitatem augeri, dum ascendit ad perfectionem, ergo cũ conueniat eisdem gradibus redire ad imperfectionem, conuenit charitatem diminui. Item, omne illud quod sui dehabilitatione in termino est causa corruptionis, per sui dehabilitationem citra terminum, est causa diminutionis, sed li. ar. dehabilitatum per auersionem est causa corruptionis charitatis: ergo dehabilitatio ei⁹ sub Deo, est causa diminutionis. Item, hoc ipsum ostenditur per naturam ipsi⁹ charitatis sic. Opposita nata sunt fieri circa idem: sed augmentum, & diminutio sunt opposita, ergo si conuenit charitatem augeri, conuenit & diminui. Item, quod potest saluari in esse sine coniunctione sui ad aliquid, potest illud ab illo post coniunctionem separari: sed charitas ante additionem habet esse sine additamento, ergo põt separari: & si hoc, ergo & diminui, ergo &c.

Aristot. 5. Meth. 10.

Fundamenta.

Contra. Charitas est forma simplex, & vniformis per totum, ergo quod adimit de charitate, qua rõne adimit vnam partem, adimit & totũ: & si hoc, ergo numquam diminuit. Item, magnitudo charitatis est ꝟm magnitudinem diuinæ influentiæ: ergo diminutio eius est per diminutionem influentię, sed Deus non subtrahit influẽtiam suam, nisi offensus, & non offenditur, nisi per auersionẽ ab ipso, & contemptum: ergo non diminuitur charitas nisi per peccatum mortale, sed hoc non est aliud, quàm charitatem tolli, ergo &c. Itẽ omne illud quod diminuit alterum, est illi oppositũ: sed veniale, vel cupiditas, siue concupiscentia citra Deum, non opponitur charitati, imo est omnino illi incontingens, ergo nõ diminuit. Item, quod diminuit alterum, habet posse super illud, sed veniale non habet posse supra charitatem, quia plus diligit charitas Deum, q̃ cupiditas. t. m. an. ergo, &c. Item hoc ipsum ostenditur per impossibile hoc modo. Si veniale diminuit charitatem, ergo aliquid diminuit ab ipsa, ergo si charitas non est infinitæ magnitudinis, ergo veniale aliquotiens iteratum totam adimit charitatem, quod falsum est. Item, si diminuit charitatem ꝟm substantiam, ergo minuit p̃mium substantiale ei debitum, sed præmium substantiale est bonũ æternum, ergo veniale aliquid aufert de bono æterno, sed ablatio boni æterni, vel simpliciter, vel ꝟm partem est pœna æterna, ergo veniale meretur pœnam æternã, quod est contra cõmunem opinionem. Si ergo veniale non minuit vnum, nec aliud.

47 RESP. Dicendũ, quòd circa hoc duplex opinio est fundata super duplicem opinionem præcedentem, de modo augmentandi charitatẽ. Quidam enim dicunt charitatem augeri per impermixtionem, & cum impermixtio maior sit ꝟm maiorem li. ar. habilitationem, & ꝟm concupiscẽtiæ diminutionẽ, & ecõtrario permixtio per dehabilitationẽ li. ar. & augmentationem concupiscentiæ, dicunt per consequens eam diminui, ꝟm quòd augetur cupiditas, vel concupiscẽtia, & dehabilitatur li. ar. & hoc est per veniale peccatũ, sed qm̃ veniale peccatum manens veniale nunq̃ totiens iteratur, quòd concupiscentiam augeat, ita quòd aliquid diligat supra Deum: ideo charitas per venialia potest diminui, sed non tolli: tolliť aũt per mortale, quod auget concupiscẽtiam supra Deum. Sed hæc opinio, vt supra probatum est, non habet stabile fundamentum: qm̃ substantiale augmentum charitatis non venit a li. ar. nec concupiscentia: ideo nec diminutio. & propter hoc poniť alia opinio probabilior, quòd charitas non minuitur substantialiter; & hæc opinio fundatur super hoc, ꝙ augmentũ charitatis fieri habet per additionem, vel incrementũ maioris influentiæ: quo supposito dicẽdũ, quòd charitas ꝟm substantiã nõ minuiť, sed augeť. Et ratio hui⁹ sumiť a parte

oppositi, siue agentis. Nam charitas non habet oppositum, nisi mortale peccatum: per illud autem nō minuitur, sed tollitur: cōcupiscentia autē, siue cupiditas, & veniale peccatum opponuntur charitati secundum feruorem solum: quia simul stāt, & substantialiter sunt sese cōtingentia. Et ideo soluēdū ad duo prima qd̄ illud Aug. de cupiditate, & minori amore, similiter ad illud de veniali diminutione, locum habet solū quantū ad feruorē charitatis: & sic patent duo prima. Sumitur & ratio quare charitas non minuitur a parte ipsius subiecti, qd̄ est lib. arbit. secundum conuersionem ad Deum: lib. autem arbit. ad augmentum charitatis se disponit ꝑ habilitatem: similiter ad diminutionem per dehabilitatem citra mortale, sed hæc dispositio est de cōgruo, non de condigno: & quoniam Deus est pronior ad miserendum, quam ad condemnandum, & ad donandum quam ad abstrahendum: hinc est, ꝙ charitatem tribuit cum se lib. arb. disponit de congruo: sed nō abstrahit, nisi quando necessario se disponit ad abstractionem, vel subtractionem gratiæ: hoc autem solū est per auersionem, & tunc totū tollit. Et hinc est, quod charitas nunquam minuitur: sed augetur; quia solum de congruo potest se præparare subiectum ad diminutionem.

AD illud quod obijcitur, ꝙ sicut homo proficit, ita descendit frequēter. dicendum, ꝙ nō sic diminuitur per descensum substantialiter charitas, sicut augetur per ascensum. Qd̄ autem obijcitur, ꝙ lib. arb. potest totum priuare per dehabilitationē &c. dicendū, ꝙ istud falsum est: quia forma substātialis oīno priuat ꝑ dispositionē ad oppositū in termino, nō tñ minuit ꝑ dispositionē citra terminū. Præterea illud habet locū quādo dispositio in termino, & citra terminū sunt eiusdem generis: non sic autem est in proposito: quia vna est mortale peccatum, alia veniale. Sumitur etiam ratio quare non potest minui a parte naturæ suę: ipsa enim est infinita secundum diuinā acceptationē: sed ꝙ Deus acceptet; hoc est ab ipso: & ita, ꝙ magis & magis acceptet, & ita de sua natura potest augeri: ꝙ autem minutim acceptet, hoc non est ex se: ergo oportet ꝙ veniat a nobis, ergo charitas de se habet augeri: minui vero non habet nisi a nobis, vt supra ostensum est: per nos autem non potest minui, & ideo charitati debetur augmentum naturaliter.

AD illud ergo quod obijcitur: ꝙ opposita nata sunt &c. dicendum, ꝙ verum est, nisi alterum insit per naturam. AD illud quod obijcitur,
potest esse sine additione, ergo sepa- 48
rari: dicendum, ꝙ istud verum est si esset aliquid separans: sed nihil est quod separat.

QVAESTIO LIIII.

CONCLVSIO.

Charitas habet terminū in augmento tum a parte agentis a proposito operantis, tum ex parte suscipientis.

De augmento charitatis quantum ad terminum: vtrū habeat statum, vel terminum vltra quem nō possit augeri. Et ꝙ sic ostenditur hoc modo. Omne quod est in aliquo; non excedit capacitatem eius in quo est; sed charitas est in anima: ergo non excedit animę capacitatem. Sed capacitas animæ est finita, quia omnis potētia finita habet capacitatē finitā: ergo & charitas. Itē, augmentū charitatis attenditur secundum quantitatem virtutis: sed quantitas virtutis similis est quantitati molis, & perfectior. Sed in quantitate molis in augmētādo est status, vnde Philosophus Omniū natura constantiū terminus est, & ratio magnitudinis, & augmēti, ergo similiter est in quātitate virtutis. Item, augmentū charitatis attenditur per accessionem ad charitatem perfectam, ergo ꝙ semper augetur, nūquā venit ad ꝑfectū. Perfectū autē est, cui non est possibilis additio, sed charitatē, cū sit opus Dei, nō cōuenit ꝑfici, Dei enim ꝑfecta sunt opera,

Fundamenta.

Aris. 2. de ani. 41.

opera, ergo &c. Item, augmentum charitatis attenditur secundum approximationem ad finem: nam quanto charitas maior, tanto fini proximior, ergo nunquam peruenit ad finem, aut si sic; necesse est stare: quia alias esset frustra, ergo &c. Contra, quod non sit status, ostenditur a parte virtutis augmentantis. Tantū.n. extenditur augmentum, quantū virtus augmentatiua: sed virtus augmētans charitatem, est virtus diuina, quę nō habet terminum, & statum, ergo &c. Item, hoc ipsum videtur a parte suscipientis. Sicut enim se habet transparens ad lumē corporale, sic capacitas animæ ad lumen gratię, siue charitatis. Sed aer nunquā tantum recipit de lumine, quin adhuc possit plus recipere, ergo &c. Itē, hoc videtur ostendi posse a parte augmentabilis, quod est charitas, quia ipsa est æque in actu, vel amplius, sicut ignis materialis, sed ignis materialis ratione suæ actualitatis augetur in infinitum, si adsit combustibile, sicut dicit Philosophus, ergo similiter charitas de se. Item, hoc ipsum ostenditur a parte obiecti charitatis, quod est summum bonū non habens mensuram: ergo si mensura charitatis debet attendi per magnitudinem obiecti, & illud caret modo & mensura, ergo & charitas, & si hoc, ergo non habet statū, nec terminum.

Ad opp.

Arist. 2. de anima, 41.

49 RESP. dicendum, quod status est in augmento charitatis, secundū omnem modum, secundum quē cōuenit esse statum, & perfectionem in motu augmenti. Augmentum enim, sicut patet in corporalibus, habet statum a tribus, videlicet a virtute agēte, & potentia suscipiente, & forma perficiente, sicut est in homine: cuius augmentum stat, quando virtus caloris, & carnis secundum speciem non potest amplius conuertere, quā deperdatur, quando potentia humidi radicalis non potest plus extendi; quando corpus perfectum est secundum, quod congruit perfectioni eius. Sic dicendū, quod charitas stat a parte virtutis agētis, sed huiusmodi stat⁹ potest esse dupliciter. Nam illa virtus, aut est operans naturaliter, aut a proposito. Si naturaliter, tunc stat, quando non potest amplius. Si a proposito, tunc stat quando non disponit amplius, & hoc modo stat charitatis augmentum, cum deuentū est ad mensurā, quam mensus est De⁹ homini secundum distributionē suæ sapientię: & ideo licet virtus augmētans sit infinita, tamen operatur secūdum dispositionem sapientię limitantis effectus varios, secundum quod placet sibi. Non enim operatur ꝑm omnimodam possibilitatem. Stat etiā a parte suscipientis, quia sicut dicitur Matth. xxv. Dedit vnicuique secundum propriam virtutem. Et huiusmodi status potest intelligi tripliciter. 50 Aut secundum actum, cum amplius non procedit, & nunc stat in viris perfectis, qui non assurgunt ad maiora. Aut secūdum aptitudinem, & sic stat in beatis qui amplius non possunt se disponere, & tantum habent, quantū se disposuerunt: vnde stat⁹ est in eis. Aut secundum possibilitatem suscipientis, & sic statum habent in Christo, & credo etiam quod in beata virgine, & aliqui dicunt, quod in angelis, vtrum in aliquibus aliis nescio. Scio tamen de Christo, quia tantum habet de gloria, quantum potest recipere creatura vnica, & credo hoc ipsum de matre dulcissima. Stat etiam 52 a parte augmentabilis, cum peruenit 53 ad quantitatem perfectam. Sed notandum, quod quantitas virtutis perfecta est dupliciter: uel simpliciter, vel in genere. Simpliciter perfecta est in summo & simplicissimo, vt ī Deo. In genere vero, omnibus qui pertingunt ad actum completum ad quem sunt, & hoc est diligere Deum ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota virtute. Primo modo non est status, sed secundo solum.

Dissentit S. Thom. distin. pręsen. q. 4. Consentit Scot. hic. q. 4. qui tenet charitatem nō posse augeri in infinitum.

AD illud, quod obiicitur primo de infinitate virtutis agentis, dicendum, quod illa ratio teneret, si virtus charitatem augmentans ageret naturaliter, & secundum impetum, siue ꝑm 54 totum suum posse, nunc autem agit sapienter, & ita ponit vnicuique limitē

ipsa

ipsa in se non limitata. AD illud, qđ
obiicitur per simile in aere, quod su-
scipientis potentia est ad infinitum,
dicendũ, ꝙ lumen augeri in aere hoc
est dupliciter. Vel ꝑ ipsi⁹ clarificatio-
55 nem, vel ꝑ luminum aggregationem.
Primo modo credo, quod statum ha
beat. adeo enim posset aer illuminari,
quod si etiam superueniret aliud lu-
men, non magis clarescceret. Alio mo
do potest augeri lumen in aere per lu
minum aggregationẽ, & sic quia lu-
mina diuersarum luminariũ sunt in
eodem puncto aeris, non se angustãt,
nec se expellũt, sicut multæ species in
vno medio, & ita nunquam sunt tot
species, quin plures possint esse: simi-
liter de luminibus. Sed tunc nõ est si-
mile de charitate, quoniã, sicut prius
tactum est, in vna anima tantum est
vna charitas: non sic est de lumine, ꝙ
egreditur a diuersis luminaribus.

AD illud, qđ obiicitur a parte aug- 56
mentabilis, quod ignis in infinitũ est
augmentabilis, dicendum, quod calor
potest augeri dupliciter. Vel intensi-
ue, & sic statum habet, & summum.
Vel extensiue, & vt sic in pluribus, &
sic non habet statum a parte sua, sed
a parte conbustibilis, quod finitum
est. Similiter dico, quod charitas po-
test augeri intẽsiue, vt magis diligat,
& sic habet statum, sicut ignis. Alio
modo extensiue, vt a parte dilectorũ,
& sic non habet statum ex parte sua,
quia nũquam tot diligit, quin adhuc
nata sit diligere plures. AD illud, ꝙ 57
obiicitur a parte obiecti charitatis, di
cẽdum, quod obiectum nihil ad hoc
facit, quia obiectum semper est idem
non mutatum, & est infinitũ, & ideo
nunquam ei charitas commensuratᷓ,
nec ad eius mensurã recipit augmen-
tum nec decrementum.

VTRVM EADEM RATIONE SPIRITVS sanctus dicatur donum, & datum, siue donatum.

DISTINCTIO XVIII.

De temporali pcessione spiritus sancti quantũ ad proprietatem, per quã natus est temporaliter ꝓcedere. Cap. 19.

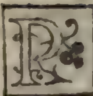

RAETEREA diligenter considerandum est, cum spiritus sanctus dicatur donum & datum, vtrum & eadem ratione vtrunque nomen ei conueniat: quod vti que videri potest.

Quare ita esse videtur.

CVM enim idem sit spiritum sanctum dari, & spiritum sanctum donari, ex eadem ratione videtur spiritus sanctus dici datũ, & donum. Hoc etiam videtur Aug. significare in 15. libr. de Trin. cum ait. Spiritus sanctus intantum donum Dei est, inquantũ datur eis, quibus datur: apud se autem Deus est, etsi nemini datur. Ecce aperte dicit spiritum sanctum donum appellari, quia datur. Si autem ex eo tantum appellatur donum, quia datur, nõ ab æterno fuit donum, quia non datur nisi ex tempore.

Responsio quare datum, siue donatum dicatur spiritus sanctus.

AD quod dicimus, quia spiritus sanctus & donum dicitur, & datum siue donatum: sed datum siue donatum ex eo tantum dicitur, quia datur vel donatur, quod habet tantum ex tempore.

Hic quare donum.

Quid sit si hoc eẽ à patre, & spũ sancto. Cap. 20

DONVM vero dicitur non ex eo tantum quod donetur, sed ex proprietate quam habuit ab æterno: unde & ab æterno fuit donum. Sempiterne enim donũ fuit, non quia daretur, sed quia processit à patre & filio. Vnde Aug. in 4. lib. de Tri. ait, Sicut natũ esse est

se est filio a patre esse, ita spiritui sancto donum Dei esse, à patre & à filio procedere. Hic aperte ostēditur quòd spiritus sanctus eo donum est, quod procedit à patre & a filio, sicut filius eo est a patre, qđ natus est ab eo. Non enim idem est filio esse a patre, & spiritui sancto, idest non ea proprietate filius dicitur esse a patre, qua spiritus sanctus. Nā filius dicitur esse a patre, quia genitus est ab eo. Spiritus sanctus vero dicitur esse a patre & a filio, quia spiritus sanctus est donum patris & filij, idest, quia procedit ab vtroque. Eo enim dicitur spiritus, quo donum: & eo donum, quo procedens. Cap. 11
Vnde Aug. in 5. de Tri. ait, Spiritus sanctus qui non est trinitas, sed in trinitate intelligitur, in eo quod proprie dicitur spiritus sanctus, relatiue dicitur, cum & ad patrem & filium refertur: quia spiritus sanctus & patris & filii spiritus est, sed ipsa relatio non apparet in hoc nomine. Apparet autē cum dr̄ donū Dei: donum est enim patris & filij, quia & a patre procedit, & a filio. Ecce his verbis aperte ostenditur, eadem relatione dici spiritum sanctum, & donum. Donum autem, quia procedit a patre & filio. Proprietas ergo qua dicitur spiritus sanctus vel donum, processio ipsa est, de qua post plenius agemus cum aliis. Cum ergo ab æterno processerit ab vtroq; & ab æterno donum fuit: non ergo spiritus sanctus eo tantum dicitur donum, quia donatur, nam & ante fuit donum quam donaretur. Vnde August. in 5. lib. de Trini. Semper spiritus sanctus procedit, & non tempore, sed ab ęternitate procedit. Sed quia sic procedebat, vt esset donabile, iam donum erat antequam esset cui donaretur. Aliter enim intelligitur, cum dicitur donum, aliter cum dicitur donatum: nam donum potest esse etiam antequam detur, donatum autem, nisi datum fuerit, nullo modo dici potest. Sempiterne ergo spiritus sanctus est donum, temporaliter autem donatum. His verbis aperte ostenditur, quod sicut spiritus sanctus ab æterno procedit: ita ab æterno donum est, non quia donaretur a patre filio, vel a filio patri, sed quia ab æterno processit donabilis.

(Margin: Lib. & ca. eisdem. — Hac dist. lite. g. & sequen. & distin. 26. & 29. — Cap. 15. Quod semper procedit spiritus sanctus.)

Quæritur cui donabilis.

SED quæritur cui donabilis: vtrum patri & filio, an tantum nobis, qui nondum eramus? Si autem non erat donabilis patri, & filio, sed tantum nobis, & ex eo donum erat, quia sic donabilis procedebat, videtur quod filius semper eadem ratione donum fuerit: quia ab ęterno processit a patre donabilis nobis in tempore, nam & de filio legitur, quod datus est nobis. Ad quod dicimus, quia spiritus sanctus nobis tantum, non patri vel filio donabilis processit, sicut & nobis tantum datus est. Et filius vere datus est nobis, & ab æterno processit a patre, non vt donabilis tantum, sed vt genitus qui & donari posset. Processit ergo vt genitus & donabilis: sed spiritus sanctus non procedit vt genitus, sed tantum vt donum. Donum autem semper fuit, non solum quia donabilis, sed quia ab vtroque processit, & donabilis fuit. Vnde Aug. in 5. lib. de Trini. ait, Esa. 9 — Cap. 14 circa fin.

Eo ipso quod daturus erat eum Deus, iam donum erat etiam antequam daretur, & ideo donabilis est, sed aliter donabilis, quã filius, nam & aliter datur, & aliter processit quam filius: filij.n. processio genitura est, vel natiuitas: spiritus sancti vero processio, natiuitas non est. vtraque vero ineffabilis est.

Quod sicut filius nascendo accepit non tantum vt esset filius, sed etiam essentia: ita & spiritus sanctus procedendo accepit non tantum vt esset donum, sed etiam vt esset essentia.

ET notandum, quod sicut filius nascendo accepit non tantum vt filius sit, sed omnino vt sit, & vt ipsa substantia sit: ita & spiritus sanctus a patre, & filio procedẽdo, accepit non tantũ vt spiritus sanctus sit, vel donum, sed etiam vt omnino sit, & vt substantia sit, qđ vtique non accepit ex eo quod datur, nam cum non detur nisi ex tẽpore, si hoc haberet ex eo quod datur, accepisset ergo ex tempore vt esset. Vnde Aug. in 5. libr. de Trin. Filius non hoc tantum habet nascendo, vt sit filius, sed omnino vt sit. Quæritur ergo, vtrum spiritus sanctus eo quod datur, habeat non tantum vt donum sit, sed omnino vt sit: Quod sit, non nisi quia datur, id est, si non habet esse nisi eo quod datur, sicut filius nascendo habet non tantum vt sit filius, quod relatiue dicitur, sed omnino vt sit ipsa substantia, quomodo iam spiritus sanctus erat ipsa substantia, cum non prius daretur, quam esset cui daretur? Non ergo eo, quod datur, sed procedendo habet vt sit donum, & vt sit essentia: sicut filius non eo, quod datus est, sed nascendo accepit non tantum vt sit filius, sed vt essentia. Vnde Aug. in 15. lib. de Triu. ait, Sicut filio præstat essentiam sine initio temporis, sine mutabilitate naturæ de patre generatio, ita spiritui sancto præstat essentiam sine vllo initio temporis, sine vlla mutabilitate naturæ de vtroque processio.

Cap.15

Cap.26

Quod ex prædictis videtur, quod filius non tantum sit filius natiuitate, sed etiam de simuli essentia, & spiritus sanctus processione.

Cap. 2 HIC oritur quæstio. Si filius nascendo habet non tantum vt
Distin. 26 sit filius, sed vt sit essentia: & s.s. procedendo non tantum vt sit do-
27. & 29. nũ, sed vt sit essentia: ergo & filius natiuitate essentia est, & s.s. pro
Respõsio. cessione est essentia: cũ alibi dicatur quod nec pater eo pater est quo Deus, nec filius eo filius quo Deus, nec spiritus sanctus eo donũ quo Deus: quia vt ait Aug. in 7. libr. de Trin. His nominibus relatiua eorum ostenduntur, non essentia. Vnde post plenius agemus. Ad qđ breuiter respõdentes dicimus, quia nec filius natiuitate essentia est, sed tantum filius: nec spiritus sanctus processione essentia est, sed donum tantum: & tamen vterque, & ille nascendo, & iste procedendo accepit vt esset essentia. Non enim, vt ait Hilarius in 5. libr. de Trin. per defectionem, aut protensionem, aut deriuationem ex Deo Deus est, sed ex virtute naturæ in naturam eandẽ

Penè in calce libri.

natiuitate

natiuitate subsistit filius: & ex virtute naturæ in naturam eandem processione subsistit spiritus sanctus.

Exponit verba Hilarij.

QVOD ita intelligi potest, Ex patre, qui est virtus ingenita, naturam quam habet eandem filius natiuitate, id est, nascendo, & spiritus sanctus processione, id est, procedendo habet. Vnde ipse idem apertius eloquens, quod dixerat aperit, dicens: Natiuitas (inquit) Dei non potest non eam, de qua profecta est, tenere naturam. Non enim aliud quam Deus subsistit, quod non aliunde, quàm de Deo subsistit. Ecce his verbis aperitur, quomodo intelligendum sit illud, De patre generatio præstat essentiam filio, & de vtroque processio, præstat essentiam spiritui sancto. Non quia ille essentia sit filius, & iste essentia sit spiritus sanctus, imo proprietate personali, sed quia & ille nascendo, & iste procedendo essentiã habet eandem, & totam, quæ in patre est. Ibidẽ paulò infer*. Ex Au. 15. li. de Tri. Cap. 26.

Quòd spiritus sanctus dicitur donum, & donatum, secundum duos prædictos modos processionis.

EX prædictis patet, quòd spiritus sanctus sempiterne donum est, & temporaliter datum, vel donatum. Ex quo apparet illa distinctio geminæ processionis, de qua supra egimus. Nam secundum alteram processionem dicitur donatum, vel datum, secundum alteram vero dicitur donum. Distin. 14

Secundum hoc quòd donum est, refertur ad patrem, & filium, secundum quòd datum, ad eum, qui dedit, & ad eos, quibus datum est.

ET secundum hoc, quòd sempiterne donum est, refertur ad patrem, & filium: secundum hoc vero, quòd dicitur datum, vel donatum, & ad eum, qui dedit refertur, & ad eos, quibus datur: & eius dicitur esse, qui dat, & illorum, quibus datur. Vnde Augustinus in quinto libro de Trinitate ait. Quod datum est, & ad eum, qui dedit refertur, & ad eos, quibus dedit. Itaque spiritus sanctus non tantum patris, & filij, qui dederunt, sed etiam noster dicitur, qui accepimus. Spiritus ergo & Dei est, qui dedit, & noster, qui accepimus: non ille spiritus noster, quo sumus, quia ipse est spiritus hominis, qui in ipso est: quamuis & illum spiritum, qui hominis dicitur, vtique accepimus: sed aliter iste, aliter ille, noster dicitur. Aliud est enim quod accepimus, vt essemus, aliud quod accepimus vt sancti essemus. Quòd autem spiritus sanctus noster dicatur, scriptura ostendit. Scriptum est enim de Iohanne, quòd in spiritu He- Cap. 14 Quòd aliter. s. s. dr noster, aliter nalis. 1. Cor. 1. Luc. 1. Num. 11.

S lia ve-

liæ veniret. Ecce dictus est Heliæ spiritus, quem accepit Helias. s. spiritus sanctus, Et Moisi ait dominus, Tollã de spiritu sancto quem iam dedi tibi. Ecce & hic dictus est spiritus Moisi. Patet igitur, quia spiritus sanctus noster dicitur spiritus; sed quia nobis datus, & datus vtique ad hoc vt sancti essemus. Spiritus vero creatus ad hoc est datus, vt essemus.

An filius cùm sit nobis datus posset dici noster, vt spiritus sanctus.

Quòd nõ dicitur spiritus sanct⁹ noster, sed spũs nr̃. Proximo paragrapho.

HIC quæritur, vtrum & filius cum sit nobis datus, dicatur, vel possit dici noster? Ad quod dicimus, quia filius dicitur noster panis, noster redemptor, & huiusmodi: sed non dicitur noster filius, quia filius dicitur tantum relatiue ad eum, qui genuit. Et ideo noster filius non potest dici, sed patris tantum. In eo autem quòd dicitur datus, & ad eum qui dedit, & ad eos, quibus datus est, refertur. Vt & spiritus sanctus, qui etiam cum in scriptura (vt supra dictum est) dicatur spiritus noster, vel spiritus tuus, vel illius (vt de Moise, & Helia dictum est) nusquam tamen in scriptura occurrit ita dici, spiritus sanctus noster, vel tuus, vel illius, sed spiritus noster, vel tuus, vel illius, quia spiritus sanctus eo dicitur, quo donũ, & vtrũque relatiuè dicitur ad patrem, & filium, & hoc sempiterna relatione. Si tamen aliquando dicitur donum nostrum, accipitur donum pro donato, vel dato. Cum vero donum accipitur eo modo, quo spiritus sanctus donum patris, & filij dicitur, non hominis: ita & filius sub hac appellatione non potest dici noster, vt dicatur filius noster: sicut nec dicitur spiritus sanctus noster; & tamen de filio dicitur, panis noster: & de spiritu, spiritus noster. Ille noster panis, quia nos reficit, nobis datus: Iste noster spiritus, quia nobis inspiratur a patre, & filio, & i nobis spirat sicut vult. Vnde Aug. in 5. lib. de Trin. ait, Quod de patre natum est, ad patrem solum refertur cum dicitur filius. Et ideo filius patris est, & non noster. Dicimus tamen & panem nostrum da nobis, sicut dicimus spiritum nostrum.

Cap. 14. Matth. 6. & Luc. 11

Vtrum spiritus sanctus ad seipsum referatur.

De ꝓprietatibus, & cõditionib⁹ quodãmodo essẽtialib⁹, & quodãmodo personalib⁹ trinitatis. Cap. 1.

POST hæc quęritur, vtrum spiritus sanctus ad seipsum referatur: hoc enim videtur ex prædictis posse probari. Si enim quod datur refertur ad eum qui dat, & ad eum cui datur, & spiritus sanctus datur a seipso, vt prædictum, est, ergo refertur ad seipsum. Huius quæstionis determinationem in posterum differimus, donec tractemus de his, quæ relatiue dicuntur de Deo ex tempore: in quibus datum, & donatum continentur.

De tem-

De temporali processione spiritus sancti quantum ad proprietatem, per quam natus est temporaliter procedere.

DISTINCTIO XVIII.

Hic quæritur cum spiritus sanctus per quem diuiduntur dona, ipse sit donum, &c.

Expositio AEC est tertia pars hui⁹ partis, in qua Magister agit de processione spiritus sancti temporali. Determinato .n. principio a quo spiritus sanct⁹ procedit: determinato etiam modo ſm quem procedit: determinat hic Magister proprietatem ſm quam conuenit ei temporaliter procedere, & hæc proprietas est donum: & de hac in tota

Diuisio. præsenti distin. intendit agere. Diuiditur autem hęc pars in quatuor partes, secundum quatuor quæstiones quas mouet. In prima quærit, & determinat vtrum .s.s. sit donũ, in quo alia dona donanť. In secunda quærit vtrum .s.s. sit eadem ratione datũ, & donum: ibi. Pręterea diligenter considerandum est, cum .s.s. dicatur donum, & datum. In tertia quærit, cum non solum. s. s. sed etiam filius sit datus: quare non dicitur filius noster sicut spiritus noster: ibi. Hic quęritur vtrum & filius cum sit nobis datus, &c. In quarta, & vltima quærit cum .s.s. sit donũ relatiue, qũo possit a se dari. si enim a se donatur, videtur .s.s. ad se relatiue dici; & hoc facit ibi. Post hoc quæritur vtrum .s.s. ad seipsum referatur. Cæteris partibus indiuisis remanentibus, quia specialiter prosequitur quæstiones prædictas. Media. siue secunda pars, quę est de differentia doni. vel dati, habet quatuor partes. In prima quærit, & determinat, quòd nõ eadem ratione .s.s. dicitur donum, & datum, quia donum est ab æterno, sed datum ex tẽpore. In secunda vero contra hoc, scilicet, quòd .s.s. sit donum æternaliter, obijcit, ibi. Sed quæritur cui donabilis, vtrum patri, vel filio. In tertia vero, qa in solutione dixerat qđdam dubium, ideo incidẽter mouet, & determinat illud: ibi. Hic oritur quæstio, vtrum filius nascendo, &c. In quarta vero, & vltima redit ad primã solutionem: ostendens, quòd .s.s. æternaliter donũ est, quia eo ipso est donum, quo procedit a patre, & filio, & ꝙ temporaliter est datũ, vel donatum & hoc facit ibi. Ex prædictis patet, quòd spiritus sanctus, &c.

Relatio non apparet in hoc nomine spiritus.

Videtur dicere falsum, quia spiritus dicitur, quia spiratur, ergo refertur ad spirantem, ergo apparet in eo relatio. Item, videtur ꝙ magis appareat q̃ in hoc nomine donum, qa relatiua dicuntur, quæ hoc ipsum ꝙ sunt, aliorum sunt, sed spiritus eo ꝙ spiritus habet esse á spirante. donum vero non oportet, quòd habeat esse a donante, ergo non videtur in hoc tantum apparere relatio. Respon. Dicendum, quòd tam donum, q̃ spiritus dicitur relatiue, sed tamen relatio magis apparet in hoc nomine donũ, quam in hoc nomine spiritus, quia donum semper dicit respectum ad dantem, spiritus autem non: imo potest accipi absolute. Vel aliter dicendum, ꝙ Aug. non dicit quòd relatio non appareat in hoc nomine spiritus, sed quod nõ appareat in hoc nomine spũs. s. Quamuis enim dicatur esse spũs spiratoris, nõ tamen dicitur esse spiritus sanctus spiratoris.

Dub. 1. / 1 Respon.

AD illud, quòd obiicitur, quòd spiritus magis dicit habitudinem respicientem esse q̃ donum; dicẽdum, quòd verum est in his, quibus accidit donum, sed in .s.s. quia ideo est qa donum, non habet locũ ista obiectio.

Filius nascendo accepit, &c. vt sit ipsa substantia.

2 Dub. 2. Videtur male dicere, quia in omni eo quod inest filio per natiuitatem, distinguitur filius a patre, quia natiuitas est proprietas distinctiua, ergo si filius

filius nascendo accepit, vt sit essentia, vel substantia, ergo pater in substantia distinguitur a filio. Itē, quòd filius nascendo accepit, siue quod fili⁹ est, nascendo est natum, ergo substātia est nata, si filius nascendo est substantia. Omne enim quod nascendo accepit a natiuitate habet ortum.

3 Respon. Respon. Dicendum, quòd aliqui distinxerunt istam locutionem. Filius nascendo est diuina substantia, siue Deus, quia gerundium potest dicere concomitantiam, & sic simpliciter est vera; vel causam, & sic multiplex: quia cum dico filius est Deus, siue diuina substantia, tria dico, scilicet subiectū, compositionem, & prædicatum. Potest ergo hoc gerundium nascendo, dicere causalitatem respectu subiecti, vel respectu compositionis, vel respectu prędicati. Si respectu subiecti, tunc est sensus: filius nascendo, &c. idest, qui est filius nascendo, vel qui nascendo habet, vt sit filius, est Deus, & sic est vera. Si respectu compositionis, sic est sensus. Filius est Deus nascendo, id est hoc prædicatum conuenit subiecto per natiuitatem: & sic adhuc est vera locutio. Si respectu prædicati, sic est sensus. filius est Deus, siue substantia diuina nascendo, ita quòd nasci, siue natiuitas sit principium, siue origo deitatis, & in hoc sensu est falsa. Magister tamen istam locutionem non distinguit, sed simpliciter concedit, & satis probabiliter, quoniam prædicta distinctio nō videtur habere radicem. Cum enim gerundium natum sit determinare compositionem, quia omnino nihil est dicere homo nascendo, & huiusmodi, & cum compositio prædicati siue essentiæ, siue omnium, quæ attribuuntur filio, conueniant subiecto per natiuitatem: ideo habet veritatem. Nec valent obiectiones in contrarium adductę, quia natiuitas non distinguit illud, quod per natiuitatem habetur, siue quod est in nascente, sed eum solum, qui nascitur, & ideo non sequitur, ꝙ substātia sit distincta, nec quòd ipsa nascatur, quāuis per generationem habeatur.

Nec filius natiuitate essentia est.

Videtur falsum dicere, quia cum nascendo sit essentia, pari ratione videtur, quòd natiuitate, & hoc videt per auctoritatem Hilarij in litera. Dub. 5

4 Respon. Respon. Dicendum, quòd absque dubio ista est distinguenda. Filius natiuitate est diuina essentia, quia ablatiuus potest construi in ratione formæ, vel in ratione principij. Si in ratione formæ, sic est falsa, quia natiuitas non est causa formalis respectu p̄dicati essentialis. Si in ratione principij, sic habet veritatem, quia omnia quæ conueniunt filio, conueniunt ei per natiuitatis originem. Sed Magister quia accipit gerundium in ratione principij: ideo cum gerundio simpliciter concedit. Et quia accipit ablatiuum in ratione formæ: ideo cum ablatiuo simpliciter negat: magis enim iudicat secundum vsum loquēdi, quàm secundum virtutem sermonis.

Non enim, &c. per defectionem, aut protensionem, aut deriuationem.

Quæritur quomodo differunt illa tria. Dub. 4

Respon. Quidam dicunt sic, quòd per defectionē producitur aliquid de materia per formæ præexistentis corruptionem, sicut ex grano frumenti herba. Per protensionem producitur aliquid per præexistentis formæ permanentiam, & inductionem formæ artificialis, sicut vas fit de argento. Per deriuationem, quod producitur per præexistentis formæ permanentiam sola locali mutatione, vt riuus ex fonte, & lacus ex riuo. Aliter potest dici, quòd materiale principium ex quo res est, aut est materiale, & transiens formaliter; & sic est defectio. Aut est materiale, & permanens, & sic est protensio. Aut est materiale, & permanens, & agens: & sic est deriuatio, & horum exempla sunt manifesta. Respon. 5

Aliud est enim quod accepimus vt essemus, &c.

Videtur male dicere, quia sicut sine spi-

ne spiritu Dei non possumus sancti esse, ita nec esse: ergo videtur, quòd
6 spiritum sanctum non tantum accepimus, vt essemus sancti, sed etiam
Respon. vt essemus. Respon. Potest ad hoc dici, quòd hoc dictum est per appropriationem. Quamuis enim a spiritu sancto habeamus esse, & sanctum esse, appropriate tamē habemus sanctum esse: ideo non sic accipi dicitur in nostri esse productione, sicut in sanctificatione. Aliter tamen potest dici, quòd sicut dare ordinatur ad habendum, ita & accipere: & quia nullus habet spiritum sanctum, quantūcunque spiritus sanctus operetur in eo, nisi qui potest eo frui, & omnis talis est sanctus: ideo spiritus sanctus non dicitur proprie loquendo dari, nec accipi, nisi sanctis, & a sanctis.

Tollam de spiritu tuo.

7
Dub. 6. Contra. hoc non potest dici quantum ad substantiam, ergo quantum ad effectum, siue gratiam, ergo videt quòd gratia transferatur ab vno in alium. Si tu dicas hoc esse dictū per conformitatem. Obiicitur, quòd pari ratione posset dici, quòd tolleret de spiritu aliorum, & daret Moysi.
Respon. Respon. Dicendum, quòd illud intelligitur de spiritu quantum ad effectum, & hæc præpositio de importat conformitatem similiter & partialitatem, sed non quantum ad partem conferrentem, vel continentem secundum veritatem, sed secundum proportionem, quoniam effectus spiritus sancti multoplus abundauit in Moyse, q̄ in alijs, vt quòd alij quasi partem gratiæ suæ viderentur habere: & dicitur tollere quantum ad sollicitudinem, quia dum dona. s. s. alijs sunt cōmunicata, solicitudo Moysi est diminuta, & pars illius solicitudinis est alijs commissa. &c.

Artic. 2 SVpposito ex præcedētibus, quòd s. s. sit donum, & quòd donetur: ad intelligentiam huius partis sex quærūtur. Primo quæritur vtrū s. s. sit donum, quo omnia alia dona donantur. Secundo vtrum s. s. sit donum vel ab æterno, vel ex tempore. Tertio quæritur quid conuenientius dicatur de. s. s. donum. s. an datum. Quarto vtrum dona proprie conueniant spiritui sancto. Quinto vtrū donum sit proprietas spiritus sancti distinctiua. Sexto vtrum ratione donabilitatis dicitur. s. s. noster.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Spiritus sanctus est donum, quo omnia dona nobis donantur gratuita, per concomitantiā, & quo omnia dona Dei donātur per exēplaritatis causam.

QVOD spiritus sanctus sit donum, quo omnia alia donantur, ostenditur auctoritate, & ratione sic. Apostolus. 1. Cor. 12. Diuisiones gratiarum sunt, idem autem spiritus diuidit singulis prout vult, & loquitur de donis non tantum gratiæ gratum facientis, sed etiam, quæ sunt gratis datæ, ergo si per s. s. dantur vtraque, cum non sit alia differētia donorum, ipse est donum, in quo omnia alia donantur. Item, Augustinus 15. de Trini. per donum quod est. s. s. commune omnibus mēbris Christi propria quibusque dona Dei dantur. Item ratione ostenditur sic. Spiritus sanctus est primū donum, sed omne posterius ad prius reducitur, ergo omne donum reducitur ad donum quod est spiritus sanctus, ergo in omnibus donis ratio donationis est per. s. s. ergo &c. Item, omne donum inquātum donum ex amore datur, alioquin non habet rationem doni, sed. s. s. est amor patris, & filij, vt dicit Augustinus, & habitum est supra, ergo &c. Contra. Isido. Multis indignis spiritu sancto dantur dona. s. s. ergo contingit alia dona donari sine hoc, ergo non est donum, in quo omnia alia donantur. Item, aliqua sunt dona, quæ appropriantur filio, vtputa sunt illa, quæ dantur ad illustrationem intellectus, ergo si loquamur a proprietate, talia dona donantur in filio, siue per filium, non dono quod est spiritus sanctus.

Fundamenta. Cap. 19. Respon. Lib. Ethi.

ctus. Item, filius dat⁹ est nobis. Esa. 9 Paruulus natus est nobis, filius datus est nobis, ergo si datur per. s. s. videtur, quòd. s. s. aliquam auctoritatem, vel influentiam habeat in filium: hoc autem est falsum, ergo non omnia alia dona donantur per. s. s. Item, hoc ostenditur per impossibile, esto ꝙ intelligatur per impossibile spiritum sanctum non esse, adhuc pater, & filius intelliguntur, vt liberales: alioquin inest eis liberalitas a spiritu sancto, quod falsum est. ergo si intelliguntur liberales, ergo & donatores. Item, si spiritus sanctus est do- 8 num, in quo alia donantur, ergo doni est donum, & donationis est donatio: & si hoc, motus est motus, & relationis relatio, & hoc habet Philosophus pro inconuenienti. Cum enim dependens non possit alterum determinare, erit ibi processus in infinitum.

5. Phy. 9

RESP. Dicendum, quòd cum dicitur, quòd spiritus sanctus est donum, in quo omnia alia donantur, ablatiuus iste potest accipi dupliciter, vel ita, quòd dicat cōcomitantiā, vel sic quòd dicat causalitatem. Si dicat cōcomitantiam, sic intelligendo vniuersaliter falsum est, quia est sensus, quòd detur cum omnibus donis. Quædam enim sunt dona, quæ semper sunt cum spiritu sancto, vt charitas, & sapientia. Quędam quæ nūquam sunt cum spiritu sancto, vt timor seruilis. Quædam quæ aliquando sunt cum spiritu sancto, aliquando sine, vt fides, prophetia, & huiusmodi. Si autem particulariter intelligatur de donis gratum facientibus, sic vera est, & non habet instantiam. Potest iterum ablatiuus importare causalitatem, & hoc tripliciter. Vel ita, quòd dicat simpliciter causalitatem: & ī hoc non distinguitur nec a patre, nec a filio, qa omnia dona sunt a patre, & a filio, & a spiritu sancto. Vel ita vt dicat causalitatem, & subauctoritatem, & in hoc distinguitur a patre, sed non a filio, quia pater & per filium, & per spiritum sanctum donat. Vel ita vt dicat causalitatem, & subauctoritatem, & exemplaritatem, & sic proprie spiritu sancto cōuenit. Ipse enim procedit per modū primi doni: ita quòd omnis donatio recta & gratuita, post illam est, & ab illa accipit rationem donationis. Cōcedendum est ergo, quòd spiritus sanctus est donum, quo omnia dona, scilicet gratuita, donantur per concomitantiam, & quo omnia Dei dona donantur per exēplaritatis causam.

AD illud quod obiicitur primo de Isido. iam patet responsio, quòd ipse loquitur de donis gratiæ gratis datę, non gratum facientis. AD illud quod obijcitur secundo, quòd quædam dona appropriantur filio, dicendum, quòd de donis est loqui dupliciter, aut ratione ei⁹ quod subest, aut sub ratione donationis. Ratione vero eius quod subest, aliqua dona appropriantur filio, vt sapientia, & intelligentia, aliqua spiritu sancto, vt charitas. Ratione vero donationis, omnia appropriantur. s. s. ratione iā dicta, quia per ipsum tanquam per primum donū donantur alia. AD illud quod obiicitur, quòd filius est datus, & non a spiritu sancto, responderi potest, quòd filius est datus sm humanam naturam, & hoc fuit per amorem. Iohan. 3. Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum, &c. AD illud quod obiicitur, quòd spiritu sancto circunscripto, adhuc manet ratio doni: dicendum, ꝙ circunscripto. s. s. est intelligere in Deo donorum causalitatem, & subauctoritatē, sed non exemplaritatem donationis sub ratione donationis, quia non intelligitur processus amoris, & hoc vltimo dicitur proprie conuenire spiritui sancto. AD illud quod obiicit, ꝙ tunc est donum doni: dicendum, ꝙ motus non est motus, vt termini, similiter nec relationis relatio, tamē vt principij, & motus est motus, qa motus est principiū motus, & relatio relationis, & sic dr̄ donū doni: & qa in causando statur in primo, cum sit primum donum, non est abire in infinitum. Præterea donum in diuinis veram hypostasim dicit.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Spiritus sanctus dicitur donum ab æterno, quia donabilis, & dicitur ex tempore, qa dat.

Ad opp. TRVM spiritus sanctus sit donũ ab æterno vel ex tempore. Et, ꝙ ex tẽpore, videtur. Aug. xv. de tri. Eo donũ est quo datur quibus datur, sed datur ex tempore, ergo &c. Item. v. de trin. eo donum dicitur quo daturus ipsum erat Deus, sed cõstat, ꝙ daturus erat ex tempore, ergo si donum est æternum, temporale est causa æterni. Item, videtur per rationem. Donum enim non tantum dicit comparationem ad dantem, sed etiã ad cũ cui datur, ergo posito dono, ponitur dans & recipiens, quia relatio ponit extrema, sed recipiens est creatura, ergo &c. Item, donũ addit supra datum, quia donum est datio irredibilis, ergo si s. s. non est datus nisi ex tempore, nec est donũ nisi ex tempore. Item, sicut filij est generari, ita doni est donari, sed non est filius antequam generetur. ergo nec donũ antequam donetur, sed donatur tantũ

Fundamenta. ex tempore, ergo &c. Contra. Aug. v. de tri. quia spiritus procedebat vt esset donabilis, iam donum erat, sed procedere vt donabile, hoc est æternum, ergo & donũ ab æterno. Itẽ, idem expressius. s. s. sempiternæ donum est, temporaliter vero datur. Item, hoc ipsum videtur ratione, qa vbi est amor gratuitus, ibi est gratia doni, sed ab æterno est in Deo ponere amorem gratuitum. ergo & donũ. Item, vbi est perfecta ratio liberalitatis, ibi est donum. Sed in diuinis ab æterno est pfecta ratio liberalitatis, ergo &c. Item, sicut se habet rõ verbi ad rerũ productionẽ, sic se habet ratio doni ad gratiarum distributionem, sed ante rerum productionẽ in principio fuit verbum: ergo ante gratiarum collationem in principio fuit donum.

RESP. dicendum ꝙ cum donũ dicat respectum ad eũ cui datur, hoc potest esse tripliciter, vel ſm actũ, vel ſm habitudinẽ, vel ſm aptitudinẽ. Si ſm actum, hoc modo dicitur donũ, quia datur. Si ſm habitudinem, hoc modo dicitur donum, quia donãdũ aliquando. Si ſm aptitudinem, hoc modo dicitur donũ, quia donabile. Secuudum primam acceptionẽ, dicitur temporaliter, sed ſm secundam & tertiã dicitur æternaliter, & in his tribus sensibus accipit Aug. Concedendum est ergo, ꝙ ſm aliquã acceptionem donum Dei dicitur æternaliter, sicut probant rationes inductæ ad secundam partem. 13 15. de trini. ca. 19.

AD illud vero quod obijcitur in contrarium, dicendum, ꝙ procedit de dono, vt dicit actum donationis, & sic ex tempore dicitur, vnde nõ valet obiectio. AD illud, ꝙ secundo obijcitur, ꝙ eo dicitur donũ quo daturus &c. dicẽdũ, ꝙ ſm istã acceptionem dicitur æternaliter, quia nõ dicit respectum ad creaturã ſm actũ: sed secundum habitum, sicut & prædestinatio. Quod ergo obijcitur, ꝙ tunc temporale est causa æterni, dicẽdum, ꝙ illud participium daturum, duo importat. s. ordinationẽ ad dandum, & actum ordinationis, & ordinatio est æterna, licet actus sit temporalis, & tũc ablatiuus non dicit causalitatẽ ratione actus, sed ratione ordinationis. Posset tamen dici, ꝙ dicit causam consequentem, non consequentis. AD illud quod obicitur, ꝙ dicit relationem ad extrema, dicendum, quòd relatio actualis ponit vtrunque extremum in actu, non autem relatio habitu, sicut patet, ꝙ Deus æternaliter dicitur exemplar creaturę temporalis. AD illud quod obijcitur, ꝙ donum addit supra datum, dicendum, ꝙ donum in quibusdam consequitur rationem dati; vtputa sunt illa, quę de se non dicunt liberalitatem, nisi prout additur eis ratio cõmunicationis, vt liber, cultellus, & huiusmodi. In aliquo datu cõsequitur rationem doni, vt puta in eo qđ ex se importat liberalitatem etiam si nũquam detur donum, vt est amor, & sic 14 15 16 17

& sic conuenit spiritui sancto. AD illud quod obijcitur, ꝙ sicut filij est generari &c. dicendũ, ꝙ falsum est, quia generari dicit emanationẽ filij, quæ ſm rationem intelligendi præcedit filium. Vnde impossibile est, ꝙ sit nisi generetur. Donari autẽ non solum dicit doni emanationem, sed amplius dicit eius cõmunicationem, & hoc consequitur esse doni, & ideo non dicitur donũ ex tempore, quamuis donetur ex tempore.

QVAESTIO III.

CONCLVSIO.

Spiritus sanctus conuenientius dicitur donum, quam datum, cum donum a tempore subtrahat.

Ad opp.

TRVM cõuenientius dicatur de spiritu sancto donũ, quam datum. Et ꝙ tam conuenienter dicatur datum vt donũ, videtur, quia Iaco. j. Omne datum optimũ & omne donum perfectũ de sursum est, ergo a spiritu sancto sunt data sicut & dona. ergo sicut ad ipsum transfertur ratio doni, ita & dati. Item mobilis & moti est eadem ratio, ergo similiter dati & donabilis, ergo si donum dicitur in ratione donabilis, datum vero in ratione actualitatis dati, ergo eadem est ratio doni & dati, ergo &c. Item in quolibet genere pfectior est actus quam potentia, ergo cum datum dicat in actu donum in potentia, perfectius exprimitur aliquid cum dicitur datum, quã donũ, sed quod maioris est perfectionis, magis proprie conuenit Deo, ergo &c. Item, quando aliqua duo dicũtur de aliquo quorum vnum est ratio dicendi alterum de eodem, illud cõuenientius dicitur quod est ratio dicendi, sed datum & donum dicitur de s. s. & vt vult Aug. eo donum dicitur, quia datur, ergo magis proprie dicitur datum. Contra. datum conuenit s. s. solum ex tempore, sed donum æternaliter. ergo magis ꝓprie dicitur donũ. Item, si nũquã actu daretur donũ esset, & spũs esset: ergo videtur, ꝙ magis proprie cõuenit ei donũ. Itẽ, gl. super illud Iaco. j. Omne datũ optimum &c. dicit, ꝙ datum dicitur quo ad naturalia, donum quo ad gratuita. Si ergo gratuita aptius appropriantur s. s. qui sanctificat, quã naturalia, ergo melius in diuinis dicitur de s. s. donum, quam datum. Itẽ, 18
donum est datio irredibilis, sed quicquid Deus dat irredibiliter dat, quia cũ det nihil potest recipere, ergo in diuinis datum rationem habet doni, & induit eius rationem: ergo conuenientius ibi dicitur donũ quã datũ.

Aristo. 3. Phy. 12

9. meth. 4

15. de tri. 9

Fundamenta.

RESP. dicendum, ꝙ quamuis in diuinis vtrunque dicatur & datum, & donum, tamen conuenientius dicitur donum. Et huius duplex est ratio. Vna quidem est, quia datũ cum sit participium, vel nomen verbale, concernit tempus, donum autem a tempore subtrahit, & ideo qa omnia dona supra tempus sunt, conuenientius dicitur in diuinis donum quam datum. Alia ratio est, quia donum supra rationẽ dati addit conditionẽ liberalitatis, siue irredibilitatis quæ
est conditio magnę nobilitatis, & iõ 19
maxime competit diuinis: & hæc est ratio quare donum appropriat gratuitis donis non tantum ipsi s. s. qui est principium gratuitorũ donorũ, & ex hoc patet responsio ad illud de auctoritate bea. Iaco. AD illud qđ obijcitur, ꝙ mobilis, & moti eadem est ratio, dicendum, ꝙ non est simile de mobili & moto, & de dono & donato. Quia motum esse addit supra mobile actum, & dicit totũ quod dicit mobile. Sed datum non dicit totũ quod dicit donũ quantum est de generali intellectu nominis, nisi approprietur. Donum est enim datio irredibilis, & hoc melius patebit in iiij.
probleumate. AD illud quod obij 20
citur, ꝙ actus est perfectio potentiæ, dicendum, ꝙ aliquid est in potentia ad actũ dupliciter. Aut propter imperfectionem agentis. Aut propter defectum suscipientis. Si sit potẽtia, primo modo, tũc actus est perfectio

poten-

potentiæ. Si autem secundo modo, non est perfectio. Vnde si dicatur,
21 ꝙ sol actu lucens potest domum illuminare quæ non est aperta, & domū apertā illuminat, nulla omnino maior notatur perfectio quam ante. Sic intelligendum est de donabilitate & actuali donatione. AD illud quod obijcitur, datum est ratio dandi donum, quia ideo donum, quia datur: dicendum, ꝙ non est tota ratio, sicut dicitur in litera, sed solum in comparatione ad eum cui datur. Vel potest dici quantum a parte nostri intellectus, ideo donū dicitur, quia datur, sed tamen a parte rei est econuerso, quia ideo datur, quia donum est.

QVAESTIO IIII.

CONCLVSIO.

Donum in diuinis dicitur proprie de spiritu sancto, & donum dicit datum ex liberalitate, & auctoritate communicatum & productum.

Fundamenta. 15. Cap.

VTRVM donum proprie cōueniat spiritui sancto, & ꝙ sic videtur. August. v. de trini. Sicut in trinitate nō est verbum nisi filius, ita nec donum nisi s. s. Itē, donum dicit emanationem per modum liberalitatis, hoc autem est propriū solius s. s. ergo &c. Item donū Dei dicitur relatiue ad donantem, sed donans nō tantū est pater, immo etiam filius, quia vterque est mittens, ergo donum dicitur relatiue ad patrem & filium, & si hoc distinguitur ab vtroque, ergo nec pater, nec filius, sed solum s. s. dicitur proprie donum.

Ad opp. Contra, donum dicitur in habitu, sed datum dicitur in actu, ergo datum addit supra donum, ergo cui conuenit esse datum, & ratio doni. Sed datum conuenit trinitati, quia tota trinitas dat se, ergo & donum, non ergo proprie spiritui sancto. Item, donum dicit respectum ad dantem, & ad eum cui datur, si ergo est proprium spiritus sancti, aut propter respectum ad dātem, aut recipientem. Non propter respectum ad recipientem, quia similiter filius dat⁹ est nobis, & magis etiam datus quā spiritus. Si vero ad dantem. Contra, filius dicitur procedere a dante s. a patre, ergo videtur secundum communem rationem filio conuenire. Si dicas, quod filius non procedit per modum donabilis, neque quomodo dat⁹ est, sed quomodo natus. Contra, filius sic ab ęterno procedit, vt temporaliter esset missibilis, quia eo mittitur filius quo generatur, sed missio non est aliud quam donatio, ergo filius processit vt donabilis. Item, si datus est filius ex tempore, aut erat ad hoc habilis ab æterno aut non. Si sic, ergo processit vt donabilis. Si non, ergo aliquid conuenit ex tempore filio, ꝙ repugnat æternę emanationi, quod est inconueniens. Item, regula est, ꝙ 22
omne nomē dicens respectū vel effectum ad creaturas, est cōmune tribus, sed donum est huiusmodi, ergo &c.

RESP. dicendum, quod sicut patet ex verbis Aug. Donum dicitur in diuinis proprie siue personaliter, nō essentialiter, sicut verbum proprie dicitur de filio: datum autem potest accipi & essentialiter, & personaliter siue proprie, & communiter. tota enim trinitas dat se, & tamen pater & filius proprie dant s. s. Propter hoc notandum, quod datum de sui ratione idē est, quod communicatum. Potest igitur hoc, quod est datum dici communicatum ex liberalitate, & sic est commune toti trinitati. Vel ex liberalita- 23
te & auctoritate, & sic conuenit s. s. & filio qui habent subauctoritatem respectu patris: vel potest dici datū ex liberalitate & auctoritate non tantū communicatum, sed etiam productū: & hoc modo proprium est s. s. cuius proprium est procedere secundum rationē liberalitatis, & ista secundum rationem doni vel donabilis, & hoc modo donum vel datum æquiualēt. Differunt tamen, quia datū dicit cōmunicationem in actu, sed donum in habitu. Et concedendum est, quod donum proprie dicitur ī diuinis de s. s.

15. de tri. cap. 19.

Idē sentit D. Tho. 1 par. q. 38. art. 2

AD

AD illud, quod obiicitur, quod datum addit supra donum, dicendũ quod secũdum communem acceptionem dati & doni aliquid dicit donũ, vltra quam datum, & datum vltra q̃ donum. Donum vltra quam datum, importat emanationem per modum liberalitatis. Datum vero vltra quam donum importat actum communicationis, quia donum dicit habitum, & ideo quia illud quod addit donum supra datum est personale, ideo donum est proprie personæ s.s. AD illud quod quæritur ratione cuius respectus dicatur donum proprie, iam
25 patet responsio, quia ratione respect⁹ ad dantem non inquam ratione respectus simpliciter, sed ratiõe talis respectus, quia emanat per modum donabilis, quod est proprium s.s. Quod, ergo obiicitur, quod emanat per modũ donabilis filius, dicendum, quod falsum est. Quamuis enim donabilitas siue libaralitas communicetur filij generationi, non tamen est ratio emanandi, q̃a cõicatur æternaliter, ideo datur tẽporaliter, sed quia non est rõ emanandi, ideo nõ emanauit fili⁹ vt
26 donum, sed solum s.s. AD illud, q̃d vltimo obiicitur de respectu ad creaturam, dicendum, quod hoc intelligitur de illo nomine, quod importat solum respectum ad creaturam, non p̃ personæ ad personam, donum autẽ vtrũque importat, ideo non habet hæc regula locum.

QVAESTIO V.

CONCLVSIO.

Donum est proprietas distinctiua secundum quod dicit actũ processionis.

Fundamenta.

TRVM donabilitas, siue donũ sit proprietas distinctiua s.s. Et q̃ sic videtur, dicit enim, Augu. v. de Tri. eo est donum quo spiritus, sed spiritus est proprietas distictiua, ergo & donum. Item, Aug. xv. de Trin. assignans differentiam processionis filii & s.s. hãc ponit, quod ille p̃cedit per modum nati, sed iste per modum doni, ergo si Cap. 19 hæc differentia attenditur penes proprietates distinctiuas vt pater, quia natiuitas est proprietas filii, ergo & donabilitas, siue donum est proprietas s.s. Item, hoc ipsum videtur ratione, quia omnis proprietas, secundũ quã persona differt ab omnibus aliis est personę proprietas distinctiua, sed donum inest soli personę s.s. & semper, ergo est proprietas eius personalis. Itẽ, proprietates in diuinis sunt relationes, sed Aug. dicit in v. de tri. q̃ relatio secundum quam refertur s.s. ad patrem & filium, magis apparet in hoc nomine donum, quã in hoc nomine spũs, ergo vtraq; est p̃sonalis. Contra, nihil dicens respectum ad creaturas est p̃prietas distinctiua personę, quia omni respectu ad creaturam circũscripto, tenet distinctio personalis, sed donum dicit respectum ad eum cui datur, ergo &c. Si dicas, quod nõ est porprietas secundum comparationem quam habet ad creaturas, sed ad dantem, pari ratione missio erit proprietas distinctiua cum dicat respectum ad mittentem. Item, omnis p̃prietas distinctiua dicitur ab actu nõ ab habitu. Vnde pater dicitur, quia generat, filius quia generatur, spiritus vero s. quia spiratur, sed donum nõn dicitur ab actu donandi, sed ad habitu, alioquin diceretur ab ęterno, ergo &c. Item, nullius alterius personę p̃prietas distinctiua accipitur in relatione ad creaturã, vel dicit respectũ, sed donum dicit hoc. & ergo non est proprietas distinctiua. Item, si donũ est proprietas distinctiua s.s. & eius 27 notio, tunc ergo s.s. amor non est p̃prietas, quia si s. & amor est proprietas, ergo sunt septem notiones, quod est contra communem opinionẽ oĩm Si dicas, quod eadem importantur p̃ hæc tria nomina, ergo videntur nomina Synonyma vt Marc⁹ Tullius, q̃ est æque magnũ incõueniẽs, ergo &c.

Cap. 18

Ad opp.

RESP. dicendum, quod ad hoc dixerunt aliqui, quod donum dupliciter est in diuinis considerare, vno modo prout dicit respectum solũ ad donatorem, & hoc modo dicit Aug. quod eo dicitur donum, quo procedit, & sic dicunt, quod donum est pro-

prietas

prietas distinctiua s.s. Alio modo dicitur donũ prout dicit respectum ad eum cui datur, & sic nõ dicit proprietatem distinctiuã, sed consequens ad proprietatem distinctiuam. Sed illud non videtur posse stare, nam donum semper aliquam comparationem dicit ad eum cui datur. Intellecto enim quod non sit donabilis alicui, impossibile est intelligere, quod sit donum.

Et propter hoc est aliter dicendum, sicut prius tactum est, quod donũ præ-
28 ter respectum quem importat ad dantem, importat respectum ad eum cui datur. Sed hoc potest esse tripliciter. Vel secundum actum, vt quia datus. Vel secundum habitum, vt quia dandum. Vel secundum aptitudinem, vt quia donabile. & iste respectus adeo coniunctus est primo, vt primus sine hoc non possit esse, nec intelligi, imo de necessitate sequitur si procedit per modum doni, ꝙ sit donabilis, & ideo sequens respectus non aufert primo, quin sit proprietas distinctiua, dicendum ergo, quod est proprietas distinctiua ratione primi respectus, secundo respectui nõ repugnante, sed consonante. Ex hoc patet responsio ad primum, quia ille respectus talis est, ꝙ non potest circunscribi secundũ aptitudinem ob emanationem per modũ liberalitatis. Et patet, q̃d non est simile de missione, quia dicit respectum secundum actum, nõ ſm aptitudinẽ.

29 AD illud, quod obiicitur, quod proprietas distinctiua debet dicere actũ, dicendum, quod donum dicit duplicem respectum, & ratione huius dicit comparationem ad duplicẽ actũ. Ratione primi respectus dicit actum processionis, ratione secundi dicit actum communicationis. Primum actum importat in actu, secundum in habitu, & ratione primi est proprie-
30 tas distinctiuã, non ratione secundi.

AD illud, quod obiicitur, quod in alia persona hoc non est, respõdet quidam, quod s.s. est tertia persona, ideo nobis secundum rationem intelligendi immediatior, & ideo ꝓprietas ei⁹ sumitur in comparatione ad nos, nõ sic in aliis. Aliter potest solui per interemptionem, quia sicut donum re-
spectum dicit ad creaturas, ita & hæc 31
proprietas, quæ est verbum, vt infra patebit. AD illud, quod obiicitur de pluralitate notionum, dicendum, q̃d spiritus, amor, & donum eandem proprietatem dicũt ratione differentem. Eandem inquam notionem dicunt, quia dicũt comparationem ad idem, & dicunt eandem emanationem, sed tamen differenter eam nominant. Nã 32
spiritus dicit eã principaliter per comparationem ad vnum producentem quæ est vis spiratiua. Amor principaliter quantum ad modum emanãdi, quia vt nexus. Donum vero quantum ad respectum consequentem. Et similiter emanationem verbi contingit tripliciter significari, scilicet per hoc nomen filius, imago, & verbum. Quia a vi naturę, filius. Quia per modum expressum, imago. Quia aliis expressiuum, ideo verbum. Similiter a vi spiratiua, spũs. Quia per modũ nexus, amor. Quia nos natus connectere, donum. Et sic patet, quod vna est notio aliter, & aliter nominata secundũ rationes consequentes, ideo non est, ibi Synonyma.

QVAESTIO VI.

CONCLVSIO.

Spiritus sanctus ratione donabilitatis appropriate dicitur spiritus noster.

Fundamenta.

TRVM ratione donabilitatis dicatur spirit⁹ noster. Et quod sic videtur, quia noster dicit possessionẽ, sed nos nõ habuimus aliquid diuinum nisi per largitionem & donationem, ergo cũ s.s. dicat quid diuinum, quod dicitur noster, hoc est ratione donabilitatis. Item, hoc etiam videtur, quia etiam dicitur s. noster, non autem dicitur filius vel pater noster, ergo propter aliquam proprietatem quæ est in s.s. & non in patre & filio, sed hoc non est nisi donabilitas, ergo &c. Item, antequam s.s. habitet in nobis non dicitur noster, sed inhabitat per donationem. ergo dicitur noster ratione donabilitatis. Cõtra. si ratione donabilitatis, ergo cum donabilitas sit proprietas

Ad opp.

prietas personalis, non essentialis; videtur solum dici de persona s.s. hoc autem falsum, quia dicitur Deus no-
33 ster. Item, si ratione donabilitatis, ergo constat, quod nō per comparationem ad dātem, sed ad eum cui datur: sed filius datus est nobis etiam magis quam s.s. ergo &c. Item, si ratione donabilitatis, ergo debet conuenienter dici donum nostrum. Item, si ratione donabilitatis, cum ergo donabilis sit nobis magis inquantum sanctus, quam inquantum spiritus, melius debet dici s.s. noster, quod tamen non dicitur. Quæritur ergo generaliter q̄bus posset dici noster.

RESP. dicendum, quod meum, & nostrum dupliciter possunt attribui alicui, vel mediante compositione, vel immediate. Si mediante compositione sic de se ponunt propriam habitudinem circa terminum s. habitudinem possessionis, vt cum dicitur, hoc est meum, & hoc modo: quia omnisqui habet spiritū Dei, habet Deū, & omnia quæ sunt Dei, hoc modo meum, & nostrū vel tuum, potest dici de omni, quod in Deo est communiter, sed magis proprie de filio, quia datus est nobis p incarnationem: maxime autem de s.s. qui est pignus ęternæ hæreditatis. Vnde cōcedendum, quod ratione donabilitatis potest inter alias personas ratio possidendi appropriari s.s. Potest etiam hoc, quod est nostrum attribui alicui immediate, & sic non dicit habitudinem possessionis, sed tantum rationem habitudinis importatæ per terminum cui vnitur, sic enim nulli vnitur, nisi q̄d importat respectum explicite vt pater noster, vel meus, vel implicite, vt liber meus, id est possessio mea. Secun-
34 dum hoc notandum, quod non dicitur meus, vel noster de aliquo, nisi secundum illud nomen, secundum q̄d dicitur hoc esse huius hoc autem esse huius potest dici secundum triplicē habitudinem. Aut informationis, vt albedo Petri. & hanc habitudinē important nomina, quæ significant in abstractione: & quia nihil diuinū cōparatur ad nos secundum habitudinem informationis. ideo non potest dici de nominibus abstractionis, noster; ideo nō dicitur deitas nostra, nec æternitas nostra. Potest etiam secundo dici hoc esse huius secundum habitudinem causalitatis, & hanc habitudinem important nomina quæ dicunt actum, vt creator, & quia hāc habitudinem omnino habet diuina ad nos, ideo bene de talib9 omnibus nominibus dicitur nostrum. Potest etiā tertio modo hoc esse huius secūdum habitudinem correlationis, & hāc habitudinem important noia relatiua. Sed hæc sunt dupliciter, quia quędā dicunt respectum personæ ad psonā. Quędam autē respectū ad creaturā. De his quæ dicunt respectum ad personam, non dicitur meus, vel noster. De his autem quę ad nos, vt domin9, magister, recte dicitur noster. Dicendum, ergo quod donabilitas quantū ad secūdum modum dicendi nostrū, nihil facit, sicut probant rationes secūdo inductæ: sed hoc facit respect9, quia spiritus dicit respectū ad illū cui inspiratur, & hoc sumus nos, ideo dicitur spiritus noster. Similiter Deus, quia imponitur ab actu quem habet circa nos, vt dicit Damas. ideo dicitur Deus noster. Est ergo regula, q̄d de his dicitur noster, quę dicūt respectum ad nos secundum habitudinem causalitatis, vel correlationis, & sic patent omnia obiecta.

HIC DE QVALITATE TRIVM personarum.

DISTINCT. XIX.

VNC postquam coæternitatem triū personarū pro modulo facultatis nostræ insinuauimus, iam de earūdem æqualitate aliquid eloqui superest. Fides enim catholica sicut coæternas, ita & coæquales tres personas

sonas asserit. Aequalis est enim in omnibus patri filius, & patri & filio spiritus sanctus. Quia (vt Aug. in lib. de fide ad Petrum, breuiter aperiens quomodo intelligatur æqualitas, docet) nullus horum alium aut præcedit æternitate, aut excedit magnitudine, aut superat potestate: quia nec filio, nec spiritu sancto (quantum ad naturæ diuinæ vnitatem pertinet) aut anterior, aut maior est pater: nec filius spiritu sancto. Aeternum quippe & sine initio est, quod filius de natura patris extitit: & æternum ac sine initio est, quòd spiritus sanctus de natura patris filijque procedit. Ob hoc ergo tres vnum recte credimus, & dicimus Deum: quia vna prorsus æternitas, vna immensitas, vna naturaliter est trium personarum diuinitas. Ecce breuiter assignauit Aug. in quo trium personarum consistat æqualitas, scilicet quia alia aliã non excellit, aut æternitate, aut magnitudine, aut potestate.

essentialibus, & quodammodo personalibus trinitatis. Cap. 1

Quod æternitas, & magnitudo, & potestas in Deo sunt vnum, licet ponantur quasi diuersa.

CVMQVE enumerentur ista quasi diuersa, in Deo tamen vnũ & idem sunt: scilicet essentia diuina simplex, & incommutabilis. Vnde Aug. in lib. 7. de Tri. Non alio magnus, alio Deus est, sed eo magnus, quo Deus: quia non est illi aliud magnum esse, aliud Deum esse. Eadem quippe eius magnitudo est, quæ virtus, & eadem essentia, quæ magnitudo. Pater ergo & filius simul vna essentia, & vna magnitudo. Ita etiam & potentia Dei, essentia diuina est. Vnde Aug. in 7. lib. confes. Volũtas & potentia Dei, Deus est. Aeternitas quoque Dei essentia diuina est. Quod Aug. ostẽdit super illum locum Psal. In generatione & generationem anni tui. Est generatio generationũ quæ non transit, collecta de omnibus generationibus, id est, sanctis. In illa erunt anni Dei, qui nõ transeunt, idest, æternitas Dei. Non enim sunt aliud anni Dei, aliud ipse, sed anni Dei, æternitas Dei est. Aeternitas vero ipsa Dei substantia est, nihil habens mutabile. Inconcusse ergo teneamus quod vnũ & idem est. s. essentia diuina, Dei æternitas, potentia, magnitudo, & tamen cõsueuit scriptura hæc, & his similia quasi distincte ponere. In his ergo verbis trium personarum æqualitatem breuiter complexus est Aug. Quia alius alium nec æternitate, nec magnitudine, nec potentia superat. Quod autem æternitate aliqua trium personarũ alium non excedat, supra ostensum est, vbi coæternitas trium personarum insinuata est.

Cap. 2 Quod magnitudo ẽ Dei essentia. Quod potentia Dei Deus est. Cap. 4 Psal. 100. Quod æternitas Dei, Deus est.

Supra egit de æternitate dist. 9 & 11.

Hic de magnitudine, quòd ea aliqua personarum aliam non excedit.

NVNC igitur superest ostendere, quod magnitudine vel potentia, alius alium non excedat: & prius de magnitudine videamus.

Quod non est maior vna persona alia, nec maius aliquid duæ quã vna, nec tres vel duæ quam vna.

SCIENDVM est ergo quia pater non est maior filio, nec

pater,

Libr.6. de Tri. c. vlt. pater vel filius maior spiritu sancto, nec maius aliquid duæ personæ simul sunt, quam vna: nec tres simul maius aliquid quã duæ: nec maior est essentia in tribus quam in duabus, nec in duabus quam in vna: quia tota est in singulis. Vnde Iohan. Damas. ait, Libr.4. de orthodoxa fide c.6 Confitemur deitatis naturam omnem perfecte esse in singula suarum hypostaseon, idest, personarum: omnem in patre, omné in filio, omnem in spiritu sancto. Ideoque perfectus Deus pater, perfectus Deus filius, perfectus Deus spiritus sanctus.

Quomodo dicatur esse Deus pater in filio, & filius in patre, & spiritus sanctus in vtroque, & singulus in singulis.

ET inde est quòd pater dicitur esse in filio, & filius in patre, & spiritus sanctus in vtroque, & singulus in singulis. Vnde Augu. in Cap. 1 lib. de fide ad Petrum, Propter vnitaté naturalem totus pater in filio & spiritu sancto est, totus quoque spiritus sanctus in patre & filio est. Nullus horum extra quemlibet ipsorum est, propter diuinæ naturæ vnitatem. Et hic aperit aliquatenus: non enim plene potest tantum ab homine reserari arcanum, ex qua intelligentia dicatur singula personarum tota esse in alijs. Vnde etiam Hilarius ista vlterius perquirens in lib.3. de Trin. ait, In exordio libri. Affert plerisque obscuritaté sermo domini cum dicit, Ego in patre, & pater in me Iohan.14 est: nec immerito. Natura enim intelligentiæ humanæ rationem dicti huius non capit: nec exemplum aliquod rebus diuinis cõparatio humana præstabit. Sed quod non intelligibile est homini, Deo possibile est. Cognoscendum itaque, atque intelligendum est quid sit illud, Ego in patre, & pater in me est: si tamen cõprehendere hoc ita vt est valebimus, vt quod natura rerum pati nõ posse Paulo inferius. æstimatur, id diuinæ veritatis ratio consequatur. Patrem ergo in filio, & filium in patre esse, plenitudo in vtroque diuinitatis perfecta est, quia plenitudo diuinitatis est in filio: quod in patre est, hoc & in filio est: quod in ingenito est, hoc in genito: alter ab altero, & vterque vnum. Is scilicet qui est nihil habens, quod non Parũ post mediũ lib. sit etiam in eo a quo est, non duo vnus, sed aliud in alio: quia non aliud in vtroque, vt vnum sint in fide nostra, vterque non vnus. Nec eundem vtrunque, nec aliud confitemur, quia Deũ ex Deo Iohan. 14 natum, nec eundé natiuitas, nec aliud esse permittit. Eandem ergo in vtroque & virtutis similitudinem, & deitatis plenitudinem cõfitemur: quia veritas dicit, Ego in patre, & pater in me est. Omnia enim filius accepit a patre: nam si partem eiusdem qui genuit Hęc verba diligenter attende. accepit, neuter ergo perfectus est: deesset enim ei vnde decessit, nec plenitudo in eo erit, qui ex portione constiterit. Neuter ergo perfectus est, si plenitudinem suam & qui genuit, amittit, nec Non longe a fine libr. qui natus est consequitur. Fateamur ergo quod pater est in filio, & filius in patre, & Deus in Deo, vt idẽ Hilarius ait in 7. lib. de tri. non

non per duplicẽ conuenientiũ generum coniũctionẽ, nec per insitam capacioris substantiæ naturam: sed per naturæ vnitam similitudinem, per natiuitatem viuentis ex viuẽte natura: dum res nõ differt, dum naturam Dei non degenerat natiuitas, dum nõ aliud aliquid ex Deo quã Deus nascitur: dum nihil in his nouum est, nihil alienum, nihil separabile. Ecce his verbis, prout humana permittit infirmitas aperitur, ex quo sensu Christus dixerit se esse in patre, & patrem in se. Ex eodem etiam sensu intelligitur spiritus sanctus esse in vtroque, & singula personarũ in singulis: quia scilicet in singulis est eadem plenitudo diuinitatis, & vnita similitudo naturæ, quia non est maior diuina natura in aliqua harum personarũ, sed vnius & indifferentis naturæ sunt hæ tres personæ. Ideoque altera in altera esse dicitur, vt prædictum est. Vnde Ambrosius prædictorum verborum sententiam nobis aperiens super epistolam, 2. ad Corint. 5. ait, Per hoc intelligitur pater esse in filio, & filius in patre, quia vna est eorum substantia. Ibi enim est vnitas, vbi nulla diuersitas. Ecce tribus illustrium virorum testimonijs, scilicet Augustini, Hilarij, atque Ambrosij in eodẽ concurrentibus reuelatione spiritus sancti in eis loquentis, pie credere volentibus ostenditur (tñ quasi per speculum & in ænigmate) qualiter accipiendum sit, cum dicitur pater in filio esse, vel filius in patre, vel spiritus sanctus in vtroque.

In to.4 explanatione ad 5. c. 2. ad Cor. circa hnẽ commentarij illius ca. vbi explanat illud, Deus erat ĩ Christo &c.

1. Cor. 13.

Ad id quod cœperat redit, scilicet vt ostendat quod magnitudine alius alium non superat.

SED iam nunc ad propositum redeamus, cœptoque insistamus, ostendentes quòd magnitudine nulla trium personarum aliã superat: quia nulla maior alijs, nec maius aliquid sunt duæ quam vna, nec tres quam duæ, nec maior Deus quam singuli horũ, quia singulus horum perfectus est, nec est quo crescat illa perfectio.

Quod nulla personarum pars est in trinitate.

NEC est aliqua triũ personarũ pars Dei, vel diuinæ essentiæ, quia singula harum verus & plenus Deus est, & tota & plena diuina essentia est, & ideo nulla istarũ in trinitate pars est. Vnde Aug. in lib. 4. contra Maximinum hæreticũ sic ait, Putas Deũ patrem cum filio & spiritu sancto, vnum Deum esse nõ posse. Times enim ne pater sit pars vnius Dei, qui constet ex tribus. Noli hoc timere: nulla enim fit partiũ in deitatis vnitate diuisio: vnus est Deus pater, & filius, & spiritus sanctus, idest ipsa trinitas vnus est Deus. Ergo, inquis, Deus pater est pars Dei, absit. Tres enim personæ sunt pater, & filius, & spiritus sanctus: & hi tres, quia vnius substantiæ sunt, vnum sunt, & summe vnum sunt, vbi nulla naturarum, nulla est diuersitas voluntatum. Si enim natura vnũ essent, & con-

Cap. 10

Ibidẽ multis interpositis.

& consensione vnum non essent, non summe vnu essent. Si vero natura dispares essent, non summe vnum essent. Hi ergo tres, quia vnum sunt propter ineffabilem coniunctionẽ deitatis, qua ineffabiliter copulantur, vnus Deus est. Pars ergo trinitatis esse nõ potest, quicunque vnus est in tribus. In trinitate ergo quæ Deus est,

Ibidẽ paucis interpositis.

& pater Deus est, & filius Deus est, & spiritus sanctus Deus est, & simul hi tres, vnus Deus. Nec huius trinitatis tertia pars est vnus, nec maius aliquid duo quã vnus est ibi: nec maius aliqd sunt omnes quam singuli: quia spiritalis, non corporalis est magnitudo. Qui potest capere, capiat: qui autem non potest, credat, & oret

Ma.9 vt quod credit, intelligat. Verum est enim quod per prophetam dicitur, Nisi credideritis, non intelligetis. His verbis aperte ostẽ-

Esa.7 dit indifferentem magnitudinem trium personarum. Item in eodem capite, Tu nempe dixisti vnum Deũ non ex partibus esse compositum, & hoc de patre tantum vis intelligi. Ille, inquis, virtus est ingenita, simplex, & tamen in hac simplici virtute multa videris commemorare, cum dicis, Deus Deum genuit, bonus bonum genuit, sapiens sapientem, clemens clementem, potens potentẽ. Nunquid ergo bonitas, & sapientia, & clementia, & potentia partes sunt vnius virtutis, quã simplicem esse dixisti? Si dixeris, partes non sunt, simplex ergo virtus ex partibus constat. Et simplex ista virtus, te definiente, vnus est Deus: ergo Deum ex partibus compositum esse dicis. Non dico, inquis, non sunt partes. Si ergo in vna persona patris, & illa inuenis quæ plura videntur, & partes nõ inueneris, quia vna virtus simplex est, quanto magis pater & filius & spiritus sanctus & propter indiuiduam deitatem vnus Deus est, & propter vniuscuiusque proprietatem tres personæ sunt, & propter singulorum perfectionem partes vnius Dei non sunt? Virtus est pater, virtus est filius, virtus est spiritus sanctus. Hoc verum dicis, sed quòd virtutem de virtute genitam, & virtutem de virtute procedentem non vis eandem habere naturam, hoc falsum dicis, hoc contra fidem rectam & catholicã dicis. His verbis aperte docetur, quod tres personæ illæ nõ sunt partes Dei, vel diuinæ essentiæ. Nullaque illarum trinitatis pars dicenda est, neç vna, maior est alijs.

Argumentatio Aug. contra hæreticu, quæ ostendit patrem & filium & spiritum sanctum non esse partes in trinitate.

Cum dicimus tres personas esse vnam essentiam, nec vt genus de speciebus, nec vt speciem de indiuiduis prædicamus, quia non est essentia genus, & persona species, vel essentia species, & persona indiuiduum.

HIC adijciendum est, quod tanta est æqualitas trium personarum atque indifferens magnitudo, quod cum dicamus tres personas vnam essentiam vel substantiam, neque vt genus de speciebus, neque vt speciem de indiuiduis prædicamus. Non. n. essentia diuina genus est, & tres psonæ species: vel essentia diuina species,

Prius probat quod non illud dicitur, vt genus de

& tres personæ indiuidua. Quod August. rationibus probabilibus, atque irrefragabilibus aperte demonstrat in lib. 7. de Trin. dicens, Si essentia genus est, species autem persona (vt nonnulli sentiunt) oportet appellari tres substantias, vt appellantur tres personæ. Sicut cum sit animal genus, & equus species, appellantur tres equi, idemque tria animalia. Non enim ibi species pluraliter dicitur, & genus singulariter, vt si diceretur, tres equi sunt vnum animal: sed sicut tres equi speciali nomine, ita tria animalia nomine generali dicuntur. Cum ergo tres personas vnam fateamur esse essentiam, non tres esse essentias, cum tres equi tria animalia dicantur, non vnum: patet nomine essentiæ non significari genus, nec nomine personæ speciem. speciebus. Cap. 6.

Hic probat quòd non dicitur, vt species de indiuiduis.

SI vero dicunt nomine personę non speciem significari, sed aliquid singulare, atque indiuiduum, & nomine essentiæ speciem intelligi, vt persona non dicatur sicut homo, sed quomodo dicitur hic homo, velut Abraham, Isaac, Iacob, vel quis alius, qui etiam digito præsens demonstrari possit: sic quoque illos eadem ratio confutabit. Sicut enim dicuntur Abraham, Isaac, Iacob tria indiuidua: ita tres homines, & tria animalia. Cur ergo pater, & filius, & spiritus sanctus, si secundum genus, & speciem, & indiuiduum ista disserimus, non ita dicuntur tres essentiæ, vt tres personæ? Lib. & ca. eiusdem.

Alio modo probat idem.

ALIO quoque modo idem probat Augustinus, scilicet quòd essentia diuina non est genus, nec personæ species: vt essentia non est species, nec personæ indiuidua. Vna, inquit, essentia non habet species, sicut vnum animal non habet species. Pater ergo, & filius, & spiritus sanctus non sunt tres species vnius essentiæ: diuina ergo essentia genus non est. Sed nec species est essentia diuina, & personæ indiuidua, sicut homo species est, indiuidua autem Abraham, Isaac, & Iacob. Si enim essentia species est, vt homo, sicut non dicitur vnus homo esse Abraham, Isaac, & Iacob, ita non dicitur vna essentia esse tres personæ. Non itaque secundum genus, & species ista dicimus. Lib. & ca. eiusdem.

Nec secundum materialem causam dicuntur tres personæ vna essentia.

NOTANDVM etiam quòd essentia diuina non est materia trium personarum, vt August. in eodem libro docet, tanquam secundum communem eandemque materiam tres personæ dicantur esse vna essentia, sicut ex eodem auro si fierent tres statuæ, diceremus tres statuas vnum aurum. Non autem sic trinitaté, idest, tres personas dicemus vnam essentiam, & Deum vnum, tanquam Idem. Cap. 6.

dum non possunt dici tres personę differre numero. Dicuntur quoque differre numero, quæ in enumeratione: siue computatione non sibi adiunguntur, sed a se inuicem discernuntur, vt cum de aliquibus rebus loquentes dicimus, vna, duæ, tres; & secundum hunc modum forte dixit Iohannes hypostases, idest, personas differre numero. Possumus enim dicere, pater est vnus, & pater, & filius sunt duo, & pater, & filius, & spiritus sanctus sunt tres. Et item, Hæc persona est vna, & hæc, & illa sunt duæ, & hæc, & illa, & alia sunt tres. Conuenientius tamen tres illæ personæ proprietatibus tantum distingui dicuntur: de quarum distinctione secundum proprietates in se-
Dist. 26. quenti tractabitur. Nunc vero ad incœptum redeamus, quæ dicta sunt repetentes, vt sæpius versando familiarius innotescant.

Quòd vna persona non est maior alia, nec tres simul quàm vna, & hoc, ratione ostendit catholica.

SCIENDVM est ergo tantam æqualitatem esse in trini-
In plogo. tate, vt ait Aug. in 8. lib. de Trini. vt non solum pater non sit maior quam filius, sed nec pater, & filius simul maius aliquid sunt quàm spiritus sanctus, aut quælibet persona minus aliquid sit quàm ipsa trinitas. Quòd autem ita sit, aliquo modo si fieri potest, demonstrandum est, quantum ergo creator ipse adiuuat, attendamus. In-
Cap. 1 quit Augustinus, in eodem, quomodo in hac trinitate duæ, vel tres personæ non sunt maius aliquid, quàm vna earum.

Ratione vtitur subtilissima ad ostendendum, quòd ita sit.

QVOD ibi magnum dicitur, aliunde magnum non est, quà eo quo vere est: quia ibi magnitudo ipsa veritas est, & veritas essen-
Lib. & ca. eisdem. tia: non ergo ibi maius est, quod verius non est. Non autem verius est pater, & filius simul, quam pater solus, vel filius. Non ergo maius est aliquid vterque simul, quam singulus eorum. Et quia æque vere est etiam spiritus sanctus: ideo pater, & filius simul non sunt aliquid maius quàm ipse, quia nec verius sunt. Item in essentia veritatis hoc est verũ esse, qđ est esse: & hoc est esse, quod est magnũ esse. Hoc est ergo magnũ esse qđ verũ esse. Quod igitur ibi æque verum est, & æq; magnũ est. Qđ ergo ibi plus veritatis non habet, plus nõ hẽt magnitudinis. Plus aũt veritatis nõ habet, ꝙ verius nõ est. Nõ est autem verius vna persona quàm alia, vel duæ quam vna, vel tres simul quàm singula. Non ergo plus veritatis habet vna quam alia: vel duæ q̃ vna, vel tres simul q̃ singula. Sic ergo & ipsa trinitas non est maius aliquid, quàm vnaquæque ibi persona, sed tam magnum quàm singula. Non enim ibi maior est, quæ verior non est, vbi ipsa veritas est magnitudo. Ecce modo conuenienti, & ratione catholica ostensum est quomodo indifferẽs sit magnitudo trium persona-
rum,

rum, quia nec vna maior est alia, nec duæ maius aliquid quàm vna, nec tres simul maius aliquid quam singula.

Quòd Deus non est dicendus triplex, sed trinus.

PRAETEREA cum Deus dicatur trinus, non tamen debet dici triplex. Ibi enim non est triplicitas, vbi summa est vnitas, & indifferens æqualitas: vnde Aug. in lib. 6. de Tri. ait, Non quoniã Deus trinitas est, ideo triplex putandus est, alioquin minor esset pater solus, vel filius solus, quàm simul pater, & filius. Cum itaque tantus est pater solus, vel solus filius, vel solus spiritus sanctus, quantus est simul pater, & filius, & spiritus sanctus, nullo modo triplex dicendus est Deus. Non enim pater cum filio, & spiritu sancto maior Deus est quam singuli eorum, quia non est, quo crescat illa perfectio. Perfectus autem est & pater, & filius, & spiritus sanctus, & perfectus dicitur Deus singulus eorum. Et ideo trinitas, potius quã triplex dici debet. Cap. 9. Ca. 8. eiusdem lib.

Quod non est ita in rebus corporeis, vt in trinitate.

IN rebus corporeis non tantum est vna, quantum tres simul, & plus sunt duæ, quàm vna res. In trinitate vero summa, tantum est vna persona, quantum tres simul, & tantum sunt duę, quantũ vna, & in se infinitæ sunt, quia non est finis magnitudinis earum. Ac per hoc aperitur quod superius dictum est, quomodo singula sunt in singulis, & omnia in singulis, & singula in omnibus, & omnia in omnibus, & vnum in omnibus est, & vnum omnia. Ecce iam ostendimus sufficienter, qualiter in trinitate aliqua persona aliam non superet magnitudine. Cap. 10. eiusdẽ lib.

De proprietatibus, & conditionibus quodammodo essentialibus, & quodãmodo personalibus trinitatis, & vnitatis.

DISTINCTIO XIX.

Nunc postquam æternitatem trium personarum, &c.

Exposi.

ERMINATIS duabus partibus, in quib⁹ Magister egit de his, quę pertinent ad essentię vnitatẽ, & personarũ pluralitatem sigillatim: hic incipit tertia pars, in qua determinat personarum æqualitatem, quæ simul recipit pluralitatem, & vnitatem. Et hęc pars habet tres partes principales. In prima proponit, in quibus cõsistit æqualitas: In secunda probat specialiter. ibi. Nunc igitur superest ostendere, &c. In tertia, quia in probando propositiones dubias dixerat in quib⁹ dictio exclusiua generat ambiguitatem: ideo determinat qualiter dictiones exclusiuæ accipiuntur in diuinis, inf. dist. 21. Hic oritur quæstio trahens originem ex prædictis. Prima pars principalis, in qua proponit ea, in quibus æqualitas consistit, habet duas partes. In prima parte proponit, ꝙ consistit in his tribus de æternitate, magnitudine, & ptãte. In scđa ne crederent hæc tria diuersa, oñdit, ꝙ hæc sunt idẽ in Deo. ibi. Cũque enumerent ista quasi diuersa, &c. Similiter scđa pars principalis, in qua probat æqualitatẽ, diuidiẽ i duas. Supposito. n. ꝙ in diuinis sit ęqualitas quantũ ad æternitatẽ, ostẽdit primo æqualitatẽ quantũ ad magnitudinẽ: scđo quantũ ad ptãtem. inf. dist. 20. Nunc oñdere restat qũ aliqua

Diuisio

ctus. Item, filius dat[9] est nobis. Esa.9 Paruulus natus est nobis, filius datus est nobis, ergo si datur per. s. s. videtur, quòd. s. s. aliquam auctoritatem, vel influentiam habeat in filium: hoc autem est falsum, ergo non omnia alia dona donantur per. s. s. Item, hoc ostenditur per impossibile, esto ꝙ intelligatur per impossibile spiritum sanctum non esse, adhuc pater, & filius intelliguntur, vt liberales: alioquin inest eis liberalitas a spiritu sancto, quod falsum est, ergo si intelliguntur liberales, ergo & donatores. Item, si spiritus sanctus est do
8 num, in quo alia donantur, ergo doni est donum, & donationis est donatio: & si hoc, motus est motus, &
5.Phy.9 relationis relatio, & hoc habet Philosophus pro inconuenienti. Cum enim dependens non possit alterum determinare, erit ibi processus in infinitum.

RESP. Dicendum, quòd cum dicitur, quòd spiritus sanctus est donum, in quo omnia alia donantur, ablatiuus iste potest accipi dupliciter, vel ita, quòd dicat cōcomitantiā, vel sic quòd dicat causalitatem. Si dicat cōcomitantiam, sic intelligendo vniuersaliter falsum est, quia est sensus, quòd detur cum omnibus donis. Quædam enim sunt dona, quæ semper sunt cum spiritu sancto, vt charitas, & sapientia. Quędam quæ nūquam sunt cum spiritu sancto, vt timor seruilis. Quædam quæ aliquando sunt cum spiritu sancto, aliquando sine, vt fides, prophetia, & huiusmodi. Si autem particulariter intelligatur de donis gratum facientibus, sic vera est, & non habet instantiam. Potest iterum ablatiuus importare causalitatem, & hoc tripliciter. Vel ita, quòd dicat simpliciter causalitatem: & ī hoc non distinguitur nec a patre, nec a filio, q̄a omnia dona sunt a patre, & a filio, & a spiritu sancto. Vel ita vt dicat causalitatem, & subauctoritatem, & in hoc distinguitur a patre, sed non a filio, quia pater & per filium, & per spiritum sanctum donat. Vel ita vt dicat causalitatem, & subauctoritatem, & exemplaritatem, & sic proprie spiritu sancto cō uenit. Ipse enim procedit per modū primi doni: ita quòd omnis donatio recta & gratuita, post illam est, & ab illa accipit rationem donationis. Cōcedendum est ergo, quòd spiritus sanctus est donum, quo omnia dona, scilicet gratuita, donantur per concomitantiam, & quo omnia Dei dona donantur per exēplaritatis causam.

AD illud quod obiicitur primo de Isido. iam patet responsio, quòd ipse loquitur de donis gratiæ gratis datę, non gratum facientis. AD illud quod obijcitur secundo, quòd quædam dona appropriantur filio, dicendum, quòd de donis est loqui dupliciter, aut ratione ei[9] quod subest, aut sub ratione donationis. Ratione vero eius quod subest, aliqua dona appropriantur filio, vt sapientia, & intelligentia, aliqua spiritu sancto, vt charitas. Ratione vero donationis, omnia appropriantur. s. s. ratione iā dicta, quia per ipsum tanquam per primum donū donantur alia. AD illud quod obiicitur, quòd filius est datus, & non a spiritu sancto, responderi potest, quòd filius est datus ſm humanam naturam, & hoc fuit per amorem. Iohan.3. Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum, &c. AD illud quod obiicitur, quòd spiritu sancto circunscripto, adhuc manet ratio doni: dicendum, ꝙ circunscripto. s. s. est intelligere in Deo donorum causalitatem, & subauctoritatē, sed non exemplaritatem donationis sub ratione donationis, quia non intelligitur processus amoris, & hoc vltimo dicitur proprie conuenire spirituisancto. AD illud quod obiicit, ꝙ tunc est donum doni: dicendum, ꝙ motus non est motus, vt termini, similiter nec relationis relatio, tamē vt principij, & motus est motus. q̄a motus est principiū motus, & relatio relationis, & sic dr̄ donū doni: & q̄a in causando statur in primo, cum sit primum donum, non est abire in infinitum. Præterea donum in diuinis veram hypostasim dicit.

QVAE-

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Spiritus sanctus dicitur donum ab æterno, quia donabilis, & dicitur ex tempore, quia datur.

Ad opp.

TRVM spiritus sanctus sit donū ab æterno vel ex tempore. Et, quod ex tépore, videtur. Aug. xv. de tri. Eo donū est quo datur quibus datur, sed datur ex tempore, ergo &c. Item. v. de trin. eo donum dicitur quo daturus ipsum erat Deus, sed cōstat, quod daturus erat ex tempore, ergo si donum est æternum, temporale est causa æterni. Item, videtur per rationem. Donum enim non tantum dicit comparationem ad dantem, sed etiā ad eū cui datur, ergo posito dono, ponitur dans & recipiens, quia relatio ponit extrema, sed recipiens est creatura, ergo &c. Item, donū addit supra datum, quia donum est datio irredibilis, ergo si s. s. non est datus nisi ex tempore, nec est donū nisi ex tempore. Item, sicut filij est generari, ita doni est donari, sed non est filius antequam generetur. ergo nec donū antequam donetur, sed donatur tantū ex tempore, ergo &c.

Fundamenta. Contra. Aug. v. de tri. quia spiritus procedebat vt esset donabilis, iam donum erat, sed procedere vt donabile, hoc est æternum, ergo & donū ab æterno. Itē, idem expressius. s. s. sempiternæ donum est, temporaliter vero datur. Item, hoc ipsum videtur ratione, quia vbi est amor gratuitus, ibi est gratia doni, sed ab æterno est in Deo ponere amorem gratuitum. ergo & donū. Item, vbi est perfecta ratio liberalitatis, ibi est donum. Sed in diuinis ab æterno est pfecta ratio liberalitatis, ergo &c. Item, sicut se habet rō verbi ad rerū productionē, sic se habet ratio doni ad gratiarum distributionem, sed ante rerum productionē in principio fuit verbum: ergo ante gratiarum collationem in principio fuit donum.

RESP. dicendum quod cum donū dicat respectum ad eū cui datur, hoc potest esse tripliciter, vel sm actū, vel sm habitudinē, vel sm aptitudinē. Si sm actum, hoc modo dicitur donū, quia datur. Si sm habitudinem, hoc modo dicitur donum, quia donādū aliquando. Si sm aptitudinem, hoc modo dicitur donū, quia donabile. Secundum primam acceptionē, dicitur temporaliter, sed sm secundam & tertiā dicitur æternaliter, & in his tribus sensibus accipit Aug. Concedendum est ergo, quod sm aliquā acceptionem donum Dei dicitur æternaliter, sicut probant rationes inductæ ad secundam partem. 13

15. de trini. ca. 19.

A D illud vero quod obijcitur in contrarium, dicendum, quod procedit de dono, vt dicit actum donationis, & sic ex tempore dicitur, vnde nō valet obiectio. A D illud, quod secundo obijcitur, quod eo dicitur donū quo daturus &c. dicēdū, quod sm istā acceptionem dicitur æternaliter, quia nō dicit respectum ad creaturā sm actū: sed secundum habitum, sicut & prædestinatio. Quod ergo obijcitur, quod tunc temporale est causa æterni, dicēdum, quod illud participium daturum, duo importat. s. ordinationē ad dandum, & actum ordinationis, & ordinatio est æterna, licet actus sit temporalis, & tūc ablatiuus non dicit causalitatē ratione actus, sed ratione ordinationis. Posset tamen dici, quod dicit causam consequentem, non consequentis. A D illud quod obiicitur, quod dicit relationem ad extrema, dicendum, quòd relatio actualis ponit vtrunque extremum in actu, non autem relatio habitu, sicut patet, quod Deus æternaliter dicitur exemplar creaturę temporalis. A D illud quod obijcitur, quod donum addit supra datum, dicendum, quod donum in quibusdam consequitur rationem dati; vtpura sunt illa, quę de se non dicunt liberalitatem, nisi prout additur eis ratio cōmunicationis, vt liber, cultellus, & huiusmodi. In aliquo datu cōsequitur rationem doni, vt puta in eo quod ex se importat liberalitatem etiam si nūquam detur donum, vt est amor, 14 15 16 17

 & sic

& sic conuenit spiritui sancto. AD
illud quod obijcitur, ꝙ sicut filij est
generari &c. dicendũ, ꝙ falsum est,
quia generari dicit emanationẽ filij,
quæ ſm rationem intelligendi præce
dit filium. Vnde impossibile est, ꝙ
sit nisi generetur. Donari autẽ non
solum dicit doni emanationem, sed
amplius dicit eius cõmunicationem,
& hoc consequitur esse doni, & ideo
non dicitur donũ ex tempore, quam
uis donetur ex tempore.

QVAESTIO III.

CONCLVSIO.

Spiritus sanctus conuenientius
dicitur donum, quam datum,
cum donum a tempore sub-
trahat.

Ad opp. TRVM cõuenien
tius dicatur de spi
ritu sancto donũ,
quam datum. Et
ꝙ tam conuenien-
ter dicatur datum
vt donũ, videtur,
quia Iaco. j. Omne datum optimũ &
omne donum perfectũ de sursum est,
ergo a spiritu sancto sunt data sicut
& dona. ergo sicut ad ipsum transfer
tur ratio doni, ita & dati. Item mo-
bilis & moti est eadem ratio, ergo si
militer dati & donabilis, ergo si do
num dicitur in ratione donabilis, da
tum vero in ratione actualitatis dati,
ergo eadem est ratio doni & dati, er-
Aristo. 2. go &c. Item in quolibet genere pfe
Phy. 12 ctior est actus quam potentia, ergo
cum datum dicat in actu donum in
potentia, perfectius exprimitur ali-
quid cum dicitur datum, quã donũ,
sed quod maioris est perfectionis, ma
gis proprie conuenit Deo, ergo &c.
Item, quando aliqua duo dicũtur de
aliquo quorum vnum est ratio dicen
2. meth. 4 di alterum de eodem, illud cõuenien
tius dicitur quod est ratio dicendi,
sed datum & donum dicitur de s. s. &
15. d tri. 9 vt vult Aug. eo donum dicitur, quia
datur, ergo magis proprie dicitur da
Funda- tum. Contra. datum conuenit s. s. so
menta. lum ex tempore; sed donum æternali

ter. ergo magis ꝓprie dicitur donũ.
Item, si nũquã actu daretur donũ es
set, & spũs esset: ergo videtur, ꝙ ma
gis proprie cõuenit ei donũ. Itẽ, gl.
super illud Iaco. j. Omne datũ opti-
mum &c. dicit, ꝙ datum dicitur quo
ad naturalia, donum quo ad gratui-
ta. Si ergo gratuita aptius appro
prianatur s. s. qui sanctificat, quã na-
turalia, ergo melius in diuinis dici-
tur de s. s. donum, quam datum. Itẽ, 18
donum est datio irredibilis, sed quic
quid Deus dat irredibiliter dat, quia
cũ det nihil potest recipere, ergo in
diuinis datum rationem habet doni,
& induit eius rationem: ergo conue-
nientius ibi dicitur donũ quã datũ.

RESP. dicendum, ꝙ quamuis in
diuinis vtrunque dicatur & datum,
& donum, tamen conuenientius di-
citur donum. Et huius duplex est ra
tio. Vna quidem est, quia datũ cum
sit participium, vel nomen verbale,
concernit tempus, donum autem a
tempore subtrahit, & ideo qa omnia
dona supra tempus sunt, conuenien
tius dicitur in diuinis donum quam
datum. Alia ratio est, quia donum
supra rationẽ dati addit conditionẽ
liberalitatis, siue irredibilitatis quæ
est conditio magnę nobilitatis, & iõ 19
maxime competit diuinis: & hæc est
ratio quare donum appropriatur gra-
tuitis donis non tantum ipsi s. s. qui
est principium gratuitorũ donorũ,
& ex hoc patet responsio ad illud de
auctoritate bea. Iaco. AD illud qđ
obijcitur, ꝙ mobilis, & moti eadem
est ratio, dicendum, ꝙ non est simile
de mobili & moto, & de dono & do
nato. Quia motum esse addit supra
mobile actum, & dicit totũ quod di-
cit mobile. Sed datum non dicit totũ
quod dicit donũ quantum est de ge-
nerali intellectu nominis, nisi appro
prietur. Donum est enim datio irre
dibilis, & hoc melius patebit in iiij.
probleumate. AD illud quod obij 20
citur, ꝙ actus est perfectio potentiæ,
dicendum, ꝙ aliquid est in potentia
ad actũ dupliciter. Aut propter im-
perfectionem agentis. Aut propter
defectum suscipientis. Si sit potentia,
primo modo, tũc actus est perfectio
poten-

potentiæ. Si autem secundo modo, non est perfectio. Vnde si dicatur, 21 ꝙ sol actu lucens potest domum illuminare quæ non est aperta, & domũ apertã illuminat, nulla omnino maior notatur perfectio quam ante. Sic intelligendum est de donabilitate & actuali donatione. AD illud quod obijcitur, datum est ratio dandi donum, quia ideo donum, quia datur, dicendum, ꝙ non est tota ratio, sicut dicitur in litera, sed solum in comparatione ad eum cui datur. Vel potest dici quantum a parte nostri intellectus, ideo donũ dicitur, quia datur, sed tamen a parte rei est econuerso, quia ideo datur, quia donum est.

QVAESTIO IIII.

CONCLVSIO.

Donum in diuinis dicitur proprie de spiritu sancto, & donum dicit datum ex liberalitate, & auctoritate communicatum & productum.

Fundamenta. 15. Cap.

TRVM donum proprie cõueniat spiritui sancto, & ꝙ sic videtur. August. v. de trini. Sicut in trinitate nõ est verbum nisi filius, ita nec donum nisi s. s. Itẽ, donum dicit emanationem per modum liberalitatis, hoc autem est propriũ solius s. s. ergo &c. Item donũ Dei dicitur relatiue ad donantem, sed donans nõ tantũ est pater, immo etiam filius, quia vterque est mittens, ergo donum dicitur relatiue ad patrem & filium, & si hoc distinguitur ab vtroque, ergo nec pater, nec filius, sed solum s. s. dicitur proprie donum.

Ad opp. Contra. donum dicitur in habitu, sed datum dicitur in actu, ergo datum addit supra donum, ergo cui conuenit esse datum, & ratio doni. Sed datum conuenit trinitati, quia tota trinitas dat se, ergo & donum, non ergo proprie spiritui sancto. Item, donum dicit respectum ad dantem, & ad eum cui datur, si ergo est proprium spiritus sancti, aut propter respectum ad dãtem, aut recipientem. Non propter respectum ad recipientem, quia similiter filius dat⁹ est nobis, & magis etiam datus quã spiritus. Si vero ad dantem. Contra. filius dicitur procedere a dante s. a patre, ergo videtur secundum communem rationem filio conuenire. Si dicas, quod filius non procedit per modum donabilis, neque quomodo dat⁹ est, sed quomodo natus. Contra, filius sic ab ęterno procedit, vt temporaliter esset missibilis, quia eo mittitur filius quo generatur, sed missio non est aliud quam donatio, ergo filius processit vt donabilis. Item, si datus est filius ex tempore, aut erat ad hoc habilis ab æterno aut non. Si sic, ergo processit vt donabilis. Si non, ergo aliquid conuenit ex tempore filio, ꝙ repugnat æternę emanationi, quod est inconueniens. Item, regula est, ꝙ 22 omne nomẽ dicens respectũ vel effectum ad creaturas, est cõmune tribus, sed donum est huiusmodi, ergo &c.

RESP. dicendum, quod sicut patet ex verbis Aug. Donum dicitur in diuinis proprie siue personaliter, nõ essentialiter, sicut verbum proprie dicitur de filio: datum autem potest accipi & essentialiter, & personaliter siue proprie, & communiter. tota enim trinitas dat se, & tamen pater & filius proprie dant s. s. Propter hoc notandum, quod datum de sui ratione idẽ est, quod communicatum. Potest igitur hoc, quod est datum dici communicatum ex liberalitate, & sic est commune toti trinitati. Vel ex liberalitate & auctoritate, & sic conuenit s. s. & 23 filio qui habent sub auctoritatem respectu patris: vel potest dici datũ ex liberalitate & auctoritate non tantũ communicatum, sed etiam productũ; & hoc modo proprium est s. s. cuius proprium est procedere secundum rationẽ liberalitatis, & ista secundum rationem doni vel donabilis, & hoc modo donum vel datum æquiualẽt. Differunt tamen, quia datũ dicit cõmunicationem in actu, sed donum in habitu. Et concedendum est, quod donum proprie dicitur i diuinis de s. s.

15. de tri. cap. 19.

Idẽ sentit D. Tho. 1 par. q. 38. art. 2

AD

AD illud, quod obiicitur, quod datum addit supra donum, dicendū quod secūdum communem acceptionem dati & doni aliquid dicit donū, vltra quam datum, & datum vltra q̄ donum. Donum vltra quam datum, importat emanationem per modum liberalitatis. Datum vero vltra quam donum importat actum communicationis, quia donum dicit habitum, & ideo quia illud quod addit donum supra datum est personale, ideo donum est propriæ personæ s.s. AD illud quod quæritur ratione cuius respectus dicatur donum proprie, iam patet responsio, quia ratione respectꝰ
25 ad dantem non inquam ratione respectus simpliciter, sed ratiōe talis respectus, quia emanat per modum donabilis, quod est proprium s.s. Quod, ergo obiicitur, quod emanat per modū donabilis filius, dicendum, quod falsum est. Quamuis enim donabilitas siue libaralitas communicetur filij generationi, non tamen est ratio emanandi, q̄a cōicatur æternaliter, ideo datur tēporaliter, sed quia non est rō emanandi, ideo nō emanauit filiꝰ vt
26 donum, sed solum s.s. AD illud, q̄d vltimo obiicitur de respectu ad creaturam, dicendum, quod hoc intelligitur de illo nomine, quod importat solum respectum ad creaturam, non p̄sonæ ad personam, donum autē vtrūque importat, ideo non habet hæc regula locum.

QVAESTIO V.

CONCLVSIO.

Donum est proprietas distinctiua secundum quod dicit actū processionis.

Fundamenta.

VTRVM donabilitas, siue donū sit proprietas distinctiua s.s. Et q̄ sic videtur, dicit enim, Augu. v. de Tri. eo est donum quo spiritus, sed spiritus est proprietas distīctiua, ergo & donum.
Cap. 19 Item, Aug. xv. de Trin. assignans differentiam processionis filii & s.s. hāc ponit, quod ille p̄cedit per modum nati, sed iste per modum doni, ergo si hæc differentia attenditur penes proprietates distinctiuas vt patet, quia natiuitas est proprietas filii, ergo & donabilitas, siue donum est proprietas s.s. Item, hoc ipsum videtur ratione, quia omnis proprietas, secundū quā persona differt ab omnibus aliis est personę proprietas distinctiua, sed donum inest soli personę s.s. & semper, ergo est proprietas eius personalis. Itē, proprietates in diuinis sunt relationes, sed Aug. dicit in v. de tri. q̄ Cap. 18 relatio secundum quam refertur s.s. ad patrem & filium, magis apparet in hoc nomine donum, quā in hoc nomine spūs, ergo vtraq; est p̄sonalis. Contra, nihil dicens respectum ad creaturas est p̄prietas distinctiua personę, Ad opp. quia omni respectu ad creaturam circū scripto, tenet distinctio personalis, sed donum dicit respectum ad eum cui datur, ergo &c. Si dicas, quod nō est porprietas secundum comparationem quam habet ad creaturas, sed ad dantem, pari ratione missio erit proprietas distinctiua cum dicat respectum ad mittentem. Item, omnis p̄prietas distinctiua dicitur ab actu nō ab habitu. Vnde pater dicitur, quia generat, filius quia generatur, spiritus vero s. quia spiratur, sed donum nōn dicitur ab actu donandi, sed ad habitu, alioquin diceretur ab ęterno, ergo &c. Item, nullius alterius personę p̄prietas distinctiua accipitur in relatione ad creaturā, vel dicit respectū, sed donum dicit hoc. & ergo non est proprietas distinctiua. Item, si donū est proprietas distinctiua s.s. & eius 27 notio, tunc ergo s.s. amor non est p̄prietas, quia si s. & amor est proprietas, ergo sunt septem notiones, quod est contra communem opinionē oīm Si dicas, quod eadem importantur p̄ hæc tria nomina, ergo videntur nomina Synonyma vt Marcꝰ Tullius, q̄ est æque magnū incōueniēs, ergo &c.

RESP. dicendum, quod ad hoc dixerunt aliqui, quod donum dupliciter est in diuinis considerare, vno modo prout dicit respectum solū ad donatorem, & hoc modo dicit Aug. quod eo dicitur donum, quo processit, & sic dicunt, quod donum est proprietas

prietas distinctiua s.s. Alio modo dicitur donū prout dicit respectum ad eum cui datur, & sic nō dicit proprietatem distinctiuā, sed consequens ad proprietatem distinctiuam. Sed illud non videtur posse stare, nam donum semper aliquam comparationem dicit ad eum cui datur. Intellecto enim quod non sit donabilis alicui, impossibile est intelligere, quod sit donum.

Et propter hoc est aliter dicendum, sicut prius tactum est, quod donū præ-
28 ter respectum quem importat ad dantem, importat respectum ad eum cui datur. Sed hoc potest esse tripliciter. Vel secundum actum, vt quia datus. Vel secundum habitum, vt quia dandum. Vel secundum aptitudinem, vt quia donabile. & iste respectus adeo coniunctus est primo, vt primus sine hoc non possit esse, nec intelligi, imo de necessitate sequitur si procedit per modum doni, ꝙ sit donabilis, & ideo sequens respectus non aufert primo, quin sit proprietas distinctiua. dicendum ergo, quod est proprietas distinctiua ratione primi respectus, secundo respectui nō repugnante, sed consonante. Ex hoc patet responsio ad primum, quia ille respectus talis est, ꝙ non potest circunscribi secundū aptitudinem ob emanationem per modū liberalitatis. Et patet, qđ non est simile de missione, quia dicit respectum secundum actum, nō ſm aptitudinē.

29 AD illud, quod obiicitur, quod proprietas distinctiua debet dicere actū, dicendum, quod donum dicit duplicem respectum, & ratione huius dicit comparationem ad duplicē actū, Ratione primi respectus dicit actum processionis, ratione secundi dicit actum communicationis. Primum actum importat in actu, secundum in habitu, & ratione primi est proprie-
30 tas distinctiuā, non ratione secundi.

AD illud, quod obiicitur, quod in alia persona hoc non est, respondet quidam, quod s.s. est tertia persona, ideo nobis secundum rationem intelligendi immediatior, & ideo ꝓprietas eius sumitur in comparatione ad nos, nō sic in aliis. Aliter potest solui per interemptionem, quia sicut donum respectum dicit ad creaturas, ita & hæc 31
proprietas, quæ est verbum, vt infra patebit. AD illud, quod obiicitur de pluralitate notionum, dicendum, qđ spiritus, amor, & donum eandem proprietatem dicūt ratione differentem. Eandem inquam notionem dicunt, quia dicūt comparationem ad idem, & dicunt eandem emanationem, sed tamen differenter eam nominant. Nā 32
spiritus dicit eā principaliter per comparationem ad vnum producentem quæ est vis spiratiua. Amor principaliter quantum ad modum emanādi, quia vt nexus. Donum vero quantum ad respectum consequentem. Et similiter emanationem verbi contingit tripliciter significari, scilicet per hoc nomen filius, imago, & verbum. Quia a vi naturę, filius. Quia per modum expressum, imago. Quia aliis expressiuum, ideo verbum. Similiter a vi spiratiua, spūs. Quia per modū nexus, amor. Quia nos natus connectere, donum. Et sic patet, quod vna est notio aliter, & aliter nominata secundū rationes consequentes, ideo non est ibi Synonyma.

QVAESTIO VI.

CONCLVSIO.

Spiritus sanctus ratione donabilitatis appropriate dicitur spiritus noster.

VTRVM ratione donabilitatis dicatur spirit⁹ noster. Et quod sic videtur, quia noster dicit possessionē, sed nos nō habuimus aliquid diuinum nisi per largitionem & donationem, ergo cū s.s. dicat quid diuinum, quod dicitur noster, hoc est ratione donabilitatis. Item, hoc etiam videtur, quia etiam dicitur s. noster, non autem dicitur filius vel pater noster, ergo propter aliquam proprietatem quæ est in s.s. & non in patre & filio, sed hoc non est nisi donabilitas, ergo &c. Item, antequam s.s. habitet in nobis non dicitur noster, sed inhabitat per donationem. ergo dicitur noster ratione donabilitatis. Cōtra. si ratione donabilitatis, ergo cum donabilitas sit proprietas

Fundamenta.

Ad opp.

prietas personalis, non essentialis; videtur solum dici de persona s.s. hoc autem falsum, quia dicitur Deus no-
33 ster. Item, si ratione donabilitatis, ergo constat, quod nō per comparationem ad dātem, sed ad eum cui datur: sed filius datus est nobis etiam magis quam s.s. ergo &c. Item, si ratione donabilitatis, ergo debet conuenienter dici donum nostrum. Item, si ratione donabilitatis, cum ergo donabilis sit nobis magis inquantum sanctus, quam inquantum spiritus, melius debet dici s.s. noster, quod tamen non dicitur. Quæritur ergo generaliter q bus posset dici noster.

RESP. dicendum, quod meum, & nostrum dupliciter possunt attribui alicui, vel mediante compositione, vel immediate. Si mediante compositione sic de se ponunt propriam habitudinem circa terminum s. habitudinem possessionis, vt cum dicitur, hoc est meum, & hoc modo: quia omnis qui habet spiritū Dei, habet Deū, & omnia quæ sunt Dei, hoc modo meum, & nostrū vel tuum, potest dici de omni, quod in Deo est communiter, sed magis proprie de filio, quia datus est nobis p incarnationem: maxime autem de s.s. qui est pignus æternæ hæreditatis. Vnde cōcedendum, quod ratione donabilitatis potest inter alias personas ratio possidendi appropriari s.s. Potest etiam hoc, quod est nostrum attribui alicui immediate, & sic non dicit habitudinem possessionis, sed tantum rationem habitudinis importatæ per terminum cui vnitur, sic enim nulli vnitur, nisi qđ importat respectum explicite vt pater noster, vel meus, vel implicite, vt liber meus, id est possessio mea. Secun-
34 dum hoc notandum, quod non dicitur meus, vel noster de aliquo, nisi secundum illud nomen, secundum qđ dicitur hoc esse huius: hoc autem esse huius potest dici secundum triplicē habitudinem. Aut informationis, vt albedo Petri. & hanc habitudinē important nomina, quæ significant in abstractione: & quia nihil diuinū cōparatur ad nos secundum habitudinam informationis, ideo non potest dici de nominibus abstractionis, noster, ideo nō dicitur deitas nostra, nec æternitas nostrā. Potest etiam secundo dici hoc esse huius secundum habitudinem causalitatis, & hanc habitudinem important nomina quæ dicunt actum, vt creator, & quia hāc habitudinem omnino habēt diuina ad nos, ideo bene de talib⁹ omnibus nominibus dicitur nostrum. Potest etiā tertio modo hoc esse huius secūdum habitudinem correlationis, & hāc habitudinem important noīa relatiua. Sed hæc sunt dupliciter, quia quędā dicunt respectum personæ ad psonā. Quędam autē respectū ad creaturā. De his quæ dicunt respectum ad personam, non dicitur meus, vel noster. De his autem quę ad nos, vt domin⁹, magister, recte dicitur noster. Dicendum, ergo quod donabilitas quantū ad secūdum modum dicendi nostrū, nihil facit, sicut probant rationes secūdo inductæ: sed hoc facit respect⁹, quia spiritus dicit respectū ad illū cui inspiratur, & hoc sumus nos, ideo dicitur spiritus noster. Similiter Deus, quia imponitur ab actu quem habet circa nos, vt dicit Damas: ideo dicitur Deus noster. Est ergo regula, qđ de his dicitur noster, quę dicūt respectum ad nos secundum habitudinem causalitatis, vel correlationis, & sic patent omnia obiecta.

HIC DE QVALITATE TRIVM personarum.

DISTINCT. XIX.

VNC postquam coæternitatem triū personarū pro modulo facultatis nostræ insinuauimus, iam de earūdem æqualitate aliquid eloqui superest. Fides enim catholica sicut coæternas, ita & coæquales tres personas

ſonas aſſerit. Aequalis eſt enim in omnibus patri filius, & patri & filio ſpiritus ſanctus. Quia (vt Aug. in lib. de fide ad Petrum, breuiter aperiens quomodo intelligatur æqualitas, docet) nullus horum alium aut præcedit æternitate, aut excedit magnitudine, aut ſuperat poteſtate: quia nec filio, nec ſpiritu ſancto (quantum ad naturæ diuinæ vnitatem pertinet) aut anterior, aut maior eſt pater: nec filius ſpiritu ſancto. Aeternum quippe & ſine initio eſt, quod filius de natura patris extitit: & æternum ac ſine initio eſt, quòd ſpiritus ſanctus de natura patris filijque procedit. Ob hoc ergo tres vnum recte credimus, & dicimus Deum: quia vna prorſus æternitas, vna immenſitas, vna naturaliter eſt trium perſonarum diuinitas. Ecce breuiter aſſignauit Aug. in quo trium perſonarum conſiſtat æqualitas, ſcilicet quia alia aliã non excellit, aut æternitate, aut magnitudine, aut poteſtate.

eſſentialibus, & quodammodo perſonalibus trinitatis. Cap. 1

Quod æternitas, & magnitudo, & poteſtas in Deo ſunt vnum, licet ponantur quaſi diuerſa.

CVMQVE enumerentur iſta quaſi diuerſa, in Deo tamen vnũ & idem ſunt: ſcilicet eſſentia diuina ſimplex, & incommutabilis. Vnde Aug. in lib. 7. de Tri. Non alio magnus, alio Deus eſt, ſed eo magnus, quo Deus: quia non eſt illi aliud magnum eſſe, aliud Deum eſſe. Eadem quippe eius magnitudo eſt, quæ virtus, & eadem eſſentia, quæ magnitudo. Pater ergo & filius ſimul vna eſſentia, & vna magnitudo. Ita etiam & potentia Dei, eſſentia diuina eſt. Vnde Aug. in 7. lib. confeſ. Volũtas & potentia Dei, Deus eſt. Aeternitas quoque Dei eſſentia diuina eſt. Quod Aug. oſtẽdit ſuper illum locum Pſal. In generatione & generationem anni tui. Eſt generatio generationũ quę non tranſit, collecta de omnibus generationibus, id eſt, ſanctis. In illa erunt anni Dei, qui nõ tranſeunt, ideſt, æternitas Dei. Non enim ſunt aliud anni Dei, aliud ipſe, ſed anni Dei, æternitas Dei eſt. Aeternitas vero ipſa Dei ſubſtantia eſt, nihil habens mutabile. Inconcuſſe ergo teneamus, qđ vnũ & idem eſt. ſ. eſſentia diuina, Dei æternitas, potentia, magnitudo, & tamen cõſueuit ſcriptura hæc, & his ſimilia quaſi diſtincte ponere. In his ergo verbis trium perſonarum æqualitatem breuiter complexus eſt Aug. Quia alius alium nec æternitate, nec magnitudine, nec potentia ſuperat. Quod autem æternitate aliqua trium perſonarũ alium non excedat, ſupra oſtenſum eſt, vbi coæternitas triuin perſonarum inſinuata eſt.

Cap. 2 Quod magnitudo ẽ Dei eſſentia. Quod potentia Dei Deus eſt. Cap. 4 Pſal. 100. Q đ æternitas Dei, Deus eſt. Supra egit de æternitate diſt. 9 & 11.

Hic de magnitudine, quòd ea aliqua perſonarum aliam non excedit.

NVNC igitur ſupereſt oſtendere, quod magnitudine vel potentia, alius alium non excedat: & prius de magnitudine videamus.

Quod non eſt maior vna perſona alia, nec maius aliquid duę quã vna, nec tres vel duæ quam vna.

SCIENDVM eſt ergo quia pater non eſt maior filio, nec

pater,

Libr.6. de Tri.c. vlt. pater vel filius maior ſpiritu ſancto, nec maius aliquid duæ perſonæ ſimul ſunt, quam vna: nec tres ſimul maius aliquid quã duæ: nec maior eſt eſſentia in tribus quam in duabus, nec in duabus quam in vna: quia tota eſt in ſingulis. Vnde Iohan. Damaſ. ait, Libr.4. de orthodoxa fide c.6 Confitemur deitatis naturam omnem perfecte eſſe in ſingula ſuarum hypoſtaſeon, ideſt, perſonarum: omnem in patre, omnẽ in filio, omnem in ſpiritu ſancto. Ideoque perfectus Deus pater, perfectus Deus filius, perfectus Deus ſpiritus ſanctus.

Quomodo dicatur eſſe Deus pater in filio, & filius in patre, & ſpiritus ſanctus in vtroqne, & ſingulus in ſingulis.

ET inde eſt quòd pater dicitur eſſe in filio, & filius in patre, & ſpiritus ſanctus in vtroque, & ſingulus in ſingulis. Vnde Augu. in Cap. 1 lib. de fide ad Petrum, Propter vnitatẽ naturalem totus pater in filio & ſpiritu ſancto eſt, totus quoque ſpiritus ſanctus in patre & filio eſt. Nullus horum extra quemlibet ipſorum eſt, propter diuinæ naturæ vnitatem. Et hic aperit aliquatenus: non enim plene poteſt tantum ab homine reſerari arcanum, ex qua intelligentia dicatur ſingula perſonarum tota eſſe in alijs. Vnde etiam Hila In exordio libri. rius iſta vlterius perquirens in lib.3. de Trin. ait, Affert pleriſque Iohan. 14 obſcuritatẽ ſermo domini cum dicit, Ego in patre, & pater in me eſt: nec immerito. Natura enim intelligentiæ humanæ rationem dicti huius non capit: nec exemplum aliquod rebus diuinis cõparatio humana præſtabit. Sed quod non intelligibile eſt homini, Deo poſſibile eſt. Cognoſcendum itaque, atque intelligendum eſt quid ſit illud, Ego in patre, & pater in me eſt: ſi tamen cõprehendere hoc ita vt eſt valebimus, vt quod natura rerum pati nõ poſſe Paulo inferius. æſtimatur, id diuinæ veritatis ratio conſequatur. Patrem ergo in filio, & filium in patre eſſe, plenitudo in vtroque diuinitatis perfecta eſt, quia plenitudo diuinitatis eſt in filio: quod in patre eſt, hoc & in filio eſt: quod in ingenito eſt, hoc in genito: alter ab altero, & vterque vnum. Is ſcilicet qui eſt nihil habens, quod non Parũ poſt mediũ lib. ſit etiam in eo a quo eſt, non duo vnus, ſed aliu in alio: quia non aliud in vtroque, vt vnum ſint in fide noſtra, vterque non vnus. Nec eundem vtrunque, nec aliud confitemur, quia Deũ ex Deo Iohan. 14 natum, nec eundẽ natiuitas, nec aliud eſſe permittit. Eandem ergo in vtroque & virtutis ſimilitudinem, & deitatis plenitudinem cõfitemur: quia veritas dicit, Ego in patre, & pater in me eſt. Omnia enim filius accepit a patre: nam ſi partem eiuſdem qui genuit Hęc verba diligenter attende. accepit, neuter ergo perfectus eſt: deeſſet enim ei vnde deceſſit, nec plenitudo in eo erit, qui ex portione conſtiterit. Neuter ergo perfectus eſt, ſi plenitudinem ſuam & qui genuit, amittit, nec Non longe a fine libr. qui natus eſt conſequitur. Fateamur ergo quod pater eſt in filio, & filius in patre, & Deus in Deo, vt idẽ Hilarius ait in 7. lib. de tri.

non

non per duplicē cōuenientiū generum coniūctionē, nec per insitam capacioris substantiæ naturam: sed per naturæ vnitam similitudinem, per natiuitatem viuentis ex viuēte natura: dum res nō differt, dum naturam Dei non degenerat natiuitas, dum nō aliud aliquid ex Deo quā Deus nascitur: dum nihil in his nouum est, nihil alienum, nihil separabile. Ecce his verbis, prout humana permittit infirmitas aperitur, ex quo sensu Christus dixerit se esse in patre, & patrem in se. Ex eodem etiam sensu intelligitur spiritus sanctus esse in vtroque, & singula personarū in singulis: quia scilicet in singulis est eadem plenitudo diuinitatis, & vnita similitudo naturæ, quia non est maior diuina natura in aliqua harum personarū, sed vnius & indifferentis naturæ sunt hæ tres personæ. Ideoque altera in altera esse dicitur, vt prædictum est. Vnde Ambrosius prædictorum verborum sententiam nobis aperiens super epistolam, 2. ad Corint. 5. ait, Per hoc intelligitur pater esse in filio, & filius in patre, quia vna est eorum substantia. Ibi enim est vnitas, vbi nulla diuersitas. Ecce tribus illustrium virorum testimonijs, scilicet Augustini, Hilarij, atque Ambrosij in eodē concurrentibus reuelatione spiritus sancti in eis loquentis, pie credere volentibus ostenditur (tñ quasi per speculum & in ænigmate) qualiter accipiendum sit, cum dicitur pater in filio esse, vel filius in patre, vel spiritus sanctus in vtroque.

In to. 4 explanatione ad 5. c. 2. ad Cor. circa hūc commentarij illius ca. vbi explanat illud, Deus erat i Christo &c.

1. Cor. 13.

Ad id quod cœperat redit, scilicet vt ostendat quod magnitudine alius alium non superat.

SED iam nunc ad propositum redeamus, cœptoque insistamus, ostendentes quòd magnitudine nulla trium personarum aliā superat: quia nulla maior alijs, nec maius aliquid sunt duæ quam vna, nec tres quam duæ, nec maior Deus quam singuli horū, quia singulus horum perfectus est, nec est quo crescat illa perfectio.

Quod nulla personarum pars est in trinitate.

NEC est aliqua triū personarū pars Dei, vel diuinæ essentiæ, quia singula harum verus & plenus Deus est, & tota & plena diuina essentia est, & ideo nulla istarū in trinitate pars est. Vnde Aug. in lib. 4. contra Maximinum hæreticū sic ait, Putas Deū patrem cum filio & spiritu sancto, vnum Deum esse nō posse. Times enim ne pater sit pars vnius Dei, qui constet ex tribus. Noli hoc timere: nulla enim fit partiū in deitatis vnitate diuisio: vnus est Deus pater, & filius, & spiritus sanctus, idest ipsa trinitas vnus est Deus. Ergo, inquis, Deus pater est pars Dei, absit. Tres enim personæ sunt pater, & filius, & spiritus sanctus: & hi tres, quia vnius substantiæ sunt, vnum sunt, & summe vnum sunt, vbi nulla naturarum, nulla est diuersitas voluntatum. Si enim natura vnū essent, & con-

Cap. 10

Ibidē multis interpositis.

& consensione vnum non essent, non summe vnũ essent. Si vero natura dispares essent, non summe vnum essent. Hi ergo tres, quia vnum sunt propter ineffabilem coniunctioné deitatis, qua ineffabiliter copulantur, vnus Deus est. Pars ergo trinitatis esse nõ potest, quicunque vnus est in tribus. In trinitate ergo quæ Deus est, & pater Deus est, & filius Deus est, & spiritus sanctus Deus est, & simul hi tres, vnus Deus. Nec huius trinitatis tertia pars est vnus, nec maius aliquid duo quã vnus est ibi: nec maius aliqd sunt omnes quam singuli: quia spiritalis, non corporalis est magnitudo. Qui potest capere, capiat: qui autem non potest, credat, & oret vt quod credit, intelligat. Verum est enim quod per prophetam dicitur, Nisi credideritis, non intelligetis. His verbis aperte ostẽdit indifferentem magnitudinem trium personarum. Item in eodem capite, Tu nempe dixisti vnum Deũ non ex partibus esse compositum, & hoc de patre tantum vis intelligi. Ille, inquis, virtus est ingenita, simplex, & tamen in hac simplici virtute multa videris commemorare, cum dicis, Deus Deum genuit, bonus bonum genuit, sapiens sapientem, clemens clementem, potens potentẽ. Nunquid ergo bonitas, & sapientia, & clementia, & potentia partes sunt vnius virtutis, quã simplicem esse dixisti? Si dixeris, partes sunt, simplex ergo virtus ex partibus constat. Et simplex ista virtus, te definiente, vnus est Deus: ergo Deum ex partibus compositum esse dicis. Non dico, inquis, non sunt partes. Si ergo in vna persona patris, & illa inuenis quæ plura videntur, & partes nõ inueneris, quia vna virtus simplex est, quanto magis pater & filius & spiritus sanctus & propter indiuiduam deitatem vnus Deus est, & propter vniuscuiusque proprietatem tres personæ sunt, & propter singulorum perfectionem partes vnius Dei non sunt? Virtus est pater, virtus est filius, virtus est spiritus sanctus: Hoc verum dicis, sed quòd virtutem de virtute genitam, & virtutem de virtute procedentem non vis eandem habere naturam, hoc falsum dicis, hoc contra fidem rectam & catholicã dicis. His verbis aperte docetur, quod tres personæ illæ nõ sunt partes Dei, vel diuinæ essentiæ. Nullaque illarum trinitatis pars dicenda est, nec vna, maior est alijs.

Ibidẽ paucis interpositis.

Ma. 9

Esa. 7

Argumentatio Aug. contra hæreticu, qua ostẽdit patrem & filium & spiritum sanctum non esse partes i trinitate.

Cum dicimus tres personas esse vnam essentiam, nec vt genus de speciebus, nec vt speciem de indiuiduis prædicamus, quia non est essentia genus, & persona species, vel essentia species, & persona indiuiduum.

HIC adijciendum est, quod tanta est æqualitas trium personarum atque indifferens magnitudo, quod cum dicamus tres personas vnam essentiam vel substantiam, neque vt genus de speciebus, neque vt speciem de indiuiduis prædicamus. Non. n. essentia diuina genus est, & tres psonæ species: vel essentia diuina species, & tres

Prius probat quod non aliud dicitur, vt genus de

& tres personæ indiuidua. Quod August. rationibus probabilibus, atque irrefragabilibus aperte demonitrat in lib. 7. de Trin. dicens, Si essentia genus est, species autem persona (vt nonnulli sentiunt) oportet appellari tres substantias, vt appellantur tres personæ. Sicut cum sit animal genus, & equus species, appellantur tres equi, idemque tria animalia. Non enim ibi species pluraliter dicitur, & genus singulariter, vt si diceretur, tres equi sunt vnum animal: sed sicut tres equi speciali nomine, ita tria animalia nomine generali dicuntur. Cum ergo tres personas vnam fateamur esse essentiam, non tres esse essentias, cum tres equi tria animalia dicantur, non vnum: patet nomine essentiæ non significari genus, nec nomine personæ speciem. speciebus. Cap. 6.

Hic probat quòd non dicitur, vt species de indiuiduis.

SI vero dicunt nomine personę non speciem significari, sed aliquid singulare, atque indiuiduum, & nomine essentiæ speciem intelligi, vt persona non dicatur sicut homo, sed quomodo dicitur hic homo, velut Abraham, Isaac, Iacob, vel quis alius, qui etiam digito præsens demonstrari possit: sic quoque illos eadem ratio confutabit. Sicut enim dicuntur Abraham, Isaac, Iacob tria indiuidua: ita tres homines, & tria animalia. Cur ergo pater, & filius, & spiritus sanctus, si secundum genus, & speciem, & indiuiduum ista disserimus, non ita dicuntur tres essentiæ, vt tres personæ? Lib. & ca. eisdem.

Alio modo probat idem.

ALIO quoque modo idem probat Augustinus, scilicet quòd essentia diuina non est genus, nec personæ species: vt essentia non est species, nec personæ indiuidua. Vna, inquit, essentia non habet species, sicut vnum animal non habet species. Pater ergo, & filius, & spiritus sanctus non sunt tres species vnius essentiæ: diuina ergo essentia genus non est. Sed nec species est essentia diuina, & personæ indiuidua, sicut homo species est, indiuidua autem Abraham, Isaac, & Iacob. Si enim essentia species est, vt homo, sicut non dicitur vnus homo esse Abraham, Isaac, & Iacob, ita non dicitur vna essentia esse tres personæ. Non itaque secundum genus, & species ista dicimus. Lib. & ca. eisdem.

Nec secundum materialem causam dicuntur tres personæ vna essentia.

NOTANDVM etiam quòd essentia diuina non est materia trium personarum, vt August. in eodem libro docet, tanquam secundum communem eandemque materiam tres personæ dicantur esse vna essentia, sicut ex eodem auro si fierent tres statuæ, diceremus tres statuas vnum aurum. Non autem sic trinitaté, idest, tres personas dicemus vnam essentiam, & Deum vnum, tanquam Idem. Cap. 6.

ex vna materia tria quædam subsistant. In statuis enim æqualibus plus auri est tres simul, quàm singulæ, & minus auri est vna, quam duæ. In illa vero essentia trinitatis nullo modo est ita. Non ergo secundum materialem causam tres personas vnam dicimus esse substantiam, vel essentiam, sicut tres statuæ dicuntur vnum aurum.

Nec ita dicuntur tres personæ vna essentia, vt tres homines vna natura, vel vnius naturæ.

Lib. & ca. eisdem.

HIS quoque addendum est, quòd tres personas nō ita dicimus esse vnam essentiam, vt Augustinus in eodem ait, vel vnius essentiæ, sicut dicimus aliquos tres homines eiusdem sexus, & eiusdem temperationis corporis, eiusdemque animi, vnam esse naturam, vel vnius naturæ. Nam in his rebus non tantum est vnus homo, quantum tres homines simul, & plus aliquid sunt homines duo, quam vnus homo, sicut in statuis esse diximus: at in Deo non est ita. Non enim maior essentia est pater, & filius simul, quàm solus pater, vel solus filius: sed tres simul illæ personæ æquales sunt singulis. Ex præmissis patet quòd tres personæ dicuntur diuina essentia, nec secundum materialem causam, vt tres statuæ vnum aurum, nec secundum complexionis similitudinem, vt tres homines vnius naturæ, nec vt gen⁹ prædicatur de speciebus, vel vt species de indiuiduis, idest, continens de contentis, maius de minoribus.

Quæ videntur aduersari prędictis.

Lib. 3. de orthodoxa fi. ca. 6. in princ. capitis.

HIS autem videtur aduersari, quæ quidam sacræ scripturæ tractatores catholici in suis scriptis tradiderunt. In quibus significari videatur, quòd essentia diuina sit quiddam commune, & vniuersale velut species: tres vero personæ sint tria particularia, tria indiuidua numero differentia. Vnde Io. Damas. inter Doctores Græcorum maximus in libro quem de trinitate scripsit, quem & papa Eugenius transferri fecit, ait: Communia, & vniuersalia prædicantur de subiectis sibijpsis particularibus. Commune ergo substantia est, particulare vero hypostasis: idest persona. Particulare autem dicitur, non quod partem naturæ habet: sed particulare numero, vt atomus, idest indiuiduum. Numero enim non natura differre videntur hypostases. Item in eodem, Substantia significat communem, & circumplectiuam speciem homoideon, idest similium speciei, hypostaseon, idest, personarum, vtputa Deus, homo, hypostasis autem indiuiduum demonstrat, idest, patrem, filium, & spiritum sanctum. Petrum, Paulum, & huiusmodi. Ecce aperte dicit substātiam esse vniuersale, hypostasim vero particulare, & quod Deus est species vt homo; & quòd pater, & filius, & spiritus sanctus sunt indiuidua, sicut Petrus, & Paulus, eo quòd numero differunt, quæ præmissæ sententiæ August. penitus contradicere videntur. Quid ergo dicimus ad hæc? Hoc vtique dicere possumus, atque debemus,

Lib. 3. c. 4.

Verba Augu. tenēda dicit.

quòd

quòd ea quæ Augustinus tradidit superius, sine omni hæsitatione tenenda sunt.

Quòd sane possunt intelligi, quę Iohannes dicit, & quomodo, ostendit.

HAEC autem, quæ hic dicuntur, licet in sermonis superficie aliquid a fide alienum resonare videantur, sane tamen intelligi queunt, piumque lectorem atque intellectorem plurimum efflagitant. In quorum explanatione mallem silens alios audire, quam loquendo maleuolis detrahendi occasionem præstare. Videtur tamen mihi ita posse accipi, cum ait. Substantia est commune, & hypostasis est particulare. Non ita hęc accipit cum de Deo dicuntur, vt accipiuntur in philosophica disciplina. Sed per similitudinem eorum, quæ a philosophis dicuntur, locutus est, vt sicut ibi commune, vel vniuersale dicitur, quod prædicatur de pluribus: particulare vero, vel indiuiduum, quod de vno solo; ita hæc, essentia diuina dicta est vniuersale, quia de omnibus personis simul, & de singulis separatim dicitur. Particulare vero singula quælibet personarum: quia nec de alijs communiter, nec de aliqua aliarum singulariter prædicatur. Propter similitudinem ergo prædicationis, substantiã Dei dixit vniuersale, & personas particularia, vel indiuidua. propter hoc idem eandem diuinam essentiam dixit esse speciem communem, & circumplectiuam similium specie personarum, quia sicut hęc species homo, de suis prædicatur indiuiduis, velut de Petro, & Paulo, & alijs, nec ista specie differunt, sed couenunt per omnia; ita Deus de tribus prædicatur personis, quæ in diuinitate non differunt, sed per omnia conueniunt. Hãc ergo similitudinem inter res sempiternas, & res temporales perpendens Iohannes, vniuersalitatis, & particularitatis nomina, quæ rebus temporalibus proprie cõueniunt, ad res æternas transtulit: Aug. vero maiorem videns dissimilitudinem, quàm similitudinem inter res prædictas, ab excellentia trinitatis prædicta nomina remouit.

Ex quo intellectu dixerit, quod substantia Dei sit species, vel vniuersale, & indiuidua.

Ex quo sensu dixerit personas differre numero.

QVOD autem Iohannes dicit hypostases differre numero, non natura. In eo quòd non differre natura ait, verissime, & sine scrupulo loquitur. Quòd vero dicit differre numero, cauendum est quomodo intelligatur. Diuersis enim modis dicuntur aliqua differre numero.

Quibus modis dicantur differre numero, & secundum quem modum possit conuenire personis.

DICVNTVR enim aliqua differre numero, quando ita differunt, vt hoc non sit illud, nec aliquid quod illud est, vel in ipso est; qualiter differunt Socrates, & Plato, & huiusmodi, quæ apud Philosophos dicuntur indiuidua, vel particularia; iuxta quem mo-

 dum

dum non possunt dici tres personę differre numero. Dicuntur quoque differre numero, quæ in enumeratione: siue computatione non sibi adiunguntur, sed a se inuicem discernuntur, vt cum de aliquibus rebus loquentes dicimus, vna, duæ, tres; & secundum hunc modum forte dixit Iohannes hypostases, idest, personas differre numero. Possumus enim dicere, pater est vnus, & pater, & filius sunt duo, & pater, & filius, & spiritus sanctus sunt tres. Et item, Hæc persona est vna, & hæc, & illa sunt duæ, & hæc, & illa, & alia sunt tres. Conuenientius tamen tres illæ personæ proprietatibus tantum distingui dicuntur: de quarum distinctione secundum proprietates in sequenti tractabitur. Nunc vero ad incœptum redeamus, quæ dicta sunt repetentes, vt sæpius versando familiarius innotescant. Dist. 26.

Quòd vna persona non est maior alia, nec tres simul quàm vna, & hoc, ratione ostendit catholica.

In plogo. SCIENDVM est ergo tantam æqualitatem esse in trinitate, vt ait Aug. in 8. lib. de Trini. vt non solum pater non sit maior quam filius, sed nec pater, & filius simul maius aliquid sunt quàm spiritus sanctus, aut quælibet persona minus aliquid sit quàm ipsa trinitas. Quòd autem ita sit, aliquo modo si fieri potest, demonstrandum est, quantum ergo creator ipse adiuuat, attendamus. Inquit Augustinus, in eodem, quomodo in hac trinitate duæ, vel tres personæ non sunt maius aliquid, quàm vna earum. Cap. 1

Ratione vtitur subtilissima ad ostendendum, quòd ita sit.

QVOD ibi magnum dicitur, aliunde magnum non est, quàm eo quo vere est: quia ibi magnitudo ipsa veritas est, & veritas essentia: non ergo ibi maius est, quod verius non est. Non autem verius est pater, & filius simul, quam pater solus, vel filius. Non ergo maius est aliquid vterque simul, quam singulus eorum. Et quia æque vere est etiam spiritus sanctus: ideo pater, & filius simul non sunt aliquid maius quàm ipse, quia nec verius sunt. Item in essentia veritatis hoc est verũ esse, qđ est esse: & hoc est esse, quod est magnũesse. Hoc est ergo magnũ esse qđ verũ esse. Quod igitur ibi æque verum est, & æq; magnũ est. Qđ ergo ibi plus veritatis non habet, plus nõ hẽt magnitudinis. Plus aũt veritatis nõ habet, ꝙ verius nõ est. Nõ est autem verius vna persona quàm alia, vel duæ quam vna, vel tres simul quàm singula. Non ergo plus veritatis habet vna quàm alia: vel duæ q̃ vna, vel tres simul q̃ singula. Sic ergo & ipsa trinitas non est maius aliquid, quàm vnaquæque ibi persona, sed tam magnum quàm singula. Non enim ibi maior est, quæ verior non est, vbi ipsa veritas est magnitudo. Ecce modo conuenienti, & ratione catholica ostensum est quomodo indifferẽs sit magnitudo trium personarum, Lib. & ca. eisdem.

rum, quia nec vna maior est alia, nec duæ maius aliquid quàm vna, nec tres simul maius aliquid quam singula.

Quòd Deus non est dicendus triplex, sed trinus.

PRAETEREA cum Deus dicatur trinus, non tamen debet dici triplex. Ibi enim non est triplicitas, vbi summa est vnitas, & indifferens æqualitas: vnde Aug. in lib. 6. de Tri. ait, Non quoniã Deus trinitas est, ideo triplex putandus est, alioquin minor esset pater solus, vel filius solus, quàm simul pater, & filius. Cum itaque tantus est pater solus, vel solus filius, vel solus spiritus sanctus, quantus est simul pater, & filius, & spiritus sanctus, nullo modo triplex dicẽdus est Deus. Non enim pater cum filio, & spiritu sancto maior Deus est quam singuli eorum, quia non est, quo crescat illa perfectio. Perfectus autem est & pater, & filius, & spiritus sanctus, & perfectus dicitur Deus singulus eorum. Et ideo trinitas, potius quã triplex dici debet. Cap. 9. Ca. 8. eiusdem lib.

Quod non est ita in rebus corporeis, vt in trinitate.

IN rebus corporeis non tantum est vna, quantum tres simul, & plus sunt duæ, quàm vna res. In trinitate vero summa, tantum est vna persona, quantum tres simul, & tantum sunt duę, quantũ vna, & in se infinitæ sunt, quia non est finis magnitudinis earum. Ac per hoc aperitur quod superius dictum est, quomodo singula sunt in singulis, & omnia in singulis, & singula in omnibus, & omnia in omnibus, & vnum in omnibus est, & vnum omnia. Ecce iam ostendimus sufficienter, qualiter in trinitate aliqua persona aliam non superet magnitudine. Cap. 10. eiusdẽ lib.

De proprietatibus, & conditionibus quodammodo essentialibus, & quodãmodo personalibus trinitatis, & vnitatis.

DISTINCTIO XIX.

Nunc postquam æternitatem trium personarum, &c.

Expos. 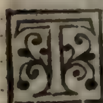ERMINATIS duabus partibus, in quib⁹ Magister egit de his, quę pertinent ad essentię vnitatẽ, & personarũ pluralitatem sigillatim: hic incipit tertia pars, in qua determinat personarum æqualitatem, quæ simul recipit pluralitatem, & vnitatem. Et hęc pars habet tres partes principales. In prima proponit, in quibus cõsistit æqualitas. In secunda probat specialiter. ibi. Nunc igitur superest ostendere, &c. In tertia, quia in probando propositiones dubias dixerat in quib⁹ dictio exclusiua generat ambiguitatem: ideo determinat qualiter dictiones exclusiuæ accipiuntur in diuinis, inf. dist. 21. Hic oritur quæstio trahens originem ex prædictis. Prima pars principalis, in qua proponit ea, in quibus æqualitas consistit, habet duas partes. In prima parte proponit, ꝙ consistit in his tribus de æternitate, magnitudine, & ptãte. In scđa ne crederent hæc tria diuersa, ostdit, ꝙ hæc sunt idẽ in Deo. ibi. Cũque enumerarent ista quasi diuersa, &c. Similiter scđa pars principalis, in qua probat æqualitatẽ, diuidit i duas. Supposito. n. ꝙ in diuinis sit ęqualitas quantũ ad æternitatẽ, ostẽdit primo æqualitatẽ quantũ ad magnitudinẽ: scđo quantũ ad ptãtem. inf. dist. 20. Nunc ostdere restat quomodo Diuisio

aliqua,&c. Prima iterum pars habet duas. In prima probat æqualitatẽ magnitudinis p essentię vnitatẽ. Scdo pbat æqualitatẽ, excludẽdo inæqualitatẽ. ibi, sed iã nunc ad ppositum redeamus. Prima pars, in qua pbat psonarum æqualitatẽ quantũ ad magnitudinem habet duas. In prima pbat p essentiæ indiuisionẽ, siue vnitatem. In scda p illã candem ostendit esse in personis circumincessionẽ. ibi. Et ide est, q pater dr esse in filio. Nũc postq̃. In parte ista sunt dubitatiões circa literã. Et primo dubitat de situ

Dub. 1 huius partis. cum n. vnitas in substãtia faciat identitatẽ, vnitas in quantitate æqualitatẽ, vnitas in qualitate similitudinem, pari rõne vr, q deberet determinare de identitate, & similitudine, quia si de his non determinat vr, q nec de æqualitate deberet facere speciale tractatum. Rñ. Dicen

Respon. dum, q ostensa pfecta ęqualitatẽ, ostẽditur, q oĩmoda sit in natura identitas, & similitudo: & ideo determinata æqualitate, non est opportunũ de alijs determinare, sed magis de æqualitate determinat pp hereses extirpandas Arrianorũ maxime, qui posuerunt inæqualitatem in diuinis: & ideo difficilior, & vtilior circa hoc versatur disputatio.

Coæternitatẽ trium personarũ.

Dub. 2 Videt male dicere, q coæqualitas consistat in æternitate, quia ipse diuidit coæternitatẽ cõtra æqualitatem: ergo si ab ea distinguit, & quantũ ad æternitatẽ non attendit æqualitas.

Respon. Rñ. Dicendũ, q æqualitas pfecta in his tribus consistit, & Magister cõdiuidit æqualitatẽ cõtra coæternitatẽ. quantũ ad alia duo mẽbra, s. magnitudinem, & potentiam.

Non alio magnus &c.

Dub. 3. Vr pari rõne, cũ alio sit De⁹, alio pr quo alio sit De⁹, alio magn⁹. Si dicas q quãtitas trãsit in substãtiã: relatio nõ. Obijcit, q illud nõ soluit: Aug. n. loquit de formali pdicatione, & cõstat q formaliter loquẽdo, q sicut ista est

7. de Tri. Cap. 1.

Respon. 2 falsa. De⁹ est magnus deitatẽ, vel De⁹ est De⁹ magnitudine, sic & ista, pater est magn⁹. Rñ. Dicẽdũ q quis sm rõnẽ loquẽdi, vel intelligẽdi a pte nrã magnitudo in diuinis dicat p modũ q̃titatis, & deitas p modũ substãtię, tñ a pte rei nulla est oĩmoda dñia. Nihil. n. de magnitudine dr, qd nõ dicat de substãtia. In resolutione aũt paternitatis nõ est ita. Aliquid. n. pdicat de paternitate, quod non potest dici de essentia, sicut distinguere, & disiungui.

In gñatiõe, & gñationẽ anni tui.

Dub. 4. 3 Vr male dicere, quia in æternitate nulla cadit variatio, ergo cũ ann⁹ variationẽ habeat, nõ debet transferri ibi. Itẽ in illã æternitate est oĩmoda simplicitas, & impartialitas, ergo nõ deberet pluraliter dici annos. Rñ. Di

Respon. cendũ, q iuxta modũ nræ infirmitatis & intelligimus diuinã trinitatẽ, vel ęternitatẽ, & noĩamus, q̃ annus dicit cõpletã tpis reuolutionẽ sm decursum solis in zodiaco. & regressum ad idẽ punctũ, & diuina ęternitas pfecta est, & durationes cęteras circũplectens: ideo ad ipsam trãstulit scriptura nomẽ anni. Rursus, q a intermi nata & a pte ante, & a pte post, ideo nõ annũ dicit quasi terminũ habeat, nec gñatiõnẽ singulariter, sed pluraliter annos, & gñationes similiter. Ratione ergo perfectionis, & interminationis trãsfertur, nõ rõne variationis.

Est generatio generationum.

Dub. 5. 4 Vr falsum dicere, & innuere, q in gñatione sctõrum sint anni Dei ęternitas, quia duratio sctõrũ est finita a pte ante. sed ęternitas Dei est infinita a pte ante et post, ergo sancti nõ sunt in illa. Item quo essendi in, est gñatio sctõrum in illa? Sicut mẽsura nõ: q æ Dei æternitas solius Dei est mẽsura. Si sicut causa i effectu, sed hoc mõ est

Respon. in cęteris creaturis. Rñ. Dicẽdũ, illud verbũ nõ est dictũ p cõmẽsurationẽ, neq; p ęqualitatẽ, sed p cõcomitantiã, & cõformitatẽ. Quia. n. gñatio sctõrũ a pte post durat in infinitũ durat etiã sine variatione: ideo illã summã æternitatẽ in ęternũ comitat, & ei expresse cõformat, & ideo sic exponit illud ps. beatus Aug. In gñatione, & gñatione anni tui, siue in gñatione interminata, q̃ est gñatio sctı, sine sctã s illa gñatio. & q a i ppetuũ durat, & q a ex multis gñationib⁹ sunt collecti.

Pater

Pater dicit esse in filio, & si &c.

Dub.6 Contra, quia si quicquid est ĩ Deo Deus est propter summã simplicitatem, ergo quicquid est in filio est fili⁹, ergo si pater est in filio, pater ẽ filius.

Respon. Respon. dicendum, quod non est simile, quia cum dicitur aliquid esse in Deo, hæc ꝓpositio in, aut dicit distinctionem essentialem, & sic non quicquid est in Deo est Deus, quia nos in Deo viuimus mouemur & sumus. Aut nullam dicit distinctionem, nisi secundum modum intelligendi, & hęc ponit omnimodã identitatem, & ideo sequitur, quod sit Deus quod est in Deo. Sed cum dicitur de persona hæc præpositio in, dicit distinctionẽ personalem, & vna persona de alia nõ prædicatur, & ideo patet, quod non est simile.

Nec exemplum aliquod rebus diuinis &c.

Dub. 7 Videtur falsum, quia imago est expressa similitudo, & vestigium est in omni creatura, ergo videtur, ꝙ exemplum sit in omnibus.

Respon. Resp. dicendũ, quod est exemplum exprimens perfecte consimiliter omnino, & tale nullum est in creaturis, quia imago & ceterę creaturæ, plus habent dissimilitudinis quam similitudinis, & est exemplum aliquomodo manuducẽs, & sic multa sunt, & ex multis colligitur vnum, nec tamen omnino perfectum.

Quod non intelligibile est homini &c.

Dub.8 Videtur falsum, qa anima nostra quodãmodo est omnia, & intellectus noster non tot intelligit quin plura

Respon. possit intelligere. Resp. dicendum, ꝙ est loqui de intellectu comprehendente, & sic non est verum, quod omnia intelligere possit, quia nec Deus, nec aliquid Dei est comprehensibile nobis, quia omnino infinitus. Et est loqui de intellectu apprehendente, & hoc dupliciter. Aut in ratione possibilitatis & suscipientis, & sic omne, ꝙ potest fieri, potest intelligere, qa possibile est ad intelligendum. Aut in ratione agentis, & quia non habet lumen tantæ potentiæ, quod possit sup omnia, scilicet præsentia & futura, qa multa sunt supra eius iudicium, sic non est omnium.

Nam si partem eiusdem qui genuit &c.

Videtur nõ sequi hoc, quia homo perfect⁹ generat filium perfectum, & tamen non dat ei nisi partem. Resp. dicendum, quod est perfectio simpliciter, & perfectio in genere. Perfectio in genere bene compatitur secum dationem, & receptionem partis, quia in dante suppletur per restaurationẽ, in accipiente per augmentum, & addictionem. Sed perfectio simpliciter nõ patitur secum restaurationem, nec additionem, & quoniam in Deo perfectio est simpliciter, ideo si daret partem, in dante remaneret defectus, similiter & in accipiente. Dub. 9 Respon.

Non per duplicem conuenientiam &c.

Contra, aut tangit modos essendi, aut generandĩ. Nõ essendi, quia multo plures sunt quam isti. Non generandi, & ita in vtroque modo est insufficiens. Respon. Aliqui dicunt, ꝙ Hila. assignat hos modos generationis, qui sunt in creaturis, vt excludat eos a filio. Sed non assignat nisi duos modos, quia non loquitur nisi de generatione viui, viuens autem generabile diuiditur in vegetabile, & sensibile, & secũdum illud duplex genus, duplex est modus generandi, quẽ tangit Hilarius. Nam animalia generantur per coniunctionem maris, & fœminæ, & plantæ per insertum, & primum tangit cum dicitur. Non per duplicem conuenientium generationẽ, quia masculus, & fœmina sunt duplicis generis quantum ad sexum, & tamen conuenientes sunt quantum ad formam, & materiam. Secundum modum tangit cum dicit. Nec per insitiuam capacioris substantiæ naturam, sed per &c. sicut surculus inseritur arbori, sed per naturæ vnitã similitudinem. i. similitudinem non in natura differentem. Aliter potest dici, qđ Dub.10 Respon.

20 Hila. non loquitur de modo generandi, sed loquitur quomodo pater sit in filio, & excludit modū essendi in, quo creatura dicitur esse i creatura secundum modum vsitatum, ad quem modum concurrit duplex conditio creaturarum. Prima est quo ad naturam diuersitas. Secunda est continentis capacitas: & has excludit ab illo modo existendi, qui est in diuinis per illa duo quæ dicit, quod filius est in patre non per coniunctionem duorum generum. neque per insitiuā capaci substantiæ naturam, hoc patet per literā Hila. quoniam immediate subiungit in originali, & Magister obmittit. Quia inquit Hyla. per corporalem necessitatem exteriora fieri his quib[9] continentur interiora non possunt. Vult, qđ illud est impossibile in creaturis corporalibus, quod mutuo sint in seipsis, sicut pater est in filio. Quia propter corporalem necessitatē & imperfectionem interiora non possunt fieri exteriora his quibus cōtinētur: vt si aqua est in vase, dū est intus, nō potest fieri extra, & ita non continetur vas, vt vas sit in aqua.

Dum naturam Dei non degenerat natiuitas.

Dub. 9 Quæritur quid hoc sit dicere, quia non tantum in Deo, sed in creaturis

Respon. pluribus non degenerat. Respon. dicendum, quod degenerare est extra genus generantis exire. Exire autem extra genus generantis hoc est, aut quantum ad formam communem, & naturam, & sic est degeneratio ī ęquiuocis, sicut equ[9] ex asina generat burdonem. & asinus ex equa mulum, vnde mulus degenerat. Aliomodo degenerare est, proprietates generantis relinquere retenta natura, sicut filius qui generatur ex patre nobili, & pulchro, est rusticus & turpis. Tertio est degenerare, naturam generantis relinquere, non per dissimilitudinem, sed p diuersitatem, & hoc modo omnis natiuitas creata degenerat, quia in omni creatura generans est aliud a generante, & in sola diuina generatio ne degeneratio non est, quia nihil nascitur nouū, nihil additur assumpto: & ideo generans a generante in substantia non separatur, & ideo sola illa generatio est nobilissima &c.

Art. 8 AD intelligentiam huius partis quæruntur quatuor. Primo quæritur, vtrum in diuinis sit ponere æqualitatem. Secundo dato quod sit, vtrum sit ibi summa ęqualitas. Tertio, vtrum in diuinis sit æqualitas cum conuersione. Quarto, vtrum sit ibi æqualitas cum circumincessione.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Cum in diuinis virtutis quantitas reperiatur, ponenda est ibi æqualitas.

QVOD sit ibi ęqualitas ostenditur primo per illud, quod dicitur i symbolo, Totę tres personæ coęternæ sibi sunt, & coæquales. Item, hoc ipsum ostenditur ratione sic. Omnis multitudo reducitur ad vnitatē, ergo omnis inæqualitas ad æqualitatem, sed vnitas a qua est omnis multitudo, est vnitas increata, ergo & æqualitas ad quam reducitur omnis inæqualitas est ęqualitas increata, ergo, &c. Item, omne, quod perfectionis est, transferēdum est ad diuina, sed æqualitas est perfectionis in creatura, & ergo &c. Item vnum in substantia facit identitatem, vnum in quantitate ęqualitatem, vnū in qualitate facit similitudinem, sed in diuinis non tantum est vnitas in substantia, sed etiā in quantitate, alioquin non esset ibi perfecta vnitas, ergo non tantum est ibi identitas substantiæ, sed & æqualitas. Contra: vbi æqualitas ibi diuisibilitas, quia simplex simplici non æquatur, sed in diuinis non est ponere diuisibilitatē, ergo nec æqualitatē. Itē, vbi æqualitas ibi quātitas, quia proprium est quantitatis secundum eam æquale, vel inæquale dici, sed in diuinis non est ponere quantitatem: quia secundū Aug. Deus

Fundamenta.

5. Metha. cap. 16

A d opp.

Deus magnus sine quantitate, ergo &c. Item. Vbi æqualitas, ibi finitas, quia ibi est commensuratio, ergo vbi est mensura, ibi est finitas, sed in diuinis est infinitas, ergo &c. Item. Vbi æqualitas, ibi diuersitas, quoniam nihil est sibi æquale, sed in diuinis est omnimoda vnitas, ergo nō ē ibi ęqualitas.

RESP. dicendum, quod æqualitas ponitur in diuinis secundum, sicut dicitur in symbolo, et dicit August.

Athanasii

12 AD hoc intelligendum, notandum, quod æquale, & inæquale est propria passio consequēs quantitatem. Quātitas autem dicitur dupliciter, proprie, s. quantitas molis & translatiue quantitas virtutis: & quia illa est propria passio quantitatis, ęqualitas consequitur vtranque quantitatem, ergo vbi est ponere quantitatem virtutis, ibi est ponere æqualitatem vel inæqualitatem. Hæc autem quantitas virtutis ponitur in spiritualibus, & summe reperitur in diuinis, quia hæc quātitas non repugnat simplicitati, sed consonat, similiter nec æqualitas cōsequēs istam quantitatē. Et quia altera pars contradictionis completior attribuēda est Deo, & æqualitas præit inæqualitatem, ideo ponenda est æqualitas in diuinis, & concedendæ sunt rationes ad hoc.

Illud idē tenet D. Thom. 1. part. q. 42. art. 1

13 AD illud, ergo, quod obiicitur in contrarium, quod vbi æqualitas, ibi diuisibilitas, dicendum, quod verum est de æqualitate quæ cōsequitur quātitatem molis. AD illud, quod secun-

14 do obiicitur, vbi æqualitas ibi quantitas, dicendum, quod verum est secūdum genus, vel s'm speciē, & quamuis nomē quātitatis nō transferatur, trāsfertur tamen nomen speciei, vt magnitudo. AD illud, quod obiicitur, vbi æqualitas, ibi finitas, dicēdum, quod

15 æqualitas in creaturis duo importat, scilicet cōterminationem, & excessus priuationem. Primum est incompletionis ratione limitationis. Secundum perfectionis, ideo transfertur ratione secundi, non primi. Posset tamen dici, quod infinitum, quod est incomprehensibile, secundum veritatē ab infinito est comprehensibile, & ideo commensurabile infinito, & ex hoc non sequitur, est commensurabile infinito, ergo finitum, imo magis

16 infinitum, & est ibi quid & simpliciter. AD illud, quod obiicitur, vbi æqualitas, ibi diuersitas, dicendum quod est diuersitas suppositorum, & diuersitas formæ. Ad æqualitatem & similitudinem, requiritur diuersitas suppositorum, non autem formæ diuersitas, sed vnitas. Quod autem consequitur in inferioribus ad diuersitatem suppositorum, numeratio formę vel quātitatis hoc est imperfectionis, & ideo totum, quod est perfectionis transfertur in Deum. Non tamen est in suppositis (proprie loquendo) diuersitas, sed distinctio.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Cū in personis diuinis reperiatur æternitatis, potētię, & magnitudinis quantitas summa, etiam summa æqualitas ibidem ponenda est.

VTRVM in diuinis sit summa æqualitas. Et qđ sic videtur hoc modo sicut dicitur ab Au. in lib. de fide ad Petrū. Non dicitur aliquis maior alio, nisi aut qa præcedit ætate, aut qa excedit magnitudine, aut quia superat potestate, sed nihil horū est in diuinis, vt probat Aug. & Magister, ergo nihil est ibi inæqualitatis, ergo est ibi summa æqualitas. Itē, nō pōt maior æqualitas excogitari, quā vbi vnū æquat vni, & vnum pluribus, & vnū oībus. Sed in diuinis tantus est filius quantus est pater, & tantus filius quantus pater & s. s. & tantus etiā filius quantus omnes tres, ergo &c. Item, vnitas in quantitate (sicut dictum est) facit æqualitatem, ergo vbi summa vnitas, ibi summa ęqualitas, sed hoc est in diuinis, ergo &c. Item, status non est nisi in summo, sed status est ī illa ęqualitate per reductionem omnium ad ipsam, ergo &c. Contra. August. in li. lxxxiij. q. si omnia essent æqualiá, nō essent omnia, ergo omnimoda æqualitas

Fundamenta.

6. de trin. ca. 4. & li. 8. cap. 1.

5. met. ca. de simili.

Ad opp.

litas tollit perfectionem in diuinis. Si ergo nihil est ponendum in Deo, quod repugnet perfectioni in diuinis, non est ibi omnimoda æqualitas. Item, maior est æqualitas quæ attenditur secundum quantitatem continuam, & discretam, quam secundum continuam tantum, sed in diuinis non est æqualitas secundum quantitatem discretã, quia ibi est trinitas, & ita imparilitas, ergo in diuinis non est omnimoda æqualitas. Itẽ, maior est æqualitas quæ attenditur secundum potẽtiam, & sapientiam, & bonitatem, quam quæ secundum sapientiam, & potentiam tantum. sed in diuinis non est æqualitas secundum bonitatem, ergo nõ est ibi summa æqualitas. Probatio minoris. bonum est diffusiuum sui, sed magis diffundit se filius quam S.S. quia producit sibi æqualem, & etiam pater quam filius, ergo &c. Quæritur ergo, quare Aug. non ostendit æqualitatem in sapientia, & bonitate, & iterum quare nõ ex parte loci, sicut magnitudinis, & etiam aliarum differentiarũ quantitatis, quod cum non faciat, non videtur assignare omnimodam æqualitatẽ, sed solũ in parte, aut si omnimodam ostendit, insufficienter procedit.

De fide ad ... n. Cap. ...

17 RESP. dicendum, quod in diuinis est summa æqualitas, & summa et assignatur ab August. quoniam sufficienter ostenditur remotio omnis inæqualitatis per illa tria, quæ sunt æternitas, & magnitudo & potentia. Horum trium distinctio, & sufficientia ab aliquibus accipitur sic. Quia enim in diuinis non est extensio molis, nec aggregatio multitudinis, ideo non est ibi quantitas continua extensiua, nec discreta, sed loco eius est quantitas virtutis, quæ tangitur per hoc membrũ, quod est potentia. Quia vero Deus suo ambitu complectitur omnem durationem, ideo est ibi quantitas æternitatis correspõdens tempori. Quia vero ambitu suæ immensitatis complectitur locum omnem & locatum, ideo est ibi quantitas magnitudinis correspondens loco. Et sic patet, quod cum non sit aliam quantitatem accipere ibi, quod sufficiẽter in illis ostenditur æqualitas & consistit. Sed hæc distinctio non est conueniens, tũ quia nõ est in Deo nisi quantitas virtutis; & ita non deberet ibi esse nisi vnum membrũ, nec debet illa distingui contra alias, tum etiam, quia magnitudo in diuinis nõ tantũ attenditur quantum ad ambitum localitatis, sed etiã quantum ad intensionem bonitatis. Vnde dicitur in vi. lib. de trin. quod in spiritualibus idem est maius & melius, & propter hoc quantitas virtutis non tantum attenditur in operatione, sed etiam vt res considerata in omnimoda absolutione. Ideo possumus aliter horum trium distinctionem & sufficientiã assignare. in omnĩ enim quod est, conuenit hanc triplicem considerationem habere. Potest enim aliquid considerari in comparatione ad suã originem, siue a parte ante. & sic vnum maius est altero, quando origo eius est prior, et contra hoc est æqualitas æternitatis. Potest iterum considerari in se, & sic dicitur vnum altero maius, quia maioris extensionis, vel quia maioris valoris. Contra hanc est in Deo æqualitas magnitudinis, vt hæc æqualitas non tantum dicatur per comparationem ad localitatem, sed etiam ad sapientiã & bonitatem, & ad omne, quod facit alterũ altero dici maius, quia melius. Vnde Aug. & Magister in hac distinctione probant æqualitatem magnitudinis, per æqualitatem virtutis, siue in virtute. Potest etiam tertio considerari per cõparationem ad effectũ, & sic dicitur maius, quia potentius. Et contra hoc est æqualitas potentiæ. Quoniam ergo ratio æqualitatis nõ contingit pluribus modis considerari, si æqualitas est in istis, summa est: & cum ostenditur in istis, summa ostenditur, & perfecta inductione proceditur, & sic patet, quod vltimo quærebat.

Cap. (right margin, beside "Vnde dicitur in vi. lib. de trin.")

18 (right margin, beside "test iterum considerari in se")

AD illud, quod obiicitur primo, quod æqualitas repugnat perfectioni, dicendum, quod verum est perfectioni vniuersi, quæ aggregata est ex diuersitate, non sic est in Deo. AD illud, quod obiicitur, quod maior est æqualitas secundum vtranque quantitatem &c. dicendum, quod summa æqualitas non est in quantitate contĩ-

qua

qua nec discreta, quia ibi vnum non æquatur pluribus, sed hęc est perfectissima æqualitas, ideo solum secundum quantitatem virtutis attenditur.

69 AD illud, quod obiicitur de bonitate, quia diffusiuum &c. dicendum, quod emanatio personę non attenditur secundum rationem bonitatis essentię, sed magis fœcunditatis personæ, vel in persona, & ideo nō sequitur, quod si f.s. non producit, quod propter hoc habeat minus de bonitate. Vnde notandum, quod duplex est diffusio s. in-
20 tra vel extra. Diffusio intra, est quando persona procedit a persona vnitate naturę, & hæc non est proprie diffusio: & hoc non consequitur bonum quia bonum, sed bonū in hypostasi, quę aliam producere nata est: & ideo secundum hanc diffusionem non dicitur vna persona altera melior. Est alia diffusio extra quæ attenditur in productione effectus, & secundū hanc rationem attenditur diffusio proprie & ratio boni, & quia in hac vna persona alteram non excedit, quia indiuisa sunt opera trinitatis, ideo hac nō est vna melior altera.

QVAESTIO III.

CONCLVSIO.

In diuinis reperitur æqualitas secundum conuersionem, cum reciprocatio sit de ratione æqualitatis.

Ad opp. Aug. 6. de tri. ca. 10. Diony. de diuin. no. cap. 9. 5. met. ca. de simili. Hila.

VTRVM in diuinis sit æqualitas cum conuersione. Et quod non videtur hoc modo Chrysost. super illud Hęb. 1. Qui cū sit splendor &c. Filius est æqualis pri, non pr̄ filio. Itē Hila. Imago si perfecte implet illud cuius est ipsa, coæquatur ei, non illud suæ imagini. Item Aug. in 1. lib. de doct. Christiana. In patre vnitas, in filio æqualitas, ergo videtur, quod pater nō sit æqualis filio, vt fili⁹ patri. Itē, Diony. In causis & causatis non recipimus reciprocationem, sed pater est principiū filii, ergo &c. Cōtra. Omne relatiuum ęquiparantię denominat extremum secundum modum consimilem, sed æqualitas est relatio æquiparantię, ergo similis reciprocatio. Itē, vnum in quantitate facit æqualitatē, sed sicut fili⁹ est vnum cum patre, ita pater vnum cum filio quantū ad substantiam, & quantitatem, ergo sicut filius est æqualis patri, ita pater filio, ergo est ibi reciprocatio. Item, æqualitas mutua, & reciproca, maior est quā non reciproca, ergo si in diuinis est summa æqualitas, pater &c. Item, omne quātum comparatum quanto, aut est maius, aut minus, aut æquale, sed pater est quantus virtute, & similiter filius, aut ergo pater est maior virtute filio, aut minor, aut æqualis.

De diuin. nom.

Fundamenta.

RESPON. dicendum, quod æqualitas est ibi non tantum quia diuina, sed etiam quia æqualitas: & cū æqualitas de sui ratione implicat reciprocationem inquantum æqualitas, & sm hoc credendū est, quod pater est æqualis filio, & filius patri. Et ad intelligentiam obiectorum notādum, quod dupliciter est loqui de æqualitate. 21
Aut prout dicit respectum æquiparantiæ, aut prout vltra respectū concernit actum coæquationis. Inquantū dicit respectum æquiparantiæ, sicut ostendunt rationes, necesse est, quod sit ibi reciprocatio, sed inquantū vlterius cōcernit actum coæquationis, sic dicit rationem imitationis, & sic non conuenit patri respectu filij, quia importat auctoritatem in patre. Vnde non dicitur pater coæquari filio, quia filiū non imitatur, nec perfecte, nec imperfecte. Et sic est simile, si dicitur hoc cum illo. Potest enim dupliciter intelligi. Aut prout dicit duorum cōiunctionem, & sic de necessitate attēditur sm cōuersionē; 22
si enim iste vadit cum illo, necesse est etiam, quod verū sit ecōuerso. Alio modo hoc cum illo dicit associationē, & ita quandam subauctoritatem in associante, & sic dicitur, quod miles vadit cū rege, e conuerso similiter intelligendum est cum æqualitate.

Hanc doctrinā sequitur. d. Tho. 1. par. q. 42. art. 1.

Et ex his patent auctoritates sanctorum quę loquuntur de æqualitate secundo modo, præter illam Dio. ad quam respondendum, quod non habet locum in proposito, quia Dio. loqui

tur proprie de causa, secundum quod causa dicitur illud ad cuius esse sequitur aliud, & ita differt per essentiam ab affectu: & hoc modo non cadit in Deo respectu personæ.

QVAESTIO IIII.

CONCLVSIO.

Inter personas diuinas est æqualitas secundum circũincessionem, quia habent cum distinctione, naturæ vnitatem.

Fundamenta.

TRVM in diuinis sit æqualitas cum circumincessione. Et quod sic ostẽditur primo auctoritate Domini, Ioã. 17. Ego in patre, & pater in me est. Item, Aug. de fide ad Petrum, Propter vnitatẽ naturæ totus pater est in filio & spiritus sanctus. Item, hoc ipsum ostẽditur ratione, quia in quocunque est substantia vel essentia patris, est pater, sed substãtia patris est in filio, ergo pater est in filio, eadem ratione est filius in patre. Item, omne cognitum est in cognoscente vel per veritatem, vel per similitudinẽ. Sed pater cognoscit filium quantũ ad Hypostasim & proprietatẽ, ergo filius est in patre, aut quantum ad veritatẽ, aut quantũ ad similitudinẽ veritatis. Nõ quantum ad similitudinẽ, quia tunc esset filius in patre sicut creatura, ergo quantũ ad veritatem, eadẽ rõne pater in filio, ergo circũincessio est ibi. Itẽ, oẽ quod est cõparatũ ad alterum, aut est in illo, aut extra illũ. Sed illum. Si ergo filius comparatur ad patrem, aut est in illo, aut extra. Si in eo, eadem ratione & pater in eo. Si extra eum, sed illa quorum vnũ est extra alterum differunt per substantiã, ergo pater & filius substãtialiter differunt. Item, maior est conuenientia in diuinis, quã sit generis ad species, vel totius ad partes: sed propter conuenientiam generis ad species, genus est in speciebus & ecõuerso, ergo multo fortius in diuinis, pater est in filio & econuerso. Contra, si pater est in filio, & econuerso, ergo pater est in patre. Sicut enim sequitur in prædicando, quod quicquid prędicatur in plus vel æque de aliquo, prædicatur de omni eo quod est sub eo, ergo similiter, si aliquid est in aliquo, necesse est, quod in eodem sit omne quod est in eo, ergo si filius est in patre, omne quod est in filio est in patre, sed pater est in filio, ergo pater est in patre. Item, quandocunque duo simplicia eiusdem generis simul sunt, ita quod vnum est in altero, nõ distinguuntur ab inuicem, sicut punctus est in puncto. Si ergo pater & filius sunt omnino simplices, si pater est in filio, & filius in patre, non videtur quod distinguantur. Item, si duę essentię diuinę essent, impossibile esset quod vna esset in alia, quia vna non posset illabi ali, quoniã vtraque esset æque spiritualis & summe spiritualis, ergo si duæ personæ sint ęque & summe spirituales, impossibile est, quod vna sit in altera, & ita videtur, quod Deus nõ possit esse in creatura quin ei illabatur. Si ergo persona est in persona, videtur omnino ei illabi. Itẽ, quæro quid significet hoc quod est esse in pr̃e, vtrum dicatur secundum substantiam, aut secundum relationẽ. Si secundum relationẽ, hoc est cõtra Aug. qui dicit in littera, quod propter vnitatẽ naturæ totus pater est in filio & spiritu sancto. Si secundum substantiã, quæ secundum substantiam dicuntur, conueniunt tribus, ergo hoc quod est esse in patre conuenit filio, & spiritui sancto, & patri, ergo pater est in patre, quod non cõceditur. Itẽ, cum dicitur pater est in filio; & filius in patre, aut importatur eadem habitudo, aut altera. Si eadem, cum filius sit in patre vt in principio, tunc similiter pater esset in filio vt in principio, quod simpliciter est absurdum. Si importatur altera habitudo, ergo sicut non est circũincessio, cum dicitur genus est in specie, & species in genere, similiter nec in proposito esset circũincessio. Itẽ, filius est de patre & apud patrem, & nõ conuertitur, ergo pari ratione videtur, quod nõ cõuertatur, quod si pater est in filio, quod filius sit in pr̃e. Item, ix. modi essendi sunt in creaturis. Primo modo, sicut pars in toto.

3. de ani. (margin note beside "tum est in cognoscente")

Ad opp. (margin note beside "filio & econuerso. Contra")

Secundo modo sicut totum in partibus. Tertio modo sicut species in genere. Quarto modo sicut genus in speciebus. Quinto modo sicut forma in materia. Sexto modo sicut rectum siue motum in regẽte. Septimo modo sicut res in suo fine. Octauo modo sicut contentum in cõtinente. Et nonum addit Boetius, sed sicut accidẽs in subiecto. Quæritur, ergo quo istorum sit pater in filio, & econuerso, & cum nullo illorum sit dare, videtur, quod nullo modo sit.

RESP. dicendum quia sicut auctoritates probant & rationes, in diuinis est summa & perfecta circũincessio. Et hic notatur circunincessio
24 qua dicitur, quod vnus est in alio & ecõuerso, & hoc proprie & perfecte in solo Deo est, quia in circũincessio in essendo ponit distinctionem simul, & vnitatẽ. Et quoniam in solo Deo est vnitas cũ distinctione, ita quod distinctio est inconfusa, & vnitas indistincta, hinc est, quod in solo Deo est circũincessio perfecta. Et patet ratio huius, quia ratio circũincessionis est perfecta vnitas essentiæ cum distinctione personarum, & quoniam hoc est propriũ solius Dei ideo & circũincessio talis, secundum quod dicit Hyla. & Magister inducit in litera.

AD illud ergo quod obijcitur, quod pater est in filio & filius in patre, ergo pater est in se, dicunt quidam, quod argumentum non valet, quia mutatur habitudo eius quod est in. Quia in vno dicit habitudinem principiati ad principium, in alia autẽ habitudinem principij ad principiatũ. Tamen, illud non oportet dicere, quia sicut iam patebit, in, nõ dicit diuersam habitudinẽ, nec tamen sequitur, immo est accidẽs ibi, eo quod notat distinctionem, sicut accidens est hic, Petrus est similis Paulo & Paulus Petro, ergo Petrus est similis Petro, ita & in proposito intelligendum. AD illud quod
25 obijcitur; simplicia simul existẽtia cõfunduntur in vnũ, dicendũ, quod illud verum est, quando simplicia habent distingui penes illud in quo sunt, sicut punctus & vnitas, ab eo in quo est. Sed quæ seipsis distinguuntur & in seipsis substantificantur, tunc quamuis sint simul, non cõfunduntur, & tales sunt Hypostases diuinæ. Et huius simile, quamuis perfecte non possit in creatura inueniri, tñ Diony. ponit exemplum in luminibus, quæ multa sunt in eodem aere inconfusa, & huius signum est, quia quando luminare aufertur, trahit lumẽ suũ, nihil de alijs conuellens, & ratio huius est, quia lumina in aere non distinguuntur penes id in quo. AD illud quod obijcitur, quod essentia non est in essentia nisi per illapsum &c. dicendũ, quod non est simile, quia vbi est essentiarum diuersitas, si vna est in altera, oportet quod vna sit aliquomodo materialis alteri, sed quando personæ differũt salua essentiæ vnitate, vna est in alia, quia essentia vnius est, essentia alterius, & ita sicut idẽ non illabitur sibi, ita nullus potest esse ibi illapsus. AD illud quod quæritur, quid significet hoc quod est esse in patre, dicendũ, quod sicut sancti innuunt, sicut æquale dicit respectum secundum vnitatẽ quantitatis, & simile secundum vnitatem qualitatis, similiter hoc quod est esse in patre, secundum vnitatem substantiæ: vnde sicut æquale simul importat substantiã cũ relatiõe, sicut patebit infra, ita & hoc quod esse in. & sicut quod est æqualis patri arctatur ad stãdũ pro alijs personis, & ita & in proposito intelligẽdum. AD illud quod quæritur, verum importetur eadẽ habitudo, dicendũ sine prejudicio, quod sic, quantũ est de ratione nominis. Sicut enim cum dicitur pater est similis filio, & econuerso: non importatur alia & alia habitudo, ita nec in hoc quod est esse in, quia importat relationem identitatis siue consubstantialitatis. Vnde si dicatur pater est similis filio & econuerso, non dicitur alia habitudo, sic in proposito, quia significat hoc quod est esse in patre, idem quod esse patri consubstantialem. Et vniformiter accipitur consubstantialis, cum dicitur de patre & filio: & hoc patet, quia si non diceret consimilẽ habitudinem, nõ esset circũincessio, sicut nec est quando dicitur creatura esse in Deo, & Deus esse in creatura, quia alia importat habitudo in vtroque.

Dionysius.

26

27 Hic nõ vult cõsentire Scot. q. 2. huius, nõ enim vult admittere ipse, quod essentia aliquomodo ratio, qua vna persona sit in alia, D. Tho. conueniet cũ S. Bonau.

28

secundo modo consequitur, quia nulla ratio humana sufficit ad manifestãda credibilia nisi intellectus fide illustretur & captiuetur.

Aliqua differre numero quæ in enumeratione, siue computatione non sibi adiunguntur.

Dub. 11. Videtur male dicere, quia illi cōputationi, aut respōdet aliquid in re, aut nihil. Si aliquid respondet, ergo non differt a præcedenti differentia. Si nihil respondet, ergo distinctio si ue comparatio nostra super nihil & vanum, fundata est. Respon. dicendũ quod computationi nostræ cum dicimus vnus duo tres, aliquid respondet. Sed illud non est diuersitas numeralis, sed distinctio personalis, vnde in diuinis non dicitur esse numerus, nec differentia s̃m numerũ nisi addatur s̃m numerũ personarũ. qui dicit distinctionem in hypostasibus, non in natura: ideo quamuis dicantur tres personæ, tamen nō est ibi ternarius, sed trinitas.

Respon.

Cum Deus dicatur trinus, non tamen debet dici triplex.

Dub. 12. Videtur dicere contra illud, quod dicitur Sap. vij. Quod spiritus sapientię est multiplex, ergo duplex vel quadruplex, ergo &c. Item Isido. dicit, ꝙ trinitas est multiplex & numerabilis. Item, ratione videtur, quia pannus vnus in substãtia duplicatus duplex, dicit, triplicatus triplex, ergo si vna est substantia in tribus hypostasib⁹, videtur triplicari in eis & triplex dici. Resp. dicendum, quod distinctio personarum non potest significari ꝑ additionem termini numerabilis ad hoc nomen Deus, nisi huius nominis trinus, qđ specialiter ad hoc inuentum est, vt significet pluralitatem in suppositis cum vnitate formæ. Quia ergo hoc nomen triplex, dicit distinctionem simpliciter in termino, cui additur, vel quantum ad formam, vel quantum ad partium multiplicationem, & quia in Deo non cadit multiplicatio, nec quatum ad formam, nec quantum ad partes, ideo nullo modo potest dici triplex. Quod ergo obiicitur, quod dicitur multiplex, dicendum, quod istud est dictũ causaliter, quia est causa multorum, & quia variorum donorum, vel dictorum effectiuum est principium, in quibus est vera diuersitas, non sic in personis. Et quod dicit Isido. improprie dictũ est, & exponendum est. Ad illud, ꝙ idem pann⁹ dicitur multiplex, dicendum, quod verum est, sed tamen secundum alias & alias partes, & quia in Deo nō est alietas partium, nec formæ, ideo non potest dici triplex.

Isido. de sum. bon.

Respon.

In rebus enim corporeis.

Dub. 13. Videtur male dicere, quod ĩ rebus corporeis plus sunt duæ quam vna. Videtur enim instãtia, quia ignis cũ ferro non est maius quam ferrũ per se, siue lux cum aere. Si dicas, quod non sunt corpora, obiicitur, qđ corpus glorificatum simul est cum non glorificato, & tantum locum occupat non glorificatum per se, quantum cũ glorioso, ergo non sunt maius, quia corpus mai⁹ maiorem occupat locũ. Respon. Respon. dicendum, quod Augustin⁹ loquitur de rebus corporeis quarum quęlibet est corpus, sed ignis in ferro, lux in aere, non est corpus, sed ꝓprietas corporis. Præterea notandum, ꝙ Aug. nō accipit ibi maius extensiue, sed accipit plus quantum ad veritatẽ existentię vel essentię, cum enim non sit summa veritas in qualibet re, plus est de veritate existentię in duabus rebus quam in vna, quamuis nō sit ibi plus de latitudine distantię, siue extensiuę magnitudinis, vel capacitatis contentiuę &c.

Artic. 2 Ad intelligentiam huius partis quatuor quæruntur. Primo, vtrum in diuinis sit ponere totum integrale. Secundo, vtrum sit ponere totum vniuersale. Tertio, vtrum in diuinis personis sit principium materiale. Quarto, vtrum in diuinis ut differentia secundum numerum.

QVAE.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Ratio totius, prout dicit perfectum atque absolutum, reperitur in Deo, non autē vt dicit respectum ad partes, uel compositionem.

Ad opp. QVOD sit ponere totalitatem integritatis, videtur per Augu. primo, & habetur in littera. Tota trinitas est in singulis personis, ergo aut est ibi implicatio falsi, aut est ibi, totalitas, sed nō ē ibi implicatio falsi, ergo est ibi totalitas. Item, hoc ipsum ostenditur ratione, quia vbi quantitas, ibi totalitas & integritas. Sed in diuinis est quantitas virtutis, ergo saltem secundum illam & integritas. Item, vbi pruralitas ibi integritas, quia omnis pluralitas cōstat ex vnitatibus, sed in Deo est pluralitas, quia trinitas, ergo in Deo est integritas. Si dicas, quod illa pluralitas nō integratur, quia nihil plus est in tribus quam in vno, ergo si tantū est in tribus quantum est in vna, ergo tantum credit & eque plene credit, qui credit vnū solum esse suppositum, sicut qui credit tres esse personas: sed hoc falsum. est ergo &c. Itē, si aliquid est æquale alicui, eodem addito, adhuc erit æquale, ergo si aliquid, est totum ad aliquid, eodē addito adhuc erit totum, sed tres est totum ad vnum, ergo tres personę ad vnam p̄sonam. Item, omne, quod prędicatur de aliquibus simul, & de nullo p̄ se, est totum integrum ad illa, istud constat & non habet instantiam, sed trinitas prædicatur de tribus personis simul & de nulla per se, ergo &c. Itē, omne, quod remouetur ab aliquo differt ab illo genere, vel specie, vel numero, vel est totum ad illud, sed trinitas remouetur a patre, quia pater nō est trinitas, nec differt genere, vel specie, vel numero, ergo &c. Cōtra. Ambro. in libro de trini. In diuinis nullam ponimus totalitatem, quia nō est ibi quantitas, nec numerus. Item, ratione videtur, quia omne integrū est compositum ex partibus. sed Deus est summę simplex, ergo in Deo nulla est totalitas, nec integritas, ergo &c. Itē, omnis pars sub ratione partis habet esse imperfectum respectu to i⁹, quia ex aliquibus omnino perfectis non resultat tertium, ergo cum in diuinis nihil imperfectionis sit ponendum, non est ibi pars, ergo a relatiuis nec totum. Item, omne totum est maius sua parte, sed vbi infinitas, ibi non est maius & min⁹, ergo nec totalitas, sed in diuinis est infinitas, ergo. Item, omne totum est resolubile vel secūdum rem, vel secūdum intellectum, & omne resolubile est corruptibile, ergo cū in Deo nihil sit corruptibile, nō erit resolubile, & ita nec totum.

Funda-menta.

RESP. totum siue totalitas vno modo dicitur absolute, & sic totū idē est, quod perfectum. Alio modo dicitur totum per comparationem ad partem, & sic dicitur totum, quod habet partem, & partem siue partes. Primo modo bene est ponere totalitatem in Deo, secundo non. Nec etiam partialitatem. Non totalitatem, quia aufert simplicitatem. Non partialitatē, quia tollit perfectum. Neutrum, quia tollit æqualitatem summam. 34

AD illud, ergo, quod obiicitur de August. qui dicit quod tota trinitas &c. dicendum, quod totū accipit pro perfecto, vel totum ibi accipitur priuatiue, quia priuat hoc, quod est esse partem extra partem. Vnde tantum valet tota essentia, quātum valet nō habens partem extra vel intra. AD illud, quod secundo obiicitur, quod est ibi quantitas virtutis, dicendum, quod quantitas virtutis stat cū summa simplicitate, ideo abstrahit a totalitate & integritate. AD illud, quod obiicitur, quod vbi pluralitas, ibi &c. dicendum, quod pluralitas in creaturis duo dicit, dicit enim aliquorum distinctionem, & ex ipsis vnius multiplicationis constitutionem. Primum quidem reperitur in diuinis, quia ibi est distinctio vere. Secundum non, q̄a vbi constitutio est, ibi constituētia minus habent, quam totum, quod constituunt, & ita essentialiter differunt 35

ab

ab inuicem. In diuinis autem nō sic, quia cum pater habeat totā essentiā, non partem, non pōt minus hře, nec essentialiter differre: & ideo dicendū ꝙ in diuinis reperit pluralitas rōne distinctionis. Sed quia pluralitas est totū rōne constitutionis, & hoc non est in diuinis: ideo non sequit, ꝙ sit ibi totalitas: est tñ naturæ vnitas, & ꝑsonarum pluralitas, & tñ est in vnitate, quantū in pluralitate, sed non tot modis. Sed quia fides non tantū est respectu essentiæ, vel magnitudinis, sed etiam modi essendi: patet qđ obijcitur, ꝙ non tot credit, qui credit vnā ꝑsonā, quantū qui credit plures. Ex hoc patent sequentia, quia vnum est, & trinū ſm ꝙ dicit vnitatē, & trinitatem. Sed cū addit hoc nomen
9 ꝑsona, distrahit, & nō manet illa rō vnitatis, ideo nec ratio partialitatis.
37 Ad illud qđ obijcit, ꝙ oē qđ pdicat simul, & de nullo, &c. Et ad sequens, oē ꝙ remouetur, &c. Dicendū ꝙ hoc non solum conuenit totalitati respectu partis, sed etiam pluralitati respectu vnitatis, quæ quāuis non teneat rōnem partis ꝑ diminutionem, & imperfectionem, tenet tñ rōnem vnitatis ꝑ principium, & distinctionē:
2 vnde quod totum remoueat a partibus, & non differat, hoc non est rōne constitutionis principaliter, sed rōne distinctionis, & qm in diuina pluralitate quāuis non sit vnitas minoris constitutio, quia tñ est ibi distinctio, ideo sic remouetur, & sic prædicatur sicut totum in creaturis.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Vniuersale, vel particulare non cadit in diuinis, quia non est additio ad materiam, nec tractio ad partem.

Ad opp.

TRVM in diuinis sit ponere totum vniuersale. Et ꝙ sic videtur ꝑ Dam. qui dicit, ꝙ in diuinis est cōe, est vt substantia: Particulare vt Antoniꝰ, ergo si est ibi cōe, & particulare, ergo vniuersale, qa particulari nō rñdet aliud cōe q vniuersale. Item, hoc ipsum vr ꝑ distinctionē vniuersalis, & particularis. Vniuersale.n.est qđ pdicat de pluribus, particulare de vno solo, sed has rōnes est inuenire in diuinis ergo &c. Item, oē qđ est in plus, & est vniuocū, est vniuersale ad illa respectu quorū est in plus, sed essentia, siue subā est in plus q persona, & in plꝰ vniuocū, quod dicit vnā naturā reperti in illis ſm identitatē, ergo &c. Itē, in diuinis est cōicabile, & incōicabile, aut ergo eodem, aut alio, & alio. Non eodem, quia illud non est intelligibile, ꝙ ex eodem veniat cōitas, & proprietas, conuenientia, & dña personalis, ergo alio, & alio, ergo si alio est cōicabile, alio incōicabile, ergo cū cōicabile sit rōne eius quo est, incōicabile rōne eius, qđ est, ergo quo est & quod est i diuinis, sunt per dñam, sed vbi hæc sunt per dñā, ibi est vniuersale, & particulare, ergo, &c. Itē, quanto aliquid simplicius tanto vniuersalius, sed diuina essentia est simplicissima, ergo ibi est maxime ratio vniuersalis. Contra. Boetius dicit, ꝙ nec est vniuersale, nec particulare. Item, hoc ipsum vr rōne, quia vbicūque est vniuersale ibi est vna forma multiplicabilis, vel multiplicata, in cuius rei signum, omne quod significat vniuersaliter pōt addi omni vniuersali, sed in Deo nō est vna forma, vel natura multiplicabilis, nec multiplicata, nec recipit signum vniuersale, vt dicat ois Deus, ergo &c. Itē, vbi est particulare, ibi est forma, vel natura, vt hic, & nunc, sed diuina natura siue in se, siue in hypostasibꝰ nō est hic, & nunc, sed semper & vbique ergo nec in se, nec in hypostasibus est ibi paticulare. Item, vbi est particulare, & vniuersale: vniuersale est simplicius particulari, ergo cum in Deo non sit simplicior essentia, quàm persona, quia in persona nullum est accidens, nullum principium constitutiuum, ergo &c. Item, omnis natura, in qua est vniuersale & particulare, est in genere determinato, & omnis talis est limitata, ergo cum diuina natura sit infinita, patet, &c.

Dam. li. 3. cap. 6.

1. Periher.

Fundamenta.

1. Periher.

38 RESPON. Ad prædictorum intelligentiã est notandum, quòd cum fides nostra ponat trinitatem,& vnitatem in diuinis, necesse ponit conuenientiam,& distinctionem,& quia conuenientia non est nisi in communicabili a pluribus,& communi, distinctio autem non est nisi in ꝓprio, & incommunicabili, necessario in diuinis ponitur ratio communis, & proprij cõicabilis, & incõicabilis. Sed cum in Deo, & in creaturis sit distinctio suppositorum; aliter est in Deo, q̃ in creaturis. Distinctio.n.suppositorum maior est q̃ distinctio accidentalis. Vnde quãuis innotescat ꝑ accidentia, tñ non fit ꝑ accidentia. Accidentibus.n.circũscriptis,adhuc est intelligere supposita differre,& cũ non fiat per accidentia cõsequentia oportet, ꝙ fiat ab origine, vel originali principio. Ab origine est, q̃ñ vnũ differt ab altero,quia emanat ab eo: idem.n.a se emanare non potest, tali,distinctio suppositorũ est ĩ Deo. sed hoc non põt esse in creatura.s.distinctio solũ per originem, nã nulla creatura põt alteri totam suã essentiã dare. Si ergo dat partem,necesse est, ꝙ alia dr̃ia sit ibi q̃ originis: & ideo est dr̃ia ab originali principio. Hæc aũt non est forma in se, quia dicit cõmunicabile. Nec materia in se, quia dicit quid indistinctum:ergo hoc facit forma vt aueniẽs materię. Quia enim adueniens materiæ accipit partem nõ materiã, hinc est ꝙ ipsam distinguit, & ipsam distinguendo trahit in partem,& limitatur,& sic hic, & nunc,& vnum numero, & particulare. Q̃m ergo in diuinis non est additio ad materiã, nec tractio ad partem: ideo nõ cadit in diuinis vniuersale,vel particulare,sicut oñdunt rõnes ad hoc inductę in opponendo.

39 AD illud ergo quod primo obijcitur de Damas. Dicendum ꝙ improprie dr̃ particulare ꝓ incommunicabili. AD illud quod obijcitur,ꝙ vniuersale est quod prędicatur de pluribus: dicendum ꝙ ista est ratio communicabilis, vniuersalis aũt non est nisi ſm ꝙ realiter intelligitur multiplicatum in illis. Similiter soluendũ de particulari. AD illud quod obiicitur,quod est in plus, & est vniuocum, &c. Dicendũ ꝙ vniuersale est in plus ita ꝙ simplicius,& sic minus per additionem ad illud, non autem sicut in Deo. AD illud quod quęrit, vtrum eodem cõicabile, & incõicabile. Dicendum ꝙ alio, & alio, quia sicut dicit Aug.alio est Deus, & alio pater,sed nõ alio,& alio ſm rem, sed ſm rõnem,quia deitate est Deus,paternitate pater, & paternitas non est aliud re ab essentia,q̃m paternitas est essentia. Est tñ aliud rõne. Et q̃a ablatiuus dicit rõnem: ideo non eodem est Deus quo pater. Et si obicias, aut tunc illi rõni rñdet aliquid in re,aut nihil,dicendum, quòd ratio illa per comparationem ad essentiam nõ est nisi modus, sed per comparationem ad aliam personam est res,& hoc patet,quoniã habere essentiam ab alio, & non habere,non dicit rem aliam, sed solũ modum, habere aũt ab alio, & non habere ab alio, dicit realem differentiam, quia nullus est a se, & ab alio. AD illud quod vltimo obiicitur de simplici:dicendum quòd est simplex possibile ad additionem, & tali mõ vniuersale est simplex. Alio modo simplex,quia priuat compositionem,& additionem,& hæc repugnantia nõ consonat vniuersalitati, & tali modo diuina essentia est simplex, quæ nullo modo trahibilis est in partem per additionẽ sicut trahiť vniuersale:& ideo nõ est vniuersale.

QVAESTIO III.

CONCLVSIO.

In Deo nec proprie, neque transumptiue recipitur materiale principium.

VTRVM in diuinis personis sit ponere principium materiale. Et quòd sic ostendiť hoc modo. Quandocũq; aliquis,vel aliquid est de aliquo. ita quòd ipsum est distinctiuum,& illud de quo est indistinctiuum, est de illo tanquam de materiali principio, sed persona

persona filij est de substantia patris, & persona distinguitur, substantia di
2.Phy.26 cit quid indistinctiuũ, ergo est sicut materiale principium. Item, sicut efficiens, & finis sunt causæ correlariæ: ita forma, & materia. Forma.n. dicit respectu materiæ, sed in Deo est ponere causam formalem, ipse.n. est for
Boetius. ma, vt dicit Boetius, ergo in Deo est ponere materiam. Item, vr̃ ꝙ causa materialis magis cõpetat Deo, ꝙ aliquod causarum genus, quia materia in his inferioribus dat existentiam, & permanentiam ꝑꝑ sui incorruptionem. Vnde fundamentũ est existentiæ creaturę, cum ergo Deus, siue Deũ esse habeat existentiã, siue pmanentiam ꝑ fundamentũ incorruptibile, vr̃, quòd Deo maxime competat rõ
3.Phy.72 materialis principij, ergo &c. Item, in reb⁹ creatis finitas a forma venit, sed infinitas a materia, sed omne qđ est in Deo est infinitum, ergo cũ Deo maxime conueniat passio, maxime consequens principium materiale, maxime competit & ipsum. Item, quamuis in Deo sit summa, & omnimoda simplicitas, tamen nos ponimus in Deo, quod est, & quo est vere, sed tñ per indifferentiam, ergo pari rõne videt̃ quòd in Deo posset poni materia, & forma, tñ ꝑ indifferentiã.
Aristot.7. Item, omnis distinctio est a forma,
Meth.49. ergo circũscripta omni forma creata, materia non distinguitur, ergo non est aliud a Deo, ergo est Deus, quia oẽ quod est, & non distinguitur a Deo, est Deus, videtur ergo quòd materiale principium sit ipse Deus, & ita cõ-
Fundamenta. petere diuinis personis. Contra. Boetius in lib. de Trin. Forma sine materia non põt esse subiectum, & loquitur de Deo, ergo in Deo non erit ratio principij materialis. Item, materia inter omnia entia est imperfectissimũ. Vnde & Aug. dicit in lib. confes. quòd prope nihil est, sed Deus est omnino perfectissimũ, ergo omnino in eo nihil inuenitur imperfectio-
Aristote.4 nis, ergo nec quod est materiæ. Item,
Phy. 86. materia est principiũ patiendi: vnde
1.de gene. pati est a materię. Vnde omne in quo est materia est natum pati, & recipere, sed nihil tale est omnipotens. In hoc.n. quòd pati põt, deficit a posse, ergo in oipotẽte nullo modo est materiale principium. Item, si materia in Deo est, aut respectu sui, aut aliorum. Si respectu aliorũ, cũ ergo materia sit ens in potentia ad alia, nec distinguat̃ ab alijs rebus, sed per eas ꝑficiatur, tunc Deus reciperet complementum a creatura, nec ab ea distingueretur, quod absurdum est. Si autẽ materia sit in Deo respectu sui, aut pure est materia, aut ad aliud. Si pure materia, ergo non est ens &, præterea nihil est materia suijpsius, ergo oportet, quòd sit ibi aliquid cum materia, & si hoc, ergo est compositũ, & mixtum, ergo nec Deus habet esse simplex, ac per hoc necesse primum, & ita non est Deus.

RESP. Dicendum, quòd in Deo 44
nullo modo, nec proprie, nec transumptiue recipitur materiale principiũ. Et ratio huius est, qm̃ materia dicit principium passiuum, & ita incompletum, & qm̃ a diuino esse ois incompletio, & omnis passio penitus remouẽda est: ideo nullo modo gen⁹ materialis principij ĩ Deo esse ponit̃.

AD illud ergo quod obijcitur, ꝙ persona est de substantia, & ipsa est distincta, & substantia non, dicendũ quod hic est defectus quantũ ad vtrãque conditionem. Nam primo hæc non recipitur, quòd persona sit de substantia sicut vult Aug. quia non dicimus tres personas ex eadem essentia, licet hæc communiter recipiatur, quod filius est de substantia patris, vbi non materia sed originis cõsubstantialitas designatur, sicut supra ostensum est dist. 5. Alia est conditio quæ deficit. nam materia est indistincta, & passibilis ad distinctionem per formam, sed substantia, vel essentia, nullo modo distinguitur, nec per se, nec per accidens, & ita patet, quod non conuenit ei ratio materiæ.

AD illud quod obiicitur, quòd efficiẽs ad finem refertur, & forma ad 45
materiam: dicendũ, quòd nullius causæ habitudo cadit in Deum respectu sui, sed respectu creaturarũ, & aliarũ causarum habitudines in Deo recipiuntur circũscripta dependentia,

 propter

propter hoc, ꝙ sonant imperfectionem, sed materia sonat omnino imperfectionem.
46 Et quòd obijcitur, ꝙ forma dr̄ ad materiam, dicendum, ꝙ est forma constitutiua, & forma exēplaris, & forma cōstitutiua dr̄ ad materiam, & hæc non cadit in Deo, sed forma exemplaris, sicut si dicatur, ꝙ Deus est forma in se, hoc est dictum, quia est actus purus non dependens a possibili. Nec tñ simile est de correspondentia formæ, & materiæ, & efficientis, & finis. Efficiens.n.& finis possunt incidere in idem numero, sed forma, & materia nunq̄. Forma vero tantum constitutiua incidit cum efficiente, & fine in idem specie, non numero, forma vero exemplaris in
47 idem numero. A D illud, quod obijcit̄, ꝙ materia est fundamentum existentiæ, dicendū, ꝙ modus illius fundamenti Deo non competit, quia esse fundamentum est esse quod recipit aliud, & aliūde perficitur.s.a forma:
48 Deus autem a nullo recipit: ideo nō cadit in eo materia. A D illud quod obijcit̄ de infinitate: dicēdum, quòd est infinitas ex defectu perfectionis, & hæc competit materię, sed non Deo. Et est infinitas ex priuatione limitationis, & hæc Deo, & formæ li-
49 berrime non materiæ competit, & ita patet illud. Ad illud qđ obiicit̄, quare materia, & forma nō ponunt p indifferentiam, dicendū quòd ista duo quo est, & qđ ē, de rōne sua, nullā important imperfectionem, sed rōne ei⁹ quod differunt. Vnde sublata eorū dr̄ia, manet completio, & ideo in diuinis recipiunt̄. Sed materia non tm̄ quia differt a forma dicit incompletionem, sed etiā quia materia est, & ideo nullo modo ponit̄ in Deo.
50 A D illud quod vltimo obiicitur, quòd circumscripta omni forma materia nō distinguitur: dicendū, quòd ista propositio, omnis distinctio est a forma, non habet veritatem nisi intelligat̄ de distinctione pfecta. Quod enim habet esse distinctum habet esse completum, distinctione autem qualicūque falsum est. Materia.n. differt a forma, & constat quòd seipsa distat ab ea. Sic potest dici & in proposito, quòd materia differt a Deo seipsa, tamē ex parte sua, quia non est perfecta, non cadit perfecta distinctio, sed ex parte Dei, quia perfectissimus est, perfecta cadit distinctio. incausatum enim distinguitur a causato. ens actu ab ente in potentia, & istę sunt primæ differentiæ, & summę.

QVAESTIO IIII.

CONCLVSIO.

In diuinis non est ponenda differentia secūdum numerum, cū essentia diuina nullo modo sit multiplicabilis.

TRVM in diuinis sit ponere differrentiā ſm numerum. Et quòd sic videtur. Damasc. in primo libro. In numero non natura differunt hypostases, & loquitur de diuinis hypostasibus. Item, omnia quæ contingit vere numerari, necesse est differre numero, sed hypostases vere contingit numerari, vt dicantur duæ, & tres, ergo vere cadit in eis differentia secundum numerū. Itē, oīa quæ differūt re, aut differunt genere, aut specie, aut numero, aut nullo modo differunt. Sed impium est dicere, quòd hypostases nullo modo differunt, ergo saltem numero differunt. Item, vnitas secundum materiam, siue numerum non respicit vnitatē formæ, sed suppositi, & hoc patet. Hoc enim album, & hic sedens, demonstrato, Petro est vnum numero, ergo ab oppositis, diuersitas secundum numerum non respicit diuersitatem naturæ, sed suppositorum, sed in Deo est pluralitas suppositorum, quāuis non sit diuersitas naturarum, ergo &c. Item, idem & diuersum, sufficienter diuidunt ens, ergo omne quod est ad alterū cōparatum, aut est idem specie, aut diuersum, aut idē numero, aut diuersum. Si ergo pater comparatur filio, aut est idem numero, aut diuersus. Si idē, quandocumque aliqua duo sunt eadem numero, vnū vere pdicatur de altero, ergo possum dicere, pater est filius,

Ad opp.

Lib. de ortho. fide.

1. Topico.

9. Meth.

filius, quod est contra fidem. Si diuersus numero, ergo in diuinis cadit diuersitas secundum numerum. Sed contra. Ambrosius super 2. epistola ad Corinthios, & Magister recitat in litera, ibi vere vnitas, vbi nulla diuersitas, ergo non est ibi diuersitas secundum numerum. Item, Boetius in libro de Trinitate cap. 5. Nulla est in Deo diuersitas, nulla ex diuersitate pluralitas, nulla ex accidẽtibus multitudo, ergo nec differentia secundũ numerum. Item, diuersitas secundũ numerum solum venit ex parte materiæ. Vnde dicit Philosophus, quòd omnino materia numerabiliter est, sed in diuinis non cadit materia aliqua, ergo nec diuersitas secundum numerum. Item, quæcunque differunt numero, numerant omnia quæ sunt in seipsis, saltẽ omnia, quæ sunt ibi ex parte principij formalis: hoc patet, quia enim Petrus, & Paul⁹ sunt duo: ideo duo homines, duo animalia, duo alba, & sic de singulis: ergo si pater, & fili⁹ sunt numero differẽtes, ergo habent duas naturas, & duas essentias, ergo sunt duo Dij, quod est contra catholicam fidem. Item, quęcunque differunt numero, sunt separabilia imaginatione, vel intellectu, sed pater, & filius nullo modo sunt separabiles nec re, nec modo, nec intellectu in diuinis: quia vna persona est in alia, & ecõuerso, ergo nec differunt numero. Item, qđ non est multiplicabile, nec multiplicatũ, est vnũ numero, sed diuina natura nõ est multiplicabilis, nec multiplicata, ergo est vnum, sed quæcunq; vnum sunt numero, non possunt differre numero, ergo si essentia, vel natura diuina ceteras complectitur personas, impossibile est ꝙ personæ numero differãt.

Fundamenta.

Arist. 12. met. t. 49. & met. t. 28.

RESP. Dicendum, quòd in diuinis non est ponere differentiam secundum numerum. Et huius ratio sumi potest & a posteriori, & a priori. A posteriori, quoniam omnia quę differunt numero, consequitur ista passio, quæ est numerus; numerus autem est aggregatio multitudinis, in qua plus est in toto, quàm in singulis partium. Hęc autem aggregatio est ex his solum, quæ habent vnitatem limitatam, quæ plus est cũ alio, quàm per seipsam. Limitatio autem venit per additionem. Additio autem perducit ad compositionem cum materia, quæ facit esse hic, & nunc, & tantum, & plus, & ita non est diuersitas secundum numerum, nisi in his, in quibus est distinctio ꝑ additionem, & compositionem, & materiam, sed hæc distinctio non cadit in Deo, ideo nec diuersitas secundum numerum. Alia ratio est a priori, quia in quolibet quod intelligimus vt completum, intelligimus sub ista duplici conditione, scilicet per modum, qui est, & quòd est, & vnitas quidem siue identitas secundum speciem, vel genus est vniens a parte eius quod est quo, secundum diuersos status, siue completionem maiorem, & minorem. Vnitas vero, vel diuersitas secundum numerum, venit a parte ipsius quod est secundũ esse, siue prout est in supposito indiuiduo, sic autem ista duo coniuncta sunt in omnibus, quòd numerato ipso quod est, necesse est numerari ipsum quo est, cum ergo in omnibus quæ differunt numero numeretur ipsum quod est, necesse est, quòd in illis multiplicetur ipsum quo est, qa ad diuersitatem secundũ numerum, concurrit diuersitas ipsius quod est, & quo est, & qui est, id est naturæ, & suppositi, siue hypostaseon, sed principaliter ipsius quod est, cum ergo in diuinis quo est, siue essentia propter summã simplicitatem nullo modo sit multiplicabilis: ideo necesse est quòd ipsum quod est, similiter remaneat indistinctum, & ideo impossibile est, quòd cadat ibi diuersitas secundum numerum, nec tamen est vnum numero, quia ipsum quod est vnum numero in creaturis, non est dicibile de pluribus, sed in diuinis ipsum quod est quamuis sit vnum, tamen de pluribus dicibile. Et ratio huius est, quia idem est ibi quo est, & quod est quãtum ex parte rei, & ideo sicut quo est, est communicabile pluribus, quãuis non multiplicabile, ita ipsum quod est. Vnde possumus di-

cere quòd pluralitas personarum medium tenet inter idem numero. & diuersum. Quamuis enim ipsum quod est. non numeretur: numeratur tamen ipse qui est. Vnde sunt ibi plures qui. Et hoc vult dicere Damas. cum dicit, Numero, non natura differunt hypostases. Per hanc enim additionem, non natura, ipse contraxit differentiam secundũ numerum, siue distinxit a propia ratione, vt ipse dicit primo lib. cap. 11. Oportet scire, quòd aliud est differre re, aliud ratione. In omnibus creaturis hypostasum diuisio re consideratur, communitas vero ratione. In summa vero, & in supersubstantiali trinitate, est econuerso. Vnde cum diuersitas secundum numerum faciat, siue notet diuersitatem in re & natura, proprie loquendo, nisi nomen diuersitatis distrahatur secũdum numerum ad distinctionẽ suppositorum, non est concedendum quòd sit ibi diuersitas secundum numerum personarum, siue hypostasum. Et hoc vult dicere Dam. quando dicit, quòd hypostases differunt numero, non inquam numero, qui dicit diuersitatem in re, & natura, sed qui dicat differentiam in proprietatibus, & relatione, natura semper manente vnica, & indiuisa. Ex hoc patet illud Damasce.

51 AD illud, quod secundo obiicitur, quòd numero differunt ea, quę numerantur. Dicendum, quòd verum est, quia eo modo differunt, quo modo numerantur, sed non numerantur nisi quantum ad personas, & ita non differunt, nisi numero hypostasum, & proprietate. AD illud 52
quod obiicitur, quòd quæ differunt, &c. Distinguendum est in hoc nomine re, quia potest dicere naturam, siue essentiam, & potest dicere personam. Si dicat essentiam, & naturã, verum est. Si personam, falsum est, & non habet locum illa diuisio. AD illud quod obiicitur, quòd vnitas numero respicit identitatem sup- 53
positi. Dicendum, quòd si suppositũ dicatur ipsum quod est: tunc veritatem habet. Si autem dicatur ipse qui est, siue persona, non habet veritatem, nisi in his, in quibus differt quo est, & quod est. Vnde proprie loquendo, diuersitas secundum numerum, sequitur ipsum quod est, & in diuinis non habet locum. AD il- 54
lud, quod idem & diuersum sufficienter diuidunt ens, ergo idem numero, vel diuersum. Dicendum, quòd illud verum est in ente quod natum est numerari, sicut ens creatum, sed in ente increato, hoc deficit. Vnde Hilarius de Trinitate, Deum ex Deo natum, nec eundem natiuitas, nec alium esse natura permittit, & ita sicut dictum est, tenet medium inter idẽ & diuersum numero.

OSTENSO QVOD ALIQVA PERSONArum aliam non superat magnitudine: nunc ostendit, quod alia non excellit aliam potentia.

DISTINCTIO XX.

VNC ostendere restat, quomodo aliqua harũ pſonarum aliam non excellat potẽtia: vt sicut vna & indifferens est magnitudo trium, ita vna & indifferens monstretur potentia trium. Sciendum est ergo, quia non est potentior pater filio, nec filius, vel pater spiritu sancto, nec maiorem potentiam habent duo vel tres simul, quam singulus eorum: quia nec plus potest pater & filius simul, quam solus spiritus sanctus. Nec hi tres simul plus possunt, quã singulus eorum, quia omnipotentiam quã habet pater, & filius accepit nascendo, & spiritus sanctus procedendo. Quod Aug. rationibus & auctoritatibus probabiliter astruit in lib. 3. contra Maximinum, qui dicebat patrem meliorem, ac potentiorem filio.

De triũ pſonarũ æqualitate quãtũ ad ptãtem.

Cap. 14.

Quod non potest minus filius, quam pater.

NIHIL, inquit, patre minus habet ille qui dicit, Omnia quæ habet pater, mea sunt. Nam si minus habet in potestate aliquid quã pater, nõ sunt eius omnia quæ habet pater. Sed eius sunt omnia, quæ habet pater: tantam ergo habet potestatẽ filius, quãtam pater, æqualis ergo est patri. Nõ enim potest qui accepit, inæqualis esse ei qui dedit. Tu autem hoc de potentia sapis quòd potens sit filius, sed potentior pater: vt secundum doctrinam vestram potens potentem potuerit generare vel gignere, & nõ omnipotẽs omnipotentem. Habet ergo pater omnipotentiam, quam non habet filius: & si hoc est, falsum est, quod ait filius, Omnia quæ habet pater, mea sunt.

Li. 3. c. 18

Hic ponit falsam traditionem hæretici.

Cap. 12.

Eiusdẽ li.

Ioan. 16

Lib. & ca. eisdem.

Hoc verum fatebatur hæreticus, ex quo progrediebatur ad falsa.

SED inquis, pater potentiã a nemine accepit, filius autem a patre. Fatemur & nos filium accepisse potẽtiam ab illo de quo natus est potens: patri vero potentiam nullus dedit, quia nullus eũ genuit. Gignendo enim dedit pater potentiam filio, sicut omnia quæ habet in substantia sua gignendo dedit ei quem genuit de substantia.

Quæstio Augustini qua arctat hæreticum.

Ibidem.

SED quæritur, vtrũ ei tantã quanta ipsi est, potentiam pater filio dederit, an minorem. Si tantam, non solũ potentem, sed etiã omnipotentem genuisse omnipotens intelligitur: si vero minorẽ, quo modo omnia quæ habet pater, filij sunt? Si patris omnipotẽtia filij non est, nõ omnia proculdubio quæ habet pater, filij sunt.

At omnia quæ habet pater, filij sunt: omnipotentia ergo patris etiam est filij: non est ergo pater potentior filio.

Aliter probat filium æqualem patri.

I. libr. in 3.q.50 ITEM, alio modo probat filium æqualem patri contra Maximinum, ita dicens: Tu dicis quòd pater genuit filium minorem seipso, in quo & patri derogas: qui si filium vnicum minoré genuit, aut non potuit, aut non voluit gignere æqualem. Si dicis, quia nō voluit, eum inuidum esse dixisti: si autem non potuit, vbi est omnipotentia Dei patris? Prorsus ad hunc articulum res colligitur, vt Deus pater æqualem sibi gignere filium, aut non potuerit, aut noluerit. Si non potuit, infirmus, si noluit, inuidus inuenitur. Sed vtrunque hoc falsum est: patri ergo filius verus æqualis est. Genuit ergo pater sibi æqualem filium, & ab vtroque procedit vtrique æqualis spiritus sanctus. Si enim formam suam (vt ait Aug. contra eundem) pater in vnico filio plenam gignere potuit, nec tamen plenam genuit, sed minorem, cogimini patrem inuidū dicere. Plenum ergo Deum, & æqualem sibi genuit filium.

Li. 3.c.13

Per simile ostendit, quod non minorem pater filium genuit.

Li.3.c.15 HOC autem per similitudinem humanā ita esse demonstrat, inquiens, Homo pater si potuisset, æqualem filiū genuisset. Quis ergo audeat dicere quòd hoc omnipotens non potuit? Addo etiā, si posset homo, maiorem melioremque seipso gigneret filium. Sed maius vel melius Deo quicquam esse nō potest. Deus ergo cur nō æqualem (vt ais) filium genuit: cui nec anni necessarij fuerunt, per quos adimpleretur æqualitas, nec omnipotentia defuit. An forte noluit? ergo (quod absit) inuidit. Sed non inuidit: æqualé ergo genuit filium. Credamus ergo filium ei esse æqualem.

Opinionem hæretici ponit, vt destruat.

Hic soluit obiectionē Ex eodem lib. 3 cap. 28 SED forte dicis, eo ipso pater est maior filio, quia de nullo genitus, genuit tamen æqualé. Ad quod citò respondebo: imo ideo non est pater maior filio, quia æqualem sibi genuit. Originis enim quæstio ista est, quis de quo sit: æqualitatis autem, qualis aut quātus sit: quod est dicere, Ad originem pertinet quæstio qua quæritur, quis de quo sit: ad æqualitatem vero illa qua quæritur, qualis aut quantus quis sit. Nec cum dicitur filius a patre genitus, ostēditur inæqualitas substantiæ, sed ordo naturæ, non quo alter prior esset altero, sed, quo alter est ex altero. Non ergo, secūdum hoc ꝙ pater genuit, & filius genitus est, vel spiritus sanctus ab vtroq; ꝓcedit, æqualitas vel inæqualitas ibi existit: quia non secundū hoc alia persona alij æqualis vel inæqualis dicitur. Ecce æqualitas trinitatis, & vna eadéq; substātia, quātū breuiter potuimus, demōstrata est in superioribus: qualiter. s. aliqua trium ꝑsonarum quālibet aliam nec æternitate, nec magnitudine, nec potentia excellat.

A dist. 19 hucusq;.

De

De trium personarum æqualitate quantum ad potestatem

DISTINCTIO XX.

Nunc ostendere restat quomodo aliqua harum personarum &c.

Exposi. Diuisio.
SVPRA ostendit Magister æqualitatem personarum quantum ad magnitudinem: hic ondit quantum ad potentiam & virtutem. Et habet hæc pars, tres partes. In prima proponit quod intenditur s. quod alia persona non excedit aliam potentia. In secunda probat ibi. Nihil inquit patre minus habet &c. In tertia dubium siue obiectionem in contrarium soluit, ibi. Sed forte eo ipso maior est &c. Prima & vltima parte manentibus indiuisis. Media diuiditur in tres, secundũ tres ꝓbationes siue rationes, quarum prima sumpta est ab auctoritate Domini, Iohannis xvj. Quia quæ habet pater, mea sunt. Secunda sumpta est per deductionem ad impossibile, quia si non genuit æqualem, aut potuit & noluit, & ita fuit inuidus. Aut voluit & nõ potuit, & ita fuit impotens, & hęc ponitur ibi. Item, alio modo probat filium æqualem patri. Tertia ratio est ostensiua sumpta per simile in generatione creata, & ponitur ibi. Hoc autem per similitudinem humanam.

Oĩa quæ habet pr̃ mea sunt, &c.

Dub. 1 Ex littera formatur prima ratio, qđ aliqua personarum non excellit aliã potentia, tali modo. Omnia quæ habet pater, filius habet, ergo quantam potentiam habet pater, habet filius. Istud argumentum non videtur valere, quia mutatur quid in quantũ, nam omnia distribuit pro substãtia, quantum autem, dicit quantitatem. Resp. Respon. Dicẽdum, quod quamuis talis modus arguendi nõ valeret si differret quantitas & substantia, tamen vbi idẽ est, omnimodam habet necessitatem, & quia hoc in diuinis, ideo argumentũ bonum. Posset tamen dici, quod prædictum argumentum in qualibet materia est bonum. Habere enim non dicitur aliquis solum substantialia, sed etiam proprietates, ergo sequitur cũ omnia, distribuat pro omnibus habitib⁹, qđ habeat & etiam ꝓprietates: ergo cum nullam potentiam habeat vnus quam non habeat alter, ergo nihil potest vnus quod nõ potest alter, ergo si vnus omnipotens, & alter, & ita patet, quod hic non est figura dictionis, quia omnia distribuit hic ꝓ rebus omnium generum.

Non enim potest qui accipit, inæqualis esse ei q. dedit.

Videtur dicere falsum, quia si hoc cum omnis creatura sit accipiẽs nulla esset inęqualis Deo, sed hoc falsum, ergo & primum. Respon. dicendum, quod Aug. non loquitur generaliter & de quolibet accipiente, siue de quolibet modo, sed de ęo qui accipit omnia, & talis accipiens nõ potest esse inæqualis. Dub. 2 Respon.

Non potuit, vbi est ergo omnipotentia Dei patris?

Dub. 3 Ex littera formatur scđa rõ ad idẽ tali modo. Si pater non potuit gignere filium æqualem, ergo pater nõ est omnipotens. Videtur male arguere, qa similiter posset argui de filio &s.s. si non potuit filium æqualem producere, ergo &c. Resp. ad hoc, quod nõ competit generatio nisi hypostasi patris sicut alibi tactum est, ideo nõ valet, nec est simile. Item, dubitatur de alia parte rationis, quia illud argumẽtum non videtur valere. potuit producere æqualem & non produxit siue genuit, ergo inuidus fuit quia similiter potest argui, potuit istam creaturam facere meliorem & non fecit, ergo inuidit. Si tu dicas, quod inuidia semper considerat parem vel superiorem, sicut dicit Grego, sup illud Iob. Paruulum occidit inuidia: obiicitur tunc, quia si filium genuisset minorẽ, non habuisset ibi locum iuidia, ergo videtur, quod ista solutio non soluit. Item, in creaturis non valet, Iste artifex potuit facere istam rem meliorem & non fecit, ergo fuit inuidus: quare Respon. Dub. 4

Respon. etiam non tenet in Deo. Respon. dicẽdum, quod inuidia artificis producentis non attenditur in productione rei inæqualis vel minus bonæ, sed vbi res de sui natura exigit talis che: tunc enim necessario concluditur, quod aut producens nõ potuit aut inuidit: si potuit & non produxit quia non fecit vt debuit. & quoniam filius eo ipso quo filius est, natus est perfecte imitari, si non genuit filium in perfecta imitatione, concluditur, qđ aut producens impotens fuit aut inuidit, & ideo patet, qđ non est simile de creatura & creatore, arca, & artifice.

Homo pater si potuisset &c.

Dub. 5. 6. Ex litera formatur tertia rõ ad idẽ tali modo. Homo pater si potuisset, ęqualem filiũ genuisset, ergo & Deus. Cõtra illud argumentũ nõ valet, Homo habet aliũ hominẽ sibi æqualem vel habere potest, ergo & Deus similiter: quoniam Deus de sua nobilitate hoc habet, quod nullus potest ei ęquari: & ita videtur ratio Aug. non valere. Respon. Resp. dicendum, quod si ęqualitas poneret de necessitate in æqualibus diuersitatem in natura, quod tũc non valeret. Sed supposito, q Deus generet filium connaturalem sibi, de necessitate sequitur quod si homo æqualem genuit, quod Deus multo fortius. Quamuis enim imperfectionis sit æquari diuerso in natura, tamen ęquari cõnaturali, pfectionis est: alioquin diuina natura esset ĩ aliquo imperfecte, quod si hoc est impossibile, patet &c.

Aequalitati autem qualis aut quantus sit.

Dub. 6. Contra. Videtur dicere falsum quia quale dicit qualitatem, & secundum eam attenditur similitudo non æqualitas, quia proprium est qualitatis secundum eam simile vel dissimile dici. Arist. c. de quali. Respon. Respon. dicendum, quod de æqualitate est loqui dupliciter. Vno modo prout dicitur denominũs. Alio modo prout dicitur dispõ nobilitatis, & secundum hanc attenditur maior & minor nobilitas, & ita nobilior res dicitur. Et quia in spiritualibus idem est maius & melius, ideo quęstio de qualitate spectat ad æqualitatem, nõ ex propria ratione nominis, sed ex consequenti, vt visum est.

Artic. 1 AD intelligentiam eorum quæ dicuntur in præsenti dist. duo principaliter quæruntur. Primo queritur, vtrum in diuinis sit ponere potentiæ adęquationẽ. Secundo vtrum ĩ diuinis sit ponere ordinem. Quãtum ad primũ, quæruntur duo. Primo quęritur vtrum in diuinis sit ponere adæquationem quantum ad extensionem possibilium. Secundo vtrum sit ibi æquatio quantum ad intensionem potentiæ.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

In diuinis est ponenda potentiæ essentialis, secundum numerũ possibilium adæquatio.

QVOD sit ibi ponere adæquationẽ potẽtiæ quantum ad numerum possibilium, ostẽditur sic. Fundamenta. Quæcunque habent eandem naturam, habent eandem potentiam naturalẽ, sed quæcunque habẽt omnino eãdem potentiam, quicquid potest vnum, & alterum, sed pater & filius & s.s. habẽt eandem potentiã ergo &c. Item, quæcunque habent omnino eandem operationem, nihil potest vnum operari sine altero, sed pater & filius habent eandem operationem, ergo nihil potest pater sine filio. Iohan. vj. Quæcunque pater facit hæc omnia similiter filius facit. 3 Item, nullus potest plura omnipotente, sed verbum Dei est omnipotens, sicut dicitur Sap. xviij. Omnipotẽs sermo tuus domine. Maior patet, quia qui omne dicit, nihil excipit. Item, in infinitis non est ponere aliqua esse plura, sed filius potest infinita, quia non potest tot quin plura, ergo pater non potest plura quam filius, pari ratione nec quam s.s. Contra. Quanto Ad opp. pro-

producta sunt magis distantia, tanto potentia producens est latior, siue amplior, sed potentia patris se extendit ad creatum & increatum, potentia filii ad creatum tātum, & magis distat creatum & increatum quam creatura solum, ergo &c. Item, filius Dei & creatura sunt aliud & aliud, quia creatura est quid creatum, sed filius est essentia increata, ergo filius & creatura sunt aliud & aliud, ergo plura, ergo potentia quæ potest in filium, & creaturam, potentior est quā quæ potest in creaturam tantum, siue potens est in plura, sed potentia patris est talis, ergo &c. Item, tantum vel æque magnum vel maius est producere personam æqualem sicut creaturam, sed pater potest sine filio producere personam, ergo & producere creaturam, ergo videtur, quod potentia in patre se extendat ad plura. Item, quamuis s.s. & filius non sint aliquid plus, tamen plures sunt quā filius sol9, ergo cum in patre potentia possit in productionem vtriusque, in filio in alteram tantum, in plura potest potentia in patre quam in filio, ergo extensione possibilium est maior.

7 RESP. dicendum, quod loquendo de potentia essentiali quæ est respectu actus essentialis siue productionis, ad nihil se extendit in patre, ad quod pariter non extendat se in filio, & ideo quia æqualitas personarū consistit quantum ad potētiam essentialem, concedendū est sine calumnia quod pater & filius æqualiter sint potentes quantum ad extensionem possibilium.

8 AD illud, ergo, quod obiicitur in contarium, quod latior est potentia quæ potest in magis distantia. Dicendum, quod istud verum est de potentia eodem modo dicta, & quātum ad consimilem modum producendi, sed patrem posse producere quid creatū, est potentię essentialis & operis creationis patrem vero posse producere filium, est potentiæ vt in persona & generationis, ideo illa ratio nō valet. AD illud, quod obiicitur, quod creatura & filius sunt plura. Dicendum, quòd verum est, quod sunt plura, tamen non plura producta. quamuis enim filius sit aliud quam creatura, tamen non est aliud productum: filius enim est essentia & natura, sed tamen non essentia vel natura producta, quia producere filium non est producere aliquid, sed aliquem, & ideo non sequitur, quod producere filium & creaturam sit posse ꝓducere plura quam posse producere alterum. AD illud quod obiicitur, quod producit personam sine filio. Dicendum, quod non est simile, quia cum producere creaturam sit producere essentiam, tam productio quam potentia est essentialis, & quia essentia est indiuidua in patre & filio, ideo & potentia & actio: proinde & illa productio quia vero producere filium est ꝓducere personam, ideo productio illa & potentia, dicit quid personale: & quoniam pater & filius non conueniunt in persona, sed in essentia pater &c. AD illud, quod obiicitur, quod filius & s.s. sunt plures &c. Dicendum, quod verum est, potest etiam in plures, sed quantum ad hoc non attenditur æqualitas, vel inæqualitas, vt visum est.

Et ea rōne inquit, D.

Thom. 1. par. q. 42. ar. 3. ad. 6. q̄d oīpotētia simpliciter, est respectu cuiuslibet absolute, gn̄aliter vero cū sit respectiui, nō clauditur sub oīpotentia. Cōcedit tn̄ i q. de potent. q. 2. arti. 5. q̄d ptinet ad oīpotentiā pr̄is.

9

10

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Personę diuinę sunt ęquales quātum ad intensionem potentię, cum in omnibus sit æque nobilis atque summa.

Fundamenta.

TRVM in diuinis sit æqualitas quantum ad intensionem potentię. Et quòd sic, ostenditur hoc modo. Nihil est potētius sua virtute: sed Christus est Dei virtus, ergo pater non est potentior filio, similiter pari ratione, nec filius spiritu sancto. Item, substantiæ æque nobili, æque nobilis & excellens est potentia sed substantia æque nobilis est in filio vt in patre, ergo & potentia æque nobilis, ergo nihil potētius potest pater quam filius. Item, ea potentia qua quis potest supra infinitam

finitā & summā distātiā nihil est potentius, sed potentia verbi potest su per infinitam & summam distātiam, quæ est inter ens & non ens, quia ꝑ ipsum oīa facta sunt, ergo &c. Itē, ea potētia cui nil potest resistere, nec aliquid potest eā retardare, nihil est potentius, sed potentiam filij nihil potest retardare, nec aliquid potest ei resistere, quia subito facit & libere: patet, quia dixit & facta sunt, ergo &c. Contra. potentior est potentia in eo qui solū potest agere, quam in eo qui agere & pati, sed in patre est solum agere, in filio agere & pati, ergo &c. Item, potentius aliquid potest quod est primum principiū, quā quod non est primū, quia omnis causa primaria plus influit quam secunda, sed pater est primum principiū, ergo vnum & idem potentius potest pater, quam filius. Itē, potentius potest qui habet potentiam a se, quam qui ab alio. Qui enim aliquid a se habet, multo melius habet quam si ab alio recipiat, ergo cum filius habeat posse a patre, pater autem per se & a se, ergo &c. Itē, plus potest aliquis, qui potest & per se & per alium, quā qui tantum per se, sed pater potest operari ꝑ filium, spiritus sanctus nō potest per filium, nec etiam ipse filius proprie loquendo, ergo &c.

Ad opp.

12 RESP. dicendum, ꝙ potentia in patre & filio est æque intensa, quia in vtroque summa est, & æque nobilis, quia in vtroque vna per naturā non degenerans, similiter & in spiritu sancto est, & hoc loquendo de filio ꝟm diuinam naturam, secundū quam æqualis est patri.

13 AD illud ergo quod obicijtur, ꝙ filius potest pati, dicendū ꝙ istud nō est ꝟm potentiam diuinā, sed ꝟm infirmitatē humanā, & ꝟm illā inferior est patre & minus potens, ꝟm autem diuinā nō potest pati sicut nec pater.

14 AD illud quod secundo obijcitur, ꝙ primum principium magis potest. Dicendum, ꝙ primum principiū aut solum dicit ordinem, aut substantialem differentiā. Si solū ordinem, cū vnum & idem sit vtrobique, non est potentius hic quam ibi. Si autē differentiam substantialē cū ordine, sic verum est, ꝙ potentius est primū quā secūdū, quia ꝟm addit aliquid supra primū, quod dum facit magis cōpositum, magis reddit limitatum, & ita minus potens. AD illud quod obijcitur tertio, iam solutū est: quia habere ab alio, hoc est aut differente substantialiter, aut personaliter. Si substantialiter, sic verum est, quia cū habeat ab alio per essentiam, nō habet essentialiter sed participatione, sed quando habet ab alio personaliter, eodem tamen essentialiter, tunc habet ęque nobiliter, quia totaliter & essentialiter. Vnde Ioan. vi. Sicut pater habet vitā in semetipso, sic dedit & filio &c. AD illud quod obijcitur quarto, ꝙ pater potest per se & ꝑ alium. Dicendum, ꝙ posse per alium est dupliciter. Aut per aliquam causam inferiorem simul agentē: aut ꝑ aliam personā. Primo modo potentius est posse per se & per alium, quā per se tantū, quia posse per alium dicit dñiū, & ita potestatem, sed posse ꝑ alium, per personam consubstantialem non dicit dominium, sed tantum auctoritatem. Auctoritas autem nō dicit maioritatem, sed solū dicit originem, sicut posse ab alio & non ab alio, non dicit minoritatē in potētia, sed solum subauctoritatē & originē: & sic intelligendum est in proposito de posse per aliū, & nō posse ꝑ aliū. 15 16

Art. 2

CONsequēter est quęstio scđo loco de scđo articulo. vtrū in diuinis sit ordo. Et circa hoc q̄runtur duo. Primo quæritur, vtrum in diuinis sit ordo ponendus. Secundo, vtrū in diuinis sit ordo naturę.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Cū inter personas diuinas sit rō producētis, & producti, inter eas ordo originis est ponēdus.

Fundamenta.

QVOD in diuinis sit ordo ostenditur primo ꝑ Aug. ad Maxi. vbi dicit. Cū dicit filius a patre, non significatur inæqualitas substātiæ, sed ordo naturæ

Item,

Itē, hoc vr̄ auctoritate eccleſiæ, quia eccleſia nominationem trinitatis exprimit ordinate. Dicitur enim in nomine patris, & filij, & ſ.ſ. & hic ordo nunquam mutatur, ergo &c. Item, or-
17 do dicit rationem completi eſſe & boni, eſſe enim vt dicit Boe. eſt, quod ordinem retinet, ſeruatque naturam, ſimiliter & bonum, ſed in diuinis eſt perfectiſſime ratio boni & eſſe, ergo ibi eſt ratio ordinis. Itē, vbicunque ſunt plura inter quos non eſt ordo, ſunt inordinati, ſed i diuinis perſonis eſt pluralitas, ergo ſi non eſt ibi ordo, eſt inordinatio & confuſio, ſed inordinatio & confuſio repugnat diuinis, ergo eſt ibi ordo.
Ad opp Contra. Euſebius. In diuinis eſt numerus, ſed non ordo. Item, hoc ipſum videtur ex ratione ordinis. Aug. de trinitate dicit, Ordo eſt partium diſparium ſua vnicuique tribuēs loca diſpoſitio, ſed in diuinis non eſt diſtinctio locorum, ergo &c. Item ordo contrariatur ſimultati, ergo vbi eſt ordo, non eſt omnimoda ſimultas, ſed vbi non eſt omnimoda ſimultas, non eſt perfecta æqualitas, ergo cum in diuinis ſit omnimoda & perfecta æqualitas, nullus eſt ibi ordo. Item, ſi ordo eſt in diuinis, aut eſt quid eſſentiale, aut notiale. Non eſſentiale, quia vbi ordo ibi diſtinctio, in diuinis autem nō eſt diſtinctio ſm eſſentiam, ergo &c. Nec quod notionale, quia idem eſt notio & proprietas, ſed ordo nullius perſonæ eſt proprietas, ergo &c. Item, vbi eſt ordo, ibi eſt dependentia & inclinatio, nihil enim ordinatur ad aliqd, niſi ad illud habeat inclinationem, in diuinis autem nulla eſt dependentia, ergo ibi nullus omnino ordo. Itē, ordo præſupponit numerū, ſed in diuinis nō cadit differentia ſm numerū, vt oſtenſum eſt ſupra, ergo nec ordo.

19 RESP. Dicendum, ꝙ triplex eſt ordo, ſcilicet ſm poſitionem, ſm antecesſionem, & ſm originem. Ordo ſm poſitionem, dicitur aliquorū quorum vnum eſt ſuperius, aliud inferius. Et hoc poteſt eſſe dupliciter. Vel in loco vel in dignitate, & hic ordo non cadit in diuinis, ſicut oſtendit prima ratio ſumpta ab Euſebio, & ſecunda ſumpta ab Auguſtino, ſicut patet. Ordo vero ſm antecesſionem dicitur eſſe eorum quorum vnū prius eſt, alterum vero poſterius, & hoc dicitur dupliciter. Aut quia antecedit duratione ſiue tempore. Aut prius naturali intelligētia ſiue cognitione, & hic ordo nō eſt in diuinis, ſicut probat ratio tertia, quia hic ordo tollit æqualitatem & ſimultatem, quorum vtrunque perfecte eſt in diuinis. Ordo autem ſm originem ſiue ſm emanationem, eſt producentis ad productū, & iſte ordo eſt in diuinis, quia ibi eſt ordo principij & principiati, ſiue producentis, & producti, & hunc ordinem eſſe in diuinis probant rationes primæ.

AD illud quod obijcitur quarto, 20
ꝙ ordo non eſt quid notionale, nec eſſentiale. Dicendum, ꝙ eſt notionale, ſed notionem contingit dupliciter ſignificare, aut ſub propria ratione, vt cum dicitur generatio: aut ſub cōmuni ratione: communitate inquā rationis, vt cum dicitur ordo, notio, proprietas, ſicut indiuiduū eſt cōmunis intentio, & ſub hac cōitate nō diſtinguit, tamen in ſuis inferioribus
diſtinctionem ſupponit. AD illud 21
quod obijcitur, vbi eſt ordo ibi depēdentia, dicendum, ꝙ ordo importat habitudinē, & quia habitudo in creaturis ratione imperfectionis dicit dependentiā, ideo in creaturis importat dependentiā, in diuinis autem ſolū ponit cōparationem & connexionē, & nullam dependentiā & inclinationem. AD illud quod vltimo obijci 22
tur, ꝙ ordo præſupponit numerum. Dicendum, ꝙ ſicut in diuinis numerus diſtrahit a ratione numeri, quia ibi eſt diſtinctio hypoſtaſum tantū, ita ordo a ratiōe ordinis ſimpliciter, quia quamuis ſit ibi ordo, nō tamen eſt ibi antecesſio, ſed ſolum originis emanatio. Vel aliter dicendū, ꝙ nō ſemper præſupponit diſtinctionē ſm numerum, niſi intelligatur de ordine locali, ſiue ſm poſitionem. Nam ordo ſecundum naturam & ſm naturalem intelligentiam, attenditur inter ſuperius, & inferius, inter quæ nō cadit numerus. Et ita patet illud.

QVAE-

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Diuinæ personæ habent ordinē naturæ, nō quod altera sit posterior altera, sed quod altera ex altera: vel ordinem naturæ.i.naturalis originis.

Funda-menta.

TRVM in diuinis sit ordo naturæ. Et ꝙ sic videtur ꝑ Augustinū, q dicit in litera, ꝙ cū dicitur fili⁹ a patre, nō dicitur inæqualitas substantiæ, sed ordo naturæ. Item, vbi est naturalis origo, ibi est naturalis ordo, sed in diuinis est naturalis origo, ergo & naturalis ordo ergo est ibi ordo naturæ. Itē, vbi est causa, & effectus, ibi est prius & posterius, sed vbicunq; hoc, ibi est ordo naturæ, ergo cum in diuinis contingat reperire causam & effectum, sicut dicit Chrysostomus, sup principium ad Hebræ. & Damasc. j. lib. cap. viij. Pater est causa filii, patet &c. Contra. Cuiuscunque est ordo, ipsum ordinatur, ergo si in diuinis est ordo naturæ, natura ordinatur, sed quod ordinatur, distinguitur & numeratē. Si hoc, ergo in diuinis natura distinguitē & numeratē, sed hoc falsū, ergo &c. Itē, in diuinis idē est natura & essentia, qa natura nomen est essentiale, sed in diuinis nullo mō ponit ordo essentię, ergo nec naturæ. Itē, vbi est ordo naturæ ibi est prius & posterius secundum naturam, ergo si in diuinis est ordo naturæ, ibi est prius & posterius, sed hoc nullo modo recipitur, ergo nec ordo naturæ.

2.Phy.24

Ad opp.

4.met.43

in post ꝑdicam.

Arist. in ꝑdic. cap. de rela.

Quod autem in diuinis nō sit prius & posterius, ostenditur sic. Relatiua sunt simul natura, ergo pater, & fili⁹ secundum quod pater & filius, simul sunt natura, quia relationes in diuinis non sunt aduenientes, nec tātum sunt ratio referendi, sed etiam existendi, ergo pater & filius secundum suas hypostases: simul sunt natura, ergo nō est ibi ordo naturæ. Itē, in causis creatis videmus gradus, quia quanto substantia creata citius potest, velocius operatur. Vnde quædam operantur in tempore, quædam repente, quędam subito. Et illa causa quæ operat subito, aliquando non præcedit tempore, sed natura. Si ergo Deus producit filium secundum omnem nobilitatem, & virtutem suæ potentiæ, & virtus suæ potentiæ infinitæ maior est q̄ finitæ, non ergo tantum simul duratione, sed etiam simul natura producit, ergo non est ibi ordo naturæ. Itē, videmus in cognoscibilibus, qđ quædam habent sui cognitionem inuestigando, & posterius tēpore, & loquor de actuali, non de habituali, vt anima humana & quædam simul duratione vt angelus, ergo si Dei cognitio & dictio siue locutio, non est accidēs, sed multo nobilius & virtuosius quā 23
omnis creatura, habet verbū intelligentię, non tantum simul duratione, sed etiam natura, ergo &c.

RESP. dicendum, quod ordo dicitur esse alicuius dupliciter. Aut sicut ordinati, aut sicut rationis ordinandi. Ordo in diuinis sicut ordinati dicitur personæ patris & filii & s.s. Sicut rationis ordinandi, dicitur naturæ. Natura enim dicit vim productiuam secundum quod dicit Philosophus, quod est vis insita rebus ex similibus similia procreans. In diuinis autem est ordo secundum productionē, id est dicitur ibi ordo natuř.i. naturalis originis. Vnde genitiuus ille, nō construitur subiectiue sicut cū dicitē albedo parietis, sed ex vi declarationis essentiæ, vt cum dicitur albedo claritatis. Et ideo resoluitē in duos, vt sit sensus, ordo naturæ.i. naturalis originis. Ex hoc patet primum, quod obiicitur, quia obiicit, ac si diceretur 14
ordo esse naturę vt rei ordinatę. Patet etiam secundum, quod essentia dicitur in absolutione omnimoda, nō vt alterius principium, natura vero dicit vt alterius principium, ideo dicit comparationem ad productionem siue emanationem naturalem. Vnde vlterius attendendum, quod ordo secundum naturalem originem in his inferioribus duo dicit. scilicet emanationē, & antecessionē: & ratio huius est, quia emanatio in his inferiorib⁹ ponit diuersitatem substantialem

Aristo. 1. mag. mor. cap. 10.

Vnde

Pensanda ē sūt. Sco. qui in 2. dist. 1. & alibi frequēter nō veret ponere prioritatē originis, quæ nulla existente intellectus operatiōe, sequitur p̄sonas diuinas, signa sua origi-

Vnde omne, quod emanat in his inferioribus est effectus, & quod producit est causa, & ideo dicitur causa ad cuius esse sequitur aliud, & quia aliud in natura, ideo posterius in natura. In diuinis autem est emanatio ad q̄ non consequitur essentię diuersitas, vel naturæ, ideo nec prius nec posterius natura, sed simul natura. & ideo in diuinis non accipit̄ ratio causę, vel effectus s̄m latinos, sed nomē principij, quāuis græci extenso noie vtant̄ nomine causæ pro noie principij, & ideo in diuinis est ordo naturæ, non quo alter sit posterior altero, sed quo alter ex altero. Et hoc est, quod dicit Aug. in lr̄a, & ex hoc patet, qd̄ tertio obiicit. Quamuis .n. in creaturis ordo posterioritatē ponat, nō tamen in Deo, & quāuis nō sit ibi posterioritas, nō sequit̄ q̄n b̄n sit ibi ordo. ex his patent obiecta ad vtranque partē. Concedendum ergo, quod aliquo modo reperitur in diuinis ordo naturæ, sicut ostendunt primę rationes. Tertia tamen ratio deficit, quia nomen causæ nō reperitur in diuinis secundum latinos proprie. Quod obijcitur ad oppositum patet, quia ordo non est naturæ, vt rei ordinatę. Patet etiam quod obiicitur de diuina essentia, q̄a est nomen absolutum, nec importat rationem originis. Vltimum patet, quia non est ibi ordo naturę, quo alter prior altero, sed quo alter ex altero.

nis atque instantia, vbiq; se- rens: quin imo vr̄ cō tradictio i dictis D. Bona. hic & supra dist. 12. ar tic. 2. q. 1. tn̄ sibi cōsonus.

QVAERITVR QVOMODO POSSIT dici solus pater, vel solus filius, vel solus spiritus sanctus, cum sint inseparabiles.

DISTINCTIO XXI.

Dist. 19

dist. 20

IC oritur quęstio trahens originem ex prędictis. Dictum est enim supra, quod tantus est solus pater, vel solus filius, vel solus spiritus sanctus, quantum simul illę tres: & quod duę, vel tres personę simul, non sunt maius aliquid, quam vna persona sola. Ideo quęrit August. in 6. libr. de Trin. quomodo hęc sane dici possint, cum nec pater sit solus, nec filius, nec spiritus sanctus, sed semper & inseparabiliter & filius cū patre, & pater cum filio, & spiritus sanctus cum vtroque: insepara biles enim sunt hę tres personę. Ad quod ita respondet Aug. in eodem. Solum Deum patrem dicimus, non quia separatur a filio, vel a spiritu sancto, sed hoc dicentes significamus, quia illi simul cum eo non sunt pater. Solus enim pater est. Quod non dicitur, quia ipse sit solus, id est, sine filio vel spiritu sancto, sed per hoc filius vel spiritus sanctus a paternitatis consortio excluduntur. Ita & cum dicitur, solus filius filius est, vel solus spiritus sanctus est spiritus sanctus, nō diuiditur filius a patre, vel spiritus sanctus ab vtroque, sed a consortio filialis proprietatis excluduntur pater & spiritus sanctus, & a consortio processibilis proprietatis pater & filius. Cū ergo dicitur, tantus est solus pater quantum simul illi tres, per hoc quod dicitur solus, non separatur pater ab aliis, sed hic est sensus, solus pater. i. pater qui ita pater est, quod nec filius nec spiritus sanctus, tantus est, &c. Similiter intellige cum dicitur, solus est filius, vel solus est spiritus sanctus. Solus ergo pater dicitur, vt ait Aug. in eodem, quia non nisi ipse ibi pater est, & solus filius, quia non nisi ipse

Qualiter dictionis exclusiuæ capiantur in diuinis

Cap.

Responsio Augustini

Ibidem.

Lib. 6. c. 9

si ipse ibi filius est, & solus spiritus sanctus, quia non nisi ipse ibi spiritus sanctus est

Vtrum possit dici, solus pater est Deus, solus filius est Deus, vel solus spiritus sanctus est Deus, vel pater est solus Deus, vel spiritus sanctus est solus Deus.

Sensus horum habetur cap. 7. 8 & 9 libr. 6 de Trin. 1. ad T. 6. Cap. 9.

POST hęc quęritur, vtrum sicut dicitur, solus pater est pater vel solus filius est filius, ita possit dici, solus pater est Deus, vel solus filius est Deus, ita & de spiritu sancto. Aut, pater est solus deus, filius est solus Deus. Ad quod dicimus, quia pater & filius & spiritus sanctus dicitur, & est vnus Deus, hęc trinitas simul proprie dicitur esse solus Deus, sicut solus sapiens, solus potens. Sed non videtur debere dici a nobis verbis nostris vtentibus, nisi vbi sermo auctoritatib⁹ occurrit, solus pater est De⁹, vel pater est solus Deus, ita de filio & spiritu sancto dicimus. Vnde Augustinus in septimo libr. de Trinitate ait, Quoniam ostendimus quomodo posset dici solus pater, vel solus filius, consideranda est illa sententia qua dicitur, Non esse solum patrem Deum verum solum, sed patrem, & filium, & spiritum sanctum. Ecce habes, quia non solus pater dicendus est esse verus Deus. Item. in eodem, Si quis interrogat vtrum pater solus sit Deus, quomodo respondebimus non esse, nisi forte dicamus ita esse quidem patrem Deum, sed non eum esse solum Deum? Esse autem solum Deum dicamus patrem, & filium, & spiritum sanctũ. Ecce & hic habes, quia pater non debet dici solus Deus: atque hic solum in parte subiecti tantum accipere quidam volunt, in parte vero prædicati sic concedunt, quod pater est solus Deus. Sed ex verbis August. videtur ostendi, quod proprie solus Deus, dici debeat tota trinitas. Hæc trinitas, vt ait Aug. contra Maximinum, intelligitur cum Apostolus dicit, Beatus & solus potens, & ibi. Soli sapienti Deo: & ibi, Inuisibili soli Deo. Non enim de solo patre hæc accipienda sunt, vt cõtendebat Maximinus & alij hæretici, sed de trinitate. Sicut & illud, Solus habet immortalitatem, quia secundum rectam fidem, ipsa trinitas est vnus solus Deus, beatus, potens, sapiens, inuisibilis. Vnde Aug. in eodem, Cum vnus Deus sit trinitas, hæc sit nobis solutio questionis, vt intelligam⁹ solũ Deum sapientem, solum potentem, patrem & filium, & spiritum sanctum qui est vnus & solus Deus.

Quod nõ dicitur solus pater Deus est. Ibidem.

Quod pater non est solus Deus sed trinitas Libr. 3 contra Maxi. cap. 9. Lib. ca. 11 12. & 13. 1. Ti. 9 Rom. 16 1 Tim. 1 1 Ti. 6. Cap. 13. & li. 1 de trini. c. 6.

Quomodo dicitur trinitas solus Deus, cum ipsa sit cum spiritibus & animabus sanctis.

Cap. 7

SED iterum quęritur, quomodo ipsam trinitatem dicimus solum Deum, cum sit cum spiritibus, & animabus sanctis. Ad quod respondet August. in 6. libr. de Trini. dicens, Trinitatem dicimus Deum solum, quamuis semper sit cum spiritibus & animabus sanctis, sed solum dicimus, quia non aliud quam ipsa trinitas Deus est.

est. Non enim illi cum illa Deus sunt, vel aliqua alia, sed ipsa trinitas tantum, non illi, vel alia Deus est.

Et si de patre solo prædicta dicerentur, non tamen excluderetur filius, & spiritus sanctus.

1.Ioan.5. Lib.3.contra Maxi. Cap.13. VERVNTAMEN vt ait Aug. & si de solo patre prædicta dicerentur, non tamen excluderetur filius, vel spiritus sanctus, quia hi tres vnum sunt: sicut in Apocalypsi de filio legitur, quòd habet nomen scriptum quod nemo scit nisi ipse: non enim inde separatur pater, vel spiritus sanctus. Et cum dicitur, nemo nouit patrem nisi filius, non inde separatur pater, vel spiritus sanctus, quia inseparabiles sunt. Apost.19. Matt.11. Luc.10. Ioan.17. Aliquando etiam nominantur pater, & filius, & tacetur spiritus sanctus: vt veritas ad patrem loquens ait, Vt cognoscant te, & quem misisti Iesum Christum esse vnum verum Deũ. Cur ergo (inquit Aug.) tacui de spiritu sancto? quia consequens est, vt vbicunque nominatur vnus, sicut pater, & filius tanta pace vni adhærens, intelligatur etiam ipsa pax, quãuis non commemoretur: vno ergo istorum nominato, etiam reliqui intelliguntur, quod in pluribus scripturæ locis occurrit. Lib.6.de de tri.c.9.

Qualiter dictiones exclusiuę accipiantur in diuinis.

DISTINCTIO XXI.

Hic oritur quęstio trahens originem ex prædictis.

Expositio Diuisio.

SVPRA probauit Magister æqualitatẽ personarum. Hic quia in probatione dubias rationes dixerat propter dictiones exclusiuas, mouet illas dubitationes, & soluit. Et habet hæc pars tres partes, ſm tria dubia, quæ proponit. Primo .n. quærit de hac rõne, tantus est solus pater, quantus pater, & filius. Secundo ꝓponit hãc, siue quęrit de hac, solus pater est Deꝰ, & hoc facit ibi, Post hoc quæritur, vtrum sicut dicitur solus pater, &c. Tertio quæritur de hac. Trinitas est solus Deus: & hoc facit ibi. Sed iterũ quęritur quõ ipsam trinitatem. Et in qualibet istarum partiũ primo mouetur dubitatio, secundo soluitur.

Hæc trinitas simul proprie dicitur esse solus Deus.

Dub.1. Contra. Videtur per hoc velle negare istam. Pater est solus Deus, sed videtur hæc esse vera per expositionem, quia pater est Deus, & non alius a Deo, vel aliud, ergo &c. Item, prædicatum quod dicitur de tota trinitate, non potest esse nisi prædicatũ essentiale, quia aliter non diceretur de tota trinitate, & essentiale prędicatum dr̃ de qualibet persona sigillatim, ergo pater est solus Deus.

RESP. Dicendum, ꝙ quando solus, per se additur ad prędicatũ, ita ꝙ non intelligitur a parte subiecti, impropriius est sermo, siue dicatur de trinitate tota, siue de patre. Nec vult dicere Aug. ꝙ solus Deus prædicetur de tota trinitate, ita ꝙ non de patre. Sed in illis locutionibus, soli Deo honor & gloria, & consimilibus, solus Deus nõ accipit ꝓ vnica persona excludendo alias personas, sed pro tota trinitate, excludendo alias naturas, & Magister ita accipit. ac si Aug. vellet dicere, non ꝙ hoc.s. solus Deus, prædicaret de trinitate, & non de patre: sed ipse vult, ꝙ supponat pro ipsa trinitate. Pro patre vero si supponat, non tñ præcise supponit pro solo patre: & ideo Aug. cõcedit, ꝙ sola trinitas est solus vnus Deus, non tñ solus pr̃. Vnde & Magister non dicit, ꝙ pater nõ sit solus Respon.

Deus,sed ꝙ non proprie dr̃: & illud manifestum est, si inspiciatur qualiter solus debet addi ad prædicatum.

Quõo ipsam trinitatem dicimus solum Deum, cum sit cũ spiritibus, & animabus sanctis.

Dub.2 Quærit cum inseparabilis sit a rebus aliis, & intimus oĩbus,pp quid magis dr̃ esse cũ sanctis, q̃ cum aliis.

Respon. Resp.dicendũ ꝙ quãuis Deus sit cum oĩbus,& in oĩbus,tñ specialiter dr̃ esse cum sanctis,pp effectum gratiæ inhabitantis, per quã ipsi cõformanẽ, & cari,& similes ei fuerũt.Vñ Pro.8 Delitiæ meę esse cũ filijs hoĩum,dicit sapientia Dei. Vnde,dñs vobiscum, dicitur hominibus,non bestijs.

Nemo nouit patrem nisi filius.

Dub.3. Cõtra. Cũ nemo cõponaẽ ex non, & homo,ergo, Nemo idẽ est qđ nullus homo, sed dictio exceptiua non excipit nisi contentum sub termino. Vnde nihil est dictũ, Nullus homo currit nisi asinus.cum ergo pater nõ cõtineaẽ in suppositione huius noĩs homo patet,&c.Si tu dicas ꝙ amplia tur ex vsu distributio importata per istum terminũ nemo,vltra quàm ad homines, Tunc ego quæro pro quo stat,aut pro creato,aut ꝓ increato.Si pro creato,nulla est exceptio, quia simpliciter vera,& præterea pater nõ est ibi contentum. Si pro increato, simpliciter,& totaliter est falsa, ergo per exceptionem non põt verificari. Si tu dicas ꝙ pro vtroque, qũo põt hoc esse,cũ nihil habeãt cõe?Et si habẽt cõe,aut hoc, ꝙ hoc est nemo distribuit ꝓ essentiis, aut ꝓ ꝑsonis, Si ꝓ essentiis,ergo nõ debet excipi pr̃. Si ꝓ ꝑsonis ergo debet excipi.s.s.sicut & pr̃, alioquin locutio est falsa.

Respon. Resp.dicẽdũ,quòd,Nemo distribuit cõiter ꝓ cõi cognoscente,siue habente vim cognitiuam,& distribuit, Nemo,non ꝓ supposito tñ, siue ꝓ persona,sed pro natura. vnde pr̃ nõ excipitur quia ꝑsona,sed quia eiusdem naturę cum filio, & ideo implicatur in illa exceptione filius,& spirit⁹.s.& ideo locutio habet veritatẽ, vel dic,ꝙ Nemo distribuit ꝓ hoib⁹, & tenetur ly. Nisi nõ exceptiue,sed aduersatiue sicut dr̃ 2.Timo.2.Ad nihil vtile est nisi ad subuersionem audientium.

Artic.1. AD intelligentiam huius partis est hic quæstio de dictionibus exclusiuis. Et circa hoc principaliter quærenda sunt duo. Primo quæriẽ. Vtrum dictio exclusiua in diuinis vere addatur termino substantiali. Secundo vtrum vere addatur termino relatiuo.Et quãtum ad primum quæruntur duo. Primo, Vtrum dictio exclusiua vere addaẽ termino substãtiali a parte subiecti. Secundo, si vere addatur a parte prædicati.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Hæc dictio solus, categorematice.i.pro vt dicit solitudinẽ in diuinis non dicitur:syncategorematice vero, ita vt vel personali,vel substantiali iubgaẽ ꝑdicato, vtiq; dici potest.

Ad opp QVOD vere addaẽ huic termino Deus. a parte subiecti,oñdiẽ hoc mõ Deus habet aliquid ꝓpriũ, sed proprium est qđ inest soli,ergo &c. & quia cõstat, ꝙ exclusio vere addiẽ termĩo substãtiali respectu ꝑdicati essentialis, vnde bene dr̃.Solus Deus non creat, quæritur,vtrum vere addatur ei respectu ꝑdicati ꝓprii, sicut termini relatiui: vtrũ.s.vere dicaẽ,Solus Deus est pater.Et quòd sic, videtur ꝑ suã expositionẽ,quæ est,solus Deus est pater.i. nõ alius q̃ Deus est pr̃,ergo sol⁹ De⁹ est pater. Et ꝙ sit ista eius expositio, hoc habetur a cõi vsu, & a Philosopho, qui dicit, quòd solus idem est quod non cum alio. 1.elen. cap.4. Item, hoc videẽ a conuertibili,qñ istę duę conuertũtur. Nihil ꝑter Petrum currit, ergo solus Petrus currit,ergo & istę duæ, nihil ꝑter Deũ est pr̃,ergo solus Deus est pr̃. Sed prima est vera, quia hæc est falsa, Nihil est pr̃,& non habet instãtiam nisi in Deo,ergo &c. Item,a quocunq; remoueẽ hoc qđ est ĩ pl⁹, remoueẽ quod est in minus: s.d esse

Deum,est in plus,q̃ esse p̄rem, ergo a quocũq; remouet Deus,& pater. Sed quæcũq; sic se habent,quòd a quocũque remouetur vnum,& alterũ: vnũ p̄cise p̄dicatur de altero,nec habet instantiam,ergo pr p̄cise,prædicatur d̄ Deo,sed si præcise, ergo cum exclusione,ergo &c. Contra. Terminus accidentalis implicat rem suam circa suum subiectum, vt patet cum dicit, Homo albus currit, circa hunc terminum homo implicatur albedo : ergo similiter cum dr̄ solus De⁹ est pater, circa Deum implicatur solitudo. Sed Hilarius dicit,φ Deus non est solitarius confitendus,ergo &c. Et rõ ista concludit,φ nõ possit vere addi nec cũ prædicato proprio,nec cõi. Item, ostenditur quòd non possit vere addi respectu p̄dicati cõis, vt cũ dicit. Solus Deus creat : hoc enim nomen Deus de se habet suppositionẽ quasi indefinitam respectu personarũ, ergo reddit locutionem veram pro aliquo, sed p̄ quolibet est falsa. Hæc est enim falsa, Solus pater creat. ergo cum omne p̄dicatum essentiale conueniat tribus, & non solum vni, nullo potest modo addi dictio exclusiua respectu talis prædicati subiecto cõi. Item,quòd non respectu p̄prij,videt. Quia si hęc est vera, Solus Deus est pater:ergo a simplici cõuersa:& hæc,Solus pater est Deus sed ista est falsa: ergo &c. Si dicas, quòd non conuertat simpliciter. Contra. Habet itellectũ vniuersalis negatiuę, & particularis affirmatiuę, & vtraque conuertitur simpliciter, &c.

Aristo. 1. elen c.ca.4 RESP. Dicendum,quòd hæc dictio solus, potest esse categorema, vel syncategorema. Secundũ quòd est categorema, sic est nomen adiectiuum absolutum ponens rem suam circa suum substantiuũ,& res sua est solitudo,vnde tantũ valet hic solus, quãtum solitarius. Et quia solitudo nullo modo recipit in diuinis quantum ad substantiam, quia est in multis p̄sonis,hoc nomen solus nõ recipitur in diuinis substantialibus,sicut ostendit prima ratio. Si autem accipiatur inquantum est syncategorema, sic priuat associationem, & importat aliquam negationem. Et sic cum aliquod p̄dicatum,& substãtiale,& personale p̄cise dicatur de nomine substantiali, sic vere dr̄ in diuinis & respectu p̄dicati substantialis, vt cum dr̄,solus Deus creat, & respectu p̄sonalis,vt cũ dr̄,Sol⁹ De⁹ est pr̄.

5 AD illud ergo quod obijcitur, φ ponit rem suam circa substantiuum. Dicendum,φ nõ est simile fm quòd hoc nomen solus tenet syncategorematice, quia albus est dispositio subiecti absoluta,vnde absolute ponit rem suã circa terminum, sed solus rõne negationis non absolute, & ideo non ponit solitudinem,sed præcisionem. Ad illud quod obijcitur

6 secundo,quòd terminus substantialis debet reddere locutionem veram pro aliqua persona. Dicendum,quòd terminus,cui additur exclusio,respectum habet ad p̄dicatum, & respectũ habet ad exclusionẽ,& licet respectu p̄dicati possit h̄re suppositionẽ p̄sonalem,vt cũ dicatur,Solus homo currit,tñ regula est apud sophistas,quòd per comparationem ad dictionẽ exclusiuam talis terminus habet suppositionem simplicem,vnde nullo modo licet descendere, & hoc est quod dicitur in lib. de regulis fidei, quòd dictio exclusiua facit exclusionẽ quãtum ad genus rei, non quantum ad rem generis,quia rõne formæ communis,quæ est genus rei,non ratione suppositi, quæ est res generis. AD illud quod obijcitur vltimo,quòd con-

7 uersa est falsa. Dicendum,quòd illa non est sua conuersa,quia ista, Solus Deus est pater, habet intellectum affirmatiuę, scilicet Deus est pater, & hæc conuertitur simpliciter habet intellectũ negatiuę huius nullus ali⁹ a Deo est pater,& hæc similiter conuertitur simpliciter, sed hęc non est sua conuersa, nullus alius a patre est Deus, sed hæc, Nihil quod est pater est aliud a Deo : idẽ enim quod subiiciebatur in prima, debet prædicari in secunda, & sic patet illud.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Dictio exclusiua potest addi ad prædicatum termini substantialis vere, sed nõ proprie, nisi cum additione termini partitiui, & numeralis.

Fundamenta.

TRVM dictio exclusiua vere possit addi termino substantiali a pte prædicati. Et ꝙ sic oñdit hoc modo. Aug. 7. de trini. Patrem dicimus esse Deum, sed non esse solum Deum, esse autem solum Deũ dicimus p̃rem, & filium & spiritum sanctum. Si tu dicas, ꝙ ly solũ, intelligitur a parte subiecti, obijcit expressius per hoc quod dicit Aug. contra Maxim. Ipsa trinitas est vnus solus verus Deus. constat ꝙ in hac, solus Deus, non põt esse dispositio ex parte subiecti, quia sic esset sermo incongruus, ergo &c. Item, hoc videtur p expositionem. Trinitas est Deus, & non aliud, q̃ Deus, ergo trinitas est solus Deꝰ, pręmissæ sunt vere, ergo & conclusio. Item, rõne videt̃ per simile, qñ prædicatũ nõ inest alij, q̃ subiecto vere, hæc dictio solus, accipit̃ ex parte subiecti, ergo quãdo subiectũ non subest alij q̃ prædicato, vere accipit̃ a parte p̃dicati, sed istud subiectum trinitas, non inest alij, q̃ Deo, ergo &c. Cõtra. Hęc dictio solus, est dispositio subiecti, sicut hoc signum oĩs, sed qñ oĩs, additur ad p̃dicatũ, locutio ẽ falsa. & impropria, ergo similiter qñ hęc dictio, solus. Item, hęc dictio solus, addita alicui termino, excludit alium. Vnde sensus est, solus homo, homo & non alius. sed alius respicit suppositum, & terminus subijcitur rõne suppositi, & prędicatur rõne formę, ergo hæc dictio solus, de sui rõne respicit subiectum, ergo falso, & improprie addit̃ prædicato. Itẽ, secundum quod additur prædicato, aut tenet̃ categoreumatice, aut syncategoreumatice. Si categoreumatice, tũc est nomẽ adiectiuum, & non recipitur in diuinis. Si syncategoreumatice, sic importat negationem implicitam, sed negatio antecedit, quod negat, ergo necesse est, quòd antecedat cõpositionem quã negat. sed cũ dr̃, Pater est solus Deus, non sequitur cõpositionẽ, ergo, videtur, ꝙ non possit ipsam negare, ergo &c. Itẽ, ego quæro quid excludat qñ addit̃ ad prædicatum. Si aliud a prædicato vt sit sensus, est solus Deus. i. Deus, & non aliud, tunc est ibi superfluitas, quia forma prædicati excludit aliam formam disparatam quantũ est de se. Vnde sequitur. Iste est homo, ergo non est aliud ab hoĩe: ergo videt̃ ꝙ dictio exclusiua facit superfluitatẽ, & nugationẽ, non ergo tenet̃ exclusiue: & ita videtur ꝙ teneatur adiectiue solum, & ꝙ importet solitudinem circa hunc terminum Deus, & sic istæ sunt falsæ.

Libr. 3.

Ad opp.

RESP. Ad hoc voluerunt aliqui dicere, ꝙ hęc dictio solus, ꝑprie nõ debet addi ad prædicatum, sed tm̃ ad subiectũ, & cum additur p̃dicato, improprię sunt locutiones, & tunc idẽ est dicere solus, & tantum, & tñ si aliquis inspiciat, non tm̃ cũ hac dictione solus, sed cũ hac dictione tm̃ videbit improprietatem, & superfluitatem. Quid. n. aliud est dicere. Trinitas est tm̃ Deus, nisi est Deus, & non aliud q̃ Deus? hoc improprie satis dictum est, quia hoc ipso, quod Deus est, excluditur, ꝙ non sit aliud a Deo. Si. n. Deus est, ergo non est aliud a Deo, & nullus hæreticus vnq̃ dixit trinitatem esse Deũ, qui diceret aliud ipsam esse a Deo: & ideo nõ videtur magnum quid Augu. dicere si hoc voluit dicere. Propterea aliter dicendum est, ꝙ hæc dictio solus, dupliciter põt addi termino substantiali, aut per se, aut cum termino numerali, siue partitiuo. Per se improprie additur, & si addatur s̃m vocem, tñ s̃m intellectum stat a parte subiecti. Idem. n. est dicere, Homo albus est, & est albus homo. Vnde sensus est, non dicimus patrem esse solum Deũ, idest non dicimus solum p̃rem esse Deum. Si aũt aliter ponatur, videtur sermo habere superfluitatem, & improprietatem, quia hoc excludit qđ

excludebatur ex natura ipsius prædicati. Aliter additũ hæc dictio solus termino substantiali cũ termino numerali, sicut cũ termino vnus, & tũc excludit pluralitatem, & hoc modo bene additur prædicato, & sic accipit Aug. contra Maxi. cum dicit. Trinitas est vnus solus verus Deus, ita ꝙ non plures, & tunc est verus sermo, & proprius, & contra hæreticos, qui dicebant trinitatem esse plures Deos: & importatur ꝑ istũ terminũ solus, priuatio multitudinis, & ita distinctio: & magis proprie dr̃ de trinitate, ꝙ trinitas sit vnus Deus, q̃ de p̃re, cũ tñ posset dici de vtroq;, qa p̃r est vnus Deus, & nullus vnq̃ dixit p̃rem esse plures, sed de trinitate, siue de tribus aliqui dixerunt: & ideo congruẽtius dr̃ trinitas est vnus solus Deus. Concedendum est ergo, ꝙ solus, pōt addi ad prædicatum termini substãtialis vere in diuinis, sed non ꝓprie, nisi cũ determinatione, & adiunctione termini partitiui.

9 AD illud ergo quod obijcitur, ꝙ solus, est dispositio subiecti, sicut hoc signum omnis, dicendũ ꝙ nõ est ita propria dispositio subiecti sicut hoc signum oĩs, quia oĩs distribuit pro suppositis, pro quibus terminus subijcitur, nõ pro quibus prędicatur, saltẽ simul sumptis. Solus aũt, nõ solum dr̃ ratione suppositi, verumetiã rõne formę, qa excludit aliũ, & etiã pōt excludere aliud. Et per hoc patet sequens, quia non semper excludit alium masculine, sed etiã pōt excludere aliud neutraliter, vel etiã pluralitatem qñ additur termino numerali, vt visum est. Ad illud qđ quæritũ, vtrũ teneatur syncategoreumatice, vel ꝑut est nomen importans formã denominantem, vt idem sit solus qđ solitarius, Dicendũ, quòd syncategoreumatice, Quod obijcitur, quòd sequitur cõpositionẽ. Dicendũ quòd solus, importat duo in se. s. intellectũ huius nominis alius, & intellectum negationis. Quantum ad intellectũ huius nominis alius, respicit terminum circa quẽ ponitur, & sequitur

10 actum. Quantum ad intellectum negationis ꝑcedit, & hoc non est inconueniens quantum ad diuersa ꝑcedere, & sequi: hoc patet exponenti. Si enim dicam. Video solum Conradũ: Sensus est video Conradũ, & non video alium a Conrado. Similiter intelligendũ est in ꝓposito. AD illud quod quæritur quid excludit cũ additur ꝑdicato. Dicendũ, ꝙ qñ additũ sine determinatione, excludit aliam formam, & tunc reuera est ibi superfluitas, & improprietas, est nihilominus veritas, sed qñ additur cũ termi- 11 no partitiuo, tunc excludit pluralitatem, & tunc potest locutio hr̃e veritatem: pater. n. & filius sunt vnꝰ Deus & nõ plures, & ita vnus solꝰ Deꝰ, &c.

CONsequenter secundo loco est quæstio de scđo articulo quæstionis. s. vtrũ dictio exclusiua possit addi termino relatiuo. Circa hoc q̃runtur duo. Primo quæritur, vtrum dictio exclusiua vere addatur termino personali respectu prædicati pro- Artic. 2. prij. Secundo, vtrũ vere addatũ termino ꝑsonali respectu ꝑdicati cõis, vt vere dicatur, Solus pater est Deus.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Hęc dictio solus, categorematice. i. pro vt dicit solitudinẽ in diuinis non dicitur: syncategorematice uero, ita vt vel personali, vel substantiali iungatur prædicato, vtique dici potest.

QVOD respectu ꝑdicati proprij vere addatur vt. s. hæc sit vera. Solꝰ pater est pater. Videtũ ꝑ Aug. 7. de trinitate. In illa trinitate solus p̃r dr̃ p̃r, quia nullus nisi ipse est ibi p̃r. Itẽ, hoc videtũ ꝑ expositionem, quia ꝑsona p̃ris est p̃r, & nulla alia est p̃r, ergo hæc est vera, Solꝰ p̃r est pater. Itẽ. Nihil est magis proprium alicui, q̃ quod est idem sibi re, & rõne, ergo propriissime dicitur de se, sed quod proprie cõuenit alicui, conuenit soli. ergo pater dicitur de solo patre. Contra. Solus,

1.elenc. cap.4. vt vult Philosophus, idem est quod non cum alio, sed impossibile est patrem non esse cum alio, ergo semper qñ addit huic termino pater, vel alij termino personali, est locutio falsa. Item, solus excludit aliũ, sed alio est Deus, alio est pater, ergo addita huic termino pater, excludit Deum, ergo si hæc est vera, Solus pater est pr̃, & hæc similiter, Deus non est pr̃: ꝙ si hæc est falsa, ergo & prima. Item, solus includit hoc relatiuum alius, sed alius ita est relatiuum diuersitatis, quòd nihilominus implicat aliquam identitatem. Vnde sequitur, Iste vadit cũ alio hoĩe, ergo iste est homo: si ergo excludit alium, ab hoc quod est pater, aut alium patrem, aut aliũ Deum, sed quocũque modo dicatur, est locutio falsa, & implicatio falsa, ergo, &c.

RESPON. Dicendum, quòd secundum quòd hæc dictio, Solus, tenetur syncategorematice, importat priuationem associationis, & locutio similiter est vera, excluso illo sensu quo importat solitudinem, quia sic non accipitur in diuinis, sicut supra dictum est. Secundum.n. quòd importat priuationem associa-
13 tionis vera est. Quia cum tripliciter possit eam importare, in quolibet sensu locutio est vera. Potest enim hæc dictio Solus, importare priuationẽ associationis respectu formę termini subiecti, vt dicatur solus pater, idest ille qui est solus pater, & sic absque dubio veritatem habet, solus pater est pater. Vel potest importare priuationẽ associationis respectu prædicati, & hoc dupliciter, vel in participando, vt quia alij non conueniat, & adhuc vera est, quia hoc prædicatum quod est pater, soli personæ patris conuenit, illa enim proprietas patri conuenit, & ita ꝙ nulli alij. Vel potest importare priuationem associationis in comparticipando, vt cum dicitur Petrus comedit solus, vel vadit Romam solus, non quia alius non vadit Romam, vel non comedit, sed quia nullus comparticipat cum eo, quamuis participet, & sic locutio adhuc est vera, quia persona patris non participat, vel comparticipat cum alia in proprietate paternitatis, & ideo secundum quòd solus exclusiue tenetur, iudicatur locutio vera.

AD illud ergo quod obijcitur, ꝙ 14
Solus, idem est, quod non cum alio. Dicendum, quòd negatio illa non simpliciter excludit alium in excludendo, sed excludit alium respectu formæ subiecti, vel prædicati, vt visum est, & quamuis pater cum alijs existat, & nõ possit sine alio esse, quia tamen proprietatem paternitatis cũ alio non communicat: ideo habet simpliciter locutio veritatem. AD illud quod obijcitur, ꝙ alio est Deus, 15
alio est pater. Dicendum, quòd sicut dictum est supra, aliud dicit diuersitatem secundum rationem dicendi, vel intelligendi in verbo proposito, sed in expositione huius dictionis Solus, dicit diuersitatem, siue distinctionem in supposito. Et quia Deus in supposito non differt a patre, imo supponit pro patre: ideo nõ sequitur quod dictio exclusiua addita patri, excludat Deum. AD illud 16
quod obijcitur, quòd, Aliꝰ implicat formam aliquam secundum quam conueniat: Dicendum, quòd istud non oportet, quòd ista sit forma per terminum importata, vere enim dicitur, homo est aliud ab asino, nisi quando aduenit illi termino immediate, vt cum dicitur alius asinus, includitur conuenientia in natura cõmuni, sed cum dicitur solus pater, non est dicere, quòd pater, & non alius pater, sed pater, & non alius a patre: & ideo non importatur conuenientia in forma proprietatis paternitatis cum alietate, sed sufficit, quòd sit alia persona, pater enim est alia persona, vel etiam alia essentia, & ista excludit hoc, quod est solus, & sic patet illud.

QVAE-

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Dictio exclusiua uere additur termino personali respectu prędicati communis, si faciat exclusionem compositionis intellectę circa subiectum, non autem exclusionem respectu compositionis principalis.

Ad opp. TRVM dictio exclusiua vere addatur termino personali respectu prędicati communis, vt vere dicatur, solus pater est Deus. Et quod sic, videtur auctoritate & ratione. Auctoritate sic, ecclesia cantat, Tu solus altissimus Iesu Christe. Et illud, Deo patri sit gloria eiusque soli filio &c. & consimiles multę inueniũtur. Item, Mat. xj. Nemo nouit filium nisi pater. sed nemo nisi pater & solus pater cõuertuntur, ergo solus pater nouit, & hoc prædicatum est essentiale, ergo &c. Itẽ, ratione videtur, quia dictio exclusiua addita alicui, non excludit nisi alium, sed tres personę non habent alietatem respectų prædicati substantialis, ergo addita vni non excludit aliam respectu talis prædicati, sed si nõ excludit, locutio est vera, ergo &c. Itẽ, dictio exclusiua addita alicui, nõ excludit, quod est in eo vt pars, vt si dictio exclusiua additur Petro, nõ excludit pedem Petri, ergo cum maiori identitate sit filius in patre, quam pes in Petro, dictio exclusiua addita pr̃i non excludit filium. Contra. nec pater solus, nec filius solus, nec s.s. solus Deus est, ergo nõ vere additur respectu termini communis. Item, omnis propositio in qua prædicatum communis est subiecto, addita exclusione ad subiectum est falsa, quia nullum tale præcise conuenit subiecto, sed talis est hoc & consimiles, solus pater est Deus, ergo &c. Item, dictio exclusiua addita alicui, excludit omne illud, qđ ponit associationem cum termino, & hoc patet, quia priuat associationem, sed filius ponit associationem cũ patre, vnde pater cum filio, est pater cũ alio. Item, dictio exclusiua excludit omne aliud, & maxime oppositum, sed relatiua sunt vna differentia oppositionis, ergo addita vni relatiuo excludit aliud, ergo addita patri excludit filiũ, & si hoc, omnes tales sunt falsæ.

Fundamenta.

17 RESP. quod hic est duplex positio. Quidam enim simpliciter & sine distinctione concedunt & has consimiles, solus pater est Deus, & positio eorum est, qđ dictio exclusiua addita vni relatiuorum non excludit reliquum. Et ratio huius positionis est, quia non excludit, quod consequitur ad terminum, & intelligitur in termino, vt addita homini, nõ excludat animal, sed vnum relatiuorum intelligitur in altero, & cõsequitur alterum, ergo addita vni, non excludit alterũ. Et si opponatur, quod sol⁹, excludit oppositum, dicunt, quod relatiua sunt differentię oppositiõis, & entis. Oppositionis, secũdum quoad idem, & sic addita vni excludunt aliud.

18 Vnde sequitur. Iste est tantum pater, ergo non est filius. Secundum, quod ad diuersos comparantur, sunt differẽtię entis, & sic posito vno, ponitur & reliquum, & vnum nõ excluditur ab alio, quia dictio exclusiua illud solum aliud excludit, quod non necessario concomitatur. Sed hęc positio nõ videtur conueniens. Dictio enim exclusiua priuat associationem, ergo excludit omne illud, quod ponit circa ipsam associationem; & ideo addita patri, excludit filium. Et propter hoc alia est opinio, quod dictio exclusiua addita patri, excludit filium, & hæc positio magis est probabilis. Secundũ hanc positionem procedendo distinguendæ sunt huiusmodi locutiones, secundum quod distinguit August. & Magister tangit, quia solus, potest facere exclusionem respectų compositionis intellectę circa subiectũ, vel respectu compositionis principalis. Si primo modo, tũc est sensus, Solus pater est Deus. i. ille qui solus est pater est Deus, & tũc remouet formam termini subiecti ab aliis, non formã prædicati,

dicati & sub hoc sensu veræ sunt omnes. Et sub hoc sensu accipit August. Solus s.s. est tantus, quantus est pater & filius. Si autem faciat exclusionem respectu principalis compositionis, locutio est falsa, & omnes falsę sunt, proprie loquendo, nisi addatur determinatio vt arceatur exclusio, vt patet cum dicitur, Tu solus altissimus Iesu Christe cum sancto spiritu, & sic patet primum.

19 AD illud, quod obiicitur secundo, quod solus pater ęquipollet huic, Nemo nisi pater. Dicendũ, quod falsum est, quia nemo, distribuit pro natura, nõ pro persona, solus autem, additur termino personali, ideo excludit personam, ideo proprie loquẽdo, hæc est falsa, Solus pater nouit filiũ, quamuis hæc sit vera, Nemo nouit filium nisi pater, q° sensus est, Nemo, idest nulla creatura, nisi ille qui est

20 eiusdem naturę, vt pater. AD illud, quod obiicitur, quod dictio exclusiua excludit alium. Dicendum, quod excludit omne aliud vel alium, quod non prædicatur, nec subiicitur, sed associatur, siue sit aliud in forma, siue in supposito, & quoniam pater cum filio respectũ prædicati substantialis associantur, ideo respectu illius excluduntur inuicem, & quia pars nõ associatur, ideo non excluditur, vnde identitas maior vel minor nihil facit ad exclusionem, sed ratio associandi, vel non associandi. Et si obiiciatur, quod addita diffinitio non excludit diffinitionem, & antecedens non excludit consequens, breuiter dicendum, quod si consequens ita sequitur quod non ponat associationẽ, & diffinitio non claudat in se diuersum, tũc non excludit. Si vero alter est, tunc excludit, & contradictorię opposita implicantur in antecedente. Vnde hic implicatur contradictio, Tãtum pater est. Huic autem positioni concordat Aug. qui negat hanc, Solus pater est Deus, & consimiles.

DE NOMINVM DIFFERENTIA, quibus vtimur loquentes de Deo.

DISTINCTIO XXII.

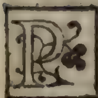

POST prædicta nobis disserendum videtur de nominum diuersitate, quibus loquentes de vnitate ac trinitate ineffabili vtimur. Deinde demonstrandũ est, quibus modis de ea aliquid dicatur. Illud ergo præcipue teneamus, quædam esse nomina distincte ad singulas personas pertinentia, vt ait Aug. in 8. de Trin. quæ de singulis tantum dicuntur personis. Quædam vero vnitatem essentiæ significantia sunt, quæ & de singulis sigillatim, & de omnibus communiter dicũtur. Alia vero sunt quæ translatiue, ac per similitudinem de Deo dicũtur. vnde Amb. in 2. lib. de Trin. ait, Quo purius niteat fides, tripartita videtur deriuanda distinctio. Sunt enim nõia quædam, quæ euidẽter proprietatem, personamq; deitatis ostendunt. Et sunt quædã, quæ perspicuam diuinæ maiestatis exprimunt veritatem, Alia vero sunt quæ translatiue & per similitudinem de Deo dicũtur. Proprietatis itaque indicia sunt, generatio, filius, verbũ, & huiusmodi, Vnitatis vero æternæ, sapientia, virtus, & veritas, & huiusmodi. Similitudinis vero, splendor, character, speculum, & huiusmodi.

De trinitate & vnitate secundũ quod credita & intellecta rationabiliter & catholice exprimitur. In principio prologi. In prologo. Hæbr. 1. Sapient. 7

Prę-

Præmissis addit quædam esse nomina, quæ temporaliter Deo conueniunt, & relatiue dicuntur.

HIS adijciendum est, quædam esse nomina, vt Augu. ait in 5. lib. de Trin. quæ ex tempore Deo conueniunt, & relatiue ad creaturam dicuntur: quorum quædam de omnibus dicuntur personis, vt dominus, creator, refugium: quædam autem non de omnibus, vt donatus, datus, missus. Cap. 16

De hoc nomine, trinitas, addit.

PRAETEREA est vnum nomen, quod de nulla persona sigillatim dicitur, sed de omnibus simul, idest Trinitas, quod non dicitur secundum substantiam: sed quasi collectiuum pluralitatem designat personarum.

De alijs nominibus quæ temporaliter Deo congruunt, & non relatiue dñr.

SVNT etiam quædam nomina, quæ ex tempore Deo conueniunt, nec relatiue dicuntur, vt humanatus, incarnatus, & huiusmodi. Ecce sex nominum differentias assignauimus, quibus vtimur loquentes de Deo, de quibus singulis agendum est.

Quod nomina, quę ad singulas pertinent personas, proprie relatiue dicuntur, ea uero quæ vnitatem essentiæ significant, ad se dicuntur, & de singulis, & de omnibus communiter dicuntur personis, & singulariter nō pluraliter in summa accipiūtur.

SCIENDVM est ergo, quod illa quæ proprie ad singulas personas pertinēt, relatiuē adinuice dicuntur, sicut pater, & filius, & vtriusque donum spiritus sanctus. Ea vero, quæ vnitatem essentiæ significant ad se dicuntur, & ea quæ ad se dicuntur substantialiter vtique dicuntur, & de omnibus cōmuniter, & de singulis sigillatim dicuntur personis, & singulariter non pluraliter accipiuntur in summa, vt Deus, bonus, potens, magnus, & huiusmodi. Quæ autem relatiue dicuntur, substantialiter non dicuntur. vnde Aug. in 5. lib. de Trin. ait. Quicquid ad se dicitur, præstantissima illa, & Ca. 6. & 8 diuina sublimitas substantialiter dicitur. Quod autem ad aliquid dicitur, non substātialiter dicitur, sed relatiue. Tantaq; est vis eiusdem substantiæ in patre & filio & spiritu sancto, vt quicquid de singulis ad se ipsos dicitur, non pluraliter in summa, sed singulariter accipiatur. Dicimus. n. pater est Deus, & filius est Deus, & spiritus sanctus est Deus, quod secundum substantiam dici nemo dubitat. Non tamen dicimus hanc trinitatem esse tres deos, sed vnum Deum. Ita dicitur pater magnus, filius magnus, & spiritus sanctus magnus: non tamen tres magni, sed vnus magnus. Ita enim omnipotens pater, omnipotens filius, omnipotens spiritus sanctus: non tamen tres omnipotentes, sed vnus omnipotens. Quicquid ergo ad seipsum dicitur Deus, & de singulis personis similiter dicitur, & simul de ipsa trinitate, non pluraliter, sed singulariter dicitur.

Libr.6.de Trin.ca.8 Et quoniam non est aliud Deo esse,& aliud magnum esse,sed idem est illi esse quod est magnum esse: propterea sicut non dicimus tres essentias,sic non dicimus tres magnitudines: sed vnam essentiam, & vnam magnitudinem.

Quod Deus magnus est in magnitudine, qua Deus est,sic de bonitate, & de omnibus quę secundum substantiam dicuntur.

DEVS enim non est magnus ea magnitudine, quæ non est qđ ipse,vt quasi particeps eius sit,alioquin maior esset illa magnitudo quã Deus.Deo aũt nõ est aliquid maius: ea ergo magnitudine
Libr.5.de Tri.ca.11 magnus est qua ipse est. Ideoq; nec tres magnitudines dicimus, sed vnã magnitudinẽ: nec tres magnos,sed vnũ magnũ: q̃a nõ participatione magnitudinis Deus magnus est, sed seipso magno magnus est, q̃a ipse est sua magnitudo. Ita & de bonitate,& æternitate, & omnipotentia Dei dicendũ est,& de omnibus omnino quæ de Deo possunt pronunciari substantialiter: quibus ad seipsum dicitur, nõ translatiue ac per similitudinem,sed proprie, si tamen de illo proprie aliquid ore hominis dici potest. Ecce aperte docuit, quod nomina vnitatem diuinæ maiestatis significantia, & ad se,dicũtur de Deo,idest,sine relatione, & de omnibus personis cõmuniter, & de singulis diuisim dicuntur, nec pluraliter, sed singulariter in summa accipiuntur. Illa vero nomina, quæ proprie ad singulas perti-
Cap. 11 nent personas,relatiue, non substantialiter dicuntur. Quod enim proprie singula in trinitate persona dicitur,vt ait Augu.in eodem, nullo modo ad seipsum,sed ad aliam inuicem,vel ad creaturam dicitur. Et ideo relatiue non substantialiter dici manifestum est.

De trinitate & vnitate secundum quod credita & intellecta rationabiliter & catholice exprimitur.

DISTINCTIO XXII.

Post prædicta nobis differendũ videtur de nominum diuersitate.

Expositio VPRA egit Magister de sacra trinitate, secundum qđ catholice creditur & ĩtelligitur.In hac
Diuisio parte agit de ea secũdũ quod credita & intellecta per catholicos sermones exprimitur.Vnde sicut ipse Magister dicit in litera, intendit hic agere de nominum diuinorũ diuersitate.Et hęc pars habet duas partes. In prima parte determinat de nominibus diuinis ĩ generali. In secunda ĩ speciali,& hoc dist. xxiiij. prædictis adiiciendum est, quod cũ oĩa nomine &c. Prima pars diuiditur in duo. In prima parte ponit Magister multiplices nominum diuinorũ differentias.In secunda omnes reducit ad duas,secundum illud Boetij in libro diuisionum. Quod omnis diuisio est bimembris.vel ad bimembrem reducibilis.& hoc ibi. Sciẽdum est igitur, quod illa quæ proprie pertinent. Itẽ, prima diuiditur ĩ duas. In prima ponit Magister differentias nominum diuinorum secundum Aug. & secundum Ambro. In secunda ad maiorẽ explanationem superaddit alias tres differentias,ibi. His adiiciendum est quædam nomina esse &c. Similiter secunda pars in qua reducit hęc membra ad duo,habet duas partes. In prima ostendit quod nomina in diuinis quæ-

quædam dicuntur relatiue, & hęc pertinent ad personas, quædam ad se, & hæc dicuntur de omnibus simul. In scđa ostēdit hoc esse verũ ibi. De⁹.n. non est magnus ea magnitudine.

His adiiciendum est, quædam etiam nomina &c.

Dub. 1. Obiicit, qa aut diuisiones Aug. & Amb. sic sufficiētes aut nõ. Si sic, ergo Magister sup̄flue addit. Si dicant̄ insufficientes, pro inconuenienti est habendum. Respons. Respon. Dicendum, quod nec diuisio Aug. nec Ambrosij est diminuta, nec additio Magistri superflua. Nam membra diuisionis Magistri includuntur in membris diuisionis Ambrosii. illa enim est per immediata, cum enim sit trimembris, reducitur ad has diuisiones, qa omne nomen Dei aut est proprium, aut translatiuum. Si proprium, aut spectat ad substantiam, aut ad personas. Magister autem ista membra magis specificat, quia nomen aliquod potest spectare ad vnitatem substantiæ, vel ab ęterno, vel ex tempore, similiter ad personas vel ab æterno vel ex tempore. Et ad personas dupliciter, vel diuisim vt hoc nomen pater, vel simul & coniunctim, vt hoc nomē trinitas, & ista sunt sex membra.

Quasi collectiuum.

Dub. 2 Videtur male dicere, quod trinitas est quasi collectiuum, quia vnitas collectiua, vt dicit Bernard⁹, est minima vnitas, sed vnitas trinitatis arcem tenet inter omnes vnitates, ergo &c. Respons. Resp. quod hoc nomen trinitas. differt in duobus a nomine proprie collectiuo. Primo, quia illa quæ nomen collectiuum colligit, habēt simpliciter diuersitatem, & secundo, quia habent vnitatem secundum quid, & econtra est in nomine trinitatis. tamen in hoc est similitudo, quia sicut nomen collectiuum plures simul dicit, & de nullo per se prædicatur, ita nec hoc nomen trinitas prędicatur de aliqua personarum, & tamē omnes simul importat, ideo Magister non dicit, quod sit collectiuum simpliciter, sed quasi.

3 Sciendum est ergo quod illa quę proprie &c.

Circa hoc notandum, quod ex verbis Aug. quæ hic ponuntur & in lib. de trini. eliciuntur quædam regulæ de nominib⁹ diuinis. Prima est hęc. Omne nomē quod dicitur de Deo, dicitur vel secundum substantiam, vel secundum relationem, excepto hoc nomine homo. Secũda est hæc. Omne nomen, quod dicitur de tribus personis, ita quod de qualibet, singulariter dicitur secundum substantiam, exceptis noībus partitiuis. Tertia ē hæc. Omne nomen dictum secũdum substantiam, prædicatur de tribus personis simul sumptis singulariter, excepto hoc nomine, persona. Quarta est hęc. Omne nomen dictum de Deo respectu creaturæ, indicat essentiam, exceptis his quæ pertinēt ad vnionem. Quinta est hæc. Oē nomen, quod dicitur de Deo ex tempore, & non dicitur de personis singulis prædicat notionem vel quasi, & hoc dicitur propter hoc nomen missus, quod dicit esse ab alio.

Nõ tamē tres omnipotētes &c.

Contra, quia cum dicamus tres potētes, videtur quod pari ratione possumus dicere tres omnipotentes. Dub. 3 Respon. Dicendum, quod verbũ semper adiectiue & in adiacentia significat, & ideo semper trahit numerum a supposito. Re pon. Similiter participium manens participium, quia habet naturā verbi, sed nomen, quia inquiete significat, aliquando substantiuat, & quando numeratur, tunc numeratur sicut nomen substantiuum a parte suæ formæ, & ideo quia potēs, potest esse participium, omnipotens est nomen tantum, ideo non sic recipitur tres omnipotentes, sicut tres potentes, nisi omnipotens sit adiectiuum, & adiectiue tentum. Ratio autem quare omnipotens non potest esse participium, est propter compositionem quam non admittit verbum. Participium enim vt dicit grāmaticus transit in nomen quatuor modis. compositione, vt indoctus, comparatione, vt doctior, cõstructione, vt amans illius, temporis amissione, vt amandus, secundum q̄ idem

idem significat vel idem sonat, quod amari dignus.

Deus enim non est magnus ea magnitudine &c.

Dub. 4 Quęritur de ista rõne Aug. Si De⁹, est participatione magnus, ergo magnitudo est maior quam Deus. Et videtur ista ratio non valere. Non. n. valet. Iste est albedine albus per participationem, ergo albedo est albior quam ipse. Respon. dicendum, quod ratio Augu. bona est, & fundatur supra ipsam nominis expositionem, quia participare est partẽ capere, & si partem capit, ergo minus est quam totum. Quod ergo obijcitur de albedine, dicendum, ꝙ est maius dupliciter, vel quantũ ad esse, vel quantum ad posse: dicendum ergo est ꝙ participatio subiecti attenditur respectu formæ vniuersalis, & quãuis ipsa sit tota in subiecto quantum ad esse, nõ tamẽ quantũ ad posse, quia potest in aliis esse. Deo tamen nihil potest esse maius nec quantũ ad esse, nec quãtum ad posse, & ideo argu. Aug. bene tenet ꝙ De⁹ nihil possit participare. Aliter potest dici, ꝙ argu. Aug. bene tenet in his formis q̃ natæ sunt aliquid denominare per essentiam, & in talibus quod est per participationem, reducitur ad illud quod est p essentiam: & q̃cũq̃ sic est, q̃ illud quod est ens per essentiã, excellit illud quod habet ens per participationem. Si ergo magnitudo est magna per essentiam, & Deus per participationem, necessario sequitur, ꝙ magnitudo est maior quam Deus. nõ sic est de albedine, quia non est natã se denominare, nec de aliquo per essẽtiã prædicari denominando illud.

Respons.

Art. vnic⁹ AD intelligentiam eorum quæ in hac parte dicuntur de nominibus diuinis, quatuor quæruntur. Primo, quæritur vtrũ Deus sit nominabilis. Secundo, vtrum solo nomine vel pluribus debeat nominari. Tertio, supposito ꝙ plura sint nomina diuina, quęritur vtrũ omnia dicantur translatiue, aut etiam quædam dicantur proprie. Quarto, vtrum nomina dicta de Deo dicantur secundum substantiam, an etiam aliquo alio modo.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Deus, licet secundum perfectam expressionem innominabilis sit, secundum vero semiplenam nominationem, nominabilis dicitur.

QVOD Deus sit innominabilis ostẽditur auctoritatibus & rationibus. Auctoritatib⁹ sic. Dionysi⁹ de diuinis nominibus, Deum neque dicere, neque intelligere possibile est. Et iterũ. Dei neque nomen est, neque verbum, neque ratio, neque opinio, neque phãtasia, ergo Deus est omnino innominabilis. Item, Philosophus in lib. de causis. Prima causa superior est omni narratione, sed quod est superius omni narratione, est inenarrabile, & omne tale innominabile, ergo &c. Item, ratione ostenditur sic. Nomen proportionem & similitudinem aliquam habet ad nominatũ, vt vox ad significatũ, sed Deus est infinitus omnino, vox autem omnis finita, ergo cum nulla sit proportio finiti ad infinitum, nulla per vocẽ erit expressio, ergo nec nominatio. Item, omne nomẽ imponitur a forma aliqua, sed in Deo nõ est ponere certã formam. Vnde Aug. Deus qui omnẽ formam subterfugit, intellectui peruius esse sermo non potest, ergo &c. Item, omne nomen significat substantiã cum qualitate, sed in Deo est substãtia mera sine quantitate, & qualitate, ergo non cõuenit Deum significari per nomẽ. Item, ꝙ nec Deus sit nominabilis per pronomen. Pronomẽ. n. non habet significationẽ determinatam nisi per demonstrationem, vel relationẽ. Demonstratio autem fit mediãtibus accidentibus quæ possunt oculis cõspici, sed hæc non sunt in Deo, ergo vr. ꝙ Dei neque sit nomen, neque pronomen. Contra. in psal. Dominus nomen

Ad opp.

7. Meth.

Sup Ioã. 38.

Fundamenta.

men est illi. Et iterum. Quã admirabile est nomen tuum in vniuersa terra, ergo Deus habet nomen. Itẽ, Diony. fecit librum de diui. nomi. Aut ergo Deus est nominabilis, aut ſcientia ibi tradita caſſa est & inutilis. Itẽ, ratione videtur, quia omne quod ſe exprimit verbo, poteſt ſe exprimere ſigno verbi, ſed ſignũ verbi est vox, ergo cum Deus ſuo verbo exprimat, poteſt exprimi voce, ſed quod poteſt voce exprimi, poteſt nominari, ergo &c. Item, quod conuenit intelligi cõuenit ſignificari ſiue enunciari, ſed cõtingit Deũ a nobis cognoſci, hoc certum est, & ſupra probatũ est, ergo &c. Item, quod cõuenit laudare, cõuenit & noĩare, ſed Deũ cõuenit laudare, imo ipſe ſummelaudabilis, ergo & nominabilis.

8 RESP. dicendum, ꝙ ſicut intelligere dicitur dupliciter, ſic effabile & nominabile. Vno enim modo intelligere dicitur per perfectã. cõprehenſionem. Alio modo per ſemiplenam cognitionem. Sic effabile dupliciter dicitur. Vno modo per perfectã expreſſionem. Alio modo per ſemiplenam narrationem. ſic etiã nominabile, ſi dicatur effabile ſiue nominabile ſm perfectionẽ expreſſionis, ſic dicendum, ꝙ ſicut Deus ſibi ſoli est intelligibilis, ſic ſibi ſoli est effabilis & nominabilis, non alio nomine quam ipſe ſit, nec alio verbo quam ipſe ſit, & ſicut nobis est incõprehenſibilis, ita & ineffabilis, ita etiã & innoĩabilis, & per hũc modũ loquitur Diony. & Philo. Si vero dicat effabile & nominabile ſm qualẽcunque noĩationẽm, ſic quemadmodum Deus est nobis cognoſcibilis, ita & effabilis & nominabilis, & qui meliꝰ cognoſcit, melius effatur. & melius noĩat & expreſſius. Vnde expreſſiꝰ noĩat fidelis, & ſcriptura quæ fidei ſuffragat. vt ſacra ſcriptura, quam ratio vel philoſophia, & hoc modo procedunt rationes & auctoritates ad ſecũdã partẽ.

Diſſentit hic a Scoto, q vult ꝙ aliquid diſtinctius poſſit ſignificari, quam intelligi diſ. 22.q.1. ibi poteſt dici Cõcordat D. Bon. S. Tho. 1. cõtra. gent. cap. 30. 1. par. q. 13. art. 1.

AD illud ergo quod ſecundo obiicitur, de Diony. & Philoſophus iam patet reſponſio, per hoc quod loquitur de nominatione in qua est perfecta expreſſio.
9 AD illud quod obiicitur, ꝙ vox in homine est ꝓportionabilis verbo interiori, ſiue ſignificato, dicendum ꝙ hoc intelligitur de nominatione, quæ totam rei ſignificationem includit, aliter nõ habet veritatem, niſi intelligatur eſſe proportio ad rem ſub ratione cognoſcibilis, & ſic poteſt eſſe nominabilis. quãuis enim Deus ſit infinitus, tamen finite cognoſcitur a nobis. AD illud qđ 10
obiicitur, ꝙ Deus non habet formã, dicendum, quod non habet formam peruiam noſtro intellectui, cuiuſmodi est forma, cuius est imago in ſenſu, habet tamen formam, quia ipſe est forma quæ est ratio cognoſcendi, qm̃ & ſi nos non cognoſcimus in ſe, ipſe 10
cognoſcit ſe in ſe, & nos eũ in forma creata. Vnde a forma creata nos nomina imponimus quã intelligimus & videmus. AD illud quod obiicitur, ꝙ nomen ſignificat ſubſtantiam & qualitatem, dicendum, ꝙ ſubſtantia & qualitas non accipiuntur proprie, ſed communiter, prout ſubſtantia dicitur quod cognoſcitur, qualitas dicitur quo cognoſcitur, & hoc per modum quietis, & hoc dicõ ꝓpter verbum, & participium, & aduerbium qđ est diſpoſitio verbi. & qm̃ in creaturis vt plurimum differt qđ cognoſcitur. & quo, ideo nomen in creaturis vt plurimũ hoc importat per diuerſitatem. In deo vero idem est cognitum & rõ cognoſcendi quãtum est de ſe, ideo ſignificat nomen diuinum illa duo per differentiã rei: & ita ſaluatur ibi ratio ſubſtantiæ, & qualitatis, vt congruit nomini.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Deus habet plura nomina quibus nominari poteſt, ſi nomẽ pro voce ſignificante cõcipiã tur; ſi vero nomen rationẽ innoteſcendi ex parte Dei ſignificet, illud vnũ est, & magnũ.

TRVM Deus habeat vnum ſolum nomẽ, an plura. Et ꝙ plura videtur auctoritate ſcripturæ, quæ ipſum diuerſis nomi-

Fundamenta.

creata. Si per excellentiā multa, quia in multis, in omnibus. s. conditionibus nobilitatis excedit creaturas.

13 Ex prædictis parent obiecta. Qđ enim obijcit, ꝙ scriptura nomen Dei exprimit singulariter, dicendum, ꝙ scriptura vt plurimū nomen Dei prædicat magnum, admirabile, sanctū, & laudabile, & sic non loquitur de nomine ꝟm ꝙ vox, sed ꝟm ꝙ ratio innotescendi a parte Dei, & sic vnum: tamen non sequitur, loquitur singulariter, ergo vnū solum, quia frequēter quod dicitur singulariter, dicitur & vniuersaliter, vt patet in multis exemplis in lege cum dicebatur, homo de Israel, vel homo q̄ fecerit hoc vel illud, intelligebatur de quolibet

14 homine. AD illud, quod obiicitur, quod pluralitas a parte rei est, dicendum, quod pluralitas a parte rei est, vt accipiatur res pro persona. Si autem pro natura, & sic si non sit pluralitas in se, tamen inquantum innotescit. Et ideo plura nomina. AD illud, quod obiicitur, quod nomina talia sunt synonyma, dicendum, quod tunc sunt synonyma cum dicuntur a parte vocis solum. Hic autem est differentia, secundum rationem innotescendi, & ideo non synonyma. Alia ratio dicta fuit supra dist. viij. in primo proble-

15 mate. AD illud, quod obiicitur, qđ si venit a parte intelligendi solum, ergo talia nomina sunt vana, dicendū, quod non venit ab hoc solum, quoniam illi rationi innotescēdi, respondet pluralitas in creaturis, & in Deo respondet vera vnitas complectēs illam totam pluralitatem, vnde quia intelligimus Dei potentiam, & sapientiam per diuersā, diuersimode nominatus, & quia in Deo vera est sapientia, & potētia, ideo non est ibi vanitas.

QVAESTIO III.

CONCLVSIO.

Non oīa nomina quæ de Deo dicuntur translatiua censeri debent, cum quædam proprio dicantur, licet nonnulla secundum similitudinem de ipso verificentur.

VTRVM omnia nomina diuina dicātur trāslatiue, an etiam quædā dicantur proprie. Et ꝙ omnia dicantur translatiue, videtur. In regulis fidei dicitur, Omne simplex proprie est, & improprie dicitur, sed quod improprie dicitur, improprie nominatur: cum, ergo Deus sit simplex, nominatur improprie, sed improprietas reducitur ad proprietatem, ergo nomina diuina de Deo dicūtur improprie, de aliis proprie, sed quod dicitur de aliquo improprie, dicitur translatiue, si de alio proprie, ergo &c. Item, vnum ꝙ que sicut contingit intelligere, contingit & significare, sed non contingit Deum intelligi nisi per proprietates, & cōditiones creaturarum, ergo nec nominare, sed qđ nominatur secundū alienas proprietates, semper translatiue nominatur, ergo &c. Item, nō est nisi duplex theologia scilicet mistica & symbolica, secūdū quod vult Dionysi⁹, sed vtraque Deum nominat translatiue. Nam mystica per creaturas spirituales & inuisibiles, sed symbolica per corporales, ergo omnis nominatio dei translatiua est. Itē, omne nomen diuinum est impositum propter nostram instructionem, sed omnis nostra doctrina incipit a sensu, ergo omne nomen Dei accipitur secundum aliquod sensibile, sed in Deo nulla est proprietas sensibilis secundum veritatem, sed solum translatiue, ergo &c. Contra. hoc dicit apostolus. Ephe. iiij. loquens de Deo, Ex quo oīs paternitas in cælo & in terra nominatur, sed si paternitas in terris nominatur, a paternitate Dei, ergo Deus propri⁹

Ad opp.

Diony. lib. de misti. Theol.

Funda- menta.

&

& principali⁹ dicitur pater, quã alia, non ergo translatiue. hoc ipsum dicit Diony. & Damascenus innitentes huic auctoritati apostoli. Inquit em̃ Damasce Sciendum, quod non est a nobis translatum ad beatam deitaté paternitatis, & filiationis, & ꝓcessionis nomẽ, sicut ait diuin⁹ apostolus, ex quo omnis paternitas, ergo &c.

De diui. nomi.

5. de trin. Item, beat⁹ Ambrosius dicit & habetur in litera, quod triplex est nominum diuinorum differentia, & vna ex illis sunt nomina translatiua, non ergo omnia dicuntur translatiue. Itẽ, quædam dicuntur de Deo quę habẽt oppositum in omni creatura, vt æternitas, & immẽsitas, sed nomen translatiuum attenditur secundum aliquã similitudinem, ergo talia nomina nõ sunt translatiua. Item, quædã dicuntur de Deo quorum significatum est proprie in solo Deo, vt hoc nomen bonum, & qui est. Matth. xix. Nemo bonus nisi solus Deus. Et Aug. dicit, quod solus Deus vere est, cuius comparatione cætera non sunt.

17 RESP. ad hoc voluerunt quidã dicere, quod quædam sunt nomina quæ Deus sibi imposuit, quædam quę nos ei imposuimus. Si loquamur de nominibus quæ Deus sibi imposuit, cum ipse se proprie intelligat, huiusmodi nomina sunt propria, & talia dicuntur esse, bonum, & qui est. Vnde Diony. videtur velle, quod illud nomen bonum, solum sit proprium & principale. Damasc. quod illud, nomen, qui est, solũ est propriũ & principale, & vnus attendit in nomine ꝑfectionem, alter absolutionem, vterq; tamen proprietatem. Si autem loquamur de nominibus quæ nos ei imposuimus, sic cum nos non cognoscamus Deum nisi per creaturas, nos eũ nõ nominam⁹ nisi ꝑ nomina creaturarũ, ideo solum translatiue, siue qa proprius & prius conueniunt creaturæ, siue quia prius imposita sunt creaturæ, quamuis non proprius conueniãt creaturę, & hęc est translatio quędam, quamuis proprie loquendo sit translatio, quando prius conueniunt his a quibus transferuntur, vt ridere hominibus proprius, quam pratis.

Sed hæc positio non videtur stare. Cũ enim nos cognoscamus Deum tripliciter, scilicet per effectum, per excellentiam, & per ablationem, constat, quod omnibus his modis contingit Deum nominare. Si per effectum, nulla est ibi translatio. Pariformiter si ꝑ excellentiam. Similiter si per ablationem, quoniam translatio attenditur secundum aliquam similituuinem. omnes enim transferentes, secũdum aliquam similitudinem transferunt. 18
Et propterea aliter dicendum, quod quædam sunt nomina quæ significãt rem, cui⁹ veritas est in Deo, & oppositum in creatura, vt immensus & æternus, & talia nullo modo trãsferuntur, nec secundum rem, nec secundũ impositionem. Quædam significant rem cuius veritas est in Deo, & similitudo eius in creatura, vt potentia sapientia, & voluntas, & talia nomina transferuntur a creaturis ad Deũ, nõ secundum rem, sed secundum impositionem, quia prius imposita sunt creaturis quam Deo, licet pri⁹ sint in Deo. Quædam sunt nomina quæ significãt rẽm cuius veritas est in creatura, & consimilis proprietas in Deo, vt lapis & leo, res enim significata est in creatura. sed similitudo proprietatis vt stabilitas & fortitudo est in Deo, & ista sunt proprie translatiua. Concedendum, ergo, quod in diuinis sunt aliqua nomina trãslatiua, nõ omnia.

AD illud ergo, quod obiicitur, quod simplex improprie dicitur, dicendum, quod dicere ibi non est nominare, sed enunciare, quia in simplici non est compositio in essendo, sed compositio est in enunciando, & ideo improprie, non sic in nominando, vel dic, quod non omne dictum improprie, est dictum translatiue. 19

AD illud, quod obiicitur, quod solũ per creaturas intelligitur, dicendum quod quamuis intelligatur solum ꝑ creaturas, non tamen solũ ꝑ similitudinem, imo per negationem, & dissimilitudinem est cognoscibilis. 20
AD illud, quod obiicitur, qđ symbolica, & mystica theologia nominant Deũ translatiue, dicendum, quod quãuis mystica nominet Deum translatiue quantum 21

quantum ad proprietates excellentię, non tñ solum sic noiat, sed etiam
22 p abnegationẽ, & ideo non solú trãslatiue. A D illud quod obiicit, ꝙ uis nostra doctrina incipit a sensu, dicendum quòd verum est, quòd oẽ nomẽ habet aliquid sensibile ẜm vocem, vt audiatur, sed non opportet ꝙ habeat sensibilẽ significationẽ, quia verbum intelligentiæ quod est insensibile, induit vocem sensibilem.

QVAESTIO IIII.

CONCLVSIO.

Nomina quæ de Deo dicuntur, non oĩa ẜm substantiã de ipso prædicantur, cum quædam secundum relationem de ipso vere, & proprie dicantur.

Fundamenta.

TRVM oĩa noĩa dicta de Deo dicanẽ ẜm substantiam. Et quòd non, imo aliter, ostẽdiẽ aucto
Ca.6.&.8 ritate Aug.5. de tri. Illud pcipuę teneamus, quicquid ad se dr̃, pstantissima illa, & diuina sublimitas, substantialiter dr̃, qđ aũt dr̃ ad aliud, non substãlialiter, sed relatiue dr̃, sed pr̃, & filiꝰ dr̃ ad aliud, ergo &c. Itẽ, Boetius in lib. de tri. Deus est sine quantitate magnus, sine qualitate bonus, sed non est sine relatione relatus, ergo relatio vere, & proprie manet in Deo, ergo & modus dicẽdi relatiue. Item, hocipsum videtur rõne, quia in diuinitate sunt aliqua noĩa incõicabilia, vt patet in oĩbus psonalibus, sed substantia est cõicabilis, cũ sit vna in tribus, ergo talia noĩa non indicant subiam, ergo in diuinis est alius modus dicendi q̃ ẜm subiam. Item, in diuinis est alio, & alio mõ se hr̃e, quia aliter se hẽt ad pr̃em filius, q̃ s.s. sed non est aliud. & aliud esse siue subsistere, ergo cũ hoc contingat intelligere, & intellectũ dicere, necesse est quòd sit ibi alius modus dicẽdi, & intelligendi, q̃ ẜm subiã, ergo &c.
Ad opp. Contra. oẽ qđ dr̃, aut dr̃ ẜm subiam, aut ẜm accidens, quia subia, & accidens sufficienter diuidunt ens, sed in diuinis nihil dr̃ ẜm accidens, ergo ẜm substantiam. Item, oẽ qđ dr̃, aut dr̃ per se, aut non p se. Si per se, tunc ẜm substantiã; si non per se, tunc ergo p aliud, & in alio, sed oĩa quæ dñr de Deo dñr per se, ergo oĩa dñr ẜm substantiam. Item, dici ẜm substantiam, aut ẜm relationem, aut dicit diuersitatem a parte rei, aut a parte modi intelligendi, siue modi dicendi. Si a parte rei, ergo in Deo est diuersitas & compositio. Si a parte modi dicendi, tunc cum diuersus sit modus dicẽdi, in hoc ꝙ est bonꝰ, & in hoc quòd est magnus, & in hoc ꝙ est Deus, qa si quæratur quantus est Deus, respõdetur magnus, non respondetur bonus. Similiter si quæratur, qualis est Deus, respõdetur bonus, nõ magnꝰ, ergo non tm̃ essent duo modi, sed ẽt multo plures, q̃ duo. Item, qd rñdet ad quæstionem factã per quid, dicit ẜm substantiam & quantum ad rem, & quantum ad modum, sed noĩa relatiua respondentur ad quæstionem factam p quid de Deo, ergo dñr ẜm substantiã. Probatio minoris. Aug. in lib. de doctrina Christiana. Si quæratur quid est Deus, conuenienter respõdetur pater, & filius, & s.s. Item, cum quædam sint in diuinis, quæ nõ dñr ẜm substantiam, sed nec ẜm relationem, vt hoc nomẽ incarnatus, hoc nomẽ ingenitus, videtur ꝙ ista diuisio non complectitur omnia nomina diuina.

R E S P. Ad prædictorum intelligentiam est notandum, ꝙ est dici diuersimode ẜm triplicem differentiã. 23
Vno modo dici diuersimode attenditur ẜm diuersum modum essendi. qui est per se, & per accidens, & hoc quidem modo non est dici diuersimode in diuinis, quia ista diuersitas modi, ponit diuersitatem essentialẽ in re dicta, & quantum ad hoc vnus solus modus dicendi est in Deo. Nam oĩa quæ dicũtur de Deo, sunt ipse Deus, & eius substantia. Alio modo dici diuersimode est ẜm diuersum modũ intelligendi, qui quidem attenditur ẜm aliam, & aliam rõnem, siue modum cognoscendi, & sic non tantum est dici diuersimode in nominibus diuinis, imo omnimode, quia Deus nõ

Deus non tantum cognoscitur p diuersa: imo per oĩa rerum genera, & sic noĩa dicta de Deo quædam dicuntur p modũ substantiæ, vt Deus, quædam per modum qualitatis, vt bon⁹, & sic de alijs oĩbus. Tertio modo dici diuersimode est ſm diuersum modum se habendi, quod quidẽ attenditur quantum ad absolutum, & ad cõparatum, siue relatum, & hic quidem modus diuersitatis minor est q̃ prim⁹, & maior q̃ secũdus. Minor q̃ primus, quia ſm primum attenditur diuersitas essentialis, & cõpositio. Maior q̃ secundus, quia ſm illum non omnino attenditur in re distinctio. Secundum autem istum modum attenditur in eo vnitas, & pluralitas: Vnitas ſm absolutum, pluralitas ſm receptum, & quantum ad hunc modum solum sunt duo modi dicẽdi. s. ſm substantiam ad se, & ſm relationem, vt illa quę dicuntur ad aliquid. Quia vero non dicunt alium modum essendi: ideo hæc prædicantur de illis, & sunt vnum. Et quia dicunt alium modum se habendi: ideo ſm hoc vnitas, secundum illa pluralitas. Ex his patent obiecta.

24 Quod enim objicitur, ꝙ omne qđ dicitur, dicitur secundum substantiam, vel secundum accidens: dicendum, quod in diuinis habet instantiam, vbi relatio non est accidẽs, nec

25 tamen dicitur ſm substantiam. A D illud quod objicitur secundo, ꝙ omne quod dicitur in diuinis, est ens per se, dicendum ꝙ verum est, sed tamen non sequitur, dicitur vt ens per se, ergo ſm substantiam, quia non dicitur nomen dici ſm substantiam, vt substantia dicitur per se, sed vt dicitur ad se. Ad illud quod objicitur, qualis sit hæc diuersitas, aut secundum rem, aut secundum modum intelligendi; dicendum, ꝙ secundum modum habendi, qui non tantum est in nostro intellectu, sed etiam in

26 re. A D illud quod obiicitur quarto, ꝙ nomina relatiua respondentur ad interrogationem factam de substantia, dicendum, ꝙ substantia dicitur dupliciter, aut ens per se, aut ad se. Si vt ens per se, tunc omnia, & relatiua & absoluta dicunt in Deo substantiam, & quia hoc modo substantia respondetur ad quæstionem factam ꝑ quid, ideo omnia possunt responderi. Si autem dicatur substãtia vt ens absolutum non comparatum, sic dicitur secundum substantiam quod dicitur ad se. Et sic non accipit August. & sic pater, & filius, & relatiua secundũ substantiam non dicuntur.

A D illud quod vltimo obiicitur, ꝙ multa dicuntur de Deo, quæ non dicuntur secundum substantiam, nec secundum relationem: dicendum, ꝙ dici relatiue in diuinis potest esse dupliciter. Quædam enim nomina dicuntur relatiue ex principali nominis intellectu, quædam ex consequenti. Prima differentia diuiditur in tres. Quia quædam significãt relationem, & dicuntur relatiue, vt pater, quędam significant relationẽ, vt paternitas, quæ non dicitur ad alterum, sed est ipsum quo alterum refertur. Quædam dicuntur relatiue, quia priuant relationem, vt ingenitus, improcessibilis, tamen ista non est priuatio pura, vt infra videbitur. Quæ autem important relationem ex consequenti intellectu, similiter sunt secundum triplicem differentiam. Quædam enim dicuntur dici relatiue, quia ponuntur pro relatiuis; vt cum dicitur, Deus generat Deum, idest pater filium. Quædam dicuntur relatiue, quia claudũt in suo significato interius relationem, vt cum dicitur incarnatus, sensus enim est, idest carni vnitus: vnio enim dicit relationem, quæ singularem personam recipit, siue assumere carnem, & huiusmodi. 27

Quædã dicuntur relatiue, quia claudunt relationem in suppositis, vt similis, & æqualis, non enim sunt similes nisi qui referuntur, & distinguuntur.

DE HOC

DE HOC NOMINE QVOD EST persona, quod cum secundum substantiam dicatur, tamen pluraliter non singulariter in summa accipitur.

DISTINCTIO XXIII.

RAEDICTIS adiiciendum est, quod cum omnia nomina, quæ secundum substantiam de Deo dicuntur, singulariter, & non pluraliter de omnibus in summa dicantur personis, vt supra ostensum est, est tamen vnum nomen, scilicet persona, quod secundum substantiam dicitur de singulis personis, & pluraliter, non singulariter in summa accipitur. Dicimus enim pater est persona, filius est persona, spiritus sanctus est persona, & hoc secundum substantiam dicitur. Nec tamen dicitur pater, & filius, & spiritus sanctus sunt vna persona, sed tres personæ. Hoc ergo nomen excipitur a prædicta regula nominum, quę secundum substantiam de Deo dicuntur, quia cũ hoc ad se dicatur, & secundum substantiam, pluraliter tamen, non singulariter in summa accipitur. De substãtialib⁹ nominib⁹ diuinis i speciali. dist. præcedẽti

Auctoritas quod persona ad se dicatur, & secundum substantiam.

QVOD autem persona secundũ substantiam dicatur, Aug. ostendit in 7. libro de Tri. dicens, Non est aliud Deum esse, aliud personam esse, sed omnino idem. Item, in hac trinitate cum dicimus personam patris, non aliud dicimus quàm substantiam patris. Quocirca vt substantia patris ipse pater est, non quo pater est, sed quo est: ita & persona patris, non aliud, quam ipse pater est. Ad se quippe dicitur persona, non ad filium, vel spiritum sanctum; sicut ad se Deus dicitur, & magnus, & bonus, & iustus, & huiusmodi. Et quemadmodum hoc illi esse, quod Deum esse, quod magnum esse, quod bonum esse: ita est hoc illi esse, quod personam esse. Ecce expresse habes, quod persona secundum substantiam dicitur, vt cum dicitur, pater est persona, hic sit sensus, pater est diuina essentia. Similiter cum dicitur, filius est persona, spiritus sanctus est persona, idest, essentia diuina. Cap. 6. Quod pater non eo est pater, quo est.

Cur pater, & filius, & spiritus sanctus non dicantur una persona, vt vna substantia, & vnus Deus.

IDEO oritur hic quæstio difficilis quidem, sed non inutilis, qua quęritur: Cur non dicantur hi tres vna persona, sicut vna essentia, & vnus Deus. Quam quæstionem Aug. diligenter tractat, atq; congrue explicat in 7. lib. de Tri ita dicens, Cur non hæc tria simul vnam pe sonam dicimus, sicut vnam essentiam, & vnum Deũ, sed dicimus tres personas, cum tñ tres Deos, aut tres essentias non dicamus. Quia volumus vel vnum aliquod vocabulũ seruare huic Cap. 6. Solutio.

 significationi

significationi qua intelligitur trinitas, ne omnino taceamus interrogati quid tres essent, cū tres esse fateamur. Cum ergo quæritur,
Cap.9. quid tres, vt ait Aug. in lib. 5. de trinitate, Magna prorsus inopia humanum laborat eloquium: dictum est tamen tres personæ, non vt illud diceretur, sed ne taceretur omnino. Non enim rei ineffabilis
Lib.7.c.4. eminentia hoc vocabulo explicari valet. Ecce ostendit qua necessitate dicatur pluraliter personæ, videlicet, vt hoc vno nomine quærentibus de tribus respondeamus.

Qua necessitate dictum sit tres personæ a Latinis, & a Græcis, tres hypostases, vel substantiæ.

QVA necessitate non solum Latinus sermo, sed etiam Græcus, eadem pene super hac re laborans nominum penuria coarctatur.
Cap.4. Vnde Aug. quid a Gręcis, vel Latinis necessitate de ineffabili trinitate dictum sit, aperiens. in 7. libro de trinitate ait. Loquendi causa de ineffabilibus, vt fari aliquo modo possemus, dictum est à Græcis, vna essentia, tres substantiæ, idest, vna vsia, tres hypostases. Aliter enim Cræci accipiunt substantiam, quàm Latini. A Latinis autem dictum est, vna essentia, vel substantia, tres personæ: quia non aliter in sermone nostro, idest Latino, essentia quàm substantia solet intelligi. Et vt intelligatur saltem in ænigmate, placuit ita dici, vt cum quęreretur quid tria sint, aliquid diceretur, quę tria, tria esse fides vera pronunciat, cum & patrem non dicit esse filium, & spiritum sanctum, scilicet donum Dei, nec patrem dicit esse, nec filium. Cum ergo quæritur, quid tria, vel quid tres, conferimus nos ad inueniendum aliquod nomen, quo complectamur hæc tria. Neque occurrit animo, quia supereminentia diuinitatis vsitati eloquij facultatē excedit. Verius enim cogitatur Deus, quàm dicitur, & verius est, quàm cogitatur.

Qđ Deus verius cogitat quā dicatur, & verius est, quā cogitatur.

Ibidem.

Quid hoc nomine tres, significetur.

PATER ergo, & filius, & spiritus sanctus, quoniam tres sunt, quod tres sint quæramus, & quid cōmune habeant. Nō enim possunt dici tres patres, quia tantum pater ibi pater est, nec tres filii: cum nec pater ibi sit filius, nec spiritus sanctus, nec tres spiritus sancti, quia spiritus sanctus propria significatione, qua donum Dei dicitur, nec pater est, nec filius. Quid ergo tres? Si tres personæ esse dicuntur, commune est eis id quod persona est. Certe enim quia pater est persona, & filius est persona, & spiritus sanctus est persona: ideo tres personę dicuntur. Propterea ergo dicimus tres personas, quia commune est eis id quod persona est. Ex prædictis aperte intelligi potest, qua necessitate dictum sit a Latinis tres personæ, cum persona secundum substantiam dicatur. Vnde & tribus commune est id quod persona est, idest, hoc nomen persona.

Quare

Quare non dicimus tres Deos esse, patrem, & filium, & spiritum sanctum, vt dicimus tres personas, cum id quod Deus est, sit eis commune: quia pater est Deus, & filius est Deus, & spiritus sanctus est Deus.

SED quæritur hic, cum dicamus patrem, & filium, & spiritum sanctum esse tres personas, quia commune est eis quod persona est, idest, quia pater est persona, & filius est persona, & spiritus sanctus est persona: cur non dicamus similiter tres Deos, cum & pater sit Deus, & filius sit Deus, & spiritus sanctus sit Deus. Quia scilicet illud scriptura contradicit: hoc autem, & si non dicit, non tamen contradicit: vnde Augustinus hanc mouens quæstionem, atque definiens in libro septimo de trinitate ait, Si ideo dicimus patrem, & filium, & spiritum sanctum esse tres personas, quia commune est eis id quod persona est: non etiam tres Deos dicimus? Certe, vt prædictum est, quia pater est persona, & filius est persona, & spiritus sanctus est persona, ideo tres personæ dicuntur. Quia ergo pater est Deus, & filius est Deus, & spiritus sanctus Deus, cur non dicuntur tres Dij? Ecce proposuit hanc quæstionem, attende quid respondeat subdens, An ideo non dicuntur tres Dii, quia scriptura non dicit tres Deos? Sed nec tres personas alicubi scripturæ textus commemorat. An ideo licuit loquendi, & disputandi necessitate tres personas dicere, non quia scriptura dicit, sed quia scriptura non contradicit? Si autem diceremus tres Deos, contradiceret scriptura dicens, Audi Israel, Deus tuus Deus vnus est. Ecce absolutio quæstionis: quare potius dicamus tres personas, quàm tres Deos; quia scilicet illud non contradicit scriptura.

Ibi Aug. Cap. 4. Deut. 6.

Alia quæstio, cur non dicimus tres essentias, vt tres personas, cum scriptura non contradicat.

VERVM, & hic alia emergit quæstio, quam Augustinus consequenter annectit dicens, Cur (inquit) & tres essentias non licet dicere; quod similiter scriptura sicut non dicit, ita non contradicit? At si dicis, quòd propter vnitatem trinitatis non dicuntur tres essentiæ, sed vna essentia; quæro, cur non propter eandem vnitatem trinitatis dicantur vna persona, & non tres personæ. Vt enim est illis commune nomen essentiæ, ita vt singulus quisque dicatur essentia: sic illis commune est personæ vocabulum. Quid igitur restat, nisi vt fateamur loquendi necessitate a Græcis, & Latinis parta hæc vocabula aduersus insidias, vel errores hæreticorum? Cumque conaretur humana inopia loquendo proferre ad hominum sensus, quod in secretario mentis de Deo tenet, siue per piam fidem, siue per qualemcunque intelligentiam, timuit dicere tres essentias, ne intelligeretur in illa summa æqualitate

Lib. & ca. eisdem.

vel solitarius confitendus est Deus, quia singularitas, vel solitudo
Cap.2 personarum pluralitatem excludit,& diuersitas vnitatem essentiæ tollit. Diuersitas inducit separationẽ diuinitatis,singularitas adimit distinctionem trinitatis. Ideo Amb. in 2. lib. de fide ait, Non est diuersa,nec singularis æqualitas. Nec iuxta Sabellianos, patrẽ filiumque confundens: nec iuxta Arrianos patrem, filiumque secernens. Pater enim & filius distinctionem habent, separa-
Lib. 1.c.2 tionem vero non habent. Item in eodem, Pater & filius diuinitate, sunt vnum, nec est ibi substantiæ differentia,nec vlla diuersitas; alioquin quomodo vnum Deum dicimus? diuersitas enim plu-
Diuersę dicãtur aliq̃n. psonę. 1. distinc. res facit. Constat ergo ex prædictis,quia in trinitate nulla est diuersitas: si tamen aliquando in scriptura inuenitur dictũ, tres diuersæ personæ,& huiusmodi, diuersas, dicit distinctas.

Quod non debet dici Deus multiplex.

ET sicut in trinitate non est diuersitas, ita nec multiplicitas, & ideo non est dicendus Deus multiplex,sed trinus & simplex. Vn-
Cap.2 de Amb. in 1. lib. de fide ait. Est in patre & filio non discrepans, sed vna diuinitas; nec confusum quod vnum est, nec multiplex esse potest quod indifferens est. Multiplex itaque Deus non est.

De substantialibus nominibus diuinis in speciali.

DISTINCTIO XXIII.

Prędictis adiiciendum est, quod cum omnia nomina quæ secundum substantiam &c.

Exposi.
VPRA egit Magister de diuersiate diuinorũ nominum in generali. Hic incipit secũda pars in qua agit de eadem in
Diuisio. speciali. Et quoniam quędam sunt nomina substãtialia,quædam relatiua, & hęc contingit considerare absolutè,& ad se,ideo hæc pars habet tres partes. In prima agit de nominibus substantialibus. In secunda de relatiuis,infra dist. xxvj. Nunc de proprietatibus personarum quas frequenter &c. In tertia de his relatiuis ad inuicem,infra dist.xxxiii. Post supra dicta interius considerari. Et quoniã inter nomina substãtialia,hoc nomẽ persona excipitur a generali regula, quæ est,quod substantiale dicitur de tribus singulariter,ideo nomen istud primo a generali regula excipit,ostendens,quod debemus dicere tres personas,& hoc in presenti distinctione. Secundo verò determinat quid significetur per hoc nomẽ tres,& per hoc nomen personas,cum dicimus tres ꝑsonas,infra distinctione proxima ibi. Hic diligẽter inquiri oportet. Prima pars habet quatuor. In prima Magister illud nomen excipit a generali regula. In secunda rationẽ huius exceptionis inuestigat ibi. Ideo oritur hic quæstio difficilis:ostendens,quod fuit inopia humani eloquij. In tertia Magister contra assignationem opponit,& determinat ibi. Sed quęritur cũ dicamus patrẽ & filiũ & s.s. In quarta epilogat determinata vt addat,ibi. Iam sufficienter,vt puto ostẽsum est. Harum partium subdiuisiones per se patent.

vna vsia,tres hypostases.

Vr hoc esse contra id, ꝙ dicit Hierony. Taceamus tres hypostases,non bonæ suppositionis nomen est,igitur non debet dici. Præterea videtur, ꝙ nomẽ hypostasis nullo modo debeat recipi, vel nomen vsia, quia Boetius dicit super libro prædicamentorum,

ꝙ hypostasis est materia, vsiosis forma, vsia cōpositum, sed in diuinis nō recipitur materia nec compositum, igitur &c. Responsi. dicendum, ꝙ Hieronym. non dicit non tres esse hypostases, quia falsum esset vel erroneū, sed quia nomen erat insuetum, & videbatur sonare idem, quod substantia, & substantia, secundum communem acceptionem, non dicitur pluraliter de personis, & ideo volebat tunc tacere, ne hæretici acciperēt occasionem malignandi. Nunc autem illud nomen specificatū est & expressum, ideo modo conceditur. AD illud, quod obiicitur secundo, dicendum, quod huiusmodi nomina aliter accipiuntur in philosophia, aliter ī rhetorica, & hoc patet per Boetium qui aliter accipit loquēs vt philosophus, aliter loquēs vt theologus in libro de duabus naturis, & vna persona Christi.

Respon.

Verius enim cogitatur Deus, quam dicitur.

Dub. 2 Videtur falsum, quia omnis fidelis cogitat Deum esse trinum & vnum, & nihil est verius isto: igitur non est verius quam cogitatur. Item, videtur falsum, quod dicit, quod verius cogitatur, quam dicatur, multa enim dicimus quę nō intelligimus, igitur plus se extendit veritas sermonis, quam interioris cogitationis. Item, ego dico Deum esse summe verum, sed nihil potest verius cogitari, nec esse magis summe verum, igitur, &c. Respon. dicendum, quod sermo Aug. est duplex. Potest enim esse cōparatio entis ad ipsum cogitatum, & cogitati ad dictum, & sic non habet veritatem, quia vnus & idem est Deus qui est, & qui cogitatur, & qui dicitur, & æqualiter uerus. Potest iterum fieri comparatio ad actum essendi, & cogitandi, & loquendi. & sic habet sermo August. veritatem quoniam Deus in suo esse habet summam veritatem. Cogitatio vero nostra cū sit creata, & exēplata a summa veritate, non potest esse summe vera, similiter nec locutio, & ideo minus de veritate habet. Et rursus cū magis assimiletur summo vero actus cogitandi interior, quā actus loquendi exterior, magis habet de veritate cogitatio quam locutio, quia Deo est similior. Rationes vero ad oppositū procedunt secundum primam viam.

Respon. 2

An ideo licuit loquendi disputandiue necessitate tres personas dicere &c. quia scriptura non contradicit.

Cōtra, quia scriptura nō cōtradicit, igitur licet dicere patrem filium & s. s. non esse tres personas, sed non licet dicere nisi verum, igitur huiusmodi oppositum falsum. Respon. quod ista non fuit tota ratio dicti, sed Aug. subticet partem causæ. Ratio enim fuit sicut ipse aperit in sequentibus, quia ratio consonabat, & scriptura non contradicebat. Nam si scriptura cōtradiceret, quantumcunque ratio dictaret, non esset dicendum, & propter hoc non licuit dicere tres essentias, quia ratio non consonabat. Quare autem ratio magis cōsonat in hoc nomine persona, quam in hoc nomine essentia, patet si attendatur significatum vtriusque ex verbis Augustini quę Magister dicit. Quare dictū est ab ecclesia tres personę, patet quia triplex fuit ratio. Prima fuit, quia necessitas imminebat. Secunda, quia ratio consonabat. Tertia, quia scriptura in nullo contradicebat, immo etiā consonabat. Vnde minus dicit, & plus intelligit quando dicit, quod scriptura non contradicit.

Dub. 3

Respon. 3

4

Ibi nulla penitus est diuersitas, sicut nec singularitas.

Contra, quia si hoc est verum, igitur ibi est omnis identitas, igitur naturæ, & personæ. Respon. dicendum, quod facienda est vis in verbo. Diuersitas enim attēditur quantum ad principia essentialia siue substantialia, quia igitur in diuinis quātum ad substantialia nulla cadit differentia, ideo dicit, quod nulla diuersitas, ideo non sequitur, quod penitus omnino est identitas, nisi addatur determinatio, scilicet quo ad essentialia, & sic patet illud.

Dub. 4

Respon.

Artic. 1 AD intelligẽtiam eorũ quæ dicuntur in præsenti dist. de his nominibus persona, substantia, & essentia, duo principaliter quæruntur. Primo quæritur de translatione istorum nominum ad diuina. Secundo, de numeratione eorundem in diuinis. Circa primum quæruntur tria. Primo, vtrum ad diuina debuit transferri nomen personæ. Secundo vero, vtrum nomen substantię. Tertio, vtrum nomen essentiæ.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Personę nomen, non incongrue spiritu sancto dictante, ad supposita diuina est translatum, cum in illis dignitas & distinctio vere reperiatur.

Ad opp. VTRVM debuerit trãsferri nomẽ personæ ad diuina. Et quod nomẽ personæ non debeat dici in diuinis, ostẽditur

Ca. 4 sic. Augu. vij. de tri. & habetur in litera. Dictum est tres personæ, non vt illud diceretur, sed ne taceretur: ergo videtur, quod solum ad fugam hæreticorum & non secundum veritatẽ & proprietatem dicatur persona in diuinis. Item, hoc ipsum videtur ratione, quia persona nominat particulare, & non quodcunque, sed rationalis naturæ, sed a quocunque remouetur superius, & inferius, ergo cum in diuinis non sit dicere particulare, similiter nec erit dicere personã. Item, particulare rationalis creaturæ est cõpositissimum inter omnia creata. Nã compositum est ex substantia corporali & spirituali, & rursus, corporalis inter omnes videtur habere maiorẽ compositionem, ergo cũ persona sit nomen particularis, & hoc summe compositi, & i diuinis est summa simplicitas, patet, quod in diuinis non oportet dici nomen personæ. Item, vocabula nostra debent respondere Græcis, vt vnitas fidei ostendatur, sed Græci nõ vtũtur vocabulo prosopon in diuinis, quod est idem, quod persona, ergo cum ipsi proprius habeãt vocabula quam nos, & nõ vtuntur, nec nos debemus vti. Contra, persona dicitur quasi per se sonans, siue per se vna, sed per se vnum propriissime recipitur in Deo, ergo & persona secundum suum nomen. Item, persona dicitur habens suam naturam intellectualem ab aliis distinctã, sed in Deo est ponere habentem naturam intellectualem ab aliis distinctam, sicut supra ostensum est de pluralitate personarum, ergo &c. Item, persona nominat mihi vltimum in genere rationalis naturę, sed rationalis, siue intellectualis natura est nobilior inter creata, & rursus, vltimum in illa est completissimum, quia ei nulla potest fieri additio, ergo si quicquid completionis est, ponendum est in Deo ꝓprissime, ergo patet &c. Item, persona dicit dignitatem. Vnde in ecclesiis personæ dicuntur habentes dignitatem aliquam notabilem, ergo cum dignitas propriissime sit in Deo, nomẽ personæ propriissime in Deo ponendum est.

Fundamenta.

RESP. dicendum, quod persona de sui ratione dicit suppositum distinctum proprietate ad dignitatem pertinens, & hoc patet in sua ethymologia, & in ęquipollenti suo. In ethymologia, quia persona dicitur quasi per se vna, per se autem vnum, proprie dicitur vnum, quod est omnino distinctum ab aliis, & in se indistinctum. Rursum, persona dicitur a personando, quasi per se resonando, resonare autem dicitur, quod in sono prę eminet aliis, & ideo persona dicitur suppositum distinctum habẽs dignitatem, & ratione huius dignitatis cũ deberet per naturam vocabuli dici ꝑsona penultima correpta, dicitur persona penultima producta. Similiter ratio huius significationis accipitur ab æquipollenti in lingua Gręca, quod est prosopon. Apud Græcos ꝓsopon dicebatur sicut narrat Boetius, homo laruatus, qui quidem solebat fieri in tragœdiis, & hoc fiebat ꝓpter duo. Vna ratio erat ad distincte repręsentandum eũ de quo fiebat sermo. Alia ratio erat ad melius personandum, vel resonandũ, & ista duo conueniũt prædictis duabus proprietatibus, & ideo

Eandẽ ponit habere doct. a D. Thom. 1. par. q. 29. artic. 1

De duab. ꝑsonis naturis & vna ꝑsona Xpi, cap.

ideo ab hoc nomine prosopon apud Græcos, tractum est hoc nomen persona apud Latinos: & quia in ecclesiis maxime attenditur distinctio dignitatũ, tractum est primo ad significandum honorem in ecclesiis. deinde quia indiuiduum rationalis naturæ distinctum est abaliis, & hoc proprietate dignitatis inter creaturas, hinc est, quod extensum est ad significandum suppositum rationalis naturæ. Deinde quia in Deo est reperire suppositum distinctum proprietate nobilissima, s. s. dictante, translatũ est ad diuina, quia ibi res nominis ꝑpriissime inuenitur. quamuis ipsum nomen prius aliis sit impositum. Concedendum est ergo, quod in diuinis proprie & conuenienter nomen personæ accipitur.

7 AD illud ergo quod obiicitur, ꝙ dictum est non vt diceretur, dicendũ quod Aug. loquitur de tempore illo in quo nomẽ personæ secundũ vsum æqualebat substantiæ, & ideo dictum est non vt diceretur, qđ persona consueuerat significare, sed dictũ est quasi translatum ne taceretur, idest ne confessio fidei diminuta esse probaretur.

8 AD illud quod obiicitur, quod persona nominat particulare, dicẽdũ, quod particulare de ratione sui nominis importat partẽ, & imperfectionem, sed persona de ratione sui nominis importat completionem, ideo ponitur in diuinis quamuis non particulare, & bene: quia in diuinis nomẽ speciei proprie dicitur, & nomen generis improprie.

9 AD illud, ꝙ obiicitur, quod persona nominat compositissimum, dicendum, quod hoc accidit, quia indiuiduum rationalis naturæ creatæ est in genere. & ideo multis differentiis distat, cum distinguatur qualitate, sed in diuinis est distinctio sola origine, & præterea non est in genere, & ideo non oportet, quod sit ibi aggregatio differentiarum.

10 AD illud, quod obiicitur, quod apud Græcos non vtuntur æquipollenti s. prosopon; dicendum, quod ratio vtendi apud Latinos non tam fuit proprietas quam penuria, quia non habebãt quod respõderet. & ratio huius fuit, quia substantia secundum communẽ vsum idem sonat, quod essentia, Græci autem habebant proprium vocabulum scilicet hypostasis, quo vtuntur, & ideo non sunt vt nos coacti transferre.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Cum in diuinis sit vere, & magis quam in creaturis existentia, quanquam nihil ibi accidentibus subiaceat, nomen substantia nihilominus ibidẽ attribui debet.

VTRVM nomẽ substãtiæ dici debeat in diuinis. vel etiam subsistentiæ. Et quod sic videt, August. lib. v. de trinit. Deus absque vlla dubitatione dicitur substantia, vel si melius appellatur essentia. Item, tam Boetius, quã Aug. de tri. dicunt quod aliorum nominum genera, vt magnitudo, bonitas &c. transeant in substantia, si ergo substantia non transeat in aliud, constat substantiæ nomen proprie dici: nam si nõ proprie, æque bene diceretur, quod substantia transeat in alia, sicut econuerso. Item, ratio substantiæ secundum Philo. est, quod est ens ꝑ se, sed solus Deus propriissime est per se. Item, ratio substantiæ secundum Aug. est dici ad se, & absolute, sed ibi est ꝑprie dici ad se, vbi nulla est dependentia, ergo si hoc est in Deo, ergo &c. Contra. Augu. vij. de tri. Inconueniens est dicere de Deo, quod substet bonitati suę, sed si de bonitate, eadẽ ratione & de qualibet proprietate, ergo simpliciter loquẽdo, inconueniens est dicere ipsum esse substantiam. Item, Boetius in lib. de tri. Deus non est substantia, sed supra oẽm substantiã, ergo hoc nomen substantia proprie est in creaturis & non in Deo. Item, hoc ipsum videtur ratione, omne, quod substat, habet aliquid inhęrens, sed in Deo non est inhęrẽs.

Fundamenta. Cap. 5. Lib. 7. c. 5 In prædica. de sub. Ad opp.

Item, omne, quod substat, aliquid illi componitur, ergo vbi non est compositio, nec nomen compositionis. ibi nec nomen substantiæ, ergo cũ in diuinis non sit compositio, patet &c.

11 RESP. dicendum, quod nomen substantiæ a duplici proprietate potest dici, videlicet a per se stando, nõ per aliud si sic, proprie est in diuinis, & magis proprie quam in creaturis. Vel a substando ali, vel aliis. Et hoc est tripliciter. Vel ali inhęrenti, & sic falsę & improprie dr̃ in diuinis, qa proprietates in diuinis non sunt accidentes, nec inhęrentes. Vel ali distinguenti, & sic dicitur in diuinis non omnino improprie, nec omnino proprie, quia proprietas illa nõ inhęret, & ideo non facit subsistere siue substare quasi sub alio stare, sed existere, quia ab alio esse. & hinc est quod Richardus dicit in libr. de tri. qđ melius dicitur existentia quam substantia. Vel quia substat vt perficienti, & sic dicitur res naturæ substare respectu essentiæ, & iste modus magis est circa nostrum intelligere, quam circa diuinũ esse, & sicut patebit in sequenti problemate, ex nostro itellectu euenit talis modus dicendi, non ex proprietate diuini esse.

QVAESTIO III.

CONCLVSIO.

Essentię nomen, quod vsię Gręco vocabulo correspondet, sicut vsiosis substantię, hypostasis subsistentię, & prosopon personæ, congrue in diuinis dicitur.

Fundamenta Cap. 2. VTRVM nomen essentiæ dici debeat in diuinis, Et quod sic videt. August. in vj. de trini. Essentia vero ac proprie dicitur in diuinis, ita vt forte solum Deũ dici oporteat per essentiam. Itẽ, hoc nomen, qui est, est nomen, quod ipse Deus sibi imposuit, ergo si ipse proprie se nominat, Deus proprie dicitur qui est, sed de quocunque proprie dicitur qui est, proprie potest dici de ipso essentia, ergo & in diuinis dicitur essentia. Item, inter omnia nomina, nomen essentiæ est absolutissimum. Vnde essentia secundum Auicẽnam dicitur rei quidditas nomine absoluto, cum ergo in diuinis sit omnimoda absolutio, ergo nomen essentiæ. Contra. Non intelligimus Deum nisi in creaturis & per creaturas, sed nominatio Dei est per nostrum intelligere, ergo nullum absolutum nomẽ omnino debet poni in Deo. Item, quæro in quo differant nomen substantiæ, & nomen essentiæ. Nam substantia aut dicit commune, aut suppositum. Si suppositum, ergo superfluit nomen personæ. Si commune, ergo superfluit nomen essentiæ, ergo cum debeamus labia nostra circuncidere in loquendo de Deo, nequaquam debet poni hoc nomen in Deo. Item, quæritur gratia huius de necessitate, & sufficientia, & differentia istorum quatuor nominum essentia, subsistentia substantia, & persona. Ad opp. 12

13 RESP. Ad intelligentiam prędictorum est notandum, quod ista quatuor nomina, siue vocabula respondent quatuor vocabulis in Græco, quæ sunt vsia, vsiosis, hypostasis, & prosopon, vt vsia respõdeat essentię, vsionis, substantiæ, hypostasis, subsistentiæ, prosopon, personæ. Ratio autem & sufficientia istorum quatuor nominum aliquando accipitur sic. In diuinis est accipere communicabile & incommunicabile, & hoc ex veritate & necessitate fidei, quæ dicit Deum trinum & vnũ: & cum debeamus intelligere in Deo, quod vere est per illud quod videmus in his inferioribus, maxime secundum notabiles & primas & præcipuas conditiones, cum in cõmuni in inferioribus inueniatur, quod est & quo, ratione cuius significatur in concretione & in abstractione, vt dicatur homo, & humanitas, sic i diuinis intelligim⁹, quamuis non intelligamus in differentia ilia duo, ideo & in abstractione significatur per hoc nomẽ deitas, & in cõcretione per hoc nomẽ Deus: & ideo imposuimus ei nomen quo significaremus ipsum quo est, & hoc est essen-

est essentia, & ipsum quod est, & hoc est substantia, & ita hæc duo nomina accipiuntur ex parte communis. Et est in diuinis accipere, quod est incommunicabile, & hoc est quid distinctum, siue quis distinctus. Et hoc quidem dupliciter contingit intelligi siue significari. Vel inquantum distinguibile, & hoc per nomen subsistentiæ siue hypostasis. Vel inquantum distinctum, & hoc per nomen personæ. Et licet in Deo nihil differant distinguibile & distinctū, quia potentia in eo semper actui est coniuncta, tamen contingit duplici nomine significari. Vnde differunt

7 ista quatuor nomina ſm modum intelligendi sicut quo est, & quod est, & qui est, & qs est, & qm̄ in Deo idē est quo est & quod est ex vna parte, & distinguibile & distinctū ex alia ſm rem, sancti accipiunt & substantiam & essentiam pro eodem, similiter & hypostasis nomine vtūtur Græci pro supposito actu distincto. Vnde distinctio per quo, & quod est, & per distinguibile & distinctū, in omnibus diuinis non facit diuersitatem nisi ſm rōnem intelligendi. Fuerūt etiam alij volentes dicere ꝙ substantia & essentia accipiūtur ex parte cōmunis, sed differenter, quia illud cōmune contingit intelligi sub duplici ratione. Vna est, ꝙ omnia indigent eo vt sint. Alia est, ꝙ ipsum nō eget alijs. Primo modo dicitur essentia a qua, & per quā omnia sunt. Secūdo modo substantia, qm̄ per se stat alijs circūscriptis. Subsistentia vero siue hypostasis, & persona accipiuntur ex parte incōicabilis, & differunt, quāuis enim vtrunque nomen dicat qd distinctū, tamē hypostasis dicit suppositum substantiæ distinctū, sed ꝑsona dicit distinctū proprietate nobili. Fuerunt alij qui voluerunt dicere ꝙ ista quatuor nomina distinguūtur per cōmunicabile & incōmunicabile, secundum quod potest vnūquodque dupliciter significari. s. vel in abstractione, vel in concretione. Nā cōmunicabile potest significare in abstractione, & sic dicitur essentia, vel in concretione ad suppositum, & sic dicitur substantia. Similiter incōmunicabile potest significari in abstractione. & sic dicitur subsistentia siue hypostasis, vel in cōcretione, & sic dicitur persona. Sed tamē omnes isti modi habēt calumniam. Primus quidem qui sumitur per distinguibile & distinctum, quia Græci vtuntur vocabulo hypostasis vbi nos vtimur persona, & ita pro supposito distincto, & Damas. dicit, ꝙ hypostasis est substantia cum proprietatibus, & ita significat actu distinctum. Secūdus modus similiter habet calumniam, quia essentia non videtur aliquo modo significari vt in ratione causæ respectu aliorū, cum sit nomen absolutissimum. Tertius modus habet calumniam, quia substantia significatur in abstractione sicut essentia, & ꝓterea est dubium, vtrum sit intelligere hypostases in abstractis proprietatibus, & ideo si nō est intelligere, quo modo contingit significare? Et propterea quartus modus dicendi est, ꝙ cum fides dicat Deum esse trinum & vnum, inquantum dicit vnū, nō possumus intelligere vnum, quin intelligamus quod est & quo est vnum, & quo est vnū est id quo est, & quod est vnum est illud, quod est, primum est essentia, secūdum substantia. Si intelligamus trinum, necesse est ꝙ intelligamus eū qui distinguitur, & quo distinguitur. Quo distinguitur, est proprietas, ille autem qui distinguitur semꝑ significatur vt distinctus. Et hoc potest esse dupliciter, vel vt distinctus proprietate quacunque, vel vt distinctus proprietate nobili siue notabili, primum significatur nomine substantiæ, quæ dicitur prima substantia & non tantum conuenit indiuiduo hominis, sed etiam asini. Secundum, ꝙ significatur per hoc nomen persona, quod importat nobilē proprietatem, non conuenit nisi supposito rationalis creaturæ, quia Græci vtuntur hypostasis noīe, sicut nos nomine personæ, vt dicit Boetius ꝙ Græci vtuntur nomine hypostasis ꝓ supposito rationalis creaturæ. His visis patent obiecta.

Quod autem obijcitur, ꝙ non debemus

Dama.

bemus Deum nominare absolutæ, dicendum, ꝙ quãuis nominemus Deũ per creaturas, tamen etiam per creaturas cognoscimus eum habere esse absolutum, alia patent.

Artic. 2 CONsequenter est quæstio secundo de numeratione nominum prædictorum, & supposito ꝙ numeretur hoc nomen persona, quęritur, verũ in diuinis numeretur hoc nomen substantia. Secundo, quæritur, si numeretur essentia. Tertio, si hoc nomen Deus, vtrum. s. catholice possimus dicere plures deos.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Substantia, vt dicit naturam vel vsiã, numerari non est dicendum; quod si ad proprietatem habeat respectum, cum tantundem valeat hypostasi, numeratur & plurificatur.

Fundamenta. QVOD numeretur hoc nomen substantia, ostenditur sic. Hila. de synodis, Sunt quidem per substantiam tria, sed vnũ ꝑ consonantiam. Item. Ansel. in fine mono. Aptius tres dicuntur substantiæ. Itẽ, Boetius in lib. de duabus naturis & vna persona, Christi, dicim⁹ vnam essentiam, & tres substantias. Itẽ, hoc ipsum videtur ratione, quia substantia est medium inter essentiã & personam, sed medium sapit naturam extremorum, ergo pari ratione qua dicitur vna substantia ab vnitate essentiæ, poterit dici plures a pluralitate personarum. Item, omnis numerus ad substantiam reducitur originaliter, nunquam enim accidentia vel proprietates numerantur nisi ꝑ substantiam, sed actus numerantur, & pluraliter dicuntur in diuinis, ergo necesse est ponere numerum secũdum substantiam, ꝙ autem pluraliter dicatur, patet, dicitur enim pater & filius & spiritus sanctus creant. Item, idem est relatiuũ substantiæ, sicut talis & qualis qualitatis, sed hæc est falsa pater est idem cum filio, quia dicit Hilarius, ꝙ non possumus dicere Deum eundem, ergo necesse est ꝙ cadat distinctio in substantia, si ergo propter distinctionem personarũ dicamus plures personas, ergo & plures substantias. Cõtra. Nihil magis dicitur secũdũ substantiã quam hoc nomen substãtia, si ergo nomina substantialia dicũtur de omnibus singulariter, sicut patet ex regula Augu. supra posita, ergo &c. Item, inter quæcunque cadit distinctio ſm substantiã, cadit vera diuersitas: sed inter patrem & filium non est confitenda diuersitas, ergo nec numerus ſm substantiam, ergo non est dicere plures substantias. Item, Aug. dicit ꝙ idẽ est Deo subsistere & esse, ergo cũ vnũ sit esse, vnum subsistere est, ergo sicut ab vno esse dicit vna essentia vel ecõuerso, ita & ab vno subsistere debet dici vna substantia, siue subsistentia. Item Hieronymus ad Damasum Papam. Quis vnquam nisi ore sacrilego tres substantias prędicauerit. Ad opp. 5. de tr cap. 8.

RESP. dicendum, ꝙ tam nomẽ substantiæ quam subsistentiæ dupliciter accipitur in diuinis, quia quodlibet istorum habet in se intellectũ actus & proprietatis, potest ergo dici substantia quasi per se stans, siue sub alio, siue sub proprietate. Primo modo vna tantum est, siue non numeratur, quia vnum est ibi quod est. Alio modo prout dicit respectum ad proprietatem, tunc numeratur siue plurificatur. Primo modo tantum valet quantum vsiosis, secundo modo tãtum valet quantum hypostasis. Omnino eodem modo distinguitur subsistentia, & ſm alterum intellectũ ęquipollet vsiosi, & ſm alterum hypostasi. Et ſm alterum plurificatur, ſm alterum vero minime. Et quia substantia dicitur dupliciter, & subsistentia, iõ venit diuersitas modi loquẽdi inter doctores. Nã Tullius & Boe. dñt, ꝙ subsistẽtia & substãtia æquipollẽt hypostasi, & ideo dicit ipse Boetius eam non plurificari, & ſm hũc modum loquitur Hilarius, Aug. & Boetius, & Hiero. &c. Aug. volunt quòd substantia æquipolleat vsiosi, & ideo 14 7. de tria. cap. 4.

dñs

dñt eã nõ plurificari, & subsistẽtia hypostasi, & iõ dñt eã plurificari. Ex his patet responsio ad vtrãque partẽ. Patet etiam quare Græci non transtulerunt nomen Prosopon sicut Latini, quia oportuit nos transferre nomen personæ propter ambiguitatem, & ideo maluit ecclesia etiam respõdere tres personas, quam tres subsistentias
15 siue substantias. Tamen ad argumentum quod facit, ꝙ substãtia tenet medium, dicendum, ꝙ substantia prout æquipollet hypostasi, plus se tenet cũ persona, & ideo numeratur sicut persona siue plurificatur, prout tamen ęquipollet vsiosi plus se tenet cũ essentia, & ideo non numeratur, nec plurificatur, sicut nec essentia. Omnes autem illæ rationes præcedẽtes & sequẽtes loquuntur de substantia: prout æquipollet hypostasi, siue supposito, & hoc modo plurificatur. Rationes autem ad oppositam partem currũt ſm aliam acceptionẽ huius nominis substantia. Similiter iudicandum est de hoc nomine subsistentia. Sed quñ Aug. auctoritas, & mos vtentium nomine illo (substãtia. s.) accipitur magis in illa acceptione in qua dicit ipsum qd est, siue vsiosim, siue ipsum cõmune, ideo cõiter nõ recipitur vt dicantur tres substantiæ in diuinis.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Quãuis in creaturis plurificatis habẽtibus eadem naturã, ipsa quoque essentia multiplicetur, in diuinis tamen propter summam simplicitatem, multiplicatis personis, essentia nõ multiplicatur, neq; numerat̃.

Fundamenta.

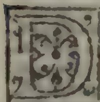E enumeratione illiꝰ nominis essentia. Et ꝙ nõ numeretur ostẽditur sic, quia in diuinis est vnitas absolutissima quæ non multiplicatur, ergo cũ nullum nomẽ sit adeo absolutũ sicut nomen essentiæ, ergo per illud significatur vnitas non multiplicata, ergo nomen essentię nõ numeratur, & hoc est quod dicit Aug. ꝙ ratio repugnat. Item, hoc ipsum videtur a minori. Hoc enim nomen Deus est nomẽ essentiæ in cõparatione ad personam, sed ſm scripturam in lege. s. Deut. vj. Deus dicitur vnus & non plures, & ſm symbolum, non tres dij sed vnus est Deus, ergo hoc nomẽ essentia minus plurificatur, cum dicatur absolutius. Item, natura diuina nõ multiplicatur in tribus, sed hoc nomen essentia est nomẽ naturę diuinę, vt hoc nomen substantia, ergo nec essentia, nec substantia multiplicatur sub proprijs nominibus, vt videtur. Cõtra. Aug. li. vi. de tri. Cur hæc tria nõ dicantur vna persona, & loquit̃ de tribus personis, sed tria in neutro genere respicit essentiam proprie, ergo cũ dicantur tria, ergo tres essentię. Itẽ, ratione videtur. Aug. in eodem libro dicit ꝙ pater & filius & spiritus sanctus dicantur tres personæ, quia cõmune est eis hoc qđ est persona, sed hoc nomẽ essentia est cõe, ergo potest dici tres essentiæ. Item, ibidem dicit & habetur in litera, ꝙ ideo dicuntur tres personæ, quia pater est vna persona, & filius vna persona, & spiritus sanctus vna persona. Similiter tres essentiæ sunt, qa pater est essentia &c. Item, pater & filius sunt entes plures, ergo plures habentes entitatẽ. Sequitur enim sunt plures dij, ergo plures deitates. Similiter pater & filius sunt, ergo plura esse, ergo plures essentiæ.

Ad opp. cap. 4.

RESP. dicendũ, ꝙ in oĩ substantia cuius est esse & operari, necessario intelligimus naturam, & habentẽ naturam. Cum ergo hoc sit in Deo, intelligimus in Deo naturam & habentem naturã. Et naturam dicimus essentiam vel substantiã, habentẽ naturã, dicimꝰ psonã, quo ergo in creatura rõnali, õtingit vna personã habere plures naturas, s. corporalem & spiritualem, sic & a cõtrario sensu, cõtingit in Deo, pter summã simplicitatẽ vnã naturã haberi a pluribꝰ, qa contingit eam haberi alio & alio modo, & hoc non potest esse ab eodem. Quia ergo eadem est natura tñ habita & 16

ta & nõ numerata, ideo tantũ dr̃ vna substantia & essentia, quia vero plures habẽtes, ideo plures psonæ nulla omnino repugnantia existente.

27 AD illud ergo quod obijcitur de essentia per hoc quod Aug. dicit hæc

28 tria, dicendũ ꝙ missus expresse loquitur & impropriè, & ideo verbũ eius est exponendum. AD illud qđ obijcitur, ꝙ ideo tres, quia psona est cõe, & quælibet est persona &c. dicendũ ꝙ non dicit totã rõnem, sed partem quantũ ad verbũ exterius, ideo oportet intelligere quod ibi additur, quia est cõe quod distinguitur. Vnde pater est persona, & filius est persona, non eadem sed alia & alia. Ad vlti-

29 mum quod obiicitur, dicendum quod ens aliquando dicitur substantiue. & sic non trahit numerum aliúnde. Aliquãdo tenetur adiectiue & sic trahit numerũ a supposito, & sic nõ numeratur forma, & hoc modo non sequitur ꝙ sint plures entitates, nec de hoc verbo ꝙ plura esse.

QVAESTIO III.

CONCLVSIO.

Catholice plures deos non possumus dicere, tã etsi una quæque persona sit Deus, cũ forma importata per hoc nomẽ Deus, non multiplicetur.

Ad opp.

TRVM catholice possimus dicere plures deos, & ꝙ sic ostenditur hoc modo. Hoc nomẽ deus recipit distinctũ terminũ rõne suppositi õis, vt cũ dr̃, Deus generat Deum; ergo cũ eadem distinctio importetur per hoc quod est generat, & per hoc quod est tres, quia personalis, ergo hæc pari ratione est catholica, tres dij sunt. Itẽ, idẽ est Deus quod habens deitatẽ, sed plures sunt habentes deitatẽ, hõc dr̃ catholice, ergo similiter plures dij sũt. Itẽ, hoc nomen Deus quãuis sit substantiale, tamẽ impositũ est ab operatione. Sed contingit operationẽ pluraliter dici de personis, vt patet Gen. j. Faciamus hominem &c. ergo hoc nomen dij. Item, ad numerationem alicuius ver, non plura requiruntur quam vna multiplicatio suppositorũ & formæ, sed hæc est in Deo, qa tres sunt personæ diuinę, psona, dicit suppositũ, diuinę, dicit formã, ergo &c. Itẽ, cũ omne generale contingat specificari, & persona sit nomen generale, videtur ꝙ possit specificari cum dicitur tres personæ, vt dicat adhuc specialius, qui tres, sed hoc non potest esse nisi addatur nomen cõe tribus, nec est aliud dare quam hoc nomen Deus, ergo &c. Contra, ꝙ non dicatur catholice patet ex mandatis. Deut. vj. Audi Israel, Deus tuus Deus vnus est. Vnde in symbolo. Non tres Dij, sed vnus est Deus. Item, hoc ipsum videtur ratione, quia hoc nomẽ Deus, dicit diuinam naturam, sed diuina natura non numeratur sine specificatur, ergo nec hoc nomen Deus.

Fundamenta.

RESP. dicendum, quod nõ est 20
dicere plures Deos catholice, qa numerus pluralis significat plurificationem termini secundum suppositum, & formam in nomine substantiuo, cũ plurale geminet suum singulare, & ideo, cum forma importata per hoc nomen Deus, non sit multiplicata, nõ debet dici plures Dij.

AD illud, quod obiicitur, quod ca 21
tholice dicitur Deus generat, dicendum, quod non est simile, quia generat, simul importat distinctionem cũ conuenientia, sed plures Deos, simpliciter importat distinctionem quantũ ad suppositum & formam. AD il- 22
lud ꝙ obiicitur, quod idem est Deus, & habens deitatem. Respon. quod ista locutio est duplex, quia habens deitatem vno modo potest dici neutraliter, & sic est vnũ solum, & æquipollet ei, quod est Deus, quod quidẽ dicit, quod est. Alio modo masculine, & sic non habet æquipollẽs, & sic multiplicatur. Potest tamen aliter dici, quod Deus non significat habẽtẽ, sed significat deitatem in comparatione ad habentem, & ideo non multiplicatur. AD illud, quod dicitur 23
de operatione, dicendum, quod nomen, vel potest significare operatio-

 nem

nem per modum adiacentis,& sic tra hit numerum aliunde,vel per modũ substantiui,& sic non multiplicatur, & taliter significat hoc nomen Deus. AD illud,quod obiicitur, quod ibi est multiplicatio suppositorum& formę,dicendum,quod hoc nomen diuinum,est quasi possessiuum: vnde imponitur a duplici forma scilicet possessionis & possessoris. Et forma diuinitatis est in rõne possessoris,&forma possessoris existente indiuisa,numeratur forma possessionis,vt oues Socraticę,& sic in proposito. Vnde nõ numeratur forma habita. AD illud,ꝙ obiicitur,quod generale cõtingit specificari,dicendum , quod persona cũ nominat indiuiduum intellectualis naturæ, dupliciter potest specificari s. per propria personarum,vt cum dicitur tres personæ,idest pater filius & s. s. potest etiam specificari per naturæ determinationem , vt si dicatur ꝑsonæ diuinę vel angelicę, vel humanæ. Et si tu quæris,quare non specificatur per vnũ nomen,sicut est in creaturis vbi tres personæ angelicæ dicũtur tres angeli , Responderi potest, ꝙ hoc est propter inopiam humani eloquij:qua laborat tam lingua Græca quam Latina , sed magis Latina . Vel potest dici,ꝙ hoc non permittit natura ipsorũ nominum , qm̃ nomẽ speciale a speciali forma imponitur. Aut igitur impositum est a natura cõmuni , aut a proprietate personæ . Si est impositum a natura cõi , cum illa non multiplicetur,non potuit ꝑ vnũ nomen specificari. Si autem est impositum a proprietate personæ, tunc cũ illa non conueniat tribus , nõ potest ꝑ illud specificari,& ideo ecclesia cõpulsa necessitate imponit nomen generale , siue quod importat communitatem nominis quod est commune & multiplicabile,& ideo nõ est quærenda specificatio ꝑ aliud nomẽ nisi per nomen adiectiuum , & per nomina personarum .

QVID SIGNIFICETVR HIS nominibus vnus vel vna,duo vel duę,tres vel tria,trinus vel Trinitas, plures vel pluralitas, distinctio vel distinctæ, cum his vtimur de Deo loquentes.

DISTINCTIO XXIIII.

Quid significetur per nomẽ numerale cum loquimur de diuinis.

HIC diligenter inquiri oportet,cum in trinitate nõ sit diuersitas,vel singularitas , nec multiplicitas,vel solitudo,quid significetur his nominibus,scilicet vnus vel vna, duo vel duę, tres vel tria, trinus vel trinitas, plures vel pluralitas, distinctę vel distinctio, cum dicitur vnus Deus , duę personę,vel tres personę,plures personę,distinctę sunt personę. Vel cum dicitur, distinctio personarum,pluralitas personarum,trinitas personarum,& huiusmodi. Videmur enim hoc dicentes,numerorum quantitates , & rerum multitudinem,vel multiplicitatẽ in Deo ponere. Quid ergo ista sibi significẽt,ipso de quo loquimur aperiente , insinuare curemus.

Magis illa dicuntur ad excludendum ea quæ non sunt in Deo, quam ad ponendum aliqua.

SI diligenter pręmissis authoritatum verbis intendimus, vt dictorum intelligentiam capiamus,magis videtur horum verborum vsus introductus ratione remouendi,atque excludendi a simplicitate deitatis, quę ibi non sunt,quam ponendi aliqua.

Quid

Quid per vnum significetur cum dicitur, vnus Deus.

CVM enim dicitur, vnus Deus, multitudo Deorum excluditur, nec numeri quantitas in diuinitate ponitur: tanquam si diceretur, Deus est, nec multi sunt, vel plures Dij. Vnde Ambrosius in lib. de fide ait, Cum vnum dicimus Deum: vnitas excludit numerum Deorum, nec quantitatem in Deo ponit, quia nec numerus, nec quantitas ibi est.

Lib. 1. c. 2 & lib. 3. de spũ sancto Cap. 14.

Quo sensu dicitur, vnus est pater, vel vnus est filius.

SIMILITER cum dicitur, vnus est pater, vel vnus est filius, & huiusmodi; ratio dicti hæc est: quòd non sunt multi patres, vel multi filij, ita & de similibus. Item, cum dicimus plures esse personas, singularitatem, atque solitudinem excludimus: nec diuersitatẽ, nec multiplicitatem ibi ponimus, quasi diceretur, Sine solitudine, ac singularitate personas confitemur. Vnde Hilarius in 4. lib. de Trin. sic ait, Dixit Deus, Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram. Quæro nunc, an solum Deum sibi locutũ existimes, an hunc sermonem eius intelligas ad alterum extitisse. Si solum fuisse dicis, ipsius voce argueris, dicentis, Faciamus, & Nostram. Sustulit enim singularitatis, ac solitudinis intelligentiam professio consortij, quia aliquod consortium esse non potest ipsi solitario, neque solitudo solitarij recipit, Faciamus, nec alieno a se diceret, Nostram. Attende lector his verbis, & vide, quia nomine cõsortij pluralitatem significauit. Professio ergo consortij est professio pluralitatis, quam professus est dicens, Faciamus, & Nostram. Pluraliter enim vtrunque dicitur. Sed hac professione pluralitatis non diuersitatem, vel multitudinem posuit, sed solitudinem, & singularitatem negauit. Sic ergo cum dicimus plures personas, vel pluralitatem personarum, singularitatis, & solitudinis intelligentiã excludimus.

Ex qua intelligentia dicant ꝑsonę plures. In medio quarti. Gen. 1. ca.

Quid per ternarium significetur cum dicitur, tres personę.

ITA etiam cum dicimus tres personas, nomine ternarij non quantitatem numeri in Deo ponimus, vel aliquam diuersitatem; sed intelligentiam, non ad alium nisi ad patrem, & filium, & spiritum sanctum dirigendam significamus, vt sit huius dicti intelligentia, Tres personæ sunt, vel tres sunt pater, & filius, & spiritus sanctus, idest, nec tantum pater, nec tantum filius, nec tantum pater, & filius in deitate sunt, sed etiam spiritus sanctus, & non alius ab his. Similiter non tantum est ibi hæc persona, vel illa, vel hæc & illa, sed hæc, & illa, & non alia. Et hoc fore ita intelligendum August. satis ostendit, vbi dicit, quòd illo nomine, nõ diuersitatem intelligi voluit, sed singularitatem noluit.

Lib. 7. de trin. ca. 4.

Quid per duo, cum dicitur duæ personæ, vel pater, & filius duo sunt.

SIMILITER cum dicitur, duo sunt pater, & filius, non dualitatis quantitatem ibi ponimus, sed hoc significamus, quòd nō est tantum pater, nec tantum filius, sed pater, & filius, & hic non est ille: ita & de alijs huiusmodi. Ita etiam cum dicimus, pater, & filius sunt duæ personę, hoc significamus, quòd non tantum pater est persona, nec tantum filius est persona, sed pater est persona, & filius est persona, & hæc non est illa.

Ex quo sensu dicitur in personis distinctio, vel personæ distinctæ.

CVM autem dicimus distinctę personę, vel distinctio est in personis, confusionem, atque permixtionem excludimus, & hanc non esse illam significamus. Cumque addimus, distinctæ sunt personæ proprietatibus, siue differentes proprietatibus, aliam esse hác personam, & aliam illam suis proprietatibus significamus. Et cum dicimus, aliam, & aliam, non diuersitatem, vel alienationem ibi ponimus, sed confusionem Sabellianam excludimus.

Quomodo ibi accipiatur discretio.

ITA & cum dicuntur discretę personæ, vel cum dicitur discretio in personis esse, eandem intelligentiam facimus. Eodem enim modo ibi accipitur distinctio, quo discretio. Et congrue dicitur ibi esse discretio, vel distinctio, non diuersitas, vel diuisio, siue separatio. Vnde Ambro. in 1. lib. de Tri. Non est ipse pater, qui filius, sed inter patrem & filium expressa distinctio est.

Cap. 2.

Quomodo Trinitas ibi accipiatur.

CVM vero dicitur, Trinitas, id significari videtur quod significatur, cum dicitur, tres personæ: vt sicut non potest dici pater est tres personæ, vel filius est tres personæ, ita non debet dici pater est Trinitas, vel filius est Trinitas.

Hoc videtur contrarium esse prędictis.

Distin. 23 & i pricipio huius dist. in 1. lib. Ethy. Cap. 4.

HIC non est prætermittendum, quòd cum supra dictum sit Deum, nec singularem, nec multiplicem esse confitendum, idque sanctorum auctoritatibus sit confirmatum, in contrarium videtur sentire Isidor. dicens: Distinguendum est inter Trinitatem, & vnitatem. Est enim vnitas simplex & singularis, Trinitas vero multiplex, & numerabilis; quia Trinitas est trium vnitas. Ecce vnitatem dicit esse singularem, & Trinitatem multiplicem, & numerabilem. Sed ad hoc dicimus, quia singularem accepit, sicut & alij accipiunt vnum: multiplicem vero, & numeralem, sicut dicunt trinum.

Quid

Quid significetur per nomen numerale cum loquimur de diuinis.

DISTINCTIO XXIIII.

Hic diligenter inquiri oportet, cum in Trinitate.

Expositio
SVPRA excipit Magister hoc nomen persona a generali regula nominum substãtialium, ostendens, ꝙ dicendum est tres personæ, non tres essentiæ, vel tres Dij, vel tres substantiæ. Hic incipit secunda pars, in qua determinat quid significet cum dr̄ tres ꝑsonæ, & hęc pars habet duas ptes. In prima oñdit quid significet̃ ꝑ nomen numerale, siue per dictionem numeralem. In secunda quid significetur per hoc nomen persona, infra dist. 25. considerãdum est cum hoc nomen ꝑsona, vt prædictũ est. Prima pars iterũ habet duas. In prima quærit, & soluit generaliter. In secunda solutionem suã adaptat noĩbus distinctis in speciali ibi. Cum. n. dicitur vnus Deus. Et hæc pars habet quatuor partes. In prima determinat quid significetur per vnus, & plures. In secunda quid significetur per duo, & tres, ibi. Ita etiam cum dicimus tres personas nomen ternarij. Tertia quid significet discretus, & distinctus, ibi. Cum autẽ dicimus distinctæ sunt personæ. In quarta quid significent trinitas, & trinus. ibi. Cum vero dr̄ Deus trinꝰ.

Diuisio.

Cum dicimus plures esse personas, singularitatem, atque solitudinem excludimus.

Notãdum, ꝙ in diuinis recipimꝰ vnitatem, non singularitatem, nec solitudinem, quia singularitas excludit cõmunicabilitatẽ, solitudo excludit pluralitatem, & nos ponimꝰ vnã essentiam in pluribus: ideo hoc non recipimus. Similiter notandũ ex parte pluralitatis, ꝙ recipimus ista quatuor, alietatem, pluralitatẽ, discretionem, atque distinctionẽ, sed hæc quatuor econtrario non recipimus. s. diuersitatem, multiplicitatem, diuisionem, & separationem. Ratio autem huius est, quia separatio supponit diuisionẽ, diuisio multiplicitatẽ, multiplicitas diuersitatem, diuersitas autem ponit formæ, vel naturæ distinctionem. Et quia in diuinis est naturæ omnimoda vnitas: ideo cum nõ recipiatur diuersitas, nec aliquod istorum quatuor. Econtra, discretio supponit distinctionem, distinctio pluralitatem, pluralitas alietatem. Alietas autem non tantum attenditur, quantum ad formam, sed etiam quantum ad suppositum, quia sunt plures hypostases, ideo prędicta quatuor ĩ diuinis recipiuntur. Distinctio autẽ nominum prædictorum hæc est. Nã de primis quatuor alietas, & pluralitas, important distinctionem a parte rei, sed distinctio, & discretio per cõparationem ad nostram cognitionẽ, sed alietas per modum substãtiæ, pluralitas per modum quantitatis, quãuis non sit ibi vere quantitas. Distinctio autem, & discretio differunt, quia discretio dicitur in comparatione ad visum, sed distinctio in comparatione ad tactum. Alia autem quatuor differunt sic, quia diuersitas attendit̃ secundum substantiam, multiplicitas quantum ad veram quantitatem: diuisio quantum ad positionem, siue ad discontinuationem, sed separatio quantum ad vbi. vel aliter, diuersitas quantum ad principium intrinsecũ, multiplicitas quãtum ad numerum, diuisio ad terminum, separatio vero attendit̃ quantũ ad mediũ interiectũ.

AD intelligentiam eorum quæ dicuntur in pręsenti distinct. est quęstio de terminis numeralibus qualiter accipiantur in diuinis. Et circa hoc principaliter tria quæruntur. Primo quæritur de termino numerali, & partitiuo, sicut est hoc nomen, vnus. Secundo de termino simpliciter numerali, sicut est hoc nomen tres. Tertio de nomine complectente vtrunque; sicut hoc nomen trinus. Et quantum ad primum duo quæruntur. Primo quæritur vtrum hoc nomen Vnus dicatur positiue, vel priuatiue in diuinis. Secundo vtrum dicatur secundum substantiam, vel secundum relationem. Artic. 1.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Vnum in Deo positiue dicitur, & non priuatiue, quin imo, cum vbi sit vnum omnino secundum formam, solũ de Deo positiue dicitur.

3 Ad opp. Aris.4.Methe.t.4. Cõmentator trac.3. meth.

QVOD priuatiue dicat in oibus vr̃ p ei⁹ rõnẽ. Nam Philosophus dicit, ꝙ vnũ est qđ non diuidiř, sed ista ratio data est per priuationem, igiť vnum dr̃ priuatiue. Item, Cõmentator dicit sup Metaphisicã, ꝙ vnũ, & multa opponunť sicut priuatio, & habitus, qa vnũ dicit priuationẽ, multitudo dicit habitũ, ꝙ si verũ ẽ, vnũ nõ tm̃ ĩ Deo, sed in oibus dicit priuationẽ. Item, hoc ipsum vr̃ rõne, quia vnũ opponitur ei qđ est multa, aut ergo contradictorie, aut relatiue, aut contrarie, aut priuatiue. Non contradictorie, hoc patet. Item, nec relatiue, quia relatiua sunt simul, & vnũ depẽdet ab alio mutuo, sed vnũ non dependet a multis. Nec contrarie, quia vnũ contrariorum nõ est alterius principiũ. Sed vnũ est principiũ multorũ, igitur p locũ a diuisione, opponiť priuatiue. Sed constat, ꝙ multa dicit positionẽ, igitur vnũ non dicit nisi priuationẽ. Item, ꝙ in Deo specialiter dr̃ priuatiue, vr̃, quia vnum qđ dr̃ positiue est principium multitudinis, & quantitatis: sed in Deo nulla est oĩno quantitas, igitur nec vnũ positiue dicitur. Item, hoc ipsum vr̃: quia si Deus est positiue vnus, & lapis est vnus, vr̃ igitur, ꝙ lapis, & Deus sunt duo: igitur Deus, & creatura cõstituũt numerũ, & si hoc, Deus est pars numeri, quod supra improbatũ est. Si dicis, ꝙ non sequiť, quia vnũ non dr̃ vniuoce. Illud certe nihil est, vt v r̃, qa si aliqd ponit, cũ illud ẽt possit cõuenire creaturę, ad minus analogice, & ſm analogiã attendať numeratio, vt cum dr̃ humanitas, & albedo sunt duę essẽtię, ergo hoc non soluit. Contra. Ab eodem habet aliquid esse, & vnũ, qm̃ forma, quæ dat esse, dat esse distinctũ:

Fundamenta.

si igiť ens non dr̃ priuatiue, sed positiue, pari rõne nec vnũ de aliquo dr̃ priuatiue. Item, qđ sonat in complementũ, sonat in habitũ, nõ priuationem, sed vnũ sonat in cõplementum, qa quãto aliquid pfecti⁹, tãto magis accedit ad vnitatẽ: igiť vnũ non priuatiue dr̃. Item, si vnũ est priuatiuũ, constat, ꝙ non nisi respectu multitudinis. Sed contra, nulla priuatio antecedit habitũ naturaliter, sed vnum naturaliter antecedit multa: igiť vnũ nõ est priuatio. Item, nulla priuatio constituit suũ habitũ, nec saluať in illo, sed vnũ saluať in multis, & illa cõstituit: igiť nõ opponiť vt priuatio: igiť non accipitur priuatiue. Respõ. ꝙ quorundã opinio fuit, & Magistri principaliter, ꝙ quicquid sit in creaturis de hoc noĩe vnũ, in Deo nõ dr̃ positiue, sed priuatiue, vt dicit in litera, & assumit auctoritatem ab Hilar. quãuis Hilarius non dicat expresse, nisi ꝙ horum noĩum vsus in Deo inuentus est magis causa priuandi, q̃ aliquid ponendi. Et rõ sua fuit, quia vnũ positiue dictũ est principiũ quãtitatis, & numeri, Deus aũt in se non habet quãtitatem, nec in se est numerabilis, nec alij connumerabilis. Sed quãuis hæc positio probabilis habeatur: tñ cõmuniter nõ tenetur. Et ratio huius est, quia cũ vnum multo cõpletius sit in Deo, q̃ in creaturis, multo formalius ibi dr̃ positiue. Et rursus, cum oĩs vnitas ad primã vnitatem reducatur, & nõ est reductio habitus ad priuationem, necesse est, ꝙ vnum in Deo aliquid ponat. Et ꝓpterea dicendum, ꝙ est loqui de hoc noĩe vnus in creaturis, vel quantum ad rem intellectam, vel quantum ad rationẽ intelligendi. Si.n. loquamur quãtũ ad rõnem intelligẽdi, sic dico, ꝙ dr̃ priuatiue vnũ, & rõ eius pręassignatur per priuationem diuisionis, siue multitudinis, & hoc est quia vnũ est primũ, & prima non habent intelligi a nobis, & notificari nisi per posteriora, & inde est, quòd priuatiue dr̃ vnum, vnitas in substantia, quantitate, & qualitate, & quia habet aliquid prius per quod possit intelligi, dr̃ positiue, vt identitas, æqualitas, similitudo

4 Aristoe.1. Phys. 42. & Auerr. in Poster. ꝑdicamẽt.

militudo, & eorum opposita priuatiue. Si aût loquamur quantum ad rẽ intellectam, sic vnum habet respectũ ad materiã, & habet respectũ ad formam. Rõne respectus ad materiam, est in se indiuisum; tñ potentia diuisibile, & quia potentia materialis se habet per modum priuationis, similiter & vnum. Rõne respectus ad formam, quæ dat esse distinctum, & limitatum, sic dicit positionem. Quoniã igitur in Deo est vnum oino ??m formam, in creaturis attenditur & ??m formam, & ??m materiam, hinc est, ꝙ solum in Deo positiue, in creaturis vero aliquãdo accipitur positiue, aliquando priuatiue, & secundum rem.

6 AD illud quod obijcitur primo, ꝙ diffinitur, siue notificatur priuatiue, patet responsio, quia ??m rõnem sui noĩs, eo quòd primum, sic debet

7 notificari. AD illud quod obiicitur secũdo, quod opponitur vt priuatio, dicendum, ꝙ vnum ꝓ respectum ad numerum accipitur priuatiue, & sic accipit Commentator. Per respectum ad formam, contrarie accipitur secundum quòd multitudo formaliter accipitur. Per respectum ad actum consequentem, qui est mensurare accipitur relatiue, & secundum genus relatiuorum, in quo vnum non depẽdet ab altero, sicut patet in scientia, &

8 scibili, & sic diuersæ super hoc opiniones sunt veræ. AD illud qđ obijcitur, quòd in Deo non est principiũ numerandi, &c. dicendũ, ꝙ vnum dicit priuationem multitudinis ??m generalem noĩs rõnem, sed illa priuatio, & si noie tenus est priuatio, tamẽ realiter est positio, quia quanto magis est priuatio diuisionis in aliquo, tanto illud est completius, & perfectius: cum igitur in Deo sit perfectissima vnitas, ibi accipitur ??m omnimodã priuationẽ multitudinis: hoc autem modo dr̃ vnum quod non habet actu multitudinem, nec est in potentia ad multitudinem, neq; ꝑ diffinitionem, neque per aggregationem. Hoc autem vnum est perfectissimũ, & summũ, & infinitum, & illud non est in potentia ad numerum, & hoc non est alij connumerabile, & hoc modo est in solo Deo. Et sic patet, ꝙ dr̃ Deus vnus positiue, & qũo differat vnitas eius a creatura. Quod igi- 9
tur obijcitur quòd vnum est principium multitudinis. Dicendũ, quòd verum est in vnitate creata: sed non est verum in vnitate perfecta, & increata. Dico principium intra se sicut pars. Vnde non est verum si dicatur Deus, & creatura sunt duo, aut hoc improprie dictum est, & duo cadit a rõne numeri, secundum rem. Aut si dicat numerum, hoc est solum a parte intelligentis, quia cum intelligit diuersa, & distincta, accipit sub rõne numeri, sicut cum intelligit intellectus noster, concernit tempus.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Vnum in diuinis potest dici & secundum substantiam, si cũ essentia concipiatur, & secundum relationem, si cum persona intelligatur.

TRVM vnus dicatur ??m substantiã, an ??m relationẽ. Quod ??m substantiam vr̃, quia ens, & vnum conuertunt sicut vult Philosophus, & Boetius, sed ens dicitur ??m substantiam, igitur & vnũ. Item, hæc conceditur pater, & filius, & spiritus sanctus sunt vnus Deus, sed si sunt vnus Deus, cum Deus non diminuat de rõne vnius, ergo sunt vnus. Sed nihil dr̃ in summa de tribus singulariter, quod non dicatur substantialiter: igitur, &c. Si dicatur, ꝙ qñ adiectiue tenet̃, tunc non dicit substantialiter. Contra. eadem est significatio termini qñ tenetur substantiue, & qñ tenetur adiectiue. Itẽ, cum substantiuũ in neutro gñe, dicit substantialiter, cum igit̃ eadem sit significatio termini in masculino, & in neutro, cum eadẽ sit impositio, igitur dr̃ substãtialiter in masculino. Præterea alia noĩa in masculino dñt substantialiter, vt hoc nomẽ æternus,

Fundamenta.

Arist. 4. Meth. 3. & 10. meth. 8.

Ad opp.

Vnde in Symbolo. Non tres æterni, sed vnus ęternus: similiter ergo vnꝰ. Item, cũ dr̃ pater est vnus, aut tenet substãtialiter, aut notionaliter. Si substantialiter, habeo propositum. Si notionaliter, sed pater habet duas notiones: igitur nõ debet vnus dici, sed duo. Item, notio & proprietas sunt idem, igitur cum proprietas dicatur, ꝙ conuenit vni soli, nulla notio pôt dici de tribus, sed hoc nomen vnus prædicatur de qualibet persona, igĩt non dicit notionem. Contra. Regula est superius habita. dist. 22. Omne quod ꝓdicat substantiam, vel essentiã, dr̃ de tribus singulariter in summa, sed hoc non conuenit huic nomini vnus: igitur &c. Item, nihil ꝑtinens ad essentiam, siue substantiã multiplicatur, siue plurificatur, sed hoc quod est vnus plurificatur, quia pater est vnus, & filius est vnus, & sunt duo, qa vnꝰ, & vnꝰ, ergo, &c. Itẽ, idẽ est esse vnum, & esse distinctũ; sed cũ dr̃ pater est distinctus, hoc quod est distinctus non dr̃ substantialiter, igĩt nec hoc, ꝙ est vnus. Item, respectu cuiuscũque termini est dicere alium in diuinis, ille terminus dicit relationem: vnde non dr̃ alius Deus; sed respectu eius, quòd est vnus, est dicere alium. Nam pater est vnus, & filius est alius, ergo, &c.

10 RESP. Dicẽdum, quòd cũ ratio vnitatis sit ratio distinctionis cũ indiuisione, in diuinis aũt ponamus essentiam distinctam ab alijs essentiis ꝑ seipsam, & personã distingui ab alijs ꝑ proprietatem, necesse est etiam in diuinis ponere & vnitatem essentialem, & personalem. Quoniã igitur persona nõ est aliud ab essentia, vnitas essentiæ, & personæ non sunt duę vnitates ſm rem, sed vna rõne differens, ideo vnitas de hac & illa non

11 dr̃ ęquiuoce, qm̃ nec illi, nec isti imponitur specialiter. Quia ergo concretum non accipit specialem significationem ab abstracto, hoc nomen vnus importat in diuinis vnitatem essentialem, & personalem, & cũ adiectiue tenetur, indifferenter importat vtrãque, determinatur aũt ꝑ adiunctum; cum enim additur termino essentiali, importat essentialem: cum additur termino notionali, importat ꝑsonalem: cum aũt substantiuatur, necesse est, ꝙ seipso determinet. Et ideo cum neutrum genus importet quòd dicit sub indistinctiõe, in neutro cõuenienter attributum est, siue appropriatum vnitati essentiali. In masculino vero, quia importat distinctionem, & suppositum certum, & quia dicit rõnem producentis, appropriatum est vnitati personali. Et ideo patet, quòd sic non accipitur vt ens, neque vt conuertibile cum eo: sed solũ in neutro. Patet etiam secundum, ꝙ ibi est fallacia figuræ dictionis ex cõmunicatione istius termini vnus. Quamuis enim non varietur significatio per substantiuationem, neque per generis diuersitatem, potest tamẽ nihilominꝰ diuersificari modus supponẽdi, maxime si vsus hoc facit, & ratio sit conueniens vsui.

AD illud quod obiicitur, quòd 12
æternus dicitur essentialiter, patet responsio, quia ęternitas dicitur solum essentialiter: sed vnitas personaliter. Aliqui tamen dicunt, quòd hoc est in hoc nomine vnus, quia est nomen partitiuum, & habens in se articulũ. AD illud quod obiicitur, aut prædicat notionem, &c. Dicendum, quòd prædicat notionem; sed attendendũ, quòd nõ quãcũque, sed personalem, quæ facit esse vnum, & illa est vna in
qualibet persona. AD illud quod 13
obiicitur, notio dicitur de vno. Dicendum, quòd est significare notionẽ sub ratione propria, vt per hoc nomen paternitas. Et cõiter, vt per hoc nomẽ relatio, notio, vnitas, & ꝓprietas, quæ idem dicunt sub rõnibus diuersis, sensus est enim persona vnã, idest vnica personali proprietate in se indistincta, & ab alijs distincta.

Artic. 2.

SEcundo principaliter quæritur de nominibus pure numeralibus, vt sunt duo, & tres, &c. Et circa hoc similiter quæruntur duo. Primo, vtrum dicantur positiue, aut priuatiue. Secundo, vtrum dicantur secundum substantiam, aut secundum relationem.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Noĩa numeralia vt duo & tres, non tantum priuatiue (vt censuit Magister) sed etiã positiue in diuinis prædicantur.

Ad opp. VOD dicantur priuatiue solum videtur auctoritate Magistri q dicit, quod horũ vsus magis est induct⁹ causa priuandi, quam ponendi, & videtur per auctoritates aliorum firmari auctoritas Magistri. Dicit enim Boetius in lib. de trini. Illud vere est vnum in quo nullus est numerus, sed in diuinis vnum est verissime, igitur in diuinis non est numerus, ergo isti termini in diuinis aut falso dicuntur, aut non prædicant numerum. Sed non dicunt aliud quam numerum si aliquid ponunt, igitur &c. Item. Isido. dicit. Numerus virtus est memeris, idest diuisionis secundum ethymologiam, sed in Deo non cadit diuisio, ergo numerus, igitur idem qđ prius. Item. Dicit Philos. quod numerus est multitudo mensurata per vnum, sed in Deo non cadit mensuratio cum ipse sit immensus, igitur &c. Item; videtur hoc per rationẽ. A quocunque remouetur genus, & species, sed genus quãtitatis remouet a Deo, ergo &c. Item, in quocunque est genus, necesse est ponere aliquam specierum, igitur si numerus est in Deo, vel ibi est trinarius, vel binarius, vel aliquis aliorũ. Sed sancti omnes species negant, igitur & genus, igitur idẽ quod prius. Contra. si tantum priuatiue tres diceretur, qa nõ sunt vnus, vel duo, tũc igitur pari ratione posset dici chimerę sunt tres, quia nõ sũt vna, vel duę, sed illud non dicitur, igitur &c. Item, quod dicat numerum videtur. Eusebius dicit, In diuinis est numerus, sed non ordo. Sed si est ibi numerus, tunc contingit illum significare, & si hoc, ergo positiue tenẽtur dictiones quę illum significãt. Item, Bernard. Si vna est essentia, & tres personę, quis numerum neget? q.d. nullus, igitur &c. Itẽ, hoc ipsum videtur ratione, quia discreta quantitas est maioris abstractionis, quam continua, igitur discretio magis quã duratio. Sed nomẽ dicens in diuinis durationẽ, dicit positiue, vt ęternus, igitur & nomẽ dicens discretionem. Item, in quocunque est ponere speciẽ positiue, est ponere genus, sed in Deo est ponere trinitatem, igitur & pluralitatem.

Isido. lib. Etymo. — Arist. 3 met. te. 16 — Ar. 2. To. — Fundamenta. — Eusebius.

RESP. Ad prædictorum intelligentia notandum, quod positio Magistri fuit, quod huiusmodi nomina numeralia non ponerent aliquid in diuinis, sed priuarent, sicut patet in litera. Et ratio hui⁹ positionis fuit, qa huiusmodi nomina si aliquid ponũt, vtique numerum ponunt, sed numerum dicit non esse ponendum in diuinis, & ideo dicit, & auctoritas sanctorum comfirmat. Cum enim in diuinis non sit diuisio & separatio, non sit etiam aggregatio, non sit etiã mensuratio, & numerus separationẽ importat antecedenter, & aggregationẽ & mensurationem consequenter, numerus in diuinis non est ponendus, ideo etiam dictiones numerales in diuinis non dicunt aliquid, sed magis priuant, maiorẽ scilicet numerum & minorem. Sed nec positio, nec ratio positionis videtur esse conueniens si interius attendatur. Positio enim destruit seipsam. Ponit enim, quod nomina designantia pluralitatem dicantur priuatiue, similiter & nomina significantia vnitatẽ. & si hoc, sic inuicem opponuntur, vt vtrumque sit priuatio alterius, erit ibi circulatio in notificando. & si vtrunque alteri⁹ priuatio est, cum priuatio nõ sit priuationis sed habitus, vtrunque aliqd ponit, & ita si dicuntur priuatiue, dicunẽ positiue & sic positio nõ est cõueniens. Ratio similiter positionis non est conuenienter assumpta. Nam numerus importat distinctionem, & super hoc compositionem aggregationis; & quamuis in diuinis non sit aggregatio, nihilomin⁹ est distinctio ideo numerus non simpliciter remouendus est a diuinis, sed numerus talis. Et Magister oĩno remouet, ideo 15

in positione sua defecit. Et in illo articulo communiter nō tenetur a Magistris Parisieñ. Cōcedendum igitur quod huiusmodi nomina dicuntur positiue, sicut probāt rationes ad hoc inductę, & concedendum, quod in diuinis aliquo modo est numerus, aliquo modo non. Nam secundum qđ dicit distinctionem personalem secundum originem, sic dicendum est numerum esse in diuinis: secundum autem quod aggregationem, & diuisionem substantialem dicit, non est ponendus numerus in diuinis.

Hane sententiam sequitur Scot. & consentit D. Th. in distin. præsenti.

EX his patent obiecta. Nam rationes ad primam partem procedunt de numero, secundum eam acceptionem qua sumitur in istis inferioribus quantum ad conditiones prædictas. Vnde in sensu suo verum concludūt quod ibi non est numerus. Similiter rationes ad partem oppositam procedunt secundum quod numerus distinctionem certam importat, & hoc quidem est ponere in diuinis, & ideo verum concludunt in suo sensu. Vnde in diuinis negandum est esse nu-
16 merum simpliciter, sed cōcedendum est numerū esse psonarū. AD illud tñ qđ obiicitur de quantitate continua, & specie numeri, dicendū, qđ nec quantitas continua est in Deo, quia æternitas non est quantitas, nec trinitas est species numeri.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Nomina numeralia dicuntur in diuinis secūdum relationem, & notiones important

Ad opp.

TRVM prædicta nomina dicantur in diuinis secundum substantiam, aut secundum relationē. Et qđ sm substantiā videtur. Quia sicut dicit Boetius, & Augustinus, Quantitas in substantiam transit, sed numerus quātitatem dicit, ergo transit in substantiam, ergo dictiones numerales secundum substātiam dicuntur. Item, omne nomen, quod dicit ad se, dicitur secundum substantiam, sed duo, & tres est nomen, quod dicitur ad se, non ad aliud, ergo dicūtur, sm substantiā. Item, cū dicit pater, & filius, & s.s. sunt hoc, qđ est tres, aut dr notionaliter aut essentialiter. Nō notionaliter, quia nulla est notio quę communiter dicatur de tribus, igitur dicitur essentialiter. Item, notiones sunt quinque, sed si termini numerales important pluralitatem notionū, igitur erit numerus qtinarius in diuinis, igitur nō tres, sed quinque sunt; sed hoc est falsum, igitur non dicuntur notionaliter, sed dicuntur essentialiter, siue substantialiter. Contra. oē nomen pertinens ad substantiam nō dicitur pluraliter, sed singulariter, sed tres tantum dicitur pluraliter, ergo nullo modo dicitur secundum substantiam, ergo dicitur secundum relationem. Item, omne nomen substantiale prædicatur de qualibet psona, sed tres de nulla persona prædicatur, ergo &c. Item, si hoc nomen tres, secundum substantiam dicitur, ergo licet addere terminum substantialem, igitur possumus dicere tres Deos, vel tres substātias, quorum vtrunque est contra fidem.

De trinit. 7. de trin. cap. 1.

Fundamenta.

17 RESP. dicendum, quod aliqui voluerūt dicere, quod huiusmodi termini numerales nihil aliud dicant in Deo quam hoc nomen personæ pluraliter. Vnde si dicatur, personæ sunt tres, idem subiicitur, & prædicatur, & ratio & modus intelligendi hic est, quia si ponerentur formę esse ab æterno, sicut imponitur Platoni quod posuit, tunc plures essent, & in aliquo certo numero, sed numerus ille, nec esset proprietas, nec passio consequens, sed ipsę formę numerales, & per hūc modum dicere tres, in diuinis non est dicere nisi tres personas. Sed illud non oportet dicere, quoniam si idem esset, omnino, tūc videretur esse nugatio, si dicerentur tres personæ vna persona, & videretur non plus dici cum dicitur tres sunt personæ, & personæ sunt personæ. Et propter hoc alius modus dicendi est, quod huiusmodi termini numerales dicuntur secundū relationem, & importat notiones, & hoc

hoc patet, quia in diuinis important distinctionem, distinctio autem est a proprietatibus. Vnde tres, importat proprietatem trium personarum in concretione. Notio autem inquantum couenit soli Deo, dicitur esse proprietas, inquantum vero ab alio distinguit: dicitur esse vnitas. Vnde dicuntur personæ tres tribus proprietatibus distinctæ. Et si tu quæris, quid dicitur quando dicitur tres notiones. Dicendum, quod seipsis distinguuntur proprietates, ideo non dicit nisi notiones ipsas.

28 AD illud igitur quod obiicitur, quod quantitas transit in substantiam, dicendum, quod numerus in creaturis est quantitas, sed in Deo dicit relationem, & hoc patet sic. Distinctio in creaturis est per alicuius proprietatis, vel qualitatis appositionem, & ita per additionem, vbi autem additio, ibi limitatio, vbi limitatio, ibi vnius ab alio diuisio, & vbi hęc sunt, ibi aggregatio diuersorum, & mensuratio: & quia quantitatis est mensurare, ad distinctionem in inferioribus sequitur numerus, & est modus essendi consequens materiam cum forma. In diuinis autē est distinctio per originem, non per additionem alicuius, & ideo nulla additio, nulla limitatio, & vbi hoc non est, nec mensuratio, & ideo nec quantitas. Sed vbi origo, ibi habitudo & relatio, & ideo in diuinis numerus non dicit quantitatem, sed magis relationem, sed quoniam relatio non transit in substantiam, igitur

29 nec termini numerales. AD illud quod obiicitur, quod dicuntur ad se, dicendum, quod nomen dici ad aliud, potest esse dupliciter. Vno modo intra, vel extra, vel implicite, vel explicite. Et illud nomen substantialiter dicitur, quod non dicitur ad aliud, nec intra nec extra, nec implicite nec explicite. Sed terminus numeralis dicit relationem ad aliquid intra, quia importat distinctionem numeratorum, & im-

30 plicat relationem. AD illud quod obiicitur. Nulla notio dicitur de tribus. Dicendum, quod verum est nulla notio determinata, sed commune ad notiones secundum rationem dicitur de tribus, vt hoc nomen relatus, & hoc nomen distinctus, & alia nomina cōsimilia. AD illud quod obiicitur, quod 31 notiones sunt quinque. Dicendum, quod tres non quascunque notiones importat, sed solum personales. Illa enim notio quæ facit illam personam esse personam, & ab omnibus distinctam, illa dicitur vnitas personæ inquantum dat esse distinctum, & illa notio est vna vnius, sicut vna est vnitas vnius, & illę sunt tantum tres, & ideo cum sint tres vnitates in tribus personis, hinc est, quod personæ solummodo tres dicuntur.

TErtio principaliter quæritur de differentia nominum numeralium, sicut est hoc nomē trinus, vel trinitas. Et circa hoc quæruntur duo. Primo, vtrum huiusmodi nomina importent vnitatem. Secundo, dato quod sic, quæritur cuius modi sit illa vnitas quam importat. Artic. 3

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Nomina numeralia in diuinis important vnitatem & pluralitatem: non tamen sunt nomina collectiua, sed quasi collectiua, vt dicit Magister.

QVOD importent vnitatem, videtur primo per ethymologiā, Trinitas enim dicitur quasi, triū vnitas, similiter & trinus. Item, hoc videtur, quia in diuinis reperitur hoc nomen trinitas, sed non hoc nomen trinarius. Sed hæc duo eandem pluralitatem important: ergo hoc nomē trinitas, si recipiatur in diuinis, hoc non est ratione pluralitatis, ergo hoc nomen trinitas vltra pluralitatem aliquid importat, & non nisi vnitatem, ergo &c. Item, in diuinis recipitur hoc nomen trinus, sed non recipitur hoc nomen triplex, non enim dicitur Deus triplex, sicut dicitur multipliciter in litera: sed fides communiter dicit Deum trinū, igitur aliquid dicit vltra hoc, quod est triplex, sed non pluralitatem, igitur vnita- Ad opp.

vnitatem. Item, Magister dicit supra dist. xxij. trinitas est nomen quasi collectiuum, sed nomen collectiuum non tantum importat pluralitatem, sed etiam vnitatem, ergo &c. Contra. ex tribus personis nihil vnum fit, sed ex pluribus vnitatib9 creatis aliquid fit, siue resultat, ergo numerus in creaturis dictus, potius debet importare vnitatem quam in diuinis, sed cum dicitur in creaturis binarius vel trinarius. ita importat numerũ, quod nec vnitatem, ergo nec hoc nomen trinitas, debet in diuinis importare. Item, si trinus & trinitas important pluralitatem & vnitatem, cum nullum nomen sit distinctum & indistinctum, nec habeat pluralitatem distinctionis, & vnitatem ĩdistinctionis, de nullo nomine in diuinis poterit dici. Itẽ si vnitatem importat, ergo cum idem non debeat sibi copulari, male, & nugatorie dicitur in hymno confessorũ in fine, Qui supra cœli residens cacumen, totius mundi machinam gubernat trinus & vnus.

Fundamenta.

82 RESP. dicendum, quod quia in diuinis singulari modo est numerus, scilicet ex distinctione suppositorum cum vnitate formæ speciali, debuit exprimi nomine, quod simul dicit pluralitatem & vnitatem, quia ergo huiusmodi nomina important pluralitatem & vnitatem, ideo sunt similia
83 nominibus collectiuis. Sed quia vnitas collectiuorum est vnitas aggregationis quæ cõsequitur pluralitatem, hic autem est vnitas formæ quæ non est pluralitatem consequens, ideo nõ est collectiuum tale nomen. Et ideo dicit Magister, quod est quasi collectiuum. Et per hoc patet primũ in contrarium. Concedendum, ergo, quod importat pluralitatem & vnitatem.

AD illud quod obiicitur, nullum nomen importat simul vnitatem, & pluralitatem. Dicendum, quod hoc verum est ratione formæ, sed cum sit
84 vnum in forma, potest habere pluralitatem suppositorum, & hoc non est inconueniens vel impossibile. AD illud quod obiicitur de nugatione, dicẽdum, quod sicut hoc verbum cede, habet intellectum huius verbi dãdi & loci, sed cum dicitur cede locum cadit ab intellectu, similiter in proposito, & similiter intelligendum de relatiuis cum dicitur filij pater.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Nomen numerale quod est Trinitas, significat vnitatem triũ, non autem trinam vnitatem, vel vnum ter.

CVIVSMODI sit illa vnitas quam importat hoc nomen trinitas, vel trinus, vtrum videlicet suppositi vel essentiæ. Et quod essentiæ videtur, quia hoc, quod est trinitas, dicitur de omnibus simul in singulari Sed hoc conuenit solum termino importanti vnitatem substantialem, ergo &c. Item, nulla vnitas est trium nisi essentia vel essentialis vnitas, sed trinitas est triũ vnitas, ergo hoc nomen trinitas dicit essentialem vnitatem, pari ratione, & hoc nomen trinus. Item, nec hoc nomen trinitas, nec hoc nomen trinus, dicitur de persona, ergo non importat vnitatem personalem. Non enim hæc conceditur. persona est trina, vel persona est trinitas. Contra. Huiusmodi nomina simul important vnitatem & pluralitatem sed sola vnitas personæ est pluriticabilis non essentiæ, ergo importat vnitatem personæ. Item, vnitas essentiæ prædicatur de patre, sed neque hoc nomen trinus, neque hoc nomẽ trinitas prædicatur de patre, igitur &c. Item, vnitas essentiæ prædicatur de essentia, sed nequaquam dicitur essentia diuina est trina, igitur non dicit vnitatem essentialem. Quæritur igitur quam vnitatẽ important, & vtrum dicantur ista nomina secundum substantiam, an secundum relationem. Et cum dicantur de omnibus simul in singulari, videtur dici secundum substantiam: cũ iterum non dicantur de aliquo sigillatim, non videntur dici secundum substantiam.

Fundamenta.

Ad opp.

RESP. Ad prædictorum intelligentiam 85

gentiam dicendum, quod ad hoc conuenit dici, quod hoc nomen trinitas duplicem habet ethymologiam, Vno modo trinitas dicitur vnitas ter, & sic nomen numerale cadit in eo vt cõplementum, & sic dicitur secundum relationem, sicut termini numerales, & vnitas quã importat, est vnitas personalis, non essentialis, quia illa plurificatur. Alia ethymologia est, trinitas est vnitas trium, & tunc vnitas nõ numeratur, sed significatur vt cõmunicabilis tribus, & quoniam hęc vnitas est essentialis, ideo importat vnitatem essentialẽ, & hęc quidem ethymologia absque dubio habet veritatem. Sed prima non videtur habere veritatem. Nam cum eandem significationem habeat trinus & trinitas, si illa est ethymologia trinitas vnitas ter, tunc trinus diceretur vnus ter. Hoc autem modo potest dici de Deo, videlicet ter vnus, cum tamẽ dicatur trinus, propter, quod dicẽdum, quod huiusmodi nomina important vnitatem formalem siue essentiæ, cum pluralitate suppositorum, & ideo habent quodammodo naturam termini substantialis in hoc, quod dicuntur de tribus singulariter, & termini numeralis in hoc, qđ dñr de nullo per se.

26 AD illud quod obiicitur, ꝙ sola vnitas personæ est plurificabilis, dicendum, ꝙ trinitas nõ importat pluralitatẽ circa vnitatem in recto, sed solum in obliquo, ꝙ sit triũ, vel in tribus, & hoc est essentię. AD illud 27 quod obiicitur, ꝙ vnitas essentię ꝓdicatur de patre, dicendum, ꝙ verũ est, sed non ratione hac quia plures in ea conueniunt, sicut animal prædicatur de homine non ea rõne qua diuersa specie in eo cõueniunt: & qa trinitas importat illam vnitatẽ vt in pluribus, ideo &c. AD illud quod 28 obijcitur, ꝙ non dicitur essentia trina, neque trinitas trina. Dicendum, ꝙ hoc nomen trinus importat vnitatem vt in concretione, & ita inhęrentem pluribus. Et ideo de eo solo dicitur, ꝙ importat vnitatem vt in concretione vt hoc nomẽ Deus, qđ quidẽ supponit personas, & quia tale est hoc nomen Deus, ideo conceditur, Deus est trinus, nec deitas est trina: quia deitas non supponit personam, similiter nec hoc nomen trinitas, & sic patent obiecta.

QVID SIGNIFICATVR CVM DICITVR pluraliter tres personæ, vel duæ personæ.

DISTINCTIO XXV.

PRAETEREA considerandum est, cum hoc nomẽ persona (vt prædictum est) secundum substantiam dicatur, quę sit intelligentia dicti cum pluraliter profertur, tres personæ, vel duæ personæ: & cũ dicitur, Alia est persona patris, alia est persona filij, alia est persona spiritus sancti. Sic enim in his locutionibus personæ vocabulum essentiæ intelligentiam facit, plures essentias confiteri videmur, & ita plures deos. Si vero essentiæ significationem ibi non tenet, alia est huius nominis ratio, cum dicitur, Pater est persona, vel filius est persona, vel alia cũ dr̃ pr̃ & filius & spiritus sanctus sunt tres personæ: & cum dicitur, Alia est persona patris, alia filij, & huiusmodi.

Distin. 25. Quid significetur hoc noie personæ.

Quod videtur secundum essentiam dici, alia est persona patris, alia filij, siue tres personæ, vt cum dicitur, pater est persona, filius est persona.

PERSONA enim, vt supra ait Augu, ad se dicitur, & idẽ est Deo

Distin. 25.

Deo esse personam quod esse: sicut idem est ei esse, quod Deū esse. Vnde manifeste colligitur, ꝙ essentiam diuinam prędicamus, dicẽtes, Pater est persona, filius est persona, spiritus sanctus est persona, idest, essentia diuina: & omnino vnum & idem significatur nomine personæ, idest essentia diuina, cum dicitur, pater est persona, & filius est persona, quod significatur nomine Dei, cum dicitur, pater est Deus, filius est Deus. Ita etiam idem significatur, cum dicitur, Deus est Deus, & Deus est persona. Vtroque .n. noīe essentia diuina intelligitur, quia vtrunque secundum substantiā dicitur. Cum vero dicitur, pater & filius & spiritus sanctus sunt tres personæ, quid nomine personæ significamus? an essentiam? hoc.n videtur, si supra posita verba Aug. diligenter scrutemur. Supra enim dixit, ꝙ ideo tres personas dicimus, quia id quod ꝑsona est, cōe est tribus. Et itē, quia pr̄ est persona, & filiꝰ est ꝑsona, & s.s. est persona, ideo tres personæ dicuntur. Videtur ergo eandem tenere significationem hoc nomen persona, cum dicitur, tres personæ, quam habet cum dicitur, pater est persona, filius est persona, spiritus sanctus est persona. Quia, vt ostendit Aug. hoc dicitur, id est, tres personæ, propter illud, quia id quod persona est, commune est eis. Id ergo quod commune est eis, idest, patri & filio & spiritui sancto, videtur significari nomine personæ, cum dicitur, tres personæ.

Quod nomine personę id significatur cū dicitur pater est ꝑsona, quod significatē noīe Dei cū dicitur, pater est Deus.

Aliter etiam videtur posse ostendi, quod secundum essentiam dicatur etiam cum pluraliter profertur.

Distin. 23 ALITER etiam videtur posse ostendi, quòd ibi nomine ꝑsonæ significetur essentia, cum dicitur, tres personæ. Vt enim supra dixit Aug. Ea necessitate dicimus tres personas, vt responderemus quærentibus quid tres, vel quid tria. Cum ergo quæritur quid tres, vel quid tria, conuenienter respondetur, cum dicitur, tres personæ. At cum quęritur, quid tres vel quid tria, per quid de essentia quęritur. Non enim inuenitur quid illi tres sint, nisi essentia. Si ergo quęstioni rectè respondemus, oportet vt respondendo, essentiam significemus: alioquin non ostendemus quid tres sint. Si vero respondentes essentiā significamus, ipsam essentiam personæ nomine intelligimus, cum dicitur, tres personæ.

Opinio quorundam, qui putant essentiam significari nomine personæ, cum dicimus tres personas.

Lib. 7. de Trin. c. 4 QVIBVSDAM videtur quòd nomine personę significetur essentia cum dicitur, tres personæ, propterea quia Aug. dicit ideo dici tres personas, quia cōmune est eis id quod est persona: vt sit talis intelligētia, Pater & filius & spiritus sanctus sunt tres personæ, id est, sunt tres id habentes cōe quod est persona, idest, tres sunt quorum quisque est persona, idest, essentia. Sed quomodo iuxta hanc intelligentiam dicetur, alia est persona patris, alia filij? Et hoc

hoc etiam ita volunt intelligere, scilicet alius est pater, & alius est filius, id tamen cõmune habentes quod est persona. Et hoc confirmant auctoritate Aug. qui in 7. lib. de Trin. ait. Tres personas eiusdem essentiæ, vel tres personas vnam essentiam dicimus. Tres autem personas ex eadem essentia non dicimus: quasi aliud ibi sit q̃d essentia est, aliud quod persona est. Hac auctoritate & præmissis conantur asserere in prædictis locutionibus nomen personæ essentiã significare. Sed quid respondebunt ad id quod ipse Aug. in lib. de fide ad Petrum dicit, scilicet quod alius est pater in persona siue personaliter, alius personaliter filius, alius personaliter spiritus sanct⁹? Quomodo enim alius personaliter pater, alius personaliter filius, alius personaliter spiritus sanctus, si in esse personam omnino conueniunt, idest, si persona essentiæ tantum intelligentiã facit? Ideo non nobis videtur aliter hoc posse dici congruentius iuxta catholicorum doctorum auctoritates. Cap. 6. In hac distinctione. Cap. 8.

Quod hoc nomen, persona, tripliciter in Trinitate accipitur: & hęc est vtilis & catholica doctrina de persona & personis.

SCIENDVM est igitur, quod hoc nomen persona multiplicem intelligentiam facit, non vnã tantũ. Et vt Hilarius ait in lib. 4. de Trin. Intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicẽdi, quia non sermoni res, sed rei sermo subiectus est. Discernentes ergo dicendi causas huius nominis, scilicet persona, significationẽ distinguimus dicentes, ꝙ hoc nomen, scilicet persona, proprie secundum substantiam dicitur, & essentiã significat, sicut supra ostẽdit August. cum dicitur Deus est persona, pater est persona. Quadam tamen necessitate (vt supra dixit Aug.) translatũ est hoc nomen, vt pluraliter diceretur tres personæ, cũ quæreretur, q̃d tres, vel quid tria: vbi non significat essentiam, idest, naturam diuinã, quę cõmunis est tribus personis, sed subsistentias vel hypostases secundum Græcos. Gręci quippe (vt supra dicit Augu.) aliter accipiunt substantiam, idest, hypostasim, aliter nos. Nos enim substantiam dicimus essentiam siue naturam. Personas autẽ dicimus, (sicut illi dicunt) substãtias, idest, hypostases. Si ergo nos ita accipimus personas, vt illi accipiunt substantias vel hypostases, at illi aliter accipiunt hypostases, quam nos substantiam: aliter ergo nos accipimus personas, quã substantiam. Cum ergo dicimus tres personas, non ibi personæ nomine essentiam significamus. Quid ergo dicimus? Dicimus, quia tres personæ sunt, id est, tres substantiæ, scilicet tres entes: pro quo Græci dicunt tres hypostases. In medio libri. Distinc. 5. In dist. 23 huius. Ibidem id est lib. 7. de Trinit. cap. 4.

Ostendit verba Augustini conuenire huic sententiæ.

ET hic sensus adiuuatur ex verbis Augu. præmissis, si interius intelliguntur. Quia enim pater est persona, id est, essentia, & fili⁹ persona, & spiritus sanctus persona: ideo dicũtur tres personæ, tres subsi- Hac dist.

subsistentiæ, tres entes. Nõ enim possunt dici tres subsistentię vel entes, nisi singulus eorum esset persona, id est, essentia. Quia ergo eis cõmune est id quod est persona, id est, essentia: ideo recte dicũtur tres personæ, idest subsistentiæ vel subsistentes: vt sicut essentia quæ est eis cõmunis, vere ac proprie est: ita illi tres vere ac proprie
Ibidem. subsistentiæ vel entes intelligantur. Ideoque Augu. causas dictorũ discernens, dicit tres personas esse vnam essentiã, vel eiusdem essentiæ, nõ ex eadẽ essentia: ne aliud intelligatur ibi esse persona, aliud essentia. Tres enim personæ, id est, subsistentiæ vna sunt essentia, & vnius essentię, non autem sunt vna persona, vel vnius personæ: licet persona secundum substantiam dicatur aliquando. Nam si hoc diceretur, confusio fieret in personis.

Obiectioni illorum hic respondet, qua nituntur probare personas secundum essentiam accipi: quia respondemur quærentibus quid tres, vel quid tria.

AD hoc autem quod illi dicunt, cũ quæritur, quid tres, vel tria, de essentia quæritur, quia non inuenitur quid illi tres sint nisi essentia: per hoc volentes nos inducere vt nomine personæ essentiã intelligamus, cũ respondemus tres personas: ita dicimus. Indubitabiliter verum est, quia non inuenitur vnũ aliquid quod illi tres sint, nisi essentia. Vnum enim sunt illi tres, idest, essentia diuina.
Ioan. 10. Vnde veritas ait, Ego & pater vnum sumus. Veruntamẽ cũ quæritur, quid tres vel quid tria, non de essentia quæritur, nec ibi quid ad essentiam refertur. Sed cum fides catholica tres esse profiteretur,
1. Ioan. 5 sicut Ioannes in epistola canonica ait, Tres sunt qui testimonium perhibent in cælo: quærebatur quid illi tres essent, idest, an essent tres res, & quæ tres res, & quo nomine illæ tres res significarentur. Et ideo loquendi necessitate inuentum est hoc nomẽ (persona) ad respondendum, vt dictum est, tres personæ.

Quid tres res, & quid vna res hic dicitur.

NON autem te moueat quod dicimus tres res. Nõ enim hoc dicentes diuersarum rerum numerũ ponimus in Trinitate, sed ita tres res dicimus, vt easdem esse vnam quandam summam rem con
Cap. 3. & 5. in. 3. tom. fiteamur. Vnde Aug. in 1. lib. de doct. Christiana sic ait, Res quibus fruendum est, nos beatos faciunt, Res ergo quibus fruendum est, sunt pater & filius & spiritus sanctus. Eademque Trinitas vna quædam summa res est, cõisque fruentibus ea, si tamen res, & non rerum omnium causa sit. Non enim facile potest inueniri nomen, quod tantæ excellentiæ cõueniat: nisi quod melius dicitur, Trinitas hæc vnus Deus. Sicut ergo tres res dicũtur, & hæ sunt vna res: ita tres substantiæ dicuntur, & hę sunt vna essentia. Ecce ostẽsum est quæ sit intelligẽtia huius nois, persona, cũ dicimus tres psonas.

Ex quo sensu dicatur, alia est persona patris, alia filij, alia spiritus sancti.

NVNC inspiciamus, vtrum secundum eandem rationem, & causam dicatur, alia est persona patris, alia filij, alia spiritus sancti. Quod vtique sane intelligi potest: vt sit sensus talis, Alia est subsistentia vel hypostasis patris, alia subsistentia filij, alia subsistentia spiritus sancti. Et alia subsistentia pater, alia filius, alia spiritus sanctus.

Quomodo hæc intelligantur, alius in persona pater, alius filius, alius spiritus sanctus.

DEINDE quæritur, vtrum secundum eandem rõnem accipiatur cum dicitur, Alius est pater in persona, alius in persona filius, alius in persona spirit⁹ sanctus: siue, alius personaliter pater, alius personaliter filius, alius personaliter spiritus sanctus. Ad qđ dicimus, quia etsi possit eodem modo accipi: congruentius tamen ex ratione dicti alia variatur intelligentia, vt hic personę nomine proprietas personæ intelligatur, vt sit sensus talis, Alius est in ꝑsona vel personaliter pater, id est, proprietate sua pater alius est quam filius, & filius proprietate sua alius quam pater paternali.n. proprietate distinguitur hypostasis patris, ab hypostasi filij, & hypostasis filij filiali proprietate discernitur a patre, & spiritus sanct⁹ ab vtroque processibili proprietate distinguitur.

Quod aliter hic accipitur ꝑsona, quã supra, hic proprietate accipit.

Quomodo ſm hunc modũ etiã in prædictis locutionibus potest accipi.

HOC etiam modo sane potest accipi persona in præmissis locutionibus cum dicitur, alia est persona patris, alia filij, idest, alia est ꝓprietas, qua pater est pater: alia qua filius est filius: alia qua spiritus sanctus est spiritus sanctus. Ita etiam nomine personæ quidam proprietates intelligere volunt, cum dicuntur tres personæ, sed melius est vt subsistentias vel hypostases intelligamus, cũ dicimus tres personas. Ex prędictis colligitur, quod nomen personæ in Tri. triplicem tenet rationem. Est enim vbi facit intelligentia essentiæ, & est vbi facit intelligentiam hypostasis, & est vbi facit intelligentiam proprietatis.

Summã dictorũ colligit.
Distin. 23. Eadẽ dist. Distin. 23. Et in præsenti. In to. 4. in symboli explanatione.

Auctoritatibus sanctorum ostendit quod dixit.

QVOD autem secundum substantiã dicatur, & essentiã aliquando significet, supra ex dictis Aug. aperte ostendimus. Qđ vero pro hypostasi atque ꝓprietate accipiatur, ex auctoritatibus sanctorum ostendi oportet, ne cõiecturis nostris aliquid ausi dicere videamur. De hoc Hier. in expositione fidei catholicæ ad Damasum ita ait, Non est prorsus aliquis in trinitate gradus, nihilque quod inferius superiusue dici possit, sed tota diuinitas sui perfectione æqualis est, vt exceptis vocabulis, quæ proprietatem indicant personarum, quicquid de vna persona dicitur, de tribus possit dignissime intelligi. Atque vt confutantes Arrium, vnam eandemq; Trin. dicimus

cimus esse essentiam vel substãtiam, & Deum vnum in tribus personis fatemur: ita etiam impietatem Sabellij declinantes, tres personas expressas sub proprietate distinguimus: non ipsum sibi patrẽ, ipsum sibi filium, ipsum sibi spiritũ sanctum esse dicentes, sed aliã patris, aliam filij, aliam spiritus sancti esse personam. Non enim nomina tantummodo, sed etiam nominũ proprietates, idest, personas, vel (vt Græci exprimunt) hypostases, idest, subsistentias cõfitemur. Nec pater filij, vel spiritus sancti personam aliquando excludit. Nec filius, vel spiritus sanctus patri nomen, personamq; recipit, sed pater semper pater, & filius semper filius, & spiritus sanctus semper spiritus sanctus. Itaque substantia vnũ sunt, sed personis ac nominibus distinguuntur. Ecce hic aperte dicit Hieron. proprietates esse personas, & personas esse substantias. Vnde manifestum fit quod diximus, scilicet personæ nomine significari & hypostasim & proprietatem, Ioannes etiam Dam. personas dicit esse hypostases, & eas dicit entes, ita inquiens, In deitate vnam naturã confitemur, & tres hypostases secundũ veritatẽ entes. i. personas.

Lib. 3. de orthodoxa fide c. 5

Quid significat hoc nomen persona.

DISTINCTIO XXV.

Præterea considerandum, quod cum hoc nomen persona &c.

Exposi.

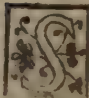

SVPRA respondet Magister quid significatur per terminum numeralem cum dicitur tres personas, hic subdit quid significetur per istum terminum persona. Et diuiditur hæc pars in duas. In prima quærit & opponit. In secunda soluit ibi, quibusdam videtur, quod nomine personæ. Prima pars habet tres partes. In prima mouet dubitationem. In secunda opponit per auctoritatem Aug. ostendens, quod dicitur secũdum substantiã, ibi, persona enim vt supra Aug. Tertio opponit per rationem, ibi. Aliter etiam videtur posse ostendi, quod nomine personæ, vbi monstret illud idem. Similiter secunda pars in qua soluit diuiditur in duas. In prima soluit secundum opinionem aliorum qui dicunt, quod persona accipitur secundum essentiam, tamen relatam ad suppositum. In secunda soluit secundum opinionem suam per distinctionem, ibi. Sciendum est igitur, quod hoc nomen persona multiplicem intelligentiam facit. Et hæc pars diuiditur in duas. In prima parte ostendit quomodo accipitur hoc nomen persona in plurali. Secundo quomodo accipitur in singulari, cum dicitur alius est pater, alius est filius, ibi. Nũc inspiciamus vtrum secundum eandẽ rationem. Prima pars habet tres partes. In prima ponit distinctionem per quam soluit. In secunda confirmat per auctoritatem Aug. ibi, Et hic sensus adiuuatur ex verbis. In tertia ad obiectionem respondet ibi. Ad hoc autem, quod illi dicunt. Similiter sequens pars habet tres partes. In prima determinat quomodo accipitur persona, cum dicitur alia est persona patris. Secundo quo modo accipitur cum dicitur. Alius est pater in persona. Tertio hoc confirmat auctoritatibus. primum facit ibi. Nunc inspiciamus &c. Secundum ibi, Deinde quæritur vtrum s̃m eandem rõnem. Tertium ibi, quod autem secundum substantiam dicatur.

Diuisio

Tres personæ, i. subsistentiæ.

Dub. 1

Contrarium dicit Boetius in lib. de duabus naturis & vna persona Christi, assignans differentiam inter subsistere, & substare. Quod subsistit illud

quod

quod indiget alio, ꝙ sit. Substat vero quod subiectum alijs, vt esse valeat, subministrat. Videtur ergo ꝙ subsistere sit idem quod essentia, ergo nullo modo pōt dici, ꝙ sint plures subsistētiæ. Respon. Respon. Dicendum, ꝙ Boetius accipit ibi hoc nomen subsistentia ſm Marcum Tulium, prout accipit significationem ſm actum subsistendi, siue per se standi, & sic tantū vna est subsistentia. Sed nunc Doctores scripturæ accipiunt prout magis importat respectum ad proprietatem cui subest, & sic plurificatur. Ratio aūt huius est cōmunis vsus. Quia accipiunt substantiam pro natura rei: ideo pro supposito magis voluerunt accipere subsistentiam.

Tres personas esse vnam essentiam, vel eiusdem essentię, nō ex eadem essentia.

2 Dub. 2 Videtur hoc falsum, quia pater generat filium de sua substantia, & spirat spiritum sanctum, ergo videtur, ꝙ omnes personæ sint de eadem substantia. Item, quæritur quare nō conceditur ista, ꝙ personæ sunt ex eadē essentia, sicut conceditur ista, personæ sunt eiusdem essentiæ. Et videtur, ꝙ debeat concedi. Quia ex, dicit in diuinis habitudinem originis, & similiter genitiuus originē importat. Si tu dicas, ꝙ propter transitiones, quia sicut præpositiones sunt transitiuę, ita & obliqui casus sunt transitiui. Præterea hæc recipitur, personę

3 Respon. sunt in eadem essentia, & tñ hoc, ꝙ dico in, est præpositio. Respon. Dicendum, ꝙ aliquando aliquid cōparatur ad aliud, vt informans, siue denominans, & tñ non ponitur ꝓpter hoc diuersitas, siue distinctio vnius ad alterum: sic. n. comparatur Deitas ad Deum. Alio modo cōparatur aliquid ad aliud, sicut principium ad principiatum, & tunc de necessitate

4 importatur distinctio. Qm̄ ergo hæc præpositio ex, importat habitudinē causæ, vel saltem principij: ideo de necessitate dicit distinctionem inter extrema; ideo hæc non potest esse vera, ꝙ personæ sunt ex eadem essentia.

Sed quia genitiuus non tantum construitur in ratione principij, imo ex vi declarationis essentiæ, cum dicit mulier egregię formæ, vt dicit Priscian⁹, ideo cū genitiuo hęc ēst vera, tres personæ sunt eiusdem essentiæ.

Tres res.

Accipit hoc ab Augus. in 1. lib. de doctrina Christiana. Et videtur male dicere, dicendo tres res, quia res est nomen absolutum, & generale: ergo videtur, ꝙ si aliquid dicat in diuinis ꝙ dicat essentiā, siue substantiam, ergo sicut nullo modo accipitur tres essentiæ, ita nullo modo debet recipi tres res. Et si tu dicas tres entes. Hic nō est simile, quia ens est participiū, & ita trahit numerū aliunde & non numeratur ſm formam propriæ entitatis: res autem est nomen substantiuum. Si tu dicas mihi, ꝙ res nominat formam a parte animæ, vel istud nomen impositum est a parte animę, hoc nihil est, quia illa sunt nomina intentionum, & res diuiditur contra intentionem. Respon. dicendum, ꝙ res pōt considerari tripliciter. Aut secundū proprietates, quas habet in ꝓpria natura. Aut ſm modū, per quē fit apud animam. Aut ſm proprietatem cōmunem, quę inest ei ab actib⁹ animæ, qui sunt subijcere, & prædicare, cōponere, & diuidere: ſm hanc ergo triplicem acceptionem contingit rem tripliciter nominari. Vno modo per nomen, quod indicat existentiam a parte suæ naturæ, sicut dicit album, & nigrū, & huiusmodi. Alio modo ſm ꝙ anima accipit per modū entis, hoc modo nominat res. Vnde oē illud res dr̄, ꝙ anima cogitat, vt existens in natura. Alio modo cōtingit nominare per intentiones secundas, sicut dr̄ genus species, subiectum ꝑdicatum, qm̄ ergo hoc nomē res, dicit medium inter nomen, quod dicit pure formā naturæ, & nomen quod dicit formā intentionis: ideo non tm̄ essentiæ conuenit, sed etiā ꝑsonis: & ideo tres res, dicim⁹ tres ꝑsonas, nō sic tres essentias, & huic significationi alludit ipsum nomen. Res. n. dr̄ a reor reris, qđ dicit actū a parte aīæ,

Dub. 5 (margin: Dub. 5, 5, 6)

& alio modo res venit ab hoc, quod est ratus, quod dicit stabilitatẽ a parte naturę, & sic res dicit stabilitatem, siue ratitudinem ex parte entitatis, & sic patent obiecta, quia vno modo est nomen naturæ, alio modo est nomen rationis.

Non est prorsus aliquis in trinitate gradus.

7 Dub. 4 Vr̃ hic Hieron. dicere cõtra illud, qđ dicit Aug. 9. Confess. Pr̃, & filius non differunt subia, sed causa, & gradu. Item, in diuinis est subia: igit̃ ibi est sub, sed sub dr̃ relatiue ad superi⁹ igit̃ ibi est sub, & sup, ergo inferius, & superius, igitur gradus. Item, vbicunque est auctoritas, & subauctoritas, ibi est gradus: sed hæc est in pr̃e, & filio, ergo &c. Respon. Resp. Dicendũ sicut dicit glosa. Exo. 20. Nõ ascendas per grad⁹ ad altare, &c. Per gradus ascẽdit ad altare, qui dicit pr̃em maiorẽ filio, & filium, s. s. sicut Arrius dixit. Vnde cum gradus de rõne sui nois tollat psonarum æqualitatem, ideo 8 bene dicit Hiero. Quod nõ est prorsus in diuinitate gradus, nihilomin⁹ ponit̃ ordo. Differunt. n. gradus, & ordo, sicut punctus, & vnitas. Nã pũctus est subia posita: ideo solum est in corporalibus. Vnitas vero est subia non habens positionem, ideo est in spiritualibus. Sic gradus dicit superpositionem, vel loci, vel dignitatis. Ordo vero dicit habitudinẽ ad principium sine positione. A D illud igit̃ quod dicit Augu. Dicendũ, ꝙ improprie loquit̃ in vtroque verbo, & causa sumit̃ ibi ꝓ principio, gradus vero sumit̃ pro ordine. A D illud quod obiicit̃ de sub. Dicendũ ꝙ sub, in diuinis non dicit sub auctoritatem, sed solum habitudinẽ ſm rõnem intelligendi. A D illud quod obiicit̃ de auctoritate, dicendum ꝙ verum est ſm ꝙ auctoritas sonat in rõnem dñij qđ ponit gradũ, sed sic nõ est in diuinis, sed solũ ꝓut sonat i rõnem principij, & hoc ponit ordinẽ in cognoscẽdo.

Artic. 1. AD intelligentiam huius partis duo principaliter quærũtur. Primo quæritur de quidditate hui⁹ nois psona. Secundo quærit̃ de cõitate eiusdẽ. Quantũ ad primum duo quærunt̃. Primo de persona ſm rem qđ sit. Scđo quid sit ſm diffinitionẽ.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Persona in diuinis dicitur ſm substãtiam, & ſm relationẽ, principalius tñ ſm substantiã, quàm ſm relationem.

VOD persona dicatur ſm substantiam, vr̃ ex verbis Aug. in 7. de tri. Idem est Deo esse, & psonam esse. Et iterum, cum dicimus personam pr̃is, nõ aliud dicimus, q̃ substantiam pr̃is, ergo psona dr̃ ſm substantiam. Item, Ansel. in fine Mono. quot sunt personæ tot sunt substantiæ, igitur nomen psonæ dr̃ ſm substantiã. Item, Hugo de sancto Victore in lib. de sacramentis, in prima parte libri tertij. Vnum solum nomen est substantiale quod de singulis dr̃ singulariter. In summa tñ non dr̃ singulariter, sed pluraliter pronunciat̃, vt persona, igit̃ hoc nomen persona est nomen substantiale. Item, Boetius in lib. de duabus naturis, & vna psona Christi, personam diffiniens dicit, ꝙ est rõnalis naturæ substantia indiuidua, sed si substantia pdicatur in recto, & non per accidens, sed ſm se, tunc ergo persona dicit substantiam ſm oẽs Doctores. Item, hoc ipsum vr̃ rõne, & hoc p diffinitionem. Boetius. n. venando diffinitionẽ personæ dicit, ꝙ aut est substantia, aut accidens, & dicit, ꝙ non est accidens, ergo substantia. ergo persona in his inferioribus dicit substãtiam, & quid per se existẽs, ergo & in Deo. Item, hoc ipsum videtur per eius absolutionem, qm̃ oẽ nomen quod dr̃ ad se, dicit substantiam in diuinis, quia tale non ſm relationem dr̃, sed hoc nomen persona est huiusmodi, vt patet. Et Augustin. dicit 7. de trini. Ad se quippe dicitur persona, vt bonus magnus, &c. Item, hoc etiam videtur per ecclesię respõsionem, quia omne nomen quod conuenienter respondetur ad interrogationem

Fundamenta Cap. 5.

Cap

tionem factam per quid, indicat substantiam, quia quid quærit substantiã: sed hoc nomẽ persona ab ecclesia hæreticis responsum est, quærentib⁹ quid tres sicut dicit Augustinus, & Magister, ergo indicat substantiam. Item, hoc ipsum videtur relationis abstractione. Intelligam⁹, quòd nulla relatio sit in diuinis, & quòd in vna sola hypostasi sit natura diuina, sicut intelligunt Gentiles: tunc contingit, quòd adhuc est intelligere naturam intellectualem, & habentem illam: ergo & personam, & naturam: igitur si circumscripta omni relatione saluus est intellectus personæ: persona non dicitur secundum relationem, & dicitur secundum relationẽ, vel secundum substantiam, ergo dicitur secundum substantiam. Contra. Boetius in libro de trinitate, in fine. Si personæ diuisæ sunt, necesse est vocabulum, quod ex partibus trahit originem ad substantiam nõ pertinere. Si ergo quæ trahunt originẽ a partibus non pertinent ad substantiam: multo fortius nec nomen personæ. Vnde Richardus de sancto Victore dicit, quòd persona idem est, quod per se existens, iuxta quendam singularis existentiæ modum naturæ rationalis, sed singularis modus existentiæ est relatio in diuinis, &c. Item, ratione videtur, quia omne nomen quod recipit multitudinem, vel plurificationem, pertinet ad relationem, quia secundum omnes substantia remanet indiuisa. Et Boetius dicit, quòd substantia continet vnitatem: relatio multiplicat trinitatem: si ergo nomen personæ est multiplicabile, patet quod dicitur secundum relationem. Item, omne nomen de se importans distinctionem dicitur secundum relationẽ, sed nomen personæ importat distinctionẽ, quia persona est hypostasis proprietate distincta. Et Boetius dicit, quòd est indiuidua, & indiuiduatio non est aliud, quàm distinctio, ergo &c.

Ad opp.

Richard⁹ 3. de trin. cap. 18.

De duab⁹ naturis.

9 RESPON. Dicendũ, quòd aliqui voluerunt soluere distinguendo significationem personæ secundum diuersitatem numeri, vt in singulari diceretur ſm substantiam, in plurali ſm relationem. Sed hæc solutio non valet, quia dicitur in singulari, alia persona patris, alia filij, quod dici non posset si esset terminus substantialis, cum non sit alia persona substantia patris, alia filij. Alij voluerunt per distinctionem significationis soluere ſm diuersa tempora, videlicet, quòd ante responsionem ecclesiæ diceretur substantialiter, & secundum substantiam, post respõsionem, diceretur secundum relationẽ. Sed hæc solutio non valet nec in se, nec ad propositum. In se non valet, q̃ ecclesia aliqua ratione rñdet magis illud nomen, quàm aliud substantiale, & tunc non imposuit significationem: ergo respõsio ecclesiæ nihil facit ad mutationem significationis. Ad propositum non valet, quia ſm significationem quam habet post responsionem ecclesiæ loquuntur Doctores, & currunt rationes ad vtranque partem. Et propterea est intelligendum, quòd person a dicitur rationalis naturæ suppositum propriẽtate distinctum, secundum omnes, qui intelligunt eius significationem specialem, sed suppositum rationalis naturę constat esse substantiam, proprietatem distinguentem constat esse relationem, ergo cũ persona vtrũque importet, scilicet suppositum, & proprietatem, necesse est dici secundum substantiam, & secundum relationem. Et cum dicatur secundum substantiam, & secundum relationẽ, principalius dicitur ſm substantiã quantum est de generali, & primo nominis intellectu. Persona enim dicit suppositum certum substãtię siue in Deo, siue in creaturis. Et huic consonat modus dicendi a parte nominis. Sed quantum est de speciali, & vltimo nominis intellectu, quia dicit suppositum distinctum proprietate, quę est relatio: dicitur in Deo secundum relationem. Et hinc est, quòd sancti, & Doctores dicunt nomen personę secundum substantiam dici, licet etiã secundum relationem dicatur. Sed obiiciet aliquis cum isti modi dici secundum substantiam, & dici secun-

Non consentit Sco. qui dis. 25 tenet q̃ nomine personę nihil positiuum significat, neque relatiuũ, neque absolutum, in diuinis.

dum relationem, diuidant nomen diuinum, vt videtur ex opposito, aut non potuerunt inueniri in eodem, aut illud nomẽ implicat in se opposita. Et propterea intelligendum sicut dicit Richardus de sancto Victore, dici secundum substantiam, est dupliciter. Aut indicando substantiam secundum naturam cõmunem, & sic dicitur homo secundum substantiã.

10 Aut indicando substantiam, vt suppositum certum, vt quidam homo. Primo modo dicere est quid, secũdo modo est dicere aliquid. Dico ergo, ꝙ nomen essentiæ, vel substantiæ dicitur ſm substãtiam, quia indicat naturam cõmunem: sed persona dicĩ secundum substantiam, quia indicat suppositum certum, & distinctum. Natura autem cõmunis non multiplicatur, nec refertur, & ideo quod dicit substantiam ſm naturam cõmunem, ita dicitur ad se, ꝙ nullo modo potest dici secundum relationem, & hoc quidem modo diuidiĩ ex opposito. Suppositum autem, siue hypostasis, natum est plurificari, & ad aliud comparari, & ita referri. Et qđ sic dicitur secundum substantiam, nihil impedit ratione relationis superadditæ dici secũdum relationem, & hoc vult dicere Richardus de sancto Victore. Patet ergo responsio ad obiecta ſm vtrãque partem. Concedendum est enim nomen personæ secundum substantiam dici, vt explicatum est, sicut dicunt sancti, & rationes probant. Ita enim intelligunt dici secundum substantiam. Concedendum est nihilominus dici secundum relationem, licet non ita principaliter, sicut probant rationes sequentes, quoniam multitudo relationum plurificat ipsam personam.

11 AD illud tamen quod obiicitur, quòd respondetur ad interrogationem factam per quid, & ex hoc potest concludi, quòd non tantum dicit substantiam, vt suppositum, sed etiam, vt naturam communem. Dicendum, quòd quid aliquando quærit essentiam supposito quid est quod per nomẽ dicitur, vt quid est homo, & quod respondetur ad hanc quæstionem indicat substantiam pure, & essentiam, & quando est quęstio de substantia. Aliquando supposita voce indeterminate quærit quid per nomen dicitur, sicut si dicatur Brunellꝰ currit, & quæratur quid Brunellus, vtrum scilicet homo, vel asinus. Aliquãdo supposita quidditate, & significatione, quærit de eo respectu cuius dicitur nomen dependens, vt si dicaĩ albi currunt, & si quæratur quid albi potest respondere hoĩes, vel asini, & hoc modo quæsierunt hæretici quid tres, quia beatꝰ Io. dicit in canonica. 5. Tres sunt qui testimonium dant, &c. quæsierunt quid tres cum sit adiectiuum, sine substantiuo, & tunc magis quærit suppositũ, quàm essentiam: & ideo suppositum est responsum, & sic per hoc nomen persona. Vnde spiritu sancto suggerente per optime, & nobiliter, & catholice sicut dicit Richardus respondet ecclesia, & valde bene, & instinctu spiritus sancti sicut dicit Richardus, magis respondet hoc nomen, quàm aliud. Sed tũc posset quæri, quare hæreticus non quæsiuit per hoc interrogatiuum, qui & videtur quòd debuisset. Si enim quærebãt de supposito, & q. quærit de supposito, debuit 12
quærere qui tres. Et ad hoc est respõsio, quod qui quærit de supposito certo, siue reali, & de illo non quęrebãt, quia in eadem auctoritate subditur, pater, verbum, & spiritus sanctus, sed quærebant de supposito respectu cuius hoc quod est tres, significat in adiacientia: & ideo magis quęsierũt quid tres, quàm qui tres. Si.n. oportet vnico nomine respondere, & ipsi hoc quærebant.

AD vltimum argumentum quòd nõ recte procedat, patebit melius infra responsio. 13 Tamen potest dici, quòd etsi intellectus personæ possit abstrahi ab hac proprietate determinate, tamen de suo generali intellectu, claudit intellectum proprietatis, & quia in diuinis proprietas est relatio: ideo de generali intellectu claudit relationẽ. Vnde sicut hæc persona in diuinis, quæ est pater, non potest abstrahi a paternitate, quæ est relatio personalis salua

Ex ista distinctione quã affert. S. Bona. hoc in loco. Sco dist. 26. q. Vnica videtur impingere ei ꝙ teneat psonas cõstitui per absolutas realitates, tñ non est necessariũ illatum, nec ad mẽte. S. Bon. vt patet disti. 26. q. 3.

salua personalitate, sic nec persona a relationis intellectu in speciali, & sic patet quòd non sequitur quòd dicatur secundum substantiam.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Persona est rationalis naturæ individua substantia, est definitio, quę conuenit diuinis personis.

Fundamenta. Boetius de duabus natu. cap. 2.

E hoc nomine persona quid sit secundum diffinitionem. & diffinit eam Boetius sic. Persona est rationalis naturę indiuidua substantia. Sed quod ista diffinitio sit conueniens diuinę personæ ostenditur per intentionem auctoris: quia Boetius intendit agere de persona Christi: constat autem personam Christi esse increatam: ergo intendit assignare rationem personę diuinę, siue increate. Item, quòd hæc sit ratio in diuinis videtur. Nā in Deo constat ponendum esse suppositum incommunicabile, & hoc suppositum est substantia diuina, & hoc etiam est rationalis naturæ, & non conuenit ei nisi de quo dicitur persona: igitur est eius ratio, vt videtur. Cōtra. Omnis diffinitio dicit aggregationem cum constet ex pluribus, alioquin esset ibi nugatio. In simplici autem nulla est aggregatio, igitur nullum simplex est diffinibile, sed persona in diuinis est omnino simplex, ergo, &c. Si dicas secundum quod aliqui, quòd quāuis sit simplex secundū rem, tamen non est simplex secundū rationem. Contra. Aut illi rationi respondet aliquid in re, aut nihil. Si aliquid: ergo aliqua compositio est in re. Si nihil: ergo ratio omnino vana est, sed propter rationem vanam non est aliquid diffiniendum, ergo &c. Item ratione suarum partium non uidetur conuenire diuinæ personę. Nam rationale est differentia animalis: ergo cui non conuenit esse animal, non conuenit natura rationalis. Sed animal non conuenit Deo cum sit species corporis, ergo nec hoc quod est rationale. Itē. videtur quòd substantia non dicatur in recto de persona, quia multiplicato diffinito necesse est multiplicare diffinitionem, & partes diffinitionis, ergo si persona est substantia: cum sint plures personæ: igitur plures substantiæ. Si tu dicas, quòd substantia stat ibi pro hypostasi. Cōtra. hypostasis dicitur substantia indiuidua, sicut dicit Boetius, ergo sicut est nugatio si diceretur homo rationalis, sic & in prædicta notificatione. Quæritur ergo vtrum hoc nomen substantia stet pro communi, vel pro hypostasi. Item videtur esse non conuertibilis. Nam anima hominis est naturæ rationalis substantia indiuidua: ergo &c. Vltimo quæritur cum diuersæ sint diffinitiones, siue assignentur de persona quomodo differant. **Ad opp.**

RESPON. Dicendum, quòd sicut patet ex intentione auctoris, hæc diffinitio conuenit, & assignatur diuinæ personæ.

AD illud vero quod obiicitur, quòd simplex non est diffinibile, dicunt aliqui, quòd dupliciter est aliquid diffinibile. Vno modo in recto & per differentiam dicentem positionem, vt cum dicitur homo est animal rationale mortale, & hoc modo verum est, quòd diffinitio dicit aggregationem, & compositionem, & hoc modo solum aggregatum est diffinibile. Alio modo contingit aliquid diffinire in obliquo, & per differentiam dicentem priuationem, vt cum dicitur simietas est curuitas nasi: & tunc non significatur substantia rei aggregari ex diuersis, quoniā quod ponitur in obliquo non intrat essentiam de necessitate. Vlterius, differentia priuans non ponit aliquam compositionem, siue appositionem, & talis est dicta ratio. Nam hoc quod est rationalis cadit in obliquo, & hæc differentia indiuidua non ponit: sed priuat. Sed hæc responsio non potest stare. Primum quidem quia quod diffinitur per obliquum,

aut diffinitur, sicut accidens per substantiam, aut sicut per rem eiusdem generis, sed siue sic, siue sic, est ibi additio. Nam diffinitiones accidentiũ, sicut dicit Philosophus sunt ex additamento. Similiter si per rem eiusdem generis: tunc ergo intrat essentiam, & nõ dicit totam, cum sit pars diffinitionis, ergo necesse est illud quod apponitur aliquid addere secundum rem, & ita siue in recto, siue in obliquo necesse est dicere aggregationem. Et propterea dicendũ
16 aliter, quòd hæc ratio intellecta de persona creata, est notificatio dicens aggregationem. In Deo autem non dicit aggregationem secundum rem, sed secundum intelligendi rationem, quæ tamen non est vana, eo quòd omnia quę dicuntur in ratione personæ inueniuntur in Deo, licet non per diuersitatem, & hoc quidem potest intelligi sic. In creaturis specificatio per additionem complentem, est indiuiduatio per additionem, siue appositionem contrahentem. Et ideo cum dicitur substantia indiuidua, indiuiduum realiter addit supra substantiam, vnde & substantia indiuidua supra naturam: & ideo necesse est esse compositam personam in creatura. Sed indiuiduatio, vel distinctio est in Deo per solam originem. Et quia persona oritur seipsa, & ideo nulla est ibi additio, sed plurificatio, & per plurificationem distinctio, & indiuiduatio, & ideo nec indiuidua addit supra substantiam, nec substantia supra naturam: ideo vere dicitur, & vera est ratio intelligendi, & notificatio ista conuenit personæ diuinæ, nec significatur in ea aliqua compositio, vnde tenet rationem cuiusdam notificationis, & cadit a ratione diffinitionis, quia nec Deus, nec diuina persona est diffinibilis, & tamen cognoscibilis, & notificabilis.
17 Ad illud quod obiicitur de differentijs positis, siue de membris, dicendum quod rationale dicitur vno modo, quod habet potentiam discernendi bonum a malo, verum a falso, & sic Deo, & creaturæ conuenit. Alio modo quod habet potentiam discernendi per inquisitionem, & collationem discursum, & hoc est proprium animæ coniunctæ carni, & sic differentia talis. Primo modo ponitur in diffinitione, sed secundo modo obijcit. AD illud quod obiicitur, substantia indiuidua dicitur in recto. 18
Dicendum, quòd numeratur, sicut persona, quia sicut dicit Anselmus plures substantiæ sunt indiuiduæ, sicut plures personæ. Ad illud quod 19
quæritur, vtrum hoc nomen substantia stet pro communi, aut pro hypostasi, consueuit dupliciter responderi. Primo modo, quòd substantia stet pro communi. Et si tu obiicis, quòd illa non indiuiduatur: Dicunt, quòd differentia adueniens respicit substantiam ratione suppositi, & non ratione formæ, vt patet cum dicitur, indiuiduum animal. Hæc autem responsio non videtur conueniens; quia hoc nomen substantia secundum quòd stat pro communi, non supponit personam. Vnde hæc est falsa, essentia generat, similiter hæc, substantia, generat. Secundo modo dicitur, quòd ibi substantia tantum valet, quantum hypostasis, nec est nugatio. Nam indiuiduatio attenditur in persona quantum ad triplicem incommunitatem, scilicet per prædicationem, & hæc conuenit hypostasi. Et per compositionem: quia non est alteri componibilis. Et per vnionem; prout aliquid vnitur digniori. Et ita differentia indiuidua dicit istas duas incommunitates. Vnde patet, quòd non est ibi nugatio; patet etiam, quia diffinitio est conuertibilis. Per istam duplicem incommunitatem excluditur anima hominis, quæ est alteri componibilis; & humana natura in Christo, quæ est vnita digniori. Sed tamen illud licet rationabiliter sit dictum, adhuc restat quæstio de hypostasi, quia hypostasis est substantia indiuidua. Quæritur similiter quomodo ibi accipiatur substantia, & non potest accipi nec pro communi, nec pro hypostasi, & propter hoc dicitur tertio, quòd hoc nomen 20

Aristot. 7. meth.

De verbo incar.

Hac accepit doctrinam Scot. 3. sentent. dist. 1.

nomen substantia stat ibi secundum quod hoc nomen substantia diuiditur in primam, & secundam, & ita in quadam communitate ad substantiam vniuersalem, & particularem, & illud colligunt ex verbis Boetij, quando venatur diffinitionem personæ p prædictam diuisionem substantiæ, vt ibi patet. Vnde hoc nomē indiuidua coartat illam indifferentiam illius nominis substantia, vt stet pro substantia prima, & sic non est ibi nugatio, nec substātiæ communis indiuidua-

21 tio. AD illud, quod vltimo quæritur de assignatione diffinitionum. Dicendum, quod persona diffinitur a

Lib. d tri. Boet. Persona est rationalis creaturæ indiuidua substantia. Rich. sic. Persona est intellectualis naturæ incommunicabilis existentia. Diffinitur etiā alio modo sic. Persona est existens p se iuxta singularem quēdam rationalis existentiæ modum. A Magistro

Personæ tres diffinitiones. diffinitur sic. Persona est hypostasis distincta proprietate ad noscibilitatē pertinente. Et notandū est differentia harum diffinitionum, quia Boetius & Magistri diffiniunt personā, secūdum quod communiter dicitur in Deo, & in creaturis, sed Boetius magis considerat rationem rei, Magistri vero addunt rationem translationis. Diffinitiones vero Richar. sunt personæ, prout est in diuinis præcipue, sed vna est propria assignatio, alia vero, diffinitionis Boetii expositio, siue correctio. Posset tamen dici, quod omnes idem dicunt differunt tamen secundum modum dicendi, quia diffinitio Boetij fuit data, & videbatur im proprietatem sonare, ideo posuit. Richard. aliam magis per propria verba. & sic vsque ad quartam.

SEcundo quæritur de secundo articulo s. de communitate huius nominis persona. Et circa hoc quæruntur duo. Primo quæritur, vtrum hoc nomen persona sit vere commune personis increatis. Secundo, vtrū sit commune vniuocū personis creatis, & increatis.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Personę nomen est vere commune personis increatis, quę cōmunitas cum sit diuersa ab ea quæ est diuinæ essentiæ, dicit communitatem priuationis, & proportionis.

QVOD hoc nomen persona sit vere commune psonis increatis, ostenditur p Au. vij. de tri. Ideo inquit dicūtur tres personæ, quia commune est eis, quod est persona, sed constat, quod ad plurificationem non sufficit communitas nominis, solum, ergo vere est commune secundum rem. Item, hoc ipsum videtur ratione, quia omne nomen, quod recipit supra se nomen distributiuum, est vere cōmune ad illa in quæ distribuitur, sed tale est hoc nomen psona, ergo est cōmune ad tres. Item, omne quod est secundum idem nomen, & secundum eandem rationem dicitur de pluribus, est vere cōe ad illa, sed psona est huiusmodi, ergo &c. Itē, cū dico, pater est persona, hoc nomē psona prædicatur, aut ergo tanquā ens de rōne pris, aut tanquā accidentale. Constat, quod non tāquam accidentale, ergo tanquam ens de ratione patris, aut ergo dicit totum qđ est pater, aut non. Si totum, sicut, ergo pater prędicatur de solo patre, ita & persona, quod falsum est, ergo non dicit totum, ergo in plus est hoc, qđ est persona, quam pater, & in plus, qꝛ est de ratione patris, & similiter de ratione filij, ergo est vere commune. Contra. Omne commune ad aliqua, quod numeratur in illis est vere vniuersale ad illa, maxime si non dicitur accidentaliter de illis, hoc patet, quia Augus. dicebat supra dist. xviij. qđ non ob aliud essentia non est vniuersale, nisi quod non numeratur in singularibus, si ergo persona est commune ad tres, & vlterius numeratur siue plurificatur in illis, ergo est vniuer-

Fundamenta. Cap. 4.

Ad opp.

ſale,ergo ĩ diuinis eſt ponere vniuerſale,quod eſt contra prædeterminata & contra Aug. Qui vult,quod in diuinis non ſit vniuerſale,nec particulare. Itẽ, nihil eſt commune, quod de ſua ratione,& nomine priuat communitatem,ſed perſona dicit indiuiduum,ſiue incommunicabile de ratione ſui nominis,ergo &c. Item,omne,qnod dicitur ſecundum ſubſtantiam,& eſt commune, dicitur ſecundum ſubſtantiam communem,ſed nihil,quod dicitur ſecundum ſubſtantiam communem pluriſicatur, ergo perſona non pluriſicatur. Conſtat autem,quod plurificatur,& tamen dicitur ſecundum ſubſtantiam,ergo non dicit quid commune. Item, ſi dicit quid commune, aut nominis tãtum, aut nominis & rationis tantum, aut nominis,& rationis,& rei,Si tantum nominis,ergo eſt æquiuocatio, ergo non eſt commune. Si tantum nominis, & rationis,ita,quod nihil eſt cõmune in re,ergo eſt vnitas ſolum. Si vero nominis,& rationis,& rei, ſed
Dama. communitas realis,vt vult Damaſce. non eſt niſi communitas ſubſtantiæ, & naturæ,& hæc nullo modo pluriſicatur,ergo hoc nomen perſona nullo modo poteſt eſſe commune.

22 RESP. Ad prædictorum intelligentiam eſt notandum,quod perſona abſque dubio eſt communis tribus, & eſſentia communis,ſed tamen alius modus communitatis eſt in eſſentia, & perſona,& huius ſignum eſt,quod pluriſicatur perſona,non eſſentia:differentia autem communitatum diffe-
23 renter accipitur a diuerſis. Quidam enim dicunt,quod dupliciter contingit aliquid eſſe commune ſ.ſecundum poſitionem,& ſecundum priuationẽ. Secundum poſitionem dicũt animal eſſe cõmune ad hominem, & aſinũ. Secundum priuationem vero, vt non animal eſt cõe ad lapidẽ,& ad lignũ, & dicunt,quod communitas ſecundum poſitionem,eſt ĩ natura,& eſſentia,& in nomine hoc ſignificante. Communitas vero ſecundum priuationem eſt in perſona,quia dicitur pſona quaſi incommunicabilis, ideſt ſecundum priuationem communitati. Alij dicunt,quod duplex eſt communitas. Quædam ſecundum vnitatem naturæ abſolute. Quędam ſecundum ſimilitudinem habitudinis cõparatæ. Communitas ſecundum vnitatem naturę abſolute,eſt humanitas reſpectu Petri,& Pauli,quia vna natura vniuerſalis reperitur in vtriſque. Communitas vero ſecundum ſimilitudinem habitudinis relatæ,eſt illa quæ attenditur in conſimili operatione,ſicut modus regendi communis eſt nautæ ad regendum nauem, & doctoris ad regendas ſcholas, quia vterque non debet eſſe ſorte, ſed arte peritus. Et primus quidem modus attenditur in eſſentia. Secundus vero attenditur in perſona. Nam perſona dicitur quaſi proprietate diſtincta,& ita dicit habitudinem ad proprietatem,quæ conſimilis eſt in qualibet pſonarum. Non enim dicit quantum eſt de ſe vnam formam naturalem,niſi in obliquo,ſed ſubſtãtia ſiue eſſentia dicit formam, & naturam abſolutam in qua communicant. Alij dicũt 24
tertio modo,quod duplex eſt communitas,rei ſcilicet,& rationis. Rei,ſicut vniuerſale ad ſingularia. Rationis vero ſicut aliqua intentio accepta ab anima ſecundum conſimilem modũ accipiendi,& ſic hoc nomen indiuiduum eſt commune ſecundum rationem ad Petrum, & ad Paulum. Primo modo dicunt eſſentiam eſſe communem. Secundo modo dicunt eſſe communem perſonam. Quia hoc dicit perſona in diuinis, quod indiuiduum in creaturis. Omnes autem iſti modi dicendi ſi diligentius attendamus conueniẽtes ſunt,& ſumpti ſunt ex ſignificatione huius nominis, qđ eſt perſona,ſiue ex diſtinctione. Perſona enim dicit incommunicabile ſecundum rationem,& hoc dicit priuationem communitatis. Perſona vlterius, quia incommunicabilitatem habet ratione eius,quod ſubeſt proprietati diſtinguenti,dicit habitudinem ad proprietatem,ſicut per nomen hypoſtaſis. Rurſus ex his habetur,quod perſona ponit circa ſuppoſitum, de quo dicitur intentionem ſubiiciendi & non prædicãdi de pluribus, & ita patet

25 Hunc modum ſequitur.S.Th. 1.part. q. 30

patet, quod ratione sui nominis importat habitudinis priuationem, & intentionem rationis. Et quia communitas eius accipitur secundum rationem nominis, ideo importat communitatem secundum priuationem, & proportionem, siue analogiam, & rationem. Tamen inter omnes hos modos medius magis accedit ad naturam rei, quia reuera priuatio illa in persona magis est positio quã priuatio, rursus nominis intentio fundamentum, & radicem habet in re. Concedendæ ergo sunt rationes, qđ persona dicit commune in diuinis.

Quia proprietas distinguens est fundamentum.

26 AD illud, quod obiicitur, quod plurificatur, iam patet responsio, quia vniuersale dicit communitatẽ secundum positionem, & secundum vnitatem naturæ, & secundum rem, nõ solum secundum rationem, & quoniam persona hoc modo non importat communitatem, ideo non est vniuersale. Nihilominus tamen ratio nõ valet, quia vniuersale plurificatur, & vere numeratur propter veram additionem, propter quam cõtrahitur ad indiuiduum, & hic persona nõ addit supra personam, quoniam vt prædictum est, non est distinctio in diuinis per additionem, sed per originẽ. ideo persona nec vere numeratur, nec trahitur in partem illo modo quo vniuersale.

27 AD illud, quod obiicitur, quod priuat communitatem. Dicendum, quod illud, quod priuat communitatem, non est commune secundum illam communitatam, quam priuat, sed persona priuat communitatẽ rei, sed non cõmunitatem rationis, & secundum illam non est communis, sed secundum communitatem rationis.

28 AD illud, quod obiicitur, quod est commune, & dicitur secundum substantiam communem. Dicẽdum, quod hic est accidens, sicut hic, est albus & iste est monach⁹, ergo est alb⁹ monachus, ergo aliam rationem denominãdi importat iste terminus albus in præmissa, & in conclusione. Sic recte dicendum de hoc termino, commune, quia primo secundum habitudinem, secundo secundum naturæ vnitatem accipitur. Quod quæritur, aut est communitas rei, aut nominis, aut rationis. Dicendum, quod omnibus his modis, sed communitas realis duplex est, sicut visum est s. secundum naturæ vnitatem, & secundum similem habitudinem, & primo modo loquitur Damascenus, & ideo patent cętera.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Persona dicitur Analogice de creatis atque increatis personis, quę tamen analogia respicit res diuersorum generum, in diuinis vero personis nequaquam, ideo ibi non est prius neque posterius.

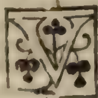

VTRVM hoc nomen persona sit commune vniuocũ creatis, & increatis personis. Quod sic videtur, quia eadem est ratio, & idem nomen personæ secundum quod dicitur de his, & de illis. Item, hoc videtur, quia communitas personæ est communitas consimilis habitudinis, sed consimilis habitudo quæ reperitur in Deo, reperitur & in creatura. Quia sicut pater est suppositum diuinæ naturæ, ita Petrus humanæ, ergo &c. Item, complementũ rationis personæ consistit in communicabilitate, sed incommunicabilitas communis est personis diuinis, & creaturis, ergo &c. Contra. Deus, & creaturæ summe distant, ergo nihil habent commune, ergo nihil vniuocum. Item, persona est substantia, ergo quæ vniuocantur in persona, vniuocantur in substantia. Sed creator, & creatura non vniuocantur in substantia, quia tunc Deus esset in genere, ergo nec in persona. Item, quę vniuocantur in aliquo, æqualiter sunt in illo, sed nihil participat æqualiter creatura cum Deo, ergo hoc ipsum, quod est persona non dicitur vniuoce de Deo, & creatura. Item, quæritur ergo de quo per prius dicatur persona. Et videtur, quod per prius persona dica-

Fundamenta.

Ad opp.

dicatur de creatura, quia inde transla
tum est ad diuina. Contra. Natura in
tellectualis, & substantia, & distinctio
est in Deo per prius, quam in creatu-
ris, & non sunt plura de ratione per-
sonæ, ergo &c.

29 RESP. dicendum, quod hoc no
men persona, sicut prius visum est,
non dicit nisi communitatem habitu
dinis, super quam fundatur commu-
nitas rationis, quoniam ergo consi-
milis habitudo reperitur in personis
creatis, & increatis, hinc est, q͂d hoc
30 nomen persona non dicitur æquiuo-
ce, sed analogice. Sed attendendum,
quod cómunitas habitudinis potest
esse per respectum ad res eiusdem ge
neris, & tunc est vniuocatio, & analo
gia secundum æqualitatem, vt Petrus
est indiuiduum, & Paulus, & æquali
ter conuenit eis ratio indiuidui. Po-
test etiam esse per comparationẽ di-
uersorum generum vt Petrus, & albe
do Petri, in hoc, quod est esse indiui
duum vniuntur, & per prius conue-
nit ratio indiuidui Petro, quam eius
albedini. Sic dicẽdum, quod hoc no
men persona dictum de personis di-
uinis dicitur secundum comparatio-
nem rerum eiusdem naturę, ideo ana
logice, & æqualiter, & ideo quodam-
modo vniuoce, similiter cum dicitur
de personis creatis. Cum autem dici
tur de personis creatis, & increatis,
dicitur per comparationem rerum di
uersarum naturarum, & ideo p̄ prius
& per posterius. Et sic persona prius
dicitur de personis creatis secundum
nomen, sed secundum rem nominis
per prius dicitur de personis increa-
tis. Et quod quęritur, vtrum persona
sit communis personis creatis & in-
creatis. Dicendum, quod si dicatur
commune vniuocum, non, & ratio-
nes ad hoc concedendę sunt.

QVOD ergo obiicitur, quod ea- 31
dem est ratio &c. Dicendum, quod
non est eadem ratio, nisi secundũ ana
logiã, quia longe nobilius, & aliter est
natura intellectualis, & hypostasis, &
distinctio, & proprietas in Deo, quã
in creaturis. AD illud, quod obiici
tur, quod est habitudo consimilis. Di 32
cendum, q͂ non est similitudo æquali
tatis, & præterea talis similitudo non
facit vniuocationem, sed analogiam
solum. AD illud, quod obiicitur de
incommunicabilitate. Dicendum, q͂d
non est pura priuatio, immo impor-
tat distinctionem, & cum alia ratio di
stinguendi distans multum ab illa sit
in Deo, & hoc non tantum secundũ
rem, immo etiam secundum rationẽ
rectam, intellectus non attribuit Deo
modum distinguendi, qui competit
compositis, ideo nec ratione vniuocũ
est, sed solum analogum.

DE PROPRIETATIBVS PERSONARVM, sed prius de hoc nomine, hypostasis.

DISTINCTIO XXVI.

De his quę p̄prie & ęternaliter dicũt de Deo secũdum relationẽ siue proprietatẽ personalem.

VNC de proprietatibus personarum, quas frequenter in hoc tractatu commemorauimus, aliquid loqui nos oportet. Sed primũ audiamus quid de hoc nomine hypostasis Hero. dicit: Ait enim sub hoc nomine venenum latere: sed hoc dicit secundum quod hæretici eo vtebantur vt simplices seducerent, scilicet pro persona & pro essentia, vt siue diceretur vna tantum hypostasis, siue tres, minus peritos ad inconueniens deducerent: cũ non erat hoc nomen ita apud catholicos vulgatum, nec ita eius significatio determinatæ vt modo. Et ideo Hieron. dicit hoc nomine non vtendum fore sine distinctione vel expositione, tunc scilicet quando cum hæreticis cõtendebatur,

ita

Ita scribens de fide catholica ad Damasum Papam, Ab Arrionorũ præsule hypostasion nouellũ nomen a me homine Romano exigitur. Interrogamus, quid tres hypostases arbitrentur intelligi: tres personas subsistentes aiunt. Respondemus nos ita credere. Nõ sufficit eis sensus: ipsum nomen efflagitãt: quia nescio quid veneni in syllabis latet. Clamamus, Si quis tres hypostases, idest, tres subsistentes personas non confitetur, anathema sit. Si quis autẽ hypostasim vsiam intelligens, nõ tribus personis vnã hypostasim indicit, alienus a Christo est: qui scilicet tres hypostases dicens, sub nomine pietatis, tres naturas conatur asserere. Sufficiat nobis dicere vnã substantiam, & tres personas perfectas æquales: taceamus tres hypostases, si placet. Nomen hoc non bonæ suspicionis est, cũ in eodem verbo sensus dissentiunt. Aut si rectum putatis, tres hypostases cũ interpretationibus suis debere nos dicere, non negamus. Sed mihi credite, venenum sub melle latet. Transfigurat enim se angelus Satanæ in angelum lucis. His verbis non negat vtẽdum esse noĩe hypostasis, sed hæreticos eo praue vsos ostendit: contra quos cautela opus erat in distinctione significationis: alioquin sibi contradiceret, qui supra tres hypostases confitetur.

To. 2. epistola ad Damasum cuius initium est. Quoniam vetusto.

2. Cor. 11

De proprietatibus personarum, & de nominibus earum relatiuis.

IAM de proprietatibus personarum videamus (quæ etiã notiones siue relationes in scriptura plerunque dicuntur) in illa sancta trinitate: quæ ideo à nobis repetitur, vt cordi nostro tenacius insigatur. Ait Augustinus in libro de fide ad Petrũ, Aliud est genuisse, quam natum esse: aliudque est procedere, quã genuisse, vel natum esse. Vnde manifestum est, quod alius est pater, alius filius, alius spiritus sanctus. Et est proprium solius patris, non quia non est natus ipse: sed quia vnum filium genuerit: propriumque solius filij, non quia ipse non genuit: sed quia de patris essentia natus est. Proprium vero spiritus sancti est, non quia nec natus est ipse, nec genuit, sed quia solus de patre filioque procedit. Ecce breuiter assignauit tres proprietates trium personarum: quarum vna non est alia. Hoc enim significauit cum dixit, Aliud est genuisse quã natũ esse, aliudque procedere: idest, alia proprietas siue notio est generatio, & alia natiuitas, alia processio, quæ alijs nominibus dicuntur paternitas, filiatio. Has proprietates designant nomina personarum, scilicet pater, filius, & spiritus sanctus: quæ relatiua sunt: & ad se inuicem dicuntur: quia notant relationes, quæ non sunt Deo accidentales, sed in ipsis personis ab æterno sunt immutabiliter, vt non modo appellationes sint relatiuæ, sed etiam relationes siue notiones in rebus ipsis, scilicet in personis sint.

Ca. 1. &

Hic de nominibꝰ relatiuis, q̃ notãt ipsas relationes.

Quod non omnia quæ de Deo dicuntur, secundum substantiam dicuntur: quædam enim secundum relationem dicuntur, nihil tamen secundum accidens.

QVOCIRCA sciendum est, non omne quod dicitur de Deo, dici secundum substantiam, quia quędam dicuntur secundum
Ca.4. & 5 relationē, quę non est accidens, quia non est mutabilis. vnde Augu. in 5. lib. de Tri. ait, Nihil in Deo secundū accidens dicitur, quia nihil ei accidit. Nec tamen omne quod dicitur secundum substantiam, de Deo dicitur. In rebus creatis atque mutabilibus quod nō secundum substantiā dicitur, restat vt secundum accidens dicatur. In Deo autem nihil quidē secundū accidens dicitur, quia nihil in eo mutabile est aut amissibile: nec tamen oē quod dicitur de Deo, secundum substantiam dicitur. Dicitur enim ad aliquid, sicut pater ad filium, & filius ad patrem, quod non est accidens: quia & ille semper est pater, & ille semper est filius, & ita semper: quia semper natus est filius, nec cœpit vnquam esse filius. Quod si aliquando esse cœpisset, aut aliquando desineret esse filius, secundum accidens diceretur. Et quia pater non dicitur pater, nisi ex eo ꝙ est ei filius: & filius non dicitur filius, nisi ex eo ꝙ habet patrem: non secundum substantiam hæc dicuntur, sed adinuicem ista dicuntur: neque tamen secundum accidens: quia & quòd dicitur pater, & quod dicitur filius, & ęternum atque incommutabile est eis. Ecce aperte his verbis ostenditur, quædam dici de Deo secundū substantiā, quædam secundum relationem, nihil tamen secundū accidens. Ostenditur etiam proprietas patris esse, quod habet filium, & proprietas filij, quod habet patrē. Ideoque cum dixerit æternū & incōmutabile esse ꝙ pater dicitur, & quod filius dicitur: ita intelligi voluit, idest proprietas, qua pater est pater: & proprietas, qua filius est filius, æterna est & incōmutabilis: quia & pater semp
In medio libri. pater, & filius semper filius. Vnde & Hilarius proprietates personarum assignans in 12. lib. de Trin. ait, Si semper patri propriū est,
Paulo ante mediū. ꝙ semper est pater, necesse est semper filio proprium esse, ꝙ semper est filius. Vbi enim semper pater est, semper & filius est: ergo qui non semper pater est, non semper genuit. Item in eodem, Nato Deo manifestum est proprium esse quòd filius est.

Quare dicatur esse proprium vnigeniti quod est filius Dei, cum etiam homines sint filij Dei.

HIC quæritur, quomodo dicatur proprium nato Deo quod est Dei filius vel genitus ex Deo: cum etiam homines filij Dei di-
Psalm. 81 cantur & fiant secundum illud, Filij excelsi omnes. Et ad Moysen
Exod. 4. de populo Israel dominus ait, Filius meus primogenitus Israel. Sed magna est distantia, Homines enim filij Dei sunt factura, nō natiuitatis proprietate: Deus autem filius originis proprietate filius est, & veritate natiuitatis, non factura vel adoptione & filij q-

dem

dem ante sunt, quam filij Dei sunt; fiunt enim filij, non nascuntur filij Dei. Vnde Hilarius solum Deum natum originis proprietate Dei filium ostendens, inter ipsum & homines filios Dei euidétissime distinguit in 12. lib. de Tri. ita dicens, Vero patri solus qui ex eo nascitur vere filius est: & nos quidem filij Dei sumus, sed per facturam. Fuimus enim aliquando filij iracundiæ, sed filij Dei per adoptionem effecti sumus potius quam nascimur: & quia omne quod fit, antequam fiat non fuit, nos cum filij nõ fuissemus, efficimur. Ante enim filij non eramus, sed per gratiam facti sumus, non nati neque generati, sed acquisiti. Acquisiuit enim nos Deus sibi, & per hoc dicitur nos genuisse. Genuisse enim Deum filios nunquã cũ proprietatis significatione cognoscimus dici. Ex adoptione.n. homo factus est filius Dei, nõ ex generatione: neq; ei proprietas est, sed nuncupatio: ac per id non vere filius est, quia nec proprie natus dicitur, nec semper fuit filius. Vnigenitus autem Deus nec fuit aliquando non filius, nec fuit aliquid antequam filius, nec quicquam ipse nisi filius. Atque ita qui semper est filius, nascibilitatis proprietate ac veritate filius est eius solius qui genuit, & ille tantũ qui genuit, pater ipsius est: quia sicut ille filius origine, ita ille pater generatione.

Non longe a principio libr.

Ad Ephe. 2. a

Quod homo dicitur filius trinitatis, & trinitas potest dici pater hominũ.

HOMO vero, qui filius Dei est factura, non tantum patris, sed filij, & spiritus sancti filius est, id est totius trinitatis: & trinitas ipsa pater eius dici potest. Vnde Augu. in 5. lib. de Trini. dicit, Non potest dici trinitas pater, nisi forte translatiue ad creaturam, propter adoptionem filiorum. Quod.n. scriptũ est, Audi Israel, dominus Deus tuus Deus vnus est: non vtique excepto filio aut spiritu sancto oportet intelligi: quem vnum dñm Deum nostrũ recte dicimus, etiam patrem nostrum, per gratiam suã nos regenerantẽ. De hoc etiam Hilarius in 6. li. de Trin. ait, Omnibus per fidẽ Deus pater est, quibus est pater per eam fidẽ, qua Iesum Christũ Dei filiũ confitemur. Ecce ostensum est, quare proprium dicatur esse Dei nati, quod filius est, quia.s. ipse solus natus proprie dicitur. Vnde Hilarius in lib. 3. de Trin. ait, Dominus dicens, clarifica filiũ tuũ, non solo nomine contestatus est se esse filiũ, sed & proprietate. Nos filij Dei sumus, sed nõ talis hic filius. Hic enim verus & proprius est filius origine, nõ adoptione, veritate nõ nuncupatione, natiuitate non creatione.

Capit. 11.

Deute. 6.

paulo post medium.

Non longe a principio.

Ioan. 17.

Quod spiritus sanctus dicitur proprie donum Dei, quia proprietate est donum, vt filius natiuitate: & vtroque modo dicitur relatiue, & secundum eandem relationem.

ITA etiam de spiritu sancto dicendum est, qui proprie dicitur donum Dei, cũ tamen & alia plura sint dona Dei. Sed spiritus sanctus in proprietate immutabili & æterna donũ est, sicut filius pro-

prietate

prietate est filius. Eo enim dicitur donum, quo spiritus sanctus, & vtroque vtique nomine relatiue dicitur: eademque relatione dicitur spiritus sanctus & donum: licet ipsa relatio non ita appareat in hoc nomine spiritus sanctus, sicut in hoc nomine, donum. Vnde
Cap. 11. Aug. in 5. lib. de Tri. ait, Spiritus sanctus, qui non est trinitas, sed
Quid sit Spirit⁹ sanctus. in trinitate intelligitur, in eo ꝙ proprie dicitur spiritus sanctus, relatiue dr̃, cũ ad patrem & filiũ refertur: quia spiritus sanctus & patris, & filij & spiritus est. Sed ipsa relatio non apparet in hoc nomine, apparet autem cum dicitur donum Dei. Donum.n. est patris & filij, quia a patre procedit & a filio, ergo spiritus sanctus ineffabilis quædam patris filijque cõmunio est. Et ideo fortasse sic appellatur, vt iam diximus, nec iterare piget, quia patri & filio põt eadem appellatio conuenire. Nam hoc ipse proprie dicitur, quod illi communiter, quia etiam pater spiritus, & filius spiritus, & pater sanctus, & filius sanctus. Vt ergo ex nomine quod vtrique cõuenit, vtriusque communio significetur, vocatur donum amborum spiritus sanctus. Ecce habes quare spiritus sanctus proprie dicatur donum, & quod relatiue dicitur, siue donum, siue spiritus sanctus, & ꝙ nomen sibi proprium tenet, quod cõmuniter patri & filio cõuenit, sed diuisim. Et est sciendum quod cum pater vel filius dicitur spiritus, siue sanctus, neutrũ relatiue dicitur, sed secũdũ substãtiã.

An pater, vel filius, vel trinitas ipsa possit dici spiritus sanctus.

HIC quæri potest, vtrum pater, vel filius, vel etiam ipsa trini
Capit. 11. tas possit dici spiritus sanctus, sicut disiũctim dicitur & spiritus sanctus. De hoc Aug. in 5. lib. de Trin. sic ait, Trinitas nullo modo potest dici filius: spiritus vero sanctus potest quidem vniuersaliter di
Ioan. 4. ci, secundum id quod scriptum est, Quoniã Deus spiritus est, Itaq; pater & filius & spiritus sanctus, quoniam vnus Deus est, & vtique Deus sanctus est, & Deus spiritus est, potest appellari trinitas & spiritus sanctus. Sed tamen tunc spiritus sanctus relatiue nõ dicitur, sed secundum essentiam, quia proprie spiritus sanctus, qui non est trinitas, sed in trinitate dicitur relatiue.

Quidam putant spiritum sanctum nõ dici relatiue ad patrem & filiũ: quia non vicissim respondent sibi vocabula, sed falso.

QVIDAM tamen putant spiritum sanctum, vel donum nõ dici relatiue ad patrem vel ad filium. Si enim inquiunt, hæc relatiue ad se dicuntur, suis inuicem sibi respondent vocabulis: vt sicut dicitur pater filij pater, & filius patris filius: ita dicatur pater spiritus sancti, vel doni pater: & spiritus sanctus vel donum patris spiritus vel donum. Sed non ita est in omnibus relatiuis. Non.n. omnia quæ relatiue dñr suis ad se inuicem respondent vocabulis.
Capit. 12. Vnde Aug. horum elidens opinionem, in 5. lib. de Tri. Non te moueat,

ueat, inquit, quoniam diximus spiritum sanctum non ipsam trinitatem, sed eum qui est in trinitate, relatiue dici, licet nõ ei respõdeat vicissim vocabulum eius ad quẽ refertur. Dicimus enim spiritum sanctum patris, sed non vicissim dicimus patrem spiritus sancti, ne filius eius intelligatur spiritus sanctus. Item dicimus spiritum sanctum filij, sed non dicimus filium spiritus sancti, ne pater eius intelligatur spiritus sanctus. In multis enim relatiuis hoc cõtingit, vt nõ inueniatur vocabulum quo sibi vicissim respondeat. Cum ergo dicimus donum patris & filij, non quidem possumus dicere patrem doni aut filium doni: sed vt hæc vicissim respondeãt, dicimus donum donatoris, & donatorem doni: quia hic potuit inueniri vsitatum vocabulum, illic non potuit. Donum ergo donatoris, & donator doni cũ dicimus, relatiue vtrumque ad inuicem dicimus: donator tamen non fuit Deus, nisi ex tempore, cum spiritus sanctus sit donum, & ab æterno.

Libro eodẽ, sed capit. 11.

De his quæ proprie, & æternaliter dicũtur de Deo secundum relationem, siue proprietatẽm personalem, secundum quod ipsis personis assignantur.

DISTINCTIO XXVI.

Nunc de proprietatibus personarum quas frequenter &c.

Exposi.

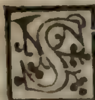

VPRA Magister multipliciter egit de his q̃ dicuntur de Deo secundum substantiam. Hic secũdo agit de his quę dicuntur de eodem secundum relationem. Diuiditur autem hęc pars in duas. In prima agit de his quæ dicũtur de Deo proprie, & æternaliter. In secunda agit de his quæ dicuntur de Deo proprie, & temporaliter, infra distinct. xxx. Sunt enim quædam quæ ex tempore. Prima pars iterum diuiditur in duas. Quia quædam sunt proprietates, siue relationes personales, & de his agit primo. Quędam nõ personales, & de his agit secundo infra dist. xxviij. Præterea considerari oportet, quod non tantum tres &c. Prima pars iterum diuiditur in duas. In prima assignat proprietates personarum secundum quod in ipsis personis assignantur. In secunda vero agit de ipsis secundum quod eis contingit diuersis nominibus exprimi. infra dist. xxvii. Hic quæri potest vtrum proprietates &c. Prima pars habet duas. In prima Magister assignat proprietates personarum. In secunda vero circa assignationem mouet dubitationem, ibi. Hic quæritur, quomodo proprium dicatur esse nato &c. Prima pars habet tres partes. In prima determinat quib⁹ assignentur proprietates, quia hypostasibus. In secunda assignat quæ sint illę proprietates, ibi. Iam de proprietatibus personarum videamus. Tertio ostendit quid sunt illæ proprietates, quoniam sunt relationes, siue dictæ secũdum relationem, nõ tamen secundũ accidens, ibi. Quo circa sciendum est non omne &c. Similiter secũda pars in qua mouet dubitationes iuxta prędictas assignationes habet duas. In prima mouet dubitationes contra assignationem proprietatis filij. In secunda contra assignationem proprietatis s.s. ibi. Hic quæri potest vtrum pater. Prima pars habet duas. In prima proponit quæstionem, & soluit auctoritate Aug. & Hila. In secunda illam solutionem applicat etiam circa proprietatem s.s. quæ est donum, ibi. Ita etiam de s.s. dicendum est. Similiter secunda pars habet duas partes. In prima quærit, & soluit. In secunda quorũdam positionem improbat.

Diuisio.

bat. Primum facit ibi. Hic quæri potest vtrum pater &c. Secundum facit ibi, quidam tamen putant s.s.

Ab Arrianorum præsule hypostasion nouellum nomē a me homine Romano exigitur.

Dub. 1 Obiicitur, si est nouellum nomen, cum apostolus dicat. j. Timoth. vlti. Vocum nouitates esse vitandas, nullo modo debuit concedere. Præterea Dama. Dama. dicit, quod hypostasis est substantia cum accidentibus, sed in diuinis non cadit accidens, igitur nec nomen hypostasis, igitur &c. Respon. Respon. Dicendum, quod nouitas vno modo sonat in vitiū, alio modo non. Quando est talis adiunctio, quod sententiā etiam facit quæ non habet ortum ex veritate antiqua, tunc est vere nouellum, & sic dicit apostolus esse fugiendum, vnde addit prophanas, ergo quantum ad intellectum sanum, non erat nouum, sed quantum ad intellectum quem hæretici supponebant. Quod obiicitur de auctoritate Dam. Dicendum, quod nomen hypostasis de se non importat respectum ad accidens, sed solum ad proprietatem distinguentem, quæ (inquam) in creaturis est accidens. Ideo dicit subiectum cum accidentibus, non sic autem est in Deo.

Venenum sub melle latet &c.

Dub. 2 2 Obiicitur, quia cum hoc non dicat nisi per errorem conuictus, videtur, quod talia nomina omnino essent fugienda. Respon. Respon. Dicendum, quod venenum non latebat sub nomine, sed sub eorum intentione, siue occasione, qui ex hoc occasionaliter volebāt inducere in hæresim. Vel potest dici, quod venenum latebat non quātum ad significationem, sed propter dubitationem, ideo nūc cum determinata est eius significatio, absque dubio est tenendum.

Aliud est genuisse, quam natum esse.

Dub. 3 3 Videtur maledicere, quia cū aliud dicat diuersitatem in essentia, secundum hoc videtur, ꝙ generatio actiua & natiuitas differant per essentiam, quod est contra fidem. Respon. Dicendum, quod aliud non dicit ibi diuersitatem a parte rei absolute, sed ꝑ comparationem ad dicentem, & intelligentem. q. d. aliud est intelligere, siue dicere patrem generare, & huiusmodi, & huic alietati nō subest diuersitas essentiæ, sed alietas proprietatis. Respons.

Et est proprium solius patris, nō quia non est natus ipse.

Videtur dicere contra illud, quod dicitur infra dist. xxviij. vbi dicitur quod hoc, quod est ingenitus, est proprium patris, sed ingenitum non est aliud dicere, quā non genitum. Respon. quod Aug. loquitur de hoc, ꝙ est non natus, secundum quod dicit puram negationem, & sic non dicit proprietatem. Ingenitus enim prout est proprietas, nō est pura negatio. Dub. 4 4 Respon.

Nihil in Deo secundum accidēs dicitur, quia nihil est in Deo mutabile, aut amissibile.

Videtur ista ratio non valere, quia aliqua sunt accidentia inseparabilia, & talia non sunt amissibilia. Respon. dicendū. Sicut ipse Aug. dicit, oē accidens aut est ꝑ suā naturā mutabile, aut amissibile, aut potest circa subiectū suum intendi, vel remitti. Et ipse non dicit, quod sit accidens tm̄, quia potest amitti, sed quia potuit aduenire rei prius existenti, vel recedere a re iam existente, vel saltem intendi, vel remitti, siue variari. Et si tu obiicias, quod accidentia non possunt variari, secundum Boetium, verum est de alteratione a subiecto in subiectū, tamen certum est, quod in eodem intenduntur, & remittuntur. Aliter potest dici, quod accidens potest comparari ad subiectum primum, & ad subiectum proximum. Et habito respectu ad subiectum primū, omne accidens dicitur aduenie ns, quod est possibile etiam abesse, quamuis nō respectu subiecti, quod est subiectum, & ſcā. Tertius modus dicendi est ille, quod id solum est per naturā immutabile, quod Dub. 5 5 Respon. 7 8

quod est omnino simplex. Si igitur Deus est omnino immutabilis, igitur est omnino simplex: & in nullo simplici est accidens: igitur in nullo immutabili accidens est ponere. Si igitur pater est immutabilis, & in eo est paternitas, igitur non est accidens.

Homines enim filij Dei sunt factura.

Dub. 6 Obijcitur, quòd secundum illum modum dicendi, cum asinus sit factus, videtur quod possit dici Dei filius. Et similiter, quód arca, quæ facta est ab artifice, possit dici filia artificis, quorum neutrum cōceditur. Si tu dicas, quòd oportet, quòd sit ad imaginem Dei factus. Contra. Diabolus est ad imaginem Dei factus: igitur Diabolus est filius Dei.

9 Respōsio. RESPON. Dicendum, quòd hoc, quòd dico filius, duo dicit, scilicet ortum, & imitationem. Dicendū igitur, quòd est imitatio per omnimodam assimilationem, & sic filius naturalis imitatur patrem, & quia non habet socium imitando, sic ideo solus ipse est filius naturalis. Et iterum est imitatio expressa. Et hæc consistit in imagine, & hæc tenet adhuc rationem filij, & facturæ. Et ita est iterum imitatio longinqua, & hæc tenet tantum rationem facturæ, non filij. Sed attendendum est, quòd imitatio expressa, vt consistit in sua conditione, aut est insignita vlterius sua perfectione, & decore, aut est priuata honore, & deformata a sua conditione. Primo modo dicitur filius factura. Secundo modo filius factura, & adoptione. Tertio modo neutro modo dicitur filius, nisi valde improprie, & cum additione distrahente, quia Dominus Iohan. 8. dicit, peccatores habere patrem diabolū, propterea quòd a Deo recedunt, & imitantur eum.

Deus autem filius originis.

Dub. 7. Ponit tres proprietates nominū, quibus Deus filius Dei est, scilicet originem, veritatem, & natiuitatem: quæritur ergo de distinctione illorum nominum. Dicendum, quòd tria dicit ad excludendū tres hæreses. Contra Fotinum dicit origine, non adoptione: quia Fotinus dicebat Christum esse filium Dei adoptiuum. Contra Sabellium dicit veritate, non nuncupatione, quia ipse dicebat, quòd idem ipse primo pater nuncupabatur, postea filius. Contra Arrium dicit natiuitate, non creatione, quia Arrius dicebat esse Dei filium creaturam. Respon.

Sed eum qui est in trinitate relatiue dici, licet non ei respondeat vicissim vocabulum.

Videtur hoc falsum, quia propriū est relatiuorum dici ad conuertentiam: ergo si non dicuntur ad conuertentiam: non dicuntur relatiue. Respon. Dicendum, quòd illud verum est, si nomen impositum est vtrique extremo: alioquin si deficit ex vna parte, non dicitur, vt si dicatur remus nauis. Similiter vult dicere Aug. sub istis nominibus pater, & filius non referuntur ad spiritum sanctum. Sed tamen vbi deficiunt nomina, decet fingere: sed in diuinis melius est tacere, quàm fingere, propter vitandum errorem. Dub. 8. Ari. in pd. c. de rela. Respon.

Quia hic potuit inueniri vsitatū vocabulū: illic non potuit.

Videtur hoc falsum, quia ita bene spirator dr̄ ad spiritū, sicut donator ad donum. Resp. Vnus modus dicēdi est, ꝙ Aug. non loquitur simpliciter de hoc nomine spūs, sed de hoc toto. s. s. Vel aliter, hoc dicit quia spirator tūc non erat nomen vsitatū, vt donator. Dub. 9. Respon.

Donator tamen non fuit Deus, nisi ex tempore.

11 Dub. 10. Obijcitur, quia ẜm hoc nec donū dr̄ nisi ex tp̄e, cū relatiua sint simul natura. Ad hoc dicendum, ꝙ potest dici ab actu donandi, vel ab habitu. Primo modo dr̄ solum ex tp̄e, & sic donum. Secundo dicitur ab æterno. Respon

AD intelligentiam eorum, quæ in ista distinctione dicuntur, quatuor quæruntur. Primo, vtrum in diuinis

in diuinis sit ponere proprietates personarum. Secundo, dato q sic, Quæritur quid sint illæ proprietates. Tertio, quęritur quis sit actus ipsarum. Quarto, & vltimo, quæritur de numero ipsarum.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Proprietates personales non solum secundum vocem sunt in diuinis, sed realiter a se inuicem, & a personis aliquo modo differentes.

Fundamenta.

VOD in diuinis sit ponere proprietates personarum, non solũ vocaliter, sed etiam realiter, ostẽditur sic. Hiero. dicit, & habetur in fine præcedentis dist. Non tantum nomina, sed etiã nominũ proprietates confitemur: ergo &c. Item. Aug. dicit in li. de fi. ad Petrum. Proprium est patris, q vnũ filium genuit: ergo a coniugatis, generatio est proprietas patris, sed cõstat, q generatio realiter est ĩ Deo, & constat q conuenit soli patri: ergo ꝓm rem est proprietas patris. Itẽ. Proprietatis est distinguere: ergo vbi est vera distinctio, ibi est vera proprietas, sed in diuinis est vera distinctio. vnde Dam. Differentiam hypostaseon. i. personarum in tribus proprietatibus, paternali, filiali, & processibili cognoscimus. Item. Hocipsum videtur rõne, quia sicut est alius modus quærendi de essentia, & persona, ita est alius modus quærendi de essentia, & proprietate. De essentia enim quæritur per quid, de proprietate p quomodo se habet: ergo sicut ponĩt essentia in diuinis, & persona ꝓm veritatem, ita debet poni proprietas. Item. Supra probatum est q differũt generatio, & processio realiter, alioquin non differrent personæ: ergo generatio, & spiratio differunt realiter: sed tam generatio, q̃ spiratio est in vna persona non multiplicata, vt est in persona patris: ergo cum persona sit realiter vna, & ꝓprietates realiter plures, ergo est ponere proprietates realiter in diuinis differentes, sed non dr̃ia essentiali, sed nec personali, cum sint in eadem persona, ergo notionali, q si non differunt generatio, & spiratio, sicut hæc est vera, pr̃ spirat. s. s. & hæc, pr̃ generat. s. s. & tũc sequeretur, q. s. s. esset filius. Itẽ. Pr̃, & filius sunt vnum principium. s. s. hoc supra probatum est, & est rõ in promptu, quia vnus oĩno est, qui spiratur, & hoc quod est vnũ dicit vnitatem. Non essentiæ, nec personæ: ergo oportet, q proprietatis: & si hoc, necesse est poni proprietates in diuinis realiter, non nominaliter, nec tm̃ in voce. Item. In patre est paternitas, & innascibilitas: aut ergo eadem proprietas, aut alia. Si eadem proprietas: ergo & relatio eadẽ: sed ꝓm paternitatem refertur ad filium, ergo & ꝓm innascibilitatem: sed hoc est falsum, igitur alia, & persona est vna: ergo necesse est ponere proprietates in diuinis personis, etiam realiter differentes. Contra. Hila. de tri. Pater, & filius, & s. s. solis differunt noĩbus: igitur si differunt solis nominibus, non sunt ibi reales proprietates, sed vocales. Item. Damas. dicit in 1. lib. Oportet scire, q aliud est differre re, aliud ratione: & dicit, q in creaturis est differentia re, & conuenientia ratione: sed in diuinis econtrario: cum ergo sit distinctio ꝓm proprietates, videtur igitur, q sint ibi solũ ꝓm modum loquendi, vel intelligendi, non a parte rei. Item. Hocipsum videtur ratione, quia in summo simplici non cadit differentia aliqua, sed diuina persona est summe simplex. Aut igĩ ibi non est proprietas, aut solo modo loquendi, ergo &c. Item. Ita simplex est persona, sicut essentia: sed proprietates essentiæ non differunt nisi solo modo loquendi, non ꝓm rem: ergo similiter proprietates personæ. Item. Diuina essentia propter summam simplicitatem seipsa referẽ ad creaturam, & ideo relatio essentialis solo modo loquendi differt ab essentia, vt cum dicitur Dominus: ominino enim in substantiam transit:

Margin notes: In exposi. symbo. ad Damasce. Cap. 1. — Lib. 1. de orto. c. 11. — Ad opp. Lib. 4.

sit: ergo pari ratione persona seipsa refertur ad personam. Item. Creatura propter essentialem cõparationẽ ad suum principium, seipsa refertur ad suum creatorẽ. Alioquin in creaturam, & creatorem caderet mediũ, quod non esset nec creatura, neque creator: ergo si multo essentialior est comparatio personæ ad personã, ergo seipsa refertur: & si hoc, igitur videtur, quòd ipsa proprietas, vel relatio non differat nisi solo modo loquendi a persona.

12 RESPON. Dicendum, quòd omnes catholici tractatores posuerunt proprietates personarum in diuinis. Cũ enim sint plures personæ, & distinctæ, necesse est, quòd sit ibi distinguens: hoc autem proprietatem appellamus, sed diuersificati sunt in modo positionis. Quoniam ergo viderunt aliqui summam simplicitatẽ in persona; sicut in essentia posuerũt, quòd sicut in essentia omnino est idẽ quo est, & quod est, ita in persona omnino idem, qui distinguitur, & quo, & ita suppositum, & proprietas omnino est idem, differens autem solo modo loquendi: sicut si dicatur, Rogo te benignum, vel benignitatẽ tuam. Sed ista positio non potest stare, quoniam sicut in opponendo ꝓbatum est, in eadem persona sunt ꝓprietates differentes, non solum modo loquendi, sed & realiter. Videmus enim, quòd vno modo vna persona comparatur ad vnam, vt pater ad filium, & videmus vnam personã, vno modo, siue vna habitudine comparari ad plures, vt spiritus sanctus ad patrem, & filium. Et iterum vnam personam pluribus modis comparari ad plures, vt filium ad patrem, & spiritum sanctum. Similiter videmꝰ plures personas eodem modo comparari ad vnam, vt pater, & filius ad spiritum sanctum: ergo vnitas habitudinis non potest accipi a parte essentiæ: certũ est, nec a parte personæ, quæ refertur, nec ex parte personæ ad quam refertur. Restat ergo, quòd sit alius modus dicendi a parte rei sumptus. Et ideo nunc communis opinio tenet in diuinis esse proprietates personarum realiter differentes a se inuicem, & per hoc etiam differentes a personis aliquo modo. Sicut enim quia in vna essentia nõ plurificatã, plures ponimus personas, modi dicendi essentialiter, & personaliter differunt, non solum differentia sumpta a parte nostra, sed etiam a parte rei. Sic & dicendum de modo dicendi personaliter, & notionaliter Et ideo distinguũt Magistri tres modos dicendi in diuinis, qui sunt a parte rei, scilicet essentialem, personalem, & notionalem. Et dicitur communiter, ꝙ tres sint modi prædicandi, scilicet in quid, in quis, & in quæ, siue in quo modo se habet. Et incidit in peccatum. s. figuram dictionis ex commixtione horum modorum, sicut in creaturis ex cõmutatione prædicamentorum. Sicut igitur in diuinis vera est essentia, & veræ sunt personæ, ita sunt personarum proprietates. Ad illud quod obijcitur in contrarium, primo de Hilar. Dicendum quod ipse non accipit nomina pro ipsis vocibus, sed pro intellectibus, siue significatis importatis per illa tria nomina. Important. n. proprietates. Nam solum ibi non excludit proprietatis veritatem, sed excludit diuersitatem formæ, vel substantiæ, vel naturæ. AD illud quod obijcit 13 de Damasceno, quòd differũt solum ratione. Dicendum, quòd differre ratione est tripliciter. Vno modo a parte nostræ apprehensionis, sicut differunt in Deo bonitas, & magnitudo. Alio modo differre ratione est ẽm differentiam attributionis, quia aliquis modus ponitur circa vnum, vel attribuitur vni, qui non attribuitur alteri, & sic differunt ratione essentia, persona, & notio. Tertio modo differre ratione, est differre secundum pluralitatem distinctionis, quę non inducit diuersitatem in essentia, vel in natura, tamen tantam inducit differentiam, quod vnum non dicitur de altero: & sic differt ratione persona a persona, & proprietas a proprietate. Et prima quidem differentia secundum rationem est minima: quia nihil ei respondet a parte rei,

ed vltime respondet. Non vult Damascenus igitur diuidere rem contra rationem, nisi secundum quòd res accipitur pro natura, nec etiam sic omnino diuidit, sed quasi a principali denominat. Nam in creaturis non solum est communitas rationis, imo etiam naturalis. Nam Petrus, & Paulus non tantum in ratione conueniunt, sed etiã in natura cõmuni.

14 AD illud quod obijcitur, quòd hæc tollit summam simplicitatem. Dicendum, quòd differentia rationis quædam fundatur super quid absolutum, siue substantiale, siue accidentale. Quædam autem super respectũ, siue modum se habendi. Et prima differentia omnino repugnat simplicitati, & non potest esse in Deo: secunda vero non repugnat, Nam videmus respectum aliquem de nouo esse circa aliqd, illo nullo modo mutato. Videmus etiam aliquid habere plures respectus, ipso sine compositione existente. Dicendum igitur, quòd proprietates personales sunt respectiuę non absolutæ: & ideo possunt differre ratione respectuum, q̃a persona suppositum, siue hypostasim dicit: sed proprietas dicit habitudinem ad alterũ. Ex hoc patet sequẽs:. Quia enim prodrietates essentiales sunt absolutæ, non possunt dicere realem differentiam, nisi essentialem habeant: ideo solo modo loquendi differunt. Non sic proprietates p̃sonales. Vnde proprietates essentiales omnino transeunt in essentiam,

15 sed personales non. AD illud quod obiicitur, quòd essentia seipsa refertur. Dicendum, quòd essentia diuina non potest referri nisi ad aliam essentiam: ad aliam autem non refertur, q̃m relatio dicit ordinẽ, & habitudinem. Sicut autẽ vult Philosophus, Deus non ordinatur ad res, sed res ad ipsum, & ideo ibi non est relatio nisi solo modo loquendi: sed cũ persona ad personam refertur, ibi vere est ordo originis: & ideo habitudo, & ideo vera relatio: & sic patet illud.

Arist. 12. meth. 52.

16 AD illud quod obiicitur, quòd creatura seipsa refertur. Dicendum, quòd referri seipso potest intelligi tripliciter. Aut quia inter rei respectum, & essentiam non cadit medium, quia ipsa essentia essentialiter dependet: & sic quidem reperitur in creaturis: sic enim refertur materia ad formam, & forma ad materiam. Vnde dicit Philosophus, quòd materia hocipsum quod est, ad alterum est: tamen nec materia est suus respectus, nec forma est suus respectus, quia non habet omnimodam simplicitatẽ. Alio modo est referre seipso; quia inter id quod refertur, & suum correlatiuum non cadit aliquod medium, quod non sit alterum illorum: & sic pater refertur seipso ad filium, & ecõuerso. Nam pater est sua paternitas, & hoc propter summã simplicitatẽ. Tertio modo referri seipso est, quia ipsum quod refertur non est nisi relatio, & respectus purus, & hoc est impossibile esse neque in Deo, neque in creatura. Quia sicut dicit Augustinus, Omne quod refertur est aliquid, excepto eo quod relatiue dicitur. Alioquin relationis esset relatio, & sic patet quòd omnis proprietas relatiua, siue sit in Deo, siue in creaturis, necessario differt ab aliquo modo ab eo cuius est proprietas, & magis in creatura quàm in creatore, & intelligantur omnia hęc sicut prius assignatum est, quoniam omne respectiuum fundatur super aliquod absolutum.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Proprietates personales sunt relationes, cum incommunicabiles sint, solique conueniant, realiter, & differant.

E proprietatibus quid sint. Et quòd sint relationes videtur, quia dicit Hilarius 12. de trinitate. Proprium est Deo nato esse filium, sed filiatio est relatio: igitur &c. Item. Damascenus. Dicamus diuinam verbi hy-

Fundamenta. Dam. c. 9.

Li. 1. c. 11

postans

postasis naturam modo, & habitudine a paternali hypostasi differentem, sed modus habitudinis est relatio, igitur, &c. Item. Richardus de sancto Victore, in libro de trinitate dicit, quòd personæ distinguuntur proprietate originis, sed origo in diuinis non est motus, sed habitudo: ergo & relatio. Item. Hocipsum videtur ratione, quia proprium est, quod conuenit soli, sed nihil absolutum est incommunicabile in diuinis, & conueniens soli: igitur omnis proprietas personalis est relatio.

Ad opp. Contra. Sicut paternitas est relatio, sic magnitudo quantitas, & bonitas: qualitas, sed magnitudo Dei non est quantitas, nec bonitas qualitas: igitur nec paternitas est relatio, sed paternitas est proprietas: igitur &c. Si dicas quòd non est simile, quia alia transeunt in substãtiam, relatio non, contrarium ostenditur primo sic. Sicut quantitas est vnum genus distinctum a substantia, ita & relatio, sed quia in Deo nõ cadit diuersitas, ideo necessario genus quantitatis transit in substantiam, cum ibi non sit accidens, nec diuersitas generum: igitur pari ratione relatio. Item. Sicut Deus est sua magnitudo, ita Deus est sua paternitas, sed quia Deus est sua magnitudo, ideo quantitas non differt a substantia, sed in eam transit: ergo & paternitas similiter. Item. Videtur, quòd relatio magis transit, quia inter omnia genera accidentium, relatio importat maiorem dependentiam, quia ad obiectum, & subiectum: sed Deus omnino est independens, igitur & relatio minime manet in Deo. Item. Inter omnia genera entium, relatio minus habet de entitate, sicut patet, quia aduenit, & recedit sine mutatione illius ad quod refertur: sed in summo ente non debet poni nisi quod multum habet de entitate, igitur &c. Respon. Dicendum, quòd proprietates personales necesse est esse relationes, & hoc duplici ratione, tum quia sunt incommunicabiles, & soli conueniunt, tum etiam quia realiter differunt, vt ostensum est prius. Sola autem relatio manet in diuinis. AD cuius intelligentiam notandum, quod relatio in aliquibus conuenit cum alijs prædicamentis, in aliquibus differt. Conuenit enim in hoc, quòd est prædicamentum, & genus entis, & in hoc quod est accidens: & disconuenit in hoc, quòd præter alia genera habet respectum non solum ad subiectum, sed etiam ad obiectum, secundum habitudinem, & dependentiam. Quantum ad primas conditiones impossibile est relationem manere in diuinis, sicut alia genera, & hoc propter summam simplicitatem. In Deo.n. relatio non est prædicamentum, nec accidens, sed substantia est. Quantum vero ad conditiones quas habet respectu obiecti, necesse est quodammodo manere, & hoc propter veram distinctionem, quæ est in diuinis, & veram originem, & habitudinem. Et necesse est quodammodo non manere, scilicet quantum ad dependentiam, & hoc propter omnimodam absolutionem, quæ est in diuinis. Alia igitur genera simpliciter transeunt, sed relatio quodammodo manet, & quodammodo trãsit. Quia alia genera respectum solum ad subiectum dicunt: & secundum illum transeunt. Sed relatio vltra dicit respectum ad obiectum. Et secundum illum respectum dicit pluralitatem, quæ vere est in diuinis, & illa relatio manet. Patet etiam quomodo transit, videlicet quãtum ad omne quod dicit compositionem. Vnde non est genus, neque in genere, nec est accidens, nec aliud, & sic patent prima tria obiecta circa hoc, quia vnum sumitur a natura generis, aliud a natura accidentis, tertium a prędicatione identitatis. Patet etiam quomodo manet, scilicet quantum ad illud quod dicit distinctionem, non quantum ad illud quod dicit dependentiam, & inclinationem, quia sicut priuat absolutionis omnem perfectionem, & per hoc patet quartum argumentum, quod obiicit de dependentia relationis.

Auer. 12. meth. 19.

17

Cõcordat S. Tho. 1. par. q. 41. ar. 1.

18

19 AD illud quod obiicitur, quòd minus habet de ente. Dicendum, quòd

quòd hoc est verum cum differt essentialiter a substantia: in Deo non sic est. Posset tñ præter rónem prædictam hæc ratio reddi, ꝙ non transit: quia enim minimum habet de ente, ideo minimam vel nullam facit compositionem, & tamen manet secundum suam proprietatem. Alia vero quæ habent aliquid de ente absolute, faciunt compositionem: & hinc est quòd relatio melius valet in summo simplici, quàm aliquod aliorum.

QVAESTIO III.

CONCLVSIO.

Proprietates personales sunt rationes non tantum innotescendi distinctionem, verum etiam distinguendi.

Fundamenta.

E proprietatibus quantum ad actum. Et quæritur vtrum actus huiusmodi propietatum sit hypostases distinguere, aut distinctas ostendere. Et quòd sit distinguere, videtur per Boetium in libro de trinitate. Substantia continet vnitatem, relatio multiplicat trinitatem: sed si multiplicat, igitur distinguit. Item. Richardus de sancto Victore de trinitate dicit, quòd persona distinguitur proprietate originis: sed proprietas dicit originem, & relationem, igitur, &c. Item. Hocipsum videtur ratione, quia cum personæ, distinguantur, aut distinguuntur per aliquod absolutum, aut respectiuum. Per absolutum non, quia sicut vult Augustinus, quod ad se dicitur, de singulis dicitur: igitur necesse est, quòd differant per aliquod respectiuum. Item, Proprietas patris, aut accidit ipsi hypostasi, aut est consubstantialis ei: quia si accidit, igitur sunt ibi accidentia, igitur est ibi aliqua compositio. Si autem cósubstantialis, & connaturalis: igitur cum non consequatur esse hypostasis, non tantum est ratio innotescendi, sed etiam distinguendi. Item. In summo simplici idem est omnino ratio essendi, & cognoscendi, sed persona patris est summe simplex: igitur eodem modo distinguitur, quo distingui cognoscitur: hoc autem est per proprietatem: igitur, &c. Contra. Omne respectiuum reducitur ad absolutum, sed quod reducitur ad aliquid secundum rationem intelligendi, sequitur illud: igitur cum proprietates sint respectiuæ, hypostases absolutæ, proprietates reducuntur ad hypostases: igitur hypostases sunt priores. Sed quod prius est, non distinguitur ab eo quod est posterius, quia ab eodem est esse, & esse distinctum: ergo &c. Item. Omne quod distinguit aliquid, dat ei tale esse, quale ipsum est, vel habet, sed proprietates habent de se solum esse respectiuum: igitur si hypostases per proprietates distinguuntur, habent solum esse respectiuum: sed hoc est falsum, quia cum sint supposita essentiæ: habent esse substantiæ absolutum. Item, in diuinis personis est plurificatio per originem: igitur & distinctio. Sed origo dicit emanationem, vel exitum: relatio autem per se non emanat nisi prius alio emanante, quia in ad aliquid non est motus: igitur prius oritur hypostasis ab hypostasi secundum rationem intelligendi, quàm sit intelligere relationem esse: & si hoc, relatio consequitur esse distinctum in hypostasibus: ergo &c. Item, Omne quod relatiue dicitur. est aliquid excepto eo quod relatiue dicitur, sicut ratio dictat, & Augustinus in quinto libro de trinitate. Sed pater, & filius dicuntur relatiue: igitur vterque eorum est aliquid, excepto eo quod relatiue dicitur, igitur abstracta relatione contingit aliquid intelligere, quæro igiť, quid sit illud, aut essentia. aut hypostasis. Si essentia, igitur relatio est in essentia, igitur multiplicat eam. Si hypostasis, aut igitur vna, aut due.

Non

Li.1.c.10

Sexto de tri.c.2. & 5. đ tri.c.8

Ad opp.

Non vna,quia impossibile est intelligere,quod pater,& filius,sint vna hypostasis,igitur duæ & si hoc,patet &c. Item,si abstractis omnibus proprietatibus duorum indiuiduorum,scilicet Petri & Pauli,hypostasibus remanentibus adhuc contingit intelligere remanere distinctionem, igitur pari ratione in hypostasib⁹ diuinis, quod si verum est,tunc igitur non sunt solum ratio distinguendi quo ad nos.

20 RESP. Dicendum, quod circa hoc duplex opinio fuit. Quidam enim dixerunt,quod abstractis proprietatibus impossibile est intelligere hypostases distinctas,quia huiusmodi proprietates in diuinis non solum dant personis innotescere,immo dant etiã esse,vnde ipsis abstractis abstrahitur esse,& esse distinctum. Aliorum opinio fuit,quod proprietatibus abstractis,adhuc est intelligere distinctionem in hypostasibus, quoniam proprietas secundum ipsos non est ratio distinguendi secundum rem. Vnde dicunt,quod abstracta paternitate,& filiatione,adhuc contingit intelligere qui ab alio, & a quo ali⁹. Et si quæras quomodo distinguuntur. Dicũt quod seipsis sicut principia & generalissima seipsis distinguuntur, & differunt. Vnde hæc est immediata,substantia non est quantitas. Et si respiciamus interius,vtraque opinio continet aliquid probabilitatis, & hoc patet sic. In diuinis enim hypostasibus intelligimus originem,siue emanationem, intelligimus etiam habitudinem. Secundum rationem intelligendi,origo præcedit ipsum qui oritur,& secundum rationem intelligendi,relatio consequitur ipsum qui refertur,potest igitur proprietas relatiua importare solum habitudinem, & hoc modo consequitur rationem distinctionis, & est ratio innotescendi distinctionem,non distinguendi, sicut secunda opinio dicit,& probant rationes inductæ ad secundam partem de ipsa relatione. Potest enim intelligi tunc distinctio,quia intelligitur qui ab alio, & quo alius, potest etiã vtrunque proprietas importare s. habitudinem,& originem,& tunc non tantũ est ratio innotescẽdi, sed etiam distinguẽdi: circunscripta enim origine,siue emanatione, impossibile est in diuinis intelligere pluralitatẽ;immo sicut essentia est vna,sic & intelligitur hypostasis vna. Et sic procedit prima opinio,& rationes ad primam partem.

Aduersatur ijs Scotus distin. 28.q.3.ibi aliter distĩguitur.

Sed notandum, quod cum idem sit in diuinis oriri,& esse, & ad alterum se habere, tamen secundum rationem intelligendi sunt ordinata, 21
vt primum sit oriri,deinde esse intelligatur in his quæ habẽt esse ab alio, & deinde se ad alterum habere, quia vero idem sunt ĩ Deo,ideo eodem nomine designantur. Vnde generatio dicit originem,& habitudinem,tamen proprie loquendo generatio dicit originem,& paternitas habitudinẽ,quoniam igitur proprietas diuina secundum communem vsum loquendi importat habitudinẽ,& originem, ideo tenendum,quod propritates nõ solũ sunt ratio innotescendi distinctionẽ, sed etiam distinguendi.

Sunt Arg. Scot. dist. præsent.q. vnica ibi, cõtra istã conclusionem.

ET ad illud,quod obiicitur,quod respectiuum reducitur ad absolutum 22
Dicẽdum,quod reduci ad aliquid est dupliciter. Aut sicut ad principium, aut sicut ad terminum. Proprietas originis his duobus modis reducitur ad absolutum. Ad hypostasim patris reducitur innascibilitas sicut ad principium,ad hypostasim autem geniti, & spirati,sicut ad terminum,quoniã igitur quod reducitur ad aliquid sicut ad principium ipsum cõsequitur, ideo abstracta origine solum intelligitur Deus innascibilis, non ens ab alio,& ita in vnitate hypostasis,quia vero, quod reducitur ad aliud sicut ad terminum,intelligitur præcedere, hinc est,quod abstracta origine iam non est intelligere hypostasim procedentem. Vel illud intelligendum vbi respectiuum dicit dependentiam, ratione cuius deficit a summa simplicitate,quod non est in Deo.

Cõcordat S. Thom. 1. part. q 36.ar.2 & q.de pote. q.8.art.3.

AD illud quod obiicitur,quod esse respectiuũ solum dat esse respectiuum. Dicendũ, quod hoc verum est de respectiuo, quod dicit solum habitudinem,sed non est verũ de respectiuo, quod dicit originem. AD illud,quod obiicitur, quod 24

relatio non oritur per se. Dicendum, quod relatio est proprietas secundũ quod ipsa est, origo vero prout est id ꝙ oritur, & quia origo proprie non oritur, sed est illud quo oriẽs oritur: ita quod non consequitur tempore, vel natura, sed secundum rationẽ in-
25 telligendi, vel est simul necessario, vel præcedit, ideo patet illud. AD illud, quod obiicit, quod omne quod relatiue dicitur est aliquid, excepto eo, ꝙ relatiue dicitur. Dicendum, quod illud non habet veritatem in summo simplici, quod sic differat esse. & referri, quod vnum possit ab altero separari siue abstrahi secundum rem, qa ibi vnum sunt, sed solum secundum intellectum nostrum, nec adhuc intellectus noster sic abstrahit, vt intelligat hypostases distinctas abstractis proprietatibus, & relationibus. Si eñ ab hypostasi patris abstraheretur paternitas, vel econuerso, iam non haberet aliquid speciale, quod sit principium intelligendi ipsam, & ita consideratur sub ratione generali, & in-
26 completa. Vnde & bene videntur mihi dicere qui dicunt, quod remanet intellectus huius nominis res, secundum quod est generale vocabulum, & sic patet, quod abstractis proprietatibus non remanet distinctio nec re, nec intellectu, & ideo vtroque modo sunt ratio distinguendi. AD illud, quod vltimo obiicitur, quod Petrus & Paulus distingui intelliguntur abstractis proprietatibus. Dicendum, quod non est simile. Nã distinctio est ibi a parte propriç materię, & a parte propriæ formæ, quæ innotescit per proprietates accidentales, sed in diuinis solum est distinctio per originem. Ideo patet illud.

Ex his patet falso Sco. impo nere S. B. quod personæ constituant p absoluta dist. 26. q. vnic. ibi. Tertia opinio.

QVAESTIO IIII.

CONCLVSIO.

Proprietates in diuinis non sunt infinitę, sed secundum numerum notionum numerari debent, quæ notiones quinario numero complectuntur.

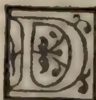

DE Proprietatibus quantum ad numerum. Et videtur, quod sint infinitę, quia proprietates sunt respectus per quos Deus innotescit, sed illi sunt infiniti, sicut patet ex respectibus idealibus, ergo &c. Item, pater, & filius adinuicem assimilantur secundum omnes conditiones essentiales, igitur secundum omnes comparantur, & secundum omnes innotescunt nobis, sed illæ sunt in numero infinito, ergo &c. Item. Quanto aliquid est simplicius, tanto plures habet respectus, vt punctus quam linea, & linea quam superficies, sed diuinum esse est simplicissimum, igitur in eo sunt infiniti respectus, sed omnes sunt ratio innotescendi, igitur notiones sunt infinitę. Sedquod tres sint tantum, videtur per Dama. qui dicit, quod in diuinis omnia sunt vnum præter generationem in generationẽ, & processionẽ sed istæ non sunt nisi tres proprietates, igitur &c. Item. Videtur ratione, quia proprietas conuertitur cum eo cuius est proprietas, sed proprietas est personæ, sed personæ sunt tres, igitur &c. Item. Fiat talis ratio. omnis persona est aliqua trium proprietatũ, hæc est vera. Omnis notio est persona, sed omnis proprietas, siue notio est aliqua trium, igitur &c. Quod autem sint plures tribus sic ostenditur. Notiones, siue proprietates sunt relationes. In omni autem habitudine sunt duæ relationes secũdum duo extrema, sed in diuinis sunt duæ origines, igitur saltẽ quatuor relationes. Item. Proprietas est quæ cõuenit vni soli, sed innascibilitas conuenit soli patri

Ad opp.

Fundamenta. Damasce. Li. 1. ca. 8 vel 11.

patri, igitur est proprietas, & nō est aliqua illarum quatuor relationū, igitur sunt quinque. Quæritur ergo sufficentia, & numerus notionum in diuinis, & penes quid accipiantur, & vtrum sit idem numerus proprietatum, & relationum.

27 RESP. Notandū, quod vis consueuit fieri inter ista tria nomina, ꝓprietas, relatio, & notio. Nam ꝓprietas dicitur inquantum cōuenit soli: relatio inquantum dicit habitudinē ad alterum: notio inquantum principium cognoscendi. Et quia omnis ꝓprietas est ratio cognoscendi, similiter & omnis relatio, ideo nomen notionis est in plus, quā ista duo. Quia quædam proprietas est relatio, vt paternitas. Quædam non, vt innascibilitas quæ non dicit respectum, sed priuat. Similiter quædam relatio est ꝓprietas, vt filiatio. Quædam non, vt actiua spiratio, ideo quia pluribus, non vni soli conuenit. Et hinc est, ꝙ nomē proprietatis, siue relationis habent se vt excedentia & excessa. Nomen vero notionis est in plus. Vnde plures sunt notiones, quam proprietates, plures etiam quam relationes. Sed proprietates, & relationes mutuo se excedūt, & æqualiter, ideo sunt numero æquales; non tamen oportet facere vim. Nam omnis relatio distinguit aliquo modo ab alio, & ita est aliquo modo proprietas. Similiter omne quod distinguit, aliquo modo importat relationē, igitur oīs relatio proprietas, & omnis proprietas relatio. Sed omnis notio est proprietas, vel relatio, igitur omnis notio est proprietas, & similiter relatio. Et ita extenso nomine sunt æqualia, ideo idē est numerus, & eadem ratio assignandi numerum in omnibus istis nominibus.

Sentit idē S. Thom. 1. par. q. 41. art. 1

28 Intelligendum igitur, quod circa numerum proprietatū tres fuerūt opiniones. Quidam dixerunt, ꝙ infinitæ, quidam, quod tres, quidam, quod quinque. Ratio autem diuersæ opinionis fuit, quia diuersimode notiones considerauerunt. Qui considerauerunt illas in comparatione ad eos quibus innotescunt, dixerunt eas infinitas esse, quia per infinitas comparationes, & similitudines, & respectus Deus nobis innotescit. Qui vero considerauerunt in comparatione ad hypostases quæ distinguuntur, vel innotescunt, dixerunt tantū tres, quia tantum tres sunt personæ, ideo tantum tria sunt propria per quæ sufficienter innotescunt. Qui vero considerauerunt quantū ad rationes quibus innotescunt, dixerunt esse quinque. Eadem enim est ratio innotescēdi, & distinguendi. Sed ratio distinguendi accipitur a parte originis, aut igitur positiue, aut priuatiue. Si priuatiue, aut priuat originem per modum producentis, & hoc non dicit nobilitatem, scilicet non producere, ideo non est notio. Aut priuat originem ꝑ modum producti, & hoc vel specialiter, vel generaliter. Si specialiter, non dicit nobilitatem. Si generaliter, sic dicit nobilitatem, & ideo notio est vna sola, scilicet innascibilitas. Si autem accipiatur a parte originis positiue, cū duplex sit origo, & cuilibet rūdeat de necessitate duplex habitudo, de necessitate erunt quatuor, generatio actiua, & passiua, & spiratio actiua, & passiua, & i vniuerso quinque. Prima opinio sumpsit rationem magis e longinquo, & ideo magis a veritate recessit. Secunda magis de propinquo, ideo magis veritati appropinquauit. Tertia sicut debuit, ideo veritatem dixit, posuit, & inuenit. Et hæc est positio, quam tenet cōmunis opinio Magistrorum notiōes esse quinque, & ratio hui⁹ pri⁹ visa est.

AD illud igitur, quod objicitur de respectibus, & comparationibus infinitis. Dicēdum, quod nec proprietates, nec relationes sunt notiones, nisi quæ important respectū distinguentem personam a persona, & hoc est respectus originis, qui tantum quinque modis spectantibus ad dignitatem potest cōparari, ideo patet illud. 29

AD illud, quod obiicitur, quod tantum tres per verbum Dam. Dicendum, quod sub generatione cōprehendit duas relationes, similiter sub processione. 30

AD illud, ꝙ obiicitur, quod proprietas debet conuerti cum persona. Dicendum, quod verum 31

rum est de illa quæ est proprietas personalis faciens personam esse personam, tamen non sequitur, si conuertitur, quod tot sint, & non plures, quoniam vnum & idē potest habere plura conuertibilia.
32. AD illud, quod obiicitur de syllogismo illo, dicendum, quod in processu illo est fallacia accidentis sicut hic. pater est innascibilitas, & pater est paternitas, igitur paternitas est innascibilitas, quia quod attribuitur subiecto siue hypostasi, attribuit habitudini. Posset tamen poni figura dictionis ex modi prædicandi mutatione, quia in diuinis essentia prædicatur vt quod, persona vt quis, notio vt quæ, & proceditur a persona ad notionem.

AN EASDEM PROPRIETATES ASSIgnent Augustinus & Hilarius: & an istæ sint quæ dicuntur paternitas, filiatio, & processio.

DISTINCTIO XXVII.

De præcedente.

HIC quæri potest, vtrum proprietates, quas Hilarius supra assignauit, scilicet, quod pater semper est pater, & filius semper est filius, sint illæ eædē proprietates, quas Aug. superius distinxit, dicens: proprium esse patris, quòd genuit filium, & proprium filij quòd genitus est a patre, & spiritus sancti quòd ab vtroque procedit. Ac deinde vtrum & istæ sint illæ quæ dicuntur paternitas, filiatio, processio. Videtur quod non sint eædem proprietates, quas ponit Hilarius: & illæ, quas posuit Aug. Si enim eædem sunt, idem est ergo patri esse patrē, & genuisse filium: quod vtique quidam concedunt. Si autem hoc est, cui ergo conuenit vt sit pater, ei cōuenit genuisse filiū. Natura ergo diuina si pater est, genuit filium, si verò non genuit, pater non est. Sed quis audeat dicere, aut quòd ipsa genuit filium, aut quod ipsa pater non sit. Si autē ipsa pater est, nec filium genuit, non est ergo idem dicere aliquid esse patrem, & gignere filium. Et ita non videbitur vna eademque esse proprietas.

De proprietatibus personarum quod diuersis nominibus exprimuntur per vocabula magis vsitata Dist. 26.

Responsio, vbi ostendit easdem esse proprietates.

AD quod sine præiudicio aliorum dicimus, quod easdē proprietates notauit vterque, licet diuersis verbis. Quod enim Hilarius ait, ita intelligi debes. Proprium patris est quòd semper pater est, idest, proprietas patris est, qua semper pater est, semper vero pater est, quia semper genuit filium. Ita & propriū filij est, quod semper filius est, idest, proprietas filij est, qua semper filius est. Filius vero semper est, quia semper genitus est. ergo proprietas qua pater pater est, est quia semper genuit: & hæc eadem dicitur paternitas, vel generatio. Et proprietas, qua filius semper est filius, est quia semper genitus est a patre, & hæc eadem dicitur filiatio, vel genitura, vel natiuitas, vel origo, vel nascibilitas. Sic & proprietas qua spiritus sanctus est spiritus sanctus vel donum, est quia procedit ab vtroque: & hæc eadem dicitur processio. In præmissis ergo locutionibus eædem significatæ sunt proprietates.

Quomodo sint intelligenda prædicta verba Hila.

Quomo-

Quomodo non est omnino idem dicere, esse patrem & genuisse, vel habere filium, ita & de alijs.

NEC tamē videtur nobis omnino esse idem dicere aliquid esse patrem, & genuisse filium, vel aliquid esse filium, & habere patrem: vel esse spiritum sanctū, & procedere ab vtroq;: alioquin pater non esset nomen hypostasis, id est, personæ, sed proprietatis tātum: similiter filius, & spiritus sanctus, & ita non per tria nomina significarentur tres personæ. ideoque dicimus, quia patris nomen non tantum relationem notat, sed etiam hypostasim, i. subsistentiam significat, ita & filius, & spiritus sanctus. Relationū vero vocabula, scilicet paternitas, filiatio, processio, vel gignere, gigni, vel procedere ipsas tm̄ relationes, non hypostases significant, siue habere filium, & habere patrē, vt verbi gratia, cum dicimus Deus est pater, nomine patris & relationem notamus, & diuinā hypostasim significamus: vt sit intelligentia talis, Deus vel diuina essentia est pater, idest, ille qui genuit, idest, hypostasis quæ habet filium. Similiter, Deus est filius, i. hypostasis genita vel habens patrem. Ita etiam Deus est spiritus sanctus, i. hypostasis procedens ab vtroque, siue ille qui procedit. Cum vero nomina relationū ponimus in prædicatis, notiones ipsas tantum significamus, non hypostases: vt cum dicimus, Deus genuit, idest, habet filium, & Deus genitus est, idest, habet patrem. Et tunc oportet intelligi in subiectis hypostases tantum non essentiam, quæ illis proprietatibus determinantur.

Hæc noīa pater & filius & spiritus sanctus non tm̄ relationes, sed ēt hypostases significāt. Relationū vero vocabula sunt, paternitas filiatio, processio.

Quid intelligat cū dr̄. s. deus est pater, & Deus est est spirit⁹ sanctus.

Quid intelligatur cum dicit̄ Deus genuit & Deus genitus est. Lib. 3 de orthodoxa fide ca. 6. ca. 7. eiusdem.

Quod proprietates determinant hypostases, non substantiā, idest, naturā.

ILLAE enim proprietates singulæ singulis proprie cōueniūt personis, & per eas personæ determinātur, & a se inuicem differūt, sed a se non secedunt. Vnde Ioannes Dam. Non differunt ab inuicem hypostases secundū substantiā, sed secundū characteristica idiomata, idest, determinatiuas proprietates. Characteristica vero, i. determinatiua sunt hypostaseon, & non naturæ: etenim hypostases determinant. Item esse quidem intemporaliter & æternaliter dicimus diuinam verbi hypostasim, simplicem, omnia habentem, quæ habet pater, vt eius homousion, idest, consubstantialē, natiuitatis modo & habitudine à paternali hypostasi differentē, nunquam verò a paternali hypostasi secedentē. Idem apertius exprimens personales proprietates, in eodem ait, Differentiam hypostaseon. i. personarum in tribus proprietatibus, idest, paternali & filiali & processibili recognoscimus. Insecessibiles autem ipsas hypostases & indistabiles inuicem & vnitas quidem inconfusibiliter: tres enim sunt, etsi vnitæ: diuisas autem indistanter. Etenim singula perfecta est hypostasis, & propriam proprietatem, scilicet, existentiæ modum proprium possidet: sed vnitæ sunt substātia, & nō distant

Vbi loco esse in vero exēplari legitur cōcedere. Li. 3. ca. 5.

Distin.26. distant neque secedunt a paternali hypostasi. Ecce hic habes distinctas tres illas proprietates, quæ supra diuersis significatę sunt modis.

Quod sunt alia nomina personarum easdem proprietates notantia, scilicet genitus, genitor, verbum, imago.

HIC non est prętermittendum, quod sicut pater & filius & spiritus sanctus nomina personarum sunt, & proprietates personales designant, ita etiam sunt & alia nomina personarum, idest, quæ ipsas personas significant, & earum proprietates denotant, & easdem quas & nomina prędicta. vnde & relatiue dicuntur, s. genitor, genitus, verbum, imago. Vnde Aug. in 5. lib. de Trin. ait, Videndum est, inquit, hoc significari cum dicitur genitus, quod significatur cum dicitur filius. Ideo enim filius, quia genitus, & quia filius vtique genitus. Sicut autem filius ad patrem, sic genitus ad genitorem refertur, & sicut pater ad filium, ita genitor ad genitum. Idē in 6. lib. de Tri. Verbum quidem solus filius accipitur, nō simul pater & filius, tanquam ambo sint vnum verbum. Sic enim verbum dicitur, quomodo imago, non autē pater & filius simul ambo imago: sed filius solus est imago patris, quemadmodū filius. Idem in 7. lib. de Trini. Verbum, secundum quod sapientia est & essentia, hoc est quod pater, secundum quod verbū, non hoc est quod pater, quia verbum non est pater, & verbum relatiue dicitur, sicut filius. Item in eodem, Sicut filius ad patrem refertur, ita & verbum ad eum cuius est verbum refertur, cum dicitur verbum. Et propterea non eo verbū, quo sapientia dicitur: quia verbum non ad se dicitur, sed tantum relatiue dicitur ad eū cuius est verbum, sicut filius ad patrem. Eo quippe est filius, quo verbū, & eo est verbum quo filius, sapientia vero, quo essentia: & ideo quia pater & filius sunt vna essentia, & vna sapientia. Item in eodem, Non est pater ipse verbum, sicut nec filius, nec imago. Quid autem absurdius quā imaginem ad se dici? Idem in 5. Dicitur relatiue filius, relatiue dicitur verbum, & imago, & in omnibus his vocabulis ad patrem refertur, nihil autem horum pater dicitur.

Cap.7. | cap.2. | Cap.3 | Libr.7. de Tria. c. 2. | 7. Cap. 1 | Cap. 13.

Breuiter summam colligit intelligentiæ prædictorum.

APERTE ostensum est, ꝙ sicut filius vel genitus relatiue dicitur ad patrem, ita verbum & imago: & quod eo dicitur verbum siue imago, quo filius, idest, eadem proprietate, siue notione dicitur verbum & imago qua filius, sed non eo quo verbū, dicitur sapientia vel essentia, quia non notione qua dicitur verbum, dicitur sapientia. Nam sapientia dicitur ſm essentiam, non ſm relationē.

Generalis regula eorum quæ ad se, & eorum quæ relatiue dicuntur: Quicquid enim ad se, simul ambo dicuntur, sed non ita in prædictis relatiuis.

ET est hic aduertenda quædam generalis regula eorū quæ ad se, &

ſe, & eorum quæ relatiue dicuntur de patre & filio. Quicquid.n. Cap.2.
ad ſe dicuntur, vt ait Aug. in 6. lib. de Trin. non dicitur alter ſine altero, ideſt, quicquid dicuntur quod ſubſtantiam eorũ oſtendat, ambo ſimul dicuntur. Ergo nec pater eſt Deus ſine filio, nec filius ſine patre, ſed ambo ſimul Deus, ſed non ambo ſimul pater, non ambo ſimul filius, vel verbum, vel imago.

An ſecundum ſubſtantiam dicatur Deus de Deo, & huiuſmodi.

HIC quæritur, cum dicitur Deus de Deo, lumen de lumine, & huiuſmodi, vtrum dicantur ſecundum ſubſtantiam, nam ſecundum relationem conſtat iſta non dici. Si vero ſecundum ſubſtantiam dicũtur ſimul ambo, ſcilicet pater & filius, poſſunt dici Deus de Deo, lumen de lumine, ſecundum prędictam regulam. Ad qđ dicimus, quia licet Deus ſecundũ ſubſtantiã dicatur & lumen, & ſapientia, & huiuſmodi, & nunquam relatiue accipiantur: aliquando tamen pro relatiuis, ideſt, pro perſonis, ſed non relatiue accipiuntur, vt cum dicitur, Deus genuit Deum, alterũ pro patre alterum pro filio ponimus: ſimiliter cum dicitur, Deus de Deo, lumen de lumine. In alijs quoque locutionibus ſæpe reperiuntur nomina eſſentiæ ad ſignificationem perſonarum deducta, vt cum dicitur, Deus natus, Deus mortuus, Deus paſſus, vbi filius tantum ſignificatur. Ita & de ſolo filio intelligitur cum dicitur, Deus de Deo, & huiuſmodi. Vnde Aug. quærens quomodo huiuſmodi dicantur, in 6. lib. de Tri. ait, Quomodo Deus de Deo, lumen de lumine dicitur? non enim ſimul ambo Deus de Deo, ſed ſolus filius de Deo, ſ. patre, nec ambo ſimul lumen de lumine, ſed ſolus filius de lumine patre.

Reſpõſio, vbi nomina ſubſtãtiæ dicuntur aliquãdo poni ꝓ perſonis.

Li. 6. ca. 1

Quod tantum ſecundum nomen ſubſtantiæ dicitur illud de illo, non ſecundum nomina perſonarum.

ET eſt ſciendum ꝙ ſecundum nomina ſubſtantiæ tantum dicitur illud de illo, licet ibi illa nomina ſubſtantiam non ſignificent. Secundum vero eadem nomina perſonarum nunquam dicitur illud de illo, ſicut verbũ de verbo, vel filius de filio: quia huiuſmodi nomina diuerſis perſonis conuenire non poſſent. Quod Augu. licet obſcure, in eodem lib. ita dicit, Hoc ſolum de eis dici non poteſt illud de illo, quod ſimul ambo non ſunt, ideſt, illo ſolo nomine nõ poſſumus vti ad oſtendendum vnum de vnó, quod ſimul ambobus non conuenit: ſicut verbum de verbo dici nõ poteſt, quia nõ ſimul ambo verbum, nec imago de imagine, nec filius de filio, qa non ſimul ambo filius vel imago. Et ſicut nomina ſubſtantiæ aliquando intelligentiam perſonarum diſtinctę faciunt, ita etiã interdum totius trinitatis ſimul. Vnde Aug. in eodem libró ait, In patris nomine, ipſe pater per ſe pronunciatur, in Dei vero nomine, & ipſe pater, & filius, & ſpiritus ſanctus, vt cũ dicitur, Nemo bonus niſi ſolus Deus, quia trinitas eſt vnus ſolus Deus.

Libr. 6. de Trin. ca. 2
Quod nomina ſubſtãtiæ aliquando trinitatis intelligentiam ſignificant.
Li. 5. ca. 8
Luc. 18.

De

De proprietatibus personarum secundum quod diuersis nominibus exprimuntur per vocabula magis vsitata.

DISTINCTIO XXVII.

Hic quæri potest. Vtrum proprietates.

Exposi. Diuisio.

VPRA assignauit Magister proprietates personales, hic agit de ipsis proprietatibus secundum quod per diuersa vocabula exprimuntur. Et quoniã contingit eas exprimi per vocabula magis vsitata, & minus vsitata, ideo hęc pars habet duas partes. In prima agit de expressione proprietatum per vocabula magis vsitata. In secunda per vocabula minus vsitata, intra dist. eadem. Hic non est prætermittendum. Prima pars habet quatuor. Cum enim Hila. & Aug. proprietates alijs, & alijs vocabulis assignent, vterque tamẽ consuetis, quia vnus scilicet Aug. per generare, & generari, alter scilicet Hila. per esse patrem, & esse filium. Et ideo Magister primo quærit, vtrum sint eędem proprietates ab vtroque assignatæ. Secundo, soluit, ostendẽs quod sint eędem, ibi. AD quod sine præiudicio aliorum. Tertio, ne credat aliquis, quod omnino sint ęędem ostendit, quod re eędem sunt, sed differunt quantum ad modum significandi, idest in concretione, & in abstractione, ibi. Nec tamen videtur nobis omnino idem. Quarto vero, qa dixerat proprietates significari in cõcretione, quæri posset respectu cuius, & ostendit, quod respectu hypostasum, ibi. Illę enim proprietates singulæ singulis,

Proprium patris est, quod semper est pater.

Dub. 1 Videtur dicere falsum. Omnis enĩ
1 proprietas differt ab eo cuius est proprietas, vel re, vel ratione, sed pater, & pater conueniunt re, & ratione, & nomine, ergo vnum non est proprie-
Respons. tas alterius. Respon. Dicendum, qđ in patre intelligimus & illum qui est pater, & quo est pater, quando ergo pater prædicatur de se, ratione vnius subiicitur, & ratione alterius prędicatur. Similiter quando assignatur esse patrem proprium patris, quia assignatur vt in ratione attributi, ideo ratione ipsius proprietatis attribuitur ipsi hypostasi. Vnde dicit, quod esse patrem est proprium patris, non quod pater sit pater.

Vel natiuitas, vel origo.

Videtur dicere contra illud, quod Dub. 2
dictum est supra dist. iij. cap. de ve- 2
stigio. Et tractum est ab Augustino de vera religione, scilicet, quod origo appropriatur patri. Respon. Dicen- Respon.
dum, quod origo semper dicitur relatio, potest ergo accipi origo, vel respectu creaturę, vel respectu personę. Si respectu creaturæ, sic & respectu totius trinitatis, & appropriatur patri. Si autem respectu personæ, sic potest accipi actiue, vel passiue. Si actiue, sic est patris, & filij, sed appropriatur patri. Si passiue, sic filij, & s.s. & appropriatur filio, non secũdum quod simpliciter dicitur, sed secundum qđ origo dicit emanationem p modum naturæ. Sic enim cum id sit propriũ filij, similiter & origo secundũ quod sic accipitur, & hoc modo accipitur hic, & ideo non est contra illud.

Gignere, vel gigni, vel procedere, ipsas tantum relationes non hypostases significant.

Videtur hoc falsum, quia relatio- Dub. 3
nes significant in concretione, & nõ tantum importãt relationes, sed etiã suppositum. Sed quando tantum important relationes, significant abstracte. Si ergo hoc quod est gignere non importat relationem abstracte, sed concrete, videtur, quod non tantum important relationes. Respon. Respon.
Dicendum, quod differenter importatur concretio. Aliter enim importatur per verbum, aliter per nomen adiectiuum. Quia enim verbum importat actum, vt egredientem, ideo in quadam distantia, & ideo impor-

tat

tat sub quadam inclinatione. Et propter hoc quia in distantia importat, non claudit intra se suppositum, imo oportet, quod addatur extra, nisi locum exterioris additionis suppleat demonstratio, quæ est in actu proprie primæ, & secundæ personæ, quoniam semper sunt præsentes, & demonstratiuæ, & ideo quamuis importet in concretione, tñ non importat nisi relationem quantũ est de se, non suppositum: sed nomen adiectiuum idem significans, significat vt proprietatem informantem, & ideo in quadam vnione, & indistantia, & ideo formã simul importat & suppositum, vt cum dicitur album, nisi significetur in abstractione, vt cum dicĩt albedo. Hoc attendens Magister dicit, ꝙ paternitas, & filiatio, gignere, & gigni dicũt tm̃ relatiões.

Cum vero nomina relationum ponimus in prædicatis, notiones ipsas tantum significamus, non hypostases.

Dub. 4 Contra, quia si hoc verum est, qñ dicitur essentia est pater, cum pater ponatur in prædicato, stat tantum pro notione: ergo idem est dicere essentia est pater, ac si diceretur, essentia generat, sed hæc est falsa: ergo

Respon. 4 &c. Respon. dicendum, ꝙ quædam ponuntur in prædicato per naturam propriam, & significationẽ, & talia sunt quę important compositionem, sicut verba, & de talibus loquit Magister. Quædã ita ponuntur in prædicato, ꝙ sunt nata subijci, vt hoc nomen pater, & hoc nomẽ filius, & talia, quia non solum nata prædicari, verumetiam subijci, possunt importare intellectum hypostasis, vnde verbum Magistri intelligendum est cũ præcisione. s. de illis quæ ita nata sunt prædicari, ꝙ non subijci, & ita non habet instantiam.

Characteristica vero. i. determinatiua sunt hypostaseon, & non naturæ &c.

5 Videtur male dicere, quia proprietates quæ nõ determinant naturam, sunt non naturales: quia omnis proprietas naturalis, eo ipso ꝙ naturalis est, naturam determinat: ergo si proprietates in diuinis non determinant naturam, non sunt naturales: ergo præter naturam, ergo accidentales. Respon. dicendum, quod sicut ordo naturę dicitur dupliciter, aut quo natura ordinatur, aut in quo natura est ratio ordinandi, sic etiam de proprietatibus intelligendum, & quoniam dicimus proprietatem naturalem, non oportet ꝙ proprietas habeat naturam vt subiectum, sed ꝙ sit consonans naturæ ipsius subiecti, sicut filius naturalis nõ dicitur, quia sit a natura vel essentia, sed a patre naturaliter producente. sic & in proposito est intelligendum. Respon.

Artic. 1 AD intelligentiam huius partis quatuor quæruntur. Primo quæritur vtrum esse patrem, & generare, sit vna notio. Secundo, quæritur quæ illarum sit alterius ratio. Tertio, vtrum proprietates cõtingat abstrahi. Quarto, vtrum circa eas liceat contrarie opinari.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Paternitas & generatio sunt vna Notio secundum rem, licet generatio vario modo significet.

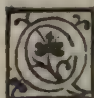

Fundamenta. QVOD sit eadem notio, ostenditur sic. Vna sola proprietas est hypostasis, quę dat esse distinctum. Nam non est in ratione accidentis, sed formæ, sed illa est vna sola vnius: sed generare est vna proprietas, per quam hypostasis patris distinguitur, similiter & esse patrem: igitur ibi eadem est notio. Item. Patris ad filium est vna sola relatio, quia vna tantum origo, & vnus modus emanandi. Sed generare dicit relationem patris ad filiũ, similiter & esse patrem: igitur eadẽ relatio, vel notio: vel si sint diuersę proprietates, tũc igitur notiones erũt plures, quam quinque, immo infinitæ. Sicut enim ad generare sequitur esse patrem, ita sequitur referri ad patrem, distingui a pātre &c. quæ si sint

notiones

notiones aliæ: tunc igitur infinitus est numerus notionum. hoc autē est incōueniens, & sequitur: si illæ proprietates sint diuersæ, ergo &c. Contra. Si eadem proprietas est esse patrem, & generare, igitur oīno idem importatur nomine patris, & nomine genitoris: igitur sicut quis est baptizatus, si baptizetur in nomine patris, ita si in nomine genitoris, sed hoc communiter negatur. Itē. Proprietates, & notiones sunt diuersæ, & cognoscuntur esse diuersæ, quia de diuersis prædicantur, qa de vno prædicatur vna, de quo non prædicatur alia, sed hæc conceditur, essentia est pater: & hæc negatur, essentia generat: igitur &c. Si dicas ꝙ hoc est ꝓpter diuersum modum significandi. Contra. Hoc nihil est: quia tam esse patrem, quam generare, vtrūque in concretione dicitur. Item. Diuersæ probātur esse proprietates: quia vna de alia nō prædicatur vt paternitas, & innascibilitas: sed generare, vt patebit infra, non dicitur de paternitate: hæc enim non admittitur, paternitas generat: igitur sunt diuersę.

Ad opp.

6 RESP. Dicendum, quod omnino sunt eędem proprietates secundū rem, & huius ratio manifeste apparet, nam vna dicitur de altera nō solum in concretione vt pater generat, sed & in abstractione, vt paternitas est generatio, quod non esset si differ-
7 rent. Cum autem eadem sit proprietas, differenti tamen modo significatur, & hoc quantum ad tria. Primum quidem, quia generatio proprietatē personæ generalius exprimit, quam hoc, quod est pater. Nam sicut dicit August. & habetur in lib. iij. distin. v. Ad esse patrem sequitur generare, sed conuertitur. Homo enim dicitur generare pediculos, non tamen est pater eorum. Alia ratio est, quia hoc, quod est pater, importat intra se hypostasim, circa quam notat proprietatem. Sed hoc verbum generat, nō importat hypostasim, imo eget sibi apponi ab extra, & hanc ponit Magister in litera. Tertia est, quia cū ꝓprietas duo importet s. emanationē, & habitudinem, quæ quamuis idem sint re, differunt tamen ratione intelligendi, quia hoc, quod est generare, importat productionem, & generatio emanatione. Sed hoc, quod est esse patrem proprie importat habitudinē. Ex his patent obiecta. Nam, quod nō sit baptizatus in nomine genitoris, hoc nō est propter diuersitatem rei, sed modi exprimendi, & vtrūque cōsideratur ibi, sicut patebit in quarto.

De cogni. veræ vitæ cap. 13.

AD Illud, quod obiicitur, quod non prædicatur. Dicendum, quod hoc est propter diuersum modum significandi. Nam hoc, quod est generare, quia non habet suppositum intra, ponit rem circa essentiam, & ideo ipsam significat distingui, non autem sic hoc quod est pater, cū habeat suppositum intra, sensus enim est, essentia est pater, idest ille qui generat. 8

AD illud, quod vltimo obiicitur, qđ vna non prædicatur de altera, dicendum, quod est prædicatio per modū denominationis, & hæc est per concretionem. Et est prædicatio per modum identitatis, & hæc est per abstractionem, quoniam ergo generare, & esse patrem est vna & eadem proprietas, ideo non secundum modum denominandi tantum, sed per abstractionem prędicatur, vt paternitas est generatio. 9

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Cum generatio originem dicat, paternitas vero habitudinem, generatio est ratio paternitatis, & non econuerso.

VAE Istarum sit ratio intelligendi alteram. i. vtrum hypostasis patris siue pater ideo generet quia pater est, vel ideo sit pater quia generat. Et quod ideo sit pater quia generat, hoc videtur auctoritate Magistri in littera. Semper est filius, quia semper est genitus, ideo generatio passiua est ratio essendi filium, igitur pari ratione generatio actiua est ratio essendi patrem. Item. Scdm rōnem intelligēdi prius est

Fundamenta.

est generari quàm esse, & prius est esse, quàm referri: igitur prius est generari, quàm esse filium: igitur pari ratione prius est generari, quam esse patrem secundum ordinem intelligendi. Si igitur prius est ratio posterioris, & non econuerso, igitur, &c. Item hypostasis patris est pater, aut ergo quia Deus, aut quia Deus generans. Non quia Deus, quia pari ratione & filius: ergo quia Deus generans: igitur &c. Contra. Non generat nisi persona distincta, quoniam generare non conuenit essentiæ, sed personæ: sed persona patris non est distincta nisi per paternitatem: igitur non conuenit generare illi hypostasi nisi per paternitatem: igitur non generat nisi quia pater. Item. In his, quæ non acquiruntur per actum, prius est habitus, quàm actus s[ecundu]m rationem intelligendi, quia enim non sumus boni per opus, sed magis econuerso: prius etiam sumus boni, quàm operemur bona: sed paternitas non acquiritur in Deo per actum: ergo prius ordine intelligendi intelligitur esse pater, quam generet. Item. Pater generat, iste est quidam act[us] diuinus, qui per se inest soli patri: quæro per quid. Aut enim quia Deus, aut quia Deus pater, aut quia innascibilis. Non quia Deus, quia tunc etiam inesset filio. Non quia innascibilis: quia innascibilitas dicit natiuitatis priuationem, non positionem: igitur a diuisione, quia Deus pater.

Ad opp.

9. meth.

10 RESP. Ad intelligentiam huius notandum; quòd hic est duplex opinio. Quidam dicunt, quòd cum proprietates relatiuæ econtrario sint in Deo quàm in creaturis, quia in creaturis, vt aduenientes, in Deo vt insistentes. In creaturis enim actus est relationis ratio. Vnde in inferioribus ideo est pater, quia generat. Sed in diuinis econtrario, relatio est ratio actus Vnde simpliciter concedunt quòd pater generat, quia pater, & negant conuersim. Sed quamuis illud posset aliquo modo capi ab intellectu ex parte patris, tamen si illud consideramus in filio, omnino non videtur intelligibile, quòd ideo sit pater, quia filius generetur. Nam communiter dicitur, & ratio concordat, q[uod] filius, & quòd sit, & quòd filius sit, hoc habet per generationem: igitur generatio secundum rationem intelligendi præcedit filiationem, & relatiua sunt simul natura in intelligendo, non tantum in essendo: igitur generatio est ratio dicendi paternitatem in Deo patre. Sicut enim se habet generatio passiua ad filiationem, ita actiua ad paternitatem. Et propterea est alia opinio, quòd ideo est pater, quia generat, & quòd illud sit bene dictum patet per differentiam assignatam inter generationē, & esse patrem. Nam secundum propriam rationem, generatio dicit notionem, siue originem: paternitas dicit habitudinem. Constat autem quòd origo est ratio habitudinis, non habitudo ratio originis est. Et ideo generatio est ratio paternitatis, non econuerso: ideo conceduntur rationes ad hoc.

11 AD illud igitur quod obijcitur in contrarium, quòd non generat nisi persona distincta. Dicendum, quòd verum est secundum rationem intelligendi. Necesse est enim ante generationem esse hypostasim, secundum rationem intelligendi loquor, sed nō oportet præintelligere eam actu distinctam: quia ipsa distinguitur per proprietatem generaaionis distinctione completa, sicut melius patebit infra: tamen secundum rationem intelligendi ratio distinguendi incohatur innascibilitate. ideo generat, non vt prius distincta paternitate, sed vt distincta quodammodo innascibilitate. AD illud quod obiicitur, 12 quòd non acquiritur per actum: dicendum, quòd in diuinis nulla proprietas acquiritur, quia quælibet est essentia: tamen secundum rationem intelligendi, origo, siue emanatio originis, est ratio relationis, sicut in his inferioribus est ratio secundum esse. Vnde sicut actus generationis est æternus, ita & proprietas paternitatis æterna. Vnde quamuis non acquiratur per actum, inest tamen per actum: vnde illa propositio est falsa.

Cōcordat S. Tho. 1. Par. q. 41. ar. 1. vbi docet q[uo]d paternitas vt est constitutiua patris pcedit s[ecundu]m rationē ipsū generare.

ed vltimę respondet. Non vult Damascenus igitur diuidere rem contra rationem, nisi secundum quòd res accipitur pro natura, nec etiam sic omnino diuidit, sed quasi a principali denominat. Nam in creaturis non solum est communitas rationis, imo etiam naturalis. Nam Petrus, & Paulus non tantum in ratione conueniunt, sed etiã in natura cõmuni.

14 AD illud quod obijcitur, quòd hæc tollit summam simplicitatem. Dicendum, quòd differentia rationis quædam fundatur super quid absolutum, siue substantiale, siue accidentale. Quædam autem super respectũ, siue modum se habendi. Et prima differentia omnino repugnat simplicitati, & non potest esse in Deo: secunda vero non repugnat, Nam videmus respectum aliquem de nouo esse circa aliqd, illo nullo modo mutato. Videmus etiam aliquid habere plures respectus, ipso sine compositione existente. Dicendum igitur, quòd proprietates personales sunt respectiuę non absolutæ: & ideo possunt differre ratione respectuum, qa persona suppositum, siue hypostasim dicit: sed proprietas dicit habitudinem ad alterũ. Ex hoc patet sequẽs. Quia enim prodrietates essentiales sunt absolutæ, non possunt dicere realem differentiam, nisi essentialem habeant: ideo solo modo loquendi differunt. Non sic proprietates p̃sonales. Vnde proprietates essentiales omnino transeunt in essentiam,

15 sed personales non. AD illud quod obiicitur, quòd essentia seipsa refertur. Dicendum, quòd essentia diuina non potest referri nisi ad aliam essentiam: ad aliam autem non refertur, qm̃ relatio dicit ordinẽ, & habitudinem. Sicut autẽ vult Philosophus, Deus non ordinatur ad res, sed res ad ipsum, & ideo ibi non est relatio nisi solo modo loquendi: sed cũ persona ad personam refertur, ibi vere est ordo originis: & ideo habitudo, & ideo vera relatio: & sic patet illud.

Arist. 12. meth. 52.

16 AD illud quod obiicitur, quòd creatura seipsa refertur. Dicendum, quòd referri seipso potest intelligi tripliciter. Aut quia inter rei respectum, & essentiam non cadit medium, quia ipsa essentia essentialiter dependet: & sic quidem reperitur in creaturis: sic enim refertur materia ad formam, & forma ad materiam. Vnde dicit Philosophus, quòd materia hoc ipsum quod est, ad alterum est: tamen nec materia est suus respectus, nec forma est suus respectus, quia non habet omnimodam simplicitatẽ. Alio modo est referre seipso; quia inter id quod refertur, & suum correlatiuum non cadit aliquod medium, quod non sit alterum illorum: & sic pater refertur seipso ad filium, & ẽcõuerso. Nam pater est sua paternitas, & hoc propter summã simplicitatẽ. Tertio modo referri seipso est, quia ipsum quod refertur non est nisi relatio, & respectus purus, & hoc est impossibile esse neque in Deo, neque in creatura. Quia sicut dicit Augustinus, Omne quod refertur est aliquid, excepto eo quod relatiue dicitur. Alioquin relationis esset relatio, & sic patet quòd omnis proprietas relatiua, siue sit in Deo, siue in creaturis, necessario differt ab aliquo modo ab eo cuius est proprietas, & magis in creatura quàm in creatore, & intelligantur omnia hęc sicut prius assignatum est, quoniam omne respectiuum fundatur super aliquod absolutum.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Proprietates personales sunt relationes, cum incommunicabiles sint, solique conueniant, realiter, & differant.

E proprietatibus quid sint. Et quòd sint relationes videtur, quia dicit Hilarius 12. de trinitate. Proprium est Deo nato esse filium, sed filiatio est relatio: igitur &c. Item. Damascenus. Dicamus diuinam verbi hypostasis

Fundamenta. Dam. c. 9.

Li. 1. c. 11.

postasis naturam modo, & habitudine a paternali hypostasi differentem, sed modus habitudinis est relatio, igitur, &c. Item. Richardus de sancto Victore, in libro de trinitate dicit, quòd personæ distinguuntur proprietate originis, sed origo in diuinis non est motus, sed habitudo: ergo & relatio. Item. Hocipsum videtur ratione, quia proprium est, quod conuenit soli, sed nihil absolutum est incommunicabile in diuinis, & conueniens soli: igitur omnis proprietas personalis est relatio.

Ad opp. Contra. Sicut paternitas est relatio, sic magnitudo quantitas, & bonitas: qualitas, sed magnitudo Dei non est quantitas, nec bonitas qualitas: igitur nec paternitas est relatio, sed paternitas est proprietas: igitur &c. Si dicas quòd non est simile, quia alia transeunt in substãtiam, relatio non, contrarium ostenditur primo sic. Sicut quantitas est vnum genus distinctum a substantia, ita & relatio, sed quia in Deo nõ cadit diuersitas, ideo necessario genus quantitatis transit in substantiam, cum ibi non sit accidens, nec diuersitas generum: igitur pari ratione relatio. Item. Sicut Deus est sua magnitudo, ita Deus est sua paternitas, sed quia Deus est sua magnitudo, ideo quantitas non differt a substantia, sed in eam transit: ergo & paternitas similiter. Item. Videtur, quòd relatio magis transit, quia inter omnia genera accidentium, relatio importat maiorem dependentiam, quia ad obiectum, & subiectum: sed Deus omnino est independens, igitur & relatio minime ma-

Auer. 12. meth. 19. net in Deo. Item. Inter omnia genera entium, relatio minus habet de en-

17 titate, sicut patet, quia aduenit, & recedit sine mutatione illius ad quod refertur: sed in summo ente non debet poni nisi quod multum habet de entitate, igitur &c. Respon. Dicen-

Cõcordat S. Tho. 1. par. q. 41. ar. 1.

18 dum, quòd proprietates personales necesse est esse relationes, & hoc duplici ratione, tum quia sunt incommunicabiles, & soli conueniunt, tum etiam quia realiter differunt, vt ostensum est prius. Sola autem relatio manet in diuinis. AD cuius intelligentiam notandum, quod relatio in aliquibus conuenit cum alijs prædicamentis, in aliquibus differt. Conuenit enim in hoc, quòd est prædicamentum, & genus entis, & in hoc quod est accidens: & disconuenit in hoc, quòd præter alia genera habet respectum non solum ad subiectum, sed etiam ad obiectum, secundum habitudinem, & dependentiam. Quantum ad primas conditiones impossibile est relationem manere in diuinis, sicut alia genera, & hoc propter summam simplicitatem. In Deo.n. relatio non est prædicamentum, nec accidens, sed substantia est. Quantum vero ad conditiones quas habet respectu obiecti, necesse est quodammodo manere, & hoc propter veram distinctionem, quæ est in diuinis, & veram originem, & habitudinem. Et necesse est quodammodo non manere, scilicet quantum ad dependentiam, & hoc propter omnimodam absolutionem, quæ est in diuinis. Alia igitur genera simpliciter transeunt, sed relatio quodammodo manet, & quodammodo trãsit. Quia alia genera respectum solum ad subiectum dicunt: & secundum illum transeunt. Sed relatio vltra dicit respectum ad obiectum. Et secundum illum respectum dicit pluralitatem, quæ vere est in diuinis, & illa relatio manet. Patet etiam quomodo transit, videlicet quãtum ad omne quod dicit compositionem. Vnde non est genus, neque in genere, nec est accidens, nec aliud, & sic patent prima tria obiecta circa hoc, quia vnum sumitur a natura generis, aliud a natura accidentis, tertium a prędicatione identitatis. Patet etiam quomodo manet, scilicet quantum ad illud quod dicit distinctionem, non quantum ad illud quod dicit dependentiam, & inclinationem, quia sicut priuat absolutionis omnem perfectionem, & per hoc patet quartum argumentum, quod obiicit de dependentia relationis.

A D illud quod obiicitur, quòd minus habet de ente. Dicendum, quòd 19

quòd hoc est verum cum differt essentialiter a substantia: in Deo non sic est. Posset tñ præter rônem prædictam hæc ratio reddi, ꝙ non transit: quia enim minimum habet de ente, ideo minimam vel nullam facit compositionem, & tamen manet secundum suam proprietatem. Alia vero quæ habent aliquid de ente absolute, faciunt compositionem: & hinc est quòd relatio melius valet in summo simplici, quàm aliquod aliorum.

QVAESTIO III.

CONCLVSIO.

Proprietates personales sunt rationes non tantum innotescendi distinctionem, verum etiam distinguendi.

Fundamenta.

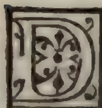

E proprietatibus quantum ad actum. Et quæritur vtrum actus huiusmodi propietatum sit hypostases distinguere, aut distinctas ostendere. Et quòd sit distinguere, videtur per Boetium in libro de trinitate. Substantia continet vnitatem, relatio multiplicat trinitatem: sed si multiplicat, igitur distinguit. Item. Richardus de sancto Victore de trinitate dicit, quòd persona distinguitur proprietate originis: sed proprietas dicit originem, & relationem, igitur, &c. Item. Hocipsum videtur ratione, quia cum personæ, distinguantur, aut distinguuntur per aliquod absolutum, aut respectiuum. Per absolutum non, quia sicut vult Augustinus, quod ad se dicitur, de singulis dicitur: igitur necesse est, quòd differant per aliquod respectiuum. Item, Proprietas patris, aut accidit ipsi hypostasi, aut est consubstantialis ei: quia si accidit, igitur sunt ibi accidentia, igitur est ibi aliqua compositio. Si autem cõsubstantialis, & connaturalis: igitur cum non consequatur esse hypostasis, non tantum est ratio innotescendi, sed etiam distinguendi. Item. In summo simplici idem est omnino ratio essendi, & cognoscendi, sed persona patris est summe simplex: igitur eodem modo distinguitur, quo distingui cognoscitur: hoc autem est per proprietatem: igitur, &c. Contra. Omne respectiuum reducitur ad absolutum, sed quod reducitur ad aliquid secundum rationem intelligendi, sequitur illud: igitur cum proprietates sint respectiuæ, hypostases absolutæ, proprietates reducuntur ad hypostases: igitur hypostases sunt priores. Sed quod prius est, non distinguitur ab eo quod est posterius, quia ab eodem est esse, & esse distinctum: ergo &c. Item. Omne quod distinguit aliquid, dat ei tale esse, quale ipsum est, vel habet, sed proprietates habent de se solum esse respectiuum: igitur si hypostases per proprietates distinguuntur, habent solum esse respectiuum: sed hoc est falsum, quia cum sint supposita essentiæ: habent esse substantiæ absolutum. Item, in diuinis personis est plurificatio per originem: igitur & distinctio. Sed origo dicit emanationem, vel exitum: relatio autem per se non emanat nisi prius alio emanante, quia in ad aliquid non est motus: igitur prius oritur hypostasis ab hypostasi secundum rationem intelligendi, quàm sit intelligere relationem esse: & si hoc, relatio consequitur esse distinctum in hypostasibus: ergo &c. Item, Omne quod relatiue dicitur, est aliquid excepto eo quod relatiue dicitur, sicut ratio dictat, & Augustinus in quinto libro de trinitate. Sed pater, & filius dicuntur relatiue: igitur vterque eorum est aliquid, excepto eo quod relatiue dicitur, igitur abstracta relatione contingit aliquid intelligere, quæro igit͂, quid sit illud, aut essentia, aut hypostasis. Si essentia, igitur relatio est in essentia, igitur multiplicat eam. Si hypostasis, aut igitur vna, aut due.

Li.1.c.10

Sexto de tri.c.2. & 5.d tri.c.8

Ad opp.

Non

Non vna, quia impossibile est intelligere, quod pater, & filius, sint vna hypostasis, igit duæ & si hoc, patet &c. Item, si abstractis omnibus proprietatibus duorum indiuiduorum, scilicet Petri & Pauli, hypostasibus remanentibus adhuc contingit intelligere remanere distinctionem, igitur pari ratione in hypostasib⁹ diuinis, quod si verum est, tunc igitur non sunt solum ratio distinguendi quo ad nos.

20 RESP. Dicendum, quod circa hoc duplex opinio fuit. Quidam eñ dixerunt, quod abstractis proprietatibus impossibile est intelligere hypostases distinctas, quia huiusmodi proprietates in diuinis non solum dant personis innotescere, immo dant etiã esse, vnde ipsis abstractis abstrahitur esse, & esse distinctum. Aliorum opinio fuit, quod proprietatibus abstractis, adhuc est intelligere distinctionem in hypostasibus, quoniam proprietas secundum ipsos non est ratio distinguendi secundum rem. Vnde dicunt, quod abstracta paternitate, & filiatione, adhuc contingit intelligere qui ab alio, & a quo ali⁹. Et si quæras quomodo distinguuntur. Dicũt quod seipsis sicut principia & generalissima seipsis distinguuntur, & differunt. Vnde hæc est immediata, substantia non est quantitas. Et si respiciamus interius, vtraque opinio continet aliquid probabilitatis, & hoc patet sic. In diuinis enim hypostasibus intelligimus originem, siue emanationem, intelligimus etiam habitudinem. Secundum rationem intelligendi, origo præcedit ipsum qui oritur, & secundum rationem intelligendi, relatio consequitur ipsum qui refertur, potest igitur proprietas relatiua importare solum habitudinem, & hoc modo consequitur rationem distinctionis, & est ratio innotescendi distinctionem, non distinguendi, sicut secunda opinio dicit, & probant rationes inductæ ad secundam partem de ipsa relatione. Potest enim intelligi tunc distinctio, quia intelligit qui ab alio, & quo alius, potest etiã vtrunque proprietas importare s. habitudinem, & originem, & tunc non tantũ est ratio innotescẽdi, sed etiam distinguẽdi: circunscripta enim origine, siue emanatione, impossibile est in diuinis intelligere pluralitatẽ; immo sicut essentia est vna, sic & intelligitur hypostasis vna. Et sic procedit prima opinio, & rationes ad primam partem. Sed notandum, quod cum idem sit in diuinis oriri, & esse, & ad alterum se habere, tamen secundum rationem intelligendi sunt ordinata, vt primum sit oriri, deinde esse intelligatur in his quæ habẽt esse ab alio, & deinde se ad alterum habere, quia vero idem sunt ĩ Deo, ideo eodem nomine designantur. Vnde generatio dicit originem, & habitudinem, tamen proprie loquendo generatio dicit originem, & paternitas habitudinẽ, quoniam igitur proprietas diuina secundum communem vsum loquendi importat habitudinẽ, & originem, ideo tenendum, quod propritates nõ solũ sunt ratio innotescendi distinctionẽ, sed etiam distinguendi. 21

ET ad illud, quod obiicitur, quod respectiuum reducitur ad absolutum Dicẽdum, quod reduci ad aliquid est dupliciter. Aut sicut ad principium, aut sicut ad terminum. Proprietas originis his duobus modis reducitur ad absolutum. Ad hypostasim patris reducitur innascibilitas sicut ad principium, ad hypostasim autem geniti, & spirati, sicut ad terminum, quoniã igitur quod reducitur ad aliquid sicut ad principium ipsum cõsequitur, ideo abstracta origine solum intelligitur Deus innascibilis, non ens ab alio, & ita in vnitate hypostasis, quia vero, quod reducitur ad aliud sicut ad terminum, intelligitur præcedere, hinc est, quod abstracta origine iam non est intelligere hypostasim procedentem. Vel illud intelligendum vbi respectiuum dicit dependentiam, ratione cuius deficit a summa simplicitate, quod non est in Deo. AD illud quod obiicitur, quod esse respectiuũ solum dat esse respectiuum. Dicendũ, quod hoc verum est de respectiuo, q dicit solum habitudinem, sed non est verũ de respectiuo, quod dicit originem. AD illud, quod obiicitur, qd relatio 22 24

Aduersatur ijs Scotus distin. 28. q. 3. ibi aliter distiguitur.

Sunt Arg. Scot. dist. præsent. q. vnica ibi, cõtra istã conclusionem.

Cõcordat S. Thom. 1. part. q 36. ar. 2 & q. de pote. q. 3. art. 3.

relatio non oritur per se. Dicendum, quod relatio est proprietas secundũ quod ipsa est, origo vero prout est id ꝙ oritur, & quia origo proprie non oritur, sed est illud quo oriẽs oritur: ita quod non consequitur tempore, vel natura, sed secundum rationẽ in
25 telligendi, vel est simul necessario, vel præcedit, ideo patet illud. AD illud, quod obiicit, quod omne quod relatiue dicitur est aliquid, excepto eo, ꝙ relatiue dicitur. Dicendum, quod illud non habet veritatem in summo simplici, quod sic differat esse. & referri, quod vnum possit ab altero separari siue abstrahi secundum rem, qa ibi vnum sunt, sed solum secundum intellectum nostrum, nec adhuc intellectus noster sic abstrahit, vt intelligat hypostases distinctas abstractis proprietatibus, & relationibus. Si em ab hypostasi patris abstraheretur paternitas, vel econuerso, iam non haberet aliquid speciale, quod sit principium intelligendi ipsam, & ita consideratur sub ratione generali, & in-
26 completa. Vnde & bene videntur mihi dicere qui dicunt, quod remanet intellectus huius nominis res, secundum quod est generale vocabulum, & sic patet, quod abstractis proprietatibus non remanet distinctio nec re, nec intellectu, & ideo vtroque modo sunt ratio distinguendi. AD illud, quod vltimo obiicitur, quod Petrus & Paulus distingui intelligũtur abstractis proprietatibus. Dicendum, quod non est similę. Nã distinctio est ibi a parte proprię materię, & a parte propriæ formæ, quæ innotescit per proprietates accidentales, sed in diuinis solum est distinctio per originem. Ideo patet illud.

Ex his patet falso Sco. imponere S. B. quod personæ constituant p absoluta dist. 26. q. vnic. ibi. Tertia opinio.

QVAESTIO IIII.

CONCLVSIO.

Proprietates in diuinis non sunt infinitę, sed secundum numerum notionum numerari debent, quæ notiones quinario numero complectuntur.

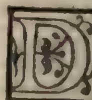

DE Proprietatibus quantum ad numerum. Et videtur, quod sint infinitę, quia proprietates sunt respectus per quos Deus innotescit, sed illi sunt infiniti, sicut patet ex respectibus idealibus, ergo &c. Item, pater, & filius adinuicem assimilantur secundum omnes conditiones essentiales, igitur secundum omnes comparantur, & secundum omnes innotescunt nobis, sed illæ sunt in numero infinito, ergo &c. Item. Quanto aliquid est simplicius, tanto plures habet respectus, vt punctus quam linea, & linea quam superficens, sed diuinum esse est simplicissimum, igitur in eo sunt infiniti respectus, sed omnes sunt ratio innotescendi, igitur notiones sunt infinitę. Sed quod tres sint tantum, videtur per Dama. qui dicit, quod in diuinis omnia sunt vnum præter generationem in generationẽ, & processionẽ sed istæ non sunt nisi tres proprietates, igitur &c. Item. Videtur ratione, quia proprietas conuertitur cum eo cuius est proprietas, sed proprietas est personæ, sed personæ sunt tres, igitur &c. Item. Fiat talis ratio. omnis persona est aliqua trium proprietatũ, hæc est vera. Omnis notio est persona, sed omnis proprietas, siue notio est aliqua trium, igitur &c. Quod autem sint plures tribus sic ostenditur. Notiones, siue proprietates sunt relationes. In omni autem habitudine sunt duæ relationes secũdum duo extrema, sed in diuinis sunt duæ origines, igitur saltẽ quatuor relationes. Item. Proprietas est quæ cõuenit vni soli, sed innascibilitas conuenit soli patri

Ad opp.

Fundamenta. Damasce. Li. 1. ca. 8 vel 11.

patri, igitur est proprietas, & nõ est aliqua illarum quatuor relationũ, igitur sunt quinque. Quæritur ergo sufficentia, & numerus notionum in diuinis, & penes quid accipiantur, & vtrum sit idem numerus proprietatum, & relationum.

27 RESP. Notandũ, quod vis consueuit fieri inter ista tria nomina, ꝓprietas, relatio, & notio. Nam ꝓprietas dicitur inquantum cõuenit soli: relatio inquantum dicit habitudinẽ ad alterum: notio inquantum principium cognoscendi. Et quia omnis ꝓprietas est ratio cognoscendi, similiter & omnis relatio, ideo nomen notionis est in plus, quã ista duo. Quia quædam proprietas est relatio, vt paternitas. Quædam non, vt innascibilitas quæ non dicit respectum, sed priuat. Similiter quædam relatio est ꝓprietas, vt filiatio. Quædam non, vt actiua spiratio, ideo quia pluribus, non vni soli conuenit. Et hinc est, ꝙ nomẽ proprietatis, siue relationis habent se vt excedentia & excessa. Nomen vero notionis est in plus. Vndẽ plures sunt notiones, quam proprietates, plures etiam quam relationes. Sed proprietates, & relationes mutuo se excedũt, & æqualiter, ideo sunt numero æquales; non tamen oportet facere vim. Nam omnis relatio distinguit aliquo modo ab alio, & ita est aliquo modo proprietas. Similiter omne quod distinguit, aliquo modo importat relationẽ, igitur oĩs relatio proprietas, & omnis proprietas relatio. Sed omnis notio est proprietas, vel relatio, igitur omnis notio est proprietas, & similiter relatio. Et ita extenso nomine sunt æqualia, ideo idẽ est numerus, & eadem ratio assignandi numerum in omnibus istis nominibus.

Sentit idẽ S. Thom. 1. par. q. 41. art. 1

28 Intelligendum igitur, quod circa numerum proprietatũ tres fuerũt opiniones. Quidam dixerunt, ꝙ infinitæ, quidam, quod tres, quidam, quod quinque. Ratio autem diuersæ opinionis fuit, quia diuersimode notiones considerauerunt. Qui considerauerunt illas in comparatione ad eos quibus innotescunt, dixerunt eas infinitas esse, quia per infinitas comparationes, & similitudines, & respectus Deus nobis innotescit. Qui vero considerauerunt in comparatione ad hypostases quæ distinguuntur, vel innotescunt, dixerunt tantũ tres, quia tantum tres sunt personæ, ideo tantum tria sunt propria per quæ sufficienter innotescunt. Qui vero considerauerunt quantũ ad rationes quibus innotescunt, dixerunt esse quinque. Eadem enim est ratio innotescẽdi, & distinguendi. Sed ratio distinguendi accipitur a parte originis, aut igitur positiue, aut priuatiue. Si priuatiue, aut priuat originem per modum producentis, & hoc non dicit nobilitatem, scilicet non producere, ideo non est notio. Aut priuat originem ꝑ modum producti, & hoc vel specialiter, vel generaliter. Si specialiter, non dicit nobilitatem. Si generaliter, sic dicit nobilitatem, & ideo notio est vna sola, scilicet innascibilitas. Si autem accipiatur a parte originis positiue, cũ duplex sit origo, & cuilibet rñdeat de necessitate duplex habitudo, de necessitate erunt quatuor, generatio actiua, & passiua, & spiratio actiua, & passiua, & i vniuerso quinque. Prima opinio sumpsit rationem magis e longinquo, & ideo magis a veritate recessit. Secunda magis de propinquo, ideo magis veritati appropinquauit. Tertia sicut debuit, ideo veritatem dixit, posuit, & inuenit. Et hæc est positio, quam tenet cõmunis opinio Magistrorum notiões esse quinque, & ratio huiꝰ priꝰ visa est.

AD Illud igitur, quod objicitur de respectibus, & comparationibus infinitis. Dicẽdum, quod nec proprietates, nec relationes sunt notiones, nisi quæ important respectũ distinguentem personam a persona, & hoc est respectus originis, qui tantum quinque modis spectantibus ad dignitatem potest cõparari, ideo patet illud. 29

AD illud, quod obiicitur, quod tantum tres per verbum Dam. Dicendum, quod sub generatione cõprehendit duas relationes, similiter sub processione. 30

AD illud, ꝙ obiicitur, quod proprietas debet conuerti cum persona. Dicendum, quod verum 31

rum est de illa quæ est proprietas personalis faciens personam esse personam, tamen non sequitur, si conuertitur, quod tot sint, & non plures, quoniam vnum & idẽ potest habere plura conuertibilia. 32. AD illud, ꝙ obiicitur de syllogismo illo, dicendum, ꝙ in processu illo est fallacia accidentis sicut hic. pater est innascibilitas, & pater est paternitas, igitur paternitas est innascibilitas, quia quod attribuitur subiecto siue hypostasi, attribuit habitudini. Posset tamen poni figura dictionis ex modi prædicandi mutatione, quia in diuinis essentia prædicatur vt quod, persona vt quis, notio vt quæ, & proceditur a persona ad notionem.

AN EASDEM PROPRIETATES ASSIgnent Augustinus & Hilarius: & an istæ sint quæ dicuntur paternitas, filiatio, & processio.

DISTINCTIO XXVII.

De præcedente.

De proprietatibus personarũ ſm qđ diuersis noibus exprimuntur per vocabula magis vsitata Dist. 26.

IC quæri potest, vtrum proprietates, quas Hilarius supra assignauit, scilicet, ꝙ pater semper est pater, & filius semper est filius, sint illæ eædẽ proprietates, quas Aug. superius distinxit, dicens: proprium esse patris, quòd genuit filium, & proprium filij quòd genitus est a patre, & spiritus sancti quòd ab vtroque procedit. Ac deinde vtrum & istæ sint illæ quæ dicuntur paternitas, filiatio, processio. Videtur qđ non sint eædem proprietates, quas ponit Hilarius: & illæ, quas ponit Aug. Si enim eædem sunt, idem est ergo patri esse patrẽ, & genuisse filium: quod vtique quidem concedunt. Si autem hoc est, cui ergo conuenit vt sit pater, ei cõuenit genuisse filiũ. Natura ergo diuina si pater est, genuit filium, si verò non genuit, pater non est. Sed quis audeat dicere, aut quòd ipsa genuit filium, aut ꝙ ipsa pater non sit. Si autẽ ipsa pater est, nec filium genuit, non est ergo idem dicere aliquid esse patrem, & gignere filium. Et ita non videbitur vna eademque esse proprietas.

Responsio, vbi ostendit easdem esse proprietates.

Quomodo sint intelligenda prędicta verba Hila.

AD quod sine præiudicio aliorum dicimus, quod easdẽ proprietates notauit vterque, licet diuersis verbis. Quod enim Hilarius ait, ita intelligi debes. Proprium patris est quòd semper pater est, idest, proprietas patris est, qua semper pater est, semper vero pater est, quia semper genuit filium. Ita & propriũ filij est, quod semper filius est, idest, proprietas filij est, qua semper filius est. Filius vero semper est, quia semper genitus est. ergo proprietas qua pater pater est, est quia semper genuit: & hæc eadem dicitur paternitas, vel generatio. Et proprietas, qua filius semper est filius, est quia semper genitus est a patre, & hæc eadem dicitur filiatio, vel genitura, vel natiuitas, vel origo, vel nascibilitas. Sic & proprietas qua spiritus sanctus est spiritus sanctus vel donum, est quia procedit ab vtroque: & hæc eadem dicitur processio. In pręmissis ergo locutionibus eædem significatæ sunt proprietates.

Quomo-

Quomodo non est omnino idem dicere, esse patrem & genuisse, vel habere filium, ita & de alijs.

NEC tamẽ videtur nobis omnino esse idem dicere aliquid esse patrem, & genuisse filium, vel aliquid esse filium, & habere patrem: vel esse spiritum sanctũ, & procedere ab vtroq;: alioquin pater non esset nomen hypostasis, id est, personæ, sed proprietatis tãtum: similiter filius, & spiritus sanctus, & ita non per tria nomina significarentur tres personæ. ideoque dicimus, quia patris nomen non tantum relationem notat, sed etiam hypostasim, i. subsistentiam significat, ita & filius, & spiritus sanctus. Relationũ vero vocabula, scilicet paternitas, filiatio, processio, vel gignere, gigni, vel procedere ipsas tm̃ relationes, non hypostases significant, siue habere filium, & habere patrẽ, vt verbi gratia, cum dicimus Deus est pater, nomine patris & relationem notamus, & diuinã hypostasim significamus: vt sit intelligentia talis, Deus vel diuina essentia est pater, idest, ille qui genuit, idest, hypostasis quæ habet filium. Similiter, Deus est filius, i. hypostasis genita vel habens patrem. Ita etiam Deus est spiritus sanctus, i. hypostasis procedens ab vtroque, siue ille qui procedit. Cum vero nomina relationũ ponimus in prædicatis, notiones ipsas tantum significamus, non hypostases: vt cum dicimus, Deus genuit, idest, habet filium, & Deus genitus est, idest, habet patrem. Et tunc oportet intelligi in subiectis hypostases tantum non essentiam, quæ illis proprietatibus determinantur.

Hæc noĩa pater & filius & spiritus sanctus non tm̃ relationes, sed ẽt hypostases significãt. Relationũ vero vocabula sunt, paternitas filiatio, ꝓcessio. Quid intelligatur cũ dr̃. s. deus est pater, & Deus est spirit⁹ sanctus. Quid intelligatur cum dicitur Deus genuit & Deus genitus est. Lib. 3 de orthodoxa fide ca.6. ca.7. eiusdem.

Quod proprietates determinant hypostases, non substantiã, idest, naturã.

ILLAE enim proprietates singulæ singulis proprie cõueniũt personis, & per eas personæ determinãtur, & a se inuicem differũt, sed a se non secedunt. Vnde Ioannes Dam. Non differunt ab inuicem hypostases secundũ substantiã, sed secundũ characteristica idiomata, idest, determinatiuas proprietates. Characteristica vero, i. determinatiua sunt hypostaseon, & non naturæ: etenim hypostases determinant. Item esse quidem intemporaliter & æternaliter dicimus diuinam verbi hypostasim, simplicem, omnia habentem, quæ habet pater, vt eius homousion, idest, consubstantialẽ, natiuitatis modo & habitudine à paternali hypostasi differentẽ, nunquam verò a paternali hypostasi secedentẽ. Idem apertius exprimens personales proprietates, in eodem ait, Differentiam hypostaseon. i. personarum in tribus proprietatibus, idest, paternali & filiali & processibili recognoscimus. Insecessibiles autem ipsas hypostases & indistabiles inuicem & vnitas quidem inconfusibiliter: tres enim sunt, etsi vnitę: diuisas autem indistanter. Etenim singula perfecta est hypostasis, & propriam proprietatem, scilicet, existentiæ modum proprium possidet: sed vnitæ sunt substãtia, & nõ distant

Vbi loco esse in vero exẽplari legitur cõcedere. Li.3.ca.5.

Distin.26. distant neque secedunt a paternali hypostasi. Ecce hic habes distinctas tres illas pprietates, quæ supra diuersis significatę sunt modis.

Quod sunt alia nomina personarum easdem proprietates notantia, scilicet genitus, genitor, verbum, imago.

HIC non est pręteremittendum, quod sicut pater & filius & spiritus sanctus nomina personarum sunt, & proprietates personales designant, ita etiam sunt & alia nomina personarum, idest, quæ ipsas personas significant, & earum proprietates denotant, & easdem quas & nomina prędicta. vnde & relatiue dicuntur, s. genitor, genitus, verbum, imago. Vnde Aug. in 5. lib. de Trin. ait, Videndum est, inquit, hoc significari cum dicitur genitus, quod significatur cum dicitur filius. Ideo enim filius, quia genitus, & quia filius vtique genitus. Sicut autem filius ad patrem, sic genitus ad genitorem refertur, & sicut pater ad filium, ita genitor ad genitum. Idē in 6. lib. de Tri. Verbum quidem solus filius accipitur, nō simul pater & filius, tanquam ambo sint vnum verbum. Sic enim verbum dicitur, quomodo imago, non autē pater & filius simul ambo imago: sed filius solus est imago patris, quemadmodū filius. Idem in 7. lib. de Trini. Verbum, secundum quod sapientia est & essentia, hoc est quod pater, secundum quod verbū, non hoc est quod pater, quia verbum non est pater, & verbum relatiue dicitur, sicut filius. Item in eodem, Sicut filius ad patrem refertur, ita & verbum ad eum cuius est verbum refertur, cum dicitur verbum. Et propterea non eo verbū, quo sapientia dicitur: quia verbum non ad se dicitur, sed tantum relatiue dicitur ad eū cuius est verbum, sicut filius ad patrem. Eo quippe est filius, quo verbū, & eo est verbum quo filius. sapientia vero, quo essentia: & ideo quia pater & filius sunt vna essentia, & vna sapientia. Item in eodem, Non est pater ipse verbum, sicut nec filius, nec imago. Quid autem absurdius quā imaginem ad se dici? Idem in 5. Dicitur relatiue filius, relatiue dicitur verbum, & imago, & in omnibus his vocabulis ad patrem refertur, nihil autem horum pater dicitur.

Cap.7. · cap.2. · Cap.3 · Lib.7. de Tria. c. 2. · 7. Cap. 1 · Cap. 13.

Breuiter summam colligit intelligentiæ prædictorum.

APERTE ostensum est, ꝙ sicut filius vel genitus relatiue dicitur ad patrem, ita verbum & imago: & quod eo dicitur verbum siue imago, quo filius, idest, eadem proprietate, siue notione dicitur verbum & imago qua filius, sed non eo quo verbū, dicitur sapientia vel essentia, quia non notione qua dicitur verbum, dicitur sapientia. Nam sapientia dicitur ꝼm essentiam, non ꝼm relationē,

Generalis regula eorum quæ ad se, & eorum quæ relatiue dicuntur: Quicquid enim ad se, simul ambo dicuntur, sed non ita in prædictis relatiuis.

ET est hic aduertenda quædam generalis regula eorū quæ ad se, &

se, & eorum quæ relatiue dicuntur de patre & filio. Quicquid.n. ad se dicuntur, vt ait Aug. in 6. lib. de Trin. non dicitur alter sine altero, idest, quicquid dicuntur quod substantiam eorũ ostendat, ambo simul dicuntur. Ergo nec pater est Deus sine filio, nec filius sine patre, sed ambo simul Deus, sed non ambo simul pater, non ambo simul filius, vel verbum, vel imago. Cap. 2.

An secundum substantiam dicatur Deus de Deo, & huiusmodi.

HIC quæritnr, cum dicitur Deus de Deo, lumen de lumine, & huiusmodi, vtrum dicantur secundum substantiam, nam secundum relationem constat ista non dici. Si vero secundum substantiam dicũtur simul ambo, scilicet pater & filius, possunt dici Deus de Deo, lumen de lumine, secundum prędictam regulam. Ad qđ dicimus, quia licet Deus secundũ substantiã dicatur & lumen, & sapientia, & huiusmodi, & nunquam relatiue accipiantur: aliquando tamen pro relatiuis, idest, pro personis, sed non relatiue accipiuntur, vt cum dicitur, Deus genuit Deum, alterũ pro patre alterum pro filio ponimus: similiter cum dicitur, Deus de Deo, lumen de lumine. In alijs quoque locutionibus sæpe reperiuntur nomina essentiæ ad significationem personarum deducta, vt cum dicitur, Deus natus, Deus mortuus, Deus passus, vbi filius tantum significatur. Ita & de solo filio intelligitur cum dicitur, Deus de Deo, & huiusmodi. Vnde Aug. quærens quomodo huiusmodi dicantur, in 6. lib. de Tri. ait, Quomodo Deus de Deo, lumen de lumine dicitur? non enim simul ambo Deus de Deo, sed solus filius de Deo, s. patre, nec ambo simul lumen de lumine, sed solus filius de lumine patre.

Respõsio, vbi nomina substãtiæ dicuntur aliquãdo poni p personis.

Li. 6. ca. 9

Quod tantum secundum nomen substantiæ dicitur illud de illo, non secundum nomina personarum.

ET est sciendum ꝙ secundum nomina substantiæ tantum dicitur illud de illo, licet ibi illa nomina substantiam non significent. Secundum vero eadem nomina personarum nunquam dicitur illud de illo, sicut verbũ de verbo, vel filius de filio: quia huiusmodi nomina diuersis personis conuenire non possent. Quod Augu. licet obscure, in eodem lib. ita dicit, Hoc solum de eis dici non potest illud de illo, quod simul ambo non sunt, idest, illo solo nomine nõ possumus vti ad ostendendum vnum de vnó, quod simul ambobus non conuenit: sicut verbum de verbo dici nõ potest, quia nõ simul ambo verbum, nec imago de imagine, nec filius de filio, qa non simul ambo filius vel imago. Et sicut nomina substantiæ aliquando intelligentiam personarum distincte faciunt, ita etiã interdum totius trinitatis simul. Vnde Aug. in eodem libro ait, In patris nomine, ipse pater per se pronunciatur, in Dei vero nomine, & ipse pater, & filius, & spiritus sanctus, vt cũ dicitur, Nemo bonus nisi solus Deus, quia trinitas est vnus solus Deus.

Libr. 6. de Trin. ca. 2

Quod nomina substãtiæ aliquãdo trinitatis intelligentiam significant.

Li. 5. ca. 8

Luc. 18.

De proprietatibus personarum secundum quod diversis nominibus exprimuntur per vocabula magis vsitata.

DISTINCTIO XXVII.

Hic quæri potest. Vtrum proprietates.

Exposi. Diuisio.

VPRA assignauit Magister proprietates personales, hic agit de ipsis ꝓprietatibus secundum ꝙ per diuersa vocabula exprimuntur. Et quoniã contingit eas exprimi per vocabula magis vsitata, & minus vsitata, ideo hęc pars habet duas partes. In prima agit de expressione proprietatum per vocabula magis vsitata. In secunda per vocabula minus vsitata, intra dist. eadem. Hic non est prætermittendum. Prima pars habet quatuor. Cum enim Hila. & Aug. proprietates alijs, & alijs vocabulis assignent, vterque tamẽ consuetis, quia vnus scilicet Aug. per generare, & generari, alter scilicet Hila. per esse patrem, & esse filium. Et ideo Magister primo quærit, vtrum sint eędem proprietates ab vtroque assignatæ. Secundo, soluit, ostendẽs quod sint eędem, ibi. A D quod sine præiudicio aliorum. Tertio, ne credat aliquis, quod omnino sint eędem ostendit, quod re eędem sunt, sed differunt quantum ad modum significandi, idest in concretione, & in abstractione, ibi. Nec tamen videtur nobis omnino idem. Quarto vero, qa dixerat proprietates significari in cõcretione, quæri posset respectu cuius, & ostendit, quod respectu hypostasum, ibi. Illę enim proprietates singulæ singulis,

Proprium patris est, quod semper est pater.

Dub. 1 Videtur dicere falsum. Omnis eñ proprietas differt ab eo cuius est proprietas, vel re, vel ratione, sed pater, & pater conueniunt re, & ratione, & nomine, ergo vnum non est proprietas alterius. Respon. Dicendum, qđ in patre intelligimus & illum qui est pater, & quo est pater, quando ergo pater prædicatur de se, ratione vnius subiicitur, & ratione alterius prędicatur. Similiter quando assignatur esse patrem proprium patris, quia assignatur vt in ratione attributi, ideo ratione ipsius proprietatis attribuitur ipsi hypostasi. Vnde dicit, quod esse patrem est proprium patris, non quod pater sit pater.

Responſ.

Vel natiuitas, vel origo.

Videtur dicere contra illud, quod dictum est supra dist. iij. cap. de vestigio. Et tractum est ab Augustino de vera religione, scilicet, quod origo appropriatur patri. Respon. Dicendum, quod origo semper dicitur relatio, potest ergo accipi origo, vel respectu creaturę, vel respectu personę. Si respectu creaturæ, sic & respectu totius trinitatis, & appropriatur patri. Si autem respectu personæ, sic potest accipi actiue, vel passiue. Si actiue, sic est patris, & filij, sed appropriatur patri. Si passiue, sic filij, & S.S. & appropriatur filio, non secũdum quod simpliciter dicitur, sed secundum qđ origo dicit emanationem ꝑ modum naturæ. Sic enim cum id sit propriũ filij, similiter & origo secundũ quod sic accipitur, & hoc modo accipitur hic, & ideo non est contra illud. Dub. 2 Respon.

Gignere, vel gigni, vel procedere, ipsas tantum relationes non hypostases significant.

Videtur hoc falsum, quia relationes significant in concretione, & nõ tantum importãt relationes, sed etiã suppositum. Sed quando tantum important relationes, significant abstracte. Si ergo hoc quod est gignere non importat relationem abstracte, sed concrete, videtur, quod non tantum important relationes. Respon. Dicendum, quod differenter importatur concretio. Aliter enim importatur per verbum, aliter per nomen adiectiuum. Quia enim verbum importat actum, vt egredientem, ideo in quadam distantia, & ideo impor- Dub. 3 Respon.

tat

tat sub quadam inclinatione. Et propter hoc quia in distantia importat, non claudit intra se suppositum, imo oportet, quod addatur extra, nisi locum exterioris additionis suppleat demonstratio, quæ est in actu proprie primæ, & secundæ personæ, quoniam semper sunt præsentes, & demonstratiuæ, & ideo quamuis importet in concretione, tñ non importat nisi relationem quantũ est de se, non suppositum: sed nomen adiectiuum idem significans, significat vt proprietatem informantem, & ideo in quadam vnione, & indistantia, & ideo formã simul importat & suppositum, vt cum dicitur album, nisi significetur in abstractione, vt cum dicit albedo. Hoc attendens Magister dicit, ꝙ paternitas, & filiatio, gignere, & gigni dicũt tm̃ relatiões.

Cum vero nomina relationum ponimus in prædicatis, notiones ipsas tantum significamus, non hypostases.

Dub. 4 Contra, quia si hoc verum est, qñ dicitur essentia est pater, cum pater ponatur in prædicato, stat tantum pro notione: ergo idem est dicere essentia est pater, ac si diceretur, essentia generat, sed hæc est falsa: ergo

Respon. 4 &c. Respon. dicendum, ꝙ quædam ponuntur in prædicato per naturam propriam, & significationẽ, & talia sunt quę importam compositionem, sicut verba, & de talibus loquit Magister. Quædã ita ponuntur in prædicato, ꝙ sunt nata subijci, vt hoc nomen pater, & hoc nomẽ filius, & talia, quia non solum nata prædicari, verumetiam subijci, possunt importare intellectum hypostasis, vnde verbum Magistri intelligendum est cũ præcisione. i. de illis quæ ita nata sunt prædicari, ꝙ non subijci, & ita non habet instantiam.

Characteristica vero. i. determinatiua sunt hypostaseon, & non naturæ &c.

5 Videtur male dicere, quiã proprietates quæ nõ determinant naturam, sunt non naturales: quia omnis proprietas naturalis, eo ipso ꝙ naturalis est, naturam determinat: ergo si proprietates in diuinis non determinant naturam, non sunt naturales: ergo præter naturam, ergo accidentales. Respon. dicendum, quod sicut ordo naturę dicitur dupliciter, aut quo natura ordinatur, aut in quo natura est ratio ordinandi, sic etiam de proprietatibus intelligendum, & quoniam dicimus proprietatem naturalem, non oportet ꝙ proprietas habeat naturam vt subiectum, sed ꝙ sit consonans naturæ ipsius subiecti, sicut filius naturalis nõ dicitur, quia sit a natura vel essentia, sed a patre naturaliter producente. sic & in proposito est intelligendum. Respon.

AD intelligentiam huius partis quatuor quæruntur. Primo quæritur vtrum esse patrem, & generare, sit vna notio. Secundo, quæritur quæ illarum sit alterius ratio. Tertio, vtrum proprietates cõtingat abstrahi. Quarto, vtrum circa eas liceat contrarie opinari. Artic. 1

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Paternitas & generatio sunt vna Notio secundum rem, licet generatio vario modo significet.

QVOD sit eadem notio, ostenditur sic. Vna sola proprietas est hypostasis, quę dat esse distinctum. Nam non est in ratione accidentis, sed formæ, sed illa est vna sola vnius: sed generare est vna proprietas, per quam hypostasis patris distinguitur, similiter & esse patrem: igitur ibi eadem est notio. Item. Patris ad filium est vna sola relatio, quia vna tantum origo, & vnus modus emanandi. Sed generare dicit relationem patris ad filiũ, similiter & esse patrem: igitur eadẽ relatio, vel notio: vel si sint diuersę proprietates, tũc igitur notiones erũt plures, quam quinque, immo infinitæ. Sicut enim ad generare sequitur esse patrem, ita sequitur referri ad patrem, distingui a patre &c. quæ si sint Fundamenta.

notiones

est generari quàm esse, & prius est esse, quàm referri: igitur prius est generari, quàm esse filium: igitur pari ratione prius est generari, quam esse patrem secundum ordinem intelligendi. Si igitur prius est ratio posterioris, & non econuerso, igitur, &c. Item hypostasis patris est pater, aut ergo quia Deus, aut quia Deus generans. Non quia Deus, quia pari ratione & filius: ergo quia Deus generans: igitur &c. Contra. Non generat nisi persona distincta, quoniam generare non conuenit essentiæ, sed personæ: sed persona patris non est distincta nisi per paternitatem: igitur non conuenit generare illi hypostasi nisi per paternitatem: igitur non generat nisi quia pater. Item. In his, quæ non acquiruntur per actum, prius est habitus, quàm actus s̃m rationem intelligendi, quia enim non sumus boni per opus, sed magis econuerso: prius etiam sumus boni, quàm operemur bona: sed paternitas non acquiritur in Deo per actum: ergo prius ordine intelligendi intelligitur esse pater, quam generet. Item. Pater generat, iste est quidam act⁹ diuinus, qui per se inest soli patri: quæro per quid. Aut enim quia Deus, aut quia Deus pater, aut quia innascibilis. Non quia Deus, quia tunc etiam inesset filio. Non quia innascibilis: quia innascibilitas dicit natiuitatis priuationem, non positionem: igitur a diuisione, quia Deus pater.

Ad opp.

9. meth.

10 RESP. Ad intelligentiam huius notandum; quòd hic est duplex opinio. Quidam dicunt, quòd cum proprietates relatiuæ econtrario sint in Deo quàm in creaturis, quia in creaturis, vt aduenientes, in Deo vt insistentes. In creaturis enim actus est relationis ratio. Vnde in inferioribus ideo est pater, quia generat. Sed in diuinis ecõtrario, relatio est ratio actus. Vnde simpliciter cõcedunt quòd pater generat, quia pater, & negant conuersim. Sed quamuis illud posset aliquo modo capi ab intellectu ex parte patris, tamen si illud consideramus in filio, omnino non videtur intelligibile, quòd ideo sit pater, quia filius generetur. Nam communiter dicitur, & ratio concordat, quòd filius, & quòd sit, & quòd filius sit, hoc habet per generationem: igitur generatio secundum rationem intelligendi præcedit filiationem, & relatiua sunt simul natura in intelligẽdo, non tantum in essendo: igitur generatio est ratio dicendi paternitatem in Deo patre. Sicut enim se habet generatio passiua ad filiationem, ita actiua ad paternitatem. Et proptere est alia opinio, quòd ideo est pater, quia generat, & quòd illud sit bene dictum patet per differentiam assignatam inter generationẽ, & esse patrem. Nam secundum propriam rationem, generatio dicit notionem, siue originem: paternitas dicit habitudinem. Constat autem quòd origo est ratio habitudinis, non habitudo ratio originis est. Et ideo generatio est ratio paternitatis, non econuerso: ideo conceduntur rationes ad hoc. 11

AD illud igitur quod obijcitur in contrarium, quòd non generat nisi persona distincta. Dicendum, quòd verum est secundum rationem intelligendi. Necesse est enim ante generationem esse hypostasim, secundum rationem intelligendi loquor, sed nõ oportet præintelligere eam actu distinctam: quia ipsa distinguitur per proprietatem generationis distinctione completa, sicut melius patebit infra: tamen secundum rationem intelligendi ratio distinguendi incohatur innascibilitate. ideo generat, non vt prius distincta paternitate, sed vt distincta quodammodo innascibilitate. AD illud quod obiicitur, 12 quòd non acquiritur per actum: dicendum, quòd in diuinis nulla proprietas acquiritur, quia quælibet est essentia: tamen secundum rationem intelligendi, origo, siue emanatio originis, est ratio relationis, sicut in his inferioribus est ratio secundum esse. Vnde sicut actus generationis est æternus, ita & proprietas paternitatis æterna. Vnde quamuis non acquiratur per actum, inest tamen per actum: vnde illa propositio est

Cõcordat S. Tho. 1. Par. q. 41. ar. 1. vbi docet q̃d paternitas vt est constitutiua patris p̃cedit s̃m rationẽ ipsũ generare.

falsa, & debet generaliter exponi in eis sic, quæ ibi non insunt p actũ, &c. & tunc minor est falsa. Potest tamen dici, quòd illud est verum de actu, qui elicitur ex habitu, sicut op⁹ meritorium ex gratia: sed actus generationis non elicitur, nec intelligitur elici ex paternitate, ideo nõ oportet præintelligere paternitatẽ ad hoc
13 quòd intelligat generare. A D illud. Aut generat, quia Deus, aut quia pater, &c. Dicendum, quòd generat, quia Deus innascibilis: & est inspirabilis, quia improcessibilis. Quod obijcitur, quòd innascibilitas dicitur secundum priuationem, dicunt aliqui, quòd priuatio non est ratio habitus, scilicet pura: sed priuatio aliqua cum habitu substrato est ratio. Vnde sicut aliquis homo liberalis inuitat ad comedendum, quia solus, sic pater generat ex liberalitate, & ne sit solus, & ideo cum semel generauit, & spirauit, non amplius generat, quia iam non amplius est solus, quamuis sit liberalis. Aliter tamen est dicendum sicut dictum fuit, quòd innascibilitas est priuatio, quæ secundum rẽ est perfecta positio. Innascibilis enim dicitur pater, quia non est ab alio, & non esse ab alio est esse primũ, & primitas est nobilis positio. Primum enim ratione primi, adeo dicit nobilem positionem, & conditionem, vt videbitur, quòd ad positionem primi sequitur positio secundi. Vnde quia primum, ideo principium, quia principium, ideo vel actu, vel habitu est principiatum. Quoniam igitur ratio primitatis in aliquo genere est ratio principiati in illo, ideo quia pater est primum respectu emanationis, generationis, & processionis, generat, & spirat. Et quoniam primũ in genere generationis, quia innascibilis, primum in genere spirationis, quia Deus improcessibilis: ideo generat quia Deus innascibilis, & vltra non est ponere quare est innascibilis. Cum enim innascibilitas dicat primitatem, & status sit in primo, & ideo &c. Et hoc est quod dicitur infra, distinc. 29. circa principium. Pater est principium totius diuinitatis, quia a nullo, & hoc est, quod in pluribus locis supra positũ est. Quod autem mouet ad hoc, dicendum, primum est antiqua positio magnorum Doctorum, qui dixerũt, quòd innascibilitas ĩ patre dicit fontalem plenitudinem, fontalis autem plenitudo consistit in producendo. Sed constat, quòd non, ideo quia creaturam producit, dicitur in eo fontalis plenitudo, quia hoc conuenit tribus: nec ideo quia producit spiritum sanctum, quia hoc conuenit filio: igitur fontalis plenitudo in patre, ponit generationem in eodem. Si ergo innascibilitas est fontalis plenitudo, patet &c. Mouet etiam communis opinio, quæ dicit innascibilitatem esse proprium patris: sed non potest esse proprium, & maxime quia proprium importat notionem, secundum quòd importat puram priuationem, sic enim conuenit essentiæ, & spiritui sancto: igitur aliquid ponit. Non absolutum: constat quia ratione illius non potest esse proprietas, sed non potest ponere respectiuũ positiuum respectu producentis: igitur de ratione sua ponit respectu pducti, sed secundum rationem intelligendi. Prima ratio respiciendi aliquem, vt productum, est generatio: ergo ad innascibilitatis positionem sequitur positio generationis: igitur &c. Mouet etiam verbum Hilarij 12. de trinitate, vbi dicit, quòd pater est auctor filij. Constat autem, q per auctorem intelligit non factorẽ, sed genitorẽ: eo ergo conuenit patri esse genitorẽ, quo cõuenit ei esse auctorem: auctorẽ autẽ conuenit ei per id quòd dicit auctoritatem esse in patre. Sed summa auctoritas est in patre ratione innascibilitatis: ergo conuenit hypostasi patris ratione innascibilitatis generare: & hoc videntur dicere verba Hilarij. 12. de trinitate, si quis attendat, & similiter in quarto. Mouet etiam verbum Philosophi, qui dicit, quòd principia quanto sunt priora, tanto potentiora, & quòd causa prima plus influit, & quòd quæ est simpliciter prima, summe habet influere per omnem

Instat Sco. cõtra hoc dictũ. q. 4 q. ibi contra istam rationem.

Aristo. in li. d causis

nem modum. Si ergo videmus in ordine causarum, inter quas est ordo essentialis, quòd primitas facit esse summam influentiam in causa, & maiorem influentiam secundum essentiam, pari ratione vbi est ordo personarum, primitas in prima persona est ratio producendi alias, & quia innascibilis dicit primitatem, hinc est, quòd dicit fontalem plenitudinem respectu productionis personalis. Et huius signum videmus, quòd prima in generibus sunt principia aliorum, & quæ sunt simplicia, vt in pluribus, ita quòd in eis sit status, habent potentiam infinitam, sicut punctus respectu linearum, & vnitas respectu numerorum: sic etiã diuina essentia, quia prima respectu, creaturarum. Vnde fortassis, quia diuina essentia est prima, ideo est omnipotentissima. Et quia omnis essentia sequitur essentiam trium personarum, impossibile est quòd vna persona producat aliquid sine altera. Quamuis autem potentia producendi respectu personarum infinitarum non debuerit esse, sicut supra demonstratum est: attamen si per impossibile poneretur, quòd mille personæ producerentur, necesse esset, quòd omnes immediate procederent a persona patris. Quia sicut causa prima necessario in omni productione sequenti immediate operatur, sic suo modo in personis. AD hoc autem mouet ratio. Sicut enim possibile est intelligi hypostasim patris, & filij, non intellecta hypostasi spiritus sancti, sic etiam possibile est intelligi hypostasim patris nulla alia persona intellecta, & tunc quidem intelligeretur non intellecta paternitate, & certum est quòd possibile est hoc intelligi, possumus enim non intellecta personarum pluralitate intelligere diuinam naturam habentem illam, & ꝙ illam non habeat ab alia, ita intelligunt gentiles: igitur sic intelligendo, contingit de isto dicere, & intelligere, quód possit generare. Per quid ergo potest nihil inuenio in illa hypostasi non commune præter innascibilitatem. Si ergo generatio non potest ei inesse per illud quod est commune, id est ei per illud quod est proprium, hoc autem est innascibilitas: ergo &c. Rursus sicut videmus plures personas in vna natura, sic plures proprietates in vna persona: ergo sicut ad perfectionem completissimam necesse est omnes personas reduci ad vnam, quæ sit principium aliarum; sic omnes proprietates personæ reduci ad vnam, quæ sit ratio illarum. Sed in patre est paternitas, & innascibilitas, & spiratio, sed innascibilitas nõ est reducibilis ad alias, ergo necesse est quòd aliæ reducantur ad innascibilitatem, quæ est (sicut dixerunt) fontalis plenitudo. Amplius. Paternitatis, & generationis proprietas quantum est de generali sua significatione communicabilis est, vt patet in creaturis, quia genitus generat, & filius vnus fit pater alterius. In diuinis autem paternitas est incommunicabilis; ergo cum hoc non sit de ratione paternitatis inquantum paternitas, erit de ratione alicuꝰ quòd est incommunicabile, hoc autem erit innascibilitas, siue primitas, q̃a primum non potest dare alij primitatem, & innascibilis non potest generare innascibilem, ergo videtur, quòd in diuinis hypostasis patris ideo generet, quia innascibilis. Postremo. Cum idem sit primum, & principium, sicut patet, & Philosophus dicit, aut ideo est primum quia principium, aut econuerso. Constat quòd ei conuenit ratio principij q̃a est primum, ideo per se hoc habet. Et constat quòd status est in primo principio, non quia principium, sed quia primum. Et constat, quòd illa est conditio nobilitatis; ergo cum pater sit totius deitatis principium, vt dicit Aug. hoc est quia primum, ac per hoc quia innascibilis. Hoc sine præiudicio aliorum dictum est, vtraque enim harum positionum magna est, & neutra est contemnenda: hæc autem videtur magis cadere in intellectu quàm prima: maxime si respiciatur ipsius paternitatis propria acceptio, quæ est vere relatio, & simul

Aristot. 1. Poster.

simul natura cum filiatione, nec potest abstrahi a natura, & proprietate relationis: vnde ita importat habitudinem ad filium, sicut & generare, ideo & ista positio intelligibilior videtur, & melius patebit infra cum agetur de innascibilitate.

QVAESTIO III.

CONCLVSIO.

In diuinis personis realis abstractio non reperitur, quanquàm secundum quendam modum intelligendi abstrahatur communicabile ab incommunicabili.

Fundamenta.

VTRVM contingat proprietates abstrahi. Et quòd non, videtur, quia omnis abstractio supponit concretionem, sed in eis solum proprie est concretio, in quibus est determinatiua prædicatio: ergo si hoc est in accidentibus tãtum, videtur, quod vbicũq; est ponere proprietatem abstrahibilem, ibi est etiam ponere proprietatem accidentalem, sed talis nullo modo ponitur in diuinis, ergo &c. Item. Vbicunque est abstractio, abstractum est simplicius concreto, hoc non habet instantiam: sed in diuinis non est maior simplicitas, & minor, cum omne quod est ibi sit simplicissimum, & in fine totius simplicitatis est: ergo in diuinis non cadit abstractio. Item. Omnis abstractio, aut est vniuersalis a particulari, aut formæ a materia. Sed in diuinis nec est vniuersale, nec particulare, nec forma, nec materia: ergo in diuinis non est abstractio. Item. Quandocumque abstrahitur aliquid ab aliquo, minus est quòd remanet, quam ante abstractionem erat, quia vtrumq; aliquid est, nihil.n. non abstrahitur ab aliquo, nec nihil a nihilo, sed aliquid ab aliquo: ergo si paternitas a persona, vel hypostasi est abstrahibilis, ergo minus haberet de entitate, quàm cum paternitate. Sed contra. Paternitate abstracta intelligitur hypostasis esse Deus: ergo si minus haberet de entitate, quam cum paternitate, intelligeretur Deus non habere summũ esse. Contra. Magister dicit in litera, Paternitas, filiatio, processio, ipsas tantum relationes significant, aut ergo aliquid adhuc respondet in re, aut nihil. Si nihil, ergo falso, & inaniter significant. Si aliquid, ergo videtur quòd abstrahibiles a parte rei. Item. Non intellecto filio non minus potest intelligi hypostasis patris esse, sed non intellecto filio non potest intelligi paternitas, ergo abstracta proprietate adhuc potest intelligi hypostasis illa esse, cuius erat proprietas. Sed quandocumque aliqua duo sic se habent, quòd vnum potest intelligi sine alio, vnũ potest abstrahi ab altero: ergo vere potest intelligi proprietas abstrahi ab hypostasi. Item. Cum dico personam, intelligo habentem naturã cum proprietate incommunicabili, sed constat hoc totum non simul intelligi, ergo prius vnum, postea alterum: ergo prius intelligo naturam, deinde habentem, & tertio proprietatem incommunicabilẽ: ergo vnumquodque per se est intelligibile, ergo & proprietas sine subiecto: ergo ab ipso est abstrahibilis. Si tu dicas mihi quòd a parte intellectus potest abstrahi non a parte rei. Contra. Secundum hoc si abstractio est a parte modi intelligendi, ergo notio, & persona non differunt nisi solo modo loquendi, & hoc est supra improbatum. Item. Relatio in diuinis est vera relatio, quia vt dicit Boetius, Deus non est sine relatione relatus, Sed vbi est vere quantitas, & quantum, ibi vera abstractio, non tantum a parte intellectus, sed etiam a parte rei, ergo etiam pari ratione vbi est vera relatio, & vere relatus, ibi est abstractio. Item. Quandocunque aliqua proprietas habet distingui ab alia secundum rem a qua non distinguitur secundum suppositum, ibi est abstractio non solum a parte

Auer. 3. de ani. 8.

a parte intellectus, sed etiam a parte rei, sed paternitas differt ab innascibilitate, non autem differt ab innascibili patre, ergo vere, & proprie est abstrahibilis proprietas, siue notio a persona, non solum a parte nostra, sed etiam a parte rei.

14 RESPON. Dicendum, quòd abstrahi aliquid ab aliquo est dupliciter. Vno modo abstractione, quæ habet totum a natura rei, & sic abstrahitur vniuersale a particulari, & forma a materia, quoniam vtrobique est compositio, & diuersitas. Alio modo est abstractio, quæ totum habet ab intellectu nostro. Intellectus enim noster cum intelligit aliquid completum, de necessitate dupliciter intelligit, siue sub duplici ratione, scilicet per modum ipsius quod est, & ipsius quo. Semper enim cum aliquid intelligit, considerat ipsum intelligibile per aliquam rationem, per quam etiam ipsum capit, & ita intellectus noster est resolubilis in intellectu ipsius quod est, & ipsius quo, quia compositio erat circa ipsum. Quoniam igitur realis abstractio præsupponit compositioně, quæ nullo modo est in Deo, nec quãtum ad essentiam, nec quantum ad personam, ideo nullo modo est ibi abstractio a parte rei. Rursus. Quoniam Deum intelligimus secundum possibilitatem intellectus nostri, intellectus noster intelligit Deum per modum ipsius quod, & ipsius quo, & intellectus noster est resolubilis, & quia resolubilis etiam compositus, quamuis res non sit composita, quantum ad ipsum potest esse abstractio, & separatio, ut intelligat ipsum quo est, quod est non intellecto. & quoniam modus significandi consequitur modum intelligendi, ideo contingit significare ipsum quo in abstractione, & hoc ex parte communicabilis, vt cum dicitur Deus, & deitas, & ex parte incommunicabilis, vt cum dicitur paternitas. Concedo ergo, sicut manifestant primæ rationes, quòd non est ibi realis abstractio.

AD illud quod obicitur in contrarium de significatione. Dicendũ, quòd aliquid respondet a parte nostri intellectus, nec oportet quòd respondeat abstractio. Sicut enim intellectus noster, licet sit compositus, vere intelligit simplex per modum compositi, quia ponit illam compositionem circa se, non circa rem intellectam, ita est omnino intelligendum de abstractione: & ita patent duo sequentia, quæ sunt sumpta a ratione intelligendi. AD illud quod obijcitur, quòd tunc differunt solum modo loquendi. Dicendum, quòd sicut tactum fuit in distinctione præcedenti, relatio secundum cõparationem ad subiectum transit, secundum comparationem ad obiectum, siue terminum manet, quia abstractio est formæ a subiecto, non a termino, quia paternitas abstrahit a patre, non a filio, & quantũ ad cõparationem ad subiectum est omnino idem, ideo nullo modo est abstrahibilis a parte rei. Nihilominus tamen differre potest aliquo modo per comparationem ad obiectum, quæ quidẽ differentia sumitur a parte rei, sed sicut illa differentia nihil facit ad compositionem, ita nihil facit ad abstractioně, & sic patent duo sequentia, quia relatio manet, & distinguitur ab alia: sed hoc est per comparationẽ ad obiectum nõ ad rem, & hoc est subiectum, &c.

15 (beside "AD illud quod obicitur in contrarium")

16 (beside "AD illud quod obijcitur")

Nõ placet istã Sco. q. 1. quoli.

QVAESTIO IIII.

CONCLVSIO.

De notionibus licet aliter opinari sine peccato, non tamen asserere, quia vbi est presumptio, non deest peccatum.

Funda- menta.

TRVM peccatum sit contrarie de notionibus, siue proprietatibus opinari. Et quòd non videtur, quoniã sancti contrarias opiniones habuerunt de scripturis, & tamen non peccauerunt, sed solum erat eis pœna. Vnde Aug. Falsa pro veris approbare non est natura hominis instituti, sed pœna damnati. Item. Hierony. Quod de scripturis veritatem non habet, eadem facilitate contemnitur, qua probatur. sed notiones non habent veritatem a scripturis, sed inuentæ sunt a magistris: ergo licet multa ibi eadem ratione contemnere, qua probare. Item, Hoc videtur ratione, quia numerus notionum, & huiusmodi non sunt de illis, quæ sunt necessaria ad salutem: sed contrariæ opinari licet in his, quæ non spectãt ad viam salutis, & hoc sine peccato. Item. Si est ibi peccatum, ergo aut fidei, aut morũ. Non fidei, quia non est contra articulos. Non morum, quia credere falsum non respicit mores: ergo nullum peccatum. Contra. De duobus contrariæ opinantibus circa notiones, necessarium est alterum dicere falsum circa diuina, sed mendacium circa diuina est mendacium in Christiana religione, & hoc est grauissimũ peccatũ: ergo &c. Item. Duobus contrarie opinantibus circa notiones, necesse est alterum decipi, & errare, Sed error circa diuina est periculosissimus: vnde August. 1. de trini. Nec periculosius alibi erratur, nec fructuosius aliquid inuenitur. Si ergo error circa humanitatẽ Christi est peccatum, ergo & circa notiones multofortius. Item. Cum proprietates sint ipse Deus, qui dicit vel credit proprietates esse quod nõ sunt, vel non esse quod sunt, dicit de Deo, quod non est. Sed qui dicit Deum nõ esse quod est, vel econuerso, errat errore peccati: ergo cum alter opinantium sit huiusmodi, ergo &c. Item. Sicut dicit Aug. non solum ille mentitur, qui dicit falsum, sed etiam qui asserit dubium: sed vterque opinantium dicit quid dubium, quia nulla opinio duorum est certa, ergo vterq; mentitur, sed qui mentitur circa verum peccat moraliter, vel venialiter, sed plus mortaliter, ergo vterq; peccat.

Hiero. sup Mat. c. 23. in quadã Homilia.

Ad opp.

RESP. Dicendum, quod contrarie Lr opinari, vel potest esse circa ea, quæ spectant ad doctrinam Christianæ religionis, vel circa ea, quæ spectant ad doctrinam humanæ inquisitionis. Circa ea, quæ spectant ad doctrinam humanæ inquisitionis licet contraria opinari, & contra asserere, quia illa non faciunt ad salutem. Asserere autem contraria in his, quæ spectant ad doctrinam religionis distinguendum. Nam quædam sunt de necessitate fidei, quædam de necessitate scripturæ, quædam sunt his annexa, vt sunt quæ faciunt ad fidei explicationem, & scripturæ expositionem. Circa ea quæ sunt de necessitate fidei opinari cõtraria simpliciter est peccatum in altero, scilicet qui falsum opinatur. Et si sit simplex opinio, est peccatum erroris: si autem assertio, & defensio, non tantum error, sed hæresis dicenda est. In his autem quæ sunt de certitudine scripturæ, ignorantes scripturas licet contrarie opinari, nec est culpa, vt si vnus simplex homo credat, quòd Iacob fuit pater Isaac, alter non, sed econuerso. Et licet hic primus suspicetur, vel opinetur, tamen non peccat, quia ignorat scripturam. Scienti autem scripturam non licet: imo peccat si simpliciter opinetur. Si autem defendat hæreticus est iudicandus, quoniam contradicit scripturæ sacræ. In his autem, quæ sunt annexa fidei, vel scripturæ, aut vna opinio sequitur ad fidem, & scripturam, & ad alteram sequitur oppositum, & tunc dicendum, quòd ante percunctationem

nem licet contrarie opinari', sed post per cunctationem nō licet, imo peccatum est, sicut in his quæ determinata sunt per fidem & scripturam, sicut fuit de opinione Porretani circa proprietates, dicebat enim illas non esse Deum, & ad hoc consequitur contrariū fidei. Cum enim ecclesia adoret proprietatem, tunc adoraret non Deum, & non Deus esset adorandus. Vnde postquam ostensum est sibi incōueniens, nisi retractasset errorem, fuisset ab ecclesia hæreticꝰ iudicatus, sed hoc retractauit in cōcilio Remensi vt dicit Bernard. In his quæ sunt annexa fidei non sequuntur nec repugnant, quia dubia sunt licet opinari, sed non licet asserere dubium circa Deum, quia opinari est rationis conferētis, sed asserere dubium circa Deū, est rationis superbientis. Concedendum ergo, quod vterque opinās si asserat peccat, non proper errorem, sed propter præsumptionem, & sic concedendum, quod licet ibi contrarium opinari.

18 AD illud, quod obiicitur, ꝙ mendacium in Christiana religione &c. Dicēdum, quod non est mēdacium, quia neuter dicit contra credulitatē in Christiana religione, quia non est de necessitate fidei, vel morum.

19 AD illud, quod obiicitur, quod error ille est periculosus, dicendum, quod verū est inquantum est cōtrarius fidei, sed si est de his quæ non spectant ad fidem, non est verum.

20 AD illud, quod obiicitur, quod peccat qui dicit Deū non esse, quod est &c. Dicendum, qđ illud verum est si sit determinatum per fidem vel scripturam, aliter non peccat nisi asserat, vel defendat.

21 Qđ vltimo obiicitur concedendum est', nam qui propria auctoritate de Deo asserit vel affirmat, quod nec scriptura nec fides dicit, nec ad illa sequitur, præsumptuosus est iudicandus etiam si verum dicat, & si dubitet corde, & affirmet ore, mendax est, si vtroque modo asserit superbus est.

De proprietatibus personarū secundum, quod diuersis nominibus exprimuntur per vocabula minus vsitata.

Hic non est prætermittendum, quod sicut pater, & filius &c.

Exposi.

Supra egit Magister de proprietatibus personalibus secundum, quod exprimuntur per nomina magis vsitata, hic agit secundo de eisdem prout exprimuntur per vocabula minus vsitata., Et habet hæc pars quatuor partes. Diuisio. In prima Magister assignat nominum differentias, per quæ conuenit ipsas proprietates exprimi, auctoritatibus confirmans nomina illa esse propria. In secunda vero assignat quandam regulam in qua discernuntur propria a cōmunibus, ibi. Et hic est aduertenda quædam generalis regula. In tertia opponit contra prædictam regulam, & determinat, ibi. Hic quæritur cum dicitur Deus de Deo. In quarta ex illa solutione elicit aliā regulam, ibi. Et est sciendum, quod secundum nomina substantiæ.

Secundum quod sapientia est, & essentia, hoc est quod pater: secundū quod verbum, non hoc est quod pater.

Dub. 4.

Contra, quia aut hoc tenetur essentialiter, aut personaliter. Si essentialiter, non solum secūdum' quod sapientia est vnum per essentiā cum patre, sed etiam inquantum verbum. Si personaliter, tunc est falsum, quod secundum quod sapiētia, sit hoc quod personaliter pater. Item. Cum hoc sit neutri generis videtur quod stet pro essentia, & ita verbum semper est hoc quod pater, scilicet vnum per essentiā vel substantiam. Respōsio. Respon. Dicendum, quod hoc stat ibi pro significato termini, vt sit sensus. Verbum secundum quod sapiētia, hoc est, quod pater, quia secundum quod sapientia aliquid ei attribuitur, quod etiam patri, scilicet significatum huius nominis sapiētia. Similiter altera est vera, filius secundum quod verbum nō est hoc', quod pater, quia aliquid attribuitur filio secundum quod verbum quod non cōuenit patri. Vnde secundum dicit ibi habitudinem sub ratione formali, & pronomen hoc impor-

tat, & demonstrat proprium significatum termini. & ideo quia sapientia significat essentiale, tenetur in prima essentialiter, quia significatum verbi est personale, tenetur in secunda personaliter. Vel aliter potest dici, quod tenetur essentialiter, & secundū quod dicit habitudinem p modum formalis, vnde sicut alio est Deus, alio est pater, quia diuinitate est Deus, paternitate pater, ita q nec paternitate De⁹, nec deitate pater, ita accipit Augu. cū dicit secundum quod verbum nō est hoc quod pater, vt non negetur vnitas in natura, sed vt negetur habitudo eius, quod est secundum, quia verbum inquantum verbum non dicit vnitatem essentiæ, sed distinctionem personæ, econtra sapientia.

Eadem proprietate siue notione dicitur uerbum, & imago, qua filius.

Dub. 7. Contra, quia si hoc est verum, ergo ibi est synonymia, vel inculcatio verborum, aut aliqua differentia.

Respon. Respon. dicendum, quod differentia

23 est, & vna differentia potest accipi sic. vt verbum dicatur, quod procedit ab interioribus: imago, quod imitatur in exterorib⁹, & filius complectitur vtrumque, & ideo magis, & cōius dicitur filius quam aliquid aliorum. Vel aliter, omnia hæc tria importāt similitudinem alterius, sed filius importat illam similitudinem naturaliter emanantem, imago vt expresse imitantem, verbum vt aliis exprimentem quantum est de se siue natum exprimere, ideo filius frequētius nōminatur illa persona propter hoc quod ipsam emanationem & habitudinem illam nomine importat proprio. Vel aliter. Imago importat illā similitudinem vt conformem. verbū importat illam vt mentalem, siue spiritualē, sed filius connaturalem, & sic patet diuersa ratio significandi eandem habitudinem, & illa eadem proprietas est, nec tamen synonyma. Et in prima acceptione præit intentio verbi. In secunda intentio filii. In tertia intentio imaginis. Tamen intentionis modus medius est conuenientior.

Ita & de solo filio &c.

Dub. 8. Videtur falsum dicere, quod solus filius est Deus de Deo, quia s. s. Deus

24 est de Deo, nōn ergo solus filius. Re-

Respon. spon. dicendum, Quod ista exclusio arctatur ex modo loquēdi, quod patet, quia non dicit simpliciter hoc, sed loquens de patre & filio dicit, nō ambo De⁹ de Deo, sed solus filius, ita quod ex ipso modo loquendi solus arctatur ad faciendum exclusionem pro patre.

Secundum nomina substantiæ tantum dicitur illud de illo.

Dub. 9. Videtur hoc falsum, quia bene dicitur filius de patre per nomina quæ non sunt nomina substantiæ. Si tu dicas, quod intelligit secūdum idem nomen. Obiicitur, quod bene dicitur p cedens de procedente, & principium de principio, siue spirans de spirāte, hæc tamen nomina non dicuntur secundum substantiam. Item. Quæritur de hoc, quod statim addit ibi, licet illa nomina substantiam nō significent, quia si hoc, ergo significant relationem, ergo hoc nomen Deus significat relationem. Et iterum si nō significat substantiam, sed relationē, ergo possent pro eis poni nomina relatiua, ergo pater de patre. Respon. Respon. dicendum, quod dici hoc de hoc, est dupliciter s. secundum idem nomen, vel secundum aliud. Secundum idem non potest esse nisi cōueniāt duobus: & quia nomina duabus personis cōueniētia fere omnia sunt essentialia, licet aliqua sint notionalia, ideo regula Magistri vt in plurimum veritatē habet. Tamen quidam libri habent maxime, in quibus non est, potest poni pro glosa, & sic cessāt obiectio, quia Magister non intendit excludere nisi nomina propria quæ dicūtur de vno solo. Quod obiicitur, quod nomina non significant substantiam, dicendum, quod significationem accipit p suppositione, & tantum valet non significant, quantum non supponunt.

AD

Artic. AD intelligentiam eorum, quæ dicũtur de verbo in parte ista quatuor quæruntur. Primo de verbi significatione. Secundo de connotatione. Tertio de ipsius comparatione. Quarto de translatione.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Verbum ęternum in diuinis tantum notionaliter, & nõ essentialiter dicitur.

Funda-menta. TRVM verbũ dicatur essentialiter, vel notionaliter. Et quod dicatur notionaliter ostenditur primo auctoritate canonis beati Ioh. elegantissime exprimentis incarnationem, verbum caro factum est, sed vnio non est facta nisi in persona filij, ergo verbum non exprimit nisi personam filii, & proprie, ergo &c. Item, Aug. xv. de trin. In trinitate non dicitur verbum nisi filius, neque donum nisi s.s. Item, Ansel. in mono. Apertissimum est quia nec ille cuius est verbũ potest esse verbũ suũ, nec verbum põt esse ille cui⁹ est verbum. Item, ratione videtur, quia verbum est, quod emanat a mẽte per modum conceptionis, ergo verbum de se dicit conceptum, sed esse conceptum, & genitum sunt idem, sed genitum est notionale, ergo &c. Item, verbum dicitur, quod emanat per modum perfectæ expressionis: sed esse imaginẽ est proprium filii, ergo & verbum. Item omne verbum dicit respectum ad dicentem, sed esse respectiuum in diuinis est notionaliter dictum, si dicat respectum ad personam, sed dicens potest esse nisi persona, &c. Contra, quod dicitur essentialiter ostenditur sic, sicut dicit August. ix. de tri. c.x. verbum est cum amore noticia, sed noticia est essentialiter dictum, ergo &c. Item, verbum est quo res manifestatur, & exprimitur, sed manifestari est cuiuslibet personæ, & manifestatio est æqualis, ergo & verbum. Si tu dicas, quod nõ dicitur manifestatio simpliciter, sed manifestatio alteri⁹, obiicitur tunc, quia s.s. est manifestatiuus filij. Ioh. xvj. Ille me clarificabit &c. Item, hoc ipsum ostenditur per comparationem ad dicentem, quia verbũ dicitur respectu dicentis, sed dicentes sunt tres, sicut dicit Ansel. in mono. Vnusquisque in trinitate se dicit, ergo verbum est trium, sed nihil est triũ nisi essentiale, ergo &c. Item, sicut dicit Anselmus in monol. Dicere nihil aliud est quam cogitãdo intueri, sed hoc est essentiale, ergo & verbum. Si dicas, quod dicere secundum quod essentialiter dicitur non habet correspondens verbum. Contra, sicut dicit Anselmus, Pater se dicendo, generat verbum, sed omnis actus secundum quem persona reflectitur supra se est essentialis, ergo & dicere prout est essentiale respondet verbum, ergo &c. Item, hoc ostenditur per comparationem. AD id, quod per verbum dicitur, nihil mediũ inter creaturam & creatorẽ est notio vel notionale, quoniam medium æqualiter distat ab extremis, sed verbum est medium, quoniam omnia per verbum facta sunt, ergo &c.

Cap. 17

Cap 38

Ad opp.

Anselmus in mono. cap. 31.

RESP. Ad hoc dixerunt aliqui quod dicere tripliciter accipitur in diuinis. Vno modo dicere est idem quod intelligere. Alio modo, quod generare. Vnde Aug. exponit illud Geñ. j. dixit, idest filium genuitq̃ quo omnia disposuit. Tertio modo dicere idem est, quod creare, & verbum non respondet ei, quod est dicere inquantum increatum, nisi secundum quod dicere idẽ est, quod generare, & ita conuenit soli patri. Sed istud non videtur intelligibile, quod sit loqui sine uerbo, & quod aliquid sit dicere, cui non respondeat verbum, sicut nec generare sine genito, nec nosci sine noticia & hoc etiam ipse modus loquendi & intelligendi abhorret, quod dicat & loquatur sine omni verbo. Ideo voluerunt aliqui dicere, quod dicere accipitur essentialiter, & personaliter, quia tres sunt qui dicunt, sicut dicit Ansel. quod verbum dicitur essentialiter & personaliter, & secundum istam viam soluere nituntur obiecta ad vtranque partẽ. Sed hoc est cõtra Aug.

Aug. & contra Ansel. expresse. Nam
Aug. dicit ꝙ verbum eo ipso ꝙ ver-
bum, dicitur ad alterũ. Similiter An
sel. Apertissimum est ꝙ verbum non
est ille cuius est verbum. Et hoc pa-
tet etiam per auctoritates Aug. quas
27 Magister adducit in litera, & Ansel.
in monol. hoc expresse negat. Pro-
pter hoc intelligendum, quòd dicere
est idem quod loqui, loqui autem est
dupliciter, vel ad se. vel apud se, vel
ad alterum. Loqui ad se, nihil aliud
est quam aliquid mente concipere.
Mens autem concipit intelligẽdo, &
intelligendo aliud cõcipit simile ali:
intelligendo se concipi simile sibi, qa
intelligentia assimilatur intellecto.
Mens igitur dicendo se, apud se conci
pit per oĩa simile sibi, & hoc est ver-
bum conceptum. Alio modo dicere
ad alterum est conceptum mẽtis ex-
primere, & huic dicere rñdet verbũ
prolatum: dicendum ergo, ꝙ sicut
in nobis dupliciter accipitur dicere,
ita in Deo. Nam dicere Dei apud se
vel ad se, hoc est intelligendo conci
28 pere, & hoc est generare prolem simi
lem, & huic dicere respondet verbũ
natum. i. verbum æternum. Alio mo
do dicere est exterius se exprimere &
sic idem est dicere ꝙ se per creaturã
declarare, & huic dicere respondet
verbum creatum & verbum tempo-
rale. Concedendum ergo ꝙ verbum
sicut & dicere dupliciter accipitur. s.
æternaliter & temporaliter. Et ver-
bum temporaliter est creatum, nec
est Deus, nec est in Deo, sed creatura
respectu Dei. Verbum æternum est
Deus, & est illius solius cuius est con
cipere, ideo rationes probantes ver
bum dici notionaliter, sunt simplici-
ter concedendæ.

29 AD illud, quod obiicitur, quod
verbum est noticia & verbum est ma
nifestatiuum. Dicendum, quod ista
non est tota ratio verbi, sicut nec nos
se est tota ratio dicere & manifestare,
sed necesse est, quod cadat ibi conce-
ptum, & quia noticia concepta & ma
nifestatio per conceptum fit per solũ
filium non s. s. ideo patet illud, quod
obiicitur. AD illud quod obiicitur
de verbo in comparatione ad dicen-
tem. Dicendum, quod dicere non di-
citur essentialiter nisi secundum qđ
dicitur respectu verbi creati, & secun
dum quod notat effectum temporalẽ,
secundum vero quod dicit respectum
æternum, sic solus vnus est dicens.
Quod ergo obiicitur, quod dicere nõ
est aliud quam cogitando intueri. Di
cendum, quod verum est vbi intuitus
non est sine concepto, vt in nobis, &
in patre, sed in filio non est, nec simili
ter in s. s. Quamuis enim se intelligãt,
tamen non concipiunt prolem, quia
non est in eis fœcunditas ad generan
dum. Si queras rationem huius, Aug. 32
te docet. xv. de tri. quia nos non in-
telligimus nisi per intelligentiã, & il-
la semper est genita. In illa autem tri
nitate beata, aliter est quam in ima-
gine, quia quęlibet persona intelligit.
Et ideo intelligere non dicit ibi ratio
nem concipiendi, ac per hoc nõ com
plectitur totam rationem dicẽdi, vel
verbi in Deo, vt in nobis. AD illud
quod obiicitur quod actus reflexus su
pra se. Dicendum, quod siue dicatur
apud se, siue exterius ad alterum, vtro
que modo implicat apud se actum
absolutum, & respectiuum. Dicere. n.
apud se est cogitãdo, siue intelligen-
do se, conceptum gignere, & ratione
primi est reflexio, sed ratione secundi
est relatio. Similiter dicere exterius,
est se, vel conceptum declarando ali-
quid extra formare. Vnde dicere vtro
que modo reflectitur supra dicentem
& dictum. Supra dicentem, ratione
absoluti, supra dictum, ratione cõpa-
rati, & sic manifesta est illa obiectio,
quoniam dicere non tantum est abso
lutum, & ideo non tantum essentiale
semper. AD illud, quod obiicitur, ꝙ 33
verbum est medium. Dicendum, qđ
duplex est mediũ s. essentię, & in-
telligentię, & verbum non est
medium in essendo, sed ex-
tremum, quoniã ipsum
verbum omnia fecit,
sed solum intel-
ligendo, quia
pater p ver
bũ omnia
fecit:
& hoc infra melius dicetur.

Cõcordat. S. Tho. 1. par. q. 34. ar. 1. ad 3. cum apud ipsum, dicere supra itelligere addit tantũ expressionẽ, licet idẽ sint, & iõ distĩctũ a Sco. dist. 2. 1. li. par. 2. q. 4. & quol. q. 1. arti. 2. vbi tenet dicere esse actum intellectus, & nõ actum intelligendi.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Verbum æternū de se connotat respectum ad creaturam per modum exemplaritatis, dispositiuę virtutis, & operatiuę in potentia, & non in actu.

Fundamenta.

E verbi æterni connotatione, & est quęstio vtrū verbum æternum connotet aliquid ex parte creaturæ. Et quod sic videtur primo auctoritate Psal. Dixit, & facta sunt, ergo cum dicere, non sit aliud quam verbum proferre, & ad dicere sequat̃ facere, & ad facere ipsum factum, ergo ad verbum sequitur factum, ergo videtur, quod verbū connotet aliquid creatum. Si tu dicas hoc esse dictum de dicere prout accipitur temporaliter, & respōdet ei verbum creatum. Contra. Aug. xj. confessio. Verbo tibi coæterno dicis quæcūque dicis, & sic quicquid dicis, nec aliter quam dicendo facis: ergo videtur ꝙ illud sit intelligendū de verbo æterno. Itē. Aug. in lib. lxxxiij. q tractans illud euangelij, In principio erat verbum, dicit melius in hoc loco verbum interpretamur, vt significetur non tantū ad patrem respectus, sed etiam ad ea quæ facta sunt operatiua potentia, ergo verbum dicit respectū ad facta, sed constat ꝙ de verbo æterno loquitur. s. qđ erat in principio. Item. Super illud Psal. Semel locutus est Deus, dicit Aug. i. filiū genuit in quo omnia disposuit. Si ergo verbū non tantum importat generationem, imo etiam dispositionem omnium, ergo ad omnia dicit respectū. Item. Ansel. in mono. Cum summus spirit⁹ seipsum dicit, dicit omnia quę facta sunt, ergo eodem verbo dicit se, & creaturas, sed verbum dicit respectum ad illud quod per verbū dicitur, ergo non tantum ad patrē, sed etiam ad ea quę facta sunt dicit respectum, ergo &c.

Prope medium.

Psalm.

Ad opp.

Contra. Omne quod connotat temporale, dicitur temporaliter, sed verbum non dicitur temporaliter in diuinis, quia in principio erat verbum, ergo verbum non connotat temporale, quia oīs creatura vel creatum temporaliter incipit, accipiendo large tempus, ergo verbum nihil connotat in comparatione ad creaturas. Si tu dicas quod cōnotat in habitu nō in actu, sicut æterna dispositio & prædestinatio. Contra. si nūquam aliquid fieret vel fiendum esset, adhuc pater seipsum diceret, ergo & verbum mente cōciperet, ergo verbum esset si nunquam vlla creatura esset futura vel præsens, ergo &c. Item. dicere verbum est necessarium, qm̃ sicut in præcedentibus probatum fuit dist. vj. productio personæ est necessaria, sed productio creaturæ est cōtingens, vnde cum producit eam posset non producere, si ergo simpliciter necessarium nō claudit in se contingens, verbum non dicit respectum aliquem ad creaturā. Item. creator & creaturæ summe sunt distātia, ergo in nullo communicant, si ergo verbum patris est vnum, & summe vnum, ergo illo verbo cum dicatur Deus pater, impossibile est creaturam dici, ergo si creatura non dicitur illo verbo, non ergo dicit respectum ad creaturam. Item. Si verbū dicit respectum ad creaturam, ergo poterit dici verbum creaturæ, qđ expresse negat Ansel. in mono. verbum quo creaturam dicit, nequaquam est verbū creaturæ. Si tu dicas mihi ꝙ dicit respectū ad dicētē principaliter, vnde non potest dici nisi verbum patris, eadem ratione cum spiritus dicat respectum ad creaturam, cum omne nomen dicens respectum ad creaturam sit essentiale non personale, verbum nullo modo dicitur personaliter, quod est contra prædeterminata.

RESP. Dicendum sicut dicit August. Tunc verbum dicitur vel generatur, quando mēte similitudo, vel imago alicuius cognoscibilis concipitur & verbum illud respicit, quod respicit similitudo cōcepta, quoniam igitur mēs nostra, nec simul, nec vno, & eodem videt se & alia, ideo alio verbo dicit se, & alio alia, immo aliis. tot enim in eo sunt verba quot intellecta.

cta, summus autem spiritus in patre se, & omnia vno aspectu & eodem cognoscit, & cum intelligit se & alia, cognoscit se vt aliorum principium, & ergo in ipso vis conceptiua concipit similitudinem omnia circumplectentem sub intuitu vno, siue aspectu, & concipit siue generat vnum verbum, quod est similitudo patris imitatiua, et similitudo rerum exemplatiua, & similitudo operatiua, & ita tenet quasi medium & dicitur pater operari per verbum, & vlterius ipsi verbo attribuitur, quod sit Dei virtus, & Dei sapientia. Et ita patet, quod verbum diuinum dicit respectum ad patrem, dicentem ipsum a quo generatur per omnia consimilem. Dicit etiam respectū ad creaturam per modum exemplaritatis dispositiuę & virtutis operatiuę & quia ista non dicunt respectum in actu, sed solum in habitu, dico, quod sicut exemplar dicit respectum in habitu & potentia similiter, quia multa scit Deus, & potest, quæ non facit, sic & verbum æternum. Vnde sicut supra dictum est de dono, ita etiam nūc intelligendū de verbo. Concedendæ igitur sunt rationes probantes, quod dicit respectum, sed non connotat effectum actualiter. Vnde prima ratio quæ probat de effectu actuali, soluenda est sicut in opponendo tactū est, quia ibi loquitur de dicere secundum quod ei respondet verbum creatū, quod est quasi verbum prolatum, sed tamē illud dicere est per verbum increatum, sicut pater dicitur operari per filiū, & hoc est quod dicit August. quod æterno verbo dicis quęcunque dicis, & fit quicquid dicis. Potest tamen dici, quod illud dicere est æternum, & tantum valet quantum disponere, sed hoc non dicit effectum, sed respectum in habitu, & hoc concessum est, quod verbū dicit. Et quod iste sit intellectus Augustini, patet per litteram sequētem, & simul & sempiterne dicis, Nec tamen simul & sempiterna sunt quæcunque facis. Ex hac auctoritate patet veritas responsionis, quod verbum dicit habitualem respectum.

Li. 11. confess. cap. 7.

35 AD illud quod obijcitur in contrarium, quod nullum æternum connotat temporale, dicendum, quod verum est in actu, vnde verbū proprie loquēdo non connotat effectū, sed dicit respectum, non ad creaturam iam existentem vel etiam futuram tantum, verumetiam possibilem fieri, & sic patet responsio ad instantiam quam inducit in contrarium. AD illud 36 quod obijcitur, quod productio verbi est necessaria & æterna, sed creaturę, cōtingens, dicendum, quod quamuis actualis productio creaturę sit volūtaria, tamen potentia producendi, & scientia, est necessaria. Impossibile enim est Deum non posse, & impossibile est Deum nescire creaturas producere. AD illud quod obijcitur, quod non cō 37 municāt in aliquo, dicendum quod verum est de communitate essentiali, & prędicatione, & hoc modo nō cōicāt in verbo, quia verbum est Deus, nō creatura, nihilominus tamen secundum aliquam rōnem possūnt habere respectum ad idem. Nihil enim impedit, quod vnius & eiusdem Deus sit principium, & creatura sit effectus, & ita est de verbo æterno quod dicit respectum ad patrem vt ad principiū, ad creaturam autem vt ad effectū. AD 38 illud quod obijcitur, quod tūc potest dici verbum creaturæ. Dicendum, quod sicut patet ex ratione nominis, verbum, dicit respectum vt ad producentem, quia dicitur verbum dicentis, similiter donum, & quia principalis respectus importatur per nomen, solum dicitur respectu personæ, ideo nec filius dicitur verbum creaturæ, nec spiritus sanctus donū creaturæ. Et si tu obijcias de hoc nomine spiritus, dicendū, quod prout de spiritu Heliæ dicitur, non accipitur sub actu personali, quia spiritus sanctus dicitur spiritus patris & filij tantum, sed accipitur ab actu spirandi. De quo Ioan. iij. Spiritus vbi vult spirat, & iste est actus essentialis, vnde sicut dicitur Deus Heliæ, quia fouet Heliam, vel ab aliquo alio actu, ita dicitur spiritus Heliæ, quia spirat Heliæ: ita etiam posset dici spiritus sanctus Heliæ, sicut dicitur Dan. vlti. Suscitauit Deus spiritū pueri iunioris. Nec hoc est contra Magistrum, quia ipse loquitur

Propter hæc quæ dicit S. Bo cauēdum est à Scot. 1. sent. di. 32. q. 1. vbi videtur, quod verbū primo explicet velle essentiam, & concomitanter personam patris, quia verbū procedit de scientia ipsius essentiæ.

loquitur de spiritu, prout est nomen impositum a proprietate personali, & magis determinatum, & illud totale nomen, ꝙ stet pro persona quam hoc nomen spiritus per se, & ideo frequentius inuenimus spiritum dici alicuius hominis quam spiritum sanctū alicuius hominis, attamē inuenitur alicubi, quia sicut dicitur spirit⁹ Heliæ, quia in eum spirat & inspirat, ita spiritus sanctus Heliæ, quia ei sancta inspirat, & ideo fortassis ibi dictum est, ꝙ suscitauit spiritum, quia non fuit ad futura prædicendum, sed ad iniquum iudicium retractandum.

19 AD illud quod obijcitur, ꝙ nomē dicens respectum ad creaturam non est notionale. Dicendum, ꝙ verū est si illum pure dicat, sed verbū nō tm̄ ipsum dicit, nec principaliter dicit, sed principaliter dicit respectū ad patrē, sicut & de dono dictū est. Magis autē filius & s.s. nominātur nominibus dicētibus respectū ad creaturā quā pater, qm̄ sm rōnem intelligendi & appropriandi quasi mediū sunt inter nos & Deum, & sm rōnem appropriandi sunt reducentes ad Deū. Vnde sm Aug. pater est principium ad quod reducimur, filius forma quā sequimur, & spiritus sanctus gratia qua reconciliamur, vnde & ipsi magis proprie nobis dari dicuntur quam pater &c.

QVAESTIO III.

CONCLVSIO.

Notitię atque sapientę intellectus in filio, est prior secundum rationem intelligendi, ipsius verbi intellectu.

Fundamenta.

E comparatione verbi ad sapientiam. Et cum filius sit verbum & sapientia, quæritur quod istorum sit prius sm rationem intelligendi. Et ꝙ sapientia prius sit videtur. Aug. ix. de trin. c. x. Verbum est cum amore notitia, ergo verbum sm rationē intelligendi addit supra notitiam sed quid se habet per additionem ad aliud, præsupponit, illud ergo &c. Item. Noticia dicit essentiale, sed verbum personale, ergo cum essentiale sit communius, & esse communius sm rationē intelligendi sit prius, ergo &c. Itē, verbum dicit respectum ad creaturas, sapientia autē dicit quid absolutum de rōne sui nominis, ergo cū absolutū sm rationem intelligēdi sit prius respectiuo, ergo & sapientia quam verbum. Contra. Eccl. i. Fons sapientię verbum Dei in excelsis, fons dicit rationem principij, ergo verbum est principium sapiētiæ, sed quod est principium, est prius sm rationē intelligēdi necessario, ergo verbū prius quam sapientia. Ad opp. Item, verbum sicut dicit Aug. in lib. 83. quæstionum. dicit operatiuam potentiā, (Quæst. 63.) sed potētia sicut dicit Richar. sm rationem intelligendi prior est quam sapientia, ergo &c. Item, verbum dicit similitudinem interius conceptam, sapientia dicit habitum vel habilitatem ad cognoscendum. Sed conceptio similitudinis & specierū pręcedit ipsam habilitatem, ergo & verbum præcedit sapientiā in intelligendo. Iuxta hoc quæritur, cū filius dicatur verbum & sapientia, propter quid sapientia solū est appropriatum non propriū; verbum autem est proprium. Et iterū, cū filius sit filius & imago, & verbū proprie, quæritur quæ sit differentia istorum nominum. Si enim non est differentia nisi in voce, tunc videntur esse nomina synonyma.

RESP. Dicendum, quod in intellectu verbi cadunt istæ conditiones s. 40 intelligentis cognitio, similitudinis conceptio, & alicuius expressio. Et hoc patet si consideremus generationem verbi secundū Ansel. in suo mono. (Cap. 31.) qui dicit sic. Cum cogito notum hominem absentem, format acies cognitionis in se talem imaginem eius qualem illum per visum oculorum in memoriam contraxi; quæ imago in cogitatione verbum est eiusdem hominis quem cogitando dico. Habet igitur mens rationalis cum cogitando se intelligit secum imaginem suam ex se natā, idest, cogitationē, sui ad sui similitudinem quasi sua impressione forma-

formatam quæ imago eius verbum est. Hoc itaque modo quis negat summam sapientiam cum se dicendo, intelligit, gignere consubstantialem sibi similitudinem, idest verbū suum? Verbum autem non est aliud quam similitudo expressa, & expressiua, côcepta in spiritu intelligentis, ſm quod se vel aliud intuetur. Vnde patet, qđ intellectus verbi præsupponit intellectum noticię, & generationis, & imaginis. Intellectum noticię, intuitu spiritus intelligentis. Intellectum generationis, in conceptione interiori. Intellectum imaginis, in similitudine per omnia conformi, & superaddit his omnib⁹ intellectum expressionis. Quoniam igitur intuitus intelligentis non dicit respectum, ideo ipsa sapientia & noticia non dicit propriū. Sed quoniam conceptio, & similitudo dicunt proprium, ideo necesse est tam nomen filij, quā imaginis, quā etiam verbi proprie dici. Et rursus patet ordo in dicendo. & patet etiam differentis modi dicendi ratio. Nam sapientia vel noticia dicit primum in intelligendo, deinde filius qui dicit ipsum emanationem siue conceptionem, deinde imago quę dicit modum expressum emanandi, & tertio modo verbum, quod dicit hæc omnia & superaddit rationem exprimēdi, & manifestandi. His visis, facile est ad obiecta respondere. Concedo enim, quod secundum rationem intelligendi intellectus noticię, & sapientię est prior.

41 AD illud, quod obiicitur, quod est fons sapientię, dicendum, quod illud intelligit de sapientia creata.

42 AD illud, quod obiicitur, quod dicit potentiam operatiuam, dicendum, quod verbum & si habeat omnipotentiam sicut pater, tamen ipsum verbum non dicit potentiam operatiuā de ratione sui nominis, nisi inquantum illa potētia est operatiua præuia dispositione, & quoniā dispositio est actus sapientiæ, ideo sapientia prior

43 in intelligendo est. AD illud quod obiicitur, quod similitudo est prior habilitate in intelligendo, dicendum, quod istud verum est in quibus est sapientia per acquisitionem, sicut in nobis, sed non sic in Deo, imo econuerso, quia ex intuitu mentis summe sapientis oritur verbum, quod dicitur esse summa sapientia, ita, quod similitudo concepta nō dat sapientiam cōcipienti, imo magis accipit. quod vltimo quæritur iam determinatū est.

QVAESTIO IIII.

CONCLVSIO.

Verbi creati interioris nomen, conuenienter ad diuina dicitur translatum.

DE Trāslatione huius nominis verbū ad diuina. Et quod nullo modo debeat transferri videtur. Omnis translatio est secundum similitudinem, sed nihil in creatura vanius est verbo, quia statim dum fit transit, & non est, verbū autem Domini manet in æternum, ergo &c. Item, cum sit verbum intelligibile & sensibile secundum duplex dicere, quæritur, quod istorum transferatur. Et quod non exterius vult Aug. xv. de tri. Verbum exterius non est verbum, sed signum verbi, ergo si verbum diuinum est verum verbū, ergo &c. Item, exterius verbum exit a dicente, verbum autem diuinum semꝑ est in dicente, quia ego in patre, dicit veritas Ioh. xiiii. ergo &c. Itē, videtur, quod nec ad similitudinem interioris cogitationis, quia dicit Aug. xv. de tri. Cogitatio est quid volubile, in Deo autem nihil est volubile, ergo &c. Item, cogitationes mortaliū timidę sunt Sap. ix. & incertę prouidentię nostrę, sed in verbo diuino nulla est falsitas, nulla dubietas, ergo &c. Item, multa cogitamus quæ nobis displicent, sed verbum diuinum est per omnia placens, ergo &c. Item, multa cogitamus quæ nō possumus, sed verbum diuinū est omnipotens, ergo &c. Contra. Inter omnia creata imago est expressior, ergo inter oēs emanatiōes ea est expressior quæ est in imagine, sed emanatio similis verbo increato in imagine, est emanatio verbi a mente, ergo expressiua, ergo cōuenienter

Ad opp.

Fundamenta.

trans-

transfertur. Itē, ꝙ dicatur per cōparationem verbi intellect⁹, hoc vr̄ per cōparationē ad res extra, qm̄ Ecclesiasticus ſm aliā translationem. 70. Principiū oīs operis verbum: ſed per Dei filium omnia ſunt facta, ergo &c. Item, ꝙ verbum vocis ſit ſimile, videtur, quia verbum dr̄, quia expreſſiuū, & manifeſtatiuū, vnde nec patrē qs nouit niſi filius, & cui voluerit filius reuelare Matth. xi. ſed hoc maxime eſt in verbo vocis. Nam verbum interius nō patet niſi ꝑ verbū vocis, ergo verbū increatum dr̄ ad ſimilitudinem exterioris verbi. Itē, Baſili⁹,
Baſilius contra Eu no. lib. 2.
Filio Dei attribuitur ſenſus, ſapiētia, virtus, verbū, & lumen. Senſus quo cogitantur omnia, ſapientia qua oīa diſponuntur, virtus qua cūcta fiūt, verbū quo annūciantur, lumen quo clareſcunt. Si ergo verbum dr̄ rōne annunciationis, & hoc pertinet ad verbum vocis, patet ꝙ illud verbum dicitur ad ſimilitudinē verbi ꝓlati.

44 RESP. dicendum ꝙ ſicut ratio paternitatis per prius reperitˀ in Deo quam creaturis, tñ ipſum nomen eſt translatum a nobis ad Deū, ſic rō lucis, ſic ſapientiæ, & horū ſimilium, ſic etiā rō verbi & ſignificati, ꝑ prius & nobilius eſt in Deo quam in hominibus vel in nobis, tñ nomen translatū eſt a nobis ad Deū. Translatio autē
45 fit propter duo. Vna rō eſt propter ſimilitudinē expreſſam. Alia rō eſt ꝓpter inſtructionē noſtrā, & hæc duo hic ſunt. Primum quidem eſt expreſſa ſimilitudo verbi creati ad increatum, ad quam inſinuandam diſtinguit beatus Augu. in lib. xv. de trini. verbum ſm triplicem differentiam.
46 Nam vnum eſt verbū ſenſibile, aliud eſt verbū intelligibile, tertiū eſt verbum medium. Verbum ſenſibile attenditur in prolatione vocis, verbū intelligibile in cogitatione rei, verbū medium in cogitatione vocis. Et eſt ordo, quia primo cogitat aliquid homo quid ſit, ſecundo qualiter debeat cogitatum pronunciare, tertio ꝓnūciat. Sicut ergo rō trinitatis reperitˀ in ſenſu, reperitur in ratione cōuerſa ad ſenſum, reperitur in ratione ſm ſe, ſic & rō verbi. Et quēadmodū trinitas in qua conſiſtit expreſſa ſimilitudo non eſt in ſenſu, nec in inferiori parte rōnis, ſed in rōne ſecundum ſe, ſic cum tripliciter dicatur verbum in nullo conſiſtit ſimilitudo expreſſa niſi in verbo intelligendi, & hoc eſt verbum quod ad nullam pertinet linguam. Vnde dicit, ꝙ qui hoc poteſt videre, aliquo modo videt illius verbi ſimilitudinem. Similitudinē autē 47
illius verbi ad illud aſſignat quantū ad tria. ſ. quantum ad emanationem ſiue originem, quantū ad diſpoſitionem, quantum ad vnionem. Nā hæc tria in filio Dei eſt conſiderare. Originem, ſm quam dr̄ filius, diſpoſitionem æternam, ſm quā dr̄ mūdus archetypus & ars plena omnium rōnū viuentiū, & vnionē, ſm quam dr̄ homo factus. Similitudo eſt in origine. Nam ſicut filius ꝑ modū naturæ ꝓcedit per omnia patris ſimilis, ſic verbum intellectus a mente procedit ꝑ modū naturæ per oīa ei ſimile & æquale, vnde dicitur mentis concept⁹. Quantum ad diſpoſitionem eſt ſimilitudo, nam ſicut homo nihil operatur rōnabiliter quod nō præcogitet & mente cōcipiat, ſic Deus pater in verbo omnia diſpoſuit. Et ſicut diſpoſitio noſtra vel præconceptio poteſt eſſe etiam ſi nō ſequatur opus, ſic & diſpoſitio æterna, & præcognitio non ab opere dependet. Quantū vero ad vnionem, eſt ſimilitudo. Nam ſicut verbum mentis vnitur voci vt innoteſcat, & tamen non tranſit in vocem, ſed manet integrum in mente, ſic per omnia in verbo æterno intelligendum eſt, ꝙ vnitum eſt carni, & non tranſit in carnem, ſed manet 48
integrū apud patrē, & hæc igitur eſt ſimilitudo. Sed tñ hæc ſimilitudo nō attenditur in verbo mentis generaliter. Nam ſicut dicit idē Aug. frequenter cogitamus q̄ neſcimus, & ſic verbo noſtro coniuncta eſt fallacia. Frequenter quæ nolumus, & tunc cōiuncta eſt diſplicentia. Frequenter quæ non poſſumus: & tunc iūcta eſt in potentia. Diuinum autem verbū eſt veriſſimum, placentiſſimū omnipotentiſſimum, ideo expreſſa ei⁹ ſimilitudo non conſiſtit in verbo noſtro niſi ſit

verbum

verbum certę noticię & complacētię, & potentię, & hoc est verbum, quod cōsistit in cogitatione iuncta sibi affectiua, & operatiua. Vnde Augu. ix. de tri. verbum est cū amore noticia, & si addatur virtus, tunc est ratio perfecta, & sic verbum est cum amore, & virtute, & noticia. Transfertur igitur verbum a verbo interiori, sm prædictas similitudines, & pdeterminatas conditiones, & hæc est ratio ex parte rei. Ratio autem ex parte nostra est, quia diuina intelligimus p creata, ergo cum audimus patrem, & filium cogitamus de patre carnali & filio, vt subleuemur ad cogitandū gnationē spiritualē. ideo diuinissimus Ioh. qui totus erat in contemplatione diuinitatis eleuatus, verbi nomine vsus est dicens. In principio erat verbum. quod verbum, qui intelligit, multum proficit in cognitione filij Dei. His visis patent obiecta. Cōcedo enim, quod verbum exterius non habet expressam similitudinem, tum quia vanum, tū quia procedit exterius, tum etiam, qa non est verbum, sed verbi signū, verbum autem interius habet horū opposita. Concedo etiam, quod verbum interius dubiū, vel falsum, vel impotens, vel displicens non habet expressam similitudinem, sed verbum, qđ habet oppositas conditiones.

cap. 10.

AD illud, quod obiicitur ad oppositū, quod verbum intelligibile habet similitudinem, concedendum est. Quod autem obiicitur de verbo sensibili, dicendum, quod aliquā habet similitudinem, sed non expressam, ideo translatio non est secundum ipsum, sed secundum interius, quod est similius, vt pater. Nullum autem verbum potest illi assimilari, nam illud solum habet cū dicente identitatem substantialem; & simultatem naturalem, quia est simul natura & duratione, quę cōditiones, vt dicit beat. Aug. non insunt nostro verbo, & ideo quāuis sit similitudo, est tñ non nulla dissimilitudo. & ideo pōt recte dici trāslatio, quia non est per omnia similis, & sic omnia patent. 49

15. de Tri. cap. 11.

QVOD NON TANTVM TRES PRAEDICTÆ proprietates sunt in personis, sed etiam alię quæ de alijs significantur nominibus, vt ingenitus.

DISTINCTIO XXVIII.

De his q̄ proprie & æternaliter dñr de Deo secundum relationē, siue proprietatem nō psonalem, q̄ est innascibilitas.

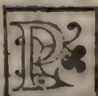

RAETEREA considerare oportet, quod nō tantum tres prædictæ proprietates siue notiones in personis sunt, verumetiam aliæ, quæ alijs notantur nominibus. Nam etiam hoc nomen ingenitus, relatiue dr̄ de patre tantum, & aliā designat notionē quam pater vel genitor. Non est enim idem esse patrē & esse ingenitum, idest non ea notione pater dicitur qua ingenitus. Pater enim (vt prædictum est) dicitur secundum proprietatem generationis, ingenitus autem secundum proprietatem innascibilitatis. Differt ergo pater à filio auctoritate generationis, differt etiam proprietate innascibilitatis, idest, quia ingenitus. Vnde Augu. distinguens inter proprietatem qua pater dicitur, & illam qua dicitur ingenitus in 5. libr. de Trini. sic ait, Non est hoc dicere ingenitum, quod est patrem dicere: quia etsi filium non genuisset, nihil prohiberet dicere eū ingenitum. Et si gignat quisque filium, non ex eo ipse est ingenitus, quia geniti homines gignunt alios, Non ergo ideo dicitur pater

Cap. 6 De ingenito plana assignatio scilicet qđ relatiue dr̄ & alia est notio qua

pater quia ingenitus. Idem cum de Deo patre vtrumque dicitur, alia notio est qua intelligitur genitor, alia qua ingenitus. Genitor enim dicitur ad genitum, idest, filium. Cum verò ingenitus dicitur, non quid sit, sed quid non sit ostenditur. Hoc exemplis planum faciendum est. Quòd dicitur ingenitus, hic ostenditur, quòd non sit filius: sed genitus, & ingenitus commode dicitur, filius autem latine dicitur: Sed vt dicatur, in filius, non admittit loquendi consuetudo, nihil tamen intellectui demitur si dicatur, non filius: quemadmodum etiam si dicatur non genitus pro eo quòd dicitur ingenitus nihil aliud dicitur. Ideo non est in rebus considerandum quid vel sinat, vel non sinat dici vsus, sermonis nostri, sed quis rerum ipsarum intellectus eluceat. Non ergo iam tantum dicamus ingenitum, sed etiam non genitum, quod tantum valet. Nunquid ergo aliud dicimus, quam non filium? Negatiua porro particula non, id efficit, vt quod sine illa relatiue dicitur, eadem præposita, substantialiter dicatur, sed id tantum negatur quod sine illa aiebatur: sicut in alijs prædicamentis. cum dicimus homo est, substantiam designamus. Qui ergo dicit non homo est, non aliud genus prædicamenti enunciat, sed tantum illud negat. Sicut ergo secundum substantiam aio, homo est: sic secundum substantiam nego, cum dico, non homo est. At si tantum valet quod dicitur genitus, quantum valet quod dicitur filius: tantundem ergo valet quod dicitur non genitus, quantum valet quod dicitur non filius. Relatiue autem negamus dicendo, non genitus. Ingenitus porrò quid est, nisi non genitus? Non ergo receditur a relatiuo prædicamento, cum ingenitus dicitur. Sicut enim genitus non ad se dicitur, sed quòd ex genitore sit: ita cum dicitur ingenitus, non ad se dicitur, sed quòd ex genitore non sit ostenditur, vtrumque tamen relatiue dicitur. Quod autem relatiue pronunciatur, non indicat substantiam. Quamuis ergo diuersum sit genitus, & ingenitus, non tamen indicat diuersam substantiam, quia sicut filius ad patrem, & non filius ad non patrem refertur, ita genitus ad genitorem, & non genitus ad non genitorem referatur necesse est. Ecce euidenter ostendit quòd ingenitus relatiue dicitur, & de solo patre accipitur: alia notio est qua dicitur ingenitus, alia qua pater. Atque tantum valet cum dicitur ingenitus: quantum non genitus, vel non filius.

dicitur ingenitus, aliaqua pr. Eodē cap. Lib. 5. c. 7

Quod tātum valet non genitus quātū ingenitus, & tantum dē non filius. Lib. & ca. eisdem.

Lib. & ca. eisdem.

An sicut solus pater dicitur ingenitus, dici debeat non genitus, vel non filius.

IDEO solet quæri, Vtrum sicut solus pater dicitur ingenitus, ita ipse solus debeat dici non genitus, vel non filius. vt nec etiā spiritus sanctus possit dici non filius, vel non genitus. Quibusdam videtur quòd pater solus debeat dici non genitus, vel non filius:

Opinio quorūdā.

Aliorum opinio.

spiritus vero sanctus sicut non dicitur ingenitus, ita (inquiunt) non est dicendus non genitus, vel non filius. Debet quidem dici, & credi spiritus sanctus non esse genitus, vel non esse filius, sed non debet dici esse non genitus, vel non filius. Aliis autem videtur, quòd cum spiritus sanctus non possit dici ingenitus, potest tamen dici non genitus, vel non filius. Quòd autem Augus. supra ait, tantum valere cum dicitur, ingenitus, quantum cum dicitur non genitus, vel non filius, etymologiam nominis ostendendo eum hoc dixisse dicunt, non ratione prędicationis.

Quæ sit proprietas secundum quam dicitur pater ingenitus.

Non lõge a fine.

SI autem vis scire quæ sit proprietas secundum quam dicitur pater ingenitus, audi Hilarium ipsam vocantem innascibilitaté in 4. libro de Trinitate, ita aientem, Est vnus ab vno, scilicet ab ingenito genitus, proprietate videlicet in vnoquoque & originis, & innascibilitatis. Significata ergo in scripturis personarũ intelligentia, & distincto innascibilitatis, natiuitatisque sensu, solitarius Deus non est opinandus. Discretio ergo, vel distinctio personarum in scripturis posita est, in nullo autem naturę distinctio.

Arriani nitebantur probare alterius substantię patrem, alterius filium, quia ille ingenitus iste genitus, quibus respondens Ambrosius, dixit se hoc nomen in scripturis non legisse diuinis.

ILLVD etiam taceri non oportet, quòd Arriani ex eo probare nitebantur alterius substantiæ esse patrem, alterius filium, quia ille ingenitus, & iste genitus dicitur, cum diuersum sit esse ingenitum, & esse genitum. Vnde Ambrosius eorum quæstioni respondens, dicit se in diuinis scripturis hoc nomé, scilicet ingenitus, non legisse, ita inquiens in libro de incarnationis dominicæ sacramento. Cum dudũ audierint quidam, dicentibus nobis filiũ Dei, qui generatus est, patri qui generauit inæqualem esse non posse, quamuis ille generatus sit, iste generauit, quia essentia, vel generatio est naturæ, aduersus quidem illam quęstionem vocem sibi arbitrantur occlusam, sed tergiuersatione damnabili in eodem loco vestigium vertunt, vt putent mutationem fieri quęstionis mutatione sermonis, dicentes, Quomodo possunt esse ingenitus, & genitus vnius naturæ atque substantiæ? Ergo vt respondeam mihi propositæ quęstioni, Primo omnium in diuinis scripturis ingenitus nusquam inuenio, non legi, non audiui. Cuius ergo mutabilitatis sunt homines huiusmodi, vt nos dicant ea vsurpare, quæ non sunt scripta, cum ea quę sunt scripta dicamus, & ipsi obiiciant quod scriptum non sit? Nonne ipsi aduersantur, & auctoritaté ca-

Cap. 8. In tom. 2.

lumniæ

luminiæ suæ derogant? Attende lector, quoniam hoc nomine ingenitus, nolebat vti Ambrosius propter hæreticos. Ita & nos subticere quædam oportet propter calumniantium insidias, quæ catholicis ac pijs lectoribus secure credi possunt. Sunt etenim quædam quæ non tantæ sunt religionis, & auctoritatis, vt eis nõ oporteat semper confitendo ac recipiendo inseruire, verum silentio aliquando præteriri queunt, nec illius tamen sunt peruersitatis, quin (cum opportunum fuerit) eis vti liberum habeamus.

An diuersum sit esse patrem, & esse filium.

PRAETEREA quæri solet, cum supra dictum sit, quia aliud est dicere ingenitum, aliud patrem, & quòd diuersum sit genitus, & ingenitus, vtrum similiter diuersum sit esse patrem, & esse filium, an idem. Ad quod dicimus, quia ex eodem sensu quo dicitur diuersum genitus, & ingenitus, & quo dicitur non esse idem dicere genitum, & ingenitum, potest dici non esse idem, sed diuersum, esse patrem, & esse filium, vel esse spiritum sanctum: quia non ea notione pater est pater, qua filius est filius, vel qua spiritus sanctus est spiritus sanctus. Ideoque ex hoc sensu concedimus, quòd aliud est esse patrem, & aliud est esse filium, quia alia notio est, qua pater est pater, alia qua filius est filius. Sed si transponas, vt dicas, aliud est patrem esse, aliud filium esse, variatur intelligentia: & ideo non conceditur. Est enim sensus talis acsi dicatur, aliud est quo pater est, non quidem pater, sed est aliud quo filius est, non quidem filius, sed est: quod penitus falsum est. Eo enim pater est; quo pater Deus est, idest per essentiam vel naturam; at filius eo Deus est, quo pater Deus est. Eo ergo filius est, quo pater est, & ita idem est patrem esse, quod filium esse: sed non est idem esse patrem, & esse filium. Vnde Augustinus in quinto libro de Trinitate ait, Quamuis diuersum sit esse patrem, & esse filium, non est tamen diuersa substantia, quia non hoc secundum substantiam dicitur, sed secundum relatiuum, quod tamen relatiuum non est accidens, quia non est mutabile. Ecce diuersum esse dicit esse patrem, & esse filium, quod iuxta rationem prędictam accipi oportet, quia scilicet alia notio est qua est pater, alia qua est filius. Non enim secundum essentiam pater dicitur pater, vel filius, filius: sed secundum relationem.

Aug. li. 5. de tri. c. 6.

Responsio vbi dicit esse diuersum esse p̃rem, & esse filiũ, sed non p̃rem esse, & filium esse.

Cap. 5.

Quomodo dicatur sapientia genita, vel nata, an secundum relationem, an substantiam.

SCIENDVM quoque est, quòd sicut solus filius dicitur verbum, vel imago, ita etiam ipse solus dicitur sapientia nata, vel genita. Et ideo quæritur vtrum hoc relatiue dicatur, & sit relati-

Cap.2. ue dicitur, an secundum eandem relationem qua dicitur verbum, & imago. De hoc Augustinus in septimo libro de Trinitate, ita ait, Id dici accipiamus cum dicitur verbum, ac si dicatur nata sapientia, vt sit filius, & imago. Et hæc duo cum dicuntur, id est, nata sapientia, in vno eorum, eo quòd est nata, & verbũ, & imago, & filius intelligatur. Et in his omnibus nominibus non ostendatur essentia, quia relatiue dicuntur. At in altero quod est sapientia, etiam essentia demonstretur, quoniam & ad se dicitur, seipsa enim est sapiens, & hoc est eius esse quod sapere: vnde pater & filius simul vna sapientia, quia vna essentia. Caue lector qualiter hoc intelligas, quod hic dicit Augustinus. Videtur enim dicere, quòd cum dicitur nata sapientia, ibi sapiẽtia, essentiam significet, & nata, relationem notet. Quod si ita est, cogimur dicere essentiam diuinam esse natam: quod superioribus repugnat. Sed ad hoc dicimus, quòd in altero, id est, in eo quòd nata est, eadem notio intelligatur, quæ notatur cum dicitur verbum, & imago. In altero vero, scilicet sapientia, demonstratur essentia, id est demonstratur quòd filius sit essentia, quia sapientia secundum essentiam dicitur. Et ideo cum dicitur nata sapientia, intelligitur quòd ipse, qui natus est, essentia est: ibi tamen sapientia non pro essentia, sed pro hypostasi facit intelligentiam, vt sicut quando dicitur verbum, vel filius, intelligitur hypostasis cum sua proprietate. Item cum dicitur nata sapientia, idẽ intelligitur, id est, genita hypostasis. Ideo vigilanter ait idem esse intelligendũ cum dicitur verbum, & cum dicitur nata sapientia, id est eadem relatio, eademque hypostasis. cui inest illa proprietas. Et ex hoc adiuuatur illud quod superius diximus, scilicet cum dicitur pater, vel filius, vel spiritus sanctus, non tantum illæ proprietates significantur, vt cum dicitur paternitas, filiatio, sed etiam hypostasis cum suis proprietatibus.

Qualiter intelligenda sint ꝓmissa verba Augus. distinc. 5.

Quõ dicatur sapiã genita, vel nata, & an secundum substantiã distin. 27.

Quòd imago aliquando dicitur secundum essentiam.

Distin.27. Cap.1. ILLVD etiam sciri oportet, quia cum supra dictum sit imaginem relatiue dici de filio, sicut verbum, vel filius, interdum tamen reperitur secundum substantiam dici. vnde Augustinus in libro de fide ad Petrum dicit, quod vna est sanctæ trinitatis essentialiter diuinitas, & imago, ad quam factus est homo. Hilarius etiam in quinto libro de Trinitate ait, homo fit ad communem imaginem. Nomen non discrepat, natura non differt. Vna est enim, ad quam homo creatus est, species. Ex his verbis ostenditur quod imago aliquando essentiæ intelligentiam facit, & tunc ad se dicitur, & non relatiue.

Non lõge a pricipio libri.

De his,

De his quæ proprie, & æternaliter dicuntur de Deo, secundum relationem, seu proprietatem non personalem, quæ est innascibilitas.

DISTINCTIO XXVIII

Præterea considerari oportet, quòd non tantum, &c.

Expositio VPRA egit Magister de proprietatibus, quæ sunt personarum, & personales hic incipit secunda pars, in qua agit de proprietatibus, siue relationibus non personalibus. Et diuiditur hæc pars in duas, quia proprietas non personalis est duplex. s. innascibilitas, & cõmunis spiratio, quæ significantur per hoc nomen principium, ideo primo agit de innascibilitate, secundo de cõmuni spiratione infra dis. 29 Est præterea aliud nomen, &c. Prima pars habet duas. In prima determinat de proprietate innascibilitatis. In secunda, quia opposita circa opposita clarius elucescunt, tangit incidenter de proprietate innascibilitatis, & nascibilis infra distinctione eadem. Sciendum quoque est ꝙ sicut filius. Item. Prima pars habet quatuor partes. In prima ostendit quid sit significatum huius nominis ingenitus, in se ostendens, ꝙ sit proprium personę patris, & differens a paternitate & dictum ſm relationem. Secundo determinat significationem in ęquipollenti, sicut in hoc nomine non genitus, & in hoc nomine innascibilis. ibi. Ideo solet quæri verũ, sicut solus, &c. Adiungẽs quæ sit proprietas ſm quã pater dicitur ingenitus. ibi. Si autem vis scire. Tertio determinat huius nominis vsum, ostendens ꝙ quãuis non habeat ortum ex scriptura, ꝙ tamen licet eo vti. quãuis Ambro. videatur dicere contrarium: hoc. n. facit ad reprehendendum hæreticos, & hoc facit ibi. Illud etiam tacere non oportet. In quarta vero determinat quoddam dubium quod ex prædeterminatis habet ortum. ibi. Præterea quæri solet, &c. Similiter scda pars, in qua incidenter determinat de proprietate filij, siue nati, habet duas, ſm duo, quæ ibi tangit. Quia. n. supra dictum fuerat, ꝙ sapientia diceret cõmune, & imago proprium: ideo quia hoc posset generare dubium, quia inuenim⁹ econtrario aliquando: ideo primo ostendit, ꝙ sapientia nata proprie dicitur de filio. Secundo vero ostendit ꝙ imago aliquando accipitur essentialiter. ibi. Illud etiam sciri oportet.

Diuisio. (margin)

8. de sacr. incarna. (margin)

Si filium non genuisset, nihil prohiberet dicere eum ingenitũ.

Dub. 1 Videtur ſm hoc ꝙ accidat personæ ingenitę generare, & ita esse patrem. Item ex hoc videt sequi, ꝙ remota paternitate adhuc remaneat persona patris, & ita paternitas non est proprietas personalis. Resp. Dicendum, ꝙ est loqui de intentione huius nominis ingenitus & pater, vel simpliciter, vel prout ponunt in persona diuina. Si loquamur simpliciter, sic diuersæ sunt intentiones, & vna præter aliam est intelligibilis, & separabilis ſm rõnem, sicut patet in generatione hoĩum. Alio modo est loqui de his prout ponunt circa psonam diuinam, & sic dicunt aliam rõnem innotescendi, & illæ duæ ſm rẽ omnino sunt inseparabiles tñ ſm intellectum vna potest accipi præter alteram, & sic loquitur Aug. non ꝙ re separari possit, sed quantum ad intellectum nostrum. Sed ꝙ possit intelligi aliquid præter alterum, hoc potest esse multipliciter, aut quantum ad intellectum apprehendentem, aut quantum ad intellectum resoluent. Si primo modo, sic non potest intelligi aliquid sine aliquo quod est ei ratio intelligendi, sicut Deus præter deitatem, & homo præter humanitatem: potest tñ intelligi effectus non intellecta causa, & inferius non intellecto superiori, quia potest quis apprehendere hominẽ non intellecto aliquo superiorum, & sicut dicit Philosophus, ꝙ qui vnum dicit, quodãmodo multa dicit, non simpliciter, sed quodãmodo, quia implicite. Alio modo contingit aliquid intelligere, præter alterum intellectu resoluente

Respon. (margin) a (margin) Aristot. 5. meth. 12. (margin)

& iste intellectus considerat ea, quæ sunt rei essentialia, sic potest intelligi subiectum sine propria passione. Et hoc potest esse dupliciter, aut intellectu resoluente plene: aut intellectu semipleno, & indeficiente. Intellectu resoluente semiplene, potest intel-
3 ligi aliquid esse non intellecto primo ente. Intellectu autem resoluente perfecte, non potest intelligi aliquid. primo ente non intellecto. Secundum hunc triplicem intellectum, de comparatione patris & ingeniti, contingit loqui tripliciter: si.n. loquamur de intellectu apprehendente, possibile est vnum istorum duorum intelligi altero non apprehenso, eo ꝙ aliud est signatum vnius, aliud alterius. Si loquamur de intellectu resoluente, adhuc semiplene resoluit, accipiẽdo intellectum huius nominis ingenit⁹ solum priuatiue, sicut accipiunt gentiles: sic pōt intelligi vnum sine altero. Si loquamur de intellectu plene resoluente, cum ingenitus, ſm ꝙ est proprietas patris non dicatur solum priuatiue, imo ponit respectum positiuum, de necessitate ponit paternitatem, & sic verum est, ꝙ ad esse ingenitum, necessario ponat esse pr̄, cum ponat plenitudo fontalis per ipsum tantum. Quando ergo dicit Augu. ꝙ non ideo dicitur pr̄, quia ingenitus: ipse loquit̃ de intellectu apprehendẽte, quia vnum non est propria ratio, & prima intelligendi alterum · imo vtrunque.s. ingenitus, & pr̄, dicunt aliam rationem innotescendi: tamẽ ſm aliam relationem vna ponit aliã necessario. Vnde distinctio personæ patris quasi incohatur in innascibilitate, & consummat̃ in paternitate: & ideo non intellecta paternitate, non potest intelligi persona illa complete distincta: & ideo pr̄nitas est notio personalis, quamuis in rõne intelligendi prius cadat innascibilitas.

Negatiua porro particula nō id efficit, vt quod sine illa, &c.

Dub. 2. Videt̃ hoc falsum: quia homo dr̄ ſm substantiam: tñ albedo pōt dici non homo. ergo quia homo, & non homo contradictorie opponuntur, & de quolibet affirmatio, vel negatio: ergo albedo est non homo, & albedo est qualitas ergo &c. Si tu dicas, quòd August. loquitur secundum ꝙ facit negationẽ in genere, Tunc obiicitur de hoc quod est non substantia, constat ꝙ non pōt facere negationem in genere, ergo cum nō substantia non dicatur nisi de alijs generibus, patet &c. Respon. Dicendum, ꝙ modus dicendi ſm substantiam circa terminum negatum, siue infinitum, est dupliciter accipere, aut quantum ad significatum, aut quantum ad suppositum. Si quantum ad significatum, qm̃ tunc terminus negatus trahit significationem ab affirmato, idem est mod⁹ dicendi quantũ ad significationẽ in termino negato, & affirmato. Vnde sicut homo dr̄ ſm substantiã quantũ ad significationẽ, ita & non homo. Qñ.n. dr̄ hoc est homo, substantiam p̄dico. Qñ autem dr̄, hoc est non homo, substantiã remoueo. Si aũt loquamur quãtum ad suppositũ, tunc ꝓ alio supponit terminus negatus, & affirmatus: sic opponit, & sic nō intelligit Augustin⁹. 4 Respon.

Non genitus ad non genitorem referatur.

Videtur dicere falsum: quia oĩs relatio ponit duo extrema: ergo si non genitus refert̃ ad non genitorẽ, necesse est ad hoc ꝙ aliqs sit ingenit⁹, ꝙ sint duo, quorũ vnus sit non genitus, alter non genitor. Contra. Isto ꝑ impossibile, ꝙ nullus esset nisi vn⁹ solus, ille vtrique esset non genitor. Dub. 5.

Resp. Dicendũ, ꝙ referri ad aliquẽ, hoc pōt esse dupliciter, aut ſm rõnẽ existendi, aut ſm rõnem intelligẽdi. Secũdũ rõnem existendi, qñ importat̃ habitudo realis: ſm rõnem intelligẽdi, qñ priuat habitudo realis. Ad hoc .n. ꝙ intelligatur priuatio habitudinis, necesse est ĩtelligere habitudinẽ: & ad hoc, ꝙ habitudo intelligat̃, necesse est intelligi duo extrema. vt affirmata, & ita ad hoc, vt intelligatur priuatio habitudinis, siue relationis, necesse est intelligi duo extrema negata: & quantũ ad hoc dicit Aug. nō genitum referri ad non genitorẽ, qa Respon. 5

nō pōt

nō pōt capi intellectus eius nisi ꝑ intellectū illius, & ita quantū ad rōnē dicendi, dicitur ſm relationem, ſicut non homo dicitur ſm ſubſtantiam.

Cum dicitur nata ſapientia, ibi ſapientia eſſentiam ſignificet.

Dub. 4. Contra, ergo ſm hoc licebit loco ſapiētiæ ponere eſſentiam, cum faciat eius intellectum, quod falſum eſt. Reſpōſio. 6 Reſpon. dicendū, quod eſt loqui de nomine ſapientiæ vel quantū ad ſignificatum, vel quantum ad ſuppoſitum. Quantum ad ſignificatū, dicit eſſentiam, ſed tamen ſupponit perſonam, & ita adiectiuum reſpicit ipſum ratione ſuppoſiti, cum dicitur ſapiētia nata, nō ratione ſignificati, nec ſequitur propter hoc, quod loco ſapientię poni poſſit eſſentia, quia cū ſapientia ſit de noibus mediis, poteſt ſupponere ꝑ perſona, & trahi ad ſuppoſitum, ſed eſſentia cum ſit abſtractiſſimum nomen, non.

Imago aliquando eſſentię intelligentiam facit &c.

Videtur hoc falſum, qā imago ſemper connotat imaginatum: ſed nō poteſt eſſe idem imago & imaginatū, ergo ſemper dicitur relatiue. Dub. 5 7 Reſp. dicendum, quod imago ſemper dicit reſpectum ad increatum, vel ad creatū, Reſpon. & quando dicit reſpectum ad increatum, dicitur perſonaliter, & relatiue, ſm rem. Quando autem reſpectum creaturæ, eſſentialiter dicitur & ad ſe, non quantum ad modum dicēdi, ſed quia toti trinitati conuenit.

Artic. 5 AD intelligentiam eorum quæ dicunt in præſenti diſtinctione, quatuor quæruntur. Primo quæritur, vtrum hoc nomē ingenitus, ſiue innaſcibilis dicatur ſecundum ſubſtantiam, vel ſm relationem. Secundo, ſuppoſito ꝙ ſecundum relationē dicatur, quæritur, vtrum dicat eandem relationem, quam hoc nomē pater. Tertio quæritur vtrum innaſcibilitas ſit proprietas, ſiue relatio ꝑſonalis perſonę patris. Quarto & vltimo quæritur, vtrum improceſſibilitas dicat aliquam notionem in patre.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Nomen ingenitus, dicitur ſecundum relationem priuatiue, & poſitiue, ſecundum quod proprie ipſi perſonæ patris conuenit.

QVOD Hoc nomen ingenitus dicatur ſecundum relationem, oſtenditur per Auguſt. qui dicit x. de Tri. & habetur in litera, non receditur a relatiuo prædicamento cum ingenitus dicitur, ergo dicitur ſecūdum relationē. Fundamenta. Cap. 7. Item, in eodem libro, ſicut dr̄ genitus ad genitorē, ita ingenitus ad non genitorem, ſed ꝙ dicitur ad aliud, dicit relatiue, ſiue ſm relationem, ergo &c. Item, hoc ipſum videtur rōne, quia omne illud in quo differt perſona a perſona, dicitur ſm relationem, hoc patet: ſed ſecundum hoc, ꝙ eſt ingenitus, differt pater a filio, ergo &c. Itē, nulla negatio priuat modum ſignificandi, ſiue dicendi, ſed genitus ſm relationē dicitur, ergo addita negatione, adhuc dicetur, ergo &c. Contra. Ad opp. oīs relatio in diuinis aliquid ponit, illud certum eſt, ſed ingenit[9] nihil ponit, ergo &c. Probatio mediæ, ſi hoc nomen aliquid ponit, aut ergo ſecundum ꝙ negatiue, aut ſm quod priuatiue tenetur. Non ſecundum qđ negatiue, hoc conſtat. Si ergo ſecundum quod priuatiue tenetur, ſed priuatio tollit actum, & ponit aptitudinem, ergo ſm hoc ingenitus idem erit quod aptus generari, ſed nondum genitus, ſed hoc nulli conuenit, ergo &c. Item omnis relatio in diuinis in concretione ſignificata importat diſtinctionē, & ideo nulla dicitur de eſſentia ſecundum modū denominationis, hæc eñ eſt falſa, eſſentia generat, ſed ingenit[9] dicitur de eſſentia, nam diuina eſſentia eſt non genita, cum eius oppoſitū de eſſentia non prædicetur ſ. genitus ergo &c. Item, negationes ſe habent econtrario affirmationibus, ſed genitus eſt in minus quam relatus, & generatio quam relatio, ergo ingenitus

 eſt

est in plus quàm non relatus, & ingeneratio quam non relatio, sed non relatus vel non relatio non dicitur ſm relationem, quia tunc opposita implicaret, ergo cum in plus sit hoc quod est ingenitus, non est ĩ genere relationis, ergo &c. Itẽ, oĩs relatio in diuinis aut est respectu principiati, ergo si hoc quod est ingenitus dicit relationem, aut respectu principii, aut respectu principiati. Sed non respectu principii, quia tunc pater haberet principium, quod est inconueniẽs. Si respectu principiati, tunc non eius est negatio cuius fuit affirmatio, nã genit⁹ dr̃ respectu principii, q̃a ab aliquo: ergo si ingenitus nõ dr̃ respectu principij, tũc negatio nõ dr̃ respectu ei⁹, respectu cuius fuit affirmatio, ergo non dicit relationem ad principiatum, q̃a non permittit nomen, nec ad principium, quia non permittit res,

RESP. Dicendum, ꝙ circa hoc diuersæ sunt positiones, omnes eñ posuerunt, ꝙ hoc quod est ingenitus dicitur ſm relationẽ, sed differenter. Quidam enim dixerunt, quod ingenitus solum dicit relationis priuationem, & illud solum sufficit ad hoc, ꝙ dicatur notionaliter, quoniam priuatio potest esse principium distinguendi & innotescendi, sicut ouis non signata à signata. Et iterum negatio dicit nobilitatem, sicut nõ regi in rege, non causari in causa, non produci in principio. Sed ista positio non potest stare, quia pura negatio nec distinguitur, nec dicit nobilitatem, nec distinguit. Non distinguitur, nam negatio relationis dicitur de essentia. Non dicit nobilitatem, nam omnis nobilitas ponit aliquid per modum positionis. Non distinguit, quia non est relatio. Alij posuerunt quod hoc ꝙ est ingenitus, dicitur ſm relationẽ, & positiue, quia priuando vnam, ponit aliã, sicut inęquale priuat ęqualitatem, & ponit relationem illi oppositam. Similiter & hoc quod est dissimile, vnde & relationem importat positiue. Sic hoc ꝙ est ingenitus, priuãdo relationem ad genitorem, ponit relationem oppositam ad non genitorem, & hoc dicũt sensisse Augustinum qui dicit, quod sicut genitus ad genitorem, ita nõ genitus ad non genitorem dicitur. Sed ista positio non potest stare, quia non genitus, aut dicitur ad principiũ, aut ad principiatum. Si ad principiatum ergo respectu illi⁹ nõ potest dici hoc nomen ingenit⁹, cum genitus dicatur in respectu ad principium, & idem significatum sit ĩ hoc nomine genitus & ingenit⁹, & ingentius differat sola negatione, ergo necesse est ꝙ hoc nomen ingenitus dicatur respectu principii. Si autem hoc est verum, ergo secũdũ hoc poneret pater habere principium respectu cuius dicatur, & iterum illud principium dicitur non genitor, sed non generare non dicit principium, sed priuationem illius. Tertius modus dicendi est, ꝙ hoc nomen ingenitus ſm ꝙ assignatur notio patris, dicitur ſm relationem partim priuatiue, parti positiue. Propter hoc notãdum, quod sicut dicit Aug. idem est ingenitus, & non genitus. Non genitus autem tripliciter potest accipi, sicut non albũ, quia potest esse negatio in genere, vel extra genus, vel partim in genere, & partim extra genus. Et ſm quod est negatio extra genus, sic generaliter priuat, & non ponit aliquã qualitatem, sicut potest dici non album, ꝙ non est in genere coloris, vel qualitatis. Secundum ꝙ est negatio in genere, sic priuat albedinem, & ponit qualitatem contrariã vt non album, quia caret albedine, sed tamen est nigrum. Secundum ꝙ partim in genere partim extra gen⁹, in genere scilicet, & extra genus proximum, sic non album dicitur ꝙ caret tam albedine quam colore, habet tamen qualitatem. Per hunc modum intelligendum est in proposito, nam hoc quod est ingenitum, importat ordinem in rõne generis remoti, & ordinem ad principium in rõne proximi, & ordinem talem per modum naturæ in rõne completiui. Si igitur ingenitus sit negatio extra genus, sic dicitur ingenitus quod non generatur, nec etiam habet ordinem vel relationem, & hoc modo pure dicit priuationem, & dicitur de essentia, nec dicitur secundum substantiam, nec secundum

Marginalia: 5. de trin. cap. 7. — 5. de trin. cap. 6. & 7 — 9 — Hic impugnatur à Scot. dist. 28. q. 2. ar. 2. & q. 4. quol. ibi. Cõtra istã rationem.

dum relationem, eo quod priuatio solum est. Alio modo potest esse negatio in genere, & tunc ingenitus dr ꝙ non generatur, habet tamen ordinē ad principium, & hoc modo dicit relationem substratam, sed tamē ex hoc non dicit nobilitatem, & sic cōuenit spiritui sancto, nec tamen est notio. Tertio modo potest esse negatio quodammodo in genere, quodāmodo extra genus, & sic dicitur ingenitus ꝙ non generatur, habet tamen ordinē, sed non ad principium, & hoc modo dicit priuationem relationis respectu principij. Si enim habet ordinem, & non ad principiū, ergo ipsum est primum & principium, & hoc modo dicit nobilitatem, sicut & principiū, & debuit illam ꝑ negationē significari, quia prima cognoscuntur per negationē, & hoc modo est notio. Sed quoniam ingenitus de rōne sui nominis non videtur dicere nisi priuationem vel negationē generationis, propter hoc dicendū est quarto modo, ꝙ hoc nomen ingenitus ſm quod conuenit patri, proprie dicit relationem priuatiue, sed ex hoc ipso ex cōsequenti dicit relationem positiue. Quod patet sic. Non generari cū dicitur cui simpliciter non gñatur, & sic conuenit non tantum patri, sed essentiæ, & s.s. sed vltra hunc intellectum, prout ꝓprie conuenit patri, addit, quia pater non generatur, nec per generationē accipitur, & sic excludit essentia quæ per generationē accipitur, sed adhuc conuenit spūisctō. Prout autem conuenit soli patri, sic dicitur ingenitus quia non gñatur, nec per generationem accipitur, nec generationē consequitur. Per primum membrum excluditur filius, ꝑ ſm, essentia, per tertium s.s. cuius ꝓcessio præsupponit gñationem secundū ordinē originalem, quia procedit vt nexus a patre,

Videtur cōcordare S. Thom. hic artic. 1

80 & filio. Quamuis enim in diuinis nō sit prius & posterius, tamen secundū originem, & rōnē intelligendi prior est generatio filij quam processio s.s. vt supra ostensum fuit, & tamen sunt simul natura. Sic ergo large accepto verbo consequendi, cum ibi proprie non sit præcedere & sequi, tripliciter dicitur aliquis esse ingenitus, aut q̄a non producitur per generationē, nec per generationem accipitur siue habetur, aut quia nec ꝓducitur nec accipitur, nec consequitur. hoc igit modo ingenitus importat nullo modo esse ab alio, & ita primitatē, ac ꝑ hoc fontalem plenitudinem, sicut ostensum fuit in principio di. præcedentis & sicut patet ex principio di. sequentis, vbi dicitur, quod pater est principiū totius diuinitatis, q̄a a nullo est, & ita in principali intellectu dicit relationem priuatiue, ex cōsequenti positiue, & ita non dicit negationē quæ nihil ponit, vnde concedēdæ sunt rationes ad hoc.

AD illud, quod obiicitur ꝙ nihil 10
ponit ſm quod negatiue, dicendū ꝙ falsum est, quia non est negatio extra genus, sicut si dicatur chimera est ingenita, imo est negatio cum constantia subiecti, & talis negatio in subiecto summā relinquit nobilitatem. 12

AD illud, quod obiicitur, quod dicitur de essentia, dicendum quod verū est, sed ſm quod solum dicitur priuatiue, & sic non est proprietas patris, secūdum autē qđ proprietas patris, non dicitur de essentia. AD illud 13
qđ obiicitur, qđ negationes ecōtrario se habent affirmationibus, dicendum, quod illud non semper est verū de negatione in genere, sed extra genus. Non album enim prout est negatio in genere, non dicitur superius ad hoc quod est non quale, similiter ingenitum ad hoc quod est nō relatū non est superius. AD illud ꝙ obii- 14
citur vltimo, quod dicit relationem, dicendum quod secundum quod importat relationem priuatiue dicitur respectu principij, & ex hoc nō sequitur quod pater habeat principium, imo quod non habeat, quia non dicitur ſm positionem, sed secundum remotionem. Vnde bene dicit Augus. quod dicitur ad nō genitorem, quia ingenitus significat remotionem genitoris. Secundum vero quod importat relationē positiue, & ex cōsequenti, sic respectu principiati, & sic non est inconueniens, quod aliquod nomen priuatiuum aliquid ex consequenti

quenti importet, quod non importat affirmatiuum sibi oppositum, & sic patent cetera.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Innascibilitas aliam rationẽ importat in persona patris, siue quantum ad principalem, siue quantum ad consequentẽ intellectum, cum ex principali dicat respectum ad principiũ per modum priuationis, pater vero dicit habitudinẽ ad principiatum per modum positionis.

Fundamenta.

Vpposito qđ hoc nomen ingenitus dicatur secundum relationem, quæritur vtrum importet eandem relationem quã hoc nomen pater, vtrum scilicet eadẽ relatio sit innascibilitas, & paternitas. Cap. 6. Et quod non, ostenditur sic. Aug. 5. de Trinit. Aliud est patrem esse dicere, & aliud ingenitum, sed non secundum essentiam, ergo secundum relationem. Item hoc videtur per rationem, quia possibile est aliquem intelligi esse ingenitum, & non esse patrem, vt in Adã, & econuerso, vt in Chaim. Si ergo vna relatio potest intelligi altera nõ intellecta & econuerso, & poni altera non posita, ergo sunt diuersæ relationes. Item, relationes diuersificantur penes terminos, quia relatio secundum quod huiusmodi ad alterum, sed ingenitus dicitur per priuationem prioris s. patris, & pater secũdum positionem germinis vel filii, ergo dicunt respectum ẽm aliam, & aliam partem, ergo &c. Item, plus differt generatio & ingeneratio, quã generatio, & spiratio: nam hic est oppositio propria, ibi autem solum disperatio, sed alia relatio est generatio, & spiratio, ergo & generatio & ingeneratio, sed generatio, & paternitas est eadem vt supra ostensum est, ergo innascibilitas & paternitas non eędem relationes. Ad opp. Contra. Omnis relatio in diuinis est personę ad personam, si ergo ingenitus dicit relationem, aut ergo ad filium, aut ad s.s. aut ad vtrunque. Non ad vtrunque, quia pater nõ comparatur vnica relatione, sed diuersis ad filium, & s.s. Non ad personam s.s. hoc constat, ergo ad filium, si ergo relatio ad filium est paternitas, ergo innascibilitas est eadem relatio. Itẽ, relationes in diuinis personis nõ accidunt, sed esse tribuunt personę, ergo si vnius personæ vnicũ est esse, vnica eius erit relatio, sed pater est vna persona, & conuenit ei innascibilitas, & paternitas, ergo &c. Item, sicut se habet nascibilitas in filio ad filiationẽ, ita innascibilitas in patre ad paternitatem, sed in filio eadem est relatio, nascibilitas, & filiatio, ergo &c. Itẽ, Philosophus, primum & principiũ idem dico: sed innascibilis dicit illud quod dicit in rõne primi, pater in ratione principij, ergo dicunt eandem habitudinem, & non relationem, ergo nõ sunt duæ relationes, sed vna tantum. Arist. 1 post.

15 RESP. Dicendum, quod hoc qđ est innascibilitas aliam rõnem importat, quã hoc quod est pater, siue quantum ad principalem intellectum, siue quantum ad consequentem. Quantũ ad principalem, manifestum est, quia importat respectum ad principiũ per modum priuationis, pater autem importat respectum ad principatum per modũ positionis, & generationis: & ita dicunt diuersas habitudines, quorum vna est habitudo vera, altera priuatio habitudinis. Quantum ad consequentem intellectum similiter differunt, licet non tantum. Nam pater dicit rationem principij, solum respectu filii, & per modum generationis, sed innascibile vniuersalem dicit principalitatem, siue fontalem plenitudinẽ in producendo, non tantum quantũ ad generationem, sed etiam quãtum ad spirationem, non tantum respectu filij, sed etiam respectu s.s. Et hoc patet, quia innascibilis dicitur eo quod non generatur, nec generationẽ consequitur, ergo i nomine innascibilis aufertur ratio nascendi & producendi, & si hoc, ponit rõ oĩmodę principalitatis, & iõ fontalis plenitudinis. Obijcit cõtra hæc Scot. q. 2. ar. 2. dist. 28.

26 AD illud ergo, qđ obiicitur, qđ dicit respectum personæ ad personam, dicendum, quod priuatiue siue negatiue non dicit respectum ad personã. Et quod dicit, quod omnis relatio dicit respectum ad personam, intelligit de illa quæ dicit positionem. Secundum autem quod accipitur quantum ad consequentem intellectum, dicit respectum ad vtranque personam. Qđ obiicitur, quod non est vna cõmunis relatio, dicendum, quod verũ est quãtum ad principalem intellectũ, tamen bene potest esse quãtum ad cõsequentem, vt aliquod nomen dicat plenitu-
27 dinem respectu vtriusque. AD illud quod obiicitur, quod relatio dat personæ existere, dicendum, qđ non quæcunque, sed quæ est relatio personalis. Quæ autem sit illa, infra patebit.
28 AD illud quod obiicitur, quod in filio idem est nascibilitas & filiatio, ergo &c. Dicendum, quod nõ sequitur, quia non opponuntur eodem genere oppositionis, quia paternitas & filiatio opponuntur relatiue, non sic nascibilitas, & innascibilitas, imo magis
29 contradictorie vel contrarie. AD illud quod obiicitur, quod primum, & principium est idem, dicendum quod primũ, dicitur dupliciter, aut per priuationem prioris, & sic primum, & principium idem sunt in re, & non ratione. Alio modo primum dicitur respectu secundi, & sic primum & principium idem sunt re, & ratione, & sic nõ significatur primum per hoc nomen innascibilis, importat enim primitatem per priuationem prioris, vt patet ex ipsa nominis impositione.

QVAESTIO III.

CONCLVSIO.

Paternitas, & non innascibilitas est proprietas siue relatio personæ patris, cum prima dicat habitudinem per modum positionis, & completionis.

Fundamenta.

TRVM Innascibilitas sit proprietas, siue relatio personæ patris, an paternitas. Et quod sit paternitas, videtur, quia illa est proprietas personalis per quam persona ab omnib⁹ separatur, sed talis est hæc relatio paternitas, ergo &c. Item, illa est proprietas personalis per quam persona propriissime nominatur & exprimitur, sed personæ patris ꝓpriissime exprimitur per paternitatem, ergo &c. Item sicut filiatio se habet ad filium, sic paternitas ad patrẽ, sed filiatio est personalis relatio personæ filij, ergo & paternitas patris. Item illa est proprietas personæ quæ dicitur per modum positionis, & proprię habitudinis, sed inter omnes relationes quę dicuntur de patre, sola paternitas est talis, ergo &c.

Contra proprietas siue relatio personalis dat esse personæ, sed paternitas non dat esse personæ patris, quia nihil habet esse ex hoc quod alteri dat esse, sed persona patris dicitur pater quia alteri dat esse, ergo &c. Item, nõ intellecta proprietate personali, impossibile est intelligere personam, sed non intellecta paternitate est intelligere habentem diuinitatem, & innascibilitatem, cum innascibilitas sit ꝓprietas personæ patris, ergo &c. Itẽ, proprietas personalis debet dicere totum esse personæ, sed paternitas non nominat personam patris secundum omnem plenitudinem fœcunditatis, & innascibilitatis, ergo &c. Item, Damasc. In diuinis omnia sunt vnũ pręter generationem, ingenerationẽ & processionem. Constat quod non nominat omnes proprietates, ergo solum personales, ergo ingeneratio est proprietas personalis, & non nisi patris, ergo &c. Ad opp. 1. de orth. fide c. 11.

RESP. dicendum quod sicut dicit communis opinio & habetur ex verbis Magistri & sanctorũ scilicet Hilarij & August. paternitas est notio personalis patris. Ad hoc enim ꝙ aliqua relatio sit personalis, oportet ꝙ dicat illius personę primã, & propriam habitudinem, & per modum positionis, & completionis: sed constat ꝙ innascibilitas quantum ad primum intellectum non dicit positionem, quantũ ad consequentẽ intellectum non dicit specialem relationẽ, sed fontalem plenitudinem, similiter spira- 31 5. de Tri.

spiratio non dicit propriam relationem: & ideo necesse est ꝙ paternitas dicat: vnde & rationes ad hoc inductæ concedendæ sunt.

22 AD illud ergo quod obiicitur, ꝙ proprietas dat esse personę: dicendũ. ꝙ illud non est intelligendum de esse simpliciter, sed de esse personali, siue de esse distincto: & ipsa paternitatis auctoritas in diuinis nõ accidit illi hypostasi, quia dicit illius personæ complementũ, ratione cuius est hoc. Quamuis ergo pater non habeat esse ad hoc ꝙ dicat alteri esse, tamen nihil impedit ipsum ex hoc esse

23 personam distinctam. AD illud ꝙ obijcitur ꝙ est intelligere personam patris &c. Dicẽdum ꝙ intellectu plene apprehẽdente & ratio stabiliter ꝑcedente, non est intelligere personam patris sine paternitate: quia si intelligatur innascibilis, ita quòd nõ adsit paternitas, innascibilis dicit priuationem, nec aliquid dicit circa patrẽ qđ nõ dicat ẽt circa essentiã, & iõ nõ intelligit vt ꝓprietas ꝑsonalis, nec est alia, & iõ nõ intelligitur ꝑsona patris vt distincta, siue hypostasis illa. Nã proprietas innascibilitatis, vt ꝓprietas, includit proprietates, & relationes respectu principiati: alioquin (vt supra ostensum est) non est pro-

24 prietas. AD illud quod obijcitur quòd proprietas personalis dicit totum esse personæ: dicendum quòd si dicatur totum esse, idest perfectum, completum, & proprium: sic habet veritatem. Si autem intelligatur, quòd dicit totum esse, idest omnem habitudinem, sic falsum est: quia non debet dicere omnem, sed necesse est, ꝙ dicat vnam determinatam, aut nullã determinate diceret:

25 & ita non erit notio personalis. AD illud quod obijcitur de Dam. dicendum quòd nõ enumerat omnes proprietates personales, ſm quod personales, sed intendit relationes sub illis comprehendere: & sub generatione duas personales comprehendit: sub processione duas vnam personalem, aliam non personalem, sed in generatione dicit solum innascibilitatẽ, q̃ ꝓprietas est, licet nõ ꝑsonalis.

QVAESTIO IIII.

CONCLVSIO.

Improcessibilitas, notio ipsius patris dici non debet, cum neque primo, neq; ex consequẽti positiue significet aliquid.

TRVM improcessibilitas sit notio patris, sicut innascibilitas. Et ꝙ sic videtur: qa sicut pater differt a filio ꝑ innascibilitatem, ita a spiritu sancto ꝑ improcessibilitatem: ergo sicut innascibilitas est notio patris, similiter vr̃ ꝙ improcessibilitas. Item, sicut nobilitas est patris nõ generari, ita est nõ spirari: ergo si propter rõnem nobilitatis, est patris non generari, ita est non spirari: ergo si propter rationẽ nobilitatis ponitur innascibilitas eius notio, similiter debet poni improcessibilitas. Item, sicut generare conuenit patri per hoc ꝙ innascibilis, ita & spirare per hoc ꝙ est improcessibilis siue inspirabilis: ergo sicut innascibilitas notio est, quia non tantum dicit priuationem sed etiam positionem, ita videtur ꝙ improcessibilitas. Si tu dicas ꝙ improcessibilitas clauditur sub innascibilitate, obiicitur: quia filio conuenit improcessibilitas, & tñ nũquã innascibilitas: ergo est alia notio saltem in filio, ergo saltẽ in eo debet esse notio. Si tu dicis ꝙ non dicit nobilitatem. Contra. omne quod dicitur in diuinis ad nobilitatem pertinet, alioquin non diceretur ibi: ergo si dicitur improcessibilitas de filio, videtur sonare nobilitatem. Iuxta hoc quæritur, cum pater communicet alicui improcessibilitatẽ siue inspirabilitatem, quare non similiter communicat innascibilitatem. Cõtra. si improcessibilitas est notio, ergo notiones plures sunt quã quinque, quod est cõtra cõem opinionẽ. Item, si iprocessibilitas est notio, aut hoc est quia simpliciter priuat esse ab aliquo, aut quia ponit spirationẽ. Si primo modo, non differt ab innascibilitate. Si secundo modo, tunc non

Ad opp.

Funda-menta.

non differt a spiratione actiua, quia non spirator qui spirat. Item, Si non procedere, esset notio, eadem ratione non producere, sed hoc falsum, ergo &c. Si dicatur quòd non est simile, quia non producere non dicit nobilitatem. Contra. Non producere persona dicit statum emanationis: & sicut ratio principij ante quod non est aliquid dicit nobilitatem, similiter ratio status vltra qué non est procedere: ergo nobilitatem dicit: si ergo non est aliud quare nõ dicatur notionaliter: videtur ꝙ non producere, sit notio vt non spirari.

26 RESP. ad prædictorum intelligentiam est notãdum, ꝙ nihil potest esse notio in diuinis nisi dicat respectum positiuũ, vel ex primo intellectu, vel ex consequenti. Si enim solú priuat relationem, ita dr̃ de essentia sicut de persona. Vnde sicut dr̃, ꝙ pater nõ producitur, nec spiritus sanctus personam producit: ita etiã essentia produci non dicitur: & etiam personam nõ producere: & sicut nõ potest esse notio hoc quod est ingenitus nisi ponat respectum positiuũ, ex consequenti & hunc ponit sicut visum est: similiter nec hoc quod est inspirabilis potest esse notio nisi ponat respectum positiuum: hunc autẽ non ponit nisi ſm ꝙ ponit primitatem respectu spirationis, sicut innascibilitas respectu generationis: vt sicut innascibilis dr̃ qui nec generatur, nec generationem consequitur: ita improcessibilis qui nec procedit, nec processionẽ consequitur. Et qm̃ omnis emanatio vel est generatio, vel ad generationẽ cõsequitur: quia generatio dicit primam emanationem, ideo innascibilis priuat oẽm emanationem: & ideo dicit fontalem plenitudinem, nec tantũ respectu generationis, sed spirationis: & ideo innascibilitas nec generatio est, nec spiratio. Sed improcessibilitas dr̃, qa nec spiratur, nec spirationem cõsequitur: & sic non excluditur filius sine generatus. Filius enim generatur, & tamen non spiratur, nec spirationem consequitur. Improcessibile igitur non priuat nisi vnam solã emanationem: & ideo dicit solum partẽ istius fontalis plenitudinis: & ideo improcessibilitas non potest esse notio distincta in prẽ ab innascibilitate, nec in filio a spiratione, nec importat fontalem plenitudinem, sed solum inspirando. Quamuis igitur improcessibilitas possit dicere nobilitatem, tamen quia non distinguit ab alijs assignatis, iam non ponit in numerum cũ alijs: & sic patent tria prima obiecta, ꝙ improcessibilitas distinguit, & dicit nobilitatem, & dicit fœcunditatem: quia rationes non valent, eo quòd hoc totum in alijs rationibus assignatis clauditur: ideo cõtra alias non distinguit.

AD illud quod quæritur, quare nõ cõicatur innascibilitas, sicut improcessibilitas: dicendum, quòd sicut patet, quia improcessibilitas non claudit in suo intellectu non esse ab alio, sicut facit innascibilitas: sed solum dicit non spirari. Pater autẽ nulli potest cõicare quod nõ sit ab alio: potest tñ cõicare ali, ꝙ non spiretur. 27

AD illud quod obijcitur, quare nõ producere non est notio: dicendum ꝙ non est nobilitatis: & esto ꝙ esset, quia illud non videtur principaliter considerari in rõne sui nominis: dicendum, ꝙ illud est ratio, quia nõ dicit respectum positiuum quantum est de ratione sui nominis, & ideo simpliciter potest conuenire essentię, & ideo non est notio. Non sic autem est de innascibilitate, vt in præcedentibus visum est. 28

DE PRINCIPIO QVOD RELATIVÈ dicitur,& multiplicem notat relationem.

DISTINCTIO XXIX.

De his quę propriè & ęternaliter dicunt de Deo secũdum relationé seu proprietaté non personalé quę est communis spiratio signata p hoc nomen principium. Cap. 20

ST præterea aliud nomen multiplicem notans relationem, scilicet principium. Dicitur enim principiũ semper ad aliquid: & dicitur pater principiũ, & filius principiũ,& spiritus sanctus principium: sed differenter. Nã pater dicitur principium ad filium,& ad spiritum sanctũ. Vnde Aug. in.4.lib.de trin.ait, Pater est principium totius diuinitatis, vel si melius dicitur, deitatis: quia ipse a nullo est. Nõ.n. habet de quo sit vel de quo procedat, sed ab eo & filius est genitus, & spiritus sanctus procedit. Non ergo dicitur principiũ totius deitatis, quod vel sui, vel diuinæ essentiæ principium sit, sed qa principium est filij, & spiritus sancti, in quibus singulis tota diuinitas est. Filius ad spiritum sanctum dicitur principium. Spiritus vero sanctus non dicitur principiũ nisi ad creaturas: ad quas pater etiã dicitur principium, & filius, & trinitas ipsa simul, & singula personarum principium dicitur creaturarum. Pater ergo principium est sine principio: Filius principium de principio: Spiritus sanctus principium de vtroque, idest, de patre & filio.

Quod ab æterno pater est principium, & filius, sed spiritus sanctus non: imo cœpit esse principium.

Quomodo filius & ad quid dicatur principium, & spiritꝰ sanctus & etiã Trinitas.

ET pater ab æterno principium est filij, & pater & filius principium spiritus sancti: quia filius est a patre, & spiritus sanctus ab vtroque. Spiritus vero sanctus non ab æterno principium est, sed esse cœpit: quia non dicitur principium nisi ad creaturas. Cũ ergo creaturæ esse cœperunt, & spiritus sanctus esse cœpit principiũ carum. Ita etiam pater & filius esse cœpit cum spiritu sancto vnũ principium creaturarum: quia creaturæ esse cœperunt a patre & filio & spiritu sancto: & dicuntur hi tres,non tria,sed vnum principium omnium creaturarum: quia vno eodemq; modo principiũ rerũ sunt. Non.n.aliter sunt res a patre,& aliter a filio, sed penitus eodem modo. Ideo Apostolus intelligens hanc trinitatem esse vnũ principium rerum ait, Ex ipso,per ipsum,& in ipso sunt omnia.

Quomodo hi tres sunt creaturæ principium. Rom. 11

Quomodo accipiẽdum sit omnia esse ex Deo.

Cum vero audimus omnia esse ex Deo,vt ait Aug.de natura boni, omnes vtique naturas intelligere debemus,& omnia quæ naturalia sunt. Non enim ex ipso sunt peccata, quæ naturam nõ seruãt, sed vitiant, quæ ex voluntate peccantium nascuntur. Omniũ ergo quæ naturaliter sunt, vnum principium est pater cũ filio & spiritu sancto,& hoc esse cœpit. Ab æterno autem pater principiũ est filij generatione,& pater & filius vnum principiũ spiritus sancti.

Tomo 6 Cap. 29 eiusdẽ lib.

Vnde Aug.in 5.lib.de Trin.ait, Dicitur relatiue pater, idemque relatiue dicitur principium. Sed pater ad filium dicitur, principiũ

vero

vero ad omnia quæ ab ipso sunt. Et principium dicitur filius. Cũ enim diceretur ei, Tu qui es? Respondit, Principium, qui & loquor vobis. Sed nunquid patris principium est? imo creatorem se voluit ostendere, cum se dixit esse principium: sicut & pater principium est creaturæ, quia ab illo sunt omnia. Cum vero dicimus & patrem principium, & filium principiũ, non duo principia creaturæ dicimus, quia pater & filius simul ad creaturam vnũ principium est, sicut vnus creator. Si autem quicquid in se manet & gignit vel operatur aliquid, principium est eius rei quam gignit, vel eius quam operatur, non possumus negare etiam spiritum sanctũ recte dici principium: quia non eũ separamus ab appellatione creatoris: quia scriptum est de illo, quod operetur, & vtique in se manens operatur. Nõ enim in aliquid eorum quæ operatur, ipse mutatur & vertitur. Vnum ergo principium ad creatura cũ patre & filio est spiritus sanctus, nõ duo vel tria principia. Ecce aperte ostẽdit Augu. patrem & filium & spiritum sanctum esse vnum principium rerum creatarum, idest, vno eodemque modo esse principiũ, & illum modum satis aperit, quia scilicet operatur omnia, & quia similiter operantnr hi tres, ideo vnum principium esse dicuntur.

Capit. 13 Quod pater ab eterno est principium filii, & pater & filius spiritus sancti. Ioan. 8 1 Cor. 12 Lib. & ca. eisdem.

Hic ostendit quomodo pater sit principium filii, & ipse & filius principium spiritus sancti.

DEINDE in eodem libro continue ostendit quo modo pater dicatur principium ad filium, & ad spiritum sanctum ipse & filius, dicens ideo esse patrem principium filij, quia genuit eum, & patrem & filium esse principium spiritus sancti, quia spiritus sanctus procedit vel datur ab vtroque, ait enim ita, Si gignens ad id quod gignitur principium est, pater ad filium principium est, qa genuit eum. Vtrum autem & ad spiritũ sanctum principiũ sit pater, quia dictũ est, de patre procedit, non parua quæstio est. Quod si ita est, non iam principium eius tantum erit rei quam gignit, vel facit, sed & eius quam dat, & quæ procedit ab ipso. Si ergo quod datur vel quod procedit, principium habet a quo datur vel procedit, fatendum est patrem vel filium vnum principium esse spiritus sancti, non duo principia. Sed sicut pater & filius ad creaturam relatiue vnus creator & vnus dominus dicitur, sic relatiue ad spiritũ sanctum vnum principium. Ad creaturã vero pater & filius & spiritus sanctus vnum principium sunt, sicut vnus creator & vnus dominus. Ecce habes quod pater principiũ filij dicitur, quia genuit eum, qua ergo notione est pater, ea principium filij dicitur, idest generatione, secundum quam etiam dicitur auctor filij. Vnde Hilarius in 4. lib. de Trin. ita ait, Ipso quo pater dicitur, eius quem genuit auctor, ostenditur, id nomen habens, quod neque ex alio profectum intelligatur, & ex quo is qui genitus est substitisse doceatur. Nouit ecclesia vnum innascibilem Deum, nouit vt ingenitum

Augu. lib. 5. de Trin. Cap. 14

Ex his colligitur q̃ pr̃ est principium filii quo pater, generationem scilicet, & eodem etiam auctor filii Non lon-

geali.principio. Nota ꝙ dicit filium nõ esse ab initio, sed initiabili. Aperit ex quo sensu illa dixerit Hilarius.

tum Dei filium. Confitetur patrem ab origine liberum, confitetur & filii originem ab initio, non ipsum ab initio, sed ab initiabili, non per se ipsum, sed ab eo qui a nemine est natum ab æterno, natiuitatem scilicet ex paterna æternitate sumentem. Edita est hic fidei professio, sed professionis ratio nondum exposita est, & ideo quęrenda, scilicet quomodo intelligendum sit quod ait, filii originem esse ab initio, & non ipsum esse ab initio, sed ab initiali. Hoc vtique subdens determinauit, quomodo acceperit initium, inquiens originem filii esse ab initio, ac si diceret, Nõ ita intelligas originem filii esse ab initio, quasi ipse filius habeat initium, sed quia ipse est ab initiabili, id est a patre, a quo sunt omnia. Nam licet filius sit principium de principio, non est tamen concedendum quod filius habeat principium. Cumque filius sit principium de principio, & pater principiũ non de principio, non est principiũ de principio, principiũ sine principio, sicut filius non est pater, neque tñ duo principia, sed vnũ, sicut pater & filius, non duo creatores, sed vnus creator.

Cum pater & filius sunt vnum principium spiritus sancti, quaritur an eadem notione.

Respõsio.

Quæritur quæ sit notio qua pater & filius dicũt principium spiritus sancti. Di. 26

VNVM Autem principium sunt pater & filius, non tantum creaturarum, vt dictum est supra, sed etiam spirit⁹ sancti, ideo quæri solet, vtrum eadem ratione pater sit principium spiritus sancti, & filius, an sit alia notio, qua pater dicatur principium spirit⁹ sancti, & alia qua filius. Ad quod dicimus, cum pater dicatur principium spiritus sancti, & filius, quia spiritus sanctus procedit vel datur ab vtroque, nec aliter procedit vel datur a patre quam a filio, sane intelligi potest patrem & filium eadem relatione, vel notione principium dici spiritus sancti. Si vero quæritur quæ sit illa notio, quam ibi notat principium. Nomen eius non habemus, sed nõ est ipsa paternitas vel filiatio, imo notio quædam patris est & filij, qua ab æterno pater & filius vnum principium est spiritus sancti. Donator autem (vt prædictum est) dicitur pater vel filius ex tempore, sicut spiritus sanctus datum vel donatum.

De his quæ proprie & æternaliter dicuntur de Deo s͠m relationem seu proprietatem non personalem quæ est communis spiratio significata per hoc nomen principium.

DISTINCTIO XXIX.

Est præterea aliud nomen multiplicem notans relationem.

Exposi.

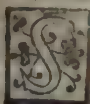

SVPRA egit Magister de proprietate non personali, quæ est innascibilitas. Hic secũdo agit de proprietate siue notione non personali, quæ est cõmunis spiratio significata per hoc nomẽ principium. Et qm̃ illud nomen non tantum notionaliter accipitur, immo etiã essentialiter, ideo distinguit primo huius nominis multiplicitatem, secundo manifestat huius noĩs vnitatem secundum quod dicitur de patre & filio respectu s.s. ostendens quod sunt vnum principium s.s. & hoc ibi deinde in eodem libro, continue.

Diuisio.

Prima pars habet duas. In prima distinguit huius nominis multiplicitatem. In secunda vero membra suæ distinctionis explanat, ostendens per auctori-

auctoritates, ꝙ principiũ habet, oẽs illas acceptiones, & hoc ibi. Et pr̃ ab æterno principium est filij. Similiter secunda pars, in qua agit de hoc nomine principiũ specialiter prout dr̃ notionaliter, & essentialiter, habet duas. In prima ostendit, ꝙ pater, & filius sunt vnum principium: ibi, deinde in eodẽ lib. In secunda qua vnitate sunt vnũ. s. vnitate notionis: ibi. Vnum aut principium sunt, &c. vbi ostendit, ꝙ eadẽ notione sunt principium, & ꝙ illa notio est spiratio.

Pater est principium totius diuinitatis, &c.

1 Dub. 1 Quæritur ꝓ quo stat ibi hoc nomen principium. Non. n. põt stare ꝓ essentia, nec ꝓ persona, quia vtrunq; dicit quantum est de se absolutũ, aut ergo stat ꝓ paternitate, & hoc falsum quia nõ est pr̃ s. s. Nec ꝓ spiratione, quia spiratio non est respectu filij. Nec cõiter ad vtrunque, quia nihil habent cõe nisi essentiam. Nec pro innascibilitate, quia innascibilitas nõ dicit respectum ad personam, sed priuationẽ respect⁹, ergo oĩ mõ est falsa.

Respon. Respõ. Dicendũ, ꝙ sensus locutionis hic est, pater est principium totius deitatis. i. oĩum personarum in deitate, & est distributio accõmoda, sicut dr̃ cœlum continet oĩa, se. s. excepto. Si autẽ quæratur ꝓ quo stat hoc nomen principium, dicendum ꝙ stat ꝓ paternitate simul, & spiratione, qa per paternitatem est principium filij, per spirationem principium. s. s. per vtrunque principium vtriusque. Quod ergo obijcitur, ꝙ non habent commune: dicendum, ꝙ non conueniunt in notione vnica conueniẽtia formali: tñ conuenientia originali, in eadem persona, & eiusdem personæ proprietate. Quia enim persona patris a nullo est, vt dicitur in litera: ideo omni modo productionis producit: & ideo est principium totius deitatis. Vnde idem importatur nomine principij cum dicitur principium deitatis intellectu principali, quod importatur nomine innascibilitas quantum ad intellectum consequentem, & ex hoc verbo, & ex hac ratione verbi confirmationem recipit illa positio, quæ dicit, quòd innascibilitas dicit in patre plenitudinẽ fontalitatis, siue fontalem plenitudinem, licet ex consequẽti intellectu.

Pater ergo principium est sine principio, &c.

Quæritur de huiusmodi locutionibus qualiter accipitur ibi hoc nomen principium cum dicitur, principium sine principio, principium de principio. Aut enim accipitur essentialiter, aut personaliter. Non personaliter, vt videtur, quia. s. s. dicitur esse principium de principio, & principium non conuenit ei nisi temporaliter. Præterea sicut dicit Magister distin. 27. non potest dici hoc de illo nisi quantum ad nomina substantialia, ergo principium non potest accipi notionaliter. Et iterũ pro qua notione acciperetur cum dr̃, filius principium de principio? quia non pro filiatione, quia hoc conuenit spirituisancto. s. esse principium de principio. Non pro communi spiratione, quia communis spiratio conuenit patri, cui non cõuenit esse principiũ de principio. Si tu dicas, ꝙ accipitur essentialiter. Contra. essentia nõ est personæ principium, nec dicit respectum ad personam, ergo cũ principium dicat respectum ad personã, non potest accipi essentialiter: & ita nullo modo. Respon. Posset dici, ꝙ hoc nomen principium accipitur in comparatione ad creaturam, & trahitur ad personas per præpositiones additas, sicut cum dr̃ Deus de Deo, & Deus non de Deo, & consimilia, & sic cessant obiectiones. Aliter potest dici, quòd hoc nomen principium non est impositum ad significandũ respectum essentialem, vel personalẽ quantum est de se, sed indifferenter se habet ad vtrunque, & eius acceptio determinatur per adiunctum, quando ergo dicitur de patre, stat ꝓ notione paternitatis, & spirationis communiter, & arctatur per proprietatem innascibilitatis per hoc quod dicitur non de principio. Similiter in filio stat pro communi spiratione

Marginalia (right): 2 Dub. 2. — Respon.

cum filiatione, quæ importatur per hoc, quòd dicitur de principio. De spiritu sancto vero dicendum, quòd stat essentialiter tm̄, & hoc arctat̄ ad personam per hoc ꝙ dr̄ de vtroque.

Spiritus s. esse cœpit principiū earum, scilicet creaturarum.

3 Dub. 3 Videtur dicere contra illud quod[d] dictum est supra. dist. 3. Ex perpetuitate creaturarum intelligitur conditor æternus: si ergo spiritus sanctus est æternus conditor, ergo æternaliter principiū. Item in hymno. Aeternæ rerum conditor. Item. ratione videtur, quia res ab æterno fuerunt in Deo, sed non nisi in sicut principio, ergo ab æterno fuit principiū. Resp. Respon. Dicendum, quòd nomina, quæ dicunt effectum in creatura, possunt illum dicere actu, vel habitu. Si actu, ex tempore dicuntur. Si habitu, possunt dici æternaliter. Et quoniam principium potest sonare in actūm, vel in habitum: ideo non potest dici solum temporaliter, imo etiam æternaliter: sed quoniam vsus magis accipit hoc nomen principium prout dicitur in actu, quàm in habitu: ideo dicit Magister, quòd dicitur temporaliter. Quod obijcitur ꝙ dr̄ conditor æternus: dicendū, ꝙ locutio duplex est. Tum ex parte eius quod est conditor, quia pōt dicere actum, vel habitū. Tum ex parte eius ꝙ est æternus, quia potest teneri adiectiue, vel substantiue. Et si æternus teneatur substantiue: sic non ponit æternitatē circa conditionem, sed circa suppositum, & est locutio vera. Si adiectiue, & conditor tenetur habitualiter, adhuc est locutio vera. Si actualiter, tūc falsa. Sensus sunt manifesti. Nā vno modo sensus est, æternus conditor, id est conditor, qui est æternus. Alio modo æternus conditor .i. ab æterno pōt condere in tpe. Et tertio modo æternus conditor, quia æternaliter condidit. Duobus primis sensibus est vera locutio, sed tertio sensu est falsa.

Ab æterno autem pater principium est filij.

4 Dub. 4. Obijcitur. pater, & filius, & spiritus sanctus non sunt principium nisi ex tpe: ergo ſm hoc cum æternū fiat ante tpale, per prius dr̄ principium notionaliter in diuinis, q̄ essentialiter. Sed contra: omne essentialiter dictum est communius, & quanto aliquid communius, tanto prius: ergo per prius debet dici principium es- 5
sentialiter, quàm notionaliter. Resp. Respon. Dicendum, ꝙ dupliciter est loqui de hoc nomine principium, aut respectu subiecti, sic cum intellectus essentiæ sit ante intellectum personæ, sic principium essentialiter dictum ſm rationem intelligendi præit principium notionaliter dictum, sicut opponit. Si aūt respectu termini, sic prīcipium essentialiter dictum respicit, quod est diuersum per essentiam, & creatum: sed principium notionaliter dictum respicit personā consubstantialem, & increatam, & æternā: & ideo principium notionaliter dictum, dr̄ æternaliter, & quantum ad hanc viam prius dr̄ in Deo non solum quātum ad intellectum, sed etiā quantum ad rem: & sic patet de qua acceptione hoc nomen principiū dr̄ ꝑ prius ſm diuersas comparationes.

Creatorem se voluit ostendere.

Videtur falsum, ꝙ cum filius se di- Du
xerit principium, creatorē se voluit ostendere, quia ipse respondit ad q̄stionem Pharisæorum quærentium, Tu quis es? sed quis, quærit de persona, sed principium ſm ꝙ pro creatore accipitur, tenetur essentialiter: ergo aut dn̄s non respondit conuenienter, aut principium non stat pro creatore ibi. Si dicas, quòd appropriatur filio. Contra. tam ratio creationis quàm ratio principij appropriatur 6
patri, ergo non filio. Resp. Dicendū, Respon. ꝙ principium tenetur essentialiter, sicut dicitur in litera: sed tractum est ad personam filij. Sed quòd obijcis, quòd appropriatur patri: dicendum quòd principium de ratione sui nominis non appropriatur filio, nisi per additionem, & sic in proposito, quia appropriatur per actum verbi. Nō.n. dixit simpliciter ego prīcipiū, sed ego principiū, q & loquor vobis.

Nam

Nam licet filius sit principium de principio, non est tamen concedendum, quòd filius habeat principium.

Dub. 6 Contra. Videtur debere concedi, quia omne relatiuum debet habere correlatiuum sibi correspondens: ergo si filius cum dicitur principium de principio dicitur relatiue, debet 7 habere correlatiuum quod est principium. Respon. Respon. Dicendum, quòd habere principium dicitur dupliciter. Aut sicut correlatiuum, sicut filius dicitur habere patrem, & sic filius habet principium. Aut sicut dispositionem sui, & sic dicitur habere principium, quod incipit esse, & sic filius non incipit esse, quia nõ incipit. Vel aliter est habere principium essendi, aut durandi. Primo modo filius habet principium, secundo modo non.

Artic. 1. AD euidentiam eorum, quæ dicuntur in præsenti distinct. duo quæruntur de hoc nomine principium. Primo quærit de ipso quantum ad multiplicitatem. Secundo, quantum ad vnitatem. Et quantum ad primum, duo quæruntur. Primo; supposito, quòd hoc nomen principium accipiatur essentialiter, quæritur, vtrum possit accipi personaliter, siue notionaliter. Secundo, dato ꝙ essentialiter, & notionaliter: quæritur, vtrum de illis duobus modis accipiatur vniuoce, vel æquiuoce.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Principij nomen absque vlla imperfectione recipitur in diuinis, ibidemq; tũ notionaliter, tũ essentialiter accipi potest.

Fundamenta.
VOD hoc nomen principium accipiatur notionaliter videtur sic. Aug. 5. de Trini. Pater Cap. 16. ad filium principium est quia genuit eum: ergo idẽ importatur noĩe principij quod noĩe generationis: ergo tenet personaliter, siue notionaliter. Item, hoc videtur ratione, quia vbicunque est ratio emanationis, & originis, ibi est vna ratio principij, sed in diuinis vere & proprie est ratio emanationis, ergo ibi vere & proprie est ratio principij. Contra. Principium & primũ Ad opp. sunt idem, ergo vbi cadit ratio principij, est dicere primum, & vbi est dicere primum, est dicere prius, quia superlatiuus præsupponit comparatiuum, & vbi prius, ibi posterius ergo a primo, vbi est ratio principij, ibi est ratio posterioris: sed in diuinis nullo modo recipitur, ꝙ vna persona sit posterior alia, ergo nullo modo persona est principiũ personæ. Item. In creaturis idem est principium & initium, sicut patet per Philosophum: ergo vbi non recipitur initium, nec principium, sed oẽs personæ in diuinis sunt sine initio, ergo & sine principio: ergo principium non dicit respectum personæ ad personam: ergo non accipitur personaliter, siue notionaliter. Item. Idem est causa, & Aristot. 5. meth. c. 2. principium re, differens rõne, quia principium dr̃ quantum ad fieri, causa quantum ad esse, ergo si maioris nobilitatis est esse, quàm fieri, proprius debet ibi accipi ratio causæ, ꝙ principij, sed non recipitur, ꝙ vna persona sit causa, & alia sit effectus: ergo nec debet ibi recipi intẽtio principij. Item. Deus est alpha, & omega, principium, & finis, & vtrunque est æqualis nobilitatis. Sed intentio finis ita dicitur de Deo essentialiter, quòd nullo modo personaliter: Deus est enim ita finis creaturæ, quòd non est finis personæ: ergo similiter videtur quòd ita est principium creaturæ, ꝙ nullo modo sit principium personæ.

8 Respon. Dicendum, ꝙ in diuinis est vera origo, siue emanatio, non tãtum vera, sed etiam completissima. Ad hoc autem ꝙ sit perfectissima, necesse est quòd emanans habeat cum producente æqualitatem omnimodam, ac vnitatem in substantia, quia nihil potest æquari Deo nisi Deus: si ergo emanatio, & origo debet exprimi conuenienter, & catholice, debent

debent recipi nomina dicentia originis veritatem, & non recipi nomina importantia imperfectionem, vel diuersitatem, vel inæqualitaté. Quoniam ergo principium, & principiatum dicunt originis veritatem, ideo vtrunque recipitur in diuinis, maxime auté intentio principij. Sed quoniam posterius dicit imperfectioné, & initium similiter, quia dicit imperfectam durationem, scilicet inceptionem, & intentio causæ importat diuersitatem, quia causa est ad cuius esse sequitur aliud, & intentio finis inæqualitatem, quia finis melior est his, quę sunt ad finem: ideo nec intentio prioris & posterioris, nec initij & initiati, nec causæ & effectus, nec finis & eius quod est ad finem, recipitur in persona respectu personæ, sed intentio producentis & producti, quia possibile est, quòd productus sit summe perfectus, & æquetur producenti: ideo recipitur in diuinis, similiter & intentio principij.

9 AD illud quod obiicitur, quòd ad principium sequitur prius, & ad prius posterius: dicendum, quòd sicut dicitur secundum Hilarium, pater maior est filio, nec tamen filius minor, quia sonat imperfectionem hoc quod est minor: ideo quamuis recipitur, quód pater sit prior filio, quia ille est ab illo, non econuerso: non tamen recipitur, quòd iste posterior. Attamen nec ratio prioris omnino recipitur proprie, quia cum in diuinis sit origo, proprius est origo, & minus proprie ordo, nec est nisi solum ratione originis. Quoniam ergo principium principaliter importat originem, & prius, ordinem: ideo simpliciter recipitur intentio principij. Intentio vero prioris minus proprie, & cum determinatione. Intentio auté principij prout priuat anterius, propriissime recipitur in Deo: maxime quantum ad personam patris: & ideo non sequitur, quòd ita proprie dicatur prius, quòd tantum dicet respectum ad posterius.

9. de trin.

20 AD illud quod obijcitur de initio: dicendum, quòd initium vno modo accipitur large ad principium essendi, & durandi. Alio modo proprie ad principium durandi, vt illud dicatur habere initium quod incipit esse. Primo modo potest accipi in diuinis, & sic accipit Hilarius in litera: secundo vero modo non potest, & sic non æquiualet principio. AD illud quod obijcitur de causa, quòd idem est, quòd principium: dicendú quòd in creaturis idem est principium & causa, & hoc est, quia productum differt a producéte: & ideo potest dici effectus eius, & istud potest dici causa, & in idem concurrit intentio causæ, & principij, & similiter nomen, sed non ita in diuinis, quia ibi potest esse vnus substantiæ producens cum producto: ideo non valet illud. AD illud quod obijcitur de fine, iam patet responsio, quia finis quantum est de se dicit excessum bonitatis respectu eius quod est ad finem, non sic principium respectu eius quod est ex illo, & ideo Deus non potest esse finis nisi creaturæ inæqualis: potest tamen esse, & est principium personæ omnino æqualis: & ideo vna persona non est finis alterius, est tamen principium. 18 12

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Principij nomen secundú quod commune est ad notionale, & essentiale dictum, non vniuoce, neque æquiuoce, sed analogice dicitur.

VTRVM hoc nomen principium cum accipiatur essentialiter, & notionaliter, dicatur vniuoce, vel æquiuoce. Et quòd vniuoce videtur. Basilius dicit, quòd filio Dei accipere, cum creaturis est commune, sed habere per essentiam, proprium. Si igitur commune est accipere, ergo & dare, & si hoc, cum patres hoc accipiatur ratio principij, respectu filij, & respectu creaturæ, videtur quòd dicatur

Ad opp.

tur

tur vniuoce. Item sic differt principium essentialiter dictum, & notionaliter, sicut sapientia, & sapientia genita, sed non dicitur æquiuoce sapiētia sic & sic, ergo, &c. Itē nihil dr̄ multipliciter ex hoc, quòd dr̄ de genere, & de specie, siue ex hoc, ꝙ habet vnum suppositum, & plura, & quia multiplicitas respicit significationes diuersas, non supposita, sed principium essentialiter dictum est in plus, & pluribus conuenit quàm notionaliter conuenit eisdem ipsis, ergo non dr̄ multipliciter, sed vniuoce. Item, quòd non dicatur analogice, videtur, quia vbi est analogia, ibi est prius, & posterius, sed in diuinis non est prius, & posterius, ergo nec analogia. Et iterum quòd nec æquiuoce. Quia vbi est æquiuocatio, ibi est diuersitas significationis, sed persona, & essentia non sunt diuersa, ergo nec potest æquiuoce. Sed cōtra, quòd dicatur multipliciter, videtur primo per Magistrum in litera, qui dicit, quòd hoc nomen principium multiplicem facit intelligentiam, ergo dr̄ multipliciter. Item. Hoc ipsum videtur ratione, quia isti actus generare, spirare, creare, sunt ipsius principij ſm quòd differenter accipitur, sed non est vnam communem rationem inuenire ad istos actus, ergo nec ad principium quod dicit respectum sic differētem. Item. regula est Philosophi, quòd si aliquid in vna sui acceptione habet vnum oppositum, & in alia aliud, dicitur multipliciter, sed principium essentialiter dicitur respectu creati, & notionaliter respectu increati, ergo multipliciter sic, & sic. Item. Principium essentialiter dictum dr̄ temporaliter, notionaliter dictum æternaliter, sed nihil est cōmune vniuocum æterno, & temporali, ergo &c. Respon. Dicendum, ꝙ nomen accipi differenter in diuinis potest esse tripliciter. Aut quantum ad suppositum, aut quantum ad significatum, aut quantum ad connotatum. Primo modo accipitur differenter hoc nomen Deus, quia cum dicitur Deus est æternitas, & Deus generat, in prima stat pro natura, in secunda pro persona, & illud non inducit aliquam multiplicitatem. Alio modo contingit terminum differenter accipi quantum ad significatum, ſm ꝙ ipse terminus in una sui acceptione significat essentiā, in alia personam, sicut hoc nomen pater prout dr̄ Deus pater filij, & prout dr̄ pater noster, & hoc inducit æquiuocationem, qa est diuersitas significationis non in re ipsa, sed in significando. Tertio modo contingit differenter accipi ratione connotati, vt pote hoc nomen principium dictum essentialiter, connotat effectum, dictum personaliter, nihil connotat creatum, & illud inducit multiplicitatē ſm analogiam, non ſm æquiuocationem. Secundum analogiam quidem, quia accipitur pro diuersis, siue diuersa importat, quæ non habent nisi vnitatē proportionis, & iō necessario oportet quòd incidat ibi analogia, sed nō æquiuocatio, quia æquiuocatio habet plures institutiones, & determinate accipitur pro qualibet, sicut pater in hoc nomine canis, sed non sic se habet hoc nomen principium. Nam principium de sua impositione impositum est ab actu producendi, non creandi, nec generandi. Vnde sicut producere, de ꝓductione filij, & creaturæ non dicitur æquiuoce, sed analogice, ita & hoc nomen principium ſm has tres accipitur comparationes differenter. Concedo ergo ꝙ ibi est multiplicitas quædam, quamuis non sit multiplicitas simpliciter, sicut æquiuocationis proprie dictæ, & concedendæ sunt rationes ad hoc, quia non concludunt, quòd sit æquiuocatio vera. Tamen illud verbum Philosophi intelligitur quando nomen habet diuersa opposita, quæ non vniuntur in aliquo, nec vniuoce, nec analogice, quod sit illi termino oppositum, sed primo, & per se, opponuntur, non sic autem est in proposito, quia principium non dicitur primo ad filium, vel ad creaturam, sed ad quod est productum, siue principiatum, & quidem dicitur de filio, & creatura, quamuis non vniuoce, sed analogice.

[Margin notes: Fundamenta. — Aristot. 1. Topicorū. — Idem sentit S. Tho. hic ar. 2. — Scot. dist. pśenti. q. videt declinare ad eam partē videlicet qd sit æquiuocum.]

13 AD illud quod obiciјitur de Basilio, dicendum quòd Basilius accipit commune pro analogo, quod est medium inter pure vniuocū,& æqui
14 uocum. AD illud quod obijcitur de sapientia,& sapientia nata, dicendū, quòd non est simile, quia ibi non est diuersificatio nisi solum quātum ad suppositum, hic autem est quantum ad connotatum,& per hoc patet se
15 quens. AD illud quod obiicitur vltimo, ꝙ nō cadit prius ibi,&c.dicendum, quòd quamuis non cadat ibi prius,& posterius in se, cadit tamen respectu effectus, quia in comparatione ad effectū accipitur analogia. Quod autem dicitur quòd non est ibi diuersitas, dicendum, quòd verū est in re,tamen in significando, & intelligendo aliud est intelligere essentiam,aliud intelligere personam, ita & dicere,ac per hoc & significare, & ideo quāuis non sit diuersitas a parte rei absolute, nihilominus potest esse a parte significationis.

Artic.2. Consequenter est quæstio de secundo articulo, scilicet de vnitate huius nominis principium, & circa hoc quæruntᵉ duo. Primo quæritur, verū pater,& filius possunt dici vnum principium spiritus sancti. Secundo, vtrum possunt dici vnus spirator, vel idem principium spiritus sancti.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Recipitur a patribus orthodoxis hæc sententia, pater,& filius sunt vnum principium spiritus sancti, quod quidem principium dicit vnitatem cōmunis notionis, in comparatione ad essentiæ,& vis spiratiuæ vnitatem.

Fundamenta.

QVOD possunt dici vnū principium esse. s. s. videtᵉ in litera vbi dr: fatendum est patrē & filium vnū principiū esse s.s.Item. Ratione videtur, quia vnius principiati vnum est principium in vno genere, sed spiritus sanctus vnus est, ergo habet vnum principium, ergo si immediate, & perfecte est a patre, & filio, sunt ergo pater,& filius vnum principium. Item. Pater, & filius spirant, aut ergo vna potentia,aut duabus.Constat quòd vna, quia cum in eis est vna essentia,est & vna potentia; ergo cum ipsi dicantur esse principium ratione potentiæ, & vna sit potentia in patre,& filio, patet &c. Item. Sicut tres personæ vnica creatione creant, ita duæ vnica spiratione spirant, sed tres,quia vnica creatione creant,sunt vnū principium creaturæ,ergo duę, vnum principium spiritus sancti.

Contra. Cum dicitur sunt vnū principium spiritus sancti, aut vnum dicit vnitatem essentiæ, aut vnitatem personæ,aut notionis. Non essentiæ, quia tunc spiritus sanctus esset principium spiritus sancti. Non personę, quia tunc pater, & filius essent vna persona. Ergo notionis. Sed contra. Si pater & filius propter vnitatem notionis dicuntur vnum principiū, ergo ab oppositis pater propter pluralitatem notionis potest dici plura principia. Item. Si pater est principium spiritus sancti,& filius principium,& hoc principium non est illud: ergo duo principia. Item. Pater,& filius sunt vnum principium, ergo vnum principium est pater, & filius,& si hoc, ergo pater est filius. Item. Si vnum sunt principium,aut vnum quod est pater, aut vnū quod non est pater. Si vnum quod est pater, ergo pater, & filius sunt pater. Si vnum quod non est pater, ergo principium spiritus sancti non est pater, ergo pater non est principiū spiritus sancti. Ad opp. 16

Respondeo dicendum, quòd omnes istam concedunt, pater, & filius sunt vnum principium spiritus sancti,quoniam Augustinus istam ꝓponit,& dicit,sed in modo intelligendi diuersificātur. Nam quidā dicunt, ꝙ hoc nomē principiū non dicit ibi essentiā,nec notionē,nec ꝑsonā,sed dicit conuenientiam duarum ꝑsonarum

rum in vnica notione. Et dicũt: sicut hoc nomen trinus specialiter est impositum ad insinuandum trinitatem suppositorum vt conueniunt in vnitate naturæ, sic in proposito dicũtur se habere. Sed tamen cum non sit facile huiusmodi positionem siue translationem ex virtute vocabuli accipere, hęc positio nullam dignoscitur habere firmitatem. Et ideo fuerunt alii qui dixerunt quod hoc nomen principium importat notionem ĩ adiacentia, & est nomen adiectiue tentum, & ideo hoc adiectiuum nominis numerale quod est vnum cadit ĩ ratiõe nominis & tenetur aduerbialiter, vt sit sensus, pater & filius sunt vnum principium, idest vno modo producunt siue spirant s.s. Sed quoniam hoc nomen principium de sua impositione est nomen substantiuũ (vt patet) non videtur adhuc positio ista rationabilis. Et ideo fuerunt tertij qui dixerũt quod hoc nomen principium quantum est de se, stat pro essentia, & conuenit ipsum per additionem trahi ad personam, & cum dicitur pater est principium filii, trahitur ad personã patris, quando vero dicitur pater, & filius vnum sunt principium s.s. stat pro essentia vel natura, inquantum tamen est in duabus personis, & illud

Ansel. videtur consonare Ansel. dicenti ꝙ pater & filius spirant inquantũ vterque idem Deus. Et dicunt, quod vnũ dicit vnitatem circa hunc terminum principium non personæ, sed essentię vel naturæ vt est in duabus personis. Sed quoniam Augustinus videtur dicere quod principium dictum de patre & filio dicat notionem cõmunẽ, similiter Magister dicit vltimo capi. quod dicit vnitatem notionis, & principium, importat relationem, & essentialiter non refertur, ideo nec iste modus est adhuc omnino conueniens, licet sit aliis probabilior. Et ideo est quartus modus dicẽdi, quod hoc nomen principium stat pro notione, nõ tamen in comparatione ad suppositum, sed ad naturam, & vim spiratiuam, & vnum importat vnitatem circa ipsum, ſm quod competit eius acceptioni. Et hoc patet sic. Cum enim pater & filius spirãt s.s. inquãtũ vnus Deus iprocessibilis, & inquantũ vnus Deus sit in eis voluntatis vnitas, inquantum improcessibilis sit voluntatis vna fœcunditas, & vna fœcunditas dicat vnitatem principii, dicendũ quod sine distinctione concedendum 17
est quod pater & filius sunt vnũ principium s.s. Et ad illud quod quęritur quã vnitatem dicat hoc quod est vnũ circa principium, dicendum ꝙ cum hoc nomen principium de pluribus simul dicatur, non potest stare pro persona, & cum iterum dicat respectum ad personam, non potest stare pro essentia, ergo necesse est quod stet pro notione, cum ergo dicitur pater & filius sunt vnum principium, vnum, dicit vnitatem notionis, in comparatione tamen ad vnitatem naturæ, & vis spiratiuæ, sicut patet ibi in alio problemate, & patet ex prædictis.

18 AD illud quod obiicitur postmodum, quod hoc principium non est illud, demonstrato p̃re & filio, responderi potest dupliciter. Primo q̃d nõ potest dici hoc, & illud, quia ꝑ regulam non cadit distinctio nisi vbi est ex diuersis causis vnio, quoniam igiẽ vnio omnimoda est in communione principii, ita quod nõ multiplicetur, ideo non est ibi hoc & illud. Aliter potest dici, quod cum dicitur hoc, & illud, aut demõstrat formam, aut suppositum, aut vtrũque. Si formam, falsa est. Si suppositum, vel vtrunque, vera est ratione suppositi, & ideo non sequitur quod duo, quia forma nõ multiplicaẽ. Similiter potest argui in hoc 19
nomine Deus. AD duo sequentia respondent quidam quod hoc nomen principium nõ potest subiici, nec ad ipsum potest fieri relatio, quia teneẽ adiectiue. Sed illud nihil est, quia nomen est substantiuũ, ergo potest subiici & prædicari, & ad eum relatio fieri. Et si dicant quod ad hoc inuẽtum 20
est illud, nihil est, quia non potest prędicari, & iterum inuẽtio debet habere rõnem, & nos videmus q̃d potest fieri relatio, vt si dicatur, In pricipio erat verbũ, in quo principio erat spiritus quia nõ in alio erat sed in eodẽ. Etiam potest subiici, quia si pater est

principium f.f. a simplici conuersa, principium f.f. est pater. Propter q; aliter respondendum est, quia cum dicitur vnum principium, vnum dicit vnitatem notionis, quæ communis est duobus, & quia vnitatem dicit communem, ideo est hic consequens, vnum principium f.f. est filius & pater, ergo fili9 est pater, sicut hæc, vnus Deus est pater & filius, ergo pater est filius. AD vltimum quod obiicitur, aut vnum quod est pater &c. Dicendum q; quia vnum dicit communem spirationem vt est in pluribus, ideo non contingit diuidere aut vnum q; est pater, aut vnum quod non est pater, vt si dicatur, omnis homo est animal, aut animal quod est album, aut animal quod non est album, neutrū est dari, quia animal cōmuniter stat pro animali albo & non albo, ita qđ p vtroque simul reddit locutionem veram. Similiter in proposito, principium stat pro principio quod est pater & quod est filius, & ideo non licet ibi diuidere & descendere, imo est ibi figura dictionis ex mutatione suppositionis &c.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Tam & si concedatur quod pater atque filius sint vnum principium f.f. non tamen illud est concedendum quod pater & filius sint vnus spirator.

Ad opp.

VTRVM Sint istæ concedendæ, pater & filius sunt vnus spirator, vel sunt idem principium f.f. Et quod hæc sit cōcedenda, sunt vnus spirator, videtur, quia pater & filius non sunt vnum principium nisi quia spirāt vnica spiratione ergo cum hoc nomen spirator importet ipsam spirationē, pr̄ & filius sunt vnus spirator. Item, quia pater & filius vnica creatione creāt, non tantum dicuntur vnum principium creaturæ, sed etiam vnus creator, ergo cum similiter vnica spiratione spirant, sunt vnus spirator. Item, quod sint idem principium videtur, quia vnitas nō multiplicata facit identitatem omnimodam, sed pater & fili9 sunt vnum principium f.f. ita quod vnitas principij nullo modo multiplicatur, ergo sunt idem principium. Item, hæc est vera, pater & filius eadē spiratione spirant, sed idem importatur hoc nomine principiū quod hoc nomine spiratio, ergo ab æquipollenti, pater & filius sunt idem principiū. Contra. spirator & qui spirat æquipollēt, ergo sicut vnus spirator, ergo vnus & qui spirat, sed hæc est falsa, vnus spirat, quia non vnus sed duo sunt qui spirant, ergo &c. Item, spirator importat ipsam spirationem in concretione ad suppositum, aut ergo illud est essentia, aut persona. Nō essentia, ergo persona, ergo si pater, & filius sunt vnus spirator, sunt vna persona vel hypostasis. Item, quod non sit concedendum quod sint idē principium, videtur. Si eñ sunt idem principium, sunt idē, sed hæc est falsa qđ pater & filius sunt idem, ergo & prima est falsa. Quod autem sequatur, manifestū est, bene sequitur sunt idem animal, ergo idem. Quod iterum hæc sit falsa, sunt idem, patet, quia sunt distincti, ergo non sunt idem. Itē, hoc quod est idem, est pronomē relatiuū, ergo cum pronomen certam designet personam, & relatiuū sit notās identitatem, in eo pro quo refert significat identitatē in supposito, sed illud non est essentia, sed persona, ergo significat quod sint eadem persona, quod cū sit falsum, restat quod illa locutio sit falsa.

Fundamenta.

RESP. Dicendum quod hæc locutio pater & filius sunt vnum principium f.f. simpliciter recipitur, hæc autem pater & filius sunt vnus spirator, non recipitur, & hæc similiter nō admittitur, pater & filius sunt idem principium, quamuis enim videātur æquipollere illi, non tamen æquipollent, differenti enim modo in his locutionibus spirationis notio significatur. Propter quod notādum, quod notio

notio potest significari dupliciter, scilicet in abstractione, vel in concretione. In abstractione, vt si dicatur spiratio. In concretione, vt si dicatur, principium vel spirator. In concretione autem potest significari uel in comparatione ad subiectum in rõne suppositi, vel in comparatione ad subiectũ in rõne actiui, vel vtroque modo. Significat ergo notio spirationis in concretione ad subiectum in rõne suppositi per hoc nomen spirator ꝙ est nomẽ verbale, & quia suppositum huius nominis est persona, non vna ꝑsona, sed duæ, ideo dicimus spiratores non vnum. Nec est simile de hoc quod est creator, quia cum sit nomen essentiale significat in cõcretione ad subiectum quod est substantia. Et illud est vnum in tribus, sed notio ad personam quæ de se multiplicatur, nõ est vna in duabus. Significatur etiam notio in comparatione ad subiectum in ratione actiui, vt ꝑ hoc nomẽ principium quod dicit originem, & quoniam subiectum agit per virtutem, & virtus respicit naturam, cum in patre, & filio sit vna natura & vna virtꝰ nõ multiplicata, per hoc nomen principiũ significatur notio spirationis vt nullo modo multiplicata, ideo dicimus pater & filius sunt vnum principium s.s. vt vnum dicat vnitatem notionis, & vis spiratiuæ, & naturæ ĩ spirantibus. Hinc est quod pater non dicit plura principia, licet plures habeat notiones, quia non habet diuersas vires & naturas. Significatur etiam in comparatione ad subiectum vt in ratione suppositi & actiui, cum dicitur idem principium, quoniã pronomen idem, quod certam desiderat personã significare, respicit suppositũ & principium sicut dictũ est, respicit ipsum, vt actiuum, & quoniam suppositum non est idem, nec vnum, ergo hæc est falsa, pater & filius sunt idem principium. Hæc igitur est vera, pater & filius sunt vnum principium. Hæc autem est falsa, sunt vnus spirator. Hæc iterum falsa, sunt idem principium spiritus sancti, & ratio horum omnium patet ex prædictis.

AD illud ergo quod obiicitur primo, quod sint vnum principium, quia 23
vnica spiratione spirant, dicendum ꝙ hæc non est tota rõ, sed hæc est tota ratio, quia vnica spiratione, & vnica virtute, & in vnitate naturæ spirant eundem, & principiũ hoc modo importat illam notionem, & ideo sunt vnum principium. Non sic autem significatur illa notio per hoc nomen spirator quod est nomen verbale, & descendit a verbo quod cõcernit suppositum personale. Spirator enim dicitur ille qui spirat, & ille est ꝑsona.

AD illud quod obiicitur de creatio- 24
ne, iam patet responsio, quia creatio non tantum habet vna virtute fieri, sed etiam habet vnum suppositum, & ipsum est substantia, pater enĩ non creat tanquam proprium subiectum, sed ipsa substantia diuina quæ vnica est, sed suppositum spirationis nõ potest esse substantia, sed persona, ideo dicitur, quod pater & filiꝰ vnus sunt spirator. AD illud quod obiicitur, 25
quod identitas est vnitas non multiplicata, dicendum quod illud nõ sufficit nisi sit talis vnitas quod nõ multiplicetur, nec cõpatiatur secum pluralitatem suppositorum, quam excludit identitas, & quia vnitas principii compatitur pluralitatem persona- 26
rum, ideo patet illud. AD illud ꝙ obiicitur, quod eadem spiratione spirant, dicendum quod nõ sequitur ex hoc quod sint vnus spirator, quamuis enim eadem sit notio, tamen suppositum nõ est idem. Et cum dicitur idem principium, notatur identitas in vtroque. Cum dicitur eadem spiratione, notatur identitas in altero, ideo hæc nõ sequitur ex illa, nec vna infert aliam.

DE HIS QVAE TEMPORALITER DE Deo dicuntur, & relatiue secundum accidens, quod non Deo, sed creaturis accidit.

DISTINCTIO XXX.

De his q̃ propriè tẽporaliter dicũtur de Deo.

SVNT enim quædam quæ ex tempore de Deo dicuntur, eique temporaliter conueniunt sine sui mutatione: & relatiue dicuntur secundũ accidens, non quod accidit Deo, sed quòd accidit creaturis, vt creator, dominus, refugium, datum, vel donatũ, & huiusmodi. De his Aug. in 5. lib. de Tri. ait. Creator relatiue dicitur ad creaturam, sicut dominus ad seruum. Item, Non aliquem moueat q̃ spiritus sanctus cum sit coæternus patri & filio, dicitur tamen aliquid ex tempore: veluti hoc ipsum quod donatũ diximus. Nam sempiterne spiritus sanctus est donum, temporaliter autem donatum. Et si dominus non dicitur, nisi cum habere incipit seruum, etiam ista appellatio relatiua ex tempore est Deo. Non. n. sempiterna creatura est, cuius ille dominus est: ergo dominũ esse non sempiternum habet, ne cogamur etiam creaturã sempiternã dicere: quia ille sempiterne non dominaretur, nisi etiam ista sempiterne famularetur. Sicut autem non potest esse seruus qui nõ habet dominum, sic nec dominus qui non habet seruum.

Cap. 13 Cap. 16 Ibidem.

Oppositio quod non ex tempore sit dominus, quia est dominus temporis, quod non est ex tempore.

Rñsio qñ tempus cepit, Deus cepit esse dominus, nec ante tẽpus fuit dñs, sed cũ tempore, nõ ex tpe vel in tpe, quia non ante fuit quam ipse dñs, sed simul. Quomodo intelligendũ sit nihil dici de Deo sm accidens p similitudinẽ oñdit

SED hic aliquis dicet, quod non ex tempore cõpetit Deo hęc appellatio qua dicitur dominus, quia non est tantum dominus rerum quæ ex tempore cœperunt, sed etiam illius rei quæ non cœpit ex tempore, idest, ipsius temporis, quod non cœpit ex tempore, quia non erat ante tempus quã inciperet: & ideo nõ cœpit esse dominus ex tempore. Ad quod dici potest, quia licet nõ cœperit ex tempore dominus esse temporis, cœpit tamen esse dñs temporis: quia non semper fuit tempus: & ipsius hominis ex tẽpore cœpit esse dominus. De hoc Augu. in eodem libro continue ita ait, Quisquis extiterit qui æternum Deum solum dicat, tempora vero non esse æterna propter varietatem & mutabilitatẽ: sed tamen ipsa tempora non in tẽpore esse cœpisse, quia non erat tempus antequam tempora inciperent: & ideo nõ in tempore accidere Deo vt dominus esset, quia ipsorum temporũ dñs erat, quæ vtique nõ in tempore esse cœperunt: quid respondebit de homine qui in tempore factus est, cuius vtique dñs non erat antequã esset? Certe vt dñs hominis esset, ex tempore accidit Deo: & vt omnis amoueatur cõtrouersia, certe vt tuus dominus esset vel meus, qui modo esse cœpimus, ex tempore habuit. Quomodo ergo obtinebimus nihil secundum accidens dici de Deo, nisi quia ipsius naturæ nihil accidit

quo

quo mutetur? vt ea sint accidentia relatiua, quæ cum aliqua mutatione rerum de quibus dicuntur, accidunt: sicut amicus relatiue dicitur. Non enim amicus esse incipit, nisi cũ amare cœperit. Fit ergo aliqua mutatio voluntatis, vt amicus dicatur. Nummus vero cum dicitur precium, relatiue dicitur: nec tamen mutatus est cum esse cœperit precium, nec cum dicitur pignus & huiusmodi. Si ergo nummus potest nulla sui mutatione toties dici relatiue, vt neque cum incipit dici, neq; cum desinit, aliquid in eius natura vel forma qua nummus est, mutationis fiat: quanto facilius de illa incommutabili Dei substantia debemus accipere, quòd ita dicatur relatiue aliquid ad creaturam, vt quãuis temporaliter incipiat dici, non tamen ipsi substantiæ Dei accidisse aliquid intelligatur, sed illi creaturæ ad quam dicitur? Qualiter etiam refugium nostrum dicitur? Refugium.n.nostrum dicitur Deus relatiue, ad nos enim refertur: & tunc refugium nostrum fit cum ad eũ refugimus. Nũquid tunc fit aliquid in eius natura, quod antequã refugeremus ad eum, non erat? In nobis ergo fit aliqua mutatio, qui ad eum refugiendo efficimur meliores: in illo autem nulla. Sic & pater noster esse incipit, cum per eius gratiam regeneramur, qui dedit nobis potestatem filios Dei fieri. Substãtia ergo nostra mutatur in melius, cũ filij eius efficimur. Similiter & ille pater noster esse incipit, sed nulla sui commutatione substantię. Quod ergo temporaliter dici incipit Deus, quod antea non dicebatur, manifestũ est relatiue dici: non tamen secundum accidens Dei, quòd aliquid ei acciderit: sed plane secundum accidens eius ad quod dici aliquid Deus incipit relatiue. Ex his aperte ostenditur, ꝙ quedã de Deo temporaliter dñr relatiue ad creaturas, sine mutatiõe deitatis, sed nõ sine mutatione creaturæ: & ita accidens est in creatura, non in creatore: & appellatio qua creatura dicitur relatiue ad creatorem, relatiua est, & relationem notat quæ est in ipsa creatura. Appellatio vero illa qua creator relatiue dicitur ad creaturam, relatiua quidem est, sed nullam notat relationem quæ sit in creatore.

Margin: quod potest De⁹ dici qđ ante non dicebatur sine sui mutatione. Psal. 9. Qđ Deus dr relatiue & ex tempore sine sui mutatione. Qđ pater dicitur relatiue. Ioan. 1. Sũmatim prędictorum intelligentiam pstringit.

Hic soluitur quæstio, qua quærebatur, vtrum spiritus sanctus dicatur datum relatiue ad se, cum ipse det se.

HIC potest solui quęstio superius proposita, vbi quærebatur, cum spiritus sanctus datum dicatur vel donatum (quod autem datur, refertur & ad eum qui dat, & ad illum cui datur) & cum spiritus sanctus det seipsum, vtrum ad seipsum relatiue dicatur, cũ dicitur dari vel donari. Cui quæstioni respondentes, dicimus spiritũ sanctum dici datum vel donatum relatiue & ad dantem, & ad illũ cui datur. Dans autem siue donator, est pater cum filio & spiritu sancto. Nec tamen dicimus spiritum sanctum referri ad se, sed appellatio dati vel donati refertur & ad dantem & ad recipientẽ: qa Dist. 18. Solutio.

non potest aliquid dici datum, nisi ab aliquo,& alicui detur. Cum autem spiritus sanctus dari a se,vel datus a se dicitur, relatiue quidem dicitur ad illum cui datur,& est appellatio relatiua: & in illo cui dicatur mutatio fit,non in dante.

De his quæ proprie & temporaliter dicuntur de Deo.

DISTINCTIO XXX.

Sunt enim quædam quæ ex tempore de Deo dicuntur.

Exposi. SVPRA egit Magister de relatiuis quæ conueniunt Deo proprie, & æternaliter. Hic agit de his quæ cōueniūt Deo proprie & temporaliter,& habet hæc

Diuisio. pars duas. In prima Magister agit de relatiuis quæ ex tempore de Deo dicunt. In secunda de his quæ pluribus personis conueniunt,sed tamē appropriari possunt, vt similis & æqualis, infra dist. xxxj. præterea considerari oportet,cum tres personæ. Prima pars habet quatuor partes. In prima ostendit aliqua nomina dici de Deo ex tempore exēplificans de pluribus. In secūda quia exemplum videbatur inconueniens de hoc nomine dominus,opponit & soluit,ibi. Sed hic aliquis diceret quod non ex tempore. In tertia vero quia dictum videbatur falsum quod aliquid ex tempore diceretur de Deo,& ideo mouet & soluit dubium,ibi. Quomodo ergo obtinebimus nihil secundum accidens. In quarta vero ex prædeterminatiōe soluit quoddam dubium in præcedentibus quæsitum, ibi, Hic potest solui quæstio superius proposita.

Creator dominus &c.

Dub. 1 Videtur quod Magister falso dicat ista nomina Deo ex tempore conuenire,quia dominiū (vt dicit Boetius) est potestas coercendi subditos,sed hoc est in Deo ab æterno,ergo &c. Item, dominus (vt dicit Amb.) est nom naturæ,ergo si natura est æterna, ergo & dominium. Item, de hoc nomine creator obiicitur,quia non dicitur lector quia actu legit, sed quia habilis est ad legendum,sed Deus ab æterno habilis est ad creandum,ergo &c. Iuxta hoc quæritur de horum nominū significatione,& connotatione,& vnde habuit rationem connotandi, cū diuina essentia sit principale significatum.

Respon. Resp. dicendum quod quāuis diuina essentia non habeat vere respectum ad creaturam,tamen contingit eam intelligere & significare per modum respectus,nec tamen intellectus est vanus propter hoc quod totam rationem respectus realis ponit in creatura. Quoniam igitur huiusmodi nomina dicunt respectum a quo imponuntur,quamuis imponantur essentię,ideo dicunt secūdum exigentiam illius respectus, ideo intelligendum quod quædam dicunt respectum solum vt dominus,quædam effectum,vt creator & iustus, & vtraq; sunt sub duplici differentia,quia aut important respectum ad rem præsentem,aut ad rem futuram,siue ad rem in actu vel habitu. Primo modo, qa ponunt creaturam in actu, dicuntur solum cum creatura incipit. Secundo modo ab æterno. Secundum hoc ergo,si dominus & creator important respectum in actu,ab æterno nō possunt dici. Si autem in habitu,possunt Tamē vsus communis accipit huiusmodi nomina vt cōnotant in actu, & ideo dicit Augu. ea dici cum tempore. Quod ergo dicit Boetius,intelligendum quod non est potestas coercendi subditos habitos,sed nō habēdos. Quod dicit Ambro. patet quod non cogit, quia quamuis imponatur naturæ,tamen imponitur a proprietate naturæ,vt dicit respectum ad creaturas,& ideo connotat quid creatum, & sic patent omnia,quia ratio connotandi est modus significandi. 5. de trin. Cap. 16.

Temporis quod non cepit ex tēpore &c.

Dub. 2 Videtur hoc falsum,quia omne qd incipit,est temporale,& omne tempo

rale

rale mensuratur tempore, & omne ta le cœpit in tempore &c. Si tu des instantiam in perpetuis, obiicitur quod nihil magis est variabile quam tẽpus, sed omne tale est temporale, ergo &c. Item, si tempus non incepit in tempore, ergo cepit extra tempus, ergo fuit tempus extra omne tempus. Resp. dicendum quantum ad præsens pertinet, quia de initio temporis debet dici in secundo, differt incipere ex tempore, & in tempore, & cum tempore. Quia ex, dicit ordinem, & ita præsupponit tempus tanquam anterius, & ideo nihil cepit ex tempore nisi quod sequitur tempus. In tempore dicit temporis existẽtiã, sed tempus nõ fuit in sui initio cũ sit successiuum, ideoque sunt æqualis durationis, cũ tempore non ceperunt, nec ex tempore, nec in tempore, sed cum tempore, idest cũ tempus cepit. Si quæras, quomodo tempus cepit, breuiter dicendum quod nullo prædictorum modorũ, sed cepit in suo principio, & ideo non cepit extra tempus. AD illud quod obiicitur, quod ex tempore mẽsuratur temporale: dicendum ꝙ temporale quod extollitur a tẽpore, mensuratur, & incipit a tempore, sed illud non extollitur quod incipit cum tempore, & ratio prædicta est.

Respon.

Nummus vero cum dicitur precium &c.

Dub. 3

Videtur falsè dicere, quod nummus mutatus non est, cum ceperit esse precium, quia esse precium est accidens nummi, & modo inest, & prius non inerat, ergo nummus mutatus est. Respon. dicendum ꝙ relatio non prædicat quid absolutũ, sed prædicat ordinem ad alterum: ordo autem respicit dispositionem ordinatorum. Quædam igitur sunt ordinabilia, ita ꝙ vtrunque est in potentia: & tunc relatio introducitur per mutationem factam in vtroque. Quædam sunt ordinabilia ita ꝙ alterum quantum est de se in actu est, sed alterum in potentia, sicut patet de duobus, quorũ vnus qui est actu albus, actu habet proprietatem ſm quã attenditur similitudo: & ideo altero de non albo facto albo fit perfecta similitudo. Non ergo oportet ꝙ relatio semper inducat mutationem in vtroque extremorũ propter sui corruptionem vel defectionem, sed sufficit, ꝙ in altero. Et ratio visa est, quia respicit duplex extremum. Et quia vnũ potest esse de se in actu, altero existẽte in potẽtia, sicut in nummo qui est in potestate possidentis ꝙ sit pignus, vel pretium, vel arrha, ſm mutationem factam in ipso. Nec aduenit nũmo aliquid absolutum, sed ordo qui ex parte nummi erat in actu, ex parte illius quod erat in potentia fit in actu: ideo mutatur illud non mutato nummo.

Respon.

Accidens est in creatura.

Dub. 4

Obijcitur, cũ relatio est creaturæ ad creatorẽ, vr̃ hoc falsum: qa contingit rẽ intelligi accidẽte remoto: ergo si relatio ad creatorẽ accidit creaturę, ergo illo remoto cõtingit rem creatam intelligi circunscripto respectu ad creatorem. Item, relatio qua creatura refertur ad creatorem, est accidens, cum illud sit creatum refertur, & ita per accidens: & sic de alio, & ita est abire in infinitum. Respon. dicendum, ꝙ creatura quantum ad esse primum essentialiter dependet, & talis relatio quæ exprimit illam dependentiam nõ est creaturæ accidentalis, sed magis essentialis. Quantum autem ad esse secundũ siue ad bene esse, dependet accidentaliter, quia illud bene esse accidentale est: ideo talis relatio ſm accidẽs dicitur, vt filiatio ſm quod dicit adoptionem, & de tali intelligit August. AD illud quod obijcitur, ꝙ relatio relatione alia refertur: aliqui volunt dicere ꝙ creatura seipsa refertur: tamen illud videtur esse dicendũ, quia nulla creatura est sua relatio, cũ nõ sit summe simplex, imo hoc ipsum quod refertur antefert simplicitatẽ: ideo dicendum ꝙ sicut relatiua referuntur proprie, quæ dicunt rem substractam cum respectu, ipsę autem relationes siue respectus non referuntur, imo magis alia referunt, quia non sunt entia sed entiũ. Sic in proposito

Respon.

posito dicendum, quod ipsæ relationes per se non referuntur, sed cũ substantijs, ita quod vnum cum alio & per aliud: ideo non est vltra quærere aliud quo referuntur.

Nec tamen dicimus spiritũ sanctum referri ad se.

Dub. 5 Contra videtur posse referri ad se, quia spiritus sanctus est donum: & donum refertur ad donantem, & ipse est donans: ergo necessario concluditur quod refertur ad se. Respó.

Respon. 6 dicendum, quòd hoc nomen spiritus sanctus dicit relationem, secundum esse: & ideo quia relatione secũdũ esse nihil refertur ad seipsum, idẽ nullo modo spiritus sanctus inquantum spiritus ad se refertur: sed donũ non tãtum importat relationem secundum esse, vt puta cum dicit auctoritatẽ in dante, sed etiam secũdum modum dicendi, vt quando dicit largitatem & potestatem in donante: & quia taliter potest secundum modum intelligendi cõparari ad se, datum inquantum datum dicitur ad se, inquantum dans, nõ: ideo concedit quòd appellatio dati vel donati sequitur ad spiritum sanctum, non autem spiritus sanctus.

Artic. 1. AD intelligentiam eorum, quæ dicuntur in hac distinctione, tria quæruntur. Primo vtrum aliquid dicatur de Deo ex tempore. Secũdo dato quod sic, quæritur vtrum ea quæ dicuntur de Deo ex tempore dicantur per se vel per accidens. Tertio, vtrum dicantur secundum substantiam, an secundum relationem.

QVAESTIO I CONCLVSIO.

Nihil est incõmodi quod de Deo qui æternus est, aliqua nomina ex tempore dicantur, quæ ex principali significatione essentiam in respectu tamen ad creaturas significant.

Fundamenta.
VOD aliqua dicantur de Deo ex tẽpore ostenditur sic. Non est dominus nisi habeat seruũ, sicut dicit Augustinus: sed Deus dicitur dominus, & non habuit ab æterno seruum, ergo ex tempore: ergo &c. Item, actioni respõdent passio, ita quòd sunt simul: sed Deus creat, ergo aliquid creatur: sed non creatur aliquid nisi ex tempore, ergo non creat nisi ex tempore, ergo &c. Item, nulli conuenit esse hominem nisi ex tempore, eo quòd esse humanum habet principium: sed Deo conuenit esse hominẽ, ergo ex tempore. Item, sicut se habet temporale ad temporale, ita æternum ad æternum: ergo mutata proportione, sicut se habet æternum ad temporale, ita temporale ad æternum: sed æternum sic se habet quòd dicitur de tẽporali, vt cum dicitur Petrus est prædestinatus: ergo & temporale poterit dici de æterno. Cõtra. Omne temporale est creatum: sed Deus est increatus, & horum est summa distantia, sed illorum inter quæ est summa distantia vnũ prædicatur de altero, ergo &c. Item, omne temporale est mutabile & variabile: sed omne illud de quo prædicatur mutabile, ipsum est mutabile: cum igitur Deus nõ sit mutabilis & variabilis, patet &c. Item, nihil æternum est ex tempore, sed omne quod prædicatur de Deo, est Deus, & ita æternum, ergo nihil potest tale dici ex tempore. Item, omne quod est aliquid ex tempore, incipit esse aliquid quod non erat prius, & omne tale est mutabile, ergo nihil tale est in Deo, ergo &c. Si dicas quod non prædicatur aliquid de Deo ex tẽpore prædicatione per essentiam vel inhærentiam, sed per causam quæ non ponit aliquid in Deo sed in effectu. Cõtra: cum dicitur Deus est creator, hoc dicitur ex tempore, & nõ per causam: ergo responsio illa nulla. Probatio. Omne quod dicitur de aliquo per causam, de alio dicitur per essentiam, vel inhærẽtiam, sed creator de nullo alio a Deo dicitur, nec per essentiam, nec per inhærentiam, ergo &c. Itẽ, quod dicitur de alio per causam, potest inferri per modum habitudinis causalis, vt dies est sol lucens super terrã, ergo dies est a sole, ergo si per causam Deus est creator, pari ratione Deus a crea-

Arist. in prædicamentis, & 8. Phi.

Ad opp.

creatura vel econuerso. Item ꝙ prædicatur solũ per causam, nõ est idem illi de quo ꝑdicatur, sed cum dicitur Deus creat, actio Dei est Deꝰ, ergo nõ prædicatur per causam. Item, cum dicitur Deus, dominus, vel consimilis, dominus non dicit aliquod genꝰ causæ, & tamen dicitur de Deo, ergo prædicta responsio non est sufficiens.

7 RESP. dicendum quod aliquid dici ex tempore, est dupliciter: aut quia ipsum est temporale, aut quia dicit respectum ad temporale. Primo modo, nihil prædicatur de Deo per essentiam vel per inhęrentiam, sicut probat quatuor rationes ad hoc inductæ: prædicatur tamen per causam, vt si dicatur Deus est creator: vel per vnionem, vt si dicatur Deus est homo: & hoc nõ ponit mutationem, vel esse temporale circa Deum, sed circa creaturam. Alio modo dicitur aliquid ex tempore, eo quòd de ratione sui nominis dicit cõparationem ad aliquid temporale, vt dominus & creator: sed tamẽ de sua principali significatione importat essentiam: nam dominus importat dominium, quod est potestas coercendi subditos: & hæc est diuina essentia. Similiter creator, importat diuinam actionẽ, quæ est diuina essentia: vtrũque tamen significat in respectu ad creaturam: & ita connotat creatum & temporale. Quoniam ergo quod implicat in se contingens & necessarium, denominatur totum contingens: similiter quod æternũ & temporale totum denominatur temporale propter naturam totius copulati, ꝙ ponit vtrãque partem, & falsificatur pro vtraque parte, & pro altera, hinc est quod talia dicunt ex tempore non ratione principalis significati, sed ratione connotati in creatura, & ꝑ hoc patent quatuor argumẽta sequentia. Concedendũ enim est, quod non oẽ quod ex tẽpore dicitur de Deo, dicitur per causam, sed vel dicitur ꝑ causam, vel per vnionem, vel per quandam comparationem ad temporale, & sic patent omnia.

8 AD illud ergo quod obiicitur, ꝙ temporale est creatum & mutabile, dicendum quod loquitur de temporali primo modo, & hoc non dicitur de Deo nisi per causam vel vnionem.

AD illud qđ obiicitur qđ oẽ qđ prę dicatur de Deo est æternum, dicendũ quod hæc est duplex, quia æternũ potest teneri adiectiue, vel substantiue. 9
Si adiectiue, sic falsa est. Aliquid enĩ prædicatur de Deo, cuius duratio nõ est æterna. Si substantiue, vera est, & sic est sensus, omne quod prædicatur de Deo est aliquid æternum. Nec tamen sequitur est æternum, imo est ibi fallacia accidentis: sicut hic, creatio est Deus, & Deꝰ est æternus, ergo creatio est æterna; ita in prædicta. Aliquid enim quod est æternum ratione principalis significati, idest quod est aliquid æternum ratione connotati, dicitur temporale. AD illud quod obiicitur, quod illud qđ est ex tempore, incipit aliquid esse: dicendum quod illud nõ est in Deo propter mutationem aliquam factam in ipso, sed in creatura: & illud determinatum est supra distin. viii.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Quæ de Deo ex tempore dicuntur, prædicantur per accidẽs, pro quanto de eo non necessario dicuntur.

SECVNDO quæritur, vtrum quæ dicuntur de Deo ex tempore, dicantur per se vel per accidẽs. Et ꝙ ẜm accidens, ostenditur hoc modo. August. v. de Tri. & habetur in litera, quòd dominus esset hominis, ex tempore accidit ei. Item, hoc ipsum videtur ratione: quia omne quod adest & abest præter eius de quo dicitur corruptionem, prædicatur ẜm accidens, hæc est per se nota: sed omnia hæc quæ temporaliter dicuntur de Deo, sunt huiusmodi, ergo &c. Item, qđ prædicatur per se de aliquo, semper inest

Fundamenta.

Arist. 1. Top.

Arist. 1. post.

inest illi: ergo ab oppositis, qđ prędicatur de aliquo, & nõ semp inest, prędicatur non per se, ergo per accidens: sed talia sunt huiusmodi nomina, ergo &c. Item, omne quod prædicatur de aliquo, aut est conuertibile cum subiecto, aut de rõne subiecti, aut prædicatur per accidens: sed huiusmodi nomina nec sunt de rõne Dei, nec cõuertibilia, vt patet de hoc nomine dominus, ergo &c. Contra: Aug. v. de Trinit. nihil secundũ accidens dicitur de Deo. Item, ostenditur rõne: quia in quocunq; est ponere accidens, est ponere cõpositionem, & per consequens varietatẽ: sed neutrũ est in Deo. ergo &c. Item, omne per accidens reducitur ad per se, sed reductio est posterioris ad prius, non econuerso: Deus autem non habet prius, nec simpliciter, nec secũdũ quid: ergo nihil de Deo dicitur ꝭm accidens. Item, omne qđ dr̄ de duobus, de vno per se, de altero per accidens, perfectiori modo dicitur de eo de quo dicitur per se: sed quicqđ dr̄ de Deo dicitur perfectissime, ergo nihil dicitur de Deo ꝭm accidens: ergo huiusmodi nomina non dicũtur de Deo per accidens, ergo per se.

Arist. 1. Top.
Ad opp. Cap. 16
Auer. 5 Met. c. 23.

10 RESP. Dicendum, ꝙ dici ꝭm accidens est tripliciter. Vno modo accidens dicitur per oppositum ad substantiam: & sic dicitur accidens ꝓprietas alij inhærens, quæ nõ est de rei essentia, & hoc quidem modo nihil dicitur de Deo secũdũ accidens, sicut dicit Aug. eo quòd hoc modo accidens ponit compositionem & varietatẽ in eo de quo dicitur. Alio modo dici ꝭm accidẽs, est per oppositionem ad per se: & sic dicitur secundum accidens, aut quod dicitur per aliud in essentia, vt si dicatur paries disgregat aut per aliquid cui est quodammodo idem, quodammodo diuersum, vt puta cum dicitur de superiori per inferius, vt figura habet tres, vel de inferiori per superius vt Isocheles habet tres: hoc modo non est aliquid dici de Deo secundum accidens. Hoc enim dici per accidens ponit in aliquo posterioritatẽ & imperfectionem, sicut ostendunt rationes ad hoc inductæ: Deus autem nihil habet imperfecte, nihil habet ab alio quod sit omnino aliud, nec a superiori vel inferiori, quia hæc nõ cadunt in Deo. Tertio modo dici secundum accidens, est per oppositionem ad necessarium, vt illud dicatur accidere quod necessario non inest: & hoc modo huiusmodi dicuntur de Deo secundum accidens, quia nõ dicuntur de ipso necessario, sed dicuntur de ipso per se, quia per comparationem ad creaturam. Comparatio autem ad creaturam per se est, quia Deus est sua actio: sed tamẽ qa Deus agit per voluntatem quæ nõ semper, nec de necessitate coniuncta est actui, ideo non necessaria: & quantum ad hoc cadit ibi ratio dicendi secũdum accidens. Vnde hic modus dicendi per accidẽs, opponitur per se in creaturis ratione eius quòd ad dici per se sequitur necessarium in creaturis. In Deo autem non: quoniã idem seipso facit, & volũtarie facit: & ideo in Deo non habet oppositionem ad per se. Rationes ergo ostendentes ꝙ non dicuntur de Deo secundum accidens, procedunt secũdum primam & secundam acceptionem.

Vbi supra

Quod autem obijcitur quòd esse 11
dominum accidit: sic intelligendũ est, idest non est necessario, nec semper conuenit. AD illud quod obij 12
citur quòd absunt præter corruptionem: dicendum quòd ista diffinitio est accidentis secundum quòd adesse est per inhærentiam: sed sic nõ conuenit Deo vt visum est, sed solũ creaturis: vnde patet illud. AD il- 13
lud quod obijcitur de per se: dicendum quòd loquitur de per se in creaturis. Ad per se enim in creaturis sequitur necessarium, sed non sic in Deo.

QVAE.

QVAESTIO III.

CONCLVSIO.

Nomina quæ de Deo ex tempore dicuntur, non important aliquam relationem secundum rem in Deo, sed solum secundum modum intelligēdi.

Ad opp.

VTRVM ea quæ sic dicuntur de Deo ex tempore, dicantur secundum substantiam, an secundum relationem quæ sit vera relatio. Et quòd secundum relationem, videtur hoc modo. Sicut pater seipso generat, ita seipso creat, tamen quamuis seipso generet, generatio, & paternitas dicitur vere in ipso secundum relationem, ergo pari ratione quamuis seipso creet, & dominetur, tamen quia sunt ad alterum, dicuntur realiter relatiue. Item. Huiusmodi nomina, aut pure dicunt diuinam substantiam, aut superaddunt aliquem respectum. Si pure diuinam substantiam dicunt, sed substantia est æterna, & ab æterno, ergo dicuntur de Deo ab æterno, qđ falsum est, ergo superaddunt aliquē respectum, ergo relationem. Si dicas quòd non addunt respectum secundum rem, sed secundum modū, Contra, aut illi modo respōdet aliquid in re, aut nihil. Si aliquid in re, ergo realiter dicuntur relatiue. Si nihil, ergo falsus est modus intelligendi, & inconueniens modus dicendi. Item. Sunt quædam relatiua secūdum esse, quædam secundum dici. Sed in relatiuis secundum dici, est modus respectus, in relatiuis secundum esse, est veritas respectus: sed seruus, & Domin⁹ sunt relatiua secundum esse, ergo vtrumque importat respectum, non tantum secundum modum, sed etiam secundum rem, ergo &c. Item. Dominium dictū de Deo, ita bene dicit superpositionem, sicut dictum de creatura, illa igitur superpositio, aut ponitur in Deo, aut in creatura. Nō in creatura, constat, quia tunc idem sibi superponeretur, ergo ponitur in Deo, ergo superpositio est vere relatio, ergo &c. Item. Cum dico Deus creat, hic notatur duplex respectus, scilicet causæ ad effectum, & econuerso. Aut ergo vterque est in creatura, aut vterque in Deo, aut vnus in Deo, alter in creatura. Cōstat q̄ impossibile est vtrūque esse in Deo, quia Deus non est effectus, & similiter in creatura, q̄a creatura non est sui causa, ergo necesse est, q̄ alter sit in Deo, ergo, &c. Item cum dico Deus creat, Deus verissime est causa, & si vera ratio causæ ponit verā relationem, huiusmodi nomina dicta de Deo ponūt veram relationem.

Arist. in p̄di. cap. ad aliquid.

Fundamenta.

Contra. Dionys. In causalibus, & causis non recipim⁹ reciprocationem, ergo cum Deus sit causa perfectissima creaturæ, non refertur ad creaturam, quamuis econuersu creatura referatur ad ipsum. Item, Philosophus dicit, quòd scientia secundum rem refertur ad scibile, sed non conuertitur, ergo si minor est dependentia Dei ad creaturam, quàm scibilis ad scientiam, ergo nulla in eo est relatio. Item. Ratione videtur, quia huiusmodi nomina si dicunt relationem circa Deum, aut illa est pure diuina essentia, aut aliquid superadditum. Si pure Dei essentia, ergo æternum quid, ergo respectus huiusmodi nominum est æternus, ergo de necessitate dicuntur ab æterno. Si autem dicunt aliquid superadditum, ergo in Deo est aliqua compositio. Item omnis relatio dicit aliquā dependentiam, vel saltem ordinem, & habitudinem ad illud respectu cuius dicitur, sed Deus non ordinatur, nec terminatur, ergo nihil de Deo dicitur relatiue respectu creaturæ

Aristot. 5. Meth. c. de aliquid.

RESP. Ad hoc intelligendum, 14
est sciendum, quòd dici secundum relationem dupliciter est, aut secundū rem, aut secundum modum. Realis autem relatio triplex est. Aliquando enim fundatur super proprietatem accidentalem, vt similitudo in duplici albedine. Aliquando super dependentiam essentialem, sicut respectus, vel relatio materiæ ad formam, Nam sicut dicit Philosophus, Materia hoc

Arist. phy. tex. 25.

ipsum quod est, ad alterum est. Aliquando super originem naturalem, sicut effectus ad causam, & filii ad patrem. Prima relatio non potest esse in Deo, quia in Deo nulla est proprietas accidentalis. Secunda non potest esse in eo, quia nulla in Deo est dependentia. Tertia est in Deo, sed non respectu creaturę, sed respectu personę; hæc enim non dicit compositionem, nec dependentiæ inclinationem, sicut prima, & secūda, sed ponit distinctionem, & ordinem, & quoniam vere vna persona ordinatur ad aliam, & habitudinem habet, & alio modo secundum rem se habet ad vnam q̃ ad aliam, ideo hæc relatio est in persona respectu personæ, non respectu creaturæ. Nam Deus ad creaturam non habet ordinem, nec habet aliam & aliam habitudinem, & ideo nullo modo est realiter in Deo relatio respectu creaturæ. Creatura autem ad Deum habet ordinem, & habitudinē mediante proprietate accidentali, & dependentia essentiali, & origine naturali, ideo secundum omnem modū refertur creatura ad Deum. Q m igit intellectus noster cū intelligit aliquid referri ad aliquid, intelligit etiā comparari illud ad illud, ideo intelligit Deum per modum respectus & relationis, cui respectui in Deo nihil respondet nisi diuina essentia, ex parte tamen creaturæ bene aliquid respondet, & ideo non est vanus. Concedendum ergo, quòd hujusmodi nomina dicta de Deo non important relationem in Deo secundum rem, sed solum secundum modum intelligendi. Ex his patent quæsita.

Dissentit hic a Scot. di. 30. q. 1. lib. primi.

Idem sentit S. Tho. q. de poten. q. 7. ar. 10.

15 Quod enim objicitur de patre, dicendum, quòd non est simile, quia patris ad filium est ordo, & habitudo, & alia habitudo ad filium quàm ad spiritum sanctum, Deus autem sicut dicit Philosophus 11. Metha. non habet ordinem, nec aliquam habitudinem, nam prima causa eodē modo se habet ad omnia, quamuis alia alio, & alio modo se habeant ad ipsam, vt in 11. primæ philosophiæ dicit, quòd primum, & summum bonū non ordinatur ad hæc creata. A D illud quod obiicitur, si non dicunt relationem, ergo pure substantiam, dicendum, quòd pure circa Deum dicunt substantiam secundum rem, sed relationem secundum modum intelligendi, in creatura verò secundum esse. Et quod obiicit, quòd vanus est intellectus, dicendum quòd falsum est, quia intellectus fundatur super aliquid, scilicet super relationē creaturæ cui respondet relatio secundū dici in Deo. 16 A D illud quod obiicitur, quòd quædam sunt relatiua secundum esse, &c. Dicendum, quòd quædam sunt relatiua secundum esse ex parte vtriusque extremi, vt dominus, & seruus in creatura, quædā ex parte alterius, vt scibile, & scientia, & mensuratio, & mensura, sic in proposito. 17 A D illud quod obiicitur, quod dominus dicit superpositionem, & similiter creatio causalitatem, dicendum, quòd superpositio in Deo est vere superpositio, & vere causalitas, quia vere alii superponitur De⁹, & vere efficit. Tamen illa superpositio non est vere relatio, similiterq; nec causalitas, sed est vere diuina essentia, quia seipsa superponitur, & efficit. 18 A D illud quod obiicitur, quod est ibi respectus causæ, & effectus, dicendum, quòd respectus effectus ibi est vere respectus, & vere relatio, sed respectus causæ non est respectus, nec relatio in Deo secundum rem, sed secundum modum intelligendi, secundum rem vero substantia, vel essentia. 19

QVO-

QVOMODO DICATVR FILIVS æqualis patri an secundum substantiam, an secundum relationem : ita & similis.

DISTINCTIO XXXI.

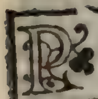

PRæterea considerari oportet: cum tres personæ coæquales sibi sint, vtrum relatiue hoc dicatur, an secundũ substantiam, & si relatiue, vtrum secundum relationẽ, an secundum essentiam consideranda sit ęqualitas, deinde quid sit ipsa ęqualitas. Ad quod dicimus, quia sicut simile nihil sibi est, similitudo.n.(vt ait Hiliarius) sibijpsi non est: ita & æquale aliquid sibi non dicitur, ac per hoc sicut simile, ita & æquale relatiue dicitur. Dicitur ergo relatiue filius æqualis patri, & vtrique spiritus sanctus. Est tamen æqualis patri filius, & vtrique spiritus sanctus, propter summam simplicitatem essentiæ, & vnitatẽ, æqualis est ergo filius patri ſm essentiam, non ſm relationem. Vnde Aug. 5. lib. de Trin. ait Quærimus secundum quid æqualis sit patri filius, non secundum ꝙ ad patrem dicitur filius ęqualis est patri. restat ergo, vt secundum id æqualis sit, quod ad se dicitur. Quicquid autem ad se dicitur, secundum substantiam dicitur, restat ergo, vt secundum substantiam sit æqualis, eadem ergo est vtriusque substantia. Item in 6. libro. Satis est videre nullo modo filium æqualẽ esse patri, si in aliquo.s.ꝙ pertineat ad significandam eius substantiam, inæqualis inuenitur. In omnibus ergo ęqualis est patri filius, & est eiusdem substantiæ. Aequalis est etiam spiritus sanctus patri & filio, & in omnibus æqualis propter summam simplicitatem illius substantię. Ex his perspicuum fit, ꝙ ſm substantiam filius est ęqualis patri, & vtrique spiritus sanctus, & appellatio tantum relatiua est. Aequalitas ergo patris, & filij non est relatio, vel notio, sed naturalis vnitas, & identitas.

De significatione relatiuorum quę cõter & æternaliter d Deo dñr, vt similis, & ęqualis.

Lib. 5. nõ longe a fi. li. Cat. 6.

Cap. 4. 5.

Quid sit æqualitas.

Hic quomodo dicatur similis, & quid sit similitudo.

HOC idem etiam dicimus de simili & similitudine. Cum.n.dr̄ filius similis patri, relatiue quidem dr̄, sed similis est patri propter veritatem essentiæ. Est ergo appellatio tantum relatiua, similitudo vero indifferens essentia. Vnde quibusdam non indocte videtur nomine æqualitatis, vel similitudinis non aliquid poni, sed remoueri. vt ea ratione dicatur filius æqualis patri, quia nec maior est eo, nec minor, & hoc propter vnitatem essentiæ. Ita & similis dr̄, quia nec diuersus, nec alienus, nec in aliquo dissimilis, & hoc propter essentiæ simplicitatẽ. Non ergo ſm ꝙ filius est genitus a patre, æqualis, vel inæqualis est patri, nec similis secundum substantiam.

Quibusdã vr̄ qd nomine ęqualitatis, vel similitudinis nõ ponit aliqd, sed remouetur.

De sententia sancti Hilarii, qua in trinitate personarum propria ostendit.

NON est igitur hic prætermittendum, ꝙ vir illustris Hilari9 propte-

Hilar. 9. li. 2. de Tri.

proprietates personarum assignans, dicit in patre esse æternitatē, speciem in imagine, vsum in munere. Quæ tantæ difficultatis sunt verba, vt in eorum intelligentia, atque explanatione vehementer laborauerit Augustinus, vt ipse ostendit in sexto libro de Trinitate ita dicens. Quidam cum vellet breuissime singularum in trinitate personarum insinuare propria; Aeternitas est (inquit) in patre, species in imagine, vsus in munere. Et quia nō mediocris auctoritatis in tractatione scripturarum, & assertione fidei vir extitit, (hæc.n. Hilarius in libris suis posuit) horum verborum, id est, patris, & imaginis, & muneris, æternitatis, speciei, & vsus, abditam scrutatus intelligentiam, quantum valeo, non eum secutum arbitror in æternitatis vocabulo, nisi ꝙ pater non habet patrem de quo sit, filius autem de patre est vt sit, atque vt illi coęternus sit. Imago enim, si perfecte implet illud cuius imago est, ipsa coæquatur ei, non illud imagini suę. in qua imagine speciem nominauit, Credo propter pulchritudinem, vbi tanta est congruentia, & prima æqualitas, & prima similitudo nulla in re dissidens, & nullo modo inæqualis, & nulla ex parte dissimilis, sed ad identitatem respondens ei cuius imago est, vbi est prima & summa vita, cui nō aliud viuere, & aliud esse, sed idem & primus, ac summus intellectus, cui non est aliud viuere, & aliud intelligere, sed idem hoc vnum tanquam verbum perfectum, cui non desit aliquid, & ars quædam omnipotentis, & sapientis Dei plena omnium rationum viuentium incommutabiliū, & omnes vnum in ea, sicut ipsa vnum de vno, cum quo vnum, ibi nouit omnia Deus quę fecit per ipsam.

Cap. 10. Ex Augu. li. de. Tri. Cap. 15. Cap. 3.

Hilar. lib. de synodis nō longe a principio.

Imago ei ad quem imaginatᷓ species indifferēs ē. Neque .n. ipse sibi q̄s quei imago est, sed cū cuius imago necesse est vt imago demonstret.

Imago ergo est rei ad rē coæquādam, & imaginata, & indiscreta similitudo. ē ergo pr̄, est etiam filius, quia imago patris est filius, & q̄a imago est, vt rei imago sit, speciē necesse est, & naturā, & essentiā, ſm q̄d imago est, in se habet auctoris.

Hic de spiritu sancto quare vsus dicatur.

EST autem ineffabilis quidam complexus patris, & imaginis, qui non est sine perfruitione, sine charitate, sine gaudio. Illa ergo dilectio, delectatio, fœlicitas, vel beatitudo (si tamen aliqua humana voce digne dicitur) vsus ab illo appellata est breuiter, & est in trinitate spiritus sanctus non genitus, sed genitoris genitique suauitas, ingeniti largitate atque vbertate perfundens omnes creaturas pro captu earum. Itaque illa tria, & a se inuicem determinari videntur, & in se infinita sunt. Qui videt hoc vel ex parte, vel per speculum in ænigmate, gaudeat cognoscens Deum, & gratias agat. Qui vero non videt, tendat per pietatem fidei ad videndum, non per cęcitatem ad calumniandum, quoniam vnus est Deus, sed tamen trinitas. Ecce habes qualiter verba Hilarii præmissa accipienda sint, licet tantæ sint profunditatis, vt etiam adhibita expositione vix aliquatenus ea intelligere valeat humanus sensus: cum & ipsa earum explanatio, quam hic Augustinus edidit, plurimum in se habeat difficultatis, & ambiguitatis.

Quòd secundum hanc expositionem non distinguuntur ibi proprietates personarum tres.

NON enim secundum præmissam expositionem distinguntur hic tres illę proprietates superius assignatæ, sed ipsæ hypostases distinctæ ab inuicem monstrantur, æternitatis tamen nomine eadē videtur designata proprietas, quam notat hoc nomen, ingenitus. Sed videamus quid sit quod ait. Imago si perfecte implet, cuius imago est, ipsa coæquatur ei, non illud suæ imagini. Videtur enim dicere, quod filius qui est imago patris, patri coæquatur, non pater filio, cum & filius dicatur æqualis patri in scriptura, & pater filio: sed filius hoc habet a patre, vt sit ęqualis, pater autem non habet a filio, & tamen filius plene, ac perfecte æqualis est patri, id est, imago ei, cuius est imago. Dist. 26. 27. & 28. Aug. ibi.

Quare dicatur Hilarius propria personarum assignare in verbis prædictis. cum ibi non sint expressæ proprietates.

PROPRIA ergo personarum in prædictis verbis assignasse dicitur Hilarius, quia relatiua nomina personarum posuit, scilicet imaginis, & muneris, quę relatiue dicuntur de personis, & proprietates notat quibus distinguntur personæ. Ita enim dicitur spiritus sanctus munus relatiue, sicut donum. Veruntamen ipsas proprietates alijs tribus nominibus non significauit, iuxta prædictam Augustini expositionem, nisi solo nomine æternitatis, quo non ipsam paternitatem, sed eam voluit intelligi notionem qua dí ingenitus.

Hilari⁹ in li. de syn. Præpositione 26. Si quis innascibilē, & sine initio dicāt filiū, quasi duo sine principio, & duo innascibilia, & duo innata dicēs duos faciat Deos anathema sit. Caput quod est principium omnium fili⁹. Caput aūt quod est principiū Chrī De⁹, &c.

Quód earundem personarum distinctionem notat Augustinus aliis verbis sine expressione trium personarum.

ILLVD etiam sciri oportet, quòd earundem trium personarum distinctionem Augustin⁹ ostendere volens sine expressione illarum trium proprietatum superius commemoratarum, in primo libro de doctrina Christiana, sic ait. In patre est vnitas, in filio æqualitas, in spiritu sancto vnitatis, æqualitatisque concordia. Et hæc tria vnum, omnia propter patrem, æqualia oīa propter filium, connexa omnia propter spiritum sanctum. Itaque pater, & filius, & spiritus sanctus, & singulus quisque horum Deus est, & simul oēs vnus Deus, & singulus quisque horum plena substātia est, & simul omnes vna substantia. Pater nec filius est, nec spiritus sanctus: & filius nec pater est, nec spiritus sanctus: spiritus sanctus nec pater est, nec filius, sed pater tantum pater, & filius tantum filius, & spiritus sanctus tantum spiritus sanctus. Eadem tribus æternitas, eadem incōmutabilitas, eadem maiestas, eadem potestas. In his verbis aperte insinuatur personarum trium distinctio.

Quare patri attribuatur vnitas, & filio ęqualitas.

SED plurimos mouet ꝙ patri attribuit vnitatem, filio ęquali-

tatem. Cum enim vnitas dicatur secundum substantiam, non tantum in patre est, sed etiam in filio, & in spiritu sancto: & æqualitas vna est patris & filij & spiritus sancti. Cur ergo patri attribuitur vnitas, & filio æqualitas? Forte eadẽ ratione attribuitur patri vnitas secundum Augustinum, qua supra eidem æternitas secundum Hilarium, quia videlicet pater ita est, vt ab alio non sit, & quia filium genuit vnum secum Deũ, & spiritus sanctus ab eo procedit vnus cum eo Deus. Vnitas ergo in patre esse dicitur, quia nec est aliquid aliud a quo sit. Non enim ab alio est, nec ab eo aliquis, vel aliquid est ab æterno, quod vnum cum eo non sit: filius enim &
Iohan. 10 spiritus sanctus vnum sunt cum patre. Vnde veritas ait, Ego & pater vnum sumus.

Quare pater, & filius dicantur esse vnum, vel vnus Deus, sed non vnus, quia res eiusdem naturæ recte possunt dici vnum simpliciter esse, & cum adiectione, res vero diuersæ naturæ, non possunt dici vnum, nisi dicatur quid vnum.

HIC dici oportet, quòd pater, & filius, & spiritus sanctus recte dicuntur esse vnum & vnus Deus, sed non vnus. Res enim duæ, vel plures recte possunt dici vnum esse, si sint vnius essentiæ, & earum vna sit natura. Vnus autem, vel vna non potest dici de diuersis rebus, nisi addatur quid vnus, vel vna: quo addito, recte potest dici de rebus & vnius, & diuersæ substantiæ. Vnde Augustinus in 6. libro
Cap. 3. de Tri. sic ait, Nescio vtrum inueniatur in scripturis dictum, vnum sunt, quorum est diuersa natura. Si autem, & aliqua plura sunt eiusdem naturæ, & diuersa sentiant, non sunt vnum inquantum diuersa sentiunt. Cum ergo sic dicitur vnum, vt non addatur quid vnũ, & plura vnum dicuntur, eadem natura, atque essentia: nõ dissidẽs,
1. Cor. 3. neque dissentiens significatur. Vnde Paulus, & Apollo, qui & ambo homines erant, & idem sentiebant, vnum esse dicuntur, cum di-
1. Cor. 6. citur: Et qui plantat, & qui rigat vnum sunt. Cũ vero additur quid vnum, potest significari aliquid ex pluribus vnum factum, quãuis diuersa natura: sicut anima, & corpus non possunt vtique dici vnũ, quid enim tam diuersum? nisi addatur, vel subintelligatur quid vnũ, scilicet vnus homo. vnde Apostolus, Qui adhæret, inquit, domino spiritus vnus est. Non dixit vnus est, vel vnum sunt, sed addidit, spiritus. Diuersi sunt enim natura spiritus hominis, & spiritus Dei, sed inhærendo fit spiritus hominis vnus spiritus cum Deo, quia particeps fit veritatis, & beatitudinis illius. Si ergo de his quę diuersæ substantię sunt, recte dicitur quod sint vnus spiritus, quanto magis qui vnius substantiæ sunt recte dicuntur vnus Deus esse? Pater ergo & filius vnum sunt vtique secundum vnitatẽm essentię, &
Tomo. 6. vnus Deus. In quo & Arriana hæresis damnatur, quæ patrem, &
Artic. 46. filium, & spiritum sanctũ, vt ait Augustinus in libro de hæresibus

non

non vult esse vnius eiusdemque substantiæ, atque naturę, vel vt expressius dicatur, essentiæ, quę Gręce dicitur vsia, sed filium esse creatum. Necnon & Sabelliana, quę, vt ait August. in eodem libro dicebat Christum eundem ipsum & patrem & spiritum sanctũ esse: vt esset trinitas nominum sine subsistẽtia personarum. Vtranque pestem (vt ait Aug. super Ioannem) elidit veritas dicens, Ego & pater vnum sumus. Vtrunque audi & aduerte, & vnũ, & sumus, & a Charybdi & a Scylla liberaberis. Quod enim dixit vnum, liberat te ab Arrio: quod dixit sumus, liberata Sabellio. Si vnum, ergo non diuersum, si sumus, ergo pater & filius. Sumus enim, nõ diceret de vno, nec vnum de diuerso. Erubescant ergo Sabelliani, qui dicunt ipsum esse patrem qui est filius, confundentes personas, qui & dicti sunt patripassiani, qui dicunt patrem fuisse passum. Arriani vero dicunt aliud patrem esse, aliud filium, non vnã substantiam, sed duas: patrem maiorem, filium minorẽ. Noli hoc dicere tu catholice. In medio ergo nauiga, vtrunque periculosum latus deuita: & dic, Pater, pater est: & filius, filius est: Alius pater, alius filius, sed non aliud, imo hoc ipsum, quia vnus Deus. Ecce ostẽsum est quare vnitas in patre esse dicatur, cum tres illi vnũ sint.

Eodẽ Tomo art. 41

Tomo 6 Tract. 36

Quare dicatur esse æqualitas in filio, cum sit vna æqualitas trium.

NVNC videamus quare æqualitas dicatur esse in filio, cum vna & summa æqualitas sit trium. Hoc ideo forte dictũ est, quia filius genitus est a patre æqualis gignenti, & dono, quod ab vtroq; procedit, & ideo illa tria dicuntur esse æqualia propter filium. Filius eñ habet a patre, vt sit ei æqualis & spiritui sancto, & spiritus sanctus ab vtroque habet, vt sit ęqualis vtrique. Hoc autem sine assertionis supercilio, & maioris intelligentiæ prętiudicio dicimus, malentes in apertione tam clausorum sermonum peritiores audire, quam aliquid alijs influere.

Quare in spiritu sancto dicatur esse vtriusque concordia vel connexio.

QVOD autem in spiritu sancto dicitur esse vtriusque concordia, & per eum omnia connexa, facilior est intelligentia, nobis præmissa ad mentem reuocantibus. Supra enim secundum auctoritates sanctorum dictũ est, quòd spiritus sanctus amor est quo pater diligit filium, & filius patrem. Recte ergo spiritus sanctus dicitur connexio vel concordia patris & filij, & per eum omnia cõnexa. Vnde Aug. in 5. lib. de Trinit. Communio quædam cõsubstantialis patris & filij est amborum spiritus sanctus. Idem in 6. libr. de Trinit. Spiritus sanctus est summa charitas vtrunque coniungens, nosque subiungens.

Cap. 11

Cap. 5

De significatione relatiuorum, quæ communiter & æternaliter de Deo dicuntur, vt similis & æqualis.

DISTINCTIO XXXI.

Præterea considerari oportet cū tres personæ coæquales sibi sint &c.

Exposi.

N Precedenti proxima particula egit Magister de relatiuis quæ dicuntur de Deo proprie, & temporaliter. In hac parte agit de his quæ dicunt̄ de Deo communiter & æternaliter. Et quoniam hæc sunt appropriabilia, ideo hæc pars habet duas partes. In prima determinat eorum significationē. In secūda eorum appropriationem ibi. Non est igitur hic prætermittendum. Prima pars habet duas. In prima determinat significationē huius nominis æqualis. In secunda huius nominis similis, ibi, Hoc etiam dicimus de simili & similitudine.

Diuisio.

Præterea considerari oportet.

Dub. 1 Dubitatur de situ huius partis, qa cum supra dist. xix. actum est de ęqualitate, videtur hic Magister superflue repetere. Respon. Respon. dicendum qđ de 1 æqualitate, & similitudine. est loqui dupliciter s. a parte rei, & a parte nominis. Et primo modo agitur de æqualitate & similitudine in præcedentibus, secundo modo hic.

Simile nihil sibi est.

Dub. 2. Videtur hoc falsum, quia aliquis differt a se, sicut Sortes senex a se puero, ergo pari ratione potest esse aliqd simile sibi. Item Christus homo est sibi similis, quia nullus est beatus nisi sit Deo assimilatus, sed Christus ē maxime Deo assimilatus, ergo &c.

Respon. Respon. Dicendum, quod sicut diffe 2 rentia aliquando notat alietatē suppositi a supposito, vt cū dicitur Petrus est ali⁹ a Paulo. Aliqn̄ alietatem in natura, vt cum dicitur Christus secundum quod homo differt a Deo. Aliquando alietatem status a statu, vt Petrus senex differt a se puero. Per hunc modum intelligendum de similitudine. Quando igitur similis dicit similitudinem suppositi ad suppositum, nō potest esse idem similis sibi, quando vero dicit similitudinem naturæ ad naturam, vel status ad statū, potest idem esse sibi similis, quia hæc concurrunt in eadem persona, & ita intelligit Magister.

Aequalitas ergo patris & filij, non est relatio vel notio.

Obiicitur, quia statim prædixit qđ simile & æquale est relatiuum, ergo similitudo est relatio. Respon. dicendum quod Magister intelligit de notione quæ est personæ proprietas, nō de relatione communiter intellecta. Vel aliter dicendum, quod verbū Magistri est causaliter intelligendum, sicut patet ex præcedētibus, quia æqualitas non consistit in proprietatibus personalibus, sed magis in essentialibus, quæ supra visa sunt. Dub. 3 Respon. 3

AD intelligentiam huius partis est quæstio de his nominibus similis & æqualis, & circa hæc tria quæruntur. Primo quærit̄ vtrum hæc nomina dicantur secundum positionem, an secundum priuationem. Secundo quæritur, vtrum dicantur secundum substantiam, an secundum relationem. Tertio quærit̄, vtrum dicant mutuam relationem in patre & filio. Artic. 1

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Aequalitas, & similitudo non dicuntur de Deo priuatiue vt opinatus est Magister, sed positiue

VOD dicatur secundum priuationē videtur per auctoritatem Magistri in littera. Quibusdam videtur nomine æqualitatis & similitudinis non aliquid poni sed Ad opp.

sed remoueri, vt dicatur filius ęqualis patri, q̃a nec maior nec minor est eo. Item, hoc potest probari sic. Euclides
4 diffinit æquale sic. Aequale est quod alteri suppositum non excedit, nec excedit
ur, ergo cum hęc diffinitio sit data secundum priuationem, patet &c. Item, æquale & simile nõ tantum dicũt vnitatem, sed etiã diuersitatem, sed non est ponere diuersitatem in diuinis, ergo huiusmodi nomina non dicuntur secundum positionem, sed secundum priuationem. Item, æquale secundum quod dicit positionem, dicit commensurationem, sed in diuinis nõ est cõmensuratio nec excessus, ergo dicuntur per priuationem excessus, non per positionem. Contra.

Fundamenta.

Similitudo & æqualitas in his inferioribus dicuntur positiue: sed hæc cõpleti⁹ sunt in Deo, quia vt dicit Aug. in filio primo reperitur ratio similitudinis & æqualitatis, ergo multofortius in Deo dicunt positionem. Item, omnis negatio quæ non est pura negatio, fundatur supra positionem: ergo cum hoc quod dico æquale, importet remotionẽ excessus, & nõ importet purã negationẽ, quia tũc chimæra esset ęqualis Deo, oportet q̃ importet positionẽ. Itẽ, hæc est falsa, pr̃ & fili⁹ sunt inæquales: ergo hoc q̃d est inæquale, aliquid priuat q̃d est in Deo: sed hoc non est nisi importatũ per æqualitatem: ergo æqualitas aliquid ponit: quia si eius oppositũ priuat, necesse est ipsum ponere. Itẽ, hæretici dicunt hanc falsam, pater est æqualis filio, aut quia aliquid ponit, aut quia aliquid remouetur. Non q̃a remouetur: quia dicunt hanc verã, pater est inæqualis, quæ remouet: ergo quia aliquid ponitur, ergo &c. & fundatur vtraque istarum positionũ supra positionem inæqualis ad æquale. Si enim æquale & inæquale acciperentur remotiue, tunc eorum opposita acciperentur positiue.

RESP. Dicendũ quod s̃m quod in litera innuitur & doctores antiqui dicunt, quod positio Magistri fuit, q̃ nomina quæ non dicunt personalem proprietatem, vel essentię vnitatẽ, priuatiue accipiantur. Vnde quia similis & æqualis dicit respectum patris ad filiũ, & ille respectus non est personalis proprietas, nec essentia: voluit ponere q̃ omnia talia s̃m priuationem dicerentur, sicut duo, tres, similes, & æquales, & similia. Tamẽ ista positio stare non potest, sicut supra probatum est de vnitate & pluralitate nominum diuinorum. Si enim in 5
diuinis est vnitas positiuę, & pluralitas, & hæc duo faciunt similitudinẽ & æqualitatem, necesse est hæc positiue accipi in diuinis. Et concedendæ sunt rationes ad hoc inductæ.

AD illud ergo quod obijcitur, q̃ 6
æquale est quod non excedit, dicendum quod illi negationi substernitur affirmatio, & positio, quæ notificatur per priuationẽ oppositĩ, scilicet excessus. AD illud quod obiicitur, 7
quod non est diuersitas in diuinis: dicendum, quod non indicant diuersitatem nisi suppositi, non formę de se: & q̃a in diuinis est pluralitas suppositorum, patet &c. AD illud q̃d 8
obiicitur quod secundum quod dicũtur positiue dicunt commensurationem, dicendum, quòd in diuinis nõ est commensuratio simpliciter, sed tamen est commensuratio respectu infiniti, & hæc non ponit simpliciter commensurationem. Aliter potest dici, quòd æquale & simile de suo primo intellectu ponunt vnitatem quantitatis & qualitatis. Quod autem ponat commensurationem, hoc quod est æquale, est quia quantitas illa est mensurata. quoniã ergo in diuinis est immensa, dicit ibi conuenientiam in quantitate virtutis, quamuis non ponat ibi cõmensurationem.

QVAE-

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Aequalitas, & similitudo dicuntur in diuinis secundum relationem formaliter, sed secundum substantiam causaliter, relatiue nihilhominus principaliter, secundum substantiã vero ex consequenti.

Ad opp. TRVM nomina prædicta dicantur secundũ substantiam, an ſm relationem. Et quod ſm substantiam videtur auctoritate Magistri in littera. Aequalitas (inquit) nõ est relatio vel notio, Lib. 3. sed naturæ vnitas vel identitas. Et Hilarius, de trini. Similitudo est indifferens essentia, ergo tam similitudo quã Aristo. in pręd. ca. de quali. & quant. æqualitas dicit diuinã essentiam. Itẽ, æqualitas dr ſm quantitatem, similitudo ſm qualitatẽ, sed in diuinis qualitas & quantitas transeunt in substãtiam, ergo &c. Itẽ, omne quod dicitẽ ſm relationem, importat distinctionem de suo principali intellectu, sed simile & ęquale dicunt cõuenientiã, ergo non dicuntur ſm relationem. Item, nihil quod dicitur ſm relationem, dicitur de duobus, nisi importet relationem in communi, hoc dico ꝑpter hoc nomẽ relatus & distinctus, sed simile & æquale important relationem specialem, si eam (inquã) important, quia non est assignare specialiores sub ipsis, & dicuntur de pluribus, ergo &c. Contra. Hilar. de Trin. Funda- menta. Similitudo sibi non est, sed omne qđ dicitur ſm substãtiam dicitur ad se, ergo &c. Item, omne quod dicitur secundum substantiam, dicitur de pluribus singulariter, sed similis & ęqualis, dicitur pluraliter, ergo &c. Item, æqualitate refertur pater ad filium & filius ad patrem, sed non essentia, ergo æqualitas non dicit essentiam. Itẽ, aut pater est æqualitas filii ad patrem, aut non. Si sic, ergo cum filius æqualitate illa sit æqualis patri, pater est æqualis sibi, quod nõ conceditur, quod si pater non est æqualitas filii ad patrem, ergo æqualitas non dicitur de omnibus, ergo non dicit essentiam. Essentia enim filij est pater.

RESP. dicendum, quod secundum communem omnium opinionẽ cum simile & æquale dicant conuenientiam plurium in vno, quod de se importent distinctionem in suppositis, & vnionem siue vnitatem in essentia. Et quia distinctio personarũ spectat ad modum dicẽdi ſm relationẽ, vnitas essendi ad modum dicendi ſm substãtiam, ideo huiusmodi nomina nec omnino dicuntur secundum substantiam, nec omnino ſm relationẽ, sed quodammodo secundum substantiam, quodammodo secũdum relationem. Sed quia non possunt secũdum hũc duplicem modum dici principaliter, necesse est quod secundum alterum. Ideo vlterius oportet quærere, secundum quem modum accipiendi, accipiuntur in diuinis, & hic sunt diuersæ opiniones. Quidã enim dicunt quod huiusmodi nomina ſm concretionem significata, dicũtur principaliter secundum relationem. Nam similes dicuntur habentes eandem qualitatem, quia ergo respicit suppositum per se, secũdum quod concretũ, ideo dicitur secundum relationem. Sed in abstractione, quia similitudo est vnitas naturæ, vel essentiæ, quia respicit vnitatem formæ primo, non distinctionem suppositorum nisi ex consequenti, principaliter dicitur secundũ substantiam. Sed iste modus soluendi non est conueniens. Nam est eadem significatio in concreto & in abstracto in principali significato, ergo si dicitẽ secundum substantiam vnum, & reliquum similiter, ergo hoc non soluit quod dictum est. Secunda opinio, qđ huiusmodi nomina & in concretione & in abstractione dicuntur principaliter secundum substantiã, & connotant distinctionem in suppositis. Et ratio ipsorum est, quia cum similitudo respiciat ista duo scilicet conuenientiam & differentiam, immediatius & completius respicit conuenientiã. Dicuntur enim differentes esse similes inquantũ conueniunt, conuenientes vero non dicũtur similes inquantum

tum differunt. Respicit ergo similitudo distinctionem per modum materiæ, sed per modũ formæ respicit vnitatem essentiæ, & ideo complectiue dicitur secundum substãtiam tam similitudo quam similis. Sed ista positio non potest stare. Certum enim est q᷒ similitudo dicitur respectus aliquorũ ad inuicem, sed in diuinis non est nisi respectus personæ ad personam. Respectus autem personę ad personam, non potest dici secundum substantiã, ergo necesse est quod hoc nomen simile quod a similitudine imponitur, secundum substantiam non dicatur. Et ideo est tertia opinio, quod huiusmodi nomina dicantur secundum relationẽ (formaliter loquendo) dicũt enim respectum suppositorum distinctorum conueniẽtium in aliquo vno, & ita respectus cadit ibi per modum formalis, sed vnitas essentiæ & pluralitas suppositorum, cadit per modum causę, ideo proprie & principaliter secundum relationem, ex consequenti vero secundum substãtiam dicũtur, causaliter loquẽdo. Et hoc magis patet si consideremus significationem horum nominum in creaturis, vnde fit trãslatio. Similitudo enim est ſm qualitatem, similiter & æqualitas ſm quantitatem, & similitudo dicit relationem formaliter, sed qualitatẽ causaliter. Similiter æqualitas dicit quantitatem causaliter, sed relationem formaliter. Non enim est similitudo qualitas, sed relatio quæ attenditur secundum qualitatem.

30 AD illud quod obiicitur de Magistro & Hyla, quod est essentia, dicendum quod causaliter intelliguntur omnes tales sermones.
31 AD illud q᷒ postea dicitur, quod æquale dicitur secundum quantitatem, dicendum ſm quod dicit causam efficientem, nõ dicit formam, sic de simili.
32 AD illud ergo quod obiicitur, quod relatiua important distinctionem, dicendum quod quædam in diuinis dicuntur secundum relationem quæ sunt distinctiua relatorum, vt pater & filius, & talia important respectum distinguẽtem, & talia importãt distinctionem vt exercitam. Quædam autem dicuntur secundum relationem, quæ sunt relatiua distinctorum, vt similis, & æqualis, & talia important respectum, sed ille respectus non est notio distinguens, sed consequens distinguẽtem. Importat enim distinctionem vt nõ exercitam, sed vt conceptã. Nam respectus distinguens est per vnius personę ad aliam secundum quod est ab illa. In huiusmodi vero nominib⁹ importatur respectus vnius personæ ad aliam secundum quod communicãt vnam naturam. Et quia respectus est relatio, ideo plurificatur, quia vero respectus vnius essentiæ, ideo dicitur de plurib⁹. Et ideo patet vltimum quod dicitur, quod nullum relatiuum dicitur de pluribus nisi dicat relationem in communi, dicendum enim, ꝙ hoc non solum est in his nominibus quæ important distinctionem in cõmuni, vt relatus, & distinctus, verũ etiam in his quæ dicunt respectũ plurium, vt communicant in aliquo. Tale enim nomen dicit respectum in communi, specificatum tamen ratione communicationis in vno, vnde similes dicuntur adinuicem relati participantes vnam qualitatem.

Ex his licet videre, q᷒ apud S. Bon. tales sunt relatiões reales Cõsen. — D. Bon. Sco. hic.

QVAESTIO III.

CONCLVSIO.

Equale & simile, prout conuenientiam in quãtitate & qualitate dicunt, reciprocam, & mutuam dicũt relationem, si uero rationem originis superaddant, nequaquam.

VTRVM Prædicta nomina, scilicet æqualis, & similis, dicant mutuam relationem, secundum quam pater filio, & fili⁹ patri sit æqualis. Et quod non, videtur, quia secundum Diony. In talibus non recipimus reciprocationem, sed pater est principium filii, ergo nõ cadit ibi reciprocatio vt dicatur pater æqualis filio. Item, hoc videtur ratione, quia enim filius similis est patri, ideo dicitur similitudo patris, ergo si — Ad opp. — De diui. nomi.

econuerso pater est similis filio perfecte, ergo pater est similitudo filii, hęc autem non recipitur, ergo &c. Item, qui est æqualis alii secundum æqualitatem sibi adæquatur, si ergo pater est æqualis filio, ergo si adæquatur, quęro a quo, aut a se, aut ab alio. Non a se, quia quicunque æquat se alij aliqd agit in se, sed pater nihil agit in se, ergo nó adæquat se, nec alio æquatur, ergo non est æqualis filio. Contra. si mile, & æquale sunt relatiua æquiparantiæ, sed ista denominant vtrûque extremum, ergo si filius est similis patri, pari ratione pater est similis filio. Item, ratio similitudinis est cõuenientia vel indifferentia in qualitate vel substantia. Sed conuenientia æqualiter respicit vtrunque extremum, & indifferentia, si ergo filius est indifferens patri, & econuerso, pater est similis filio. Item, omne plurale geminat suum singulare, sed hæc conceditur, pater & fili⁹ sunt similes & æquales, ergo pater est similis, quæro cui, aut sibi aut alij. Non sibi, ergo alii.

Fundamenta.

RESP. dicendum quod similis, & æqualis dupliciter accipiuntur. Aut prout dicunt cõueniẽtiã in quantitate, vel qualitate. Aut prout supra conuenientiam addunt imitationem vel expressionem perfectã. Primo quidem modo sunt relatiua æquiparantiæ, & dicuntur ad conuertentiam secundum quod probãt rationes secundo inductæ. Alio modo similis & æqualis addunt super hoc rationẽ originis. Vnde æqualis dicitur quasi adæquatus, & similis quasi assimilatus, hoc modo non cõuenit nisi ei qui est ab altero, & hoc modo procedsit primę rationes, quod pater non dicitur similitudo filii per imitationem, nec ęquatur filio ꝑ emanationẽ ab alio, sed ęquat sibi filium. Quod tamen dicit Diony. quod non recipimus reciprocationẽ &c. loquitur de causa proprie, & prout differt ab effectu per essentiam hoc autem modo pater nõ est causa filij, imo bene est habitudo filii ad patrem, sicut econuerso, & sic patent omnia.

De appropriatione relatiuorum quæ communiter, & æternaliter de Deo dicuntur, vt similis, & æqualis.

Non est igitur hic prætermittendum quod vir illustris Hilarius:

Terminata parte illa in qua agit de significatione horum nominũ similis & æqualis, hic incipit secunda pars in qua agit de horum nominũ appropriatione, & habet hæc pars duas partes. In prima assignat appropriationes. In secunda mouet & soluit dubitationem quę ex huiusmodi appropriatione habet originem, infra dist. xxxii. Hic oritur quæstio ex prædictis deducta. Prima pars diuidit in duas partes. In prima assignat appropriata ẜm Hila. In secunda secundum Augustinum, ibi. Illud etiã scire oportet quod earundem trium personarum distinctionem. Prima pars habet tres. In prima assignat Hilarius appropriationem & eius explanationem propter sui obscuritatem. In secunda ostẽdit quod illa quę Hilarius assignat non sunt propria, sed appropriata, ibi. Non enim secundũ præmissam expositionẽ. In tertia vero ostendit quod illa quibus hæc appropriat sunt propria. Appropriatio enim est communis respectu proprii, & hoc facit ibi, propria igitur ꝑsonarum. Similiter secunda pars in qua assignat Magister appropriationem Aug. habet duas. In prima ponit ipsam appropriationem. In secunda ponit eius expositionem, ibi. Sed plurimos mouet quod patri attribuit &c. Et hæc pars habet tres secundũ illa tria appropriata. In prima ostendit qualiter patri appropriatur vnitas, ostendens etiã incidentaliter qualiter aliqua dicuntur vnum, ibi. Hic dici oportet. In secunda vero ostendit quomodo filio appropriat æqualitas, ibi. Nunc videamus qualiter ęqualitas. In tertia vero ostendit quomodo s.s. approprietur concordia, ibi, Quod autem in s.s. dicitur esse vtriusque concordia. Expos.

Non

Non est igitur hic prætermittendum.

17

Dub.4 Cum Magister agat de appropriatione dist. xxiiij. & de appropriatis dist. xxv. vsque ad finem, videtur ꝙ male situet hic tractatū de appropriatis. Respon. Respon. dicendum quod duplici de causa ponit hic Magister tractatū de appropriatis. Vna est, quia egerat de nominibus quę dicunt relationem secundum relationem communem, secundum quam appropriatio attenditur, sicut sunt similis, & ęqualis, & ita incidēter hæc pars hic introducitur. Alia ratio est, qa appropriata faciunt ad euidentiam propriorū. & ideo statim post tractatum de propriis, egit de appropriatis, & hoc maxime ꝑ̃ut faciunt ad euidentiam propriorum, ideo de his agit hic quæ non dicunt respectum ad creaturas. Infra vero agit de his appropriatis quæ respectū ad creaturas dicūt, & ita patet distinctio hui⁹ partis ab illa: vnde tria appropriata Hilarii manifestant personarum emanationem. Tria vero appropriata Aug. nobis manifestant ꝑsonarum ordinem, si quis inspiciat.

Imago est eius rei ad quam imaginatur species indifferens.

Primo videtur quod ratio ista quā Hilarius ponit in notula, non sit cōuertibilis, quia totum videtur conuenire s.s. Item species aut accipitur ꝑsonaliter, aut essentialiter Si essentialiter, ergo idem sensus est qui est species indifferens, qui esset etiam si diceretur essentia indifferens, sed hoc conuenit patri non tantum filio. Itē, essentia non dicit vt alicuius sed stat pro persona, ergo sensus est idem species indifferens, qui est cum dicitur ꝑsona indifferens, hoc autem falsum.

Imago ergo est rei ad rem coęquandam, & imaginata & indiscreta similitudo.

Dub.5 Videtur hoc falsum, quia frequēter imago nō coæquatur ei cuius est imago. Item, si est ad rem coæquandam tunc videtur esse æqualitas, non similitudo. Item videtur falsum dicere cū dicit, indistincta similitudo, quoniam omnis imago & similitudo distinguitur ab eo cuius est imago. Item, cum 18 vnius rei vna sit diffinitio, quæritur quomodo differenter istę rationes assignentur. dicendum quod hic diffinitur imago increata prout est proprium solius filii, & sic semꝑ dicit respectum ad patrem, & ideo in prima ratione ponitur genitiuus vt in rōne principii, in secūda, vt in rōne termini, quoniam imago debet comparari ad patrem, non solum tanquam ad aliquam rem, siue ad quid, siue in qd ducit, sed etiam a quo emanat, & ita patet harum diffinitionum rō & ordo. Et prima ratio tres conditiones continet. Per primam notatur filius esse ab alio, cū dicitur imago eius rei ad quam imaginatur, & per genitiuū & verbum quod est passiuum, Per secundam notatur quod est secundum modum expressum emanandi, s. per hoc ꝙ dicitur species, quæ includit ꝑfectam similitudinem cognoscēdi. Per tertiam vero, notatur quod sit indifferens secundum substantiam, s. ꝑ hoc quod est indifferens. Et per primā conditionem differt a patre, & ab essentia, per secundam a s.s. & per tertiam ab imagine creata. Et per hoc quod species, & si de se sit essentiale, tamen accipitur hic vt tractum est ad personam, & indifferens non dicit indistinctionē in hoc nomine species, sed in substantia, & sic patent obiecta de ratione prima. Hac visa similiter patet ratio secunda quę datur in comparatione ad ipsum patrem vt ad terminum, & hoc patet cum dicitur ad rem coæquādam rei, idest personam filii personæ patris, & per hoc excluditur persona patris, & per hoc quod dicitur imaginata excluditur persona s.s. Per hoc qđ dicitur i discreta excluditur ipsa imago creata. Et indiscreta non dicit indifferentiam personalem, sed solum essentialem. A D. illud ergo quod obiicitur de æqualitate, dicēdum quod illud est necessariū de creata imagine. Et rursus, quoniā imago dicit de ratione sui nominis qualitatem in quantitate, ideo prima dicitur Respon. 19

dicitur similitudo ad rem coæquandam, idest similitudo secundum quã res coæquatur rei.

Et quia imago &c.

Dub.5 Quæritur de differentia horũ triũ
17 nominum quę attribuit, scilicet speciem, naturam, & essentiam, quomodo hic distinguantur, dicendum, qđ
Respon. vniuscuiusque forma substantialis & complectiua, dicitur species, natura, & essentia, & hoc secundum triplicem considerationem. Potest enĩ considerari in se, & sic dicitur essentia. Potest considerari in comparatione ad operationem propriam, & sic dicitur natura. Potest iterum considerari in comparationẽ ad nostrã cognitionem, & sic dicitur species. Speciẽ, ergo habet imago auctoris, eo quod similitudo est eius. Naturam autem habet, quia similitudo genita vel imaginata naturaliter. Essentiam vero, quia similitudo indiscreta per substantiam.

Ars quædam omnipotentis &c.

Dub.6 Videtur male dicere quod verbum
18 Dei est ars quędam omnipotentis & sapientis Dei, quia vnusquisque non intellecta arte est iners, ergo si filius est ars patris, non intellecto filio esse, pater est iners, ergo videtur quod rationabiliter operari habeat pater a filio suo. Respon. dicendum quod facienda est vis in verbo, quia nõ dicit,
Respon. quod sit ars simpliciter, sed quod sit ars quędam, quia non est ars qua pater nouit, sed vbi nouit. Non est ars patris qua pater sit sapiens, sed quæ est a patre sapiente per quam pater omnia operatur, quia omnia produxit per filium. Et notandum quod cum ars includat & intentionem virtutis & sapientię, & similiter verbũ, tamẽ differenter, quia verbum dicit emanationẽ & respectum, ideo est propriũ, ars autem appropriatur.

Ingeniti largitate, atque vbertate perfundens omnes creaturas.

Dub.7 Obiicitur, ergo secundum hoc vide-
Respon. tur quod omnibus donetur s.s. Respon. Dicendum quod s.s. non dicitur dari ratione cuiuslibet effectus, sed proprie ratione eius qui facit s.s. haberi, & ita inhabitare in aliquo vt in templo, & qa huiusmodi rationalis creatura capax est, & soli iusti capiunt, iõ patet quod illis solis s.s. datur. Ideo autem s.s. dicitur profundere ceteras creaturas, non qa ei attribuatur actus creandi, sed quia attribuitur ei actus conseruandi.

Si quis innascibilem & sine initio dicat filium.

Videtur quod Hilarius non dicat bene. Quia qui dicit duos innascibiles, dicit duos Deos, qa innascibilitas in diuinis non est proprietas essẽtię, sed personę, ergo non sequitur, quod si sunt duo innascibiles, quod duę essentię, sed quod duæ personę. Item, innascibilitas dicit priuationem eius quod est natus, vnde tantum valet innascibilis, quãtum non filius: sed nõ sequitur, sunt duę filii in diuinis, ergo duo dii, ergo pari ratione non sequitur, sunt duo innascibiles, ergo duo dii. Respon. dicendum quod innascibilis, sicut supradictũ est, priuat, siue negat esse ab alio, & ex hoc ponit fontalem plenitudinem in illo qui innascibilis dicitur, & ex vtraque parte concluditur, quod si sint duo innascibiles, quod sint duo dii. Sequitur enim sunt duo quorum quilibet non est ab alio, ergo non distinguunẽ per originẽ, ergo necesse est quod distinguantur per substantiã. Item, si sunt duo in quorum quolibet est fontalis plenitudo, ergo quilibet potest esse trinitatis principium, & principium totius deitatis, sicut dicitur de patre, sed si principia sunt distincta & principiata, ergo si quilibet est principium totius deitatis, & sunt duo, ergo duæ deitates, quamuis ergo ingenitus nõ sit proprietas substantiæ, sed personę, quia tamen est primę personæ, & in vnica persona non potest esse nisi vna innascibilitas: ideo de necessitate ponit deorum diuersitatem.

Dub. 8

Respon.

Caput enim omnium filius est.

Videtur male dicere, quia aut dicitur Dub.9

citur caput ratione deitatis, aut rõne conformitatis in natura. Si ratione deitatis, eadem rõne spiritus sanctus potest dici caput. Item, si rõne deitatis, tunc filij caput non potest dici Deus: quia caput superexcellit, & maioritatem nobilitatis tenet, quã non habet pater respectu filij. Si tu dicas, ꝙ caput non dicit nobilitatẽ, siue superexcellentiam, Obijcitur ex litera sequenti, vbi dicitur ꝙ hoc gradu omnia differunt: sed constat qa inter patrem & filium ratione deitatis non est gradus: ergo non potest accipi rõne deitatis. Si rõne conformitatis, filius cum non habeat conformitatem in natura cũ omnibus, sed tantum cum hominibus, non erit caput omnium. Respon. dicendum, ꝙ caput ſm ꝙ proprie accipitur importat rationem influentiæ, & conformitatis naturæ: ideo dr̃ Christ⁹ caput esse totius ecclesiæ, sed Hila. extensiori modo accipit, prout caput dicit originale principium: & qm̃ Deus pater est principium filij, & filius principium omnium, ita ꝙ filius producitur, & producit, ideo caput est, & habet caput. Sed pater qm̃ caput non habet cum sit innascibilis, est caput omnium, & ideo dicitur fontale principiũ a quo omnia, & in quem omnia per filium reducũtur: & in hac reductione gradus est, comparando creaturas ad filium, sed vltra cõparando filiũ ad patrẽ nõ est gradus, sed ordo, & origo. Et ideo Hila. non dicit his gradibus, sed hoc gradu. Q đ obijcitur de spiritu sancto, dicendum ꝙ ipse s.s. cum procedat a filio per filium, cum alijs ad patrem reducitur, & propterea filio appropriatur reductio.

Respon. 22

Vt sint quidem per substantiam tria, per consonantiã vero vnũ.

Videtur hæc confessio fidei nõ esse conueniens: quia de tribus hominibus cõcordantibus potest illud dici ꝙ per substantiã sunt tria, per consonantiam vero vnum.

Quia cognominato spiritu sancto, idest paraclito, cõsonãtiæ potius quam essentiæ per similitudinem substantiæ prædicari cõuenit vnitatem.

Dub. 1.

Videtur illud falsum, ꝙ debeat dici per cõsonantiam propter s.s. quia s.s. est eiusdem essentiæ cum patre, sicut filius. Respon. dicendum ꝙ sicut Hila. intendit ostendere catholicam patrum confessionẽ, cũ dixerũt ꝙ sunt per substantiam tria, per consonantiam vnum, sancti patres volentes elidere hæresim Sabellianam, quæ eludebat, idest euacuabat veritatem patris & filij per nominationẽ solum, quam dicebat ibi esse, nõ rẽ, confessi sunt adeo expresse pluralitatem, vt minus expressè confiterẽtur essentiæ vnitatem. non tamen recesserunt a veritate, quia per tria, tres res intelliguntur .i. tres hypostases, per substantiam vero, non vsia intelligitur, sed persona: & ideo ex hac parte verum dixerunt. Ex parte consonantiæ similiter verum dixerunt, & irreprehẽsibiliter. Nam sicut per patris & filij nomẽ innuitur vnitas naturæ, quia filius est connaturalis patri, ita per s. s. qui est amor, datur intelligi vnitas consonantię, & ideo verbum hoc non habebit calumniã, & propter hoc ipsum dixerũt, & hoc vult dicere Hila. cũ dicit ꝙ potius cõsonantiæ quã essentiæ: non qa vtrũque non sit verũ, sed quia hoc est expressius, & habet minorem calũniã: tamen adhuc sequitur illud, ꝙ si pater & filius vnum ex se producũt spiritum, ratione cuius est ibi vnitas ꝑ consonantiam, necesse est, ꝙ vnitatem habeant in essentia.

Respon. 23

AD intelligentiam eorum quæ dicuntur in hac parte, duo principaliter quæruntur. Primo quęritur de appropriatione Hila. Secundo de appropriatione August. Et quantum ad primũ quęruntur tria. Primo quæritur vtrum imago dicatur in diuinis secundum substantiã, an ſm relationem. Secundo, dato quod secundũ relationem, quęritur vtrum

Artic. 2

vtrum imgo sit proprium filij. Tertio, quæritur de ratione appropriationis illorum trium, scilicet æternitatis, speciei, & vsus.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Imago passiue sumpta in diuinis dicitur notionaliter, cũ dicat expressionem alterius in vnitate naturæ, & respectum ad aliam personam.

Ad opp. QVOD imago dicatur ſm substantiam ostenditur hoc modo. Hil. iiij. de Trin. Deus ad cõem sibi cũ Deo imaginem, eandemque similitudinem reperitur hominem operari. Item, Beda super il lud. Faciamus hominem &c. In hoc quod dicit imaginẽ, notatur vna & æqualis substantia trinitatis; ergo imago cum pertineat ad cõmunitatẽ & vnitatem substantiæ, dicitur ſm substantiam. Item. Hoc ipsum videtur ratione, quia illud idem quod dicit exemplar actiue, dicitur imago passiue, sed exemplar in diuinis dicitur secundũ substantiam, non secũdũ relationẽ, ergo &c. Item, imago consistit in repræsentando aliquid, non tantũ in substantia, sed etiam in distinctione, & ordine distinctorum: si ergo in diuinis non cadit distinctio in vna persona, necesse est quod in diuinis attendatur imago ſm quòd vnitas essentiæ est in tribus personis: ergo non notionaliter, sed essentialiter dicitur imago in diuinis. Contra. Aug.

Fundamenta. Cap. 2. in vi. de tri. Quid absurdius quã imaginem dici ad se? sed omne quod dicitur ſm substantiã dicitur ad se: ergo cum imago non dicatur ad se, nõ dicitur ſm substantiam. Item. Hila. iiij. de trin. Imago sola non est: ergo imago in diuinis est cum alio, sed essentia non est cum alio: ergo &c. Item. Hoc ipsum videtur per diffinitionem imaginis: quia Hila. dicit, quod imago est rei ad rem coæquatio: sed res quæ coæquatur rei est persona, ergo imago est personæ ad personam: sed quod dicit respectum ad alterũ, dicitur ſm relationem: ergo imago. Item, hoc videtur per etymologiã. Imago enim dicitur quasi imitago: ergo vbi est ratio imaginis, ibi est imitatio: sed diuina essentia non imitatur aliquid: quia omne tale est ab aliquo: ergo imago non dicitur secundum substantiam, vel essentiam.

24 RESP. Dicendum, quod sicut exemplar ſm proprietatem vocabuli dicit expressionem per modum actiui, vnde exemplar dicitur ad cuius imitationem fit aliquid, sic econtrario, imago per modum passiui: & dr̃ imago quod alterum exprimit, & imitatur.

25 Et hoc modo accipitur imago dupliciter, ſm quod duplex expressio, scilicet vel in naturæ vnitate, vel in naturę diuersitate. In naturę communitate, siue vnitate, sicut filius imperatoris dicitur imago patris: In naturæ diuersitate, sicut imago imperatoris est in nummo. Sic respectu Dei dr̃ imago per expressionẽ ſm identitatem naturæ: & sic est imago increata, & dicitur notionaliter, siue ſm relationẽ: quia imago dicit emanationem, emanatio autem in vnitate naturæ non est nisi personæ. Dicitur etiã imago per expressionem in diuersitate naturæ: & sic dr̃ imago creata respectu totius trinitatis: & sic patet quod imago in diuinis accepta dr̃ ſm relationem personæ ad personam, & hoc ſm vocabuli proprietatem: sicut probant rationes ad hoc inductæ. Sed quoniam contingit abuti nomine exemplaris, vt etiam dicatur exemplar quod ad imitationem alterius fit, sic ecõtrario contingit abuti imagine, vt dicatur imago ad cuius expressionem fit aliquid: & sic cũ creatura fiat ad expressionem vnius essentiæ in trinitate parsonarum, potest dici imago de tota trinitate, & sic dicit imago imaginans: cum de ratione nominis dicatur imaginatũ, sicut exemplar dicitur exemplatum abusiue, quamuis exemplar sit exemplans, & ſm istum modum dicitur accepisse Hilarius, & Beda, vt dicit Magister. xvj. dist. ii. libr. Tamen potest dici quod vterque loqui-

loquitur de imagine creata, quæ cũ sit respectu vnius essentiæ, est communis imago trium personarum, & indicat vnitatem substantiæ in tribus. Vnde nunquã imago pure dicitur ad se, qa semper dicit respectum vel ad aliã personam, vel ad creaturam, siue creaturæ ad diuinam naturam. Nunquã etiam dicitur pure ſm substantiam: quia semper notat vel distinctionem interius, vel exterius. Vnde imago non dicitur essentia simpliciter, sed essentia vt in tribus personis considerata. Tamen proprietatem sermonis seruando, imago dicitur ſm relationem personalem, prout dicitur imago æterna. Et concedendæ sunt auctoritates, & rationes ad hoc. Ad auctoritates in oppositum patet responsio.

26 AD illud ergo ꝙ obijcitur, quòd exemplar dicitur essentialiter, ergo &c. dicendum, ꝙ non est simile, quia tota trinitas est principium. Et ideo quia exemplar rationem producẽtis dicit, vnde ſm substantiam dicitur, & conuenit toti trinitati, sed non tota trinitas est principiata: & qa imago dicit rõnem producti proprie, iõ non conuenit toti trinitati, nec dicitur ſm substantiam.

27 AD illud qđ obijcitur, quod ad hoc quòd sit imago debet exprimere distinctionẽ, & ordinem, dicendum quòd illud verũ est in imagine quę est imago rei habentis distinctionem & ordinem, sicut habet homo in partibus, & tota trinitas in personis; sed cum res cujus est imago non habeat distinctionem, vtputa vna persona, nõ oportet sic exprimi. Vel potest dici, quòd illud verum est quando imago substantialiter differt. Tunc enim ad hoc quod expresse exprimat, necesse est imitari in conditionibus consequentibus substantiã, sed cum imitatur in eadem forma substantiæ, non oportet.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Imago cum dicat expressionem in summo, quia est vnius ad vnum & secundum omnem modum, proprie solum dicitur de filio.

VTRVM imago sit ꝓprium filij. Et quod sic videtur per Hilariũ in de Synod. proposita appropriatione. Aeternitas in patre, species in imagine, vsus in munere, pater dicitur proprie similiter munus, ergo si recte ponuntur, ex æquo imago dicitur proprie de filio. Item, Aug. vj. de tri. Solus filius est imago patris, & eo expressius filius quo imago, & verbum, ergo secundum hoc cum filius dicat personalem relationem, patet &c. Item, imago est similitudo expressa, & in diuinis similitudo expressissima, sed similitudo expressissima nõ põt esse plurium distinctorũ, si ergo filius est ab vno spũs. s. æqualiter a duobus, ergo non poterit esse imago. Item, imago in diuinis attenditur secũdum imitationem personę, non essentię, quia non est imago essentię, sed ꝑsonę, ergo ad hoc quod vna persona sit imago alterius, necesse est quod illam imitetur in eo quod respicit personam, vt personam, sed emanatio vel productio respicit personam vt personam: nam productio creaturę respicit substantiam. Cum ergo solus filius imitatur patrem in productione personæ, solus filius est imago. Contra. Damasc. dicit quod s. s. est imago filii, ergo non est filij ꝓprium esse imaginẽ. Itẽ, hoc videtur per vtranque diffinitionem Hila. & prima est. Imago est eius rei ad quam imaginatur species indifferens, sed hoc conuenit spiritui sancto, ergo & imago. Item, hoc videtur per rationem, quia ad imaginem ista duo sufficiunt, scilicet imitatio secundum similitudinẽ, & ſm ęqualitatẽ, sed hęc

Fundamenta.

Cap. 2.

Ad opp.

duo est reperire in persona spiritus sancti, ergo &c. Item. Sicut filius ꝓcedit a patre, vt exprimens patrem, ita spiritus sanctus a filio, vt exprimens filium, ergo quemadmodum est imago filius patris, ita spiritus sanctꝰ est imago filij.

28 RESP. Dicendum quòd imago in diuinis non tantum dicit expressionem personæ, sed etiam expressionem in summo. Expressio autem in summo duo ponit, scilicet quòd sit vnius ad vnum, & quòd sit secundũ omnem modum. Quod sit vnius ad vnũ ponit per hoc, quòd illud quod per superabundantiam dicitur vni soli conuenit, & si sit essentiale, essentiæ: si personale, personæ. Nam vnum in summo non potest exprimere plura, vel plures vnum, vnum inquam in quo nulla est diuersitas.

29 Similiter vnum summe non potest exprimi a pluribus, vt plures sint, quia tunc omnino differẽtes essent. Ponit etiam aliud, videlicet, vt sit expressio secundum omnem modum. Nam si ex aliquo respectu nõ habet exprimere, non exprimeret summe. Propter primam rationem solus filius est imago, quia solus ab vno ꝓcedit, spiritus autem sanctus a duobus, & ideo æqualiter vtrunque exprimit, & neutrum in summo. Propter secundam rationem, solus filius est imago, quia secundum omnem respectum habet rationem exprimendi, & inquantum comparatur ad illum a quo est, & inquantum comparatur ad illum qui ex ipso est. Inquãtum comparatur ad illum a quo est. quia exit per modum naturæ, & ita per modum verbi, & speciei, & per modum similitudinis expressæ. Inquantum comparatur ad illum qui est ex eo, quia omnia, & eodem modo spirat filius, vt pater: spiritus sanctus autem in nullo horum conuenit, ideo ratio imaginis est in solo filio, quia ab uno tantum procedit, & quia per modum naturæ, quia etiam consimiliter producit sanctum spiritum.

30 Media tamen ratio, quia per modum naturæ, est ratio propria, aliæ vero faciunt ad congruitatem. Concedendum igitur, quòd solus filius proprie loquendo est imago, & eo quo filius, eo est imago, & eo ipso verbum, & filius dicit solum respectum ad patrem, imago principaliter ad patrem, sed consequenter respectum ad aliam personam, verbum principaliter respectũ ad patrem, & consequenter respectũ ad creaturã, vnde eadem notio sunt ipsius filij, tamen alio, & alio modo significata, vnde nõ est superfluitas.

AD illud ergo quod obiicitur de Damasceno, dicendum, quòd Damascenus fuit Græcus: Græci autem nõ ita proprie accipiunt rationem imaginis, vt Latini, quia nec de origine personarum sic sane intelligunt. Vel potest dici, quòd sermo Augustini, & Damasceni causaliter intelligitur, q̃a reformat nos ad imaginem Christi. 31

AD illud quod obiicitur quòd diffinitio imaginis conuenit spiritui sancto: dicẽdum, sicut infra patebit, ꝙ species, vt ibi accipitur, conuenit soli filio. 32

AD illud quod obiicitur de assimilatione, & æqualitate, dicendum quòd filius non dicitur imago propter assimilationem in substãtia, sed propter modum emanandi, & hic non habet spiritus sanctus expressissimam similitudinem nec cum filio, nec cũ patre: ideo nullius est imago. 33

QVAESTIO III.

CONCLVSIO.

Pater, cum non modo tempore careat, sed etiã principio quocunque: ideo congruentissimeꝰ ei appropriatur ęternitas.

VTRVM æternitas approprietur patri, species imagini, & vsus muneri. Videtur quòd non sit bona appropriatio Hilar. quia omnes diuinæ ꝑsonæ simul æternæ sunt, & coæquales, & æternitas abstrahit ab actu ꝑsonæ: ergo non est appropriabilis. Ad opp. De trini.

34 Item. Quęritur quare species appropriatur

priatur imagini. Aut enim sumitur ibi species, vt species dr forma, aut pulchritudo. Si forma, sed sicut natura nulla est appropriabilis, sic nec species. Si aút pulchritudo, sed pulchritudo imaginis refertur ad prototypum: ergo ad patrem, ergo illi debet appropriari. Item Dionysius dicit, quòd bonum, & pulchrum idē est: ergo cum bonitas sit appropriabilis. s. s. ergo & pulchritudo. Item. Hilarius dicit, quòd oportet imaginē habere essentiam, & naturam, & speciem auctoris, quare ergo magis diffinit imaginem per speciē, q̄ aliquod aliorum? Item. Non est vtendū Deo, sed solum creatura: ergo vsus nulli personæ est appropriabilis, ergo nec spiritus sanctus.

De diuin. nomin.

De synod.

35 RESP. Dicendum, ꝙ illa appropriatio Hilarij fuit ad explicandum personarum originem, siue emanationem, quoniam ergo persona patris emanatione, & origine caret: ideo id debuit ei appropriari, quod importat priuationem principij. Tale autem est hoc nomen æternitas. Aeternum enim est quod principio caret, & licet de suo nomine non dicat nisi priuationem initij durationis, ꝑ appropriationem tamen dicit priuationem omnis principij, & sic patet prima obiectio. Spiritus vero sanctus procedit ꝑ modum voluntatis, & amoris: & ita debuit ei appropriari nomen quod actum exprimit voluntatis, hoc autem est hoc nomen vsus. Nā vti est assumere aliquid in facultatem volūtatis, siue ad vtendū, siue ad fruendum. Quoniā ergo assumptio ad fruendum est per amorē, similiter ad vtendum, quia amor est pondus, & ordo: ideo vsus recte appropriatur. s. s. Et sic patet vltimo quæsitum, scilicet quòd vsus accipit hic non prout diuiditur contra fruitionem, sed prout dicit amoris complexum, & actum liberum. Filius vero emanat ꝑ modum naturæ: ideo emanat ꝑ modū perfectæ, & expressæ similitudinis. Nam natura producit sibi simile, & æquale, & quia habet in se rationem expressæ similitudinis, ideo & cognitionis, quia expressa similitudo est ratio cognoscendi, & quia per modum perfectæ similitudinis, & rationis, habet in se rationē cognoscendi, & exemplar omnium: inde est ꝙ habet rōnem perfectæ pulchritudinis. Quia enim est perfecta, & expressa similitudo: ideo pulcher est in comparatione ad eum quem exprimit. Quia vero rōnem cognoscendi habet, & non vnius tantū, sed totius vniuersitatis: ideo pulchrum, & pulcherrimus ipse mundū mente gerens, pulchritudinem habet in comparatione ad omnem pulchritudinem extraneam. Ex his duobus relinquitē perfectissima pulchritudo. Sicut enim dicit Augustinus, 36
Pulchritudo non est aliud, q̄ æqualitas numerosa. Quoniam igitur in comparatione ad patrem habet pulchritudinem æqualitatis, quia perfecte exprimit sicut pulchra imago: in comparatione vero ad res habet oēs rōnes ſm quòd dicit Augustinus, ꝙ est ars plena omni ratione viuentiū: ita patet quòd in filio recte reperitur ratio omnis pulchritudinis. Eo igitē quo filius per modum naturæ emanat, habet rationem perfectæ, & expressæ similitudinis. Eo quòd habet 37
rationem perfectæ similitudinis, habet rationem cognitionis: & ratione vtriusque habet rationem pulchritudinis. Quoniam igitur nomē speciei importat similitudinem, & importat cognoscendi rationem, & importat pulchritudinem, vt species quidem Priami digna est imperio: ideo elegantissime appropriat filio. Patet ergo quare illud nomen magis appropriat Hilar. filio quàm aliud, quare etiam magis diffinit imaginē per illud nomē quàm aliquod aliud.

super Iohan. ca. 1. & 6. de tri. cap. 10.

38 AD illud ergo quod obijcitur, ꝙ pulchritudo imaginis refertur ad ꝓtotypum; dicēdum quòd verum est, sed tamen aliter refertur honor, aliter pulchritudo. Quia honor imaginis, siue picturæ ita refertur ad prototypum, quod in ipsa non est ſm se honor, sicut patet si honoretur iconia beati Nicolai, sed pulchritudo ita refertur ad prototypum, quòd nihilominus est in imagine pulchri-

tudo, non solum in eo cuius est ima-
39 go. Et potest ibi reperiri duplex ratio pulchritudinis, quamuis in eo cuius est, non nisi vna inueniatur, quod patet, quia imago dicitur pulchra quando bene protracta est, dicitur etiam pulchra quando repræsentat illum ad quē est. Et quòd ista sit alia ratio pulchritudinis, patet quia contingit vnam rem esse pulchram aliter quàm aliam: quemadmodum dicitur iconia beati Nicolai pulchra, quia decorem illius repræsentat, & tunc placida est, & imago diaboli pulchra, quando bene repræsentat fœditatem diaboli, & tunc fœda est. Et ideo Hilarius approprians speciem, siue pulchritudinem filio, magis appropriat sub nomine ima-
40 ginis quàm sub nomine filij. AD illud quod obiicitur, quòd idem est bonum, & pulchrum; dicendum quòd Dionysius non vult dicere quòd sint vnum ratione, sed quòd sint vnum re, sed quoniam ratione differunt, ideo alicui pōt ita appropriari vnū, cui non approprietur alterum, &c.

Artic. 2. CONsequenter est quæstio principalis de appropriatione Aug. quæ est in patre vnitas, in filio æqualitas, in spiritu sancto vnitatis, æqualitatisque concordia. Et ita hic quæruntur tria. Primo, quæritur vtrum Deus possit dici esse vnum cum creatura. Secūdo, vtrū creatura possit dici vnū cū alia creatura. Tertio, de ratione appropriationis illorū triū.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Deus non potest absolute dici vnum cum creatura quantumuis in voluntate cū eo cōformata, sed bene sic disposita cū determinatione vnus spiritus, potest dici.

Ad opp. VOD Deus possit dici esse vnum cū creatura, ostenditur per auctoritatem Apostoli. 1. Corint. 6. Qui adhęret Deo vnus spiritus est, si vnus spiritus ergo vnum ens, & vna res, & si hoc ergo vnum. Item. Homo, qui adhęret Deo, vnus spiritus est, aut ergo creatus, aut increatus. Non creatus, quia Deus non est creatura, ergo ad minus increatus, sed spiritus increatus est oīno vnus: ergo homo adhærendo Deo est simpliciter vnum cū Deo. Item. Magis vnitur medium extremo, quàm extremum extremo, sed. s. s. est medium vniens viros iustos, & viri iusti per ipsum vniti sunt. Vnde Iohan. 17. Vt sint vnum, sicut & nos vnum sumus, ergo iustus vir cum spiritu sancto potest dici vnum. Item. Magis vnitur membrum capiti, q̄ membrum cum membro: ergo cum Christi membra sint vnum in Christo, multo fortius membrum est idem capiti, sed Christus est caput nō tantum ꝯm humanitatem, sed etiam ꝯm diuinitatem, ergo &c. Contra. Ex illo verbo quod dr̄ Iohan. 10. ego & pater vnum sumus, impugnant sancti hæresim Arrianam, & maxime Augustinus, ex hoc concludens Arrium errare, qui dicit filium aliā habere naturam. Si ergo ratio Augustini bona est, vnum dicit vnitatem in natura, sed tali modo non est vnū creator cum creatura, ergo &c. Item. Hoc videtur alia ratione, quia q̄ maxime distant, minime sunt vnum, sed creator & creatura maxime distant, ergo nō possunt simpliciter dici vnū. Item. Si sunt vnū, ergo aliquid vnū, sed si aliquid vnum sunt, ergo Deus, & creatura habent aliquod commune, & sic hæc vniuocantur in aliquo, ergo cum vniuocum simplicius sit, q̄ quæ vniuocantur in ipso, aliquid est simplicius Deo. Item. Si Deus & creatura sunt vnū, cū in infinitū distet a qualibet, qua ratione dicitur vnum cum vna, & cum qualibet? sed quæcunque vni, & eidem sunt eadē, inter se sunt eadem, ergo ꝯm hoc oīa sunt vnum. Fundamenta.
Respon. Dicendum, ꝙ sicut 41
dicit Augustin⁹, ad hoc ꝙ aliqua sint vnum, non sufficit conformitas voluntatis, sed necesse est præsupponi conuenientiam in naturam: cum ergo Deus, & creaturæ summe differunt in natura, ideo non debent dici

vnum

vnum, sicut probant rationes ad hoc inductæ, quia vero vir iustus conformatur per charitatem voluntati diuinæ, & ei adhæret magis, quàm alicui, recte dicitur vnum cum determinatione, vtputa vnus spiritus. Spiritus enim voluntas dicitur, & amor, vnde qui adhæret Deo vnus spūs est, qa vnius, & cōformis voluntatis est.

42 AD illud quod obijcitur, est vnus spiritus, ergo vna res, dicendum, ꝙ ibi est fallacia ſm quid, & simpliciter. Nam vnus, distrahitur a ratione sua per hoc quod est spiritus, & dicit ibi vnitatem non per indiuisionem siue vnitatem naturæ, sed per conformitatem voluntatis.

43 AD illud quod obiicitur, aut vnus spiritus creatus, aut increatus, &c. Dicendum, quòd nec creatus, nec increatus. Nam spiritus non stat ibi pro substantia, sed pro actu voluntatis, & vnus non importat nisi conformitatem affectus humani ad diuinam voluntatem, siue ad diuinum amorem, quia amor transformat amantem in amatum.

44 AD illud quod obijcitur, quòd spiritus est medium vniens, dicendum, ꝙ vnit quantū ad voluntatē, sed nōquātū ad conformitatē naturæ, & non dr̄ vnum nisi ratione conformitatis voluntatis solum· ideo non valet, quia ligamen spiritus non est tota causa, ꝙ sint vnum. AD illud quod obiicitur, ꝙ membra Christi sunt vnum, dicipōt ꝙ membra Christi non dn̄r vnū simpliciter, sed vnum corpus, & sic ēt Christus est vnū cōmembrū, sed hoc est rōne humanitatis assumptæ, &c.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Illa quę naturę, volūtatis, & operationis conformitatē retinēt, vnū possunt cōmode dici simpliciter, altera tn̄ istarum conditionum deficiente, nequaquā.

Ad opp. TRVM vna creatura posset dici vnum cum alia, & ꝙ sic ostendit hoc modo. Apostolus j. Cor. 3. Qui plātat, & qui rigat vnū sunt, sed alius erat plātans, vt Paulus, alius rigans, vt Apollo, ergo ſm hoc patet ꝙ omnis creatura potest dici vnum cum alia. Itē. Augu. dicit (quod Magister ponit in litera) ꝙ recte dicuntur vnū quæ cōueniunt in natura, & voluntate, sed hoc habet vna natura cum alia, ergo, &c. Item. Domin⁹ Mat. 19. Itaq; iam non duo, sed vna caro, hæc dicit de viro, & vxore, sed si sunt, & non sunt duæ, ergo sunt vnum, ergo vir cum vxore potest dici vnū, & sic &c. Item. Ab vnitate principij materialis venit vnitas simpliciter, quæ est vnitas numero, sed corpus est materiale principium in homine, qui aūt adhæret meretrici, vnum corpus efficitur, sicut dicit. j. Cor. 6. Ergo vnū simpliciter, & sic &c. Contra. idem simpliciter dictum, stat pro eodem numero, ergo vnum simpliciter dictum, stat pro vno numero, sed duæ creaturæ non sunt vnum numero quantumcunque conueniunt, ergo non debent dici vnum. Item. Si aliqua dicuntur vnum propter conuenientiam in natura, tunc ergo cum homo, & asinus conueniant in natura, sunt vnum, quod non conceditur. Si dicas, ꝙ vltra requiritur conformitas voluntatis. Contra, Cum ergo viri peccatores conueniant & in natura, & in voluntate, ergo debent dici vnum, ꝙ cum non dicantur, nō sufficit ergo conformitas naturæ, & voluntatis. Item. Si homo ex coniunctione meretricis fit vnum, cum oīs vnitas sit a prima vnitate, hæc vnitas erit a prima vnitate, sed talis vnitas est detestabilis, ergo prima vnitas facit vnitatem detestabilem: ergo ipsa est vituperabilis.

6. de Tri. cap. 3.

Aristot. 5. meth. c. de vno. te. 12

Fundamenta.

RESP. Dicendum, ꝙ duæ creaturæ distinctæ non possunt habere vnitatem nisi per conformitatē, quęlibet autem conformitas non facit dici vnum simpliciter, sed illa quæ est conformitas simpliciter, non ſm qd: ad plenā aūt conformitatem requiritur triplex cōformitas, scilicet in natura, in voluntate, & in operatione, & quando illa tria concurrunt ad aliqua duo, dicūtur vnū. Sicut Pau- 45

lus, & Apollo in natura erant conformes, quia vterque homo, in voluntate similiter, quia vterque salutem fidelium cupiebat. Actione similiter, quia vterque ad eam procurandam se exercebat, ille plantando, & ille rigando, & vtraque actio conformis, quia vtraque erat per diuini verbi prędicationem. Verbum enim diuinum primo iactatum est semen, deinde accepit irrigationem pluuiæ. Si autem sit conformitas in natura solum, nõ debent dici vnum nisi secũdũ quid, scilicet cũ determinatione diminuente, vt vnum genere, vel specie. Si solũ in voluntate, tunc sunt vnus spiritus, qui dicit amorem. Si vnum in natura & actione, possunt dici vnum cum determinatione, vt fornicator cum meretrice potest dici vnum corpus, tamẽ non potest dici vnum simpliciter, sicut vir & vxor, nec viri mali ita vnũ, sicut viri boni, quia disconueniunt in volitis principaliter intentis: quilibet enim malus bonum proprium quærit, & non commune. Ex his patent quæsita. Concedendum enim est aliqua duo dici vnum simpliciter, si habeant conformitatem, sicut dictum est, sicut probant primæ rationes tres.

46 AD illud quod quarto obiicitur, dicendum, quòd non concludit, quia fornicator, & meretrix non dicuntur vnum corpus ratione substantiæ corporalis, sed ratione operis carnalis in quo vniuntur: & ideo non sequitur, quòd debeat dici vnum simpliciter.

47 AD illud quod obiicitur de vno in numero: dicendum, quòd duplex est vnitas, scilicet indiuisionis, & conformitatis. Vnitas indiuisionis, attenditur in vno numero, & hæc vnitas est simpliciter. Vnitas vero conformitatis, non est in vno numero, sed in his quibus contingit alijs conformari, vt dictum est.

48 AD illud quod obijcitur, si propter conformitatem in natura dicuntur vnum, &c. dicendum quòd propter conformitatem in natura, & voluntate, & in natura non solum secundum quod est rei essentia, sed ex qua pullulat pullulans, hoc est inquantum est operationis principium, sic patet quòd homo, & asinus non dicuntur vnũ. Patet etiã 49 quòd mali homines non dicuntur vnum, quia si concordant in fine propinquo, & in opere: differunt tamen in remoto, quia quilibet quærit quod suum est. Iusti autem econuerso: si enim aliquando dissentiant voluntates eorũ in fine propinquo, conueniunt in remoto.

50 AD illud quod obiicitur, quòd vnitas meretricis nullo modo est a Deo, siue a prima vnitate, dicendum, quòd sicut in substantia est peccatum actionis, & hoc est a Deo, & deformitas, & hæc non est a Deo: sic in vnitate tali intelligendum est, &c.

QVAESTIO III.

CONCLVSIO.

Cum patris persona ea sit ante quam non est alia, & ipsa nõ ex alia producat, ea ratione proprie sibi appropriat vnitas.

DE ratione appropriationis trium nominũ prædictorum, & primo de vnitate. Et quod non sit appropriabilis, videtur, quia vnum, & ens conuertuntur, ergo vnitas, & essentia: sed essentia nulli est appropriabilis, ergo nec vnitas. Item. Si appropriatur, cum spiritus sanctus sit amborũ vnitas (vt dicit Augustinus) videtur, quod debeat appropriari personæ spiritus sancti. Item. Obiicitur de æqualitate, quæ appropriatur filio. Nihil.n. magis est indifferens in rebus æqualibus, quàm ipsa æqualitas, sed indifferens nõ est appropriabile, ergo nec æqualitas est appropriabilis. Item. Si appropriatur, debet patri appropriari, quia æqualitas non est aliud, quam vnum, siue vnitas in quantitate, sed vnitas appropriatur patri, ergo æqualitas. Item. Obijcitur de cõcordia, quę appropriatur spiritui sancto. Si enim concordia plures reducit ad vnitatem, videtur potius de proprio facere commune, quàm de communi

Ad opp.

6. de trin. cap. 3.

51

muni proprium: ergo si appropriari est de communi facere proprium, cōcordia nulli est appropriabilis. Itē. Videtur, quòd debeat appropriari filio, quoniam filius est pax nostra, qui fecit vtraque vnū. Eph. 2. Item. Col. 1. Pacificans per sanguinem crucis ei⁹, siue quæ in terris sunt, siue q̄ in cœlis sunt. Item. Obijcitur contra rōnem Augustini. Omnia æqualia propter filium, &c. ergo pater est æqualis pp filium, ergo habet aliquid a filio, qd̄ falsum est. Item. Quæro quam causam dicit (propter) verū efficientem, aút finalem, quāmcunque harum dicit, est tota trinitas, & sic efficiens, & finis omnis rei, tam vnitas, q̄ æqualitas, quàm concordia est propter patrem, similiter propter filium: ergo nulla est ratio appropriandi.

RESP. Intelligēdū est, ꝙ sicut appropriatio Hilarij fuit ad explicādā personarum originem. Sic ista est ad explicandum ordinem. Quoniā igit̄ persona patris est prima ante quam non est alia, & quæ nō est ex alia: ideo appropriatur ei vnitas, quę est prima in numero, & ante quam nihil est in numero. Ex hoc patet responsio ad duo prima, quiá accipitur hæc vnitas secundum eandem rationem qua dicit primitatem, non essentiæ, sed indiuisionis, quia sic conuertitur cū ente. Aut voluntatis conformitatem, quia sic appropriatur similiter spiritui sancto, vt prima, aut patri appropriatur similiter, quia persona filij, secundū rationem intelligendi est secunda, & perfecte exprimens patrem, & hoc facit æqualitatem: ideo æqualitas ratione ordinis primo reperitur in filio. Tunc enim primo intelligitur, cū filius intelligitur nasci, & ex hoc patet obiectum. Quod enim æqualitas approprietur, hoc nō est ratione vnitatis, sed ratione primæ associationis & perfectæ. Aequalitas enim tūc primo intelligitur, quando intelligitur associatio: & hæc intelligitur primo in filio, qui est secunda persona: similiter p̄sona.f.s. secundū rationem intelligendi est tertia. Concordia autem ponit duos cōcordabiles, & etiā concordantem: ideo primo incipit concordia vbi primo intelligitur oriri persona tertia: & sic patet illud, quòd cōcordia appropriatur alicui, non quia de communi aliquid faciat proprium, sed quia distinctos connectit, & hoc secundum rationem suæ emanationis, quod non conuenit filio ratione emanationis, sed ratione mediationis, quia mediator Dei, & hominis. Ex his patent oīa obiecta.

AD illud vero quod vltimo quæritur, omnia sunt vnum propter patrem: dicendum, quód si omnia, distribuat pro creatis, tunc (propter) dicit causam formalem exemplarem secundum rem, & appropriationem, quia omnis æqualitas habet exemplar in æqualitate filij, & sic de alijs. Si autem distribuit pro creatis, & increatis: tunc (propter) dicit causam formalem exemplarem secundum rationem intelligendi appropriatam, quia intellectus noster non intelligit æqualitatem in patre, nisi propter hoc, quòd habet filium per omnia exprimentem naturam, & potentiam, similiter, & de alijs, & tunc (propter) non dicit causam exemplaritatis secundum rem, sed secundum rationem intelligendi, & sic nō notatur, quód pater habet aliquid a filio, sed quód intellectus noster aliquid cognouit de patre, per hoc, ꝙ cognoscit filium. 52

VTRVM PATER VEL FILIVS SPIRITV sancto diligat, cum diligere idem Deo sit quod esse.

DISTINCTIO XXXII.

Mouet & soluit dubitationẽ ortã ex appropriatione qua spiritui s. appropriatur cõcordia in fine præcedentis distin. ibi. Quod aũt in spiritu sancto.

IC oritur quæstio ex prædictis deducta. Dictũ est.n. supra, atque sanctorum auctoritatibus ostensum, ꝙ spiritus sanctus est cõmunio patris & filij, & amor quo pater & filius se inuicem diligunt. Ideo quæritur, vtrũ pater vel filius per spiritum sanctum diligat. Quod vtique videtur oportere dici secundum auctoritates supra positas: quibus ostenditur spiritum sanctum esse, quo genitus a gignente diligatur, genitoremque suum diligat: Sed contra, si pater vel filius dicatur diligere per spiritum sanctum, videtur esse per spiritum sanctũ: qa non est aliud Deo esse, & aliud diligere, sed idem: quia vt ait Aug. in 15. lib. de Trin. Quicquid secundum qualitates in illa simplici natura dici videtur, secundum essentiam est intelligendum, vt bonus, magnus, immortalis, sapiens, diligens, & huiusmodi. Ideoq; Cap. 5 si pater vel filius diligit per spiritum sanctum, per ipsum spiritum esse videtur: neque tantum essentia sua diligit, sed etiam dono.

Hæc quæstio insolubilis est humanum superans sensum: in qua auctoritates sibi occurrunt.

HVIC quæstioni, cum altitudinem nimiæ profunditatis cõtineat, id solum respondemus, quod Aug. significare videtur, scilicet ꝙ pater & filius se diligant, & vnitatem seruent nõ solum essentia sua, sed suo dono proprio: quod licet supra positum sit, iterare tñ nõ piget, qa sic expedit. Ait ergo Aug. in 6. lib. de Trin. ita: Cap. 5 Manifestum est ꝙ non aliquis duorum est, quo vterque coniungitur, qua genitus gignẽte diligatur, genitoremq; suum diligat, sintque non participatione, sed essentia sua, neque dono superioris alicuius, sed suo proprio seruantes vnitatem pacis. Ecce hic dicit qđ essentia sua, & dono suo seruant vnitatem. Idem in 15. lib. de Tri. ait, In illa trinitate quis audeat dicere, patrem nec se, nec filium nec spiritum sanctum diligere, nisi per spiritum sanctũ? Hic aperte ostendit, patrem non tantum per spiritum sanctum diligere, nõ autẽ simpliciter dicit patrẽ non diligere per spiritum sanctum.

Vtrum pater sit spiritus sapientia quam genuit, sicut diligit amore qui ab ipso procedit.

Cap. 7 Cap. 1 1. Cor. 1 Aug. in li. 83. q. 23. q. Tom. 4. Cũ sapiẽs De⁹ dr̃ &

PRAETEREA diligenter inuestigari oportet, vtrum pater sapiens sit sapientia quam genuit, quæ tantum filius est. Quod videtur a simili posse probari. Si enim pater diligit amore qui ab ipso procedit, cur non est sapientia vel intelligentia quam ipse genuit, sapit, vel intelligit? Hanc quæstionẽ vrgere videtur, vt ait Aug. in 6. lib. de Tri. quod scripsit Apostolus, dicens Christũ Dei

virtutem

virtutem & Dei sapientiam. Vbi quæritur, vtrum ita sit pater sapientiæ & virtutis suæ, vt hac sapientia sapiens sit, quam genuit, & hac virtute potens, quam genuit. Sed absit vt ita sit: quia si hoc est ibi esse quod sapere, non per illam sapientiam quam genuit sapiens dicitur pater: alioquin non ipsa ab illo, sed ille ab ipsa est. Si enim sapientia quam genuit, causa est illi vt sapiens sit, etiam vt sit ipsa illi causa est, quod fieri non potest, nisi gignendo eum, aut faciendo: sed nec genitricem, nec conditricem patris vllo modo quisquam dixerit sapientiam, quid enim est insanius? Ergo pater ipsa sapientia est, qua sapiens est, Filius vero dicitur sapientia patris, & virtus patris: non quia pater per eum sit sapiens vel potens, sed quia filius sapientia & virtus est de patre sapientia, & virtute. Ex his ergo patet quòd pater non est sapiens sapientia genita, sed seipso sapientia ingenita.

Sapiētia sapiens dr̃, sine qua eũ vel fuisse aliqñ, vel esse posse nefas est credeř, nō participatiōe sapiētiæ sapiēs dicit, sicut aīa q̃ esse, & nō esse sapiens potest, sed ꝗ ipse causa genuerit q̃ sapiens dr̃ sapientia.

Vtrum filius sit sapiens sapientia genita vel ingenita.

POST hæc quæri solet a quibusdam, vtrum filius sit sapiens sapientia genita, vel ingenita. Si enim nō est sapiens sapientia genita, nec seipso sapiens est: si vero sapientia ingenita sapiens est, nō videtur sapiens esse sapientia ingenita: & ita nō videtur esse sapiēs a patre, cum a patre habeat omnia. Ad quod dicimus, quod vna est sapientia patris & filij & spiritus sancti, sicut vna essentia: quia sapientia in illius naturę simplicitate est essentia: & tamē filius tm̃ est sapientia genita, & pater tantum est sapientia ingenita: & sapientia genita est de sapientia ingenita, vel a sapientia ingenita. Et cum idem sit ibi esse, quod sapientem esse, relinquitur vt sapientia genita sit sapiens de sapientia ingenita. Non ergo filius dicitur sapientia Dei, tanquam ipse solus intelligens sit, vel sapiens sibi & patri & spiritui sancto: quia vt ait Aug. in 15. lib. de Trin. cap. 7. Si solus ibi filius intelligit & sibi & patri & spiritui sancto: ad illā redditur absurditatem, vt pater nō sit sapiens de seipso, sed de filio: nec sapientia sapientiā genuerit, sed ea sapientia pater dicatur sapiēs esse quam genuit. Vbi enim non est intelligētia, nec sapientia potest esse. Ideoque si pater non intelligit ipse sibi, sed filius intelligit patri, profecto filius patrem sapientem facit. Et si hoc est Deo esse quod sapere, & ea illi est essentia quæ sapientia, non filius a patre, quod verum est, sed a filio potius pater habet essentiam, quod absurdissimum atque falsissimum est. Est ergo Deus pater sapiens ea, quæ ipse est, sua sapientia: & filius sapientia patris, est sapiens de sapientia quæ est pater, de quo est genitus filius. Ita & pater est intelligens, ea, quæ ipse est, sua intelligentia. Non enim esset sapiens, qui non esset intelligens. Filius autem intelligentia patris, de intelligentia genitus est, quæ est pater: de qua & intelligēs est. Proinde pater est sapientia, & filius sapientia, & vterque vna est sapientia,

Aīaduerte lector, patrem dici sapientē genita sapiētia, qđ alijs obuiat testimoniis. Verū hoc Aug. corrigit in li. 1. retract. ca. 26. iquiēs. Dixit in li. 83. q. 29. q̃ est, de pře ꝙ eam genuit qua sapiens dicitur sapiētia. Sed melius istā quæstionē in l. postea de trinitate tractauit. Di. 6. ca. 1. & 2. & lib. 7. c. 3. & 15. c. 7

ſapientia, & tamen ſolus pater eſt ingenita ſapientia, & filius ſolus genita ſapientia: nec tamen alia ſapientia pater, alia ſapientia filius, ſed vna eademq; eſt, ſicut pater eſt Deus ingenitus, & filius eſt Deus genitus, neq; Deus genitus, eſt Deus ingenitus, nō ideo tamen alius Deus eſt pater, alius Deus filius: ſed vnus Deus vterque, non autem vnus. Alius eſt enim genitus, alius ingenitus, ſed non alius Deus, imo vterque vnum, ſiue vnus Deus. Ita non eſt ſapientia genita, ſapientia ingenita: ſed alia eſt ſapientia genita, alia ingenita: non tamen eſt alia ſapientia, ſed vna eademque ſapientia. Ex prædictis cōſtat, quod filius non eſt ſapiens a ſe, neque de ſe, ſed de patre, & a patre.

Solutio ſm quoſdam.

An filius ſit ſapiens ſeipſo, vel per ſeipſum.

QVAERI autem ſolet, vtrum filius ſit ſapiens ſeipſo, vel per ſeipſum. Quidam dicunt multiplicem hic fieri intelligentiam, & ideo diſtinguendum fore: ita vt cum dicis filium eſſe ſapientem ſeipſo, vel per ſeipſum, ſi ſui natura & eſſentia ſapiētem intelligas, verus ſit intellectus: ſi vero a ſeipſo vel de ſeipſo ſapientem eſſe intelligas, falſitati ſubiectam habes intelligētiam. Alij vero ſimpliciter & abſque determinatione concedunt huiuſmodi locutiones, filius eſt ſapiens per ſe, ſed non a ſe, vel de ſe, & filius eſt Deus per ſe, & eſt p ſe, ſed nō a ſe, vel de ſe. Hoc cōfirmantes verbis Hilarij, qui filiū non a ſe, ſed per ſe agere, in li. 9. de Tri. ait, Naturæ (inquit) cui contradicis hæretice, hæc vnitas eſt, vt ita per ſe agat filius, ne a ſe agat, & ita non a ſe agat, vt per ſe agat. Intellige filiū agentem, & per eum patrem agentem. Non a ſe agit, cum pater in eo manere monſtratur. Per ſe agit, cum ſecundum natiuitatem filij agit ipſe quæ placita ſunt. Infirmus ſit nō a ſe agēdo, niſi a Deo ipſe agat: nō ſit vero in vnitate naturæ, ſi quæ agit & in quibus placet non per ſe agit. Sicut ergo (inquiunt) filius per ſe agit, ſed nō a ſe, ita & filius debet dici ſapiens per ſe, ſed non a ſe. Sic & ipſe per ſe Deus eſt, vel eſſe dicendus eſt (vt aiunt) ſed non a ſe vel de ſe.

Aliorū determinatio.

An vna tantum ſit ſapientia patris.

Quomodo nituntur quidā ꝓbare ꝙ nō vna tātum eſt ſapientia patris.

POST hæc a quibuſdam ſolet quęri, vtrum vna tantū ſit ſapientia patris. Quod non eſſe nitūtur probare hoc modo. Filius (inquiunt) eſt ſapiētia patris genita, qua pater ſapiens non eſt: eſt igitur aliqua ſapientia patris, qua ſapiens non eſt. Eſt autem & ſapientia patris ingenita, & ea pater ſapiens eſt. Eſt ergo quędā ſapientia patris, qua ſapiens eſt: & ipſa non eſt illa ſapientia patris, qua pater ſapiens non eſt, non eſt ergo vna tantū ſapientia patris. Item, ſapientia ingenita eſt ſapientia patris: & ſapientia genita eſt ſapientia patris, non eſt autem ſapientia ingenita, ſapientia genita, non eſt igitur vna tantum patris ſapientia. Hæc & his ſimilia, tanquam ſophiſtica & a veritate longinqua, cunctiſq; in theologia

Quod riſione indi

peritis

peritis potentia abijcimus, responsa indigna aduertentes. Id tamẽ adijcientes, quia vna est tantũ sapientia patris, sed non vno modo dicitur. Nam sapientia patris dicitur illa quam genuit, & sapientia patris dicitur ea qua sapiens est: diuersa est ergo ratio dicti. Illa enim dicitur patris, quia eam genuit, & ea dicitur sapientia patris, quia ea sapit. Vna est tamen sapientia patris, quia sapiẽtia genita est eadem sapientia, & ea qua sapiens est, siue ea qua sapiens est intelligatur persona patris, siue essentia patris, quia persona patris quæ intelligitur cum dicitur sapientia ingenita, & persona filij quæ significatur cũ dicitur sapientia genita, vna eademq; sapiẽtia est, quæ essentia diuina intelligitur communis tribus psonis. gna sint hæc & his similia.

Quod in trinitate est dilectio quæ est trinitas: & tamen spiritus sanctus est dilectio quæ non est trinitas: nec ideo duæ sunt dilectiones, ita & de sapientia.

ET sicut in trinitate dilectio est, quę est pater filius & spiritus sanctus, quę est ipsa essentia deitatis, & tamen spiritus sanctus dilectio est, quæ non est pater vel filius, nec ideo duæ dilectiones sunt in trinitate, quia dilectio quę proprie spiritus sanctus est, est dilectio quæ trinitas est, nõ tamen ipsa trinitas est: sicut spiritus sanctus est essentia quæ trinitas est, non tamen ipsa trinitas est, ita in trinitate sapientia est, quę est pater & filius & spiritus sanctus, quæ est essentia diuina: & tamen filius est sapientia, quæ non est pater vel spiritus sanctus. Nec ideo duæ sapientiæ ibi sunt: quia sapientia, quæ proprie est filius, est sapientia quæ est trinitas, ipsa tamẽ nõ est trinitas, sicut filius est essentia quæ est trinitas, ipse tamen non est trinitas.

Qua ratione pater non dicitur sapiens ea sapientia quam genuit, eadem videtur debere dici quod non sit diligens pater vel filius dilectione quæ ab vtroque procedit.

PRAETEREA diligenter notandum est, quod ea ratione qua pater non dicitur sapiens ea sapientia quam genuit, videtur fore dicendum, quod pater non diligat filium, vel filius patrem ea dilectione quæ ab vtroq; procedit, scilicet quæ proprie spiritus sanctus est. Sicut enim idem est Deo sapere quod esse, ita est ei idem diligere quod esse. Ideoque sicut negatur pater esse sapiens sapientia quam genuit, qui si ea diceretur sapiens, non ipsa ab eo, sed ipse ab ea intelligeretur esse, ita videtur nõ debere concedi, quod pater vel filius diligat dilectione quę tantum spiritus sanctus est, q̃a si ea diligit pater vel filius, non spiritus sanctus videtur esse a patre & filio, sed pater & filius a spiritu sancto, quia idem est ibi diligere quod esse. At supra dictum est, atque auctoritate Augu. sancitum, quod in trinitate tria sunt, vnus diligens eum qui de illo est, & vnus diligens eum de quo est, & ipsa dilectio, & non est aliquis Aug. li. 6. de Trinit. cap. 5.

duorum

duorum quo genitus a gignente dicitur, & genitorē suum diligit. Quibus verbis aperte significauit patrem filium, & filium patrem diligere: ea scilicet dilectione quę non est aliquis eorum, sed tantum spiritus sanctus. Cum idem ergo sit ibi diligere quod esse, quo modo dicitur pater vel filius non esse ea dilectione qua alter alterū diligit? cum ideo pater negetur sapere sapientia quam genuit, ne ea esse intelligatur.

Quod & hæc quæstio inexplicabilis est, quæ excellit infirmitatem hominum.

In medio libri. DIFFICILIMAM mihi fateor hanc quæstionē, præcipue cū ex prædictis oriatur, quę similem videntur habere rōnem, quod meæ intelligentiæ attendens infirmitas turbatur, cupiens magis ex dictis sanctorum referre, quam asserre. Optimus enim lector est, inquit Hilarius in 1. lib. de Trin. qui dictorum intelligentiam expectat ex dictis, potius quam imponat: & retulerit magis quam attulerit, neque cogat id videri dictis contineri, quod ante lectionem prǽsumpserit intelligendum. Cū ergo de rebus Dei sermo est, concedamus Deo sui cognitionem, dictisque eius pia veneratione famulemur. Inuestiget ergo diligenter pius lector rationem dictorum, si forte dictorum aliquam valeat reperire causam, qua nota, ipsa prǽmissa quæstio aliquatenus explicari valeat. Ego autem hanc quæstionem non absoluens, sed errorem excludens, profiteor non esse dictum patrem diligere filium, vel filium patrē, ea dilectione quę ab vtroque procedit: quæ non est aliquis eorum, sed tantum spiritus sanctus, tanquam ea dilectione pater sit, vel filius. Sed sic ea pater diligit filium, & filius patrem: vt etiā pater per se ea, quæ ipse est, dilectione diligat, sic & filius: non autē sic, vt pater per se non diligat, & filius, sed per eam tantū. Quis hec in illa trinitate (inquit Augu.) opinari vel affirmare præsumat? Lib. 15. de Tri. cap. 7. Eam tamen quæstionem lectorum diligentiæ plenius diiudicandā atque absoluendam relinquimus, ad hoc minus sufficientes.

Mouet & soluit dubitationem ortam ex appropriatione qua s.s. appropriatur concordia, in fine præcedentis distin. ibi. Quis autem in spiritu sancto.

DISTINCTIO XXXII.

Hic oritur quæstio ex prædictis deducta.

Exposi.

VPRA Posuit Magister multipliciter appropriata, in quorum explanatione dixit s.s. essē cōcordiam, quia pater & filius diligunt se s.s. ideo hic mouet q̄stionem de illa locutione. Et hoc facit in ista distinctione. Habet autem hæc distinctio tres partes. In prima mouet Magister principalem quęstionem prius positam s. vtrum pater & filius diligant se s.s. In secunda vero mouet aliam quæstionem huic consimilē quæ facit ad eius explanationē & hoc facit ibi. Præterea diligenter inuestigari oportet, & est illa quęstio, Vtrum pater sit sapiens sapientia genita, vel sapiētia quam genuit. In tertia redit ad principalem quæstionem determinandam, & hoc facit ibi. Prętereа Diuisio.

terea diligenter notandum est. Prima pars habet duas partes. In prima mouet Magister quæstionem,& opponit. In secunda respondet quæstioni,sed non respondet obiectioni,ibi, huic quæstioni cum altitudinem. Similiter secunda pars in qua determinat Magister quęstionem annexam s. vtrum pater sit sapiēs, scilicet vtrum filius sit sapiens sapientia genita, vel sapientia quam genuit,diuiditur. Et quia ad determinationem huius quęstionis tria alia dubia cōcurrūt, ideo habet hæc pars quatuor partes ſm quatuor dubitationes quas mouet & determinat,& primo determinat istā quęstionem, Vtrum filius sit sapiens sapientia quam genuit,vel sapientia genita,quod idem est : quā determinat in partem negatiuam.Secūdo mouet hanc quæstionem. Vtrum fili⁹ sit sapiens sapiētia genita vel ingenita. Et determinat eam affirmatiue quantum ad primam partē, scilicet quod sit sapiens sapientia genita ibi. Post hęc q̄ri solet &c. Tertio mouet hanc quæstionem,vtrum filius sit sapiens per seipsum vel seipso,quam determinat p distinctionem quod seipso potest teneri originaliter,& formaliter, & hoc ibi. Quæri autem solet vtrum filius. Quarto hanc mouet quæstionem,Vtrum pater duplicem habeat sapientiam: quam determinat in partem negatiuam,ostendens hanc quæstionem & eius rationem non esse responsione dignam,& hoc facit ibi. Post hęc quęri solet a quibusdam, Vtrum vna sit tantum sapientia. Et determinat cum hoc quod in trinitate est dilectio quæ est trinitas, & in s.s. est dilectio quę nō est trinitas. Et hoc ibi. Et sicut in trinitate. Similiter tertia pars in qua redit Magister ad quęstionem primo positam,habet duas partes. In prima obiicitur contra rationem quam accipit ex determinatione alterius quęstionis. In secunda vero loco solutionis suam insufficiētiam ostendit,& hanc quęstionem determinandam lectori relinq̄t, & hoc ibi. Difficilimum mihi hanc quęstionem fateor.

Hac sapientia sapiens. &c.

Ex littera elicitur talis ratio Aug. Si pater est sapiens sapientia genita quam genuit,& hoc est ei esse q̄d sapere,ergo est sapientia genita. Videt illud argumentum non valere,q̄a illud nō valet, hoc est patri esse quod operari,sed operatur per filium,ergo est per filium,ergo nec similiter illud argumentum valet. Si tu dicas quod non est simile,quia operari connotat effectum,obiicitur quod idem est patri esse quod esse patrem, sed tamen illud argumentum non valet, pater deitate est De⁹, ergo deitate est pater, ergo similiter nō valet hoc argumentum,est sapiens sapientia genita. Respon. dicendum quod argumentum Aug. est necessarium,quoniam esse sapientem,& esse,in diuinis non differunt modo dicēdi,& a parte rei, sed solum a parte nostra: non sic autem est esse & operari,quoniam & si operari quantum ad principale significatum sit idem quod esse,tamen quantum ad connotatum differt,& potest esse extraneum,& ita potest ibi esse accidens. tamen hoc quod est esse Deū & esse patrem,quamuis non differūt quantum ad essentiam vel modum essendi,differunt tamen quantū ad modum se habendi,quod est vere indiuinis absolutum,& cōparatum, & ideo non transit paternitas in substantiā, sicut sapientia,ideo habet alium modū dicendi,qui potest esse extraneus respectu alicui⁹ attributi, ideo ibi est accidens, non autem in argumento Augustini. Dub. 1 6. de trin. cap. 1. Respon. 1

Pater non est sapiens sapientia genita,sed seipso sapientia ingenita.

Videt male dicere,quia sicut ęternitas appropriatur pr̄i,ita sapiētia filio,sed ęternitas non debet dici genita,sicut dicit Ansel. in libr. de incarnatione verbi,ergo nec sapientia debet nec potest dici ingenita. Itē,si potest dici ingenita sapientia,pari ratione potest dici sapientia procedens,& ita videtur q̄ sapientia sit appropriabilis s.s. sicut & filio, Iuxta hoc quęritur Dub. 2.

ritur quare non dicitur potentia de potentia, sicut sapientia de sapiētia. Respon. Respon. dicendum, ꝙ sapientia est de noibus mediis quę sunt nata supponere pro persona. Et ideo sicut dicit̄ de Deo Deus, & Deus genitus & ingenitus, ita dicitur etiam sapientia, non tamen ita proprie, quia nomē abstractum est quodammodo: magis tamē dicitur sapientia de sapientia quam ęternitas de ęternitate, quia ęternitas significat in maiori abstractione quam sapientia, & ideo magis abstrahit a ratione originis. Secūdum hoc etiam est concedendum ꝙ possit dici sapientia procedens, licet adhuc minus ꝓprie. Nec valet istud argumentum, quamuis enim sapientia non sit appropriabilis, s. s. tamen p determinationem adiunctam potest trahi.

3 AD illud quare non dicitur potentia de potentia: dicendum, ꝙ non ita proprie dicitur sicut sapientia de sapientia. Quoniam sapientia appropriatur filio, q est ab alio, & ab alio habet omne ꝙ habet, ergo & sapientiam ab alio, ideo sapientia genita ex sua appropriatione presupponit sapientiam ingenitam: sed potētia appropriatur patri qui non est ab alio: ideo non sic dicitur potentia de potentia, vel potentia genita.

Sed melius istam quæstionem postea in lib. de Tri tractaui.

Dub. 2. Videtur Aug. ista verba in notula posita male & inconuenienter recitare, quia cum comparatio in vtroque extremorum presupponit rem sui positiui, sed si ibi melius, ergo vtrobiq; bene, ergo si ibi dicit ꝙ pater est sapiens sapientia quam genuit, videtur quod dicat verum. Respon. dicendū quod abusiua est cōparatio qm̄ in li. de tri. dicit cōtrarium huius, & ideo si ibi bene, constat ꝙ hic male. Quantum ad hoc tamen quod aliqua vera dixit in libr. lxxxiii. q. de hac quęstione, ideo non omnino male, sed quodammodo bene, quodammodo male, & ideo dicit quod ibi melius, innuēs quod aliquid ibi sit male dictum: qui enim vnum oppositorum astruit, per consequens destruit alterum.

Sapientia genita sit sapiens de sapientia ingenita.

Videtur ista ratio non esse bona, quia non videtur respondere ad quęstionem. Non enim quæritur de sapientia genita, siue an filius sit de patre, sed hoc quæritur, vtrum filius sit sapientia ingenita. Respon. dicendū, quod Magister respōdet, licet in verbis paucis, in quibus innuit hanc distinctionem, ꝙ aliquem esse sapientē aliquo, hoc est dupliciter. Aut ita qd ablatiuus teneatur formaliter, & sic filius est sapiens sapiētia genita, & pater sapientia ingenita. Aut ita quod teneatur originaliter, & sic cum sapientia genita sit de sapientia ingenita, filius est sapiens sapientia ingenita. Sed quia ablatiuus vt plurimum construitur in ratione formę, ideo Magister caute locutus dixit qd filius qui est sapientia genita est de sapientia ingenita sapiens, vt verbū nō haberet calumniā, & iō bene r̄ndet. Dub. 3 Respon.

Vterque vna est sapientia, & tamen solus pater sapientia est ingenita.

Videtur hic dicere duo opposita, qa istę duę proprietates sapientiā cōtrahunt, & cū sint proprietates distinctæ distinguunt, & hoc patet, quia solus pater est sapientia ingenita, quia si sapientia distinguitur, ergo est alia, & alia sapientia, ergo non vna. Item, videtur falsum dicere cū dicit, quod solus pater est sapientia ingenita, aut enim dicitur sapiētia essentialiter, aut personaliter. Si personaliter, ergo nō vna sapientia est genita, & ingenita, cum pater & filius non sint vna persona. Si vero essentialiter, nō ergo solus pater est sapientia ingenita. Resp. dicendum, qd in hoc nomine sapientia, duo est cōsiderare .s. significatum & suppositum. Et quantum ad significatum dicit essentiam, sed suppositū est persona. Et illæ determinationes genita, & ingenita non respiciunt significatum, sed suppositum, & ita distinguunt suppositum manente eadē vnitate in significato, siue in forma, & sapiētia genita, & ingenita est alia Dub. 5 Respon.

& alia persona, sed non est alia & alia sapientia, sicut non est alia essentia, & ideo Magister bonum exemplum ponit in hoc termino Deus, quod significat essentiam, & supponit personam. Quando ergo quæritur vtrum dicatur essentialiter, aut personaliter, dicendum quod quantum ad significatum, dicitur essentialiter, sed quantum ad suppositum, dicitur personaliter, & ita nulla est controuersia.

Ita per se agat filius, ne a se agat.

Dub. 6 Obiicitur, nō agit filius a se, & pater in eo monstratur, & similiter filius manet in patre, ergo pari ratione pater a se non agit. Item, videtur falsum dicere cum dicit, infirmus fit nō a se agendo, nisi a Deo ipse agat, quia secundum hoc cum omnis creatura agat a Deo, tunc videtur esse agēs infirmum, nec in hoc videtur filius differre ab aliis. Respon. Respon. dicendum, quod Hila. duo intendit ostēdere in his verbis Domini in Iohan. & illa duo ostendit deducendo ad impossibile. Ipse.n. Dominus dicit Iohan. xiiij. Verba quæ ego loquor, a meipso non loquor, pater vero in me manens facit opera, ex hoc ergo arguit quod filius nō agit a se, sed a patre manente in se, non tantum vt consubstantialis, sed vt principiū, sic autem non manet filius in patre, sed tantum vt consubstantialis. Alia est auctoritas Domini Iohan. viij. vbi dicit. Qui misit me non reliquit me solum, quia quæ placita sunt ei facio semper. Si ipse agit semper vna cum patre, ergo est vna virtus eius & patris, & sic agunt vna virtute, tunc ergo per se agit, hæc duo probat per deductionē ad impossibile, quia omnis potentia est a prima potentia, quæ primo residet in patre, ergo si filius non potest a Deo, simpliciter est impotēs vel infirmus, quia infirmus habet potentiam deficiendi a se, non a Deo. Item. Si filius non agit per se, non agit per virtutem propriam sibi connaturalem, ergo alia est virtus patris, & alia filii. A se.n. & non a se, nō facit distinctionem in natura, sed solum in persona, quia dicit rationem principij, vel originis. Per se autem & nō per se, quia per se dicitur contra per accidēs, per aliud, ponit diuersitatem in natura, & ideo filius agit per se, quamuis non a se.

Vna est tātum sapientia patris, sed non vno modo dicitur.

Videtur male dicere, quia sapientia semper est essentialiter, ergo falsum dicit cum dicit, non vno modo dicta. Dub. 7 Respon. Magister non vult quod sapientia sit dicta multipliciter, sed quod sapientia patris, quia genitiuus potest construi in ratione originis, & sic dicitur filius sapientia patris, vel ipsa sapientia genita sapientia patris, quia est a patre. Vel potest intelligi in ratione subiecti, vt dicatur sapientia patris, sicut albedo patris, & sic sapiētia genita non dicitur esse patris, sed filii. Quia ergo ratio passiua importata per hoc adiectiuum genita, non est in persona patris & filii vna, falsa est locutio ratione determinationis, non ratione eius quod est sapientia, quia vna & eadem est sapientia patris & filii & s.s. & illa est sapientia patris & filij & spiritus sancti. Respon.

Ad intelligentiam præsentis distinctionis duo principaliter quæruntur secundum duas quæstiones quas determinat Magister. Primo quæritur de hac locutione, pater & filius diligunt se s.s. Secundo quæritur de ista, an pater est sapiens sapientia genita. Quantum ad primum duo quæruntur. Primo quæritur vtrum illa locutio sit admittenda. Secundo quæritur in qua habitudine construatur ille ablatiuus.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Patrem & filium se diligere spiritu sancto concedere possumus, si dilectionem notionaliter intelligamus, quod si essentialiter eam sumamus, falsus reddetur sermo.

Fundamenta.

QVOD Ista locutio pater & filius diligunt se s.s. sit admittẽda ostenditur auctoritate, & ratione. Primo auctoritate sic. Aug. vij. de tri. Non est aliqs duorum quo genitus a gignente diligitur, genitoremque suum diligit, si ergo est aliquis, & non est pater vel filius, ergo est s.s. Item Hierony. super psalm. xiij. Spiritus est amor patris ad filium, & filij ad patrem, sed amore qui est patris ad filium pater amat filium, & econuerso, ergo &c. Item, Ber. de amore Dei. Amas te, inquit, amabilis Domine, cum a patre & filio procedit s.s. amor patris ad filium, & filii ad patrem, & tantus amor vt sit vnitas. Item idem ostenditur ratione sic. Magister Hugo de sancto Victo. facit talem rationem, in quadam epistola ad Ber. Si recte diceris amare amore qui a te procedit, cur non pater & filius dicuntur amare amorẽ qui ab ipsis procedit? Et iterum ibidẽ. Si s.s. esset amor cordis tui ac patris & filij, quis quæso posset negare s.s. hoc est amore tuo te diligere? Item, alia ratio formatur sic. Sicut se habet verbum ad dicere, sic amor ad diligere, sed pater verbo suo ꝙ ab ipso procedit, se ipsum dicit, ergo pater & filius amore qui ab ipsis procedit seipsos diligunt. Item, sicut filius non potest ꝓduci nisi generando, sic nec amor nisi diligendo, ergo pater & filius diligendo se, producunt s.s. qui est amor personalis, aut igitur diligendo amore qui est s.s. aut qui nõ est s.s. Si amore qui non est s.s. aut amor ille est personalis, aut essentialis. Non personalis, quia tũc essent duæ personæ in diuinis, quibus conueniret amor proprie, ꝙ est impossibile. Similiter ne essentialis, quia ille est s.s. Et iterum, si essentialis, tunc ergo cum conueniat spiritui sancto s.s. similiter produceret. Restat igitur ꝙ producunt s.s. diligendo se amore qui est s.s. Aut igitur diligendo se aut diligendo aliud a se. Non aliud, quia tũc aliud exigeretur ad productionem s.s. ergo diligendo se s.s. producunt s.s. ergo pater & filius diligunt se s.s.

Ad opp.

Sed contra. diligere idem est quod velle bonum, & velle idem quod esse, ergo cum hæc sit falsa, pater & filius sunt s.s. hæc similiter, diligunt se s.s. Item sicut se habet sapere ad patrem respectu filii, ita diligere ad patrem, & filium respectu spiritus sancti, sed hæc est falsa, pater est sapiens sapientia genita, ergo & illa similiter. Itẽ, omne plurale infert singulare, sed hæc est falsa, pater diligit se s.s. ergo & prima. Si dicas ꝙ diligere tenetur notionaliter: contra, nulla notione contingit mutuo reflecti vnam ꝑsonam super aliam, sed ſm dilectionem est mutua reflexio in prædicta locutione, ergo diligere non tenetur notionaliter, ergo idem ꝙ prius. Itẽ, nulla notio conuenit tribus, sed diligere s.s. cõuenit tribus. Nam pater diligit s.s. & filius diligit spiritu sancto & s.s. diligit spiritu sancto quia seipso, ergo non tenetur notionaliter, ergo idem quod prius. Item, pater & filius amore eodem diligunt se, & nos, sed sed dilectio Dei ad nos est essentialis, cum connotet effectum in creatura, ergo similiter cum diligunt se. Item. Si tenetur notionaliter, quæro ꝓ qua notione: non est dare nisi spirationẽ, ergo aut passiue, aut actiue. Si actiue, ergo idem est diligunt se, ꝙ spirãt, sed hæc falsa, spirant s.s. ergo & prima. Si passiue, contra, illa notio non prædicatur de pr͞e & filio, sed de solo s.s. Si dicas ꝙ denominatiue prædicatẽ, contra, omnis proprietas quæ de persona prædicatur in diuinis, in concretione prædicatur, & in abstractione, ergo cum processio non conueniat patri & filio in abstractione, ergo nec denominatiue.

RESP. Ad prædictorum intelligentiam est notandum, ꝙ quidã prædictam

dictam locutionem simpliciter negauerunt, & dixerũt omnes consimiles esse retractatas a beato August. in sua simili, in hac. s. pater est sapiẽs sapientia genita. Sed hæc solutio nõ potest stare, quia non solum eam dicit Aug. sed etiam sancti alii quorũ dicta Aug. non retractat: ideo fuerũt alii q eam simpliciter concesserunt dicẽtes hãc locutionem debere intelligi p appropriationẽ, non per proprietatẽ, vt sit sensus, pater, & filius diligũt se amore, qui appropriatur spiritui sancto. Sed ista solutio non potest stare, quia tunc similiter hæc esset concedenda, Pr̃, & filius sunt boni. s. s. cum. s. s. approprieẽ bonitas, quæ tñ nullo modo conceditur, igitur prima opinio nõ potest stare, quæ simpliciter tales locutiones negat, cum multiplex auctoritas eas dicat. Similiter sequens, q̃ eas simpliciter concedit, nõ potest stare, cum multiplex ratio contradicat. Restat igitur eligere opinionem mediam. s. ꝙ vno modo sit vera, alio modo falsa. Nam hoc quod est diligere, potest teneri essentialiter, vel notio-

8 naliter. Secundũ ꝙ teneẽ essentialiter, sic dicit volũtatis complacentiã, quæ cõis est tribus. Scd̃m ꝙ teneẽ notionaliter, sic dicit voluntatis fœcunditatem ad producendam personam ex se, quæ quidem fœcunditas solum est in duobus, quãuis voluntas sit in tribus. Si ergo tenetur essentialiter, falsa est locutio, quia tunc sequitur, ꝙ pater, & filius sunt spiritus sanctus. Et in hoc sensu pronomen cum verbo construitur reciproce. Si autem notionaliter, vera est, sicut probant rationes ad oppositum. Et in hoc sensu pronomen construitur cum verbo retransitiue. Vnde sensus est. Pater & filius diligunt se. i. pr̃ diligit filiũ, & filius patrem, & tunc vera est locutio, quia amor, qui est spiritus sanctus, est amor nectens patrem cum filio, & econuerso, & tunc non licet inferre, ergo pater diligit se. s. s. Ex hoc patẽt tria prima. Nã primũ procedit scd̃m ꝙ diligere tenetur essentialiter, scd̃m etiã similiter. Nam sapere non dicitur notionaliter, sicut diligere, sed vel est commune, vel appropriatum. Tertium similiter, quia procedit secundũ quòd obliquus construitur reciproce, & tunc diligere tenetur essentialiter.

Alexãder de Alexã. 1. p. sum.

Sco. rñdẽs ad primũ principale. q. j. dis. 32, inquit qd̃ neque pure essentialiter, neque notionaliter tenẽt, quod etiã tãgit

S. Bo. rñdẽs ad penultimũ.

9 AD illud quod obijcitur, ꝙ non possit teneri notionaliter; intelligendum est, quòd sicut generatio dupliciter potest significari, vno modo, vt dicit emanationem, alio modo, vt dicit modũ emanandi superaddita expressione, & primo modo per hoc verbum generare, secundo modo p hoc verbum dicere significatur: sic 10 & spiratio dupliciter potest significari. Primo modo per hoc verbum, quod est spirare, secundo modo per hoc verbum, quod est diligere. Quẽadmodum enim dicere importat generationem, & vlterius quandam expressionem circa personam, sic & diligere. Vnde sicut dicere, importat actum generandi, & dicendi, siue exprimendi, & rõne actus dicendi, siue exprimendi dr̃ pater se dici verbo, hoc est dicendo, siue exprimendo generat verbum, vel generando verbũ, se exprimit verbo: sic in proposito: diligere actum importat connectendi, siue concordandi, & spirandi, & ratione actus connectendi dicitur, pater, & filius diligunt se spiritu sancto, hoc est inuicem concordando spirant spiritum sanctum, vel spirando spiritum sanctum inuicem connectuntur. Ex his patent obiecta. Quod enim obijcitur de mutua reflexione, patet respõsio, quia hæc est ratione actus essentialis communiter 11 intellecti. AD illud quod obiicitur, ꝙ diligere spiritum sanctum conuenit tribus, & dicitur respectu creaturæ. Dicendum, quòd non conuenit tribus ratione spirationis, qua importat: & ideo quãuis dicatur respectu creaturæ, non tñ dicitur essentialiter omnino, sed connotat aliquid essentiale, dicit tñ notionem respequem importat ad personam, sicut supra dictum est de verbo, & dono. AD illud quod obiicitur, pro qua 12 notione stat; patet. ꝙ stat pro communi spiratione, tñ non licet pro ea ponere verbum spirandi, quia alio modo importat illa notionem. Vnde

sicut conceditur hæc, pater dicit verbo, non tamen hæc, pater generat filio, & tamen dicere importat ipsam generationem. Sic in proposito intelligendum est.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Cum dicimus patrem, & filium seinuicem spiritu sancto diligere, ablatiuus ille construi debet in ratione quodam modo effectus, vel producti, & quodã modo in ratione formę non inhęrentis.

Fundamenta.

IN qua habitudine construitur ille ablatiuus cum sic dicitur, Pater & filius diligunt se spiritu sancto. Et quòd in habitudine formæ videtur per simile, quia pater diligit amore a se procedente formaliter, ergo pari ratione pater, & filius diligunt se formaliter spiritusancto. Item. Nihil denominat aliquid ad quod comparatur, vt ad principium solum, nisi comparetur, vt informans. Nã quamuis cursus sit a Deo, non tamen Deus dicitũ currere, sed amor est a patre, & filio & dicuntur amare: igitur amor est in ratione formæ. Item. Omni nexu aliqui nectuntur formaliter, sed spiritus sanctus est nexus, ergo aliqui illo nectuntur, & non nisi pater, & filius, &c. Itẽ. Omni albedine aliquis est albus formaliter, ergo omni amore aliquis est amans formaliter, sed nihil amans formaliter, potest amare, nisi ille cuius est amor, cum ergo spiritus sanctus sit amor patris, & filij, patet &c. Contra. Omne quod diligit formaliter alio a se, habet diligere solum per participationem, ergo si pater, & filius diligunt formaliter aliquo alio a se, ergo diligunt per participationem, sed hoc est inconueniens, ergo &c. Item. Si aliquis diligit aliquo formaliter, illo circumscripto, impossibile est intelligere amorem in eo, siue ipsum amare, ergo si pater, & filius diligunt se spiritu sancto, impossibile est intelligere patrem amare, nõ intellecto spiritu sancto, sed hoc est falsum, ergo & primũ. Item. Nulla hypostasis est forma: sed amor, qui est spiritusanctus est hypostasis, ergo non est forma: ergo nullus illo amore diligit formaliter. Item. Nullum relatiuum potest esse forma sui correlatiui, quia ex forma & formato fit vnum: relatiuum autem distinguitur a correlatiuo, sed amor, qui est spiritus sanctus correlatiue se habet ad patrem, & filium, ergo &c. Item. Omnis forma est ante illud cuius est forma: ergo si pater & filius diligũt se spiritu sancto formaliter, amor ille præcedit diligere patris, & filij: sed hoc est falsum, quia dilectio producitur, ergo &c.

Ad opp.

RESP. Dicendum, quod aliquorum positio fuit, quod ille ablatiuus cõstruitur in rõne signi, nõ in rõne formæ. Nã spiritus sanctus se habet per modum producti respectu dilectionis patris, & filij: ideo illius est signum. Vnde dicunt, quod is est sensus locutionis. Pater, & filius diligunt se, & huius signum est, quod concorditer spirãt spiritum sanctum, qui est amor vnicus, & indiuisus, sed hæc positio est insufficiens. Nam si ablatiuus posset construi vere in ratione signi cũ verbo, hæc esset vera, Pater & filius diligunt se amore creato, quia amor creatus signum est illius, quam nullus concedit. Si tu dicas, quod illud non est signum propinquum, obijcitur, quia tunc hæc esset vera simpliciter. Pater est sapiens sapientia genita, cũ sapientia genita sit maxime signum sapientiæ in patre generante. Aliorũ positio fuit, quod ablatiuus ille cõstruitũ in ratione formæ. Dicunt enim, quod diligere se, nihil aliud est dictum de patre & filio, quàm inuicem connecti, & nexu formaliter connectuntur, & spiritus sanctus est ille nexus: ideo formaliter loquendo, ista est vera, Pater & filius diligunt se spiritu sancto, sicut hæc formaliter est vera, Pater & filius nectuntur nexu. Sed hæc positio non potest omnino stare, quia cum dicitur, Pater, & filius nectuntur, aut nectuntur dicit aliquid

Simõ Tornacen.

quod

qđ sit in patre, & filio a spiritu sancto, aut quod est in eis, vt principium spiritus sancti. Si quod in eis a spiritu sancto, ergo pater, & filius aliquid recipiunt a spiritu sancto. Si aliquid, cum non possit recipere partem, ergo totum, ergo sunt a spiritu sancto, qđ est inconueniens. Restat ergo ꝙ hoc quod est nectuntur, dicat aliquid qđ est in patre, & filio, vt principium spirit⁹ sancti, quãuis ergo sit passiua ſm modum, actiua tñ est ſm rem. Et si hoc, spirit⁹ sanctus cõparat̃ ad connexionem, vt ad principiũ, non ergo vt rõne formæ oino. Patet ergo, ꝙ prima positio dicit minus sufficienter; secunda dicit nimis abundanter, quia nimis exprimit. Et prima fuit Magistri Simonis Tornacẽsis. Secunda fuit Magistri Vuilli Altisiodorensis. Et licet neutra sit oino sufficiens, tñ vtraque habet in se aliquid veritatis. Nam prima dicit, ꝙ spiritus sanctus se habet ad p̃rem, & filium ꝑ modum producti, & hoc quidẽ verũ est. Secunda dicit, ꝙ amor comparat̃ ad amãtes, vt in rõne formæ, & hoc quidem verum est. Et ideo ex his duabus positionibus quarum vna est insufficiens, alia excedẽs, colligitur media positio sobria, & sufficiens. s. ꝙ ille ablatiuus construitur in rõne effectus formalis, si licet noiare effectũ, ꝙ est ex principio. Et hæc fuit positio

Opinio D. Th. j. par. q. 37. ar. 2

Magistri Hugonis de sancto Victore, qui hic clare vidit veritatem, vnde redarguit illos, qui reputant hanc quæstionem insolubilem. Vnde dicit, ꝙ sicut cum dr̃, Ego diligo te amore a me procedente, ibi est constructio in ratione effectus formalis, sic in proposito. In hoc tñ est dr̃ia, quia amor a

Sco. insurgit hoc in loco. q. 2. dist. 32. ar guens contra S. Th.

re procedens, est in re requiescens, vt vniens, & inhærens, quia est accidens, sed in diuinis amor a p̃re, & filio procedens, est in eis requiescens, vt vniens, non tñ vt inhærens, quia non est accidens, sed substãtia, & hypostasis, & ideo adhuc minus habet rõnem formæ. Concedendę sunt igit̃ rationes ad hoc inductæ, quia ablatiuus habet aliquo modo rõnem formæ. Quod tñ vltimo loco obiicit̃, non valet, quia ois albedo est forma, sed aliquis amor non est hypostasis.

14 AD illud ergo quod obiicitur, ꝙ formaliter diligunt, ergo ꝑ participationem: Dicendum, ꝙ diligere alio ꝑ essentiam, facit participationẽ, sed alietas personalis non. Vnde Hug. Animus humanus amor non est, sed ab ipso procedit amor, ideo seipso non diligit, pater vero amor est, & spiritus sanctus eius est amor: ideo diligit seipso, & diligit etiam spiritum sanctum, & ideo patet ꝙ non per participationem, & ideo patet sequens. Quia enim pater seipso diligit amore essentiali, ideo potest intelligi amare pater, spiritu sancto non intellecto, non sic autẽ est de amore notionali. Rationes sequentes procedũt de forma, ſm ꝙ habet pfectum actum formæ. Formæ. n. est inhærere, & ideo non est hypostasis, ideo etiam nõ distinguit. Ibi vero ablatiuus cadit ab actu formæ, qui est inhærere, & tenet actum formæ, qui est vnire. Ad illud

15 quod obiicit̃, ꝙ forma præcedit illud cuius est forma. Dicendum, ꝙ loquit̃ de forma ſm ꝙ habet rõnem causæ, quia sic pcedit, sed ablatiuus cadit a ratione causalitatis, quia construitur ꝑ modũ effectus formalis, patet ergo ꝙ quodammodo est ibi ratio formæ, quodãmodo ratio signi, & in hoc patet responsio ad omnia quæsita.

Artic. 2.

CONsequenter est quæstio de hac locutione. P̃r est sapiens sapiã genita. Et circa hoc quæruntur duo. Primo quæritur vtrum illa locutio sit admittenda. Secundo, ad intellectũ hui⁹ vtrũ sit hæc admittẽda, Pater est potens virtute quã genuit.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Cum esse sapientẽ dicat̃ essentialiter solũ (licet sapiẽtia filio approprietur) nihilomin⁹ hęc sentẽtia nullatenus est admittẽda, P̃r est sapiens sapiã genita.

Ad opp.

VOD prima locutio sit admittenda ostenditur hoc modo. j. Corint. j. Christum dicimus Dei virtutem, & dei sapientiam,

tiam, sed vnusquisque est sapiens sua sapientia, ergo si Christus est sapientia patris, & sapiētia genita, pater est sapiens sapiētia genita. Item. Aug. 6. de Tri. Filius est ars quædam oipotentis, & sapientis Dei, vbi omnia nouit, sed vnusquisq; artifex est sapiēs sua arte, ergo pater est sapiens filio, ergo &c. Item. Hoc videtur rōne ꝑ simile, quia omnis amans a quo procedit amor, est amans amore a se ꝓcedente, ergo omnis sapiens a quo ꝓcedit sapientia, est sapiens sapientia a se emanante, sed pater est huiusmodi, ergo &c. Item. Aug. 15. de tri. Nouit Deus pater omnia in seipso, nouit & in filio, sed idem est nosse oīa, vt sapientem esse, si ergo omnia nouit in filio, non tantū seipso, sed etiā filio est sapiens. Item. Deus pater oīa dicit verbo, sicut dicit Aug. 11. Confes. Verbo tibi coæterno, dicis quæcunque dicis. Sed dicere, vt dicit Ansel. est intelligere, ergo pater omnia intelligit verbo mediante: ergo cum idem sit esse sapientem, & intelligere, patet &c. Contra. In diuinis sapere est esse, ergo si pater est sapiens sapiētia genita, ergo est sapientia genita: hoc autem falsum, ergo & primum. Item. Non intellecta generatione, adhuc est intelligere Deum sapientē: ergo sapientia genita non est ratio sapientiæ Dei,

Fundamenta.

16 RESP. Dicendum, ꝙ sine distinctione, cum esse sapiētem dicatur essentialiter, quòd locutio est simpliciter falsa, & si alicubi legitur, ab aliquo sancto est exponenda. Vnde Augustinus in libro retractatio. illa retractat dicens, quòd melius illā quæstionem in libro de trinitate tractauit, vbi scilicet dicit contrariū, ostendens illam rationem nō valere, si pater fuit sine filio cum filius sit eius sapientia, pater fuit insipiens, quia sapientia non tantum conuenit filio, sed patri & filio, & spirituisancto, & hoc ipsum in lib. de trin. dicit in pluribus locis, sed maxime in 6. & 15.

17 AD illud ergo quod obiicitur, ꝙ filius est sapientia, & virtus patris, Dicendum, quòd ista conceditur, filius est sapientia patris sapientis, nec tamen ista, pater est sapiens sapientia genita. Vnde notandum, quòd cum dicitur sapientia alicuius, hoc dicitur dupliciter. Aut sicut subiecti, ut albedo Petri, aut sicut principij, genitiuus enim originem importat: quoniam ergo filius est sapientia habens originem a patre, ideo hæc est vera, filius est sapientia patris. Cum autē dicitur, pater est sapiens sapientia genita, ablatiuus construitur in ratione alicuius causalitatis, vel in habitudine formæ, vel principij, & maxime formæ, & ideo falsa, q̄a filius nec forma, nec principium est patris. Si tu quæras quare non construitur in ratione formalis effectus, sicut amor cū amante a quo procedit: Dicendum, quòd non est simile, & huius duplex est ratio, vna communis, & alia specialis. Communis, quæ sumpta est a creaturis, quoniam quidam sunt act⁹ qui dicūt motū a rebus ad animam, vt sapiētia, quidam ab anima ad res, vt amare: ideo comparatio amoris est ad amantem in ratione existentis, non in ratione impertinētis: & ideo amor de se importat formam, & effectum. Sed sapientia, quia dicitur, vt ad intelligentem, non vt ab intelligente, ideo ablatiuus tantum importat formam, non effectum, & ideo est locutio falsa. Et alia ratio est specialis in diuinis, quia amor procedens est amor proprie, non per appropriationem. Et diligere est similiter dictum notionaliter, vnde importat originem, vt supra monstratum est, sed sapientia semper essentialiter, & hoc quod est esse sapientem nullo modo dicitur notionaliter, q̄a nullo modo importat originem: & ideo est locutio falsa. AD illud quod 18
obiicitur, quòd pater nouit omnia in filio: Dicendum, quòd differunt dicere nouit filio, & in filio. Nam cum dicitur nouit filio, ablatiuus importat rationem formę, vel principii cognoscendi, & ideo falsa est simpliciter. Hæc tamen est distinguenda, nouit in filio, quia præpositio cum suo casuali pōt determinare hoc verbū nouit, in cōparatione ad subiectum, & tunc est locutio falsa: est enim sensus,

sus, quòd filius sit patri ratio cognoscendi. Vel potest verbum determinare in comparatione ad obiectum, & tunc vera est, & est sensus, quòd filius sit rebus cognitis ratio, & exemplar, & causa exemplandi. Et quòd iste possit esse sensus locutiõis, patet. Qui.n.pfecte cognoscit aliqd, cognoscit oẽ qd est in illo, si ergo pr̃ perfecte cognoscit filium, & in filio sunt omnia, ergo omnia cognoscit ĩ filio, nec tamen ex hoc sequitur, quòd sit sapiens filio, quia tunc significatur, quòd filius sit ratio cognoscẽdi ipsi

19 patri. AD illud quod obijcitur vltimo, quòd pater dicit omnia verbo: Dicendum, quòd hoc quòd est dicere, importat originem, importat etiã effectum in creatura, quem dicit per verbum, siue efficit, sed intelligere nõ importat de se nisi solummodo actũ essentialem, ita quòd nec importat de se respectum ad personam, nec ad creaturã. ideo non omnino idem est dicere, dicit omnia verbo, & intelligit omnia verbo. dicere enim idẽ est, qd intelligere, sed ampli⁹ importat.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Tametsi concedere debeamus quod pater per filiũ operetur, non tamen quod sit potens per filium, cum hic auctoritas ibi vero sub auctoritas significetur.

Ad opp.

TRVM hęc locutio sit admittenda, Pater est potens potentia quam genuit, siue virtute. Et videtur quòd sic. Quia quicunque operatur per aliquem, & non potest sine eo, habet potentiam ab eo, sed pater operatur per filium, & non potest operari sine filio, ergo, &c. Item. In diuinis idem est virtus, & operatio, ergo cum pater operetur per filium, potest per filium, sed quicunque potest per alterum, est potens potentia illius, ergo pater est potentia genita. Item. Sicut se habet nosse ad sapientiam, ita operari ad potẽtiam, sed bene sequitur, iste nouit per illum, ergo est sapiens per illum, ergo bene sequitur, iste operat̃ ꝑ filium, ergo habeat potentiã ab illo, siue per illum, ergo &c. Item. Cũ dicitur, pater operatur per filium, hæc ꝑpositio per, aut importat causam, aut instrumentum. Non instrumentum, quia tunc filius non vere cooperatur patri. Iterum. esset indigens si ageret per instrumentum, ergo in ratione causæ; & si hoc, ergo filius dat operari patri, ergo & potentiam. Si tu dicas, quod non dicit rationem causalitatis, sed subauctoritatem, cum ergo similiter habeat spiritus sanctus subauctoritatem in operando sicut filius, qua ratione dicitur pater operari per filium, eadem ratione per spiritum sanctum. Si tu dicas, quòd hoc est dictum per appropriationem, quæro rationem appropriandi. Cum enim operatio sit per per potentiam, & potentia appropprietur patri non filio, non ergo patri poterat appropriari operari per filium. Item. Cum immediata causa operationis sit voluntas, & illa approprietur spiritui sancto, videtur ꝙ magis debeat dici operari per spiritum sanctum, quam per filium. Contra. Idem est esse potentem quod esse, ergo si pater est potens potentia genita, ergo habet esse ab illo. Item. Potentia appropriatur patri, ergo nec per proprietatem, nec per appropriationem conuenit filio, ergo talis locutio magis est impropria, quàm ista, pater est sapiens sapientia genita. Item. Potentia qua aliquis est potens, secundum ordinem intelligendi antecedit posse, sed generatio ordine intelligendi sequitur posse, ergo hæc omnino falsa, pater est potens potentia genita. Fundamenta.

R E S P. Dicendum, quòd hæc est falsa simpliciter, pater est potens potentia genita, & magis impropria, q̃ aliqua prædictarum. Ad intelligentiam autem prædictorum notandum quòd hæc regula consueuit dari de hac pręposițione per, quòd cum verbo abso- 20

bo absoluto importat auctoritatem,
vt cum dicitur, iste est bonus per il-
lum, vel sapiens, vel potens. Cum ve
ro verbo transitiuo, importat sub-
auctoritatem, vt Rex potest per bal-
liuum. Dicendum est igitur, quòd
hæc est falsa, pater est potens per fi-
lium, hæc est vera, pater operatur per
filium. Et non valet argumentum.
Operatur per illum, ergo potest per
illum, quia primo importat causali-
tatem respectu effectus, & postmodũ
respectu patris.
31 AD illud ergo, quòd primo obii-
citur, quòd qui operatur per aliquem
potest per illum. Dicendum, quód
falsum est, quia hoc non est, quòd ha
bet potentiam ab illo, sed quòd ha-
beat potentiam cum illo indiuisam,
& dat illi posse: ideo per illum opera
32 tur, & non potest sine illo. AD illud
quod obiicitur, quòd non differt ope
ratio, & potentia in Deo, Dicendum,
quòd verum est per comparationem
ad Deum, differt autem quantum ad
33 effectum connotatum. AD illud qđ
sequitur, nouit per filium, ergo &c.
Dicendum, quòd non est simile de
nosse, & operari: quamuis enim nos-
se sit verbum transitiuum, tamen nõ
connotat effectum sicut operari, &
ideo præpositio per, non potest cum
ipso importare subauctoritatem, vbi
enim est subauctoritas, notatur quòd
aliquid fit a duobus, & ab vno per
alterum, & sic patet illud. AD illud 24
quod obiicitur, vtrum dicat rationẽ
causæ, vel instrumenti. Dicendum,
quòd neutrum dicit proprie, sed sub-
auctoritatem, quæ importat rationẽ
vtriusque, quãtum ad illud quod est
ibi cõpletionis. Quod obiicitur, ꝙ 25
filio appropriatẽ operari per ipsum,
Respon. quòd operatio est per virtu-
tem, & virtus appropriatur filio, si-
cut dicitur. j. Cor. j. Christum dici-
mus dei virtutem, & Dei sapientiam.
Ratio autem quare virtus filio ap- 26
propriatur, est, quia virtus est vltimũ
potentiæ, siue est potentia vltimata,
quoniam igitur filius producitur a
patre secundum omnimodam perfe-
ctionem potentiæ, quia generare
est actus perfectæ potentiæ, perfectũ
est enim vnumquodque quando po-
test generare, & tale quale ipsum est,
quia igitur filius accipit potentiam
producendi æque perfectam sicut est
in patre respectu spiritus sancti, ideo
virtus ei appropriatẽ, ideo dicitur vir
tus patris, & brachium, & dextra, &
potest operari per filiũ. Aliter potest
dici, quòd virtus dicit immediatio-
rem ordinem ad actum, quàm poten
tia, quia potentia ordinatur ad opus
per dispositionem, & filio appropria-
tur dispositio, ideo & potentia dispo-
sita, & sic patent omnia quæsita.

VTRVM PRORIETATES personarum sint ipsę personæ, vel Deus, diuina essentia.

DISTINCTIO XXXIII.

De noib⁹ substãtialibus, & ꝓprietatib⁹ in comparatiõe sm conueniẽtiã, & differentiam ad essentiã & ꝑsonas dist. 26. & 27.

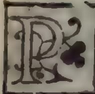

POST supradicta interius considerari atq; subtiliter inquiri oportet, verũ proprietates personarũ, quibus ipsę ꝑsonæ determinãtur, sint ipsæ personæ, & sint Deus. i. diuina essentia, an ita sint in ꝑsonis, vt nõ sint personæ, ac per hoc nec diuina essentia. Quòd. n. in personis sint proprietates, nemo inficiari audet, cum aperte clamet auctoritas, ꝙ in personis est proprietas, & in essentia vnitas. Superius quoque multis sanctorum testimoniis astruximus, personas per proprietates distingui atque determinari, ipsasque proprietates, tres scilicet proprijs expressimus vocabulis. Cum ergo proprietates ipsæ ab æterno fuerint, quibus ipsæ personæ determinantur, & differunt: quomodo

quomodo essent si in eis non essent: & quomodo in eis essent, & ipsæ personę non essent, quin ibi esset multiplicitas? Quocirca sicut proprietates esse in personis, ita & eas personas esse confitemur: sicut supra auctoritate Hieronymi (vt non pigeat reuocarę ad mentem) protestati sumus, in expositione fidei ita dicentis, Sabellij hęresim declinantes, tres personas expressas sub proprietate distinguimus. Non enim nomina tantummodo, sed etiam nominum proprietates, idest personas, vel (vt Græci exprimunt) hypostases, hoc est subsistentias confitemur. Ecce aperte dicit personas proprietatibus distingui, & ipsas proprietates esse personas: cuius hic verba perstringimus, quia supra latius posuimus.

Quod proprietates sint perso nę.distin. 25. Tom.4. in explanatiōe Symboli ad Dama.Di. 25 Distin. 8 Ex prædictis cōcludit ꝓprietates esse ꝑsonas, & vnā essentiam.

Quod proprietates sint diuina essentia.

CVMQVE de simplicitate deitatis supra dissereremus, auctoritatibus sanctorum, scilicet Aug. Hilar. Isido. necnon & Boetij euidenter monstrauimus Deum hoc esse omnino quod in se habet: exceptoꝙ pater habet filiū, nec est filius: filius habet patrem, nec est pater, & sic esse in natura trium, vt qui habet, hoc sit quod habet, & totum quod ibi est, vnum esse, vnam vitam esse: quæ modo non iteramus, ne fastidium lectori ingeramus. Si ergo proprietates ibi sunt, singula earum est id in quo est, & vnum eademq; vita singulæ sunt. Fateamur ergo & proprietates esse in tribus personis, & ipsas esse personas atque diuinam essentiam.

Auctoritate astruit, quòd proprietas sit natura.

QVOD enim proprietas etiā diuina natura sit, ostendit Hilarius, dicens natiuitatem filij esse naturā. Vnde in 7. lib. de Tri. ait, Vtriusque natura non differt: vnum sunt pater & filius. Habet ergo hoc sacramenti natiuitas, vt complectatur in se & nomē, & naturam, & potestatem: quia natiuitas non potest esse ea natura, vnde nascatur filius. Idem in 6. Natiuitas proprietas est, veritas est. Idem in 7. dicit, quod naturæ natiuitas sit intelligēda esse in natura Dei. Supra enim dixit, quod proprium patris est qđ semper pater est, & proprium filij est, quod semper filius est, significans quod proprietas patris est pater, & proprietas filij est filius. His alijsque pluribus auctoritatibus aperte significari videtur, qđ proprietas filij filius sit, sic & Deus: ita & proprietas patris & proprietas spiritus sancti.

In medio libri. Ibidem. Ibidem.

Quidam negant, scilicet proprietates esse personas & diuinam naturam, & quare.

HOC autem aliqui negant, dicentes quidem proprietates in personis esse, sed nō esse personas ipsas: quia ita dicunt esse in personis vel essentia diuina, vt non sint interius: sicut ea sunt quæ secundum substantiam dr̄ de Deo, vt bonitas, iustitia: sed extrinsecus

Obiectio eorū prima qua volunt probare pro-

prietates non esse personas. Di. 25. secus affixæ sunt, atque ita esse rationibus probare cõtendunt. Si enim inquiunt, proprietate sunt personæ, non eis personæ determinantur. Contra quod dicimus, quia etiam seipsis personæ differunt, Tomo 4. Loco præsignato. sicut supra Hiero. loquens de patre & filio & spiritu sancto dicit. Substantia vnum sunt, sed personis ac nominibus distinguuntur. Secundæ obiectio. Sed iterum addunt, Si proprietates ipsę diuina essentia sunt, cum essentia non differant tres personæ, nec proprietatibus differunt. Lib. de tri. 1. statim post principium li. Quomodo enim differt pater a filio, eo quòd diuina essentia est, cum in essentia vnum sint?

Responsio ad præmissa, auctoritate nitens.

HORVM doctrinis nouis & humanis commentis, verbo Hilarij respondeo. Immensum est quod exigitur & incomprehensibile: extra significantiam est sermonis, extra sensus intentionẽ: non enuntiatur, non attingitur, non tenetur: verborum significantiam rei ipsius natura consumit: sensus contemplationem im- Ecc. 43. perspicabile lumen obcæcat, intelligentiæ capacitatem quod fine nullo continetur, excedit. Mihi ergo in sensu labes est, in intelligentia stupor est: in sermone vero nõ iam infirmitatem, sed silentium confitebor, periculosum nimis est de rebus tantis ac tam reconditis aliquid vltra pręscriptum cœleste proferre, vt vltra præfinitionem Dei sermo de Deo sit. Forma fidei, certa est. Non ergo aliquid addendum est, sed modus constituendus audaciæ: quicquid vltra quęritur, non intelligitur.

Quomodo improbi hæretici insistant alia addentes.

Tertia obiectio. CAETERVM hæreticorum improbitas instinctu diabolicæ fraudulentiæ excitata, nondum quiescit: sed in tanta rerũ quęstione addit, Si paternitas & filiatio in Deo, siue in diuina essentia sunt, eadem ergo res est sibi pater & filius. Nam in quo paternitas est, pater est: & in quo filiatio est, filius est: Si ergo vna eadẽque res habet in se paternitatem & filiationem, ipsa generat & generatur: quod dicentes in Sabellianam hæresim pertrahũtur, extendentes patrem in filium, cum ipsum sibi filium proponant & patrem. Si vero negauerint in vna Dei essentia paternitatẽ esse & filiationem: quomodo ergo dicunt esse Deum? His atque alijs argumentorum aculeis vtuntur in suæ opinionis assertionem, vt veritatis formam dissecent.

Responsio contra hanc eorum oppositionem, vbi traditur proprietates nõ penitus ita esse in Dei essentia, sicut in hypostasibus dicũtur.

QVORVM audaciæ resistentes, atque ignorantiæ prouidentes, audebimus aliquid super hoc loqui. Paternitas & filiatio non ita esse omnino in diuina substantia dicuntur, sicut in ipsis hy- Lib. de orthodoxa fid. ca. 6. postasibus: in quibus ita sunt, quòd eas determinant, vt ait Ioan. Damas. Characteristica idiomata sunt, idest, determinatiuę proprietates

prietates hypostaseos, & non naturæ: etenim hypostasim determinant & non naturam. Ideoque licet paternitas & filiatio sint in diuina essentia, cum eam non determinent, non ideo potest dici, quod diuina essentia & generet & generetur, vel quod eadē res sit sibi pater & filius. Ita enim proprietas determinat personam, vt hac proprietate hypostasis sit illa generans, & alia hypostasis sit genita, & ita non idem generat & generatur, sed alter alterum.

Quæritur quomodo proprietates possunt esse in natura, vt tamen eam non determinent.

SED forte quæres, cum hæ proprietates nō possunt esse in personis quin eas determinent, quomodo in diuina essentia esse possint, ita vt non eam determinent. Respondeo tibi, & hic cum Hilario. Ego nescio, non requiro, sed consolabor me tamen: archangeli nesciunt, angeli non audierunt, sæcula non tenent, propheta non sensit, apostolus non interrogauit, filius ipse non edidit. Cesset ergo dolor querelarum; non putet homo sua intelligētia generationis sacramentum posse cōsequi. Absolute tamen intelligendus est pater, & filius, & spiritus sanctus. Stat in hoc fine intelligentia verborū. Est filius a patre, qui est vnigenitus ab ingenito, progenies a parente, vnus ab vno, nō natura deitatis alia & alia, quia ambo vnum. Hoc credendo incipe, percurre, persiste, etsi nō peruenturum sciam, tamē gratulabor profecturū. Qui enim pie infinita prosequitur, etsi non contingat, aliquādo tamē proficiet prodeundo. Sed ne te inseras in illud secretum & arcanū inopinabilis natiuitatis, ne te immergas, summam intelligentiæ comprehendere præsumens, sed intellige incomprehensibilia esse. His aliisq; multis euidenter ostēditur nobis nullatenus licere maiestatē perscrutari, ius ponere potestati, modū circūscribere infinito.

Lib. de trini. 1. non longe a principio

In originali viuus a viuo.

Ioan. 10

Prou. 25.

Quibus auctoritatibus opinionem suam, scilicet quod proprietas patris vel filij non sit Deus, nunciant.

VERVNTAMEN nondum desistunt impatientiæ spiritu agitati, sed opinionem suam etiā sanctorum auctoritatibus munire conantur, quibus ostendere volunt proprietatem qua pater est pater, & proprietatem qua filius est filius, non esse Deum, ad hoc inducentes verba Aug. super illum locum psal. Et non est substantia, ita dicentis, Deus enim quędam substantia est. Vnde etiam in fide catholica sic ædificamur, vt dicamus patrem & filiū & spiritum sanctum vnius esse substantiæ. Quid est vnius substantiæ? Quicquid est pater quod Deus est, hoc est filius, hoc est spiritus sanctus. Cum autem pater est, nō illud est quod, vel quo est. Pater enim non ad se, sed ad filium dicitur, ad se autem Deus dicitur. Eo igitur quod, vel quo Deus est, substātia est. Et quia eiusdem substantiæ est filius, proculdubio filius est Deus. At vero quod pater est, quia non substantiæ est, sed refertur ad filium, non sic dicimus

Psal. 68 Tomo 8

Qualiter retorquēt verba Augustini ad suā prauitatem. dicimus filium patrem esse, sicut dicimus filium Deum esse. Ex his verbis significari dicunt, quod proprietas patris vel proprietas filij non sit Deus vel essentia diuina. Cum .n. dicit, eo ꝙ Deus est, substantia est, sed ꝙ pater est, substantia non est: aperte (inquiunt) ostendit id esse substantiam, quo Deus est, id vero quo pater est, non esse substantiam. Item cum ait, Pater non illud est, quod est, ostendit eum non esse patrem, eo quòd substantia est. Non enim simpliciter dixit, pater non est illud quod est, sed ait, cū pater est, non est illud quod est, significans quo pater est non esse illud quo est, idest essentiam. Hęc illi ita exponentes, sua commenta simplicibus & incautis, vera videri faciunt. Nos autem aliter fore ista intelligenda dicimus. Dicens enim, eo quod Deus est, substantia est, sed quod pater est, substantia non est, hoc intelligi voluit, quia essentia Deus est, & deitate substantia est. Eo enim substantia est, quo Deus est, & econuerso, cuius ea est deitas quæ est substantia, & substantia quæ deitas: sed qđ pater est, non est substantia, idest, non quo pater est, eo substantia est, quia proprietate generationis pater est, qua substantia non est. Ipsam tamen proprietatem substantiam esse non negauit. Ita etiam illud intelligendum est quod ait, Cum pater est, non illud est quod est, idest, non illo pater est, quod, vel quo ipse est, idest, essentia, sed notione.

Quod aliter intelligēda sunt illa verba quam dicunt.

Alijs etiam verbis Augustini vtuntur, vt asserant quod dicunt, scilicet proprietates personarum non esse Dei substantiam.

Dist. 27 ITEM illis verbis Augustini vehementer insistunt superius positis, scilicet quod verbum secundum quòd sapientia est & essentia, hoc est quod pater, secundum quod verbum, non hoc est quod pater. Si (inquiunt) verbum non est hoc quod pater, secundū hoc quod est verbum, id ergo quo verbum est, non est illud quod, pater est: proprietas ergo qua verbum est, non est quod pater est, nō est igitur diuina essentia. Ad quod dicimus, quia licet secundum quod verbum, non sit quod pater est, ea tamē proprietas qua verbum est, est id quod pater est, idest, diuina essentia, sed non est hypostasis patris.

Respōsio.

De nominibus substantialibus, & proprietatibus in comparatione ſm conuenientiam, & differentiam ad essentiam, & personas.

DISTINCT. XXXIII.

Post supradicta interius considerari &c.

Exposi.

VPRA egit Magister de nominibus substantialibus, & proprietatibus per se & sigillatim. Hic tertio loco agit dè his in comparatione, & hoc ſm conuenientiam, & differentiam, & habet pars ista duas partes. In prima quærit Magister de ꝓprietatibus in comparatione ad essentiā & personas. In secunda vero agit de cōparatione personæ, siue rei naturæ ad naturam, infra distin. xxxiiij. prædictis adiiciendum est &c. Prima pars habet duas partes secundum duo opera sapientis. Quorum primum est non mentiri, de quibus nouit. Et secundum est mentientē posse manifestare. Vnde in prima parte primo ōndit, & probat

Diuisio.

bat veritatem. In secunda eã defendit contra falsitatem, ibi, hoc autẽ aliqui negant. Prima pars habet quatuor partes. In prima oñdit ꝙ ꝓprietates sunt ꝑsonæ, & in personis ꝑ naturam ipsius proprietatis, quia æterna est, & distincta. In secunda oñdit illud idem per violẽtiam auctoris Sabellii, ibi, Sabellii hæresim declinantes, vbi ponit auctoritates Hieron. In tertia oñdit hoc ipsum per naturã diuinæ simplicitatis, ibi. Cumq; de simplicitate diuinitatis. In quarta oñdit ꝙ proprietates non tantũ sunt personę, sed etiam diuina essentia. Et hoc probat efficacia auctoritatis, ibi, ꝙ vero proprietas etiã diuina natura sit, vbi ponit auctoritatem Hylarii. Similiter secunda pars in qua ponit Magister veritatis probatæ defensionẽ ponendo aliorũ rationes, & suas responsiones, ſm ꝙ duplex est modus impugnãdi veritatem, scilicet per rõnes & auctoritates, ita hæc pars habet duas partes. In prima ponit rõnes, & responsiones. In secunda auctoritates, ibi. veruntamen nondum desistunt, &c. Prima pars habet quatuor partes. In prima ponit obiectionem, qđ ꝓprietates non sint personæ, & quia rõnalis erat, respondet ad veritatem. Secundo vero subiungit aliam rõné, & quia curiosa videtur, respondet ad hominem non ad rõnẽ, ibi, Sed iterũ addunt &c. Tertio adhuc resumit rationem illorum, & respondet ad veritatem, ibi Ceterum hæreticorum improbitas &c. Quarto & vltimo subiungit eorum interrogationem, & qa curiosa erat, præfigit terminũ humanæ inquisitioni, ibi. Sed forte quæres cum hæ proprietates &c. Et quęlibet istarum partium posset subdiuidi, scilicet ꝙ primo ponit oppositionem, & secundo rñsionem, & illud manifestũ in litera est. Vltima pars, in qua rñdet Magister auctoritatibus quas inducunt, similiter habet duas partes ſm duas auctoritates Augustini, quas inducunt, & prima sumpta est ab expositione Psalmistæ, secunda vero sumpta est ab Augustino vi. de tri. Prima pars ponitur ibi. Veruntamen nondum desistunt. Et secunda ponit ibi. Item, illis verbis August. Et quælibet harum potest subdiuidi, quia primo ponit auctoritatem siue rõnem, secundo vero dissoluit.

Horum doctrinis nouis & humanis &c.

Dub. 1 Videtur insufficienter rñdere, quia non soluit argumentum, sed dicit qđ est incomprehensibile, & videtur qđ ista euasio nulla sit, aut eñ argumentum necessario cõcludit, aut sophistice. Si necessario, tunc ergo cum procedit ex veris, conclusio est vera. Si non necessario, tũc ergo sophisticum est, sed vnum sophisma non est incõprehensibile, & ita videtur ꝙ male aplicet auctoritatem Hilarii. Resp. dicendum ꝙ ad argumentum facile est respõdere, quia ibi est sophisma ſm accidens, proprietas est essentia, & essentia non distinguitur, ergo nec ꝓprietas, sed hoc Magister non dicit incõprehensibile, sed dimittit tanquam sophisticum, & indignum discussione maiorum. Sed illa quæstio veritatis, quæ sequitur, incomprehensibilis est ſm statum viæ, qm̃ si per omnimodã identitatem prædicatur essentia de ꝓprietatibus, & econuerso, hæc distinguitur & illa non, & hoc est nobis incomprehensibile. Quia eñ videmus per speculum, intelligimus per similitudinem sumptam a creaturis, & hoc nullum sub cœlo habet simile, imo solius Dei proprium propter summam simplicitatem, ideo dicit Magister esse incomprehensibile. Nec est simile de genere, & differentia, quia genus prædicatur de differentia, & hoc distinguit, & illud non, quia non prædicatur per identitatem. Ideo cum Hilarius dicit, ꝙ est incomprehẽsibile, & describit incomprehensibilitatem quantum ad triplicem vim, quantum ad receptiuam, cum dicit incõprehensibile, &c. quantum ad expressiuam cum dicit extra sermonis significationem, quantum ad indicatiuam, cum dicit extra sensus intẽtionem, & alia quæ sequuntur his tribus aptantur, vt patet inspicienti.

Respon. 1

Quo-

Quorum audaciæ resistētes &c.

Dub. 2. Dicit qđ proprietates quæ sunt in hypostasibus, & eas determināt, in essentia sunt, sed eam non determināt. Videtur esse oppositio, quia oīs ꝓprietas est determinatiua eius in quo est, alioquin in illo non est: ergo si ꝓprietates determinant essentiā, non sunt in essentia.

Respon. 2 Resp. dicendum, ꝙ Magister bene respondet, quia hæc præpositio in, notat diuersas habitudines. Aliter enim dicitur pater in filio, aliter paternitas in patre. Pater eñ in filio esse dicitur non sicut proprietas distinctiua, sed sicut persona consubstantialis; p̄rnitas vero in p̄re, sicut ꝓprietas distictiua. Sic vult dicere Magister, ꝙ aliter sunt, siue dicuntur esse proprietates in essentia, quam in persona. Nam in essentia dicuntur esse ꝓpter identitatem, ita ꝙ in, omnino dicit identitatem. In personis dicuntur esse, sicut veræ proprietates in hypostasibus, & determinationes in determinatis. In creaturis autem non est vnus modus sine alio, quia proprietas non omnino idem est cum eo cuius est proprietas, & ideo in creaturis non dicitur esse proprietas in aliquo nisi in eo cui inhæret, non sic in diuinis.

Respondeo tibi & hic cum Hilario &c.

Dub. 3 Videtur falsum ꝙ dicit, qđ solutionem istius quæstionis Archangeli nesciunt. cum enim sint comprehensores, cōstat ꝙ oia cognoscūt quæ sunt de substantia gloriæ, ergo cognoscūt distinctionem personarum, & essentiç vnitatem & modum, ergo vident quare ꝓprietates determinant hypostasim, non essentiam. Et iterum, si cōprehensio erit de quibus est modo fides, & nos modo fide tenem⁹, ergo in patria cognoscemus.

Respon. 3 Resp. Dicendū ꝙ sicut dicit Augu. de tri. sicut fouea dicitur esse cęca, non ꝙ ipsa non videat, sed quia quod habet non ōndit aliis, sic Angeli dicuntur ignorare, & sancti, propter hoc ꝙ non reuelāt talia, sed magis intelligibilia, & quia talia non habēt simile in creatura, imo magis dissimile, dicuntur nobis ićcō prehensibilia. Et remouet Hilarius triplicem cognitionem quā habemus de rebus diuinis. Vna est per Angelorum reuelationem, alia per Prophetarum illustrationem, tertia per Apostolorum prædicationem. Et dicit Angelos non audire, quia ipsi recipiunt reuelationem a maioribus. & nobis exprimunt. Magister ergo bene respondet, ostendendo insufficientiam. Si. n. quæratur quare proprietas est in persona, vt distinguens, in essentia non; respondetur ꝙ persona se habet ad aliam, & refertur, & distinguitur, & si hoc respondeatur, adhuc manet quæstio quare persona refertur, ergo rñdetur quia vna est essentia tres personç. Si tu quæras huiusmodi omnino simile, non inuenies, & ideo in fundamento fidei oportet sistere.

(margin numbers beside the preceding paragraph: 4, 5, 6)

Nos autem aliter fore ista intelligenda &c.

Notādum super ista solutione Magistri quam ponit hic, qđ locutiones istæ quas proponit Aug. scilicet pater non est eo substantia quo est pr̄ & cōsimiles, duplices sunt, q̄a ablatiuus importat habitudinem in rōne formæ, siue causç formalis, quamuis in diuinis nō cadat vere habitudo causç quantum ad rem, tamen quantum ad rōnem intelligendi. Potest ergo causalitas cadere sub negatiōe, vt sit negatio causalitatis, & tunc locutio est vera, & in hoc sensu accipit Aug. & Magister exponit. Est enim sensus non eo est Deus quo pr̄, q̄a paternitate est pater tanquam ratione dicendi vel intelligendi: nō sic autem paternitas est rō dicendi ipsum esse Deum vel intelligendi, & tunc locutio vera est, & nihil facit ꝓ Porretano, potest iterum esse causalitas negationis, & tunc est falsa, & est sensus, non eo est Deus quo pater, id est quantum ad id quòd est pater, non est Deus, & in hoc sensu accipit Porretanus, & ita est falsus intellectus, & sic non accipit Aug.

Artic.1 AD intelligentiam præsentis distinctionis quatuor quęrũtur Primo, quæritur de comparatione proprietatis ad personam. Secundo, de comparatione proprietatis ad essentiam. Tertio, de comparatione vnius ꝓprietatis ad aliam. Quarto, de comparatione eiusdem proprietatis ad seipsam.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Proprietas & ꝑsona licet in modo se habendi differant, proprietas tamen est persona, & in persona.

Ad oppo E comparatione ꝓprietatis ad personam. Et quæritur verũ proprietas sit persona. Et quod nõ, ostenditur hoc modo. Vbicunque est vere determinans & determinatum ẜm rem, ibi determinans differt a determinato. Nam si non differt, non est determinãs vere, sed totum est determinatum, sed ꝑsona in diuinis est vere determinatũ, & proprietas vere determinans, quia proprietas vere, & nõ ẜm modum dicendi solum distinguit personã, ergo proprietas differt a persona, sed differentia non prædicatur de se in abstractione, ergo nec proprietas de persona, vel econuerso. Item. Vbicunq; est vere abstractũ, & concretum, ibi differt ꝙ abstrahitur ab eo a quo abstrahitur, sed proprietas significat in cõcretione ad personã cum dicitur, pr̃, & in abstractiõe cum dr̃ paternitas, & non tantum est differentia in modo loquendi, quia aliquid dicitur de patre ꝙ non de paternitate, ergo vere differt paternitas a ꝑsona: sed quod uere differt ab alio, non prædicatur de eo in abstractione, ergo &c. Item. Vbicunque est absolutum, & respectiuum, absolutum non est ipse respect⁹ quantumcumque seipso referatur. Vnde quamuis materia se ipsa referatur ad formam, tamen non est ipse respectus ad formam, ergo cum in diuinis persona vere sit substantia absoluta, relatio sit verus respectus, quantumcumque seipsa referatur persona, nõ est verus respectus, siue ipse respectus nec econuerso, ergo proprietas nõ est ipsa persona. Ex his tribus suppositionibus arguebat Porretanus, ꝙ persona non est proprietas, nec ecõuerso, & quia omne ꝙ est in persona, est persona propter summam simplicitatẽ, arguebat ulterius, ꝙ proprietates nõ sunt in personis, sed assistũt. Et quod ista positio sit conueniens, videtur auctoritate Boetii de trinitate. Dicit eñ ꝙ relatio non in eo ꝙ est esse cõsistit, sed in cõparatione. Item. Hoc ipsum ostenditur rõne, qa oẽ ꝙ aduenit alicui, & recedit sine sui mutatione, non prædicat aliquid ꝙ sit in illo, sed solum est assistens, sed relatio est hmõi, vt patet i dextro, & sinistro, ergo &c. Cum ergo proprietates sint relatiões nõ sunt personę, nec in personis, sed assistunt. Cõtra. Omne simplicissimũ est id ꝙ habet, excepto eo ad ꝙ relatiue dicitur. Hæc est August. in xi. de trini. & per se nota est, sed diuina ꝑsona est simplicissima, aliter non esset Deus, & non dicitur relatiue ad proprietatem, ergo est proprietas. Item. Omne perfectissimum est omne illud a quo perficitur, & denominatur, hęc est per se nota, quia aliter denominãs & perficiens esset perfectius eo. Et Augustinus istam proponit vj. de tri. dicens, ꝙ ipse Deus est maximus, ideo est sua magnitudo, sed persona diuina est perfectissimum quid, & denominatur sua proprietate, ergo persona est sua proprietas, & pater est paternitas. Item. Omne simpliciter primum est, quicquid habet excepto eo, quod ex illo. Nam si habet aliquid, ꝙ nõ sit ab ipso, vel ꝙ nõ sit ipsum, illud est ęque primum vt ipsum, ergo ipsum non erit simpliciter primũ, sed pater habet paternitatem, & paternitas non est ab ipso, & ipse est simpliciter primus, ergo pater est paternitas, eadem rõne filius est filiatio, & spiritus sanctus processio. Ex his concluditur, ꝙ ꝓprietates non sunt tantum personæ, sed etiam in personis. Et qđ illud verum sit vr̃ auctoritate Hiero. ad Damasc. Tres inquit personas expressas sub

Fundamenta.

Cap.6.

In exposi, symbo. ad ny.

sub ꝓprietatibus distinguim⁹. in lib. de expositione fidei catholicę ad Philippum. Item. Hoc videtur ratione. Quia oē ꝙ est, aut est ens per se, aut in se, aut in alio. Proprietates igitur, aut sunt per se entes, & ita substantia, aut in alio. Si in alio, nō nisi in personis, quia proprietas non est nisi in eo cuius est proprietas. Si per se, ergo proprietas est substātia, aut ergo creata, aut increata, aut media. Sed non creata, nec media, istud cōstat, ergo restat ꝙ increata, ergo sunt personæ.

7 RESP. Dicendum, ꝙ de comparatione ꝓprietatis ad personam triplex fuit opinio. Prima positio fuit, ꝙ proprietates non sunt personę, nec in personis, sed assistūt personis, sicut relationes. Et rō quę mouit istos, fuit personarum pluralitas, & diuina simplicitas. Quia enim personæ, plures sunt, plures habet proprietates, quæ vere differentes sunt, & quia differentes sunt, si essent in persona auferrent ei simplicitatem, quæ cum non possit auferri a diuinis, posuerunt ꝓprietates esse assistentes personis, non esse ꝑsonas, & huic videtur consonare natura relationis, quæ non videtur esse in substantia, nec prædicare aliquid in subiecto, sed dicere respectum ad aliud. Et hæc positio & si rationabilis aliquo modo fuit, tamen stare non potest, quia ponebat relationes in diuinis, nec Deum esse, nec creaturam, vnde etiam ī principio sui modicum continet errorem, tñ ducebat ad magnum, & ideo retractata fuit in concilio Remensi, & Magr̄ Gilbertus Porretanus ore ꝓprio retractauit. Ideo fuit secunda opi. multum differēs ab ista, videlicet ꝙ ꝓprietates oīno sint personæ, nec differant nisi solūmodo in mō loquendi, & tñ sunt tres ꝓprietates, sicut sunt tres personæ. Et ista positio fundata est similiter suꝑ diuinam simplicitatem. Quia enim personæ sunt simplicissimę, seipsis distinguuntur, & ipsæ sunt suæ proprietates, nec habent alias differētes re, sed solo modo loquendi. Et ista positio fuit Magr̄i Præpositiui, & magis est ꝓbabilis quā pręcedens. Attamen ipsa improbata est supra dist. xxvj. qa vna persona plures habet relationes, quæ sunt veræ relationes, & plures ꝑsonæ, habent vnam proprietatem, & vna ꝑsona alio & alio modo se habet ad filium, & ad spiritum sanctum, & ſm rem. Ex quo necessario sequitur, ꝙ realiter aliquo modo differt ꝓprietas a persona, & non solum in modo loquēdi, sicut dicebat Magr̄ Pręposiiuus. Et propter hoc intelligēdum, ꝙ vtraque prædictarum positionum aliquid veri dicit, & in aliquo deficit. Nā prima quæ dicebat ꝙ proprietates aliquo modo differant a personis, verum dixit, sed in hoc male, ꝙ dixit simpliciter differre. Sequens quæ dixit, ꝙ proprietates sint personæ, verū dixit, sed in hoc excessit qđ dixit, qđ nullo modo differāt a personis. Ideo ex his duabus positionibus cōflatur vna, & communis positio, quā tenent modo Magr̄i communiter, ꝙ ꝓprietates sunt personæ, & in personis, tñ aliquo modo differunt a personis. Et ꝙ ista positio sit conueniens, patet si quis inspiciat naturam ꝓprietatum. Dictum enim est supra cum quærebatur quid esset proprietas in diuinis, ꝙ erat relatio: dictum est etiā quod relatio rōne comparationis quam habet ad subiectum, transit in substantiam ī diuinis, & ideo de subiecto suo omnino vere prædicatur, vt pr̄ est paternitas. Ratione vero comparationis quam habet ad obiectum, manet verissime in diuinis, & habet quodāmodo differentiā a persona. Nec facit ſm hoc compositionem sed distinctionem respectu cuius est. Compositio enim attenditur per comparationem ꝓprietatis ad subiectum, distinctio respectu obiecti. Et ex hoc patet ꝙ proprietas est persona, & in persona, quia idem est per essentiā siue modum essendi, differt tñ quantū ad modum se habendi. Concedendæ igitur sunt rōnes, qđ proprietates sunt ꝑsonæ, & in personis, vt patet ex dictis.

RESP. ad primum argumentū. Quia enim aliquantulam habet differentiā proprietas, & persona penes modū se habēdi, ideo proprietas vere determinat, & distinguit: hoc tñ non tollit prædicationem, quia modus

dus ille non addit aliam essentiam.

8 AD illud ꝙ obiicitur secundo de abstractione, Dicendú, ꝙ non est abstractio ſm rem, sed solum ſm modum intelligendi, & loquendi, quia abstractio respicit subiectum in quo, & ſm illum respectum transit, quia tñ manet i comparatione ad terminú, hinc est ꝙ relatio non tñ modo loquendi differt, nec tamen oportet ꝙ sit vera

9 abstractio. AD illud ꝙ obiicitur secundo, ꝙ absolutum nó dicitur de respectiuo, Dicendum, qđ verum est in creatura, quia respect⁹ ipse verus, aut est alius per essentiam, aut in comparatione ad aliud per essentiam, vt materia & forma, quorum neutrú est in diuinis: vnde respect⁹. in creaturis ponit dependentiam, & ideo priuat summam simplicitatem, & ideo non prædicatur in creatura. Omne enim simplicissimum est independẽs omnino. In diuinis autem relationes dicũt respectum sine dependentia, & ideo nó priuát summá simplicitatem, & ideo

10 dicuntur de hypostasi. AD illud qđ obiicitur, qđ oẽs relationes sunt assistentes. Dicẽdum, ꝙ esse in relatione dicuntur a Boetio, non quia non sint in re, sed quia cum sint in re, non sint in ea absolute, sed in comparatione ad alterum, quo quidem mutato & corrupto, contingit relationem pariter corrumpi & desinere, propter hoc ꝙ non est in subiecto absolute, sed ad alterum, nihilominus est in subiecto. Ex hoc patet rñsio ad illud qđ obiicit. Nam illud non habet veritatem nisi in ente absoluto, non respectiuo. Et trahitur ex ratione & verbis Boetii. Et ratione, quia quando dico hoc esse ordinatum ad aliquid, non nihil dico de illo de quo dicitur, & quádo de aliquo ꝙ nó habet ordinem fit habens ordinem, quia nó erat illud ad qđ ordinaretur, & ideo ordo erat in potentia in hoc non rõne sui, sed rõne ad hoc ꝙ est, quantum ex parte sui erat in actu, & ideo nulla mutatione facta in ipso, sed in obiecto, introducitur in esse & desinit, & hoc patet ex verbis Boetii, quia Boetius nó negat simpliciter, quod relatio nó in eo ꝙ est esse consistit, sed nó totaliter concessit, vnde dicit, non potest prædicatio relatiua quicquam rei de qua dicitur per se addere, vel minuere, vel mutare, qa non tota in eo quod est esse consistit. Ex hoc innuit qđ aliquo modo consistit, & ideo nec in creaturis, nec in Deo verum est dicere quod relatio non sit in aliquo; sed verú est dicere, quod non tota est in aliquo absolute.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Quanquam essentia & proprietas habeãt diuersum modum se habendi, quia essentia dicit absolutum, proprietas vero respectum ad terminú: essentia nihilomninus est proprietas, & vice versa.

SECVNDO quæritur de comparatione proprietatis ad essentiá. Et quæritur vtrum ꝓprietas sit essentia. Et quod sic videtur, quia ecclesia cantat. In ꝑsonis adoretur proprietas, sed nihil est adorandum latria, nisi diuina essentia, ergo &c. vnde Bernard. Illam proprietatem quæ Deus non est, non mihi adorabilem credo. Item. Essentia est in persona, & proprietas, aut ergo sunt ibi per differentiam, aut per indifferentiam. Si per differentiá, ergo persona est composita, qđ est inconueniens. Si per indifferentiam oĩmodam, ergo proprietas est essentia, & essentia est propriatas. Item. Proprietas aut est aliquid, aut nihil. Si nihil, ergo aut ꝑsona nó distinguit, aut distinctio personæ nihil est. Si aliquid est, sed oẽ quod est aliquid est essentia vel creata, vel increata, sed proprietas non est essentia creata, hoc manifestú est, ergo increata. Item. Omne qđ est, aut est De⁹, aut melius Deo, aut minus bonum, aut maius. Proprietas ergo aut est Deus, aut melius, aut maius, aut minus. Sed maius non potest esse, quia Deus est quo maius excogitari non potest. Minus nó potest esse quia

Fundamenta.

De consideratione

Ad opp. quia tunc pater esset minor quam sit ipse, ergo Deus est. Contra. Augusti. dicit & habetur supra dist. xviii. Nō eo est Deus quo pater, sed deitate est Deus, paternitate est pater, ergo deitas non est paternitas, imo aliud & aliud. Item hoc vr ratione. Hæc est cōceptio animæ per se vera, quod nō est idem principiū distinguēdi & vniendi formaliter loquendo, sed essentia est rōne vniendi, ergo essentia, & proprietas non sunt idem. Item. Nulla proprietas proprie prædicatur de aliqua essentia siue substantia, nisi sit in illa, ergo si proprietates dicuntur de diuina essentia, ergo sunt ī illa, sed proprietas ponit rem suam circa subiectum in quo est, ergo cum rei proprietas sit respectus, & ad respectum sequatur distinctio, de necessitate proprietates ponunt distinctionem circa diuinam essentiam, si sunt in illa, sed hoc est inconueniens, ergo &c. Item. Si essentia est proprietas, aut ergo per se, aut per accidens. Si ꝑ se, ergo cuicūque inest essentia, & paternitas: sed hoc est falsum, ergo si est vera, est vera per accidens, ergo cum in diuinis non sit ponere accidens, nec per accidens, patet &c. Item. Si proprietas est diuina essentia, cum diuina essentia, vel substantia sit creatrix & creet, ergo proprietas creat, quod non conceditur. Quæritur ergo, quare conceditur quod paternitas sit essentia, & q̄d etiam sit adoranda, non tñ quod sit creatrix, vel sapiens.

11 RESP. Sicut Magister tangit in litera, aliquorū positio fuit, & imponitur Pictauensi, quod proprietas nec sit essentia, nec in essentia, sed solum assistens. Sed ista positio manifeste improbata est, quia necesse est quod sit diuina essentia, si est aliquid. Propter hoc ad intelligentiam obiectorum intelligendum, sicut prænotatū est, q̄d relatio ratione comparationis ad subiectum transit in substantiā, & ideo proprietas est diuina substantia. Ratione vero comparationis ad terminum siue obiectum, remanet, & quantum ad hoc est distincta, & differt ab essentia, nō quia dicat aliam essentiā, sed alium modum se habendi, qui ꝑ comparationem ad essentiam, vel per sonam dicit modum nihil addēs. In cōparatione vero ad correlatiuum, vere dicit rem & distinctionē, & ideo non est variata in ratione intelligendi, nec compositio in re, sed vera distinctio. Et quoniā iste respectus non dicit aliud, quam essentiam ipsi comparatus, similiter nec aliud quam personam, ideo vere est essentia & persona, sed quia vltimus respectus ille nō est essentia ad aliud, sed personę ad ꝑsona, ideo respectꝰ, & relationes (proprie loquēdo) sunt in personis, non in essentia, quia personę ſm eos referuntur & distinguuntur, in essentia autem non: quia nec refertur, nec distinguitur. Sunt tñ in essentia diuina loquēdo communiter & improprie, vt dicatur in diuina essentia, omne ꝙ est diuina essentia, vel omne quod est in essentia, vel persona

Dissentit Scot. di. 2. par. 2. q. 1 & 4. dist. 8. de attributis, & distinc. 13.

primi de distinctione emanationum.

12 AD illud ergo quod obiicitur, ꝙ alio est Deus, alio est pater. Dicendū ꝙ ablatiuus dicit rōnem dicendi, vel denominandi, vnde & alietas ꝑ ablatiuum significata, attenditur solum quantum ad modum, non quantum ad essentiam, vt patet. AD illud similiter q̄d obiicitur, q̄d non idē est principium distinguendi, & vniēdi, 13 patet rñsio, q̄a proprietas distinguēdi in eo ꝙ differens non essentia, sed modo, qui modus non dicit compositionem quia transit in substantiā, nec dicit solum intellectum, quia res est, & manet respectu obiecti. AD illud 14 ꝙ obiicitur, ꝙ nō prædicatur de substantia. Dicendum ꝙ non prędicatur de substantia vt de subiecto, nec per inherētiam, sed solum de persona sic prædicatur. Vnde de essentia prædicatur, quia essentia, & ꝓprietas sunt vnum in persona, non quia vnum sit in alio. AD illud ꝙ obiicitur, vtrū 15 prædicatur per se, aut per accidēs. Dicendum, quod nō ꝑ se, quia per personam. Non per accidens, q̄a persona nō est aliud ab essentia. Q̄m igitur sicut res diuinę supereexcedūt res inferiores, sic & prædicatio prædicationem. AD illud ꝙ vltimo obiicitur 16 quod si essentia creat, & proprietas. Dicendum est ad hoc, ꝙ quamuis ꝓprietas

prietas sit essentia, tamen essentia nõ supponit proprietatem, nec econuerso. Vnde non sequitur, quòd illud qđ conuenit essentiæ, cõuenit psonæ, vel econuerso, aliqua tñ cõueniunt essentiæ, & pprietati, aliqua non. Vñ notandũ, ꝙ quędã dñr de diuina essentia in se, vtputa illa, q̃ dñr in oppositione ad creaturam, vt immensa, increata, & huiusmodi, & hæc dñr de proprietatibus. Aliqua dñr de diuina essentia, vt in psonis, vt esse cõicabile, & esse in tribus vnã. Talia cõueniũt essentię, vt hñt rõnem formæ, & in hoc differt ratio essentiæ, & pprietatis, & alia non dñr de proprietatib⁹. Rursus aliqua dñr de essentia vt esse principium operationũ, esse potẽtem, sapientem, volentem, & creare, & talia nõ dñr de proprietatibus.
27 Vnde notandũ, ꝙ adiectiua essentialia, quæ essentiam in se respiciunt, vt esse diuersum a creatura, dñr de proprietatibus, quæ autem de ipsa forma liter, siue vt est forma, vel vt est principiũ, nõ dñr, & sic patét oĩa quęsita.

QVAESTIO III.

CONCLVSIO.

Duæ notiones vnius personæ, in concreto de se inuicem prædicari possunt, in abstracto vero nequaquam.

Ad opp.

E comparatione vnius notionis ad aliam. Et quærit vtrum vna notio, siue pprietas vni⁹ personæ prædicet de alia. Et ꝙ sic, vr syllogismo expositorio. De necessitate.n. sequit, vt dr in arte priorum, Hoc A est B, hoc A est C eodem demonstrato. ergo C est B, & fundatur iste syllogismus super illud principium p se notum, quæcunque vni, & eidẽ sunt eadẽ, iter se sunt eadẽ. Fiat ergo talis syllogism⁹, Pater est pr̃nitas, pr̃ est innascibilitas, ergo pr̃nitas est innascibilitas. Si tu dicas, ꝙ accidens peccat contra istã consequentiã, & contra istud principiũ, vt patet hic, Petrus est indiuiduũ, Petr⁹ est hõ, ergo hõ est indiuiduũ: Cõtra hoc obiicit, quia vbi est accidens, ibi est accidentalis pdicatio, sed cum dr, pr̃ est pr̃nitas, pr̃ est innascibilitas, nõ est accidentalis pdicatio, quia est in abstractione, ergo non est ibi accñs. Item. Bene sequit concretiue, pr̃ generat, pr̃ est innascibilis, ergo innascibilis gñat, & tñ sic magis importat pdicatio p modum accidentis, ergo multo fortius sequitur in abstracto: ergo hæc est vera, paternitas est innascibilitas. Item. Hoc ostenditur a minori sic. Maior est vnio pprietatum in vna psona, siue in supposito incõicabili, q̃ pprietatum in vna natura cõi, sed tanta est vnio pprietatũ in vna natura cõi, ꝙ vna est alia, vt bonitas est sapientia, ergo multo fortius in persona vna pprietas pdicať de alia. Item. Maior est vnio pprietatum in vna psona. q̃ pprietatis, & essentiæ in psona, quia ibi vnio quãtum ad rem est æqualis, & quantum ad modum magis conuenit pprietas cum pprietate, q̃ pprietas cum natura, siue essentia, sed tanta est vnio essentiæ, & pprietatis in psona, ꝙ vna de alia pdicatur, vt pr̃nitas est deitas: ergo &c. Item. Maior est vnio pprietatis in vna psona, q̃ duarũ natura ĩ eadem psona, sed pp conuenientiã naturarũ in vna psona Christi est cõmunicatio idiomatum, quia Deus est hõ, & hõ Deus, ergo pari ratione pp conuenientiam pprietatũ in vna hypostasi, vna de alia pdicať. Contra. Sicut se habet psona ad psonã, ita notio ad notionẽ, sed vna psona non pdicať de alia persona, ergo nec vna notio de alia notione. Item. Quod pdicať de aliquo in abstractione nõ facit numerum cum illo, ergo si notio de notione prædicatur, non sunt plures, sed vna. Item. Si notio prædicatur de notione, ergo spiratio est generatio, & spirare est generare, ergo cum hæc sit vera. Pater spirat spiritum sanctũ, & hæc erit vera, pr̃ generat spiritum sanctum. 18

Fundamenta.

8. Priorũ.

RESP. Dicendum, ꝙ est prædicatio per identitatem, & prædicatio per inhærentiam. Prædicatio p inhærentiam est in concretione, & hęc est in ratione suppositi, vt album est 18

 musicũ

musicum. Prædicatio vero p̄ identitatem est in abstractione, & ratione formæ, non suppositi, vt iustitia est bonitas. Dico ergo, q̄ notio ad notionem dupliciter pōt cōparari, vel in concretione, vel in abstractione. Si in concretione, sic vna prædicatur de alia, vt generans est spirans, & pr̄ est innascibilis, & hoc quia conueniunt in supposito. Si autem in abstractione, quia tunc notio pure importat ipsum respectum, & in vna eademque persona sunt diuersi respectus sine sui cōpositione, & hoc ſm diuersas comparationes, sic vna de alia prædicatur.

80 AD illud ergo quod obiicitur de syllogismo. Dicendum, q̄ contra illū syllogismum peccat accidēs, sicut patet in exemplo prius posito, vnde nō valet forma syllogismi. Similiter illud principium intelligendum est secundum idem. Non.n. sequit̄, quòd si aliqua duo sunt similia vni, quòd sint similia inter se, nisi sint similia ſm idem. Similiter etiam oportet in relationibus, ad hoc quòd sit identitas vnius ad aliam, quòd non tantū eadem sint ſm idem, verumetiam ad idem sint. Quoniam ergo relationes diuersæ in eadem persona non sunt ad idem, siue ad eundem, ideo non sequitur, quòd si conueniant in supposito, quòd p̄p hoc conueniant inter

81 se, & sic patet, quòd nec syllogismus, nec principium conuenit. AD illud quod obiicitur, quòd non est ibi accidens. Dicendum, quòd fallacia accidentis non solum attenditur quantum ad prædicatum accidentale, sed etiam attenditur quantum ad principij variationem, ita quòd in vna sola acceptione sua conueniat, in alia sit extraneū, sic est in proposito. Nā pater secundum aliam comparationem est innascibilitas, ſm aliam est paternitas: ita quòd paternitas nullo modo dicit comparationē ad prius, nec positiue, nec priuatiue, quantum est de sua ratione: & ideo patet, &c.

82 AD illud quod obiicitur per similitudinem vnionis duorum in tertio: Dicendum, quòd predicatio per idētitatem potest esse tripliciter. Aut ita, quòd essentia comparetur ad essentiam, aut essentia ad proprietatē, aut proprietas ad proprietatem. Quādo ergo est prædicatio per identitatem per comparationem essentiæ ad essentiam, notatur identitas essentialis, vt cum dicitur, magnitudo est bonitas. Quando iterum per comparationē essentiæ ad proprietatem: similiter notatur identitas essentialis. Quando vero est comparatio proprietatis ad proprietatem, quia proprietas nō importat nisi rationem, & relationē, siue respectum, tunc notatur identitas rationis. Et hinc est, q̄ vna proprietas essentialis prædicatur de altera, & proprietas de essentia, quia vniformis modus p̄dicandi est in his ad seinuicē, & ad illud ī quo cōueniūt, quia per identitatem essentiæ. Sed nō sic est cum proprietas prædicatur de proprietate. Nam cum proprietas p̄dicatur de persona, notatur conuenientia in substantia, & essentia, & supposito. Cum autem prædicatur de alia proprietate, notatur conueniētia in ratione, & respectu. Et ideo non est simile, immo est ibi accidens, conueniunt in substantia, ergo in respectu.

28 AD vltimum de conuenientia naturarum in vna persona patet responsio, quia non est cōmunicatio idiomatum in abstractione, sed in concretione, quia deitas non est humanitas, sed Deus est homo, similiter in p̄posito est, ideo patet omnia.

QVAESTIO IIII.

CONCLVSIO.

Notiones, & proprietates personales non possunt se ipsas denominare: cum tales denominationes notionum emanationem, quæ ad personam terminatur, consignificent.

E comparatione eiusdē p̄prietatis ad seipsam. Quæritur ergo vtrum eadem proprietas, siue notio prædicetur de se denominatiue. Et quòd sic videtur per simi- Ad opp.

per simile, quia adiectiua essentialia denominant abstracta, vt magnitudo est magna, & bonitas est bona, ergo pari ratione generatio generat, & spiratio spirat. Item. Quia in primis est status, ideo a seipsis denominātur, vnde vnitas seipsa est vna, ergo cum proprietates personales non habeāt priores, imo ipsę primæ sint, seipsas denominant. Item. Indefinita affirmatiua æquipollet particulari, ergo simpliciter conuertitur, sed hęc simpliciter conceditur, gñans est paternitas, siue generatio, ergo generatio est generans. Item. Si hæc non cōceditur, Paternitas est generans, aut hoc est propter repugnantiam a parte rei, aut a parte modi. Non a parte rei, quia eadem res est. Non a parte modi, quia eadem proprietas, & relatio importatur, ergo nullo modo est ibi repugnātia, ergo locutio simpliciter est vera. Contra. Sicut ꝓpriū proprietatis est distinguere, sic proprium est personæ aliam producere, sed hæc est falsa, persona distinguit, quia non distinguit, imo distinguitur, ergo & hæc est falsa, proprietas generat. Item. Omne quod refertur est aliquid, excepto eo quod relatiue dicitur: sed proprietas non est relatio, ergo proprietas non refertur: sed generare est referre, ergo ꝓprietas non generat Itē. Proprietas importat originem, & relationem, ergo si supra se reflectitur, & seipsam denominat, tunc ergo originis erit origo, & relationis relatio, quod habet Philosophus, & omnis ratio pro inconuenienti. Item. Cum dicitur, generatio generat, aut verbum cōstruitur ratiōe suppositi, aut rōne formę; non formæ, quia respectus non agit: nec ratione suppositi, quia supposita notione nō supponitur persona, aliquid enim conuenit personæ, quod non notioni, vt supra ostensum est, ergo locutio simpliciter est falsa.

Fundamenta.

24 RESP. Dicendum, quòd prædictæ locutiones sunt falsæ: nulla enim notio denominat seipsam. Et ratio huius est, qa denominatio notionis importat emanationē, vt actū, importat & relationē, & qm̄ ꝓductio ꝓprie est suppositi nō formæ, similiter & relatio alicuius, vt suppositi; ideo oīs talis denoīatio cōcernit suppositum, nō sic est de ꝓprietatibus essentialib⁹ velut ē de primis, vt de vno, & vero, imo respiciunt formā, ideo denoīant seipsas. Q̄d quia nō est in hmōi adiectiuis notionib⁹, non pñt locutiones esse veræ ratione formæ. Ratione vero suppositi nō pñt esse veræ, qa notio non supponit personam, qa plures notiones sunt in eadem persona. Essentia tñ supponit substantiam, qa est vna essentia, & vna substantia, & ideo hæc est vera, deitas creat, quia Deitas supponit Deū, hæc aūt falsa, pr̄nitas gñat, qa nō supponit pr̄em.

Quod obiicit̄ de cōditionib⁹ essentialibus, & de primis, patet ꝙ non est simile rōne iam dicta. Pōt tñ nihilominus alia rō assignari, qa respectus reflexus supra absolutū ibi quietat̄, itaque absolutū respectui dat fundamentū, & respectus dat cōplemētum: sed cū respect⁹ reflectit̄ supra se, quia vterq; dicit cōparationē ad alterū vnus non pōt dare fundamentū, nec alter cōplementum; & ideo non pōt reflecti, sed in simplicibus primis cuiusmodi est veritas: quia aut nō important relationē, aut si importāt, important relationē quæ cōiter respicit substantiā, & ei⁹ ꝓprietates, vtputa esse a Deo, ideo supra se reflectunt̄. nō sic in ꝓposito, quia ꝓductio respicit personā. AD illud quod obiicit̄, ꝙ hæc est vera, gñans est pr̄nitas. Dicen- 25
dū ꝙ gñans subijcit rōne hypostasis, & ita notat̄ ꝑdicatio ꝑ idētitatē, sed cū ꝑdicatur pr̄, accipit̄ rōne formæ: ideo mutatur modus accipiēdi, ideo nō sequit̄. Si tñ intelligret̄ rōne suppositi ꝑdicari, vera esset, tunc. n. esset sensus, pr̄nitas est ille q̄ gñat, sed tūc nō sequit̄, gñatio gñat, imo est ibi accidens. AD illud qd̄ obiicit̄, ꝙ repu- 26
gnantia nō sit ibi: Dicendū, ꝙ ibi est repugnātia a parte modi intelligendi, nam notio non denominat nisi suppositum, vnde talis modus non cōuenit notioni. Vnde sicut hæc est falsa, albedo est alba, sic in proposito est intelligendum.

OPINIO QVORVNDAM NON idem esse personam, & essentiam, vel naturam dicentium, & eandem essentiam non posse esse patrem, & filium, & spiritum sanctum.

DISTINCTIO XXXIIII.

De comparatione personæ, siue rei naturæ ad naturã, vel de cõparatione personarũ ad essentiã

RAEDICTIS autem adiiciendum est, quòd quidam peruersi sensus homines in tantam prosilierunt insaniam, vt dicerent non idem esse naturam Dei, & personam, siue hypostasim, dicentes eandem essentiã non posse esse patrem, & filium sine personarũ confusione. Si enim (inquiũt) ea essentia, quę pater est, est filius, idem sibi pater est, & filius. Si hanc rem dicis esse patrem, aliam quære quàm dicas esse filium. Si vero aliam non quæsieris, sed eandem dixeris, idem genuit & genitus est. Propter hæc & huiusmodi inter naturam, & personam diuidunt, ita vt non recipiant vnam deitatis naturam, & simplicem esse tres personas. Idque testimonio Hilarij defendere nituntur, qui in 8. lib. de Trini. quærens, vtrum Apostolus spiritum Dei nominans, & spiritũ Christi, idem significauerit vtroque verbo, inquit ita, Gentium prædicator volens naturæ vnitatem in patre, & filio docere ait, Spiritus Dei in vobis est, si quis autem spiritum Christi nõ habet, hic non est eius. Si autem spiritus eius, qui suscitauit Iesum, & cætera. Spirituales omnes sumus, si in nobis est Dei spiritus, sed & hic spiritus Dei est, & spiritus Christi. Et cum Christi spiritus in nobis est, eius spiritus in nobis est, qui suscitauit Christum. Et cum eius, qui suscitauit Christum in nobis est spũs, & spiritus in nobis est Christi, nec tamen non Dei est spiritus, qui in nobis est. Discerne ergo o hæretice, spiritũ Christi a spiritu Dei, & excitati a mortuis spiritum Christi a spiritu Dei Christum a morttuis excitantis. Cum qui habitat in nobis spiritus Christi, spiritus Dei sit, & spiritus Christi a mortuis excitati spiritus Dei tantum sit Christum a mortuis excitantis. Et quęro nunc, in spiritu Dei vtrum naturam, an rem naturæ significatam existimes. Non est enim idem natura, quod res naturę, sicut non idem est homo, & quod hominis est, nec idem est ignis, & quod ipsius ignis est, & secundum hoc non est idem Deus, & quod Dei est. Huius dicti occasione præfati hæretici dogmatizauerunt non idem esse personã, & naturam Dei, asserentes naturam Dei non esse tres personas, intelligentes in his pręmissis verbis Hilarij per rem naturę personam, & nomine naturæ diuinam naturam. Et ideo dicunt Hilariũ interrogasse hæreticum, vtrum per spiritum Dei putaret significatam esse naturam, an rem naturæ, vt sic ostenderet distinguendũ esse inter naturam, & rem naturæ, idest personam.

Auctoritatẽ, quę pro eis facere videt ponit de lib. Hilar. paulò ante medium.

Roma. 8.

Quæstio Hila. vtrũ in spiritu Dei natura, vel res naturæ significata sit. Ibi.

Quòd nõ est idẽ natura quod res naturę

Ostendit quem sensum trahant ex illis verbis.

Hic docet quomodo eis obuiat ipsius scripturæ circunstantia, & qualiter prædicta intelligi debeant, & quod spiritus sanctus est res vnius naturæ patris, & filij, & est ipsa natura.

HOC quidem dicunt, non intelligentes pia diligentia scripturæ circunstantiam, qua considerata, percipi potest quomodo præmissa dixerit Hilarius. Subsequenter enim in eadem serie ostendit in spiritu Dei aliquando significari patrem, vt cum dicitur, Spiritus Domini super me. Aliquando significari filium: vt cum dicitur: In spiritu Dei eijcio dæmonia, naturæ suæ potestate se dæmones eijcere demonstrans. Aliquando spiritũ sanctum, vt ibi, Effundam de spiritu meo super omnem carnem. Quod dicit consummatum fuisse, cum Apostoli spiritu sancto misso, omnibus linguis locuti sunt. Deinde quare hanc distinctionem fecerit, & quòd in superioribus per verba Apostoli idem spiritus sanctus significatus sit, & quòd ipse sit res vnius naturæ patris, & filii, aperte ostendit inquiens ita. Hæc idcirco sunt demonstrata, vt quacunque parte hæretica falsitas se contulisset, finibus veritatis concluderetur. Habitat enim in nobis Christus, quo habitante habitat Deus, & cum habitat in nobis spiritus Christi, non aliud habitat quam spiritus Dei. Quòd si per spiritum sanctum Christus in nobis intelligitur esse, hunc tamen ita spiritum Dei, vt spiritum Christi esse noscendum est, & cum per naturam Dei natura ipsa habitat in nobis, indifferens natura filij creditur esse a patre, cum spiritus sanctus, qui est spiritus Christi, & Spiritus Dei res naturæ demonstretur vnius. Quæro nunc ergo quomodo non ex natura vnum sunt. A patre procedit spiritus veritatis, a filio mittitur, & a filio accipit. Sed omnia quę habet pater filij sunt. Idcirco qui ab eo accipit, Dei spiritus est, & idem spiritus Christi est. Res naturæ filij est, sed & eadem res & naturæ patris est, & Dei excitãtis Christum a mortuis spiritus est, & idem spiritus Christi est a mortuis excitati. In aliquo differt Christi, & Dei natura, ne eadem sit, si prędstari potest, vt spiritus, qui Dei est, non sit etiam Christi. Est ergo in nobis spiritus Dei, & est in nobis spiritus Christi: & cum spiritus Christi inest, inest spiritus Dei. Ita cũ quod Dei est, & Christi est, & quod Christi est, Dei est, non potest quid aliud diuersum Christus esse, quàm Deus est. Deus igitur Christus est vnus cum Deo spiritus, secundum illud, Ego & pater vnum sumus. In quo docet veritas vnitatem esse naturæ, non solitudinem vnionis. Ecce si hęc verba diligenter attendas, inuenis spiritum sanctum rem naturę dici patris, & filij, & eũdem dici esse naturam Dei, vbi dicitur, per naturam Dei natura ipsa habitat in nobis, si per spiritum sanctum Christus est in nobis. Itaque in Trinitate non ita distinguendum est inter naturam, & rem naturæ, sicut in rebus creatis, quia (vt ait

Paulò inferius. Esa.61 Matt.12. Iohel.2. Verba Hilarii ponit quibus pmissorum intelligentia aperit. Ephe.3. 1.Cor.3.

Hilarius paulò inferius.

Iohã. 10.

Lib. 8. de tri. in medio libri.

Lib.8.ante mediū. (vt ait Hilarius) comparatio terrenorum ad Deum nulla est, & si qua comparationum exempla interdum afferuntur, nemo ea existimet absolute in se rationis perfectionem continere. Non enim humano sensu de Deo loquendum est.

Quod propter res creatas illud dixerit, non idem est natura, & res creaturæ.

AD naturam ergo rerum creatarum respiciens (inquit) Non idem est natura quod res naturæ, subiiciens exempla de ipsis creaturis. Inde ostendens erroris esse sub mensura creaturarum metiri creatorem, addit. Et secundum hoc non idem est Deus, & quod Dei est: ac si diceret, Si ad instar creaturarum de creatore sentis, cogeris fateri, quia non idem est Deus, & quod Dei est, quod dicere impium est, cum spiritus Dei Deus sit, & Dei filius sit Deus.

Quod non aliud est Deus, & quæ sua sunt, ita vt insint, alia enim sunt quæ insunt, alia quæ non insunt.

Hilar.li.8 de Tri. in loco superius signato, & lib.4 in princi. NON ergo secundum corporales modos (vt in eadem subdit serie) accipienda sunt hæc quæ de Deo dicuntur, vbi euacuans opinionem eorum qui ita putant aliud Deum esse, & aliud quod Dei est, aliudque naturam Dei, & rem naturę, vt est in creaturis, aperte docet non aliud esse Deum, & aliud quod Dei est, aliudque naturam Dei, & quæ sua sunt, ita vt insint illi, sic dicens, Homo, aut aliquid ei simile cum alicubi erit, alibi non erit: quia id quod est, illic continetur vbi fuerit infirma ad id natura eius, vt non vbique sit qui insistens alicubi sit, Deus autem immensę virtutis, viuens potestas, quæ nusquam non absit, nec desit vsquam: quę se omnem per sua edocet, & sua non aliud quam se esse significat, vt vbi sua insint, ipse esse per sua intelligatur. Non autem corporali modo cum alicubi sit, non etiam vbique esse credatur, cum per sua in omnibus esse non desinat. Non autem aliud sunt quam quod ipse est, quæ sua sunt. Et hæc propter naturæ intelligentiam dicta sunt. His verbis aperte significatur (si tamen intelligis hæretice) quia diuina natura non aliud est ab his, quæ sua sunt, ita vt insint, & per illa in omnibus suis est, quæ non insunt. Sua enim sunt etiam quæ non insunt, id est, omnes creaturæ, & sua sunt, quæ insunt, vt tres personæ, quæ sunt eiusdem naturæ, & eadem natura, sicut supra Augustini testimonio firmauimus dicentis, tres personas esse eiusdem essentiæ, vel eandem essentiam, sed non ex eadem essentia: ne aliud intelligatur essentia, aliud persona. Non tamē diffitemur aliquam distinctionem habendam fore secundum intelligentiæ rationem, cum dicitur hypostasis, & cum dicitur essentia; quia

Dist. 5. & dist. 25. Quòd aliqua est in rōne intelligētiæ distinctio cū dr̄ hypostasis, & cū dr̄ essētia.

ibi significatur quod est cõmune tribus, hic vero non. Est tamen hypostasis essentia, & econuerso. Fateamur ergo vnum atq; idem esse tres personas secundum essentiam, differentes autem proprietatibus. Vnde Aug. super locum prætaxatum psalmi ait, Quæris qd sit pater? Rñdetur, Deus. Quæris quid sit filius? Respondetur, Deus. Quæris quid sit pater & filius? Respondetur, Deus. De singulis interrogatus, Deum responde. De vtroque interrogatus, non Deos, sed Deum responde. Non sic in hominibus. Tanta enim est ibi substantiæ vnitas, vt æqualitatem admittat, pluralitatem non admittat. Si ergo tibi dictum fuerit, cum dicis filium Dei esse quod pater est, profecto filius pater est. Responde, Secundum substantiam tibi dixi hoc esse filium quod pater est, non secundum id quod ad aliud dicitur. Ad se enim dicitur Deus, ad patrem dicitur filius. Rursumque pater ad se dicitur Deus, ad filium pater dicitur. Quod dicitur ad filium pater, non est filius: quod dicitur filius ad patrem, non est pater: quod dicitur pater ad se, & filius ad se, hoc est pater & filius, idest, Deus.

Tomo 8. in explanatione 68. psalmi super illo, & nõ est substantia.

Vtrum ita possit dici vnus Deus trium personarum, vel tres personæ vnius Dei, vt dicitur vna essentia trium personarum, & tres personæ vnius essentiæ.

HIC considerandum est: cum Deus sit diuina essentia, & ita dicatur vnus Deus esse tres personæ, sicut vna essentia dicitur tres personę, vtrum ita valeat sane dici, vnus Deus trium personarum & tres personæ vnius Dei: sicut dicitur vna essentia triũ personarum: & tres personæ vnius essentiæ. In his locutionibus scripturæ vsus nobis ęmulandus videtur, vbi frequenter reperitur ita dictum. Vna est essentia triũ personarũ, & tres sunt personæ vnius essentię: nusquam autem occurrit legisse, vnum Deum triũ personarum, vel tres personæ vnius Dei. Quod ideo puto sanctos doctores vitasse, ne ita forte acciperetur in diuinis personis, vt accipitur cum de creaturis simile quid dicitur. Dicitur.n. Deus Abraham, Isaac, & Iacob, & Deus omnis creaturę. Quod vtique dicitur propter principium creationis, vel glorię priuilegium, & creaturæ subiectionem, vel seruitutem. Cum ergo in trinitate nihil sit creatum, vel seruiens, vel subiectum, nõ admisit fides in trinitate talem locutionis modum. Ita etiam econuerso, non dicitur de Dei essentia, qđ ipsa sit essentia Abrahã, Isaac, & Iacob, vel alicuius creaturæ: ne creatoris & creaturæ naturã confundere videamur.

Vsum scripturæ in his sequẽdũ tradit. Quare nõ consueuerit scriptura dicere vnũ Deũ trium psonarum & ecõuerso. cum dicat vnã essentiã triũ psonarum. Exod. 3

Quod licet potentia, sapientia, bonitas de Deo secundum substantiam dicantur in scriptura: tamen solent hæc nomina distincte ad personas interdum referri.

EX prędictis constat, quòd sicut essentia, ita potentia, sapientia, bonitas de Deo dicuntur secundum substantiam. Quæ autem

Dist. 22. 23. & 29.

secundum substantiã de Deo dicuntur, tribus personis pariter cõueniunt. Vna est ergo potentia, sapientia, bonitas patris & filij & spiritus sancti, & hi tres eadem potentia, eadem sapientia, eadem bonitas. Vnde aperitur in trinitate summa esse perfectio. Si enim ibi deesset potentia, vel sapientia, vel bonitas, nõ esset summum bonum. Sed quia ibi est perfecta potentia, infinita sapientia, incomprehensibilis bonitas, recte dicitur & creditur summum bonum. Cumq; vnum & idem penitus sit in Deo potentia, sapientia, bonitas: in sacra tamen scriptura frequenter solent hæc nomina distincte ad personas referri, vt patri potentia, filio sapientia, spiritui sancto bonitas attribuatur, quod quare fiat, non est ociosum inquirere.

Quare id fiat, scilicet quod patri potentia, filio sapientia attribuatur.

ID ergo sacri eloquij prudentia facere curauit, ne Dei immẽsitatem similitudine creaturę metiremur. Dixerat enim scriptura sacra, quia Deus pater est, & quod Deus filius est: & audiuit hoc homo qui hominem patrem viderat, Deum patrem non viderat: cogitare cœpit ita esse in creatore vt viderat esse in creaturis, a quibus hęc nomina translata sunt ad creatorem: in quibus pater est prior filio, filius est posterior patre, & ex antiquitate in patre defectus, ex posteritate in filio imperfectio sensus solet notari. Ideo occurrit scriptura dicens patrem potentem, ne videatur prior filio, & ideo minus potens, & filium sapientem, ne videatur posterior patre, & ideo minus sapiens.

Quare spiritui sancto bonitas attribuitur.

DICTVS est etiam spiritus sanctus Deus, & dictus est habere spiritum Deus: & videbatur hoc quasi nomen inflationis, & tumoris. Vnde humana conscientia ad Deum pro rigore & crudelitate accedere metuit. Ideoque scriptura temperauit sermonẽ suum, spiritum bonum nominans, ne crudelis putaretur qui mitis erat: non quod pater solus sit potens vel magis potens, & filius solus sapiens vel magis sapiens, & spiritus sanctus solus bonus vel magis bonus. Vna est ergo potentia, sapientia, bonitas triũ, sicut vna essentia. Ideoque sicut dicitur filius homousios, idest, consubstantialis patri, ita & coomnipotens.

De hoc noĩe homousion, vbi in auctoritatẽ receptum sit & quid significet.

Cap. 14 HIC non est prætermittendum quod Augustinus in libro 3. contra Maximinũ dicit de hoc nomine homousion, quo Latini tractatores frequẽter vtũtur. Pater (inquit) & filius vnius sunt eiusdemque substantię. Hoc est illud homousion, quod in concilio Niceno aduersus hæreticos Arrianos a catholicis patrib[9] veritatis auctoritate firmatum est. Quod postea in concilio Ariminensi, propter

pter nouitatem verbi minus quam oportuit intellectam (quā tñ fides antiqua pepererat) multis paucorum fraude deceptis, hæretica impietas sub heretico imperatore Constantino labefactate tentauit. Sed post non longum tempus libertate fidei catholicæ præualente, postquam vis verbi sicut debuit intellecta est, homousion illud catholicæ fidei sanitate longe lateque distensum est & diffusum. Quid enim est homousion, nisi vnius eiusdemque substātiæ? Quid est inquam homousion, nisi ego & pater vnum sumus? Nō ergo inter profanas vocum nouitates hoc vitandum est. Ioan.10

De nominibus quæ translatiue & per similitudinem de Deo dicuntur.

PRAETEREA sciendum est, quod in assignatione distinctionis nominum, inter alia quę supra diligenter executi sumus, quædam diximus translatiue & per similitudinem de Deo dici, vt speculum, splendor, character, figura & huiusmodi: de quibus pio lectori breuiter trado quod sentio, vt scilicet ratione similitudinis considerata ex causis dicendi, dictorum intelligentiam assumat, sed catholicam.

Nihil dignum excellentia ineffabilis Trinitatis se tradidisse dicit, ad alia transiturus.

DE sacramento vnitatis atque Trinitatis summæ & ineffabilis multa iam diximus. Nihil tamen eius ineffabilitate dignū tradidisse profitemur, sed potius ex nobis mirificatam eius scientiam, nec potuisse nos ad illam peruenire.

De comparatione personę, siue rei naturæ ad naturam. Vel de comparatione personarum ad essentiam.

DISTINCT. XXXIIII.

Prędictis adiiciendum est, quod quidam peruersi sensus homines &c.

Expos. 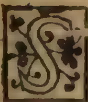VPRA egit Magr̄ de comparatione proprietatum ad p̄sonas & essentiam, hic secūdo agit de comparatione personarum ad essentiam. Et hoc facit in hac distinctione, quæ in tres partes diuiditur. In prima agit de cōparatione secundum prædicationē. In secunda secundum appropriationē, ibi. Ex prædictis constat q̄d sicut essentia, ita potentia &c. In tertia annectit capitulum de translatione, vt sic tractatum istum perducat ad cōsummationem, & hoc ibi. Præterea sciendum est q̄d in assignatione. Prima pars habet quatuor partes. In prima ponit errorē quorundam dicentium personas nō esse naturam, & hoc cum summa confirmatione, scilicet auctoritate Hilarii. In secunda ipsius auctoritatis sanum intellectū, ex verbis Hila. sequentibus elicit, p̄ quę etiam errorem illorum elidit, ibi. Hoc quidā dicunt nō intelligentes &c. In tertia quandam quæstionē incidentem dissoluit, quare non dicunt tres p̄sonæ vnius Dei, sicut dicūtur tres p̄sonæ vnius essentiæ, ibi. Hic considerandū est cū Deus sit diuina essentia &c. Similiter secūda pars in qua Magr̄ agit de appropriatione habet tres partes. In prima dicit & ostēdit q̄ communia appropriantur. In secunda rōnem reddit appropriationis, ibi. Id ergo sacri eloquij &c. In tertia, quia hoc nomen Diuisio.

hominibus

homousion dicit comparationẽ essentiæ, siue naturę ad psonas, vsum eius determinat esse catholicum, & veritati fidei esse consonum, ibi . Hic nõ est prætermittendũ q Aug. &c. Item, tertia pars in qua agit Magr̃ de nominũ translatione, posset diuidi contra totum tractatum præcedentem de diuinis noĩbus. Sed quia Magr̃ parũ, aut nihil determinat de his noĩbus, ideo potius incidenter cum epilogatione est posita. Vnde hæc particula duas habet partes. In prima quandam generalem de noĩbus trãslatiuis tradit instructionem. In secunda vero ponit prędictorũ epilogationem, in qua tractatum de sacramẽto trinitatis, & vnitatis finit, ostẽdẽs in se in hoc tractatu potius defecisse, quam sufficisse propter materiæ altitudinem, & hoc facit ibi, de sacramento vnitatis atque trinitatis &c.

Huius dicti occasione pręfati hęretici &c.

Dub. 1 Videtur qđ Magister male reputet hæreticos illos, qui dicebant naturã non dici de personis. Quia videt̃ Damascenus dicere idem q illi dicebant cum dicit, de hypostasi non est deitatem dicere, ergo cum deitas dicat naturam, patet &c.

Respon. Respon. Dicẽdum, q verbum Damasceni simpliciter intellectum, generat sinistrum intellectũ, & qui sic ĩtelligeret sicut sonat, hæreticus esset, sed ipse Damascenus intelligit cum præcisione, scilicet qđ deitas non dicitur de vnica hypostasi tantum, imo de omnibus.

In spiritu Dei aliquando significari patrem, sicut illud Esa. lxi. Spiritus Domini super me &c.

Dub. 2 Videtur male dicere quia Hieron. dicit ibi in glo. qđ de illo spiritu intelligitur de quo dicitur, Esa. xi. Requiescet sup eum: & constat q ibi accipitur p persona spirit⁹ sancti. Item hoc videt̃ alia auctoritate, quia alius Euangelista Luc. xj. dicit. Si in digito Dei eijcio demõia glo. exponit digito pro spiritu sancto q est tertia in Trinitate persona. Resp. q iste rõnes non concludunt cõtrarietates, quia vna scriptura pluribus modis potest exponi. Nã in illa auctoritate in qua dicitur Esa. lxi. Spiritus dñi sup me &c. agitur de missione filij, & qm̃ filius potest intelligi missus ẽm diuinã naturã, & sic intelligitur (proprie loquẽdo) missus a patre solum, ideo spiritus dñi, stat ibi pro pr̃e. Si autem intelligatur de missione ẽm humanam naturam, sic intellligitur de s. s. put est tertia in Trinitate persona. Similiter intelligendum de auctoritate sequenti q potest intelligi vtroque modo, sed tamen spiritus accipitur aliter & aliter. Respon.

In aliquo differt Christi, & Dei natura, ne eadem sit si pręstari potest, vt spiritus qui Dei est, non sit etiam Christi.

Videtur sic male dicere, quia argumentum hoc non valet. Filius est filius pr̃is, & non spiritus sancti, ergo differt natura patris & spirit⁹ sancti, ergo cum spiritus dicat personam, argumentum illud nõ ualet q fecit Hila. Dub. 3

Resp. potest dici q Hila. loquitur de spiritu ẽm q nominat naturã, sic autem non habet instantiã suum verbum. Nihilominus tñ si intelligatur de spiritu prout dicitur psonaliter, adhuc veritatem habet, nã cum verbum non possit esse sine spiritu, tunc haberent pr̃ & suum verbũ duos spiritus, & ita non essent vnius naturę. Pręterea si spiritus patris non esset filij, non oriretur a Christo, & si non procederet ab eo, non distingueretur originaliter, ergo essentialiter, sed spiritus Dei & Deus sunt vnum essentialiter, ergo oporteret q spiritus & De⁹ essentialiter differrent, siue distinguerentur. Respon.

Non idem est natura quod res naturæ: hanc sententiã intelligit Hila. solũ in creaturis.

Contra. videtur illa solutio nõ esse cõueniens, quia Hila. loquitur de spiritu Dub. 4

situ Dei prout significat naturam, & rem naturę, quod si nulla est differentia, nullã deberet vim facere vt videt, quod si facit vim in spiritu, prout significat naturam & rem naturę, ergo videtur distinctio inter huiusmodi facienda. Resp. dicẽdum, quod cum dr̃ ab Hila. aliud est natura, aliud res naturæ, aut intelligitur de alietate a parte rei, sic illi hæretici intelligebãt & sic habet veritatem solum in creaturis. Alio modo potest dicere alietatem, siue differentiam ſm rationem, & sic habet veritatem in diuinis, & sic intelligit Hila. & dicit Aug. quod aliud est esse patrem, aliud esse Deum nõ (inquam) aliud ſm rem, sed aliud ſm rõnem significandi, & intelligendi, & se habendi.

Respon.

Vtrum ita valeat sane &c.

Innuit hic Magr̃ quod non debet dici tres p̃sonæ vnius Dei, quia nihil est in trinitate creatũ, vel seruiẽs, vel subiectum. Videtur hoc male dicere, quia genitiuus de sui rõne nõ importat subiectionẽ nec dñium, ergo non videtur sufficiẽs ratio. Si dicas quod hoc venit a pte termini, nihil est, qa terminus de se non importat respectum dñij. Item quæritur, quare hoc nomen essentia non importat super excellentiã in genitiuo, sicut hoc nomẽ Deus. Itẽ, quare non dr̃ tres personæ essentiæ, sicut vnius essentiæ. Resp. dicẽdũ, ꝙ ad hoc qd̃ genitiuus vere cõstruat & ꝓprie, necesse est aliquã habitudinem importari, vel ſm rem, vel ſm modũ intelligendi, genitiuus autem importat habitudinem principiati ad principium, vel econuerso, vt possidentis ad possessum, vel formæ ad formatum, vel specificantis ad specificatum: habitudinem autẽ formæ non importat nisi cum termino abstracto quod significet p modum formæ, & quoniam forma se habet ꝑ modum exprimentis & declaratiõis: ideo talis cõstructio non attenditur nisi cum genitiuo nõis abstracti alio determinato. Vnde conuenienter dicitur, mulier egregię formę, sed nihil est dictum mulier formæ, ideo bñ dr̃ tres personæ vnius essentiæ, Deus autem non est nomen abstractum, ideo non construitur cum genitiuo in habitudine subiecti vt forma Dei, vel ĩ habitudine specificantis, vt persona Dei, sicut creatura salis, vel in habitudine principii, vt creatura Dei, & qm̃ quando dr̃, tres personæ vni⁹ Dei, nulla habitudinum importatur proprie, nisi habitudo principii siue possessoris, hinc est ꝙ cũ in illo sensu sit falsa locutio, non est recipienda. Alia ratio est ista, quia locutio quæ est in vi declarationis essentiæ conuertitur, vt cum dicitur mulier egregię formę, potest dici egregia forma mulieris, ergo si diceretur tres personę vnius Dei, diceretur vnus Deus trium personarũ, & iste intellectus non est sanus, vt videtur, sic enim posset intelligi, sicut si dicit vnus Deus trium hominum.

Dub. 5
5

Respon.

Sed quia ibi est perfecta potentia &c.

Innuit Magr̃ ꝙ in istis tribus consistit summum bonũ s. potẽtia, sapientia, bonitate. Contra, videtur hoc male dicere, quia summum bonum specificat bonũ, ergo si bonitas distinguit contra potentiam & sapientiam, pari ratione summum bonum. Item, non videtur in his tribus esse, quia summum bonum est aggregatiuum oĩm bonorũ & collectiuum, ergo non tantum horum trium. Resp. dicendum quod bonum vno modo distinguitur contra sapientiam & potentiam, alio modo non. Si enim accipitur pro bonitate moris, sic consistit in volũtate, & distinguitur contra alia duo. Si autem bonum accipiatur communiter, & sic complectitur omnia: est ei bonum naturæ, & hoc ad potentiã: & bonum gratię: & hoc autem perficit intellectum, & ita est scientia: aut affectum, & ita bonitas, & hæc tria complectitur bonum in sua vniuersalitate, & summum in sua integritate: quoniam ergo omne bonum ad hoc reducibile est, ideo summũ bonum in his tribus consistit.

Dub. 6

Respon. 6

Ideo occurrit scriptura &c.

Innuit Magister ꝙ scriptura appropriat

Dub. 7

priat patri potentiam, nec videatur minus potens. Contra, vr̃ hoc plus debere dici de filio ꝙ minus potens est, cũ fuerit passus & mortuus, ergo magis deberet ei potentia appropriari.

Respon. Respon. dicendum, quod qa propter passionẽ visus est fecisse stultitiam, & habuisse impotentiam, propter quod Iudęis prędicatio crucis erat in scandalũ, & Græcis in stultitiam, ideo ipse Apostolus egregius doctor non tantũ sapientiã appropriat Christo, imo etiam virtutem, vt sic excludat a diuinitate infirmitatem, & maluit ei appropriare virtutẽ quam potentiam, quia virtus dicit potentiam vltimã, & summum de potentia, sicut vult

Arist. j. cęli Philosophus qđ virtus est vltimũ de potentia, ideo maluit ei appropriare virtutem. nec est inconueniens ex diuersis considerationibus idem modo appropriare vni, modo alii, cũ æqualiter conueniat trib⁹, vnde patri attribuimus potentiam, ne videat̃ impotens pp antiquitatem, filio virtutem, ne videatur impotens siue debilitat⁹ propter assumptam humanitatem, nihilominus tñ facienda est vis inter potentiam, & virtutẽ, sicut dictum est xxxij. dist.

Artic. 1 AD intelligentiam pñtis distinctionis quatuor quærunt̃. Primo quæritur, vtrũ in diuinis sit ponere additionẽ. Secũdo, vtrum in diuinis sit ponere prædicationem. Tertio, vtrum sit ponere appropriationem. Quarto, vtrum sit ponere translationem.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Persona, siue res naturæ nihil omnino addit secũdum rem supra naturam, licet secundum modum intelligendi aliquid vltra dicat persona, quod non dicit natura.

Ad opp.

VTRVM sit ponere in diuinis additionẽ. Vtrũ s. res naturæ addat supra naturam, & quod sic vr̃ hoc mõ, Hila. de

Lib. 8.

tri. ita, Aliud est natura, aliud res naturę, sed intellectus naturę clauditur in re naturæ, ergo si est aliud, necesse est quod in rõne alicuius additi. Itẽ, Beot. de duabus naturis & vna perso na Christi. Natura & persona distinguenda sunt, & propriis noibus separanda, sed quorum diffinitiones sunt diuersę, ipsa sunt diuersa, ergo cũ natura cadat in diffinitione personę, necesse est ꝙ diuersitas veniat a ratione additi, ergo &c. Si dicas quod diffinitiones naturę, & personæ nõ sunt diuersæ re, sed ẽm rõnem intelligendi, tunc concluditur ꝙ intellectus ille cassus est & vanus, cum in re sibi nihil rñdeat. Item, hoc vr̃ ratione, quia quãtum aliquid in pluribus inuenit̃, tãto simplicius est, sed essentia vel natura est in pluribus, persona vero in vno solo, ergo natura simplicior, sed nõ est aliquod minus simplex quam aliud, nisi per aliquam additionem, ergo &c. Item, quanto aliquid est maioris abstractionis, tanto simplicius est, sed natura est maioris abstractionis quam persona, qm̃ abstractis proprietatibus est intelligere naturam, sed non personã, ergo persona addit supra naturam, ergo &c. Item hoc est principium per se notũ, de nullo eodem, & ẽm idem vera est affirmatio, & negatio, sed aliquid vere affirmat̃ de psona vt distingui, quod negatur de natura, ergo nõ ẽm idem, ergo in persona aliquid est ꝙ non est in natura, vel econuerso, & si hoc, ergo vnũ addit supra alterum. Itẽ, hoc est principium per se notum, quæcũque sunt eadem vni, & eidem ẽm omnimodã indifferentiam, etiam inter se sunt eadem, cũ ergo natura sit eadẽ & vna, si psonę omnino idem sunt cum natura, & nihil addũt, ergo personę ad inuicem sunt eædẽ, & sic redit error Sabellii quod vna persona ẽm rem sit alia, ergo &c. Contra. Augu. vii. de tri. Non est aliud Deo esse, & aliud psonam esse, ergo persona nihil addit supra esse, ergo nec supra naturam. Item, in summe simplici nulla potest esse additio: sed diuina psona siue res naturæ est summe simplex, ergo &c. Item, quęcũque duo sic se hñt, quod

De duab⁹ natu.

4. Meth. 1. periha.

Aristo. 7. Top. ca. 3.

Fundamenta.

quicquid est in vno, est alterum p essentiam, vnum nihil addit super reliquū, sed quicquid est in persona est deitas, ergo &c. Maior manifesta est, minor patet sic. In persona non est nisi substātia, & ꝓprietas, & substantia illa est deitas, qa est Deus, & Deus non alio quam seipso, quia tunc esset p participationē, ergo seipso est Deꝰ & deitate est Deus, & substantia quæ est de intellectu personæ, est ipsa natura per essentiam, & similiter ꝓprietas est essentia, vt supra ꝓbatum est, restat ergo primo, quod nihil addit. Itē, si addit, aut addit aliud, aut idē. Addere idem sibi, non est intelligibile. Si aliud, aut ergo aliud substantialiter, aut accidentaliter. Non accidentaliter, quia non est accidens in diuinis. Nec substantialiter, quia tunc essent diuersæ ibi substantiæ. Ergo natura secundū essentiam differret a persona, & hoc est manifeste falsum. Itē, si addit aliquid, aut illud est materiale, aut formale. Non materiale, quia Deus est purus actus. Non formale, quia formale nō est nisi respectu materialis. Ergo cum in Deo non sit aliquid materiale, non poterit addi aliquid formale, ergo nullo modo. Itē, si aliquid addit supra diuinam naturam, aut est melius diuina natura, aut æquale, aut minus. Non melius, constat. Etiam nō minus, quia tunc esset creatura. Non æquale, quia nihil potest æquari diuinę naturæ, ergo omnino nihil.

8 RESP. Dicendum, qđ cū quæritur vtrum persona, siue res naturæ addat aliquid supra naturam, respondendum est, quod est loqui de additione dupliciter, aut quantū ad rem, aut quantum ad intellectum. Si quātum ad intellectum, cum intellectus huius nominis persona siue hypostasis siue rei naturę includat intellectū naturæ, adhuc tñ dat intelligere aliquid ꝙ necessario est compositio circa intellectum, & additio. Et hoc patet, persona enim dr̄ suppositum rōnalis naturæ distinctum proprietate. Ecce intellectus personæ ex pluribus intellectibus componitur, & cadit ibi intellectus naturæ, ergo constans est, quod quātū ad intellectum addit persona supra naturam. Iste autem intellectus falsus non est, quia nec naturam p illam additionē distinguit, nec componit personam. Non distinguit naturam, qm̄ & si addat supra intellectum naturę proprietatem, non tñ addit in recto, vt intelligas personam esse naturam proprietate distinctam, sed in obliquo est intelligendū personam esse suppositum rōnalis naturæ distinctum, siue ꝙ est hypostasis distincta, & ideo nō ponit distinctionem circa naturam, nec intelligit eā distingui. Rursus, personam non componit, nec aliquid ei quod nō sit in ipsa imponit, & hoc patet, quia intellectus sanus & fidelis intelligit, & credit personam esse simplicissimam, intelligit eam nihilominus esse perfectissimam, vnde sicut circa essentiam propter hoc ꝙ perfectissima est, intelligit omnes conditiones nobilitatis & vere, quia ibi sunt, & tñ illas conditiones quamuis intelligat vt multas, scilicet potentiam, sapientiam, bonitatem, cum credat & sciat oīa hæc in Deo vnum esse, intellectus nec est falsus nec vanus, quia non ponit in Deo ꝙ non sit, nec componit Deum. Per hunc modum se habet circa intellectum personæ. Vnde ipsam dicit simplicem, quia quamuis ī ipsa dicat naturam esse & vere naturam, & suppositum ꝙ est vere suppositum, & ꝓprietatem quæ vere est proprietas, tñ dicit hęc omnia esse vnum, & vnum esse alterum, re ergo existente simplicissima vere est additio, & cōpositio circa intellectum sine vanitate & falsitate. Si autē loquamur a parte rei, sic dicendum, ꝙ cum additio ex parte rei ponat compositionem, & diuina persona simplicissima sit, ꝙ impossibile est omnino quod ibi sit aliqua additio, & ita ſm rem nihil addit res naturæ supra naturā. Sed tñ videtur illud non intelligibile, quod persona sit distincta ſm rem, & essentia non, & cum hoc nulla est additio, & nulla differentia ſm rem inter personam, & naturam. Et ad hoc qualitercunque intelligendum, cum hoc sit supra vires humani intellectus, notandum sicut

9 sicut vult Richar. q̃ est distinctio p qualitatem, & distinctio p originẽ. Distinctio per qualitatem, est in creaturis, nec potest esse sine aditione, qa hæc distinctio habet ortum ex additione materiæ ad formam. Distinctio autem per qualitatẽ dicitur, qua vnus distinguitur ab alio p ꝓprietates absolutas, vt patet cum vnus est albus, & alter niger. Distinctio per originem, est cum vnus producit & alter producitur. Et quemadmodum distinctio per qualitatem vera distinctio est, & secundũ rem, ita distinctio per veram originẽ vera est distinctio. Sicut enim vnus non potest simul esse albus & niger, ita non potest vnus, & idem producere seipsum. Q̃m ergo in diuinis intelligit̃ esse vera origo, ideo intelligit̃ ibi esse vera distinctio. Rursus, cum intelligo patrẽ producere, intelligo ipsum seipso producere, sicut cum ĩtelligo diuinam substantiam agere, intelligo ipsam seipsa agere; pari rõne & filium seipso ꝓduci, ergo ꝓductio nihil addit: similiter, non ponit aliquam compositionem circa filium, ergo cum ibi est vera origo, ibi fit vera distinctio. & origo, intelligit̃ ibi esse in additione, & distinctio sine additione intelligitur

Ex ijs patet S. Bon. non tenere p̃sonas cõstitui p absoluta.

10 ibi esse. Quamuis autem p̃sona siue res naturæ se habeat ad naturam per additionem, tamen nihilominus differt ẽm rõnem, alioquin non esset intelligibile, quod plurificaretur perso

11 na, natura existente vnica. Differentia autem ẽm rõnem est, q̃a essentia non oritur ab essentia, nec se habet ad aliam essentiam, sed persona bene oritur a p̃sona, & se habet ad illam. Si tu quæras rõnem huius, r̃n. quia vnitas & nobilitas diuini esse non admittit circa essentiam plurificationẽ, sicut circa p̃sonam, & huius rõ tacta est supra dist. ix. Q̃m ergo modus se h̃ndi ad alium, & oriendi ab alio, nõ ponit compositionem in persona secundum rem, sed distinctionem realem ab alia persona, ideo modus ille comparatus ad essentiam, vel personam cuius est, modus tm̃ est: cõparatus vero ad illum ad quem est, cum faciat distinctionem ẽm rem, vere res est, & ita vno modo facit differre re, alio modo rõne. Hinc est, q̃ quamuis vna persona non sit alia, tñ res naturæ est natura. Patet ergo q̃ ista sunt compossibilia, quod persona simplex sit, & nihil addat supra naturam, nec differant nisi rõne, & tñ hæc est cõmunicabilis s. natura, illa incõmunicabilis .s. p̃sona, hæc distincta illa indistincta. Concedendæ, ergo sunt rõnes ꝓbantes quod p̃sona, siue res naturæ nihil omnino addat ẽm rem supra naturam.

12 AD illud quod obiicitur, q̃ aliud est res naturæ, aliud natura, & similiter q̃d aliam h̃nt rõnem persona, & natura, potest dici, quod Boet. & Hila. loquuntur in creaturis. Si autem intelligamus in Deo, tunc dicemus, quod est diuersitas rõnis quę fundat non super absolutum, sed super respectiuum, quod nullam inducit compositionem. Nam essentia nõ refertur, p̃sona autẽ refertur & oritur, nec tñ est composita, quia ipsa est suus respectus. 13 AD illud quod obiicitur, q̃ simplicius est quod in pluribus reperitur. Dicendum, quod reperiri in pluribus, hoc est dupliciter. Aut ita quod vnum illorum alicubi potest esse vbi non est alterum, vt homo est in pluribus hoĩbus, & sic habet propositio veritatem. Aut ita in pluribus, quod vnum non est sine alio, & sic est in personis, nam vna nõ est sine alia, & sic non habet veritatem. Nam sicut natura est semper, & vbique, ita & persona, & sic patet q̃ nihil addit, nisi a quo arcetur. 14 AD illud q̃ obiicitur q̃ maioris est abstractionis &c. Dicendum quod illud habet veritatem, vbi illud a quo abstrahitur aliquam facit compositionem cum eo q̃ abstrahitur, sic autem nõ est in Deo. 15 AD illud quod obiicitur, q̃ affirmatio & negatio non est simul vera de eodem. Dicendum quod quantulacũque differentia rationis sufficit ad affirmationem, & negationem. Vnde intelligenda est propositio de eodem re, & rõne, & p̃sona aliquo modo differt natura licet non per additionem realem. 16 AD illud quod obiicitur, q̃ quæcunque sunt eadem vni & eidem, inter

Inter se sunt eadem &c. Dicẽdum, ꝙ illud fallit vbi est conuenientia plurium tanquam in communi: vt differentiarum in genere. Fallit etiam vbi aliqua plura distinguunt̃ ꝑ suas origines, vt radii diuersarum stellarum in vno puncto aeris vniũtur, & tñ ad inuicem distinguuntur. Quoniam ergo diuinæ personæ in natura conueniunt tanquam in vno communi, & personæ distinguuntur ad inuicem ꝑ originem, ideo patens est quod nõ valet. Potest tñ dici vera regula vbicunque, si sane intelligatur. Propter qđ notãdum, ꝙ quædam sunt absoluta, quædam respectiua. Diuersitas autem ĩ respectiuis venit nõ a ꝑte subiecti, verum etiam rei ad quam referuntur, in his non est regula nisi intelligatur ad idem. Quoniã ergo personæ per suas proprietates referunt̃, quamuis vnũ sint in natura, quia tñ non sunt ad vnũ, ideo non sequitur ꝙ sint idem: & sic patet illud.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Prædicatione identica, persona prædicatur de natura: hæc .n. est vera, pater est essentia, & vice versa.

Ad opp.

TRVM in diuinis sit ponere p̃dicationẽ, scilicet vt res naturæ, siue persona prædicetur de natura, vel ecõuerso. Et ꝙ non, vr̃. Boe. in lib. de tri. Deus est forma sine subiecto: sed vbi non est subiectum, non est prædicatũ, ergo &c. Item, Diony. dicit ꝙ negationes de Deo sunt verę, affirmationes vero incõpactæ: sed vbi est vere aliquid de aliquo prędicare, est & vere affirmare: sed in Deo non contingit vere affirmare, ergo &c. Itẽ, hoc ipsum vr̃ rõne: quia vbicunq; est prędicatio, ibi est complexio, ergo & cõpositio: sed in Deo nulla est cõplexio, ergo & nulla cõpositio ergo & nulla prędicatio. Itẽ, in oĩ prædicatione subiectum se habet ad modũ materiæ, sed in diuinis nec est reperire materiã, nec modũ materię: ergo nec prędicationem. Item, si est ibi prædicatio: aut prædicatur idẽ de eodẽ, aut aliud de alio. Si idẽ de eodẽ: nullus ex hoc capitur intellectus alius, quã si non esset prędicatio, vt patet cum dr̃, homo est homo. Si aliud de alio: ergo in diuinis est aliud, & aliud: ergo cõpositio. Item, si est ibi prædicatio, aut prædicatur res naturę de natura, aut ecõuerso. Res naturæ nõ potest prædicari de natura: quia res naturæ se habet per modũ suppositi: ergo eius est subijci, nõ prædicari: ergo si prædicatur: tũc ergo natura de re naturę. Sed contra. Natura est forma: sed omnis forma dr̃ relatiue ad informatũ: nullum autẽ relatiuũ dr̃ de suo correlatiuo: ergo natura nõ prædicatur de re naturę: ergo nõ est prędicatio. Item, quæ habent opposítas proprietates, vnũ non prædicatur de altero: sed essentiæ vel naturę proprietas est cõicabilitas, personæ vero incõicabilitas: ergo vnũ de altero nõ prędicatur, nec vna ꝑsona de altera: constat ergo ibi nullam esse prędicationem. Item, Dama. Substantia de hypostasibus prædicatur. Item, rõne vr̃: quia fides habet obiectum verũ: & habet obiectum Deũ: ergo verũ est ponere in diuinis: sed falsitas & veritas circa cõpositionem sunt: veritas (inquam) circa quã est credulitas vel opinio: ergo in diuinis est ponere cõpositionem, ergo & prædicationem. Itẽ, vbicunq; est reperire cõe & ꝓpriũ, ibi est vere ponere p̃dicationem: sed in diuinis est vere reperire cõe & propriũ, quia natura vere est cõis, & ꝑsona propriũ siue incõmunicabile: ergo &c. Item, hoc verbum est, est nota identitatis: sed omnis prædicatio est mediante hoc verbo est: ergo oĩs prædicatio signũ est identitatis: sed vbi vere est significatũ, vere est & signum: sed in Deo proprijssime & verissime est idẽtitas, sicut probatũ est, quia res naturę nõ addit supra naturam: ergo proprijssime prędicatio. Et hoc est quod dicit Boe. ꝙ nulla est verior prædicatio illa, in qua idẽ de se prædicatur: si ergo hoc est in diuinis: ergo oẽs p̃dicationes

De mystica Theol. 1. perihe.

Fundamenta.

Lib. de ortho. fi. c. 4

1. perihe

dicationes in diuinis sunt verissimę.
17 RESP. dicendum ꝙ est prædicatio per identitatem, & est prædicatio per inhærentiam, & vtranque est in Deo reperire. Per inhærentiã, vt cũ dr̃, pater generat, vel Deus creat. Per identitatẽ, vt cũ dr̃, pater est generatio, vel Deus est creatio. Prædicationẽ autẽ per identitatẽ, est reperire in Deo proprijssime, propter ipsi⁹ rei qualitatẽ, qm̃ ibi est summa identitas: vnde oẽs locutiones importãtes vnitatẽ, ibi sunt verissimæ. Prædicationẽ autẽ per inhærentiã est ibi reperire propter intellectus nr̃i defectibilitatẽ. Qm̃ licet actus in diuinis sit Dei substantia & ipsa proprietas, etiã quia intellectus nr̃ intelligit per res inferiores, & enũciat per vocabulum rerum inferiorum, tenet modũ enũciandi quẽ habet circa inferiora: & ideo prædicat per modũ inhærentiæ, quamuis omnia quæ in Deo sunt realiter habeant modum substantiæ. Intellectus tamen iste non est falsus: qm̃ queadmodum intellectus abstrahens lineam a materia nõ est falsus, quia modũ illis nõ ponit circa rem, sed circa suũ intelligere: similiter intellectus noster in diuinis cõpositionem nõ ponit circa rẽ, sed circa suũ intelligere, & suũ exprimere. Quãuis enim in Deo sit summa simplicitas, tñ exprimi non potest nisi per cõpositionem: & ideo bene dicit Aug. ꝙ verius est Deus, quã cogitatur: & verius cogitatur, quã dr̃. Nam & si intellectus aliquo modo per intelligentiam ascendat ad contuitũ simplicitatis, non tamẽ potest hoc exprimere voce simplici, sed composita.

18 AD illud ergo quod obijcitur, ꝙ in Deo non est subiectum. Dicendum ꝙ verum est quantum ad rem: est tamen quantum ad modũ intelli-
19 gendi, siue enunciandi. AD illud qđ obijcitur ꝙ affirmationes sunt incõpactæ. Dicendum ꝙ hoc dicitur, qa nullum nomen exprimit diuinã essentiã, sicut est omnino. Vel dic, ꝙ in affirmatione notatur identitas: & hæc vere est in Deo a parte rei, & est compositio: & respectu huius est in cõpactio: quia nulla est ibi realis cõ-

positio. AD illud quod obiicit de 20
compositione, vel complexione. Dicendum ꝙ illa complexio in sermone significat cõpositionem in intellectu, sed vnitatem in re. AD illud 21
quod obiicitur, ꝙ modus materiæ non cadit in Deo: Dicendum ꝙ verum est: quia non cadit modus materiæ, vt ex qua: modus autem, vt de quo, & in quo, bene cadit. AD il- 22
lud quod obiicitur, aut idẽ prædicatẽ de eodem. Dicendum ꝙ aliquando idẽ est re, diuersum tñ ẜm rõnẽ intelligẽdi & dicẽdi, vt bonitas & substantia. Aliquãdo idem ẜm substantiam, diuersum ẜm modũ se habendi, vt persona est substantia, siue relatio est substantia, & Deus generat, & ideo aliquis intellectus capitur ex complexione, qui nõ capitur ex simplici voce. AD illud quod quæri-
tur, vtrum res naturæ prædicetur de 23
natura. Dicendum, ꝙ prædicatione per identitatem vtrunque de altero prædicatur. nec est prædicatio rõne formæ, nec rõne materię: sed per inhærentiã, quia cõe prędicatur de proprio, vt pater est Deus. Quod ergo
obijcitur ꝙ natura est forma, respõ. 24
ꝙ forma vno mõ dr̃ relatiue ad in- 25
formatum, & sic non est accipere in Deo. Alio modo absolute, qđ caret materia, & sic est in Deo, & sic patet illud. Aliter potest dici, quod di- 26
ci relatiue est dupliciter, vel secundũ esse, vel ẜm dici. Secundum dici, vt videns ad visum, & intelligens ad intellectum, & sic vnũ de altero prędicatur secundum esse, vt pater ad filium; & sic non prædicatur. Natura enim nõ dicit respectum ad personã ẜm esse, sed secundũ dici, & talis respectus importatur cum dr̃, ꝙ natura est forma respectu rei naturæ, hinc est ꝙ dicit̃ ratione illius respect⁹, tres personę vnius essentię vel naturę, & vna natura trium personarum, non tamen dicitur tres personę vni⁹ Dei. Nam hoc nomen Deus non importat respectum ẜm dici ad personam, sed solum ad creaturã. Ideo dicitur Deus Abraam, Isaac, & Iacob. AD 27
vltimum, dicendum quód communicabilitas & incõmunicabilitas nõ

sunt

sunt oppositæ proprietates, sed sic differunt, sicut habere proprietatem, & non habere. Quia.n.persona habet proprietatem relatiuam, ideo distinguitur, & est incõicabilis, sed quia essentia caret illa proprietate, ideo cõis est, & cõicabilis pluribus: & ideo nõ distinguũtur adinuicem. Vel potest dici, ꝙ cõicabilitas non est proprietas distinguens etiam in creaturis. Vnde quamuis homo sit cõmune, & Petrus proprium, non tñ impeditur quin homo dr̃ de Petro: quanto magis in Deo illa propositio intelligitur de proprietatibus separantibus, & distinguentibus illa in quibus sunt ab inuicem?

QVAESTIO III.

CONCLVSIO.

Communia quę in diuinis repeřiuntur quantum ad id quod significant, vni non sunt appropriabilia personæ; quo vero ad eorum ordinem pp quandam conuenientiã, vni personę possunt congrue appropriari.

Fundamenta.

TRVM in diuinis sit ponere appropriationẽ. Et ꝙ sic videtur, quia per communia est deuenire ad intellectũ propriorum, sicut patet quòd per memoriam, intelligentiam, & voluntatẽ venitur in cognitionem trinitatis, similiter per vnitatem, per veritatẽ, & bonitatem in quibus cõsistit ratio vestigij: sed non deuenitur a cõmunib⁹ ad ꝓpria, nisi cõia aliquo modo appropriẽtur, cum ergo sit deuenire in diuinis per cõia a cognitionẽ ꝓprij: est ibi appropriatio. Ad hoc est auctoritas sacræ scripturæ, quæ appropriat cõmunia personis, vt potentiã patri, sapientiam filio, & bonitatem spiritui sancto. Sed cõtra. Sicut se habet propriũ ad cõe, ita cõe ad ꝓpriũ: sed ꝓprium non põt cõicari nisi falso, ergo nec cõe appropriari, sicut ergo ꝓpriũ pr̃is nunquam alijs fit cõe, sic nec cõe ꝓpium. Item, appropriatio in diuinis, aut est ẜm rem, aut ẜm intellectum. Si ẜm rem, tũc vbi est appropriatio ẜm rẽ, aliquid plus dr̃ de illo cui appropriatur, ergo in diuinis est prius, & posterius quantum ad essentialia, quod est inconueniens. Si ẜm intellectum, cum intellectus illi appropriatur, cui magis iudicat cõuenire, ergo cum magis iudicet intellectus inesse sapientiam patri tanquã antiquiori, illi debet appropriari: sed appropriatur in contrariũ, ergo appropriatio est contra intellectum: nõ ergo attendit ẜm intellectum. Item, Vbi est appropriatio, prius est ẜm rationem intelligendi ꝓprium ꝙ̃ appropriatum: ratio.n.appropriationis ꝑ prius est in ꝓprio, ergo cũ appropriatum sit cõe, ẜm rõnem intelligendi, prius erit ꝓprium ꝙ̃ commune, quod est inconueniens.

Ad opp.

RESP. Dicendum, quòd de appropriatis est loqui dupliciter. Aut quantum ad id quod significant, aut quantum ad ordinem quem connotant. Si quantum ad significatũ, cum illud sit cõe, & oĩbus conueniat personis ꝑ indifferentiã, non conuenit appropriari rõne sumpta a parte rei, appropriatur, tñ rõne sumpta a parte intellectus nostri, pp errorem amouendum. Qm̃.n.intellectus carnalis in patre carnali videt defectum potentiæ, & in filio defectum sapientiæ, & in spiritu intelligit furorẽ iracundiæ, ideo spiritualis intellectus, vt eleuet a carnalitate, potentiam patri attribuit, quamuis non magis cõueniat ei, sed ne min⁹ videat cõuenire, & sic de alijs. Si aũt loquamur quã tũ ad ordinẽ, vel originẽ quę connotant, sic approprianẽ a parte rei pp cõuenientiã cum proprijs ꝑsonarũ, vnde quia pr̃ a nullo est, & filius a patre, & spiritus sanctus ab vtroque. & & huiusmodi ordo attenditur in potentia, & sapientia, & bonitate, ideo patet ratio appropriãdi. Vnde illa 28 quę nõ cõnotant aliquo modo ordinem vel originem, non sunt appropriabilia. Ad illud ergo q̃d obijcit, ꝙ 29 ꝓprium nõ cõicatur, ergo &c. Dicendum, ꝙ non est simile, quia ex hoc ꝙ 30 cõe approprial, non attribuitur nisi

ei cui conuenit, sed si proprium fiat cōmune. tunc attribuitur ei cui nō cō-
30 uenit; & ideo nō est simile. AD illud quod quærit, verū appropriatio sit ſm rem, vel ſm intellectum: Dicēdū q per hoc qđ est (secundū) pōt dici vis appropriatiua, siue approprians principiū, vel pōt hoc qđ est (ſm) importare rōnem appropriandi. Si primo modo, sic cū appropriare sit virtutis cognoscentis, sic appropriatio est ſm intellectū nostrū. Si aūt (ſm) dicat orōnem appropriandi, sic vno modo est ſm rē .s. quantū ad ordinē connotatum: alio mō ſm intellectum quantū ad significatū: vnde intellectus appropriat pp intellectū, sed nō idē intellectus pp se, sed intellectꝰ sanus, & fidelis, pp intellectū carnalē, nō vt cū eo concordet, sed vt ei obuiet, & ideo cū intellectꝰ carnalis credat parū de potētia in pr̄e, spūalis appropriat ei potētiā, nec tn̄ intellectꝰ est falsus, q̄a non intelligit plus esse de potētia in patre, & minus q̄ in filio. Si aūt potentia appropriaretur filio: tunc intellectus carnalis plus credit esse in filio, & ideo falsus est, & sic patet illud.
31 AD vltimum dicendū, quòd appropriatū ſm id qđ est, prius est ſm rōnem intelligendi, q̄ ꝓpriū: appropriatū autem sub hac intentione, consequitur rationem proprij, & hoc nullum est inconueniens.

QVAESTIO IIII.

CONCLVSIO.

Vt laudibus Deum possimus extollere, atq; ad Dei cognitionē promoueamur, necessarię sunt nobis translationes ad diuina.

Fundamenta. Aug. c. 1.

VTRVM in diuinis sit ponere translationem. Et quòd sic videtur in libro de Trinitate. Sūt nomina quæ translatiue, & per similitudinem de Deo dicuntur. Item. Diony. de diui. nominibus, Theologi tanquam innominabilem Deum laudant ex omni noīe, sed hoc non pōt esse nisi per translationem: ergo in diuinis est ponere translationem. Item. Hoc videtur ratione, quia sacra scriptura dicit Deū irasci, & dolere: sed hoc non pōt dici ꝓprie: ergo necesse est quòd dicatur translatiue, sed inter oīa quæ contingit noīare, dolor, & ira, maxime distant a Deo, ergo si hæc cōtingit trāsferre, & oīa alia nomina. Item. Per quæ contingit rē intelligere, contingit & significare, & p quæ contingit significare, contingit & noīare, sed p oīa creata contingit Deum intelligere, ergo & nominare. Sed contra. Oēs transferentes ſm aliquam similitudinē transferunt, sed Dei ad creaturam nulla est similitudo, cum sit summa distantia; ergo, &c. Item. Similitudo est relatio æquiparantiæ: ergo si pp similitudinem contingit noīa creaturarū transferre ad creatorem, pari rōne & econuerso, sed illa non transferuntur, ergo nec ista. Itē. Similitudo est ratio translationis: ergo noīa rerū magis Deo similiū, magis debēt ad Deum transferri: talia aūt sunt noīa Angelorum: ergo illa transferuntur. quærit ergo quæ nomina debeāt trāsferri, & quæ nō.

Ad opp.

Auer. 5. meth. cap. de simile.

32 RESP. Dicendum, quòd ratio, vel finis trāslationis duplex est. Vna in qua est laus Dei: alia manuductio intellectꝰ nostri. Propter laudē Dei, necessaria est translatio. Et qm̄ Deus multum est laudabilis, ne pp inopiā vocabulorum contingeret cessari a laude, sacra scriptura docuit nomina creaturarū ad Deū transferri: & hoc in numero indefinito, vt sicut omnis creatura laudat Deum, sic Deus laudetur ex omni noīe creaturæ, & qui nō poterit vno noīe laudari, tanquā superexcellens, omne nomen laudaret ex omni noīe. Alia ratio est manuductio intellectus nostri. Quia cū p creaturas ad cognoscendum creatorē venimus, vt plurimū, fere omnes creaturæ habent proprietates nobiles, quæ sunt ratio intelligendi Deū, vt leo fortitudinem, agnus mansuetudinem, petra soliditatem, serpens prudentiam, & cōsimilia: ideo oportuit plura nomina trāsferri ad Deū. Quoniam ergo finis imponit necessitatem

statem his quæ sunt ad finem, cum translatio sit ad laudem Dei, ideo nomina importantia deformitatem nō debent trāsferri, vt diabolus, bufo, vulpes, quia magis transferuntur ad vituperium, quàm ad laudē. Rursus quia translatio est propter nostram instructionem, & similitudo incipiēs a notiori, est via cognoscendi: ideo est trāslatio a creaturis tanquam a notioribus ad creatorem, sed nō cōuertitur: & quia magna similitudo mater est falsitatis, ideo non transferuntur nomina multum similia, sicut sunt nomina Angelorum, ne forte Angelus credatur esse Deus. Per hoc patet quòd translatio est in diuinis quantum ad nominum multiformitatem, ratione cuius dicitur Deus omninominabilis, & patent omnia præter primum.

Quod enim obiicitur, quòd nulla est similitudo, quia summa est distātia; Dicendum, ꝙ & si non est similitudo ꝑ vnius naturæ participationē, est tñ similitudo ſm analogiā, & habitudinē, & hoc ī cōparatione ad effectꝰ. Sed ꝺ hoc magis alibi habitū ē.

DE QVIBVSDAM QVAE SECVNDVM substantiam de Deo dicuntur, quę specialem efflagitant tractatum, scilicet de scientia, & de præscientia, & prouidentia, & dispositione, prædestinatione, voluntate, & potentia.

DISTINCTIO XXXV.

CVMQVE supra disseruerimus, ac plura dixerimus de his quæ communiter ſm substantiam de Deo dicuntur, eorum tamen quædam specialem efflagitant tractatum; de quibus modo tractandum est, id est, de scientia, præscientia, prouidentia, dispositione, prædestinatione, voluntate, & potentia. Sciendum est ergo quod Sapientia, vel scientia Dei cum sit vna, & simplex, tamen propter varios rerum status, & diuersos effectus, plura ac diuersa sortitur nomina. Dicitur enim non tantum scientia, sed etiam præscientia, vel prouidentia. Et est scientia, siue prouidētia, non de futuris tantum, sed de omnibus, de bonis scilicet, & de malis. Dispositio vero, de faciendis. Prædestinatio, de omnibus saluandis, & de omnibus bonis, qui & hic liberantur, & in futuro coronabuntur. Prædestinauit enim Deus ab ęterno homines, ad bona eligendo, & prędestinauit, eis bona pręparando. Quòd homines ꝑdestinauit, Apostolus ostendit dicens, Prędestinauit quos ꝑsciuit fieri conformes imaginis filij sui, & alibi, Elegit nos ante mundi constitutionem, vt essemus sancti, & immaculati. Quòd autē bona eis ꝑparauerit, propheta Esaias ostendit dicens, Oculus non vidit Deus abs te, quæ præparasti diligentibus, vel expectantibus te. Ergo ab æterno ꝑdestinauit quosdam futuros bonos, & beatos, id est, elegit, vt essent boni, & beati, & bona eis prædestinauit, id est, præparauit. Prouidentia autem est gubernandorum, quæ vtique eodem modo videtur accipi, quo dispositio. Interdum tamen prouidentia accipitur pro pręscientia. Sapientia verò, vel scientia de omnibus est, scilicet bonis, & malis, &

De scietia Dei in generali ſm se.

Quòd sapiētia dei sit vna, tñ ꝑꝑ varios status rerū plura sortitur vocabula.

De quibus sit ꝑsciētia vel prouidentia.

De quibꝰ dispositio de quibus ꝑdestinatio, quòd & hoīes ꝑdestinant ad bona, & bona hoibus.

Rom. 8.

Ephe. 1.

Esai. 46.

& Cor. 2.

lis,& de præsentibus præteritis & futuris, & non tantum de temporalibus,sed etiam de æternis. Non enim ita scit Deus ista temporalia,vt seipsum nesciat,sed ipse solus seipsum perfecte nouit,cuius scientiæ comparatione omnis creaturę, scientia imperfecta est.

Vtrum scientia,vel præscientia,vel dispositio,vel prædistinatio potuerit esse in Deo,si nulla fuissent futura.

De quibus prouidentia. De sapientia,vel scientia, & de quibus,

HIC considerari oportet, Vtrum scientia,vel præscientia, vel dispositio,vel prædestinatio potuerit esse in Deo,si nulla fuissent futura. Cum enim præscientia sit futurorum,& dispositio faciendorum,& prædestinatio saluandorum, si nulla essent futura, si nihil esset facturus Deus,vel aliquos saluaturus,non videtur potuisse in Deo esse præscientia,vel dispositio, vel prædestinatio,potuit autem Deus nulla præscire futura: potuit non creare aliquid, ve non saluare aliquos,potuit ergo in Deo nō esse præscientia,vel dispositio, vel prædestinatio. Ad hoc autem ita a quibusdam opponitur. Si(inquiunt)potuit pręscientia Dei non esse in Deo ab æterno,& potuit non esse:si vero potuit non esse,cum præscientia Dei sit eius scientia,& scientia sit eius essentia:potuit ergo non esse ab æterno, id qd est eius diuina essentia. Ita & de dispositione, & prædestinatione, quæ est diuina essentia,obijciunt. Addunt quoque & alia,ita loquētes,Si potuit Deus non præscire aliqua,cum idem sit Deo præscire quod scire,& scire quod esse: potuit ergo non esse. Item, Cum idē sit Deum præscium esse,& Deum esse,si potuit non esse pręscius,potuit non esse Deus. Potuit autem non esse præscius, si potuit nulla præscire. At potuit nulla præscire, quia potuit nulla facere.

Oppositio

Responsio quod præscientia,& dispositio,& prædestinatio quasi relatiue dicuntur ad futuras res,vel ad faciendas.

AD hoc iuxta modulum nostræ intelligentiæ ita dicimus. Præscientia,vel dispositio,vel prædestinatio ad aliquid dici videntur. Sicut enim creator ad creaturam relatiue dicitur, ita pręscientia, vel præscius ad futura referri videtur, & dispositio ad facienda, ac prædestinatio ad saluāda. Veruntamē creator ita relatiue dicitur, vt essentiam non significet. Præscientia vero,vel præscius, & in respectu futurorum dicitur,& essentiam designat: ita etiam dispositio,& prædestinatio. Ideoque cum dicitur, Si nulla essent futura,nō esset in Deo præscientia,vel non esset Deus præscius,quia varia est ibi causa dicendi, distingui oportet rationem dicti. Cum ergo dicis,Si nulla essent futura,non esset in Deo præscientia, vel non esset præscius,si in dicendo,hanc causam attendis.s.quia nulla essent subiecta eius p̄scientiæ,vnde ipsa possit dici p̄scientia,vel ipse p̄scius quod vtrunque dicitur propter futura:verus est intellectus. Sin autem ea ratione id dicis,quod non sit in eo scientia qua p̄scit futura, vel quod ipse non sit Deus,qui est futurorum p̄scius,falsa est intelligentia. Similiter & illæ locutiones determinandę sunt. Potuit non

esse

esse pscientia Dei, vel potuit non esse pscius, & potuit Deus non pscire aliqua, id est, potuit esse quòd nulla futura subiecta essent eius scientiæ, & ita non posset dici pscius, vel pscire, vel scientia eius, vel pscientia, non tamen eo minus ipse esset, vel eius scientia. Sed non posset dici pscius, vel pscire, vel pscientia, si eius scientiæ futura nulla forent subiecta. Similiter de dispositione, & pdestinatione, vel puidentia. Hæc enim (vt dictum est) ad temporale referuntur, & de temporalibus tantum sunt.

Quòd scientia Dei non tantum est de temporalibus, sed etiam de æternis.

SCIENTIA vero, vel sapientia non tantum de temporalibus, sed etiam de æternis est. Ideoque & si nulla fuissent futura, esset tamen in Deo scientia eadem quæ modo est, nec minor esset q̃ modo, nec maior est quàm esset. Sicut ergo Deus ab ęterno æternum, & omne quod futurū erat, & sciuit immutabiliter. Scit quoque non minus præterita, & futura quàm præsentia, & sua æterna sapientia, & immutabili scit ipse omnia quæ sciuntur. Omnis enim ratio supernæ, & æternæ sapiētiæ (vt ait Ambrosius) in eo est, quia omnem sapientiam, & essentiam capit sua immensā scientia. Lib. de fide, & ca. 8

Quare omnia dicantur esse in Deo, & quod factum est habet vitam in eo.

PROPTEREA omnia dicuntur esse in Deo, & fuisse a[b] æterno. Vnde Augustinus super gene. Hæc visibilia (inquit) antequam fierent, non erant, quomodo ergo nota Deo erant, quæ non erant? Et rursus, Quomodo ea faceret, quæ sibi nota non erant? non enim quicquam fecit ignorans. Nota ergo fecit, non facta cognouit. Proinde antequam fierent, & erant, & non erant. Erant in Dei scientia, non erant in sui natura. Ipsi autem Deo non audeo dicere alio modo innotuisse cum ea fecisset, quàm illo quo ea nouerat, vt faceret, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Ecce hic habes quòd hæc visibilia ante quàm fierent, in Dei scientia erant. Ex hoc ergo sensu omnia dicunt esse in Deo. & omne quod factum est dicitur vita esse in ipso; non ideo quod creatura sit creator, vel quia ista temporalia essentialiter sint in Deo: sed quia in eius scientia semper sunt, quæ vita est.

Tom. 3. li. 5. de gene. ad literā cap. 18.

Iacobi 1.

Ioan. 1.

Quòd eadem ratione dicuntur omnia ei præsentia.

INDE est etiam ꝙ omnia dñr ei præsentia esse, non solum ea quæ sunt, sed etiam ea quę pręterierunt, & ea quę futura sunt, secundum illud, Qui vocat ea quę non sunt, tanquàm ea quæ sunt. Quia (vt ait Ambrosius in lib. de Trini.) ita cognoscit ea, quæ non sunt, vt ea quæ sunt. Et hac rōne oīa dñr esse in eo, vel apud eū, siue ei præsentia, Vnde Aug. super illum locum Psalm. Et pulchritudo agri mecum est. Ideo (inquit) mecum est, quia apud Deum nihil

Rom. 4.

Lib. 5. c. 8

Tomo. 8. Psal. 49.

preteriit, nihil futurum est. Cum illo sunt omnia futura, & ei non detrahuntur iam preterita. Cum illo sunt omnia cognitione quadam ineffabili sapientię Dei. Eccę hic aperit Augus. ex qua intelligentia accipiēda sint huiusmodi verba, omnia sunt Deo pręsentia, in deo sunt omnia, vel cum Deo, vel apud Deū, vel in eo vita, quia ineffabilis omnium cognitio in eo est.

De scientia Dei in generali ſm se.

DISTINCTIO XXXV.

Cumq; supra disseruerimus, ac plura dixerimus.

Exposi. 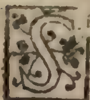 VPRA egit Magister de sacramento trinitatis, & vnitatis: in hac parte agit de conditionibus, ſm quas est in Deo rō causalitatis, quæ sunt potētia, sapientia, & voluntas. Habet aūt hæc pars tres partes. In quarum prima agit de scientia. In secunda de potentia, infra dist. 42. Nunc de oīpotētia Dei agendū est. In tertia de voluntate, infra dist. 45. Iam de volūtate Dei, &c. Prima pars habet tres. In Prima agit de scientia in generali ſm se. In secunda agit de modis diuinæ cognitionis, vtrum Deus cognoscat mutabiliter, vel immutabiliter, & quomodo. dist. 38. Nunc ergo ad propositum reuertētes. In tertia vero agit quantum ad speciales effectus, infra dist. 40. Prædestinatio vero est de bonis salutaribus. Prima pars diuidit in tres. In prima Magister determinat de ipsa Dei scientia. In secunda, quia res agnitæ sunt in sciente per modum scientis, ideo determinat quomodo res sunt in Deo, infra distin. 36. Solet hic quæri, cum omnia dicantur esse in Dei cognitione. In tertia vero incidenter determinat quomodo Deus est in rebus, infra dist. 37. Et quoniam demonstratum est ex parte. Prima pars quæ continet præsentem distinctionē, tres habet partes. In prima cum Dei scientia sit vna, determinat quomodo sortitur plura nomina. In secunda cum Dei scientia, vel præscientia sit eterna, determinat quomodo se habeat ad temporalia, vel creata, ibi. Hic cōsiderari oportet vtrum scientia, vel præscientia. In tertia cum Dei scientia sit ens, quomodo cognoscat non entia, ibi. Propterea omnia dicuntur esse in Deo, &c. In prima parte seipsum continuans dicit, quòd diuina essentia plura habet noīa pp noīa connotata. In scda dicit, ꝙ Dei scīa esset, si nihil futurū esset, & esset scīa, sed non diceret præscientia. In tertia ostendit, ꝙ oīa hn̄t rōnes in Deo, per quas cognoscunt, & sunt in ipso, & ita oīa sunt sibi ꝓsentia, & sic patet diuisio, & sentētia. Subdiuisiones. n. partium manifestæ sunt in litera.

Eorum tamen quędam specialē efflagitant tractatum.

Dub. 1 Contra. Aut. n. ista efflagitant specialem tractatum, quia sunt difficilia, aut quia sunt appropriata. Si quia sunt difficilia, alia etiam sunt difficilia, sicut simplicitas, veritas, immutabilitas. Si quia sunt appropriata, similiter etiam vnitas, & æqualitas. Respon. Dicendum, ꝙ ista efflagitant specialem tractatum triplici ex causa: tum quia sunt difficilia, tum quia multa de ipsis in scriptura sunt determinata, tum etiam. quia dicunt respectum ad creaturam, & secundum has conditiones attenditur ratio causæ in diuina natura. Ideo, quia debebat facere transitū ad creaturas, siue ad creationem. & ad hæc præexigitur in causa posse scire, & velle, quæ faciunt causam esse perfectam: ideo tractatum illum in medio collocauit inter tractatum de Trinitate, & tractatum de rerū vniuersitate, sed quia huiusmodi se tenēt a Deo, & a Deo sustētantur, ideo tractatus iste in primo libro ponitur.

4 Ammodo tractandum est, id est de scientia &c.

Dub. 2 Videtur hic male dicere, quia potentia præcedit scientiam & voluntatem, ergo male ordinat in proposito & male in exequendo. Resp. dicendũ

Respõsio. 2 ꝙ duplex est loqui de istis, aut in sua gñalitate, aut vt concurrũt ad vnum effectum. Si in sua gñalitate, sic cum scientia sit respectu bonorum & malorum faciendorum & non faciendorum, prior est ſm rõnem intelligendi, quam potentia. Et potẽtia cum sit respectu faciendorum & non faciendorum, prior est voluntate quæ est respectu faciendorum bonorum tñ. Si autem loquamur de his prout cõcurrunt ad vnum effectum; sic potentia, inquantum potens, est prima, inquantum exequens, est vltima: prius enim est posse, deinde scire, & post velle, & postremo est facere ꝙ est ipsius potentię. Et quantum ad hunc actum Magister ponit hic vltimo loco potentiã sed in executione considerat ordinẽ, secundnm maiorem generalitatem, & minorem.

Dub. 3 Sapientia uel scientia Dei &c.

Diuersa sortitur nomina, quæ scilicet sunt scientia, præscientia, ꝓuidentia, dispositio, ꝑdestinatio, Quęritur quomodo distinguuntur hæc nomina, & vr̃ ꝙ insufficiẽter enumeret, qa non solum est ponere in diuinis prædestinationem, verum & reprobationem.

Respon. 3 Respon. dicendũ ꝙ huiusmodi nomina distinguuntur sic. Diuina cognitio potest considerari aut in se, aut in cõparatione ad creaturas. Si in se, aut prout dicit pure cognitionem per modũ speculationis, aut prout dicit speculationẽ iunctam affectioni. Primo modo est scientia, secũdo modo est sapiẽtia. Vel sic, aut dicit cognitionẽ simplicẽ, aut per rõnem nobilissimã, siue per causas nobilissimas, quę ipse Deus sunt. Primo modo est scientia, secundo modo est sapientia. Si autem consideretur i comparatione ad res, hoc potest esse dupliciter. Aut cõnotat euentum, & sic est præscientia, aut effectum, & hoc dupliciter, aut in cõseruãdo, aut in gubernando, & sic est prouidẽtia, aut in efficiẽdo, & hoc dupliciter, aut quãtum ad bonum naturæ, & sic est dispositio, aut quantum ad bonũ super additum, & sic est prædestinatio, aut quãtum ad eius priuationem, & sic reprobatio. Sed qa priuatio gratiæ, non est effectus sed defectus, ideo reprobatio non hic numeratur, sed continetur sub prescientiæ nomine, & ipsum sibi appropriat. Vnde diuisio põt sic formari. Cognitio Dei aut est in se, aut in cõparatione, si in se, aut per rõnem nobilissimam, & sic sapientia, aut per qualemcũque rõnem, & sic est scientia. Si in compara tione, aut euentuum, & sic præscientia, aut euẽtuum & effectuum, & hoc vel in gubernando, & sic est prouidẽtia, vel in efficiendo, & sic, si respectu cuiuscũque naturæ, sic est dispositio, si respectu rõnalis, sic prædestinatio, aut euẽtuũ, & effectuum, & defectuũ, & sic reprobatio, quæ est præscientia nominata.

Creator ita dicitur relatiue, vt essentiam non significet.

Dub. 4 Videtur dicere falsum nam creatio significat modum actionis, non relationis, ergo creator similiter, ergo nõ dicitur ſm relationem a parte modi, nec a parte rei, istud cõstat, ergo nullo mõ. Item vr̃ falsum dicere, cum dicit ꝙ essentiam non significant, quia creator significat aliqd, aut ergo creatum, aut increatum. Si creatum, ergo non dr̃ de Deo. Si increatũ, ergo cum non significet personam, significat essentiam. Resp. dicendũ ꝙ relatiue dici aliquid, est dupliciter. Aut quia significat relationẽ, sicut nomina quæ sunt in prædicamento relationis. Aut quia habet respectum annexum: sic, cum omnis actio dicat respectum ad passum siue factũ, & passum ad agentem, sic dicitur relatiue, & sic intelligit Magr̃ de hoc nomine creator, & bene. AD illud etiam ꝙ dicit, qđ non significat essentiam, dicitur propter hoc, quod quamuis imponatur diuinę essentiæ, & iõ de sola ei⁹ essentia dr̃ ſm omnes, tñ de eo a quo imponitur fuit controuersia. Quidam enim Respond. 5

volunt dicere, quod nomina sex generum non prædicant aliquid in Deo, sed comprædicant. Vnde actio non vr dicere aliquid in agēte, sed ab agēte. Et huic vr cōsonare rō, quia actio & passio videntur esse eadem. Et iterū huic vr consonare verbum Boetij de tri. ꝙ alia gña rerum nec de creatore nec de creaturis prędicātur. Ista opinio fuit satis probabilis, & huius fuit Magr, & ideo dicit ꝙ præscientia rōne scientię importat essentiā, sed creator tm̄ relationem. Verumtamē illud hodie communiter non tenetur. Dicim⁹ enim Deum esse suam actionem vtputa creationē, & qm̄ essentia est diuina actio, & hoc nomen creator imponitur ab actione, ideo non tantum impositum est essentię, verū etiam ab essentia, sed illam significat in relatione. Nec Boetius intēdit dicere, quod talia non prędicantur, sed quod non prædicantur absolute. Si tamen velimus sustinere Magistrum ꝺm cōmunem opinionem, dicam⁹ quod Magr non vult dicere, quód creatio nō importet diuinā essentiam, sed quātum ex vi vocabuli non dicit essentiā absolute, sed per modū relationis, siue sub appellatione relatiua. Sed ꝑscientia duo dicit, & scientiā, & prędestinationem. Ratione scientię, dicit essentiam absolutā, vnde manet scientia, re ipsa nō manēte, Non sic est de creatione, non enim est creatio, nisi etiam sit creatura, & ꝺm hoc verbum Magistri non habet calumniam.

Si nulla fuissent futura, esset tamen in Deo scientia eadem.

Dub. 5 Videtur male dicere, quia scientia nr̄a ponit res, & quando non ponit, non est scientia, sed opinio, vel alia acceptio minus nobilis: ergo cùm de nobilitate scientię sit ponere rē, vr multofortius quod diuina scientia ponat quæ est nobilissima.

Respon. Rn̄. ad hoc breuiter dicendum, quod est scientia qua habeo cognitionem de rē, & est scientia qua scio rem esse. Prima scientia, nec in nobis, nec in Deo ponit existētiam rei in proprio gn̄e, nec de præsenti, nec de futuro, quod patet, qa artifex habet cognitionem faciendi domum quàm nunquam faciet. Secūdo vero scientia ponit rem tam in Deo quam in nobis, sed in nobis, quia dependet, in Deo, quia connotat, & quātum ad primum modū loquitur Magister, quod eadem scientia esset, sed non respectu eiusdem, & respectu tot, respectū quot modo est quantum ad secundum modum.

Inde est etiam &c.

Vult Magr quod omnia sunt Deo præsentia non solū quæ sunt, sed etiā quæ præterierūt. Quomodo ergo intelligitur illud. Aut enim intelligit de præsentia ꝺm veritatē, aut de præsentia ꝺm cognitionem. Primo modo falsum est. Constans.n. est qđ Antichristus non est in Deo secundum veritatem pręsens. Si ꝺm cognitionē, quia habet cognitionem pręsentium, præteritorum, & futurorum, sed si sic cum hanc habeat etiam anima, ergo similiter oīa sunt ei p̄ntia. Dub. 6

Respon. Resp. dicendum quod non oīa dicuntur esse præsentia ꝺm veritatem existentię rerum, sed secundū cognitionem, quia actu cognoscit præsentia, pręterita, & futura, & circa actum suæ cognitiōis semꝑ est p̄ntialitas, ita qđ nulla successio cognitionis Dei est in nunc qđ complectitur oēm successionem sine mutatione, & ideo oia sunt ei præsentia ex hac duplici causa. Quāuis autē creatura habeat cognitionem de præsentib⁹, præteritis, & futuris, quia tn̄ cognitio eius transit in præteritū, & futurum, & noua generatur cognitio ex rei existentia, ideo non dr̄ qđ oia, sunt præsentia creaturæ, sicut dicitur quod oia p̄ntia sunt Deo: & ideo nō ponitur memoria in Deo, qm̄ memoria respicit præteritum, nec tm̄ in re, sed vt etiā actus illius cognitionis trāsit in pręteritum, sed præscientia non dicit rationem siue actū scientię vt futurum, & ideo in Deo conuenienter ponitur.

Artic. 1 Ad intelligentiam p̄ntis distinctionis quæritur de rōne diuinę cognitionis, quæ idea consueuit appellari. Primo quæritur, vtrum in Deo sit ponenda rō idealis. Secundo dato quod sic, quęritur vtrū habeat

habeat pluralitatem secundũ rẽ. Tertio, vtrum habeat pluralitatem secundum rõnem. Quarto, vtrum habeat pluralitatem ẽm numerum vniuersalium, an singularium. Quinto, vtrũ habeat pluralitatẽ secundum numerũ finitum vel infinitum. Sexto, vtrũ in ideis sit pluralitas ẽm numerũ ordinatum vel confusum.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Deus habet rationes, atque similitudines omnium rerum quas ipse cognoscit, quæ similitudines ideæ a Theologis, & Philosophis nuncupantur.

Fundamenta.

Quæst. 46.

TRVM in Deo sit ponere ideas. Et quod sic, ostenditur primo auctoritate Aug. lib. lxxxiij. q. quod ideę sunt formæ æternæ & incommutabiles, quæ in diuina intelligentia cõtinentur. Ex his tribus conditionibus concluditur quod idea sit in Deo. Item rõne ostenditur sic. Omne agens rationabiliter non a casu vel ex necessitate, præcognoscit rem antequam sit, sed omnis cognoscens habet rem cognitã vel secundum veritatem, vel ẽm similitudinem: sed res antequã sint non possunt haberi a Deo ẽm veritatem, ergo ẽm similitudinem, sed similitudo rei per quam res cognoscitur & producitur, idea est, ergo &c. Item, omne quod determinate ducit in alterũ cognoscendum, habet penes se similitudinem cogniti, vel ipsum est eius similitudo, sed speculum ęternum mẽtes se videntium ducit ĩ cognitionẽ oĩm creatorum, sicut dicit Augu. quod re-

8. de ciui. dei. ca. 29.

ctius ibi cognoscũt quam alibi, ergo restat quod in eo resident similitudines, & restat quod sunt in eo sicut in cognoscente, quia non tantum aliis repñtat, sed sibi, sed hæc est tota ratio ideę, ergo &c. Itẽ, quia res a Deo pducuntur, ideo sunt in Deo tanquã in efficiente, & Deus verissime est efficiẽs: similiter quia ab ipso finiuntur, ideo verissime est finis, ergo pari rõne, quia ab ipso cognoscuntur & exprimunt, per seipsum Deus est verissime exemplar, sed exemplar nõ est nisi in quo sunt rerum exemplatarum ideę, ergo &c. Contra. Dion. de diui. no. cognoscit diuinus intellectus, sed ex se ipso & per seipsum, non secundũ ideã singulis innitens, sed secundũ vnam excellentiæ causam oĩa noscens & cõtinens, ergo Deus singula non cognoscit per ideam. Item. rõne videtur, quia idea dicit rõnem similitudinis, & similitudo dicit rõnem conuenientiæ, Dei autem ad creaturam cum sit summa distantia, nulla est ibi conuenientia, aut si est, minima est, ergo aut nulla similitudo, aut minima, aut ergo non est idea in Deo, aut si est ẽm rõnem imperfectam est: sed nihil imperfectũ ponendum est in Deo, ergo &c. Item, nobilissimus modus cognitionis est Deo attribuendus, sed cognitio p rei essentiam est nobilior, quam per similitudinem rei, ergo Deus cognoscit per essentiam rei, nõ p similitudinem, sed idea est similitudo, non essentia rei, ergo &c. Item, idea nõ est necessaria nisi ad dirigendum in cognoscendo, & regulãdum in operando, sed nihil indiget dirigente vel regulante nisi ꝙ potest errare & deuiare, Deꝰ autem nullum horum habet, ergo frustra ponuntur in Deo ideę.

Ad opp. cap. 7

8

RESP. Dicendũ ꝙ circa hoc duplex fuit opinio. Quidam enim dixerunt ꝙ Deus non cognoscit secundũ rõnem ideę, sed secundũ rõnem causæ, & ponunt simile, sicut si punctus cognosceret suam virtutem, cognosceret lineas, & circũferentiam. Similiter si vnitas haberet potentiam cognitiuam per quam cõuerteret se supra se, cognosceret oẽs numeros. Per hunc modum dicũt in Deo esse. Quoniam enim Deus virtutem habet producẽdi omnia, & cognoscit totam suã virtutem, ideo cognoscit oĩa, & hoc dicunt Dionysium sensisse cum dixit, ꝙ non ẽm ideam, sed secundũ vnam excellentię causam cognoscit omnia. Sed hæc positio non potest stare. Primum quidem, quia Deus cognoscit non per collationẽ deueniẽdi a principio

cipio ad principiatũ, sed simplici aspectu. Et iterum, oẽ cognoscens inquantum huiusmodi, simile est cognoscibili, ergo habet eius similitudinẽ, vel ipsum est similitudo. Rursus, omnis cognoscens ideo distincte producit, quia distincte cognoscit, nõ econuerso, ergo rõ producendi non est rõ cognoscendi. Et iterum, aliqua cognoscit quæ ab ipso nõ sunt. Propter hęc & similia, est aliter dicẽdum. Ideo est alia positio, & secundũ Sanctos, & secundum Philosophos, ꝙ De⁹ cognoscit per ideas, & habẽt in se rõnes, & similitudines rerum quas cognoscit, in quibus nõ tantum ipse cognoscit, sed etiam aspicientes in eum, & has rõnes vocat Augustinus ideas, & cau-
10 sas primordiales. AD intelligentiã autem obiectorũ, intelligendum, qđ idea dr̃ similitudo rei cognitæ. Similitudo autem dupliciter dr̃. Vno modo secundũ conuenientiam duorum in tertio, & hęc est similitudo secundũ vniuocationem. Alio modo est similitudo ẜm qđ vnum est similitudo alterius, & hæc similitudo non concernit conuenientiã in aliquo cõmuni, qa similitudo seipsa est similis, nõ tertio, & hoc modo dicitur creatura similitudo Dei, vel econuerso, Deus similitudo creaturę. Hoc modo sumendo similitudinem, similitudo est rõ cognoscendi, & hæc dr̃ idea. Sed aliter est in nobis, aliter in Deo. In nobis quidem rõ cognoscendi, est similitudo, cognitũ, est veritas. Nam in nobis est similitudo accepta & impressa ab extrinseco, ꝓpter hoc quod intellectus noster respectu cogniti, est passibilis, & non actus purus, ideo fit in actu per aliquid cogniti, ꝙ est similitudo eius. In Deo autem est econuerso, quia rõ cognoscendi est ipsa veritas. & cognitum est similitudo veritatis, scilicet ipsa creatura. Et quia ratio cognoscendi consistit in ipsa veritate prima, ideo ratio cognoscendi in Deo, est summe expressiua. Et qm̃ oẽ id qđ summe exprimit, perfectissime assimilat cognitum assimilatione cõpetenti cognitioni, ideo patet qđ ipsa veritas, ex hoc ꝙ facit cognoscere, est similitudo expressiua, & idea. Ecõtrario est in nobis, quia eo ipso quod est similitudo, facit cognoscere. Ex his, patent obiecta.

QVOD enim obiicitur quod nõ est secundum ideam singulis imitẽs, 11
dicendum, qđ Dionysius ex hoc non vult remouere rõnem ideę a Deo, sed vult dicere ꝙ non sic est similitudo & differentia idearum secundum singula, sicut in nobis. AD illud quod 12
obiicit, ꝙ nulla est conuenientia, vel minima. Dicendum, ꝙ est similitudo vniuocationis siue participationis, & similitudo imitatiõis & expressionis. Similitudo participationis, nulla est omnino, quia nihil est commune. Similitudo imitatiõis, est modica, qa in modico potest finitum imitari infinitum, vnde semper maior est dissimilitudo quã similitudo. Similitudo vero expressionis est summa, quia causatur ab intẽtione veritatis (vt visum est) quæ est ipsa expressio, ideo Deus summe oĩa cognoscit. AD illud ꝙ 13
obiicitur tertio, quod nobilior est cognitio per essentiam. Dicendum, qđ est similitudo causata a veritate rei extra, & de hac verum est, ꝙ nunquam ita perfecte exprimit rẽ, sicut ipsa res si pñtialiter esset apud animam, & hac similitudine non cognoscit Deus. Est alia similitudo, q̃ est ipsa veritas expressiua cogniti, & eo similitudo quo veritas, & hæc similitudo melius exprimit rem quam ipsa res se ipsam exprimat, quia res ipsa accipit rõnem expressiõis ab illa, sed ẜm hãc est perfectior cognitio, & hac cognoscit De⁹. AD illud ꝙ obiicitur, qđ idea est ad regulandũ & dirigẽdum, Dicẽdum, 14
quod regulari & dirigi potest esse dupliciter, aut per regulã differentem a directo & regulato, & hæc ponit imperfectionem & possibilitatẽ erroris. Aut per regulam, quæ est idẽ ꝙ regulatum, & hæc ponit impossibilitatem erroris. Quia enim regula errare nõ potest, & Deus est ipsa regula, & idea, ideo impossibile est eum errare, & sic patet quod idea in Deo non ponit defectum & imperfectionẽ, sed complementum.

QVAE-

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Idea in Deo cum secundum rē sit ipsa diuina veritas non plurificatur realiter, sed re ipsa omnes ideæ sunt vnum.

Ad opp. Lib.83.q. q.46

TRVM sit ponere pluralitatē in Ideis ſm rē. Et ꝙ sic vr̃, quia Augu. dicit ꝙ ideæ sunt formę æternæ & incommutabiles: sed si sunt formæ, sunt plures, & cū forma dicat ipsum qđ est idea absolute, tunc vr̃ ꝙ sint plures ſm id qđ sunt absolutæ. Item, idea est similitudo exprimēs ideatum ſm totum: sed quæcunque vni & eidē ſm totū sunt similia nullo modo differunt abinuicem: ergo si idea oīum ſm id qđ est, esset vna, tūc oīa essent indifferētia. Itē, si idea est vnū qd: aut vna cōis, aut vna propria similitudo. Si vna cōis: ergo ꝑ ipsam nūquam res distinguuntur. Si vna propria: ergo ꝑ ipsam nunquā plura cognoscuntur. Itē, si idea est ratio cognoscendi: cū vnumquodq; cognoscens cognoscat ſm exigētiā rōnis cognoscendi: ergo si idea est vnū qd, cū in vno nō cadat distinctio, Deus non cognoscit res distincte, sed indistincte.

Fundamenta.

Contra. Aug. vj. de trinit. Filius est ars quædam omnipotentis Dei plena oīum rōnum viuentium, & oīa in ipso vnum sunt. Itē, qđ ꝑfectius est, Deo est attribuēdū: sed ꝑfecti⁹ est vno posse cognoscere plura, & operari quā pluribus: ergo Deo est attribuēdū: ergo Deus vna idea cognoscit.

Aristo.2 Phi.68

Item, in oī gn̄e causæ status est in vno simplici, vtpote in genere efficientis & finis: ergo cum De⁹ sit exemplar in quo est oīmode stat⁹: ergo in Deo est summa vnitas: sed exemplar qđ continet multa non est oīno vnū & simplex, ergo in diuino exēplari nō est nisi vna idea ſm rē.

15 RESP. ad intelligentiam prædictorum est notandū, ꝙ hic fuit duplex opinio. Quidam.n. dixerūt ꝙ ideæ in Deo ſm rem habent distinctionem. Dixerunt.n. ꝙ est considerare vniuersitatem formarū in Deo, in aīa, & in mundo siue in materia: & in materia siue in vniuerso, habēt distinctionē, & cōpositionē, & oppositionē, qa sunt ibi materialiter. In anima vero humana habent distinctionē & cōpositionē, sed nō habent oppositionē: & hoc quia sunt ibi aliquo modo spiritualiter: nō tñ oīno, quia sunt a rebus extra: ideo est cōpositio: differūt.n. ab anima. In Deo habent distinctionē, sed nō cōpositionem, nec oppositionē ꝓpter summā simplicitatē: & quamuis in Deo sint distinctæ, sunt tamen vnum exemplar, sicut plures formæ particulares in sigillo faciunt vnum sigillū. Sed ista positio quāuis in sui initio videatur probabilis, in fine tñ cōtinet errorem. Nam si in Deo esset ponere ideas realiter differentes siue distinctas, tunc esset ibi alia pluralitas realis quā sit pluralitas personalis, quod abhorrent aures piæ. Si dicas ꝙ nō est pluralitatē absolutā ponere, sed respectiuā: tunc quæro de illo respectu, aut est aliquid, aut nihil. Si nihil: nulla est ibi realis distinctio. Si aliquid: non est dare nisi diuinā essentiā: sed oīa essentialia in Deo vnū sunt. Et ideo est alia positio, ꝙ ideæ sunt vnum ſm rem: & hoc patet sic. Idea in Deo dicit similitudinē, quæ est ratio cognoscendi: illa autem ſm rē est ipsa diuina veritas, sicut supra monstratū est: & quia illa est vna, patet ꝙ per eam oēs ideæ vnum sunt, & hoc dicit Aug. expresse, quia in illa arte omnia sunt vnum.

Hāc positionē videtur sequi Sco. ī hac dist. licet nō ponat realiter differentes & propterea hic & distin. 36. inquit qđ esse cognitū nō est esse reale absolutum uel respectiuū nec esse relatiuū ſm rationem, sed esse diminutum rei siue absolutę siue respectiue & tale esse, vocat esse ſm qđ. D. Bon. consentit. S. Tho. 1. cōtra gent. cap.52.

AD illud ergo quod obijcitur ꝙ sunt formæ. Dicendum ꝙ forma duplex est. s. forma quæ est ꝑfectio rei, & forma exemplaris. Et Aug. accipit ideas in rōne formæ pro forma exēplari: vtraque tñ relatiue dr̃: illa ad naturā quā informat: sed ista ad exēplatū: & iō quia forma dicit vt ad alterum, sicut similitudo: ꝗ dn̄r plures formæ, non ex hoc notatur ꝙ in ideis sit pluralitas ſm rem, siue secūdum id quod sunt, sed ſm id ad qđ sunt. i. ad ea ꝗ sunt extra. s. rōne connotatorum, vt sunt ipsa ideata. 16

AD illud quod obijcitur ꝙ idea est similitudo 17

litudo exprimens ſm totū, ergo &c. Ad hoc eſt vnus modus dicendi, ꝙ idea non dicit ſimilitudinē aliq̄ ꝑ q̄ cognoſcens aſſimilatur alijs, ſed cui multa aſſimilantur, & multa poſſunt aſſimilari vni: ſicut ſi a forma ſigilli eadem fiat expreſſio figurę in cera, poſſunt eſſe ab eadē forma vna, multæ, & variæ impreſſiones ſm ꝙ ſigillum magis & minus imprimitur. Sic in Deo intelligunt, qm̄ multitudo in rebus venit ſecundū gradus, & approximationē ad ipſum eſſe diuinū. Sed illud non ſufficit dicere: q̄a Deꝰ facit oīa diuerſa ſecundum formam, non tm̄ ſecundum gradum & dignitatem: & illa cognoſcit per vnū ſecūdum rem, quod quidē eſt ſimilitudo cogniti. Si tu dicas ꝙ hoc eſt, quia Deus ſeipſo agit: ideo ſicut vno agit multa, ita vno cognoſcit multa. Ad huc non eſt ſolutū: quia adhuc manet quæſtio, quomodo ipſe Deꝰ poſſit

18 aſſimilari multis. Propter hoc dicendum ꝙ ſimilitudo quædam eſt ſecundum proprietatē generis: & de hac non eſt dubium ꝙ nō poteſt eſſe vna plurium genere differentiū: & hæc eſt ſimilitudo quę exprimitur & cauſatur a re generis determinatæ. Alia eſt ſimilitudo ſimpliciter extra genꝰ: & hæc q̄a ad hoc genus nō arctatur, qua rōne eſt huius, eadē rōne eſt & illius: & qua rōne eſt huius ſm partē, eadē rōne ſm totū: & talis ſimilitudo eſt diuina veritas, & idea in Deo. Si tu quæras, quomodo hoc poſſit intelligi. Aliqualiter intelligi pōt, quāuis nō poſſit aptari omnino ſimile. Cum.n. illa ſimilitudo ſit actus purꝰ, & ipſa veritas (ſicut dictū eſt) & oīa alia cognoſcibilia quātūcunque nobilia ſecundum id quod ſunt cōparētur ad ipſam ꝑ modū poſſibilis, ſicut vnum ſecundū formā pōt aſſimilari pluribus, ſecundū naturā diuerſis: ſic in ꝓpoſito, vna realis ſimilitudo pōt eſſe omniū cognoſcibiliū, & pōt poni exēplū in luce aliquo modo: quæ vna ſecundū numerū exprimit multas & varias ſpecies colorū. In cognitione autē nr̄a, qm̄ ſe habet ꝑ modū poſſibilis reſpectu cogniti, & quodāmodo informabilis ab illo, non pōt inueniri ſimilitudo, imo inuenit̄ diſſimilitudo, & aſpiciēdo ad cognitionē nr̄am vr̄ nobis in Deo nō eſſe intelligibile. AD illud quod quærit̄, 19 vtrū illa ſimilitudo ſit ꝓpria vel cōis. Dicendū, ꝙ Deus nō dr̄ cauſa vniuerſalis, nec particularis ſimpliciter, ſed aliquid habet de nobilitate cauſę vniuerſalis, quia pōt in plurimos effectꝰ. Similiter aliquid de cauſa particulari, quia immediate & ſufficienter pōt in effectū quēlibet. Sic in cognitiōe Dei intelligēdū, ꝙ nec oīno eſt in vniuerſali, nec oīno in particulari. Similiter de ſimilitudine & idea intelligēdam eſt, ꝙ cōis eſt quātum ad differētiam, & amplitudinē: propria vero quantū ad diſcretiſſimā expreſſionē. Ratio huius eſt, q̄a eſt ſimilitudo exprimens, nō impreſſa, nec expreſſā. Quia oīno exprimens: ideo ſumme exprimit, & ſm oēs conditiones. Et rurſus, ex hoc ꝙ non eſt expreſſā, iō non eſt arctata nec limitata, ſed extēdit ſe ad oīa, ſicut diuina eſſentia: q̄uis tota ſit ī vno, nō tm̄ ſic eſt ī vno, ſic ꝙ non ſit in alio. AD illud qđ obijcitur vltimo, ꝙ cognoſcit ſm exigentiā rōnum. Dicendum, ꝙ ſicut rō 20 cognoſcendi eſt vna, & tn̄ plura cognita diſtinctiſſime reprę́ſentat ſm ꝓprias cōditiones: ſic diuina cognitio, q̄tū ad modū cognoſcēdi q̄ eſt in ipſa, eſt vna, & ſimplex, nō diſtincta: ſed in cōparatione ad obiectū diſtincte cognoſcit. Qn̄ ergo dr̄ Deꝰ cognoſcit oīa diſtincte: ſi diſtinctio ponit̄ ī cognitione per cōparationem ad cognoſcentē, falſa eſt: ſi autē per cōparationē ad cognitū, ſic hēt veritatē.

QVAESTIO III.

CONCLVSIO.

Idea cum ſit ſimilitudo rei cognitæ, mediumq; inter cognoſcens & cognitum, plurificatur in Deo ſecundum rationem, licet non re ipſa.

TRVM in ideis ſit pluralitas ſm rōnē. Et ꝙ ſic oſtenditur hoc mō. Aug. lib. lxxxiij. qōnū dicit. Alia rōne conditus eſt homo, alia equꝰ: ergo ſi idea dicit

Fundamenta. Lib. 83. q. q. 46

dicit ipsam rõnem cognoscendi, necesse est ꝙ plurificetur ſm rõnẽ. Itẽ, hocipsum ostenditur ex mõ loquendi & diffiniendi: quia Augu. loquitur in plurali, & diffinit in plurali ipsas ideas, dicẽs ꝙ sunt formæ: ergo plurificantur re, vel rõne: sed nõ re, ergo rõne. Item, idea dicit similitudinem ad cognitũ: sed similitudo quãuis in Deo sit quid absolutum, habet tñ modum dicendi ad alterũ, siue respectũ: sed plurificatio similitudinis relatiuę, est a re cui assimilatur: ergo cum res ideatę sint plures, ideę sunt plures ſm rõnem dicendi. Itẽ, Deus antequam res producat, distinctè cognoscit, & actu: sed nõ est distinctio in Deo cognoscente, nec in cognito: ergo oportet ꝙ sit in ratione cognoscendi.

Ad opp. Contra. Si est plurificatio ſm rationem, cũ non sit re, tũc vr̃ illa pluralitas non esse aliud quam vanitas. Item, si est in hoc nomine idea pluralitas, aut rõne eius quod est, aut rõne eius ad quod est. Non ratione ei⁹ quod est: quia est diuina essentia. Si rõne ei⁹ ad quod est: ergo cũ verbũ, & exemplar, & ars dicant respectũ ad creaturam, saltẽ ſm nomẽ debẽt plurificari, quod tamen falsum est. Itẽ, si ideę sunt plures, non ꝓpter significatum, sed propter cõnotatum: tunc quęro, aut generatum illud est æternum, aut temporale. Si ęternum: ergo vr̃ ꝙ plura sint ab æterno. Si temporale: ergo videtur ꝙ idea non dicatur de Deo nisi ex tẽpore, sicut nec dñs nec creator dñr nisi ex tempore. Item, ideę si sunt plures ꝓpter ideata: aut ergo secundum esse quod habent ideata in Deo, aut in ꝓprio genere. Si propter esse quod habent in Deo, Contra: In Deo sunt vnũ, ergo rõne illius esse, nõ possunt dici plures. Si propter esse, quod habent in proprio genere: sed non habent nisi ex tempore, ergo vel ideę non sunt plures nisi ex tempore, vel temporale est causa æterni: quorum vtrunq; est incõueniens. Item, idea aut dicit aliquid, aut nihil. Si nihil: ergo nec pluralitatem habet, nec vnitatem. Si aliqd dicit: ergo si sunt plures ideæ, sunt plures res: ergo si plures ideæ sunt ab æterno, plures res sunt ab æterno: sed non plures res personaliter, quia idea non dicit quid personæ, ergo plures essentialiter.

21 RESP. dicendum, ꝙ sicut patet ex prædictis dist. xxx. quãuis in Deo nullus sit respect⁹ ad creaturã a parte Dei, tñ cõtingit ipsam essentiã significari in respectu ad creaturã ꝑ multa noia, nec tñ hoc nomẽ siue vocabulũ idea ẽ vanũ: ĩtelligẽdũ igiẽ est ꝙ hoc nomẽ idea significet diuinã essentiã in cõparatiõe, siue in respectu ad creaturam. Idea. n. est similitudo rei cognitę, quæ quamuis in Deo sit quid absolutum, tñ secundũ modum intelligendi dicit respectum mediũ inter cognoscens & cognitũ, quamuis ille respectus secundũ rem plus se teneat ex parte cognoscẽtis, qa est ipse De⁹, tñ rõne intelligendi siue dicẽdi, similitudo plus se tenet ex parte cogniti, & qm̃ cognoscens est vnũ, & cognita sunt multa, iõ oẽs ideæ in Deo sunt vnum secundũ rem, sed tñ plures ſm rationem intelligendi siue dicendi. Vnde concedendę sunt omnes rõnes in Deo esse vnum quid: sed non vnã ideam siue rationem, sed plures.

Non cõcedit Sco. distin. 37. 1. q. 1. essentiã esse ideam, quia ĩ qt sic, idea tũ & idea vniuoca sunt, cum domus a dextra fiãt a domo intra 7, met. 28. sed leue argu.

22 AD illud ergo quod obiicitur, ꝙ isti rõni nihil subest ex parte rei. Dicendum ꝙ falsum est, quia respectui subest ex parte Dei essentia, non respectus: ex parte vero creaturæ subest verus respectus, & iõ respectus ille signatus non inducit falsitatem: sic pluralitati respectuum, quamuis non subsit pluralitas ex parte Dei, subest tamen ex parte connotatorum, vnde respectus ille sic plurificatus nõ habet falsitatem nec vanitatem.

23 AD illud ꝙ obiicitur ꝙ verbum & ars dicũt respectum. Dicendum est ꝙ dicunt, sed aliter quam idea vel rõ, quia idea siue rõ cognoscẽdi plus se tenet ſm rationem intelligendi ex parte cogniti. Similitudo enim secũdum ꝙ huiusmodi non dicit respectum ad id in quo est, sed cui⁹ est, sed verbum plus se tenet a parte dicentis, similiter & ars & exemplar ex parte producentis: & qa multa sunt cognita & vnum cognoscens, ideo ideæ sunt plures, & ars tm̃ vna. Vel aliter, ratio & idea dicunt respectum

spectum ad res inquantum distinctæ
24 sunt, non sic alia vocabula. AD illud quod obiicitur, ꝙ cõnotata sunt plura ab æterno. Dicendum, ꝙ pluralitas est in ideis rõne connotatorum, sed de cõnotatis est loqui dupliciter, aut inquantum sunt, aut inquantum connotata. Inquantum sunt, sic sunt solum ex tempore, inquãtum autem connotantur, sic possunt connotari & æternaliter, & temporaliter. Aeternaliter, quãdo respectus importatur in habitu, sicut per hoc nomen prædestinatio, ideo prædestinatio est ęterna, quia cõnotat effectum nõ in actu sed in habitu. Temporaliter vero, quãdo respectus importatur in actu, sicut ꝑ hoc verbum creare, quoniam ergo si connotantur tẽporalia vt futura sunt, & futura sunt multa, ideo connotanť vt multa, sed tñ sic connotata, quamuis ab ęterno cõnotent. nõ tñ sunt ab ęterno, sed ex tempore, ita multitudo cõnotatorum quamuis ab æterno dicatur, tñ non ponit realem
25 multitudinẽ nisi ex tempore. AD illud ꝙ quęritur, vtrum secundum esse ideatorum sint ideę plures. Dicẽdũ, quod sic, ẜm esse, quod habiturę sunt res ideatæ, & in proprio gñe, & quãuis illud non habeant nisi ex tempore, tñ ab æterno fuerunt habiturę, & ideę sunt rerum vt futuræ sunt. ideo intelliganť non tm̃ plures ex tempore, verũ etiam ab æterno. Sic differt, prędestinationẽ fuisse ab æterno, & reprobationẽ, nõ rõne eius ꝙ fuit ab æterno, sed rõne eius ꝙ futurum erat
26 ex tempore. AD illud quod obiicit, si plures ideę, ergo plures res. Dicendum ꝙ idea nõ dicit tm̃ quid est, sed respectũ ad id ꝙ futurum est, vel etiã potest esse, & rõne illius respectus recipicit plurificationem. Et quia ille nihil ponit in actu, sed solum in potentia, hinc est ꝙ pluralitas idearum æterna non ponit aliquam pluralitatem actualem, sicut non poniť si dicatur ꝙ potest facere plura. Sed hoc nomẽ: Res, absolute importat qđ dicit, & iõ cum dicit plures res esse, poniť pluralitas in actu, & ideo argumentũ non valet. & ideo est ibi quid, & simpliciter, Sicut si dicať plura sunt possibilia Deo, vel plura sunt cognita, ergo plura sunt. Nec sic valet, plures ideæ sunt, ergo plures res sunt, quia ideę non sunt plures ratione eius qđ sunt, sed ratione eius ad ꝙ sunt.

QVAESTIO IIII.

CONCLVSIO.

Ideę, licet quo ad ipsum vniuersale non plurificentur, respectu tamen singularium plurificatę dicuntur.

Fundamenta.

TRVM ideæ plurificẽtur per cõparationẽ ad ideata ẜm multitudinẽ ideatorũ quantũ ad diuersitatẽ vniuersalium, vel singularium. Et ꝙ singulariũ vr̃, qm̃ per ideas est rõ distinguendi, sed Deus nõ tm̃ distinguit vniuersale ab vniuersali, sed etiam singulare a singulari. Sed quia distinguit vniuersale ab vniuersali, ideo habet plurium vniuersaliũ ideas & rões, vnde alia rõne conditus est equus, alia rõne cõditus est homo, ergo &c. Item, cognitio rei verissima, est rei secundũ totalitatẽ, sed singulare aliquid addit supra vniuersale, ergo cum Deus totum cognoscat, non tm̃ habet ideã vniuersalis, sed etiam superadditi s. singularis, similiter & alterius singularis, ergo si addita sunt diuersa ẜm rationẽ, siue multitudinẽ idealem, patet &c. Item, Deus quosdam ex hoĩbus prædestinat, quosdã reprobat, sed alia ratione quosdã prædestinat, & alia rõne quosdã reprobat, ergo secundum aliam rõnem & ideam sunt præsciti, & prædestinati in Deo. sed hæc est diuersitas indiuidualis, siue numeralis, ergo &c. Item, idea multiplicať in diuinis rõne respectus & relationis ad ideatũ, ergo multiplicato vno, multiplicatur & reliquum, cum homo qui est ideatum multiplicetur in diuersis, in diuiduis secundum rem, multiplicabitur idea respectu illorũ ẜm rõnẽ.

Ad opp. Epist. 4

Contra. Aug. ad Nebridiũ. Dico quãtum ad hoiem faciendũ pertinet, tm̃ quandam hoĩs non meam, vel tuam, ibi esse rõnem, ergo multiplicatio, vel distin-

distinctio ideatorũ attenditur solum secundũ diuersitatem vniuersalium. Item, artifex creatus p vnam ideam producit multa, ergo cum hoc sit nobilitatis, Deus per vnam ideam re, & rõne multa, diuersa numero pducit. Item, singulare vt singulare, est cõpositi⁹ vniuersali, ergo si est idea in Deo singularis vt singularis, tunc ergo est vna idea altera simplicior, sed hoc est incõueniẽs, ergo &c. Itẽ, singulare magis propriũ est quã vniuersale, si ergo in Deo est idea vniuersalis vt vniuersalis, & singularis vt singularis, ergo vna idea cõis, altera propria, sed cõe prius est & simplicius est, quam propriũ, ergo vna idea est altera prior, & simplicior, ergo in Deo est ponere ordinem; & compositionem essentialem &c.

Aristote. 1 Physic. in prohœm.

27 RESP. dicendum q̃ idea in Deo ſm rem est diuina veritas, ſm rõnem intelligẽdi est similitudo cogniti. Hęc autẽ similitudo est rõ expressiua cognoscendi non tãtum vniuersale, sed etiam singulare, quamuis ipsa non sit vniuersalis nec singularis, sicut nec Deus, & ideo non tantũ est similitudo vniuersalis vt vniuersale est, sed etiã singularis vt singulare, & ideo quia similitudo est vtrorumque, non solũ multiplicat̃ ſm multitudinẽ vniuersalium, sed etiã singularium. Et hoc est quód dicit Aug. ad Nebridiũ, Dico quantũ ad hoĩem faciendum pertinet, hoĩs tñ esse rationem: quantum vero ad ordinẽ tẽporis, varias hoĩm rõnes ĩ illa sinceritate viuere. Ex hoc patet solutio illius verbi Augu. quia Aug. dicit quód quamuis vniuersalis vt vniuersale est, vna sit idea, tñ singularium vt singularia, sunt plures. Vnde ibidem dicit, quód si quis velit facere angulum, sufficit habere angu li rationem. Si q̃s autem velit pingere quadrangulum, necesse est quód rationem habeat quatuor angulorum.

28 AD illud ergo quód obiicit quód artifex creatus producit multa p vnã ideam. Dicendum quód hoc facit per applicationem ipsius ad diuersas materias, vnde si habet solum ideã vnã, impossibile est intelligere quód ſm illam simplici aspectu cognoscat diuersa, Deus autẽ simplici aspectu cognoscit singularia vt diuersa, ita quod secundum totum & ſm proprias differentias & proprietates, ideo non est simile. AD illud quód obiicitur de 29 compositione, & prioritate. Dicendũ quód nec ſm rem, nec secũdum rõnẽ oportet quód idea habeat ideati proprietates. Nã rei corporalis est similitudo spũalis, & cõpositi ẽ similitudo simplex, etiã in creaturis: ideo non oportet, q̃ vna idea, sit simplicior vel prior. Similitudo tñ secundũ rationem intelligendi, habet proprietatem ideati ſm distinctionẽ, tum ppter correlationem, quia oportet q̃ vno relatiuorum multiplicato multiplicitur & reliquum, saltem ſm rationem, tum etiam, quia similitudo illa est ratio exprimendi & distinguendi, & ideo quamuis recipiatur proprietas distinctiua, non oportet tamen de alijs.

QVAESTIO V.

CONCLVSIO.

Ideę cum sint rationes cognoscendi in Deo non tanquam numerabiles in finito numero poni non debent.

VTRVM in Deo sit ponere multitudinẽ ideãrum secundum numerum finitum vel infinitum. Et q̃ secundũ numerum infinitum videtur Aug. ix. de ciui. Dei. Vna est sapientia, in qua infiniti sunt thesauri omnium rerũ intelligibilium. Item, Augustin⁹ vj. de trinitate dicit quód filius est ars plena omniũ rationũ viuentium: sed cõstat q̃ ars illa est infinita, ergo nõ impletur nisi infinitis, ergo sunt ibi infinitę rationes. Item, ratione vñ, quia constat q̃ Deus cognoscit oẽs species numeri, ergo oẽs hñt ideas in Deo: sed species numeri sunt infinitę, ergo &c. Si dicas q̃ sunt infinitę species quo ad nos, non secundum rem. Contra. ponatur quód omnes specie

Fundamenta.

Cap. 20, & 6. de trin. cap. 10.

QVAESTIO VI.

CONCLVSIO.

Ideæ si ad ideata referantur ordinem quippe dicuntur habere, si uero ad inuicem conferantur nequaquam.

Ad opp.

TRVM in ideis sit ponere numerum ordinatũ. Et quòd sic videt. Augustinus. alia rõne

Lib. 83. conditus est homo, q̃

quæſ.q.46 equus, q̃a alius est homo, alius equ⁹: ergo cũ homo sit nobilior equo, pari rõne nobiliori idea, vel rõne est conditus homo q̃ equus, sed vbi est magis nobile, & minus, ibi est ordo, ergo &c. Item. Sicut Deus per ideas cognoscit, & producit res distinctas, ita cognoscit, & producit res ordinatas: ergo sicut ponit̃ pluralitas in ideis ex pluralitate cognitorum, & ideatorum, ita debet poni ordo ex ordine. Item. Vbi est pluralitas, siue distinctio, aut est ordo, aut inordinatio, sed in Deo nõ cadit inordinatio, nec cõfusio: ergo in Deo habent ordinem.

Fundamenta. Contra. Ideæ sunt plures, quia per eas deus distinctæ cognoscit: sed de⁹ non cognoscit vnum post aliud, sed oĩa simul: ergo ideæ habent in deo simultatem. Item. Si est ordo, aut ergo prioritatis, aut dignitatis, aut originis. Non prioritatis; quia tunc esset vna idea altera posterior, quod est inconueniens dicere. Non nobilitatis, quia quælibet in deo est summe nobilis. Non originis, quia si vna de altera oriretur, tunc esset ibi vere distinctio ſm rem, ergo nullo modo (vt videtur) est in eis ordo. Item. Omnis infinitas aut omnino priuat ordinẽ, aut tollit perfectionem ab ordine, q̃a tollit statum, & complementum: sed in ideis est infinitas, vt visum est in alio problemate, ergo aut nullus ordo, aut incompletus, sed non incompletus, ergo nullus.

RESP. dicendum (sicut tactũ est in opponendo) non est ordo in ideis siue rationibus cognoscendi adinuicem, nec secundum originem, nec secundum rationem. Habent quippe ordinem ideæ ad ideata, sed adinuicem non: quoniam vna prior sit altera, nec posterior, nec ẽ vna ab alia, nec nobilior est, & ideo non ponitur ibi ordo. Et ratio huius est, quia ideæ dicunt respectum ad res cognitas de ratione sui nominis, & quia illæ sunt plures, ideo ideæ ex primo respectu nominis plures sunt, sed ordo dicit nouum respectum, & nouam habitudinem cum vna idea comparatur ad aliam, & quoniam illo respectu circumscripto qua est ad ideata, in deo ideæ simpliciter sunt vnum, nec habent ordinem adinuicem: ideo non est concedendum, quòd ideæ habeãt pluralitatem cum ordine adinuicẽ. 35

36 Ad illud quod obiicitur quòd alia & alia est idea, quia alius est homo, alius est equus, &c. dicendum, quòd non est simile. Similitudo.n. eo quòd ad alterum comparatur habet distingui, sed non habet nobilitari ab illo ad quod comparatur, & quoniã idea hominis nihil recipit ab homine, nec idea equi ab equo: ideo vna non dicitur altera nobilior. 37 Ad illud quod obiicitur quod deus cognoscit res ordinatas: dicendum quod quãuis res ordinatas cognoscat, tamen simul, & æque nobiliter cognoscit; & ideo sicut ponebatur distinctio in ideis, q̃a distinctè per eas cognoscebat, ita debet poni simultas, & æqualis nobilitas, quia simul, & æque nobiliter cognoscit: & ita non debet poni ordo. Sicut enim quamuis deus cognoscat res albas, non sunt ideæ albæ in deo, sic quamuis cognoscat ordinatas, nõ oportet quod sint in deo ordinatæ.

Refutat hæc Scot. 1. sent. di. stin. 39. ad quintam.

38 Ad illud quod obiicitur quòd vbi est pluralitas sine ordine, est confusio, & inordinatio. dicendum quòd falsum est, quia potest ibi esse simultas, & sic est in ideis, quia omnes vnũ sunt, & ideo non potest esse inordinatio.

VTRVM CONCEDENDVM SIT omnia esse in Dei essentia, vel in eo per essentiam, vt omnia dicuntur esse in Dei cognitione, vel præscientia.

DISTINCTIO XXXVI.

Quomodo res sūt in deo.

OLET hic quæri, cum omnia dicantur esse in Dei co nitio ne, seu præscientia, vel in Deo per cognitionem, & eius cognitio, vel præscientia sit diuina essentia, vtrū concedendum sit, omnia esse in diuina essentia, vel in Deo per essentiam. Ad quod dicimus, quia Dei cognitio eius vtique essentia est, & eius præscientia, in qua sunt omnia, ipsius cognitio est, nec tamen omnia, quę sunt in eius præscientia, vel cognitione, in eius essentia esse dici debent. Si enim hoc diceretur, intelligerentur esse eiusdem cum Deo essentiæ. In Deo enim dicitur esse per essentiam, quod est diuina essentia, quod est Deus. Habet ergo De⁹ apud se in præscientia sua, quę nō habet in sui natura. Vnde Aug. de verbis Apostoli ita ait. Elegit nos ante mundi constitutionem. Quis sufficit hoc explicare? Eliguntur qui non sunt, nec errat qui elegit, nec vane elegit. Eligit tamen, & habet electos quos creaturus est eligendos, quos habuit apud semetipsum non in natura sua, sed in præscientia sua. Nondum erant quibus promittebatur, sed & ipsi promissi sunt, quibus promittebatur. Ecce hic aperte dicit Deū apud semetipsum habere electos ante mundi constitutionem, non in natura sua, sed in præscientia sua, cum tamen eius pręscientia nō aliud sit, quam eius natura, quia ipsius præscientia, eius est notitia. Potest tamen ad electos referri cum ait, In natura sua, id est, illorū. Illos quippe habuit ab æterno apud se, non in natura sui, id est, illorum, qui nondum erant, sed in sua præscientia, quia eos ita nouit ac si essent.

Tomo 10. Sermo. 11 Ephe. 1.

Vtrum mala debeant dici esse in Deo, vbi sunt omnia bona, cum vtraque sint in eius cognitione, & præscientia, omnia enim cognoscit.

POST prædicta quæritur, cum omnia dicantur esse in Deo non per essentiam naturæ, sed per cognitionem scientiæ, & Deus sciat bona, & mala, vtrum concedendum sit simpliciter mala esse in Deo, siue esse in Deo per cognitionem. Scit enim Deus, & sciuit semper omnia, tam bona, quam mala, etiam antequam fierent, & pręsciuit ab æterno ea futura. Ideoque cum omnia bona diximus esse in Deo propter præscientiam cognitionis, eadem ratione videtur dicendum omnia mala esse in eo, cum ea semper nouerit, & per cognitionem ei præsentia fuerint. Præcognouit. n. Deus ab æterno quosdam futuros malos, & eorum malitiam, vt ait Aug. Præsciuit, sed non ꝑparauit. Cum ergo peccata omnium sciat, nunquid intelligendum est ea includi in illa generalitate locutionis, qua dixit Apostolus: omnia esse in Deo? Ex ipso (inquit) & per ipsum, & in ipso

Lib. 1. de ꝑdestinat. sanctorū. Cap. 10. Rom. 11. Quæ intelligant esse in deo. Quòd nō omnino ita cognoscit de⁹ mala, vt bo-

ipso sunt omnia. Sed quis, nisi insanus dixerit mala esse in Deo? Illa enim esse in Deo intelliguntur, quæ ex ipso, & per ipsum sunt: ea vero per ipsum sunt, & ex ipso, quorum auctor est, sed non est auctor nisi bonorum. Non ergo ex ipso, & per ipsum sunt, nisi bona: ita ergo non in ipso sunt nisi bona, non ergo mala in Deo sunt: quia licet ea noscat, non tñ ita oĩno noscit, vt bona. Mala ergo quasi de longe cognoscit, vt ait Propheta: et alta a longe cognoscit, id est, superbiam. Et alibi ad Deũ loquens de malis ait, De absconditis tuis adimpletus est venter eorum. Quod exponens August. Abscondita (inquit) peccata sunt, quæ a lumine tuæ veritatis abscondũtur. Sed quomodo peccata a lumine veritatis diuinę absconduntur, cum à Deo sciantur? Si enim non sciret, quomodo de illis iudicaret, & pro illis malos damnaret? Alibi Propheta, Quia neque ab Oriente, neque ab Occidente deest. Quod exponens Cassiodorus (inquit) Neque a bonis, neque a malis deest Deus, sed omnibus præsens, & cognitor est. Cognoscit ergo Deus, & bona & mala per scientiam, sed bona cognoscit etiam per approbationem, & per beneplacitum: mala vero non. Vnde Cassiod. super Psal. dicit. Peccata abscondita ea deo sunt, q̃a nõ nouit. i. nõ approbat. Et ex eo sensu Aug. dixit ea abscõdita a lumine dei. Qui etiã in lib. ad Heluidiũ insinuat cognitionem Dei varijs modis accipiendam, inquiens, Si ad scientiam referas, non ignorat Deus aliquos, vel aliqua, qui tamen in iudicio quibusdam dicet, Non noui vos, sed eorum improbatio hoc verbo insinuata est. Ecce non cognoscere dicitur Deus, qui non approbat, quæ ei non placent. Apparet itaque verum esse quod diximus, scilicet quia quodam modo cognoscit Deus bona, quo non cognoscit mala. Pariter quidem vtraque eodem modo noscit quãtum ad notitiam, sed bona etiam approbatione, & beneplacito cognoscit.

na, q̃a mala tñ per scientiam, bona vero per probationem, & beneplacitum.

Psal. 137. Psal. 16. Tom. 8. in explanatione. Psal. 64. Cassio. super ps. 16. circa illũ versum, & absconditis tuis, &c. Epist. 102. Matth. 7.

Hic aperit quare bona tantum dicantur esse in Deo, & non mala.

ET inde est, quòd bona tantum dicuntur esse in Deo non mala, & illa prope, hæc longe, quia licet in Deo aliqua dicantur esse propter cognitionis præsentiam, & Deus bona, & mala cognoscat; mala tamen non cognoscit nisi per notitiam: bona vero non solũ per scientiam, sed etiam per approbationem, & beneplacitum. Et ob talem cognitionem aliqua dicuntur esse in Deo. s. quia ita ea scit, vt etiam approbet, & placeant, id est ita scit, vt eorum sit auctor.

Quòd idem omnia esse ex Deo, & per ipsum, & in ipso.

PROINDE si diligenter inspiciamus, idem videtur esse ex Deo, & per ipsum, & in ipso. Vnde Ambros. in 3. lib. de spiritu sancto, Hæc tria, ex ipso, & per ipsum, & in ipso, omnia vnum esse supra diximus. Cum dicit per ipsum esse omnia, non negauit in ipso esse omnia. Eandem vim habent omnia hæc, scilicet cum ipso, & in ipso, & per ipsum, & vnum in his atque consimile, non

Cap. 12. Roma. 11.

contrarium intelligitur. Ecce habes, quia ex eadem intelligentia scriptura dicit esse omnia in ipso, & per ipsum, & ex ipso, & cum ipso. Cum ergo ex eadem ratione omnia dicantur esse ex Deo, vel per ipsum, non solum quia scit, sed etiam quia eorum auctor est, consequitur, vt eadem ratione ea esse in Deo dicantur, scilicet quia & eorū auctor esse dr̄, quia in illo viuimus, & mouemur, & sumus, quia eo auctore sumus, mouemur, & viuimus. Cum ergo non sit auctor nisi bonorum, merito sola bona in eo esse dicuntur, sicut ex ipso, & per ipsum. Cum ergo in eius cognitione, vel præscientia sint omnia, scilicet bona, & mala, in eo tamen nō dicuntur esse nisi bona, quorum auctor est. Vnde Augustinus in lib. de natura boni, Cum audimus (inquit) ex Deo, & per ipsum, & in ipso esse omnia, omnes vtique naturas intelligere debemus, & omnia quæ naturaliter sunt. Neque enim ex ipso sunt peccata, quæ naturam non seruant, sed vitiant, quæ ex voluntate peccantium nascuntur omnia. Hic aperte dr̄ ꝙ illa generalitate locutionis bona tantum cōtinent.

Act. 15. Tom. 6. Cap. 28.

Quòd omnia ex patre, & per patrem, & in patre sunt, ita & de filio, & de spiritu sancto est dicendum, licet propter personas fiat distinctio.

PRAETEREA sciendum est, quòd licet ibi indicetur distinctio personarum cum dicitur, ex ipso, & per ipsum, & in ipso, omnia tamen ex patre, & per patrem, & in patre sunt. Similiter de filio, & de spiritu sancto accipiendum est. Vnde Aug. in 1. lib. de Tri. Non confuse (inquit) accipiendum est quod ait Apostolus, ex ipso, & per ipsum, & in ipso. Ex ipso dicens propter patrem: per ipsum, propter filium: in ipso, propter spiritum sanctum. Vigilāter autem attende: ne quia patrem volens intelligi dixit ex ipso, sic intelligas omnia esse a patre, vt neges omnia esse ex filio, vel ex spiritu sancto, cum ex patre, & per patrem, & in patre omnia esse sane dici possunt; similiter & de filio, & de spiritu sancto dicendum est.

Li. 6. c. 10

Quòd non omnia quæ ex Deo sunt, etiam de ipso sunt: sed econuerso.

ILLVD etiam hic annectendum est, quòd non omnia, quæ dicuntur esse ex Deo, etiam de ipso esse dici debeant. Quia (vt ait Augustinus in libro de natura boni). Non hoc significat penitus, ex ipso, quod de ipso. Quod enim de ipso est, potest dici esse ex ipso: sed non omne quod ex ipso est, potest dici esse de ipso, quia non est de sua substantia. Et ex ipso enim sunt cœlum, & terra, quia ipse fecit ea: non autem de ipso, quia non de substantia sua. Sicut aliquis homo si generat filium, & faciat domum, & ex ipso est filius, ex ipso est & domus, sed filius de ipso, domus vero de terra, & ligno, non de seipso.

Cap. 27.

Quæ dicta sunt summatim colligit.

EX præmissis apertum est, quòd in Dei cognitione, siue præ-

scientia

scientia sunt omnia, scilicet bona, & mala, sed non omni modo sunt ibi mala, quo bona; & quòd in Deo bona tantum sunt, sicut ex ipso, & per ipsum, non mala. Et ex quo sensu hæc accipienda sint assignatum est. Et quòd de ipso non dicitur esse proprie, quòd aliud est ab ipso. Ex ipso autem esse dicuntur omnia, quę eo auctore sunt.

Quomodo res sunt in Deo.

DISTINCT. XXXVI.

Solet hic quæri cum omnia dicantur esse in Dei cognitione.

Expositio VPRA egit Magister de cognitione Dei, qua cognoscit creata oia, & qm̄ cognitum dr̄ esse in cognoscente, ideo determinat hic modum qūo res sunt in Deo. Et qm̄ res creatæ non tantum debent esse in Deo, sed etiam ex deo, & per deum: ideo primo agit de existentia rerum in deo, secundo vero comparat ad alias habitudines. s. ex ipso, & per ipsum, ibi, proinde si diligenter inspiciamus. Prima pars habet duas. In prima ostendit qualiter res dicantur esse in deo a parte eius in quo sunt, vtrum. s. sunt in dei essentia sicut sunt in dei præscientia. In secunda qualiter dicantur esse in deo a parte ipsarum rerum, ibi: Post prædicta quæritur cum omnia dicātur esse in deo, vbi quærit, vtrū mala sint in deo, & soluit quòd nō. Quælibet harum partium potest diuidi, qm̄ primo quærit, & opponit, & postmodum determinat, & partes manifestę sunt in litera. Secunda quoque pars, in qua comparat hoc quod esse in deo ad alias habitudines importatas per alias præpositiones, habet quatuor partes. In prima ostendit horum trium conuenientiam. In secunda, differentiam, & apparitionē, ibi. Præterea sciendum est. In tertia, differentiā eius quod dicitur de ipso ad hoc qđ dr̄ ex ipso ōndit, ibi. Illud etiā hic annectendū. In quarta, breuiter ꝑdicta epilogat, ibi. In præmissis apertum est. Et hæc pars pōt diuidi contra totam præcedentem. Intellectus partium patet in litera.

Diuisio.

Dei cognitio eius vtique essentia est, nec tamen omnia, quæ sunt in cognitione, &c. sunt in eius essentia.

Dub. 1. Videtur hic male dicere, quia hoc argumentum videtur esse necessariū, si aliqua duo sunt omnino eadem, si aliquid est in uno, & in alio. Si dicas ꝙ differunt penes connotata, videt̄ falsum, quia dei præscientia nō connotat. Vel si dicas ꝙ præscientia connotat, obijcitur de hoc noīe deus, qđ non connotat, & cum dñr omnia esse in deo, ergo pari rōne, & in essentia. Præterea contra Magistrum vr̄ esse verbum Ansel. in Mono. ꝙ creatura in creatore est creatrix essentia: ergo videt̄ ꝙ vere sint in dei essentia. 1

Respon. Respon. dicendum, ꝙ hæc præpositio (in) aliquando connotat inhęrentiam, vt si dicatur accidens in subiecto. Aliquando connotat identitatē, vt si dicat̄, ideæ rerum sunt in deo, q̄ sunt deus, non a deo. Aliqñ connotat causalitatē, vt si dicat̄, creaturæ sunt in ipso deo. Et pōt hæc ꝑpositio (in) dici ſm quatuor genera causarū: sed in deo non dicitur nisi ſm tria. Qm̄ ergo causa dicit respectum ad creaturam ſm rōnem intelligendi, ideo hæc præpositio (in) ſm ꝙ dicit causalitatē, non additur nisi terminis dicentibus respectum ad creaturam. Et qm̄ nomen substātiæ, vel naturæ, vel essentiæ non dicit respectum, ideo si dicat̄, creaturæ sunt in dei substātia, hæc præpositio (in) aut notat identitatē, aut inhęrentiā, quorū vtrunque falsum est, & ideo tales locutiones nō recipiunt̄, & in illo argumento est sophisma ſm accidēs: ideo dicit Magister, ꝙ non valet, quāuis enim idem sint re, differunt tamen in modo significandi, & intelligendi. AD illud

quod obiicitur, quòd deus non dicit
3 respectum. Dicendum ꝙ falsum est, quia imponitur ab actu quem habet ad creaturam, sicut dicit Damascen⁹. Vnde bene dicitur, Deus creaturarũ.
4 Ad illud quod obiicitꝰ ꝙ creatura in creatore est creatrix essentia. Dicendum ꝙ creaturam in creatore esse, est ideam, vel similitudinem ei⁹ apud deum esse: & Ansel. vult dicere, ꝙ similitudo illa est creatrix essentia, nõ ꝙ illa creatura sit essentia, vnde bene concedendum, ꝙ ideæ rerum sunt ĩ diuina essentia, quia (in) notat idẽtitatem, & vere, sed hoc non põt dici de creatura secundum esse quod habet in proprio genere.

Illa .n. esse in Deo intelligũtur, quæ ex ipso, & ꝑ ipsum sunt.

Dub. 2. Videtur male dicere, quia cum talia non sint nisi præsentia, ergo in deo non sunt nisi ea, quæ præsentialiter existunt, quod est manifeste falsum, & contra Augus. qui dicit, ꝙ res sunt in deo ab æterno. Si dicas, ꝙ accipit esse in deo, vt in conseruante, qa sic accipit Apostolus in ꝓfata auctoritate, Ex ipso, & per ipsum, & ĩ ipso: tunc nihil facit ad propositum, quia Magister accipit esse (in) ꝯm ꝙ dñr res esse in deo æternaliter. Si tu dicas, ꝙ res actualiter sunt ex deo, vel per deum ex tempore, sed habitudinaliter ab æterno: tunc quæro qualiter actualiter sunt in deo ab æterno, & non æternaliter ex deo, vel ꝑ deum.
Respon. Resp. dicendum, ꝙ esse ex deo, vel ꝑ
5 deum, põt accipi, vel ꝯm aptitudinẽ, vel ꝯm actum, vel ꝯm habitũ. Si ꝯm actum, sic ꝓdicta auctoritas non est intelligenda ꝓcise, ꝙ illa sola sint in deo, quæ sunt ex deo, vel ꝑ deũ, quia multa deus cognoscit, quæ sunt in deo, quæ tñ non sunt ex ipso, nec per ipsum, nec erunt. Põt iterum accipi secundũ habitum, & sic adhuc nõ est intelligenda pręcise, quia multa deus cognoscit, & põt facere, quæ non faciet, & tñ sunt in ipso, nec vnq̃ erunt ex ipso, nec per ipsum. Põt iterum intelligi, secundum aptitudinem, & tunc pręcise habet veritatẽ, quia nihil est ĩ deo, nisi sit aptum esse in deo & ꝑ ipsum, & sic valet ad propositũ, & sic intelligit Magr̃, & per hoc excluduntur mala, quia deus non põt facere mala, nec mala possunt esse ex ipso, nec per ipsum. Quod quæritur, quare non dñr res æternaliter esse ex deo, &c. Dicendum, quòd non est si- 6
mile, quia aliæ præpositiones significant per modum fieri, & motus, & actus, sed hæc præpositio (in) per modum quietis. Et qm̃ deus non fecit nisi ex tempore, nec fuit causa actualiter causans, nisi ex tempore, licet habitudinaliter ab æterno: ideo magis dñr res æternaliter in Deo, q̃ ex deo.

Mala non sunt in deo (& paulò post subiungit) bona cognoscit etiam per approbationẽ, & per beneplacitum, mala vero non, supple cognoscit deus ꝑ approbationem.

Videtur male dicere, quia approbatio respicit voluntatẽ: sed esse in deo Dub. 3
respicit ab æterno exemplaritatem, ergo noticia approbationis nihil ad hoc facit. Item Magister videtur insufficiens in diuisione diuinæ cognitionis, quia sicut bona cognoscuntur notitia approbationis, ita mala noticia reprobationis. Item approbatio aut nihil, aut aliquid addit supra noticiam simpliciter, aut non. Dub. 4
Et si non: ergo non est in deo distinguere noticiam, & noticiam approbationis. Item, si nihil addit ergo sicut sunt in deo, quæ cognoscit approbando, ita etiam illa quæ cognoscit simpliciter. si aliquid addit, ergo videtur, quòd diuina notitia sit composita. Si dicas, quòd addit secundum intellectum, sed intellectus noster non facit res esse in deo, ergo nec notitia approbationis.

RESPOND. dicendum, quòd Respon.
approbatio supra cognitionem, secundum intellectum addit beneplacitũ voluntatis: hic aũt beneplacitũ connotat bonitatem in deo respectu cuius est, quia deo non placet nisi bonũ, & esse bonũ inquãtũ huiusmodi

deũ

Deo simile est, si ergo idea dicit rationem cognoscendi secundum assimilationem, oia quę Deus cognoscit, noticia approbationis sunt in ipso. Sed notandum quòd approbatio potest connotare bonitatem in actu, & sic non est præcise verum, quod omne quod est in deo, sit cognitum notitia approbationis. Potest iterum connotare bonitatem in potentia, sicut exemplar connotat rei entitatē, nō quia sic, sed quia Deus potest eā facere, & sic nihil est in Deo nisi quod cognoscit notitia approbationis, quia sic cognoscit oē bonū quòd est, vel quod potest facere, & illius habet exemplar, & ideo illud tātū est in Deo. Quod ergo obiicitur quòd voluntas non facit quod sint in Deo. Dicendum quod hoc non est, quia voluntas in actu, sed quia Deus nihil potest facere quod non approbet tanquam bonum: vnde approbatio potius dicit ibi iudicium rōnis, quam affectū voluntatis. Quòd quæritur, si addit. Dicendum quod addit a parte nři intellectus, & a parte cōnotati, a parte ipsius Dei non. Non sic autē addit reprobatio: ideo Magr̃ nō ponit notitiam reprobationis pro membro.

Eādem vim habent omnia hæc s. ex ipso, & in ipsum, & per ipsum.

Dub. 4 Obiicitur contra hæc Ambrosii verba, quòd si habent eam vim, ergo videtur hic esse inculcatio verborum. Item, aut accipitur esse in ipso sicut in exemplari, aut sicut in causa conseruante. Si tanq̃ in exēplari, constat quod aliud est esse in ipso, & ex ipso, sicut præostensum est. Si tanq̃ in conseruante, adhuc est aliud produci, aliud conseruari. Item, si eandē vim habēt sicut ex ipso appropriatur patri, ita potest appropriari filio, & similiter pr̃i erit appropriare in ipso.

Respon. Resp. dicendum quod est loqui de illis tribus circūlocutionibus quantū ad illud quod significant, aut quantū ad ordinē quē connotant. Si loquamur quātum ad illud quod significant, sic oīa dicuntur esse ex Deo, tanquā ex principio primo non aliunde moto. Omnia dicuntur esse per Deum, tanquā per principium, sufficientissimum, quod oīa agit per ipsum. Omnia dn̄r esse in Deo, tāquam in principio infinito, quòd nō potest facere aliquod extra se, sed oia ambit eius virtus, & in his tribus circumlocutionib9 significatur quòd Deus est principium primū, & sufficiētissimū, & infinitissimum. Et quòd oia hęc in Deo sunt vnum, & conueniunt trib9: ideo quantū ad significatū dicit Ambro. quòd habent eandem vim, nec tn̄ est inculcatio, qa diuersimode important secundum rōnem intelligendi. Si autem loquamur quantum ad ordinem quem connotant præpositionum habitudines, sic sunt appropriatæ trib9. Quia ex ipso, dicit rōnē primi, & per ipsum, dicit rōnem medii, & in ipso, dicit rationem vltimi, siue quietatiui, & ideo (ex ipso) appropriatur psonę patris quæ est prima in trinitate (per ipsum) appropriatur filio quæ est persona media (& ī ipso) spiritui sancto q est psona tertia. Ex his patēt obiecta.

AD intelligentiam huius partis quæritur de existentia rerum in Deo, & circa hoc tria principaliter quæruntur. Pimo, vtrū creaturæ fuerunt in Deo æternaliter. Secundo, quæritur de modo existēdi ipsarum rerum in Deo. Tertio, quantum ad generalitatem rerum in Deo existentium, vtrum s. omnia quę De9 præcognoscit, fuerūt & sunt in Deo. Ita quòd primo de existentia. Secundo de modo. Et tertio de numero. Quantum ergo ad primum articulū duo quæruntur. Primo quæritur, vtrū res fuerunt in deo ab ęterno. Secundo, vtrum sint in Deo rōne essentiæ, vel personæ.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Res sunt in Deo ab ęterno secundum similitudinis præsentiam, atque secūdum causatiuam potentiam, licet non secundum realem existentiam.

QVOD res fuerunt in Deo ab ęterno, vr̄, quia agens cognoscens agit per speciem rei quā penes se habet: sed res ē in

anima, quia similitudo eius est in ea, ergo & in deo similiter. Si dicas ꝙ illud exemplar nihil est rei, ergo ꝓm illud non deberet dici res esse in Deo. Contra, plus facit ad esse rei exēplar, quòd est cognitiuũ & productiuum, quam ꝙ est productũ a re, si ergo rōne exemplaris producti a re, res est in anima, multofortiꝰ debet dici in Deo esse rōne exemplaris producentis, sed hoc ab æterno, ergo &c. Item, similitudo producta non est vere aliquid, sed alicuius, sed exemplar ꝑ ꝙ cognoscit Deus vere est ipse Deus, ergo verius est exemplar rei in Deo quam in anima, ergo multofortius res in Deo quam in aīa, & sic &c. Item, quia res pōt exire de materia, res ęst in materia, cum non totaliter est in potentia materiæ, imo agentis, ergo si res quæ sunt in potētia Dei totaliter ibi sunt, multofortius debent dici esse in ipso, sic &c. Contra, quòd exit per creationem, omnino nihil est antequā creetur, sed creaturæ sic exeunt, ergo omnino nihil sunt antequam producuntur, sed quòd non est, nec est hic, nec ibi: ergo nō est in aliquo, & ita nec in Deo. Item, ꝙ est in aliquo, est in illo vel ꝓm se, vel ꝓm aliqd sui: sed res non est in Deo ꝓm se, quia tūc essentialiter esset in Deo, nec ꝓm aliquid sui, quia nihil de ipsa est ęternũ sed totum ex tempore, ergo &c. Item, quod est in aliquo, est in illo ꝓm esse actuale vel potētiale, sed creatura nō est in Deo secundum esse actuale, quia tūc actu esset, ergo si est in Deo, est secundũ esse potentiale, sed oē esse potētiale secundũ ꝙ huiusmodi est ꝑ mutabile, si ergo creatura ab æterno est in Deo secundũ esse potentiale, ab æterno est in Deo secundũ esse mutabile, sed hoc est falsum, ergo & primũ. Item, si creatura dr̃ esse in Deo, qa pōt esse a Deo, ergo cum ab æterno esse a Deo sit impossibile, non erit creatura

Ad opp.

10 ab æterno in Deo rōne potentiæ.

RESP. dicendum, ꝙ aliquid dr̃ esse in aliquo tripliciter, vel secundũ actualem existentiam, vel secundum similitudinis pñtiam, vel secundũ causatiuam potentiā. Primo modo sunt res in vniuerso. Secundo modo in cognitiua substantia. Tertio modo in sua causa. His duobus modis vltimis res sunt in Deo, quia est cognoscens res antequam fiant, & potens producere. Vnde quia ab ęterno cognoscit, & potētia qua produxit ex tempore, in Deo fuit ab æterno, ideo dicuntur res fuisse in Deo ab æterno.

AD illud ꝙ obiicitur, quòd nihil est, non est in aliquo. Dicendũ quòd verum est ꝓm primum modum existendi, sed falsum secundum tertium, quia illud ꝙ nihil est modo, Deus potest facere. 11

AD illud quòd obiicitur quòd illud quòd est ab aliquo est in illo secundum se &c. Dicendum quod quantũ ad secũdum modum res sunt in Deo secundũ aliquid sui, quia ꝓm exemplar. Sed aliquid rei potest dici tripliciter s. essentialiter, effectiue, & causatiue, scilicet sicut pars, effectꝰ, & causa. Hoc tertio modo est illud exemplar aliquid rei vel causa s. quantum ad potentiam causatiuam, quia est res secundũ se non in actu, sed potentia, quia suum esse potest produci a Deo. Similiter ad sequēs, Dicendũ quòd rōne exemplaritatis res actualiter sunt in Deo, rōne creationis potentialiter quia possunt produci. Quod obiicit ꝙ creatura est in Deo secundum esse mutabile. Dicendum ꝙ hoc non est verum de eo ꝙ est actu in Deo, sed ꝙ potest ꝓduci a deo est mutabile. Vel dicendũ quòd potentia habet comparationem ad diuinā potentiā quæ est immutabilis, & sic ē immutabile. Vel ad cōnotatum temporale extra, & sic habet esse mutabile. AD illud quòd obiicitur de creatione. Dicendum ꝙ quamuis actus creandi non poterant esse ab æterno, tamē potentia creandi fuit in deo. 12

13 Dissentit Sco. di 35 q. Vno ꝗ videt̃ ponere entia in deo hr̃e quoddā esse distinctũ ab essētia qđ vocat esse ꝓm quid.

15

QVAE-

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Res sunt in Deo non ratione essentiæ, nec ratione personæ, sed sunt in Deo vt causa.

Fundamenta.

TRVM res sint in deo ratione essentię, vel personæ. Et quòd rōne essentiæ vr̄, quia ꝙ inest rōne ꝑsonę est ꝓpriū, quòd inest rōne essentiæ, est cōmune, si ergo hoc est commune trib⁹, patet &c. Præterea, res in deo sunt ratione exēplaritatis: sed exēplar creaturę in deo est diuina essentia, q̄a deus seipso ꝓducit & cognoscit, ergo &c. Item, regula est, quòd quicquid de deo dr̄ in relatione & ad creaturā, est essentialiter dictum, sed res esse in deo est taliter dictum, ergo &c. Contra. quòd ratione personę vr̄ quia res sunt in deo inquantum p̄nt ab ipso exire, sed producere cum sit actus, est ipsius suppositi, ergo personæ. Itē, sicut dicit Aug. lib. lxxxiij. q. Verbum dicit operatiuam potentiā, si ergo res sunt in deo rōne potentiæ operatiuæ, sunt in eo rōne verbi, ergo cum verbū sit persona, sunt in deo ratione personæ. Itē, Aug. ix. de ciui. dei c. xxiiij. dicit, quòd cum dr̄, dixit vt fiat, ītelligitur pater, in verbo dicendi filius, in visione s. s. ergo cum eius sit producere in quo sunt, patet ergo quòd sunt rōne personæ.

Ad opp.

RESP. dicendum quòd in diuinis est considerare essentiam quæ est communis vt cōis, & absoluta: est cōsiderare ꝓprietates, & est cōsiderare cōe vt in relatione ad ꝓpria. Primū dr̄ in oīmoda absolutione, ſm. s. ꝓprietas dicit relationē ad ꝑsonā, tertiū, dicit relationem ad res, & illa appropriata significant deū vt causam. Cū ergo quærit̄, vtrū res sint in deo rōne essentię, vel personæ. Dicēdum, quòd proprie loquēdo nec sic, nec sic, sed sunt in Deo vt causa, & sic ratione appropriatorum, quæ sunt essentialia considerata in personis. Cum ergo obiicitur vtrum sint in essentia. Dicendū quòd illæ rōnes cōcludunt quòd sunt in essentia communiter dicta, secundū quòd comprehendit appropriata, nō secundū quòd in omnimoda absolutione considerat̄. Quod obiicitur ad oppositum non concludit de persona rōne propriorum, sed ratione appropriatorum.

Consequenter quantum ad ſm articulum quærit̄ de modo existentiæ rerum in deo, & circa hoc quæruntur duo. Primo quærit̄, vtrum omnia quæ sunt in deo sint in ipso vita. Secundo quæritur, vtrū res verius sint in deo quam in vniuerso, siue in proprio genere. Aristo.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Quia res sunt in Deo tanquam in exemplari, propterea quæcunque in ipso sunt, vita in eo sunt.

VOD omnia sint in deo vita videt̄ Ioh. 1. Quod factum est, in ipso vita erat, sed oīs creatura est facta, ergo oīs creatura est in ipso vita. Item. Augu. super Gen̄. ad literam. Omnia dicūtur in ipso fuisse vita, non in sua natura quia omnia nouerat antequam fierent. Item, rōne vr̄, quia diuina essentia est vita, ergo quòd diuina essentia est etiam vita est, sed creatura ī deo est diuina essentia, quia quicquid est in deo est deus, ergo est vita, & hoc est quòd dicit Ansel. in Mono. quòd creatura in Deo creatrix est essentia. Item, intelligere est vna differentia eius quòd est viuere, cum viuere dicatur quadrupliciter secundū Philosophū, si ergo intelligere est viuere, oīs ratio intelligendi est ratio viuendi, sed res sunt in Deo ſm suas rationes intelligendi, ergo sunt in deo viuentes, sed non per participationem, ergo sunt vita simpliciter. Contra. Act. xvij. In ipso viuimus, mouemur, & sumus. Ergo quia viuimus, sumus in deo vita, ergo quia mouemur, sum⁹ in eo motus, sed hoc nō dr̄, ergo nec illud deberet dici. Itē, si res dicuntur

Fundamenta.

Li. 5. c. 14.

Cap. 3.

2. de ani. tex. 13.

Ad opp.

dicuntur in Deo vita, aut ergo ratione potentiæ, aut noticiæ, aut voluntatis. Non rõne potentiæ, quia res ex hoc quòd potest produci per creationem, antequam producatur nihil oĩno est, quia secundũ totum producit si nihil est, ergo nec vita. Nec ratione notitiæ, quia tunc cum mala sint a deo cognita, tunc mala essent in Deo vita, quod absurdum est. Sic rõne voluntatis, cũ voluntas dei non sit nisi futurorum, ergo sola futura viuerent in deo: sed alia quã futura sunt in deo per ideam, ergo non omne quòd est in deo, est in ipso uita. Item, hoc videtur, quia exemplar æternum repñtat res expressissime ꝭm ꝙ sunt, & ab ipso exeunt, ergo cum quædam viuant quædam non, quædam repñtat ꝑ modum viuentium, quædam ꝑ modum non viuẽtium, ergo quædam sunt in deo vita, quædam nõ. Ratione huius quæritur, quare magis dicuntur res esse in deo vita, quam sapientia, vel essentia, vel intelligentia.

17 AD hoc voluerunt quidam dicere ꝙ non oĩa quæ dicunt esse in Deo, sunt in illo vita, sed ea solum quæ sic sunt in deo vt disposita fieri. Et ratio huius est, qm̃ verbum & vita dicunt actum & dispositionem, & ideo dicit Ansel. qm̃ verbum non est nisi eorũ quę sunt, vel futura sunt, & ideo solũ sunt in deo vita, & ideo dicunt quòd ad rõnem dicendi vitam concurrit necessario, quòd res sint in deo quantum ad potentiam, notitiã, & voluntatem producendi. Sed hoc non potest stare ꝭm Aug. Filius enim (vt ipse dicit vj. de Tri.) est ars plena oĩm rõnum viuentium, sed constat quòd non impletur nisi rationibus infinitis, ergo infinitæ rõnes rerum viuũt in deo, ergo non solum pñtium, vel futurorum, sed etiam oĩm possibiliũ. Et iterum Aug. lib. lxxxiij. q. dicit ꝙ ratio est etiam, si nunquam aliquid ꝑ illam fiat, sed constat quòd rõ in mẽte artificis viuit, non quia res extra producitur, viuit enim etiã si res corrumpatur, & exterius esse, omnino nihil facit ad vitam. Et ideo patet quare non solum pñtia vel futura viuũt in Deo. Et propterea aliter dicẽdum, ꝙ res tripliciter sunt in deo, videlicet, vt in principio producente, & sic sunt ibi rõne potẽtiæ. Vt in exemplari exprimente, & sic sunt ibi rõne notitiæ. Et vt in fine conseruante, & sic sunt ibi rõne voluntatis. Primo modo quia sunt in deo sicut ĩ principio producente, cum totum ex nihilo producat de⁹, nihil oĩno sunt in deo, nec vita, nec aliquid. Quia vero sunt in deo tanquam in fine conseruante, cũ conseruentur ꝭm esse quòd habẽt, sic sunt quædam vita, quædam non. Vnde quædam sunt tm̃, quædam sunt & mouentur, quędam (vt hoĩes) & sunt & mouẽt, & viuũt. Quia vero sunt in deo vt in exemplari exprimẽte, sic sunt in ipso vita, & quia non solũ in illo exemplari exprimũtur entia, sed etiam omnia cognoscibilia, ideo oĩa sunt in deo vita q̃ in ipso sunt. Et iõ dicit beatus Io. ꝙ factũ est, in ipso vita erat. Et sic patet, ꝙ esse in Deo attenditur ꝭm triplex genus causæ: & similiter patet, quõodo ratiõe potẽtię, & notitiæ, & volũtatis. Et sic soluit illa quæstio ꝭm qđ genus causæ, vel ꝭm quã trium cõditionũ dñr res esse in Deo. Patet ẽt ꝙ in Deo dñr vita, oĩa q̃ sunt in ipso, tanquã ĩ exẽplari. 18

19 AD illud ergo quod obijcitur ꝙ in Deo mouemur &c. intelligẽdũ est quãtũ ad tertium modum essendi in Deo. s. ꝑ conseruationẽ. Deus. n. conseruat in nobis vitam, & operationẽ, & essentiã: & q̃tum ad hoc intelligitur dictũ illud verbũ. Consentit S. Th. hic ar. 3. q. 1 20 Ad illud quod obijcitur, cuius rõne res dñr in Deo vita &c. Dicendũ ꝙ rõne potentiæ, & notitiæ simul: quia ista duo concurrunt ad rõnem exẽplaris: nõ. n. est exemplar Deus nisi eorum quæ cognoscit, & potest. 21 Ad illud qđ obijcitur, ꝙ res in illo exẽplari repręsentantur vt sunt. Dicendũ ꝙ verũ est: tñ non oportet ꝙ rõ repræsentatiõis sit talis oĩno quale est repræsentatũ, sicut supra ostensum est: & iõ sicut corporaliũ est idea spiritualis, ita nõ viuentium viuens. 22 Ad illud qđ vltimo quæritur, quare magis dñr res esse in Deo vita, quã alia. Dicendum, ꝙ quamuis ꝓdictũ verbũ multas habeat expositiones, quo dr̃, quod factũ est,

est,in ipso vita erat: tñ specialiter circa hoc verbũ cõsideranda est veritas dicti,& rõ dicendi. Veritas dicti vt dicit Aug. est, ꝙ oẽs res factæ a Deo, vel etiã possibiles fieri, hñt rõnes per quas intelliguntur: q̃ quidem rõnes viuere dñr, quia sunt in substãtia viuente ſm ꝙ viuens: & sunt etiã ratio intelligendi qui est actus vitæ: & ideo in artifice creato dñr viuere, sed in Deo nõ tm̃ dñr viuere, sed etiã ipsa vita, quia ipsa rõ cognoscendi est ipsa intelligentia. Rõ autem dicendi fuit hæc: cum.n.res habeant esse in Deo, & in vniuerso, & diuersimode: quia aliquas proprietates habent ſm existentia in mundo, quæ nõ cõpetunt eis secundũ ꝙ sunt in deo: iõ non solum dixit, quod factũ est in ipso erat: sed vita: vt oẽs illæ cõditiones excluderẽtur. Creaturæ enim in mundo hñt esse corporale, variabile, & corruptibile. Qñ enim vita est actus spiritualis & continuus, fluens ab ente quieto, & sempiterno: dictũ est quòd res sunt in deo vita, vt per spiritualitatem excludatur corporeitas, per quietem variabilitas, per sempiternitatem corruptibilitas.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Res si comparentur ad se inuicẽ secundum diuersum modũ existendi, habẽt verius esse in proprio genere quam in cognoscẽte: si vero conferantur cum sua similitudine quę in Deo est, tunc similitudo verius habet esse quam in mundo.

Ad opp. TRVM res sint in deo verius, quam in vniuerso siue in ꝓprio genere. Et quòd verius sint in deo vr̃ per Augu.v.super Gen.ad literam. Omnia prius quam fierent erãt in notitia sacientis: & vtiq; ibi meliora, vbi æterna, vbi veriora, & incõmutabilia. Itẽ, vnũquodq; sicut se habet ad esse, ita ad cognitionẽ: sed creaturæ veriꝰ cognoscũtur in deo, quã in proprio genere: ergo & verius sunt in deo. Itẽ, omne quod est in aliquo, est in eo per modũ eius in quo erat: sed deus est in infinitũ nobilior mundo, ergo in infinitũ nobiliori & veriori modo sunt res in deo, quã in vniuerso. Item, nobilius & verius est esse vitæ quã viuentis; sed oĩa viuunt in deo, vt supra monstratũ est: nõ autem in genere proprio: ergo &c. Contra. Verius est res vbi est simpliciter, quã vbi est solum ſm quid: sed in deo solum dicitur esse secundum quid, quia non sequitur, asinus est in deo, ergo asinus est: sed in proprio genere sunt simpliciter, ergo verius. Item, verius est res, vbi est secundũ principia intrinseca, & proxima, quam vbi est in principio extrinseco, & remoto: sed res in mundo sunt secundum principia intrinseca, in deo autem vt in principio extrinseco, ergo &c. Itẽ, verius est res vbi est secundũ ꝓpriã entitatem, quam vbi solum secũdum similitudinem: sed in deo est homo & lapis, & alia secundum similitudinem: ergo &c.

[Margin: 2. meth. 4; 3. de ani. corm. 5; Fundamenta.]

23 RESP. Dicendum quod triplex est existentia rerũ.s.in exemplari æterno, & in intellectu creato, & in ipso mundo. In exemplari æterno, & in intellectu creato sunt res secundum similitudinem. In ipso mundo secundum entitatem propriam. Qñ ergo quęritur, in quo sint verius, hoc dupliciter potest quæri, aut ita quòd fiat comparatio eiusdem rei ad se secundum diuersum modum existẽdi, vt sit sensus, vbi lapis verius habet esse, vel cum est in cognoscente, vel producente, vel cum est in se & hoc modo concedendum est quòd verius est vnaquęque res in ꝓprio gñe quam in deo, sicut probant rationes ad hoc inductę. Alio modo potest fieri cõparatio rei ad suam similitudinem, vt sit sensus quæstionis, quid habet esse verius & nobilius, vtrũ ipsa res, vel eius similitudo? & hoc modo simpliciter concedẽdum quod similitudo rei verius & nobilius esse habet in deo, q̃ ipsa res in mundo rõne eiꝰ quòd est, qa est

[Margin: Idẽ hr̃ ex D.Thom. q. de ue. i. q.4. art.6. 1.part. q. 18. arti.4. ad.3.]

est ipse deus, & concedendæ sunt rōnes ad hoc inductæ. Adhuc similitudines rerum in intellectu creato verius & nobilius habēt esse, q̄ res in vniuerso, vt dicit Aug. in tri. non rōne eius ꝙ sunt, sed rōne eius in quo, qa sunt nobiliori & spirituali modo similitudines in intellectu cognoscente, q̄ sint ipsæ res in mundo cōtentę, & sic patent rōnes ad vtrāque partem. Tamen ad illud argumentū ꝙ fit de cō-
24 paratione esse ad cognoscere. Dicendum, quòd illud gñaliter intellectum quòd res ibi est verius, vbi verius cognoscitur, non habet veritatem. Contingit enim cognoscere quòd nō est, & ideo sicut ad cognosci non sequit̃ esse, ita nec ad vere cognosci, vere esse nec ad verius cognosci, verius esse. Quando ergo dr̃ quòd vnumquodque sicut se habet ad esse, ita ad cognitionem, hoc intelligitur, quia eadem principia quæ sunt principia essendi sunt etiam principia cognoscēdi, sed tñ principia cōferunt esse per seipsa. sed cognitionem non conferunt per se, sed per suas similitudines.

Arti. 3 Tertio loco est quęstio de tertio articulo scilicet gñalitate existente rerū in deo, & circa hoc quæruntur duo. Primo quæritur, vtrum mala sint in deo. Secundo, vtrū in Deo sint imperfecta secundum quòd huiusmodi.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Licet Deus mala cognoscat, ipsa tamen non sunt in Deo, cū malum causam effectiuā non habeat, neque exemplarem.

Fundamenta.
QVOD mala non sint in deo vr̃. Aug. de li. ar. Intantum res recte vituperantur, inquantum earum vituperator artē in qua facta sunt videt, vt hoc in eis vituperet quòd in arte non videt. Si ergo vituperantur quantum ad maliciam, siue inquantum mala, & hoc modo nō videntur in deo, ergo hoc modo non sunt in deo. Item, omne quòd est in deo est ex ipso & per ipsum, vt dicit Aug. & Magr̃ in littera, sed mala nūquam sunt ex deo, nec per deum, ergo nec in deo. Item, oẽ quòd est in deo, aut est sicut in principio producente, aut sicut in exemplari exprimēte aut sicut in conseruante: sed constans est quòd deus non est principium producens mala, nec etiam conseruans. Itẽ, non est exemplar exprimens, quia rō exemplaris attenditur ſm assimilationem, sed dei ad malum nulla est assimilatio, ergo mala nullo modo sunt in deo. Item, quanto aliquid melius est, tanto magis distat a malo, sed deꝰ est optimus, quo nihil melius potest cogitari, ergo tanta distantia differt, quanta nulla maior potest cogitari: sed magis distat a malo quòd nec habet veritatem maliciæ, nec similitudinem, q̄ quòd habet saltem similitudinem, & in quo nullo modo est malū, quam in quo aliquo modo est, ergo. &c. Contra. Omne quòd cognoscitur ab aliquo qui est sua cognitio, est in illo tanquam in cognoscente: sed deus cognoscit mala, qa ea punit & reprobat, & deus est sua cognitio, ergo mala sunt in deo. Minor patet, maior similiter, quia oẽ cognitū est in cognitione, si ergo idem est cognitio & cognoscens, ergo si est in cognitione, & in cognoscente. Item, omne quòd cognoscitur in aliquo, est in illo in quo cognoscitur, sed mala cognoscuntur in Deo, ergo sunt in deo. Probatio minoris. Mala cognoscūtur a deo, cōstat, aut intra se, aut extra. Non extra, hoc constat, quia diuinꝰ aspectus nō exit extra, tunc enim indigeret aliis ad cognoscēdum, restat ergo ꝙ intra se, quia angeli cognoscunt mala in deo. Vnde Aug. super Genes. ad literam. Angeli vident in illo bona vestra quę eis placēt, & mala vestra quæ ei displicēt. Item, omne quòd cognoscitur in aliquo, & non per accidens, est aliquo modo in illo sicut in exemplari, sed mala cognoscuntur a deo, sed non ꝑ accidens, quia nihil per accidens cognoscit, sed oīa per se, ergo mala sunt in deo. Item, omne ꝙ cognoscitur ab aliquo non per priuationem, cognoscitur per similitudinē, & ideā, sed in deo

Ad opp.

Arist. 2. de ani. 139.

Li. 5. c. 19.

deo non cadit cognitio per priuationem, quia nulla potest in illo exemplari esse priuatio, cum sit purus act⁹, ergo si cognoscit mala, non cognoscit per priuationem, sed per similitudinem, sed similitudo est idea in deo, ergo mala habent ideam in deo.

25 RESP. dicendum, quòd mala a deo cognoscuntur, non tamen in deo existunt secundum quòd mala, qui a sic loquuntur in proposito, ideo (inquam) cognoscunt, quia sicut rectum est iudex sui & obliqui, sic summa veritas, & lux, & actus est rō cognoscendi non tm̄ veritatem, & lucē, & actū, sed etiam obliquitatem, tenebram, & priuationem. Vnde lux seipsam & tenebram cognoscit. Non sunt autem mala in deo, quoniam illa dicunt esse in deo ad quæ cooperatur deus secundum aliquod genus causę, & maxime secundum genus causæ formalis, & exemplaris, malum autem non habet deum pro causa, & pro exemplari, q̄a malum rōne maliciæ dicit solum priuationem, exemplar autem secūdum quòd huiusmodi dicit assimilationē: hinc est quòd nec malum, nec falsitas habet ideam in deo, suum autem oppositū est assimilabile. Vnde cum vno & eodem cognoscat deus bonum & malum sibi opposiū, bonum cognoscit secundū rationem assimilationis, & ideo bonum est in deo vt in exemplari, & vt cognitum p̄ se, & per modum positionis. Malum autem cū cognoscatur a deo, non habet in ipso ideam, ideo nō est in deo, quamuis sit in dei cognitione, quia quamuis cognoscatur a deo, non tn̄ cognoscitur per ideam sui, sed boni cui⁹ est priuatio, & ideo dr̄ cognosci per accidens

26 & per priuationem. AD illud ergo quòd obiicitur ꝙ malum est in dei cognitione, & cognitio est deus, igitur &c. Dicendum, quòd hic est fallacia secundum accidens. Quamuis enim idem sit cognitio dei ꝙ deus, tamen aliud connotat, sicut potentia, & sapientia. Vnde sicut nō sequitur est in dei noticia, ergo & in potentia, immo est ibi accidēs, & consequens, sic & in

27 proposito. AD illud quòd obiicitur quód malum cognoscitur in deo. Dicendum, quód illud nō sequitur, plus enim dicit esse in deo, quam cognosci a deo, vel in deo. Cum enim dr̄ aliq̄d cognosci a deo, per hoc intelligitur ꝙ deus sit rō cognoscendi illud, sed cum additur quòd hoc sit in deo, significatur quòd deus sit rō cognoscendi vt exemplar, & per assimilationē, & ideo est ibi consequens. AD illud quòd 28 obiicitur quòd cognoscit non per accidens mala &c. Dicendum ꝙ cognosci per accidēs hoc est dupliciter, aut a parte cognoscentis, aut cogniti. In deo nulla cadit cognitio per accidēs a parte cognoscentis, quia omnia cognoscit seipso, tn̄ cadit a parte cogniti, qm̄ aliquid cognoscit per similitudinem suam, vt bonum, aliquid per similitudinē sui oppositi, & ita est ibi per accidens, nō in discurrendo, sed in assimilando, cum enim de⁹ cognoscit malum, non intelligitur assimilari ei, sed suo opposito. Similiter sol- 29 uendū est de priuatione, quia cognoscere per priuationem est dupliciter. Aut ita ꝙ sit priuatio ī virtute cognoscente, sicut cognoscit aliquis silenuū & tenebram per aurem & oculum, & sic ponit imperfectionem. Aut ita quòd sit priuatio in cognito non in cognoscente, sicut lux cognosceret tenebram si haberet vim cognitiuam, sonus silētium, & sic cognoscit deus, quoniam est actus purus, & lux, & veritas.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Imperfecta ideā habent in deo, non tamē ratione imperfectionis quę priuationem dicit, sed ratione illius quod imperfectioni subest.

VTRVM imperfecta secundum ꝙ huiusmodi sint in deo. Et vr̄ quòd non, quia mala vt mala non pn̄t habere similitudinem cum summo bono, ergo pari rō- Ad opp.

non sic bonitas in malicia, nec veritas in falsitate, quia illæ sunt priuationes, non sic autem vnitatis priuatio est multitudo, & ideo patet totũ.

QVIBVS MODIS DICATVR DEVS esse in rebus.

DISTINCTIO XXXVII.

ET quoniam demonstratũ est ex parte, quomodo omnia dicantur esse in Deo, addẽdum videtur hic quibus modis dicatur Deus esse in rebus, si tamen id humana mens vel ex parte digne valeat cogitare, vel lingua sufficiat eloqui. Sciendum ergo est, quod Deus incõmutabiliter semper in se existens, pręsentialiter, potentialiter, essentialiter est in omni natura siue essentia sine sui definitione, & in omni loco sine circunscriptione, & in omni tempore sine mutabilitate. Et præterea in sanctis spiritibus & animabus est excellẽtius, scilicet per gratiam inhabitans: & in homine Christo excellẽtissime: in quo plenitudo diuinitatis corporaliter inhabitat, vt ait Apostolus. In eo enim Deus habitauit, non per gratiã adoptionis, sed per gratiã vnionis. Ne autẽ ista (quia capacitatẽ humanæ intelligentiæ excedunt) falsitatis arguere aliqui pręsumant, sanctorum auctoritatibus munienda mihi videntur. Beatus Gregorius super Cantica Cant. inquit, Licet Deus cõmuni modo omnibus rebus insit præsentia, potentia, substantia: tamen familiariori modo per gratiam dicitur esse in illis, qui mirificentiã operum Dei acutius & fidelius cõsiderãt. De hoc. n. eodẽ Aug. ad Dardanũ in li. de pręsentia Dei ait, Cum Deus sit natura incorporea & incõmutabiliter viua, ęterna stabilitate in seipso manens, totus adest rebus omnibus, & singulis totus: sed in quibus habitat, habent eum pro suę capacitatis diuersitate, alij amplius, alij minus: quos ipse sibi dilectissimum templum gratia suę bonitatis ædificat. Hilarius quoque in lib. 8. de Trin. apertissime docet Deum vbique esse. Deus, inquit, immensæ virtutis, viuens potestas, quę nusquam non adsit, nec desit vsquam, se omnem per sua edocet, vt vbi sua sint, ipse esse intelligatur. Non autem corporali modo cũ alicubi sit, non etiã vbique esse credatur, cum & in omnibus esse non desinat. Ambr. 1. li. de spiritu sancto, spiritum sanctum probat non esse creaturã, quia vbique est, quod est propriũ diuinitatis: ita dicens, Cũ omnis creatura certis naturæ suæ sit circunscripta limitibus, quomodo q̃s audeat creaturam appellare spiritum sanctum, qui nõ habet circunscriptam determinatamq; virtutem, quæ & in omnibus, & vbiq; semper est? quod vtique diuinitatis & dominationis est proprium. Idem in eodem, Domini est omnia complere, qui dicit, Cęlũ &

Q sit de⁹ est in reb⁹ & locis corporalibus. Q deus in oĩ re est essentia, potentia, sed in sanctis ꝑ gratiã, & in homine Christo per vnionem ꝑsonæ. Coloss. 2. Auctoritatibus ista cõfirmat. Non inuenitur super cãtica, sed ad sensum super Eze. Hom. 8 circa medium. Tomo. 2 Epist. 57 Non lõge a medio li. Cap. 7. in principio. & Aug. li. 3. contra Maximinũ. c. 21. Li. & cap. eisdem. Hi. 23.

& terram

& terram ego compleo. Si ergo dominus est qui cælum complet & terram, quis ergo potest spiritũ sanctum iudicare dominationis & diuinæ potestatis exortem, qui repleuit orbem? & quod plus est, repleuit & Iesum, totius mundi redemptorẽ. Ex his alijsq; pluribus auctoritatibus aperte monstratur, ꝙ Deus vbique in omni creatura essentialiter, pręsentialiter, & potentialiter est.

Quod in sanctis non modo est, sed etiam habitat, qui, non vbicunque est, ibi habitat.

Esa.66 IN sanctis vero etiam habitat, in quibus est per gratiam: non enim vbicunque est, ibi habitat, vbi vero habitat, ibi est. In solis bonis habitat, qui sunt templum eius, & sedes eius. Vñ p Esaiã Ca.7.& 9. dominus ait, Cœlum mihi sedes est, terra autẽ scabellũ pedũ meorum: quia in electis qui sunt cælum, habitat Deus & regnat, qui eius voluntati deuoti obtemperant: malos vero qui sunt terra, iudicij districtione calcat. Vnde in lib. Sapien. dicitur, Thronus sapiẽtiæ anima iusti: quia in iustis specialius est quam in aliis rebus, in q bus tamen omnibus totus est. Quemadmodum anima (ait Aug. in Tomo 2 Epist.28 epistolą ad Hieronymũ de origine animæ) per oẽs particulas corporis tota adest simul, nec minor in minoribus, nec maior in maioribus, sed tamen in aliis intensius, & in aliis remissius operatur, cũ in singulis particulis corporis essentialiter tota sit. Ita & deus cum sit in omnibus essentiatiliter ac totus, in illis tamen plenius esse dicitur quos inhabitat, idest, in quibus ita est, vt faciat eos templum suum, & hi tales cum eo sunt iam ex parte, sed in beatitudine perfecte. Mali vero, & si ibi sint vbi ipse est, qui nusquam deest, non ta-
Ioan.17. men sunt cum eo. Vnde Aug. super Ioan. Non satis fuit dicere,
Tomo 9 Tract.111 Pau. post principiũ. Vbi ego sum, & illi sint, sed addit, mecum, quia & ibi miseri possunt esse vbi & ille est, qui nusquam de est. Sed beati sunt cum illo, quia non sunt beati nisi ex eo quod cum illo sunt, qui fruuntur eo, & vident illum sicut est. Mali vero non sunt cũ illo, vt cæci in luce, non sunt cum luce, nec boni ita nunc sunt cum eo vt videãt per speciem,
Dist.14 & si sunt aliquo modo cum eo per fidem. Quomodo autem deus habitet in bonis, ex illis aliquatenus intelligere valebis, quæ supra dicta sunt, cum de spiritus sancti processione temporali ageretur, vbi licet ex parte, exponitur (ex parte enim cognoscimus, & ex parte
1.Cor.3 prophetamus) quomodo spiritus sanctus habitet in nobis, qui non sine patre, & filio inhabitat.

Vbi erat vel habitabat deus antequam esset creatura.

Cap.21.& lib.2.c.11 SI autem quæris, vbi habitabat deus antequam sancti essent. Dicimus quia in se habitabat: vnde Aug. in libr. 3. contra Maximinum: In templo (inquit) suo habitat deus, scilicet in sanctis qui sunt templum dei, modo secundum fidem ambulantes, & templum

Dei erant aliquando secundum speciem, qualiter etiam nunc templum Dei sunt angeli. Sed dicet aliquis, Antequam faceret Deus cœlum,& terram, antequam faceret sanctos, vbi habitabat? In se habitabat Deus, apud te habitat,& apud se est. Non ergo sancti sic sunt domus Dei, vt ea subtracta cadat Deus. Imò sic habitat deus in sanctis, vt si ipse discesserit, cadant.

Multa hic breuiter docet, quæ confirmant prædicta.

SCIENDVM est etiam, quia (vt ait Augustinus in libro ad Dardanum) dici nisi stultissime nequit, spiritum sanctum non habere locum in nostro corpore, quod totum anima nostra impleuerit. Stultius dicitur etiam angustijs alicubi impediri trinitatem, vt pater,& filius,& spiritus sanctus alicubi simul esse non possint. Verum illud est multo mirabilius, quòd cum deus vbique sit totus, non tamen in omnibus habitat. Quis porro audeat opinari, nisi inseparabilitatem trinitatis penitus ignoret, quòd in aliquo possit habitare pater,& filius, in quo non habitet spiritus sanctus? aut in aliquo spiritus sanctus, in quo non habitet pater, & filius? Fatendum est ergo vbique esse deum per diuinitatis præsentiam, sed non vbique per inhabitationis gratiam. Propter hanc enim inhabitationem gratiæ non dicimus, Pater noster, qui es vbique, cum & hoc verum sit: sed qui es in cœlis, id est, in sanctis, in quibus est quodam excellentiori modo.

Tom. 2. Epist. 57.

Matth. 6. Lucæ 11.

Quòd deus inhabitator est quorundam nondum cognoscentium deum, & non quorundam cognoscentium.

ILLVD quoque mirabile est, quia (vt ait Augustinus in eodem) Deus est inhabitator quorundam nondum cognoscentium deum, & non quorundam cognoscentium deum. Illi enim ad templum dei non pertinent, qui cognoscentes deum non sicut deum glorificant. Ad templum dei pertinent paruuli sanctificati sacramento Christi,& regenerati spiritu sancto, qui nondum valent cognoscere deum. Ergo quem potuerunt illi nosse, nec habere, isti potuerunt habere antequam nosse. Beatissimi autem sunt illi, quibus est deum habere, quod nosse. Hic aliquatenus aperit August. quomodo deus habitet in aliquo, id est, habeatur, cum videlicet ita est in aliquo, vt ab eo cognoscatur,& diligatur.

Eadē epist. paulò inferius. Rom. 1.

Quomodo deus totus vbique sit per essentiam, non potest intelligi ab humano sensu.

EX prædictis patet, quòd deus vbique totus est per essentiam, & in sanctis habitat per gratiam. Cumque superius, licet tenuiter, ostensum sit qua ratione dicatur habitare in quibusdam, nunc essagitaret ordinis ratio id etiam assignari, quomodo vtique per essentiam

Sup illud qui cū sit splendor gloriæ. Homil. 2.

ſentiam, & totus ſit, niſi huius conſiderationis ſublimitas, atque immenſitas humanæ mentis ſenſum omnino excederet (vt enim ait Chryſ. ſuper epiſtolam ad Hebr. Sicut multa de deo intelligimus, quę loqui penitus non valemus: ita multa loquimur, quæ intelligere non ſumus idonei. Verbi gratia, ꝙ vbique deus eſt ſcimus, & dicimus, quomodo autem vbique ſit intellectu non capimus. Item ꝙ eſt incorporea quædam virtus quæ eſt omnium cauſa bonorum ſcimus, quomodo autem, vel quæ iſta ſit, penitus ignoramus.

Quorundam opinio, qui præſumunt oſtendere quomodo deus vbique ſit per eſſentitiam, potentiam, præſentiam.

QVIDAM tamen immenſa ingenio ſuo metiri præſumentes, hoc ita fore intelligendum tradiderunt, ꝙ deus vbique per eſſentiam eſſe dicitur, non ꝙ dei eſſentia proprie ſit in omni loco, & in omni creatura, ſed quia omnis natura, atque omne quod naturaliter eſt, in quocunque loco ſit, per eum habet eſſe, & omnis locus in quo illud eſt. Idem etiam dicunt ideo deum vbique dici eſſe per præſentiam, vel per potentiam, quia cuncta loca ſunt ei præſentia, & quæ in eis ſunt, nec in eis aliquid operari ceſſat. Nam & ipſa loca, & quicquid in eis eſt, niſi ipſe conſeruet, manere non poſſunt. In eis ergo per ſubſtantiam deus eſſe dicitur (vt aiunt) quia ꝑ virtutẽ propriæ ſubſtãtiæ ſuæ facit, vt etiam loca ſint, & omnia quę in eis ſunt. Sed licet hæc vera ſint, quæ aſſerunt in explanandis intelligentiis prædictorum, in illis tamen verbis quibus dr̃ deus vbiq; eſſe ꝑ eſſentiam, plus cõtineri credẽdũ eſt, quod homo viuẽs capere non valet.

Quòd deus cum ſit in omnibus rebus, non tamen ſordibus rerum inquinatur.

SOLET etiam ab eiſdem quæri, quomodo deus ſubſtantialiter inſit omnibus rebus, & corporalium ſordium inquinationibus non cõtangatur, quod tã friuolum eſt, vt nec reſponſione ſit dignũ, cum etiam ſpiritus creatus ſordibus corporeis etiam leproſi, vel quantumcunque polluti inquinari non poſſit. Sol quoque radios ſuos ſine ſui pollutione effundit ſuper loca, & corpora non ſolum munda, ſed etiam immunda, ac ſordibus fœtentia, quorum contactu homines, & aliæ quædam res inficiuntur, ſolis vero radij impolluti, & incontaminati ea contangentes exiſtunt. Non eſt ergo mirandum ſi eſſentia diuina omnino ſimplex, & incommutabilis omnia replet loca, & omnibus creaturis eſſentialiter ineſt, nec tamen cuiuſquam rei ſordibus contaminatur, vel contangitur. Vnde Auguſtinus in libro de natura boni, Cum in deo (inquit) ſint omnia quæ condidit, non tamen inquinant eum illi, qui peccant. De cuius etiam ſapientia, quæ attingit a fine vſque ad finem fortiter, dicitur, Attingit omnia, propter ſuam munditiam, & nihil inquinatum in eam incurrit. Timent quidam quod fieri non

[Margin: Auguſtin. de agone Chriſtiano ca. 18. ſententialiter.]

[Margin: Tomo 6. Cap. 20. Sap. 8. Aug. lib. de agon. Chriſti.]

non potest, scilicet ne humana carne veritas, & substantia dei inquinetur, & tamen prædicant illum visibilem solem radios suos per omnes fœces, & sordes spargere, & eos mundos, & synceros seruari. Si ergo visibilia munda a visibilibus immundis contági possunt, & non inquinari: quáto magis inuisibilis, & incommutabilis veritas? Postremo respondeant, quid potius de deo respondendum existiment, vel quòd nusquam per essentiam sit, vel quòd vbique, vel alicubi, ita quòd non vbique? Sed quis audeat dicere quòd nusquam diuina essentia sit, vel quòd alicubi, & nō vbique sit? Si enim ita est alicubi, quòd non vbique, ergo localis est. Est ergo vbique tota quę continet totum, & penetrat totum, quæ nec pro sui simplicitate diuidi, nec pro suj puritate maculari, nec pro sui immēsitate vllo modo comprehendi potest. Vnde Augustinus, Deus vbique est, cui nō locis, sed actionibus propinquamus.

no ca. pri citato.

Li. de do. Chriana. 1. cap. 10.

Quòd deus vbique sit, & in omni tempore, non tamen localis est, non circumscriptibilis, nec loco, nec tempore mouetur.

CVMQVE diuina natura veraciter, & essentialiter sit in omni loco, & in omni tempore, non tamen mouetu per loca, vel per tempora, nec localis, nec temporalis est. Localis non est, quia penitus non circunscribitur loco, quia nec ita est in vno loco, quòd non sit in alio. Neque dimensionem habet, sicut corpus, cui secundum locum assignatur principium, medium, & finis, & ante, & retro, dextrum, & sinistrum, sursum, & deorsum, quod sui interpositione facit distantiam circunstantium. Duobus náque his modis dicitur in scriptura aliquid locale, siue circunscriptibile, & ecōuersò: scilicet, vel quia dimensionem capiens longitudinis, altitudinis, & latitudinis, distantiam facit in loco, vt corpus: vel quia loco definitur, ac determinatur, quoniam cum sit alicubi, non vbique inuenitur, quod non solum corpori, sed etiam omni creato spiritui congruit. Omne ergo corpus omni modo locale est. Spiritus vero creatus quodam modo est localis, & quodam modo non est localis. Localis quidem dicitur, quia definitione loci terminatur, quoniam cum alicubi præsens sit, totus alibi non inuenitur. Non autem ita localis est, vt dimensionem capiens, distantiam in loco faciat. Diuina ergo sola essentia omnino illocalis, & incircumscriptibilis est, quæ nec locis mouetur aliquo modo, scilicet, vel determinatione finita, vel dimensione suscepta, nec temporibus, sed affectu & cognitione mouetur. His enim duobus modis, scilicet loco vel tempore, fit mutatio creaturæ, quę longe est a creatore. Vnde Aug. super Gene. Deus (inquit) omnipotens incommutabili ęternitate, voluntate, veritate semper idem, mouet per tempus creaturam spiritualem; mouet etiam per tempus & locum creaturam corporalem, vt eo motu naturas quas condidit administret. Cū ergo tale

Quib⁹ modis aliqd dicat̃ locale, vel circunscriptibile.

De spiritu creato, q̄ s̄m alterū modū, nec localis nec circunscriptibilis est s̄m alterū verò est, &c.

Li. 8. c. 22. 23. & 20. in Tom. 3

Quòd de⁹ est iterior, antiqůior & nouior omnibus.

aliquid agit, non debemus opinari eius substantiam qua Deus est, temporibus locisque mutabilem, siue per tempora, & loca mobilé, cum sit ipse & interior omni re, quia in ipso sunt omnia: & exterior omni re, quia ipse est super omnia: & antiquior omnibus, quia ipse est ante omnia: & nouior omnibus, quia ipse idem post omnia, scilicet post omnium initia. Ecce hic aperte ostenditur, quòd nec locis, nec temporibus mutatur, vel mouetur Deus. Spiritualis autem creatura per tempus mouetur, corporalis vero, etiam per tempus, & locum.

Quid sit mutari secundum tempus.

MVTARI autem per tempus est variari secundum qualitates interiores, vel exteriores, quæ sunt in ipsa re, quæ mutatur, vt quando suscipit vicissitudinem gaudij, doloris, scientiæ, obliuionis, vel variationem formæ, siue alicuius qualitatis exterioris. Hæc enim mutatio, quæ fit secundum tempus, variatio est qualitatum, quæ fit in corporali, vel spirituali creatura, & ideo vocatur tẽpus.

Opinio quorundam, qui dicunt spiritus creatos non moueri loco, nec esse locales.

DE mutatione vero loci magna inter conquirentes disceptatio versatur. Sunt enim, qui dicunt nullum spiritum aliquo modo posse mutari loco, ab omni spiritu locum vniuersaliter remouere volentes: quoniam secundum dimensionem tantum, & circunscriptionem locum constare asserunt, atque id solum esse locale, vel in loco esse dicunt, quod dimensionem recipit, & distantiam in loco facit. Et hoc dicunt Aug. sensisse mutationem temporis tantum spirituali creaturæ tribuentem: loci vero, & temporis, corporeæ.

Au. verba ꝑdicta ꝓ se facere dicunt.

Ibidem.

Hic respondetur eis.

SED (vt supra diximus) dupliciter dicitur esse res localis, vel circunscriptibilis, scilicet vel quia dimensionem recipit, & distantiam facit, vel quia loci termino definitur, quorum vtrunque conuenit corporeę creaturæ, alterum vero tantum spirituali. Nam (vt supra diximus) corporalis creatura ita est localis, vel circunscriptibilis, quòd determinatur definitione loci, & quòd dimensionem recipiens distantiam facit, spiritualis vero tantum definitione loci concluditur, cum ita sit alicubi, quòd non alibi: sed nec dimensionem recipit, nec distantiam in loco facit, quia si multi essent spiritus hic, non eo coangustarent locum, quo minus de corporibus contineret. Ideoque Augustinus attribuit mutationem loci corpori non spiritui, quia licet spiritus transeat de loco ad locum; non tamen ita vt dimensionibus circumscriptus, interpositione sui faciat distantiam circumstantium, sicut corpus.

Vbi supra

Esa. 6.

Conclusio ex prædictis, quod spiritus creati sunt locales, & circunscriptubiles quodam modo, spiritus vero dei omnino incircunscriptibilis.

SVNT ergo spiritus creati in loco,& transeunt de loco ad locum,& quodammodo locales,& circunscriptibiles,sed nō omni eo modo,quo creaturæ corporeæ. Spiritus autem increatus, qui deus est in loco quidem est,& in omni loco,sed omnino illocalis est,& incircumscripcibilis. Vnde Beda super Lucā ait, Cum ad nos angeli veniunt,sic exterius implent ministerium,vt tamen ante deum interius per contemplationem assistant,quia etsi angelus est spiritus circunscriptus,summus tamen spiritus,qui deus est,incircunscript⁹ est:intra quem currit angelus quocunque mittatur.Ecce hic dicitur,quia spiritus angelicus circunscriptus est, spiritus autem, qui deus est,incircunscriptus. Alibi etiam Ambrosius distantiam ostēdens inter spiritum increatum,& spiritum creatum,dicit Seraphin de loco ad locum transire,inquiens ita in lib.de Trin.Dixit Esaias, Quia missus est ad me vnus de Seraphin.Et spirit⁹quidem sanctus dicitur missus,sed Seraphin ad vnum,spiritus vero ad omnes.Seraphin mittitur in ministerio,spiritus operatur mysteriū. Seraphin de loco ad locum transit:non enim complet omnia,sed ipse repletꝰ a spiritu. Hic aperte ostenditur, ꝙ angeli quodam modo locales sunt.

Cōmentariorū li.j. ad rap. 1. circa illud ego sū Gabriel, qui asto ante deum.

& Grego. Home.34. super Lu. 15.cap.

Lib.de spiritu sācto 1. cap. 9. & 10.

Esa.6.

Cum repetitione superiorum confirmat auctoritatibus deum esse vbiqu e sine locali motu.

FATEAMVR itaque diuinam naturam pro immensitate sui nusquam deesse,eamque solam omnino illocalem,& omnino in circunscriptibilem,nullo concludi loco,sed a fine vsque ad finem attingere,non tñ spaciosa magnitudine,nec locali motu,sed immensitate,atque immobilitate suæ essentiæ. Vnde Aug. ad Dardanum ait, Non quasi spatiosa magnitudine opinemur deum per cuncta diffundi,sicut fumus,aut lux ista diffunditur,sed potius sicut ī duobus sapientibus,quorum alter altero corpore grandior est, sed sapientior non est: vna sapientia est,nec est in maiore maior, nec in minore minor,nec minor in vno quàm in duobus: ita deus sine labore regens,& continens mundum,in cœlo totus est,in terra totus, & in vtroque totus,& nullo contentus loco,sed in seipso vbique totus. Idem quoque super Psal.ait, Ad verbum dei pertinet non esse in parte, sed vbique esse per seipsum, hæc enim est sapientia dei, quæ attingit a fine vsque ad finem fortiter,non tamen motu locali, sed immobilitate sui: veluti si moles aliqua saxea impleat aliquem locum,dicitur quod attingit a fine illius loci vsque ad finem,cum tamen alterum non deserat alterum occupando. Non ergo habet motum localem verbum illud,& sapientia illa solida est,& vbique. Ex prędictis innotescit, quòd deus est ita vbique per essentiam, ꝙ

Sap.8.

In tom.8. in enarratione psalmi 147.super illud velociter currit.

non spatiosa magnitudine diffunditur, nec vno deserto loco alium occupat, quia localem motum non habet. Ideoque Augustinus volens prescindere a dei puritate omnem localem motum, & localem circunscriptionem, potius dicit omnia esse in illo, quam ipsum esse alicubi, nec tamen ipsum esse locum, qui non est in loco, in lib. 83. quæst. ita inquiens, deus non alicubi est, quod alicubi est, continetur loco, quod continetur loco, corpus est, deus autem non est corpus: non ergo alicubi est, & tamen quia est, & in loco non est, in illo sunt potius omnia quàm ille alicubi, nec tamen ita in illo, vt ipse sit locus. Locus enim in spatio est, quod longitudine, & latitudine, & altitudine corporis occupatur, nec deus tale aliquid est, & omnia ergo in ipso sunt, & locus non est, nec in loco est: locus tamen dei, sed improprie, dicitur templum dei, non quòd eo contineatur. Id autem nihil melius quam anima munda intelligitur. Ecce hic dicit deum non esse in loco, sed intelligendum est eum non esse in loco localiter, scilicet quia nec circunscriptionem, nec localem motum habet.

In tom. 4. quæst. 10.

Oppositio, qua videtur probari quòd deus mutetur loco.

AD hoc auté solet opponi sic. Quotidie fiunt creaturæ, quę ante non erant, & in eis deus est cum ante non esset in eis: est ergo vbi ante non erat, ideoque mutabilis esse videtur. Sed licet quotidie incipiat esse in creaturis, in quibus ante non erat, quia illæ non erant, hoc tamen fit sine sui mutatione, qualiter in mundo cœpit esse quem fecit, tamen sine sui mutabilitate, & similiter desinit esse in quibus ante erat sine sui mutatione, nec tamen ipse deserit locum, sed locus desinit esse.

Respósio.

Epilogus, vbi exponitur quare in prædictam venerit disceptationem.

IAM Sufficienter demonstratum esse videtur, quomodo omnia dicantur esse in deo, & deus in omnibus, quam disceptationem quasi incidenter suscepimus, quia id videbatur postulare res, circa quam noster versabatur sermo. Differebamus enim de scientia, siue sapiētia dei, & cum diceremus deum scire omnia, quæsitum est, vtrum propter cognitionem quam de omnibus habet, dicerentur omnia esse in deo, an alia ratione hoc diceret scriptura. Huius ergo quæstionis occasio in præmissam nos deduxit disputationem.

A dist. 35.

Epilogus.

Quomodo

Quomodo Deus est in rebus & locis corporalibus.

DISTINCT. XXXVII.

Et quoniam demonstratum est ex parte quomodo omnia dicantur esse in deo.

Exposi. VPRA egit Magister, quomodo omnia sunt i Deo. Hic secundo agit quomodo deus sit in rebus & in locis corpora-libus. Et quoniam ad esse in loco & in re mutabili, sequitur mutatio in eo qđ in illo est, ideo agit de dei immutabilitate quantum ad locum, infra eadem distinctione. Cunque diuina natura &c. Prima pars habet tres partes. In prima narrat quomodo deus est in locis & in rebus, & per auctoritates confirmat. In secunda nititur dictorũ aperire intelligẽtiam, ibi. Quomodo autem Deus habitat in bonis &c. In tertio ostendit intellectus nostri ad hoc capiendum insufficentiã, ibi, Ex prædictis patet quomodo De⁹ vbique tot⁹ est. Prima pars hebet tres partes. In prima ostendit modos essendi Deum in rebus. In secunda vero confirmat auctoritatibus ꝙ Deus est vbique per essentiam, ibi. Ne autẽ ista, quia capacitatem humanæ intelligentiæ &c. In tertia oñdit ꝙ Deus in solis sanctis habitat per gratiã, ibi. In sanctis vero etiam habitat in quibus &c. Similiter secũda pars in qua recitat dictorum intelligẽtiam, habet tres partes. In prima rõnabiliter manuducit. In scđa stultam rõnem excludit, ibi. Sciẽdum est etiam quia vt ait Aug. In tertia in admirationẽ erigit, ibi. Illud quoque mirabile est, sacramenta enim diuina magis sunt mirabilia quam intelligibilia. Item, tertia pars in qua ostendit insufficientiã ad cognoscendum qũo Deus est vbiq; per essentiam, habet tres partes. Primo enim ostendit qđ intellectus nostri non sufficiunt. Secundo excludit eos qui ꝓsumptuose soluunt, ibi. Quidam tñ immensa ingenio suo metiri, &c. Tertio vero abiicit eos qui irrationabiliter quærunt, ibi. Solet etiam ab eisdem quęri quomodo Deus &c. Vbi oñdit quęstionem eorum esse friuolã & responsione indignam.

Diuisio.

Mali vero non sunt cum illo &c.

Contra. Videtur male dicere, quia mali sunt in Deo, quia in illo viuunt mouentur, & sunt, ergo si non importatur maior conuenientia per hoc ꝙ est esse cum aliquo, quã in aliquo, videtur quòd sicut mali dicũtur esse in Deo, ita debeant dici esse cum Deo. Item. Quę est magis impropria, De⁹ est cum malis, vel mali cum Deo? videtur ꝙ hæc, mali sunt cũ Deo. Vnde Aug. in lib. confess. Mecum eras, & tecum nõ eram, (loquitur ꝓ statu peccati.) Sed cõtra cum dicit auctoritatem in causali, ergo videtur quòd melius dr̃ homo cum Deo quam econuerso. Rñsio, dicendũ, quòd hæc prępositio, cum, dicit associationem. In societate autem considerantur duo. s. mutuum auxilium, & cõformitas voluntatis. Quoniam ergo soli boni habent voluntatem conformem. & sunt coadiutores Dei, ideo de eis solis proprie dr̃, quòd sint cum Deo, & econuerso, quia tũc hoc quòd est, cũ, non dicit auctoritatẽ. Quia vero mali nõ conformantur, nec auxiliantur Deo in sua salute, sed contradicunt, & tñ Deus adiuuat eos in multis, ideo dicit Aug. Mecum eras &c. Dub. 1 Respon.

In se habitabat Deus &c. apud se est.

Videtur male dicere, quia præpositiones sunt distinctiuæ, quia transitiuę, si ergo Deus a se non distinguitur, male dicitur quòd apud se erat. Si tu dicas quòd trãsitionem solum dicunt quãtum ad modum. Contra est gl. supra. j. Ioh. ꝗ dicit, quod (apud) notat distinctionẽ patris ad filium. Respon. Dicendum, quòd De⁹ non solum est in creaturis, sed etiam apud se. Vnde August. in lib. confess. Deus est in se, vt alpha, & omega, in mundo, vt creator & rector, in angelis, vt sapor & decor, in liberatis vel electis, vt liberator & adiutor, in reprobis, sicut terror & horror. Quod obiicitur Dub. 2 Respon. a

citur, quòd præpositio dicit transitionem, & distinctionem. Dicendum, quòd quantum est de virtute suæ significationis, nõ dicit nisi transitionẽ quantum ad modum, quòd autem dicit quantum ad rem, hoc est rõne materiæ, siue terminorum quibus additur.

Quomodo deus habitet in aliquo &c.

Dub. 3 Videtur non bene dicere, quia habitat in paruulis, qui eum non cognoscunt, ergo non vr̃ hæc ratio conueniens. Respon. Respon. est cognoscere actu, & est cognoscere habitu, & quamuis paruuli non cognoscant actu, cognoscunt tñ habitu, eo quod gratiam habent, & habitum virtutum, sicut dicit in quarto libro.

Quomodo autem vbique sit intellectu non capimus.

Dub. 4 Videtur falsum dicere, quia quòd intelligimus debetur rõni, sicut dicit Aug. sed habemus rõnes per quas scimus Deum esse in rebus potẽtialiter, pñtialiter, & essentialiter. Si tu dicas quòd non comprehendimus quæ dicuntur de Deo. Obiicitur, quòd simile, nec alia quæ dñr de Deo cõprehẽdimus, ergo non magis de hoc quam de supradictis deberet dicere Magr̃ quòd sit ineffabile. Respon. 4 R ñ. dicendum quòd quædam sunt pure intelligibilia, & talib⁹ non contradicit imaginatio, sed deficit. Quædã sunt sensibilia, & in talibus sufficit. Quædam sunt quodam modo imaginabilia, & quodammodo intelligibilia, & in talibus frequenter intellectus deficit, & imaginatio contradicit, & deficit, vt cum cogitamus Deum esse vbique, Deum solo intellectu capimus, locum autem imaginamur, & qm̃ nr̃a imaginatio extra non capit, quod aliquid creatum sit in plurib⁹ locis, & intellectus claritatem lucis non aspicit: hinc est quòd talia nobis non intelligibilia iudicantur magis quam alia.

Spiritus creatus sordibus &c.

Dub. 5 Videtur contrarium esse ei quòd dicitur Sap. ix. Corpus quòd corrumpitur aggrauat animam. Et iterum, anima contrahit originale a carne, & inficitur ab illa. R ñ. Sicut gñatio vniuoca est, quæ est similis ex simili, & æquiuoca quæ est rei dissimilis, ita est infectio secũdum rõnem vniuocam, vt leprosus facit leprosum, & secũdũ rõnem æquiuocam, vt infectio generat infectionem: primo modo loquit̃ Magr̃, quia anima leprosi non est leprosa, secundo modo obiicitur. Respon.

Cum in deo (inquit) sint omnia quæ condidit, non tamen inquinant eum &c.

Videt̃ male dicere, quia sordes corporales inquinant res corporales, ergo sordes spirituales res spirituales. Item, si deum non inquinant, ergo videtur quòd posset dici, quòd Deus est in diabolo, quòd est contra oẽm vsum. Dub. 6
Responsio. Dicendum, quòd sicut tangit Magr̃ in litera, sordes corporales nõ coinquinant corpus spirituale, quia nec communicant in materia, nec dependent, vt patet in radio, qui non inficitur fecibus, quia nec depẽdet, nec communicat in transmutabili materia, & quoniam deus neutrum habet: ideo non valet illud. Quod obiicitur quòd Deus est in peccatoribus, dicendum quòd nullum inconueniens esset dicere, tamen quia hoc videbatur sonare in contumeliam, ideo ponenda est determinatio rõne cuius sermonis intellectus sanus appareat: vt si dicatur, Deus est in diabolo, vel in adultero quantũ ad cõuersationẽ naturæ. Respon. 6 7

AD intelligentiam huius partis quęritur de existentia Dei vbique: & circa hoc tria principaliter quęruntur. Primo quęritur vtrum esse vbique conueniat deo. Secundo, vtrum esse vbique sit propriũ Dei. Tertio, qualiter conueniat Deo esse vbique. Et quantum ad primum, quia esse vbique potest distribuere ꝓ omnibus rebus, & pro omnibus locis, duo quæruntur. Primo, vtrũ Deus sit in omnibus rebus. Secundo, vtrũ, sit in omnibus locis. Artic. 1

QVAE-

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Deus cũ sit summe simplex, in omnibus est: quia cum creaturæ vanitatam habeant, eius virtute & præsentia conseruantur.

Fundamenta.

QVOD sit in omnibus rebus ostendit sic. Philosophus in prima philosophia, Quãto aliqd simplicius, tanto a pluribus indigetur, & in pluribus inuenitur, sed Deus est simplicissimus in fine simplicitatis, ergo inuenitur in omnibus, sed non reperitur nisi vbi est, ergo est in omnibus. Item. Quanto causa prior, tanto vniuersalior, ergo causa prima est vniuersalissima, sed quanto aliquid vniuersalius, tanto influit in plura, ergo cum prima causa sit vniuersalissima, influit in omnia, sed omne ꝙ influit in aliquid, est illi pñs secundum virtutem, nusquam enim, & nunquam operatur Deus agens, nisi per præsentiam virtutis: sed Deus propter suam simplicitatem est idem qđ sua virtus: cũ ergo virtus Dei sit in omnibus, & substantia est in omnibus. Item. Hoc videtur per impossibile: quia omne quod est in vna re limitata, ita ꝙ non est in alia, est limitatũ, & arctatum: sed hoc est impossibile circa Deum: ergo non est in vna re, quin in omnibus sit. Item. Si Deus est in vna re, ita ꝙ non in alia, aut potest esse in illa in qua non est, aut non: si non potest, ergo non est omnipotens. Si potest esse & non est, cũ res nõ mutetur, ergo mutari potest: ergo si Deus non est in omnibus rebus, aut non est omnipotens, aut mutabilis, quorum vtrunque est impossibile.

12. meth.

Ad opp. Contra. Quanto aliquid magis seiungit a natura tenebrosa, tãto est impermixtius, & sub nobiliori luce cognoscit: sed Deus clarissime cognoscit, ergo maxime a natura tenebrosa seiungitur: sed omnis creatura tenebra, ergo Deus, aut in nullis, aut in paucissimis est reb⁹ creatis. Item. Quanto motor magis distat a mobili, tãto sufficientius mouet. Vnde sufficientius mouet anima, quam forma materialis vel naturalis, & intelligentia quã anima: sed Deus est motor, & operator sufficientissim⁹: ergo summe distat ab omni mobili: ergo aut in nullis est reb⁹, aut in paucis. Item. Omnis virtus vnita plus est infinita, quam multiplicata: sed diuina virtus est infinitissima, ergo vnitissima, sed quanto aliquid magis est vnitum, tãto minus diffusũm, & in paucioribus repertũ: ergo &c. Item. Queritur, quę necessitas est Deum ponere in rebus omnibus. Videtur ꝙ nulla ex parte Dei. Nobilitatis est enim in agente, ꝙ possit agere vbi non est: similiter ꝙ possit facere effectum per se stantẽ: alioquin opera Dei magis sunt debilia quam opera artificum creatorum, quæ saluantur in esse ipsis absentibus: ergo si nulla necessitas est, videtur ergo esse superfluitas, sed impossibile ẽ in Deo esse superfluitatem. ergo &c.

8 RESP. Dicendũ, ꝙ Deus in omnibus rebus est: sicut ipse Dauid testatur dicens. Si ascẽdero in cælum, tu illic es &c. Necessitas autẽ existendi Deum in omnibus, sumitur tum a parte perfectionis ipsius, tum a parte indigentię rerum. A parte ipsius, propter summam immensitatem, & summam potestatẽ: & vtriusque ratio est summa simplicitas. Quia.n. summe simplex, est ad nihil arctatũ: ideo in omnibus inuenitur tanquam immensum. Quia summe simplex, ideo in infinitum virtuosissimum: & ideo virtus eius in oĩbus: & virtus idem est quod substantia, & ideo necesse est ꝙ sit in omnibus. Ex parte creaturæ est necessitas: quia creatura habet in se possibilitatem, & vanitatem, & vtriusque causa est, quia producta est de nihilo. Quia.n. creatura est, & accipit esse ab alio, qui eã fecit esse cum prius non esset, ex hoc nõ est suũ esse: & iõ non est purus actus, quia habet possibilitatem: & ratione huius habet fluxibilitatẽ, & variabilitatem, ideo caret stabilitate: & ideo non potest esse nisi per præsentiã eius qui dedit ei esse. Et exemplum huius 9

apertum

apertum est in impressione formæ sigilli in aqua, quæ nõ conseruatur ad momẽtum nisi pñte sigillo. Et iterũ, quia creatura de nihilo producta est, ideo habet vanitatem: & quia nihil vanum in seipso fulcitur, necesse est quod omnis creatura sustentetur per præsentiam virtutis: & est simile, si quis poneret corpus ponderosum in aere quod est quasi vanũ, non sustentaretur: sic & in proposito.

10 AD illud ergo quod obiicitur de distantia, & permixtione: Dicendũ, ꝙ tripliciter vnitur quid alicui. Aut secundum præsentiam tantũ, aut secundum præsentiam, & dependentiam, aut ſm præsentiam, & dependentiam, & concomitantiam in materia. Primo modo est radius in aere: secũdo modo anima in corpore. tertio modo liquor in liquore. Quod primo modo est in aliquo, non permiscetur: similiter quod secũdo modo est, non permiscetur proprie, sed solum quod tertio. Et primo quidem modo est Deus in rebus, non secun-

11 do, vel tertio. Ad illud quod obijcitur de distantia motoris a mobili. Dicẽdum, quod est distantia per absentiã: & hæc impedit, & nõ iuuat ad motum. Et est distantia per independentiam, & hæc iuuat: quia quãto motor perfectior est & absolutior, minus dependet, & est sufficientior, & hoc modo distat etiam Deus pñs.

12 AD illud quòd obiicitur, ꝙ virtus vnita est magis infinita &c. Dicendũ ꝙ vnitio virtutis quæ facit ad ei⁹ magnitudinem, per se attenditur respectu subiecti, ꝑ accidens respectũ obiecti. Respectu autem subiecti attendit ꝑ subiecti simplicitatem, respectu autem obiecti per indistantiam a virtute, quia virtus tanto potentior, quanto subiecto propinquior. Qm̃ ergo virtus diuina in substantia est simplicissima, & nũquam a substantia elongat, ideo in multis est infinitissima, quia vnitissima in multis, vt in vno: vbique enim est centrum illius potentiæ, sicut dicit Trismegistus. Quòd vltimo obiicit iam solutum est, quia necessitas est ex parte Dei, & creaturę, si

13 cut visum est. Quod ergo obiicitur, quòd agens creatum vbi non est operatur, & effectum producit ꝙ sine ipso stat. Dicendum, quòd non est simile in Deo. Nam si attendatur hoc in artifice creato, hoc venit ex defectu perfectionis, quia enim agẽs creatum limitatum est, & differt a sua virtute, potest operari per virtutem vbi non est. Rursus, qm̃ agit ex suppositione & non potest in totum, ideo effectus non totaliter dependet ab ipso: Deus autẽ habet cõditiones oppositas, quia infinitus, & idem est in eo virtus, & substantia, & totum producit, ideo non est simile.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Deus cum ab alio non conseruetur, neque mẽsurabilis sit, loco, non ambitur: est tamẽ in omni loco, quia per præsentiam suã supplet loci indigentiam.

VTRVM Deus sit vbique localiter, idest vtrũ sit in omnibus locis. Et quòd non, videtur. Boetius in li. de trini. Deus ita esse vbique dici vr̃, nõ quòd in oĩ loco, sed ꝙ omnino in loco esse nõ potest. Item, hoc ipsum vr̃ rõne, quia (sicut vult Philosophus) locus ad locatum magis comparatur in rõne formę, quam in rõne alteri⁹ generis causę. sed Deus est forma excellentissima, ergo respectu eius nulla est forma, ergo nullus locus. Item. alia rõne vr̃, ꝙ quadruplex est conditio loci in respectu ad locatum, scilicet continere, saluare, mensurare, & terminare. Continet, vt vas. Mensurat vt quãtitas. Saluat vt natura. Terminat vt finis, sed Deus ſm nullam harum conditionũ comparatur ad locum, ergo &c. Item. Prima & propria passio essendi in loco est dimensio, ergo ꝙ magis recedit a dimensione, minus est in loco: & ꝙ maxime, minime: & ꝙ oĩno recedit, nullo modo est in loco: sed Deus est huiusmodi, ergo &c. Cõtra. Ier. xxiij. Cælum, & terram ego impleo, sed oẽ quod

Fundamenta.

Arist. 4. Physi. 14 & 4. cæl. 35. 14

quòd eſt in loco ipſum implendo, eſt in loco ſm quòd locus. Item: hoc vr̃ rõne, quia loci ſm quòd locus eſt indigentia ad locatum, vt ab ipſo repleatur, ſed omnis creatura vanitas, vanitas autem nõ implet niſi per veritatis pñtiã, ergo ad hoc quòd locus repleatur, neceſſe eſt Deũ adeſſe, ſed hoc poſito, ponitur Deus eſſe in loco, vt loc⁹ eſt. Item. Maior eſt indiuiſio formæ ad materiam, quam locati ad locũ, ſed forma non vnitur materiæ, nec ꝑmanet, niſi ꝑ dei pñtiã, ergo multo min⁹ nec locatũ loco: ſed quia per Dei pñtiã forma vnitur materię, Deus eſt in qualibet re, vt natura, ergo cum per Dei præſentiam vniatur & ſaluatur locatum in loco, Deus eſt in loco vt eſt locus. Item. Eſt præſentia, & ſimultas ſm locum, & ſm tẽpus: ſed Deus perfectiſſime eſt pręſens cuilibet rei, ergo ſm locum, & tẽpus, ſed quæ ſunt præſentia ſm tempus, ſunt in eodem tempore, ergo & illa quæ ſunt præſentia ſm locum, ſunt in eodem loco, ſi ergo Deus eſt præſens omni loco, Deus eſt in loco, nõ tantum vt eſt res, ſed etiã vt eſt locus.

15 RESP. Dicendum, ꝙ triplex eſt conditio ſm quam comparatur locatum ad locum. Vna ſm quam excellitur, & hæc eſt proprietas ſaluationis. Sic enim locatũ indiget loco, & loc⁹ complet eius indigentiam, & conſeruat naturam, & ſm hanc proprietatẽ ſola corporalia ſunt in loco, non autem ſpiritualia, quia nõ recipiunt influentiam a loco corporeo. Alia eſt ꝓprietas, ſm quam locatum ęquatur & proportionatur loco, & hæc eſt proprietas commenſurationis, & ſecundum hanc conditionem proprie corporalia ſunt in loco, quia illa ſunt cõmenſurabilia, vnde circũſcribuntur, ſpiritualia autem minus proprie. Nã nõ ſunt cõmenſuratiua reſpectu partium, ſunt tñ diffinitiua reſpectu totius. Tertia eſt conditio, ſm quam locatum excellit locum, videlicet ꝙ per ſui præſentiam replet, & ſupplet indigentiam loci. Locus enim ſine locato priuatus eſt, & indigens, ſicut concauitas oculi ſine organo. Qm̃ ergo Deus ad nullam creaturam comparatur, nec ſm rõnem inferioritatis, nec æqualitatis, ſed ſuperioritatis, & excellentię, Deus non eſt in loco quantum ad primam, & ſecũdam proprietatem, ſed ſolum quantum ad tertiã ſ. quòd per præſentiam ſupplet loci indigentiam: nam locatum per præſentiam replet diſtantię vacuitatem, De⁹ autem per pñtiam replet vacuitatem eſſentiæ, & illa quidem ſine hac eſſe non poteſt.

EX his patet rñſio ad obiecta. Nã rõnes probãtes Deum eſſe in loco, vt eſt locus, procedunt ſm tertiam conditionem, vt patet, rõnes vero ad oppoſitum ſm primam & ſecundam, ſ. ſaluationis, & terminationis.

Conſequenter quãtum ad ſecundum articulum quęritur. Vtrũ eſſe vbique ſit proprium Dei. Et quia proprium eſt quòd ſoli conuenit, & ſemper, iõ quãtũ ad hoc, duo quęruntur. Primo, vtrũ eſſe vbique conueniat ſoli Deo. Secundo, vtrum conueniat ei ſemper, ſiue ab æterno.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Soli Deo proprie & ſingulariter conuenit eſſe vbique, & nihil aliud a Deo, vbique poteſt eſſe.

QVOD ſoli Deo conueniat vr̃. Aug. in lib. de ſymbolo, vbiq; eſſe eſt Deũ eſſe, ſed nulli creaturæ conuenit Deum eſſe, imo hoc eſt Dei propriiſſimum, ergo nulli creaturæ conuenit eſſe vbique. Item. Ambr. in li. de ſpiritu ſancto, Cũ omnis creatura certis ſuę naturę ſit circũſcripta limitib⁹, eſſe vbique, & in omnibus rebus Dei virtutis eſt, & dñationis eſt propriũ. Item, hoc ipſum vr̃ rõne, quia omnis creatura per ſe exiſtens & in ſe, eſt hoc aliquid ſed oẽ quòd eſt hoc aliquid eſt ſingulare, & omne ſingulare eſt hic, & nũc, & nihil tale natum eſt eſſe vbique, ergo ſoli Dei eſt eſſe vbique. Item. Cõditio iſta qua Deus eſt vbique, conuenit Deo rõne ſuę immenſitatis, ſed immenſitas eſt proprietas ſolius Dei,

Fundamenta.

Ariſto. in præd. cap. de ſubſtantia.

qua

quæ nulli creaturæ pōt conuenire, er-
Ad opp. go nec esse vbique, Cōtra hoc obiicit̄
de vniuersali, quoniam vniuersale est
semper, & vbique, & tñ non est Deus.
Si tu dicas, quòd est vbique respectu
suorum singularium, & non simplici-
ter. Obiicitur tunc, ꝙ aliquid est vni-
uersale cuius singularia sunt vbique,
& impossibile est aliquid fieri ꝙ non
sit eius singulare, vel in singulari, vt
hoc vniuersale substātia, ergo est vbi-
que. Item. Obiicitur de numero, qui
est in omnibus entibus & nihil potest
fieri in quo non sit numerus, & pręte-
rea in omnibus entibus est vnus nu-
merus, ergo cum numerꝰ nō sit Deꝰ,
esse vbique non est proprium solius
Dei. Si dicas quòd non est ibi totus,
sed ꝑm partem, obiicitur de voce quæ
est in auribus diuersorum tota, & in
toto aere. esto quòd vox esset ita ma-
gna, quòd per totum mundum audi-
retur, tunc esset vbique tota, & vna ꝑ
latio: quia si multæ, cum infinitæ sint
partes aeris, & vox sit in qualibet par-
te, tunc ergo infinitæ sunt voces actu
quòd est impossibile. Item. Obiicitur
de anima q̄ est in qualibet parte ani-
malis tota, vt supra monstratum est,
esto ergo ꝙ fieret animal giganteum
ita magnum quasi totus mundus, tūc
anima esset vbique, ergo quòd nō sit,
hoc est propter defectum corporis, &
nō suum. Si dicas ꝙ esset in pluribus
tanquam in vno loco, vnde nūquam
vna anima est nisi in vno corpore,
Obiicitur de corpore Christi, quòd
totum & integrum est in diuersis alta-
ribus distinctis. Item, Obiicitur ꝑ ra-
tionem. Cum enim de natura singu-
laris sit esse hic & nunc, tñ alicui dat
Deus semper esse vt angelis, ergo pa-
ri rōne alicui dabit esse vbique. Item.
Si aliqua duo inseparabiliter sunt vni-
ta, vbicūque est vnum, & alterum: sed
humana natura, & diuina in Christo
inseparabiliter sunt vnita, ergo est di-
uina, & humana, sed diuina natura
est vbique, ergo & humana, & sic &c.

16 RESP. Dicendum, quòd esse vbi-
que (sicut dicunt sancti) conuenit so-
li Deo proprie & singulariter, ita qđ
nulli conuenit alii, nec intelligi potest
conuenire si recte intelligatur. Nam
deus dr̄ esse vbique, ita quòd ex parte
Dei intelligitur identitas, & totalitas,
ex parte loci pluralitas, & vniuersali-
tas. Per conditionem identitatis ex-
cluditur vniuersale, quòd quāuis sit
in oībus singularibus, tñ ꝑm aliud &
aliud suppositū, & ita numeratum.
Per cōditionē totalitatis excluditur
numerꝰ. Nā q̄uis numerus sit vbiq;
tñ secūdum aliā & aliam partē. Per
conditionem pluralitatis a parte loci
excluditur spiritus creatus, qui quam-
uis sit in pluribus partibus corporis,
nō tñ in omnibus nisi vt vnitis. Per
conditionem vniuersalitatis excludit̄
corpus Christi sub sacramento, quòd
quamuis sit in pluribus, nō tamē est
in omnibus, nec esse potest, quia hoc
solum conuenit ei sub sacramento, &
ita patent primæ instantiæ.

QVOD tamen obiicitur de voce, 17
intelligendum quòd generatio sensi-
bilium in medio est per diffusionem,
vnde non numerat̄ vox sicut nec lux
nisi ad numerationem susceptibilis:
vnde quot sunt aures, tot sunt voces,
qm̄ vox in aere erat multiplicabilis,
& non multiplicata, & ideo patet, qđ
nec tota vbique ante numerationem,
sicut nec lux diffusa, nec eadem vox
post numerationem, & ideo exemplū
de existentia vocis non est multum
simile Deo. AD illud quod obiicit̄ 18
quod Deus dat sempiternitatem. Di-
cendum, quòd tam esse vbique, quam
semper, importat quandam infinita-
tem, & infinitas sempiternitatis est
infinitas durationis, quæ est secundū
potentiam, & hæc non repugnat crea-
turæ, quia non impedit durationem
creaturæ esse finitam actu, & infinitā
potentia, & ideo omni durationi crea-
turæ necesse est aliquid adiici. Sed es-
se vbique, dicit immensitatem actu, quia
importat simultatem locorum, & hoc
repugnat creaturæ, & ideo nō potest
ei omnino communicari: communi-
catur tñ ꝑm possibilitatē creaturæ, se-
cundum ꝙ participat maius & minꝰ
de natura spiritualitatis. Nā nihil est
omnino spirituale, nisi solus Deus, si-
cut dicit August. de mo. ecclesię. So-
lus Deus est incorporeus, quia omnia
replet. Creaturę autem quędam sunt
spiri-

spirituales per abstractionem, vt vniuersale, & numerus, & ita pñt esse in pluribus propter cõitatem ad plura, & ita secundum sui plurificationem. Quædam spirituales sunt per separationẽ a materia corporali, vt animæ, & istę sunt in pluribus, tñ non multiplicatis. Quædam autem spirituales per vnionem, vt corpus Christi est cibus spiritualis animę, quamuis sit verum corpus, & ideo quasi est medium inter animam, & Deũ, & ideo inquantum cibus plus sapit naturam spiritualitatis, & ideo est in pluribus, & sunt plura loca, non tñ in omnibus, quia rõ cibationis nõ se extendit ad
19 omnia, & sic patet quare sub sacramẽto est in pluribus. Quod obiicitur de inseparabiliter vnitis, soluendum, est per interemptionem, cum alterum excedit alterũ, vt patet in gñe, & specie.
20 Quod obiicitur per vnionem, homo est Deus. Dicendum quòd hoc intelligitur p communicationem idiomatum. Similiter & esse vbique conuenit p idiomatũ communicationem.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Esse vbique, conuenit Deo ęternaliter, prout semper dicit immensam duratione: si vero vt temporis simultatem cõnotat, sic cõuenit ei ab initio tẽporis.

Ad opp. TRVM esse vbique conueniat Deo semper siue æternaliter. Et ꝙ sic vr̃, quia sicut semp se habet ad tempus, ita vbique ad locum, sed ante omne tempus Deus fuit semper, ergo ante oẽm locum fuit Deus vbique. Item. Propriũ Dei essentialius ei conuenit, quã propria passio alicui subiecto, sed propter necessariam conuenientiam passionis ad subiectum, distributio suppositorum includit distributionẽ temporum, vnde dici de omni est, quod
1. priorũ. non est in quodã sic, in quodam nõ, nec aliquando sic, aliquãdo non, sed in quolibet, & semper, ergo similiter hoc quod est vbique includit sempiternitatem, ergo esse vbique semp cõuenit Deo, ergo ab ęterno. Item. Res sunt in deo, & deus in rebus, sed res sunt in deo ab ęterno, ergo a relatiuis cum dicantur hæc ad cõuertentiam, deus est in rebus ab ęterno, sed nõ nisi in omnibus, ergo &c. Si dicas ꝙ nõ dñr correlatiue. Contra. Cum dicitur deus est in rebus, non significatur respectus, nec dependẽtia dei ad res, sed rerũ ad deũ, ergo nihil aliud est dicere, deũ esse in rebus, quam res esse in deo. Item. Si deus nõ fuit vbique ab æterno, & fuit, ergo fuit alibi, quam vbique, & modo est vbique, ergo mutauit locum, ergo in deo cadit mutatio, sed hoc falsum, ergo primũ. Si tu dicas, ꝙ mutatio est in connotato. Cõtra. Cum dr̃ Deus est in loco, non notatur effectus, sed solum dei præsentia, ergo vr̃ ꝙ ſm hoc nõ significetur mutatio in cõnotato, sed solum in ipso deo, restat ergo per impossibile, ꝙ deus est vbique æternaliter. Contra.
Fundamenta. Vbique pręsupponit vbi, & præsupponit locum & locum non est ponere nisi ex tempore, ergo & deum esse vbique, non est ponere nisi ex tempore. Item. Bene sequitur, Deus ęst vbique, ergo est in cælo, ergo destructo consequente, destruitur & añcedens, sed ab ęterno non fuit in cælo, ergo &c. Itẽ. Bene sequitur deꝰ est vbique, ergo in ista domo, sed ista domus non fuit nisi ex tempore, & post initium temporis, ergo & esse vbique.

RESP. dicendum, ꝙ esse vbique duplicitur potest accipi de deo, sicut & esse semper. Vno. n. modo (semp) importat diuinam immensitatem ſm durationem, & sic idem est ꝙ æternitas, & conuenit deo ęternaliter. Alio modo connotat simultatem temporis & sic cõuenit ei a principio temporis. Sic esse vbique, vno modo importat præsentialitatẽ diuinæ immẽsitatis, per quam est præsens omni ei ꝙ est, siue sibi, siue alii, & sic idem est esse vbique, ꝙ deum esse immensum, & sic cõuenit deo æternaliter, & ſm hoc procedit prima rõ. Alio modo prout connotat locum creatum siue rem, & sic conuenit ei ab initio rerum, & locorũ propter

propter connotatum,& conuenit sem pér,& ad hoc est proprium,quia con uenit soli,& semper vno modo, licet non ęternaliter,sicut etiam est in demonstratiuis,& sic procedit secunda ratio. Et iste modus accipiendi deum esse vbique,est vsitatior,& secundum
22 hunc modũ non conuenit ei æternaliter. Quod vero obiicitur cõtra hoc, ꝙ conueniat æternaliter per suam cõuersam. Dicendum, quòd non est sua conuersa. Cum enim dicitur quòd res sunt in deo,si hoc intelligitur ratione exemplaritatis, nihil connotatur actu, sed cum dicitur deus esse in rebus, connotatur aliquid creatum. Nam nihil est in eo quod non est, ergo si Deus est in rebus & locis, res & loca sunt non ens: tñ ſm se bene est in exemplari tanquam in principio. Vnde hæc, Deus est in rebus, non est conuersa huius, res sunt in Deo,sed hæc,Deus est exemplar rerũ,& vtraque est vera æternaliter. Et huius, Deus est in rebus,cõuersa est, res cõtinentur a deo,& cõseruantur ab ip-
23 so. Ad illud quod obijcitur,ꝙ si deꝰ non fuit vbique,& modo est,ergo est mutatus: Dicendum ꝙ nõ sequitur, quia hoc non est propter mutationẽ dei, sed rerum. Quod obijcitur, ꝙ vbique non cõnotat effectum,sed solum præsentiam: Dicendum ꝙ præsentia importat habitudinẽ ad duo, scilicet eius qui præsens est, & cui est præsens,& ideo põt esse inceptio rõne rei cui præsens est,nõ noui effectꝰ. Quod obiicitur ad oppositũ, procedit ſm ꝙ vbique connotat locũ creatum. Quod tamen vltimo obijcitur, nõ valet, imo est ibi fallacia acciden
24 tis,sicut hic, Iste triãgulus incipit habere tres, nõ ergo omnis triangulus semper habuit tres: quia non fuit distributio de tribus vt nunc, sed vt simpliciter &c.

Art. 3 De tertio articulo principaliter quæritur, scilicet qualiter deus sit in rebus. Et circa hoc duo quęruntur. Primo quæritur, vtrum deus sit in oĩbus rebus æqualiter, siue vniformiter. Secũdo quæritur,quibus modis, & qualiter deus sit in rebus.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Deus secundum præsentialitatem vniformiter est in omnibus rebus, secundum vero connotationem effectus,& impressionem suę similitudinis, difformiter.

QVOD sit vniformiter videtur, quia sicut dicit Philosophus. Prima causa se vno modo habet ad oĩa, licet omnia non habeant se vno modo ad ipsam: sed omnia in Deo sunt vniformiter, quia sunt vita & creatrix essentia: ergo multofortius deus in oĩbus rebus est æqualiter & vniformiter. Item. Quod est vbique totũ, est æqualiter & vniformiter:sed deus cũ sit simplicissimus est vbique totus,ergo ęqualiter & vniformiter est in oĩbus rebus. Item. Vnicuique rei intima est materia & forma, sed forma non vnitur materiæ nisi mediãte appetitu, appetitus autẽ ortũ habet ab essentia,sed hoc nõ posset nisi per dei præsentiam: ergo deus magis est intimus omni rei quam sua forma, sed forma vnicuique rei est summe intima, ergo Deus intimior intimo cuilibet: sed quod habet esse in intimo, est vniformiter, ergo &c. Item. Hoc ostendit per impossibile: quia si deꝰ non est æqualiter in rebus, ergo cum magis intime est in vna quã in alia, ergo in aliqua nõ est summe intima: ergo aliquid est in re intrinsecum in quo non est deus,ergo deus nõ est in omni quod est: sed hoc est impossibile, ergo & primum. Sed contra. Omne quod recipitur in aliquo, est ibi per modum recipientis, & nõ recepti, sed creaturæ non sunt æqualiter capaces dei, ergo non est æqualiter in eis deus. Item. Sicut se habet intellectus ad primam lucem, sic ens ad primam essentiã, & viuens ad primam vitã: sed maior intellectus magis

Fundamenta. Prop. 24. & 12. metaph. 52.

Arist. 7 met. 7

Ad opp. Aristo. 3. de ani.

gis participat diuinam lucē, ergo perfectius ens,& perfectius viuens diuinam essentiam & vitam: ergo perfectius deus est in vno quam in alio. Item. Existentia dei in rebus est conseruatio rerum: sed non omnes res æqualiter conseruantur, ergo nō est æqualiter in omnibus. Item, cū de⁹ sit vbique, solū dicitur habitare in iustis: sed hoc non esset si æqualiter & vniformiter esset in oībus: ergo &c.

25 RESP. Ad prædictorum intelligentiam est notādū, ꝙ deum esse in reb⁹ dupliciter potest intelligi. Vno modo vt idem sit quod esse præsentē cuilibet rei, non connotando effectū, & sic vniformiter est in omnibus rebus, eo quod intimus est cuilibet rei, & summe præsens, & totus in qualibet re. Alio modo potest connotare effectum, sicut artifex dicitur in artificio esse per cōnotationem effectus, & per impressionē suę similitudinis: & sic cum vni creaturæ plus det quā alij, magis est in vna quam in alia. Et hoc potest esse dupliciter, scilicet extensiue quantum ad ea quæ habēt esse diuturnius, vt in corpore incorruptibili, plus quam in anima sensibili. Vel intensiue quantum ad ea quæ habent esse nobilius, vt in anima sensibili, quam in corpore incorruptibili. Vel vtroq; modo, vt in anima rōnali, quam in corpore corruptibili. His visis patent obiecta ad vtranque partem. Procedūt enim his duabus vijs vt patet, exceptis duabus primis,

26 ad vtranque partem. Quod.n. obiicitur, ꝙ deus vniformiter se habet ad omnes res, si intelligatur vniformitas ex parte diuini esse, verum est: si autem intelligatur ex parte effectus, falsum est. Quoniam deus vniformiter & stabiliter existēs, cetera mouet, & multos & varios effectus ꝓducit, & efficiendo diuersa in rebus, facit ꝙ res non se habeant vniformiter ad ipsum. Quoniā ergo cum dicitur deus esse in rebus, vno modo connotatur effectus, alio modo nō: ideo vno modo conceditur ꝙ sit vniformiter, alio modo non. Similiter econuerso cum dicitur, omnia sunt in deo: vno modo potest connotari effectus, sicut patet in prædestinatione & reprobatione, & sic non est vniformiter, alio modo non cōnotatur effectus, & sic vniformiter. Quod obijcitur iterum ad 27 oppositum, quod omne quod recipitur, est per modum recipientis: Dicendum quòd verum est, vbi receptū dependet a recipiēte, vt species a virtute cognoscente, in proposito autē non sic est. Vnde diuina essentia existens in re, non accipit modum rei, & sic patet illud.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO

Deus est in rebus per modū naturę, per modū gratię inchoatę, & per modum gratię cōsummatę, vel glorię per essentiā, pręsentiam, & potentiam.

QVIBVS modis, & qualiter sit deus in reb⁹. Et assignat Magister dupliciter modos existendi deum in rebus. Et vnū modum accipit ab Augu. de præsentia dei ad Dardanū, qui dicit, quòd aliter est deus in omnibus creaturis, aliter in sanctis, aliter in Christo per vnionem. Aliū modū accipit a Grego. qui dicit super v. Cant. ꝙ deus est in rebus tripliciter, scilicet potētionaliter, præsentialiter, & essentialiter. Quæritur ergo de distinctione, sufficientia, & ordine istorū modorum. Et obiicitur contra assignationem Aug. Aut enim accipiuntur modi illi quantum ad diuinam substantiam, aut quantum ad creaturā, aut quantum ad effectus. Si quantū ad effectus: cum innumerabiles sint, innumerabiles sunt modi essendi. Si quantum ad creaturam suscipientē: cum solum duplex sit suscipiens.s. natura, & voluntas, videtur quòd tantum duo sint modi, scilicet per naturam, & per gratiam. Si quantū ad dei substantiam: cum in ea non cadat diuersitas, erit tantum vnus modus. Item. Sicut gratia est effectus super-

Ad opp.

Cap. 5.

peradditus naturæ, ita operatio miraculosa: ergo sicut in habentibus gratiam est aliter deus quam in non habentibus, ita & in re in qua operatur miraculose, vt in asina Balaam, erit alio modo essendi. Item. Sicut gratia gratum faciens est supra naturam, ita gratia gratis data, vt prophetia, ita etiam pena, & gloria: ergo cum ista differant genere, & specie, debent secundum hoc diuersi modi essendi distingui: ergo non distinguit Magister sufficienter. Item, obijcitur contra assignationem Grego. Aut enim illa assignatio est secundum effectus, aut conditiones, & proprietates dei. Si secundum effectus: tunc cum essentia nullũ cõnotet effectum, non deberet poni. Si secundum cõditiones dei, sed nõ tãtum est dei potẽtia, sed etiam sapientia, & voluntas, ergo videtur, quòd insufficienter assignet. Item, videtur esse præposteratio in ordine. Nã secundum rem & rationem intelligendi, essentia præcedit potentiam, & potentia præsentiam: ergo male ordinat. Itẽ, verborũ inculcatio videtur, quia in deo idem est potentia, essentia, & præsentia: quæritur ergo distinctio.

28 RESP. Dicendum quod assignatio Augustini respicit diuersitatem modorum essendi Deũ in rebus, sed assignatio Greg. respicit cõditiones modorum essendi. Vbicunque enim est Deus siue per naturam, siue per gratiam, est essentialiter, potẽtialiter, præsentialiter. Diuersitas autem modorum essendi accipitur penes diuersitatem effectuum, & non qualẽcunque, sed solum trimembrẽ. Quidam enim est effectus secundum quẽ cõparatur res ad Deum per modũ existentis: & hi omnes continentur sub modo naturæ, extenso nomine. Quidam per modum redeuntis, & hic est effectus gratiæ, inchoatæ, vel consummatæ, vel gloriæ: & quantum ad hunc est secundus modus essendi. Quidam est effectus secundum quem comparatur creatura ad Deum, vt perueniẽs, vel perficiens, & hic est effectus vnionis, in qua vniuntur in vnitate personæ creatura, & creator, vt homo, & Deus. Quoniam ergo tres sunt modi effectuum, secũdum quos creatura diuersimode cõparatur ad Deum, ideo tantum tribus modis dicitur esse in rebus. Et primus qui attenditur quantũ ad exitum, assimilatur lineæ rectæ. Secundus quantũ ad reditum, lineæ reflexæ. Tertius quantum ad perfectionẽ, assimilatur circulo. Et primus quidem modus similis est lineę: secundus, quia includit primum, similis est superficiei: tertius, quia vtrunque, similis est soliditati. E ideo optime dicit Apostolus Col. ij. quod in Christo tota diuinitas habitat corporaliter: est enim perfectissime in eo, quia est ad modum circuli quæ est figura perfecta, & per modum altitudinis quæ est quantitas perfecta. Ex his patet sufficientia, & distinctio, & solutio obiectorum. Assignatio autem beati Gregorij accipitur quantum ad cõditiones modorũ essendi. In his enim tribus circunloquitur beatus Greg. perfectionẽ modorum existendi Deum in omnibus in quibus est hoc modo. Aliquid enim est in aliquo secundum præsentialitatis indistantiam: vt contentũ in cõtinente, vt aqua in vase. Aliquid secundum 29 virtutis influentiã: vt motor in mobili. Aliquid secundum intimitatis existentiam, vt illud quod est continens intra: vt anima in corpore: & omne quod perfecte est in re, necesse est esse quantum ad hanc triplicẽ conditionem: & hoc modo est Deus. Et ideo dicitur esse potentialiter, præsentialiter, & essentialiter: quia secundum præsentialitatis indistantiam, secundum virtutis influẽtiam, secundum intimitatis existentiã; & sic patet distinctio, sufficientia, & ordo. Quoniam secundum rationem intelligendi conditiones istæ se habent per additionem: & ideo bene ordinat beatus Gregorius primo præsentialiter &c. Aliqui tamẽ huiusmodi cõditiones voluẽt distinguere penes substantiam, virtutẽ, & operationẽ, sed licet modus existendi essentialiter respondeat substantiæ, & potentialiter virtuti: tamen præsentialiter principaliter non respondet operationi: nam præsens est aliquis alicubi, etiã si non operetur. Aliqui accipiunt penes

penes genera causarum. Sed nec illud videtur cõueniens, quia essentialiter consistere, non connotat genus causalitatis. Aliqui penes trinitatem vestigij. s. modum, speciem, & ordinem, sed omnia hæc præcedit essentia ſm rationem intelligendi.

De Dei immutabilitate quantum ad locum.

Cumque diuina natura veraciter, & essentialiter.

Expositio. Supra ostendit Magister qualiter Deus sit in locis, & in rebus oĩbus, & quia ad existentiam in loco sequitur circunscriptibilitas, & locabilitas in creatura locata, ideo intendit hic a

Diuisio. Deo has conditiones remouere. Et diuiditur hæc pars in duas. In prima ostendit deum incircunscriptibilem, & immutabilem. In secunda vero concludit, & per auctoritates confirmat. ibi. Fateamur itaque diuinam naturam, &c. Prima pars habet quattuor partes. In prima ostendit, q̃ immobilitas, & incircunscriptibilitas conuenit deo. In secunda hoc remouet a natura angelica, & oĩ natura creata, ibi, Spiritus vero creatus quodammodo, &c. In tertia ponit opinionem quorundam, qui dicunt spiritus creatos non moueri loco, nec esse locales. ibi. De mutatione vero loci, &c. In quarta suam conclusionem infert: q̃ solus spiritus increatus est incircunscriptus. ibi. Sunt ergo spiritus creati, &c. Item secunda pars in qua suam resumit conclusionem, vt addat, habet tres partes. In prima concludit prædeterminata, & auctoritatibus confirmat. In scđa vero mouet oppositionem, & soluit illam: ibi. Ad hoc autem solet opponi. In tertia breuiter epilogat prædeterminata, & ostendit rationem situs præsentis capituli: ibi, Iam sufficienter demonstratum est.

Neque dimensionem habet sicut corpus, &c.

Dub. 7 Vr̃ male dicere, q̃a dr̃ Ephe. 3. vt possitis cõprehẽdere cum oĩbus sanctis, q̃ sit longitudo, &c. & glosa exponit illud de deo. Respon. Magr̃ loquitur ꝓprie ad literã; sed Apostolus loquitur metaphorice. Vnde multipliciter exponuntur illa verba. In deo. n. longitudo est lõganimitatis, latitudo charitatis, sublimitas misericordiæ, & profundum iusticiæ, siue sapiẽtiæ, quantum ad dei iudicia. Respon.

Mouet etiam per tempus, & locum creaturam corporalem.

Vr̃ mala ista diuisio Aug. Primo, quia a Philosopho ponitur nulla mutatio ſm tempus. Et iterum sua diuisio non vr̃ sufficiens, quia Philosophus ponit sex species motus. Resp. Dicendum, q̃ ſm Philosophum oẽs species motus ad hunc duplicem motum reducũtur. s. ad motum ad situm, & ad motum ad formam. Aug. autẽ motum ad situm intelligit p motum ſm locum, qui est entis completi, & pfecti, siue est innouatione circa qualitatem, siuẽ proprietatem substãtiæ, eatenus qua ad situm est, nisi pariter sit ad formam: motũ autẽ ad formã, qui subdiuidit p quinque species, cõprehendit sub mutatione ſm tẽpus: propter hoc, q̃ de se dicit mensurã variabilem, & rei variabilis. Vnde oẽm mutationẽ, quæ est ſm proprietates rei absolutas, & intrinsecas, siue ſm qualitates corporales, siue ſm spirituales, vt sunt affectiones in aĩab9, ipse vocat mutationẽ ſm tẽpus, & ita patet ratio diuisionis, & sufficientia. Dub. 8 Respon. 3. Phy. 6. 8. de trin. cap. 26.

Spiritualis autem creatura per tempus mouetur.

Vr̃ falsum dicere, quia spũalis creatura mẽsuratur æuo, cum sit perpetua, ergo si mouetur, non per tẽpus mouetur, sed per æuum. Item. Intellect9 angelic9 est deiformis, sicut vult Philosophus: ergo intelligit in instanti, pari rõne, & afficit: non ergo in tpe. Præterea, tẽpus p prius est mensura motus primi mobilis: ergo illud solum mensuratur tpe quod subiacet illi motui: sed tale non est angelus, nec eius motus, ergo &c. Resp õ. Ad pñs notandũ, q̃ tps vno modo dr̃ ꝓprie, & sic dicit mensuram rei mutabilis inquãtũ mutabilis, tñ sub rõne cõ- Dub. 9 Respon.

tinui: & qm̃ mot⁹ primi mobilis est motus maxime euidens, & continu⁹ inter oẽs, ideo tp̃s hoc modo dr̃ proprie esse in primo mobili, sicut in subiecto, in quo primo est, & in quo primo apparet. Alio modo dr̃ tp̃s mensura cuiuslibet rei mutabilis, ꝭm ꝙ mutabilis, siue moueat̃ instantanee, siue continue, & sic non tãtum est in motu primi mobilis, & in his, quę ei subiacent, sed etiã in oĩ creato, circa qđ accidit variatio, & sic est in angelis. Et per hoc patent obiecta.

Dub. 10. 34 Quod enim obijcit de æuo. Dicendum, quòd æuum est mensura angelorum quantũ ad esse substantiale, qđ est inuariabile, & incorruptibile: sed tp̃s quantũ ad ꝓprietates, q̃ variant̃, & quædã subito, quædã successiue, sicut patet in angelis ꝑ naturam paulatim intendi aliquam affectionem, & sic patent cætera.

In duobus sapientibus quorum alter altero, &c.

Dub. 11. 35 Vĩ falsum dicere, quòd eadẽ sapĩa est in duob⁹ neq; maior, neq; minor, qa sapĩa est accidẽs, & qualitas sapiẽtis, & accidẽs ꝑ substantiã numerat̃.

Respon. Resp. Dicendũ, quòd ad hoc voluerunt aliqui dicere, quòd eadem sapĩa creata esset in duobus sapientibus, & hoc dant intelligere ꝑ duas suppositiones. Vna est quòd species rei in aĩa non differant ꝑ essentiam a re extra. Alia suppositio est, ꝙ eandẽ rẽ nosse possunt duo sapientes. s. vnũ enunciabile qđ dictũ est singulare, & hoc vltimum non indiget ꝑsuasione, sed prius quòd species in aĩa non differat a re extra ꝭm essentiã, ostẽdunt sic, quia ꝑ eadẽ res cognoscit̃ ꝑ quæ res habet esse: si ergo ꝑ formam suã hẽt esse, ergo & cognosci, & forma rei vere est in aia: & cũ intellectus sit sciẽs ꝑ illã formam, & contingat aliquos duos oĩno idem scire, & cogitare, illa non est tantũ vera forma, sed etiã vna. Et quòd hoc verũ sit, ꝑsuadent ꝑ hoc: quòd si forma pōt ꝭm veritatem consimilem formã in materia ꝓducere, & seipsam facere in aliena materia, quare non est simile in anima, q̃ habilior est ad recipiendũ? vnde & hoc dicũt sensisse Aug. Vnde dñt, ꝙ sapĩa non est ad modũ aliarum proprietatum. Sed hæc positio deuiat ab Augus. quia Aug. vult, & alij sancti, quòd esse in pluribus oĩno distinctis non conuenit vni, & eidẽ creaturæ, nisi ꝑ miraculum: & ideo positio ista super falsum fundat̃, & fundata est. Quia si veritas asini esset in aĩa, quare non diceret̃ aĩa esse asinus? Et iterũ. Si esset veritas, adhuc nõ esset eadem, quia nulla forma cũ generat se, generat se oĩno eandẽ, sed de necessitate plurificatur essentia in generãte, & generato, ꝑter quã in deo: & ideo non valet ad ꝓpositum. Et ideo scd̃s modus dicendi est, quòd Aug. intelligit de sapĩa increata, quæ est in sapientibus, & attingit vbique ꝑꝑ suã mundiciam. Sed cum Aug. intendit ponere exemplum in creaturis, non videt̃ adhuc hoc esse ꝭm eius intellectum. Et iterum ipse dicit, quòd ipsa sapĩa est æqualis in duobus, qui sunt æqualiter sapientes, non aũt in alijs: ergo vr̃ loqui de habitu. Et ideo est tertius modus, quòd ipse loquitur de vnitate ꝑ conformitatem. Sed illud adhuc non est sufficienter dictum, qa tunc maior esset ĩ duobus, q̃ in vno, sicut patet in duobus diuitibus, qui sunt in diuitijs cõformes, & æquales. Propter hoc dicendum, quòd similitudo, siue intentio in aĩa habet cõparari ad aiam, in qua est, & ad illud cuius est, & qm̃ ortum habet ab eo, cuius est, & ad illud dr̃, ideo similitudines vnius rei in aiabus pluribus, quia in vnã, & eandem veritatẽ ducunt, & tm̃ vna, quantum duæ: hinc est, quód per cõparationem ad illud, cuius sunt, habẽt vnitatẽ, nec maius sunt duæ q̃ vna, similiter nec sapĩa. Sed in cõparatione ad aĩas quæ ꝑ illas cognoscũt habent pluralitatem, & plus sunt duæ q̃ vna, & ideo patet quòd non pōt poni oĩno simile, quia res differunt ab intentione, siue similitudine sua, in deo aũt in quo non differunt, patens est, quòd vnus potest esse in multis, & sic patẽt cætera obiecta.

Augu. ad Dardanũ epist. 57.

6

Artic. 4. AD intelligentiã huius partis, duo principaliter quæruntur.

Primo

Primo quæriť de cõſcriptibilitate, ſiue locabilitate dei. Scđo, de mutabilitate ſpũs angelici p locũ: hęc.n. duo ꝓſequiť in litera. Quantũ ad primũ articulũ, quærunť tria. Primo, quæriť, vtrum deus ſit localis intra locũ. Scđo, vtrum ſit mutabilis de loco ad locum. Tertio, vtrum ſit ſeparabilis a loco, ſiue ſit extra omnem locum.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Deus, & ſi loci indigentiam repleat, detque ei virtutem cõtinendi, ipſe tñ localis non eſt.

Ad opp.

QVOD deus ſit localis oſtenditur hoc modo. Eſſe in loco, & eſſe locatum cõuertunť, ſed deus eſt in loco (vt in ꝑcedentibus ꝓbatum eſt:) ergo deus eſt locatũ, ſed oẽ locatum eſt locale, ergo deus eſt localis. Item. Quod eſt in vno loco tñ, locale eſt: ergo ſi plus pñt oĩa loca, q̃ vnum, & magis ſapit naturã rei, quod habet eſſe in toto, q̃ qđ in parte habet, multomagis eſt locale qđ eſt in oĩ loco, ſed deus eſt in oĩ loco, quia vbique: ergo vř maxime eſſe localis. Itẽ. Deus eſt vbique: ergo eſt hic, ſed qđ hic eſt, eſt in loco determinato, & qđ eſt in loco determinato eſt locale: ergo &c. Item. Deus eſt in loco aliquo determinato, aut ergo ſm totũ, aut ſm partẽ: ſi ſm partem: ergo habet partem & partem, quod eſt incõueniens. Si ſm totũ, ſed quod ſm totũ eſt in aliquo, cõprehenditur ab illo, & qđ cõprehendiť ab aliquo loco determinato, eſt locale: ergo deꝰ eſt localis.

Fundamenta.

Contra. Magiſter in litera. localis non eſt, quia penitus non circumſcribiť loco. Item, rõne ꝓbatur ſic. Nihil dř tpale, niſi qđ exceditur a tpe. Tpalia.n. in tpe ſunt corruptibilia: ergo nihil dř locale, niſi qđ exceditur a loco: ſed deus non exceditur a loco: ergo &c. Item. Locus eſt accidens: ergo non denominat illud, niſi ad qđ cõparatur, vt accidẽs, ſed ad deum non põt comparari, vt accidens, ergo nõ denominat deum, ergo deus non eſt localis. Item. Locus eſt quantitas continua diuiſibilis, punctus aũt eſt principium quantitatis indiuiſibile, ergo magis conuenit cum deo punctus, q̃ locus quãtum ad proprietate: ſed deus non dicitur punctualis, niſi improprie, & falſe, ergo non debet dici localis.

Ariſto. in ꝑdic. cap. de quãto.

37 RESP. Dicendum, quòd locale dř qđ ſequitur leges loci, ſicut tpale qđ ſequitur leges tpis. Leges aũt loci ſunt quãtum ad actũ continendi, menſurandi, ſaluandi, terminandi, ſm quas locus ſe habet ad locatũ p modum impartientis, & locatum ſe habet ad locum per modum ſuſcipientis. Et quoniam deus ſic eſt præſens loco, vt nihil ab eo omnino recipiat, ſed ſolũ eius indigẽtiã ſuppleat, & det loco virtutẽ continendi, & locato virtutem replẽdi, hinc eſt, quòd deus nullo modo dicendus eſt localis, ſicut dicit Magiſter in litera, & rationes ad hoc inductę cõcedẽdæ ſũt.

38 AD illud ergo qđ obijciť, qđ eſſe in loco, & eſſe locatum conuertunť. Dicendum, quòd conuertuntur rõne materiæ circa ipſum corpus, tñ rõne virtutis vocabuli non. Nam hæc determinatio in loco, ad hoc qđ habeat veritatem locutio, non exigit, nec ponit niſi præſentialitatem, & indiſtantiam: ſed eſſe locatum ponit ambitũ, & continentiã, eſſe locale ponit idoneitatem ad proprietates loci, & indigentiam aliquam: & ideo hæc conceditur, deus eſt in loco, quãuis aliqd habeat improprietatis, pp hoc quod hæc ꝑpoſitio (in) videť importare cõtinentiam ambientẽ: ſed hæc eſt magis impropria, deus eſt locatus, & adhuc iſta eſt plus impropria, deus eſt localis, & ideo non eſt recipiẽda, ſed exponenda.

39 AD illud qđ obiicitur, quod eſt in vno loco, eſt locale. Dicendũ, quòd illud eſt, quia locus ſuperexcellit ipſum locatum. Vnde illud determinat, & diffinit, ſed qđ eſt in oĩbus, ipſum ſuperexcellit oĩa loca. Et ideo ſup hoc non tm̃ pñt oĩa loca, quantum põt vnus locus ſuper illud quod eſt tantum in vno loco: & ideo non eſt localis dicendus deus.

40 AD illud quod obiicitur, quòd deus

est hic, &c. Dicendum, quòd (hic) pôt teneri dupliciter. Aut demonstratiue tantum, aut demonstratiue, & discretiue. Si tantum demonstratiue, sic verum est, deus est hic, quia non est signare locũ, cui deus non sit præsens. Si aũt discretiue, falsum est esse hic, & non sequitur ex prima, & hoc sensu

41 procedit sua ratio. AD illud qđ queritur, aut Deus est ꝟm totum, &c. Dicendum, ꝙ in deo sunt simul simplicitas, & infinitas: quando ergo apponitur circa deum nomen importans totalitatẽ, pôt dupliciter apponi, vel rõne simplicitatis, & sic priuat partem, & partem: & sic significatur per nomẽ, vt si dicatur, totus deus, & qm̃ deus in oĩ loco simplex est, & quodlibet est capax simplicitatis diuinæ, ideo ratione simplicitatis deus est in quolibet totus. Potest iterum totalitas apponi ratione infinitatis, & hoc fit per aduerbium, vt si dicatur, Deus est totaliter in loco hoc, siue ꝟm totum, & sic cum diuina infinitas a nullo loco includaꝛ, Deus in nullo loco est ꝟm totum. Quando ergo quærit, aut ꝟm partem, aut ꝟm totum. Dicendum, ꝙ non diuidit per immediata, quia deus non secundũ partem, quia simplex, nec secundum totum, quia infinitus, & ideo dicendus est totus in quolibet loco, non tñ totaliter.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Deus, propter suam summam immensitatem vel incipiat, vel desinat esse in rebus, nullo modo mutabilis est.

Fundamenta.

TRVM Deus sit mutabilis secundum locum. Et quòd non, videtur sic. Magister in litera dicit, & accipit

Li.8. c.21 ab Augustino super Gen. Deus est in omni tempore, & in omni loco; non tamen mouetur per loca, vel tẽpora,

9. Phy.15 Item. Ratione ostenditur, quia motus est actus imperfectus, sed in deo

Aristot.6. Phy.7. nulla est imperfectio: ergo nec secundum locum mutatio. Item. Per oẽm motum aliquid acquiritur, sed deus nullum locum potest acquirere, quia est vbique: ergo impossibile est deũ secundum locum mutari. Item. Nobilior dispositio est quies, quàm motus, sed quod nobilius est, deo est attribuẽdum, ergo impossibile est deũ secundum locum mutari, sed semper quiescit. Contra. Augusti. ad Orosium, Deus mouet se sine tempore, & loco: ergo videtur, quòd deus moueatur, sed perfectissimus motuum est motus secundũ locum, ergo &c. Item. Isidorus, Cum sit illocalis deꝰ, localiter tamen ambulat in sanctis: ergo saltem videtur mutari per accidens. Item. Hoc videtur ratione, qa mouẽtibus nobis, mouentur ea, quæ in nobis sunt. Hoc dicit Philosophꝰ, & dicit propter formas, quæ nõ sunt in vno determinate: ergo si deus est in nobis, deus mouetur in nobis saltem ꝟm accidens. Item. Quãuis deus quantum ad existentiam, per essentiã non determinet locum, tñ quantum ad habitationem diffinite est in aliquibus, ita quòd non in alijs: ergo saltem quantum ad hunc modum est mutabilis.

Ad opp.

Aristo. in pdic. c. de substãtia.

RESP. Dicendum, quòd sicut dicit Magister in litera. Deus nullo modo mutatur per locum; & hoc verũ est, quia nec per se, nec per accidens mutatur, & hoc est propter summam immensitatem, quia adest oĩbꝰ, & nulli abest; & si incipiat esse in re, vel desinat, hoc solum est secundum rei mutationẽ, non secundum mutationem eius, vtputa, si aere illuminato intelligatur creari crystallꝰ, radiꝰ incipit esse in eo, & crystallo amoto, desinit esse, nulla facta mutatione in radio. 42

AD illud ergo quod obiicitur, ꝙ Deus mouet se, &c. Dicendum quòd Augustinus non dicit simpliciter, ꝙ mouet se, sed cum his additionibus, sine tempore, & loco. Et qm̃ omnis motus ꝟm Augustinum comprehenditur sub mutatione secundum tempus, & secũdum locum; ideo tantum est hoc, quantum est dicere, mouet se sine motu, & ita non mouetur vere, nec implicatur contradictio. Sed cum 43

cum in motu sint duo, scilicet quod est act°, & quod est variatio, siue imperfectio, vult dicere Augustinus, quod mouet se sine motu, quia semper est in actu, sed non ita in actu imperfecto, imo perfecto. Quod dicit Isidorus est intelligendum metaphorice, vel causaliter. quia sanctos facit ambulare per fidem de virtute in virtu-
44 tem. AD illud quod obijcitur, quod mouentibus nobis, &c. Dicendum, quod illud non habet veritatem nisi in illis, quae sunt in aliis per dependentiam, & diffinitionem, vnde quia radius est in aere, & non dependet ab aere, ideo non mouetur motu aere: & quia anima est in manu, nec diffinitur manu, ideo non mouetur mota manu. Deus autem non dependet a rebus, nec diffinitur, ideo non mo-
45 uetur ad motum rerum. AD illud quod obiicitur de habitatione Dei, dicendum, quod determinate est in aliquibus non rõne immensitatis, sed rõne influentiae gratiae, & ideo non determinatur ipse deus, sed effectus tantum: hinc est, quod non p se, nec per accidens mouetur, nec moueri põt, quia a nullo dependet, nec dependere põt, a nullo diffinitur, nec põt diffiniri: & non solũ non est impossibile, sed etiam non intelligibile. Obiiciet aũt aliquis sic: intelligamus corpus egredi a loco nullo introeũte, tunc remanet vacuũ, aut ergo ibi est deus, aut non. Si sic: ergo in eo est quod nihil est, quod stultum est dicere. Si non est, & ibi prius fuit, ergo videtur esse mutatus, saltem per accidens: ergo videtur quod deus exeat cum re, & cum re alia ingrediatur, q̃a si res tantum exiret, deus exiret. Ad hoc respondeo, quod si per impossibile ponatur locum euacuari, tunc remanere intelligitur capacitas loci priuata: capacitas aliquid est, & in illa deus est, priuatio autem nihil est, & in illa deus esse non potest: non ergo desinit deus esse ab eo, quod remanet post recessum corporis, sed cũ res priuatur, aufertur comparatio eius ad Deum. Quod enim nihil est, nullam habet comparationem, sed cum res mouet, deum non dimittit, nec ad deum accedit, nec deus cum re venit: quia sic est in re, vt sit extra rem idem: ideo nec res eum dimittit, nec nouum inuenit. Et hoc est intelligibile, si quis põt intelligere, quod deus sit immensus, simplex, & infinitus. Quia enim est immensus, ita est intra, quod extra: quia simplex, sm vnum & idẽ est intra, & extra: quia infinitus, ideo nec dimittitur, nec acquiritur aliud in re, nec ab ipso itur ad ipsum cum dimittitur, vt alibi, & alibi inueniatur.

QVAESTIO III.

CONCLVSIO.

Et si locus secundum independentiam nullo modo a Deo separabilis sit, Deus tamen a loco omnino separabilis est.

TRVM sit Deus ab oĩ loco separabilis, vel extra oẽm locum. Et quod non videtur, quia extra omnem locũ nihil est: ergo si deus est extra oẽm locũ, ergo nihil est, vel in nihilo. Item. Hoc qđ est (extra) aduerbiũ loci est, ergo si deus extra oẽm locum est, est in loco, & pter oẽm locũ, sed hoc est falsum & non intelligibile, ergo deus non potest nec re, nec intellectu separari ab omni loco. Item. Cum dr̃, deus est extra mundum, extra aut stat pro aliquo, aut pro nihilo. Si pro nihilo, ergo chimęra est (extra) mundũ. Si p aliquo, ergo vel p creato, vel increato. Non p creato, constat, ergo pro increato, ergo esse extra mundum, est esse i deo, sed omnia sunt in deo, ergo oĩa sunt extra mundũ. Item. In nullo est deus, quod nõ sit in ipso, sed nihil quod sit extra mundum est in deo; ergo deus non est extra mundũ. Contra. Quod locus possit separari a deo secundum intellectum videtur, quia possibile est secundum intellectum locum priuari omni locato, & remanere vacuum, sed vacuum est priuatio, deus autem in nullo est quod non sit in ipso: priuatio autem nõ est in deo, nec deus in priuatione, ergo nec in

Fundamenta.

Ad opp.

vacuo, & sic est separabilis a loco. Item. quòd deus separetur a loco secundum rem, videtur, qa sicut se habet dei æternitas ad omne tempus, ita & immensitas ad oēm locum: sed dei æternitas fuit ante omne tēpus, ergo dei immensitas fuit extra oēm locū: sed quod est extra aliquid, est separatum ab eo, ergo &c. Item. Si deus est tantum in locis creatis, cum illa sint finitæ dimensionis, & quod cōmensurat se finito est diffinibile, & finitū, ergo deus esset finitus. Item. Deus est adeo bonus, quód melior cogitari non potest: ergo adeo magnus, & & immēsus, quòd maior eo cogitari non potest: sed toto mūdo potest cogitari linea maior, si intelligatur ꝑtendi extra circunferentiam cœli, ergo si ibi est deus, de⁹ est extra, aut nō est maximum. Item. Angelus potest esse extra mundū, sed non extra deū, ergo deus est extra mundum.

46 RESP. Dicendum quòd aliquid separari ab alio est dupliciter, vel secundum distantiam, vel secundū independentiam. Primo modo aliqua duo, quæ sunt in eodem loco separantur, cum vnum elongatur ab alio, & hoc modo impossibile est esse, nec intelligi deum separari ab omni loco, nam ista separatio includit distantiā spatij, & hoc de necessitate includit locum, & ita implicantur duo opposita. s. quòd deus sit in loco, & distet ab omni loco. Si aūt loquamur de separatione per independentiam, sic dicendū, quòd deus & re, & intellectu est separatus a loco, quia in seipso oīno est independens a loco, sicut ante ꝓductionem loci, locus aūt econtra non est separabilis a deo nec re, nec intellectu, sicut probant rationes ad

47 hoc inductæ. Similiter, cum quærīt, vtrum deus sit extra omnem locum: dicendū, quòd (extra) vno modo dicit situm, & positionem, & sic est impossibile, sicut impossibile est, si (ante) dicit tempus, quod sit ante tēpus. Alio modo (ante, & extra) dicūt excessum, & superexcellentiam diuinæ immensitatis, & æternitatis respectu temporis, & loci, & sic concedēdum, quòd deus est ante tempus, & extra omnem locum, nec ex hoc sequitur, ꝙ separetur a loco, sed quòd summa immensitas superexcedat omnem locum, nec ad illū arctatur: & hoc vult dicere Gregorius, ꝙ deus est extra omnia, non exclusus, quia nō distat; & intra omnia non inclusus, quia non arctatur, quia in seipso est omnino immensus, ita quòd extra ipsum nihil pōt esse, nec cogitari, siue nihil potest cogitari ita immensum, sicut deus est in seipso. Ex hoc patet sequens, quia non est extra, non est ꝓpter limitationem suam, sed loci defectionem.

AD illud quod obiicitur de linea. 48
Dicendum, quòd statim dum intelligitur aliquid extra mundum, ex hoc datur intelligi quòd deus sit ibi. Sicut si intelligatur nouus mundus fieri, absque dubio deus esset in illo, tamen non sequitur quòd ibi sit, quia illud nihil est. Similiter si fieret angelus extra, tunc est extra non secundum motum suum, sed angeli: sed forte hoc est magis fictionis, quam veritatis, quòd angelus extra vniuersum exeat, sicut patebit. Attamen illud cogitandum est, quòd diuinum esse sicut non potest cogitari habere terminum in duratione, sic non potest cogitari, nec debet habere terminum in existentia, & præsentialitate. Et sicut non potest cogitari habere intercisionem in duratione, sic nec in pręsentialitate. Hic intellectus est habendus: caueat tamen qualiter quis imaginetur, & exprimat ꝑ sermonē.

CONsequenter de secundo articulo quæritur, scilicet de mutabilitate angeli, & circa hoc quæruntur tria. Primo quæritur, vtrum angelus possit moueri localiter sine corpore. Secundo quęritur, vtrum moueatur per medium, vel non. Tertio, vtrū pertranseat medium modo subito, vel successiuo. Artic. 5.

QVAE-

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Angelus mouetur non solum assumpto corpore, verum etiam corpore non assumpto.

Ad opp. QVOD Angelus non possit moueri sine corpore ostẽdi ĩ sic. Bernar. super Cañ. Discurrere, & de loco ad locum transire, non est nisi corporum, ergo si hoc conuenit Angelo, non conuenit nisi per corpus assumptum. Item. Ratione vr̃, quia ꝙ mouetur, aut mouetur per se, aut per accidens. Sed Angelus non mouetur per se localiter, quoniã hoc est proprium corporum, & illi soli inest res per se, cui inest proprie, ergo si mouetur hoc est per accidẽs: sed quòd per accidẽs mouetur, mouetur alio motu, vt nauta mota naui, ergo videtur quòd Angelus nõ potest moueri nisi moto corpore, & ita corpore assumpto. Item. Omne quod moueẽ, mouetur propter indigentiam, sed in Angelis beatis nulla est indigentia, ergo &c. Si tu dicas propter indigengentiam nostram, ergo circunscripta indigentia nostra non vr̃ quòd Angelus possit moueri, si ergo indigentia nostra nullam dat virtutem Angelo, patet &c. Item. Omne quòd mouetur differt a motore sicut ponit Philosophus, sed Angelus non distat a se, ergo Angelus non mouetur a se, nec ab alio, ergo non potest moueri nisi mouendo aliud, sicut mouendo corpus.

Aristo. 5 Phy. 1

Aristo. 8. Phy. 27

Fundamenta. Contra. Heb. j. Omnes sunt administratorii spiritus missi ꝓpter eos &c. sed aliquod ministerium consequunẽ sine corpore, vt suggerere bona, & reuelare secreta, & huiusmodi, ergo possunt sine corpore moueri. Itẽ. Dam. Lib. 1. ca. 13. Confestim inuenitur vbi diuinus iussserit nutus velocitate naturæ: si ergo velocitas est dispositio ad motum, ex sui natura sunt mobiles. Itẽ, Angelus in vno loco tm̃ est, & ibi est, vbi operatur, ergo virtus eius aut est ad vnũ tm̃ arctata, aut si nõ est arctata, nec substãtia est arctata ad vnum locum: sed nõ potest esse in pluribus, ergo cum in vno loco est, est in potentia ad alterũ: sed quòd est in potentia ad vnum, nõ fit actu in illo nisi per motum secundum locũ, ergo &c. Item. Quod moueatur sine corpore assumpto ostenditur per similem in anima. Anima enim exuta a corpore fertur in cęlum, vel descendit in infernum localiter: sed cõstat quòd anima nõ assumit aliud corpus quam suum, ergo mouetur sine corpore, ergo pari rõne Angelus. Item. Angelus in empyreo potest esse sine corpore, pari rõne & in terra, ergo si per eandem vim per quã quiescit in terra, facit se esse in terra, siue transfertur, ergo videtur quòd sine corpore.

RESP. Dicendũ, quòd Angelus (sicut dicit scriptura) habeẽ moueri: mouetur autẽ non solũ assumpto corpore, sed etiam corpore nõ assumpto cum non sit minoris libertatis, nec virtutis, nec nobilitatis sine corpore, quam est cum corpore. AD intelligentiam autem obiectorum est notãdum, quòd sicut esse in loco est dupliciter, siue esse localem, sicut tãgit Magister in litera s. quia circunscribiẽ, & quia diffinitur, & illud proprie est locale quod circunscribitur, aliud autem quodammodo est locale, quodãmodo non, ita moueri per locũ, vno modo est per circunscriptionem ferri de loco ad locum, & sic est tantum corporum. Alio modo moueri est minus proprie secundum diffinitionem transire, & sic est spirituũ proprie, ergo per circunscriptionem non mouetur Angelus nisi corpore assumpto, minus proprie per diffinitionem mouetur Angelus etiam sine corpore. 49

50

Ex hoc patet rñsio ad primum obiectũ, quia Bernard. accipit discurrere, & transire ẜm proprietatem loci quæ est circunscriptio. AD illud ergo quòd quæritur, vtrum per se aut per accidens, dicendum ẜm prædictã diuisionem de motu ẜm primum motum, non mouetur spirituale nisi per accidẽs, scilicet alio moto. Sicut enim nauta mota naui mouetur, sic spirit॰ moto corpore in quo est. Quantum ad secundum motum, sicut Angelus 51

p seipsum, & sine corpore diffinitur loco. ita per seipsum träsfertur, ita qd non alio mouente, nec per alium motum; ipse autem obiicit de primo motu tñ, qui per se conuenit corpori so-
52 li. AD illud qd obiicitur, q oẽ qd mouetur, mouetur propter indigentiam. Dicẽdum, q illud verum est in motu naturali, in quo natura nõ mouet nisi per appetitum alicuius rei, qui ponit imperfectionem in natura, qa natura habita pfectione sua quiescit: sed non est verum in motu voluntario in quo mouetur aliquis, siue propter aliud acquirendum, siue ad virtutem demonstrandã, sicut mouetur miles in stadio. Vel dicendum, quòd illud verum est in omni motu (generaliter accipiendo indigentiã ad suã indigentiam & alienã) quantum ad illud cu⁹ priuatio ponit imperfectionem, vel cuius priuatio non imperfectionem ponit, sed limitationẽ, & sic est in Angelo. Angelus enim volens aliquid operari in terra, indiget transire ad terram, quia non potest simul esse in cœlo, & in terra, ppter hoc q habet virtutem finitam, & sic patet illud q limitatio non repugnat summę perfectioni creaturę. AD illud,
53 quòd obiicitur, quòd omne q mouet differt a motore, dicendum, q in naturali motu verum est, vbi nihil mouet se, qa nihil reflectitur supra se, ppter alligationem cum materia, sed nõ est verum in voluntate quæ est instrumentum seipsum mouens, & virtus quę est in substantia spirituali, potest supra substantiam reflecti, & ita mouens idem est cum mobili, tñ non sm idẽ; qa Angelus habilis est ad moueri ex parte ipsius, quòd est siue substantiæ vel materię, si habet materiã: sed ad mouere ex parte formę, siue ipsius quo est, vel virtutis actiuæ.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Angelus dum mouetur, per medium moueri dicitur.

Fundamenta.

TRVM Angelus moueatur per mediũ, vel non. Et quòd per medium videtur. Dam. dicit quòd Angelus citò pertrãsit velocitate, & potestate naturæ. sed pertransire est per medium transire, ergo &c. Item. Angelus mouetur a termino a quo, ad terminum in quem, aut mouet a termino a quo, aut in termino in quo. Sed in termino a quo, est non motum esse, in termino vero in quẽ, est motũ esse: ergo cum moueri sit medium inter terminos, oportet q sit in spatio intermedio. Item. Quòd possit moueri p medium vr, quia certum est quòd Angelus existens Parisiis potest esse Romæ eadem virtute, & in quolibet intermedio loco, & prius in propinquiori, & deinde in singulis locis cõsequenter se habentibus: sed hoc est transire p medium, ergo &c. Item. Quandocũ- 6.Phy.38
que inter aliqua extrema cadit medium quòd habet naturalem ordinẽ ad extrema, impossibile est q agens virtutis finitæ possit peruenire ab extremo in extremum sine medio, vt patet, quia inter album & nigrũ est medius color, impossibile est q aliquid agẽs creatum faciat de albo nigrum, quin faciat per colorem medium, sed inter cęlum & terram naturali ordine sunt alia corpora media, ergo impossibile est quòd a cœlo in terrã veniat, siue moueatur sine medij transitione. Contra. Aug. super Gene. ad Ad opp.
litteram, & Magister ponit in littera. Deus mouet creaturam spiritualem p tempora, non per loca, ergo quamuis fiat de vno loco in alium, hoc non est per locum medium. Item. Conclusio Arist. 6.
probata est in sexto Physicorũ, quòd phy. text.
impossibile est impartibile moueri su 49. & 88.
per magnitudinem, sed Angelus non assumpto corpore est impartibilis, ergo &c. Item. Ratione videtur, q si p transit, aut ergo per simplicia, aut cõposita. Si per composita, ergo est compositus. Si per simplicia, sed illa sunt infinita in quolibet continuo. & impossibile est infinita pertransire. Itẽ. Si per simplicia, sed ex simplicibus nõ fit aliquod continuum, ergo motus ille non erit continuus, ergo pertransendo illa nunquam pertransit spatium, ergo si per medium mouetur, nunquam peruenit ad terminum. Itẽ impossibile est quòd aliquid pertran- Aristo. 6.
seat spatiũ maius se, quin prius per- Physi. 89.
transeat

transeat spatium minus vel æquale, ergo si spiritus Angelicus transit per spatium, prius transit æquale sibi vel minus quam maius: sed æquale simplici non est nisi simplex, sed simplex additum simplici non facit maius, ergo in primo transitu tantum est ac si nihil transeat, similiter nec in secundo transitu, ergo nec in tertio, & sic nunquam pertransit spatium aliquantũ.

54 RESP. Notandum est hic, quòd circa hoc diuersimode dixerunt diuersi. Quidam enim dixerunt, quòd cum Angelus sit simplex, non potest medium pertransire. Vnde mouetur ab extremo in extremum sine medio, & omnis locus ad quem mouetur, se habet ad illum per modũ immediati, vnde loci mutatio in Angelo non est motus, sed mutatio tantũ sine medio. Sed ista oppositio non vr̃ cõueniens. Certum enim est quòd Angelus q. est custos hoĩs potest ita custodire quòd nõ deserat ipsum, & sine corpore custodire potest, ergo potest inseparabiliter comitari eum, ergo homo cũ vadit per medium, & Angelus non deserit eum, pariter & angelus vadit per medium. Et ideo fuerunt alij qui dixerũt quòd Angelus & per mediũ, & sine medio potest moueri, quia motus eius est ad nutum suæ voluntatis ſm virtutem diuinitus sibi collatam, & cum vult facit se in extremum immediate, & cum vult pertransit. Et ponunt simile, quod intellectus noster põt cogitare de Parisius, & de Roma dupliciter, aut ita quod immediate cogitet de vno & post de alio, vel ita qđ primo de vno, & post de via, & tertio de tertio: & quia angelo ita facile est ferri sicut nobis cogitari, cum non sit alligatus corpori, dicunt, quod sic & sic habet moueri. Sed quicquid sit de positione, exemplum non est conueniens, qm̃ cogitans penes se habet speciem Romę, & speciẽ Parisius, nec ista hñt situm in anima, nec ordinẽ secundum situm, imo quælibet æqualiter est pñs aspectui, & ideo ad libitũ potest de vna & alia cogitare: sed in re est ordo & situs naturalis, & necessario interiacet medium inter vnam ciuitatem, & aliam, & pp hoc exẽplũ illud non est conueniens. Nec ppter hoc aperitur nobis via ad intelligendum, & quoniã illud est intelligibile aliquo modo ꝙ feratur per medium, & nõ concordat, & auctoritas, ideo videtur rationabiliter illud esse dicendum. Sed illud membrum quod dicit quòd possit sine medio, arbitror reijciendum, nõ quia asserã esse falsum: sed quia non est auctoritas in promptu quæ hoc dicat, & ratio nõ cogit: imo nõ capit, possibile tñ est ꝙ Deus aliquid dederit substantijs illis spiritualibus ꝙ carnales intellectus nõ capiunt. Concedendæ ergo sunt rationes probantes ꝙ angelus mouetur ꝑ medium.

AD illud ergo ꝙ obiicitur, quòd Deus non mouet per locum Angelũ, dicendũ quòd facienda est vis in verbo ſm intellectum Augu. quòd patet ex littera. Ipse enim spiritũ dixit non moueri per loca, qa proprietates loci scilicet circũscriptionem, & dimensionẽ nõ obtinet cum transfertur de loco ad locum, sed proprietatem temporis q̃ est variatio & innouatio aliqua, vere & proprie admittit spiritus. Nam nouę affectiones succedunt spiritibus per naturam, & cognitiones, & vlterius illę intenduntur, & remittuntur, ita ꝙ vere potest esse partibilitas a parte formæ, siue proprietates acquirendæ. AD illud de Philosopho quòd impartibile nõ mouetur supra magnitudinem, dicendum ꝙ Philosophus probat & concludit de impartibili quòd habet sitũ magnitudine, ꝙ est impartibile & situatur situ impartibili hoc nõ potest moueri supra magnitudinem, quia si mouetur mouet ad acquirendum situm, & quod acquiritur per motum acquiritur, ita quòd pars post partem, & situs impartibilis nõ potest acquiri ita ꝙ pars post partem acquiratur, & ideo verum est quòd tale impartibile non potest moueri supra ipsam magnitudinem, sed Angelus tale impartibile est, quòd nõ habet situm in partibus, nec est dicere quòd Angelus sit in loco impartibili sicut patebit, & ideo demonstrationes Philosophi non habent hic locum.

55 (margin, beside "AD illud ergo")

56 Aristo. 9. Phy. t. 88

57 AD illud ꝙ quæritur, aut pertransit simpli-

Respõsio. simplicia, aut composita. Resp. dicendum est ꝙ transit ꝑ cõposita, quia nõ est in loco simplici sed cõposito, hoc suppono ad pñs, sed suo loco probabitur. Nec valet: transit ꝑ cõposita, ergo est cõpositus: sicut nec valet: aīa est in cõposito, ergo est cõposita, quia sic est in illo vt non sit pars in parte, sed ipsum totum simplex sit in qualibet parte, ita tñ quòd istę partes sint vnus locus. Posset tñ dici, si quis vellet se huiusmodi implicare, quòd etiã si pertrãsiret per simplicia, non propter hoc ꝑtrãsiret infinita, & hoc patet, quia si quis imaginetur spheram moueri super planum, non tangit nisi in puncto, ergo non tangit nisi per simplicia, nec tamẽ pertrãsit infinita actu, qm̃ sphera illa fertur super planum & non quiescit in quolibet situ, & ita nulli puncto se commetitur, sed nec numerat puncta in illo, sed cum sit in continua latione, respicit illa indiuisibilia vt vnita, & ita vt sunt in continuo, & sic cum continuum sit finitum actu, & infinitum in potentia, & illa potentia non reducat ad actũ, non pertransit infinita actu, quia nõ respicit illa vt actu numerata. Veruntamẽ quia exemplũ habet calumniã, & dictum non vr̃ esse consonum dicto Philosophi, qui omnino dicit impartibile non moueri, priori responsioni magis adhereo, & per illam patet sequens. Obiicit enim ac si Angelus esset in puncto, quod omnino falsum credo, quia nõ essẽt in loco, cum punctus non sit locus, nec sit actu in continuo, sed hoc totum melius patebit in secundo libro.

QVAESTIO III.

CONCLVSIO.

Angelus mouetur ꝑ mediũ successiuo motu, tũ pp distantiam medii, tũ pp suę virtutis limitationẽ: & cũ non sit ibi resistentia, successio illa dr̃ imꝑfecta.

Fundamenta.

TRVM spiritus Angelicus pertranseat mediũ motu subito vel successiuo. Et quòd successiuo videt̃. In aliquo instanti est in termino a quo, & in alio instãti est in termino ad quẽ: sed inter quælibet duo instantia cadit tempus medium, & in medio illorum instantiũ est moueri, ergo moueri ipsius Angeli est in tempore, ergo mouetur motu successiuo. Item. Hoc ipsum oñditur a parte spatij sic. Angelus si pertransit medium in aliquo instanti, est in medio, & in partibus medij, sed impossibile est quòd aliquod vnum præter Deum & corp⁹ Christi simul & semel sit in pluribus locis, ergo impossibile est, quòd Angelus in eodem instanti sit in toto medio & in fine, ergo non mouetur subito, ergo necessario oportet ꝙ successiue. Item. Hoc ostenditur a parte virtutis. Quia sicut vult Philosophus, si tanta virtus mouet in tãto tempore & maior in minori, & maxima in minimo, & infinita in nunc, ergo sm̃ quod potentior est virtus, secundum hoc velocior est motus: sed instans excedit tempus improportionabiliter, ergo virtus & quæ mouet in instanti, superexcedit illã quæ mouet in tempore in infinitum, sed nulla virtus creata superexcedit aliam in infinitum, & virtus Angelica est creata, ergo cum omnis motus naturalis localis sit successiuus, patet quòd motus Angeli sit successiuus. Item. Si angelus mouetur, aut ergo motus ille est vere motus, aut mutatio. Si mutatio: aut gñatio vel corruptio, quod constat esse falsum. Si motus, omnis motus proprie dictus habet prius, & posterius, & situm & tempus, & oẽ tale est successiuum, ergo &c. Contra. Aug. in lib. v. responsionum. Radius non citius peruenit ad loca propinquiora quam loca remotiora. & constat quòd pertransit medium, ergo si virtus Angelica non est minus potẽs sed magis, patet &c. Itẽ. Philosoph⁹ probat quod si esset vacuum nõ esset motus, sed idem facit ipsum spatium Angelo, ꝙ facit vacuum corpori moto, qa ei nullo modo resistit sicut nec vacuum, ergo vr̃ ꝙ ipse angelus subito ipsum pertranseat. Item. Omne ꝙ successiue mouetur partim est in termino a quo, partim i termino ad quẽ: sed omne tale est partibile, ergo necesse

6. Phy. 13

Aristo. 5. Phi. 7. & 9

Ad opp.

4. Phi. 66

Aristo. 5. Phy. 12.

esse est angelum esse partibilem, aut non mouetur successiue. Item. Omne quod simul se trásfert, & totú simul, non successiue mouetur: sed angelus simul se transfert, cú sit omniuo simplex, ergo in instanti, & non successiue mouetur. Item. Motus successiuus est compositus & accidens, & nullum accidens compositum est in subiecto simplici: sed angelus est simplex, ergo nó est subiectum motus successiui: sed mobile est subiectú mot⁹ ergo &c.

58 RESP. Dicendú quòd circa hoc senserunt aliqui diuersimode. Quidá enim dixerunt, quòd quia angelus est simplex, & spatiú cópositú ꝙ tam angelus quam eius virtus, est spatio improportionalis, & ideo virtus ei⁹ oíno vincit supra spatiú, adeo ꝙ subito, & motu improportionabili spatiú ꝑ transit, & est hmói motus supra naturá. Et qm difficile vr intelligere, ꝙ pertranseat medium quin sit in pluribus partibus medij, & ponere quòd subito moueatur, & sit in plurib⁹ partibus medij, est ponere in illo motu, ꝙ sit pluribus in locis simul, & hoc oíno absurdum est dicere de angelo, sicut dicunt sancti, & philosophi, & & doctores catholici in hoc concordát. Ideo dicẽdum est quòd, angelus non mouetur per mediú motu subito, sed successiuo. Propter quòd notádú, ꝙ in motu qui successiuus est suc-

59 cessione perfecta, est successio ex quadruplici causa. Prima est medij distátia. secunda medij resistentia. Tertia ẽ partibilitas mobilis. Quarta est finitas virtutis, eo quòd finitę virtutis ꝓprie est mouere in tépore maxime ꝑ mediú. Quinta potest esse finitas & limitatio mobilis. Concedendú est ergo, ꝙ motus angeli per mediú nó est perfecta successione successiuus, quia deficit ibi resistentia spatij, & partibilitas mobilis, est tñ successiuus róne distantiæ spatij in qua non potest esse simul per totá, & róne finitatis virtutis mouentis, quæ non excedit medium improportionabiliter. ideo nec facit motum improportionalẽ medio oíno. Et concedendę sunt rationes ꝓbantes motú illú per spatiú esse successiuú. Tamen prima ratio sophistica est, sed alibi dissoluetur cú agetur de transitione panis in corpus Christi, vbi habet locum suum.

AD illud quòd obiicitur quod radius non citius peruenit, dicendú, qd Aug. loquitur secundum perceptibilitatem sensus, quod sensus non percipit radiú citius peruenire ad ꝓpinquiora loca quá ad remotiora, nó qa ſm ré non sit ibi vere prius & posterius. Vnde si dicatur radius moueri subito, intelligitur subito pro repente, & repentinú dr illud quòd habet moueri in tépore imperceptibili. Ali- 61 ter etiam potest dici, quòd lux subito mouet, quia motus lucis in medio nó est motus localis tm, sed est motus diffusionis, qui est generatio, sicut generatur idolú ab obiecto, & quia lux simul est, & lucet simul, cú est generat splendoré, & ita in eodem instanti. Similiter de idolo intelligi potest, & sic deinceps. Vnde si simul esset homo, & generaret, in primo instanti fuisset mundus plen⁹ hoibus. hoc modo potest respondere qui nescit melius. Ad 62 illud quòd obiicitur de vacuo, quòd si esset vacuú, non esset motus. dicendú, ꝙ circa hoc multi multa dixerút, quorum dicta longú esset dicere. Núc autem Philosophú sustinẽdo dici potest, quòd si esset vacuú, non esset motus successiuus, recte intellecto vacuo ſm ꝙ credo Philosophú intelligere, ꝙ dicit simpliciter priuationé, si esset vacuú ibi vbi intelligimus vacuú, ibi intelligimus nihil esse. ergo non solú deest corporis resistentia, verú etiam nulla distantia est ibi, vbi auté nulla distantia est, non est prope nec lóge, vbi auté est motus localis, necessario est approximatio vel elongatio, ergo si est vacuú, nó est motus, non ꝓpter defectú resistentię, sed distantię. Sed qñ mediú comparatú ad Angelú habet róné distantię, quia vere facit distantiá inter extrema, ideo sufficit ad successionem qualécúque propter distantiam, sed vbi est vacuú, non est distantia: et hoc præexigit necessario ad localem motú. Partibilitas enim mobilis, & finitas virtutis non faciút successioné nisi sit prius & posterius in magnitudine, supra quá est siue in

eo quòd acquiritur per motum. AD illud quod obiicitur: illud quòd mouetur successiue partim est i termino a quo, & partim in termino ad quē: dicendum, ꝙ in successiuo vbi est plena successio est ponere partem & partem, & quantū ad magnitudinem substratam, & quantū ad magnitudinem motam, & quantū ad dispositionē acquisitam. Quia naturalis motus ad sitū, est motus ad formam quodāmodo: sed in motu angeli non est successio secundum omnimo iam completionem, & ideo nō ſm omnes has differentias, sed solū ſm prioritatē & posterioritatē magnitudinis supra quā. Quod ergo dicitur, ꝙ partim est in termino a quo, partim in termino ad quem, hoc non est ſm diuersitatem partiū mobilis, sed est solum per accessum & recessum. Ad illud quod obij-
64 citur, ꝙ simul se transfert totum: dicendum, ꝙ quamuis ex parte sua se totum simul transferat, non tamen transfert se simul super totum, propter distantiā medij in quo tota non
potest esse simul. Ad illud quod obiicit. 65
ꝙ compositū & accidens non potest esse in re simplici: dicendum, ꝙ verum est de cōposito quod habet partes actu, sed de cōposito quod est in successione, non est verū. Sicut.n. duratio successiua potest esse in angelo ſm ꝙ manet, eo ꝙ de illa nunquam est nisi nūc, ita motus successiuus potest esse in eo ſm quod fertur; & hoc quidem secum nullum habet inconueniens. His visis, patent obiecta: Est enim prędictorum summa, ꝙ angelus mouetur sine corpore assumpto, & quod mouetur in medio siue p medium, & ꝙ mouetur motu successiuo, licet non omnimoda successione posita, vt prædictum est.

HIC REDIT AD PROPOSITVM, repetens superius dicta vt addat alia,

DISTINCTIO XXXVIII.

De modis diuinæ scientiæ vel cognitionis. Vtrū deꝰ cognoscat mutabiliter vel immutabiliter: & quo. Quæstio an scientia & p̄sciētia sit causa rerū vel res ea sint causa præscientię. Quare scientia vel p̄scientia vr̄ causa rerum. Cap. 13 Augu. auctoritates

VNC ergo ad propositum reuertentes cœpto insistamus. Suprà dictum est, quod prescientia Dei futurorum tantum est, sed omnium tam bonorū quam malorū. Scientia vero vel sapientia nō modo de futuris, sed etiam de presentibus & futuris: nec tantū de temporalibus, sed etiā de ęternis, quia seipsum nouit Deus. Hic oritur quæstio non dissimulanda, vtrum scilicet scientia vel præscientia sit causa rerū: an res sint causæ scientiæ, vel præscientiæ Dei: Videtur enim præscientia Dei causa esse eorum quæ ei subsunt, ac necessitatem eueniendi eis facere: quia nec aliqua futura fuissent nisi Deus ea præscisset, nec possunt non euenire, cū Deus ea præsciuerit. Si autē impossibile est ea nō euenire, quia præscita sunt, videtur ergo ipsa prescientia qua præscita sunt, eis esse causa eueniendi. Impossibile est autem non euenire, cum præscita sint: quia si non euenirent, cum præscita sint, falleretur Dei præscientia. At Dei prescientia falli non potest. Impossibile est ergo ea non euenire, cum prescita sint. Sic ergo præsciētia causa eorum esse videtur quæ præscita sunt. Hoc idem & de scientia dicitur, scilicet ꝙ quia Deus aliqua nouerit, ideo sint. Cui sententię Aug. attestari videtur in 15. libr. de Trin. dicens, Non ista ex aliquo tempore cognouit Deus, sed futura omnia temporalia: atque in eis etiā quid & quando ab illo petituri fueramus, & quos & de quibus rebus vel

exaudi-

exauditurus, vel non exauditurus esset, sine initio ante præsciuit. Vniuersas autē creaturas & spirituales & corporales, nō quia sunt, ideo nouit, sed ideo sunt, quia nouit: nō enim nesciuit quæ fuerat creaturus: quia ergo sciuit creauit, non quia creauit, sciuit, nec aliter sciuit creata quam creanda: non enim eius sapientiæ aliquid accessit ex eis, sed illis existentibus sicut oportebat, & quādo oportebat, illa mansit vt erat. Vnde in Eccl. Antequā crearentur, omnia nota sunt illi, sic & post quam cōsummata sunt. Ecce his verbis videtur August. innuere scientiam, vel præscientiam Dei causam esse eorū quæ fiunt, cum dicit, ideo ea esse, quia Deus nouit. Idem quoque in 6. lib. dicere videtur. Cum (inquit) decedant & succedant tempora, non decedit aliquid vel succedit scientiæ Dei, in qua nouit omnia quæ fecit per ipsam. Non enim hæc quę creata sunt ideo sciuntur a Deo, quia facta sunt: sed potius ideo facta sunt, quia immutabiliter ab eo sciuntur. Et hic etiam significare videtur Dei scientiam causam eorum esse quæ fiunt, dicens non iō Deū ea nouisse quia facta sunt: sed ideo facta, quia nouit ea Deus. Ideoq; vr̄ Dei scientia vel præscientia causa esse eorum quę nouit.

proponit, quæ vi&tur hoc asserere. Eodem c. Cap. 23 Cap. 10

Inconuenientia ostendit quæ sequerentur, si diceretur scientia vel pręscientia causa omnium rerum quæ ei subsunt.

QVOD si ita est, est ergo causa omnium malorum, cum omnia mala sciantur & præsciantur a Deo: quod longe est a veritate. Si enim Dei scientia vel præscientia causa esset malorū, esset vtique Deus auctor malorum, quod penitus falsum est. Non ergo scientia vel pręscientia Dei causa est omnium quæ ei subsunt.

Quod res futuræ non sunt causa, scientię, vel præscientię Dei.

NEQVE etiam res futuræ causa sunt Dei præscientiæ, licet enim non essent futurę nisi pręscirentur a Deo, nō tn̄ ideo præsciūtur quia futuræ sunt. Si enim hoc esset, tunc eius quod æternū est aliquid existeret causa, ab eo alienum, ab eo diuersum, & ex creaturis dependeret scientia creatoris, & creatum causa esset increati. Origenes tamen super epistolam ad Rom. ait, Non propterea aliquid erit, quia id scit Deus futurum: sed quia futurum est, ideo scitur a Deo antequam fiat. Hoc videtur pręmissis verbis Augu. obuiare. Hic enim significari videtur, quod res futuræ causa sint præscientiæ: ibi vero quòd præscientia causa sit rerum futurarū.

In To. 4 explanatione ad Rom. c. 8. in libr. 7. Hoc prędictis vr̄ cōtrarium.

Quid ex prædictis tenendum sit, cum determinatione auctoritatum.

HANC igitur quæ videtur repugnantiam de medio tollere cupientes, dicimus rēs futuras nullatenus causam esse præscientiæ vel scientię Dei, nec ideo pręsciri vel sciri, quia futurę vel factæ sunt: ita exponentes quod ait Origen. quia futurum est, ideo scitur a Deo antequam fiat, idest, quod futurum est scitur a Deo an-

tequam fiat, neque sciretur nisi futurum esset, vt non notetur ibi causa, nisi sine qua non fieret. Ita etiam dicimus scientiã, vel præscientiam Dei non esse causam eorũ quæ fiunt, nisi talem sine qua non fiunt, si tamen scientiam ad notitiam tantum referamus. Si vero nomine scientię includitur etiam beneplacitum atque dispositio; tunc recte potest dici causa eorum quę Deus facit. His enim duobus modis, vt superius prętaxatum est, accipitur cognitio vel scientia Dei, scilicet pro notitia sola, vel pro notitia simul & beneplacito. Hoc modo forte accipit Augu. dicens, Ideo sunt. quia nouit, idest, quia scienti placuit, & quia sciens disposuit. Hic sensus ex eo adiuuatur, quia de bonis ibi tantum ait Augu. scilicet de creaturis, & de his quę Deus facit: quę omnia nouit non solũ scientia, sed etiã beneplacito ac dispositione. Sic ergo ibi accipitur Dei cognitio, vt non modo notitiam, sed etiam beneplacitum Dei significet. Mala vero scit Deus & pręscit antequã fiant, sed sola notitia, nõ beneplacito. Pręscit enim Deus & prędicit etiam quę nõ est ipse facturus, sicut pręsciuit & prędixit infidelitatem Iudęorũ, sed non fecit, nec ideo quia pręsciuit, ad peccatum infidelitatis eos coegit, nec pręscisset vel prędixisset eorum mala, nisi essent ea habituri. Vnde Aug. super Ioan. Deus (inquit) futurorum pręscius per prophetam prędixit infidelitatem Iudęorum, sed non fecit, neque pręscisset mala eorum, nisi ea haberent. Nõ enim ideo quẽquam ad peccandum cogit, quia futura hominum peccata pręnouit: illorum enim pręsciuit peccata, nõ sua. Ideoque si ea quę ille pręsciuit, ipsorum non sunt, non vera ille præsciuit. Sed quia illius pręscientia falli non potest, sine dubio non alius, sed ipsi peccãt quos Deus peccatores esse pręsciuit, & ideo si non malum sed bonum facere voluissent, non malum facturi pręuiderentur ab eo, qui nouit quid sit quisque facturus. His verbis aperte ostenditur, si diligenter attendamus, pręscientiam Dei non esse causam malorum quę pręscit, quia non ea pręscit tanquã facturus, nec tanquã sua, sed illorum qui sunt ea facturi vel habituri, pręsciuit ergo illa sola notitia, sed non beneplacito auctoritatis. Vnde datur intelligi, quod Deus econuerso pręscit bona tanquam sua, tanquam ea quę facturus est, vt illa pręsciendo simul fuerit ipsius notitia, & auctoritatis beneplacitum.

Lib. 15. c. 13. Homi. 53. in to. 9

Contra hoc quod dictum est pręscientiam Dei non posse falli, oppositio.

Oppositio

AD hoc autem quod supra dictum est, scilicet pręscientiã Dei falli non posse, solet a quibusdam ita opponi. Deus pręsciuit hũc lecturum, vel aliquid huiusmodi, sed potest esse vt iste non legat, ergo potest aliter esse quam Deus pręsciuit, ergo potest falli Dei prę scientia, quod omnino falsum est. Potest equidẽ non fieri aliquid, & illud tamen pręscitum est fieri, non ideo tamen potest falli Dei

pręscien-

prescientia &c. nia si illud non fieret, nec a Deo prescitum esset fieri. Sed adl[illegible] rgent questionem dicentes, Aut aliter potest fieri quam Deus presciuit, aut non aliter: si non aliter, ergo necessario cuncta eueniunt: si vero aliter, potest ergo Dei prescientia falli vel mutari. Sed potest aliter fieri, quia potest aliter fieri quā fiat, ita autem fit vt prescitum est, aliter ergo potest fieri quam presci

Respōsio. tum est. Ad quod dicimus illam locutionem multiplicē facere intelligentiam, scilicet: Aliter potest fieri quam Deus presciuit, &, huiusmodi, vt, Potest non esse quod Deus presciuit, &, Impossibile est non esse quod deus presciuit, &, Impossibile est non esse prescita omnia que fiunt, & huiusmodi. Possunt enim hec coniunctim intelligi, vt conditio sit implicita, & disiunctim. Si enim ita intelligas, Non potest aliter fieri quam Deus presciuit, id est, non potest vtrunque simul esse, scilicet quod Deus ita presciuerit fieri, & aliter fiat, verum intelligis. Si autem per disiunctionem intelligas, vt dicas hoc aliter non posse euenire quam euenit, & quomodo futurum Deus presciuit, falsum est. Hoc enim aliter potest euenire quam euenit, & tamen Deus hoc modo futurum presciuit. Similiter & alia determinatio, scilicet, Impossibile est illud non euenire quod Deus presciuit, vel cum Deus prescierit, si coniunctim intelligas, verum dicis, si disiunctim, falsum. Ita etiam & illud, Impossibile est non esse prescitum omne quod fit, idest, non potest esse vtrunque simul, scilicet, vt fiat, & non sit prescitum, hic sensus verus est. Si vero dicis Deum non potuisse prescire omne quod fit, falsum est. Potuit enim facere vt non fieret, & ita non esse prescitum.

De modis diuinæ scientiæ vel cognitionis. Vtrum Deus cognoscat mutabiliter, vel immutabiliter, & quomodo.

DISTINCT. XXXVIII.

Nunc ergo ad propositum reuertēts cœpto insistamus &c.

Exposi. HAEC est secūda pars huius partis totalis, in qua agitur de ipsa diuina scientia. Terminata enim prima parte ī qua agitur de ipsa quantum ad substantiam in generali, Hic agit de ipsa q̄tum ad modū. Et qm̄ duplex est mo

Diuisio. dus nobilis cognitionis, scilicet certitudo & perfectio, siue infallibilitas & immutabilitas, ideo hæc pars habet duas partes. In prima agit de prescientiæ infallibilitate siue certitudine. In secunda vero de eius immutabilitate siue perfectione, infra distin. xxxix. Preterea quæri solet vtrū sciētia Dei &c. Prima pars spectat ad p̄sentem distinctionē, in qua Magister intendit querere & determinare vtrū diuina præscientia infallibiliter ponat præscitum. Et habet hec distinctio duas partes. In prima parte rediens ad propositū propter digressionem prius factā breuiter epilogat p̄determinata. In secūda prosequitur suum principale propositum ibi. Hic oritur quæstio non dissi. &c. Et hec pars habet duas. In prima Magister inquirit vtrum præscientia ponat p̄scitū per modum causæ, vel effectus. In secunda vtrum per modum necessitatis, vel cōtingentiæ, vel infallibilitatis

litatis. ibi. Ad hoc autem quod supradictum est &c. Prima pars duas habet. In prima opponit ad vtranque partē, scilicet, ꝙ præscientia est causa præsciti, & etiam effectus pro & contra. In secunda soluit ibi. Hanc igitur quæ videtur repugnātiam &c. Similiter & secunda duas habet, in prima opponit, in secunda soluit ibi. Ad quod dicimus illam locutionem.

Nec aliter sciuit creata quam creanda.

Dub.1 Videtur hic Aug. male dicere, q̃a res si vere cognoscatur, cognoscitur sicut est, sed aliter fuerunt, cum fuerūt creanda quam cum erant creata. Primo enim res fuerunt in causa, & ſm quid, & postea in proprio genere & simpliciter, ergo aut Deus non vere cognoscit, aut aliter cognouit. Itē, angelus cognoscit res in verbo, cognoscit etiā eas in proprio genere, & alius, & alius modus cognoscendi est hic ab illo; ergo cum non sit latere Deum quod nouit angelus, videtur ꝙ deus vtroq; modo cognoscat, & ita aliter, & aliter.

Respon. Respon. dicēdum, ꝙ cum dico rem aliter cognosci, dupliciter potest intelligi, aut ita, ꝙ aduerbium dicat alietatem quantū ad cognitionem, aut quantū ad esse rei cognitæ. Si quātum ad esse rei cognitæ sic est verū, & est sensus, deus cognoscit rem istam aliter esse, vel se habere quam se prius habuit, & sic non intelligit Aug. Si autē dicat alietatem quantū ad cognitionem, sic est falsa, & est sensus, Deus cognoscit aliter rem factam quam prius faciēdam cognouit, & ita est falsum, quia sic significatur diuina cognitio alterata & quod aliquid receperit a re extra. Et 2 per hoc patet obiectū primū. Quod obiicitur, quòd Deus cognoscit res in proprio gñe sicut angelus, dicēdum, quòd cognoscere res in proprio genere dupliciter intelligitur, aut ita ꝙ esse illud ꝙ habet in proprio genere cognoscatur, & hoc perfectionis est, & non latet Deū, & sic nō dicit nouum modum cognoscendi a cognitione in verbo. Aut ita ꝙ aspectus intelligentiæ siue vis cognitiuæ reflectat̄ supra rem vt est in proprio gñe, & hoc est imperfectionis, quia vis cognoscens egreditur extra se, & hoc nullo modo potest poni in Deo, & ita facit in angelo alium modum cognoscēdi, & sic patet illud.

Tunc eius quòd eternum est aliquid existeret causa &c.

Dub.2 Vult dicere quòd præscientia dicat quid ęternū: sed hoc vr̄ falsum: quia præscientia dicit respectum ad creaturam futuram, sed nihil est futurum ſm esse qd̄ habet in deo, sed in proprio genere, ergo connotat aliquod temporale, ergo videtur, ꝙ dicatur ex tempore. Præterea, respectus ille nihil dicit a parte Dei, nisi solū nostrum modum intelligendi, ergo tūc cępit ille respectus quando cœpit noster intellectus, non ergo fuit ab æterno.

Respon. Respon. dicendum, ꝙ (sicut dicit Magister) pręsciētia dicit quid æternum, & ab æterno: cum enim nō importet nisi duo, scilicet anteceſſionem, & scientiā, & anteceſſio oīs creaturæ sit ante omnem creaturam, & scientia naturaliter, patet ꝙ pręscientia quid æternum dicit. Quod ergo 3 obiicitur, quòd importat rei futuritionem, dicēdum, quod futuritio vno modo importat successionem temporis, & ita non est de ratione pręscientiæ: hoc enim modo futurū cepit cū tempore. Alio modo futurū importat ordinem temporalis ad æternū ſm consecutionem, sicut præscientia anteceſſionem, & qm̄ iste ordo solum exigit primum extremū in actu, & illud fuit ab æterno, ideo futuritio & præscientia. Quod obiicitur, ꝙ respectus ad partes Dei nihil dicit secundum rem. dicendum, ꝙ falsum est, quia respectus ille est diuina essentia, sed verum est, ꝙ non dicit respectum siue dependentiam nisi solum secundum modum intelligendi, & ideo non cœpit secundum rē, sed solum modus significandi cœpit. Et quando Magister dicit, ꝙ præscientia dicit æternū, nō loquitur de rōne nominandi, sed de eo quod significatur per nomen.

Scientiam

Scientiam, vel præscientiam dei non esse causam, &c. Si tamen scientiam ad notitiam tantum referamus. Si vero nomine sciẽtię includitur beneplacitũ, atq; dispositio, tunc recte pôt dici.

Dub. 3. Vr̃ male dicere. Quia aut scia hoc mõ, & illo dicto dicit eundẽ modum sciendi, aut aliũ. Si eundẽ: ergo si vno modo est causa, & alio. Si aliũ modũ: ergo in deo est multiplex modus sciẽdi, nõ ergo vniformis p oĩa. Itẽ. scia simplicis notitię est deus, & deus est 4 causa oĩum: ergo scĩa illa est cã oĩm.

Respon. Resp. Dicẽdũ, ꝙ in nobis notitia simplex, & notitia beneplaciti dicũt diuersas cognitiões, & diuersos modos cognoscendi, & per consequẽs cõnotãt diuersa: in deo aũt vna tñ cognitio est: sed illa vna facit deus, qđ nos multis, & ideo illa vna dupliciter pôt significari. s. p modũ approbationis, & p modũ notitię simplicis. Et cum significatur p modũ approbationis, connotat effectũ, & bonitatẽ, qñ vero p modũ simplicis notitiæ, solũ euentũ. Et qm̃ esse cãm alicuius connotat effectũ, siue respectũ, quãuis eadẽ sit scia, siue sapia a parte prĩcipalis significati, tñ diuersimode signat: ideo dr̃, ꝙ hęc est cã illorũ, quæ pscit, & illa nõ. Et hoc dr̃, non quia res significata non sit causa: sed qa, vt sic significata est, nõ significat̃ p modũ causæ, qm̃ cõparatur ad ea, quæ nullo modo sunt a deo, & ita patet illud.

Deus (inquit) fu. &c. Iudęorum.

Dub. 4. Obijcit, quia cum dictũ Prophetæ fuerit verũ certitudinaliter: vr̃ ꝙ de⁹ reuelauerit Iudæis suũ casum, siue dãnationẽ, qđ est cõtra ipsum sup Gen. ad literam, vbi dicit, ꝙ nulli debet reuelari, ne cogat̃ desperare.

Respon. Resp. Dicẽdũ, ꝙ casus pôt pdici: sed nõ pp hoc reuelat̃, siue qa dicẽti nõ credit̃, siue qa dictũ sub cõditione intelligit̃, siue intellectus intelligit de alio, nõ de seipso. Et qa verbũ Esaiæ pphetæ cõminatorie, & generaliter erat dictũ, & hoibus iam in parte incredulis non aduertentibus, omnibus his modis potuit intelligi vt esset prædictio, & non reuelatio.

Artic. 1 Ad intelligentiã psentis distinctionis duo principaliter quęrunt̃. Primo, de pscientia diuina quãtũ ad causalitatẽ, Scdo, quãtũ ad necessitatem. Et primo qrunt̃ duo. Primo, vtrũ pscientia diuina sit causa rerum. Scdo, vtrum sit causata a reb⁹.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Præscientia, & scientia diuina aliquõ respectu futurorũ est cã, licet in sua generalitate, non semper respectu præsciti dicat causam: vt respectu mali.

Ad opp. VOD prescĩẽtia diuina sit cã rerũ, ondĩtur sic. Aug. de trin. Ideo res futurę sunt, quia deus eas nouit. Itẽ. P̃ õne sic. Oẽ il- ⅟. Poster. lud qđ antecedit aliud, & ipso posito ponit aliud, ipsum est causa illius: hoc patet p diuisionẽ causæ: sed diuina pscĩẽtia pcedit oẽ futurũ, & iterũ ponit futurũ respectu cuius est: ergo pscientia est causa. Itẽ. Oĩs res aut est a deo, aut a natura, aut a libero arbi. & accipio cãs ipsas large put cõprehendũt casum, & fortunã: sed nulla res a natura esse pôt, nec a li. arb. nisi operante deo: ergo oĩs res est a deo, siue oẽ futurũ: sed non est nisi a deo agente, sm artẽ, & cognitionem: ergo &c. Itẽ. Oẽ qđ scit aliquo modo est in sciente, vt in sua cã: ergo quod pscit̃ a deo est in deo, vt cã: sed oẽ qđ est in deo, est a deo: ergo oẽ futurum pscitum necessario est a diuina præcognitione, vt causa: ergo &c. Item. Oẽ qđ scit̃ aut scitur p causam, aut p speciẽ, aut per effectũ: ergo si deus pscit, ergo aliquo trium modorũ. Non per effectũ, quia effectus sequit̃. Non per speciem, siue similitudinem, quia illa est simul, vel est post rem, cuius est similitudo; ergo per causam, ergo diuina pscientia est causa præsciti. Contra. Deus nullius est causa nisi

Funda-menta.

per voluntatem: sed multa præscit ad quæ non est eius voluntas: ergo &c. Probatio mediæ, præscit te mentiri, & tñ non est dicere, ꝙ velit te mẽtiri: ergo non est causa illius. Item. Si præscientia est causa, aut rõne scientiæ, aut rõne antecessionis. Rõne antecessionis non, quia hoc quod est ante, non dicit nisi ordinem. Ratione scientiæ non, quia multa cognoscit deus, quæ nunquam faciet: ergo nullo modo est causa. Item. Si præscientia causa est præsciti, cũ præsciat mala, deus erit causa mali, hoc autẽ falsum. Item. Si est causa, cum cõmunicet alicui pręscientiam rei creãdę, per consequens cõmunicat causalitatem respectu illius: sed hoc est impossibile: ergo &c. Item. Ansel. de concordia præscientiæ, & lib. arb. dicit, ꝙ tantum est dicere, si deus præscit, erit, quantum hoc, si erit, de necessitate erit: sed hic nulla notatur causalitas: ergo nec ibi.

6 RESP. Dicendum, quòd pſcientia dicit præcognitionem futuri. Est ergo loqui de præscientia, aut quantum ad rem significatam, aut prout significatur ꝑ illud nomen. Si quantum ad rõnem nominis, sic non significat in rõne causæ. Si quantum ad rem importatã, sic dicit causam: sed tñ non semper respectu præsciti, siue futuri. Futurum enim in triplici differentia est. Quoddã enim est cuius deus est tota causa, vt sunt illa, quæ creantur. Quoddam, cuius creatura, aut voluntas est tota causa, vt sunt defectus, & peccata. Quoddam, cuius deus, & creatura simul sunt cã, vt sunt opera naturalia, & opera moralia, quia deꝰ cooperatur creaturæ. Secundum hoc intelligendum, quòd respectu primi futuri, diuina pſcientia est tota cã, respectu vero scdi futuri, nec est cã, nec tota, quia non habet cãm efficientem, sed deficientẽ, est tñ cã sui oppositi, respectu vero tertij est causa, sed non tota. Concedendũ ergo est, ꝙ diuina scia, vel præsciẽtia aliquo modo respectu futurorum est causa. Tñ si accipiatur in sua generalitate, dicendũ, ꝙ diuina præscientia semper importat causalitatem aliquam, sed non semp respectu præsciti, vtputa cum præscitum est malum, & in hac rõne ꝓcedunt argumenta ostendentia, quòd non sit causa.

7 AD illud ergo quod primo obijcitur, quòd est causa pſciti per verbũ Aug. dicendum, quòd Aug. loquitur de scientia rerum, siue bonorũ, quę a deo ꝓcedunt. AD illud quod obijcitur, quòd causa, quæ præcedit, etiã ponit aliud: dicendum, quòd ponere aliud est dupliciter. s. ꝟm productionem, vel ꝟm consecutionẽ: & quod ponit ꝟm ꝓductionem, est causa vere in essendo, qđ vero ponit ꝟm consecutionẽ, nõ est cã in essendo: sed solũ in consequendo. AD illud qđ obijcit, ꝙ illud qđ est a lib. arb. est a deo: dicendũ, ꝙ verum est de eo quod est de lib. arb. efficiente: sed vitia, & peccata sunt ab ipso deficiente. AD illud qđ obijcitur, ꝙ de necessitate oẽ futurũ scitur a deo ꝑ causam: dicendum, ꝙ (sicut supra tactũ fuit de cognitionẽ mali) in oĩ cognitione est assimilatio: nihil aũt assimilatẽ deo nisi quod est ab illo: & ideo est ĩ oĩ cognitione dei causalitas, & causa. Et tñ quædã est respectu eius, qđ dicit entitatẽ simpliciter. Respectu illius est causa, & idea, sed tñ respectu priuationis est pcognitio, & tunc ratio causalitatis, & ideæ est respectu oppositi: dicendũ ergo, ꝙ ad hoc ꝙ aliquid cognoscatẽ, necesse est quòd ipsum, vel eius oppositum habeat esse in re, vel in cã. Non solũ aũt oppositum mali, sed etiã ipsa volũtas, quæ est mali principium, est in deo, vt causa: tñ malum non est in deo vt in causa, nec per se, nec per accidens, quia mutatur ratio causandi, sicut postea dicetẽ. Exemplum huius manifestum est: si artifex operetẽ ꝟm materiã nodosam, quæ non esset idonea ad receptionẽ speciei, præsciret, quòd defectus futurus est in imagine, sed non ab ipso. Similiter intelligendum in deo, & libero arbitrio, quod facit vitium in opere, dum nõ conformat se, & obedit deo operanti: & ideo sufficit, quòd oppositum mali, siue illud, a quo est malum, sit in deo tanqnã in causa, ad hoc quòd præsciatur.

QVÆ-

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Præscientia diuina aliquorũ est causa essendi: licet non omnino præscita vero ipsa ipsius præscientiæ sunt causa illatiua, & secundum modum dicendi.

Ad opp.

VTRVM præscientia diuina sit causata a rebus. Et ꝙ sic ostenditur hoc modo. Orige. sup epistolam ad Roma. dicit. Quia aliquid est futurũ, ideo scit a deo anteq̃ fiat. Quia ergo aut dicit causam essendi, aut consequendi. Si consequẽdi, sequitur: hoc est futurũ, ergo præscitum, ita econuerso: ergo sicut dicat, quia futurum est, ideo ꝑscitur: ita deberet dicere econuerso, quia scitur ideo futurum est, & hoc negat in litera, nõ propterea aliquid erit, quia scit deus, ergo dicit causam essendi. Item. Ratione videtur, quia intellecto quòd deus nihil præsciat, potest intelligi aliquid futurum: sed non econuerso: ergo hæc est ratio, & causa illius. Item. Hoc argumentum est bonũ. iste mentitur, ergo deus ꝑsciuit eum mẽtiri: ergo est ibi aliqua habitudo localis, & nulla potest inueniri nisi causæ ad effectum: sed deus non est causa mendacij, restat ergo, quòd futurum est causa præscientiæ. Item. Quæcunque duo sic se habent, quòd inuicem se consequuntur, aut ambo causantur a tertio, aut vnum est causa alterius: sed sic se habẽt ista duo. s. istum mentiri, & deum præscire, & non est dicere, quòd ambo causentur a tertio: ergo vnum est cã alterius.

Fundamenta. 15. de tri. cap. 3.

Contra. August. Non enim quæ causata sunt, ideo deus nouit, quia facta sunt. Item. Rõne videtur, ꝙ non sit causata a rebus, quia oĩs causa nobilior est suo effectu: si ergo diuina ꝑsciẽtia causat̃ a re aliqua, cũ diuina præscientia sit increata, & res creata, ergo creatũ nobilius increato. Item. Præscientia est æterna: ergo cũ res sit tpalis, si causat̃ a rebus, tpale est causa æterni, & cũ causa sit prior effectu, ergo tpale prius æterno. Itẽ. Si res sunt causæ præsciẽtiæ, aut rõne principalis significati: sed cum illud sit diuina essentia, ergo sunt res cã dei. Si rõne connotati: cum connotata sint res ipsæ, tunc sunt causa sui.

RESP. Aliqui voluerunt dicere, ꝙ causa dicitur dupliciter, proprie, & communiter. Proprie, qđ dat alteri esse, & sic nullo modo res sunt causæ præscientiæ diuinæ. Alio modo dr̃ causa cõmuniter illud, sine qua res non est, & sic dr̃ causa sine qua non, & hoc modo quia præscientia dei non est quin res sint futuræ: ideo hoc modo dñr causa. Sed qm̃ hoc nomen (causa) semper importat honorabilitatem respectu cuius dr̃ causa, & quandam superpositionem, ideo non videtur illud adhuc omnino sanum dicere, ꝙ sit causa sine qua non. Et præterea illud non soluit ad auctoritatem Orig. quia ipse negat conuersam. Est propterea aliter dicendum, ꝙ est causam accipere ꝓm triplicem modum. s. ꝓm rõnem essendi, & ꝓm rõnem inferendi, & ꝓm rõnem dicẽdi. Dico ergo, ꝙ ꝓm rõnem essendi, præscientia põt esse causa aliquorum præscitorum, licet non oĩno, sed nullo modo econuerso. Scđm rõnem inferendi, sunt mutuo causæ, quia mutuo antecedunt, & consequunt: & antecedens est causa consequentis. Secundum rõnem dicendi, futurũ est causa ꝑscientiæ, & non ecõuerso, nã ꝑscientia dr̃ scia ante rem: constat ergo ꝙ importat ordinẽ ad posterius, & qm̃ si scitum esset semper præsens, esset scia, sed non præscientia. Nam ad hoc, ꝙ præscientia dicat̃, venit ex futuritione rei: & sic intelligit Orige. & patet primum. 12 13

AD illud quod obiicitur secundo de habitudine locali: dicendum, quòd est locus a conuertibili. 14 AD illud, quod vltimo obiicitur, dicendum, quòd instantiam habet in proposito, & quia in hoc solo est instantia, ideo ferenda est. Ratio aũt huius est, quia dei præscientia est respectu veri, & respectu oĩs veri: ideo ponit & ponitur. Et quia põt esse respectu veri, qđ non est ab ipso ꝓm id quod subest, nec econuerso: ideo nec causa 15

est, nec causatur. Quia ergo pscientia est respectu veri: quia diuina respectu ois veri, quia nihil latet deū: & ideo ponit, & ponit. Rursus, quia scia est q̃ dicit simplicē notitiā, iō nō causat: qa diuina, ideo nō causat: ideo ponit, & ponit, & nō causat, nec causatur.

Art. 2. Consequēter est quæstio de scdo articulo s. de diuina præsciētia quantū ad rōnem necessitatis. Et circa hoc quærunt duo. Primo quærit vtrum diuina pscientia ponat necessitatē circa pscitū. Scdo, vtrū diuina præscientia habeat in se necessitatē.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO

Cum præscientia diuina sic res præcognoscat eo modo quo futuræ sunt, rebus nullo pacto imponit necessitatem.

Ad opp.

Parū post principiū

QVOD diuina pscia ponat necessitatē oñditur sic. Ansel. in lib. de concordantia præscientiæ, & lib. arb. Quæ psciuit deus necesse est futura esse. Itē. Rōne sic. Ex maiori de necessario, & minori de inesse semp concludit de necessario, sicut dicit Philos. in j. Priorū. Fiat ergo talis syllogismus. Oē præscitū necesse est esse futurū. Hoc p Ansel. patet: sed hoc est pscitū (quolibet demonstrato) ergo necesse est esse futurum. Itē. Omne qd deus pscit est verū: sed (vt dicit Philosoph⁹ i. j. Perihermenias.) Oē qd est, qñ est necesse est: ergo si præscitū est modo verū, necesse est nunc esse verū, & futurum est præscitū: ergo modo necessarium est esse futurū: ergo de necessitate eueniet. Item. Hocipsum ostendit p impossibile. Deus pscit aliquid in partē affirmatiuā: quæro ergo vtrū illud nō possit non esse. Si nō: ergo est necessarium. Si sic: ergo pōt aliter euenire, q̃ deus præscit: ergo diuina præsciētia est fallibilis, & incerta, & hoc est argumentum Augustini, & etiam Boetij in 5. de cōsolatione. Si aliorsū q̃ præuisæ sunt, detorqueri valent res præuisæ: iam nō erit firma futuri pscientia. Item. Deus præscit aliquid esse futurū: aut ergo possibile est non esse futurū, aut impossibile. Si impossibile non esse, ergo necesse est esse: si aūt possibile: sed oē possibile ponibile, & falso possibili posito in esse, qd sequit non est impossibile. ponat ergo hoc nō esse, & deus præsciuit hoc esse: ergo de⁹ psciuit falsum: sed hoc est impossibile: ergo impossibile est aliquod præcedentiū. Contra. Quòd

Fundamenta.

non inferat necessitatē, ostēditur auctoritate Augustini sumpta a simili in lib. de lib. arb. Sicut mea memoria non cogit facta esse, quæ præterierūt: sic dei pscientia non cogit facienda esse quæ futura sunt. Item. Rōne oñditur id idē. Intelligamus deū nihil præscire: ergo ex hoc nihil accrescit lib. arb. ergo positio præsciētiæ nihil ei aufert: ergo cum lib. arb. de se sit causa rerum ad vtrumlibet contingentium, diuina pscientia hoc nō tollit. Item. (Sicut supra probatum est) diuina præscientia in pluribus, aut non est causa, aut non est tota causa: sed qd dat alicui necessitatem, habet rōnem causæ, quia a quo est esse, & esse necessarium: cum ergo diuina præscientia multorum futurorū non sit causa, vt malorum, nullā rebus imponit necessitatē. Item. Diuina pscientia præscit res sicut sunt euenturæ, cum nihil psciat nisi verum: ergo cū præscit aliquem peccaturū, cum peccatum non sit nisi p voluntatem, pscit istum per voluntatē hoc facere, & præscit aliud posse facere: ergo si omne qd præscit est verum, verū est ꝙ iste p voluntatem hoc faciet, & poterit aliud facere: & si hoc est contingens, ergo si cum diuina præscientia est contingentia circa res, non ergo necessitas. Item. Hocipsum ostendit rōnibus ducentibus ad impossibile. Si imponit præscientia rebus necessitatem: perit ergo casus, & fortuna. Secūdum impossibile est, ꝙ perit lib. arb. & consilium. Tertium, ꝙ perit meritum, & demeritum. Quartum, ꝙ perit laus, & vituperium.

Aristo. 1. Periher.

RESP. Dicendum, ꝙ tres circa hoc fuerunt positiones. Quidam. n. dixerunt, ꝙ præscientia necessario 16

cum

cum sit infallibilis, imponit necessitatem, & ideo abstulerunt liberum arbitrium, & peccatum: & ista positio fuit hæretica, & iniqua, quia destruit bonos mores. Alia positio fuit: ꝙ diuina præscientia si esset, necessitatem imponeret, & sic omnis virtus, & laus periret, & quia dilexerunt rem publicam: ideo abstulerunt a deo ꝑscientiam, & a propositionibus de futuro abstulerunt veriatẽ, & hæc hæretica fuit, & impia, quia derogauit nobilitati diuinæ. Tertia positio est catholica, quę deum honorat, & bonos mores conseruat: & ideo iusta, pia, & vera: quia diuina præscientia est, & tamen non imponit rebus necessitatem. Oĩa.n. sic ꝑcognoscit esse euentura sicut euentura sunt: & ideo cũ multa sint euentura contingẽter, vt illa quæ sunt a lib. arb. & a casu, & fortuna. sicut præscit hæc esse futura ab istis, sic præscit modum contingẽ-
17 tiæ ſm quem sunt ab istis. AD intelligentiam autem obiectorum notandum, ꝙ duplex est necessitas, scilicet absoluta, & respectiua. Necessitas absoluta quæ opponitur contingentiæ, dicitur necessitas consequentis. Necessitas respectiua dicitur necessitas consequentiæ, & hæc non opponitur contingenti, nam aliquod contingens necessario sequitur, vt si ambulat, necessario sequitur, quòd mouetur. Dicendum ergo, ꝙ in præscito non est necessitas absoluta, sed solum consequentiæ, quia necessario sequitur, deus præscit hoc, ergo hoc erit: & hoc modo intelligitur auctoritas Ansel. & consimiles auctoritates, quæ proponunt cũmõ necessitatis, & sic patet primũ.
18 AD illud quod secundo obijcitur de syllogismo ex maiori de necessario, & minori de inesse, dicendum, ꝙ sicut patet, & Philosophus exponit; hoc intelligitur de ea propositione, quæ est de inesse simpliciter, ꝙ æquiualet necessario: sed minor huius syllogismi scilicet, hoc est pręscitum, non est inesse simpliciter, sicut enim infra patebit non est necessaria.
19 AD illud quod obijcitur de præscito, ꝙ verum est, & si verum est necessario est: dicendum ꝙ istam rõnẽ facit Philosophus ad ostendendum, quòd in futuris non est veritas, & est sophistica. Nam quando dicitur, omne quod est, quando est necessario est: intelligitur de eo, quod ponit aliquid in actu circa suppositum, qđ ex quod positum est, impossibile est non esse positum: sed verum de futuro nihil ponit circa subiectum, quia non est verum pro præsenti. sed solũ pro futuro: & ideo nulla est necessitas, neque simpliciter, neque vt nunc, quia nihil ponit, vt nunc. AD illud 20 quod obiicitur per impossibile, quòd si posset aliter esse, posset falli, &c. dicendum, quòd sicut veritas venit ex concordia intellectus ad rem cognitam, hæc autem concordia non est aliud, q̃ adæquatio rei, & intellectus: sic falsitas venit ex discordia intellectus ad cognitum, similiter potentia fallendi ex potentia discordandi: dico ergo quoniam necessario præscitum sequitur ad præscientiam: ideo non possunt discordare: & ideo nunquam fallitur, nec potest falli. Quod 21 ergo obiicitur, quòd aliter potest esse: dicendum, quòd aliter potest esse, quia deus potest aliter præscisse: & cũ ponitur, quòd aliter sit, ponitur ꝙ aliter præscit. Quando ergo infertur, potest aliter esse, quàm sit, & deus præsciuit sic: ergo aliter quàm deus præscit, distinguenda est conclusio, quia potest intelligi diuisim, sic vera est. Et est sensus: deus præscit hoc euenire, & possibile est illud non euenire. Si autem coniunctim, falsa est, & est sensus, illud est possibile, quod deus præscit vno modo, vt eueniat alio modo. Et est fallacia compositionis in illo processu: sicut hic, currens potest non moueri: ergo possibile est, quòd aliquis currat, & non moueatur, non sequitur. Similiter cum quæritur, quod ponitur ponendum est, sed cum assumit, deus præsciuit, hoc est oppositum positos & ideo est negandum.

QVAESTIO III.

CONCLVSIO.

Licet præscire in Deo sit actus çternus, & necessarius, cum tamen versetur circa futurú contingens ex parte futuritionis, dicitur contingens.

Ad opp. TRVM diuina pscientiæ habeat in se necessitatem, hoc est, vtrú necesse sit deum præscire, qđ præscit. Et quod sic, oñditur primo per auctoritatē Ans. in lib. de concordia pdestinationis, & liberi arbitrij. Quod præscit deus, impossibile est non præscire: ergo ab æquipollenti, necesse est pscire. Item. Rõne vr̄, quia omne dictum de pterito verú, est necessarium. Vnde si cucurrit, necesse est cucurrisse: sed si præscit, psciuit: ergo cú hoc sit dictú de pterito, ergo necessarium. Item. Licet potentia dei sit indifferens ad exeundú, & non exeundú, tñ ex quo exiuit in actú, necesse est exisse. Vndequāuis potuit creare, & nõ creare antequam crearet, tñ ex quo creauit, necesse est creasse: ergo ex quo præsciuit, necesse est pscisse. Item. Si homo voluit, & psciuit aliquid, necesse est hoiem sciuisse, & voluisse: ergo si circa scientiā dei non est minor certitudo, imo maior, q̄ circa sciam hois, multofortius est necesse. Si tu dicas (sicut aliq̄ dñt) φ in hac, deus psciuit, totú ex futuro est ƒm rē, quāuis intelligat̄ sub rõne pteriti. Vñ nihil plus est dicere, deus pscit, nisi deus est, & hoc erit. Cõtra. Tūc esto φ de⁹ nullā hr̄et cognitionē, dú tñ res esset futura, hæc esset vera, de⁹ pscit, qđ manifeste est falsum. Præterea, esto φ pscientiæ addat̄ act⁹ trāsiens in pteritú, vt pmissio, vel pdictio, vel pphetatio, ibi trāsit in pteritú aliquid, & vere fit idem sophisma, & idem dubiú, & hoc nõ soluit. Item. Plus distat esse, & nõ esse, q̄ necessariú, & cõtingens: sed aliquid qđ simpliciter nõ est hēt esse in dei psciētia: ergo multofortius aliquid qđ in se cõtingens est, põt esse necessarium in psciētia dei: ergo &c. Item. Omne immutabile est necessariú: sed cú dr̄, deus pscit, est immutabile, ergo est necessariú. Prima est manifesta. scđa patet, quia cú dr̄ deus pscit, pscire est immutabile, ergo est necessariú. Prima est manifesta: scđa patet, quia cum dr̄ deus pscit: si mutat̄, vt fiat nõ psciens, aut hoc erit ƒm mutationem rei, aut dei. Rei nõ, quia res adhuc nihil est, ergo non mutat̄, nec mutari potest. Si ƒm mutationē dei, ergo deus mutatur. Item. Oē æternú est necessariú, quia vnú solum est æternum, & illud est, in quo non cadit cõtingentia, sed summa necessitas: sed præscire dei est çternum, ergo necessarium est deum pscire. Cõtra. Regula est, si antecedēs bonæ conclusionis est necessariú, & consequens: & si consequens non est necessarium, nec antecedens. Sed sequit̄: si deus pscit hoc esse futurú, hoc erit quocúq; contingenti demõstrato, quia oppositú non põt stare, ergo cú consequens non sit necessarium, nec antecedens. Item. Regula est, φ necessarium cõpatit̄ se cú oī possibili. Omne. n. repugnans necessario est impossibile, demonstrato tñ aliquo, qui præscitus est damnari, possibile est istum saluari: ergo ista duo pñt simul stare, φ iste sit pscitus dānari, & saluetur, & hoc est impossibile, &c. Item. Regula est, φ oppositú contingentis est contingens, & oppositum necessarij est impossibile. Et regula iterum est, φ si ad antecedens sequit̄ cõsequens, ad oppositum consequētis sequitur appositum antecedentis. Ex his arguo sic. Sit A cõtingens pscitú a deo, si deus prçscit A, erit ergo p regulam, si A non erit, deus non pscit: sed A non esse fuit contingens, deum non præscisse fuit impossibile, ergo ad contingens sequitur impossibile, sed hoc est contra artem: necesse est ergo hoc esse cõtingens, deum. s. præscire hoc. Item. Omnis diuina actio quæ respicit obiectum, quod potest non esse, potest desinere. Vnde cum deus conseruet rem creatam, potest desinere conseruare, ergo cum præscire sit respectu contingentis, erit contingens.

RESP.

Margin notes: 1. Per h. — 9. Meth. 17 — Fundamenta. — 2. Perih. — 2. Perih.

22 RESP. Dicendum, ꝙ (sicut probatum est) illud constat, & non est dubium, quod Deū præscire contingens aliquod cum antecedit ad cōtingens, & connotat aliquid ꝙ habet veritatē contingentem, ꝙ ipsum iudicandum est contingens: sed aliqui voluerūt ipsum iudicare contingens, quia totum quod dicit, dicit de futuro, & illud improbatum est, quia falsum est, & non intelligibile. Omnis enim intellectus qui intelligit hoc, quamuis non intelligat tempus circa Deum, intelligit ꝙ actus diuinæ præcognitionis ab ęterno fuit in Deo, & ille differt a re futura, & propterea (sicut dictum est) hoc non soluit. Alij voluerunt iudicare contingens, quia cum sit dictū de pręterito, pendet tñ ex futuro. Ex hoc dicūt in credito, & prophetico, & dicto a Christo, & consimilibus, quæ inferunt de necessitate ꝓpositionē de futuro, & illud est improbabile, vt videtur. Qm̄ si actus diuinę pręcognitionis pendet ex futuro, tunc cū in futuro, quantū est ex parte rei contingentis, nulla sit certitudo, nec in diuina præcognitione esset. Præterea, quomodo dependet, cū ab eo non causetē aliquo modo? Et iterū, quomodo dependet illud ꝙ necessariū est fuisse, vt actus cognoscendi, & credēdi, & prædicendi ab eo ꝙ futurū est? nō videtē nec probabile, nec intelligibile. Et iō alio modo dicendū, ꝙ quoddam est dictum de pręterito, & pro præterito sicut si dicatē Petrum legisse. Quod-
23 dam de præterito, sed pro futuro, vt Antichristus fuit nasciturus. Quoddā pro præterito, tñ depēdet ex futuro, vt hoc dictū, Petrum dixisse verū nauale bellū fore. AD hoc enim ꝙ dictū habeat veritatē, exigitur belli euentus, & ab illo depēdet veritas nrę assertionis quæ causatur a re. Quoddā est dictū de præterito ꝙ nō dependet, sed connotat veritatē circa illud futurū, sicut si dicatur, Deus præscit hoc futurū. Quia enim Dei scientia, est solū respectu veri, ideo cōnotat veritatem circa illud dictū futurū, sed qm̄ diuina cognitio non habet certitudinē a re, quia ab ipsa nec causatur nec oritur, ideo ab illa non depēdet: & propterea falli nō potest quamuis connotet futurū. Vnde in præsciētia hæc duo dñr, scilicet actus diuinę cognitionis, & hunc necessariū est esse, siue fuisse. Et ordinatio futuri ad illū actū, & hæc ordinatio futuri ad illum actū, non est necessaria, & iudicāda est contingentia in totali dicto, nō rōne totalitatis siue principalis significati, sed connotati. Et si ponatē Deū nō præscire aliquid ꝙ præscit, potest & debet intelligi non per remotionē principalis significati, sed ipsius connotati, siue illius ordinis ipsius temporalis ad ęternum, qui quidē est contingens rōne alterius scilicet temporalis: contingentia ergo est in totali dicto, quia connotat aliquid esse verū de futuro, ꝙ quidē est contingens, & hoc patet sic. Cū enim dr̄, Deus præscit te saluādū, hic duplex includitur actus, & compositio, videlicet hic, tu saluaberis, & hic, Deꝰ habet cognitionem de salute tua, & habuit cognitionem ab æterno. Habere quidē cognitionē est actus ęternus & necessarius, quia nō dependet a re, sed saluari est actus futurus, & contingens: quoniā ergo actus diuinæ cognitionis nō dependet a cognito, ideo potest esse certitudo in ipso, re contingente existente. Sed quādo significatur per modū præscientiæ, connotat futurū contingens, & omne dictū quod claudit in se contingens, iudicandū contingens est, ideo totale contingens iudicatē. Et ista solutio est vera, & generalis. Nā actus credulitatis, actus prophetationis, & diuinæ assertionis, per hoc qđ currunt ſm illustrationē diuinæ præscientiæ, ideo connotant & nō dependēt, ideo certi, & infallibiles sunt de rebus in se non certis. Aduersa a turi js sco dist. 39. ad 4. & ad 5.

AD illud ergo ꝙ obiicitē de Anse. ꝙ necesse est præscire ꝙ præscit. Dicēdum, ꝙ hoc intelligit quantū ad actū pręcognitionis quem necesse est fuisse: sed non quantū ad connotationē futuritionis. AD illud ꝙ obiicitur, quod dictū est de præterito. Dicendū 24 ꝙ quantū est de rōne pręteritionis, necessariū est: sed qm̄ connotatur futurum, ideo est contingēs. Et ex hoc patet sequēs, quia quantum ad illud fu- 25

turum non est adhuc potẽtia in actu, imo adhuc potest non exire, ideo &c.
26 AD illud ꝙ obiicitur ꝙ est cognitio sine existentia rei, ergo necessitatis sine rei necessitate. Dicendũ ꝙ verũ est ꝙ in actu cognitiõis est necessitas, sed nõ in toto. Nec est simile, quia præcognitio nõ cõnotat actualẽ rei existentiã, sed connotat rei futuritionẽ, & ad hoc ꝙ dictũ sit necessariũ, necesse est ꝙ sit necessitas in connotato.
27 AD illud quòd obiicitur, ꝙ omne immutabile est necessariũ. Dicendũ, quòd ad esse mutabilis duo concurrunt, quòd se habeat vno modo prius, alio modo posterius. Et per oppositum immutabile potest dici dupliciter. Aut quia nihil actu est, aut quia actu est, & non potest aliter se habere, & hoc conuertitur cũ necessario, sed illud immutabile ꝙ non est aliquid actu non conuertitur, & sic est verũ contingens de futuro antequã res sit. Et sic hoc dictũ, Antichristum fore, est modo verũ immutabile, q̃a si ponat̃ esse verũ, ponitur ꝙ semper fuerit, & similiter si falsum, & hoc q̃a nihil actu ponit. q̃n ergo Deum præscisse, connotat futurũ contingens, ideo est dictum immutabile, nec ex hoc sequit̃ ꝙ sit necessariũ vt visum est. Tñ aliqui volũt aliter dicere, ꝙ Deum prȩscire hoc futurũ cõtingens, est immutabile a parte prȩscientis, sed a parte rei præscitæ est mutabile, & ideo ex parte illa cõtingens. Sed tamen illud difficile est dicere, quod enim præscit semel, semper præscitum fuit, & Deus non potest præscire futurũ contingens ita ꝙ nihil fiat circa futurũ, & ita nulla mutatio. Et propter hoc modus alius dicendi est rõnabilior.
AD illud ꝙ vltimo obiicitur, quòd nihil æternum est contingens. Dicendum, quòd ens æternũ est dupliciter. Aut pure ȩternũ, aut connotat temporale de futuro, & pure ȩternum est necessariũ: sed connotans temporale de futuro rõne connotati, potest iudicari contingẽs, sicut & rõne illius potest desinere. 28
Summa dictorũ est ista, ꝙ Deũ prȩscire futurũ contingẽs, est quoddam dictũ ꝙ claudit in se actum diuinæ cognitionis æternum, & ordinationem dicit ad futurũ contingens. Et quamuis act⁹ diuinæ cognitionis ponat aliquid existens necessariũ, & æternum, illa tñ ordinatio ponit futurũ quòd contingens est. Et iterũ, quamuis dicat ordinationẽ, non tñ dicit dependentiã: sed solũ connotationẽ, & ideo non ponit incertitudinẽ. Hinc est ꝙ Deum præscire futurũ est contingens rõne connotationis ad contingens. Est immutabile rõne ordinationis ad futurũ, ꝙ potest non esse nulla facta mutatione. Est certũ rõne independẽtiæ ab eodem, & hoc patebit infra planius in distinctione de prædestinatione. 29

VTRVM SCIENTIA DEI POSSIT augeri vel minui, vel aliquo modo mutari, vtrunque enim videtur posse probari.

DISTINCTIO XXXIX.

De immutabilitate vel perfectione diuinæ scientiæ vel cognitione.

RAETEREA quæri solet, Vtrũ scientia Dei possit augeri, vel minui, vtrunq; enim videtur posse probari. Quod enim diuina scientia possit augeri vel mutari, hoc modo probatur: quia potest Deus scire quod nunquam scit. Est enim aliquis qui non est lecturus hodie, & tamen potest esse vt legat hodie: potest enim hodie legere. Nihil autem potest fieri, quod non possit a Deo sciri. Potest ergo Deus scire hunc lecturum hodie: potest ergo aliquid scire quod non scit: ergo potest eius scientia augeri vel mutari. Eadéque videtur posse minui: est enim aliquis hodie lecturus, quem Deus scit lecturũ.

At potest esse, vt non legat, ergo potest Deus non scire hunc lecturum: potest ergo nõ scire aliquid quod scit: ergo potest minui eius scientia, vel mutari. Ad quod dicimus, quia Dei scientia omnino immutabilis est, nec augeri potest, vel minui. Nam (vt ait Aug. in 15. lib. de Trin.) Scientia Dei est ipsa sapientia, & sapientia est ipsa essentia, siue substantia Dei: quia in illius naturæ simplicitate mirabili, non est aliud sapere, & aliud esse: sed quod est sapere, hoc est & esse. Ideoque nouit omnia verbo, quæ nouit pater: sed ei nosse de patre est, sicut esse: nosse enim, & esse, ibi vnum est. Et ideo patri sicut esse non est a filio, ita nec nosse. Proinde tanquam seipsum dicens, pater genuit verbum sibi coæquale per omnia. Non enim seipsum integre perfecteque dixisset, si aliquid minus, aut amplius esset in eius verbo, quam in seipso. Hoc est ergo omnino verbum quod pater, quia iste filius, ille pater. Sciunt ergo inuicem pater & filius, sed ille gignendo, iste nascendo. Et omnia quæ sunt in eorum scientia, in eorum sapientia, in eorum essentia, vnusquisque eorum simul videt, non particulatim aut sigillatim velut alternãte cõspectu hinc illinc, & inde huc, & rursum inde, vel inde in aliud atque aliud: vt aliqua videre non possit, nisi non videns alia: sed omnia simul videt, quorum nullum est quod nõ semper videat, & sciat. Eius itaque scientia inamissibilis, & inuariabilis est. Nostra vero scientia & amissibilis, & variabilis, & receptibilis est: quia non hoc est nobis esse quod sapere vel scire. Propter hoc sicut nostra scientia illi scientiæ Dei dissimilis est, sic & nostrum verbum quod nascitur de scientia nostra, dissimile est illi verbo quod natum est de patre scientia. Ex hac auctoritate clare ostenditur scientiam Dei omnino inuariabilem esse, sicut ipsa essentia Dei omnino inuariabilis est, & quod pater & filius cũ spiritu sancto simul omnia sciunt & vident. Sicut ergo non potest augeri vel minui diuina essentia, ita nec diuina scientia, & tamen cõceditur posse scire quod non scit, & posse non scire quod scit: quia posset aliquid esse subiectum eius scientiæ, quod non est, & posset non esse subiectũ aliquid qđ est, sine permutatione ipsius scientiæ.

Respõsio cum determinatiõe.

Cap. 13 Eodem li. & c. 14.

Eodem li. & cap. 14.

Eodem li. cap. 14

Oppositio, an Deus possit nouiter vel ex tempore scire vel præscire aliquid.

HIC opponitur a quibusdam ita, Si Deus potest aliquid scire vel præscire quod nunquam sciuit vel prçsciuit, potest ergo ex tempore aliquid scire vel præscire. Ad quod dicimus, Potest quidem Deus scire vel præscire omne quod potest facere, & potest facere quod nunquam fiet. Potest ergo scire, vel præscire quod nunquam fiet, nec est, nec fuit, nec illud scit vel sciuit, neque præscit vel præsciuit: quia scientia eius non est nisi de his quç sunt, vel fuerunt, vel erunt: & præscientia non est nisi de futuris. Et licet possit scire vel præscire quod nunquam est vel erit, non tamẽ potest aliquid scire, vel prçscire ex tempore. Potest vtique scire

Respõsio.

vel præscire quod nunquam est, nec erit, nec illud scitum vel pręscitum est ab æterno, nec tamen potest incipere scire vel pręscire illud, sed ita potest modo scire vel pręscire, sicut potest scisse vel præscisse ab ęterno. Si enim dicatur eum modo posse scire vel prescire quod ab ęterno non sciuit vel pręsciuit, id est, ita q ab eterno non sciuerit vel pręsciuerit, quasi vtrunque simul esse possit, falsum est. Si vero dicat eum posse modo scire vel præscire quod ab ęterno non sciuit vel pręsciuit, idest, habere potentiam sciendi vel præsciendi ab æterno, & modo aliquid, nec tamen illud pręscitum est vel futurum, verum est. Non potest ergo nouiter vel ex tempore scire vel pręscire aliquid, sicut non potest nouiter vel ex tempore velle aliquid, & tamen potest velle quod nunquam voluit.

Vtrum Deus possit scire plura quam scit.

ITEM a quibusdam dicitur Deus posse plura scire quã sciat, quia potest omnia scire quę scit, & potest aliqua facere quę nunquam erunt, & illa potest scire, non enim aliqua incognita facere potest. Si vero omnia essent quę modo sunt, & alia quędam faceret, quæ non sunt, nec erunt, & illa omnia sciret, pro certo plura sciret quam modo sciat, nec tamen eius scientia augeri potest, quia hoc totum fieri posset sine mutabilitate scientiæ. Constat ergo Dei scientiam omnino esse immutabilem, nec augeri posse vel minui, sed ei subiecta.

Quod videtur aduersum illi sententiæ qua supra dictum est, Deum semper & simul scire omnia.

Tom. 6. in explanatione capitis. Abachuc.

EI vero quod prędictum est, scilicet quod Deus omnia semper videt & simul, videtur obuiare quod ait Hier. in expositione Abachuc. Absurdum est (inquit) ab hoc deducere Dei maiestatem, vt sciat per momenta singula quot culices nascantur, quotue moriãtur, quota publicum & muscarum sit multitudo, quodue pisces natent in aquis, & similia. Non simus tam fatui adulatores Dei, vt dum prouidentiam eius etiam ad ima retrudimus, in nosipsos iniuriosi simus, eandem irrationabilium & rationabilium prouidentiám esse dicentes. Hic videtur dicere Hieron. quod Deus illorum minimorum scientiam siue prouidentiam nõ habeat, quod si hoc est, tunc non omnia simul scit & semper. Ex tali itaque sensu illud dictum esse nouerimus, vt Deum illa alternatim vel particulatim scire neget, nec per diuersa temporum momenta sic illa cognouit, sicut per varia momenta illorum quędam deficiunt, quędam incipiunt. Neque illis aliisque irrationabilibus ita prouidet, quẽadmodum rationabilibus. nũquid enim, vt ait Apostolus, cura est Deo de bobus? & sicut non est cura de bobus, ita nec de alijs irrationabilibus. Dicit tamẽ scriptura, quia ipsi est cura de omnibus. Prouidentiam ergo & curam vniuersaliter de cunctis quę cõdidit, habet,

Q̃ sio præmissa verba Hiero. sint intelligenda.

1. Cor. 9

Sap. 12

habet, vt habeat vnumquodque quod sibi debetur & cõuenit. Sed specialem prouidentiam atque curam habet de rationabilibus, quibus pręcepta tradidit, eisque recte viuẽdi legem pręscripsit, ac pręmia promisit. Hanc prouidentiam & curã de irrationabilibus nõ
1. Cor. 9 habet. Ideo dicit Apostolus, quia non est cura Deo de bobus, prouidet tamen omnibus, & curat, idest, gubernat omnia, qui omnibus solem suum facit oriri, & pluuiam dat. Sit itaque Deus quanta sit multitudo pulicum, culicum, & muscarum, & piscium, & quot nascantur, quotue moriantur, sed non scit hoc per momenta singula, imo simul & semel omnia. Neque ita scit, vt eandem habeat prouidentiam irrationabilium & rationabilium, idest, vt eodem modo penitus prouideat irrationabilibus & rationabilibus. Rationabilibus enim & pręcepta dedit, & angelos ad custodiam delegauit.

Breuis summa prædictorum, cum additione quorundam.

r SICVT itaque & immutabiliter scit Deus omnia quę fuerunt, & sunt, & erunt, tam bona quam mala, pręscit quoque omnia futura, tam bona quam mala.

De immutabilitate, vel perfectione diuinę scientię, vel cognitionis.

DISTINCT. XXXIX.

Præterea quæri solet, vtrũ scientia dei possit augeri, vel minui.

Exposi.

Diuisio.

VPRA egit Magister, de scientiæ diuinæ certitudine, hic agit de perfectione. Et qm̃ vere perfectum est, cui nõ est possibilis additio, ideo Magr̃ quærit vtrũ diuina scientia possit augeri, vel minui. Et habet hæc pars tres partes. In prima Magr̃ quærit, & determinat quod diuina scientia non recipit augmentũ nec diminutionẽ, nec alterationẽ, sed omnia simul, & vno aspectu cognoscit. In secunda opponit contra hoc quòd diuina scientia non potest augeri, per hoc quod videtur aliquid posse scire ex tempore, & determinat, & hoc facit, ibi. Hic opponitur a quibusdã. In tertia obiicit auctoritate Hierony. contra hoc, quòd dictũ erat diuinam scientiã esse respectu oĩm, & hoc ibi. Ei vero quod prædictũ est, scilicet quod Deus &c. Et quælibet harũ trium partium potest subdiuidi, quia primo in eis opponit, secundo soluit. Et ponit duplicem rñsionem, & in tertia post rñsionem epilogationem subiungit, ibi. Simul itaque.

Sciunt ergo seinuicẽ pater, & filius: sed iste gignendo, ille nascendo.

Dub. 1 Vr male dicere, quia scire est essentiale in diuinis, ergo si scit nascendo, cum nasci dicat ꝓprietatem personalem, proprietas personalis est ratio rei essentialis, quod nõ est sane, neque vere dictũ. Rñ. dicendum. Aliqui voluerunt dicere, quod scire Dei relatũ ad creaturas, ita quod vna persona sciat seipsam, est dictũ essentialiter. Si secundum quod vna pſona sciat aliam, dicit respectum personæ ad personã, & est dictum notionaliter. Sed hoc non cõuenienter dictũ, quia (sicut in præcedẽtibus habitũ est) sapiẽtia & sapere essentialiter tñ dicitur. Et propterea dicendum, quòd ablatiuus ille nõ tñ dicit causam siue rõnem dicendi, sed rõnem concomitantiæ. Gerundia enĩ (sicut dicit Priscianus) hñt exponi per (si) vel per (dum) vel per (quia) & primo modo dicit conuenientiã, secũdo concomitantiam, & tertio causam. Respon. 1

Et omnia quæ sunt in eorũ scientia, in eorum sapientia, & in eorum essentia, vnusquisque eorũ simul videt.

Dub. 2 Cõtra. supra di. xxxvj. dictum est ꝙ creaturæ sunt i dei noticia, sed non in Dei essentia, ergo est cõtradictio.

Respon. 2 R ñ. Dicendũ est quòd in diuina scientia sunt scibilia, in diuina vero essentia sunt attributa, sicut potẽtia, sapientia, & bonitas. Et Aug. vult dicere ꝙ pater & filius simul vident omnia cognoscibilia creata & creãda, & omnia essentię attributa. Vnde litera legẽda est diuisim, omnia quę sunt in eorum scientia, vtputa creata, simul scit quilibet: similiter omnia quæ sunt in eorum essentia, vtputa attributa, simul sciunt siue scit quilibet, & ideo non vult dicere quòd creaturæ sint in diuina essentia.

Quia scientia Dei non est nisi de his quæ sunt vel fuerunt vel erunt.

Dub. 3 Videtur hoc esse falsum, quia Deus scit omne quod potest facere, sed potest facere quod nũquam fuit, nec est, nec erit, ergo sciẽtia Dei est de aliquo, quod nunquam fuit, vel est, vel erit. Et pręterea est infinitorum, sicut vult Aug. xv. de ciui. Dei, non tm̃ quę fuerunt, vel erunt.

Respon. 3 Resp. dicendum, qđ Magr̃ loquitur de scientia visionis, q̃ est illorum tantũ, quorum ab æterno fuit ꝓuisio, sed ipse obiicit de scientia intelligentiæ, quæ nullius cõnotat existentiam, quod patet. intelligit enim Deus omne quod potest, & ita non recte currit obiectio.

Nec tamen potest incipere scire, vel pręscire &c.

Dub. 4 Videtur male dicere, quia nihil scitur nisi verũ, ergo antequam sit verũ, non scitur, ergo si aliquid incipit esse verum, aliquid incipit a Deo sciri. ergo Deus potest incipere aliquid scire. Item creatio est diuina essentia. & tñ ratione connotati Deus potest aliquid incipere creare, ergo similiter & aliquid scire.

Respon. 4 Respon. Scire dupliciter dicitur. Vno modo scire hoc est quod habere cognitionem de aliquo, & sic non connotat actualem existentiam cogniti, & sic non potest De⁹ aliquid incipere scire, idest alicuius cognitionem incipere habere. Alio modo scire hoc est, quod nosse aliquid esse verum, & hoc tunc primo scitur esse verum quando incipit esse, & sic incipit Deus scire, sic & desinit præscire, non rõne principalis significati ꝙ est scientia, sed rõne connotati ꝙ quidem est veritas rei scitæ.

Non potest ergo nouiter ex tempore scire vel præscire aliquid, sicut nec potest nouiter vel ex tempore velle aliquid, & tamẽ potest velle ꝙ nunquã voluit.

Videtur hic dicere duo contradictorie opposita, quoniam illud est nouum quod prius nõ fuit, & modo est, ergo si posset quod prius non voluit, videtur quod incipiat velle. Dub. 5

Respon. Dicẽdum quòd cum dico Deum velle, hic duo dico, & actum diuinæ voluntatis, & vlterius ordinationẽ ipsius effectus ad illum actũ. Et primum quidem est necessarium, & semper, nec potest incipere, vel desinere: voluntas enim diuina est sem̃p in actu suo, ita ꝙ nec põt illo carere, nec aliũ habere: sed ordinatio alicuius effectus ad illũ actũ, est ordinatio rei futuræ quę nondum est, & ideo potest esse & non esse, & ordinari & nõ ordinari. Quãdo ergo dicitur ꝙ Deus potest velle, ꝙ nunquam voluit, & tñ non ex tempore intellectus est, ꝙ effectus ille potuit ordinari ad diuinũ velle, & q̃m ordinatio effectus est ordinatio rei futuræ, & ꝙ est futurũ semper fuit futurum, & quod semel fuit ordinatum: semper fuit ordinatum ad illam. Quando ergo dicitur quod Deus potest velle aliquid, idẽ est dicere qđ aliquid potuit esse futurum siue habere ordinem ad diuinam voluntatem, ꝙ tñ nõ habet ordinẽ: sed si haberet, ab æterno habuisset, & ideo non incipit ex tempore, & ideo exemplũ Magistri bonũ est, si velle dei importat ordinẽ ad volitũ in rõne futuri: sed secundũ quòd importat concomitantiam in Respon. 5

rõne

rõne pñtis, potest De⁹ ex tempore velle hoc esse, siue hoc approbare hodie, non quia non incipiat actus: sed quia incipiat connotatum.

Sed specialem prouidentiam atque curam habet de rationabilibus.

Dub. 6 Obijcitur ꝙ vr̃ esse cõtra illud qđ dr̃ Sap. vj. Aequaliter est illi cura de oĩb⁹. R̃ ſi. dicẽdũ ꝙ æqualitas nõ priuat ibi ordinẽ diuinæ distributiõis: sed priuat acceptionẽ pſonæ. Et (oĩbus) distribuit ibi tantũ pro hoĩbus, tam pro magnis, & paruis, pauperib⁹ & diuitibus. & sic est ei æqualiter cura de omnibus, quia ita vult salutem pauperum, vt diuitum.

Respon. 6

Artic. 1 AD intelligentiam pñtis distinctionis quæritur de perfectione diuinæ cognitionis, & circa hoc duo principaliter quærũtur. Primo quæritur de perfectione diuinæ cognitionis quantum ad numerũ cognoscibilium. Secũdo quæritur de ipsa quantũ ad modũ cognoscendi. Quantum ad primũ quæruntur tria. Primo quæritur, vtrum Deus cognoscat alia a se. Secundo quæritur, vtrũ Deus cognoscat omnia alia a se. Tertio, vtrum Deus possit scire, vel præscire plura quam sciat.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Deus optimus max. alia a se cognoscit per se ipsum.

Fundamenta.

QVOD Deus cognoscat alia a se ostenditur auctoritate, & rõne. Auctoritate sic, Psalmus. Qui plãtauit aurem nõ audiet? aut quæ finxit oculũ non considerat? q.d. hoc est impossibile quòd det alijs potentiam cognoscẽdi, & ipse non cognoscat. Item. Eccle. xxiij. Domino Deo antequã crearentur oĩa sunt agnita, & post perfectum respicit oĩa: ergo si non creat se se aliud, non tñ se cognoscit: sed etiam aliud. Item probatur rõne ostensiua sic. Omne producens res ſm ordinem & libera litatem, producit eas præcognoscẽs. si enim producit ordinate, necesse est quòd producat ſm sapientiam. Rursum si ſm libertatem, necesse est quòd secundũ sapientiam propriã nõ alienam: ergo in ipso est oĩm cognitio. Item. In entibus est status, ergo pari rõne & in cognoscibilibus: sed primum ens in quo est status est principium a quo est oĩs entitas, & sine quo nihil est, nec aliquid est nisi ab eo: ergo eadem rõne in primo cognoscẽte, si stat⁹ est, necesse est quòd ab ipso sit oĩs cognitio, & ꝙ ꝑ ipsum omnia cognoscantur, & sine ipso nihil sit: ergo ꝓpter quòd vnumquodque, & illud magis: patet &c. Itẽ. Hoc ipsum ostenditur per impossibile, quia si non cognoscit aliud a se, aut, ergo quia non potest, aut quia nõ vult. Non quia non vult, quia in Deo voluntas non præcedit cognitionẽ. ergo quia nõ potest: sed omne cognoscens quòd non potest cognoscere aliquid quòd est cognoscibile, habet cognitionẽ deficientem, & arctatam, quod impossibile est esse in Deo: ergo &c. Item. Nihil potest deus nisi quòd nouit, alioquin aliquid posset ignorãs, quod absurdum est: ergo si non nouit aliquid aliud a se, nec potest supra aliud a se, nec in se potest, cum non sit supra se: ergo nihil in toto mundo potest: ergo Deus est impotẽtissimus, quod est absurdissimum dicere. Sed contra opponitur per rationem Physic. in xi. Intelligibile est perfectio intellectus: ergo si Deus intelligit aliud a se, intellectus ei⁹ perficitur ab alio, & si hoc, sequitur triplex inconueniens. Primum, ꝙ eius cognitio vilescit, cum pficiatẽ a re minus nobili quam sit Deus. Secundũ, ꝙ eius cognitio, vel ipse Deus transmutatur, oẽ.n. ꝙ ab alio perficitur, habet potẽtiã passiuã, quæ est principium transmutãdi. Tertiũ inconueniens est, quòd De⁹ nõ sit sua actio, cũ actio sit a perficiẽte, & de⁹ pficiatẽ, &c. Item. Si Deus cognoscit aliud a se, cum non oẽ quod cognoscit Deus sit idem ꝙ Deus, necesse est ꝙ illud ꝙ cognoscit sit extra Deum, ergo si cognoscit aliud, cognoscit aliquid extra se. Et ex hoc similiter oritur triplex

Aristo. 1. Cœle. 57

Aristo. 1. Poster.

Ad opp.

Meth. 12. tex. 52.

Inconueniēs s. quod cognitio eius sit indigens exteriori, sit etiam transmutabilis, & quod sit aliud quā ipse, quæ omnia sunt inconuenientia. Item. Illud idem ostenditur per rōnē cognoscendi, qm̄ rō cognoscendi est ipsa veritas, sed veritas idem est quod rei entitas, vt dicit Aug. ergo nihil cognoscitur a Deo nisi ens: sed De⁹ nihil cognoscit nisi ab æterno: ergo nihil cognoscit ab ipso nisi ens quod est ab æterno: sed tale est vnum solum s. ipse Deus: ergo &c. Itē. Ratio cognoscendi est assimilatio, vbi est .n. cognitio, necesse est quod ibi sit assimilatio cognoscentis ad cognoscibile; ergo vbi summa cognitio, ibi summa assimilatio, & quia dei cognitio est summa, & perfectissima, ergo debet attendi ſm summā assimilationem: sed nihil summe assimilatur Deo nisi ipse, ergo solū seipsum cognoscit. Item. Videtur q̄ nulla necessitas sit ponere Deum cognoscere alia a se. Q m̄ sicut potentia se habet ad productionem, ita & intelligentia ad cognitionem: sed Dei potentia, etiam si nihil producat, non est minus potens: ergo si intelligētia Dei nihil aliud a se cognoscit, nihilominus est summe intelligēs. Item. Bonitas creaturæ comparata ad bonitatem creatoris est sicut punctus ad lineam: ergo similiter veritas ad veritatem. Sed si intelligatur pūctus amoueri a linea, non est linea minor, nec imperfectior: ergo si Deus veritatem suā cognoscit sine veritate creaturę, nihilomin⁹ sua cognitio perfecta est.

Lib. soli. Cap. 5.

Arist. 1. de ani. 79.

7 RESP. Dicendum, quod piū, & necessarium est dicere quod De⁹ aliud a se cognoscat. Pium quidē, quia oīs rectus animus hoc dicit, quia non latet Deum quod cognoscit noster animus. Necessarium, quoniam non potest opus latere sapientissimum opificem, & ideo oppositum est dicere impium, & impossibile. Et propterea ad

8 intellectum obiectorum notandum, quod cognoscere aliud est dupliciter, aut p̄ aliud a se cognoscente, aut p̄ se. Quando cognoscens cognoscit aliud & per aliud, tunc verum est quod perfectionem habet aliunde, & tunc eius intellectus est in potentia, & recipit aliunde perfectionem & ideo additionem, & trāsmutationem, & hoc oīno impossibile est circa Deum. Est iterū aliud cognoscere per se, & tūc cognoscens est actus respectu cognoscibilis, & tunc non recipit imperfectionem a cognoscibili, sed magis econuerso, & hoc modo ponim⁹ Deum aliud cognoscere a se p̄ seipsum, & sic nō procedit prima ratio, sed secūdū primam viam, & ita intelligit Philosophus, si verum dixit.

AD illud quod obiicitur secundo, quòd si Deus cognoscit aliud a se: ergo aliquid extra se. Dicendum quòd cognoscere aliqud extra se est tripliciter. Aut per aliquid cōceptum ab extra, & sic depēdet cognitio ab extrinseco, & sic non est possibile ponere in Deo. Aut est cognoscere aliquid extra, quia aspectus cognoscentis deflectitur extra, sicut cognoscit Angelus. Aut quia illud quod est aliud & diuersum, habet ortū ab intra, & ita quod est extra, cognoscitur per omnino intrinsecū, & hoc modo cognoscit De⁹ s. per exemplar, quod est idem quod ipse a quo res cognoscuntur, & hoc modo nihil valet obiectio. AD illud quod obiicitur tertio, quod ab æterno fuit vnum solum ens. Dicendū quòd duplex est rei esse s. in se, & in sua causa, idest in proprio genere, & in exemplari. Et ad cognitionem rei sufficit existentia eius in causa, siue in exemplari, & quia p̄ exemplar reprę sentat sicut futura est in p̄prio gn̄e, ideo per existentiā in exemplari oīno cognoscitur sicut futura est, nec aliter cognoscitur postquam facta est. Quod ergo obiicitur quod ab æterno fuit vnum solum ens. Dicendū quòd verum est in proprio genere, siue in esse actuali, multa t\u0303n fuerunt in causa, & esse illud, erat rō cognoscendi ſm vtrumque modum essendi. AD illud quod obiicitur quarto de assimilatione. Dicendū sicut supradictum fuit in quæstione de ideis, quòd ad cognitionem requiritur assimilatio. nō per conuenientiam in genere, vel specie, sed secundum rōnem exprimēdi: & qm̄ diuina veritas vna, & summa expressione exprimit se, & alia, ideo summa

9

10 Caietan⁹ 1. part. q. 14. arti. 5. hunc modū dicēdi deridet dicens ita asserentes esse rudiores.

summa assimilatio est, non tantum respectu sui, sed etiã respectu aliorum: & ita patet illud. AD illud quod obiicitur quòd potentia dr̃ perfecta etiam si nihil faciat: ergo &c. Dicendũ quòd non est simile de actu faciendi respectu potentię, & sciendi respectu intelligentię. Nam facere est actus vt actus, & vt egrediens, qui non facit perfectionem: sed consequitur, & ei attestatur: sed scire est actus vt habitus, qui significat vt perfectio potentiæ. Quoniam ergo diuina intelligentia est perfectissima, ideo non tñ cognoscit aliqua, sed omne quòd potest cognosci, non autem facit oẽ quòd potest fieri.

11 AD illud quòd obiicitur vltimo, quòd veritas creaturæ nihil facit ad primã veritatẽ &c. Dicendum quod verum est, & ideo æque nobilis & perfecta erat prima veritas ante creationem veritatum aliarum sicut post: sed tñ ponere quòd aliqua veritas sit, & non sit a veritate ęterna, est ponere primam veritatem non esse summam, sic ponere aliquam veritatem nõ esse, & non esse cognitam, tollit rõnem perfectæ veritatis, vt est rõ cognoscendi; & ideo patet quòd de perfectione summę veritatis est cognitio creaturæ, sicut & potẽtia producendi.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Deus cognitione simplicis notitię omnia cognoscit bona, & mala: approbationis vero tantum bona.

Fundamenta.

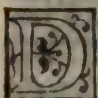

DATO quod Deus cognoscat alia a se, quærit vtrum cognoscat oĩa alia a se. Et quod sic videtur auctoritate Hierem. xvij. Prauum est cor hominis &c. & post, Ego dñs scrutãs corda, & renes: sed nihil incertius, nihil occultius nostris cogitationibus: ergo si has cognoscit, & omnia alia. Item. Heb. iiij. oĩa sunt nuda, & apta oculis eius ad quem nobis sermo. Et iterum, Viuus est sermo Dei & efficax (vsque ibi) & nõ est aliqua creatura inuisibilis in conspectu eius. Item. Ioh. vlti. Domine tu omnia nosti. Item. Augu. iii. de trin. Cap. 4. Nihil fit visibile, nec intelligibile. quod non de aula interiori atq; inuisibili summi Imperatoris aut iubeatur, aut permittatur, secundum ineffabilem iustitiam pænarum & præmiorũ, gratiarum & meritorum: & si hoc, ergo omnia cognoscit. Item, ratione videtur: quia quanto substantia est spiritualior atque simplicior, tanto plurium est cognitiua: sed Deus est substantia simplicissima & spiritualissima, ergo est omniũ cognitiua. Itẽ, Deus est creator, & remunerator: sed inquantum creator est artifex, inquãtum remunerator iudex: sed perfectus artifex cognoscit omnia producta, perfectus iudex oĩa remuneranda: sed omnis creatura spectat ad artificium, & omne bonũ & malum ad iudicium: ergo Deus omnem creaturam cognoscit, & omnem bonitatẽ, & maliciam. Item, impossibile est aliquid esse in quo non sit Deus per præsentiam essentiæ, vt supra probatum est: sed cuicunque præsens est per essentiam, & cognitionem: ergo impossibile est aliquid Deo esse incognitum. Item, si esset in vna re ita quod nõ in alia, esset eius essentia limitata: ergo si ita cognosceret quod aliqua essent incognita, esset eius cognitio limitata & arctata, & ita imperfecta.

Sed contra. Omne nobilius Deo est attribuendum: sed quędã melius est nescire quam scire, sicut dicit Augu. in Ench. ergo necesse est ponere quod Deus illa non sciat. Itẽ, intellectus noster propter sui immaterialitatem non intelligit singularia. Vnde (vt Philosophus dicit) intellectus est vniuersalium, & sensus singulariũ. Aristot. 6. Eth. ca. 11 Sed diuinus intellectus multo magis est immaterialis quã noster: ergo si noster non intelligit singularia, nec diuinus. Item, noster habitus scientialis propter sui certitudinẽ non est nisi necessariorum, & non cõtingentiũ: quia dicit Boetius, quod scientia est eorum quę sui immutabilem existentiam sortiũtur. Si ergo diuina cognitio est multo certior quã nostra scientia, patet &c. Item, sicut Deus dicit omni

omnisciens, ita est omnipotens: sed potentia mali non est de omnipotentia, nec de perfectione potentiæ naturaliter, ergo similiter cognitio mali non est de perfectione scientiæ, ergo &c. Itē, hocipsum ostenditur auctoritatibus. Et primo auctoritate Abachuc. j. Mundi sunt oculi tui domine, ne videant malum: ergo. Item, Matth. xxv. de malis: Nescio vos. Item, quæ necessitas est, Deum ponere cognoscere omnia? Et videt quod nulla: qa cognitio nr̄a nō minus dicitur perfecta si non cognoscit vnam muscā: si ergo diuina cognitio multominus perficitur a scibili, non erit imperfecta si nō cognoscit ista vilia,

12 RESP. Dicēdum ad intelligentiam obiectorum, ꝙ in Deo est cognitio approbationis: & simplicis noticiæ. Et noticia approbationis cōnotat complacentiam voluntatis. Hac non cognoscit Deꝰ omnia: quia nec mala, nec malos: sed tantum bona & bonos: & de hac intelliguntur duæ vltimæ auctoritates. Est alia cognitio simplicis noticiæ: & hæc quia habet rationem cognoscendi a veritate quę est lux summa cui nihil potest occultari, nec etiam tenebræ obscurantur ab ipsa: ideo de necessitate cognoscit omnia, magna & parua, bona & mala, sicut ostendunt rationes ad primam partem.

13 AD illud ergo quod primo obiicitur, ꝙ omne nobilius Deo est attribuendum. Dicendū ꝙ est melius simpliciter, & est melius huic, & secūdū statum. Dico ergo ꝙ omnia scire, simpliciter melius & nobilius est: sed homini corrupto qui accipit occasionē peccandi ex cognitione, melius est quædam nescire: ideo nō sequitur ꝙ

14 sit Deo attribuēdum. AD illud quod obiicitur de immaterialitate intellectus. Dicendum quòd hoc ꝙ nō cognoscat singularia non tantum venit ex immaterialitate, imo ex materialitate coniuncti, & immaterialitate sua. Quoniam enim coniungitur corpori, ideo habet potentias, secūdū quas dependet a corpore quantū ad operationem, & per quas intellectus quandiu est in corpore exit ad exteriora, quia illæ sunt mediæ. s. sensus particularis, & imaginatio. Qm̄ ergo singulare non peruenit ad intellectum nisi per istas potentias, & ascensus per has est fm̄ abstractionē & depurationem, & abstractio facit de singulari vniuersale: iō non pōt singularia cognoscere vt intellectꝰ, nisi intellectus sit separatus vel diuinus. Funda-menta.

AD illud quod obiicitur de certitudine scientię. Dicendum ꝙ hoc non est ꝓpter certitudinē simpliciter: sed propter certitudinem causatā a re. Et qm̄ causatur certitudo in nostra cognitione, vel pendet ex re: iō nō potest nostra cognitio esse certa nisi res sit necessaria. Diuina autē cognitio qm̄ a re non causatur, nec dependet: ideo pōtest esse certa de re cōtingēti. 15

AD illud quod obiicitur ꝙ potētia mali non est de oīpotētia: ergo &c. Dicendū ꝙ non est simile: quia rectitudo manens rectitudo, est ratio cognoscendi malū: sed rectitudo non est causa mali, nisi declinando a rectitudine & deficiendo: ideo scire malū est de pfectione scientię: sed posse malum nō est de perfectione potētiæ. AD illud quod quæritur, quę necessitas est cognoscendi Deum oīa. Dicendum quod infinitas & immensitas veritatis quæ non patitur aliqd latere Deum, sicut immensitas diuinæ præsentiæ non patitur aliquid absentari a Deo. 16 17

QVAESTIO III.

CONCLVSIO.

Sciētia Dei approbationis & visionis augeri potest: ea vero quę est simplicis intelligentię, nequaquam.

Vtrū Deus possit scirē vel præscire plura quā sciat. Et qd̄ possit plura scire ōnditur sic. Nihil scitur nisi ens & verum: sed multa pñt esse quæ nō sunt, & verificari quæ falsa sunt: ergo multa pñt sciri a Deo quæ tñ nō sciūtur. Item, quod possit plura præscire, vr̄ q̃ ga præscientia est tantū futurorū: sed multa Ad opp.

multa p̄ſit eſſe futura, quæ nunq̄ fiet, nec erũt, ergo multa pñt p̄ſciri, q̄ nõ p̄ſciunť, ergo deus põt plura p̄ſcire, q̄ p̄ſciat. Sed cõtra, ꝙ non poſſit plura ſcire vř, quia ſcīa dei eſt infinitorũ cũ ſit infinita, ſicut ꝓbatũ eſt ſupra: ſed infinitis nõ pñt eſſe plura, nec cogitari, ergo &c. Itẽ. Põt p̄ſcire plura, aut plura incõplexa, ſiue plures res, aut plura cõplexa, ſiue enunciabilia. Nõ plura incõplexa, q̄a res ſcit deus etiã ſi nunq̄ ſint: ſcit.n. oïa q̄ pñt fieri. Similiter nõ plura cõplexa, q̄a cuiuslibet cõtradictionis ſemꝑ altera pars eſt vera, altera falſa: ergo de cõplexis ſemꝑ tot ſunt vera quot ſunt falſa, ergo qui ſcit oïa, nõ põt ſcire plura, q̄a non pñt eſſe plura vera. Item. Quod nõ poſſit plura p̄ſcire, q̄ p̄ſciat vř q̄a quæcũq; deus p̄ſcit ſimul p̄ſcit, nec põt p̄ſcire niſi ſimul: ſi ergo põt plura p̄ſcire, q̄ p̄ſciat, aut ergo ſimul, aut ſucceſſiue. Simul eſt impoſſibile, ſucceſſiue ſimiliter impoſſibile, quia in æternitate nõ eſt ſucceſſio, ergo nullo modo. Item. Si põt plura p̄ſcire, ergo cum maior ſit p̄ſcientia pluriũ ſaltẽ extenſiue, & qđ põt eſſe maius poteſt augeri, ergo diuina p̄ſcīa põt augeri: ſed vbi augmentũ, ibi mutatio, & variatio, ergo diuina ſcientia poteſt mutari, & variari.

Fundamenta.

18 RESP. Dicendum, ꝙ cũ quærit, vtrum deus poſſit plura p̄ſcire, vel ſcire, aliter eſt iudicandũ de p̄ſcientia, q̄ de ſcīa. Nã ſicut dici cõſueuit triplex eſt dei cognitio, nõ quantũ ad diuerſitatem cognitionum, ſed cognitorũ. ſ. cognitio approbationis, intelligentiæ, & viſionis. Cognitio approbationis eſt ſolũmodo de eis ad q̄ ſe extendit beneplacitũ voluntatis, & hoc eſt ſolũmodo de his, q̄ fiũt & bona ſunt, & hæc abſque dubio põt eſſe pluriũ. Cognitio vero intelligentiæ dř cognitio qua deus cognoſcit omne poſſibile, & ſibi, & alijs, & hæc cognoſcit deus infinita, & hæc nullo modo poteſt eſſe plurium. Cognitio viſionis eſt rerum quorum ab æterno fuit ꝓuiſio, & hæc ſolum eſt eorum, q̄ ſunt, vel fuerunt, vel erunt: & hæc cognitio põt eſſe pluriũ, q̄ ſit, & quia eiuſdem eſt hæc cognitio, cui⁹ eſt p̄ſcientia, præſcientia põt eſſe plurium. Cõcedendum ergo, ꝙ quædam ſcīa põt eſſe plurium, quædam non. Et per hoc patet rñſio ad obiecta de ſcīa.

19 QVOD D.n. obiicit, ꝙ ſcīa dei eſt infinitorum, & ꝙ nihil connotat circa incomplexum. Dicendum, ꝙ hoc verũ eſt de ſcīa intelligentiæ: ſed nõ eſt verum de ſcīa viſionis. Quod aũt obiicitur de p̄ſcīa, concedendum eſt, ꝙ põt eſſe plurium. Quod aũt obiicitur ad oppoſitum, ꝙ ſi põt ſcire plura, aut ſimul, aut non ſimul. Dicendũ ꝙ ſimultas põt attẽdi dupliciter. Aut quantum ad ſubſtantiam p̄ſcitorum, ſiue cognitionem, ſic eſt verũ, quod ſimul, quia ab æterno p̄ſciuit quædã, & ab æterno potuit præſcire plura, & potuit p̄ſciſſe. Si aũt conſideratur ſimultas quantum ad rõnem paucitatis, & pluralitatis: ſic eſt implicatio oppoſitorũ, & ſic eſt ſenſus, ꝙ ſimul p̄ſciat plura, & pauciora, & primo ſenſu obiectio habet veritatem.

20

21

22 AD illud quod obiicitur ſi poteſt plura p̄ſcire, quòd põt præſcīa augeri. Dicendum, quòd eſto quòd p̄ſcita poſſint augeri, non tñ augetur præſcientia, quia vno & eodẽ p̄ſcit de⁹, & multa, & vnum, & plura, & pauca: tamẽ quãuis præſcita poſſint eſſe plura, non tamen poſſunt augeri, quia augeri eſt de paucioribus fieri plura: ſed hæc poſſe eſſe plura, hẽt duas cauſas veritatis, aut quia de paucioribus poſſunt fieri plura, aut quia ab initio potuerunt eſſe plura, & hoc vltimo ſenſu eſt oratio vera. Et ideo cum procedat a pluribus cauſis veritatis ad vnam, facit ſophiſma ſecundum conſequens.

Artic. 2.

CONſequenter eſt quæſtio de ſecundo articulo, ſcilicet de modo diuinæ cognitionis. Et circa hoc quæruntur tria. Primo quæritur, vtrum deus cognoſcat ſe, & alia, vniformiter. Secundo, vtrum cognoſcat mutabilia immutabiliter. Tertio, vtrum cognoſcat omnia præſenter, vel præſentialiter.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Deus cognoscēdo se, omnia alia a se intuetur: & cum eius cognitio ipse met sit deus, eodem modo cognoscit se, atque alia.

Fundamenta.

QVOD cognoscat se, & alia eodem modo, siue vniformiter, ostēditur sic. Scientia dei est sua essentia, & suū scire est suum esse, ergo & modus cognoscendi, est modus essendi: sed vn⁹ est modus essendi in deo essentialis: ergo & vnus modus cognoscendi. Item. De⁹ seipso, & non alio cognoscit se, & seipso, & non alio cognoscit alia, ergo vna & eadem ratione cognoscit se & alia: sed modus cognoscendi attenditur penes rōnem cognoscendi: ergo si est eadē ratio cognoscēdi se & alia, & idem modus, & sic &c. Item. Hoc ipsum vr̄ per impossibile, quia si alio modo cognoscit se, alio modo creaturas: ergo cum cognoscit se & creaturas, variatur in cognoscendo: ergo apud deum est transmutatio, & vicissitudinis obūbratio. Item. Si alio modo, tūc ego quero, aut modus ille est creator, aut creatura. Non creatura, quia cognitio & modus cognoscēdi est æternus. Si creator, aut dicit quid ꝑsonale, aut quid essentiale. Non personale, quia oīs cognitio est cōis tribus: ergo dicit quid essentiale, ergo si alius, & alius modus, ergo alia, & alia essentia: sed hoc est impossibile: ergo & primum.

Aristo. 12. meth. 39.

Ad opp. Contra. Deus cognoscēdo alia a se, cognoscit per ideam, se aūt non cognoscit per ideam: ergo si cognoscere per ideam dicit modum cognitionis, & se non cognoscit per ideam, patet ꝙ alio modo cognoscēdi, & sic &c. Item. In cognitione qua cognoscit se, idem est cognoscens, & cognitū, & rō cognoscēdi: sed in cognitione qua cognoscit creaturā nō est idem rō cognoscendi cū cognito: ergo non idē modus. Item. Nihil est cōe creatori, & creaturæ, ſm rōnem essendi: ergo neq: ſm rōnem cognoscendi: cum ergo aliud sit esse creaturæ, q̄ creatoris, & alius modus essendi: ergo alia cognitione, & alio modo cognoscitur quam creator. Si ergo alio modo cognoscitur a deo, & idē est creaturam cognosci, & deum cognoscere: ergo de⁹ alio modo cognoscit se, & alia. Item. Omnis cognitio in qua cognitum est nobilius, præsentius, & intelligibilius, est cognitio nobilior. s. quantum ad rem, & modum. Quantū ad rem, quia de re magis nobili. Quantum ad modū, quia de re præsentiori. Sed in cognitione qua deus cognoscit se, cognitū est nobilius, ꝑsentius, & intelligibilius, q̄ in cognitione creaturæ: ergo nobilior cognitio quātū ad rē, & modū. 23

RESP. Dicendum, ꝙ est quædā cognitio quæ causatur, & ortum habet a cognoscibili, & hęc qm̄ a cognoscibili causatur, & dependet, variatur secundum exigentiam cognoscibilis quantum ad rem, & modum. Est & alia cognitio, quæ secundū rem idem est quod cognoscens, & a cognoscibili non causatur, nec depēdet, & hęc accipit idētitatem quantum ad rem, & modum a parte cognoscentis, non a parte cogniti. Qm̄ ergo diuina cognitio a rebus non pendet, nec causatur, sed est idem quod deus, & de⁹ eadem essentia, & eodem modo se habēs: ideo vna cognitione, & eodē modo cognoscit deus se, & alia a se, quia per seipsum nullo modo variatum, nec diuersificatum.

AD intelligentiam aūt obiectorū notandum, ꝙ per respectum ad cognoscentem cognitio eodem modo comparatur, & eodem modo est, quia ſm illā comparationem habet esse, & sic ꝓcedunt primę rōnes ostendentes ꝙ eodem modo cognoscit se, & alia. Sed per respectum ad cognitū, licet sit eodem, tamen alio modo cōparatur: nam ad deum ſm rationē identitatis, ad creaturam ſm rationem diuersitatis, & causalitatis: & ideo ad creaturā ſm ratione idean di, ad deum vero minime. & hoc probant rationes inductę ad secundam partem, quòd alio modo comparatur, & hoc modo sunt concedendę. 24

Si ergo inferat, quod alio modo, sic ratio non valet, quia cognitio dei non recipit modum essendi, nec nobilitatē a cognito, & sic patet duo obiecta de idea, & diuersitate.

85 AD illud quod obiicitur tertio, nihil est cōe creatori, & creaturę. Dicēdum quòd verū est de cōicato sm eandem cōparationem: sed sm aliam & aliam, nihil phibet quòd aliquid sit veritas creaturę, & similitudo dei. similiter, quòd aliquid sit veritas dei & similitudo creaturę: & qm̄ ratio cognoscendi accipitur penes vtrūq; modum: ideo cognitio potest esse cōis.

86 AD illud quod obiicitur vltimo: dicendum, quòd tenet cum cognitio causatur a cognito: nō autem tenet cum non causatur, sicut in pposito.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Deus mutabilia immutabiliter cognoscit ex parte suæ cognitionis, licet cognita obiecta mutabilia existant.

Fundamenta.

TRVM Deus cognoscat mutabilia immutabiliter. Et quòd sic ostēdit auctoritate Diony. de diu. nom. Cognoscit deus oīa materialia immaterialiter, impartitè partita, vniformiter multa, immutabiliter mutabilia. Item. Aug. 15. de trin. Eius scīa inadmiscibilis est, & inuariabilis: sed oē tale immutabile, ergo &c. Item. hocipsum ostenditur rōne, quia quod nobilius est, deo attribuendū est: sed nobilior est cognitio qua cognoscitur res immutabiliter, q̄ qua cognoscitur mutabiliter, ergo &c. Item. Quod est in aliquo, est in eo per modum eius, in quo est, & hoc verum est maxime in deo, in quo omne quod est, est ipsum, siue ipse deus, ergo cum scientia rerum, & ipse res cognitę sint in deo, & ipse sit omnino immutabilis: sunt ergo in deo immutabiliter. Item. Ad hoc est ratio Augustini ducens ad impossibile. Dei enim scire est suum esse, & scientia sua, est sua essentia. Si ergo sciret mutabiliter, esset mutabilis, quod omnino in ipso est impossibile. Item. Vbi est mutabilitas, ibi nulla est certitudo; si ergo deus sciret res mutabiliter, sciret incerte: sed incertitudo est conditio dedecorans cognitionē: ergo non haberet dei cognitio perfectam nobilitatem.

Arist. 3. de ani. 4

Ad opp. Contra. Cū res est præsens, scit deus eā esse psentem. & cum pterita, scit eam esse pteritam: & cum futura, scit eam esse futuram, non pteritam: ergo vr sicut nos cognoscimus res mutabiliter, ita & deus cognoscat. Item. Ad hoc quòd scīa sit vera, necesse est scibile, & scientiā proportionari, alioquin non est vera scīa, cum ergo mutabilis ad immutabile non sit pportio, sed mutabilis ad mutabile: ergo deus non cognoscit res mutabiles immutabiliter, sed mutabiliter, alioqñ non vere cognoscit, vt videtur. Item. Quicquid scitur est verum, ergo qđ immutabiliter scitur, immutabiliter est verum: sed res mutabiles non hñt veritatem immutabilem: ergo non pñt sciri immutabiliter. Item. Quia res sunt contingentes: ideo deum pscire futura contingentia est contingens, sicut in pcedentibus ostensum est: ergo quia res sunt mutabiles, deū scire res mutabiles est mutabile, ergo mutabiliter cognoscit deus mutabilia, aut si non est hoc verum, quærò quare non. Et iterum, quomodo potest illud intelligi, quòd rei mutabilis scit scientia immutabilis.

Ex Arist. 1. Poster.

27 RESP. Dicendum, quòd cum q̄ritur, vtrum deus sciat res immutabiliter: hæc est duplex, quia hęc determinatio (immutabiliter) potest determinare actum sciēdi dei, vel actū essendi rerum. Si actum sciendi dei: sic omnino verum est, quòd immutabiliter scit, quia circa eius actum, & cognitionem non cadit transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Si autem determinet actū essendi rerum, sic falsum est de rebus mutabilibus, quia deus scit eas mutabiles, & nouit ipsarum mutabilitatem, & scit se habere nunc aliter quàm prius: sed tñ nouit immutabiliter. Et ratio

huius est: quoniam in eius cognitione nō est receptio, non est successio, nec est obliuio: & ideo quantumcūque res sint mutabiles, ipse non mutatur in cognoscendo mutabilitatem earum. Et quāuis nullum sit simile, potest tamen cogitari, si intelligatur, vel cogitetur oculus fixus in parte, qui seipso videat transeuntes sine receptione, & vnico aspectu oēs videat, & oēs motus ipsorum, quantūcumque res mutentur, tamē nec oculus mutatur, nec eius cognitio: & sic est in deo. Exemplum autem ad hoc intelligendum potest sumi a contrario sic. Quia enim scīa causata pendet a scibili, & non econuerso: ideo potest esse mutatio circa scīam p obliuionem, & errorem, & successiuam considerationem, nulla facta mutatione in scibili. Sic contrario modo, quia scīa diuina nō pendet ex re scita, pōt esse mutatio circa scibile nulla mutatione existente in diuina scīa, & tñ illa scīa totum scit. Et per hoc patet responsio ad primum obiectum, de hoc quod scit fuisse, & esse: dicendum enim, quòd hoc dicit mutationem a parte scibilis non scientiæ.

28 AD illud quod obiicitur de proportione: dicendum, quòd in specialibus conditionibus non oportet ꝓportionari etiam scientiam causatā, quia rei corporalis est scīa spūalis: sed sufficit, quòd sit proportio in ve-
29 ritate. AD illud quod obicitur, quòd quicquid scitur est verū, ergo quod scitur immutabiliter, immutabiliter est verum: dicendū, quòd hic est accidens. Quāuis enim scientia requirat veritatem in scito de rōne suę intentionis generalis, maxime scīa respectu enunciabilis: tamen scīa nō semꝑ dicit conformitatē in immutabilitate, maxime diuina scīa, quæ a scibili
30 non dependet. AD illud quod obiicitē, quód futurum cōtingens non ꝑscit deus necessario: dicendum, quòd non est simile, tum ex parte actus ꝑsciendi, tum ex parte dispositionis. Ex parte actus nō est simile, quia ꝑscire semper notat euētum rei: sed scire non semꝑ connotat rei existentiam: scit.n. deus quæ pōt facere, & nunq̄ faciet. Præterea non est simile de dispositione, quia modus immutabilitatis respicit actum: sed cōtingens respicit nō tm̄ actum: sed ordinationē ad futurum, & actus quidem diuinę cognitionis est immutabilis, & necessarius: sed comparatio ad futurum contingens est contingens.

Cōtra hoc ꝙ dicit S. B. ꝙ actus diuinæ cognitionis est imutabilis, & necessari^o re-

Spectu futuri arguit Sco. dis. 38

QVAESTIO III.

CONCLVSIO.

Deus cognoscit omnia præsenter cum omniū ideas habeat, non tamen sic quod cognoscat omnia esse vera præsenter.

TRVM Deus cognoscat omnia pñter. Et ꝙ sic vr. 2. Pet. vlti. super illud, mille anni, &c. gl. In agnitione diuinæ veritatis ꝑterita, & ꝑsentia, & futura ęqualiter ꝑsentia sunt. Item. Aug. sup Iohan. In veritate quæ manet præteritum, & futurum non inuenio: sed solum præsens, & hoc incorruptum. Item. Quanto res est ꝑsentior, tanto cognitio est nobilior, quia hoc facit ad nobilitatem cognitionis: sed deus oīa cognoscit nobilissime, ergo oia q̄ cognoscit, præsentissime cognoscit. Item. Si non cognoscit omnia pñter, ergo non cognoscit oia simul, quòd si simul, tunc ergo in eodem (nunc) cognoscit oia, & ita ꝑsenter. Si autem non cognoscit simul, ergo vnū post aliud: sed in omni tali cognitione est transmutatio, ergo in cognitione dei caderet transmutatio, quod est omnino falsum, & impossibile. Contra. Præscientia non est nisi futuri, & vt futurum est, ergo si deus cognoscit oia præsenter, ergo nihil oīno ꝑscit: sed pręscit, ergo &c. Si tu dicas, quòd improprie dicitur præscire. Contra. In pręscia non sunt nisi duo, scilicet sciētia, & antecessio respectu cogniti: sed constat, quòd in deo propriè est scīa: constās etiā est, quòd in ipso ꝓprie est antecessio, quia ꝓprię antecedit deus oīa alia, ergo responsio illa nulla est. Item. Omne præsens ſm statum suæ ꝑsentialitatis est necessariū, ergo

Fundamenta.

Ad opp.

1. Perihe.

ergo si deus oĩa cognoscit p̃senter, & semper præsenter, ergo oĩa cognoscit necessario: sicut ergo qđ p̃sens est nõ potest non esse, ita si deus aliquid p̃scit, necesse est p̃sciuisse, & si p̃sciuit, erit: ergo necesse est esse. Item. Hoc õnditur p impossibile, quia si omnia cognosceret, presenter, ergo plura simul, ergo simul se conuertit ad multa: sed simplex ad quod se conuertit, totaliter se conuertit, ergo cum vnũ intelligit, non põt in alterum. Item. Si cognoscit oĩa p̃senter, ergo simul scit duo contradictorie opposita: sed qcquid scit est verũ, ergo duo côtradictorie opposita sunt simul vera.

RESP. Dicendũ, quòd cognoscere oĩa p̃senter dupliciter põt intelligi. Aut q̃ notetur p̃sentialitas a parte cognitorũ: & sic est falsa, quia non cognoscit oĩa esse vera præsenter, & simul. Aut ita quòd notetur p̃sentialitas a parte cognoscentis, & sic habet veritatẽ. Et ratio huius est, quia deus oĩum ideas habet p̃sentes, & simul, per quas cognoscit res futuras ita certitudinaliter, sicut si essent presentes. Et iterum, sup oẽs illas simul, & præsenter se conuertit, & ita simul, & p̃senter cognoscit. Et iterum, præsens suæ cognitionis est p̃sens simplicissimum, qđ circumplectitur omnia tẽpa. Ex his tribus rõnibus simul iunctis dĩ deus oĩa p̃senter cognoscere. Et rõnes istę ortum habent ex hoc, quòd p̃sentialitas diuinę cognitionis, q̃ quidẽ ęternitas est, est simplex, & ĩfinita. Quia simplex est, ideo semper præsens. Quia infinita, ideo sunt ei oĩa presentia. Et exemplum huius ponitur in præsentialitate dei quantum ad rerum existentiam s̃m quam deus totus est in vna: & ita est in vna, vt nihilominus sit & in alia, & hoc est, quia simplex est, & infinitus: ideo deus iudicat aliquid esse futurum, sed non futurum sibi, & oĩa p̃senter cognoscit, & tñ nihilominus pręscit.

ET p hoc patet primũ, & scđm, q̃ procedunt s̃m quòd p̃sentialitas est dispositio rei cognitę in sua natura, nõ in cognitione diuina. Patet etiã tertium, quia hoc est simplex, & infinitum, & in vno multa cognoscit, ideo simul supra multa se cõuertit. Quod obiicitur de oppositis, similiter patet, quia quamuis cognoscat opposita simul ex parte sua, tamen scit vnum alteri esse incompossibile, & vnum scit alteri posse succedere.

Hãc rõnẽ infirmat Scot. quia idea terminorũ causat s̃m illã notitiã, q̃ nata est hři ex terminis: sed decipitur de idea subiecta, & de idea, q̃ est similitudo termini, puta Platonis. Idẽ s. Th. 1. cõt. gẽt. 67. 1. par. q. 14. ar. 13 Conatur Sco. hunc modũ dicendi destruere distinct. 39. post rñsionẽ ad quita ibi circa istas q̃stiones.

c

QVID SIT PRAEDESTINATIO, ET IN quo differt a pręscientia.

DISTINCTIO XL.

Prædestinatio vero de bonis salutaribus est, & de hominibus saluandis (vt enim ait Aug. in lib. de prædestinatione sanctorũ) prædestinatio est gratiæ præparatio, q̃ sine pręscientia esse non põt. Põt aũt sine prædestinatione esse præscientia. Prædestinatione quippe Deus ea præsciuit, quę fuerat ipse facturus: sed pręsciuit Deus etiã quæ non esset ipse facturus, id est omnia mala. Prędestinauit eos, quos elegit, reliquos vero reprobauit, id est, ad mortem æternam præsciuit peccaturos.

De sciẽtia dei quãtũ ad speciales affect9, s. de p̃destinatiõe, & reprobatione, Cap. 10. In To. 7.

An aliquis prędestinatorum possit damnari, vel reproborum saluari.

Prædestinatorum nullus videtur posse damnari, nec reproborũ aliquis posse saluari. Vnde Aug. in lib. de correctione, & gratia. In Apocalypsi (inquit) dicitur, Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam. Si alius non est accepturus, nisi iste perdiderit, certus est electorum numerus, id est, non potest augeri, vel minui. Ad hoc autem obiiciunt quidam, nitentes probarę numerum electorum

Cap. 13. In To. 7. Apo. 3.

Oppositio

posse augeri, & minui, sic. Posset deus non apponere gratiam quibus apponit, & possent subtrahere quibus nō subtrahit: quod si faceret, vtique damnarētur: possent ergo damnari isti, qui tamen saluabuntur. posset itaque minui electorum numerus: ita etiam posset augeri, quia posset apponi gratia quibus non apponitur, per quam saluarentur. Possent ergo saluari habita gratia, qui tamen sine ea damnabuntur: posset itaque augeri numerus electorum.

Respōsio. Quibus respondemus ex ea ratione dictum esse, & verum esse numerum electorum non posse augeri, vel minui, quia non potest vtrunque simul esse, scilicet, vt aliquis saluetur, & non sit prædestinatus, vel vt aliquis prædestinatus sit, & damnetur. Intelligentia enim conditionis implicitę veritatem facit in dicto, & impossibilitatem in vero. Si vero simpliciter intelligatur, impossibilitas non admittitur: vt cum dicitur, prędestinatus potest, vel non potest damnari, & reprobus potest saluari. In his enim, & huiusmodi locutionibus, ex ratione dicti diiudicanda est sententia dictionis. Alia nāque fit intelligentia, si per coniunctionem hæc accipiantur dicta, atque si per disiunctionem, vt supra cum de præscientia agebatur, prætaxatum est. Si enim cum dicis: prædestinatus non potest damnari, intelligas ita, id est, non potest esse, vt prædestinatus sit, & damnetur, verum dicis, quia coniunctim intelligis: falsum autem si disiunctim, vt si intelligas istum non posse damnari quem dico prædestinatum, potuit enim non esse prædestinatus, & ita damnaretur.

Quomodo adhuc instant quæstioni.

VERVNTAMEN adhuc instant, & secundū coniunctionem argumentādo ita procedunt, Non enim (inquiunt) potest esse, vt aliquis prædestinatus sit, & damnetur. Vtrunq; istorū simul esse non potest: sed alterum horum non potest non esse, scilicet quin iste sit prædestinatus (ab æterno enim prædestinatus est) & non potest modo esse prædestinatus. Cum ergo impossibile sit simul vtrūque esse, & impossibile sit alterum non esse, videtur non posse alterum esse, scilicet, vt damnetur. Quod si est, ergo non potest esse, vt non saluetur. In huius quæstionis solutione, mallem alios audire, quàm docere: Dicimus tamen de præscientia similem posse moueri quæstionem. Ideoque tam hic, quàm ibi, vnam facimus responsionem dicentes, determinandum fore illud cui innititur tota hæc quæstio, scilicet impossibile est alterum istorum non esse; scilicet, quin iste modo sit prædestinatus: ab æterno enim iste prędestinatus est. Distinguendum enim est cum ait. Iste non potest modo non esse prędestinatus, vel non potest modo esse quin sit prædestinatus: hoc enim coniunctim, vel disiunctim intelligi potest. Non.n. potest esse vt ab æterno sit prędestinatus,

Solutio in qua vellet magis audire, q̄ docere.

destinatus, & modo non sit pdestinatus: nec potest esse simul vt sit prædestinatus, & nō sit prędestinatus: sed tamē potuit esse ab æterno φ non esset prędestinatus, & potuit ab æterno non esse prędestinatus. Et sicut ab æterno Deus potuit eum non prædestinare, ita conceditur a quibusdam quod & modo potest Deus eum non prædestinasse. Ab æterno ergo potest Deus non prædestinasse eum, ergo potest iste non fuisse prædestinatus, si vero non fuisset prędestinatus, nec modo esset prædestinatus: ergo modo pōt non esse prædestinatus, ita & de præscientia & de præscitis dicūt: quod in actionibus vel in operationibus Dei & hominum nullatenus concedūt. Ex quo enim aliquid factum est vel dictum, non concedunt quod possit non esse vel non fuisse, imo impossibile est non esse vel non fuisse, quod factum est vel dictum, referentes possibilitatem vel impossibilitatem ad naturam rei existentis. Cum vero de pręsciētia vel prædestinatione Dei agitur, possibilitas vel impossibilitas ad potentiam Dei refertur, quæ semper eadem fuit & est: quia prędestinatio, præscientia, potentia, vnum in Deo est.

Quid sit reprobatio Dei, & in quibus consideretur, & quis sit prædestinationis effectus

CVMQVE prædestinatio sit gratiæ præparatio, idest, diuina electio qua elegit quos voluit ante mundi constitutionē (vt ait Apostolus) Reprobatio econuerso intelligenda est præscientia iniquitatis quorundam, & præparatio damnationis eorundem. Sicut enim prædestinationis effectus illa gratia est, qua in præsenti iustificamur, atque ad recte viuendum, & in bono perseuerandum adiuuamur, & illa qua in futuro beatificamur: ita reprobatio Dei, qua ab æterno non eligendo quosdam reprobauit secūdū duo cōsideratur: quorum alterum pręscit & non præparat, idest, iniquitatem: alterum pręscit & præparat, scilicet æternam pœnam. Vnde Aug. ad Prosperum & Hilarium. Hęc (inquit) regula inconcusse tenēda est, peccatores in peccatis præscitos esse, non præparatos, pœnam autem esse preparatam. Prępar auit enim Deus, vt ait Augu. in lib. de bono perseuerantiæ, in præscientia sua, quibus voluit bona sua: & quibuscunque donat, proculdubio se donaturum esse præsciuit. Prępar auit etiam Deus (vt ait Fulgentius) malis ignē æternum: illis vtique, quos iuste præparauit ad luenda supplicia: nec tamē præparauit ad facienda peccata. Præparauit enim Deus quod diuina ęquitas redderet, non quod humana iniquitas admitteret. Non enim, sicut præparauit sanctos ad iustitiam percipiendam, sic preparauit iniquos ad iustitiam amittendam: quia prauitatis præparator nunquam fuit. Sicut ergo prædestinatio Dei proprie est prę́sciētia, & preparatio beneficiorum Dei, quibus certissime liberātur quicunq; liberātur, ita reprobatio Dei est præsciētia

Eph. 1

Hic dicit qs sit pdestinatiōis effectus.

Hic sm q cōsideret reprobatio. Hoc habetur i glossa ordinaria ad 8. cap. ad Rom.

Ca. 17. in Tomo 7.

Aug. in li. de bono pseuerātiæ. Cap. 14.

malitię in quibusdam non definiendę, & pręparatio pœnę non terminandę. Et sicut prędestinationis effectus est gratię appositio, ita reprobationis ęternę quodammodo effectus esse videtur obdura-
Epist. 15 tio. Nec obdurat Deus, vt ait Aug. ad Sixtum, impartiendo ma-
Rom. 9 litiam, sed non impartiendo gratiam, sicut nec digni sunt. Qui-
Lib. 1 bus enim non impartitur, nec digni sunt, nec merentur, potius
Tomo 4. vt non impartiatur, hoc digni sunt, hoc merentur. Vnde Apostolus ait, Cuius vult miseretur Deus, & quem vult indurat: misericordiam appellans prędestinationem, & præcipue prædestinationis effectum, idest, gratię appositionem: obdurationem vero gratiæ priuationem. Non enim, vt ait Aug. ad Simplicianũ, intelligendum est quod Deus ita induret, quasi quenquã peccare cogat: sed tamen quibusdam peccatoribus misericordiam iustificationis suę non largitur, & ob hoc eos indurare dicitur, quiã nõ eorum miseretur, non quia impellit vt peccent. Eorum autem non miseretur, quibus gratiam non prębendam esse æquitate occultissima, & ab humanis sensibus remotissima iudicat: quam non ape-
Rom. 11 rit, sed miratur Apostolus dicens, O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei.

De scientia Dei quãtum ad speciales effectus s. de prędestinatione & reprobatione.

DISTINCTIO XL.

Prędestinatio vero est de bonis salutaribus &c.

Exposi. AEC est tertia pars in qua agit Magr̃ de diuina sciẽtia contracta ad spirituales effectus. Et diuiditur hæc pars in
Diuisio. duas partes. In prima agit de prædestinatione & reprobatione quantum ad causalitatem actiuam. In secunda inquirit, vtrum habeant causalitatẽ passiuam, vtrum videlicet sint ex meritis nostris, infra di. proxima. Si autem quęrimus meritum obdurationis &c. Prima pars habet duas. In prima agit de prædestinatione. In secunda de reprobatione, ibi. Cumque prædestinatio sit preparatio gratiæ &c. Prima iterum pars diuiditur i duas. In prima agit de prædestinationis qdditate. In secunda inquirit de eius necessitate, ibi. Prędestinatorum autem nullus videtur posse &c. In qua parte primo mouet dubitationem, & opponit, & deinde soluit. Deinde opponit contra respõsionem, & vltimo soluit, partes manifeste apparent in littera. Similiter, secunda pars distin. in qua agit Magister de reprobatione habet duas. In prima oñdit quid sit, & quid connotat inquãtum præcognitio. In secunda vero, cui⁹ est causa, siue qs sit eius effectus, & hoc, ibi. Et sicut prædestinationis effectus est gratiæ appositio.

Prędestinatio vero est de bonis salutaribus.

Queritur ergo quid intelligat̃ per bona salutaria. Si tu dicas ꝙ gratia, & gloria: ergo sicut homo dicit prædestinatus, ita gratia debet dici prædestinata. Resp. dicendũ ꝙ prima prædestinatio est præordinatio. In præordinatione autem tria concurrunt, quid ordinatur, & per quid, & ad quid. Primum est homo, secundum est gratia, tertium gloria. qm̃ ille solus dicẽdus est prędestinatus, qui prędestinatione ordinatur: ideo patet ꝙ gratia & gloria non debet dici prædestinata: sed homo solum qui prædestinatur ad salutem. Dub. 1. Respon. 1

Et de hominibubus saluandis.

Dub. 2 Videtur insufficienter dicere. Quia cum prędestinatio sit præparatio gratiæ, & gloriæ: ergo non tantum est hominum: sed etiam Angelorum. Resp. dicendum ꝙ prædestinatio vno modo dicit præparationē boni, & sic conuenit hominibus, & Angelis, & etiam Christo. Alio modo dicit præparationem boni, & liberationē a malo, & sic dr̄ prædestinatio propositum miserendi, & sic proprie est hominum, & sic accipit Magister hic.

Respon. 3

Prædestinatio est gratię præparatio, quæ sine præscientia esse non potest.

Dub. 3 Videtur male dicere, quia præscientia est malorū. Vnde præsciti dicūtur mali: sed prædestinatio bonorū: ergo potest esse prædestinatio sine prescientia, sicut econuerso. Si dicas mihi qđ prædestinatio est speciale: sed præsciētia est commune, & speciale, tunc quæro, quare magis prēsciētia appropriatur reprobationi quam prędestinationi. AD hoc est vnus modus r̄ndendi, qđ quia prædestinatio addit, ideo habuit nomen proprium, reprobatio vero non: ideo retinuit nomen cōmune. Sed quomodo habet illud veritatem, cum reprobatio sit præsciētia, penę cuius Deus est causa? Et ꝓpterea est dicendū ꝙ nō tātum addit, quòd ita distrahat. Nam prædestinatio dat intelligere beneplacitum, ꝙ trahit ipsam in genus scientię practicæ simpliciter, eo ꝙ beneplacitum est simpliciter, & absolute respectu totius connotati: sed nō sic est de reprobatione, q̄a voluntas non est respectu mali culpę: sed respectu pœnæ. Est & consequēs, nō antecedens, & quasi tracta, & propter hoc quòd minus distrahit a rōne scientiæ, retinuit sibi nomen præscientiæ.

4

Respon.

Quibus respondemus ex ea rōne dictum esse &c.

Dub. 4 Videtur quòd non soluat propter suam distinctionem ad quęstionē de augmento, quoniam demonstrato aliquo damnando verum est dicere, istū posse saluari: ergo potest esse prædestinatus: ergo plures possunt esse prædestinati quā sunt: ergo potest numerus prædestinatorum augeri. Resp. dicendum ꝙ Magr̄ in hac prima responsione principaliter r̄ndet ad quæstionē primam, vtrum predestinatum sit possibile damnari, & bene s. per compositionem, & diuisionem, & per istam solutionem patet aliquo modo responsio ad illud de augmento, sed non plene: ideo annectit solutionē sequētem quæ est explicatio huius in qua dr̄, ꝙ aliquis non potest incipere esse prędestinatus, quamuis possit esse prædestinatus, quia hoc est dicere ꝙ ab ęterno potuit. Et qm̄ augmentum dicit maiorem numerum quam prius cū præsuppositione prioris & noua additione: ideo patet ꝙ ex sui rōne distinctionem & successionē dicit in partibus. Vnde si aliqs statim cum est, esset ita magnus quantus futurus est, non diceretur augeri: sed tamē potuisset esse maior: ita in proposito intelligendū. Vel aliter solui potest per compositionem, & diuisionē sicut Magr̄ soluit: pn̄t enim plures esse quod sint: ergo potest numerus augeri.

Respon. 5

Intelligentia enim conditionis implicite veritatem facit in dicto, & impossibilitatē in vero.

Dub. 5 Quæritur quomodo sit intelligibile. Si enim idem nō est causa oppositorum, & conditio implicita facit veritatem, quomodo facit impossibilitatem? Resp. dicendum ꝙ Magr̄ vult dicere quòd illud est falsum, demonstrato aliquo, istum damnari, vel saluari est impossibile: sed si addatur & implicetur conditio prędestinationis, facit veritatem in dicto, & impossibilitatē in vero, idest facit illud dictum cum modo impossibilitatis esse verum, vtpote si dicatur, istum damnari & esse prædestinatum simul, est impossibile: siue istum saluari & non esse prędestinatum, est impossibile. Vel aliter pōt dici ꝙ dictum falsum alicuius conditionis implicite verum fit: vt demonstrato reprobo istū saluari est falsum,

Respon.

adde

adde conditionem prædestinationis, & fiet verum istum saluari, si est prædestinatus, est verum. Item. Eodē demonstrato, istum damnari est verum, adde conditionem prædestinationis, & fiet impossibile, istū damnari si est prædestinatus, est impossibile, & coniunctim intelligendo.

Ex quo enim aliquid factum est vel dictum, non cōcedunt quod illud possit non esse &c.

Dub.6. Videtur falsum: quia Christ⁹ dixit Petrum peccaturū: ergo postquam dixit, fuit necessarium dixisse, & necessario sequitur, si Christ⁹ dixit, hoc erit: quia da oppositum, & tunc sequitur Christum esse mētitum, quòd est impossibile: ergo videtur (cū añs sit necessarium) ꝙ necessarium fuit Petrum negare. Respon. Dicendum quòd in dictione Christi duo sunt. s. verbi prolatio, & assertio, & verbi prolatio simpliciter est preterita, & necessaria, & ex illa non sequit consequens, nō. n. sequit: Xps hoc dixit, ergo hoc erit, protulit enim hoc verbum: Ero similis vobis mendax. Est iterum assertio, & illa sequitur illustrationem diuinę præscientię. Sicut ergo diuina ꝑscientia est certa, & infallibilis cui nō potest subesse falsum, & tamen aspicit futurū, & connotat circa ipsum veritatem: ideo nō est necessarium Deum præscisse quòd præsciuit, quamuis sit certum & infallibile. ita intelligendum de Christi assertione quòd certitudinem habet & infallibilitatē a diuina præscientia: sed tamen nō est necessarium Christum hoc asseruisse, & ideo si ponatur hoc non contingere, ponitur & Christum nō asseruisse, & sic patet illud & consimilia. In assertione enim Christi duo sunt. s. actus mentis, & relatio ad futurum contingens, siue ordinatio, & quamuis vnū sit necessarium, reliquum tamen est contingens.

Sicut enim prædestinationis effectus illa gratia est qua in pręsenti iustificamur &c.

Dub.7. Ex hoc ostenditur quòd prædestinatio sit causa gratiæ. Quærit ergo in quo genere causæ. Cū enim sit sciētia, vr̄ dicere causam exemplarem. Et iterum, hoc non vr̄ sufficere, q͂a exemplar nō necessario infert exemplatū, sed præscientia ponit. Et iterum, si est causa, aut vniuersalis, aut particularis. Non vniuersalis, quia tunc indigeret particulari alia adiuuante. Nō particularis, quia tūc determinata esset ad vnū effectum tātum. Et iterū, aut necessaria, aut contingens. Non necessaria, quoniam per voluntatem operatur. Non contingens, quia hæc est fallibilis & incerta. Resp. dicendū quod prædestinatio est causa gratię sicut dicit, & tota causa: sed non causa salutis vt excludatur cooperans & disponens. Adiutores enim Christi sum⁹, & nullus saluatur inuitus. Quod ergo quæritur, in quo gn̄e causę sit, dicendum quòd prædestinatio claudit in se scientiam & beneplacitū voluntatis, & dispositionem voluntatis per quam placuit Deo nos saluare, & est summa bonitas. Ratione primi, dicit causam in genere formæ, rōne secundi in genere efficientis, ratione tertij in genere finis. Quod quæritur, vtrū necessaria, vel contingens, vniuersalis, vel particularis. Dicendum quòd de omnibus istis modis causandi habet quod est perfectionis, non quod est imperfectionis. Nam de proprietate vniuersalis habet extensionē ad multa, de proprietate particularis, sufficiētiam ad singula, de ꝓprietate causæ necessariæ, immutabilitatē, de proprietate contingentis, habet arbitrij libertatem, quia potest facere, & potest non facere. Conditiones autem imperfectionis nō habet, quia nec habet insufficientiam, sicut causa vniuersalis, nec limitationem, sicut causa particularis, nec ineuitabilitatem, sicut causa necessaria, nec vertibilitatē sicut causa contingens.

Prędestinationis effectus est gratiæ appositio.

Dub.8. Videtur male dicere, quia causa, & effectus sunt correlatiua: cum ergo relatiua simul sint natura, quandocūque est prædestinatio, est gratię appositio

positio: ergo nullus est prædestinat⁹, nisi qui habet gratiam. Sed cõtra hoc est, quia prędestinatio est non entium sicut dicit Aug. in libr. de fide ad Petrum. Resp. dicendum, quòd prædestinatio non semper est in actu causa, sed in habitu: & ideo non oportet ꝙ respondeat effectus in actu, sed in habitu. Vnde ex hoc patet quòd quæri consueuit, vtrum prædestinatio aliud ponat in prædestinato, dicendum, ꝙ non necessario ponit aliud de præsenti, siue actu, quoniam multi sunt prędestinati, qui non sunt mali, & multi qui mali sunt: sed ponit aliud ꝭm habitum, siue de futuro, rõne cuius homo potest gaudere s. quia nomẽ eius scriptum est in cęlo, & cum illud positum erit, erit magnum, & illud erit ratio persistendi in bono, & perueniendi ad magnum, & summum bonũ, & iõ hoc bonũ habituale præponendũ est gratiæ, quæ est ꝭm pñtẽ iustitiam.

Respon.

Artic. 1.

AD intelligẽtiam pręsentis dist. tria principaliter quæruntur. Primo quæritur de prædestinatione. Secundo de electione. Tertio de reprobatione. Primus articulus duo habet, Primo enim quæritur de prædestinatione quantum ad entitatem. Secundo quantum ad necessitatem. De entitate autem duo quęruntur. Primo quæritur vtrum prædestinatio sit quid æternum, aut temporale. Secundo quid sit prædestinatio secundum rem.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO,

Prædestinatio cum importet ex principali significato diuinam essentiam, & ex connotato gratiam & gloriam, creaturamquẽ saluãdam cũ antecessione vni⁹ ad alterum, talis vero antecessio sit æterna, ipsa quoque dicitur quid æternum.

Fundamenta.

QVOD ꝓdestinatio sit qd æternum videtur. Quod est ante mundi constitutionem est qd æternum, ꝓdestinatio est huiusmodi, qã ꝓdestinatio est electio. Ephe. j. Elegit nos ante mundi constitutionem: ergo &c. Item. Prædestinatio est pręscientia bñficiorũ: sed qcquid Deus ꝓscit, æternaliter ꝓscit, ergo cũ oĩs ꝓsciẽtia sit ęterna, & omnis ꝓdestinatio est scientia, omnis prædestinatio est æterna. Item. Prędestinatio est propositum miserẽdi: sed propositum est qd proponentis ꝓcedens res quæ proponuntur: ergo cũ sit propositum Dei, & Deus æternaliter proponit, patet &c. Item. De rõne sui nõis ꝓdestinatio dicit ꝓcessionem, siue antecessionem: sed non nisi ꝓdestinantis ad ꝓdestinatum: sed prędestinans est ęternum: ergo dicit ordinẽ & antecessionem æterni ad tẽporale: sed antecessio illa est ęterna: ergo &c. Contra. Prædestinatio importat relationem ad ꝓdestinatũ: sed omnis relatio ponit respectum verum, vel in vtroque extremorũ, vel saltem in altero: sed ꝓdestinatio non potest verum respectum ponere in prædestinante: ergo ponit respectum verum in ꝓdestinato: sed verus respectus non fundatur nisi supra qd creatum, & temporale. Itẽ. Prædestinatio importat actionem, & omni actioni rñdet passio, cũ ergo actio, & passio non sint in eodẽ, quia non est idem prædestinãs & prædestinatus, necesse est quòd sit in alio: sed aliud nõ est nisi qd temporale & creatum: ergo ꝓdestinatio importat qd temporale, & creatum: ergo nõ est ęterna. Item. Prædestinatio importat ordinem prædestinantis ad prædestinatum, aut ergo ꝭm esse quod habet in deo, aut ꝭm esse quod habet in proprio gñe. Non ꝭm esse quod habet in Deo, quia sic est Deus, & non sequitur Deũ: ergo ꝭm esse ꝙ habet in proprio gñe: sed esse ꝙ habet in proprio gñe est quid temporale, & creatum: ergo, & ꝓdestinatio similiter, & sic &c. Itẽ. Omnis actus diuinus qui non reflectitur supra essentiam, vel personã, transit extra, & omnis actus transiens extra ex tempore dicitur de Deo: cũ ergo ꝓdestinatio non transeat in personam, vel essentiam, sed extra: ergo est temporalis. Item. Prædestinatio est ꝓparatio: sed nihil dr ꝓparari antequam

Ad opp.

quam incipiat aliquid fieri ſm principia intrinſeca: artifex enim non dicitur pparare domum ante ligna, & lapides ſola cogitatione: ergo neceſſe eſt ꝙ ponatur in re.

10 RESP. Dicendum ꝙ in pdeſtinatione non ſunt niſi duo ſ. connotatũ, & principale ſignificatum. Significatum principale eſt diuina eſſentia, cõnotatum vero eſt creatura, vt gratia, & gloria, & perſona ſaluanda, & hęc duo importat pdeſtinatio cũ ordine anteceſſionis vnius ad alterum rõne ppoſitionis. qm̃ ergo ſignificatũ principale eſt æternum, ita prędeſtinatio eſt quid ęternum. Rurſus, qm̃ importat anteceſſionẽ ſignificati ad connotatum, & illa anteceſſio eſt ab ęterno: ergo pdeſtinatio eſt qd æternum, & ab æterno, & concedendæ ſunt rationes ad hoc.

11 AD illud quod obiicitur de relatione, dicendum ꝙ res, ſiue relatio poteſt ſignificari in Deo dupliciter, vel reſpectu exiſtẽtis in actu, vel reſpectu exiſtentis in potentia futuri, aliquando in actu: & quando eſt reſpectu exiſtentis in actu, tunc neceſſe eſt qđ rñdeat verus reſpectus, quando vero reſpectu exiſtentis in potentia, ſufficit ꝙ reſpondeat in potentia, & talis fundatur ſupra ens in potentia: & ideo

12 actu nihil ponit niſi Deum. AD illud ꝙ obiicitur de actione, dicẽdum, quòd eſt actio ſm rem, & eſt actio ſecundum modum. Actioni ſm rẽ quę eſt principium efficiens aliquid, rñdet paſſio differens ſecundũ rem, vt creationi creatio, actioni paſſio. Actioni vero ſm modum non rñdet niſi paſſio ſm modum differens, vt cognitioni actioni ipſius Dei, rñdet ipſum cognoſci, & hoc quidem realiter nõ eſt aliud ſm modum. qm̃ ergo pdeſtinatio non importat niſi pcognitionem, ſiue actiue, ſiue paſſiue: ideo eſt quid ęternum, & nõ eſt aliud quam Deus.

13 Ad illud ꝙ obiicitur de ordine. dicẽdum. ꝙ eſt ordo ſm nobilitatem, & ſecundum durationem, & ordo ſm nobilitatem ponit extrema ſimul: ordo vero ſm durationem eo ipſo quòd ordo eſt, ponit extrema nõ eſſe ſimul, & ſm rõnem antecedendi ordo ſimul eſt cum antecedente, ſiue cum præcedente, ſimiliter ſm rationẽ ſubſequẽdi ſimul eſt cum ſubſequẽte. Quoniã ergo pdeſtinatio importat ordinẽ ſecundũ rationem pcedendi: ideo æterna eſt, quamuis ſit reſpectu temporalis: quoniam non eſt ſimul cum illo: ſed antecedit. AD illud ꝙ obiicitur 14
ꝙ prædeſtinatio tranſit extra, dicẽdũ quòd tranſire extra eſt dupliciter, aut in aliquid quod eſt extra, aut in aliqd ꝙ eſt intra: ſed erit extra. Primo modo connotat aliud in actu, & dicit qd temporale, vt creare, & conſeruare, ſecundo modo non vt prædeſtinare.

AD illud quod obiicitur de præpa- 15
ratione, ꝙ antecedit ſm principia extrinſeca, non ſecundũ cauſam efficientem, dicendum, quòd quædam eſt cauſa efficiens, quæ operatur ſm materiã præiacentem, & iſta quidem, quia alio indiget non dicitur præparare quando ſolum vult, & diſponit intus: ſed quãdo materiam aptat exterius. Quędam eſt cauſa efficiens, quæ nullo indiget ad operandum: ſed ſtatim cum vult operatur, & in tali pparatiõe nõ eſt aliud quam diſponere, & proponere, & talis eſt Deus, quia nullo alio indiget a ſe ad operandum.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Prædeſtinatio importat eſſentiã diuinã vt cauſam gratię & gloriæ: ſcientiam diuinã, voluntatem, & potentiam diuinam: & cum talis cauſalitas tribuatur voluntati, principalius eſt in genere voluntatis.

QVID ſit prædeſtinatio vtrum ſ. Dei ſciẽtia, vel voluntas. Et ſuppoſito quòd dicat aliquid ꝙ ſit in vtroque gñe: eſt enim (ſicut dicit Aug.) pſcientia bñficiorũ & ppoſitum miſerendi, quæritur ꝙ iſtorum importet principalius, & per modum complementi. Quod importet ſciẽtiã, videtur, quia compoſitum trahit ſignificatum a componentibꝰ: ſed deſtinatio cũ dicatur & miſſio, & ordi- Ad opp.

ordi-

ordinatio in rõne prędestinationis accipitur vt ordinatio. Nam (sicut dicit Aug.) ꝓdestinare idem est quod ꝓ ordinare: sed artifex licet volens, & sciens ꝓordinet, non tamẽ ordinat in quantum volens, sed inquantũ sciens ergo &c. Item, scientia non diuiditur ſm rõnem accipiendi in virtutes, vel in ea quę sunt voluntatis: sed in ea q̃ sunt cognitionis. Sed nos diuidimus diuinam scientiam in ꝓdestinationẽ, & reprobationem: ergo ꝓdestinatio, secundum ꝙ huiusmodi ad scientiam spectat. Contra. Prædestinatio est causa gratię, & glorię: sed gratia, & gloria immediate sunt a voluntate: ergo ꝓdestinatio de se dicit quid in genere voluntatis. Si dicas ꝙ ex vi nõis nõ importat illam causalitatem. Contra. Esto quod Deus ꝓsciret aliquem habiturum gratiam, & gloriam aliunde q̃ ab ipso, non diceretur ꝓdestinare: ergo de se dicit causalitatem. Item, prædestinatio importat scientiam, & voluntatem: sed quotiens hęc duo in aliquo importantur, voluntas se habet per modum consequentis, & addẽtis ad scientiam: sed quod consequitur, & addit, se habet per modum differentiæ, & complementi, & a tali est res denominanda: videtur, ergo ꝙ complettius importet volũtatem, & ita ꝙ male situet Magister.

Fundamenta.

16 RESP. Dicendum, quod cũ prędestinatio significet diuinã essentiam vt causam gratiæ, & glorię, & hoc ſm ordinatam distributionem gratię, & glorię, quantum est de se, non enim importat scientiam, sed etiam voluntatem, & potentiam. sed quoniam causalitas gratię, & glorię attribuitur ꝓprie voluntati vt efficienti: sed scientię vt disponenti, & potentię vt exequẽti: iõ & si ꝓdestinatio importet illa tria, tñ principalius est in gñe volũtatis: & ideo ab Augu. diffinitur ꝓdestinatio per illa tria. Primo per illud ꝙ respicit potentiam, in libr. de fide ad Petrũ. Prędestinatio est gratuita

17 donationis ꝓparatio. Secundo per illud quod respicit scientiam, in lib. de bono perseuerantię. Prędestinatio est ꝓscientia beneficiorum Dei. Tertio ꝑ illud ꝙ respicit voluntatẽ, & propriissime, in lib. de ꝓdestinatione sanctorum. Prędestinatio (inquit) ibi est propositum miserendi.

AD illud ergo quod obiicitur qđ dicit ordinẽ, dicẽdum, quod est ordo duplex. Vnꝰ dispositio rerum in vniuerso, & hic appropriatur scientię. Alius directio in finem, & hic appropriatur bonitati, siue volũtati, & hoc modo est de rõne ꝓdestinationis. Ad illud quod obiicitur, quod est pars ꝓscientię, dicendum, quod quemadmodum fides & prudentia sunt in genere cognitionis, tamẽ addũt supra cognitionem aliquid quod distrahit in genus virtutis, quod respicit voluntatem, per hunc modum & in proposito est intelligendũ. Et qm̃ scientia nõ tãtum accipitur pro simplici noticia, sed etiam vt frequenter, pro practica, & hoc modo complectitur sciẽtiam cum voluntate, & Magr̃ sic accipit generalitter: ideo enumerat ꝓdestinationem inter ea quę sunt scientiæ. Volũt tñ aliqui dicere, quod principaliꝰ est in genere scientię, eo ꝙ in rõne ꝓdestinationis cadit scientia in recto: sed voluntas in obliquo. Est.n. ꝓdestinatio scĩa beneplaciti. Vterq; modꝰ dicẽdi satis est ꝓbabilis: sed primꝰ magis. 18 19

SEcundo quantum ad hũc primũ articulum quęritur de necessitate ꝓdestinationis. Et circa hoc q̃runtur duo. Primo, vtrum inferat necessitatem salutis li. ar. Secundo, vtrũ inferat certitudinem in euentu. Artic. 2.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Predestinatio importat rationẽ ꝓscientię, & rationem causæ nõ tamen totalis, quia ad effectum suum concurrit liberum arbitrium: ideo cũ ratione causæ, libere causantis, & concausæ libere cooperantis, saluti non imponit necessitatem.

QVOD inferat necessitatem ostenditur sic. Oĩs causa q̃ necessaria est in se, & necessario ponit effectũ, infert simplicitur Ad opp.

ter necessitatem effectui: sed ꝓdestinatio respectu salutis est huiusmodi: ergo &c. Minor patet. Prędestinatio enim, cum sit Deus in se, dicit qd necessarium, & iterum necessario infert effectum, quia necessario sequitur, si est ꝓdestinatus, saluabitur: ergo &c. Item omnis causa quę nullo modo potest cassari, necessitatem ponit circa ꝓductionem effectus, nam causa dr̃ cassari cũ nullũ ponit effectum: sed ꝓdestinatio nullo modo pôt cassari: ergo ꝓdestinatio ponit necessitatem. Item, quotiescunque duę causę cõcurrũt ad aliquem effectũ, quas impossibile est discordare, si vna est immutabilis, necesse est alteri esse immutabilẽ, & effectũ ꝑ cõsequens. hęc manifesta est per se, nã si altera est mutabilis reliqua existente immutabili, possibile est eas discordare: sed impossibile est ꝙ ꝓdestinatio, & lib. ar. discordent, ergo cum prædestinatio sit causa immutabilis, necesse est ꝙ lib. ar. sit immutabile: & similiter cũ totũ sit immutabile, restat ergo ꝙ necessitatẽ imponit prædestinatio lib. arb. & saluti. Itẽ, vr̃ ꝙ prædestinatus nullo modo possit damnari, & si hoc, tunc necessario saluatur, & ostendit hac rõne. ista duo cõuertunt, esse ꝓscitũ, & dãnari esse prædestinatũ, & saluari: sed prædestinatus non potest esse prescitus, ergo non potest damnari. Probatio medię. Quãdo aliqua duo sic se habent ꝙ impossibile est vnum alteri succedere, nec possunt simul inesse, si alterum inest, impossibile est reliquum inesse: sed esse prædestinatũ, & esse præscitum sic se habent, ꝙ impossibile est simul inesse eidẽ, impossibile etiã alterũ alteri succedere. s. ꝙ homo primo sit prædestinatus, & postea præscitus: ergo cum est prædestinatus nullo modo potest esse præscitus: ergo &c. Item, de omni qđ æternum est, cum non est, impossibile est esse: qa impossibile est quòd non ens sit æternum: sed præscitus si est, ęternaliter est præscitus: ergo illum qui non est præscitus, impossibile est esse ꝓscitum: sed ꝓdestinatus nõ est ꝓscitus: ergo &c. Item, de eo quod non est, idem est dicere, hoc posse esse, & posse incipere esse: sed præscitum est quid non ens respectu ꝓdestinati, ergo idem est dicere ꝓdestinatum posse esse ꝓscitũ, quod posse incipere ꝓsciri, siue dãnari: sed nõ pôt incipere esse ꝓscitus, ergo &c. Contra. Prędestinatio diuina nullum facit indigne saluari, ergo cum dignitas in saluãdo respiciat meritũ, & meritũ liberũ arb. ergo ꝓdestinatio non tollit arbitrij libertatem ſm ꝙ lib. arb ergo nõ imponit necessitatem. Item, ꝓdestinatio nihil aufert libero arb. sed tm̃ ponit in eo gratiã: sed gratia nullã infert libero arb. necessitatẽ: ergo cum salus pẽdeat ex lib. ar. patet &c. Itẽ, si ꝓdestinatio imponit necessitatẽ, ergo cũ in oĩ casu cõtingẽte necesse est eum qui ꝓdestinatus est saluari: ergo frustra laborat aliqs benefacere: qa siue faciat bonũ siue malũ, necesse est eum saluari. Itẽ, nullus laudatur in eo quod necessitatis est, neque vituperatur: si ergo necesse est ꝓdestinatum saluari, & ꝓscitũ dãnari, neque prædestinatus laudãdus est si saluatur, neque præscitus vituperandus si damnatur: quod est contra statum gloriæ & penę.

Fundamenta.

Arist.

RESP. Dicendum quòd ꝓdestinatio nõ infert necessitatẽ saluti, nec infert necessitatem libero arb. qm̃ ꝓdestinatio nõ est causa salutis, nisi includendo merita, & ita saluando lib. arb. 20

Ad intelligentiã autẽ obiectorũ notandũ, ꝙ ꝓdestinatio duo importat. & rõne prescientiæ, & rõne causę. Inquantũ dicit rõnẽ causę, nõ necessario ponit effectũ, qa nõ est causa per necessitatẽ, sed per voluntatẽ: & iterũ, non est tota causa, sed cũ alia causa contingente. s. cum lib. arb. 21

Et regula est, qđ quotiescunque effectus pendet ex causa necessaria, & variabili, a necessaria tanquã ab vniuersali, & variabili tanquã a particulari denominantur a variabili: quia denominatio est a causa particulari, & effectus qui dependet a causa cõtingente est contingens, & prer rõnẽ causę, importat rõnẽ prescientiæ, & ꝓscientia quidẽ totũ includit in cognitione, quia lib. arb. & eius cooperationem, & vertibilitatem, & totum. Et præ- 22

præterea non est nisi veri, & etiã de vero cõtingente est infallibilis, sicut supra mõstratum est in quæstione de pscientia: iõ pdestinatio infert salutem, & nõ põt cassari, nec discordare a lib. arb. & quia præscientia nullam imponit necessitatem consequenti, sed solum cõseqnentiæ, similiter nec prædestinatio.

Ex hoc patent prima obiecta de necessitate inferendi, impossibilitate cassandi, impossibilitate discordandi: hæc enim omnia dicunt necessitatem consequentiç solum, quia insunt pdestinationi nõ p rõnẽ causalitatis, sed præcognitionis, quæ est cõcors, certa, & infallibilis. Concors, qa pscientia, siue pcognitio vera. Qui enim cognoscit vere, cognoscit rem pñtem esse sicut est, & futurã sic euenire sicut eueniet. Est. n. veritas adæquatio rei ad intellectũ. Est iterũ certa: quia independens, quia nullo modo pendet ex præcognito: non. n. secundum eius existentiam cognoscit, sed fm exigentiam luminis, & claritatis çternæ, in qua nulla cadit dubietas, sed certitudo summa: & iõ oĩbus æqualiter certa est. Est iterum infallibilis; qñ est totũ posse psciri circumplectens: & iõ in nullo põt falli, nec circũueniri. Et est exemplũ Boe. in libr. de conso. quòd si aliquis aspisceret de loco eminenti circũiacentẽ regionẽ vbi est multitudo viarũ, quas oẽs simul & vno aspectu videret ambulans per locũ suum, quãuis posset per diuersas vias ire, nõ tñ posset visum eius latere, pro eo quod nullam viam posset ire, quã ille nõ videret. si ergo intelligitur vnus esse visus qui posset oẽs vias præuidere, & totũ posse euntis, nullo modo quis eum puenientem circũuenire posset: & talis est aspectus diuinæ psciẽtiæ, quia ab çterno cognouit quod cogitare poteramus, vel velle: & simul cũ hoc vidit in quam partem nostra voluntas, & operatio inclinantur: & quia totum posse, & velle, & agere complectitur: ideo non potest falli & quia prædestinatio claudit præscientiam, hinc est quod concordat cum libero arbitrio, & non potest discordare, & non potest cassari: necessario infert salutem, sed non necessario efficit. AD illud quod quæritur, vtrum prædestinatus possit damnari: dicendum, quòd sic sine distinctione, qa quãuis hæc possit distingui de re, vel dicto, pdestinatũ damnari est possibile, sicut hæc, albũ possibile est esse nigrum: hęc tñ non est distinguenda fm artem: pdestinatus potest damnari, sicut nec hæc, homo albus põt esse niger. Non enim potest esse de dicto, cum non sit dictum. Propter qđ intelligendum, quòd ista habet tres causas veritatis, pdestinatus põt dãnari: sicut hęc, pdestinatus põt esse pscitus. Aut quia forma pdicati põt inesse subiecto cum forma implicata, vel post formã implicatã, vel sine forma implicata: quocũque enim modo pdicatum possit inesse, iudicanda est locutio simpliciter vera. Et dico ꝙ in tertio sensu locutio est vera, pdestinatus põt esse pscitus: pdestinatus enim põt nõ esse pdestinatus, & necesse est oẽm hominẽ esse pdestinatum, vel pscitum, & iõ sequitur quòd possit esse pscitus. & hoc quidem necessarium est poni, nam fides dicit, & rõ, sequitur: ergo si est pdestinatus, saluabitur. Rursus fides dicit & rõ, quia istũ saluari est contingens: & qui diceret contrariũ & assereret, respuẽdus esset fm omnium iudiciũ certũ. Et iterum, ars dicit, quod si cõsequens est contingens, impossibile est antecedẽs esse necessarium, & hoc supra probatum est per tres regulas, & q diceret huius contrarium, totã artem syllogisticam destrueret, cuius vis illationis est, vt oppositum cõsequentis nõ possit stare cũ antecedente. Certũ est autem ꝙ oppositũ contingentis stat cum necessario: istum ergo esse pdestinatum non est necessarium, & est necessarium, vel contingens, vel impossibile: & non est impossibile, vel necessarium: ergo est contingens, & contingens potest non esse: ergo iste qui est pdestinatus, põt non esse pdestinatus. Et hoc quidem credo quòd necesse sit poni: hoc tamen difficile est intelligi. Põt tñ sic capi, si psupponamus quattuor vera. Primũ est quod

quòd præsens diuinæ æternitatis circumplectitur oẽ tempus idem, & vniforme, & hoc dicit Ansel. in lib. de cõcordia pſciẽtiæ, & lib. ar. quod sicut pn̄s tempus circũplectitur oẽ locum, & omne quod in loco est, ita pn̄s ęternitatis oẽ tempus, & hoc necessariũ est poni, quamuis nõ possimus hoc plene intelligere. Videmus enim eiꝰ oppositũ esse falsum, & impossibile: quia si hoc non esset, tunc mutaretur pn̄s diuinæ æternitatis. Secundũ est illud, quod Deus vno & eodẽ cognoscit omnia: ita quod est vnica Dei cognitio qua cognoscit hoc, & qua cognoscit eius oppositum, & hoc supra probatum est auctoritate, & rõne, nõ solum quantum ad illud per qđ cognoscitur, sed etiam quantũ ad actũ diuinę cognitionis. Tertium est, ꝙ cum dicimus diuinam cognitionem, vel voluntatem ordinari ad hoc cognoscibile & ad aliud, non ponit̃ ordo, vel respectus in Deo actu, sed solum ex parte rei creatę vel cognitę, & ille quidem (sicut ꝓuisum est) nõ ponitur in actu, sed in habitu, nec de pn̄ti, sed de futuro. Quartum est, ꝙ futurũ sub rõne futuri quod ponitur semel esse verũ, ponitur semper fuisse verũ, & quod ponitur semel esse falsum, ponitur fuisse semper falsum: & ideo cum ponitur posse esse, nõ ponitur nec mutari, nec incipere. His ꝓsuppositis facile est intelligere quod ꝓdestinatus põt esse ꝓscitus, & quod Deus quem præsciuit, potuit ꝓdestinasse. Constans enim est quòd salus istius qui pręscitus est potuit ab æterno pręuideri, cum possit esse siue fieri in tempore, & si potuit ab ęterno ordinari ad diuinam cognitionẽ, & voluntatem, põt & nunc. Etenim quia præsens totum est, & nihil transiit in ꝓteritũ, & nihil factũ est quod sit necessariũ esse factũ, hinc est ꝙ sicut põt cogitari vere potuisse, & nõ prædestinasse ab æterno, ita etiam quod possit nunc in suo, scilicet nunc ęternitatis non prædestinasse: & hoc dicit Magister in litera. Actus tamen ęternus diuinæ cognitionis nõ potest cogitari non fuisse, vel ad hoc futurum contingens ordinatum non esse, & si hoc non ponitur, nõ ponitur aliqua mutatio in æterno præsenti: quia nulla ponitur successio, nec ponitur mutatio in cognitione, quia nõ ponitur in Deo alia cognitio: nec in ordine ex parte cognoscentis, quia nõ ponitur in Deo alius ordo: nec in ordine ex parte cogniti, quia ex parte illa non ponitur nisi futurum: & illud cum non est, potest intelligi esse, & potest esse futurũ sine mutatione, & hoc totum clarius aperitur, si veniamus ad significationem horum vocabulorum præscitus, & prædestinatus. Prædestinatus enim, & præscitus duo sunt vocabula, & quantum ad principale significatum diuinam essentiam, quantum ad connotatum important futura cõtingentia. Quantum ergo ad principale significatum idem sunt: quantum vero ad connotatum, quia sunt contingentia quæ non de necessitate insunt, potest vnũ esse alterum. Quia vero connotata non tantum sunt contingentia, sed etiam de futuro quę nihil ponunt actu, possunt non inesse, & inesse sine mutatione. Cum enim ponuntur inesse vera de futuro, ponuntur semper fuisse &c. sicut patet, & Ansel. dicit. Si dicatur aliquid esse futurum de contingenti, constat quod possibile est non futurum, & si futurum est, semper verum fuit ipsum esse futurum: & ideo hæc est vera sine mutatione, & sine inceptione, prædestinatus potest esse præscitus, nulla .n. repugnantia est nec ex parte significati, nec ex parte connotati, & hoc patet si resoluatur. Sensus enim est: iste est prædestinatus .i. iste est a deo præcognitus, & saluabitur per Dei gratiam. Similiter, iste est præscitus, sensus est. Iste est præcognitus, & damnabitur per suam culpam. Constat enim quod in diuina cognitione non est differentia in se, sed solum in connotato. cum ergo saluandus possit damnari, prædestinatus põt esse præscitus sine aliqua mutatione. Ex hoc patent tria obiecta. nam primum, & vltimum intelligitur in formis quæ aliquid ponunt actu circa subiectum, secundum vero de eo quod est 28

est æternū quod nihil temporale connotat, alia aūt non sunt esse pścitum, & esse pdestinatum, & sic patent oīa.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Prædestinatio a parte rei euenientis, nullā ponit certitudinē in euentu, licet a parte dei precognoscētis, infa llibilitatis certitudinem ponat.

Fundamenta.

Vpposito, quòd prædestinatio non inferat necessitatem libero arbitrio, ꝙ non possit aliter esse, quæritur verū ponat certitudinem in euentu. s. vt nūquam aliter eueniat, nisi sicut deus pdiffiniuit. Et ꝙ sic ostenditur primo auctoritate Iohan. 13. Ego scio quos elegerim. Et 2. Tim. 2. Nouit de⁹, qui sunt eius. ergo si diuina cognitio est certa, & infallibilis, & falleretur si nō saluarent illi quos nouit esse suos certitudinaliter, ergo verū est, ꝙ sic euenit, sicut pdeffiniuit deus, & sic, &c. Itē. j. Ioh. ij. Ex nobis exierūt, sed ex nobis nō erant: ponit illud ꝓ signo, s. quòd illud est signū, ꝙ homo non fuit electus, qn̄ non perseuerauit in bono finaliter: si ergo illud signum est rectum: certum est, ꝙ oēs prædestinati, & soli in grā finaliter perseuerant: & si hoc certum est, ꝙ soli saluantur, & oēs: ergo certitudo est in euentu. Item. August. in lib. de bono perseuerantiæ. Prædestinatio est præscientia beneficiorū dei ꝑ quæ certissime liberantur quicūque liberātur. Si ergo liberantur certissime, patet ꝙ certitudo salutis est respectu personarū, & sic &c. Item. Aug. in lib. de correctione, & grā. Certus est numerus electorum, qui non pōt minui, nec augeri, ergo vr̄, quòd certitudo sit in quodam numero. Item. Hoc videtur rōne, quia in domo patris sunt multæ mansiones, sicut dr̄ Iohā. 14. aut ergo præuidit deus, qui debeant ibi habitare, aut nō. Cōstat quòd preuidit qui debeant ibi esse: ergo si aliquis eorum desit, aliqua mansio vacua remanebit: sed hoc est inconueniens, & indecens in ciuitate superna, ergo certum est, quòd quilibet pdestinatus locum suum habebit. Itē. Numerus electorum a deo pfinitus est optima, & decentissima rōne, & proportione: si. n. fecit oīa ordinatissime, multo fortius supernam ciuitatē, sed optima proportio fœdatur, & perditur per augmentum, & diminutionem: ergo si non potest esse, vt sit ibi defectus ordinis, & proportionis congruentis, certitudinaliter tot saluabuntur, & non plures, nec pauciores, quot Deus præuidit. Sed contra. Quòd non sit certitudo euētus quātum ad personas videtur sic. Apoc. 3. Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuā. Greg. ibi. Dum alius liberat, alius in locū eius subinducitur, ergo si vnus vendicat sibi locum alterius, non euenit sicut de⁹ ordinauit, imo tota die fit transmutatio. Item. Super illud Iob. 34. Conteret multos. Grego. ibidem. Locum vitæ alijs cadentibus, alij sortiuntur. Item. Quòd non sit certitudo quantum ad numerū, videtur. Luc. 5. Rūpebatur rete. glosa. Non tot intranē de Iudæis quot sunt pdestinati, ergo pauciores saluantur, q̄ sunt prædestinati. Item. Deutero. 1. Addat deus ad hunc numerum multa milia. glo. Ad hunc numerū prædiffinitum in dei pscientia, qui nouit, quæ sunt ei⁹: ergo si deus addit ad numerum prædiffinitum, non est certitudo quantū ad numerū salnandorū. Item. Quòd quantum ad neutrum sit certitudo videt̄. Intelligam⁹. n. A. B. C. esse numerum prædestinatorum. D. E. F. numerum præscitorum: tunc quæro A. ita bene potest damnari sicut & D. & econuerso D. ita saluari sicut A. ergo nulla est certitudo quantum ad personas. Rursus. A potest damnari, & tunc solum remanent duo, & D. saluari, & tunc erunt quatuor, ergo nulla est certitudo quātum ad numerū. Item. Hocipsum ostenditur deducēdo ad inconueniens. Si. n. certum est, qui & quot saluabuntur, ita qnòd sic eueniet, & non aliter, ergo certū est, quòd nullus pdestinatus damnabit

Ad opp.

aliquo casu, vel euentu, & nullus ꝑscitus saluabitur, ergo nullus debet curare vtrum faciat bene, vel male, quia si præscitus est, quicquid faciat, in fine dãnabitur: si prædestinatus, quicquid faciat in fine saluabit: stultus est ergo, qui non comedit, & lætatur, & non habet bona in vita sua.

29 RESP. Dicendum, ꝙ est dicere certitudinem à parte rei euenientis, & a parte dei ꝑordinantis. Si loquamur de certitudine a parte rei euenietis, cum hæc dicatur contra contingentiam, sic dico ꝙ nõ est maior certitudo in numero electorum, q̃ sit in numero aliorum futurorum contingentium: quia pendet euentus nostrę salutis, & dãnationis ex nostri arbitrij libertate. Si aũt loquamur de certitudine a parte dei ꝓcognoscentis, sic certus est euentus salutis nostræ certitudine infallibilitatis, quia diuina præscia non fallit: & ideo euenit, vt præsciuit. Certus etiã est certitudine immutabilitatis, quia diuina dispositio, & ordinatio non variatur, vt modo eligat vnũ, & modo alium: sed qui semel electus est, semper fuit, & erit, & non alius. Rõnes ad primã partẽ inductæ ꝓcedunt de certitudine effectus euẽtus, nõ quantũ ad necessitatẽ: sed quantũ ad infallibilitatem ꝓcognitionis, & quantum ad inuariabilitatẽ æternę ꝑdestinationis.

Vide Sctũ Thom. 1. par. q. 116. ar. 3.

30 AD illud ergo qđ obijcit, ꝙ alius alteri⁹ locũ accipit, & coronã, dicẽdũ, ꝙ locus æternę mansionis, & corona retributionis alicui debet ſm reputationem pñtis iustitiæ, alicui ſm ꝑdiffinitionem præscientiæ, & contingit, ꝙ vnus locus debetur alicui ſm præsentem iustitiam, & quòd illo cadente alius intrat, cui debetur secundum prædiffinitionẽ ęternam. Quãdo vero alicui debetur locus secundum prædiffinitionem æternam, potest quidem cadere, & locũ perdere, & alius, qui non est prædestinatus potest acquirere: sed tamen hoc nunquam eueniet. Quia ergo præscitus iustus frequenter locum æternæ mãsionis perdit, quem alius paris meriti acquirit, & nemo scit vtrum sit præscitus, vel prædestinatus: ideo quamuis sciat se esse iustum, timere debet ne amittat locum: & ad hunc timorem hortatur beatus Iohan. in prædicta auctoritate Apoca. Et hic timor bonus est omnibus, & præscitis, & prædestinatis: quia humiliat, & sollicitat. Econtra, certitudo de electione eleuat in tumorem, & deprimit in torporem: ideo secundũ ordinatissimam dispositionem hoc factum est, vt nulli reueletur an sit prædestinatus, nisi sit a deo cõfirmatus in bono, vt non possit eleuari per superbiam, vel torpere per negligentiam. Patet ergo, quòd illa auctoritas non significat mutationem fieri in præscientia, vel aliter euenire, q̃ deus præscit: sed quòd qui actualiter iustus est, potest locum quo dignus est perdere perdendo iustitiam, & quòd qui peccator est, potest sibi locum debitum acquirere acquirendo iustitiam, & hoc tota die contingit. Exemplum in veteri testamento manifestum fuit de Saule, & Dauid in regno, cui scilicet Sauli recte potuit dici. Tene quod habes, id est humilitatem, & iustitiam, ne alius accipiat coronam tuam tibi debitam secundum statum præsentem, alij tamen debitam secundum dispositionem æternam. Exemplum etiam est in coronis quadraginta martyrũ.

AD illud quod obiicitur de diminutione, & augmento. Dicendum, quòd totum referendum est illud ad statũ prӕsentis iustitię. Nã illa. glo. Nõ toe intrãt: intelligitur tẽpore primitiuę ecclesiæ, quia multi intrabunt in tẽpore finalis ecclesiæ. Similiter quod dicitur, quòd deus addat ad hũc numerum, intelligitur iustificando plures, & vocando ad fidem. 31

AD illud quod obiicitur, quòd possunt esse plures, & pauciores, & alij quàm sint ꝑsciti: ergo ibi non est certitudo. Dicendum, ꝙ non est certitudo necessitatis, est tamem certitudo infallibilitatis: quamuis enim possint esse alij, & plures, tamẽ nunquam erunt, & si essent, tunc ab æterno prædestinati essent: ideo non potest ibi cadere aliqua mutatio. 32

AD illud quod obiicitur, quòd si ita euenit, tunc 33

frustra

frustra laborat prescitus, & prædestinatus. Dicendum, quòd illud est argumentum, quod ducit eos in torporē, & impietatis excusationē: & ideo primo ostendendū est eos stulte arguere inferēdo a simili, dicendo sic. Deus prædestinauit vtrum tu debeas cras viuere an non: ad quid ergo comedis, & bibis? qui sic argueret, & tali rationi consentiret, argueretur dementiæ: similiter in proposito. Secundo respondetur argumentando. Tu dicis quòd deus prædestinat, & ego dico, quòd deus tanquàm iustus iudex, iuste remunerat, nullum bonum ergo irremuneratum, nullum malū impunitum: ergo nullus laborat sine fructu, nullus torpet sine damno. Et propterea dicendum, quòd prædicta argumentatio deficit: procedit enim ac si deus prædestinaret, & præsciret in euentum omnem: sed non prædestinat hominem ad salutem, nisi per merita, nec reprobat, vt perueniat in damnationem sine meritis: & ideo non solum est nr̄a salus ex parte dei, sed ex parte nr̄a, & cum ipse velit oēs saluos fieri, & oībus gratiā impertiri, solum ex nostra malitia, vel negligentia venit defectus nostræ salutis.

Arti. 3. Consequenter quantum ad secundum articulum quæritur de diuina electione. Et circa hoc quæruntur duo. Primo quæritur, vtrum electio sit in deo æternaliter, vel ex tempore. Secundo quæritur, quid sit electio secundum rem.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Electio, vt dicit dilectionem cū discretione solum, æterna est: si vero dilectionē cū discretione, liberatione, & inquisitione p̄cedente cum talis sit in creatura, temporalis est.

Fundamenta.

QVOD electio in deo sit æternaliter ostenditur primo auctoritate Apostoli. Eph. j. Elegit nos ante mundi constitutionem, vt essemus sancti, & immaculati coram ipso. Contra. Iohan. 13. Ego scio quos elegerim: sed omnes elegerat temporaliter qui erant eius discipuli: ergo non est alia electio in deo quam temporalis. Item. Quòd electio sit in deo, videtur per rōnem: quia omnis agens discrete: & ordinate, est agens per electionem: sed deus est huiusmodi, ergo in deo est ponere electionem. Item. Quòd ab æterno videtur, quia omnis electio quæ est specialiter aliquorum, nō tantum est dilectio, sed etiam electio: sed prædestinatio dei non est omnium hominum: sed solū saluandorū: & prædestinatio non est sine dilectione, ergo neque sine electione: sed illa ab æterno, ergo & ista. Sed contra. Damasc. Electio non cadit in deū: quia diuina natura non est possibilis ad ignorātiam. Item. Eligere est alterum alteri præoptare: sed deus vult oēs hoies saluos fieri: ergo videt, quòd electio non sit in deo. Item. Videtur, quòd solum sit in deo temporaliter: electio enim non esset si homo perstitisset: ergo videtur, quòd lapsus hominis faciat ad electionē: sed temporale nō facit ad esse æternū, ergo electio non est æterna, sed temporalis. Item. Electio est dissimiliter entiū: sed omnia in deo æternaliter sunt vnum, & similiter, ergo electio est rerū existentiū in proprio genere: sed in proprio genere nō sunt nisi ex tēpore, ergo nec electio. Item. Electio est præoptatio: sed deus nihil præoptat alij quantū ad intentionem affectus, ergo solum quantum ad excellentiam effectus: sed effectum non est ponere nisi ex tempore, ergo &c. Item. In plus est vocatio, q̄ electio. Multi vero sunt vocati, pauci electi. Matth. 22. Sed vocatio est tp̄alis, ergo videtur similiter & electio. Consequenter ergo cum vocatio sit temporalis, prædestinatio vero æterna: quæritur, vnde hoc est, quòd electio & temporalis est, & æterna.

Ad opp. Aristot. 3. Eth.

Aristot. 3. Eth. ca. 2.

RESP. Dicendum, quòd electio dicitur dupliciter. Vno modo 34 prout dicit dilectionem cum discretione solum. Alio modo, vt dicit dilectionem cum discretione præcedente,

 & de-

& deliberatione, & inquisitione. Et primo modo est in deo, secúdo modo in creatura, in qua cadere pôt ignorātia: & hoc scdo mō loquit̄ Damasc.

35 AD illud quod obijcitur, ꝙ voluntas dei, & dilectio est sine discretiōe. Dicendum, ꝙ est voluntas antecedēs, & consequens. Antecedens, qua vult quantum in se est: consequens, qua vult cum præscientia nostræ salutis, & prima quidē est oīum, secunda vero non. Secundum hunc modum est dilectio duplex. Vna quæ respicit voluntatem antecedentem, & hac diligit omnes, & alia quæ respicit consequētem, & hac diligit omnes saluandos:

36 & hæc est electio. AD illud qđ obijcitur, ꝙ electio non esset si homo nō peccasset. Dicēdum, ꝙ est electio qua eligitur, & separatur bonus a malo, & est electio qua separatur melior a minus bono: hæc secunda esset si homo non peccasset, prima autē nō esset si homo nō peccasset: nō quia lapsus aliquid faciat ad rōnem eligendi, sed præuisio lapsus: & quāuis lapsus hominis fuerit temporalis, præuisio tamen eius fuit æterna.

37 AD illud quod obijcitur, ꝙ electio est dissimiliū entium. Dicendum, quòd sicut dilectio duplex est, quædam quæ oritur ex cōsideratione bonitatis, quædā quæ est principium bonitatis: sic electio duplex est. Quædam quæ causatur a diuersitate, & præemiuentia eligibiliū, & hæc consequitur eligibilia, vt electio humana. Quædam quæ est ratio diuersitatis in eligendo, vt diuina, & hæc est dissimilium, non quæ sunt, sed quę futura sunt; & talis præcedit, & est æterna. Nisi enim esset diuina electio, oēs essemus reprobi, & mali:

38 & sic patet illud. AD illud qđ obijcitur, ꝙ electio est præoptatio: Dicendum, quòd ꝓptatio rōne maioritatis effectus pôt esse dupliciter, aut per modum appropriationis, aut per modum dispositionis, & præordinationis. Per modum appropriationis, ponit effectum in actu: per modum præordidationis, & dispositionis ponit in potentia tantum: & sicut dispo-

39 sitio est æterna, ita & præoptatio. AD illud quod obijcitur de vocatione, ꝙ solum est temporalis: dicendū, quòd vocatio dicit actum, vt exteriorem: electio dicit actum vt interiorem, ꝓdestinatio dicit actum, vt anteriorē. Quoniam ergo actus, vt exterior cōnotat effectum vt exteriorem: ideo vocatio solum est temporalis. Rursus, quoniam actus, vt anterior, non habet rationem initiandi: ideo prædestinatio est solum æterna. Sed quoniam actus interior ꝑ manifestationem fit exterior: hinc est quòd electio est æterna, & temporalis. Quod ergo obiicit̄ de vocatione, ꝙ in plus est, ergo prior: dicendum, ꝙ prior est ſm rōnem intelligēdi tanquā cōiot: sed nón quātū ad ordinem durandi: non. n. est superius essentiale, sed effectu cōsequens: & sic patent omnia.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Electio secundum affectionem dilectionis, idem est quod prædestinatio: electio vero secundum effectum finalis gratificationis, est signum.

QVID sit electio, & ꝙ sit idem quod ꝓdestinatio videtur. Magister dicit in litera. Cum aūt prædestinatio sit electio, qua deus elegit quos voluit ante mūdi constitutionem. Item. Ratione videtur, quia omnis prædestinatus est electus, & omnis electus prædestinatus: ergo prædestinatio est electio, cū per se prædicentur adinuicem. Item. Quorum opposita sunt eadem, ipsa sunt eadem: sed oppositum electionis est reprobatio: & hæc est oppositum prædestinationis: ergo &c. Cōtra. Quæcunque sunt diuersorum, ipsa sunt diuersa: sed prædestinatio est solum bonorum, electio vero saluandorum, & aliquorum damnandorum: ergo &c. Probatio minoris. Iohan. 6. Nonne duodecim vos elegi, & vnus ex vobis diabolus est? Si tu dicas, quòd illud intelligitur de electione temporali. Contra. Electio temporalis signum est æternę: aut ergo concordant, aut est signū falsum. Item.

Fundamenta.

Ad opp.

Item. Si nunquam esset aliquis malus, esset prædestinatio, sed non esset electio: secundum hoc ergo aliud obiectum respicit electio, aliud prædestinatio: ergo non sunt omnino idem. Item. Agens secundum propositum dicitur agens per electionem, & non dicitur agere secundum prædestinationem: ergo differt prædestinatio, & electio. Quæritur ergo quæ sit differentia, & quod sit prius secundum rationem intelligendi.

40 RESP. Dicendum, quod electio tripliciter dicitur. Est enim electio secundum affectionem dilectionis, & secundum effectum finalis gratificationis, & secundum statum prælationis. Prima est æterna, & est idem quod prædestinatio. Secunda est temporalis, & signum primæ infallibile. Tertia similiter temporalis, nec est effectus, nec signum æternæ electionis. Multi enim præficiuntur mali, & reprobi, & vtinam non sint plures mali, quam boni.

41 AD illud quod obiicitur de verbo Domini. Ioan. 6. Dicendum quod intelligit de electione prælationis: & hæc non est tantum bonorum, nec omnium bonorum: & ideo vere patet, quod non est idem quod prædestinatio. Et quod obiicitur quod est signum: Dicendum quod non est signum certum, nec deus dat pro signo, & stultus est, qui huic signo credit.

42 Sed electio secundum effectum finalis gratificationis, hæc est signum certum simpliciter, sed non est certum nobis: & hæc differt a vocatione, quia multis datur gratia qui non perseuerant: ideo dicuntur vocati, sed non electi: & de his dicitur Mat. 22. Multi sunt vocati, pauci vero electi.

43 AD illud quod obiicitur quod electio respicit malum, & conuenit omni agenti a proposito, non sic prædestinatio. Notandum quod in deo idem sunt propositum, prędestinatio, & electio secundum rem, tamen differunt secundum rationem intelligendi. Nam propositum simpliciter dicit voluntatem faciendi aliquid. Ille enim dicitur proponere, qui firmiter vult facere aliquid. Electio vero, & prædestinatio addunt supra conceptionem, sed differenter, quia prædestinatio addit ordinem, & directionem in finem: sed electio discretionem, siue separationem a suo opposito. Vnde propositum dicit firmam voluntatis conceptionem, prædestinatio cum conceptione dicit præordinationem, & electio quandam discretionem. Secundum ergo hoc patet, quod propositum est prius secundum rationem intelligendi, & deinde electio, quia prius est intelligendum aliquid separari a malo, siue a malitia, quam dirigi in finem, & sic patet diuersitas, & ordo. Et ex

44 hoc patet illud quod vltimo quæritur, quare agens a proposito non semper dicitur agere secundum prædestinationem, sicut secundum electionem, quia omnis agens a proposito deliberans, alteram partem contradictionis præaccipit: ideo omnis talis dicitur eligere sed non omnis agens sic, ordinat effectum in finem, sed vt plurimum seipsum. Prædestinare autem est præordinare alterum in finem, & hoc quidem competit deo proprie, & ideo patet illud. Prædestinatio enim tria connotat. scilicet præordinatum, & hoc est homo: & rationem præordinandi, & hæc est gratia: & rationem finis, & hæc est gloria: & sic sunt tria, scilicet quod, & per quod, & ad quod.

CONsequenter est quęstio de tertio articulo. scilicet de reprobatione. Et cum ea quæ dicta sunt de prædestinatione æterna, sunt dicenda, vel aptari possunt reprobationi, quæritur specialiter de obduratione quæ est eius connotatum, de qua duo quęrûtur. Primum est, vtrum sit pœna, vel culpa. Secundum, vtrum obduratio sit a deo. Artic. 4.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO

Obduratio, vt dicit inhabilitatem ad impressionem gratię, sic est pœna peccati: vt vero significat stabilitatem in peccato, est dispositio pręcedentis peccati: vt vero dicit voluntatem impugnandi deum, pręcepta, & gratiam suam, est peccatum in spiritum sanctum.

QVOD autem obduratio sit pœna sic ostenditur. Super illud Ro. 9. Cuius vult miseretur, &c. glo. Aug. Obduratio est nolle misereri: sed nolle misereri non est culpa, sed pœna: ergo &c. Item. Ibidem. Fundamenta.

Miseretur ſm gratiā quæ gratis dat: obdurat aūt ſm iudicium qđ meritis reddit. ſed conſtat, ꝙ non reddit bonis meritis, ergo malis: ſed qđ ma-
45 lis meritis reddit eſt pœna: ergo obduratio eſt pœna. Item. Hoc ipſum vr̄ rōne, quia in hoc differt culpa & pœna, quia culpa eſt affectio voluntaria, pœna eſt affectio inuolūtaria: ſed obduratio cordis eſt inuoluntaria, quia nullus vult dehabilitari, ſiue obdurari: ergo &c. Item. Sicut ſe habet excęcatio ad intellectum, ſic obduratio ad effectum: ſed excæcatio dicit pœnam, non culpam. ergo & obdura-
Ad opp. tio. Contra. Super illud Rom. 2. ſm duritiam, &c. Induratio eſt perſeueratio mentis in malitia pertinaci, per quam fit homo impœnitens: ſed hoc dicit culpā: ergo &c. Item. Auguſ. de ꝑdeſtinatione ſanctorum. Obdura-
Lib. de tio nihil aliud eſt q̄ dei obuiare man-
par. datis: ſed obuiare mandatis dicit inobediētiā: ſed peccatū (vt dicit Amb.) nihil aliud eſt q̄ præuaricatio legis diuinæ, & cæleſtium inobedientia mandatorum: ergo obduratio dicit peccatum. Item. Rōne vr̄, quia nulla pœna tpalis ſm ꝙ hmōi opponitur gratiæ gratificanti: ſed obduratio opponit gratiæ gratificanti, & maxime gratię finali: ergo obduratio non eſt pœna:
46 ſed culpa. Item. In hoc eſt differētia inter pœnam, & culpam, quia (vt dicit Aug.) Pœna eſt malum quod patimur, culpa vero malum qđ agimus: ſed obdurationem vnuſquiſque facit
Cap. 1. ſibi: ſicut dicit Aug. in lib. de gratia, & lib. arb. Indurauit deus Pharaoné iuſto iudicio: ſed ipſe ſe lib. arb. Et ꝙ obduratio ſit a nobis patet: qa in Pſalm. diſſuadetur. Nolite obdurare corda veſtra: ergo &c.

47 RESP. Dicendum, ꝙ obduratio in ſpiritibus eſt tranſlatiue dicta ab obduratione in corporibus. In corporibus aūt duritiam ſequit̄ triplex ꝓprietas, q̄uis inſit corpori per eandem naturam: non ſic ſpiritui. Durū enim eſt qđ eſt inhabile ad ſuſcipiendum, eſt ſtabile ad permanendum, eſt iterum forte ad rebellandum, ſiue reſiſtendum. Secundum hunc triplicē modum cor obdurari dicitur tripliciter. Primo modo dr̄ cor obdurari 48 ex hoc, ꝙ eſt inhabile ad impreſſionem gratiæ ſuſcipiendam: & hoc modo ſonat impaſſionem, & eſt pœna cōſequens culpam. Secundo modo dr̄ cor obduratum, ꝙ eſt in peccato ſtabilitum, quod eſt multum compactū ad amorem peccati: & hoc modo obduratio eſt peccatum cum diſpoſitione, ſiue diſpoſitio peccati ꝑcedentis. Tertio modo dr̄ cor obduratum cor rebelle, quod vult deū, & eius mādata, & gratiam impugnare, & hoc modo eſt ſpeciale peccati genus. ſ. peccatum in ſpiritum ſanctum, & ſm illum modum triplicem diuerſæ auctoritates procedunt de obduratione, q̄ vident ſibi obuiare: ſed diuerſis vijs procedunt ſm membra diſtinctionis prædictæ. Concedendum eſt ergo, ꝙ obduratio vno modo eſt pœna: concedendum nihilominus, ꝙ alijs modis eſt culpa, ſiue diſpoſitio culpæ.

AD illud ergo quod obijcitur, ꝙ 49 pœna gratiæ non repugnat, & etiam ſonat impaſſionem: Dicēdum, quòd triplex eſt pœna. Eſt. n. quædam pœna inflicta, quædam contracta, quædam acta. Pœna inflicta ſimpliciter eſt paſſio, & non repugnans gratiæ, vt fames, ſitis, & ægritudo. Pœna cōtracta eſt fomes, & cōcupiſcentia, & hæc quidem paſſio eſt: & ideo pœna: ſed tamen inclinat ad actionem malam: & ideo gratiæ repugnat, nō quātum ad ſubſtantiam, ſed quātum ad inclinationem. Pœna acta eſt ſicut obduratio, & gratiæ expulſio, & hęc quidem pœna eſt, quia paſſio eſt: ſed quia ex mala actione, ſiue ex peccato eſt, & illud concomitatur inſeparabiliter: ideo opponitur gratiæ: & ita patet, quòd nihilominus eſt pœna, & paſſio. Quamuis enim contingat per propriam actionē, nihilominus pœna eſt, ſicut patet in ſcabioſo, qui in ſcalpēdo ſe delectat, ſed poſtea ſentit in carne ardorem.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Obduratio pro defectu, non est effectus Dei: sed prout ordinat a retribuente diuina iustitia in mercedem culpæ, est a Deo.

Ad opp.

TRVM obduratio sit a Deo, siue sit effect⁹ Dei reprobãtis. Et φ sic videtur Rom.ix. Cui⁹ vult miseretur, & quẽ vult indurat: sed idem est aliquid fieri deo auctore, & Deo volente: si ergo obduratio est Deo volente, ergo & Deo auctore. Item. Ibidem est glo. obduratio est nolle misereri: aut ergo hic est ꝓdicatio ꝑ causam, aut per inhęrẽtiã, aut per essentiam. Non per inhęrẽtiã vel essentiam, in Deo enim est voluntas miserendi, nec tñ obduratio: ergo est dictum per causam: sed Deus non vult misereri aliquorũ vt ꝓscitorum, vt dicit Aug. ergo ab ipso est eorũ obduratio. Itẽ. super illud Exo.iiij. Ego indurabo cor eius, dicit Aug. Indurauit Deus Pharaonem iusto iudicio: ergo ſm hoc fuit iustum Pharaonẽ indurari: sed omne iustum a summa iustitia procedit quæ Deus est: ergo &c. Item rõne videtur, quia omne quod est aliquid est a Deo, obduratio est aliquid: ergo secundũ id φ est, est a Deo. Quòd sit aliquid patet. quia durũ dicit naturalem potentiam: sed molle dicit impotentiam: ergo si mollicies est & in corporibus, & spiritibus, est aliquid φ habet Deũ causam, patet &c. Item. Quicunque habet curam alicuius, si permittit eum malefacere cum possit prohibere, vel perire cum possit adiuuare, non inconuenienter dicitur causa sui maleficij, vel peccati, siue mali. Vnde ꝑlatus qui subditos nõ corrigit, causa dr̃ malorum in subditis. Similiter qui habet vnde pascat fame morientẽ, & non pascit, causa est mortis eius. si ergo Deus potest prohibere vt affectus noster durescat, & potest pascere vt non deficiat, & non facit, vr̃ φ sibi sit ratio & causa induDe gr̃a, & lib. arb. rationis attribuenda. Item. Philosophus dat maximam, si aliquid est causa alicuius, & oppositum est causa oppositi, vt si habere pulmonem est causa respirandi, non habere est causa nõ respirandi: sed velle misereri est causa gratificationis: ergo nolle misereri est causa obdurationis. Item. Si aliqd per sui ꝑsentiam causa est alicui⁹, per sui absentiam est causa oppositi (hæc alia maxima est Philos.) ergo si Deus per sui præsentiam est causa mollificationis cordis, ꝑ sui absentiam est causa obdurationis. Item. Si aliqua duo sunt omnino similia, aut proprietas aliqua non inest vni quæ non inest alii, aut si inest, aliunde inest. Ponantur autem hic duo paruuli Iacob & Esau. Deus vnũ obdurat vt Esau, alterum non obdurat vt Iacob: ergo cum sint similes omnino quo ad naturam, & quantum ad merita, aliunde venit obduratio: sed non est dare nisi a Deo: ergo &c. Si tu dicas φ a diabolo. Contra. Esto quod diabolus nullo modo se intromittat, nihilomin⁹ iste obdurabitur. Item. Omnis effect⁹ siue positiuus, siue defectiu⁹ habet causam proximam, & immediatam: quæro ergo quæ sit causa obdurationis proxima: aut enim culpa originalis, aut actualis, aut vsus liberi arbitrii, vel aliquod aliud. Non culpa originalis, quia tunc oẽs obdurarentur. Similiter nec culpa actualis, quia tunc oĩs actualiter peccans obduraretur. Nec vsus liberi arbitrii, qa obduratio, vt est connotatum reprobationis, est in paruulis in quibus non est vsus li. ar. restat ergo quod voluntas Dei sit causa, & hoc vr̃, quia ea posita ponitur effectus. Si enim De⁹ non vult istius misereri, necesse est eũ obdurari. Contra. Io.vj. Omnis qui venit ad me nõ eiiciam eum foras, ergo paratus est De⁹ omnes complecti: ergo defectus illustrationis non venit ex parte Dei: sed ex parte nostra. Item. Apoca.iii. Ecce sto ad ostiũ, & pulso, si qs mihi aperuerit, ĩntroibo ad eũ &c. Sed si peregrinus volens hospitari non recubit in domo, nõ est causa ex parte sui: sed solum ostiarij: ergo similiter & obdurationis non est causa, nisi qui nõ re- 1. post. 3.

Funda- menta.

cipit Deum pulsantem. Item. August. super illud Ioh. j. Lux in tenebris lucet, dicit. Sicut æco posito in sole est pñs lux, & ipse absens est luci, sic in oī iniquo qui cæc⁹ est corde, p̄sens est sapientia, & ipse est absens: si ergo bonum est simile, cum cęcitas, siue priuatio actus videndi non sit a sole, patet ꝙ nec obduratio est a Deo. Item. Anselm. Non ideo non habet homo gratiam quia Deus non dat: sed quia homo non accipit, ergo non debet dici
50 obduratio esse a Deo. Item, rōne videtur, quia optimi est optima adducere: sed obduratio est pessimum inter oīa mala, ergo ipsam non efficit Deus qui est optimus. Itē. Obduratio animæ reddit animam impotentem ad bonum, ergo est defectus, sed defect⁹ aut non habet causam, aut si habet, habet causam deficientem, Deus autem nullius est causa deficiēs, ergo obduratio nullo modo est a Deo.

RESP. Dicendum, quod obduratio inquantum pœna est dicit animæ ineptitudinem, & ita dicit defectionē penalem & pœnas: oīs inquantum talis, est iusta & ordinata: ideo dicit defectum ordinatum inquantum: ergo defectus est, non habet causam nisi deficientem, hæc autem non est Deus, qa Dus non est causa deficiens, sed li. ar. destitutum. Inquātum vero ordinatum habet causam merentem s. ipsam culpam, & causam ordinantem, scilicet retribuentem diuinam iustitiā. Illæ ergo tres auctoritates Apost. Aug. & glosæ, & cōsimiles, quæ dicunt Deū obdurasse aliquem, intelliguntur quātum ad rōnem ordinis, non quātum ad rōnem defectus, quia per comparationem ad defectum solum comparatē in rōne permittentis, non efficientis. Et est exemplum. sicut si aliquis esset dignus famę perire, & alius posset eū pascere, & iusto iudicio nollet eum pascere, si quęreretur quæ fuit ī isto causa mortis, r̄ndetur ꝙ defectus cibi, ille vero non diceretur occidisse, sed p̄misisse. Si rursus quęreretur, verum iste iuste fecerit, diceretur ꝙ sic, cū tñ nihil fecerit, quia ipsum nō facere ordinatum non fuit auctoritate eius ad merita illius, & per consequēs ille ordinatus est in pęna sibi debita: per hunc modum est intelligendum in proposito.

AD illud ergo quod obiicitur, qđ obduratio dicit positionem: dicendū quod in corporibus dicit positionē: quia per naturam suam nata sunt sibi resistere, sed in spiritibus dicit defectum, quia de naturali aptitudine spiritus debet esse habilis ad susceptionē influentiæ diuinæ. Vnde habilitas talis est potentiæ, & habitus, sed ecōtra obduratio, & ineptitudo est per modū pursionis, & priuationis. AD illud ꝙ obiicitur ꝙ qui permittit subditum perire est causa &c. dicendum ꝙ verum est si tenetur, & debeat facere, sed si non tenetur, nec debet hoc facere, imo magis contrariū: nullatenus potest illi imputari periculū: sed iustitiæ, & ita est in Deo. AD illud quod obiicitur, quod si aliqd est causa alicuius quod oppositum est causa oppositi, dicēdum ꝙ illud tenet in naturalibus & necessariis, sicut in habere pulmonem, & non habere, & respirare & non respirare, non autem habet locū in volūtariis, sicut dicit Ans. Causa autem quare iste habet gratiā, est, quia Deus dat. Causa quare nō habet, est quia non accipit. Sed ista solutio non videtur competens, quoniam si maxima Philosophi bona est, necesse est, qđ teneat in omni materia. Et p̄pterea est dicendum, quod ipse loquitur de causa proxima, & immediata, & quæ est tota causa nō exigens aliā, & in omni tali tenet, sed quamuis voluntas Dei sit causa efficiens gratificationis, tñ ad salutē concurrit lib. arb. vt consentiens. quia ergo ista duo cōcurrunt, quodlibet horum potest causare defectum, & nō causat diuina voluntas, quę est liberalissima, sed causat liberū arbitrium, quod quamuis nō possit neque sufficiat efficere, potest tamen esse deficiens causa, quę sufficiēs est ad defectum: effectus enim in bonis facili⁹ est destruere, quam cōstruere. AD illud quod obiicitur de absentia, dicendum quod cum absentia alicuius est malū, aut ille est causa suæ absentię, aut non. Si ille est causa suæ absentiæ, dicitur per consequens esse

eius, quod incurrit ex absentia. Si autem ipse non est causa, imo quantum est de se semp paratus est pñs esse, tūc reuera nullo modo dicēdus est causa, sed illud ratione cuius iuste se absentat, ideo vere nostrum peccatum, & non Deus. peccata enim nostra diuiserunt inter nos & Deum nostrum, & sunt quasi nubes densissimę, auferentes nobis illustrationem gratiæ. Ad illud quod quæritur, quæ sit causa efficiens rōne cuius insit, dicēdum quod causa est lib. arb. meritorium, & peccatū siue originale, siue actuale. Causa vero deficiens quę ponit defectum est lib. arb. deficiens, & in defectu suo permanens, siue quia ipsum negligit, siue quia peccatis exigētibus alius nō succurrit. quia vero duobus existentibus similibus potest alter habere subleuantem, alter nō, ideo vnus obduratur ex se, alter vero subleuatur ab alio, & per hunc modum intelligendum est in Iacob, & Esau. Esau enim iacuit propria infirmitate, sed Iacob releuatus est aliena virtute.

VTRVM ALIQVOD SIT MERITVM obdurationis, & misericordię.

DISTINCTIO XLI.

Vtrū pdestinatio, & reprobatio sint ex meritis nris. Hic summatim colligit prædicta vt addat alia. Ex Au. in tom. 4. li. ad Simplicianū 1. Rom. 9 Alias admittit.

SI autem quęrimus meritum obdurationis & misericordię: Obdurationis meritum inuenimus, misericordię autem meritum non inuenimus, quia nullum est misericordię meritum, ne gratia euacuetur, si non gratis donetur, sed meritis redditur. Miseretur itaque secundum gratiam, quæ gratis datur: obdurat autem secundum iudiciū, quod meritis redditur. Vnde datur intelligi, vt sicut reprobatio Dei est nolle misereri, ita obduratio Dei sit non misereri: vt non ab illo irrogetur aliquid quo sit homo deterior: sed tantū quo sit melior non erogetur. Ex his aperte ostenditur quid misericordiam, quid obdurationem intellexerit Apostolus, & quia misericordia nullum aduocat meritum, obduratio vero non est sine merito & misericordię verbo. Hic accipitur prędestinatio, & pręcipue prędestinationis effectus: obdurationis vero non ipsa Dei ęterna reprobatio, quia eius nullum est meritum, sed gratię priuatio siue subtractio, quę quodāmodo est reprobationis effectus. Accipitur tñ aliquando reprobatio pro obduratione, sicut & prędestinatio pro suo effectu, cui est gratia apposita. Gratia enim quę apponitur, effectus est prędestinationis. Cum ergo gratiæ quę apponitur homini ad iustificationem, nulla sint merita, multominus & ipsius prędestinationis, qua ab ęterno elegit Deus quos voluit, aliqua possunt existere merita. Ita nec reprobationis, qua ab ęterno quosdā pręsciuit futuros malos & damnandos, sicut elegit Iacob & reprobauit Esau, quod non fuit pro meritis eorum quę tunc habebant, quia nulla habebant, qm̄ nec ipsi existebāt, nec propter futura merita quę pręuideret, vel illum elegit, vel illum reprobauit.

Mal. 1.

Opinio quorundam, in qua fuit aliquando Augustinus, sed postea retractauit.

Hoc retractat Aug.

OPINATI sunt tamen quidam Deum ideo elegisse Iacob, quia

lib. retractationū. 1, Cap. 23 Idem etiā hr̄ in to. 4. lib. ad Simplicianum 1. Et in to. 7 li. de pdestinatione sanctorum. Cap. 3. Explanat sententiā prędictorum verborum. Loco retractationum prędicto. Rom. 11 1. Cor. 12.

quia talem futurum pręsciuit qui in eum crederet, & ei seruiret; quod aliquando Augu. se sensisse dicit in lib. retract. vbi aperte ostendit, quod si propter futura merita electus esset, iam nō ex gratia esset electio. Non ergo ideo electus est a Deo quia talis futurus erat, sed ex tali electione talis est factus, ita dicens, Disputans ergo quid elegerit Deus in nondum nato, cui dixit seruiturum esse maiorem, & quid in eodem maiore similiter nondum nato reprobauerit, ad hoc perduxi ratiocinationem, vt dicerem, Non ergo elegit Deus opera cuiusquam in pręscientia, quę ipse daturus est, sed fidem elegit in præscientia: & quem sibi crediturum esse presciuit, ipsum elegit cui spiritum sanctum daret, vt bona operando, etiam ęternam vitā consequeretur. Ecce hic aperte dicit non propter opera eum elegisse, sed propter fidem, qua eum preuidit crediturum. Sed quia & in fide meritū est, sicuti & in operibus, hoc retractauit dicens, Nondum diligentius quęsiueram, nec adhuc inueneram qualis sit electio gratię, de qua dicit Apostolus, reliquię per electionem gratię saluæ fient: quæ vtique non ex gratia, si ex meritis procedit: vt iam quod datur non secundum gratiam, sed secundum debitum reddatur potius meritis quam donetur. Perinde quod continuo dixi, Dicit enim idem Apostolus, Idem Deus qui operatur omnia in omnibus. nusquam autem dictum est, Deus credit omnia in omnibus. Ac deinde subiunxi, Quod ergo credimus nostrum est: quod vero bonum operamur, illius est qui credentibus dat spiritum sanctum: sed hoc profecto non dicerē, si scirem etiam ipsam fidem inter Dei munera reperiri, quæ dantur in eodem spiritu. Vtrunque ergo nostrum est propter arbitrium voluntatis, & vtrunque datum est per spiritum fidei, & charitatis. Et quod paulopost dixi. Nostrum enim est credere & velle, illius autem dare credentibus, & volentibus facultatem bene operandi per spiritum sanctum, per quem charitas Dei diffunditur in cordibus nostris. verum est quidem, sed eadem regula est. Et vtrunque ipsius est, quia ipse præparat voluntatem: & vtrūque nostrum, quia non fit nisi volentibus nobis: ergo & meritum fidei de misericordia Dei venit. Nō ergo propter fidē, vel aliqua merita elegit Deus aliquos ab ęterno, vel apposuit gratiam significationis in tempore, sed gratuita bonitate sua elegit, vt boni essent. Vnde Augu. in lib. de prædestinatione sanctorum, Non quia futuros nos tales esse præsciuit, ideo elegit, sed vt essemus tales per ipsam electionē gratię suæ, qua gratificauit nos in dilecto filio suo.

Retractatio. Ad Rom. 5 Ca. 18. in tom. 7

His videtur contrarium quod alibi ait Augustinus.

Quæst. 98. in tomo 4

HIS tamen aduersari videtur quod dicit Aug. lib. 33. quęstionum, Cui vult (inquit) miseretur Deus, & quem vult indurat, sed hęc voluntas Dei iniusta esse nō potest, venit enim de occultissimis meritis. quia & ipsi peccatores cum propter generale peccatū vnā massam

massam fecerunt: tamen nonnulla inter eos est diuersitas. Precedit ergo aliquid in peccatoribus, quod quamuis nondum sint iustificati, digni efficiantur iustificatione. Et idē precedit in alijs peccatoribus, quo digni sunt obtusione. Ecce hic videtur Aug. dicere, quod & ipsa Dei voluntas, qua alios eligit, alios reprobat, ex meritis proueniat, sed occultissimis, idest, quod pro meritis alios voluerit eligere, alios reprobare, & quod pro meritis alijs apponitur gratia iustificationis, alijs non, vnde obtunduntur. Sed quid intelligere voluerit, ignoratur: nisi forte hoc dicatur intellexisse, quod supra diximus eum retractasse. Nā ibidem quędam alia continue subdit, quę in lib. 2. retract. aperte retractat: qđ vtrunq; legenti patebit. Vnde verisimile est in pręmissis etiam hoc retractasse. Quidam tamen ex eo sensu accipiunt fore dictum, non quia aliquis prædestinetur pro meritis, vel iustificationis gratiam mereatur: sed quia aliqui non adeo mali sunt, vt mereantur sibi gratiam non impartiri. Nullus enim Dei gratiam mereri potest, per quā iustificatur: potest tamē mereri vt non apponatur, vt penitus abijciatur. Et quidem aliqui in tantum profundum iniquitatis deuenerunt, vt hoc mereantur, vt hoc digni sint: alij vero ita viuunt, vt etsi non mereantur gratiam iustificationis, non tamen merentur omnino repelli, & gratiam sibi subtrahi. Ideoque dixit in quibusdā peccatoribus pręcedere quo digni sint iustificatiōe, & in alijs quo digni sint obtusione: sed hoc friuolum est.

Cap. 23 Pōt tñ ex tali sensu dictū intelligi.

Opinio quorundam falsa, de occultis Dei differentium carnaliter.

MVLTI vero de isto profundo quærentes reddere rationem, atque secundum coniecturas cordis sui inscrutabilem altitudinem iudiciorum Dei cogitare conantes, in fabulas vanitatis abierunt, dicentes, quod animę sursum in cælo peccant, & secundum peccata sua ad corpora pro meritis diriguntur, & dignis sibi quasi carceribus includuntur. Ierunt hi tales post cogitationes suas, & volentes disputare de Dei profundo, versi sunt in profundum, dicentes animas in cęlo ante conuersatas, & ibi aliquid boni vel mali egisse, & pro meritis ad corporea terrena detrusas esse. Hoc autem respuit catholica fides propter euidentem Apostoli sententiam qua ait, Cum nondum nati essent, aut aliquid boni, vel mali egissent, &c. Melior est ergo fidelis ignorantia, quam temeraria scientia. Elegit ergo eos quos voluit gratuita misericordia, nō quia fideles futuri erant, sed vt fideles essent: eisque gratiam dedit, non quia fideles erant, sed vt fierent. Ait enim Apostolus, Misericordiā cōsecutus sum, vt fidelis essem. nō ait, quia fidelis eram. Datur quidem fideli, sed data est etiam prius vt esset fidelis. Ita etiam reprobauit quos voluit, non propter futura merita quæ pręuidet: veritate tamen rectissima, & a nostris sensibus remota.

Augu. de verbis Apostoli. Sermo 7. Tom. 10

Rom. 9

1. Cor. 7

Au. lib. retract. 1 Cap. 23.

Quęstio

Quæstio.

SED quæritur. Vtrum sicut dicitur elegisse quosdam vt boni fierent & fideles, ita etiam concedi debeat reprobasse quosdam, vt mali essent & infideles, & obdurare vt peccent: quod nullatenus concedi oportet. Non enim reprobatio ita est causa mali, sicut prędestinatio est causa boni, neque obduratio ita facit hominem malum, quemadmodum misericordia facit bonum.

Respõsio.

An ea quę semel scit & præscit, semper sciat & præsciat, & semper scierit vel præscierit.

PRAETEREA considerari oportet, vtrum ea omnia quę semel scit vel pręscit Deus, semper scit & scierit, ac præsciat & pscierit, an olim scierit vel pręscierit, quod modo non scit vel pręscit. De pręscientia primo respondemus, dicentes, multa eũ præscisse quę modo non pręscit. Cum enim eius pręscientia nõ sit nisi de futuris, ex quo illa quæ futura erant præsentia fiunt vel prętereunt, sub Dei pręscientia esse desinunt, sub scientia vero semper sunt. Pręsciuit ergo Deus omnia ab æterno quæ futura erant, neque præscire desinit, nisi cum futura esse desinunt. Neque cum pręscire desinit aliqua quę ante præsciebat, minus ea noscit quam ante cognoscebat. Non enim dicitur ex defectu scientię Dei quod aliqua pręscierit aliquando, quæ modo non pręsciat, sed ex ratione verbi quod est pręscientia. Præscire enim est ante scire aliquid quã fiat. Ideoque non potest dici Deus pręscire, nisi ea quę futura sunt.

De pscientia prius rñdet dicẽs Deum non semper pręscire q̃ olim pręsciuit.

Hic de scientia, dicens deum semper scire quæ semel scit.

DE scientia autem aliter dicimus. Scit enim Deus semper omnia quę aliquando scit. omnem enim scientiam quam aliquando habet, semper habuit, & habet, & habebit. Ad hoc autem opponitur ita: Olim sciuit hunc hominem nasciturum qui natus est, modo non scit eum nasciturum, sciuit ergo aliquid quod modo nõ scit. Item, sciuit mundum esse creandum, modo non scit eum esse creandum, aliquid ergo sciuit quod modo non scit, & alia huiusmodi infinita dici possunt. Sed ad hoc dicimus: quod idem de natiuitate huius hominis, & mundi creatione, nũc etiam scit, quod sciebat antequam fierent, licet tunc & nunc hanc scientiam eius diuersis exprimi verbis oportet. Nam quod tunc futurũ erat, nunc pręteritum est: ideoque commutanda sunt ad ipsum designandũ. Sicut diuersis temporibus loquentes, eandem diem modo per hoc aduerbiũ (cras) designamus, dum adhuc futura est, modo per hodie, dum præsens est, modo per heri, dum præterita est. Itaque antequam crearetur mundus, sciebat deus hunc creandum: postquam creatus est, scit eum creatum, nec est hoc scire diuersũ, sed omnino idem de creatione mundi. Sicut antiqui patres crediderũt Christum nasciturum & moriturum, nos autem credimus eum natum

Opposit.

Solutio.

& mor-

& mortuũ, nec tamen diuersa credimus nos & illi, sed eadem. Tempora enim, vt ait August. variata sunt: & ideo verba sunt mutata, non fides. Indubitanter ergo teneamus Deum semper omnia scire, quę aliquando scit.

Vtrum prędestinatio, & reprobatio sint ex meritis nostris.

DISTINCTIO XLI.

Si autem quęrimus meritum obdurationis, & misericordię.

Exposi. 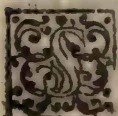
VPRA egit Magister de causalitate actiua pdestinationis, & reprobationis. In hac parte inquirit de causalitate passiua vtrum scilicet pdestinatio & reprobatio habeant in nobis causam meritoriam: & hoc quidem principaliter intendit in ista distinctiõe, quę duas habet partes. Diuisio. In prima Magr̃ inuestigat principale propositum. In secunda mouet quandam quæstionem quę ex pcedentibus habet ortum, scilicet vtrũ Deus desinat aliqd scire, vel pscire. Ex cuius manifestatione patefacit diuinæ scientię interminabilitatem, ibi. Prętetea cõsiderari oportet. Prima pars quatuor habet partes. In prima Magister determinat veritatem, ostendens quod reprobatio habet causam meritoriã quantum ad cõnotatum, quod est obduratio: nõ sic pdestinatio quantum ad cõnotatum, q est gratificatio. In secunda vero Magr̃ remouet quandam opinionem quę posset hominem ducere in errorem, ibi. Opinati sunt tñ quidam. In tertia remouet eius defensionem, ibi. His tñ aduersari videtur &c. In quarta remouet psumptuosam in hac qõne inquisitionẽ, oñdẽs aliquos volentes reddere rationẽ de hoc pfundo diuinæ pdestinationis, lapsos esse in profundũm erroris, ibi. Multi vero de isto profundo quærentes reddere rõnem &c. Similiter secũda pars in qua determinat Magister quæstionem, vtrum Deus desinat aliqd scire, vel præscire, & similiter est questio, vtrum desinat aliquem pdestinare, partes habet duas. In prima determinat de pscientia quod contingit desinere aliquid pscire. In secunda vero determinat de scientia, ibi. De scientia autem aliter dicimus, vbi dicit quod Deus nihil desinit scire: & in vtraque parte primo mouet qstionem, secundo determinat.

Opinati sunt tñ quidam Deum ideo elegisse Iacob, quia talem futurum præsciuit.

Dub. 1 Videtur quod ista positio non sit opinio, sed hæresis manifesta, qa qui hoc ponit, ponit gratiam hoĩ nõ gratis, sed ex meritis dari a Deo, & iste est error pessimus. s. error Pelagij. Resp. Respon. dicẽdum, quod hoc potest dicere causam meritoriam, vel rõnem congruitatis. Si dicat causam meritoriam, sic quamuis prima fronte non dicat errorem, tamen ad ipsam sequitur error. Si vero dicat rõnem cõgruitatis, sic non dicit errorem: sed tñ temeritatem quãdam habet, quia occulto Dei profundo nititur reddere rationem: & ideo vtroque modo erat digna retractatione.

Reliquię per electionem gratiæ saluę fient.

Dub. 2 Quæritur hic de illo verbo Apostoli, quod assumit Aug. in qua habitudine construatur ille genitiuus, quia gratia nec videtur eligẽs, nec electa, & iterum, gratia est solum ex tempore: ergo & electio. Resp. dicendũ, q Respon. si intelligatur de electiõe temporali, tunc electio gratiæ dr̃, quia fit per gratiam. Si autem de ęterna, sic dicitur electio, non vt gratia dicat habitum, sed vt construatur sicut genitiuus ex vi declarationis essentiæ, vnde dr̃ electio gratiæ, idest gratuita, quæ merita non considerat. Et si obiicitur, quod vnus genitiuus non construitur ex illa vi, dicẽdũ, quod verum est nisi habeat virtutem duorum. Vnde bñ dicitur vir sanguinis, & homo auctoritatis,

tatis, similiter electio gratię, idest gratuitæ bonitatis.

Pręcedit ergo aliquid in peccatoribus, quod (quāuis nō sunt iustificati) digni efficiantur iustificatione.

Dub.3 Videtur falsum dicere, quia pecca-
3 tor ante iustificationē manet in peccato, & quandiu est in peccato est indign⁹ pane quo vescitur, sicut dicit auctoritas, & etiā ipsa vita, vt puta Dei

Respon. inimicus: ergo &c. Resp. dicendum, quod verbum illud Aug. retractatū est, & retractatū intelligitur in pfata retractatione, quæ ponitur pcedenti causa. Aut dignitas ibi tm̄ valet quātum congruitas solum, & multæ possunt esse cōgruitates in peccatoribus ad gratiam gratum facientem, p multiplicitatem ad gratiam gratis datā.

Neque præscire desinit &c.

Dub.4 Innuit Magr̄ quod Deus pscire fu-
4 tura desinit, cum futura esse desinant. Contra. Videtur falsum dicere, quia pręscientia dicit quid æternum: sed nullum ęternū desinit esse: ergo nec psciens desinit præscire. Item. Ricar. dicit quod quatuor sunt cōbinatiōes quia quoddam est quod habet principium & finem: quoddā ꝙ caret principio & fine: quoddam ꝙ habet principium, & non finem, vt anima: quartum ꝙ habet finem, & non principiū est impossibile. Quod em̄ caret principio, non habet esse aliunde: ꝙ autē tale est, seipso est: ergo est omnino immutabile, ergo non potest desinere: si ergo præscire caret principio, necesse

Respon. est ꝙ careat fine. Resp. dicendum, ꝙ
5 absque dubio Magr̄ bene dicit quod Deus desinit aliqua præscire cū fiunt pn̄tia: si ei pręsciebantur, quia futura etiam desinunt esse futura, cōstans est ꝙ desinunt præsciri, nō rōne eius quod est scire, sed rōne ppositionis. AD illud ergo quod obiicitur de æterno, dicēdum, quod aliquod nomē pure ęternum importat, aliquod vero nomen importat ęternum connotando tēporale. Hoc nomen (Deus) pure æternum importat: sed hoc vocabulum (præscire) dicit æternū cōnotando temporale. Secundum hoc, notandum, quod quædam connotant temporale, vt ens in actu. Et quia tale tēporale esse potest, & desinere potest: ideo tales actus circa Deum, dn̄r habere initium, & terminum, vtputa si dicatur, Deus conseruat hanc rem, cōseruare dicit essentiā cōnotando actu effectū: ideo incipit, & desinit conseruare. Quædam connotant temporale, vt non ens actu ens, tū in potentia siue futurum: & qm̄ temporale nō potest incipere esse non ens, siue esse futurum antequam sit: sed potest desinere esse non ens, cum incipit esse ens, desinere esse futurum cum incipit esse pręsens: hinc est quod præscientia Dei respectu creati dicitur desinere, sed nūquam incipere, & desinit rōne temporalis, non desinentis, sed incipientis. Et ex hoc patet illud Ricardi, quia cum dr̄ Deus desinit præscire, non significatur ꝙ aliquod ens desinat: sed solum quod aliquid incipiat, & sic patet illud.

AD intelligentiam pn̄tis distinctionis duo principaliter quæruntur. Primo quærit de prædestinationis causalitate. Secundo de diuinę scientię sempiternitate, siue interminabilitate. Quantum ad primū qrūtur duo. Primo quæritur vtrum prædestinatio, vel reprobatio in nobis habeat causam meritoriā. Scdo vtrum habeat in Deo rōnē motiuā. Artic. 1

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Prędestinatio respectu æterni propositi non habet causam meritoriam, respectu vero gratiæ habet secundum quid: reprobatio similiter pro odio æterno non habet causam, pro temporali vero obduratione, habet causam demeritoriam.

QVOD autem habeāt in nobis causam meritoriam ostenditur sic. Primo de reprobatione. Ro. ix. sup illud. Esau odio habui. Ad opp.

bui, glo. Esau subtracta gratia per iustitiam est reprobatus: sed iusticia respicit merita: ergo reprobatio est ex meritis. Item. Per reprobationẽ non dicuntur nisi ista tria, scilicet odiũ æternum, obduratio temporalis, & dãnatio finalis: sed omnia ista habẽt in nobis meritum, quia Deus neminem odit nisi pp demerita: nec obdurat, nec dãnat: ergo &c. Item, voluntate antecedente vult Deus omnes hoĩes saluos fieri, si ergo aliquẽ reprobat, hoc est voluntate consequente: neminem enim de se creat ad suppliciũ: sed voluntas consequens est concessio ex nr̃a causa: sed non ex alia causa quam meriti: ergo &c. Item, de prædestinatione similiter ostẽditur. Greg. dicit & Aug. ꝙ prædestinatio iuuatur sanctorum orõnibus: sed plus valet vnicuique fides sua quam fides aliena: ergo merito suo, & alieno potest qs impetrare, quod sit prædestinatus. Itẽ, nullus est prædestinatus nisi finaliter in gratia perseuerans, & ecõtra, sunt ergo conuertibilia: sed aliquis potest mereri finalem perseuerantiam: ergo potest mereri quod sit prędestinatus. Item, quod potest in maius, potest in minus, vel ęquale pari rõne: sed homo potest mereri habere Deum quod est maximũ inter oĩa, potest etiam mereri salutem quod est æquale ei quod est esse prædestinatum: ergo &c. Sed contra. Omne meritum antecedit illud cuius est meritũ, qa disponit ad illud: sed prędestinatio, & reprobatio ꝓcedunt nostrum esse: ergo non cadũt sub nostro merito. Item, omne meritum aliquo modo est causa eius, quod meretur: sed prędestinatio, & reprobatio sunt æterna, merita vero sunt temporalia: ergo temporale est causa ęterni, quod est impossibile. Item, specialiter de prędestinatione vr̃ Thim. iij. Non ex operibus iustitię quę fecimus nos, sed ꝟm suã misericordiam saluos nos fecit. Itẽ. gr̃a est affectus prædestinationis: sed prima gratia antecedit omne meritum, & est causa omnis meriti: ergo nõ cadit sub merito, & eo ipso gratia est, quia sine meritis datur: ergo nec prædestinatio.

Fundamenta.

7 RESP. Ad hoc intelligendũ notãdum, quod in prędestinatione tria intelliguntur. Primum est propositũ æternum. Secundum est tẽporalis gratificatio. Tertium vero æterna glorificatio. Similiter in reprobatiõe intelliguntur tria s. æternum odiũ, temporalis obduratio, & ęterna dãnatio. Quantum ad primum, & vltimum similiter est iudicandum: nam vltima, s. pœna, & gloria simpliciter cadunt sub merito. Primum vero scilicet propositum æternum, eoipso quo æternũ est, meritum habere non potest. Quãtum vero ad medium quod est gratificatio, & obduratio differenter est iudicandum. Nam obduratio simpliciter cadit sub de merito, siue sub malo merito, gratificatio vero nec simpliciter sub merito, nec simpliciter extra.

D. Tho. 1. part. q. 23. arti. 5.

8 Est enim meritum congrui, digni, & condigni. Meritum congrui est, quãdo peccator facit quod in se est, & pro se. Meritum digni, quando iustus facit pro alio. Meritum condigni, quando iustus operatur pro seipso, qa ad hoc ordinatur gratia de condigno. Gratia autem alteri promerenda non est omnino ex condigno, quia peccator omni bono est indignus. Nec solũ ex congruo, quia iustus dignus est exaudiri. Gratificatio ergo sub merito cõgrui potest cadere quo ad ipsum gratificandum: sub merito digni, quantũ ad alium virum sanctum: sub merito condigni, quantum ad neutrũ: & hoc proprie loquendo est meritum. Respondendum ergo ad quęstionẽ cum quæritur, vtrum prædestinatio, & reprobatio cadat sub merito, quod simpliciter loquendo quantum ad principale significatum, neutra cadit sub merito: quantum vero ad connotatũ, reprobatio cadit sub merito simpliciter, prædestinatio vero ꝟm quid.

9 Concedendæ sunt ergo rõnes probantes, quod prędestinatio non cadit sub merito, similiter quod nec reprobatio.

10 AD illud quod primo obiicitur de glo. quod Esau per iusticiam reprobatus est, dicendum quod ibi accipitur reprobatio pro connotato, quod est obduratio. AD illud quod obiicit, quod odium æternum cadit sub merito, dicendum quod odium ęternum duo

duo dicit, & principale significatum, & connotatum, quia neminem odit Deus quantum ad affectum, sed solũ quantum ad effectum, & primum nõ est ex meritis. sed scdm, quod patet si resoluatur, quia odium est propositum puniendi: propositum autem nullus
11 meretur, sed pœnam. AD illud quod obiicitur quod neminem reprobat voluntate consequente, dicendum, quod voluntas consequens non dicitur quia consequatur merita nrã ratione voluntatis, sed solum ratione voliti: vult enim aliquid De⁹ quod nos meruimus, & ideo quia volitũ est
12 connotatum, patet &c. AD illud ꝙ obiicitur de prędestinatione, quod iuuatur orationibus sanctorum, dicendum, quod illud intelligitur ratione connotati, quod est gratia quam sancti viri possunt aliis suis orationibus impetrare: non tñ sequitur qđ homo possit impetrare sibi, quia ad hoc qđ impetret, necesse ē ꝙ sit dignus mere
13 ri, & hoc non ē nisi per gratiam. AD illud quod obiicitur, quod idē est esse prædestinatum, & in gratia finaliter perseuerare, dicendum, quod non est idem, sed conuertibile: sed ilud non sequitur, ꝙ si aliquis possit mereri vnũ cõuertibilium, quod possit & reliquũ sicut non sequitur, si aliquid est causa vnius conuertibilium, quod sit causa
14 alterius, illud manifestum est. AD illud ꝙ obiicitur, quod põt in mai⁹, potest in minus: dicendum, quod verum est si æqualiter ordinatur ad vtrũque. Nam si habet ordinationem ad mai⁹, & nõ habet ordinationem ad min⁹, quamuis possit in maius, non tñ sequitur, ꝙ in minus: similiter in proposito, gratia enim ordinatur ad merendum Deum, vt glorificantem, non vt prædestinantem, similiter ad gloriam, non ad primam gratiam.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Prędestinatio, atque reprobatio quantum ad rationẽ voliti, ordinationem ad voluntatem diuinã, non habent causam meritoriam: habent autem causam congruẽtiæ bona & mala opera in generali: quid vero sit causa in speciali, est ignotum.

VTRVM prædestinatio, & reprobatio habeãt in Deo rõnem meriuã. Et quod sic videtur per canonem Gen. xviij. dixit dñs. Num celare potero Abraã quod gesturus sum, cum futurus sit in gentem magnam, & præcepturus domui suę vt custodiat pactum meũ. Dominus ergo voluit reuelare ipsi Abrae ꝓpter considerationem bonorum futurorum: ergo cum illa ab ęterno prouideat, pari rõne ꝑdestinat ex præscientia bonorum futurorum. Item. Ambros. super epistolam ad Ro. ix. Dabo gratiam ei quem sciuero toto corde ad me post errorem reuersurũ, (loquitur in persona dñi) ergo ratio quare dominus proponit dare gratiam, est quia aliquod futurum preuidit in homine. Item, ratione ostenditur, quia omnis voluntas eo ipso quod volũtas est rationalis: ergo si hoc perfectionis est in voluntate quod sit ex rõne, hoc maxime reperitur in voluntate diuina: ergo cum prædestinatio dicat diuinum propositum, erit ex rõne. Itẽ. Omnis sapienter eligẽs eligit illos in famulos in quibus videt meliores mores præteritos, & similiter quos nouit fideliores fuisse, & si posset futura cognoscere, multo fortius eligeret, & respueret propter præuisionem bonorum futurorum, & malorum, quam præteritorum. Si ergo Deus est sapientissime eligens: ergo rõnem eligendi siue reprobandi accipit a preuisione, siue a prescientia. Item. Nullus sapientũ eligens, præeligit omnino indistantia seu indifferentia, maxime si possit accipere oĩa æque cõgrue, sed

Fundamenta.

Deus præfert vnum alteri in electione: ergo &c. Item. Si diuinũ ꝓpositũ, siue pdestinatio solũ haberet rõnem voluntatem dei, & non aliam, tunc ergo videtur parcitas in diuina volũtate: si.n. vellet oẽs saluare, oẽs saluarentur, & non est alia ratio nisi quia non vult: ergo voluntas eius non est liberalissima, nec optima. Item. Si nõ esset alia ratio q̃ voluntas, ergo cum Deus reprobando ꝓponit damnare, si sine omni rõne sola voluntate vellet damnare aliquẽ: ergo vr̃ crudelissimus, eo ꝙ fecisset homines ad supplicium. Item. Si sola voluntate prædestinat, & reprobat non pcognita rõne: vr̃ ergo ſm ꝙ sit acceptor personarum, quod est contra illud quod dr̃ Act. 10. In veritate cõperi, ꝙ non est acceptor personarum deus. Sed

Ad opp. contra. Exo. 33. Miserebor, cui miserebor, & clemens ero super quem placuerit mihi: ergo ratio prima, & potissima diuinæ misericordiæ, & pdestinationis est dei beneplacitum, & voluntas. Item. Matt. 11. dicit filius. Reuelasti ea paruulis, & abscondisti hæc a sapientibus: ita pater quoniã sic placitum fuit ante te. ergo si filius reddit optimam rõnem, solum diuinum beneplacitum est ratio. Item. Apostolus. Rom. 9. super hac quęstione dicit. Nunquid non habet figul[9] potestatem de eadẽ massa facere alia quidem vasa in honorem, alia in cõtumeliam? Si enim quæreretur ab artifice, quare de vna parte massæ facit vasa pulchra, & ex alia vilia, cum æque sit bona tota massa, non est alia ratio nisi quia placet: ita.n. bene faceret, si faceret econuerso: ergo &c.

Cap. 18 Item. August. de pdestinatione sanct. Non quia tales non futuros sciuit, ideo elegit: sed vt tales essemus. Item. Rõne videtur, quia voluntas dei est causa causarum: ergo ibi est status: sed vbi est status, non est vltra quærere rõnem: ergo &c. Quod sit ibi status patet: ꝙ etiam status non patiatͬ quęrere rationẽ, videtur, quia quotiens causam, vel rõnem quærimus: quærimus eam, vt distantem: si enim omnino essent idem causa, & cuius est ratio, statim illo viso videretur causa, & non quæreretur: sed non est status nisi in summe simplici, & ita nulla distantia: ergo nec ratio, nec q̃stio. Item. Si deus prædestinat istum propter pũisionem, aut ergo bonorum, aut malorum, aut indifferẽtiũ. Non propter præuisionem indifferentium, & malorum: ergo propter præuisionem bonorum: sed bona nulla futura sunt in isto, nisi quæ deus sua voluntate facturus est: ergo præuisio est propter voluntatem, & non econuerso. Item. Si quis quæreret, cũ potuerit deus ꝓducere vnum alium mundum similem huic, quare magis istum q̃ illum, nulla esset quæstio, q̃a hoc solum fuit, quia voluit: ergo pari ratione nulla est causa quare pdestinat, & reprobat, nisi quia vult.

RESP. Dicendum, ꝙ cum quæritur, vtrum æternũ dei ꝓpositum, siue electio, vel reprobatio in deo motiuam rõnem habeat, hoc non intelligitur quantum ad voluntatem diuinam, vel eius actum, qui deus est, sed quantum ad ordinationem voliti ad eius voluntatem. Et si quæratur ratio causalis, vel meritoria, respondet̃, quòd dari non possit. Si autem quæratur ratio congruitatis, & decentiæ, Respondent quidam, ꝙ ipsa dei voluntas sibiipsi est ratio, nec est alia ratio quare istum elegit, nisi quia placet: & hæc est sufficiens per omnem modum, quia est causa causarum, & ratio rationum: & eoipso, quód placet, ideo rectum est propter summã ipsius voluntatis rectitudinem, quia non tantum est recta, sed etiam regula. Sed cauendum est, ne dum voluntatem dei magnificare volumus, potius voluntati eius derogemus. Si.n. non esset alia ratio, quare deus istũ elegit, & illum non, nisi quia placet, certe iam non occulta dicerentur diuina iudicia, sed manifesta, cum quilibet hanc rationem capiat, nec dicerentur mirabilia, sed potius voluntaria. Et pp hoc est dicendum, ꝙ ꝓpositum illud æternũ (sicut dicit Aug. & habetur in litera) & voluntas illa est rationabilissima, & rõnem habet, Li. retra. cap. 23. & sicut ab æterno fuit, ab æterno rationem habuit, non aliam pp essentiam;

tiam: sed per connotatum. Quid aũt sit illud in electione hominum, vel reprobatione, nobis non est omnino
26 notum, nec omnino ignotum. Propter hoc notandum, ꝙ quędam sunt opera, q̃ exeunt a voluntate diuina cum alio ad hoc ordinato ordine necessitatis, siue necessitatem sumamus in causando, siue in merendo, vel disponendo, vt pluere, & remunerare, siue damnare, & saluare, & respectu talium diuina voluntas habet rõnẽ in generali, & speciali. Vnde si quæratur, quare deus vult pluere, respondet, propter nostram vtilitatem. Similiter habet rationem in speciali, vt si quæratur, quare vult deus pluere in hyeme, non in æstate: tunc respõdet, quia vapores aquosi magis in hyeme abundãt, q̃ in æstate. Similiter si quæratur, quare magis voluit saluare Petrum, q̃ Iudam, Respondetur, ꝙ iste habuit bona merita, ille vero mala. Quædam autem sunt opera, q̃ sunt a diuina voluntate cum alio ad hoc ordinato ordine congruitatis, sicut est nostra gratificatio, vel iustificatio, quæ est a diuina voluntate cũ operatione, & ꝑparatione lib. arb. & hoc, quia qui creauit te sine te, nõ iustificabit te sine te. Et hoc dictum est sm congruentiam. Adiutores enim dei sumus. Attamen deus sine præparatione, & cooperatione iustificat, vt patet de sanctificatis in vtero, & vt dicunt de Paulo, & respectu taliũ operum habet rationem voluntatis in generali, & habet in speciali: sed in generali certam, in speciali occultã. Si enim quæritur, quare deus vult iustificare, respondetur, ad misericordiæ suæ ostensionem. Et si quæritur, quare non vult omnes hoies iustificare voluntate beneplaciti: dicendũ, ꝙ hoc est propter iustitiæ suæ ostensionem. Vnde Aug. 22. de ciuita. dei.
Cap. 12. Si remanerent omnes in pœna, non appareret misericordis gratia redimentis. Rursus Si omnes transferrẽtur de tenebris ad lucem, in nullo appareret seueritas vltionis: in qua ꝓpterea pluresquàm in illa sunt, vt sic appareret quid omnibus debebatur. Si quæratur in speciali, quare magis vult iustificare vnum, q̃ alium duobus similibus demonstratis: quia multæ possunt esse rationes congruentię: ideo non est certitudo a parte rei. Et ideo cum cognitio nostra pendeat a certitudine rei, nullus certam potest inuenire rationem, nisi habeat per reuelationẽ illius cui dubia sunt certa, & quia non fuit nobis expediens ad salutem ista cognitio: sed vtilior fuit ignorantia propter humilitatẽ: ideo deus noluit reuelare, & Apostolus non fuit ausus inquirere: sed ostendit defectum nostræ intelligentiæ cum exclamauit 11. ad Ro. O altitudo diuitiarum sapientiæ, & sciæ dei, q̃ incõprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius, &c.

AD illud ergo qđ quæritur, verũ prædestinatio habeat rõnem. Dicendum quòd habet in generali, similiter in speciali, & hęc ratio nota est diuinæ pręscientię, non nobis ratione 17
prędicta. AD illud quod obiicitur de sacra scriptura, quòd assignat beneplacitum pro ratione. Dicendum, quòd quamuis assignet pro ratione, & aliam non exprimat, non tamen est ideo concludendum, quòd non sit alia: quia non sunt omnia scripta: sed nobis vtilia. Vtile autem fuit scire, quòd diuinum beneplacitum est causa, & ratio, vt discamus eum timere, & nihil meritorum nobis attribuere. AD illud, quod obiicitur, quòd non elegit, quia præuidit tales: Dicendum quòd August. negat sm ꝙ hoc quod est, quia dicit causam, non secũdum quòd dicit rationem, quia quãuis diuina voluntas possit habere rationem, ex qua dicitur cõgruenter operari: tamen non causam, siue rationem causalem, cum sit causa causarum, & maxime respectu voliti: quod quidem est ex mera dei liberalitate, vtpote est gratia iustificans impium: & per hoc patet sequens de statu. AD illud quod quęritur, propter quorum pręuisionem: 18 19
Dicendum quòd potest esse propter pręuisionem bonorum, vt aliquomodo sunt a libero arbitrio: propter quorum tamẽ pręuisionem nec scio determinare, nec volo quęrere, nec est ratio

est ratio nisi congruitatis. Vnde & alia potest esse, quàm hæc. A D illud quod obijcitur de mundi creatione: Dicendum, quòd non est simile de mundi creatione, quia mundi creatio a diuina voluntate, & beneplacito est tanquam a tota causa. Et rursus per creationem non præsupponitur aliquid. Rationes vero ad oppositum probant, quòd diuina voluntas rationabiliter facit, siue quòd habet rationem congruitatis ratione voliti: & quia hoc verum est, ideo cõcedendę sunt: & quãuis aliquę earum possint habere calumniam, tamen conclusio principalis non habet calumniam. Nam Aug. dicit hoc in libro retract. post omnes retractationes, quòd proponit, & eligit, & reꝓbat veritate certissima, & a nostris sensibus remotissima: & quia a sensibus nostris est remotissima, ideo nullus debet ipsam inquirere, quia i hac vita non possumus inuenire. Et ideo in nostrę intelligentię insufficientiã, sermo de ꝓdestinatione claudendus est, vt obstruatur omne os, & subditus fiat omnis mundus deo, cuius iudicia non sunt scrutabilia, sed formidolosa, silentio veneranda.

Artic. 2 CONsequenter quantum ad secundum articulum quæritur de secundo. s. interminabilitate diuinæ cognitionis. Et circa hoc quæruntur duo. Primo, quia dubium habet per comparationem ad complexa, quæritur, verum deus cognoscat res per modum cõplexionis. Secundo quęritur, vtrum enunciabilia, siue q̃ deꝰ semel cognoscit semꝑ cognoscat.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Cognitio diuina rerũ, non est ꝑ modũ cõplexionis, prout cõplexio cadit in intellectu: sed bene res cõplexas in se, vel cõplexas ꝑ intellectũ nostrũ cognoscit.

Fundamenta.
VOD cognoscat deus per modum complexionis ostenditur sic. Eandem rem quam cognoscit sensus, cognoscit intellectus; sed sensus per modum incomplexionis, intellectus vero per modum complexionis: sed intellectus est potentior in cognoscendo quàm sensus, ergo cognoscere per modum complexionis est maioris potentiæ: sed omne tale est deo attribuendum: ergo &c. Item. Differenter significatur res per uocem incõplexam, & per complexionem, quia per vocem incomplexam quantum ad esse simpliciter; sed per orationem quantum ad esse tale, vel tale: sed deus non tantum cognoscit res quantum ad esse simpliciter: sed etiam quantum ad esse tale, vel tale: ergo cognoscit secundum complexionem. Item. Ordo vnius rei ad alteram cui coniungitur in re, facit cõpositionem in cognitione, vel in sermone complexionem: sed deus non tantum intelligit in se rem ipsam: sed etiam in ordine ad rem aliam cui vnitur: ergo non solum per modum simplicem, sed compositionis. Item. Deus intelligit nostrum intelligere, & nostrum dicere: sed nos dicimus, & intelligimus rem per modum complexionis: ergo deus hoc modo intelligit. Sed contra. Dionysius de diui. nomi. Cognoscit deus omnia, immaterialiter, materialia: impartite, partita: vniformiter, multa: immutabiliter mutabilia: ergo si partita cognoscit impartite: ergo composita ꝑ modum simplicem: sed modus simplicitatis & complexionis opponuntur: ergo non cognoscit per modum complexionis. Item. Cum intellectus cognoscat per modum cõplexionis, aut modus ille est in re, aut in intellectu. Non in re, quia cum sensus apprehendat eandem rem, apprehenderet eam per modum complexionis: ergo est in intellectu: sed ois talis intellectus in quo est complexio realiter est cõplexus, & compositus: sed diuinus intellectus non est huiusmodi: ergo &c. Item. Si cognoscit res per modum complexionis, cum modus diuinæ cognitionis sit et coæternus, ab æterno cognouit per modum complexionis: ergo complexio fuit ab ętcrno: ergo vere, vel fuisse

Aristo. de sen. & sẽ.

Ad opp.

Si verę: ergo plura sunt vera ab æterno: si falsæ, ergo plura sunt falsa ab æterno. Item. Si cognoscit per modum complexionis, cum eadem res modo vere significetur sub ratione futuritionis, modo sub ratione præteritionis, modo ratione præsentialitatis: ergo his omnibus modis deus cognoscit. Sed contra. Omnia cognoscit, vt pręsentia. Vnde 2. Pet. vlt. Vnus dies apud deum sicut mille anni, &c. ergo non cognoscit omnibus his modis.

20 RESPON. Dicendum, quòd cognoscere res per modum complexionis potest intelligi tripliciter. Aut enim modus complexionis cadit circa rem, & sic est sensus: deus cognoscit res existere, vel se habere per modum complexionis, siue compositionis, & hoc est verũ: cognoscit enim res esse sicut sunt. Alio modo, vt modus complexionis cadat circa rem, vt est expressa per intellectum nostrum, & tunc est sensus, quòd deus cognoscit res non tantum vt sunt, sed etiam vt intellectus exprimit: cognoscit enim res, & voces, siue intellectus illas significantes, & hoc verum est. Tertio modo potest intelligi, vt modus complexionis cadat circa intellectum diuinum, & hoc modo falsum est: hoc enim spectat ad intellectum, qui intelligit multa, & multa quæ oportet complecti: deus autem multa intelligit vno, & ita simplici modo, nec magis est simplex intellectus eius intelligendo vnum, quam multa. Vnde intelligere multa per modum complexionis, nec est omnino virtutis, nec oĩno imperfectionis: & ideo non ponitur nec in cognitione infima, vt sensitiua, nec ĩ cognitione suprema, vt in diuina: & fortassis non etiam est in cognitione suprema ipsius animę quę dicitur intellectiua, prout est in suo summo: cognoscit enim per modum simplicis aspectus. Rationes probantes quòd cognoscit per modum complexionis, procedunt secundum primam, & secundam viam: ideo verum concludunt præter primum, quod iam solutum est.

AD illud quod obiicitur, quod 21 complexio venit ab intellectu: Dicendum, quòd complexio dupliciter potest comparari ad intellectum. Aut sicut ad causam, aut sicut ad subiectum. Si ad subiectum in quo, & qđ informat, & denominat, sic comparatur ad intellectum humanum a quo est complexio, qui etiam complectitur. Si ad causam, sic comparatur ad intellectum diuinum. Nam intellectus diuinus cognoscit complexionẽ non circa se: sed circa nostrum intelligere: quoniam complexio non est ab intellectu nostro, nisi cooperante 22 diuino in intelligendo. AD illud qđ obiicitur, quòd si cognoscit res per modum complexionis, quòd tunc cõplexiones sunt æternæ. Dicẽdum, ꝙ ex primo, vel secundo sensu non sequitur, quòd cõplexiones sunt æternæ, quia nõ est complexio circa deũ: sed bene sequitur, quòd veritas significata per aliquam complexionem est æterna, sicut veritas huius, mundum esse futurum: tamẽ propositio & complexio est ab intellectu nostro intelligente illam veritatem æternã. Vnde sicut vox temporalis significat rem æternam, vt hoc nomẽ, deus, non tamen sequitur, quòd sit æterna: sic multa enunciabilia significãt veritatem æternam, nec tamen sunt ęterna. AD illud quod obiicitur, ꝙ 23 tunc cognoscit res sub ratione futuritionis, & præteritionis: Dicendum, sicut tactum est, quòd modus diuinę cognitionis potest accipi, vel secundum se, vel a parte cogniti. Si a parte cogniti, sic dico, quòd omnino cognoscit rem esse, & ita mutabiliter esse, & ita composito modo esse sicut est, & ita de omnibus: & sic cognoscit rem præteritam esse præteritam, & futuram esse futuram, & non præteritam esse pręsentem. Potest iterũ accipi a parte sui: & sic cum cognitio dei sit omnino simplex, omnino præsens, omnia cognoscit per modum simplicitatis, & per modum pꝛęsentialitatis. Vnde quòd dicit, omnia 24 sunt præsentia apud deum: hoc dictum est quantum ad cognitionem, in qua nulla cadit successio: ideo nec

nouum, nec vetus, nec preteritum, nec futurum: in actu autem cognitionis angelicæ, & humanę cadit succeßio: & ideo preteritum, & futurum. Et præterea non ita dicuntur omnia presentia animę cognoscenti, sicut deo: & hoc manifestum est, quia nunc ęternitatis quod est semper pśens, complectitur omnia temporalia: & ideo patet quomodo sit intelligendum.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Deus habet sempiternam cognitionem eorũ quæ ipse scit, cum semper omnia enunciabilia cognoscat: perfecta, imperfecta, vera, & falsa.

Fundamenta.

TRVM enunciabilia, siue complexa quæ deus semel cognoscit, semper cognoscat, vel sciat. Et quòd sic videtur: quia deus non cognoscit enunciabile nisi ratione veritatis: sed veritas enunciabilis, quę semel fuit, semper fuit, & est, & erit: ergo enunciabile quod semel cognoscit, semper cognoscit. Probatio mediæ. Omnis veritas complexi fundatur supra rem complexam: sed eadem res primo est futura, postea presens, deinde preterita, & vna & eadem: ergo vna & eadem veritas est in ea secũdum omnes hos modos: sed necesse est, quòd sit semper sub aliquo horũ modorũ: ergo &c. Item. Hocipsum vr̃ alia ratione, quia quæcunque scit deus, scit immutabiliter: alioquin cum scire dei sit suum esse, si mutaretur suum scire, & esse, quod est impossibile: sed omne quod habet immutabilitatem, habet sempiternitatem, quia si desinit, mutatur: ergo quod deus semel cognoscit, semper cognoscit. Item. Quod scriptum est in illo libro, deleri non potest: sed deus cognoscit non aspiciendo extra, sed legendo in libro suæ pscientiæ: ergo quod semel cognoscit, semper cognoscit. Preterea patet, quia super illud Exod. 32. Aut dele me de libro tuo, &c. glo. Securus hoc dicit, quia non delebitur. Et idem dicit super Psalmos. Item. Quod desinit, vel perditur aliquo desinente, de necessitate pendet ex illo: sed diuina cognitio non dependet ex veritate creanda: ergo quamuis enunciabile desinat esse verum, tamen deus non desinit illud scire: & si hoc, ergo qđ semel scit, & semper.

Ad opp.

Sed contra. Sicut pscire habet se respectu futuri, vt futurum est, sic scire respectu veri: si enim actu scitur, actu est verum: sed dicit Magister, deus desinit præscire rem, cum res de futuro fit presens: ergo similiter desinit scire, cum de vero fit falsum. Item. Sicut diuina acceptio respicit bonitatem, ita visio veritatem: sed deus desinit hominem acceptare, cum perdit bonitatem: ergo desinit rem cognoscere, siue enũciabile, cum perdit veritatem. Item. Hocipsum ostenditur per impossibile, quia si quodcunque enunciabile sciuit, modo scit, & sciuit Christum esse moriturum, ergo & modo scit: sed qcq̃d scit, est verũ: ergo Christũ esse moriturum est verum, quod est contra fidem. Item. Sic. Quicquid sciuit, modo scit: sed aliquando sciuit non esse te, cum non eras: ergo scit te non esse, & scit te esse, quia verũ est: ergo scit simul duo cõtradictorie opposita: ergo duæ contradictorię opposita sunt simul vera, qnod falsum est, & impossibile.

RESP. Dicendum, quòd scire dicitur dupliciter. Vno modo prout reflectitur in se: & sic sensus est, iste scit hoc, id est habet cognitioné de hoc, & hoc modo dicendum, quòd scire nihil connotat a parte sciti actuale, nec veritatem, nec præscientiam. Deus enim de omni enunciatione habet perfectam cognitionem, vtrum sit enunciatio perfecta, & congrua, vtrũ vera, & sic similia. Alio modo scire dicitur secundum quòd est verbum proheretticum, & sic transit in actum extra: & sic connotat veritatem in obiecto. tunc ergo scire enunciabile aliquod, idem est quod scire ipsum esse verum. Vnde scio te sedere, hoc

est dicere: non tantum habeo cognitionem de hoc, sed etiam cognosco ipsum esse verum. Primo modo scire importat diuinum intelligere. Secũdo modo intelligere cum assensu. Si ergo scire accipiatᵉ primo modo, sic dico, quòd quicquid est, & omne enunciabile, & omne quod sciuit, adhuc scit, & habet cognitionem de illo, quia de omni eo quod est, & quod potest esse habet cognitionem: nec sequitur, scit hoc, ergo hoc est verum: imo est ibi consequens. Si autem accipiatur scire secundo modo prout cõnotat veritatem circa enunciabile: sic fuerunt quidam qui dixerunt quòd desinit aliquid enunciabile scire, quia posuerunt, quòd enunciabile, quod est verum, potest esse falsum. Alij dixerunt contrarium, quia posuerunt quòd enunciabile, quod semel verũ est, semper est verum, & ita semper scitur. Et vt melius pateat: videnda est eorum positio, & ratio positionis. Fuerunt qui dixerunt, quòd albus alba album, cum sint tres voces, & tres habeant modos significandi: tamen quia eandem significationem important, sunt vnum nomen. Per hunc modum dixerunt, quòd vnitas enunciabilis, accipienda est non ex parte vocis, vel modi significandi, sed rei significatæ: sed vna res est, quę primo est futura, deinde præsens, tertio pterita: ergo enunciare rem hanc primo esse futuram, deinde præsentem, tertio prçteritam, non faciet diuersitatem enunciabilium, sed vocum. Rursus. Cum idem tempus sit primo futurum, deinde pręsens, tertio pteritum, tempus scilicet quod est mensura rei quod significatur per orationem, quamuis esse, vel fuisse, vel fore cõsignificent tria tempora, rõne tamen significati nõ diuersificant enũciabile, sed variatur solum a parte tẽporis significati. Vnde si dicã semel, Sortes currit hodie, & cras dicã, cucurrit, cum hoc verbum det intelligere aliud tempus, & ita aliam actionem, enunciabile non est, quantumcunque non mutata significatione, & quia retenta eadem significatione, enunciabile semper est verũ, & non est idem, nisi cum eadem significatio retinetur: ideo dixerunt, ꝙ illud qđ semel est verum, semper est verum: & ideo cum deus nihil obliuiscatur, dicunt ꝙ omne enunciabile quod deus sciuit, scit. Et respondet illi rationi, omne enũciabile quod sciuit, scit: sed sciuit te nasciturũ, vel te esse, ergo &c. non debet sic inferri: ergo scit te esse: sed sic, ergo scit te fuisse. Aliter est ibi figura dictionis, quia ꝓcedit ab idẽtitate in modo significandi, ad identitatem rei, & hoc modo soluit Magister. Et ista fuit opinio nominalium, qui dicti sunt nominales, quia fundabant positionem suam super nominis vnitatem. Sed ista fuit positio contra Philosophum, qui dicit in pdicamẽtis, ꝙ eadẽ oratio primo est vera: postea falsa. Fuit etiam contra cõem opinionẽ. Fuit etiam contra veritatem. Ratio huius est, quia nec bonũ fundamentum habet, nec bonã adaptationem. Primo .n. si quærat vtrũ albus alba album sint tria nomina. Respondendũ est, aut loqueris grammatice, aut logice. Si gramatice, cum grãmaticus cõsideret impositionem nominis, & modum principalem significandi substantiam cum qualitate, sic dicet vnum nomen esse. Si logice, cum logicus consideret nomen inquantum est vox expressiua, vnde diffinit nomen, verbum, & orationem per vocem tanquam per genus, & multiplicato superiori necesse est multiplicari inferius, si sunt multæ voces significatiuæ, sunt de necessitate multa nomina: & ideo patet, quòd male accipiebant nominis vnitatem secundum quod congruit ad propositum. Mala etiam fuit adaptatio, quia enũciabile nõ significat rem, sed modum se habendi: & cum per verbum præsentis, pteriti, & futuri tpis significet res alio modo se habere, patet de necessitate, quòd aliud enunciabile est te esse nasciturũ, & te esse natũ. Rursus deficiebat ĩ vltimo, quia sicut homo nõ significat istum hominem, vel illũ, sic verbum pñtis tpis non significat illud, vel illud pñs: sed pñs in cõmuni, siue copulet, siue significet. Et inde est, ꝙ sicut homo

homo non habet aliam significationem, nec est aliud nomen, nec æquiuocũ, si modo supponat pro Petro, modo ꝓ Cõrado: sic nec verbũ p̃ntis temporis, siue pronuncietur hodie, siue cras, habet aliam significationem, & ideo nõ facit aliud enunciabile. Et præterea patet, quod quocunque tempore proferatur te esse nasciturum, ꝙ idem est enũciabile ꝙ prius fuit verum, modo falsum: ẽm ergo ꝙ scire connotat veritatem circa enunciabile, scit illud quod sciuit, & modo non scit nulla facta mutatione in Dei scientia, sed
26 solum in connotato. Concedendũ igitur qđ in secunda acceptione non oẽ quod scit, semper scit.

AD illud ꝙ obiicitur, quod veritas est vna in p̃nti. præterito, & futuro. Dicendũ ꝙ quãuis sit reducibilis ad vnam rei veritatem sicut accidens ad subiectum, & modus essendi ad entitatem, tñ cum modus essendi habeat suam veritatẽ, & tres sunt modi essendi: ideo tres sunt veritates. AD illud quod obiicitur de indebilitate, & im- 27
mutabilitate, & independentia, dicendum, ꝙ iam solutum est, quia nulla fit transmutatio in Dei cognitione, nec desinit scire enunciabile propter mutationem in se sed in connotato.

DE OMNIPOTENTIA DEI, VBI PRIVS consideratur quare dicatur omnipotens.

DISTINCTIO XLII.

NVNC de omnipotentia Dei agendum est: vbi prima cõsideratio occurrit: quomodo vere Deus dicatur omnipotens: an quia omnia possit, an tantum quia ea possit quæ vult. Quod.n. Deus omnia possit, pluribus auctoritatibus cõprobatur. Ait enim Aug. in li. quæst. veteris ac nouæ legis. Omnia quidem potest Deus, sed non facit nisi quod cõuenit veritati eius, & iustitiæ. Idem in eodem, Potuit Deus cuncta facere simul, sed ratio prohibuit, id est, voluntas. Rationem nempe ibi voluntatem Dei appellauit, quia Dei voluntas rõnabilis est & ęquissima. Fatendum est ergo Deũ oĩa posse.

De potentia dei in cõparatione ad possibilia quę potest.

Quæ qõnes mixtę dicuntur. Cap. 6. in To-

Quomodo dicatur deus omnia posse, cum nos multa possimus, quæ ipse non potest.

SED quæritur quomodo omnia posse dicatur, cum nos quędam possimus quę ipse non potest. Non potest enim ambulare, loqui, & huiusmodi, quæ a natura diuinitatis sunt penitus aliena, cum horũ instrumẽta nullatenus habere queat, incorporea & simplex substantia. Quibus id respondendum arbitror, quod huiusmodi actiões, ambulatio scilicet, & locutio, & huiusmodi, a Dei potentia alienæ non sunt, sed ad ipsam pertinentes. Licet enim huiusmodi actiones in se Deus habere non possit (nõ enim potest ambulare, vel loqui, & huiusmodi) eas tamen in creaturis potest operari, facit enim vt homo ambulet, & loquatur, & huiusmodi. Nõ ergo per istas actiones diuinæ potentiæ detrahitur aliquid, quia & hoc potest facere omnipotens.

Respõsio.

De alijs obiicitur.

SED sunt alia quædam quę Deus nullatenus facere potest, vt

peccata, non enim potest mentiri, non potest peccare. Sed nõ ideo omnipotẽtiæ Dei in aliquo detrahitur vel derogatur, si peccare nõ posse dicitur: quia non esset hoc potentiæ, sed infirmitatis. Si enim hoc posset, omnipotens non esset. Non ergo impotentiæ sed potẽtiæ imputandum est, ꝙ ista non potest. Vnde Aug. in 15. lib. de tri. Magna inquit, Dei potentia est non posse mentiri. Sunt. n. quædam quę in aliis rebus potentiæ deputanda sunt, in alijs vero minime, & quę in alijs laudabilia sunt, in alijs vero reprehensibilia sunt. Non ergo ideo Deus minus potens est, quia peccare non potest, cum omnipotens nullatenus possit esse, qui hoc potest.

Solutio.

Item de alijs opponit.

SVNT etiam & alia quędam quę Deus non potest, vnde videtur non omnia posse: non. n. pōt mori. vel falli. Vnde August. in lib. de symbolo, Deus omnipotens non potest mori, non pōt falli, non potest miser fieri, nec potest vinci. Hæc vtique & huiusmodi absit vt possit omnipotens, si enim huiusmodi passionibus, atq; defectibus subiici posset, omnipotens minime foret. Et ideo monstratur omnipotens, quia ei hæc propinquare non valent: potest tamen hæc in alijs operari.

In libr. de symbolo si dei ad catecumi nos. Cap. 1. in Tomo 9.

Quod omnipotentia dei secundum duo consideratur.

HIC ergo diligenter considerantibus, omnipotentia eius secundum duo apparet, scilicet quod omnia facit quæ vult, & nihil omnino patitur. secundum vtrunque Deus omnipotens verissime prędicatur: quia nec aliquid est quod ei ad patiendum corruptionem inferre valeat, nec aliquid ad faciendum impedimentũ afferre. Manifestum est itaque Deum omnino nihil posse pati, & omnia facere posse, pręter ea sola quibus eius dignitas læderetur, eiusque excellentiæ derogaretur: in quo tamen non est minus omnipotens. Hoc enim posse non esset posse, sed non posse. Nemo ergo Deum omnipotentem in aliquo dicere pręsumat, quia omnia potest quæ posse potentiæ est: & inde vere dicitur omnipotens.

Quibusdam auctoritatibus traditur, quod ideo dicitur omnipotens, quia potest quicquid vult.

EX quibusdã tamen auctoritatibus traditur ideo vere dici omnipotens, quia quicquid vult potest. Vnde Aug. in Ench. Non ob aliud veraciter vocatur omnipotens, nisi quoniam quicquid vult potest: nec voluntate cuiuspiam creaturæ voluntatis omnipotẽtis impeditur effectus. Idem in lib. de spiritu & litera. Non pōt Deus facere iniusta, quia ipse est summa iustitia & bonitas. Omnipotens vero est, non ꝙ possit oīa facere, sed quia potest efficere quicquid vult, ita vt nihil valeat eius voluntati resistere quin compleatur, aut aliquo modo impedire eandem. Ioan. Chryso. in homil.

Cap. 96. in Tomo 3. Cap. 5. 31. & vltimo sententia liter.

quadam

quadam de expositione symboli ait, Omnipotens dicitur Deus q͞a posse illius non potest inuenire non posse: dicente propheta: Omnia quæcunq; voluit fecit. Ipse est ergo oı͞potens, vt totum quod vult possit, vnde Apostolus, Eius (inquit) voluntati quis resistit? His auctoritatibus videtur ꝙstendi, quod Deus ex eo tantum dicatur omnipotens, quod omnia potest quæ vult, non quia oı͞a possit. Psal. 113. Rom. 9

Determinatio præmissarum auctoritatum.

SED ad hoc potest dici, quod August. vbi dicit, Omnipotẽs non dicitur quod omnia possit, &c. tam ample & generaliter accepit omnia, vt etiam mala includeret, quæ Deus non potest, nec vult, non ergo negauit eum posse omnia quę conuenit ei posse. Similiter cum dicit: Nō ob aliud veraciter dicitur omnipotens, nisi quoniam quicquid vult, potest: non negat eum posse etiã ea quæ non vult, sed aduersus illos qui dicebant Deũ multa velle quæ nō poterat, affirmat eum posse quicquid vult, & ex eo vere dici omnipotentem, non ob aliud, quam quia potest quicquid vult. Sed caue quomodo intelligas. Potest quicquid vult se posse, an quicquid vult facere, an quicquid vult fieri. Si enim dicas ideo omnipotẽtem vocari, quia potest quicquid vult se posse: ergo & Petrus similiter omnipotens dici potest, vel quilibet sanctorum beatorũ, quia potest quicquid vult se posse, & potest facere quicquid vult facere. Nō enim vult facere nisi quod facit, nec posse nisi quod potest: sed nō potest facere quicquid vult fieri. Vult enim saluos fieri qui saluandi sunt, veruntamen eos saluare non valet. Deus autẽ quicq͞d vult fieri, potest facere. Si enim vult aliquid fieri per se, potest illud facere per se, & per se facit: sicut cœlum & terram per se fecit, quia voluit. Si autem vult fieri per creaturã, & per eam operatur: sicut per homines facit domus, & huiusmodi artificia. Et Deus quidem ex se, & per se potest: homo autem vel angelus, quantumcunque beatus est, non est potens ex se, vel per se. Q͞uo intelligendum sit q͞cquid vult.

Oppositio.

SED forte dices, nec Dei filius potest a se, nec spiritus sanctus, sed solus pater. Ille enim potest a se, qui est a se: filius autem, quia non est a se, sed a patre, non potest a se, sed a patre: & spiritus sanctus ab vtroque. Ad quod dicimus, quia licet filius non possit a se, nec operetur a se, potest tamen & operatur per se: sic & spiritus sanctus. Vnde Hilarius in lib. 9. de Trinit. Naturę (inquit) cui cōtradicis hæretice, hęc vnitas est, vt ita per se agat filius, ne a se agat, & ita non a se agit, vt per se agat. Per se autem dicitur agere & potens esse, quia naturalem habet potentiam eandem quã & pater, qui potens est & operatur: sed quia illam habet a patre, non a se, ideo a patre non a se dicitur posse & agere. Homo autem vel angelus gratuitam habet potentiam, qua potens est. Ideo ergo vere ac Solutio. Post medium lib.

proprie

Hic plene ondit quare de⁹ oipotens dicatur. proprie Deus trinitas omnipotens dicitur, quia per se, idest, naturali potentia potest quicquid vult fieri, & quicquid vult se posse. Nihil enim vult fieri quod nō possit facere per se, vel per creaturas, & nihil vult se posse, quod non possit, & omne quod vult fieri, vult se posse: sed non omne quod vult se posse, vult fieri, s.n. vel-
Rom. 9 let, fieret: quia voluntati eius nihil resistere potest.

De potentia Dei in comparatione ad possibilia quæ potest.

DISTINCTIO XLII

Nunc de omnipotentia Dei agendum est.

Exposi. 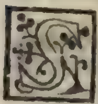

SVPRA egit Magister de scientia diuina, hic agit de potentia. Et quia potentiam tripliciter cōtingit considerari. s. quantum ad quidditatem possibilium, & quantum ad quantitatem, & quātum ad modū operādi: iō hæc pars tres cō-
Diuisio. tinet partes, siue tres distinctiones. In prima determinat Magr̄ de potentia in comparatione ad possibilia quæ potest. In secunda determinat de potentia quantum ad quantitatem, ostēdēs eius immensitatē infra dist. xliij. Quidam tn̄ de suo sensu gloriātes. In tertia determinat de ipsa quātum ad modum, infra dist. xliiij. Nunc illud restat discutiendum vtrum melius. &c. Prima pars quæ continet præsentem distinctionem, habet quatuor partes. In prima Magr̄ ostendit ꝙ Dei potētia est omnipotentia, quia est respectu oīm possibilium quę possibile est esse. In secūda remouet illa possibilia, quę posse non est potentiæ, ibi. Sed quęritur quō omnia posse dicatur. In tertia ponit rōnes quæ attestantur diuinæ potētiæ, ibi. Hic ergo diligēter cōsiderantibus omnipotentia eius &c. In quarta Magr̄ alias rōnes omnipotentię docet ad prædictas duas reducere, ibi. Ex quibusdam tn̄ auctoritatibus tradit idco &c. Et ibi primo ponit auctoritates, deinde docet eas exponere & hoc ibi. Sed ad hoc potest dici quod Aug. &c.

Omnia quidem potest Deus: sed non facit nisi quod conuenit veritati eius, & iustitiæ.

Videtur hoc verbum Aug. esse fal- Dub. 1
sum, quia in psalm. dicitur, Misericordia domini sup omnia opera eius: ergo magis deberet dicere, quod non facit nisi quod conuenit misericordiæ. Et iterum, quia differentia est inter veritatem, & iusticiam. Resp. dicendum quod iusticia vno modo est idē quod Respon.
exigentia meritorum, & sic diuiditur contra misericordiam. Alio modo dicit condescentiā bonitatis, & hoc modo comprehendit misericordiam, & iusticiam proprie dictam, & sic accipit Aug. in pdicto verbo, & hoc modo differt a veritate secundum rationem dicendi, quamuis idem sit secundum rem. Nam veritas respicit vnamquamque rem secundum se, sed iusticia respicit vnam rem comparatā ad alteram śm quod p leges debitas colligatur vna alteri.

Potuit De⁹ cuncta facere simul: sed ratio prohibuit.

Videtur male dicere, quia posse pro- Dub. 2
hiberi est impotentiæ: ergo si diuina potentia potest phiberi, est impotens. Item, illa rō aut est quid creatum, aut increatum. Si creatum: ergo aliquid aliud a Deo prohibuit diuinam virtutem: ergo aliquid potest resistere Deo. Si increatum: quomodo potest prohibere, cum sit omnino idem? Præterea hoc non videtur prohibendum, quia. Eccle. xviij. dicitur. Qui viuit in æternum creauit omnia simul. Respō- Respon.
dēdum, ꝙ rō hic vocatur voluntas rationalis, & rationabilitas in voluntate, & ista quamuis nō dicat aliquid aliud quantum ad principale significatum a diuina essentia, connotat tamen

men aliquid, scilicet congruitatem in volito, quæ quidem non reperitur in eius opposito. Quod patet. Si omnia simul producta essent quantum ad esse singulare, nulla creatura aliquid faceret, & non esset propter hoc cursus vniuerso qui est. Voluntas ergo rõnalis hoc exigebat, vt Deus non faceret omnia simul quamuis posset: vnde ꝓhibitio non accipit hic pro repugnãtia: sed pro arctatione potẽtiæ quantum ad actum, non quantum ad posse. Et hæc est determinatio indifferentię ad hoc opus, non ad oppositum, & sic patent obiecta. Nam Ecclesiastic⁹ intelligit quantum ad partes principales, siue priores: sed Aug. loquitur quantum ad indiuidua.

Deus oĩpotens nõ põt mori &c.

Dub. 3 Quæritur de differentia horũ quatuor quæ remouet Augu. a Deo, scilicet mori, falli, miserum esse, & mentiri. Resp. dicendum quod ista dicunt defect⁹ ipsius hominis, siue animę in corpore. Quadruplex autẽ est actus, & quadruplex potentia. Prima est viuificatiua, & huius actus est viuere, & contra hunc est defectus mori. Secunda est cognitiua, cuius actus est nosse, & contra hunc est falli. Tertia est affectiua, & huius actus est velle, siue amare, & delectari, & contra hunc est miserum esse. Quarta est operatiua, & huius actus est agere, & contra hunc est vinci, & superari. Et nota quod ex his quę dicuntur, quatuor gña actuũ remouentur a Deo, scilicet corporales siue instrumentales, vt currere. Actus culpabiles, vt peccare, mentiri. Actus passiui, vt vinci, & superari. Actus defectiui vt mori, & falli, quia habẽt potentiam coniunctam defectui. Et inde elicit Magister pfectam rationem potentiæ, quæ potest omnia facere, & nihil pati.

Respon.

Tam ample & generaliter accepit oĩa, vt etiã mala includeret.

Dub. 4 Videtur falsum dicere, quia aut malum includitur ratione substrati, aut ratione deformitatis. Non ratione substrati includiẽ, qa actio mala rõne actionis substrati est a diuina potentia. Non ratione deformitatis, quia cum illa sit simpliciter non ens, non videtur posse includi. Resp. dicendũ, ꝙ malum accipitur rõne deformitatis, & qm̃ omnia, distribuit ibi ꝓ possibilibus, & possibile potest accipi generaliter tam a potentia actiua quam defectiua, & sic accipitur ample, & cõprehendit malũ, & sic intelligit Aug. Alio modo vt possibile dicatur a potentia quæ ẜm rem, & modum est potentia, & tunc proprie accipiẽ, & tunc non continetur ibi malum, & sic accipitur in cõi vsu cum dicimus Deum omnipotentem, & sic patet ꝙ quãuis non contineatur sub ente, non simile de potentia.

Respon.

Homo autem, vel Angelus gratuitam habet potentiam qua potens est.

Dub. 5 Videtur male dicere, quia gñatio est actus naturalis cum quis generet similem in natura: ergo est potẽtia naturalis, sed non Dei, quia Deus nõ naturaliter producit hoĩem, ergo est hominis: ergo homo habet potentiã naturalem. Resp. dicendum quod naturale dicitur dupliciter. Vno modo dicitur naturale quod habetur a natura, & ẜm consonantiam naturæ, & sic creaturæ multæ habent potentias naturales. Alio modo dicitur naturalis potentia, quæ inest alicui per propriã naturam, ita ꝙ non per aliã nec dantem, nec conseruantem: & hoc modo sola virt⁹ diuina est naturalis, omnis autem alia a Deo est liberaliter data, & liberaliter cõseruatur, & adiuuatur vt agat, & ideo gratuita.

Respon.

Vere, ac proprie trinitas De⁹ oĩpotens dicitur.

Dub. 6 Videtur non verũ dicere, quia non dicitur proprie omnisciens: ergo nec omnipotens. Item. Matth. vlt. Data est mihi omnis potestas in cęlo, & in terra. Et de aliis vr̃, quia Marci ix. Si potes credere, omnia possibilia sunt credenti. Resp. dicendum ꝙ omnipotentia est solius Dei ꝓprię qa dicit potentiam infinitam, quæ in nulla potest esse creatura, nec in Christo, nec in alio

alio ſm humanam naturam. Et hoc melius patebit alibi. Vnde ſi dicatur de Christo omnipotentia, hoc intelligitur ſm idiomatum cõicationem. Si autem dicatur de credentibus, distributio eſt accõmoda ſolum de miraculis, & ſic patet illud.

Artic. 1. AD intelligentiam huius diſtinctionis quatuor quæruntur. Primo, vtrum Deus poſſit aliquid aliud a ſe. Secundo, dato quod poſſit, quæritur vtrum poſſit ineſſe quod alii agenti eſt poſſibile. Tertio, vtrum diuina potentia ſe extendat ad omne illud, ꝙ alij agẽti eſt impoſſibile. Quarto, vtrum poſſibile dicatur aliquid ſimpliciter ſm cauſas ſuperiores, ſiue potentiam diuinã, vel ſm inferiores, vel ſecundum potentiam creatam.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Cum deus intime ſit in omnib⁹, omniq; perfectione perfectus, ſine dependentia, elongatione, vel indigentia; poteſt in omni alio & omne aliud a ſe.

Ad opp. VOD autem non poſſit Deus aliud a ſe oſtendit̃ ſic. Omnis potẽtia quæ agit in aliud a ſubſtãtia in qua eſt, vel cuius eſt, egreditur ab illa ſubſtantia, potentia enim non operatur, niſi vbi eſt. Si ergo diuina ſubſtãtia operatur ꝑ ſuam potentiam in aliquid aliud a ſe, potentia eius incipit eſſe, vel fieri in alio: ergo egreditur a ſubſtantia: ſed omnis potentia quę egreditur a ſubſtantia, elongatur a ſubſtantia, & omnis potẽtia diſtans a ſubſtantia repugnat ſimplicitati: cum ergo hoc ſit impoſſibile in Deo. vr quod De⁹ nõ agat in aliud a ſe. Item. Omnis potentia cui⁹ opus eſt in aliud, habet dependentiam ab illo Probatio. opus enim quod tranſit in materiam ſubiectam, aliquo modo pendet ex illa: ſed potentia pendet ex eodem ex quo pendet actus, quia perficitur per actum: ergo ſi potentia diuina eſt in aliud, habet dependentiam. Item. Omnis potentia quę eſt in aliquid ꝙ non ſemper eſt cõiunctum ſuo actui, habet indigẽtiam, nõ enim eſt perfecta niſi quãdo agit, & nõ agit niſi cum obiectum eſt pręſens: ergo quando non eſt ſemper pręſens, eſt incompleta, hoc autem repugnat potentiæ diuinæ: ergo &c. Item. in deo idẽ eſt poſſe, & eſſe: ſed Deus nõ eſt aliud a ſe: ergo nõ poteſt in aliud a ſe. Si tu dicas quod potentia connotat, ſed nõ eſſentia. Contra. Deus poteſt aliquid facere ꝙ nec eſt, nec fuit, nec erit: ergo nihil connotat. Si tu dicas, quod connotat ꝙ eſt in potẽtia: ſed potẽtia Dei non eſt aliud quam Deus, & quod eſt in Deo, ergo & nihil aliud connotat. 3. phy. 32

Fundamenta. Sed contra. Bonum eſt diffuſiuũ ſui: ſed diffuſio ſm ꝙ huiuſmodi eſt in aliud: ergo bonum ſm quod bonum poteſt in aliud: aut ergo ſm potentiã ſuam, aut alienã. Si ſm alienam: ergo non eſt perfecte bonum, cum non habeat actum bonum per ſe. Si propter potentiam ſuam: ergo bonum ſecundum ꝙ bonum põt in aliud: ſed Deus eſt ſumme bonus: ergo &c. Itẽ. Perfectio creaturę eſt in hoc quod poſſit aliud a ſe producere: ſi ergo omne q̃d perfectionis eſt Deo eſt attribuẽdum, potentia producendi aliud, deo eſt attribuenda. Itẽ. Si nihil aliud a ſe poteſt: ergo nulli alij a ſe pręeſt: ergo nec aliquid deo ſubeſt: ergo a nullo eſt colendus, a nullo eſt adorãdus, & nihil ab ipſo omnino eſt quærẽdum: quod eſt ſummum inconueniens ſm oẽs. Itẽ. Si nihil poteſt in aliud a ſe: ergo nihil eſt ad ipſum, neque propter ipſum: ſed bonitas eſt in rebus, & ordo ꝑ relationẽ ipſorum ad ſummum bonum a quo eſt omne bonum: ergo ſm hoc nulla res ẽ bona, nec ordinata in vniuerſo, hoc autem eſt ſummum inconueniens: ergo neceſſe eſt ponere ꝙ poſſit in aliud a ſe. Prima conſequentia eſt manifeſta. Ad illud enim ſolũ ſtat vltima reſolutio in redeundo, in quo eſt prima origo in exeundo, vt manifeſtum eſt.

RESP. Ad hoc intelligendũ notãdum eſt ꝙ poſſe aliud, ſiue in aliud a ſe, hoc eſt dupliciter. Aut in aliud ſicut in diſtinctum ſm eſſentiam, & remotum

motum ſm diſtantiam, quia impoſſibile eſt duo contraria eſſe in eodẽ ſubiecto: & hoc modo poſſe in aliud eſt per egreſſum potentiæ a ſubſtantia, & ideo eſt ibi elõgatio, & diſtantia. Et quia elongatur a ſua ſubſtantia, ideo pendet a ſubſtantia in quam agit, & ideo eſt ibi depẽdentia: & quia diſtantia, & dependentia, ideo imperfectio, & indigẽtia. Hoc modo poſſe in aliud Deo non competit propter tres cõditiones prædictas, ſicut oſtenſum eſt: quia repugnat diuinæ potentiæ, ſicut diſtantia, dependentia, & indigentia. Alio modo poſſe i aliud dicitur ſicut indiuiſum ſm formam & eſſentiã, nõ tñ in remotum ſm aliquam diſtantiã, quia diuina eſſentia dum operatur intimo eſt in illo, & hoc modo nec ponit diſtantiam, nec dependentiã, nec indigentiam. Cum enim diuina eſſentia ſit omni perfectione ꝑfecta, & potentia eius ſit omnimoda indiuiſione indiuiſa, a nullo alio dependet, nullo alio indiget: hoc ergo modo ponendum ꝙ Deus poteſt in aliud a ſe, ſiue aliud a ſe. Ex his patet primo obiectũ.

8 QVOD enim obicit, potentia q̃ eſt in aliud egreditur ab agẽte in paſſum, dicendum quod hoc verum eſt vbi agens in aliud non eſt in illo ſm veritatem: vbi autem eſt, omnino nulla neceſſitas eſt egrediendi.

9 AD illud ꝙ obicitur, quod potentia quæ eſt in aliud pendet ex illo. Dicẽdum, quod hoc verũ de illo cuiꝰ actio eſt in aliud tanquam in ſuſtentans, diuina autem potentia non indiget alio ſuſtentãte: quod patet, quia non indiget materia ſubiecta, ſed facit ex nihilo. Et rõ huius eſt, quia cum potẽtia eſt omnino indifferens, & ab eſſentia, & actu, ſicut eſſentia nõ indiget ſuſtentãte, ſic nec

10 potentia. AD illud quod obicitur quod potentia quę eſt in aliud habet perfectionis indigentiam. Dicẽdum, quod potentia agens in aliud eſt duplex. Quędã q̃ eſt ſuus actꝰ, & talis nihil plus habet quãdo agit in aliud, quod quando non agit, & hæc nullo modo indiget, & talis eſt potentia diuina propter ſummam ſimplicitatẽ. Alia eſt potẽtia agens in aliud ꝑ actũ a ſe differẽtẽ: talis plus habet q̃ñ agit quã q̃ñ nõ agit, & talis eſt q̃ habet indigentiam aliquo modo, vt in potentia creata, non ſic eſt de potentia diuina: & ideo quãuis ſit in aliud, quod non ſemper eſt pręſens, propter hoc tamen nec indigens eſt, nec incompleta.

AD vltimum. Dicendum ꝙ potentia connotat poſſibile, & poſſibile ampliatur ad ens, & ad non ens, & ſicut poſſibile ampliatur, ita & diuerſitas connotati, & ideo non tñ dicitur poſſe in aliud, quia poteſt in aliud qđ eſt: ſed quia poteſt in aliud quod põt eſſe, Deus autem a ſe non poteſt eſſe aliud: ideo patet illud. 11

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Deus poteſt omne quod poteſt agens creatum, dummodo poſſe dicat potẽtiam, & non imperfectionem claudat, vel impotentiam ſignificet.

TRVM Deus poſſit in omne aliud in quod poteſt omne agẽs creatum. Et ꝙ ſic videtur. Qui enim omne dicit, nihil excipit: ſed non tantum dicimus, & credimus Deum potentẽ, ſed Deum omnipotentem: ergo &c. Itẽ. Quia Deus eſt omniſciens, ideo ſcit omnia quæcunque ſcit alius ſciens. Si enim aliquis ſciret aliquid qđ nõ ſciret Deus, Deus non diceretur omniſciens: ergo pari rõne non diceretur omnipotens, niſi poſſet oẽ quod poteſt omnis alius. Item. Deus non dicitur omniuolens, quia non vult omnia quę alij volunt: ergo pari rõne ſi non poſſet omnia quæ alij poſſunt, non eſſet omnipotens. Item. Omne eſſe eſt a primo eſſe, ergo omne poſſe eſt a primo poſſe: ergo omnis potentiã poteſt quicquid poteſt propter diuinam potentiam: ſed ꝓpter quod vnumquodque, & illud magis: ergo &c. Sed contra. Aliqua creatura poteſt omnia recipere corporaliter, vt materia: aliqua potentia poteſt omnia recipere ſpiritualiter, vt ſpiritus ratio nalis creatus: ſed Deꝰ nihil poteſt

Fundamenta.

1. cele. 99.

1. Poſter.

Ad opp.

potest recipere, ergo non potest omne quod potest aliud a se. Si dicas ꝙ non est potentiæ, sed impotentiæ, Contra. Nulla impotentia est a Deo, siue a potentia diuina, ergo secundũ hoc potentia materię, siue animæ nõ esset a Deo. Item. Homo potest pati miseriam, siue sustinere pœnã: Deus non potest pati, ergo &c. Si dicas ꝙ illud est impossibile. Contra. Nullũ opus virtutis est impossibile: sed sustinere est op⁹ fortitudinis, q̃ ꝓprijssime est virtus: ergo &c. Item. Homo potest peccare, Deus autem non potest: ergo &c. Quod si potest peccare, potest esse malus: quod est inconueniens. Si dicas quod hoc posse non est possibile. Contra. Aug. de ciui. Dei. Melior est natura quæ potest peccare, quam quæ non potest peccare: ergo posse peccare spectat ad bonitatem, & perfectionẽ naturæ: ergo non dicit impotentiam. Item. Homo potest currere, & comedere, Deus hoc non potest: ergo &c. Si dicas ꝙ hoc est impossibile. Contra. Omne illud quod dicit positionem, est a potentia quæ vere est potentia: sed currere & comedere non dicunt actus priuatiõis, sed positionis: ergo sunt a potentia inquantum potens est, nõ inquantum impotens: ergo manifestum &c.

Li. 12. c. 1

12 RESP. ꝙ sicut dicit Philosoph⁹ in philosophia .i. Quædam sunt quę dicunt potentiam quantum ad modum dicendi: dicunt tamen impoten-

Aristo. 15 Met. te. 17

13 tiam a parte rei, vt posse mori, posse corrũpi. Propter hoc intelligendũ: ꝙ quædam sunt quæ posse est potentiæ simpliciter & perfectæ, vt posse intelligere, diligere, & operari. Quædam sunt quæ posse est potentiæ, tamen imperfectæ, vt currere & ambulare: isti enim actus dicunt simul actionem, & passionem, siue defectum in agente. Quædam quę posse simpliciter est impotentiæ, vt priuationes, vt posse peccare, deficere. Loquẽdo de his ratione priuationis, secundum hoc intelligendum, quod cum potentia Dei est perfectissima, illa potest Deus per se & in se. quę sunt potentię simpliciter, vt intelligere, & operari: illa vero q̃ sunt imꝑfectæ potentiæ, põt qdẽ nõ in se, sed ꝑ se. Per se potest ex hoc quod est ibi perfectionis, & potentiæ. In se non potest, propter illud qđ est ibi impotentiæ & imperfectionis, quæ in eo non cadunt. Illa autem quæ sunt simpliciter impotentiæ, nec potest in se, nec potest per se. Per se non potest, q̃a nihil est a deo, quod non sit a Deo per se, & immediate, hoc autem quod est defectus, non potest esse in Deo nec a Deo, quia Deus non deficit in essendo, nec in agendo. Si ergo quæ- 14
ratur, vtrum Deus possit omne quod potest aliud agens: rñdẽdũ est nõ simpliciter: sed cum determinatione, s. ꝙ potest oẽ qđ est potentiæ, & in se põt omne quod est potentiæ simpliciter, & perfectæ: in alio põt quod est potentię imperfectæ, nec in se nec in alio, ꝙ est omnimodæ impotentię, & hoc ipso dr̃ omnipotens, quia potentia eius ad omnia sufficit, & in nullo deficit.

AD illud ergo ꝙ obiicitur, quod 15
non põt recipere res, nec rerum similitudines, dicendum ad hoc & ad oĩa de quibus obiicit, quod illa posse non est potentię perfectę. Secundum hoc intelligendum, ꝙ est potentia omnino sufficiens & actiua, vt potentia ꝓducendi res. Et est potentia pure passiua, vt potentia suscipiendi. Et est potentia defectiua, vt potentia peccãdi. Et est potentia partim actiua, partim passiua, vt potentia ambulandi. Et est potentia partim actiua, & partim defectiua, vt potentia suscipiendi pęnã. Et potentia partim passiua, & partim defectiua, vt potentia moriendi. Dicẽdum ergo ꝙ nihil horum in se potest Deus, quamuis enim sint potentię alicuius, derogant tñ perfectioni potentię. Nec est simile de scientia, quia scitum non diminuit de rõne scientiæ, sicut possibile, de rõne potentiæ, quia scitum non causatur a scientia, sicut

possibile a potentia. AD illud tamẽ 16
quod dicitur de potentia peccandi, intelligendum, quod si peccare dicat effectum cum deformitate, siue actum, sic non tñ dicit potẽtiam defectiuã, sed actiuã rõne actus substrati, & sic dicit nobilitatem. Si rõne deformitatis,

tis, sic dicit simpliciter defectū. Quocunque tamē modo dicatur, quia semper concernit defectum, nullo modo conuenit Deo.

QVAESTIO III.

CONCLVSIO.

Deus potest omne illud qđ creato agenti est impossibile ꝑpter limitationem virtutis, vel imbecillitatem intelligentiæ: non autem quod est impossibile ꝑpter priuationem omnis existentiæ, & secundum illustrationem veritatis ęternę.

Ad opp. 17

TRVM diuina potentia se extendat ad omnē illud quod alij agēti est impossibile. Et quod sic videt. Dicitur enim aliquid impossibile propter naturæ ordinationem, vt de cęco fieri vidētem. Aliquid ꝑpter præteritionē, vt te nō fuisse, ex quo fuisti. Tertio pp oppositionem, vt idem esse nigrum, & albū: Primum est impossibile ꝭm naturam: scđm ꝭm tēpus, siue per accidens: tertium potest dici impossibile ꝭm disciplinam, quia omnis scientia supponit illud principium, quod opposita nō sunt simul vera de eodem: ostenditur ergo quod Deus possit omne tale impossibile. Luc. j. Non erit impossibile apud deum omne verbum: sed omnia contingit verbo dicere: ergo nullum tale est impossibile apud Deum. Item. Ephes. iij. Ei autem qui potest facere supra quam possumus intelligere: ergo potest De⁹ plura facere quā possit intellectus fingere: sed potest fingere omne impossibile quod potest enunciare: ergo & De⁹ potest illud facere. Item. Hilar. Perfectæ potestatis est id naturam posse facientis, quod potest significare sermo dicentis. Item. Basilius. Plus potest Deus facere quā tu potes intelligere: ergo per auctoritates canonis, & sanctorum, vr̄ ꝙ Deus possit omne impossibile. Item. Ratione videtur, quia ille est potentissimus, cui nihil omnino est impossibile, quā

de Tri.
lib. de fide

cui aliquid est impossibile: sed De⁹ est potentissimus in summo: ergo nihil omnino est ei impossibile. Itē. Si aliquid impossibile non est Deo possibile, aut hoc est propter priuationē, aut propter positionem. Si propter priuationem. Contra: Nulla maior priuatio quam omnino non entis: sed De⁹ de nihilo facit aliquid, non ergo propter priuationem. Si propter positionem: ergo videtur quod aliquid sit ꝙ non subiaceat diuinæ potentiæ, quod & ei non obediat: ergo potentia Dei habet resistens. Item. Ostendit specialiter quod possit impossibile secundum naturam, vt de trunco facere vitulum, quia plus distat non ens ab ente, quam vnum ens ab alio: sed Deus de non ente facit ens: ergo de vno ente pōt facere aliud. Item. Quod possit impossibile ꝭm tempus videtur, quia illud est impossibile per accidens, quod nullam ponit resistentiam, quia non est: ergo si De⁹ pōt impossibile per se, & quod habet resistentiam, cum illud sit magis impossibile: ergo pōt impossibile per accidens. Item. Quod possit impossibile ꝭm disciplinam videt, quia plus distat creator a creatura, q̄ vnum ens creatum ab alio: sed Deus potuit facere ꝙ creatura creatori vniretur in eadē hypostasi simplicissima: ergo multofortius pōt facere ꝙ opposita simul sint in eodem, vt ꝙ aliquid sit simul album & nigrum, & hoc videtur factū esse in Christo, quia vnus & idem erat æternus, & temporalis, passibilis, & impassibilis, visibilis, & inuisibilis, & sic de alijs. Item. Deus fecit virginem parere, quod est impossibile ꝭm naturam, quia potentia naturæ nullo modo est ad hoc, & est ibi impotētia ꝭm disciplinam, quia simul sunt opposita vera de eodem, & quod est maius impossibile quam impossibile ꝭm accidens, scilicet corruptam integrare, siue fieri virginem, magis enim videtur partus incompossibilis virginitati, quam coitus; ergo &c. Sed contra, ꝙ Deus non possit impossibile secundum naturā, videtur Aug. dicere in lib. de vera innocētia. Deus (inquit) ita est omnipotens, vt nunquam rationis sitę instituta euellat:

ergo

ergo si aliquid est impossibile secundum institutionem naturæ, simpliciter est Deo impossibile. Item. Ratione videtur, quia Deus non potest facere contra ordinem rationis rectæ, vtpote mentiri, & consimilia: ergo non potest facere contra institutionē naturę ordinatę: nō ergo potest impossibile ſm naturam. Item. ꝙ non possit impossibile per accidens. Hier. Cum cetera possit Deus, non potest de corrupta facere virginem: sed cōstat ꝙ hoc non dr̄ ꝙ non possit reparare claustra, sed quia eam quę corrupta est impossibile est nō fuisse corruptam: ergo &c. Item. Aug. in ij. li. contra Faustum. Hāc sententiā quam dicimus præteritam fuisse, Deꝰ falsam facere non potest. Et rōnem reddit. Si enim hoc faceret, hoc esset facere vt ea quę vera sunt, eoipso ꝙ vera sunt, essent falsa, & ita esset contrarius veritati. Item. Quod non possit impossibile ſm disciplinam, s. vt duo opposita sint simul in eodem, vr̄, quia sicut se habent opposita ad vnionē, ita vnita ad diuisionem: sed Deus nō potest facere ꝙ duo & tria nō sint quinque, quia (sicut dicit Aug.) quod est verū veritate quæ non incipit, nec desinit: ergo pari rōne nō potest facere quod opposita sint simul vera. Item. Deus non potest facere contra veritatem iusticię. ij. Thi. ij. Fidelis permanet, negare seipsum nō potest: ergo non potest facere contra ordinem sapientiæ: sed confundere opposita est facere cōtra ordinem sapientię: ergo &c.

18 RESP. ad prędictorum intelligentiam notandum, ꝙ nos iudicamus aliquid impossibile quatuor causis. Vno modo per limitationē naturalis potentiæ, vt de trunco fieri vitulum, & virginem parere. mulier. n. sine semine nō potest concipere naturaliter. Item. Partus clausa porta ꝓpter corpulentiam non potest exire, similiter natura statim non pōt trūcum in vitulum conuertere, cum habeat potentiam limitatam. Secundo modo dicitur impossibile non propter limitationem potētię, sed ꝓpter limitationem nostrę intelligentiæ, vt duo corpora esse in eodem loco, vel idem corpus in diuersis, vel maius in minori loco: quia nullo modo possumus capere, cum nostra imaginatio semper dicat oppositum. Vnde etiam, quando dictat ꝙ Deus sic facit in sacramento altaris, necesse est vt ratio contra se eleuetur vt credat. Tertio modo dicitur impossibile ꝓpter priuationem omnis existentię ſm omnē comparationem. s. principij, medij, & vltimi, vt pręteritum non fuisse pteritum. Omnis enim potentia quæ intelligitur aliquid facere, respicit ens vel in ratione principij, vel termini, vel vtroque modo. Vnde de ente potest facere non ens, & econuerso, & de vno aliud: sed de non ente facere non ens, hoc nullius omnino potentię est. Vnde quamuis Deus de omni ente creato possit facere ꝙ non sit, siue de ratiōe, siue de re: tñ de eo quod fuit, & non est, facere quod nō fuerit, hoc omnino Deo est impossibile, quia hoc facere est nihil facere, sicut iam melius patebit. Quarto modo dicitur impossibile, ſm illustrationem veritatis æternæ, & ordinem diuinę sapiētiæ, vt verbi gratia, duo opposita insint eidem, & secundum idē, hęc ipsa veritas ęterna (eoipso ꝙ veritas est) iudicat, & illustrat, & iudicat impossibile, sicut & hic, duo, & tria non esse quinque. Quando ergo argumentatur, vtrum Deo sit possibile oē impossibile, dicendum de impossibili, 19 quod est impossibile propter limitationem potentię, vel propter limitationem intelligentiæ, quod Deo est possibile, propter hoc quod eius potentia non est limitata, sed infinita: & ideo supra naturam, & intelligētiam pōt, quarum vtraq; est arctata. Illud autē impossibile quod est impossibile propter priuationem omnis existētię, & quod propter illustrationem veritatis æternę, non potest omnino. Primum quidem non potest, quia illud posse est nihil posse. Secundum non pōt, qa illud est posse inordinate, cōtra ordinem sapientię posse. Et quoniam Deus sic est omnipotens, vt nihil possit nisi quod decet suam potentiam, & non deordinat sapientiā: ideo hęc impossibilia non pōt. Sed obiiciet aliquis

aliquis, ꝙ illud est falsum, scilicet, ꝙ impossibile per accidens sit impossibile propter priuationem omnis existẽtiæ: nam propositio de præterito est vera, & veritas illa non fundatur supra nihil, nec super ens increatum, cum incipiat esse vera: ergo supra ens creatum, & illud est pręteritum: ergo præteritum dicit aliquo modo ens: sed omne creatum quantumcunque habeat parũ de ente, põt illud amittere si deus velit: ergo deus potest facere, ꝙ illud quod fuit, non fuerit. Et iterum, cum dico hoc esse ꝓteritum, aut dico aliquid, aut nihil. Si aliqd: ergo responsio nulla. Si autem nihil: dico ꝙ potest dici, ꝙ chimera sit ꝓterita, & ꝙ nõ ꝓteritum quod nihil est, sit præteritũ, quod manifeste falsum est: non ergo dicit priuationem omnis existentię, & illud non videt subtrahere quin subiaceat potentiæ diuinę: nam futurum non dicit ens, & tñ deus potest facere ꝙ futurum ſm veritatem nunquam sit futurum. Similiter non præsens nihil dicit entitatis: & deus potest facere, ꝙ illud qđ nunquam est præsens sit pręsens, nec
20 adhuc vĩ euadi posse. Quæri etiã potest, vtrum deus possit facere de præterito præsens, & constat, ꝙ in altero extremo ponitur ens: si ergo potest facere, ꝙ ꝓteritum sit ꝓsens, & quod est præsens non est ꝓteritum: potest facere de ꝓterito, ꝙ non sit ꝓteritum. propter hęc & his similia fuit opinio Gilberti Porretani, quòd deus potest super impossibile per accidens: potest enim facere quòd præteritum nunquam fuerit. Et illud B. Hierony. exponunt, qui sequuntur eum, quòd non potest facere de corrupta virginem, id est non ostendit se posse, cum nunquam fecerit. Et similiter illud de August. quòd deus sententiam de præterito non potest facere falsam, hoc intelligitur salua re. Sed certe huiusmodi expositiones valde sunt extraneæ. Si enim Hieronymus dicit quòd non potest de corrupta facere virginem, id est non ostendit, similiter non potest de trunco vitulum facere, cum non ostendat: non recte ergo dicit, cũ cætera possit deus, &c. Et iterum. Si sermo Augustini intelligitur, quòd non potest facere deus illam sententiam falsam supposito ꝓterito, similiter nec sententiam de futuro salua futuritione. & ꝓpter hoc cum auctoritates hoc dicãt magnorum doctorum, quòd deus de eo qđ fuit non potest facere, quòd non fuerit, & intellectus in nullo dicat contrariũ, nec fides ad hoc nos moueat, vel compellat, tanquam rationabilius, & securius dicendũ est cum sanctis, quòd deus de eo quod fuit, non potest facere, quòd non fuerit. Et huius rationem ad præsens aliam nescio, quam eam quæ prædicta est: nisi forte dicatur hoc esse propter omnimodam indiuisionem, vt sicut opposita manentia opposita, non potest vnire, sic nec idem a se diuidere: & ideo, quod fuit, pro tempore quo fuit omnimode est vnitum, & similiter pręsens in tempore, in quo est, siue in instanti. Vnde hoc esset idem a se diuidere, facere scilicet quòd præteritũ nõ fuerit ꝓteritum, & hoc repugnat ordini diuinæ sapientiæ, sicut facere, quòd sit triangulus, & non sit figura, & hoc claudit in se duo contradictorie opposita. Ratio tamen prædicta satis est conueniens, si quis recte intelligat. Cum enim dicitur præteritum carere existentia: non dico propter hoc quòd cum dicitur aliud fuisse, dicatur omnino nihil: sed ꝓpter hoc quòd aliud est verum fuisse, quòd habuit aliquando esse, etiam si de eius esse nihil omnino remanserit. Vnde si totus Cæsar cesserit in nihil, verum est Cæsarem fuisse. Et hoc dicit Anselmus, quòd si omnia creata omnino cedant in nihil, verum est mundum fuisse. Ob aliã etiã rationem dicitur carere existentia, quia nec est ordinatum ad præsens. Vnde veritas propositionis de præterito, non dicit a parte rei nihil omnino, nec vere ens in actu: sed illud quod fuit, & non est, & hoc quidem non dicit quid creatum quod sit: sed quod fuit. Si ergo deus dicatur posse aliquid super hoc, quod non fuerit, aut quiescendo, siue nihil operando, aut faciendo aliud, aut destruendo: si quiescit

quiescit, & nihil facit, propter hoc nihilominus præterit, nec fuisse desinit, quia cum non sit nec actu, nec potentia, nec indiget conseruãte, nec indiget producente, secus est de futuro, quia futurum est ordinatum ad esse: ideo indiget producente: & ideo si deus non velit facere futurum, nõ fit: & ita nõ erit futurum: si ergo potest aliquid vt faciat hoc quod fuit non fuisse, aut hoc erit faciendo, aut destruendo. Sed facere, quòd non fuisset, est nihil facere: cum non fuisse non dicat ens; ergo deus faciendo nihil facit, quod est imperfectio, & contradictionis implicatio. Similiter non est aliquid destruere, cum fuisse non dicat aliquid esse: ergo si destruendo hoc facit, destruendo nihil destrueret, quod est simile inconueniens: non ergo potest nihil agendo, nec faciendo, nec destruendo: ergo de præterito, quòd non fuerit pteritum, non potest facere. Patent ergo instantiæ: nam veritas propositionis de præteritio non necessario fundatur supra aliquid creatũ quod sit: sed quod fuerit: & ideo manet omni creato interempto. Patet etiam, quòd præteritũ non dicit omnino nihil: sed dicit aliquid quod fuit, & non est, nisi forte præteritum dicat successionem temporalem, quam vtique potest deus destruere: sed largius accipitur hic fuisse. Patet etiam instantia in ipso futuro, quia non est simile. Patet instantia, quòd præteritum potest fieri præsens, esto ꝙ non intelligatur hoc adhuc, nihilominus intelligitur fuisse. Patet etiã quòd deus potest destruere omnem propositionem, & omne dictum: sed salua propositione, & eius significatione, nõ ipsam falsificare, quoniam hoc non potest esse, nisi rem signatam mutaret; alioquin faceret orationem eoipso quo vera est, esse falsam, & hoc esset contra suam veritatem: rem autem mutare non potest, & ita nec orationem falsificare. Ex his quæ dicta sunt satis potest phabita responsio roborari.

21 AD illud ergo quod obiicitur, quòd potest omne dicibile, & cogitabile. Dicendũ ꝙ hoc intelligitur de his solum, quæ dicuntur, & cogitantur ẜm rõnem recte intelligentem, & recte pronunciantem: nihil enim rationabile potest dici, vel cogitari, quod deus facere non possit, & etiam plus potest. AD illud quod obiici- 22 tur, quod potentius est illud, cui omnia sunt possibilia. Dicendum, quòd verum est de his, quæ posse est potentiæ nobilis: nam si posset aliquid quod non sit de nobilitate potentiæ, quanto magis illud posset, tanto magis aduersitas, & peruersitas possent in illum, secundum Anselmum, & ita tanto minus esset potens. AD illud 23 quod obiicitur; aut propter priuationem, &c. Dicẽdum, quód propter priuationem omnis existentiæ in vtroque extremo, & propter negationem distinctionis, & propter positionem ex parte dei: quia potentia dei respicit aliquid vt obiectum effectum, & sapientia respicit ordinatum. AD illud quod obiicitur, quòd 24 possit impossibile secundum naturam: dicendum, quód illud verum est. AD illud quod obiicitur, quòd 25 possit impossibile per accidens, quia nullam dicit existentiam. Dicendũ, quód hoc non est propter resistentiam, sed propter omnimodam non existentiam, ob quam posse illud, est nihil posse. AD illud quod obii- 26 citur de creatore, & creatura. Dicendum, quòd omnis creatura est materialis, & passibilis respectu Dei, & deus est in omni creatura per intimitatem substantiæ, non sic oppositum respectu oppositi. Quod ergo obiicitur, quòd magis distant, verum est quantum ad naturarũ differentiam, quia in nullo communicãt: sed non est verum secundum simultatis existentiã. AD illud quod obii- 27 citur de hoc, quod est virginem parere: Dicẽdum, ꝙ est impossibile ẜm naturam, sed non impossibile ẜm oppositionem, quia esse virginem, & parere non sunt opposita: similiter nec esse virginem, & concipere, sed iudicantur opposita propter naturæ impotentiã: sed ista sunt opposita, coiisse, & esse virginẽ: & ideo patet illud.

AD illud

28 AD illud quod obiicitur, ꝙ non potest impossibile ſm naturā propter ordinem. Dicēdum, ꝙ est ordo naturæ specialis, & generalis. Ordo naturæ specialis transmutari potest, & destrui, quia pōt in alteram differentiā res relabi, sed generalis non: sic dicendum, ꝙ specialis ordo attenditur ſm potentiam naturæ specialis: generalis ordo ſm potentiam obedientię quæ est generalis, contra hunc ordinem non facit, sed contra alium.

29 AD illud quod obiicitur, ꝙ non potest contra dictamen rationis rectæ: Dicēdum, ꝙ verum est, prout recta ratio dicit malum non esse faciendū, quia hoc facere est deficere: non sic autem deficit faciendo contra naturam, & ratio huius patebit infra.

QVAESTIO IIII.

CONCLVSIO.

Possibile dicitur aliquid simpliciter secundum causas superiores, & secundum causas inferiores ratione potentiæ actiuę.

Fundamenta.

VTRVM possibile simpliciter dicatē aliquid ſm causas superiores, hoc est ſm potentiam diuinam, an ſm potētiam creatam. Et ꝙ secundum potentiam creatam, siue secundum causas inferiores, videtur. Ab eodem.n. est in rebus possibilitas, a quo est necessitas, & contingentia simpliciter: sed necessitas, & contigentia attenditur in rebus non tantum secundum causas superiores, imo secundum inferiores causas proximas, & particulares: ergo & possibilitas. Item. Sicut aliquid dicitur potens a potestate actiua: ita dicitur possibile a possibilitate passiua: sed possibilitas passiua primo est in eo in quo primo est potentia ad fieri, & per illud in aliis: ergo cum hoc sit principium materiale, & causa creata, possibile simpliciter dicitur secundum causas inferiores. Item. Si possibile simpliciter diceretur secundum causas superiores tantū, tunc cū apud deum nō sit impossibile omne verbum, nihil iudicandum esset impossibile. Item. Si secundum causas superiores, tunc cū deus posset facere quòd cęcus recipiat visum, possibile est cæcum videre: sed si possibile esset videre, posset videre: & si posset, haberet potētiam visiuā: sed hoc falsum, ergo &c. Contra. Possibile dicitur denominatiue a potentia: ergo possibile simpliciter, a potentia simpliciter: sed potentia quæ summe, & simpliciter est potentia, est potentia diuina, quæ dicitur secundum causas superiores: ergo possibile simpliciter dicitur secundum causas superiores. Item. Mundum creari, & animam Antichristi creari, vel esse, & consimilia simpliciter dicuntur possibilia, & sunt possibilia solum secundum causas superiores: ergo &c. Item. Hoc ostenditur, quia si aliquid sequitur ad aliquid, si antecedens est possibile, & consequens: sed demonstrato aliquo impossibili, vt truncū fieri ex vitulo, sequitur, deum facere hoc est possibile: ergo hoc, scilicet truncum fieri ex vitulo, est possibile simpliciter. Item. Omne verum est possibile, & omne quod erat verum, potest esse verum, & omne quod potest esse verum, est simpliciter possibile, & est possibile solum secundum causas superiores: ergo &c. Ad opp. 2. Perih.

30 RESP. Dicendū, quòd circa hoc fuerunt diuersimodi dicendi. Quidā enim dixerūt, quòd secundū vtraſq; causas accipiē possibile simpliciter: & fundant se super illud. 1. Corint. 1. Stultam deus fecit sapientiam, &c. Glo. Stultam fecit possibile declarando, quod ipse impossibile iudicat, qa possibile dicit cōmune ad vtranque. Tamen illud non videtur conuenienter posse stare, cum non admittatur, quòd possibile simpliciter sit de cæco fieri videntem, imo dicitur impossibile: ergo simul esset possibile, & impossibile, quod est inconueniens: tamen illud est possibile secundum causas superiores. Et fundamentū positionis eorum nō est conueniens, quia glosa non dicit tantum declarando: sed etiam dicit faciendo possibile: ergo

est dicere: non tantum habeo cognitionem de hoc, sed etiam cognosco ipsum esse verum. Primo modo scire importat diuinum intelligere. Secũdo modo intelligere cum assensu. Si ergo scire accipiatur primo modo, sic dico, quòd quicquid est, & omne enunciabile, & omne quod sciuit, adhuc scit, & habet cognitionem de illo, quia de omni eo quod est, & quod potest esse habet cognitionem: nec sequitur, scit hoc, ergo hoc est verum: imo est ibi consequens. Si autem accipiatur scire secundo modo prout cõnotat veritatem circa enunciabile: sic fuerunt quidam qui dixerunt quòd desinit aliquid enunciabile scire, quia posuerunt, quòd enunciabile, quod est verum, potest esse falsum. Alij dixerunt contrarium, quia posuerunt quòd enunciabile, quod semel verũ est, semper est verum, & ita semper scitur. Et vt melius pateat: videnda est eorum positio, & ratio positionis. Fuerunt qui dixerunt, quòd albus alba album, cum sint tres voces, & tres habeant modos significandi: tamen quia eandem significationem important, sunt vnum nomen. Per hunc modum dixerunt, quòd vnitas enunciabilis accipienda est non ex parte vocis, vel modi significandi, sed rei significatæ: sed vna res est, quę primo est futura, deinde præsens, tertio præterita: ergo enunciare rem hanc primo esse futuram, deinde præsentem, tertio preteritam, non faciet diuersitatem enunciabilium, sed vocum. Rursus. Cum idem tempus sit primo futurum, deinde presens, tertio preteritum, tempus scilicet quod est mensura rei quod significatur per orationem, quamuis esse, vel fuisse, vel fore cõsignificent tria tempora, rõne tamen significati nõ diuersificant enũciabile, sed variatur solum a parte temporis significati. Vnde si dicã semel, Sortes currit hodie, & cras dicã, cucurrit, cum hoc verbum det intelligere aliud tempus, & ita aliam actionem, enunciabile non est, quantumcunque non mutata significatione, & quia retenta eadem significatione, enunciabile semper est verũ, & non est idem, nisi cum eadem significatio retinetur: ideo dixerunt, quod illud quod semel est verum, semper est verum: & ideo cum deus nihil obliuiscatur, dicunt quod omne enunciabile quod deus sciuit, scit. Et respondet illi rationi, omne enũciabile quod sciuit, scit: sed sciuit te nasciturũ, vel te esse, ergo &c. non debet sic inferri: ergo scit te esse: sed sic, ergo scit te fuisse. Aliter est ibi figura dictionis, quia procedit ab identitate in modo significandi, ad identitatem rei, & hoc modo soluit Magister. Et ista fuit opinio nominalium, qui dicti sunt nominales, quia fundabant positionem suam super nominis vnitatem. Sed ista fuit positio contra Philosophum, qui dicit in prædicamẽtis, quod eadẽ oratio primo est vera: postea falsa. Fuit etiam contra cõem opinionẽ. Fuit etiam contra veritatem. Ratio huius est, quia nec bonũ fundamentum habet, nec bonã adaptationem. Primo .n. si quæratur vtrũ albus alba album sint tria nomina. Respondendũ est, aut loqueris grammatice, aut logice. Si grammatice, cum grãmaticus cõsideret impositionem nominis, & modum principalem significandi substantiam cum qualitate, sic dicet vnum nomen esse. Si logice, cum logicus consideret nomen inquantum est vox expressiua, vnde diffinit nomen, verbum, & orationem per vocem tanquam per genus, & multiplicato superiori necesse est multiplicari inferius, si sunt multæ voces significatiuæ, sunt de necessitate multa nomina: & ideo patet, quòd male accipiebant nominis vnitatem secundum quod congruit ad propositum. Mala etiam fuit adaptatio, quia enũciabile nõ significat rem, sed modum se habendi: & cum per verbum præsentis, præteriti, & futuri tẽporis significet res alio modo se habere, patet de necessitate, quòd aliud enunciabile est te esse nasciturũ, & te esse natũ. Rursus deficiebat in vltimo, quia sicut homo nõ significat istum hominem, vel illũ, sic verbum præsentis tẽporis non significat illud, vel illud præsens, sed præsens in cõmuni, siue copuletur, siue significet. Et inde est, quod sicut homo

homo non habet aliam significationem, nec est aliud nomen, nec æquiuocũ, si modo supponat pro Petro, modo ꝓ Cõrado: sic nec verbũ pñtis temporis, siue pronuncietur hodie, siue cras, habet aliam significationem, & ideo nõ facit aliud enunciabile. Et præterea patet, quod quocunque tempore proferatur te esse nasciturum, ꝙ idem est enũciabile ꝙ pri⁹ fuit verum, modo falsum: fm ergo ꝙ scire connotat veritatem circa enunciabile, scit illud quod sciuit, & modo non scit nulla facta mutatione in Dei scientia, sed
26 solum in connotato. Concedendũ igitur qđ in secunda acceptione non oẽ quod scit, semper scit.

AD illud ꝙ obiicitur, quod veritas est vna in pñti, præterito, & futuro. Dicendũ ꝙ quãuis sit reducibilis ad vnam rei veritatem sicut accidens ad subiectum, & modus essendi ad entitatem, tñ cum modus essendi habeat suam veritatẽ, & tres sunt modi essendi, ideo tres sunt veritates. AD illud 27
quod obiicitur de indebilitate, & immutabilitate, & independentia, dicendum, ꝙ iam solutum est, quia nulla fit transmutatio in Dei cognitione, nec desinit scire enunciabile propter mutationem in se sed in connotato.

DE OMNIPOTENTIA DEI, VBI PRIVS consideratur quare dicatur omnipotens.

DISTINCTIO XLII.

NVNC de omnipotentia Dei agendum est: vbi prima cõsideratio occurrit: quomodo vere Deus dicatur omnipotens: an quia omnia possit, an tantum quia ea possit quæ vult. Quod.n. Deus omnia possit, pluribus auctoritatibus cõprobatur. Ait enim Aug. in li. quæst. veteris ac nouæ legis. Omnia quidem potest Deus, sed non facit nisi quod cõuenit veritati eius, & iustitiæ. Idem in eodem, Potuit Deus cuncta facere simul, sed ratio prohibuit, id est, voluntas. Rationem nempe ibi voluntatem Dei appellauit, quia Dei voluntas rõnabilis est & æquissima. Fatendum est ergo Deũ oĩa posse.

De potentia dei in cõparatione ad possibilia quę potest.

Quæ qõnes mixtę dicuntur.

Cap. 6. in Tom.

Quomodo dicatur deus omnia posse, cum nos multa possimus quæ ipse non potest.

SED quæritur quomodo omnia posse dicatur, cum nos quędam possimus quę ipse non potest. Non potest enim ambulare, loqui, & huiusmodi, quæ a natura diuinitatis sunt penitus aliena, cum horũ instrumẽta nullatenus habere queat, incorporea & simplex substantia. Quibus id respondendum arbitror, quod huiusmodi actiões, ambulatio scilicet, & locutio, & huiusmodi, a Dei potentia alienæ non sunt, sed ad ipsam pertinentes. Licet enim huiusmodi actiones in se Deus habere non possit (nõ enim potest ambulare, vel loqui, & huiusmodi) eas tamen in creaturis potest operari, facit enim vt homo ambulet, & loquatur, & huiusmodi. Nõ ergo per istas actiones diuinæ potentiæ detrahitur aliquid, quia & hoc potest facere omnipotens.

Respõsio.

De alijs obiicitur.

SED sunt alia quædam quę Deus nullatenus facere potest, vt

peccata, non enim potest mentiri, non potest peccare. Sed nõ ideo omnipotẽtiæ Dei in aliquo detrahitur vel derogatur, si peccare nõ posse dicitur: quia non esset hoc potentiæ, sed infirmitatis. Si enim hoc posset, omnipotens non esset. Non ergo impotentiæ sed potẽtiæ imputandum est, ꝙ ista non potest. Vnde Aug. in 15. lib. de tri. Magna inquit, Dei potentia est non posse mentiri. Sunt. n. quædam quę in aliis rebus potentiæ deputanda sunt, in alijs vero minime, & quę in alijs laudabilia sunt, in alijs vero reprehensibilia sunt. Non ergo ideo Deus minus potens est, quia peccare non potest, cum omnipotens nullatenus possit esse, qui hoc potest.

Solutio.

Item de alijs opponit.

SVNT etiam & alia quędam quę Deus non potest, vnde videtur non omnia posse: non. n. põt mori. vel falli. Vnde August. in lib. de symbolo, Deus omnipotens non potest mori, non põt falli, non potest miser fieri, nec potest vinci. Hæc vtique & huiusmodi absit vt possit omnipotens, si enim huiusmodi passionibus, atq; defectibus subiici posset, omnipotens minime foret. Et ideo monstratur omnipotens, quia ei hæc propinquare non valent: potest tamen hæc in alijs operari.

In libr. de symbolo si dei ad catecuminos. Cap. 1. in Tomo 9.

Quod omnipotentia dei secundum duo consideratur.

HIC ergo diligenter considerantibus, omnipotentia eius secundum duo apparet, scilicet quod omnia facit quæ vult, & nihil omnino patitur. secundum vtrunque Deus omnipotens verissime prędicatur: quia nec aliquid est quod ei ad patiendum corruptionem inferre valeat, nec aliquid ad faciendum impedimentũ afferre. Manifestum est itaque Deum omnino nihil posse pati, & omnia facere posse, pręter ea sola quibus eius dignitas læderetur, eiusque excellentiæ derogaretur: in quo tamen non est minus omnipotens. Hoc enim posse non esset posse, sed non posse. Nemo ergo Deum omnipotentem in aliquo dicere pręsumat, quia omnia potest quæ posse potentiæ est: & inde vere dicitur omnipotens.

Quibusdam auctoritatibus traditur, quod ideo dicitur omnipotens, quia potest quicquid vult.

EX quibusdã tamen auctoritatibus traditur ideo vere dici omnipotens, quia quicquid vult potest. Vnde Aug. in Ench. Non ob aliud veraciter vocatur omnipotens, nisi quoniam quicquid vult potest: nec voluntate cuiuspiam creaturæ voluntatis omnipotẽtis impeditur effectus. Idem in lib. de spiritu & litera. Non põt Deus facere iniusta, quia ipse est summa iustitia & bonitas. Omnipotens vero est, non ꝙ possit oĩa facere, sed quia potest efficere quicquid vult, ita vt nihil valeat eius voluntati resistere quin compleatur, aut aliquo modo impedire eandem. Ioan. Chryso. in homil. quadam

Cap. 96. in Tomo 3. Cap. 5. 31. & vltimo sententialiter.

quadam de expositione symboli ait, Omnipotens dicitur Deus qa posse illius non potest inuenire non posse: dicente propheta: Omnia quæcunq; voluit fecit. Ipse est ergo oĩpotens, vt totum quod vult possit, vnde Apostolus, Eius (inquit) voluntati quis resistit? His auctoritatibus videtur ostendi, quod Deus ex eo tantum dicatur omnipotens, quod omnia potest quæ vult, non quia oĩa possit. Psal. 113. Rom. 9

Determinatio præmissarum auctoritatum.

SED ad hoc potest dici, quod August. vbi dicit, Omnipotẽs non dicitur quod omnia possit, &c. tam ample & generaliter accepit omnia, vt etiam mala includeret, quæ Deus non potest, nec vult, non ergo negauit eum posse omnia quę conuenit ei posse. Similiter cum dicit: Nõ ob aliud veraciter dicitur omnipotens, nisi quoniam quicquid vult, potest: non negat eum posse etiã ea quæ non vult, sed aduersus illos qui dicebant Deũ multa velle quæ nõ poterat, affirmat eum posse quicquid vult, & ex eo vere dici omnipotentem, non ob aliud, quam quia potest quicquid vult. Sed caue quomodo intelligas. Potest quicquid vult se posse, an quicquid vult facere, an quicquid vult fieri. Si enim dicas ideo omnipotẽtem vocari, quia potest quicquid vult se posse: ergo & Petrus similiter omnipotens dici potest, vel quilibet sanctorum beatorũ, quia potest quicquid vult se posse, & potest facere quicquid vult facere. Nõ enim vult facere nisi quod facit, nec posse nisi quod potest: sed nõ potest facere quicquid vult fieri. Vult enim saluos fieri qui saluandi sunt, veruntamen eos saluare non valet. Deus autẽ quicqd vult fieri, potest facere. Si enim vult aliquid fieri per se, potest illud facere per se, & per se facit: sicut cœlum & terram per se fecit, quia voluit. Si autem vult fieri per creaturã, & per eam operatur: sicut per homines facit domus, & huiusmodi artificia. Et Deus quidem ex se, & per se potest: homo autem vel angelus, quantumcunque beatus est, non est potens ex se, vel per se. Quõ intelligendum sit qcquid vult.

Oppositio.

SED forte dices, nec Dei filius potest a se, nec spiritus sanctus, sed solus pater. Ille enim potest a se, qui est a se: filius autem, quia non est a se, sed a patre, non potest a se, sed a patre: & spiritus sanctus ab vtroque. Ad quod dicimus, quia licet filius non possit a se, nec operetur a se, potest tamen & operatur per se: sic & spiritus sanctus. Vnde Hilarius in lib. 9. de Trinit. Naturę (inquit) cui cõtradicis hæretice, hęc vnitas est, vt ita per se agat filius, ne a se agat, & ita non a se agit, vt per se agat. Per se autem dicitur agere & potens esse, quia naturalem habet potentiam eandem quã & pater, qui potens est & operatur: sed quia illam habet a patre, non a se, ideo a patre non a se dicitur posse & agere. Homo autem vel angelus gratuitam habet potentiam, qua potens est. Ideo ergo vere ac Solutio. Post medium lib.

proprie

Hic plene oñdit̃ quare deus omnipotens dicatur. proprie Deus trinitas omnipotens dicitur, quia per se, idest, naturali potentia potest quicquid vult fieri, & quicquid vult se posse. Nihil enim vult fieri quod nō possit facere per se, vel per creaturas, & nihil vult se posse, quod non possit, & omne quod vult fieri, vult se posse: sed non omne quod vult se posse, vult fieri, si.n. vellet, fieret: quia voluntati eius nihil resistere potest. Rom. 9

De potentia Dei in comparatione ad possibilia quæ potest.

DISTINCTIO XLII.

Nunc de omnipotentia Dei agendum est.

Exposi. 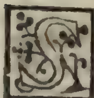 SVPRA egit Magister de scientia diuina, hic agit de potentia. Et quia potentiam tripliciter cōtingit considerari. s. quantum ad quidditatem possibilium, & quantum ad quantitatem, & quātum ad modū operādi: iō hæc pars tres cōtinet partes, siue tres distinctiones. In prima determinat Magr̃ de potentia in comparatione ad possibilia quæ potest. In secunda determinat de potentia quantum ad quantitatem, ostēdēs eius immensitatē infra dist. xliij. Quidam tñ de suo sensu gloriātes. In tertia determinat de ipsa quātum ad modum, infra. dist. xliiij. Nunc illud restat discutiendum vtrum melius. &c. Diuisio. Prima pars quæ continet præsentem distinctionem, habet quatuor partes. In prima Magr̃ ostendit ꝙ Dei potētia est omnipotentia, quia est respectu oīm possibilium quę possibile est esse. In secūda remouet illa possibilia, quę posse non est potentiæ, ibi. Sed quęritur qūo omnia posse dicatur. In tertia ponit rōnes quæ attestantur diuinæ potētiæ, ibi. Hic ergo diligēter cōsiderantibus omnipotentia eius &c. In quarta Magr̃ alias rōnes omnipotentię docet ad prædictas duas reducere, ibi. Ex quibusdam tñ auctoritatibus tradit: ideo &c. Et ibi primo ponit auctoritates, deinde docet eas exponere: & hoc ibi. Sed ad hoc potest dici quod Aug. &c.

Omnia quidem potest Deus: sed non facit nisi quod conuenit veritati eius, & iusticiæ.

Dub. 1. Videtur hoc verbum Aug. esse falsum, quia in psalm. dicitur. Misericordia domini sup omnia opera eius: ergo magis deberet dicere, quod non facit nisi quod conuenit misericordiæ. Et iterum, quia differentia est inter veritatem, & iusticiam. Resp. dicendum quod iusticia vno modo est idē quod exigentia meritorum, & sic diuiditur contra misericordiam. Alio modo dicit condecentiā bonitatis, & hoc modo comprehendit misericordiam, & iusticiam proprie dictam, & sic accipit Aug. in p̄dicto verbo, & hoc modo differt a veritate secundum rationem dicendi, quamuis idem sit secundum rem. Nam veritas respicit vnam quamque rem secundum se, sed iusticia respicit vnam rem comparatā ad alteram sm̄ quod p leges debitas colligatur vna alteri. Respon.

Potuit De⁹ cuncta facere simul: sed ratio prohibuit.

Dub. 2. Videtur male dicere, quia posse prohiberi est impotentiæ: ergo si diuina potentia potest prohiberi, est impotens. Item, illa rō aut est quid creatum, aut increatum. Si creatum: ergo aliquid aliud a Deo prohibuit diuinam virtutem: ergo aliquid potest resistere Deo. Si increatum: quomodo potest prohibere, cum sit omnino idem? Preterea hoc non videtur prohibendum, quia. Eccle. xviij. dicitur. Qui viuit in æternum creauit omnia simul. Respō. dicēdum, ꝙ rō hic vocatur voluntas rationalis, & rationabilitas in voluntate, & ista quamuis nō dicat aliquid aliud quantum ad principale significatum a diuina essentia, connotat tamen Respon.

men aliquid, scilicet congruitatem in volito, quæ quidem non reperitur in eius opposito. Quod patet. Si omnia simul producta essent quantum ad esse singulare, nulla creatura aliquid faceret, & non esset propter hoc cursus vniuerso qui est. Voluntas ergo rōnalis hoc exigebat, vt Deus non faceret omnia simul quamuis posset: vnde ꝓhibitio non accipit hic pro repugnātia: sed pro arctatione potētiæ quantum ad actum, non quantum ad posse. Et hæc est determinatio, indifferentię ad hoc opus, non ad oppositum, & sic patent obiecta. Nam Ecclesiastic⁹ intelligit quantum ad partes principales, siue priores: sed Aug. loquitur quantum ad indiuidua.

Deus oīpotens nō pōt mori &c.

Dub. 3 Quæritur de differentia horū quatuor quæ remouet Augu. a Deo, scilicet mori, falli, miserum esse, & mentiri. Respon. Resp. dicendum quod ista dicunt defect⁹ ipsius hominis, siue animę in corpore. Quadruplex autē est actus, & quadruplex potentia. Prima est viuificatiua, & huius actus est viuere, & contra hunc est defectus mori. Secunda est cognitiua, cuius actus est nosse, & contra hunc est falli. Tertia est affectiua, & huius actus est velle, siue amare, & delectari, & contra hunc est miserum esse. Quarta est operatiua, & huius actus est agere, & contra hunc est vinci, & superari. Et nota quod ex his quę dicuntur, quatuor gña actuū remouentur a Deo, scilicet corporales siue instrumentales, vt currere. Actus culpabiles, vt peccare, mentiri. Actus passiui, vt vinci, & superari. Actus defectiui vt mori, & falli, quia habēt potentiam coniunctam, defectui. Et inde elicit Magister pfectam rationem potentiæ, quæ potest omnia facere, & nihil pati.

Tam ample & generaliter accepit oīa, vt etiā mala includeret.

Dub. 4 Videtur falsum dicere, quia aut malum includitur ratione substrati, aut ratione deformitatis. Non ratione substrati includit, qa actio mala rōne actionis substrati est a diuina potentia. Non ratione deformitatis, quia cum illa sit simpliciter non ens, non videtur posse includi. Resp. dicendū, ꝙ malum accipitur rōne deformitatis, & qm̄ omnia, distribuit ibi ꝓ possibilibus, & possibile potest accipi generaliter tam a potentia actiua quam defectiua, & sic accipitur ample, & cōprehendit malū, & sic intelligit Aug. Alio modo vt possibile dicatur a potentia quæ ꝑm rem, & modum est potentia, & tunc proprie accipit, & tunc non continetur ibi malum, & sic accipitur in cōi vsu cum dicimus Deum omnipotentem, & sic patet ꝙ quāuis non contineatur sub ente, non simile de potentia. Respon.

Homo autem, vel Angelus gratuitam habet potentiam qua potens est.

Videtur male dicere, quia gñatio est actus naturalis cum quis generet similem in natura: ergo est potētia naturalis, sed non Dei, quia Deus nō naturaliter producit hoīem, ergo est hominis: ergo homo habet potentiā naturalem. Resp. dicendum quod naturale dicitur dupliciter. Vno modo dicitur naturale quod habetur a natura, & ꝑm consonantiam naturæ, & sic creaturæ multæ habent potentias naturales. Alio modo dicitur naturalis potentia, quæ inest alicui per propriā naturam, ita ꝙ non per aliā nec dantem, nec conseruantem: & hoc modo sola virt⁹ diuina est naturalis, omnis autem alia a Deo est liberaliter data, & liberaliter cōseruatur, & adiuuatur vt agat, & ideo gratuita. Dub. 5 Respon.

Vere, ac proprie trinitas De⁹ oīpotens dicitur.

Videtur non verū dicere, quia non dicitur proprie omniscicns: ergo nec omnipotens. Item. Matth. vlt. Data est mihi omnis potestas in cęlo, & in terra. Et de aliis vr. quia Marci ix. Si potes credere, omnia possibilia sunt credenti. Resp. dicendum ꝙ omnipotentia est solius Dei ꝓprie: qa dicit potentiam infinitam, quæ in nulla potest esse creatura, nec in Christo, nec in alio Dub. 6

alio ſm humanam naturam. Et hoc melius patebit alibi. Vnde ſi dicatur de Chriſto omnipotentia, hoc intelligitur ſm idiomatum cõicationem. Si autem dicatur de credentibus, diſtributio eſt accõmoda ſolum de miraculis, & ſic patet illud.

Artic. 1. AD intelligentiam huius diſtinctionis quatuor quæruntur. Primo, vtrum Deus poſſit aliquid aliud a ſe. Secundo, dato quod poſſit, quæritur vtrum poſſit ineſſe quod alii agenti eſt poſſibile. Tertio, vtrum diuina potentia ſe extendat ad omne illud, ꝙ alij agẽti eſt impoſſibile. Quarto, vtrum poſſibile dicatur aliquid ſimpliciter ſm cauſas ſuperiores, ſiue potentiam diuinã, vel ſm inferiores, vel ſecundum potentiam creatam.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Cum deus intime ſit in omnib⁹, omniq; perfectione perfectus, ſine dependentia, elongatione, vel indigentia; poteſt in omni alio & omne aliud a ſe.

Ad opp. VOD autem non poſſit Deus aliud a ſe oſtendit ſic. Omnis potẽtia quæ agit in aliud a ſubſtãtia in qua eſt, vel cuius eſt, egreditur ab illa ſubſtantia, potentia enim non operatur, niſi vbi eſt. Si ergo diuina ſubſtãtia operatur p ſuam potentiam in aliquid aliud a ſe, potentia eius incipit eſſe, vel fieri in alio: ergo egreditur a ſubſtantia: ſed omnis potentia quę egreditur a ſubſtantia, elongatur a ſubſtantia, & omnis potẽtia diſtans a ſubſtantia repugnat ſimplicitati; cum ergo hoc ſit impoſſibile in Deo. vr̃ quod De⁹ nõ agat in aliud a ſe. Item. Omnis potentia cui⁹ opus eſt in aliud, habet dependentiam ab illo. Probatio. opus enim quod tranſit in materiam ſubiectam, aliquo modo pendet ex illa: ſed potentia pendet ex eodem ex quo pendet actus, quia perficitur per actum: ergo ſi potentia diuina eſt in aliud, habet dependentiam. Item. Omnis potentia quę eſt in aliquid ꝙ non ſemper eſt cõiunctum ſuo actui, habet indigẽtiam, nõ enim eſt perfecta niſi quãdo agit, & nõ agit niſi cum obiectum eſt pręſens: ergo quando non eſt ſemper pręſens, eſt incompleta, hoc autem repugnat potentiæ diuinæ: ergo &c. Item. in deo idẽ eſt poſſe, & eſſe: ſed Deus nõ eſt aliud a ſe: ergo nõ poteſt in aliud a ſe. Si tu dicas quod potentia connotat, ſed nõ eſſentia. Contra. Deus poteſt aliquid facere ꝙ nec eſt, nec fuit, nec erit: ergo nihil connotat. Si tu dicas, quod connotat ꝙ eſt in potẽtia: ſed potẽtia Dei non eſt aliud quam Deus, & quod eſt in Deo, ergo & nihil aliud connotat. 3. phy. 32

Funda- menta. Sed contra. Bonum eſt diffuſiuũ ſui: ſed diffuſio ſm ꝙ huiuſmodi eſt in aliud: ergo bonum ſm quod bonum poteſt in aliud, aut ergo ſm potentiã ſuam, aut alienã. Si ſm alienam: ergo non eſt perfecte bonum, cum non habeat actum bonum per ſe. Si propter potentiam ſuam: ergo bonum ſecundum ꝙ bonum põt in aliud: ſed Deus eſt ſumme bonus: ergo &c. Itẽ. Perfectio creaturę eſt in hoc quod poſſit aliud a ſe producere: ſi ergo omne qđ perfectionis eſt Deo eſt attribuẽdum, potentia producendi aliud, deo eſt attribuenda. Itẽ. Si nihil aliud a ſe poteſt: ergo nulli alij a ſe pręeſt: ergo nec aliquid deo ſubeſt: ergo a nullo eſt colendus, a nullo eſt adorãdus, & nihil ab ipſo omnino eſt quærẽdum: quod eſt ſummum inconueniens ſm oẽs. Itẽ. Si nihil poteſt in aliud a ſe: ergo nihil eſt ad ipſum, neque propter ipſum: ſed bonitas eſt in rebus, & ordo p relationẽ ipſorum ad ſummum bonum a quo eſt omne bonum: ergo ſm hoc nulla res ẽ bona, nec ordinata in vniuerſo, hoc autem eſt ſummum inconueniens: ergo neceſſe eſt ponere ꝙ poſſit in aliud a ſe. Prima conſequentia eſt manifeſta. Ad illud enim ſolũ ſtat vltima reſolutio in redeundo, in quo eſt prima origo in exeundo, vt manifeſtum eſt.

RESP. Ad hoc intelligendũ notãdum eſt ꝙ poſſe aliud, ſiue in aliud a ſe, hoc eſt dupliciter. Aut in aliud ſicut in diſtinctum ſm eſſentiam, & remotum 7

motum ſm diſtantiam, quia impoſſibile eſt duo contraria eſſe in eodẽ ſubiecto: & hoc modo poſſe in aliud eſt per egreſſum potentiæ a ſubſtantia, & ideo eſt ibi elõgatio, & diſtantia. Et quia elongatur a ſua ſubſtantia, ideo pendet a ſubſtantia in quam agit, & ideo eſt ibi depẽdentia: & quia diſtantia, & dependentia, ideo imperfectio, & indigẽtia. Hoc modo poſſe in aliud Deo non competit propter tres cõditiones prædictas, ſicut oſtenſum eſt: quia repugnat diuinæ potentiæ, ſicut diſtantia, dependentia, & indigentia. Alio modo poſſe i aliud dicitur ſicut indiuiſum ſm formam & eſſentiã, nõ tñ in remotum ſm aliquam diſtantiã, quia diuina eſſentia dum operatur intime eſt in illo, & hoc modo nec ponit diſtantiam, nec dependentiã, nec indigentiam. Cum enim diuina eſſentia ſit omni perfectione pfecta, & potentia eius ſit omnimoda indiuiſione indiuiſa, a nullo alio dependet, nullo alio indiget: hoc ergo modo ponendum ꝙ Deus poteſt in aliud a ſe, ſiue aliud a ſe. Ex his patet primo obiectũ.

8 QVOD enim obiicit, potentia q̃ eſt in aliud egreditur ab agẽte in paſſum, dicendum quod hoc verum eſt vbi agens in aliud non eſt in illo ſm veritatem: vbi autem eſt, omnino nulla neceſſitas eſt egrediendi.

9 AD illud ꝙ obiicitur, quod potentia quæ eſt in aliud pendet ex illo. Dicẽdum, quod hoc verũ de illo cuiꝰ actio eſt in aliud tanquam in ſuſtentans, diuina autem potentia non indiget alio ſuſtentãte: quod patet, quia non indiget materia ſubiecta, ſed facit ex nihilo. Et rõ huius eſt, quia cum potẽtia eſt omnino indifferens, & ab eſſentia, & actu, ſicut eſſentia nõ indiget ſuſtentãte, ſic nec potentia.

10 AD illud quod obiicitur quod potentia quę eſt in aliud habet perfectionis indigentiam. Dicẽdum, quod potentia agens in aliud eſt duplex. Quædã q̃, eſt ſuus actꝰ, & talis nihil plus habet quãdo agit in aliud, quod quando non agit, & hæc nullo modo indiget, & talis eſt potentia diuina propter ſummam ſimplicitatẽ. Alia eſt potẽtia agens in aliud p actũ a ſe differẽtẽ: talis plus habet quã agit quã qñ nõ agit, & talis eſt q̃ habet indigentiam aliquo modo, vt in potentia creata, non ſic eſt de potentia diuina: & ideo quãuis ſit in aliud, quod non ſemper eſt pręſens, propter hoc tamen nec indigens eſt, nec incompleta.

11 AD vltimum. Dicendum ꝙ potentia connotat poſſibile, & poſſibile ampliatur ad ens, & ad non ens, & ſicut poſſibile ampliatur, ita & diuerſitas connotati, & ideo non tñ dicitur poſſe in aliud, quia poteſt in aliud qđ eſt: ſed quia poteſt in aliud quod põt eſſe, Deus autem a ſe non poteſt eſſe aliud: ideo patet illud.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Deus poteſt omne quod poteſt agens creatum, dummodo poſſe dicat potẽtiam, & non imperfectionem claudat, vel impotentiam ſignificet.

VTRVM Deus poſſit in omne aliud in quod poteſt omne agẽs creatum. Et ꝙ ſic videtur. (Fundamenta.) Qui enim omne dicit, nihil excipit: ſed non tantum dicimus, & credimus Deum potentẽ, ſed Deum omnipotentem: ergo &c. Itẽ. Quia Deus eſt omniſciens, ideo ſcit omnia quæcunque ſcit alius ſciens. Si enim aliquis ſciret aliquid qđ nõ ſciret Deus, Deus non diceretur omniſciens: ergo pari rõne non diceretur omnipotens, niſi poſſet oẽ quod poteſt omnis alius. Item. Deus non dicitur omniuolens, quia non vult omnia quę alij volunt: ergo pari rõne ſi non poſſet omnia quæ alij poſſunt, non eſſet omnipotens. Item. Omne eſſe eſt a primo eſſe, ergo omne poſſe eſt a primo poſſe: ergo omnis potentia poteſt quicquid poteſt, propter diuinam potentiam: ſed ppꝑ quod vnumquodque, & illud magis: ergo &c. (1. cele. 99.) (1. Poſter.) Sed contra. Aliqua creatura poteſt omnia recipere corporaliter, vt materia: aliqua potentia poteſt omnia recipere ſpiritualiter, vt ſpiritus rationalis creatus: ſed Deꝰ nihil poteſt (Ad opp.)

potest recipere, ergo non potest omne quod potest aliud a se. Si dicas quod non est potentiæ, sed impotentiæ, Contra. Nulla impotentia est a Deo, siue a potentia diuina, ergo secundũ hoc potentia materię, siue animæ nõ esset a Deo. Item. Homo potest pati miseriam, siue sustinere pœnã: Deus non potest pati, ergo &c. Si dicas quod illud est impossibile, Contra. Nullũ opus virtutis est impossibile: sed sustinere est op⁹ fortitudinis, q̃ ꝓpriissime est virtus: ergo &c. Item. Homo potest peccare, Deus autem non potest: ergo &c. Quod si potest peccare, potest esse malus: quod est inconueniens. Si dicas quod hoc posse non est possibile. Contra. Aug. de ciui. Dei. Melior est natura quæ potest peccare, quam quæ non potest peccare: ergo posse peccare spectat ad bonitatem, & perfectionẽ naturæ: ergo non dicit impotentiam. Item. Homo potest currere, & comedere, Deus hoc non potest: ergo &c. Si dicas quod hoc est impossibile. Contra. Omne illud quod dicit positionem, est a potentia quæ vere est potentia: sed currere & comedere non dicunt actus priuationis, sed positionis: ergo sunt a potentia inquantum potens est, nõ inquantum impotens: ergo manifestum &c.

Li. 12. c. 1

12 RESP. quod sicut dicit Philosoph⁹ in philosophia .i. Quædam sunt quę dicunt potentiam quantum ad modum dicendi: dicunt tamen impotentiam a parte rei, vt posse mori, posse corrũpi. Propter hoc intelligendũ: quod quædam sunt quæ posse est potentiæ simpliciter & perfectæ, vt posse intelligere, diligere, & operari. Quædam sunt quæ posse est potentiæ, tamen imperfectæ, vt currere & ambulare: isti enim actus dicunt simul actionem, & passionem, siue defectum in agente. Quædam quę posse simpliciter est impotentiæ, vt priuationes, vt posse peccare, deficere. Loquẽdo de his ratione priuationis, secundum hoc intelligendum, quod cum potentia Dei est perfectissima, illa potest Deus per se & in se, quę sunt potentię simpliciter, vt intelligere, & operari: illa vero q̃ sunt imꝑfectæ potentiæ, põt qdẽ nõ in se, sed p se. Per se potest ex hoc quod est ibi perfectionis, & potentiæ. In se non potest, propter illud qđ est ibi impotentiæ & imperfectionis, quæ in eo non cadunt. illa autem quæ sunt simpliciter impotentiæ, nec potest in se, nec potest per se. Per se non potest, q̄a nihil est a deo, quod non sit a Deo per se, & immediate, hoc autem quod est defectus, non potest esse in Deo nec a Deo, quia Deus non deficit in essendo, nec in agendo. Si ergo quæratur, vtrum Deus possit omne quod potest aliud agens: r̃ñdẽdũ est nõ simpliciter: sed cum determinatione, s. quod potest oẽ qđ est potentiæ, & in se põt omne quod est potentiæ simpliciter, & perfectæ: in alio põt quod est potentię imperfectæ, nec in se nec in alio, quod est omnimodæ impotentię, & hoc ipso dr̃ omnipotens, quia potentia eius ad omnia sufficit, & in nullo deficit. 14

Aristo. 15 Met. te. 17

13

15 AD illud ergo quod obiicitur, quod non põt recipere res, nec rerum similitudines, dicendum ad hoc & ad oĩa de quibus obiicit, quod illa posse non est potentię perfectę. Secundum hoc intelligendum, quod est potentia omnino sufficiens & actiua, vt potentia ꝓducendi res. Et est potentia pure passiua, vt potentia suscipiendi. Et est potentia defectiua, vt potentia peccãdi. Et est potentia partim actiua, partim passiua, vt potentia ambulandi. Et est potentia partim actiua, & partim defectiua, vt potentia suscipiendi pęnã. Et potentia partim passiua, & partim defectiua, vt potentia moriendi. Dicẽdum ergo quod nihil horum in se potest Deus, quamuis enim sint potentię alicuius, derogant tñ perfectioni potentię. Nec est simile de scientia, quia scitum non diminuit de rõne scientiæ, sicut possibile, de rõne potentiæ, quia scitum non causatur a scientia, sicut possibile a potentia. AD. illud tamẽ quod dicitur de potentia peccandi, intelligendum, quod si peccare dicat effectum cum deformitate, siue actum, sic non tñ dicit potẽtiam defectiuã, sed actiuã rõne actus substrati, & sic dicit nobilitatem, si rõne deformitatis, 16

tis,sic dicit simpliciter defectū. Quocunque tamē modo dicatur, quia semper concernit defectum, nullo modo conuenit Deo.

QVAESTIO III.

CONCLVSIO.

Deus potest omne illud qđ creato agenti est impossibile ꝑpter limitationem virtutis, vel imbecillitatem intelligentiæ: non autem quod est impossibile ꝑpter priuationem omnis existentiæ, & secundum illustrationem veritatis ęternę.

Ad opp. 17

TRVM diuina potentia se extendat ad omnē illud quod alij agēti est impossibile. Et quod sic videt. Dicitur enim aliquid impossibile propter naturæ ordinationem, vt de cęco fieri videtem. Aliquid ꝑpter præteritionē, vt te nō fuisse, ex quo fuisti. Tertio pp oppositionem, vt idem esse nigrum, & albū. Primum est impossibile ꝭm naturam: scdm ꝭm tēpus, siue per accidens: tertium potest dici impossibile ꝭm disciplinam, quia omnis scientia supponit illud principium, quod opposita nō sunt simul vera de eodem: ostenditur ergo quod Deus possit omne tale impossibile. Luc. j. Non erit impossibile apud deum omne verbum: sed omnia contingit verbo dicere: ergo nullum tale est impossibile apud Deum. Item. Ephes. iij. Ei autem qui potest facere supra quam possumus intelligere: ergo potest De⁹ plura facere quā possit intellectus fingere: sed potest fingere omne impossibile quod potest enunciare: ergo & De⁹ potest illud facere.
9. de Tri. Item. Hilar. Perfectæ potestatis est id
lib. de fide naturam posse facientis, quod potest significare sermo dicentis. Item. Basilius. Plus potest Deus facere quā tu potes intelligere: ergo per authoritates canonis, & sanctorum, vř ꝙ Deus possit omne impossibile. Item. Ratione videtur, quia illud est potentius, cui nihil omnino est impossibile, quā cui aliquid est impossibile: sed De⁹ est potentissimus in summo: ergo nihil omnino est ei impossibile. Itē. Si aliquid impossibile non est Deo possibile, aut hoc est propter priuationē, aut propter positionem. Si propter priuationem. Contra: Nulla maior priuatio quam omnino non entis: sed De⁹ de nihilo facit aliquid, non ergo propter priuationem. Si propter positionem: ergo videtur quod aliquid sit ꝙ non subiaceat diuinæ potentiæ, quod & ei non obediat: ergo potentia Dei habet resistens. Item. Ostendiř specialiter quod possit impossibile secundum naturam, vt de trunco facere vitulum, quia plus distat non ens ab ente, quam vnum ens ab alio: sed Deus de non ente facit ens: ergo de vno ente pōt facere aliud. Item. Quod possit impossibile ꝭm tempus videtur, q̄a illud est impossibile per accidens, qđ nullam ponit resistentiam, quia non est: ergo si De⁹ pōt impossibile per se, & quod habet resistentiam, cum illud sit magis impossibile: ergo pōt impossibile per accidens. Item. Quod possit impossibile ꝭm disciplinam videř, quia plus distat creator a creatura, q̄ vnum ens creatum ab alio: sed Deus potuit facere ꝙ creatura creatori vniretur in eadē hypostasi simplicissima: ergo multofortius pōt facere ꝙ opposita simul sint in eodem, vt ꝙ aliquid sit simul album & nigrum. & hoc videtur factū esse in Christo, quia vnus & idem erat æternus, & temporalis, passibilis, & impassibilis, visibilis, & inuisibilis, & sic de alijs. Item. Deus fecit virginem parere, quod est impossibile ꝭm naturam, quia potentia naturæ nullo modo est ad hoc, & est ibi impotētia ꝭm disciplinam, quia simul sunt opposita vera de eodem, & quod est maius impossibile quam impossibile ꝭm accidens, scilicet corruptam integrare, siue fieri virginem, magis enim videtur partus incompossibilis virginitati, quam coitus; ergo &c. Sed contra, ꝙ Deus non possit impossibile secundum naturā, videtur Aug. dicere in lib. de vera innocētia. Deus (inquit) ita est omnipotens, vt nunquam rationis suę instituta euelleret: ergo

ergo si aliquid est impossibile secundum institutionem naturæ, simpliciter est Deo impossibile. Item. Ratione videtur, quia Deus non potest facere contra ordinem rationis rectę, vtpote mentiri, & consimilia: ergo non potest facere contra institutionē naturę ordinatę: nō ergo potest impossibile ſm naturam. Item. ꝙ non possit impossibile per accidens. Hier. Cum cetera possit Deus, non potest de corrupta facere virginem: sed cōstat ꝙ hoc non dr̄ ꝙ non possit reparare claustra, sed quia eam quę corrupta est impossibile est nō fuisse corruptam: ergo &c. Item. Aug. in ij. li. contra Faustum. Hāc sententiā quam dicimus præteritam fuisse, De⁹ falsam facere non potest. Et rōnem reddit. Si enim hoc faceret, hoc esset facere vt ea quę vera sunt, eoipso ꝙ vera sunt, essent falsa, & ita esset contrarius veritati. Item. Quod non possit impossibile ſm disciplinam, s. vt duo opposita sint simul in eodem, vr̄, quia sicut se habent opposita ad vnionē, ita vnita ad diuisionem: sed Deus nō potest facere ꝙ duo & tria nō sint quinque, quia (sicut dicit Aug.) quod est verū veritate quæ non incipit, nec desinit: ergo pari rōne nō potest facere quod opposita sint simul vera. Item. Deus non potest facere contra veritatem iusticię. ij. Thi. ij. Fidelis permanet, negare seipsum nō potest: ergo non potest facere contra ordinem sapientiæ: sed confundere opposita est facere cōtra ordinem sapientię: ergo &c.

18 RESP. ad prędictorum intelligentiam notandum, ꝙ nos iudicamus aliquid impossibile quatuor causis. Vno modo per limitationē naturalis potentiæ, vt de trunco fieri vitulum, & virginem parere. mulier. n. sine semine nō potest concipere naturaliter. Item. Partus clausa porta ꝓpter corpulentiam non potest exire, similiter natura statim non pōt trūcum in vitulum conuertere, cum habeat potentiam limitatam. Secundo modo dicitur impossibile non propter limitationem potētię, sed ꝓpter limitationem nostrę intelligentiæ, vt duo corpora esse in eodem loco, vel idem corpus in diuersis, vel maius in minori loco: quia nullo modo possumus capere, cum nostra imaginatio semper dicat oppositum. Vnde etiam, quando dictat ꝙ Deus sic facit in sacramento altaris, necesse est vt ratio contra se eleuetur vt credat. Tertio modo dicitur impossibile ꝓpter priuationem omnis existentię ſm omnē comparationem. s. principij, medij, & vltimi, vt pręteritum non fuisse pteritum. Omnis enim potentia quæ intelligitur aliquid facere, respicit ens vel in ratione principij, vel termini, vel vtroque modo. Vnde de ente potest facere non ens, & econuerso, & de vno aliud: sed de non ente facere non ens, hoc nullius omnino potentię est. Vnde quamuis Deus de omni ente creato possit facere ꝙ non sit, siue de ratiōe, siue de re: tn̄ de eo quod fuit, & non est, facere quod nō fuerit, hoc omnino Deo est impossibile, quia hoc facere est nihil facere, sicut iam melius patebit. Quarto modo dicitur impossibile, ſm illustrationem veritatis æternæ, & ordinem diuinę sapiētiæ, vt verbi gratia, duo opposita insint eidem, & secundum idē, hęc ipsa veritas ęterna (eoipso ꝙ veritas est) iudicat, & illustrat, & iudicat impossibile, sicut & hic, duo, & tria non esse quinque. Quando ergo argumentatur, vtrum Deo sit possibile oē impossibile, dicendum de impossibili, quod est impossibile propter limitationem potentię, vel propter limitationem intelligentiæ, quod Deo est possibile, propter hoc quod eius potentia non est limitata, sed infinita: & ideo supra naturam, & intelligētiam pōt, quarum vtraq; est arctata. Illud autē impossibile quod est impossibile propter priuationem omnis existētię, & quod propter illustrationem veritatis æternę, non potest omnino. Primum quidem non potest, quia illud posse est nihil posse. Secundum non pōt, qa illud est posse inordinate, cōtra ordinem sapientię posse. Et quoniam Deus sic est omnipotens, vt nihil possit nisi quod decet suam potentiam, & non deordinat sapientiā: ideo hęc impossibilia non pōt. Sed obiiciet aliquis 19

aliquis, ꝙ illud est falsum, scilicet, ꝙ impossibile per accidens sit impossibile propter priuationem omnis existẽtiæ: nam propositio de præterito est vera, & veritas illa non fundatur supra nihil, nec super ens increatum, cum incipiat esse vera: ergo supra ens creatum, & illud est prę̨teritum: ergo præteritum dicit aliquo modo ens: sed omne creatum quantumcunque habeat parũ de ente, põt illud amittere si deus velit: ergo deus potest facere, ꝙ illud quod fuit, non fuerit. Et iterum, cum dico hoc esse p̄teritum, aut dico aliquid, aut nihil. Si aliqd: ergo responsio nulla. Si autem nihil: dico ꝙ potest dici, ꝙ chimera sit p̄terita, & ꝙ nõ p̄teritum quod nihil est, sit præteritũ, quod manifeste falsum est: non ergo dicit priuationem omnis existentię, & illud non videt subtrahere quin subiaceat potentiæ diuinę: nam futurum non dicit ens, & tñ deus potest facere ꝙ futurum ſm veritatem nunquam sit futurum. Similiter non præsens nihil dicit entitatis: & deus potest facere, ꝙ illud qđ nunquam est præsens sit presens, nec
20 adhuc vĩ euadi posse. Quæri etiã potest, vtrum deus possit facere de præterito præsens, & constat, ꝙ in altero extremo ponitur ens: si ergo potest facere, ꝙ p̄teritum sit p̄sens, & quod est præsens non est p̄teritum: potest facere de p̄terito, ꝙ non sit p̄teritum. propter hęc & his similia fuit opinio Gilberti Porretani, quòd deus potest super impossibile per accidens: potest enim facere quòd præteritum nunquam fuerit. Et illud B. Hierony. exponunt, qui sequuntur eum, quòd non potest facere de corrupta virginem, id est non ostendit se posse, cum nunquam fecerit. Et similiter illud de August. quòd deus sententiam de præterito non potest facere falsam, hoc intelligitur salua re. Sed certe huiusmodi expositiones valde sunt extraneæ. Si enim Hieronymus dicit quòd non potest de corrupta facere virginem, id est non ostendit, similiter non potest de trunco vitulum facere, cum non ostendat: non recte ergo dicat, cũ cætera possit deus, &c.

Et iterum. Si sermo Augustini intelligitur, quòd non potest facere deus illam sententiam falsam supposito p̄terito, similiter nec sententiam de futuro salua futuritione. & p̄pter hoc cum auctoritates hoc dicãt magnorum doctorum, quòd deus de eo qđ fuit non potest facere, quòd non fuerit, & intellectus in nullo dicat contrariũ, nec fides ad hoc nos moueat, vel compellat, tanquam rationabilius, & securius dicendũ est cum sanctis, quòd deus de eo quod fuit, non potest facere, quòd non fuerit. Et huius rationem ad præsens aliam nescio, quàm eam quæ prædicta est: nisi forte dicatur hoc esse propter omnimodam indiuisionem, vt sicut opposita manentia opposita, non potest vnire, sic nec idem a se diuidere: & ideo, quod fuit, pro tempore quo fuit, omnimode est vnitum, & similiter pręsens in tempore, in quo est, siue in instanti. Vnde hoc esset idem a se diuidere, facere scilicet quòd præteritũ nõ fuerit p̄teritum, & hoc repugnat ordini diuinæ sapientiæ, sicut facere, quòd sit triangulus, & non sit figura, & hoc claudit in se duo contradictorie opposita. Ratio tamen prædicta satis est conueniens, si quis recte intelligat. Cum enim dicitur præteritum carere existentia: non dico propter hoc quòd cum dicitur aliud fuisse, dicatur omnino nihil: sed p̄pter hoc quòd aliud est verum fuisse, quòd habuit aliquando esse, etiam si de eius esse nihil omnino remanserit. Vnde si totus Cæsar cesserit in nihil, verum est Cæsarem fuisse. Et hoc dicit Anselmus, quòd si omnia creata omnino cedant in nihil, verum est mundum fuisse. Ob aliã etiã rationem dicitur carere existentia, quia nec est ordinatum ad præsens. Vnde veritas propositionis de præterito, non dicit a parte rei nihil omnino, nec vere ens in actu: sed illud quod fuit, & non est, & hoc quidem non dicit quid creatum quod sit: sed quod fuit. Si ergo deus dicatur posse aliquid super hoc, quod non fuerit, aut quiescendo, siue nihil operando, aut faciendo aliud, aut destruendo: si

28 AD illud quod obiicitur, ꝙ non potest impossibile ſm naturã propter ordinem. Dicẽdum, ꝙ est ordo naturæ specialis, & generalis. Ordo naturæ specialis transmutari potest, & destrui, quia põt in alteram differentiã res relabi, sed generalis non: sic dicendum, ꝙ specialis ordo attenditur ſm potentiam naturæ specialis: generalis ordo ſm potentiam obedientię, quæ est generalis, contra hunc ordinem non facit, sed contra alium.

29 AD illud quod obiicitur, ꝙ non potest contra dictamen rationis rectæ: Dicẽdum, ꝙ verum est prout recta ratio dicit malum non esse faciendũ, quia hoc facere est deficere: non sic autem deficit faciendo contra naturam, & ratio huius patebit infra.

QVAESTIO IIII.

CONCLVSIO.

Possibile dicitur aliquid simpliciter secundum causas superiores, & secundum causas inferiores ratione potentiæ actiuę.

Fundamenta.

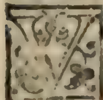

VTRVM possibile simpliciter dicatr aliquid ſm causas superiores, hoc est ſm potentiam diuinam, an ſm potẽtiam creatam. Et ꝙ secundum potentiam creatam, siue secundum causas inferiores, videtur. Ab eodem.n. est in rebus possibilitas, a quo est necessitas, & contingentia simpliciter: sed necessitas, & contigentia attenditur in rebus non tantum secundum causas superiores, imo secundum inferiores causas proximas, & particulares: ergo & possibilitas. Item. Sicut aliquid dicitur potens a potestate actiua: ita dicitur possibile a possibilitate passiua: sed possibilitas passiua primo est in eo in quo primo est potentia ad fieri, & per illud in aliis: ergo cum hoc sit principium materiale, & causa creata, possibile simpliciter dicitur secundum causas inferiores. Item. Si possibile simpliciter diceretur secundum causas superiores tantũ, tunc cũ apud deum nõ sit impossibile omne verbum, nihil iudicandum esset impossibile. Item. Si secundum causas superiores, tunc cũ deus posset facere quòd cęcus recipiat visum, possibile est cæcum videre: sed si possibile esset videre, posset videre: & si posset, haberet potẽtiam visiuã: sed hoc falsum, ergo &c. Contra. Possibile dicitur denominatiue a potentia: ergo possibile simpliciter, a potentia simpliciter: sed potentia quæ summe, & simpliciter est potentia, est potentia diuina, quæ dicitur secundum causas superiores: ergo possibile simpliciter dicitur secundum causas superiores. Item. Mundum creari, & animam Antichristi creari, vel esse, & consimilia simpliciter dicuntur possibilia, & sunt possibilia solum secundum causas superiores: ergo &c. Item. Hoc ostenditur, quia si aliquid sequitur ad aliquid, si antecedens est possibile, & consequens: sed demonstrato aliquo impossibili, vt truncũ fieri ex vitulo, sequitur, deum facere hoc est possibile: ergo hoc, scilicet, truncum fieri ex vitulo, est possibile simpliciter. Item. Omne verum est possibile, & omne quod erat verum, potest esse verum, & omne quod potest esse verum, est simpliciter possibile, & est possibile solum secundum causas superiores: ergo &c. Ad opp. 2. Perih.

30 RESP. Dicendũ, quòd circa hoc fuerunt diuersimodi dicendi. Quidã enim dixerũt, quòd secundũ vtrasq; causas accipiĩ possibile simpliciter: & fundant se super illud. 1. Corint. 1. Stultam deus fecit sapientiam, &c. Glo. Stultam fecit possibile declarando, quod ipse impossibile iudicat, quia possibile dicit cõmune ad vtranque. Tamen illud non videtur conueniẽter posse stare, cum non admittatur, quòd possibile simpliciter sit de cæco fieri videntem, imo dicitur impossibile: ergo simul esset possibile, & impossibile, quod est inconueniens: tamen illud est possibile secundum causas superiores. Et fundamentũ positionis eorum nõ est conueniens, quia glosa non dicit tantum declarando: sed etiam dicit faciendo possibile: ergo

nõ erat possibile prius. Et iterũ dicit, quòd stulta facta est, quia sapientia mundana iudicabat, ita impossibile, quòd nulli esset possibile: & deus declarauit sibi possibile esse. Et ideo est alia positio, ꝙ ſm ꝙ descẽdunt sciẽ, ita & noĩa sciẽtiarum, ita in naturali philosophia iudicandũ est possibile simpliciter ſm causas inferiores: sed ĩ theologia secundum causas superiores. Tamen adhuc non videtur conueniens esse positio: quia ipse Anselmus, & Philosophus, & Theologus dicit, ꝙ impossibile est de trunco fieri vitulum, & ꝙ impossibilia simpliciter deo sunt possibilia. Propter hoc aliter dicendũ, ꝙ possibile simpliciter põt dicere ordinem potẽtiæ ad illud respectu cuius est, ordinem inquam, qui est, vel qui futurus est, siue potentiam præsentem, siue futurã. Si dicat futuram, tunc est sensus: possibile est hominem currere, hoc est habere potentiam ad currendum. Si dicat potẽtiam præsentem, tunc est sensus: possibile est hominem currere: id est homo habet potentiam ad currendum, & iste duplex modus dicendi accipiẽ a Philosopho, qui istam exponit dupliciter. Omne B. contingit esse A. id est omne quod est B. vel omne qđ potest esse B. contingit esse A. Prout autem dicit potentiam de futuro, sic potest accipi possibile ſm quascũque causas, siue superiores, siue inferiores. hoc patet, quia nihil aliter dicit tunc, nisi ꝙ habebit potentiam ad hoc, & a quocũque habeat siue a deo, siue ab angelo, siue a se, verum est ꝙ potentiam habebit: & sic dicendum quòd possibile est istum videre demõstrato cæco illuminando, & virginẽ parere, & cætera talia, quia talibus dari potest potentia. Alio autem modo hoc quod est possibile dicit actualiter potentiã in re, quę signaẽ ad alterum ordinari, & sic gñalis est regula, ꝙ si in re cui attribuitur possibile simpliciter est potentia simpliciter, tunc dr̃ possibile simpliciter est potentia simpliciter. Si autem potentia ſm quid, tunc dicitur possibile secũdum quid: tunc enim possibile dicit ordinẽ potentię ad actum, siue alicuius, siue ad aliquid mediante potẽtia: & ideo ratio dicendi in ipso possibili, sumitur 38 a potentia. Nomen autem potentiæ dicitur dupliciter, scilicet de potẽtia actiua, quæ est principium transmutandi aliud, & de potentia passiua, q̃ est principium transmutãdi ab alio. Et potẽtia actiua reperitur, & in deo, & in creatura, & vtraque potentia est simpliciter cõpleta respectu sui act⁹. Nam potentia actiua eoipso ꝙ actiua, dicit ordinationẽ completam ad actum quantum est de se. Potentia vero passiua reperitur solum in creatura. Et hæc quidem potentia potest esse actui propinqua, & ab actu remota: ideo potentia passiua dicitur simpliciter, & secundum quid. Quædam enim potẽtia est nata reduci ad actum a potentia inferiore cooperante superiori, vt quando est cum dispositione propinqua, vt potentia, quæ est in ligno ad combustionem. Quædam est nata reduci a potentia superiori aliquo modo consonante inferiori, vtputa impij ad iustificationẽ, & vtraque dicitur propinqua. Quędam ita distat ab actu, quòd si reducatur, non potest nisi a potentia superiori reduci, & hoc quidem oĩno deficiente, vel nullo modo consonante potentia actiua inferiori, vtpote, ꝙ ex mortuo possit fieri viu⁹, & ex trũco fieri vitulus, & hæc est potentia secundum quid. Ex quo patet, ꝙ potentia passiua simpliciter attenditur secundum inferiores, & superiores. Et quia secundum quid dicitur per defectum respectu simpliciter potentia passiua, quæ potest reduci ad actũ solum secundum causas superiores, deficiente potentia actiua creata disponente, vel consonante dicitur potentia secundum quid, & dicitur potentia obedientiæ, & de hac dicit Augustinus, ꝙ in costa erat, non vnde fieret mulier: sed vnde fieri posset, scilicet potentia obedientiæ. Possibile ergo quod dicitur a potentia non dicitur vniformiter, nec dicitur omnino æquiuoce, sed analogice, sicut sanum: & ideo eius acceptio determinatur per adiunctum. Potest ergo hoc quod est possibile dicere ordinẽ substantiæ

ſtantiæ ad agere, & tunc dicit potentiam actiuam, & hoc determinatur ꝑ adiunctum. Nam ſi dicat ordinem ſubſtantiæ increatæ ad actum, dicit potentias ſecundum cauſas ſuperiores: vt ſi dicatur deum creare mũdum eſt poſſibile, vel illuminare cæcum. Si autem dicat ordinem ſubſtãtiæ creatæ, dicit potentiã actiuã creatam, vt ſi dicatur, poſſibile eſt Antichriſtum currere, vel cæcum poſſibile eſt videre, ſignatur potentia in cæco: ideo falſa eſt ſimpliciter. Poteſt iterum dicere ordinem alicuius ad fieri: & hoc põt eſſe dupliciter. Aut in cõparatione ad aliquid ex quo, aut ſine cõparatione. Si in comparatione ad aliquid, vt cum dr̃, poſſibile eſt ex aere fieri ignem, tunc importat potẽtiam paſſiuã ſm rem, & ſic ſit potẽtia paſſiua ſimpliciter, vt illa quæ eſt ſm cauſas ſuperiores, & inferiores dicit̃ poſſibile ſimpliciter. Si autem ſit potentia paſſiua reducibilis ſolum ſecũdum cauſas ſuperiores, eſt ſolum ſecundum quid, vt ſi dicatur: ex trunco poſſibile eſt fieri vitulum, negandum eſt ſimpliciter, niſi addatur determinatio contrahens, vt ſi dicatur poſsibile potentia obedientiæ, vel poſſibile deo. Si autem dicit ordinem alicuius ad fieri ſine comparatione ad principium ex quo, tunc importat potentiam paſſiuam ſecundum modum, ſed actiuam ſecundum rem, vt ſi dicatur poſſibile eſt animam antichriſti creari, vel poſſibile eſt vitulũ fieri, hoc eſt dicere, aliquis poteſt facere: & ideo ſine determinatione eſt poſſibile, ſiue ſecundum cauſas ſuperiores, ſiue ſecundum cauſas inferiores, quia ratione potẽtiæ actiuæ vtrobique ſaluatur ſimpliciter. Põt etiã tertio hoc quod eſt poſsibile dicere ordinem, vel comparationem entis ad eſſe, vt cũ dicitur, hoc poteſt eſſe, quocũque demonſtrato: & ſic nec potentiam actiuam, nec potentiam paſſiuam dicit determinate, nec ſecundum cauſas ſuperiores, nec ſecundũ cauſas inferiores. Vnde ſimpliciter dicitur, quocunque horum modorũ ſit poſſibile, ſolum in vno caſu poſſibile, ſecundum quid dicitur ſecundũ cauſas ſuperiores: videlicet cum dicit potentiam paſsiuam ſecundum modum, & rem, vt cum dicitur, ex cæco poteſt fieri videns, & ex trunco vitulus, & ex aſino poſſibile eſt fieri hominem. Ex his patent omnia obiecta ad vtranque partem: nam obiecta ad primam partem procedunt de poſſibili, ſm ꝙ dicit potentiam paſſiuã.

AD illud quod obiicit ad ꝑpoſitũ, ꝙ poſſibile eſt denominatiue a potẽtia. Dicẽdũ ꝙ poſſibile põt dici denominatiue a potẽtia paſſiua, vel actiua & quia in deo proprie eſt potentia actiua, & iõ poſſibile ſimpliciter ſm quòd ab illa denominatur, non ſm ꝙ a paſſiua. AD illud quod obiicit de hoc, quòd eſt mundum creari. Dicendum quòd quamuis dicat potentiam per modum paſſionis: tamen ſecundum rem non dicit niſi potentiã actiuam, quia ante mundi creationẽ nihil eſt niſi potentia actiua: & ideo dicitur ſimpliciter ſm cauſas ſuperiores. AD illud quod obiicitur, ꝙ ſequitur, ſi deus poteſt facere, quòd res poteſt fieri. Dicendum ꝙ verũ eſt ſecundum ꝙ (poteſt) dicit eandẽ potentiam per modũ paſſionis, & hoc cum ſimpliciter dicitur. Si autem vere dicat potentiam paſſiuam, ſequit̃ quia variatur hoc qđ eſt poſſibile, vt patet ſi dicatur, deus poteſt facere de cęco videntem: ergo cęcus poteſt eſſe videns, vel ex cæco poteſt fieri videns: prius enim dicebat potentiam actiuam ſimpliciter, & poſtmodum paſsiuam: & ideo non ſequitur: ergo quando dicitur, ſi antecedens eſt poſſibile, & conſequens: intelligendum eſt eadem poſſibilitate. AD illud ergo quod vltimo obijcitur, quòd omne verum poteſt eſſe verum antequã ſit. Dicẽdum quòd verum eſt, & demonſtrato cæco hoc dictum eſſe verum eſt poſſibile, quia poſſibile accipitur ibi reſpectu veri, & dictum eſſe poſſibile quando dicit ordinem ad eſſe, vel ad eſſe verum, dicit potentiã communiter ad actiuam, & paſſiuam ſuperiorem, & inferiorem: ſed tunc non ſequitur de re, ergo iſte poteſt videre, quia dicit potentiam paſſiuam creatam, ſcilicet potentiam viſiuam, &

nec sequitur: ergo de cæco poterit fieri videns, ſm q(pōteſt)ponit pōtentiā actu in iſto, q̄a dicit potentiā paſſiuā diſpoſitā, imo eſt ibi fallacia cōſequētis: quia cū poſſibile accipiat in ſua gn̄alitate, habet tres cauſas veritatis, aut ī cęco eſt poteſtas ad vidēdū, aut poteſtas ad recipiendum, aut quia in alio eſt poteſtas ad dandum: ratione huius dictum eſt poſſibile, & fiet aliquando verum, ſicut patet, & ita patent cætera obiecta.

OPINIO QVORVNDAM DICENTIVM Deum nil poſſe niſi quod facit.

DISTINCTIO XLIII.

De potentia dei in comparatione ad quantitatem. oſtēdens eius immenſitatem, ſiue quantum deus poſſit. Ratio illorū prima.

QVIDAM tamen de ſuo ſenſu gloriantes, Dei potentia ſub menſura coarctare conati ſunt. Cùm enim dicunt, hucuſque poteſt Deus, & non amplius, quid hoc eſt aliud quàm eius potentiam (quæ infinita eſt) concludere & reſtringere ad menſuram? Aiunt enim, non poteſt Deus aliud facere quam facit, nec melius facere id quod facit, nec aliquid prætermittere de his quæ facit. Iſtamque primam ſuam opinionem veriſimilibus argumentis, cauſiſque commentitijs, nec non & ſacrarum authoritatum teſtimonijs munire conantur, dicentes, Non poteſt Deus facere niſi quod bonum et iuſtum eſt fieri: non eſt aūt iuſtum & bonū fieri ab eo, niſi quod facit. Si enim aliud iuſtum eſt & bonum eum facere q̄ facit, non ergo facit omne quod iuſtum eſt & bonum eum facere: ſed quis audeat hoc dicere?

Secunda ratio.

ADDVNT etiam, non poteſt facere, niſi quod iuſtitia eius exigit; ſed non exigit eius iuſtitia, vt faciat niſi quod facit: non ergo poteſt facere, niſi quod facit. Eademque iuſtitia exigit, vt id non faciat quod non facit, non autem poteſt facere cōtra iuſtitiam ſuam, non ergo poteſt aliquid eorum facere quæ dimittit.

Reſponſio ad prius dictum.

HIS aūt rn̄demus, duplicē verborū intelligentiā aperientes, & ab eis inuolut a euoluētes ſic: Nō pōt deus facere niſi quod bonū eſt & iuſtū.i.nō pōt facere niſi illud qđ ſi faceret bonū & iuſtū eſſet, verū eſt: ſed multa pōt facere q̄ nō bona ſunt, nec iuſta, quia nec ſunt, nec erunt; nec bene fiunt, néc fient, quia nunquā fient. Item qđ ſecundò oppoſitum fuit, Non poteſt facere niſi quod iuſtitia ſua exigit: &, Non poteſt id facere, quod iuſtitia ſua exigit, vt non fiat: Dicimus, quia exactionis verbum de deo cōgrue non dicitur, nec proprie accipitur, & in illis locutionibus duplex eſt ſenſus. Si.n. intelligas, non poteſt facere niſi quod ſua iuſtitia exigit, ideſt, niſi quod voluntas ſua iuſta vult, falſum dicis. Iuſtitia enim ipſius Dei æquiſſima voluntas accipitur, qualiter accipit Auguſtinus illa verba Domini in Geneſi, loquentis ad Lot, Non poſſum quicquā facere donec illò introeas, exponens: Non poſſe, inquit, ſe dixit, qđ ſine dubio poterat per potentiam, ſed non poterat per iuſtitiā: qđ poterat quidem, ſed non volebat, & illa voluntas iuſta erat. Si vero per

Gene. 19. Hæc habentur in libro contra ſecun-

ro per hæc verba intelligis eum non posse facere, nisi illud quod si fieret, iustitiæ eius conueniret, verum dicis. Similiter distingue illud, Non potest facere quod sua iustitia exigit vt non faciat. i. nõ potest facere id qđ ipse qui est summa iustitia, non vult facere, falsum est. Si autem his verbis intelligas eum nõ posse facere id quod iustitiæ eius conuenire non potest, verum dicis. dam Gaudentij epistolo. Cap. 22. Tomo 7.

Tertia illorum ratio.

ADDVNT quoque & alia dicentes, Non potest Deus facere nisi quod debet, non autem debet facere nisi quod facit. si enim debet alia facere, non ergo facit omne quod debet. si vero facit oẽ quod debet, nec potest facere nisi quod debet: non ergo potest facere nisi quod facit. Item, Aut debet dimittere quod dimittit ne faciat, aut non debet. Si non debet, non recte dimittit: si vero debet dimittere, ergo non debet facere. Si autem non debet, nec decet, non oportet eum facere, & si non decet, nec oportet eum facere: ergo non potest facere: non ergo potest facere, nisi quod facit, nec potest illud dimittere quod facit, quin faciat, quia debet illud facere: & quod debet facere, non potest illud dimittere. Sed vt mihi videtur, hoc verbum, debet, venenum habet. Multiplicem n. & inuolutam continet intelligentiam: nec Deo proprie competit, qui non est debitor nobis, nisi forte ex promisso, nos vero ei debitores sumus ex commisso. Vt autem venenum euacuetur, distingue verbi sensus. Non potest Deus facere nisi quod debet, idest, nisi quod vult, falsum est: sic enim potest ipse dici debere aliquid, quia vult illud. Si autem dicatur, Non potest nisi quod debet, idest, non potest nisi illud, quod si faceret, ei bene conueniret, verũ est. Addunt quoque illi dicentes, nihil facit aut dimittit, nisi optima & rationabili causa, licet nobis occulta sit: secundum quam oportet eum facere ac dimittere, quæ facit vel dimittit. Ratio. n. penes eum est, quia illa facit, & illa dimittit, quæ ratio æterna est, & semper manens, præter quam non potest aliquid fecere vel dimittere. Illa ergo manente non potest quod facit dimittere, nec quod dimittit facere, & ita non potest facere, nisi quod facit. Et ad hoc respondemus, ambiguitatem locutionis determinantes. Cũ enim dicitur, Ratio vel causa optima penes Deũ est, qua facit cuncta quæ facit, & dimittit ea quę dimittit, verum quidem est: quia in eo volũtas est æquissima & rectissima, qua facit, & dimittit quæ vult, contra quam facere nõ potest, nec præter eam facere potest. Nec vtique contra eam faceret, nec pręter eam, si ea quæ facit dimitteret, vel quę dimittit faceret: sed eadem manente ratione, & causa, alia potuit facere, & ista dimittere. Licet ergo ratio sit penes eum, qua alia facit, & alia dimittit, potest tamen secundum eandẽ rationem & dimittere quæ facit, & facere quæ dimittit. Ipsi etiam addunt. Ratio est eũ facere quæ facit, & non alia, & non potest fa- Respõsio. Quarta illorum rõ. Respõsio.

cere, nisi quod ratio est eum facere, & ita non potest facere nisi quod facit. Item. Ratio est eum dimittere quę dimittit, & non potest nō dimittere quod ratio est eum dimittere, & ita non potest non dimittere quod dimittit. Et ad hoc dicimus, locutiones ambiguas esse, & ideo determinandas. Si enim cum dicitur, non potest facere nisi quod ratio est eum facere, intelligas eum non posse facere nisi ea quæ rationabilia sunt, & ea quæ si fierent, rationabilia essent, vnus est sensus. Si autem intelligas eum non posse facere alia rationabilia & bona, nisi ea quę vult & facit, falsus est intellectus. Item aliud adiungunt dicentes: Si potest Deus aliquid facere quam facit, potest ergo facere quod non pręsciuit, & si potest facere quod non præsciuit, potest sine pręscientia operari: quia omne quod facturum se pręsciuit, facit: nec facit aliquid quod non præsciuit. Quod si præter pręscientiam eius aliquid fieri impossibile est: omne ergo ꝙ pręscitum est, fieri necesse est: ergo aliud fieri quam fit, nulla rōne possibile est: ergo non potest a Deo fieri nisi quod fit. Hęc autem quęstio de præscientia facile determinari potest per ea quæ superius dicta sunt, cum de præscientia ageretur.

Respōsio.

Alia illarū ratio.

Auctoritatibus vtuntur in assertionem suæ opinionis.

HIS autem illi scrutatores, qui defecerunt scrutantes scrutinia, sanctorum annectunt testimonia. Dicit enim Augu. in lib. de symbolo, Hoc solum non potest Deus quod non vult, per quod videtur nō posse facere aliquid nisi quod vult: sed non vult nisi quod facit, & ita videtur non posse nisi quod facit. Illud autem ita intelligendum est, Id solum non potest Deus quod non vult, scilicet se posse. Idem in 7. lib. confes. ad Deum loquens ait, Non cogeris inuitus ad aliquid, quia voluntas tua non est maior quam potentia: esset autem maior, si te ipso tu ipse maior esses. Ex hoc videtur ꝙ Deus non possit plura quam vult, sicut non vult plura quā potest. Sicut enim voluntas non est maior potentia, ita nec potentia maior est voluntate. Ideoque sicut plura non vult quam potest, ita eū non plura posse quam velle dicunt. Sed ad hoc dicimus, quia nec voluntas potentia, nec potentia voluntate maior est, quia vna & eadem res est potentia & voluntas, scilicet ipse Deus, qui esset maior seipso, si voluntas maior esset potentia, vel potentia voluntate. Nec hac auctoritate negatur Deum plura posse quam velle, quia plura sunt subiecta eius potentiæ quam voluntati. Fateamur itaque Deum plura posse facere quæ non vult, & posse dimittere quæ facit. Quod vt certius firmiusque teneatur, scripturę testimonijs asseramus, Deū plura posse facere quam facit. Veritas ipsa secundum Matth. ait, An putas quia non possum rogare patrem meum, & exhibebit mihi modo plus quam duodecim legiones angelorum? Ex quibus verbis patenter innuitur, quia & filius poterat rogare quod non rogabat, & pater exhibere quod non exhi-

Hęc quęstio ex ꝑdictis facile determinatur. di. 33. & 39.
In tom. 9
Lib. 1. c. 1
Quō intelligēda sit auctoritas
Cap. 4
In Tom. 1
Respōsio.

Auctoritatib⁹ cōfirmat Deū plura quā facit facere posse.
Matth. 26

exhibebat. Vterque ergo poterat facere quod non facieb at. Aug. etiã in Ench. ait, Oĩpotentis voluntas multa põt facere quę nõ vult, nec facit: potuit.n.facere vt duodecim legiones angelorũ pugnarẽt cõtra illos qui Christũ cœperunt. Item in eodem, Cur apud quosdam non factę sunt virtutes, quę si factæ fuissent, egissent illi homines pœnitentiam: & factæ sunt apud eos qui non erant credituri? tunc non latebit quod nunc latet. Nec vtique iniuste Deus noluit saluos fieri, cum possent salui esse si vellet. Tunc in clarissima sapientię luce videbitur, quod nunc piorum fides habet, antequã manifesta cognitione videatur, quam certa & immutabilis & efficacissima sit voluntas Dei: quæ multa possit & non velit, nihil autem quod non possit, velit. Idem in libro de natura & gratia, Dominus Lazarum suscitauit in corpore. Nunquid dicendum est, nõ potuit Iudam suscitare in mente? Potuit quidem, sed noluit. His auctoritatibus, alijsque multis aperte docetur, quod Deus multa possit facere quę non vult: quod etiam ratione probari potest. Nõ enim vult Deus omnes homines iustificare, & tamen quis dubitat eum posse? Potest ergo Deus aliud facere quam facit, & tamen si aliud faceret, alius ipse non esset. Et potest aliud velle quã vult, & tamen eius volũtas nec noua, nec mutabilis aliquo modo potest esse. Quod etsi possit velle quod nunquam voluit, non tamen nouiter, nec noua voluntate, sed sempiterna tantum voluntate velle potest, potest enim velle quod ab æterno potest voluisse: habet.n. potentiam volendi & nunc & ab æterno, quod tamen nec modo vult, nec ab æterno voluit.

Ca. 95. in Tomo 3. Matth. 11

Cap. 7. in Tomo 7. Ioan. 11

Q & sine mutabilitate potẽtiæ vel volũtatis potest de⁹ & alia velle & alia facere, quã q̃ vult vel facit.

De potentia Dei in comparatione ad quantitatem, ostendens eius immensitatem, siue quãtum Deus possit.

DISTINCTIO XLIII.

Quidam tamen de sensu suo gloriantes,

Exposi. VPRA ostendit Magister quid Deus possit, in hac parte intendit oñdere quantum possit. Et qm̃ quidam Dei potẽtiã limitabant: ideo intendit Magr̃ oñdere huius opinionis falsitatem, & huius positionis falsitate oñsa, reperitur Dei potentia esse infinita. Et hęc pars

Diuisio. habet tres partes. in prima proponit siue narrat eorum erroneam opinionem. In secunda dissoluit multiplicẽ rõnem eorum, ibi. Istamque prauam suam opinionem verisimilibus argumentis. In tertia concludit, & confirmat veritatis assertionem, quæ est in huius opinionis contrariam partem, ibi. Fateamur ergo Deum &c. Prima & vltima parte remanentibus indiuisis, media pars diuiditur ſm numerũ rõnum quas adducit. Prima sumpta est a rõne boni, & iusti. Et hanc format duob⁹ modis, & ponitur ibi. Nõ põt Deus facere, nisi quod bonum, & iustum est fieri. Secunda sumpta est a rõne debiti, & hanc ponit ibi. Addũt quoque & alia dicentes non põt &c. Tertia sumpta est a rõne faciendi, & dimittendi, & hanc format duob⁹ modis, ibi. Addunt quoque illi dicentes, &c. Quarta sumpta est ex rõne præscientiæ Dei, & hęc ponitur ibi. Item aliud adiungunt dicentes &c. Quinta sumpta est ab auctoritate August. & hoc a duplici auctoritate, & ponit̃ ibi. His autem illi scrutatores. Et in qualibet harum partium Magr̃ ponit

primo

primo obiectiones, secundo vero ponit solutionem, & partes manifestæ sunt.

His autem respondemus, duplicem verborum intelligentiam aperientes.

Dub. 1

1 Quærit vnde veniat duplicitas huius modi, non pōt Deus nisi quod iustum est. Si dicas qđ hoc verbū (est) pōt significare iusticiam quæ est, vel iustitiam quæ esset, si Deꝰ faceret. hoc enim nihil vř. quia si dicatur, iustum est hoc sic, intelligit iustū esse vt nūc similiter in proposito.

Respon. Resp. Dicendū quod distinctio Magistri est rationabilis. Ratio autem huius multiplicitatis est, ꝙ hoc verbum (est) pōt dicere pn̄s vt nunc, vel simpliciter, & ita iustitiā quę nunc est, vel quę esset si res fierent. Potest autem multiplicitas assignari [illegible]. Prima a rōne attribui, sicut enim hoc verbum (currit) per se dictum dicit pn̄s vt nunc: sed quando additur determinatio, potest stare pro pn̄ti simpliciter, vtputa si dicatur de equo iacente in stabulo, iste equus bene currit, ita pōt esse de hoc verbo (est) ratione eius quod additur bonum, & iustū. Aliter pōt assignari a parte ampliationis huius verbi (potest) quia ampliatio huius verbi (potest) totum dictum respicit, ita quod implicatio cadit sub ampliatione, ita dicit pręsens simpliciter. Si autem cadat extra, sic dicit præsens vt nunc, & ſm hoc accipitur duplex sensus, quē Mgr̄ assignat. Tertio modo pōt assignari rō a parte eius ꝙ est (nisi) quia pōt teneri exceptiue, vel consecutiue. Si exceptiue, tunc stat actus, siue acceptum pro pręsenti vt nunc, & est sensus, non pōt Deus nisi quod iustū est, idest, nihil potest Deus præter hoc ꝙ est iustum. Vel pōt teneri consecutiue. Et tunc necesse est ꝙ hoc verbum (est) teneatur simpliciter, quia regula est ꝙ termini in conditione ampliantur ad omne tempus, & tunc est sensus, non pōt Deus nisi quod iustum est .i. nisi sit iustum, & sic ampliatur ibi ad omne tempus. Ex quacunque tn̄ causa accipiatur locutio, vere multiplex est.

Poterat per potentiam: sed non poterat per iustitiam.

Dub. 2

2 Cōtra. Quia iustitia stat ibi pro voluntate, videtur male dicere, quia nihil potest Deus facere quod non possit velle: ergo si iustitia Dei est voluntas, omne quod pōt simpliciter, potest de iustitia, & ęconuerso. Item. Possibili posito in esse, non sequitur impossibile, si ergo Deus poterat per potentiā Loth subuertere, siue comburere, ponatur. tunc quæro, aut hoc fuit iustū, aut non. Si sic: ergo poterat ꝑ iustitiam. Si nō: ergo facit contra iustitiā, ergo iniuste, quod est omnino impossibile.

Respon. Resp on. Dicendum, quod iustitia non stat ibi pro voluntate diuina simpliciter cōsiderata, sicut enī poterat velle, & poterat facere: sed stat ibi pro voluntate pensante merita, & volente retribuere ſm merita. Et quoniam Loth non meruerat submergi cum illis peccatoribus, nō poterat iuste submergi quantum fuit de exigentia meritorum, nihilominus tn̄ poterat Deus hoc facere, quia ex hoc laudem suam, & Loth vtilitatem poterat elicere, cum non sit malum ſm se, iustum affligere, pōt enim hoc deꝰ facere ad bonum suum. Et per hoc patet responsio ad illud quod obiicit: Posito enim quod hoc factum fuerit, poni[illegible] etiam fuisse iustum quantum ad condecentiam, licet non quantum ad merita. Contra enim exigentiam meritorum Deus pōt facere, & facit. Hiere. xx. glo. Quod facere cogitabā propter iustitiam, nō feci propter clementiam.

Hoc verbum (debet) venenum habet &c.

Dub. 3

3 Innuit Magister ꝙ hoc verbum (debet) proprie non cōuenit Deo, nisi forte dicatur ex promisso. Contra. Videtur male dicere, quia sicut qui debet ex cōmisso, obligatur ne incurrat ingratitudinem, ita qui debet ex promisso, si non reddit incurrit falsitatem: ergo Deus vere est obligatus: ergo vere & proprie est debitor.

Respon. Resp. Dicendum ꝙ debitum ex commisso est debitum

bitum proprie, quia præit volũtatem, velit enim nolit, obligatus est qui accepit beneficium, si necessario eget beneficio: debitum autem ex promisso, ꝙ est merę liberalitatis, est debitũ qđ sequitur largitatem promittentis. & ideo ſm rem plus habet de rõne gratiæ quam debiti: & hoc modo Deus ē debitor, primo modo non: ex sua eñ liberalitate ꝓmittit vt alliciat: sed nihil recipit. Vnde obsequia nostra nõ acceptat ꝓpter indigentiam: ideo ratio debiti ſm quod obligationē dicit, proprie in Deo nõ cadit: si autē abutamur noĩe, vt debitum sonet in condecentiam bonitatis dei, sic recipitur in Deo.

Potest tamen secundum eãdem rationem.

Dub. 4
4 Innuit Magister quod eadem rõne manẽte, Deus potuit alia facere, & ista dimittere. Cõtra. Vr̃ hoc esse falsum quia Aug. dicit, alia rõne cõditus est homo, alia ratione cõditus est equus: ergo alia. & alia ratione siunt opposita: ergo eadem rõne manente, non potuit facere oppposita. Respon. Respon. Dicendum quod Magr̃ vocat hic rõnem voluntatem Dei æquissimam, vt (sicut dictum est supra) quod quia De⁹ nouit omnia, ideo potest scire opposita sine innouatione scientiæ, ita etiam & de voluntate. Vnde non intelligitur voluntas mutari, quando Deus potest velle quod non vult: sed aliquod volitum ad ipsam comparari, ipsa vna, & eadē & immutabili remanente: sed alio modo comparata, siue ad aliud, & aliud: & ita intelligit Magister.

Hęc autem quæstio de præscientia facile determinari potest ꝑ ea quę superius dicta sunt.

Dub. 5
5 Quęritur per quid determinat superius dictum. Videtur enim argumẽtatio necessaria, si ergo Deus nihil potest operari nisi illud pręsciat, & non præscit nisi quæ facit: ergo &c. Dicendum est ad hoc, quod Deus põt præscire plura quam præscit, sicut potest plura operari. Vnde huiusmodi solutio est, quod præscientia Dei potest esse alicuius, cuius non est: & ita Deus põt facere illud. & alicuius nõ esse cuius est, & ita Deus põt illud non facere, & nunquam ponitur aliquid facere sine præscientia. Ex hoc manifestũ est ꝙ non est necessarium Deum præscire quod præscit: si enim hoc esset, tunc impossibile esset Deum aliud facere, quam illud quod facit: & hoc est error manifestus.

Itē quęritur de hoc quod dicit. An putas, quia non possum rogare patrem &c.

Videtur illud non benedictum, quia aut pater volebat dare, aut non. Si volebat, & Christus non volebat: ergo in volũtate discordabãt. Si autem nolebat, & Christus poterat petere: ergo poterat a uolũtate patris discordare, ergo peccare: quod est cõtra veritatem aperte. Respon. Dicendum, qđ pater volebat dare, & Christus nolebat petere: sed pater poterat velle, & Christus similiter petere, & ita non discordare: tũc autem discordantia esset, si Christus posset petere, & pater nõ posset velle. quomodo autem Deus possit aliquid velle quod nõ velit, supra habitum est. Dub. 6 6 Respon.

Nunquid dicendum est non potuit Iudam suscitare in mente?

Ex hoc videtur quod Deus possit saluare Iudam: ergo pari ratione dãnare Petrum. Contra. Iustus est. & negare seipsum non põt: ergo nec facere contra iustitiam. Si tu dicas, quod hoc non potest. Contra. Posset Deus destruere omnia quę facit, qđ maius est: ergo multo forti⁹ hoc põt. Respõ. Aliqui distinguunt hic potentiã dei dupliciter, dicẽtes Deum posse aut potentia absoluta, & sic põt Iudam saluare, & Petrum damnare, aut de potentia ordinata, & sic non põt. Sed hæc distinctio non vr̃ esse conueniens, cũ nihil possit Deus, qđ non possit ordinate. Posse enim inordinate facere, est non posse, sicut posse peccare, & posse mentiri. Vnde nec potentia absoluta, nec ordinata põt mentiri. Aliter dicũt alij. quod põt saluare Iudam, sed nõ damnare Petrum, quia misericordia Dub. 7 7 Respon.

dia eius super omnia opera eius, & misericordia superexaltat iudicium: & saluare Iudam esset superabundantis misericordię: sed damnare Petrũ essent crudelitatis maximæ: sed tñ cum Deus summe iustus sit, summe misericors, sicut non põt facere contra misericordiam, sic nec contra iustitiam. Ideo aliter dicũt alij, quod Deus neutrum potest, & hoc non derogat eius potentiæ, quia vtraque essent iniustitia, & inordinatio, reuocare quem finaliter damnauit, & qui finaliter dãnari meruit. Nec est simile de Traiano, quia Deus sic disposuerat ad honorem sanctorum & suum aliqua specialia facere, & ideo mors illa Traiani, & damnatio licet ẜm causas inferiores finalis videretur, tamen ẜm diuinam dispositionem, & consilium aliter erat. Sed tñ quis hoc audeat dicere quin Deus de Iuda hac dispositiõe potuerit quod disposuit de Traiano? & quin gñaliter de omnibus possit facere, ꝙ probatur fecisse vni? Et iterũ. Augu. dicit quod Deus ipsi diabolo bonam volũtatem posset dare. Propter hoc dicendum, quod quãdo quęritur, vtrum Deꝰ possit saluare Iudã, & damnare Petrum. Dicẽdum, quod aut loqueris saluis meritis, aut non saluis. Si saluis meritis, sic dico quod non possit: hoc enim idem est dicere, & quęrere, ac si quęreretur, vtrum posset iudicare iniuste: ꝙ quidem absque dubio Deus non potest. Si autem intelligatur non saluis meritis, sic absque dubio posset saluare Iudam auferendo per gratiam peccata, & demerita, & dando merita. Petro autem nõ potest dare merita mala: sed tamen sicut liberaliter dedit bonam voluntatem Petro, ita etiam liberaliter conseruat similiter naturam, & sic patent obiecta.

Artic. 1 AD intelligentiam pñtis distinctionis quęritur de quantitate diuinæ potentiæ, siue de infinitate. Et circa hoc quærũtur quatuor. Primo quæritur, vtrum potentia Dei sit infinita. Secundo, dato quod sic, quæritur vtrum ipsa essentia diuina sit infinita, sicut potentia. Tertio, vtrum Deus possit producere opus infinitum. Quarto, vtrum ratio operãdi sit infinita. Prima quæstio respicit infinitatem in possẽdo. Secunda in essendo. Tertia in operando. Quarta in ratioue operandi.

QVAESTIO. I.

CONCLVSIO.

Potentia diuina ratione suę summe simplicitatis est infinita, non modo in duratione, sed in virtute quoque.

VTRVM Dei potẽtia sit infinita, & ꝙ ipsa potentia ẜm quod huiusmodi sit infinita, ostẽditur sic. Infinitum dicitur, quod non habet terminum: sed diuina potentia quantum ad esse non habet terminum: ergo &c. Prima manifesta est. Secũda patet p Chrys. in quadam homil. Omnipotens dicitur, qa eius posse non inuenit non posse: ergo si semper inuenit posse, & semper quantitatem potentię accipientibus est vltra accipere: ergo infinita. Item. Omnis potentia actiua quæ potest in effectus infinitos, est actu infinita, diuina potẽtia est huiusmodi: ergo &c. Probatio primæ. Si potentia est pure in actu: ergo habet totum actualiter, quod potest habere: ergo si totum habeat actualiter, & nihil põt ei accrescere, nec de nouo aliquid dare, & potentia vt potens se extendat ad infinita: ergo actu habet in se infinitatem. Minor patet, quia diuina potentia nunquam põt in tot effectus, quin adhuc possit in plures: ergo manifestum est quod sit infinita. Item. Omnis potentia quæ põt in actum infinitum, sicut oĩno est in actu, est simpliciter infinita: sed diuina virtus est hmõi: ergo &c. Maior patet sic. Sicut se habet potẽtia ad potẽtiã, sic actꝰ ad actum: sed actꝰ infinitꝰ excedit finitũ in infinitũ: ergo & potentia potẽtiam: ergo si potentia est omnino in actu, est infinita. Minor patet, quia Deus dicitur durare in infinitum, & põt creaturam conseruare in infinitum: ergo &c. Item.

Fundamenta.

Arist. 3. Phy.

Omnis

Omnis potentia quæ pōt super extrema in infinitū distātia, est infinita distātia: sed potētia diuina est hmōi, qa de nihilo aliquid facit. & inter aliqd, & nihil est infinita distantia: ergo &c. Item. Omnis potētia quę omnino indifferens est ab essentia, est infinita: sed diuina potentia est huiusmodi: ergo &c. Probatio primæ, quantuncūque aliqua duo sunt omnino indistātia, vbicūque est vnū, ibi & reliquū: ergo si potentia est omnino indifferēs ab essentia, vbicunque est potentia, & essēntia: sed vbi est essentia, ibi est centrum potentiæ: ergo vbicūque pōt potentia talis, pōt vt in centro: ergo cū nulla potentia limitetur in cētro suo, sed amplius possit, aut diuina potentia nihil pōt, aut pōt quātum vult: & sic in infinitū: ergo (quātum est de se) potentia illa pōt in infinitum operari: sed potētia omnino illa est indifferens, & simplex: ergo idem est ibi latum, & intensum: ergo si extēsiue est infinita, & intēsiue: ergo omnino est infinita. Et hoc est quod dicit Philosophus in lib. de causis, quod virtus quanto magis vnita, tanto magis infinita, cum ergo diuina potentia sit infinitissima, quia est omnino idē cum sua origine, vbique pōt tanquam in sua origine: ergo nunquā inuenit nō posse. Contra. Omne illud est finitū,

Ad opp. in quo est reperire statum: sed in diuina potentia est reperire statum, quia est assignare aliquid quod nō pōt (sicut supra ostensum est) vt actus corporales, & actus deformes: ergo &c. Itē. Quod excedit ab aliquo, est finitum, quia infinitum nullo modo excedit: sed scientia excedit potētiam respectu scibilium, plurium enim est scientia, quam potentia, scit enim mala, & nō

3. Phy. 49 potest: ergo &c. Item. Videmus in potentiis creatis, quod infinitas est a materia. sed finitas est a forma: ergo cum potentia Dei sit omnino forma, siue formalis, nihil omnino habens materialitatis: ergo simpliciter est finita, &

Scot. hoc negat. nullo modo infinita. Item. Inter cōtradictorie opposita est distantia infinita: sed creaturæ virtus finitum vnū reducit ad alterum, vt nō currentem facit currere, & tñ est finita: ergo. Itē. Video quod anima habet potentiam omnino differentem ab essentia, sicut potentia viuificandi corpus habet etiam potētiam ad actum infinitum, sicut ad durandum siue permanendū in infinitum: habet potentiam nihilo minus ad actus infinitos, & tamē ipsa potentia est finita in se: ergo videtur pari rōne de diuina potentia, cū aīa sit expressa imago Dei, vnde videtur rōnes prædictę nihil valere.

RESP. Dicēdum, quod diuinam potētiam est ponere omnino in actu, & in habitu, & infinitam, sicut probatum est per effectum a posteriori, qa habet effectum infinitum duratione, & infinitos oppositione, ad quos cōparatur vt actus purus, & vt tota causa & rō habens in se plenam, & perfectam actualitatē respectu infinitorū: & necesse est cum habeat totum quod vnquam habitura est, & ex se habeat quod ipsa infinita sit. Alia rōne ōditur hoc a priori. Propter summā eñ indiuisionem virtutis cum essentia, & propter summam vnitatem ipsius virtutis, vbicunque pōt, tota pōt, & tantum in extremum mundi, quantū in medio, & tantum in summo, quantum in lat⁹, & omni modo īfinitatis: nec est consimilis rō in aliqua creatura, nec quantum ad causalitatem effectus, nec quantum ad vnitatem. Non quantum ad causalitatē effectus, quia nulla virtus creaturæ respectu durationis infinitæ est pure actiua, imo necesse est per diuinam influentiā cōseruari. Similiter nec quantum ad ꝓductionem actus, vnde habet infinitatem passiuam etiam in recipiendo, & ideo nulla est actu infinita, sed solum in potentia: sed qa infinitū in potētia pendet ex infinito in actu, vt omnis infinitas durationis creaturæ, & operationis pendet ex infinitate virtutis increatæ. Et hoc est quod dicit Philosophus in li. de causis, ꝙ omnes veritates infinitę pendentes sunt per vnū infinitum primum, quod est virt⁹ virtutum. Similiter nō est simile de simplicitate, siue vnitate, nam potētia diuina est omnino in se simplex, & omnino habet essentiam, siue substantiam simplicem: oīno etiam ab illa est indiffe-

indifferens,& ideo omnimoda vnione est vnitissima,& ideo infinita: sed nullius creaturæ quantuncunque nobilis potentia est omnino simplex,qa omnis talis potentia dicit aliquem respectum dependentiæ, nec fundatur in substantia oino simplici,nec omnino est indifferens,quia nulla creatura est sua potentia (loquendo essentialiter) & ideo quia deficit ois creatura a ratione summæ simplicitatis,& infinitatis per consequens: & sic patet,ꝙ diuina potentia est infinita rõne summę simplicitatis. Et patet respósio ad vltimam rõnem ostendentem prædictas rõnes non valere.

9 AD illud ergo quod obiiciur,qđ inuenit terminũ, & ꝙ inuenit excessum. Dicendum,ꝙ diuina potẽtia est infinita respectu eorum quæ posse est potentiæ, respectu aliorum quę posse est impotentię,nec est finita,nec infinita,quia nihil ex eis põt. Quando enim dr̃, ꝙ inuenit terminum,vel excessum. Dicendum, quod falsum est, quia excessus,& terminus rei attenditur ꝼm ea ad quæ res se extendit,& diuina potentia se extẽdit solum ad bona,& quantum ad alia nunquam est plurium scientia,quam potentia, nec quantum ad talia inuenit terminum, & ideo patet illud. Põt tamen aliter dici,quod dupliciter est loqui de potentia,& scientia aut in se,aut ad cõ-
10 parationem ad obiectum. Si in se,sic vna nó excedit aliam, quia quicquid scit,põt scire,& quicquid põt, scit se posse. Vel per comparationẽ ad obiectum,& sic est loqui dupliciter,aut secundũ formam,siue speciem, aut ꝼm numerum. Si ꝼm numerum:sic cũ potentia possit infinita,non exceditur a scientia. Si autem ꝼm formam: sic qa potentia est respectu bonorum tantũ, scientia vero bonorum,& malorũ, iõ exceditur, tñ ex hoc nõ sequitur qn sit infinita,& est exemplum. Si quis imaginetur duas lineas infinitas,plures sunt duę quam vna,quia non habebunt vnam infinitatem ꝼm numerum,sed solum ꝼm longitudinem:& sic nõ sunt maiores,vel lõgiores duę quam vna. Similiter in proposito intelligitur. Potentia enim dr̃ infinita respectu obiectorum ꝼm numerum, sed non ꝼm qualitatem: quia non potest in mala, vel priuatoria, & ꝑ hoc patet primum,& ꝼm. Quamuis enim inueniat terminum respectu mali,nõ tñ respectu boni,& ille terminus, vel excessus potius facit ad infinitatem, qa non est posse, sed non posse:& iõ quamuis hoc videatur dare terminũ secundum rationem intelligendi, secundum veritatem non dat, quia qđ non possit mala, hoc totum est propter immensitatem virtutis. AD illud quod obiicitur, ꝙ infinitũ est passio potentiæ materialis. Dicendũ,
ꝙ hoc verum est de infinito per pri- 11
uationem completionis,siue completi esse: sed non est verum de infinito per priuationẽ limitationis. Primũ enim est infinitum potentia passiua, siue receptiua,& ita primo inest materiæ. Secũdum est infinitum actu,& ideo in illo solo vere est, & proprie, quia tãtum est actus,& actus purus, & perfectissimus. Ad illud qđ obii- 12
citur,ꝙ creatura potest super ea quæ summe distant. Dicendum,ꝙ ens, & non ens non dicuntur summe distãtia,quia opponũtur contradictorie: sed qm̃ nihil habent cõe, nec quantum ad genus subiectũ, nec q̃tum ad genus prędicabile,sed qescere, & moueri, & non moueri, quod pro eodem accipitur, vtroque modo habẽt cõe: & ita non est distantia infinita, nec est simile. Ad illud quod obiici- 13
tur de potentia viuendi. Dicendum, ꝙ viuere vno modo dicit actum consequentẽ, sicut moueri : & sic est ab anima mediantibus potentijs differentibus ab ipsa essentia. Secundum autem ꝙ est actus purus,est ab essentia animæ, vt in ratione formę, non in ratione agentis: & ꝓpter hoc nõ consideratur ibi esse tm̃ in operãdo, sicut albedo se ipsa dealbat, ita ꝙ nõ notatur ibi,nec est egressus alicuius, vt a potentia agente: nos autem hic loquimur de potentia vt agente, & producente aliqd. potentia vero animæ quantumcunque sit idem, tamen dicit aliquam inclinationem, & ideo dependentiam, & ideo priuat simplicitatem, ac per hoc priuat infinitatem;

tém: in Deo autem non sic: & ideo ratio illa non habet instantiam recte intellecta.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Essentia diuina est infinita in actu quantum ad potentiam, & quantum ad esse.

Fundamenta.

TRVM essentia sit infinita, siue diuina potentia sit infinita quantum ad esse. Et quod sic videtur, quia nulla potentia nobilior est substantia, sed diuina potētia est infinita: ergo cū [illegible] sit nobilior, nec maior substantia, necesse est substātiam esse infinitam. Item. Si aliqua duo [illegible] sic dicere, sicut omnino idem, si vnum est infinitum, & reliquum: sed substātia, & potētia sunt idem, & esse & posse: ergo cum diuinum posse sit infinitū, & esse, & ita essentia. Item. Quandocumque aliqua duo sic se hābēt, quod ad nihil se extendit vnū, ad quod pariter se non extendat reliquū, si vnū est infinitum, & reliquū: sed ad nihil omnino se e[illegible] potētia, ad quod se non extendat essentia: nunquam enim Deus potest facere tot, quin etiā substantia possit esse in tot, sicut quod dicitur Rom. iij. Si cælum & cæli cælorum &c. Item. Omni finito potest aliquid cogitari maius. s. infinitū ipsum: sed diuina essentia est ita bona, & magna, quod nihil maius, nec melius cogitari potest, a[illegible] non est de⁹: ergo &c. Item. Omne finitum bonū melius est cum alio bono, quam per se tm̄, quia finitū additū finito facit maius: ergo si diuina essentia est finita, maius aliquid cum alio erit, q̄ per se tantum: ergo non est perfectissima, nec optima: quod omnino nefas est dicere. Item. Omne finitū bonum contingit aliqn̄ æquari, & reddi per duplicationem finiti, vt patet in linea: & hoc dico, si illud qđ duplatur facit maius, hoc dico propter punctum. si ergo diuina essentia est finita ſm nobilitatem, & bonitatem, si dupletur bonitas creaturæ ascēdendo, aliqn̄ perueniretur ad bonitatem æqualem diuinæ bonitati. hoc autē falsum & impossibile, quod creatura sit proportionalis creatori: & hoc dicit Aug. viij. de tri. ergo & illud ex quo sequitur. s. quod diuina essentia sit finita. Sed contra. Finitum, & infinitū, (vt dicit Philosophus) sunt propriæ passiones ipsius quātitatis: sed essentia, vt essentia, non habet quantitatem molis: ergo si consideratur vt in abstractione virtutis vt essentia, diuina essentia nec est finita, nec infinita. Item. Omnis potētia quæ potest vnum solum, ita quod non aliud, est potentia finita: ergo pari rōne oīs essentia, quæ est vnum solum, ita quod nihil aliud, est essentia finita: sed diuina essentia est Deus, & nihil aliud: ergo &c. Item. Omne illud quod est finitum in summæ veritati, est simpliciter finitum; & hoc patet, quia prima veritas iudicat de vnoquoque sicut est. Patet etiam in similib⁹, vt hoc est albū, & nigrum, & bonū Deo, ergo simpliciter bonū: sed diuina essentia est veritati diuinæ cognitionis finita, quia Deus ipsum comprehendit, & nouit perfecte: & qđ scitur (vt dicit Aug.) scientis comprehensione finitur: ergo &c. Item. Nullū infinitum finit aliud, quia nihil dat alij quod non habet: ergo si diuina essentia est infinita, ergo nihil finit, ergo nulli⁹ est finis, & si hoc, ergo nihil bonū. Itē. Nullum infinitum comprehenditur a finito: sed Deus comprehenditur a beatis, quia aliter non essent beati, nisi Deum perfecte cognoscerēt, semper enim appetitus ferrentur ad amplius, & non quiescerent, & ita non essent beati: si ergo comprehendit, non est infinitus. Item. Nulla priuatio est habitu nobilior: ergo cum infinitum dicat priuationem, finitū dicat habitum, & omne nobilius Deo est attribuendum, patet &c.

Cap. 2.

Ad opp. 1. Phy. 15

Lib. 83. q. q. 15.

RESP. Ad hoc voluerunt quidam dicere, quod diuina essentia sub rōne essentiæ est finita, sub rōne potentiæ est infinita. Nam essentia nominat Deū vt in se, & sic est finitus, qa perfectus: finitus etiā, quia cōprehēdit a finito, vt a beatis, & hoc dixerunt 14

D. Tho. cō tra gent. 1 cap. 43. & q. de potē. q. 1. art. 2.

runt pp essentiæ simplicitatem, quā dixerunt totam videri. Inquantum autem consideratur sub rōne potentiæ, sic dicit respectum ad effectus, & quia non est status ibi, quia sēp est aliquid extra accipere, dixerūt ꝙ sub rōne potentię erat infinita. Sed ista positio erronea fuit manifeste: nam ista dua sunt incōpossibilia, ꝙ potentia sit infinita, oino existente substantia finita: & quia idem sunt oīno, & quia prior ſm rōnem intelligēdi est substantia, & quia ad quicquid se extendit potentia sub ratione potentię, & essentia, vt ostensum est. Et pp hoc dixerunt aliqui quod est finitum simpliciter, & infinitum nobis, & voluerunt dicere, quod tam essentia, quam, potentia est finita ſm veritatem, quia est finita a Deo quæ est veritas. sed tñ vtraque nobis est infinita quia improportionaliter nos excedit. Vnde De⁹ infinitus dr̃, quia nec loco, nec tempore, nec comprehensione cōprehenditur, sicut dicit Damasc. Sed iterū ista positio non pōt stare, quoniam sicut supra probatum est de potentia, quod ipsa non habet statum in possendo, & iterum est omnino actu, & ideo ponitur infinita, sic etiam ꝓbari potest de essentia: necesse est ergo quod oino infinita sit actu. Et hoc cōcedendum est, vel tenendum est tanquam verum eo quod magis est consonum fidei, q̄ dicit Deū immensum, & magis est cōsonum auctoritatib⁹ sanctorum, quę omnes dicunt ipsum infinitum. Vnde Dam. dicit quod Deus est quoddam pelagus substantiæ infinitum: magis etiam consonum sententiis magistrorum, magis etiam consonum rationi.

15 AD intelligentiam ergo obiectorum in oppositum notandum, quod infinitum dicitur per abnegationem finis.

16 Potest ergo dupliciter dici infinitum scilicet a parte negationis, & similiter a parte finis. A parte finis, causa finis dicitur dupliciter, vno modo quod ē complementum, & sic infinitum dicitur per priuationem complementi, & hoc modo infinitum dicitur in materia, & in genere substantię, & in aliis gn̄ibus, & hoc modo nō cadit in Deo quia ipse est perfectissimus. Alio modo finis dr̃ terminus sicut finis agri, & sic infinitum dicitur quod caret termino, & statu. Et hoc pōt esse dupliciter ſm negationem, quia pōt intelligi priuatiuæ, & negatiue. Priuatiue, q̄a non habet terminum: sed tñ natum est habere propter hoc quod habet esse limitatum, & hoc modo dicit incōpletionem, & nō est in Deo. Alio modo negatiue, quod non habet terminum, nec etiam natum est habere, & hoc modo ponitur in deo ꝓpter summam immensitatem.

AD illud ergo quod obiicit̃, quod infinitum est passio quantitatis. Dici pōt, quod sicut nomen quantitatis extenditur ad quantitatem virtutis, similiter nomen infiniti: quantitas aūt virtutis non tantum attenditur quātum ad opus, sed etiam quantum ad nobilitatem valoris, & hoc patet, quia dicit Aug. in spiritualibus idē est maius & melius. 17

AD illud qd̄ obiicit, quod est vnum ita quod nō est aliud. Dicendum, quod aliquid comparari ad multa pōt esse dupliciter, aut secundum comparationem causalitatis, aut ſm comparationem identitatis. Comparari ad multa sub rōne causalitatis, hoc conuenit infinito, quia infinitū ē: sed secundum rationem identitatis, non. Vnde quia infinitum in Deo se extendit ad multa, quia potentia, vel essentia eius comparatur ad multa, ex hoc tamen nō sequitur quod sit multa. Vnde si essentia, vel potentia compararetur secundum rationem identitatis ad res, neutra est plurium: vnde nec potentia diuina est alię potentiæ, nec essentia aliæ essentiæ: sed secūdum rationem causalitatis sic conuenit & essentię, & potētię: nam & sicut potētiæ conuenit facere plura, sic essentiæ in pluribus esse. 18

AD illud quod obiicitur, illud quod est finitum summæ veritati. Dicendum quod hæc est duplex. Aut enim est finitum summæ veritati, quia veritas inducit ipsum esse finitum, aut quia non excedit eius cōprehensionem. Primo modo nō est. Deus sibi finitus: sed infinit⁹: vere. n. scit se esse infinitum. Secundo modo est finitus, quia se non excedit cum sit infinitus, & sic non valet argumentū, 19

& est

& est ibi fallacia fm quid, & simpliciter: non excedit infinitũ, ergo est infi-
20 nitũ simpliciter. AD illud qđ obiicitur, ꝙ infinitũ non finit. Dicendum, ꝙ infinitũ p priuationem pfectionis non finit: sed infinitũ per negationẽ limitationis habet. rõnem finiendi: quia cũ sit summũ, in ipso est oĩs status: in hoc.n. infinitas nõ repugnat
21 simplicitati, nec cõplemẽto. AD illud qđ obijcitur, ꝙ cõprehendit. Dicendũ, ꝙ nõ cõprehendit ꝑ inclusionẽ, cõprehenditur aũt p perfectã visionem, & dilectionẽ, & tentionẽ, & hoc a parte cõprehendentis, & nõ cõprehẽsi: & ideo quia pficitur res fm suã capacitatem, quiescit, quãuis vltra nõ
22 attingat. Quod vltimo obiicit, solutũ est: obiicit.n. de infinito fm ꝙ dr̃ priuatiue, sed prout dr̃ de deo, non dicit priuationẽ fm rẽ, sed solum quantũ ad modũ significãdi, & rñdet ei summa potentia: nihil.n. dr̃ immensum, nisi quod habet summã, & perfectissimam actualitatẽ, & nihil coarctãs, & determinans: vnde & si dicitur dici priuatiue, tamen secundum veritatem excludit omnem priuationem.

QVAESTIO III.

CONCLVSIO.

Potentia diuina quanquam sit infinita, in effectum tamen infinitum non potest, cum id non modo sibi, sed creaturę quoque non conueniat.

Ad opp. E infinitate diuinæ potentiæ quantũ ad opus, vtrum videlicet diuina potentia possit in effectum actu infinitum. Et ꝙ sic, oñditur hoc modo. Potentia se habet proportionaliter ad opus, vnde tanta potentia põt in tm̃ opus: ergo & maior in maius, & infinita actu in infinitũ actu. Itẽ. Oĩs potẽtia q̃ operaẽ ex se tota, si est ĩfinita, pducit infinitũ, cũ opereẽ ex tota sua virtute: sed diuina potẽtia cũ sit simplicissima, se tota operaẽ: ergo vr̃, ꝙ pducat effectũ infinitũ. Si tu dicas, ꝙ hoc nõ põt esse p defectũ, & limitationẽ ipsius effectus. Contra. Frustra est potentia q̃ non reducić ad actum: vnde & Philosophus dicit, ꝙ frustra est potentia actiua, cui non rñdet passiua: ergo aut potẽtia diuina frustra est infinita: aut ei rñdet effectus infinitus, & potentia passiua infinita. Itẽ. Oĩs potẽtia põt seipsam manifestare: ergo diuina potẽtia cũ sit infinita põt suã infinitatẽ manifestare: sed infinitas non manifestatur, nisi in effectu infinito: ergo &c. Si tu dicas, ꝙ manifestaẽ in pductione filij, & spũs sancti, tunc obijcit, ꝙ spũs sctũs hẽt potẽtiã infinitã: ergo põt ipsam manifestare: sed nõ in pductione psonę infinitæ: ergo in pductione creaturæ. Item. Omne possibile est ponibile in esse: sed deus põt producere infinita: ergo infinita produci est possibile: ergo ponibile: sed ponibili posito in esse, nullũ accidit incõueniẽs: ergo posito, ꝙ deus faciat ĩfinita, nullum accidit incõueniẽs: sed deus põt, oẽ illud qđ non est incõueniens posse, vel facere: ergo deus põt facere, ꝙ sint infinita actu. Item. Appellet A. oẽ creabile: tũc q̃ro A. aut est finitũ, aut infinitum. Si finitũ, & deus non põt nisi A. ergo non põt nisi finita: ergo potentia eius est finita. Si infinitũ, & deus põt facere A. ergo põt facere aliqua actu infinita. Itẽ. Continuũ est diuisibile in infinitũ: q̃ro vtrum deus possit reducere potentiã continui ad actum. Si non põt: ergo potentia cõtinui excedit potẽtiã dei, quod est absurdũ, quia tunc potentia dei esset finita. Si eam potest reducere ad actum oĩno: sed hoc non est, nisi cũ est actu diuisum in partes infinitas: ergo &c. Sed contra, ꝙ non possit in effectũ intẽsione infinitũ vr̃, quia infinito simpliciter nihil est maius: ergo si pducit effectũ infinitũ, tunc ergo illo nihil est maius: ergo deus nõ est maior. Si ergo hoc est summæ nobilitatis ĩ deo, ꝙ nihil possit ei æquari, pducere talẽ effectũ est cõtra nobilitatẽ diuinæ potẽtiæ: ergo &c. Item. Oẽ qđ est actu infinitum, est summe simplex. Nã si est aliqua cõpositio, tũc ibi est coarctatio, & limitatio. Si ergo

9. meth. a

1. Phy. 6a

1. Priorũ.

3. Phy. 3a

Fundamenta.

deus pduxit effectũ infinitũ,illud est simplicissimũ : sed in simplicissimo idem est essentia,bonitas, & potẽtia: ergo si effectus est infinitus in potentia,& bonitate,ergo summũ bonum: ergo non bonũ pp aliud,ergo nõ bonum pp deũ:ergo nec a deo,qa vniuersa pp semetipsum opatus est dñs, & idẽ est finis qđ & primũ principiũ: ergo si est infinitus,nõ est a deo:ergo non est effectus:& sic patet &c. Itẽ.Si de⁹ põt in effectũ actu infinitũ, q̃ro a te,vtrũ possit in aliud. Si nõ,ergo ĩ agẽdo amittit potẽtiã,& sua potẽtia agẽdo debilitatur. Si ergo põt in effectũ aliũ cõsimilẽ illi , esto φ faciat, ponatur ergo . Isti duo effectus sunt consimiles in natura : ergo sunt in eodẽ gñe:tunc hñt aliquid in plus in quo conueniunt . & aliqua propria per quæ differunt ; ergo exceduntur ab aliquo,& arctatur p aliquod:sed oía talia sunt finita : ergo &c. Item. Quòd nõ possit facere infinita actu, ondit,quia non sunt plura infinitis: ergo si pduceret infinita actu,nõ posset pducere plura: ergo deus est impotens;sed nihil põt facere deũ impotẽtẽ:ergo &c. Item. Vbi est infinitas actualis ẽm numerum , ibi deficit status,& ordo,& distinctio : sed diuina sapientia non patitur deum aliquid facere sine mõ,& mensura: ergo &c.

23 RESP. Dicendũ, φ duplex est infinitũ.s.i actu,& in potẽtia. Infinitũ in potentia deus põt facere , & facit. Infinitũ in actu non põt facere , nec facit. Non põt (inquã) facere,qa nec cõuenit sibi,nec conuenit creaturæ. Sibi non cõuenit: cum.n.summe bonus sit,non põt aliquid facere nisi bonum:& ita non põt facere nisi rẽ ad se ordinatã.Qm ergo ordo psupponit numerũ, & numerus psupponit mẽsurã,qa nõ ordinanẽ ad aliud nisi numerata , & non numeranẽ nisi limitata:ideo necesse fuit deum facere oía in numero,pondere, & mẽsura : nec aliter facere potuit, nec põt ,nec infinitum,nec infinita in actu. Ratio est etiã,quia hoc nullo mõ conuenit creaturæ. Infinitũ.n.in actu, est act⁹ purus,alioquin si aliquid haberet de limitatione,& actatione esset finitũ : sed quod est actus purus,est suum esse p essentiã,& nihil tale accipit esse ab alia essentia,nec ex nihilo:si ergo creatura,eoipso quòd creatura,aliunde est,& ex nihilo,nullo mõ põt esse actus purus, nullo mõ põt esse infinita: & si non põt esse vna infinita, nullo mõ põt esse infinitæ ẽm numerũ, quia necesse est illas plures ad aliquã vnã creaturã reduci: sed infinita ad infinitum reduci,est impossibile:patet ergo &c. Et qđ ad aliqđ finitũ reducanẽ,patet:qa necesse est ponere ordinationem in creaturis,non tñ ad deũ,sed etiã ad seinuicẽ.Summa ergo rationis est,quia non decet deũ facere creaturam,nisi ordinẽ habeat , & mensuram,ratio est ex parte creaturæ,quia necesse est omnem creaturam esse limitatam,eo quòd ex nihilo, & eoipso,quòd composita est.

D.Thom. 1. par. q.7 ar.2. & 3.

AD illud ergo qđ obiicitur,quòd potentia tanta põt,in tñ effectũ, siue opus. Dicendũ,quòd est opus opans, & opus opatũ. Opus opans, vt creare:opus opatũ,vt creatura. Dicendũ ergo quòd opus opans est infinitũ,sicut ipse creator;sed opus operatũ necesse est esse finitũ. Qđ ergo obiicit, quòd opus pportionaẽ potẽtiæ. R ñ. Si intelligaẽ de opere operante, siue de actione gñaliter,verũ est.Si aũt intelligaẽ de ope opato,non hẽt veritatẽ, nisi cũ causa, & effectus se hẽt per vniuocationẽ,& sunt eiusdẽ generis: hoc aũt nõ est hic: 24

AD illud qđ obiitur, quòd deus opatur ex tota potentia. Dicendũ quòd agẽs ex tota potentia,quoddã agit p naturã,& hoc agit tñ quantũ põt,& tñ quantũ ad ipsũ est,vbi est pductio similis . Quoddã agit per deliberationẽ, & voluntatẽ, & tale non agit nisi secundum ordinẽ,& quãtum vult: vnde ex eadẽ potẽtia facit magnũ,& paruũ,& sic agit deus. 25

AD illud quod obiicitur,quòd frustra est potẽtia,q̃ nõ reducitur ad actũ: verũ est de potentia q̃ cõpletur p actũ: sed diuina potẽtia non compleẽ p actũ:& ideo nõ est frustra,etiã si non habeat potentiã passiuã correspondentẽ. Tamẽ illa ppositio nõ intelligiẽ hẽre veritatem in potentia , q̃ põt hẽ infinita,si intelligatur,quòd 26

oino

oĩno ò reducat in actũ: reducitur tñ, & reduci põt ſm partẽ: & ideo non eſt
27 fruſtra. AD illud qđ obiicitur, quòd diuina potentia cũ ſit infinita, debet ſuã infinitatem manifeſtare in infinito effectu. Dicendũ, quòd deus ſuam infinitatem manifeſtat in infinito ſm potentiã, ſicut patet, quia (ſicut ſupra eſt mõſtratũ) interminabilis duratio manifeſtat virtutẽ infinitã: ĩ infinito aũt ſm actũ non põt manifeſtari ſimpliciter, quia non decet: ſed ꝓportionabiliter, qa ens infinitũ excedit non ens: & tñ deus ex nihilo facit ens, inter q̃ eſt diſtantia infinita. Vnde cum diuina potẽtia dicatur infinita, hoc
28 eſt tripliciter. Durationis æternitate, virtutis immẽſitate, & effectuũ gñalitate, ſiue numeroſitate. Prima manifeſtatur p infinitũ duratione, qđ eſt finitũ actu, infinitũ potentia. Secũda p creationẽ de nihilo, vbi eſt diſtantia infinita pp oĩmodam improportionem. Tertia manifeſtat partim p potentiam, partim p priuationẽ, qa tot fecit, & adhuc põt in plura, & nõ tot fecit, quin adhuc poſſit in plura: tñ hoc manifeſtat alia infinitate duplici manifeſtatã: & ita patet ꝙ non oportet, quòd ſit infinitũ actu. Põt tñ dici (ſicut tactum eſt) quòd virtus pris manifeſtatur in ꝓductione verbi, & p conſequens tota virtus diuina, cum virtus filij, & ſpũs ſancti ſit
29 vna, & æquales ſint in virtute. AD illud qđ obiicitur de poſsibili, quòd põt poni. Dicendũ, quòd eſt poſſibile a potentia infinita, & poſſibile ſm potentiam finitã. Poſſibile ſm potẽtiam finitã põt poni, qa oĩno põt eſſe ad actũ reductũ: ſed poſſibile ſm potentiã infinitã non põt poni, qa ſemper eſt in reducẽdo, & nũquam in re
30 ductũ eſſe. AD illud qđ ponit, quòd A. appelletur oẽ creabile, & quod q̃rit, vtrũ A. ſit finitũ, vel infinitũ. Dico, quòd infinitum: ſed non eſt infinitum actu: ſed potentia: & ideo nõ ſequitur, quòd ſi deus poſſit A. quòd poſſit in actũ infinitum. Et ſi dicatur: ponatur quòd deus faciat, A. Dicendũ, quòd nõ eſt ponibile rõne pdicta.
31 AD illud qđ obiicitur, vtrũ poſſit potentia continui reducere ad actũ. Dicendum, ꝙ ſicut potentia in cõtinuo paſſiua infinita eſt ad diuiſionẽ, ſic in deo actiua infinita. Vnde ſicut cõtinuũ põt diuidi in infinitum, tñ impoſſibile eſt, quòd totaliter ſit diuiſum, alioquin non eſſet infinitũ: ſic diuidere in infinitum eſt poſſibile, ad actũ reducere impoſſibile. Et ſicut impoſſibile eſt diuinam potentiã terminari, ita impoſſibile eſt, quòd ſit in termino diuiſionis. Vnde deꝰ põt potentiam cõtinui reducere ad actum, quia põt eſſe in reducendo, & ſemp in reducendo, ita quòd nũquam plus ſe extendat potentia, q̃ diuina actio: ſed tñ continuum nũquam põt eſſe ĩreductum eſſe, ſicut nec deus in reduxiſſe. Concedendum ergo, quòd impoſſibile eſt, quòd ſit aliquid actu infinitum, niſi ſolũ deum, & eius potẽtiam: & hoc eſt qđ dicit Hugo de ſancto Victore. Sicut æternitatem dei nõ æquat tempus, nec immenſitatẽ locꝰ: ſic nec ſapientiam ſenſus, nec bonitatem virtus, nec potentiam opus. Vnde qñ dr̃, quòd deus põt facere infinita, notatur infinitas circa potentiam, non circa opus. Vnde aliqui diſtinxerunt hanc. continuum põt diuidi in infinitum, quia illa determinatio põt determinare hoc verbũ (poteſt) vel hoc verbum (diuidi) tamen quocumque modo diſtinguatur, ſemper intelligendum eſt infinitatem actualem eſſe proprium ſolius dei. — Lib. de volun. & po. dei.

QVAESTIO IIII.

CONCLVSIO.

Potẽtia diuina cũ ſit illimitata, ad infinita ſe extendere poteſt.

De infinitate diuinæ potentiæ quantum ad rationem operandi, ſi ſe extendat in infinitũ. Et quòd ſic, vr̃. Quia quicquid deus põt, rõnabiliter põt: ſed põt infinita: ergo rationabiliter põt infinita: & ſi hoc, ergo ratio operandi ipſius potentiæ ſe extendit ad infinita. Item. Sicut ſe habet ratio ſciendi ad ſcientiam, ita ratio producendi ad potentiam: ſed quia diuina — Fundamenta.

sciētia est infinitā, habet in se rōnes infinitas cognoscēdi: ergo cū diuina potētia sit infinita, similiter, & rōnes ꝓducendi hēt infinitas. Itē. Rō operandi in deo nō est aliud q̃ bonitas, & sapiā: sed sapiā, & bonitas est infinita: ergo & rō operandi. Itē. Ratio operandi in deo, non est aliud q̃ deus siue diuina essentia, quicquid dicat illa ratio: sed diuina essentia est infinita: ergo & rō operandi. Contra. Potentia se extendit ad opera ſm exigētiam rōnis: nihil. n. omittit de his, q̃ rō exigit: ergo si ratio se extendit ad infinita: ergo vr̃ ꝙ diuina potentia producat infinita, qđ falsum est. Itē. Rō operādi est ipsa diuina iustitia, quia vniuersæ viæ dñi misericordia, & veritas, &c. sed iustitia non est nisi finitorū: ergo vr̃ ꝙ ratio operandi similiter. Itē. Rō opandi est ipsa ars, & dispō: sed dispō non est nisi finitorū: ergo rō operādi nō est nisi finitorū. Itē. Obiicitur de præscia quæ similiter est rō operandi, & est in plus q̃ potentia, quia respectu malorū, & tñ nō est respectu infinitorū. Si tu dicas, ꝙ dispō, vel pſcīa, vel iustitia nō complectitur plenā rōnem, per quam pōt operari diuina potentia. Contra. Si non totā cōplectitur: ergo diuina potētia sine his pōt rōnabiliter opari: ergo possibile est deū operari pter dispositionē, pter iustitiam, & pter præscientiā: sed nullus talis operat̃ sapiēter, nec recte: ergo &c. Restat ergo, ꝙ totum complectitur rationem.

Ad opp.

32 RESP. Dicendū (sicut dicit Magr̃ in litera) ꝙ rō diuinę potentiæ est finitā. Et ex hoc aliqui voluerunt diuinā potētiā limitare, tum quia nihil pōt facere nisi ex optima rōne, nec dimittere: tū quia nihil pt̃ facere nisi pſciens, nihil nisi iuste: & ideo cum hæc finitorum sint, vtputa eorum, q̃ facit, dixerunt diuinā potētiā non posse alia, q̃ quæ facit. Sed hęc positio est erronea sicut ostendit Magr̃ in litera, quia nobilitati diuinæ potentiæ derogat, eius immēsitatē limitando,

33 & dr̃ fuisse Magr̃i Petri Balaardi. Rō aūt huius stultæ positionis fuit: qa nescierunt distinguere rōnem potentiæ, nec actus eius. Actus. n. potētiæ duplex est: vnus p modū habitus. s. posse, alius per modū actus. s. operari. Qñ ergo quęritur, vtrū rō diuinę potentiæ sit infinita. Dicendum, ꝙ sicut duplex est actus, ita etiam dupliciter potest accipi rō respectu actus, q est posse. Accipitur. n. ratio ī habitu, s. diuina scientia, & diuinæ bonitatis condecentia: Et hæc ratio extendit se ad infinita, quemadmodū & ipsa potentia respectu actus, qui est posse: respectu vero actus, qui est facere, accipitur ratio in actu. s. diuina dispositio, siue præscientia, & meritorū exigētia, nihil. n. facit, nisi qđ disponit, nihil etiā retribuit nisi ſm quòd merita exigunt, qñ retribuit: quia nullam rem gubernat, nec regit aliter q̃ natura eius, siue iustitia naturalis exigat: & ſm hāc distinctionem patet responsio ad primo quæsitum, & rationes inductas: quædam enim ꝓcedunt ſm vnam viam, quædā ſm aliā.

A D illud quod postea obiicitur de iustitia. Dicendū, quòd iustitia ſm quòd dicit condecentiā diuinę bonitatis, & potestatis, sic est generalis ratio, quæ cōplectitur totum posse: sed inquantū connotat exigentiā a parte meritorum, sic non cōplectitur totū posse, nec totum agere. Inquantū vero connotat condecentiā bonitatis, respectu cuiuslibet operis in actu, sic complectitur agere: sed posse non. Dispositio similiter, & pſcientia agere cōplectuntur, sed non posse: sed agere est respectu finitorū, sicut & illa sunt: sed posse est respectu finitorū. Qđ ergo obiicitur tunc, quòd deus pōt sine eis rationabiliter operari. Dicendum, quòd falsum est, nec sequitur ex illo. Quamuis enim deus non possit plura, q̃ velit, tamē non potest operari sine voluntate, cum nihil possit facere, quin possit velle, sicut & præscire, & disponere. Necesse est enim potentiā exequentem illis adæquari, scilicet dispositioni, & voluntati: sed non oportet de potentia, vt potentiæ: & ideo non sequitur, vt possit facere sine illis. 34 35

AN DEVS POSSIT FACERE ALIQVID melius quàm facit.

DISTINCTIO XLIIII.

VNC illud restat discutiẽdum, vtrũ melius aliquid possit facere quàm facit. Solent.n.scrutatores dicere, ꝙ ea quæ facit Deus, nõ põt meliora facere, qa si posset facere, & non faceret, inuidus esset, & non summe bonus. Et hoc ex simili astruere conatur: ait.n. Aug. in lib. 83.q. Deus quem genuit, quoniam meliorem se generare non potuit (nihil enim deo melius) debuit ęqualem. Si enim voluit, & non potuit, infirmus est. Si potuit, & noluit, inuidus. Ex quo confirmatur æqualẽ genuisse filiũ. A simili volunt dicere, ꝙ si põt Deus rẽ meliorẽ facere quàm facit, inuidus est. Sed non valet huius similitudinis inductio, quia filium genuit de substantia sua. Ideoq; si posset gignere æqualem, & non gigneret, inuidus esset; alia vero quæ non de substantia sua facit, meliora facere potest.

De potẽtia dei in cõparatione ad modũ, siue qualitatẽ rerũ. Illi dicunt non posse. Quæst. 51 & li. 3. cõtra Maximinũ to. 6 cap. 18. Tomo. 4.

Quæstio qua illi artantur.

VERVM hic ab eis respõderi deposco, cur dicunt rem aliquã siue etiã rerum vniuersitatem, in qua maior cõsummátio expressa est, non posse esse meliorem quã est: siue ideo, quia summe bona est ita vt nulla oĩno boni pfectio ei desit: siue ideo, qa maius bonũ qđ ei deest, capere ipsa non valeat. Sed si ita summe bonũ dr̃, vt nulla ei pfectio boni desit, iam creatura creatori ęquatur. Si vero ideo nõ potest melior esse, quia bonũ amplius quod ei deest, capere ipsa non valeat, iam hoc ipsum non posse defectionis est, non consummationis: & põt esse melior, si fiat capax melioris boni, quod ipse põt qui eam fecit. Potest ergo deus meliorem rem facere quàm facit. Vnde Aug. super Gene. Talem potuit deus hominem fecisse, qui nec peccare posset, nec vellet: & si talem fecisset, quis dubitat eum meliorẽ fuisse? Ex prædictis constat, quòd potest deus, & alia facere quàm facit, & quæ facit meliora ea facere quàm facit.

Augu. sup Gen. ad li. lib. 4. c. 14

Lib. 11. de Genesi ad literã. c. 7. in Tom. 3.

Vtrum alio, vel meliori modo possit facere quàm facit.

POST hæc considerandum est, vtrum alio modo, vel meliori quàm facit, possit ea facere quæ facit. Si modus operationis ad sapiẽtiam opificis referatur, nec alius, nec melior modus esse potest. Non enim potest facere aliquid aliter, vel melius quàm facit. i. alia sapiẽtia, vel maiori sapientia: nihil.n.sapiẽtius potest facere quàm facit. Si verò referatur modus ad rem ipsam quã facit deus, dicimus quia & alius, & melior potest esse modus. Et ẽm hoc cõcedi potest, quia ea quæ facit, potest facere melius, & aliter quàm facit, quia potest quibusdam meliorem modum existendi pręstare, & quibusdã aliũ.

Respõsio.

Vnde Aug. in 13. lib. de Trin. dicit, ꝙ fuit & alius modus nostræ liberationis possibilis deo, qui omnia potest: sed nullus alius nostræ miseriæ sanandæ fuit conuenientior. Potest ergo deus eorum quæ facit quædam alio modo meliori, quædam alio modo æque bono, quædam etiam minus bono facere quàm facit: vt tamen modus referatur ad qualitatem operis, id est, creaturæ, non ad sapientiam creatoris.

Vtrum deus semper possit omne quod olim potuit.

PRAETEREA quæri solet, Vtrũ deus semper possit omne quod olim potuit. Quod quibusdã nõ vr̃ dicentibus, Potuit Deus incarnari, & potuit mori, & resurgere, & alia huiusmodi, quæ modo non potest. Potuit ergo quæ modo non potest, & ita habuit potentiam, quam modo non habet, vnde videtur potentia eius imminuta. Ad quod dicimus, quia sicut omnia semper scit quæ aliquando sciuit, & semper vult quæ aliquãdo voluit, nec vnquam aliquam scientiã amittit, nec voluntatem mutat, quam habuit: ita omnia semper potest quæ aliquando potuit, nec vnquam aliqua potentia sua priuatur. Non est ergo priuatus potentia incarnandi vel resurgendi, licet nõ possit modo incarnari, vel resurgere. Sicut enim potuit olim incarnari, ita & potest modo incarnatꝰ esse, in quo eiusdẽ rei potentia monstratur. Vt enim olim sciuit se resurrecturum, & modo scit se resurrexisse: nec est alia scientia, illud olim sciuisse, & hoc modo scire, sed eadem omnino. et sicut voluit olim resurgere, & modo resurrexisse, in quo vnius rei voluntas exprimitur: Ita potuit olim nasci, & resurgere, & modo ipse potest natus fuisse, & resurrexisse: & est eiusdem rei potentia. Si enim posset modo nasci, & resurgere, non esset idem posse. Verba enim diuersorum temporũ diuersis prolata temporibus, & diuersis adiuncta aduerbijs eundem faciunt sensum: vt modo loquẽtes dicimus, iste potest legere hodie: cras autem dicemus, iste potest legisse, vel potuit legere heri, vbiq; vnius rei monstratur potentia. Si autem diuersis temporibus loquentes eiusdem tẽporis verbis, & aduerbijs vtamur, dicentes hodie: iste potest legere hodie: & dicẽtes cras, iste potest hodie legere: non idem, sed diuersa dicimus eum posse. Fateamur ergo deum semper posse quicquid semel potuit, id est, habere omnem illã potentiã quam semel habuit, & illius omnis rei potentiam cuius semel habuit: sed non semper posse facere omne illud quod aliquando potuit facere. potest quidem facere, aut fecisse aliquando quod potuit. Similiter quicquid voluit & vult, id est, omnem quam habuit voluntatem, & modo habet: & cuiuscunque rei voluntatem habuit, & modo habet: non tamen vult esse, vel fieri omne quod aliquãdo voluit esse, vel fieri, sed vult fuisse, vel factum esse. Ita & de scientia dei dicendum est.

Respõsio.

Hic contradicitur Magistro a plerisq; modernis doctoribꝰ

De potentia Dei in comparatione ad modum, siue qualitatem rerum.

DISTINCTIO XLIIII

Nunc illud restat discutiendum &c.

Exposi. SUPRA egit Magister de potentia in comparatione ad possibile secundum substantiam, & quantitatem. Hic tertio agit de potentia quātum ad modum, siue qualitatem rerum. Et hæc pars habet duas partes. Diuisio. In prima agit Magister de potentia quātum ad qualitatem possibiliū, quæ quidem est maior, & minor bonitas. Secundo, quantum ad qualitatem potentiæ, quæ quidem est immutabilitas, ibi. Præterea quęri solet vtrū Deus &c. Prima pars habet duas. In prima quærit, vtrum Deus potuerit aliquid melius facere, quam facit. In secunda, vtrum res quas fecit possit facere meliori modo, vel alio modo, & hoc ibi. Post hæc considerādum est, &c. vbi agit quantum ad modum. Similiter secunda pars vbi, quærit de diuinę potentię immutabilitate, quęrēs vtrum Deꝰ possit quicquid potuit, habet duas. In prima quærit, vtrum Deus semper possit omne quod olim potuit, & opponit quod non possit. In secunda vero soluendo contrarium asserit ibi. Ad quod dicimus &c.

Non valet huius similitudinis inductio, quia filiū genuit de sua substantia.

Dub. 1. Videtur responsio ista non esse sufficiens. Nam inuidia potest attēdi respectu diuersi in substātia, & natura, sicut Angelus inuidit homini: ergo propter hoc non excluditur inuidia a Deo respectu creaturæ. Respon. Dicendum, ꝙ ad inuidiam ista duo concurrūt, possibilitas s. ad ęqualitatem, & exigentia rei factę; non enim inuidet aliquis alicui nisi quia parificat ei aliquis, vel excedit, vel quia timet ne parificetur. Item. Artifex non dicitur inuidus nisi quando non facit rem secundum ꝙ exigit, & ipse pōt: & ꝑ hoc, quia ex parte rerum non erat exigentia, & quia in nullo poterant parificari: ideo qualescunque faceret, non conuincitur in Deo esse inuidia, etiā si nullas res faceret: sed in filio Dei erat potentia ad æqualitatem, & vlterius exigentia, propter hoc quod erat de substātia patris. Hinc est quod nō est simile, vt dicit Magister, & est responsio eius bona: ponit. n. ans ꝓ cōsequēte, non quia velit dicere quod inuidia sit solum, vel possit esse respectu similis in natura: sed propter rationē prędictam exigentię scilicet, & æqualitatis quæ erant in gńeratione filij, quia erat de substantia patris.

Talem potuit Deus hominem fecisse, qui nec peccare posset, nec vellet: & si talem fecisset, qs dubitat eum meliorem fuisse?

Videtur dici contrarium ei, quod dicitur Eccle. xxxj. Potuit transgredi, & non est transgressus: hoc dicit in laudem sancti viri. Et Aug. ipse dicit, super Geń. ad literam, quod meliores iudicauit Deus hoīes, si ei liberaliter deseruirent. Et iterum in lib. de ciui. Dei dicit, quod melior est substantia quæ peccare pōt, quam quæ non pōt. Dub. 2. Resp. dicendum, quod melius dr̄ dupliciter, aut simpliciter, aut in ordine ad finē. Si simpliciter loquamur, melior est homo confirmatus in gratia, quam potens labi. Si in ordinatione ad finem, quę quidem consistit in perueniendo, sic meliꝰ fuit facere hoīem in libertate peccandi: sed tń primum melius est simpliciter, hoc autē est melius secundum quid. Et ideo verbum Aug. (simpliciter loquēdo) habet veritatem. Quod autem dicitur de viro iusto, laus accidentalis est, siue quātum ad gloriam accidentalem. Constat enim Christum non potuisse peccare, & tń erat gloriosissimus. Similiter intelligēdum est verbū illud Aug. super Geń. Sed quod dicitur, qđ melior est natura quæ pōt peccare, quā quę non potest. Dicēdum, quod non posse peccare est duplici de causa, aut Respon.

quia caret voluntate, aut vertibilitate voluntatis, & primo modo intelligit Aug. non secundo.

Potest Deus & alia &c.

Dub. 3 Innuit Magister quod hominē potuit deus meliorem facere quam fecit.
4 Cōtra. Videtur istud non habere veritatem in omnibus, & specialiter in Christo, quē videtur nullo modo posse facere meliorem per illud quod dr̄ Phil. ij. Dedit illi nomen quod est super omne nomen. Item. Ioh. iij. Datus est ei spiritus non ad mēsuram: ergo quia nullo modo potuit Deus dare Christo plus de spiritu: ergo non potuit eum facere meliorem.
Respon. Respō. Dicendum, quod Magister loquitur de vniuerso, & eius partib⁹, & quoniam Christus nec est de vniuerso, nec est eius pars: ideo non habet locum in ipso. Verumetiam adhuc in Christo habet dubitationem: si enim quicqd habet humanitas Christi finitum est: ergo cum Deus possit supra omnē finitum, potuit maius. Et iterū. Christus
5 factus fuit passibilis & mortalis, & potuit fieri immortalis. Et propter hoc dicendum, qđ tripliciter est loqui de Christo, aut quantum ad vnionē, aut quantum ad gratiam singularis personę, aut quantum ad proprietates naturæ. Si quantum ad vnionem, nec Deus pōt plus dare, nec creatura recipere, quia vnionis gratia ex parte alterius extremi est dignitatis infinitę, scilicet quod homo sit De⁹, quamuis ex parte humanitatis quicquid est ibi sit finitum, & ita non ponitur limitatio ex parte Dei, nec ex parte creaturę capacitas infinita nisi per vnionem, videlicet, quia vnitur homo bono infinito, ita quod homo est Deus q est bonitatis infinitæ. Si autem loquamur quantum ad gratiam singularis personę, sic concedendum quod De⁹ potuit plus dare: sed rationalis creatura non potuit amplius recipere: non qa capacitas animę ad gratiam per collationem gratiæ minuatur, qa nec minuitur, nec augetur: sed cōsummatur, & completur: & ideo non est possibilis ad amplius. Si aūt loquamur quantum ad proprietates naturæ, sic Deus plus potuit de bonitate dare, & rōnalis creatura recipere quantum ad ea scilicet quæ sunt corporis, quia nunc plura habet q̄ qñ fact⁹ est: sed non potuerunt fini & saluti nr̄ę effici cōgruētiores, nunquam enim salus nr̄a potuisset per substantiam incorruptibilem, & immortalem quā reparari, sicut per mortem, & passionem eius reparata est: patet ergo quomodo melior potuit esse Christ⁹, & quomodo nō. Itē.
Obiicitur de beata virgine. Videtur enim quod non potuerit fieri melior, quia Ansel. de conceptu virginali dicit, decebat quod illius hoīs cōceptio fieret de matre purissima, qua puritate maior nequit sub Deo intelligi: ergo videtur quod non potuit fieri melior, & tñ ipsa fuit pars vniuersi. Itē. Super omnes choros Angelorū exaltata est in gloria; ergo facta est in summa gratia. Resp. dicendum, ꝙ est loqui de beata virgine quantum ad tres conditiones. s. quantum ad gratiā cōceptionis, quantum ad gratiam iustificationis, quantum ad naturam corporis. Si quantum ad cōceptionem prolis: sic qa fuit mater Dei quo nihil nobilius cogitari potest, & mater nobilissimi filij, sic tantam habuit bonitatis dignitatem, quod nulla mulier amplius capere potuit. Si enim oēs creaturę quantuncunque ascenderent in gradibus nobilitatis essent pñtes, omnes deberent reuerentiam matri Dei. Si autem loquamur quātum ad gratiam iustificationis: tantā habuit quātam pura creatura humana siue rationalis, quę facta est sic recipere potuit. Si quantum ad corpus: naturalia optima habuit sm quod fini competens fuit: simpliciter tñ meliora potuit recipere, & Deus dare. & ita patet quod in nullo creato habet instantiam hoc verbum Magri, quod Deus ea quę fecit, potuit facere meliora. Patet quod aliquibus capacitatem gratię compleuit & impleuit: sed in Christo p oēm modum: in matre sm quod capit pura creatura rōnalis: i sexu fœminino quātum ad ea quę spectant ad corp⁹: & in anima humana quantum ad ea quę sunt gratiæ.
Dub. 4
6
Respon.

Artic. 1 AD pñtis intelligentiam distinctionis, quæritur de modo, siue qualitate diuinæ potentiæ. Et circa hoc quęruntur principaliter duo. Primo quęritur, vtrum mundũ deus potuerit facere meliorem. Secundo quęritur de immutabilitate diuinæ potentiæ, vtrum quod semel põt Deus, semper possit. Circa primum q̃runtur quatuor. Primo quęritur vtrũ Deus potuerit facere mundum meliorem quo ad substantiam partium integrantium. Secundo vtrum potuerit ipsum facere meliorem quo ad partiũ integrantium ꝓprietates. Tertio quęritur, vtrum potuerit facere mũdum meliorem quantum ad ordinẽ. Quarto, vtrum potuerit facere mũdum antiquiorem.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Deus potuit facere tunc mundũ meliorem quo ad augmentum substantiæ, non autem quãtum ad specificam gradus nobilitatem.

Funda-menta.
QVOD Potuerit facere mundum meliorẽ quo ad substãtiam partium integrantiũ, ostenditur sic. Partes integrantes mundum sunt finitæ bonitatis & intensiue & extensiue: sed oĩ finito põt aliquid maius, & melius cogitari: sed Deus plus põt facere, quam hõ possit intelligere: ergo &c. Si tu dicas quod mundus non potuit amplius capere, hoc non soluit, quia Deus facit capacitatem: ergo maiorem potuit capacitatem dare, cum eius potentia sit infinita. Item. Suprema creatura in vniuerso est finita: ergo distat a Deo ĩ infinitum: sed in distantia infinita ẽ ponere gradus infinitos: ergo vltra bonitatẽ creaturarũ est intelligere creaturas gradus bonitatis habentes, & ex his potuit integrari mundus: ergo &c. Item. Constat quod Deus potuit facere mundũ ex partibus maioribus mole, vt cœlum amplius, & terram latiorem: ergo si potuit facere mai⁹ mole, eadẽ rõne & mai⁹ virtute: & si hoc, ergo simpliciter melius. Item. Materia secundum se totam capax est formę nobilissimæ, vt patet: si ergo Deus dare potuit toti quod natura materię potuit capere: ergo potuit dare toti materiæ, & omnibus partibus perfectionem formæ nobilissimæ, vt puta rationalis naturæ: ergo potuit facere mundum, qui constaret ex solis substantijs rõnalibus: & si hoc, tunc mũdus haberet omnes partes secundum substantiam meliores: ergo &c. Contra. Aug. in libr. de lib. arb. Quicqd in vera ratione meli⁹ tibi occurrerit, scias fecisse Deum bonorum omniũ conditorem: non esse autem quod vera ratione cogitas, nõ potest. Neque enim tu potes aliquid melius in creatura cogitare, quod creaturę artificem fugerit: ergo non potest aliqua creatura a nobis cogitari, quæ non sit de constitutione mundi. Item. Aug. ix. confes. Duo fecisti dñe, vnũ prope te, aliud ꝓpe nihil s. angelicã creaturã, & materiã primã: sed nõ põt maior ambitus cogitari quam a propinquitate Dei ad nihil: ergo non potuit fieri mundus qui natus est amplecti plures naturas rerum: ergo non potuit mundus fieri melior quantum ad capacitatem. Sed cõstat capacitatem illam non esse vacuam quantum ad aliquem gradum, alioquin nec mundus perfect⁹ esset, nec vniuersum perfectũ dici possit: ergo nec iste plus capere, nec alius capacior potuit fieri. Item. Materia prima est creata in omnimoda possibilitate & in perfecta obediẽtia respectu creatoris: ergo si capacitas ipsius materię attenditur secundũ suam possibilitatem, & obedientiam quam habuit ad Deum, & in summa possibilitate, & in summa obedientia est creata: ergo mundus quantum ad capacitatẽ nõ potuit fieri melior: si ergo dedit Deus vnicuique quãtum capax erat: ergo nullo modo potuit fieri melior. Item. Quantũcunque creatura fiat bona, necesse est esse finita: ergo necesse est aliquando ponere statum, ita quod creatura nullo modo possit fieri melior. in nullo derogãdo diuinę potentię: sed qua rõne statur in aliqua specie creaturæ, statur in su-

Ad opp. Lib. 3. c. 7

premia specie creaturę spiritualis, nulla ergo creatura vel species potest illa fieri nobilior, & si optimum in gñere est melius optimo in alio, & simpliciter hoc illo melius: ergo si optimum in vniuerso est optimum omnis creaturę quę possit esse creatura, & simpliciter mundus iste est ita bonus, quod eo non fieri potest melior.

7 RESP.] Dicendum quod excessus bonitatis substātialis in rebus potest attendi dupliciter. Aut quantum ad essentiarum nobilitatem & gradus, & dicitur quod species hōis melior est, & nobilior specie asini. Aut q̃tum ad esse prout concernit additionem, siue augmentum, sic dr̃ quod marca auri melior est vncia, nō quia nobiliorem habet formam, vel essentiam, sed qa plus habet de auri substantia, ac per hoc de bonitate & valore. Quando ergo quæritur, vtrum Deus potuerit mundum facere meliorem quantum ad substantiā partiū. Si tu intelligas de excessu quātum ad primum modū, ꝙ mundus constaret ex nobilioribus essentijs. Dico, quod idē mundus qui est nunc, nō potuit fieri melior, quia nō esset iste, sed alius: sicut iste qui factus est homo, fuisset factus asinꝰ, nō esset ille qui est; quia cum posse eiꝰ nō est arctatū, nec limitatum, non video quare non potuisset mundum meliorem facere hoc genere melioritatis. Si autem intelligas quantum ad ſm modum: sic dico, quod nō solum alium, verum etiam hunc potuit facere meliorem sicut & maiorem. & si fecisset, non esset aliꝰ: sicut posset facere ꝙ iste puer esset ita magnꝰ vt gigas, & plus haberet de substantia & virtute, & tñ non esset alius quam est. Concedo ergo rōnes probantes, quod Deus simpliciter potuit aliū mundum quantū ad substantiam partium fecisse meliorem, & etiam quantum ad magnitudinem partium & virtutem, non tamen quantum ad essentiarum nobilitatem maiorem. Et hoc vult Augu. dicere in præmissa auctoritate de lib. ar: ꝙ nulla essentia nobilior pōt cogitari esse ī hoc mundo rōnabiliter, quæ non sit ibi. Nam si cogites meliores esse partes, aut ſm totum, aut ſm partem. Si secundum totum: iam nō istum mundum cogitas, sed alium. Si secundum partem: tunc ergo tollis ordinem, & perfectionem de hoc mundo: vt si cogites quod Deus fecisset lunam ita lucidam vt est sol, vel terrā sicut cœlū, non rationabiliter cogitas, quia perimis vniuersum: nō enim esset omnia, si essent æqualia: & hoc est quod dicit Aug. de lib. arb. Non est vera ratio: sed inuida infirmitas, cum aliqd melius faciendum fuisse cogitauerimus, iam nihil aliud inferius fieri velle: tā quam si perfecto cœlo nolles terram factā esse, vtique omnino inique cogitares: & sic patet vltimam obiectionē quo ad secundam partem esse sophisticam, pro eo quod non competebat vniuerso vt materia ſm se totam perfecta esset forma nobilissima.

AD illud ergo quod obiicitur in contrarium per auctoritatem Aug. de lib. arb. iam patet rñsio, quia intelligitur de hoc mundo, & de melioritate ſm essentiā vt patet ex textu. AD illud quod obiicitur, quod summa distantia est in vniuerso. Dicendum, ꝙ (prope Deū) pōt dupliciter intelligi s. quantum ad immediatam receptionem & conuersionem in Deum, aut quantum ad summam imitationem, & assimilationē. Primo modo est natura angelica prope deum simpliciter loquēdo, sed secundo modo non nisi in comparatione: quia magis est dissimilis quam similis, & plus deficit q̃ exprimit, imo infinitis gradibus distat, & ideo maior ꝓpinquitas est nobis cogitabilis, & Deo possibilis, q̃uis nunc non sit. AD illud ꝙ obiicitur quod materia prima est creata in omnimoda possibilitate. Dicendum, quod possibilitatem obedientię Deus in nulla creatura cōplet totaliter, qa hoc est ſm omnimodum imperium creatoris: sed complet capacitatem & possibilitatē vt disponat per alias dispositiones: & sic Deus complet materiam, quia eiꝰ capacitatem debitis dispositionibꝰ limitauit, & illas formas complectiuas & perfectiua adiunxit, ita quod nihil dimisit incōplenum. Quis tamē audeat dicere, quin Deus nobilius disponere, & nobilioribus for-

bus formis perficere posset, fm suę sapientiæ, & potentiæ infinitatem. Q ñ ergo dr̄, dedit vnicuique beatitudinem quantū erat capax: hoc intelligitur de capacitate nō prout dicit lōginquam possibilitatē, & obedientiā respectu creatoris, sed prout cū hoc dicit dispositionē, & exigētiā: & hāc constans est Deum potuisse maiorem facere. Ad illud quod obijcitur, ꝙ in creaturis necesse est stare. Dicēdū, ꝙ sicut numerus semper habet statū in actu, tamen nunquam est dare statum aliquem, vltra quē diuina potentia non possit se extendere, sic intelligendum est in magnitudine molis, & bonitatis: ꝙ quantumcunque sit in creatura status, & semper, quia finita bene agit Deus hucusque, ita ꝙ nō agit amplius: sed quin possit amplius, nunquam est dare vt credo: & ideo si alium mundū meliorē hoc fecisset: adhuc erit vltra quęrere, quare non fecit meliorem cum possit: & sic procedendo vlterius, & ita talis quęstio est irrationalis: & solutio nō potest dari nisi hęc, qa voluit, & rōnem ipse nouit. Attamen si nō fecisset, nemo potest arguere: quia hoc totū quod fecit fuit gratia: nec erat aliqua exigentia, ratione cuius possit poni in eo fuisse inuidia.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Partes integrales mundi quæ a deo pendēt immediate quo ad proprietates absolute, meliores fieri potuerunt: quo vero ad finem, nequaquam.

Fundamenta.

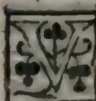

TRVM mundus pōt fieri melior quantū ad partium integrantium ꝓprietates. Et ꝙ sic vr̄ Esa. xxx. Erit lux lunæ sicut lux solis, & lux solis sicut lux septē dierū. hoc erit: ergo pōt esse: ergo Deus pōt condere: & ita de alijs corporibus, & si hoc, essent vtiq; res meliores: ergo &c. Itē. Augu. super Gen. ad literam, & Magister adducit hanc auctoritatem. Potuit (inquit) Deus talem facere hominem, qui nec peccare vellet, nec posset: & si talem fecisset, quis dubitat eū meliorē fuisse? ergo &c. Item. Melior est ꝓprietas incorruptibilitatis, & quietis, q̄ corruptionis, & motus: sed oīa quę fecit Deus, aut fecit corruptibilia, aut aliquo modo mobilia: ergo oīa potuit facere meliora. Item. Si non potuerunt creaturę fieri meliores; hoc fuit, aut quia Deus non potuit dare plus: aut quia creaturæ nō potuerūt plus capere. Si quia Deus nō potuit amplius dare, ergo diuina potētia est limitata. Si quia creaturę nō potuerunt amplius capere. Contra. Videmus tota die creaturam meliorari, & deteriorari salua substantia, & capacitate: ergo &c. Cōtra. Optimi est optima adducere, sicut dicit Dionysius; sed optimo non potest esse melius: ergo si Deus cum sit optimus, adduxit res optime: patet ergo &c. Item. Plato addit rōnē, porro quia optimꝰ est, ab optimo vero omnis inuidia relegata erat: & ideo dedit vnicuiq; creaturę tm̄ de bonitate, q̄tum potuit capere. Si tu dicas, ꝙ Platonis verbum non valet, quia inuidia non est respectu inferioris. Contra. Augu. super Gen. ad literam. Si bona facere nō posset, nulla esset potentia. Si posset, sed nollet: magna esset inuidia: ergo pari rōne, si posset facere meliora, & nollet; esset inuidus. Item. Ratione vr̄: qa oē agens ex tota sua substātia facit rem optimo modo quo pōt fieri, si potentiā eius nihil oino impedit: sed Deus est agens ex tota sua potentia in omni sua actione: & potētia eius nullā habet indigentiā, neq; resistentiam: ergo quicquid facit, ita bonum facit, ꝙ nullo modo posset fieri melius. Item. Hæc est vera p se: bonum est diffusiuum sui: ergo magis bonū, magis diffusiuū. & maxime bonum, maxime diffusiuū, sed Deus est agens maximę bonitatis: ergo maxime se diffundit. ergo vr̄ qd̄ vnūquodq; optimū facit, & q̄tum ad substantiam, & quantū ad proprietates.

Cap. 7. Ad opp. In Thim. vbi supra.

RESP. Dicēdum, ꝙ cū quęritur de melioritate partium vniuersi, potest quæri q̄tū ad duplex genus partium

tium. Aut q̃tum ad partes manẽtes, sicut natura intellectualis, rõnalis, cœlestis, & elementaris: aut quantũ ad partes transeũtes. Sic sine distinctione cõcedo ꝙ possunt, vt in pluribus q̃tum ad proprietates fieri meliores: quia nõ sunt substantia vniuersi, nec sunt a solo Deo, sed a Deo simul operante cum agente particulari, q̃d impeditur, & deficit. Si autem intelligamus de partibus quæ sunt de cõstitutione, & integritate mundi a Deo, & immediate: cum ergo quæritur verũ potuerunt fieri meliores q̃tum ad proprietates, distinguẽdũ est: quia aut loqueris de ipsis absolute, aut de ipsis in relatione ad finem. Si de ipsis absolute: patet ꝙ meliores cõditiones potuerunt habere. Si de ipsis in relatione adinuicem, vel ad finem, optimas habuerunt proprietates: quod patet, quia sicut dicit Aug. Meliores iudicauit Deus homines si ei liberaliter deseruirent. Similiter melius fuit ꝙ oẽs homines essent ex vno, & ita ꝙ haberent corpus animale, & ẜm exigẽtiã eius necesse fuit alias creaturas corporales disponi in motu, & corruptibilitate. Ex his patent rationes inductæ ad primam partem: procedũt enim de proprietatibus rerum secundum se consideratarum.

D.Thom. 1. part. q. 25. ar. 6. & 2. contra gent. cap. 26. & 27.

23 AD illud quod obiicitur in contrarium de Dionysio. Dicedũ ꝙ illud intelligitur ẜm ordinẽ, sicut iam patebit. Ad illud q̃d obijcitur de Platone. Dicendum ꝙ non habet veritatem nisi intelligat saluo ordine vniuersi: & hoc q̃tum ad bonitatẽ essentialem cõsiderata dispositione in materia: nec ratio sua est necessaria, sed solum persuasio in simili: sicut in homine qui potest alij benefacere, & nõ facit: q. ex hoc iudicatur inuidia, & frequenter dimittit propter inuidiã: & qui caret inuidia econuerso facit: & sic intelligitur verbum Aug. Ad illud quod obijcitur, ꝙ agens ex tota potentia produxit optime. Dicendum, ꝙ agens ex potẽtia tota, quoddam agit ẜm impetum, quoddã ẜm artem, & sapientiam. Et quod ẜm impetum agit, facit quanto melius potest. Quod agit ẜm artẽ, & sapientiam, agit quantum vult, & quantũ congruit, saluo ordine, quia sapientis est ordinare. Ideo quædam facit bona, quædam meliora, quædã optima: & sic patet ꝙ illud nõ sequitur. Ad illud quod obiicitur, ꝙ bonum summum summe se diffundit. Dicendum, ꝙ hoc verum est de diffusione naturali, sed de voluntario, siue a proposito non est verũ. Primo modo est diffusio in productione personarum: secundo modo in productione creaturarum.

24

25

26

QVAESTIO III.

CONCLVSIO.

Deus non potuit partes primas vniuersi melius ordinare, neque secundum suam sapientiã, neque secundum finem.

Fundamenta.

VTRVM Deus potuerit mundum facere meliorem, quantum ad ordinem partium. Et ꝙ non primo videtur auctoritate Gen. j. Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. glo. Augu. Singula quæque bona in se, sed in vniuerso optima: sed optimo nihil est melius. ergo &c. Item. Aug. dicit, quod quamuis alius mod⁹ nostræ liberationis esset Deo possibilis, nullus tamen fuit nostræ leuandæ miseriæ cõgruentior: sed sicut Deus fuit sapientissimus redemptor, ita & sapientissimus conditor: ergo si ordinatissime redemit, ita quod nullus mod⁹ melior, vel congruentior esse potuit: ergo similiter se habuit in faciendo res: & sic patet &c. Item. Si consideremus ordinem elementorum in mundo, cõstat ea optime esse ordinata: vnde non potest cogitari, quod illa quatuor corpora ordinentur melius, siue ẜm qualitates, siue ẜm formas nobiles: siue secũdũ proportiones numerales, sicut ligantur viij. & xxiiij. qui sunt duo primi numeri solidi quadrati, ligant per duos intermedios s. xij. & xviij. ergo &c. Item. Sapientis est ordinare: ergo summe sapientis summe, siue optime ordinare: ergo Deus res ita bene ordinauit

13. de tri. cap. 10.

Aristo. 1 meth. c. 2

nauit, quod nullo modo potuit ordinare melius. Sed contra. Ordo ille est bonitatis finitæ: ergo si sapientia Dei est infinita, & infinitum excedit finitũ ergo Deus sciuit melius ordinare: sed quicquid sciuit potuit: ergo &c. Item. Melior est, & nobilior ordo i quo nulla cadit inordinatio, quam in quo cadit: sed in vniuerso cadunt multę inordinationes, & deformitates: ergo alius ordo potuit fieri melior. Item. Quod propinquius est fini, melius est ordinatũ: ergo si omnia sunt optime ordinata, omnia sunt æqualiter cõiũcta fini: ergo omnia participãt beatitudinem: quod absurdum est. Item. Bonitas ordinis pendet ex bonitate partium, sicut respectiuum ab absoluto: sed res ẜm esse absolutum nõ sunt optimę: ergo nec in ordine.

Ad opp.

17 RESP. dicendum quod est ordo partium in toto, & est ordo partium in fine. Primus ordo respicit sapiẽtiã, secundus ordo respicit bonitatem: & sunt isti duo ordines ita coniuncti, vt vnus alteri conformetur, & ordo partium in vniuerso, est propter ordinationem ad finem. Si autem loquamur de ordine partiũ in vniuerso aut hoc est quantum ad partes primas & substantiales: & sic absque distinctione optime sunt ordinatę, ita quod meli⁹ ordinari non potuerint, quia in eis consistit ordo substãtialis, & pulchritudo vniuersi immutabilis. Vel quantum ad partes corruptibiles, & remotas, & hoc dupliciter. Aut vt absolute, & vt nunc, & sic potuerunt melius ordinari, & aliquando erunt melius ordinatę. Aut simpliciter & in relatione ad finẽ, & sic sunt res optime ordinatę in vniuerso, ẜm quod conuenit ordinari in finem. Similiter optime ordinatę sunt res in finem saluo ordine vniuersi, quia vniuersum est tãquam pulcherrimum carmẽ, quod decurrit secundum optimas cõsonantias, alijs partibus succedentibus aliis quousq; res perfecte ordinentur in finem. Vnde sicut in productione rerum manifestatur potentia: sed in comparatiõe, siue in ordine non entis ad ens, ostẽdit summa potentia ex nihilo, si ordo rerum in vniuerso in se ostendit sapientiam, & ordo ad finem bonitatem: sed in comparatione vnius ad alterũ, ostẽditur summa sapientia, & summa bonitas, quia nihil potest hũc ordinem deordinare, sicut melius infra patebit Concedendę ergo sunt rõnes probantes, ꝙ res sunt optime ordinatæ, quia respiciunt vtrunque ordinem. AD illud quod obiicitur, ꝙ sapiẽtia est infinita. Dicendum, ꝙ quamuis sapientia est infinita, tñ res non sunt capaces nisi ordinis finiti: & ipsa sapiẽtia summa, summum dat ordinem quem habere possunt. AD illud quod obiicitur, quod in vniuersum cadit inordinatio. Dicendum quod si consideremus hos ordines s. ad finem in vniuerso, ita se adinuicem complectũtur ꝙ non põt ibi esse inordinatio. Ad illud ꝙ objjcitur de propinquitate. Dicẽdum, ꝙ hoc est verũ ẜm propriam ordinationem: sed ẜm decursum vniuersi necesse est quod res sit primo longe a fine, & post appropinquet. AD illud quod obiicit, ꝙ ordinis bonitas pendet ex partibus. Dicendum, quod sicut aliqua contingentia in se habẽt esse absolutum contingens, scilicet ordinem necessarium, sic & in proposito intelligendum, quod quamuis aliquid non sit optimum, in se tamẽ optime ordinatur. Et exemplum huius patet in partibus corporis, & in re artificiali in qua est cõsonãtia, & harmonia, sicut in cithara. Quamuis enim nobilior sit situs oculi quam pedis, tamen si consideremus vtrunque secundum suum officium, tam oculus quã pes optime situati sunt in toto. ita qđ nec oculus melius pede, nec econuerso, & ita dicit August. super Iohannem, Quod sicut Angelus optime in cælo, ita vermiculus optime in imo, sicut in terra. Et similiter apparet in cithara: pñt enim omnes cordæ ita ꝓportionari, ꝙ si aliqua tendatur, vt detur ei melior sonus, nunquam remanebit consonantia. Similiter dictiones pñt ordinari ad faciẽdũ versum, ita quod ex illis dictionibus impossibile est fieri versum melius ordinatũ, sic in proposito intelligendum.

18 19 20 21

QVAESTIO IIII.

CONCLVSIO.

Deus potuit mundum antiquiorem creare, non tamen sic facere quin haberet principium.

Fundamenta.

VTRVM potuerit facere mundum antiquiorẽ. Et quod sic vr ij. Petri, vl. Mille annni apud Deum sicut vna dies. Et in psalm. Mille anni añ oculos tuos tãquam dies hesterna quæ præterijt, pari rõne centum millia annorum: ergo si Deus potuit facere mundum añ diem hesternam, potuit per centũ millia annorum ante: & si hoc, esset antiquior: ergo &c. Item. Diuina potentia, & operatio nõ dependet nec a materia, nec a tempore: ergo qua ratione potest in vno instanti, põt in alio: sed qua ratione in posteriori, eadem rõne in priori: & si hoc, mundus potuit fieri antiquior: ego &c. Item. Diuina essentia, & potentia fuit ante tpis principium, aut ergo fuit potens producere ante, aut non. Si non: ergo erat impotens. Si sic: ergo potuit facere mundum, antequã faceret. Item. Ego quæro, vtrum potuerit facere post. Si sic: sed non est maior rõ de post, quam de ante: ergo pari rõne potuit facere añ. Aut si non potuit post, nec ante, & ita necesse fuit ꝙ tũc ergo vr ꝙ compulsus, & non voluntarius mundum fecit tunc. Sed contra. Ante principiũ temporis nihil erat nisi æternitas: ergo si potuit mundũ facere ante principium temporis, potuit facere & in æternitate. sed quod habet esse in æternitate, caret principio, & nihil tale potest esse creatum ex nihilo: ergo &c. Item. Si potuit facere ante, ponatur. similiter ego quæro, vtrum ante: & sic in infinitum: sed infinitum a parte ante est æternum: ergo si potuit in infinitum ante facere, potuit etiam ab æterno: si ergo non potuit facere mundum æternũ, quia non esset factus, ergo nec antiquiorem. Item. Necesse est mũdum habere finitam durationem a parte ante: sed in omni finito necesse est alicubi stare, vltra quod non potest fieri progressus: sed qua ratione statur in aliquo instanti finito, statur in illo in quo conditus est mundus: ergo &c. Item. Principio totius antiquitatis non potest aliquid fieri, vel cogitari antiquius: sed tempus, vel æuum quod incepit cum mundo, est totius antiquitatis principium: ergo etiã nõ potuit aliquid esse antiquius.

Ad opp.

Aristo. 3 Phy. 56

12 RESP. Quod cũ quæritur, vtrũ Deus potuerit facere mundum antiquiorem: potest intelligi dupliciter. Aut quod ipsum creauerit ab æterno, cum produxerit ex tempore: & tunc esset antiquior. Aut ita, quod mundus durasset tempore longiori, tamen finito. Primum credo impossibile simpliciter: quoniam implicat in se contradictionem. Ex hoc enim quod ponitur fieri, ponitur habere principium: ex hoc autem ꝙ ponitur æternus, ponit non habere principium: vnde idem est quærere, vtrũ Deus potuerit ante mundum facere quòd mundus habendo principium non haberet principium: hoc includit contradictionis vtranque partẽ. Similiter quantum ad 2m sensum videtur aliquibus impossibile, quia implicat in se oppositionem: quoniam anterioritas siue antiquitas incipit simul cum tempore. Nam in æternitate non est ante, & post: & tempus incipit de necessitate simul cum mũdo, sicut situs incipit cum loco, & locus cum orbe primo. Vnde sicut si quæreretur, vtrũ primus orbis potuerit fieri altior, nulla esset in mũdo quæstio, imo implicat contradictionem, scilicet extra omnem locũ esse locũ: & venit ex falsa imaginatione, quia imaginatur totum mundum esse in locali spatio: sicut imaginatur terrã circundari aqua: similiter intelligendum est in proposito, quòd est implicatio contradictionis, & venit ex falsa imaginatione: quia imaginamur ante principiũ mũdi fuisse durationẽ temporis, in qua mundus potuisset ante fieri. Vnde si q̃rat: vtrũ

totus

totus mundus potuisset extra totum mūdū, vel supra, vel infra fieri. stulta est questio, & implicās opposita, & veniens ex mala imaginatione. Per hunc modum respondent, si quærat vtrū mundus potuerit fieri ante, vel antiquior, vnde dicunt quod si aliquid præcessisset ante mensuras temporaliter, potuisset vtique ante fieri: similiter si locus esset extra, potuisset altior fieri. Ratio autem istius male imaginationis est. Cum enim imaginamur æternitatem in infinitū ante tempus fuisse, intelligimus eam quasi duratione extensam, in qua sunt diuersa nunc, in quorum quolibet potuisset fieri tempus. Sed hoc omnino nihil est: quia æternitas est simplicissimū, in quo nulla oīno cadit diuersitas. Concedendū ergo (sicut probant rōnes inductæ ad hoc) ꝙ sicut non potuit mundum facere in loco, quia non est in loco, sic nec ante, qa
23 nulla est antiquitas nisi in eo. Ad illud quod obiicitur, ꝙ apud Deū nō est vis aliqua in aliquāto tempore, & ꝙ potentia eius non depēdet &c. Dicunt ad omnia vnica rñsione, ꝙ quāuis diuina virtus ad nihil arctetur, tamen principiatū non potest facere sine principio, & tēporale nō sine tēpore, & primū temporale non potest facere, nisi in principio temporis, & principiū temporis non nisi in principio temporis. Oppositum.n. nō dicit potentiam, sed magis cōtradictionem, & repugnantiam: nec tñ arctatur ad sic faciendum, quia posset omnino nō facere. Vnde sicut stulta est quæstio si quæratur, vtrū potuit facere principium temporis ante principium temporis, similiter & prædicta. Sed qm̄ durum videtur dicere, ꝙ Deus non potuit facere mundū antiquiorem, & quin alium mundū facere potuerit, sed tantō illum: propterea dicūt alij, ꝙ sicut deus potuit facere mundum ampliorē, ita potuit facere antiquiorem sine omni distinctione. Et tñ istud nō est oīno simile: quia deus posset facere cœlum amplius & magis distare a terra, salua vtriusque natura. sed si deus intelligatur fecisse, ꝙ illud nūc magis distet a principio temporis, intelligitur illud (nunc) esse aliud, quia etiā si intelligatur mūdus factus ante, adhuc nō esset antiquior respectu isti⁹ nūc: quia tantum distaret quantū distat a principio: & ita nō esset antiquior, & ideo non est simpliciter neganda, nec simpliciter cōcedenda, sicut nec ista, Deus potuit facere mundū altiorem. Si enim intelligas de hoc absolute, falsum est, sicut dicit prima opinio, & non intelligibile, & implicatio contradictionis. Si autē intelligas per concomitantiam alteri⁹ loci.s. quia deus potuit facere aliū mundum amplectentem istum, in quo situm posset habere magis altū, & minus, similiter iudicādum de antiquitate. Et ideo si quæratur, vtrū deus potuerit ante facere mundū: distinguendum sicut & hic, Vtrū deus potuerit facere mundum in alio loco, vel alibi: quia aduerbialis determinatio potest cadere sub ampliatione verbi, vel extra. Si sub ampliatione verbi: tunc est vera, & est sensus, ꝙ de⁹ potuit aliū locū facere, & in illo mūdum istum totum ponere. potuit n. facere centum tales mūdos, & adhuc vnum complectentē omnes, & vnū in loco altiori quam alium: sic & in tempore intelligendū est, ꝙ deus potuit facere tempus ante hoc, & in illo facere mundum. Alio modo potest cadere aduerbialis determinatio extra ampliationem de ly (potest) & est sensus: ꝙ deus potest facere mundum istum in alio loco, qui est extra mundum: & hic est implicatio falsi, quia non est locus nisi intra mundū, & similiter de tempore intelligendū. Ad illud quod obijcitur, ꝙ ante nō erat nisi æternitas. Dicendum, ꝙ verum est: sed tamen deus poterat facere ꝙ ante esset temp⁹. Ad illud quod obiicitur de infinito a parte ante. Di 25
cendum, ꝙ infinitum a parte ante, potest esse a proposito aut sm actū, aut sm potētiā. Primo modo dicit æternitatem: secūdo modo minime, quia æternitas dicit infinitum actu. Ad il 26
lud quod obijcitur, ꝙ necesse est ponere statum. Dicendum, ꝙ verū est; sed status possunt esse infiniti, & hoc in po-

in potentia non sit ponere statum, tñ quia actus non consequitur totã potentiam, sed in aliquo statu est, ideo in statu finito. Si quæritur, quare magis in hoc quã in alio, ratio summa, & potissima est voluntas facientis. Ad illud quod obiicitur, ꝙ antiquitas cepit cum mundo. Dicẽdũ, ꝙ verũ est: sed deus potuit facere ꝙ antea inciperet: ideo non valet ratio ista. Rationes ad oppositũ sunt concedendę. procedunt enim secundum primam viam.

Quæstio vnica.

QVAESTIO VNICA.

CONCLVSIO

Deus potest semper facere quod possibile est fieri, & ex accidẽti quod semel potuit, non semper potuit propter mutationem in rebus.

Art. 2
Ad opp.

Onsequenter quantum ad secundum articulũ quæritur de immutabilitate diuinæ potentię: verũ videlicet qđ semel deus potuit, semper possit. Et ꝙ sic, videtur, quia omnis potẽtia quæ est idem cum essentia, habet idem posse quod esse: & omne illud cuius posse est idẽ quod esse, si habet esse immutabile, & æternũ, habet & posse: sed quod deus semel est, semper est, quia eius esse est immutabile: ergo & qđ semel potest, semper potest. Itẽ. Omnis potentia quę est infinita, & nõ potest non esse infinita, semper est respectu æqualiũ: quia si respectu paucorum esset, aliquando desineret esse infinita, & desineret esse oĩpotẽs: sed diuina potẽtia semp est infinita, & omnipotens, ergo nihil possibiliũ accrescit ei, nec decrescit, ergo quod semel potest, semper potest. Itẽ. Omnis potentia quæ est omnino efficiẽs, & nullo modo depẽdens a possibili, omne quod potest semper potest, si in seipsa maneat non mutata: sed diuina potentia est semper huiusmodi, & non mutatur in se: ergo &c. Item.

3. Phy. 32
8. Phy. 9

Quicquid deus potuit, adhuc potest, si nihil de eo factum est qđ nõ subsit eius virtuti; sed nihil potest fieri ab ipso quod non subiaceat diuinæ virtuti: ergo propter illud factum non impeditur qn adhuc possit: ergo potest quicquid potuit. Sed contra. Si deus potest semper qcquid potuit semel: sed potuit Christum resuscitare a mortuis, & mundum creare, ergo & modo põt, quod stultum est dicere. Itẽ sic. Quicquid semel potest, semper potuit: sed modo potest mũdum creasse: ergo ab æterno potuit creasse. Item. Si quicquid potest semel, & semper: sed ante mundũ potuit facere, quod mundus nõ fuisset: ergo & modo potest facere quòd mũdus non fuisset. Item. Cum dicitur, deus potest hoc, siue potest hoc facere, hoc aliquo demonstrato, aut connotatur aliquid, aut nihil. Si nihil: ergo ęque vere potest dici quod deus potest malum, vt bonũ. Si autem aliquid connotatur: hoc nõ est nisi possibilitas ad fieri: sed quod factũ est, idem ipsum nõ habet possibilitatem ad fieri: ergo deus non potest facere quod factum est, & prius potuit: ergo non potest quicquid potuit.

Fundamenta.

RESP. Ad hoc est duplex modus rñdendi sicut ad sophisma de scientia. Concesso enim quod diuina potentia ꝼm veritatẽ omnino sit immutabilis, ꝼm positionem tamen nominalium cõcedunt hanc, potest quicquid potuit: & respondent illationi, sed potuit Christum suscitare, ergo & modo potest, respondent, quod nõ debet inferri sub illo tẽpore, sed sub alio, ergo potest Christum resuscitasse. Et hoc enunciabile adiunctũ verbis diuersorum temporũ non est idẽ: ideo dicũt quod propositio est vera: & si aliter inferatur, assignant peccatum in processu secundum fallaciã figurę dictionis, vel secũdum accidẽs. Tamen (sicut supra probatum fuit) hæc positio non habet veritatẽ, quãuis illa positio videtur fuisse probabilis: & Magister fuit huius positionis, quia per hoc soluit. Et iterum, nõ soluit in proposito. Primum, quia si diceretur deus posse quicquid potuit, 28

quia

quia potest fecisse quod potuit facere: pari ratione qui nunc est cæcus potest quicquid potuit & truncatus, quia potest fecisse quod potuit facere. & potest nunc vidisse, quod potuit videre. Præterea dantem oppositũ huius solutionis adhuc contingit soluere hoc modo formata ratione. Potest quicquid potuit: sed potuit non fecisse mundum antequam faceret: ergo & modo potest non fecisse: loco eius quod est non fecisse, nõ est aliud dare æquiualens: ergo illa responsio non soluit, maxime cum ipse Magister dicat in litera, quòd deus non potest facere omne quod potuit aliquãdo facere, nec vult facere, vel esse, vel fieri, quod aliquando voluit facere, esse, vel fieri. Ideo dicendum sicut dictum fuit de scientia, quòd diuina scientia in se omnino immutabilis, desinit scire aliquod enunciabile ratione connotati: quia scibile desinit esse verum, & ipsa scientia siue scire, connotat vno modo in cognito veritatem. Similiter intelligendum, ꝙ diuina potentia connotat in respectu cuius dicitur, possibilitatem, & talem inquam possibilitatem quæ respicit potentiam agentem sub ratione potentiæ, non impotentiæ. Quoniam ergo ita est, quòd multa possibilia fiunt impossibilia per accidens, & multa possibilia fiunt entia, & iam sunt impossibilia ad fieri, facere enim quod non ens non fit, nihil est facere, similiter facere quod factum est, nihil est facere, & ita impossibile est fieri: hinc est, quòd quia deus non potest nisi possibile, quod posse est possibile: quia nulla mutatione facta in potentia, sed æqualiter deo existente potente fit aliquid deo impossibile propter mutationem a parte rei, & hæc concedenda est, quòd diuina potentia est immutabilis: & hæc neganda est, quicquid deus semel potest, semper potest. Ad illud ergo quod obiicitur, quòd diuinum posse est esse, & infinitum, & independens: totum illud concludit, quòd ipsa non mutetur: sed nihil sequitur de conotato. Verum est tamen, quòd posse dei respectu connotati semper est infinitum, quia si auferatur finitũ ab infinito nihilominus remanet infinitum: & ideo quamuis desinat aliquid posse facere, semper tamen infinita potest. 29

AD illud quod obiicitur vltimo: quia alia patent ex hoc, quòd diuina potẽtia dominatur omnibus quæ sunt. Dicendum, quòd omnia ei subsunt, & tamen non sequitur quód possit facere quod factum est: potest tamen illud destruere: sed facere nõ potest, quia faciendo, aut facit aliquid, aut nihil. Si aliquid: ergo aliquid plus est nunc, quam prius: ergo non facit quod factum est. Si nihil: ergo faciendo nihil facit. Similiter de eo, quod fuit, facere quòd non fuerit, aut facit hoc quiescendo, aut operando, aut destruendo. Quiescendo non: si enim deus nihil faciat, cum hoc est præteritum, semper est præteritum. Si vero faciat operando, cum nihil ex hoc fiat, hoc enim non fuisse præteritum non est aliquid: ergo faciendo nihil facit. Si vero destruendo (cum præteritum, siue quod fuit non sit) nihil facit destruendo: & destruendo nihil destruit. Concedendum est ergo, quòd non potest quicquid potuit, quia fuit aliquando possibile quod factum est impossibile, non propter ar ctationem potẽtiæ: sed propter hoc quòd necessario connotat impotentiam: & sic patent obiecta. 30

DE VOLVNTATE DEI, QVAE essentia dei est vna & æterna, & de signis eius.

DISTINCTIO XLV.

De quidditate voluntatis dei.

IAM de voluntate dei aliquid pro sensus nostri imbecillitate dicendum est. Sciendum est ergo, quia voluntas, siue volens, de deo s'm essentiam dr. Non est.n.ei aliud velle, & aliud esse, sed omnino idem. Et sicut idem est ei esse bonum qđ esse deũ, ita idem est ei esse volentẽ, quod esse deũ. Nã voluntas qua semper volens est, non affectus vel motus est, qui in deũ cadere non valet, sed diuina vsia qua volens est deus, & hmõi.

Quòd licet idem sit deo velle quod esse, non tamen potest dici deus esse omnia quæ vult.

Obiectio quorũdã.

ET licet idem sit deo velle quod esse, non tamen dicendum est deum esse omnia quæ vult, quod quidam de dei voluntate non recte sentientes, nobis obiiciunt dicentes: Si idem est deo velle quod esse, ergo cum dicimus deum velle omnia quæ facit, dicimus eũ esse oia quę facit; alioquin non ibi illo verbo idem significatur, quod significatur hoc verbo esse, cum de deo dicitur. Et si ita est, non semper dicitur de deo velle secundum essentiam. Si vero secundum essentiã non dicitur aliquando, quomodo ergo dicitur de deo? relatiue enim nunquam dicitur. Ad quod dicimus, quia licet idem penitus sit deo velle quod esse, non tamen potest dici omnia quæ vult, sicut idem est deo esse quod scire: nec tamen sicut dicitur scire omnia, ita quoque potest dici esse omnia.

Respõsio. plenam cõtinens solutionem.

Quis sit sensus horum verborum, deus scit, vel deus vult: Item deus scit omnia, vel vult aliquid, & quid de deo in his prædicetur.

ET vbicunque deus dicitur scire, vel sciens, vel velle, vel volẽs, hęc de eo secundum essentiam dicuntur. Cũ enim dicitur deus scit, vel deus vult, siue deus est sciens, vel volens, essentia diuina prædicatur, & deus esse enunciatur. Cum autem additur: omnia, vel aliquid, vel aliqua, & dicitur deus scit omnia, vel vult aliquid, vel aliqua: essentia quidem diuina prædicatur non simpliciter & absolute, sed ita vt scientiæ quæ ipse est, omnia subiecta monstrentur, & voluntati quæ ipsa eadem est, aliquid, vel aliqua subiecta esse dicatur: vt talis fiat sensus, deus scit omnia, id est, deus est cuius scientiæ quæ ipsius essentia est, oia subiecta sunt. Similiter Deus vult hæc, vel illa, id est, deus est, cuius voluntati quę ipse est, hæc, siue illa subiecta sunt. Volens ergo, siue velle dicitur deus secundum essentiam, cuius voluntas essentia est sempiterna, & immutabilis (licet ea varientur, & transeant, quæ ei subiecta sunt) quæ non potest esse iniusta, vel mala, quia deus est.

Quòd

Quòd dei voluntas summe bona, causa est omnium quæ naturaliter sunt, cuius causa non est quærenda, quia nullam habet, cum sit æterna.

HAEC itaque summe bona voluntas, causa est omnium quæ naturaliter fiunt, vel facta, siue futura sunt, quæ nulla præcedente est causa, quia æterna est. Ideoque causa ipsius quærenda non est. Qui enim eius causam quærit, aliquid maius ea quærit, cũ nihil ea maius sit. Vnde Aug. in lib. 83. q. Qui quærit quare voluerit deus mundum facere, causam quærit voluntatis dei. Omnis autem causa efficiens maior est eo quod efficitur. Nihil autem maius est voluntate dei. Non ergo eius causa quærenda est. Idem in libro contra Manichæos, Si qui dixerint, quid placuit deo facere cœlum & terram? Respondendum est eis; Qui voluntatem dei nosse desiderant, causas & voluntatem dei scire quærunt, quòd voluntas dei omnium quæ sunt ipsa sit causa. Si enim habet causam voluntas, est aliquid quod antecedat voluntatem dei, quod nefas est credere. Qui ergo dicit, quare fecit deus cœlum & terram? Respondẽdũ est illi, quia vult. Voluntas enim dei causa est cœli, & terræ; & ideo maior est voluntas dei, quam cœlum, & terra. Qui autem dicit, quare voluit facere cœlum, & terram? maius aliquid quærit quam est voluntas dei: nihil autem maius inueniri potest. Compescat se ergo humana temeritas, & id quod nõ est, non quærat, ne id quod est non inueniat. Ecce his auctoritatibus aperte insinuatur, quòd voluntatis dei causa nulla est, & ideo quærenda non est.

Hic dicit quare ei? causa quærenda nõ est.

Quest. 28 In tom. 4.

Lib. 1. c. 2. Tom. 1.

Quòd voluntas dei prima & summa causa est omnium.

VOLVNTAS ergo dei (vt ait August. in 3. lib. de Trinit.) prima, & summa causa est omnium specierum, atque motionum. Nihil enim fit, quod non de interiori, atque intelligibili aula summi imperatoris egrediatur secundum ineffabilem iustitiam. Vbi enim non operatur quod vult dei omnipotentis sapientia, quæ pertingit a fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter? & non solum facit ea quæ perseuerantia consuetudinis admirationem non admittunt, sed etiam ea, quæ propter raritatem, & insolitum euentum mira videntur: vt sunt defectus luminarium, & terræ motus, & mõstruosi animantium partus, & his similia: quorum nihil fit sine voluntate dei, sed plerisque non apparet. Ideoque placuit vanitati Philosophorum etiam causis alijs ea attribuere, cum omnino videre non possent superiorem cæteris omnibus causam, id est, voluntatem dei. Itaque non nisi dei voluntas causa prima est sanitatis, ægritudinis, præmiorum atque pœnarum, gratiarum, & retributionum. Hæc ergo sola est vnde ortum est quicquid est, & ipsa non est orta, sed æterna.

Cap. 4

Idem c. 4. eiusdẽ, & in principio 2. cap. Sap. 8.

Quibus modis accipitur dei voluntas.

HIC non est prætereundum nobis, quòd sacra scriptura de vo- Idem [illegible]

Quæ vere & proprie dicitur dei voluntas, & ea dicitur beneplacitum. luntate dei varijs modis loqui consueuit, & tamen non est dei voluntas diuersa, sed locutio diuersa est de voluntate, quia nomine voluntatis diuersa accipit. Nam voluntas dei vere, ac proprie dicitur quę in ipso est, & ipsius essentia est: & hęc vna est, nec multiplicitatem recipit nec mutabilitatem, quæ inexpleta esse non potest: de qua Propheta ait: Omnia quęcunque voluit dominus fecit. Et
Psal. 113. Apostolus, Voluntati eius quis resistit? Et alibi, Vt probetis quę sit
Roman. 9 Roma. 12 voluntas dei bona, & beneplacens, & perfecta. Et hæc voluntas recte appellatur beneplacitum dei, siue dispositio.

Quòd secundum figuram dicitur voluntas dei præceptio, prohibitio, consilium, permissio, operatio: & ideo pluraliter dicit scriptura voluntates.

ALIQVANDO vero secundum quandam figuram dicendi voluntas dei vocatur, quod secundum proprietatem non est voluntas eius, vt pręceptio, prohibitio, consilium, necnon permissio,
Psal. 110. & operatio. Ideoque pluraliter aliquando scriptura voluntates dei pronunciat. Vnde Propheta, Magna opera domini exquisita in omnes voluntates eius; cum non sit nisi vna voluntas dei quæ ipse est, pluraliter tamen dicit voluntates; quia voluntas dei varijs modis, ac pro diuersis accipitur (vt dictum est). Ita etiam
Psal. 88. idem Propheta propter multos effectus misericordię, & iustitiæ
Psal. 18. pluraliter dicit, Misericordias domini in ęternum cantabo. Et alibi, Iustitiæ domini rectę, lætificantes corda: cum tamen in deo vna sit misericordia, vna iustitia, & vna eademque sit misericordia quæ iustitia, scilicet diuina vsia.

Quare præceptio, & prohibitio, & consilium dicuntur dei voluntas.

IDEO autem pręceptio, & prohibitio, atque consilium cum sint tria, dicitur tamen vnumquodque eorum dei volūtas, quia ista sunt signa diuinæ voluntatis: quēadmodū & signa irę dñr ira, & dilectionis signa dilectio appellātur: & dī iratus Deus, & tñ non est ira in eo aliqua, sed signa tantū quæ foris fiunt, quibus iratus ostendit, ira ipsius nominantur. Et est figura dicendi, ẽm quā non est falsum quod dicitur; sed verū quod dicitur sub tropi nubilo obumbratur. Et ẽm hos tropos diuersæ voluntates dei dicuntur, quia diuersa sunt illa quæ per tropum voluntas dei dicuntur.

Vbi voluntas dei pro præcepto, & consilio accipiatur.

Matth. 6. PRO præcepto dei atque consilio potest accipi volūtas, vt ibi:
Matth. 12 Fiat voluntas tua sicut in cœlo, & in terra. Et alibi, Qui facit volun
Cap. 33. in Tomo. 3. tatem patris mei, qui in cœlis est, ipse frater meus, & soror, & mater est. Et contra hanc voluntatem multa fiunt. Vnde Aug. in lib. de spiritu & litera, infideles (inquit) contra voluntatem dei faciunt, cum eius euangelio non credunt.

Quod deus non vult hominibus fieri omnia quæ præcepit, vel non fieri quæ prohibet.

ET si illa tria dicuntur Dei uoluntas, ideo quia signa sunt diuinę voluntatis: nõ est tamen intelligendum Deum omne illud fieri velle quod cuicunque pręcepit: vel non fieri quod prohibuit. Præcepit enim Abrahæ immolare filium, nec tñ voluit, nec ideo pcepit vt id fieret: sed vt Abrahę probaretur fides. Et in euangelio præcepit sanato, ne cui diceret: ille autem prædicauit vbique, intelligens Deum non ideo prohibuisse quin vellet opus suum prædicari: sed vt daret formam homini laudem humanam declinandi. Gene. 22. Mar. 1.

De permissione, & operatione vbi dicantur dei voluntas.

PERMISSIO quoque Dei & operatio voluntas Dei appellantur, qualiter accipit Augus. in ench. dicens. Non fit aliquid nisi omnipotens fieri velit: vel sinendo vt fiat, vel ipse faciendo. Nec dubitandum est deum facere bene, etiã sinendo fieri quæcunque fiunt male: non. n. hęc nisi iusto iudicio dei sinit, & profecto bonum est oẽ quod iustum est. Ecce hic manifeste habemus dei voluntatem appellari ipsius operationem, vel permissionem, cũ dicit non fieri aliquid nisi omnipotens fieri velit, vbi includit & bona, & mala omnia quæ fiunt. Ideoque aperte distinguit qũo deum velle dixerit, ne eadem ratione intelligeretur velle bona, & mala, subdens, vel sinendo vt fiat, hoc quantum ad mala dicit: vel ipse faciendo, hoc quantum ad bona. Mala. n. sinit fieri, sed nõ facit: bona vero ipse facit. Ideoq; dixit eum velle, quia & nolens mala sinit, volens bona operatur; & ob hoc permissio, & operatio voluntas dei dicuntur. Cap. 95

Quinque supra sunt proposita, quæ, dicuntur secundum tropum, vt ideo distinguat lector vbique pro quo eorum accipiatur voluntas.

QVINQVE ergo supra posita sunt, quę dicuntur secundum tropum dei voluntas, quia signa sunt diuinæ voluntatis, quæ vna est, & immutabilis, scilicet dei beneplacitum. Ideoque diligenter distinguat lector vbi de voluntate dei scripturã commemorat, iuxta quem modum accipi oporteat, vtrum pro beneplacito dei, an pro aliquo signorum eius. Magna enim est adhibenda discretio in cognitione diuinæ voluntatis, quia & beneplacitum dei est voluntas eius, & signum beneplaciti eius dicitur voluntas eius. Sed beneplacitum eius æternum est, signum vero beneplaciti eius non: & cõsonat rerum effectibus beneplacitum ipsius, & ipsi effectus rerum ab illo non discordant. Fit enim omne quod beneplacito vult fieri, & omne quod non vult fieri, nequaquam fit. Non ita autem est de signis, quia præcepit deus multis, ea quæ non faciunt, & prohibet quæ non cauent, & consulit quæ non implent. Matth. 19

De quidditate voluntatis dei.

DISTINCTIO XLV.

Iam de voluntate dei aliquid pro sensus nostri imbecillitate, &c.

Expositio VPRA egit Magister de scientia, & potentia hic iam tertio agit de volũtate. Et habet hæc pars tres ptes. In prima agit de voluntate secundum suam quidditatem. In secunda secundum eius impletionem respectu operis, qualiter scilicet impleatur, infra distin. 46. Hic oritur quæstio: dictum est enim. In tertia determinat qualiter voluntas nostra diuinę cõformatur, & hoc distinct. 48. Sciendum quoque est, quòd aliquando mala est voluntas. Prima pars habet duas partes. In prima ostendit, quòd voluntas dei est ipsa diuina essentia. In secunda quòd ipsa est omnium causa, ibi. Hæc itaque summe bona voluntas causa est. In tertia ostendit, quòd ipsa voluntas dei est multipliciter dicta, ibi. Hic non est prætermittendum nobis, &c. Prima pars habet duas. In prima ostẽdit, ꝙ velle est in deo esse, & voluntas est essentia. In secunda soluit dubitationẽ. ibi. Et licet idem sit deo velle. Sc̃da pars similiter hẽt duas. In prima oñdit, ꝙ diuina voluntas est causa prima. In secunda ostẽdit, ꝙ est causa generalissima. ibi. Volũtas ergo dei (vt ait Aug.) Tertia pars, in qua agit de istius nõis multiplicitate, & hęc non est multiplicitas æquiuocationis, sed analogiæ, habet tres particulas. In prima ponit modum principalem accipiendi circa hoc nomen, quòd est voluntas, quia scilicet accipitur pro voluntate beneplaciti. In secunda ponit modos non principales: sed tropologicos, secundum quòd accipitur pro signo voluntatis: & hoc facit ibi. Aliquando vero ẽm quandam dicendi figuram, &c. In tertia breuiter epilogat pdeterminata. ibi. Quinque ergo supra posita sunt quæ dñr, &c.

Diuisio

Relatiue enim voluntas nunquam dicitur. Dub. 1.

Videtur falsum, quia sicut creator dicitur ad creaturam, & præscientia ad præscitũ, ita velle dicitur ad volitũ: sed est supra habitum dist. 35. ꝙ illa dñr relatiue: ergo & velle. Resp. Dicendum ꝙ Magister accipit hic relatiue, prout relatiuus modus dicẽdi distinguit a modo dicendi ẽm substantiam, & hic est personalis, & ita accipitur hic. Ipse aũt obiicit de relatione respectu creaturæ quæ est quãtum ad modum intelligendi, nec distinguitur a modo dicendi ẽm substãtiam: vel potest dici, ꝙ Magister loquitur ẽm generalem nominis intellectum, quia velle non est tantum respectu creati, vt præscire, & creare: sed etiam respectu dei. Respon.

Deus scit omnia, &c.

Vr̃ male dicere, quia similiter diuinæ voluntati subiecta sunt oĩa, quia volũtati eius nullus resistit: ergo de⁹ vult oĩa, qđ non concedit. Item. Ego quæro: cum oĩa scibilia sint subiecta diuinæ scientiæ, & essentiæ, & similiter volita: quare non dicimus ꝙ deus volendo, se velit alia, sicut sciendo se, scit alia. Quod si tu concedis, tunc cætera essent æterna. Si tu dicas, quòd non est simile, quæritur quare non. & vr̃ ꝙ sit simile, quia sicut diuinæ sciæ actus non deflectit extra deum, & sciendo se, scit oĩa, ita & de voluntate vr̃. Resp. Dicendũ ꝙ subiecta diuinæ sciæ non dñr, quia sunt inferora: sed subiecta dñr respectu quorum est actus diuinæ cognitionis: & hæc quidem sunt oĩa cognoscibilia: & nõ nouit oĩa similiter subiecta volũtati: & hæc non sunt oĩa volibilia, ideo patet illud. Quod quærit, vtrũ volendo se, velit oĩa. Dicendũ, ꝙ vell: vno modo dicit cõplacẽtiã. Alio mõ dicit cãm, put dicit cõplacentiã. Credo ꝙ bene põt dici, ꝙ volẽdo se velit oĩa: qa oĩa placent ei q̃ ab ipso, & ad ipsum sunt, put tñ dicit pgressum esse ctus ab ipso, quãuis act⁹ nõ egrediat: & iõ dicit respectũ ad exẽplar. Vnde sicut nõ sequitur, possendo se, potest omnia, sic & in proposito. Dub. 2 Respon.

Quare

Quare fecit Deus cœlum & terram. Respondendum est illi, quia voluit.

Dub. 3 4 Videtur mala rñsio, quia tunc videtur facile omnia determinare: videtur etiam φ voluntas Dei non habeat rationem. Sed cõtra. super illud Eph. 1. secundum consilium voluntatis suæ, glo. Voluntas Dei est, ex rõne: ergo est

Respon. quærere rõnem. Resp. Dicendum φ volũtas nr̃a cum exercetur a volito, causam & rõnem ab eo habet & quãtum ad se, & quantum ad volitum. maxime cũ vult aliquid quod est propter finem: sed voluntas Dei cuius actꝰ est ipse, maxime cum vult, quia non excitatur aliqua rõne alia a se, tñ causam quantum ad se habere non põt. Volitum autem aliquando habet aliã causam, quam volũtatem, aliquando solã voluntatem, vt in mũdi creatione voluntas habet rõnem, sed nõ causam, quia non est irrationalis, vnde nõ habet rõnem tãquam diuersam a se, sed idem re, & ideo voluntas Dei non potest esse irrationalis: & propter hoc in actibus qui totaliter sunt ab ipso sufficit ipsum scire, nec oportet vlterius aliam rationem quærere, & sic patet illud.

Voluntas ergo Dei &c.

Dub. 4 5 Videtur male dicere, quia tũc cum voluntas Dei sit agẽs per intentionẽ, videtur φ nihil fiat casu, & fortuna.

Respon. Resp. dicẽdum, quod Deus quamuis sit causa oim, non tamen est tota causa. sed ipse cũ causis creatis. Propter hoc notandum, quòd effectus habet comparari ad causam supremam quę Deus est, & sic nihil euenit casu, & fortuna. Habet etiam cõparari ad voluntatem, siue causam creatã quæ est natura, vel intelligentia, & sic cum multa eueniant præter intentionem, multa fiunt casu, & fortuna.

Nihil enim fit, quod non De interiori atque intelligibili aula summi imperatoris &c.

Dub. 5 Videtur falsum, quia peccata fiunt & non egrediuntur ab ipso. Respon- 6

Respon. dicendum φ Magr̃ non assumit hanc auctoritatem sicut habetur in originali. Nam ibi dr̃, quod non iubeatur, aut permittatur, & ita non habet locũ obiectio. Nihilominus põt dici quod materia restringit distributioẽm suã ad res quæ sunt aliqua natura. Vel dicendum, quod ampliat verbum egrediendi ad facere, & permittere.

Defectus luminarium, & terremotus, & monstruosi animalium &c.

Videtur falsum dicere, quia monstrum dicit deordinatioẽm aliquam in natura: ergo non est a causa suprema. Resp. Aliquibus dicendum videtur, quod monstrum dicit deordinationem aliquã in natura, & dicit etiã substantiam aliquam. Substantia causam habet positiuam, quæ Deus est, inordinatio illa non habet causam positiuã, sed priuationẽ, & hæc est vt plurimum improportio virtutis agentis ad materiã. Aut enim materia superabundat, aut deficit sm̃ proportionẽ caloris operantis, & virtutis: Et Aug. loquitur de monstris quantum ad id quod habent substratum. Tamẽ aliter posset dici, quod monstra etiã sunt a Deo puniente quando penę sunt, & sic habent rationem ordinis. Quamuis enim Deus non faciat contra ordinem in finem, facit tamen contra solitum cursum naturæ frequẽter, vel ad vindictam, vel ad misericordiam. Dub. 6 7 Respon.

Placuit vanitati Philosophorum &c.

Videtur quod non bene dicat. quia Philosophi causas alijs attribuerũt vere: ergo in hoc vani non fuerunt, vtpote luna eclipsatur, eo φ terra interponitur. Resp. dicendum, φ non ideo dicuntur vani, quia alijs tribuerunt: sed quia sic alijs tribuerunt, vt ad causam præcipuam non referrẽt. Et ideo euanuerunt, quia ad causam primam, & præcipuam non venerũt, quę sola est causa simpliciter prima, & simpliciter generalissima. Dub. 7 8 Respon.

Nam voluntas Dei &c.

Dub. 8 9 Vr falsum dicere, qa plures sunt ideç eo ꝙ plurium ideatorũ: ergo similiter plures voluntates, quam pluriũ volitorum. Resp. Dicendum quod non est simile, sicut patet in quæstione de ideis, quia voluntas dicit ꝙ plus se tenet ex parte volẽtis & ẽm esse, & secundum rõnem dicendi, & ideo re, & rõne vna est volũtas beneplaciti: sed idea secundum rõnem dicendi plus se tenet ex parte ideati, quia similitudinem eius dicit: & cognitio ẽm rõnẽ intelligendi, & dicendi motum dicit in nobis a rebus ad animam ẽm rem: sed in Deo ẽm rõnem intelligẽdi, voluntas autem nõ: ideo hoc duplici ratione conceditur de ideis, non de voluntate.

Nec mutabilitatem &c.

Dub. 9 10 Videt̃ falsum, quia Deus nunc vult aliquid esse, quod postea nõ vult esse: ergo videtur quod desinat velle, & similiter incipiat: ergo videtur diuina voluntas mutari. Resp. Dicendũm, ꝙ in huiusmodi locutionibus est solum respectu connotati mutatio, ꝙ comparatur ad diuinam voluntatem, rõne cui⁹ ponitur inceptio, & desitio in actibus illis qui cõnotant aliquid de præsenti. Si enim dicatur, Deus vult hoc esse futurũ, ab æterno voluit: sed tamẽ causa in actu siue actualiter causans non fuit nisi qñ facere voluit .i. pro illo instãti, in quo actus voluntatis copuletur operi, non autem ipsi subiecto volenti, & sic patet quomodo sit causa actualis in tempore nulla facta in ea mutatione quia cõtinue voluit, & ita in actu fuit: sed causans in actu nõ fuit nisi pro tpe pro quo voluit, ita nulla circa deum voluntas incepit: sed solus effectus incepit.

Dicitur iratus Deus, & tamẽ nõ est ira in eo aliqua &c.

Dub. 10 11 Videtur male dicere, quia ĩ Deo est vis rationalis, & concupiscibilis: ergo pari rõne ponenda est in Deo irascibilis: ergo sicut vere in eo est actus cognitiuę, & amoris, ita proprie actus furoris. Resp. Dicendum, quod irascibilis aliquo modo sonat imperfectionem de rõne sui noĩs, & ideo dicunt aliqui ꝙ nullo modo recipitur in deo nisi transumptiue. Contra. Act⁹ huiusmodi vis in nobis sunt gloriari, & damnari, & hi sunt in Deo, quare nõ similiter & hæc vis? Et est propterea dicendum, ꝙ in Deo vere est vis gloriandi, & dominandi, quę est ipsa diuina substantia, tñ quia ita habet passionem quietã de rõne sui nominis, ideo non recipitur in Deo vis irascibilis, nec ira, nisi transumptiue, & sermone tropico. Et notandum, quod Deus habet signa iræ, non quæ significent iram in ipso: sed quæ significant iram in nobis, & vere quando in nobis sunt.

Præcepit enim Abraę immolare filium, nec tamẽ voluit &c.

Contra. Secundum hoc videtur ꝙ præceptum falsum signum fuit. R ñi. Dicendum, quod voluntas Dei volebat fidem, & deuotionem Abrææ manifestare in properatione obediendi, & hoc Deus volebat, & hoc signũ importabat, & vere: sed tamen secũdum ęstimationem Abrææ pl⁹ importabat & per illud plus quod Abraam intelligebat, domin⁹ fidem eius ꝓbabat: ita quod nec in signo falsitas, nec in Abraam deceptio fuit: sed probatio. Dub. 11 12

AD intelligentiam præsentis distinctionis tria principaliter quæruntur. Primo de voluntate diuina quantum ad quidditatem. Secundo quantum ad causalitatem. Tertio quantum ad rationem significandi. Quantum ad primum duo quæruntur. Primo quæritur, vtrum sit in deo ponere voluntatem. Secundo, vtrum ipsum sit dicere omniuolentem sicut dicitur omnipotens. Artic. 1

tate vero: ibi nullũ verbum.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Voluntas est in Deo, quãuis non habeat conditiones sequentes voluntatem creatam, vt appetitus, fuga, tristitia, vertibilitas, vel malitia.

Ad opp.

VOD in deo nõ sit ponere voluntatem, ostenditur auctoritate, & ratione. Primo sic. Aug. in libr. de lib. arb. Voluntas est rationalis mot⁹ sensui præsidens, & appetitui: sed in deo non est motus, nec sensus nec appetitus: ergo neque voluntas. Item. Aug. in libr. de duabus animabus. Volũtas est animi motus ad aliquid persequendum, vel fugiendum: sed in Deo non est ponere fugam, nec persecutionem: ergo nec voluntatem. Item. Rõne videtur, quia voluntas est potẽtia in nobis maxime vertibilis, vnde aliç potentiç nõ pñt in malũ: sed sola volũtas ẽ a qua est peccatũ: sed in deo nulla est oĩno vertibilitas ad malum: ergo &c. Itẽ. Voluntas, eoipso q volũtas, est ad opposita: eo q ad opposita, est cõtingẽs & variabilis, ĩ deo autem nulla cadit contingentia, nec varietas: ergo &c. Probatio primę. Voluntas eoipso, qđ volũtas est, est potestas rationalis: sed potestates rationales sunt ad oppositum, sicut dicit Philosoph⁹: ergo &c. Similiter eoipso quo est voluntas, est libera, & si hoc, non est determinata ad vnum: quia tunc non haberet libertatem, sicut nec potẽtię naturales, ergo est ad opposita, est igitur variabilis. Sed contra. Eph. 1. dicit Apostolus, ſm consilium voluntatis suæ, Et iterũ ibidẽ, ſm ꝓpositũ volũtatis suæ, & tota scriptura est plena hoc noĩe, voluntatis vt est in deo: ergo &c. Item. Philosoph. in xi. concludit, q voluntas est actio ipsius dei. Item. Ratione videtur, quia voluntas est illud penes q residet inter creata summa potestas: ergo si voluntas de se dicit potestatem, quia omnib⁹ pręsidet in regno animæ, & nihil põt sibi imperare: sed deus est potentissimus, & omne, quod possibile est sibi attribuẽdum est: ergo &c. Item. Voluntas est in qua consistit voluptas summa, siue felicitas. Beatus enim est qui habet omne quod vult, vnde nihil delectatur nisi habẽs voluntatem, vel aliquid simile voluntati: sed deus est felicissimus, in quo est omnis felicitas, & iocunditas: ergo &c. Item. Voluntas est illud penes quod residet iustitia, & æquitas, iusticia enim non est aliud, q̃ rectitudo voluntatis, vnde nõ habentia voluntatem non sunt capabilia iustitię: sed deus est iustissimus secundũ omnem intellectum: ergo habet volũtatem. Item. Voluntas est vis secundũ quam attenditur summa liberalitas: omnis enim liberalitas venit ex amore. sed constat q amor est act⁹ voluntatis: in Deo autem ponere est summam liberalitatem: ergo & amorem, & voluntatem.

Aristot. 9. meth.

Funda-menta.

Arist. 12. Forte tex. 39. sed verba sic se habẽt voluptas est actus eius de volun-

RESP. Dicendum q in deo est ponere voluntatem, sicut oñdunt quatuor rõnes ꝑdictę & propter quatuor cõditiones s. potestatis, voluptatis, ęquitatis, & liberalitatis, q̃ sunt circa voluntatem, & magis proprie in deo, & cõpletiori mõ quam in nobis. Voluntas eñ in nobis est ꝑ differẽtiã a substãtia, & actu, & per distãtiam a fine: in deo aũt ꝑ omnimodam indifferentiã horũ s. substãtię, virtutis, act⁹, & finis. Et quia in nobis est ꝑ differẽtiã a substãtia, & ab actu: ideo alijs pręsidens, & ſm diuersos actus variabilis. Propter differentiã. n. a substantia in qua pñt & aliæ potẽtię radicari, ꝓsidet alijs potentijs, vt sensui, & appetitui: ꝑp differentiam ab actu, est variabilitas ſm alterationem affectionum: in deo aũt neutrum: iõ nec regit inferiores potentias, nec habet variari secundũ affectiões varias. Et quia in nobis est ꝑ distantiã a fine, inde est q est indigẽs, & ideo in ea est fuga, & appetitus, & cadit in ea tristitia, & malitia, quia põt a fine obligari, cũ nõ sit illi cõiuncta, in deo aũt est oĩno fini coniuncta: ideo nec fugã, nec appetitum habet, nec tristitiã, nec malitiã, sed oĩmodam lętitiã, & iustitiã. Et sic patet rñsio ad prima tria, quia quãuis istæ cõditiones appetit⁹, fuga, malitia, siue vertibi-

vertibilitas,cõditiones sint voluntatis creatę,tamen omnino a voluntate diuina semotæ sunt.

14 AD illud ꝙ obijcit̃,quod est cõtingens,& variabilis. Dicendum ꝙ est contingentia in actu,vel in effectu. Si loquamur de cõtingentia in effectu,nõ tm̃ est in effectu nostro: sed etiam in multis,quę a deo sunt. Multa enim facit deus,quæ posset non facere nullo repugnãte. Si autem loquamur de contingentia in actu,ꝙ voluntas mõ vult aliqd,modo desinit aliqd velle,& incipit velle,modo vult aliqd,modo vult oppositum, hoc cadit in voluntate humana,quia inter voluntatem humanã,& actum,est differẽtia: vnde nec semp est in vno actu,nec in actu vniformi,diuina aũt voluntas ꝓpter idẽtitatem sui cum actu omnino variari non potest,nec habet in se aliquam contingentiam, & ideo patent omnia quęsita.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Tam & si concedamus deum esse omniscium, atque omnipotentem,non tamen omniuolẽtem admittimus, quia scientia abstrahit a potentia, & voluntas ab vtroque.

Ad opp.

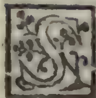

Vpposito ꝙ in deo sit ponere voluntatem,Quæritur,verũ ipsam sit ponere omniuolentem, & ita dicatur a voluntate omniuolens,sicut a potentia,& scientia omnisciens,& omnipotens. Et ꝙ sic,vr̃:quia deus non dicitur omnipotẽs eo ꝙ possit omnia,sed quia potest omne,ꝙ decet eius potentiã, non em̃ potest malã. Similiter vult deus oẽ ꝙ decet voluntatem eius velle: ergo debet dici omniuolẽs, sicut omnipotẽs. Item Sicut se habet cognitiua dei ad verum,ita se habet affectiua, siue voluntas ad bonum:sed cognitiua, siue intellectiua amplectitur omne verũ: vnde q diceret deum aliquid verum ignorare,derogaret eius intelligẽtię: ergo pari rõne cum intelligentia non sit latior,nec est perfectior,quã voluntas,voluntas erit respectu oĩs boni:ergo sicut dicit̃ omnisciens, quia scit omne verum,ita omniuolens, qa oẽ bonum vult. Item. Sicut dicitur deus verum oĩs veri,a quo s. omne verum habet veritatem, ita & bonum omnis boni,a quo omne bonum habet bonitatem:sed deus in cognoscendo suam veritatem(quia est rõ oĩm)omnia cognoscit:ergo similiter diligẽdo suam bonitatem,oẽ bonũ diligit:sed omne,ꝙ diligit vult:ergo vult oẽ bonum,sicut & cognoscit oẽ verum, & sic &c. Item. Bona voluntas est q se extendit ad multa bona:ergo melior ad plura,& optima ad oĩa:ergo infinita ad infinita: ergo sicut potẽtia,& scientia se extendunt ad omnia,& infinitã,ita & voluntas:ergo qua rõne dr̃ omnipotẽs,& omnisciens, pari rõne debet dici omniuolens. Contra. in psal. Omnia qcunque voluit fecit: ergo nihil vult nisi quæ facit:sed plura põt facere.& non põt nisi volẽs: ergo plura potest velle:sed si deus plura posset scire nõ esset omnisciens: ergo &c. Item. Si aliquid sciret homo q non sciret deus, non esset omnisciens deus:cum ergo aliquid velit homo quod deus non velit,vt puta facere furtum:ergo deus non est omniuolens. Item. Si posse malũ esset posse,deus non esset oĩpotens quia nõ põt mala: cum ergo velle malũ sit velle, & deus non velit malũ,deus nõ est omniuolens. Probatio minoris. Malum non est malum,nisi quia voluntarium:quia sm̃ Augu. peccatũ adeo est voluntariũ &c ergo rõ voluntatis saluatur in malo,similiter & actus voluntatis in volẽdo malum; ergo &c. Item. Velle malũ, aut est velle,aut est nolle. Si velle,habeo propositum. Si nolle:sed nolle malum est bonum:ergo velle malum est bonũ:ergo si deus vult omne bonum,deus vult oẽ malum,ꝙ est falsum. Restat ergo, ꝙ velle malum est velle, & deus non vult malum:ergo deus nõ est omniuolẽs: sed illud argumentum est sophisticũ, quia similiter posset obiici de potentia. Sed quæritur,vnde est hoc quod velle malum, est velle:sed posse malũ

Fundamenta.

non

non est posse, vel potentię, sed impotentiæ. Iuxta hoc quæritur de cōparatione potentiæ, sapientię, & volun
15 tatis ad sua obiecta ſm ambitum.

RESP. Dicendum, ꝙ cum quæritur, vtrum deus sit omniuolēs, duplicem intellectum pōt facere ista locutio, ex eo ꝙ hoc ꝙ est (omne) potest facere distributionē simpliciter, vel vt nunc. Si distributionem simpliciter quantū ad actum, & habitū facit, tūc dr̄ omniuolens, quia vult omne volibile. Si vt nunc, dr̄ omniuolens, quia vult oē volitum, in vtroque sensu falsitatē habet. Et quia in vtroque sensu veritatē habet in potentia, & in scientia: iō simpliciter conceditur, ꝙ deus
16 oīsciens, & oīpotēs, & simpliciter negatur ꝙ sit omniuolēs. Intellectꝰ huius, & rō patet. Si enim simpliciter accipiatur, deus scit oē scibile, & potest omne possibile: sed non vult omne volibile, quia diuina volūtas importat causam actualē, potentia vero abstrahit a rōne actualitatis, & ponit rationē causæ: scientia vero abstrahit a rōne vtriusque, quia ergo deus non est causa actualis oīm quæ potest facere, vel velle, sicut non facit omne volibile, ita non vult. Quia potentia vero abstrahit a ratione actualitatis: ideo non dr̄ solum respectu faciendorum in actu: sed etiam respectu possibiliū fieri a deo. Quia vero scientia abstrahit a rōne vtriusque, hinc est ꝙ scientia non tm̄ est respectu faciendorum: sed etiā respectu possibilium, non tm̄ deo, sed et aliis, vtpote possibiliū malorū. Hæc ergo est rō, quia actus scientiæ, vt scire, est per modum habitus: similiter & posse ꝑ modum habitus, vt posse: voluntatis, per modum actꝰ, vt velle. Ideo sciētia est oīm scibiliū, potentia oīm possibiliū, quæ sunt potentiæ: sed non voluntas oīm volibilium: & ideo non pōt Deus plura scire, vel posse, pōt tamen plura velle. Similiter, si accipiamus rem vt nunc respectu rei prēuisę, & respectu factę, & volitæ, scientia est respectu omnis rei in qua saluatˀ rō scientiæ, & potentia in qua saluatur rō potētiæ: sed volun tas non est respectu oīs rei in qua rō voluntatis saluatˀ. Sciētia enim est respectu omnium futurorum, & pñtiū & pteritorum, bonorū, & malorū, qa ibi saluatˀ rō sciētiæ, & nobilitatis: qa scire malum, scire est, & scire malum, nobilitatis est. Similiter potentia est respectu omnium bonorum, in qbus solū saluatˀ rō potentiæ. Nā posse malum, non est posse. Vnde posse malū non tantum derogat perfectioni potentiæ, sed etiam ipsi potentiæ, qa posse deficere non est posse, & ideo adhuc dr̄ oīpotens. Voluntas vero est respectu bonorū tantū, non respectu malorum: & quamuis in volendo malū nō saluetur dignitas voluntatis, saluatur tamen ratio volendi, qa velle malum velle est. Et hinc est quod deus nō dr̄ omniuolens, qa nō vult malū, sed tamen oīpotens dr̄, quāuis non possit malum. Si quæratur quare ratio po 17
tentiæ non saluatur respectu mali, sicut & ratio voluntatis. Dicendū ꝙ potentia idipsum quod dicit, dicit ꝑ modum habitus, & positionis, de potentia actiua loquendo. Vnde quando est respectu priuationis, iam non est potentia, sed defectus potentiæ: sed voluntas idipsum quod dicit, dicit per modum cuiusdam adhærentiæ & complacentiæ: quia ergo in malo saluatur ratio consensus, & cōplacentiæ, sicut & respectu boni: iō velle malum, velle est: sed posse malum, non est posse.

AD illud quod obiicitur, ꝙ deꝰ 18
vult omne quod decet. Dicendum ꝙ illa non est ratio quare dicatur omniuolens: sed illa quæ præassignata est, s. quia potest omne, quod posse potentię est. Ad illud quod obiicitˀ, 19
ꝙ cognitiua amplectitur oē verū, & affectiua omne bonum. Dicendū ꝙ aliter amplectitur hęc, aliter illa. Cognitiua enim amplectitur actualiter cognoscendo omne quod est verum, & quod potest esse: sed affectiua, qa actus eius est in ratione actus, amplectitur & vult solum bonū quod est, vel erit. Rursus. Verū amplectitur totum actum cognitiuę: quia nihil scitur nisi verum, nā falsum scire, nō est scire: sed bonum non amplectiˀ omnino actum voluntatis, nā velle oppositum boni est velle. & hinc est ꝙ deus

ꝙ deus sciēdo omne verum, dr̄ omniſciens, sed non sic volendo omne
20 bonum, omniuolēs. Ad illud quod obiicitur ꝙ deus cognoscendo se qui est veritas ipsa, omne verum cognoscit: ergo, &c. Dicendum quod verū est, sed aliter: quia cognoscendo se verum, est causa exemplaris: & causa exemplaris non tantum futurorū, sed etiam possibilium a deo fieri. Sed diligendo se bonum, est causa actualis vt patebit: & ideo nō sequitur ꝙ velit nisi bona quæ erunt, vel fient, & propter hoc nō potest dici omniuolens. Alia tamē est huius rō, sicut pa-
21 tet in litera. Ad illud quod obiicitur de voluntate, ꝙ melior est quæ se extendit ad plura. Dicendum ꝙ voluntas est actus rationalis: vnde non dicitur voluntas melior, quia simpliciter ad plura, sed quia ad plura rationabiliter & quandoq; ratio recta dictat creaturas fieri in numero definito, quia numerus infinitus rebus nō competit: ideo optima volūtas & pfectissima in aliquo numero vult res bonas esse, sed tamē finito, & ex hoc non sequitur ꝙ voluntas sic infinitorum, vel omniū possibilium, nec etiā omnium. Potest tamen dici ꝙ illud si alicubi habet veritatem, ibi tantum habet vbi voluntas aliquid recipit a volito, sed volūtas dei nihil recipit: & ideo non est melior volēdo tria bona quam vnum, & mille quā
22 tria, & ideo non valet illa rō in proposito. Ex hoc patet illud quod cōsueuit quæri: vtrum voluntas, & potentia, & sapientia sint æqualia. Dicēdum enim ꝙ est loqui de his quantū ad actum, & quantum ad effectū, & quantum ad obiectum. Si qtum ad actum: sic est ibi omnimoda æqualitas, & circūincessio, vt patet, qa qcquid scit deus & potest, vult scire & posse: & econuerso. Si quantum ad effectū: sic adhuc sunt æqualia, qa nihil efficit deus nisi per potentiam, sapientiam, & voluntatem. Sed quantum ad obiectum, siue cōnotatū sunt inæqualia, scientia enim hoc modo est in plus, & potentia in minus, & voluntas in minus: nam scitū est bonum & malum, possibile est bonū tm̄, sed futurum, & non futurū, volitum vero est bonum, & futurum tantum.

Qvantum ad secundum articulum quæritur de voluntate diuina, scilicet quātum ad causalitatem. Et circa hoc quęruntur duo. Primo quæritur in generali, vtrum voluntas dei sit causa rerum. Secundo, vtrū sit cā prima & immediata. Arti.2

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Cum ratio causandi res, sit ipsa diuina bonitas, ea propter dicimus voluntatem diuinam esse rerum causam.

QVOD voluntas dei sit causa rerum ostēditur sic. Hila. in lib. de Synodis. Omnibus creaturis substantiam volūtas attulit: sed filio natura dedit. Item. Aug. in lib. cōtra Manichæos. Respondendum est eis qui voluntatem dei nosse desiderant: quod volūtas dei omniū quæ sunt, ipsa sit causa. Item. Rōne videtur: quia deus est causa rerum: sed omnis rei cuius est deus causa, est per scientiā, potentiā, & voluntatē: aut ergo est causa qa potens, aut qa sciens, aut quia volēs. Non quia potēs: quia multa potest, quæ nō facit. Similiter nec qa sciēs, ergo quia volens, ideo facit: sed causa est ad cuius esse sequitur aliud: ergo &c. Itē. Deus est causa rerū creatarum: aut ergo per naturam, aut p voluntatem, aut per casum, & fortunam. Non per casum, & fortunā: qa tales sunt causę ſm imperfectā rōnē. Non per naturā: quia sic simile ex simili producitur: restat ergo ꝙ p voluntatem, ergo &c. Contra. Si volūtas dei est causa, aut rōne principalis significati, aut rōne cōnotati. Si rōne principalis significati: ergo cum idem sit sapientia, potētia, voluntas, & essentia: eadē rōne debēt dici causæ. Si ratione cōnotati: quęro quid sit illud. non est dare nisi effectū: sed effectus cōsequitur rōnem causæ, nō ecōuerso: non ergo rōne cōnotati.

Fundamenta.

2. Phy. 61

Ad opp.

Et

Et iterum. Si connotat effectũ, ergo nullo modo potest dici deus vult se esse, cum circa se nihil omnino efficiat: quod est falsum. Item. Aut volũtas est causa per proprietatem, aut per appropriationẽ. Si per proprietatẽ: tũc ergo sapiẽtia, & potentia nõ sunt causę. Si per appropriationẽ, aut ergo quia in voluntate per prius est ratio causalitatis, aut quia immediatius. Non quia prius: nã potentia, & sciẽtia antecedunt voluntatem ſm rõnẽ intelligendi. Nec quia immediatius, quia dicit Aug. ꝙ deus per voluntatem mouet: per sapientiam disponit: & per potentiã exequitur: ergo immediatiorem cooperationẽ habẽt ad opus scientia, & potẽtia, quã volũtas, ergo &c. Item. Aut est causa propter virtutẽ agendi, aut ꝑꝑ modum. Non propter virtutem agendi: quia volũtas non dicit virtutẽ, sed potentia dicit. Si propter modum agendi. Contra. Modus agendi per modũ naturę nobilior est: ergo natura magis est causa. Probatio. Illud agens est virtuosius, quod est sufficientius, & nobiliorem effectum producit: sed natura sufficientior est in agẽdo, & paucioribus indiget, & nobiliorẽ effectũ producit quam ars, siue agens voluntarium: ergo &c. Item. Quod non quantum ad modũ, vr. Quia agens quod dat producto proprietates naturales consimiles, agit per modum naturæ: sed deus effectibus suis dat vnitatem, veritatẽ, & bonitatẽ: nec potest facere sine his: & istę sunt proprietates naturales diuinæ substãtiæ, ergo deus agit per modũ naturæ, nõ voluntatis. Item. Omne agens voluntarie est agens præconcipiendo: sed deus non agit præconcipiendo. (sicut dicit Diony. de di. no.) quia sicut sol non præconcipiendo illuminat: sic deus non præconcipiendo creat, ergo &c.

Aristo. 9 Meth. 3. 3. Eth. c. 4

23 RESP. Ad prædictorum intelligentiam est notandum. Quod quãuis diuina essentia sit vnũ quid simplicissimum, tamẽ est pelagus substãtiæ infinitus: & ideo omnia quæ in nobis reperiuntur per diuersitatem, omnia inquam in deo nobilius per omnimodam reperiũtur identitatẽ: nihilominus tñ ſm oĩmodam perfectionem, & veritatem. Vnde sicut in nobis sapientia, & potentia, & voluntas vere est ens, & causa rerum quæ a nobis sunt: sic & in deo sunt: sed tñ vnum sunt, quia intellectus noster non potest infinitatem illius substantiæ comprehendere, nec per vnũ verbum exprimere: ideo multis modis intelligimus deum, & diuersis nominibus exprimimus, & ſm ꝙ per illos modos intelligimus plura enunciabilia, ita ꝙ deo aliquid attribuimus ſm vnum modum quod non ſm alium, & vere quidẽ, quia omnia in deo habent veram existentiam. Et ideo cum alio modo intelligamus deũ cum dicimus deum bonum, alio cũ dicimꝰ eũ æternum: concedimus se diffundere, quia bonus est non quia æternus: hæc enim est proprietas bonitatis non durationis. Hinc est ꝙ cum intelligimus vere voluntatem esse in deo, & proprietas voluntatis sit producere ea quæ exeunt per modum liberalitatis: ꝙ dicimus deũ inquantum voluntas est esse causa rerum. Ratio autẽ quare voluntati attribuitur causalitas, hæc est: quia rõ causandi est bonitas & in rõne effectui, & in ratione finis. Nam bonũ dicitur diffusiuũ, & bonũ est propter quod omnia: effectiuum aũt non fit efficiens in effectu nisi propter finẽ. Illud ergo quod dicit coniunctionem principij effectiui cum fine, est ratio causandi in effectu: sed volũtas est actus ſm quẽ bonũ reflectitur supra bonũ, siue bonitatẽ: ergo voluntas vnit effectiuũ cum fine. Et hinc est ꝙ voluntas est ratio causare faciens in effectu: & ideo attribuimus deo rõnem causalitatis sub rõne voluntatis, nõ sic sub alijs rationibus. Et hoc colligitur ex verbis Diony. in iiij. de diui. no. vbi dicit, ꝙ bonitatem vt principiũ, & vt continentiam, & vt finem omnia appetunt. Vt principium, a quo sunt: vt continentiã, per quam saluantur: vt finem, in quem tendunt. Vnde diuinus amor est quidam actus æternꝰ, ex optimo, per optimum, & in optimum: ex quo colligitur ꝙ dicit coniunctio-

iunctioné principij cum fine: & ideo causam actu qñ vult facere: ita quòd actualitas in causando referat ad voluntatem, non pro instanti in quo habet voluntatem, sed in quo facere vult: sicut ego volo cras audire missam: & voluntas faciet me cras esse in actu respectu voliti: sic suo modo est in Deo.

24 AD illud quod quæritur, verum conueniat voluntati ratio causalitatis propter cõnotatũ, vel propter rẽ significatam: Dico ꝙ nec propter rẽ significatam tm̃, nec propter cõnotatum, sed propter rem sic significatam: quia significatur diuina essentia vt voluntas, cui modo significandi respondet veritas. Vnde sicut qñ nos dicimus, ꝙ lapis assimilat̃ deo inquantũ ens, animal inquantum viuens, & homo inquãtũ intelligens: reuera essentia, intelligentia, & vita idem sunt in deo, cũ idem ipsum alio modo datur intelligi, nõ propter connotationem, sed propter eiusdẽ substantiæ infinitatẽ, in qua omnes nobiles proprietates sunt vnũ: nõ tamẽ possunt significari nisi per diuersa.

25 Ad illud quod obiicitur: verũ sit causa per proprietatem, aut per appropriationem. Dico ꝙ simpliciter loquendo propriissime est causa. Comparando vero voluntatem ad sciẽtiã, & potentiã, dicitur causa per appropriationẽ: & hoc, quia ipsa voluntas significat deum, vt causam actualẽ. Vnde in voluntate primo inuenitur ratio actualitatis. Potentia enim, & scientia, & si habeant rõnem causæ habitualis, non tamen actualis, nisi per voluntatem. Vnde volũtas facit de scientia dispositionem: siue facit scientem esse disponentem, & potentiam exequentem: ideo enim disponit, quia vult: & sic patet illud.

26 Ad illud quod quæritur, quare voluntas dicitur causa, verum propter virtutem agendi, aut propter modũ agendi: dico ꝙ propter vtrũque. Deo n. velle est posse: principalius tñ rõne modi agendi: productio n. diuersi in forma, & naturã est solã liberalitate agentis spectat ad agentẽ per voluntatem.

27 Qđ obiicitur, ꝙ modus agẽtis naturalis est nobilior: verum est vbi voluntas non est omnipotẽs, sed si ars posset facere omne quod vellet, non minus nobilius ageret quam natura. Potest tamen dici, ꝙ modus producendi naturalis cõpetit ꝑsonæ respectu personæ, non autẽ essentiæ diuinæ respectu creaturarum, quia non possunt cõuenire in forma.

Ad illud quod obiicitur: ꝙ deus ꝓducit simile ſm proprietates. Dicendum, ꝙ natura producit simile in ꝓprietatibus specialibus, si est agẽs particulare, vel si est agens vniuersale, producit necessario non ex sua liberalitate: deus autem neutro modo. 28

Ad illud quod obiicitur, ꝙ deus nõ est agens præconcipiens. Dicendum, ꝙ hoc verum est de præconceptione quæ præcedit voluntatem, sed nõ est verum de præconceptione respectu operis. Primo modo loquit̃ Diony. ipse vero opponit secundo modo. 29

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Voluntas est causa immediata rerum, cũ sit causa prima, vniuersalissima, & actualissima.

VTRVM voluntas diuina sit causa prima & immediata. Et ꝙ sic vr per Aug. in iij. de trin. Voluntas dei est prima & summa causa omnium specierum & motionum. Item. Omnis causa cuius actus primus & proprius est rei productio, est causa prima & immediata: sed volũtas diuina est hmõi: ergo &c. Probatio mediæ. Super illud psalm. Iustus dominus in omnibus viis suis. gl. Deo hoc est velle qđ facere: quia ex eius voluntate res habent esse. Item. Ratione vr, quia omnis causa est prima & immediata, qua non est altera prior: sed diuina volũtas est causa qua nõ est altera prior cum sit idem ꝙ deus, ergo voluntas est causa prima & immediata. Item, omnis causa est prima & immediata, quæ est in totum effectum per actionem suam: sed omne qđ fit est a deo, & nihil potest operari sine ipso, cum non

Fundamenta.

Arist. 1 Poster.

non possit inesse saluari. & Deus toti cooperatur, & in totum: ergo &c. Itẽ. Omnis qui se cognoscit certissime, & nobilissime, se cognoscit per causam proximam & immediatam: sed cognoscens deum & videns cognoscit in eo res certissime & nobilissime tanquam in causis prioribus, vt dicit Aug. ergo in deo est causa proxima & immediata, sed non nisi voluntas ergo &c. Itẽ. Quod deo attribuitur debet attribui ei in fine totius nobilitatis; si ergo rõ causalitatis cõuenit ei, nobilissima causalitas debet ei attribui: sed hæc est ratio causę primę, & immediatæ: ergo &c.

Ad opp. Contra. Vnius, est vna causa immediata: ergo si deus est causa oim immediata, nihil habet aliam causam q̃ deum: & si hoc, cessat oĩs operatio, & ita potentia cessat, cessat & bonitas, & cętera sunt ociosa. Item. Si diuina volũtas est oim causa proxima & immediata: sed posita causa pxima & immediata ponit effectus: ergo cũ diuina volũtas fuit ab ęterno, cętera sunt ęterna. Item. Omne ꝙ habet causam 1. Poster. proximam, & immediatam, & necessariã, est demonstrabile: sed si diuina volũtas est oim causa prima, & immediata, oĩa sunt demonstrabilia. Item. 2. Phy. 38 & 8. meth. 12 Cognita causa proxima & immediata non est vltra quærere: ergo scito ꝙ deus velit aliqd, stulte laborat qui q̃rit causam aliã: sed de omni bono sic scimus deum causam esse: ergo nõ est vlterior quærenda: pereũt ergo & vanę sunt scientiæ doctrinales, imo omnes scientię.

30 RESP. Ad huius intelligentiã est notãdum: ꝙ cũ in creaturis sit reperire causam vniuersalem, & particularem, causa vniuersalis vno modo plus influit in effectum quam particularis, alio modo minus. Quantum enim ad infinitatem, causa vniuersalis, quia agens potior est, magis influit, sed quantum ad actualitatem, & quãtũ ad ea quę sunt propria rei, minus influit. Et ratio huius est, quia causa vniuersalis creata nõ habet omnimodã actualitatem, nec perfectam potentiã, & ideo non potest peruenire ad formam spiritualem nisi per accidens, vt per formam agentis particularis, quæ nõ est ab ipsa, diuina autẽ volũtas est causa prima & vniuersalissima & actualissima: nõ potest in totũ effectum, & in totam rei substantiam etiam sine adminiculo alteri⁹ causę, nec aliqua causa põt aliquid vel modicum sine ipsa: & ideo necesse est q̃d ipsa sit causa immediata ĩ oĩ actione & re, & cõcedẽdę sunt rõnes ad hoc.

31 AD obiecta in contrarium, intelligendum quod cum deus sit omnium causa immediata, quorundam tamen est tota causa, sicut eorum quæ creantur. Quorundam autem est causa cũ alia causa particulari, vt eorum quæ sunt a natura particulari: & hęc quidem causa concurrit nõ propter indigentiam diuinæ volũtatis, sed pp summam liberalitatem, quæ tantum dedit rebus esse, sed & operationem & diffusionem, propter ordinem & connexionem vniuersi adinuicem. Nec vna causa derogat alteri, sed totus effectus est a causa creata, & totus a voluntate infinita increata. Et sic patet rñsio ad primũ obiectum: obijcit enim de causa immediata respectu alterius causę creatæ, quia duæ causæ creatę non sunt immediatę in eodem gñe causę. AD illud quod obiicitur 32 quod posita causa immediata &c. Dicẽdum, ꝙ causam poni est dupliciter, vel in esse, vel in operari. Et posita cã in esse, nõ ponit in actu nisi ponatur in operando: & sic nõ fuit ab æterno producere, sed in tempore in quo disposuit, & voluit ab æterno producere. AD illud ꝙ obiicitur, ꝙ omnia 33 sunt demonstrabilia. Dicendum, ꝙ verum est si causa illa sit propria, & determinata ad tales effectus. Ad il- 34 lud quod obiicitur quod non debet quæri alia causa. Dicendũ, ꝙ si plene cognosceretur dei voluntas & dispositio in se, nullius desideraret scire aliquam causam, ita enim plene cognosceret in causis primordialibus: attamen quia diuina voluntas nõ cognoscitur, nec ipsa excludit in agendo operationem causæ creatæ, nec excludit etiam in cognoscendo cognitionem rõnis humanę, ideo bonũ est & vtile exerceri in consideratione causarum creatarum, vt aliquo mo- 35

do se-

do semiplene veniamus in cognitionem illius causæ supremæ, quæ est finis omnis cognitionis.

Artic. 2 Consequenter q̃tum ad tertium articulū quæritur de voluntate diuina q̃tum ad rationem significandi, & circa hoc duo principaliter quæruntur. Primo de conuenientia illius diuisionis diuinę voluntatis in voluntatem beneplaciti, & voluntatem signi. Secundo quæritur de numero & sufficientia signorum diuinæ voluntatis.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Ratio, & auctoritas compellunt nos distinguere voluntaté beneplaciti, a voluntate signi.

Ad opp. VOD prima diuisio nō sit cōueniens, videtur. Quia sicut voluntas est respectu rerū, ita & potentia, & sciētia: sed sciētia non distinguitur per scientiā veritatis, & sciam signi, similiter nec potentia: ergo nec voluntas. Si tu dicas, quod illa non habent signa. Cōtra. Sicut creaturæ sunt signa voluntatis, ita etiam innuunt ex suo ordine scientiam, & ex sua magnitudine monstrant potentiam: ergo si signum ducit in aliud patet. Item. Si contingit diuinam voluntatem signari, aut per signa naturalia, aut per signa voluntaria. Non per naturalia: q̃a pręceptio, & prohibitio non sunt a natura sed a voluntate. Non per voluntaria quia signum voluntarium est quod signat ex institutione: sed præceptio & prohibitio, non signant ex institutione voluntatem, sed ipsum quod præcipitur: ergo &c. Item. Res significata non communicat nomen suum signo. Vnde quamuis circulus sit signū vini, nō tamen est vinum: ergo quamuis præceptio, & prohibitio &c. sint signa diuinæ voluntatis, non tamen debēt dici voluntates, ergo non debet diuidi voluntas in volūtatem signi, & voluntatem beneplaciti. Item. Præceptio & prohibitio, & huiusmodi, aut sunt signa ratione actus, aut ratione obiecti siue connotati. Si rōne actus: sed idē est actus, ꝙ diuina voluntas & deus, quia cum dico, deus pręcipit, dicit̄ de deo, & ita prædicat diuinā essentiam: ergo ſm hoc idem esset signum suiipsius. Aut rōne effectus, & tunc cum præceptio, & prohibitio nullum cōnotent effectum, nec consilium, nullum omnino erit signum, & ita nullo modo videntur signa. Sed contra. Scriptura dicit plures esse volūtates dei: sed cōstat vnā esse voluntatem beneplaciti: ergo si plures sunt, oportet ꝙ stet ꝑ alia voluntate quam beneplaciti: sed nulla voluntas dei est nisi beneplaciti, vel signum illius: ergo &c. Item. Contingit cognoscere volūtatem dei: sed non possumus cognoscere eā per se: necesse est ergo, ꝙ cognoscamus per signa: sed sic nominamus ſm ꝙ cognoscimus: ergo non tantum debemus dicere voluntatem beneplaciti esse voluntatem: sed etiā signū eius. Item. Præceptio alicuius recte dicitur voluntas illius: ergo & præceptio dei: sed non est voluntas creās, quia præceptio est etiam si nihil fiat: ergo est voluntas significans. Fundamenta.

RESP. Ad hoc, quod & rō, & auctoritas cōpellit nos distinguere voluntatem dei in voluntatem signi, & voluntatem beneplaciti. Auctoritas quidem: q̃a dicit Apostolus. j. Thes. iiij. Hęc est volūtas dei sanctificatio vestra: sed illud non est dictū per essentiam, ergo vel per causam, vel ꝑ significationem: non autem per causum, ergo per significationem. Itē. Ratio dictat: quia communi vsu loquendi consueuimus pręceptum nostrum voluntatem appellare: propter hoc intelligendum, ꝙ sicut nō absur de intellectus dicitur vis intellectiua & ipsum intellectum, ita voluntas dicitur ipsa vis volendi, & ipsum volitum. Et quia voluntas dei innotescit nobis per volitum tanquam per visibile, & signum est quod facit in aliud venire dum offert se sensui: inde est, quód voluntatē dei diuidimus in voluntatem beneplaciti, & in voluntatem signi.

Respon.

36 AD illud quod obiicitur de scientia, & potentia. Dicẽdum, quòd ipsa volũtas se habet immediatius ad res, & tamen non sic determinate in futuris indifferentibus: ideo indiget certis signis. Et præterea cum debeamus nos illi conformare, oporteret nos ipsam cognoscere: sed diuina scientia est respectu omnium: similiter & potentia: & præterea neutri oportet nos conformare: ideo nõ sic dicitur scientia signi, vel potentia,
37 sicut voluntas dicitur. AD illud qđ obiicitur, vtrum sint signa naturalia, vel voluntaria: Dicendum quód signum est ens, & est signum: potest ergo dici naturale inquantum ens, vel inquantum signum. Signa ergo voluntatis inquantum entia. Voluntaria sunt: quia a voluntate: sed naturalia sunt inquantum signa, quia naturaliter significant: sicut effectus
38 naturaliter significant causam. Ex hoc patet sequens quia res non communicant signo dato: communicant tamen signo naturali, vt patet, nam vrina dicitur sana, quia est signum sanitatis: est enim signum quod causatur naturaliter: hoc tamen non est generaliter verum, nec secundum sermonis proprietatem, sed secundum tropum loquendi, sicut tangit Magister in litera, & ratione transferendi est similitudo comparata inter signũ quod naturaliter signat, & signatũ.
39 AD illud quod obiicitur ratione cuius sunt signa. Dicendum quòd ratione actus creati per comparationem ad obiectum: obiectum enim innotescere facit voluntatem vt est sub actu præceptionis, & prohibitionis, & huiusmodi. Vnde hoc quod præcipitur signum est voluntatis inquantum præcipitur.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Voluntatis diuinæ signa sufficienter enumerãtur in impletionem, prohibitionem, permissionem, præceptum, & consilium.

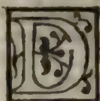

DE numero, & sufficientia signorũ diuinæ voluntatis: & ponit Magister quinque signa q̃ continẽtur in hoc versu. Præcipit, & prohibet, promittit, consulit, implet. Et videtur quòd debeat ponere pauciora, quoniam si gnum, & signatum dicuntur correlatiue, & si vnum oppositorum dicitur multipliciter, & reliquũ. Et si vnũ non dr̃ multipliciter, nec reliquũ per artem topicorum: sed voluntas dei est vna, & vno modo se habens: ergo vnum debet habere signum. Item. Aut signa hęc distinguuntur ratione modi significandi, aut ratione rei significatę. Si rõnę rei significatę: ergo tot debent esse signa quot res, quia omnis res signum est diuinæ voluntatis tanquam causæ. Si ratione modi significandi: sed eodem modo signant diuinam voluntatem præceptio, & prohibitio: ergo sunt vnum signum. Item. Voluntas dei (sicut infra patebit) non est respectu mali, ergo nullum signum eius debet accipi per comparationem ad malum: cum ergo permissio, & prohibitio sint respectu mali, non sunt signa voluntatis diuinæ. Contra. Quòd sint plura videtur, quia cuilibet bono, respondet malum ex opposito; imo vni bono plura mala: ergo tot, vel plura signa debent accipi a parte mali sicut ex parte boni: cum igitur ex parte boni sint tria; patet &c. Itẽ. Sicut impletioni respõdet permissio, ita & cohibitio: imo multo fortius, & magis ex opposito: ergo videtur, q plura sint signa. Item. Sicut præceptioni opponitur prohibitio: ita consilio dissuasio: ergo videtur quòd sint plura.

Ad opp.

Aristot. I. Topico.

Funda- menta.

40 RESP. Dicendum, quòd numerus signorum vno modo consueuit accipi sic. Volũtas enim diuina (proprie loquẽdo) est præsentium, & futurorum: præteritorum autem alio modo non est quã pñtium. Secundũ hoc notandum, quòd si est respectu præsentis, aut illud est bonum, & sic impletio: aut malũ, & sic permissio. Si respectu futuri, hoc est tripliciter. Aut est malum, & sic prohibitio. Aut bonum necessarium, & sic præceptio. Aut bonum supererogationis, & sic consilium; bonum autem supererogationis nõ habet malum oppositũ: ideo nec consilium habet signum oppositum. Alio modo possunt distingui sic. Voluntas diuina (sicut infra patebit) aut vult simpliciter, aut vult conditionaliter siue quantum in se: & vtroque modo contingit eam significari. Voluntas ergo absoluta potest ad aliquid comparari, aut per modum complacentiæ, aut per modum displacentiæ. Si per modum displicentiæ, illud nullo modo fit, & ita hanc non contingit significari, nec sciri aliquo signo exteriori. Si per modum complacentiæ, aut quia placet illud quod fit, & sic impletio. Aut quia placet aliud ex illo, & sic permissio: & sic habemus duo signa. Potest iterum significari diuina voluntas, vt antecedens, siue conditionalis, & hoc dupliciter. Aut per modum complacentiæ, ita quòd oppositum displicet, & sic præceptio. Aut per modum displicentiæ, & sic prohibitio. Aut per modum complacentiæ, ita tamen quòd oppositum non displicet, & sic consilium. Per modum vero displicentiæ, ita quòd oppositum non placet, non est possibile reperiri: & secundum hoc patet numerus, & sufficientia, & solutio obiectorum.

41 Quod enim obijcitur, quòd voluntas beneplaciti nõ est multiplex; Dicendum, quòd hoc verum est quãtum ad substantiã, tamen quantũ ad cõnotata multiplex est, vt visum est: voluntas enim absoluta connotat naturalem ordinationem rei ad euẽtũ, sicut omnium ad salutem. AD illud quod quæritur, vtrum distinguantur rõne modi significandi, &c. Dicendum, quòd ratione modi significandi. Est enim aliquis modus significandi voluntatẽ, vt detestantẽ quæ facit prohibitio: alius modus vt approbãtẽ, quæ facit præceptio. 42

AD illud quod obijcitur, quòd volũtas non est respectu mali. Dicendum, quòd per modum approbantis non est respectu mali, sed ex malo eliciti: per modum vero detestantis, est respectu mali in se. 43

AD illud quod obijcitur, quòd cuilibet bono respondet malum ex opposito. Dicendum quòd verum est: sed tamen bono supererogationis potest opponi malum, & non malum: inquantũ supererogationis opponitur minus bonum: inquantum autẽ bonum opponitur malum, sed non aliud: & illud quidem opponitur bono præcepti: & ideo cadit sub prohibitione. 44

AD illud quod obiicitur de cohibitione. Dicendum, quòd illa impedit effectum, & propter hoc priuat rationem significandi, vt visum est. 45

AD illud quod obiicitur, quòd consilio opponitur dissuasio. Dicendum, quòd sicut opinio est vna contrariorum, quia est acceptio vnius partis cum formidine alterius: sic consilium, quia non accipit alterã partem determinate, quia comprehendit suasionem, & dissuasionem. Nam qui suadet consulit, & qui dissuadet similiter aliquid consulit. 46

ILLI SENTENTIAE QVA DICTVM est dei voluntatem non posse cassari, quæ ipse est, quædam videntur obuiare.

DISTINCTIO XLVI.

HIC oritur quæstio. Dictũ est.n.in superioribus,& auctoritatibus cõmunitum, ꝙ voluntas dei quæ ipse est, quæ beneplacitum eius vocatur, cassari non põt, quia illa voluntate fecit quæcunque voluit in cœlo,& in terra: cui teste Apostolo nihil resistit. Quęritur ergo qũo accipiẽdum sit quod Apostolus de dño ait. Qui vult oẽs hoĩes saluos fieri: Cum enim non oẽs salui fiant, sed plures damnentur: videtur vtique non fieri, quod Deus vult fieri, humana.s. voluntate impediente uoluntatem Dei. Dñs quoque in Euagnelio impiam ciuitatem compellans, Quoties (inquit) volui cõgregare filios tuos, sicut gallina cõgregat pullos suos sub alas,& noluisti? Ita etiam hęc dicuntur tanquam Dei voluntas superata sit hoĩum voluntate:& infirmissimis nolendo impedientibus non potuerit facere poté tissimus qđ volebat. Vbi est ergo illa oĩpotẽtia, qua in cœlo est,& in terra, ſm prophetam, oĩa quęcunque voluit fecit?& qũo voluntati eius ſm Apostolum nihil resistit, si colligere filios Hierusalem voluit,& non fecit? Hæc enim prędictis plurimum obuiare videntur.

De impletione voluntatis dei qualiter impleatur Di. precedẽte para. Psal. 113. Rom. 9 1. Timo. 2 Matth. 23 Ex Augu. ienc h.c. 9 Psal. 113. Rom. 9

Solutio, quomodo intelligendum sit illud, Volui congregare,& noluisti.

SED audiamus solutionem: ac primum qũo accipiendum sit illud quod dñs ait, videamus. Non.n.ex eo sensu illud dictum est, vt ait Aug. in ench. prędictam quæstionem soluens, quasi dñs voluerit congregare filios Hierusalem:& non sit factum quod voluit, quia ipsa noluerit, sed potius ipsa quidẽ filios suos ab ipso colligi noluit, qua tamen nolente filios eius collegit ipse oẽs quos voluit: quia in cœlo,& in terra non quædam voluit,& fecit, quędam vero voluit,& non fecit, sed omnia quæcunque voluit fecit: vt sit sensus, Quoties volui congregare filios tuos & noluisti? id est, quotquot congregaui mea voluntate semper efficaci, te nolente feci. Ecce in euidẽti positum est, ꝙ illa domini verba superioribus non repugnant.

Cap. 97. Psal. 113.

Quomodo intelligendum sit illud. Qui vult oẽs homines saluos fieri.

NVNC videre restat, qũo etiam pręmissa verba Apostoli pdictis non contradicant, qui de deo loquens ait, Vult omnes hoĩes saluos fieri. Quorum occasione verborum multi a veritate deuiauerunt, dicentes deum multa velle fieri quę non fiunt: Sed non est intelligendum ea ratione illud esse dictum, quasi deus velit aliquos saluari,& non saluentur. Quis enim tam impie desipiat, vt dicat deum malas hominum voluntates quas voluerit,& quando voluerit,& vbi voluerit in bonum non posse conuertere? Non est vtique

1. Ad Ti. 2 Dis. præc. Ex Augu. in enchir. cap. 68.

Psal. 123. verum quod in Psal.dī, Quęcūque voluit fecit: si aliqua voluit, & non fecit: & quod est indignius: ideo nō fecit, quoniā ne fieret quod volebat oīpotens, voluntas hoīs impediuit. Ideoq; cum audimus, & in sacris literis legimus, quod velit oēs hoīes saluos fieri (quamuis certum sit nobis non oēs hoīes saluos fieri) nō tñ ideo debemus oīpotentissimę dei volūtati aliquid derogare: sed ita intelligere quod scriptum est, Vult oēs hoīes saluos fieri: tāquam si diceretur, nullū hoīem fieri saluum, nisi quem saluum fieri ipse voluerit: non quòd nullus sit hoīum nisi quem saluum fieri velit: sed quod nullus fiat saluus, nisi quem velit saluari: & ideo rogandus est, vt velit: quia ne-
Iohan. 1. cesse est fieri, si voluerit. Non est enim credendus oīpotens aliquid voluisse fieri, quod factum non sit. Sic etiam intelligitur illud: Illuminat oēm hoiem venientem in hunc mundum: non quia nullus hoīum est qui nō illumineť: sed quia nisi ab ipso nullus illuminať. Potest & alio modo illud intelligi, dū tamen credere non cogamur oīpotentem aliquid fieri voluisse, factumque non esse: qui sine vllis ambiguitatibus, siue in cœlo, & in terra, sicut veritas cantat, omnia quæcunque voluit fecit: profecto facere non voluit quęcunque non fecit. Ex his aperte ostenditur, quòd deus ea voluntate quæ ipse est, non vult aliquid fieri quod non fiat, neque non fieri quod fiat.

Vtrum mala Dei voluntate fiant, an eo nolente.

Quæ sup hoc a diuersis dicuntur. IDEOQVE cum constet oīa bona quæ fiunt, eius fieri volūtate, quę si fieri nollet, nullatenus fierent, recte quæri solet, Vtrū & mala omnia quę fiunt, id est, peccata dei fiant voluntate: an nolente eo fiant. Super hoc diuersi varia sentientes sibi contradicere inueniuntur. *Alij dicūt deū velle mala esse, vel fieri, alij non.* Alij enim dicunt quòd deus vult mala esse, vel fieri, non tamen vult mala. Alij vero quòd nec vult mala esse, nec fieri. In hoc tamen conueniunt, & hi & illi, ꝙ vtrique fatentur deū mala non velle. Vtrique vero rationibus, & auctoritatibus innituntur ad muniendam suam assertionem.

Quare dicunt quidam Deum velle mala esse, vel fieri.

Prima rō illorum, q dicūt deū velle mala fieri. QVI enim dicunt Deum mala velle esse, vel fieri, suā his muniunt intētionē: Si enim (inquiunt) mala nō esse vel non fieri vellet, nullo modo essent vel fierent: quia si vult ea nō esse, vel nō fieri, & non potest id efficere, scilicet vt non sint, vel nō fiant, uolūtati eius, & potētię aliquid resistit, & nō est oīpotens, quia non potest quod vult: sed impotens est, sicuti & nos sumus, qui quod uolumus, quandoque nō valemus. Sed quia oīpotens est, & in nullo impotēs,
Roman. 9 Scda rō. certum est non posse fieri mala, vel esse, nisi eo volente. Quomodo
Tertia rō. enim inuito eo, & nolente posset ab aliquo malum fieri, cum scri-
Cap. 96. ptum sit, Voluntati eius quis resistit? Supra etiam dicit Augustinus, quia necesse est fieri si voluerit. Sed vult mala fieri, aut non fieri. Si vult non fieri, non fiunt: fiunt autem, vult ergo fieri. Item

bonum

bonum est mala esse vel fieri: alioquin summe bonus non permitteret ea fieri. Vnde Augustinus in enchi. Quãuis ea (inquit) quæ mala sunt, inquantum mala sunt, non sunt bona: tamen vt non solum bona: sed etiam sint & mala, bonum est. Nam nisi esset hoc bonum vt essent & mala. nullo modo esse sinerentur ab omnipotenti bono: cui proculdubio quàm facile est quod vult facere, tam facile est quod non vult esse, non sinere. Hęc nisi credamus, periclitatur nostra confessio, qua nos in patrem omnipotentem credere confitemur. Ecce hic aperte habes quòd bonum est mala esse: omnis autem boni deus auctor est, qui vult omne bonum esse quod est. Cum ergo bonum sit mala fieri, vel esse, ergo & mala vult fieri, vel esse. His atque alijs huiusmodi rationibus, & auctoritatibus vtuntur, qui dicunt deum velle mala esse, vel fieri. Tomo. 3.

Hic ponit rationes illorum, qui dicunt dei voluntate non fieri mala, vel non esse.

ILLI vero qui dicunt dei voluntate mala non fieri, vel non esse, inductionibus præmissis ita respondent: dicentes deum, nec velle mala fieri, nec velle non fieri vel nolle fieri: sed tantum non velle fieri. Si enim vellet ea fieri, vel esse, faceret vtique ea fieri, vel esse: & ita esset auctor malorum, non est autem auctor malorum, vt sanctorum protestantur auctoritates, non ergo eius voluntate fiunt mala. Item, si nollet mala fieri, vel vellet non fieri, & tamen fierẽt omnipotens non esset: cum eius voluntas humanæ voluntatis effectu impendiretur. Ideoque non concedunt deum velle mala fieri, ne malorum auctor intelligatur: nec concedunt eum velle mala nõ fieri, vel nolle fieri, ne impotens esse videatur: sed tantum dicunt eũ non velle mala fieri, vt non auctor: sed permissor malorum monstretur. Vnde & euangelista vbi ostendit deum auctorem esse omnium bonorum dicens, Omnia per ipsum facta sunt: cõsequenter malorum auctorem esse negat, dicens: Et sine ipso factum est nihil, id est peccatum. Non dixit per eum factum esse, vel eo nolente, & inuito: sed tantum sine eo, id est, sine eius voluntate, quia non eius voluntatẽ fit peccatum. Non ergo deo volente, vel nolente: sed non volente fiunt mala: quia non subest dei voluntati, vt malum fiat, uel non fiat: sed ut fieri sinat, quia bonum est sinere mala fieri, & utique uolens sinit non volens mala: sed uolens sinere sinit, ut ipsa fiant, quia nec mala sunt bona, nec ea fieri uel esse bonum est.

Quare nõ sit verum deũ velle mala fieri. Hic quęrit an sit verum, deũ velle non fieri mala, vel nolle fieri. Quòd verũ sit deũ non velle mala fieri. Iohan. 1. Quòd nõ deo volente: sed nõ volẽte fiãt mala.

Quomodo intelligendum sit illud Augustini, mala fieri bonum est.

QVOD uero Augustinus ait. Mala fieri bonum est, nec sinerentur mala ab omnipotenti bono fieri nisi hoc esset bonum, ut ea essent, ea ratione dictum esse asserunt quia ex malis quę fiunt, deus bona elicit: nec ipse permitteret ea fieri nisi de eis boni aliquid faceret. Vnde Augustinus in eodem lib. ench. aperte indicans prędi-

Cõfirmat illum sensum alia auctoritate eiusdē. Cap.11.in Tomo 3. circa principium. Cap.72. Rom. 8.

ctorum uerborum esse talem intelligentiam ait. Deus omnipotēs, cui rerum est summa potestas, cum summe bonus sit, nullo modo sineret aliquid mali esse in operibus suis, nisi usque adeo esset omnipotens, & bonus, ut benefaceret etiam de malo. Item in eodem. Melius iudicauit deus de malis bona facere, quam mala nulla permittere. Ex hoc itaque sensu dictum est ac uerum est, bonum est mala fieri: quia ex malis quæ fiunt, bonis (qui secundum propositum uocati sunt sancti) accidit bonitas, id est, utilitas. Talibus enim (vt ait Apostolus) in bonum cooperantur omnia etiam mala, quia eis prosunt, quę alijs facientibus obsunt. Vnde etiam aliquando in scriptura legitur malum appellari bonum, ut Hierony. super Marcum. Malum (inquit) Iudæ bonum fuit, scilicet nobis: nec si bonum est illi, vel illi: inde sequitur quòd simpliciter bonum sit: proprie enim ac simpliciter bonum est, quod in se, & facienti bonum est.

Cómentario ad ca. 14. in to. 9

Quadripartita boni acceptio.

EST enim aliquid quod in se bonum est, & cui fit, sed non est bonum facienti, ut cum subuenitur pauperi, sed non propter deum. Et est aliquid bonum in se, & facienti, sed non ei cui fit: ut cum ueritas propter deum alicui non obedienti prædicatur. Et est aliquid in se, & facienti, & ei cui fit bonum: ut cum ueritas prędicatur proter deum credenti. Vnde Apostolus. Bonus odor sumus deo, alijs odor, uitæ, alijs odor mortis. Est autem aliud, quod nec in se bonum est, & facienti nocet, & damnat, nisi pœniteat, ut malum: ualet tamen ad aliquid. Vt enim ait Augustinus in ench. A summe, & æqualiter & immutabiliter trinitate bona creata sunt omnia, nec summe, nec ęqualiter, nec immutabiliter bona: sed tamen non etiam ungula. Simile uero uniuersa ualde bona: quia ex oĩbus consistit uniuersitatis admirabilis pulchritudo. In qua etiam illud quod malum dicitur bene ordinatum, & loco suo positum, eminentius commēdat bona, ut magis placeāt, & laudabiliora sunt, dum cōparātur malis.

2.Cor.2. Cap.19. & 11. Tomo.3.

Quòd mala vniuersitati valent, & facientibus sua propria, vel patientibus aliena prosunt, electis tamen.

HINC patet ꝙ ex malis q̃ fiunt, aliqđ ꝓuenit bonum, dũ bona magis placent, & laudabiliora existunt. Ipsis etiã facientibus ex malis q̃ faciunt interdũ bona ꝓueniunt, si ſm ꝓpositũ vocati sunt sancti. Talibus.n. (ut ait Aug. in lib de correctione, & gr̃a) vsque adeo deus oĩa cooperať in bonũ, ut si qui horũ deuiāt & exhorbitant, etiã hoc ipsum eis faciať ꝓficere in bonũ, quia humiliores redeunt, atq; doctiores: vt Petrus. Illa etiã mala quæ ab iniquis fideles pie perferunt (ut ait Aug. in lib. de Tri.) ipsis utique prosunt, uel ad delenda peccata, uel ad exercendã, ꝓbandamq; iustitiã, uel ad demonstrãdã huius uitę miseriam: ideoq; & Iob dei manum, & Apostolus Satanæ stimulũ sensit, & uterque bene ꝓfecit, quia malũ bene portauit.

Ad Ro. 8. Cap.9. Tom. 7. Luc.22. Aug.13. Lib.ca.16. Iob.19. 2.Cor.12.

Ex prędictis concludit ostendens esse bonum fieri mala multis modis.

SI quis igitur diligenter attendat quæ scripta sunt, facile est ei percipere ex malis bona prouenire: & ex ea ratione dictum esse, quod bonum est mala fieri vel esse, non quia malum sit bonū, vel quia bonum sit malum fieri. Non est enim bonum malū fieri ab aliquo, quia non est bonum vt aliquis faciat malum. Si enim hoc esset bonum, profecto huius Deus auctor esset, qui est auctor omnis boni. Quod si huius Deus auctor est, eo ergo auctore homo agit mala, & ita eo authore homo fit deterior. Et si eo authore homo fit deterior, tunc eo volente homo fit deterior. Idem est enim dicere aliquid fieri Deo authore, quod Deo volente: Deo autem authore homo non fit deterior, ergo non Deo volente, vt August. in 83. quæst. aperte astruit a minori, dicens ita, Nullo sapiente hoīe authore fit homo deterior: tanta. n. est ista culpa quæ in sapientem hoīem cadere nequit. Est autem Deus omni homine sapiente præstantior: multominus ergo Deo authore fit homo deterior. Multo enim est prestantior Dei voluntas, quam hominis sapientia. Illo autem authore cum dicitur, illo volēte dicitur: ergo est vitium voluntatis humanæ quo est homo deterior: quod vitium si longe abest a Dei volūtate (vt ratio docet) a quo sit quęrendum est. Ecce aperte dicit August. Deo authore vel volente, hominem non fieri deteriorem, sed vitio voluntatis suæ. Non est ergo Deo authore quod malum fit ab aliquo: & ita deo volente mala non fiunt. Quæst. 3 Tomo 4.

Quod in deo non est causa vt fit homo deterior.

DEINDE idem Aug. quærens quæ sit causa vt homo sit deterior, in Deo eam non esse asserit, in eodem li. dicens, Vt sit homo deterior, aut in ipso est, aut in alio, aut in nihilo. Si in nihilo, nulla causa est: si in alio, aut in Deo, aut in alio quolibet homine, aut in eo qui neque deus, neque homo sit: sed non in deo, bonorum enim deus tantum causa est, ergo in homine est, aut in eo quod neque deus, neque homo, aut in nihilo. Et ex his aperte ostenditur, quod non est bonum vt sit homo deterior: quia nō est deus eius rei causa, qui tantum causa bonorum est. Et si nō est bonum vt homo fiat deterior, non est ergo bonum vt ab eo fiat malum, non ergo vult deus vt ab eo fiat malum. Quest. 4

Aliter probat quod deo auctore non fiunt mala.

ITEM aliter etiam ostenditur quod deo authore, id est, volente non fiunt mala: quia ipse non est causa tendendi ad non esse. Tendere enim ad non esse, malum est. Ipse autem author mali nō est: tendit vero ad non esse qui operatur malum: non ergo deo authore est, quod aliquis operatur malum. Non est ergo bonum,

quod aliquis operatur malum, quia tantum boni deus author est. Hoc autem Aug. in eodẽ lib. aperte explicat ita dicens. Qui omnium quę sunt author est, & ad cuius bonitatem id pertinet vt sit omne quod est, boni tantummodo causa est. Quocirca mali author non est, & ideo ipse summum bonum est: a quo in nullo deficere bonum est, & malum est deficere. Non est ergo causa deficiendi, idest, tendendi ad non esse, qui (vt ita dicam) essendi causa est, quia omnium quæ sunt author est, quę inquantũ sunt, bona sunt. Ecce aperte habes quod deficere a deo, qui summum est bonũ, malum est, mala ergo facere malum est: nõ ergo deo authore vel volente mala fiunt.

Obiectio quorundam sophistica, qua probare nituntur ex deo esse quod mala fiant.

IAM sufficienter ostensum est, quod deo authore non fiunt mala. Quidam tamen sophistice incedẽtes, & ideo deo odibiles, probare conantur ex deo authore esse quod mala fiunt, hoc modo. Quod mala fiunt, verum est, omne autem verum ꝙ est, a veritate est quæ deus est: a deo ergo est quod mala fiunt. Quod autem omne verum a deo sit, confirmant auctoritate Augu. in libr. 83. quæst. ita dicentis, Omne verum a veritate verum est, est autem veritas deus, Deum ergo habet authorem omne verum. Est autem verum quod mala fiunt vel sunt, deo ergo authore est quod sunt vel fiunt mala.

Quæst. 10
Ioan. 14

Responsio, vbi concedit omne verum esse a deo, & sophisma aperit.

QVIBVS facile est nobis respondere, sed indignum rñsionẽ videtur quod dicunt. Omne nanque verum a deo est, vt ait Augus. cui consonat Ambr. qui tractans illud verbum apostoli, Nemo potest dicere. Dominus Iesus, nisi in spiritu sancto, dicit ꝙ oẽ verũ a quocunq; dicitur, a spiritu sancto est. Cũ itaq; verum sit ꝙ mala fiunt, hoc verũ quod dicitur illa locutione, scilicet mala fiũt, a deo est, sed non inde sequitur ꝙ a deo sit, vt mala fiant. Si enim hoc diceretur, author malorũ deus esse intelligeretur, quod ex simili manifeste falsum ostenditur, Deus prohibet furtum fieri, sed furtum fieri verum est, ergo prohibet verum: non sequitur.

Tomo 4 explanatione.
1. Cor. 12.
Per simile ostendit illud esse falsum.

Partem quæstionis approbat illorum qui dicunt deum non velle mala fieri.

HAEC igitur & alia huiusmodi inania relinquẽtes, præmissæ quæstionis parti saniori fauentes, quæ sanctorũ testimonis plenius approbatur, dicamus deum non velle mala fieri, nec tamen velle non fieri, neque nolle fieri. Omne ergo quod vult fieri, fit: & omne quod vult non fieri, non fit. Fiunt autem multa quæ nõ vult fieri, vt omnia mala.

De impletione uoluntatis dei qualiter impleatur.

DISTINCTIO XLVI.

Hic oritur quęstio: dictum est enim in superioribus.

Exposi. 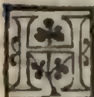 HAEC est secūda pars huius totalis tractatus de uoluntate, in qua Magister agit de diuinę uolūtatis impletione. Et habet hæc pars duas partes. In prima Diuisio. supposito ex pcedentibus ꝙ uoluntas beneplaciti semper impleatur. Hic remouet dubitationes quæ ex hac suppositione oriuntur. In secunda explicat ueritatem infra.di.proxi. Voluntas quippe dei semper efficax est. Prima pars habet duas partes. In prima Magr̄ mouet dubitationem per comparationem ad bona. In secunda per comparationem ad mala, ibi. Ideoq; cum constet omnia bona quæ fiunt. Prima pars habet dua partes. In prima Magr̄ obiicit. In secūda soluit ibi. Sed audiamus solutionem. Similiter secunda pars in qua Magister inquirit vtrum uoluntas dei impleatur respectu malorū, habet duas partes. In prima Magr̄ opponit ad partem falsam. In secunda opponit ad partē veram, ibi. Si quis ergo diligenter attēdat &c. Prima pars habet duas. In prima adducit rōnes ad defensionem falsę opinionis In secunda parte ponit solutiones quas assignant illi qui sunt contrarię positionis, & hoc ibi. Illi vero qui dicunt dei uoluntate mala non fieri. Et vtraque partium duas habet: nam in opponēdo duas inducit obiectiones, quarum vna rōni innititur, alia auctoritati: & secūdū hoc pars in qua soluit, diuiditur: quia ponunē ibi duę rōnes iuxta duas obiectiones. Similiter illa pars in qua conatur Magr̄ ad verā partem astruendam, habet duas. In prima inducit responsiones veras. In secūda dissoluit quandā rōnem sophisticā, & hoc ibi. Iā sufficienter oñsum est &c. Prima pars habet tres partes ſm tres rōnes quas īducit. Prima sumpta est ab hoc quia idē est deo fieri actore, & deo volente, & ponitur ibi. Si quis igitur diligenter &c. Secunda sumpta est ab hoc quod eadem est causa qua malum sit, & homo sit deterior, & ponit̄ ibi, deinde idē August. quærens &c. Tertia sumpta est ad hoc ꝙ malū facit tēdere ad nō esse, & ponitur ibi. Item. Etiā aliter oñditur ꝙ deo actore &c. Similiter secūda pars in qua dissoluit rōnem sophisticā, tres habet. In prima ponit il lam ibi. Iam sufficienter ostensum est &c. In secunda dissoluit ibi. Quibus facile est nobis rñdere. In tertia redit ad veritatis assertionē dicens hāc partem esse verā, quod deus non vult mala fieri, ibi. Hæc igitur & alia huiusmodi &c.

Nisi vsque adeo deus esset omnipotens, & bonus, vt benefaceret etiam de malo.

Dub. 1 Videtur indebito modo loqui, quia malitia est priuatio: ergo non est materia boni. Si dicas quod accipit̄ rōne substrati, scilicet de malo, idest de illo qui est malus facit bonum. Cōtra. Hoc nihil est aliud quam malum destruere: ex hoc ergo non habet̄ quod deus habeat mala sinere, cū eius sit facta destruere. Responsio. Dicendum Respon. quod (de) non est, ibi causale nec materiale, sed occasionale, quasi dicat de malo facit bonum, occasione sumpta a malo: ipse autem obiicit ac si hoc ꝙ est (de) teneretur causaliter, siue materialiter.

Quod malum dicitur bene ordinatum, & loco suo positum &c.

Dub. 2 Videtur male loqui, quia quod nō est, non est locari. Si tu dicas ꝙ habet locum rōne substrati. Contra. Locus debitus & conueniens naturæ rōnali est gloria: ergo malum locatur in gloria. Resp. Dicendum ꝙ cū dico infer Respon. num, siue locū pœnalem, duo dico, & partem vniuersi, & vilitatē, inquantū loc⁹ est, debetur naturę substratę: sed inquantū vilis est, debetur deformitati culpę, & ita malum locum habet & vilem: sed locum rōne substrati, vile vero ratione deformitatis.

Si qui horum deuiant & exorbitant, etiam hoc ipsum faciat eis proficere in bonum.

Dub. 3 Si hoc, ergo videtur quod mala
3 proficiant siue cooperentur. Contra. Mali est bonum corrumpere: ergo nullo modo est in bonum cooperari, siue proficere. Resp. Dicendum quod proficere, siue cooperari in bonum aliquid alicui potest tripliciter, s. adiuuando, vt gratia cooperatur li. ar. vel econuerso. Vel excitando, vt paupertas & miseria quę excitant ad amorem dei, siue pungunt & impellunt sicut dicit Greg. Vel etiam obsistendo, sicut aqua calida fortius congelatur, quia dum resistit vigoratur actio contrarij, & sic malum dicitur cooperari: vel quia facit hominem ad bonum magis excitari: vel magis, quia dum obsistit, & homo preualet, vigoratur virtus gratię & feruescit. Respon.

Augustinus in lib. lxxxiij. quę. aperte astruit a minori.

Dub. 4 Videtur falsum dicere, quia locus a
4 minori nō est destructiuus, sed positiuus: sed illud argumentum est destructiuū, sapiens non pōt facere hominē deteriorem: ergo nec deus: ergo non est a minori. Resp. Dicendū quod reuera locus iste nō est a minori proprie loquendo, sed a maiori, quia nō dicit, ibi minus vel minor, sed illud, quod minus vr̄ inesse: magis aūt videtur quod homo possit facere malū quam deus: sed sapiēs hō nō potest, ergo nec de⁹: & ita est a maiori locus. Nihilominus pōt dici quod est a minori: sed reducitur ad rōnem affirmatiuā: sic minus videtur, quod impossibilitas faciēdi malū insit hoī quā deo: sed sapiēs manens sapiens, est impotēs ad faciendum aliquē deteriorē: ergo multo forti⁹ deus. Respon.

Culpa quæ in sapientem hominem cadere.

Dub. 5 Videt̄ hoc falsum, quia sicut se ha
5 bet sapientia ad ignorantiam, ita virtus ad culpā: ergo permutatim, sicut virtus ad ignorantiā, ita sapientia ad culpā: sed virtus simul stat cū ignorātia: ergo sapientia simul stat cū culpa. Resp. Dicendum quod sapientia vno modo dicit cognitionem verā. Alio modo cognitionē verā, & nobilissimā quia per causas altissimas. Tertio modo dicit cognitionē veram, nobilē, & sapidam. Quarto modo sapientia nō dicit aliam cognitionem quā religionem diuinā, siue cultum, secundum quod dr̄ quod pietas ipsa est sapientia, siue theosebia & hoc consistit, vt dicit August. in fide spe & charitate, & hoc modo claudit in se virtutem, & ita opponit culpę, & sic patet rn̄sio. Respon.

Deus non est causa tendendi ad non esse.

Videtur falsum dicere: quia in cañ. Dub. 6
deut. dicitur. Ego occidā & ego viuere faciam, percutiam, & ego sanabo: 6
ergo vr̄ cū mors sit corruptio tendendi ad non esse quod deus sit huius causa. Resp. Dicendum, quod non esse non appellatur hoc per priuationem qualiscunque esse: sed illius quod diffinit Boe. dicens. Esse est quod ordinē retinet, seruatq; naturā: & ad illud deus nō deducit, ipse aūt obiicit de esse naturali. Vel pōt dici quod loquitur hæc secundum naturę institutionē, secundum quā dicitur, deus mortem non fecit. Quod autē dicit, quod ipse occidit, hoc est secundum punitionem iustitię, hoc tn̄ in secundo melius dicitur. Respon.

Tendere ei ad non esse, malū est.

Videtur male dicere, quia si tendit Dub. 7
ad nō esse, aut hoc dicitur quantum 7
ad esse naturæ, aut grę. Si naturæ: ergo malum corrumpit naturam, quod est contra Diony. qui dicit quod malū nihil corrumpit existium in eo essentia vel natura. Si autem intelligatur quantū ad esse grę, hoc similiter falsum videtur, quia post primā culpā non remanet esse gratuitum secundum aliquid sui, quia totaliter per mortale expellitur gratia: ergo non tendit ad non esse, sed iā est in termino. Resp. Dicendum quod in Respon.
homine iusto & bono est tria considerare, esse naturę, & ordinabilitatē, & gratiā q̄ cōi noīe dicit̄ habilitas, & ordinē gratię, siue grā ordinatiu

nem. Malum ergo per se loquēdo corrumpit ipsam ordinabilitatem, & ex hoc elongat a gratia, & facit tendere ad non esse: & quia habilitas nunquā omnino tollitur salua natura, & natura non corrumpitur, semper malum facit tendere ad non esse, ita ꝙ nunquam est in termino.

Verum a quocunque dicitur, a spiritu sancto est.

Dub. 8 Videtur male dicere: quia si hoc est verum: ergo cū detractor detrahendo dicat verum, videtur ꝙ dicat a spiritu sancto. Similiter diabolus multa vera dicit. Similiter de verbo illo obiicitur. Nemo dicit dñs Iesus nisi in spiritu sancto. Multi enim peccatores hoc dicunt tota die. Item. Veritas appropriatur filio: ergo magis deberet dicere Ambr. quod omne verum est a filio.

Respōsio. Resp. Dicendum ꝙ aliquid dr̄ a spiritu sancto illustrante intellectum, & mouente affectum & illud est verū & bonū. Et aliquid dr̄ verū ex charitate a spiritu sancto mouēte affectū: sed non illuminante intellectū: sicut dicit Apostolus se iturū ad hispanos: falsum. n. dixit, sed tñ in dicendo meruit, quia charitas mouebat eum velle hoc dicere. Aliquid est dictū a spiritu sancto illustrante intellectum: sed non rectificante affectum: & illud potest esse malum, & tamē verum est dicere: ergo perfectum vtrunque includit, & sic dr̄ a spiritu sancto & in spiritu sancto & ita ītelligit Apostolus. Ambr. aūt largius dicit. Et sic patet illud ꝙ obiicitur, quod veritas appropriatur filio: rñdet enim quod spiritu sancto appropriatur īterpretatio. Vel dicendum quod hoc non dicitur tanquam appropriatum, vel si vt appropriatum, hoc est ratione doni.

Arti. 1. AD euidentiam eorum quæ determinat Magr̄ in pñti distinctione vj. quæruntur. Primo quæritur vtrum deus velit oēs homines saluos fieri voluntate beneplaciti. Secundo quæritur vtrum deus velit mala fieri. Tertio vtrū mala fieri sit bonum. Quarto vtrum mala fieri sit verum. Quinto vtrum mala ordinentur a deo. Sexto & vltimo vtrum mala augeant decorem in vniuerso.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Deus voluntate beneplaciti vult omnes homines saluos fieri voluntate antecedenti, vel pro generibus singulorū intelligendo.

QVOD de⁹ velit omnes homines saluos fieri voluntate beneplaciti ostēditur sic. j. Tim. ij. vult omnes hoīes saluos fieri: sed constat quod hoc non est dictū de voluntate signi, quia nec præcepti, nec impletionis, nec alicuius alterius hoc enim non cadit sub præcepto: ergo constat esse dictum de uolūtate beneplaciti. Ad opp. Item. Dam. Oportet sciri, qm̄ deus uult antecedenter oēs homines saluos fieri, & regni sui potiri fortuna, non. n. ad puniendum plasmauit nos deus: ergo cū uoluntas dñs sit uoluntas beneplaciti quæ est bonorum q̄ sunt bona irrefragabiliter, uult uoluntate beneplaciti. uult ergo omnes hoīes saluos fieri, siue saluari. Itē. Oē habens charitatem uult omnes homines saluos fieri quantuncunque modicā habeat dilectionem & charitatem. Cum ergo deus summam habeat dilectionem & charitatem, uidetur quod ipse uelit oēs homines saluos fieri. Item. sicut uult Philosoph. primum ens s. deus uno modo se habet ad oīa siue ad omnes: ergo quātum est de se oēs uniformiter diligit: ergo si uult aliquos saluari, & omnes: uel si de aliquibus non uult pari rōne de nullis.

Lib. 2. ca. penultu.

12. meth. 52.

Fundamenta. Contra hoc primo est instantia quā adducit Magr̄ in litera. Si vult omnes homines saluari, & de omnibus plures damnantur quam saluantur: ergo voluntas eius frustratur & cassatur, quod est contra veritatem aperte. Itē. Omnes quos vult deus saluari eligit ad salutem: electio enim dei non dicit aliud quam dilectionem ad saluādū: ergo si omnes vult saluos fieri, omnes sunt electi. Contra. Matt. xxij. Multi sunt vocati pauci vero electi. Item. In prædestinatione non sunt nisi duo. s. ꝓcognitio & voluntas saluandi, rōne cuius

cuius deus dicitur prędestinare. Dum enim ꝓponit dare gratiam, & gloriã ꝑparare, prędestinare dicitur: ergo cũ ꝑcognitio dei omnibꝰ sit communis, si volũtas salutis est respectu oĩm, ergo oẽs sunt prædestinati: sed oẽs prędestinati saluabũtur: ergo omnes saluabũtur, quod est contra fidem. Si tu dicas mihi quod duplex est volũtas. absoluta & conditionalis, & deus absoluta voluntate solum vult saluare quos præsciuit conformes fieri imagini filij sui, & istos prædestinauit: voluntate vero conditionali vult omnes si ipsi velint: tunc obiicitur quod voluntas conditionalis nõ videtur conuenire deo, quia hæc est volũtas semiplena, deꝰ aũt q̃cquid vult, plene vult. Et iterũ quicquid facit plena facit. Et iterum hęc cõditionata: volũtas, aut est voluntas beneplaciti, aut volũtas signi. Si signi, tunc nihil ad propositum, quia volũtate signi non vult oẽs homines saluos fieri. Si voluntas beneplaciti: sed hęc vno modo tm̃ est, & dicitur, & semper impletur: ergo oẽs homines saluantur. Et præterea hæc voluntas conditionata qua dr̃ quod vult si ipsi velint, locum non põt habere in paruulis qui moriuntur: ergo adhuc non soluit distinctio ista. Itẽ. Cum sic dicitur, vult hunc saluari aliquo demõstrato, aut hoc ꝙ est (velle) aliquid connotat aut nihil. Si nihil: ergo pari ratione potest dici de lapide, quod deus vult hũc saluari. Si aliquid, non nisi salutem: ergo sequitur si vult hunc saluari, quod iste saluabitur qualitercunque accipiatur velle. Si dicas quod cõnotat possibilitatem, & ordinabilitatem ad salutem: obiicitur tunc ꝙ de quolibet ordinabili ad aliquid potest dici ꝙ deus velit: sed q̃libet clericꝰ est ordinabilis ad ẽpatũ, & quilibet miles ad dignitatẽ regiã. ergo deꝰ vult omnes clericos esse episcopos, & omnes milites esse reges, ꝙ non conceditur.

9 RESP. Dicendũm quod cũ Apostolus dicat ꝙ deus hoc vult s. omnes homines saluos fieri, necesse habemꝰ concedere quod deus velit, & cũ non possit exponi de voluntate signi, necesse habemus exponere de volũtate beneplaciti: sed cum non omnes saluentur, & voluntas dei nunquam frustratur: ideo necesse est quod fiat vis in modo distribuẽdi, vel in modo volendi. 10 Et egregius doctor August. duplicem facit vim in mõ distribuendi in Enc. Vno modo, quod distributio sit accommodata, sicut & hic, omnis homo timet in mari: secundum communem modum loquendi intelligit̃, qui est in mari. Similiter Aug. exemplificat, si dicat̃, Magister iste docet omnes pueros de ista ciuitate, quia s. docet omnes qui addiscunt, nullus enim docetur nisi per ipsum. Similiter, deus vult omnes homines saluos fieri, quia nullus saluatur nisi velit deus, & ideo orandus est, vt velit. Facit etiam alio modo vim in distributione ꝟm omnem modum distribuẽdi, quæ potest fieri pro singulis generũ, & sic est falsã, & nõ intelligit Apostolus sic: vel pro gñibus singulorũ, & sic vera, quia deus de omni gẽte voluit, & vult aliquos saluari, & de Græcis, & de Latinis, & de prælatis, & subditis, & de omni gente: ideo dicit Apostolus pro omnibus esse orandũ. Hæc est rñsio Aug. cui Magister innititur, & necesse est sic, vel sic soluere: supposito ꝙ velle dicat ibi velle dei, secundum ꝙ dicit̃ velle placito, quietato, siue voluntate absoluta, de qua verũ est dicere, omnia quæcũque uoluit fecit. Sed Dam. facit uim in mõ uolendi, 11 distinguit enim in deo uolũtatem antecedentem, & uoluntatẽ consequẽtem, & uoluntas antecedens est uolũtas respectu eius propter quod deꝰ hominem fecit, & est irrefragabiliter bonorum. Voluntas autem consequens est uoluntas non quæ sequitur merita: sed quæ uult aliqua ꝟm scientiam meritorũ. Prima s. ãns dicitur a Magistris uoluntas cõditionalis, siue uoluntas qua deus uult quantum in se est. Secunda aũt s. consequẽs dicitur absoluta. Differentia aũt inter hanc uoluntatẽ, & illam non est secundum diuersitatẽ affectionis, siue modi uolendi qui sit in deo: sed ꝟm rationem connotandi, & intelligendi. Prout enim deus dicitur uelle omnium salutem quantum in se est, & antecedẽter conno-

connotatur in omnib⁹ ordinatis ad salutem, tum ex parte naturæ datę, tū ex parte gratię oblatę. dedit enim eis deus naturam, ſm quam poſſent eum cognoſcere, & cognitum quærere, & quæſitum inuenire, & inuento inhęrere, ac per hoc ſalutem obtinere. Gratiam ſimiliter obtulit, dum filium miſit, & obtulit, cuius ꝓcium oīm ſaluti ſufficit. Leges etiam, & mandata tribuit ſalutis, & oſtendit. Ipſe etiā præſto eſt omnibus inquirentibus, & prope eſt omnibus inuocātibus eum. Velle ergo hominē antecedēter ſaluare, eſt ordinatum ad ſalutē facere, & uolenti peruenire, non deeſſe. Vnde uelle antecedenter ſaluare, non cōnotat ſalutem: ſed ordinabilitatem ad ſalutem. Velle aūt conſequenter, ſiue abſolute ſaluare, eſt uelle dare ſalutē ei, quem ꝓſcit ad ſalutem peruēturum, & ſuū auxilium, & grām, & connotat ſalutis euentum, & ſic non eſt dicere, quod deus uelit omnes homines ſaluos fieri. Huic rñſioni magis conſonant Magr̄i, quamuis utraque bona ſit. Secundū hanc ergo rñdendū, qđ deus uult omnes homines ſaluos fieri quantum in ſe eſt uoluntate antecedente, non aūt uoluntate abſoluta, ſiue conſequente: & quia illa non cōnotat effectus euentum: ideo non impeditur in hoc quod non omnes ſaluantur. Patet etiam reſponſio ad illud ꝙ obiicitur de ꝓdeſtinatione, ſiue electione, quia in illis clauditur uoluntas abſoluta, nō ſolum añs. Patet etiam reſp. ad ultimum de cōnotato.

12 AD illud tamē ꝙ obiicitur, quod uoluntas conditionata non cadit in deum. Dicendū quod non ponitur in deo uelleitas quantum ad effectū, plenitudinis uoluntatis, nec propter diuerſos modos uolēdi: ſed ꝓpter aliā comparationem in cōnotando, & ſic patet illud. AD rōnes uero ad oppoſitū, quod deus uult omnes homines ſaluos fieri, rñderi poteſt ad duas primas, quod uerum concludunt, &

13 uere. AD illud aūt quod obiicitur de charitate hoim. Dicendū quod nō eſt ſimile, quia nos neſcimus merita hoim futura finaliter, & ſi quis ſciret aliquos eſſe ꝓſcitos quamuis quantū in ſe eſt, deberet eos uelle ſaluari, non tñ uoluntate abſoluta: ſed hæc meli⁹ infra patebunt. AD illud quod obiicitur, ꝙ deus uno mō ſe habet ad omnes. Dicendum, quod illud uerbum Philoſophi habet locum quantū ad rerum gubernationem, nō quantum ad eorum productionem, uel quātum ad naturalia, nō quantū ad gratuita.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO,

Cum malum culpæ nullo pacto ſit uolibile, Deus non uult mala fieri.

TRVM deus uelit mala fieri. Et quod ſic oñditur per Anſel. Deus non uult (inquit) quod impoſſibile eſt fieri: ergo per conſequentiam econuerſo, qđ poſſibile eſt fieri, deus uult illud: ſed malū eſt poſſibile fieri: ergo malū fieri eſt deo uolibile. Item. Duobus oppoſitis propoſitis inter quę nō eſt medium, neceſſe eſt alterū eſſe a deo ſcitū: ergo pari rōne neceſſe eſt alterū eſſe uolitū: ſed demōſtrato peccante iſtū peccare, iſtū nō peccare, ſunt oppoſita: ergo deus uult alterū: ſed q̄cq̄d deus uult, illud fit: ergo ſi uult iſtū non peccare, iſte non peccat, quod eſt contra poſitionem: uult ergo iſtum peccare: ſed hoc non eſt malum: ergo malum fieri, eſt a deo uolitum. Item. Oīs iuſtus uult omne ꝙ iuſtū eſt: ſed oīs pœna iuſta eſt (ut dicit Aug.) & oē malum pœna: ergo oē malum quod fit, a Deo eſt uolitum fieri. Quod omne malum ſit pœna, patet per Auguſt. j. confeſ. Iuſſiſti (inquit) dñe, & ſic eſt, ꝙ omnis motus inordinatus ſibi ſit pœna. Itē. Omne aliquid volens voluntate conſiliata, & deliberata, vult omne illud ſine quo illud non poteſt eſſe: quamuis enim aliquis velit eſſe abbas, ſed nō monachus: tamen ſi deliberatiue velit eſſe abbas, vult pariter eſſe monachus: ſed deus vult aliquid bonū quod nūquam poteſt eſſe ſine malo, ſicut ſanctos ſuos probari, & pati, & filium ſuum: Ad opp.

Fundamenta. suum: ergo &c. Cõtra. Nihil est ab aliquo volitum vel volubile, qđ oĩno displicet ei, & est odiosum: sed ex Eccl. xij. dicitur. Altissimus odio habet peccatores: sed non nisi rõne peccati, siue mali: ergo multo magis odit malum: ergo non vult illud fieri. Item. Augu. in libr. lxxxiij. q.

Quæst. 3. Idem est fieri deo volente, & deo authore: sed malum nõ fit deo authore, ergo malum non fit deo volente. Primam supponit ipse, secundã probat: quia nullo homine sapiente fit homo deterior: ergo multo fortius nec deo. Item. Ratione videt. Quia omnis voluntas aut denominatur a volito, aut denominat volitum. Si ergo deus vult malum, aut ergo voluntas est mala: aut si volũtas est bona, volitum est bonũ: ergo aut nihil est malum, aut deus est malus, si vult malum fieri: sed vtrunque falsum: ergo &c. Item. Omnis volens malũ, vult sub rõne apparentis boni: ergo omnis volens malum decipitur: ergo si deus vult fieri mala, deus decipitur, quod est impossibile. Item. Omnis, qui vult aliquid quod nõ potest, est miser: sed deus nõ potest malũ, sicut supra probatum est, ergo si vult illud est miser: sed hoc est impossibile: ergo &c.

15 RESP. Dicendum, ꝙ (sicut ꝓbant vltimæ rationes) malum nõ est a deo volibile, malum inquam culpę, quia omnis voluntas inordinata est, cui placet illud malum: & hoc omnes concedunt. Sed tamen aliqui voluerunt dicere, ꝙ deus vult malum fieri, cum ipse non sit causa eius, sed alius a deo volente. Et hoc quidem dicebant deum velle non ratione sui, sed ratione eius quod inde elicit. Sed hoc est contra Augu. sicut ostẽdit Magister in litera, qui hanc opinionem improbat: ideo neutrum est concedẽdũ: sed si alicubi legit, exponẽdũ.

16 AD illud ergo quod obiicitur in contrarium, ꝙ deus non vult qđ impossibile est fieri. Dicendum, ꝙ non velle dicitur dupliciter, aut negatiue, aut priuatiue. Si negatiue, nõ est verum illud: nec Ansel. ita intelligit. Si priuatiue, tũc nõ velle vna dictio est, & tertia persona eius quod est nolo: & hoc modo dicitur deus nolle, quod absolute vult non fieri. Hoc autem modo non est dicere ꝙ deus nolit mala fieri: & hoc modo non tenet consequentia a contrario, quia non tenet in contrarijs, sed in contradictorijs. Arti. 2

Ad illud quod obiicitur, ꝙ duob⁹ oppositis propositis, necesse est alterum scire, ergo necesse est alterũ velle. Dicendum, ꝙ loquendo de volũtate beneplaciti non est simile: nam scientia est respectu omnium quæ fiũt: voluntas autem beneplaciti nõ est nisi respectu eorum, quę sunt ab ipso. 17

Ad illud quod obiicitur, ꝙ qlibet iustus vult iustitiam, &c. Dicendum, ꝙ aliquid dicitur iustum dupliciter in se. s. & ex ordine. Qđ iustũ est in se, ꝙ ſm id quod est, est a Deo volitũ. Qđ vero est iustum ex ordine, est uolitũ a deo ſm ꝙ ordinatum, & malũ non est volitum ſm ꝙ malum, sed ſm qđ punit, & ita ſm ꝙ ordinatũ, & ita ſm id quod est non est volitum. 18

Ad illud quod obiicitur, ꝙ qui uult aliqd, uult omne illi annexum. Dicendum, ꝙ uelle aliquid est dupliciter, aut uoluntate añte, aut uoluntate consequẽte. Quod uult aliquis voluntate antecedente, uult omne annexũ illi necessario. Quod vero uult uoluntate consequente, potest etiam uelle sine annexo. Potest enim ex malo bonũ elici, quod non eliceretur nisi factũ illud malum displiceret, & bonũ elicitum complaceret ei qui nouit elicere. Potest tamen responderi per interẽptionem, ꝙ uolens uoluntate conciliata uult aliquid, non tamen uult illud quod consequitur: sicut aliquis uult aliquem surgere, sed tamen nõ uult eum cecidisse. Tamen potest aliter dici & melius, ꝙ uelle aliqd sine alio est dupliciter. Aut uelle hoc, & nõ uelle aliud, quia unum placet, & aliud displicet, & sic possibile est his quæ inseparabiliter sunt coniuncta. Alio modo uelle aliqd sine alio, est dicere uelle aliquid sine illo esse, & est uelle impossibile. Primo modo non sequitur, ꝙ uelit id quamuis nõ sine illo: sensus enim est non sine illo ente, sed tamen sine illo uolito. Et 19

est

est exemplum sensibile, uolo enim aliquem qui cecidit surgere, ita ꝙ non uolo eum cecidisse, non tamen uolo ꝙ surgat, ita quod non ceciderit.

QVAESTIO III.

CONCLVSIO.

Mala fieri nullo pacto bonum est, tametsi malum possit esse occasio boni.

Ad opp.

TRVM mala fieri sit bonum: & ꝙ sic ostendit hoc modo. Quod expedit facienti ad salutem, illud est bonū: sed malum est huiusmodi: vnde super Rom. viij. Diligentibus deū omnia cooperantur in bonum, gl. etiam ipse casus: & Aug. 14. de ciui. Dei. c. 13. Audeo (inquit) dicere superbis, vtile esse incidere in aliquod apertū manifestumq; peccatum, ut inde sibi displiceāt, quo iam sibi placendo corruerant: igitur malum fieri est bonum, & utile facienti ad salutem: ergo &c. Item. Quod est bonū deo, & uniuersitati, est bonū simpliciter, qa bonum cōmune præfert bono priuato: sed malum fieri, est bonū vniuersitati. ergo &c. Quod sit bonū dicit Boetius in lib. de conso. Sola diuina uis est cui quęque mala bona sunt. Et August. in lib. confess. Tu cui nihil oīno malū: sed nec uniuersæ creaturæ tuę: quia nihil est extra te quod corrūpat ordinem quem imposuisti: ergo si malum fieri est bonum uniuersitati, patet &c. Item. Cuius usus bonus est, ipsum quoque bonum: sed usus malorū factorum est bonus: ergo &c. Minor patet per August. xi. de ciuit. Neque enim deus malos esse pręsciuit, nisi pari rōne præsciret quibus eos bonorū usibus accommodaret. Item. Omne quod iustum est, bonum est: sed mala fieri iustum est, quia pœna est peccati præcedētis, sicut uult Greg. ergo malum fieri bonum est. Contra. Malum fieri, est malum in esse ꝑduci: si ergo malum fieri est bonum, ꝑductio mali est bona: sed regula est in arte topicorum, Cuiꝰ generatio uel productio bona est, ipsum quoque bonum: ergo si productio mali est bona, malum est bonum. Item. Malum fieri, est idem quod bonum priuari, siue corrumpi: si ergo malum fieri est bonum, corruptio boni est bona: sed regula est, Cuius corruptio bona, ipsum quoq; malum: ergo si corruptio boni est bona, bonum est malum, quod absurdū est. Item. De conuertibilibus si unum est bonum, & reliquum: sed malū fieri & mala facere sunt conuertibilia: ergo si malum fieri est bonum, & malū facere est bonum: sed pro bono nullus est puniendus: ergo nullus faciēs mala est puniendus. Item. Sicut oppositū in opposito, & propositū in proposito: si ergo malum fieri est bonum: ergo bonū fieri est malū: sed hoc absurdum est, ꝙ malum sit facere bonū: ergo & primum. Item. Si malum fieri est bonum: aut ergo in se, aut quia ex ipso euenit, uel consequitur bonum. Non in se, constat. Si ergo quia inde euenit bonū, qui dicit faciamus mala ut eueniant bona, bene dicit: ergo male Apostolus reprehendit.

Aristo. 2. Top. cap. 24

Funda- menta.

Aristot. 3. Top. ca. 2.

Aristo. 2. Top.

Arist. 1. poster.

RESP. Ad prædictorum intelligentiā notandū, quod in operibus illud est dicere bonū, uel utile, siue conferens, quod in finem bonum ducit, siue est uia ad bonum. Ducere autem ad bonum tripliciter dicitur aliquid s. per modū causę, uel per modum casus, uel per modum occasionis, & differunt hæc tria. Nam causa per se ducit circa illud circa quod ponit, qđ est procedens, & intendens. Sed casus priuat intentionem, sed non operationem, sicut patet in fodiente, qui inuenit thesaurum præter intentionem. Occasio aūt priuat utrunque, nō enim dicit principium producēs, sed magis dicit aliquid quod principium afficit, ut efficax, sicut aliquis ex uerbo audito percutit alium: uerbum auditum fuit occasio, non efficiens percussionem, nec cooperās efficienti: sed quodammodo afficiens. Et hæc occasio duobus modis est. Quædam enim est, quæ quodammodo habet rationē efficiētis, quia quodāmodo excitat efficientem, sicut malum exemplum ad peccatum. Vel quæ habet rationem 20

tionem passiui, ut ex quo aliquis assumit rõnem, sicut aliquis ex malo alterius excitat se ad faciendum bonum. Scdm hoc intelligendum qđ malum duo dicit s. priuationẽ, & naturã ordinabilem, & rõne malitiæ comparatĩ ad bonum, quod elicitur sicut occasio passiua, rõne boni ꝙ substernitĩ, sicut occasio aliquo mõ actiua, propter qđ malũ dr̃ occasio boni. Cũ ergo aliqd ducat in bonũ his tribus modis, habet sic differẽtiã in ducẽdo. Aliqd.n. põt ducere aliquid ad alterum, aut ex se, aut per aliqd sui, & tũc tenet rõnẽ causæ per se. Aut põt ducere per alterum ad ꝙ tñ non ordinaĩ: sed illud ordinat ad tertiũ sumpta occasione ex illo, & sic tenet rõnem occasionis. Aut ducit cũ alio ad ꝙ tñ non ordinatur nec illud ad tertium, sed ambo simul: & sic tenet rõnem casus qui ex concursu est causarum. Ex hoc ergo patet, quod illud quod ducit per modũ causæ, habet intra se rõnẽ ordinationis in finẽ: & iõ in ipso est bonitas: & ideo recte denominaĩ bonum. Quod uero ducit per modum occasionis, nullam habet intra se rõnem ordinationis in finem, ideo nec bonitatem: & propter hoc non potest denominari bonum per se, nisi cum additione illius per quod ordinatur: in quo.s. consistit ratio ordinationis, & bonitatis: & circa quod ponitur bonitas. Cum ergo malum non ducat ad bonũ ex se, sed per illud quod elicitur ex ipso a sapiente deo, (absolute loquendo) malum fieri non est bonum: imo omnes consimiles sunt negandę: quia bonitas notatur poni circa ipsum malum. Si autem addatur bonum quod elicitur, vel ipse eliciens, sic concedendæ sunt huiusmodi locutiones, malum fieri est bonum ei, qui nouit ordinare in bonũ: similiter malum fieri est bonũ, ut electi ꝓbentur. Ex hoc ergo patẽt duæ primæ rationes: procedunt enim cũ determinatione, sicut patet in ipsis auctoritatibus.

21 AD illud quod obijcitur tertio: Cuius usus bonus &c. Dicendum ꝙ duplex est usus rei. Vnus ad quẽ res de se ordinatur, & de tali uerum est: sicut patet de equo qui est ad equitãdũ. Alius usus est qui est aliqñ, & ex post facto: & iste potest esse bonus ex bonitate utentis, non utilis: quia bonus utens bene utitur malis: & de tali usũ non est regula uera: de tali autem loquitur August. Ad illud quod obiicitur, ꝙ iustum est, bonũ est &c. 22 Dicendum quod iustum dicitur dupliciter. Vno modo iuste ordinatum per iusticiam quæ est in ipso, & omne quod sic iustum est, bonũ est, qm intra se habet iustitiam. Vel est declaratiuum iusticiæ, & sic potest malum ostendere. Sicut enim malum potest ad retributionem iustitiæ disponere, ita & ostendere. Et hoc modo dicit ordinationem iustitię in altero, nec sequitur quòd sit bonum, quia iustũ plus importat rationem ordinis. Nihilominus tamen sermo ille nõ est ꝓprius, quo dicitur, Iustũ est, vt q in sordibus est sordescat, imo ualde per accidens intelligitur, quia iustum est vt relinquatur a deo, & ad hoc sequitur quod adhuc sordescat: unde per accidens intelligitur.

QVAESTIO IIII.

CONCLVSIO.

Mala fieri est verum, cum vere hoc enuncietur, atque intelligatur.

TRVM mala fieri sit verum, & videĩ ꝙ sic. Quia de quolibet affirmatio uel negatio uera, de nullo ambo simul: sed hæc est falsa, nulla mala fiũt: ergo oppositum est simpliciter uerum, s. mala fieri. Item. Veritas est adæquatio rei, & intellectus: ergo quotiẽs homo intelligit sicut est in re; ueritatem habet, & intellectus intellectũ, sed qui intelligit mala fieri, uere intelligit: ergo si uere intelligit, intellectum est uerũ: ergo mala fieri, est uerũ. Item. Veritas propositionis asserit ueritatem in dicto. Vnde si Sortes currit, Sortem currere est uerũ: ergo si malum fit, malum fieri est uerũ: sed malum fit, constat: ergo &c. Item. Veritas dicentis ponit ueritatem in dicto:

Fundamenta.

Aristo. 9 meth.

dicto: sed deus, qui non est mendax, dicit mala fieri, Matth. 9. Quid cogitatis mala in cordibus vestris? ergo verum est mala cogitari: pari ratione verum est fieri. Contra. Verũ, & bonum conuertuntur: sed malum fieri, non est bonum (vt supra probatum est) ergo mala fieri, non est verum. Si forte dicas, quòd verum est de veritate complexi: ostenditur de omni veritate: quia omnis veritas entitas quædã est: & oẽ qđ participat rõnẽ entis, participat rõnẽ boni: ergo &c. Item. Omnis veritas est a veritate prima, ergo & omne verum a primo vero: si ergo malum fieri est verũ, malum fieri est a deo: sed hoc est supra improbatum: ergo &c. Si tu dicas, ꝙ illud est verum de veritate rei, non signi: hoc nihil est, quia sicut a deo sunt res, ita & signa: & Ambrosius dicit, quòd omne verum est a spiritu sancto, a quocũque dicatur. Loquitur ergo de veritate in sermone: & ita de veritate complexionis, siue signi. Itẽ. Omnis veritas signi, siue complexionis causam, & ortum habet a veritate rei: ergo veritas, istum furari, ortum habet a veritate furti: sed furtum nõ dicit actionem veram, imo defectiuã: ergo pari ratione, istum furari, nõ est simpliciter verum.

Ad opp. 1. Eth. c. 5

In ꝑdica. c. de quãt.

23 Si tu dicas, ꝙ veritas complexionis triplex est, scilicet positionis, priuationis, & negationis: et prima causatur a veritate rei, secunda vero, & tertia non causatur. Contra. Philosophus generaliter dicit, quòd ab eo quòd res est, vel non est, oratio dicitur vera, vel falsa: ergo hoc vbique verum est. Item. Omne quod modo verum est de præsenti, ab æterno fuit verum de futuro: ergo si malum est hoc modo, verum ab æterno fuit verum: sed nihil æternaliter fuit verum, nisi esset deus, vel in deo, vt in causa: ergo si malum fore fuit verum, & non fuit deus, fuit in deo tanquam in causa a deo: sed hoc falsum: ergo &c.

Aristot. in prædica. c. de quãt.

24 RESPON. Dicendum, quòd sine distinctione concedendum est, quòd mala fieri est verum: vere enim enunciatur, & vere intelligitur. Verum enim dictum de complexo respicit compositionem, sicut dicit Philosophus, quia veritas, & falsitas circa compositionem cõsistunt: & ideo dicit veritatem signi: signum autem est verum quando signat rem se habere sicut se habet: tunc enim dicitur adæquari: & ideo cum ita se habeat in re sicut signum exprimit (simpliciter loquendo) verum est mala fieri. 1. Perihe.

AD illud quod obijcitur, quòd verum, & bonum conuertuntur. Dicendum, quòd circa idem verum est. Vnde si res est vera, est bona, & si signum est verum, est bonum: sed tamen non sequitur, quòd si signum sit verum, quod signatum, siue res sit bona: & ideo hic est fallacia accidentis: omne verum est bonum: sed illud furari est verum: ergo istud furari est bonum, ex variatione minoris extremitatis. Verum enim prædicatur de illo dicto ratione compositionis, cum sit dictio modalis, bonum vero ratione attributionis: & hanc instantiam facit Magister in litera. Similis modus arguẽdi est hic: Audio Angelos cantare: sed cantare Angelos est verum: ergo audio verũ. Consimilis modus arguendi est in illa oratione: Omne verum est a deo, istum furari est verũ: ergo &c. & ideo similiter soluendum. 25

AD illud quod obiicitur, quòd veritas signi est a veritate rei. Dicẽdum, quòd falsum est. Tunc enim signum verum est, quando signat rem non esse quæ non est, & non habere veritatem, cum illa non habet. Nam sicut aliquid imperfectum perfecte æquatur alij imperfecto, ita res defectiua plene potest signari. Vnde Philosophus nõ dicit, ab eo, quòd res est tantum, sed est vel non est. Et est sensus, Ab eo quòd res est, est oratio vera q̃ significat ipsam esse: & ab eo, quòd non est, est falsa, quæ significat esse ipsam: & ab eo ꝙ non est, est vera, quæ significat non esse: & ab eo qđ est, est falsa, quæ significat eam esse. Econtrario intelligendum in re, quæ non est, Vnde quãuis furtum sit ens secundum quid, tamen oratio quæ significat aliquem furari, est vera simpliciter. Verum est tamen, quòd omnis veritas com- 26

plexa super aliquid fundatur: sed nō oportet quòd super rem intellectam, sed super intelligentem, in quo oratio habet esse. Et sic patet illud quod fundatur super ens secundum quid ratione deformitatis: & tamen verũ est simpliciter, propter adæquationẽ

27 quæ est simpliciter. Nota tamen, ꝙ de fundamento veritatis propositionis diuersimode sentiunt diuersi. Aliqui enim distinguunt (sicut tactũ est) tripliciter veritatem orationis, scilicet. Positionis, vt cũ dicitur, Cæsar est homo. Priuationis, vt cum dicitur, Cæsar est homo mortuus. Negationis, vt cum dicitur, Cæsar non est. Primam dicunt fundari supra ens simpliciter, secundam supra ens secundum quid, & tertiam non dicunt fundari super aliquid, quia talis oratio nihil ponit. Sed tamen illud non videtur sufficere, quia cum dicitur, hæc oratio vera est (verum) prædicat aliquam conditionem entis: ergo necesse est sup aliquid fundari, quod sit. Et ideo dicunt alij, quòd fundatur supra princincipia Cæsaris: sed hoc non sufficit, quia esto quòd Cæsar omnino sit corruptus & secundum materiam, & secundum formã, adhuc tamen vera est ista, Cæsar fuit, siue, Cæsar non est. Et ideo dicunt alij quòd fundatur supra intelligentem. Sed adhuc videtur illud non sufficiens, quia esto quòd nullus intelligat actu, adhuc orō est vera scripta in pariete, Cæsar fuit. Ideo dicendũ ꝙ veritas orationis sit veritas signi: & veritas signi nō dicat qualitatẽ absolutã, sicut nec necessitas consequẽtiæ: sed respectiuam, sicut signũ: cum omne quod contingit significare aliquid, contingat vere significare, & etiam false. Et sicut ad rationem significandi non oportet rem esse entem, sed cognoscibilem: sic nec ad rationem veræ significationis. Et quoniam omne quod intellectus capit, vel est ens, vel capit, siue imaginatur per comparationem ad ens, ideo omnis significatio, & veritas orationis significantis, vel fundatur simpliciter supra ens, vt si dicatur Petrus est, vel in ordine ad ens. Vnde propositio de præterito fundatur super ordinem eius ad præsens: similiter propositio de futuro sicut propositio negatiua: vt si dicatur, Cæsar nō est: aliquod enim ens est, quod non est Cæsar, & sic de alijs: similiter si dicatur, chimæra non est hircoceruus. AD 28
illud quod obiicitur vltimo, quòd malitiam fore sit verum ab æterno: Dicendum, quòd ad hoc quod aliquid sit verum, non oportet quòd sit in deo tanquam in causa: sed sufficit, quòd sit in dei præscientia, quæ non est nisi veri. Ad hoc autem quòd aliqui sit in dei præsciẽtia, sufficit quòd ipsum, vel eius causa, vel eius oppositum sit in deo tanquam in causa, sicut supra dictum est de cognitione dei.

QVAESTIO V.

CONCLVSIO.

Malum est ordinabile ad bonum secundum ordinem iustitiæ, secundum dispositionem, & ostensionem.

TRVM malum sit ordinabile a dei volũtate. Et quòd sic videtur, quia super illud Psalmi. Domine deus meus in te speraui. gloss. Qui videt merita animarum sic ordinari a deo, ut pulchritudo vniuersitatis ex nulla parte violetur, in omnibus laudat deũ: distinguens deum aliquid fecisse, & ordinasse, & vniuersum bonũ aliud non fecisse, sed ordinasse, vt malum. Item. Augustinus in enchiridio. Malum bene ordinatum, & loco suo positum, euidentius commendat bonũ. Item. Ratione videtur, quia omne meritum ordinatur ad præmium siue retributionẽ: sed malum meretur pœnam, sicut bonum gloriam: ergo & cum bonum gratię sit ordinabile, pari ratione malum culpæ. Item. Peccantes in supplicijs ordinantur: sed propter quod vnumquodque, & illud magis: sed mali non ordinantur in pœnis nisi propter mala: ergo malum

Fundamenta.

Cap. 10.

Aristo. 1. Poster.

malum multo magis est ordinabile. Item. Omne quod auget decorem in re ordinata, est ordinatum: sed malum auget decorem i vniuerso, quod est ordinatum: ergo &c. Probatio minoris. Augustinus in undecimo de ciuitate dei. Sicut pictura cum colore nigro suo loco posita, pulchrior est: ita vniuersitas rerum ex peccatoribus est pulchra. Contra. Augustinus. Malum est priuatio modi, speciei, & ordinis: sed nulla priuatio participat id cuius est priuatio: ergo si malum, eo quòd malum priuat ordinem: malum non contingit ordinari. Item. Quod non est, non est ordinabile, nam ordo præsupponit esse: sed malum in eo, quod malum, nihil est: ergo non est ordinabile. Item. Omne ordinabile est ordinanti possibile: sed malum non est possibile deo, quia deus non potest facere malum: ergo non est a deo ordinabile. Item. Si malum est ordinabile, aut ordine partium in totum, aut in finem. Non primo modo, quia malum nullius est pars. Si secundo modo: ergo cum bonum est aliquid ex ordine in finem; tunc malum fieret bonum.

Cap. 18.

Ad opp.

De cog. uer. uite. Cap. 21

Ex 2. Peri hier.

29 RESPON. Ad prædictorum intelligentiã notandum. Quemadmodum aliquid dicitur esse sanum tripliciter, aut subiectiue, vt animal dicitur sanum. aut dispositiue, ut potio dicitur sana: aut ostensiue, ut urina sana: sic aliquid ordinatum dicitur tripliciter, aut sicut ordinis susceptiuum, aut sicut dispositiuum, aut sicut ostẽsiuum. Sicut susceptiuum, non est aliquid ordinabile nisi quod est ens, & natura aliqua: & ita malũ non est ordinabile, nisi per accidens scilicet per bonum substratum. Sicut dispositiuum, malum est ordinabile; sed non sicut disponens, sed priuans. Duplex enim est ordo, scilicet naturæ, & iustitiæ. Ordo naturæ est institutus: ordo iustitiæ est acquisitus. Malum autem priuat ordinem specialis naturæ, & illum priuando incurrit in ordinem iustitiæ, quia ostendit: unde ratio ordinandi, sicut dispositio in ordine iustitiæ est meritũ, uel demeritum. Sicut ostensiuum: malum est ordinabile, & ordinatũ, quia manifestat ordinem bonorum per oppositũ: opposita autem iuxta se posita magis elucescunt. Rationes ergo probantes, quòd malum sit ordinatum, procedunt secundum ordinem iustitię, & secundum dispositionem, & ostensionem.

AD illud autem quod obiicitur, 30 quòd malum est priuatio ordinis. Dicendum, quòd uerum est particularis naturæ: sed non est uerũ prout ordo dicit dispositionem uniuersalis prouidentiæ, de quo dicit Boetius, Ordo cuncta complectitur, quo fit ut si aliquis ab assignata sibi ordinis ratione discesserit, necesse sit, ut in alteram differentiam relabatur. Exemplum ponitur in circunferentia circumplectente centrum. AD illud, 31 quod obiicitur, Esse ordinatum presupponit esse. Dicendum, quòd verum est in eo quod per se, & in se ordinatur, malum autem non ordinatur nec in se, nec per se: & ideo non oportet, quòd ipsum sit, sed sufficit, quòd aliud sit in quo substantificatur malum: & hoc est bonum (ut dicit Boetius.) AD illud quod obiici- 32 tur, quòd ordinabile est possibile ordinanti. Dicendum, quòd esse possibile, siue subesse potentiæ diuinę, est dupliciter, aut potentiæ producenti, aut prouidenti: & quamuis malum nõ subsit diuinæ productioni, subest tamen prouisioni.

AD illud quod obiicitur, quia ordinatione sit ordinabile. Dicendũ, quòd ordinatione ad finem: sed hoc est solum ex post facto: & ideo non sequitur quòd malum sit bonum, sed quòd ex ipso sequitur bonum. Posset tamen dici, quòd quamuis malum non sit pars; tamen illud in quo est pars, & locum, & ordinem partis tenet.

QVAESTIO VI.

CONCLVSIO.

Mala ex accidenti facit ad decorē uniuersi, ꝑ quanto subiectū mala ordinatur in pœnam ad manifestationē diuinæ iustitię.

Ad opp. TRVM malum sit de complemento vniuersi. Et ꝙ sic videt Eccl. 33. Contra malum bonum est, & contra mortē vita, & sic intuere in oia opera altissimi. Si ergo huiusmodi oppositio spectat ad decorem, & complementum vniuersi: ergo & malum. Item. Aug. de ciuita. dei loquens de malis quare sinantur a deo: dicit ꝙ deus vniuersum quasi quibusdam antithetis honestauit, & exēplificauit in sermone, & in picturis. In sermone, sicut Apostolus vtitur. 1. Cor. 5. Per gloriam, & ignobilitatem. Et in picturis similiter: sicut. n. pictura alba cum colore nigro suo loco posita pulchra est, sic vniuersum cum malis; ergo malum ſm hoc decorat vniuersum: sed oē tale est de complemento vniuersi: ergo &c. Item. Ratione videtur, quia si cut malum est priuatio boni, ita silentium est priuatio vocis, & somnus vigiliæ; sed ad perfectionem, & decorē sermonis necesse est interponi silētiū: ad perfectionē, & decorem animalis necesse est aliquando vigilijs interponi somnum: ergo ad perfectū decorem vniuersi necesse est bonis interponi mala. Item. Vniuersum est conditum ad dei manifestationem; sed in operibus dei maxime manifestatur misericordia, & veritas: sed si malum nō fuisset, nec misericordia, nec veritas, ita perfecte manifestaret, sicut manifestatur in ęterna punitione, & peccatorum remissione, & redemptione: ergo nō esset vniuersum completū. Contra. Gen. 1. Vidit deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona, & non fecerat mala: constat ergo ꝙ absque malis erant omnia valde bona in vniuerso: sed vniuersum nō esset valde bonum, si deesset ei perfectum. Cum ergo deesset ei malum videtur, ꝙ malum non sit de eius perfectione. Item. Aug. in 1. de lib. arbi. loquens de perfectione vniuersi dicit. Quicquid tibi vera ratione melius occurrerit, scias opificem oium fecisse: si ergo non fecit mundum cū malis, sed sine malis: ergo mundus sine malis erat perfectior quàm cum malis: ergo malum non est de perfectione vniuersi. Item. Ratione videt: quia albius est quod est nigro impermixti⁹: ergo pulchrius, & melius qđ est malo impermixtius: sed si in mundo nullum esset malum, nec vniuersum esset malis permixtius: ergo melius, ergo perfectius: ergo ordinatio mali, non est de complemento vniuersi. Item. Bonum, & pulchrū idē est, sicut dicit Diony. ergo quod est priuatio boni, est priuatio pulchri: sed malū est priuatio boni: ergo ē priuatio pulchri: ergo malū deturpat: sed quod deturpat, & fœdat non spectat ad pulchritudinem, siue decorē: ergo nec malū, siue mali ordinatio. Resp. Ad hoc notandum, quòd circa hoc diuersi diuersa senserunt. Dixerunt enim aliqui, quòd est loqui de malo, vt est in potentia facientis, & vt est ĩ opere, siue in facto. Si loquamur vt est in potentia facientis: sic voluerūt dicere, quòd posse malum facere erat de perfectione vniuersitatis: qa creatura debebat fieri quæ posset peccare, & posset abstinere, ad hoc quòd vniuersum perfectum esset: sicut in tertio de lib. ar. dicitur. Si loquamur de malo, vt est in facto esse; sic dicūt, quòd nullo modo spectat ad complementum vniuersi nec per se, nec per accidens. Sed cum auctoritates dicāt contrariū, quòd ex ordinatione mali ad bonum quidam decor resultat sicut dicit Aug. expresse, oportet aliter dicere. Ideo dicunt alij, ꝙ decor vniuersitatis, quidam est substantialis, siue quantum ad esse: quidam accidentalis, siue quantum ad bene esse. Quantum ad primum decorem, mala non sunt facienda, nec per se, nec per accidens: sed quantum ad aliquem decorem accidentalem, mala bene ordinata faciunt: non quia ma-

Marginalia (left): 1. Phy. 08 (beside "go &c. Item. Ratione videtur"); Fundamenta. (beside "Contra. Gen. 1.")
Marginalia (right): Cap. 8 (beside "Aug. in 1. de lib. arbi."); 5. Phy. 19 (beside "Item. Ratione videt")

li, sed

læ:sed quia bene ordinata: & ita per
accidens, sicut per accidens ordinatur;
& illo decore circunscripto adhuc
esset vniuersum decorum, & perfectum,
quamuis hunc decorem non
haberet. Ad hunc decorem faciunt
mala, non ratione sui, sed rõne subiecti,
quod ordinatur in pœnam ad diuinæ
iustitiæ manifestationem. Vel
ratione oppositi, cuius decor magis
clarescit ex p̄sentia mali, sicut opposita
iuxta se posita magis elucescunt,
sicut communiter dicitur. Vel ratione
boni eliciti: multa enim bona deus
fecit, & facta sunt, quæ non essent facta
nisi peccatum præstitisset occasionẽ,
sicut illa quæ gesta sunt in nostra
reparatione; tamen sine his omnibus
esset vniuersum completum. Si
vero quæritur, vtrum tunc esset pulchrius,
quàm nunc, sic responderi potest,
quòd se habent sicut excedentia,
& excessa: sicut duæ facies, in quarũ
vna nulla est macula, in altera est cicatrix
aliqua bene sita, quæ videtur
faciem venustare. Et si vltra procedas,
quis decor magis excedit: potest
dici sine præiudicio, quòd decor qui
nunc est: & ratio huius est, quia vis
diuina eliciens bonum ex malo, præpotens
est malo: & ideo bonũ quod
inde elicit, præualet bono quod malum
corrũpit: & ideo plus ualet vniuersum
nunc, quàm valuisset tunc; in
quo nunc modo comendatur sapientia
creatoris. Vnde Gregor. in benedictione
cærei paschalis. O felix culpa,
quæ talem meruit habere redemptorem.
Et exẽplum est de scypho fa-
no qui frangitur, & religatur filo argẽteo,
vel aureo, quia melior est post,
quàm ante, nõ ratione fractionis, sed
ratiõe religationis. Et si quæras a me,
nonne melius esset si omnes essent
beati, quàm quòd quidam beati, &
quidam miseri? Dicendum (sicut cre- 35
do) si homo stetisset, non peruenissent
plures ad Hierusalem supernã,
quàm sic peruenturi sunt. Vnde mali
quasi ex abundanti sunt, nec sunt
in computatione. Et sic concedendũ
quòd ordinatio mali facit ad complementum
accidentale: sicut probãt
rationes ad primam partẽ inductæ:
sed ad complementum, siue ad decorem
substãtialem, nec per se, nec per
accidens; per se vero ad nullum, sicut
illæ rationes ostendunt. Verumta- 36
men quod obiicitur ad primam partem
per simile in priuationibus: Dicendum,
quòd illę priuationes non
sunt aliquid adimentes, nec auferentes
aliquid de bono, vel pulchro, malum
tamẽ auferunt: ideo patet illud.
AD illud quod obiicitur, quòd non 37
manifestaretur misericordia, & iustitia.
Dicendum, quòd quamnis non
manifestaretur in actu, manifestaretur
tamen in sua origine. Qui enim
deum in se cognoscit, videt in illo
æterno exemplari quid eum deceat facere,
& possit, licet non omnino: &
ita misericordiam, & iustitiam pariter:
nihilominus tamen misericordia
ostenderetur in supererogatione, &
iustitia in retributione, licet non ita
clare, vt nunc in opere.

QVOD VOLVNTAS DEI SEMPER impletur de homine quocunque se uertat.

DISTINCTIO XLVII.

Oluntas quippe dei semper efficax est, ut fiat omne q̄ uelit, & nihil fiat qđ nolit: q̄ de hoĩe semper impletur quocũq; se uertat. Nihil.n. (ut ait Aug. in lib. de lib. arb.) cõstitutũ superat uoluntatẽ dei, & si faciat cõtra eius uoluntatem, tñ contra eius uolũtatem, quæ ipse est, nihil putãdum est, ita fieri, tanquã uelit fieri, & nõ fiat, uel nolit fieri, & fiat. Illa.n. uolũtas (ut ait Aug. in ench.) semper impletur aut de nõbis,

Quòd uoluntas dei semper fit efficaciter

Augus. in enchirid.

cap. 100. & 6. sequẽtibus. aut a nobis. De nobis impletur: sed tamen non implemus eam quando peccamus. A nobis impletur, quando bonum facimus: ideo
Cap. 107. in fine. enim facimus, quia scimus placere deo. Ita & de homine semper deus implet suam uoluntatem: quia nihil facit homo, de quo deus non operetur, quod uult. Non enim uult deus, ut peccet homo quilibet. Si autem peccauerit, pœnitenti uult parcere, ut uiuat: in peccatis uero perseuerantem punire, ut iustitiæ potentiam contumax non euadat. Sicut alios ab æterno præparauit ad pœnam, ita alios preparauit ad gloriam: et hec sunt ma-
Psal. 110. gna opera domini, exquisita in omnes uoluntates eius. Et tam
August. in enchirid. Cap. 100. per totum sapienter exquisita, ut cum angelica, & humana creatura peccasset, id est, non quod ille, sed quod uoluit ipsa fecisset, etiam per eandem creature uoluntatem qua factum est, quod creator non uoluit, impleret ipse quod uoluit, bene utens etiam malis, tanquam summe bonus ad eorum damnationem, quos iuste prædestinauit ad pœnam, & ad eorum salutem, quos benigne prædestinauit ad gratiam. Quantum enim ad ipsos attinet, quod deus noluit, fecerunt: quantum uero ad omnipotentiā dei nullo
Psal. 100. modo id facere ualuerunt. Hoc quippe ipso quod cōtra eius uoluntatem fecerunt, de ipsis facta est uolūtas eius. Præterea nanque magna opera domini sunt exquisita in omnes uoluntates eius, ut miro, & ineffabili modo non fiat præter eius uoluntatem, quod etiam fit cōtra eius uoluntatem: quia non fieret si non sineret: nec utique nolens sinit, sed uolens: nec sineret bonus fieri male, nisi omnipotēs
Inquirit sensus prędictorum verborū. etiam de malo posset facere bene. His uerbis euidenter monstratur quòd uoluntas dei æterna semper impletur de homine, etiam si faciat homo contra dei uoluntatem. Sed attendendum est diligenter quomodo in superioribus dicitur fieri aliquid contra dei uoluntatem, quod tamen non fit præter eam, & qualiter intelligendum sit illud, quantum ad se, fecerunt quod deus noluit: quantum uero ad omnipotentiam dei nullo modo id facere ualuerunt. Videntur enim ista superioribus obuiare, vbi dictum est uoluntati eius nihil resistere.
Roma. 9.

Hic aperit diuersis modis supra accipi dei uoluntatem.

VERVM, ut supra diximus, uoluntas dei diuersis modis accipitur, quæ diuersitas in prædictis uerbis si diligēter notetur, nihil ibi contradictionis reperitur. Vbi.n. dicit nōn fieri preter eius uoluntatem, etiam quod fit contra eius uoluntatem, dissimiliter accepit uoluntatem: & non ipsam uoluntatem, quę deus est, & sempiterna est: sed eius signa prædictis verbis intelligi voluit. i. prohibitionem, siue præceptionem, & permissionem. Multa.n. fiunt contra Dei præceptum vel prohibitionem, quæ tamen non fiunt præter eius

eius permissionem. Ipsius nanque permissione omnia fiunt mala: quę tamen pręter eius voluntatem sempiternam fiunt. Sicut Augu. dicit super illum locum Psal. Vt non loquatur os meum opera hominum. Opera enim hominum dicit ea quę mala sunt, quę pręter Dei voluntatem fiunt quæ ipse est: sed non pręter eius permissionem, quæ ipse non est. Appellatur tamen ipsa dei voluntas, quia deus volens sinit mala fieri. Fiunt & contra eius præceptionem vel prohibitionem, sed non contra eius voluntatem quę ipse est: nisi dicantur contra eam fieri, quia pręter eam fiunt. Contra eā quippe nihil ita fit, vt velit fieri quod nō fiat, vel nolit fieri & fiat: qđ euidenter ibi August. notauit, vbi ait, Quantum ad ipsos attinet, quod Deus noluit fecerunt: quantum vero ad omnipotentiā Dei, nullo modo id facere voluerunt. Ac si diceret, fecerunt cōtra Dei pręceptum, quod appellatur voluntas: sed non fecerunt cōtra dei voluntatem omnipotentem, quia hoc non valuerunt, illud valuerunt: & ita per hoc quod fecerunt contra dei voluntatē, id est, præceptum, de ipsis facta est voluntas eius, idest, impleta est voluntas eius sempiterna, qua eos damnari volebat. Vnde Greg. super Gene. Multi voluntatem Dei peragunt, vnde mutare contendūt, & consilio eius resistentes obsequuntur: quia hoc eius dispositioni militat, quæ per humanum studium resultat. Hic aperte ostenditur, quia dum mali consilio ac pręcepto Dei resistunt (quod voluntas Dei appellatur) ea faciunt vnde voluntas eius, quę ipse est, impletur, quę dispositio vel beneplacitū vocatur. Nam (vt ait Augu. in Ench.) Quantęlibet sint voluntates angelorum & hominū, bonorum vel malorum, vel illud quod Deus, vel aliud volētium quam Deus, omnipotentis voluntas semper inuicta est: quę mala esse nunquam potest, quę etiam dum mala irrogat, iusta est, & profecto quę iusta est, mala non est. Deus ergo omnipotens siue per misericordiam cuius vult miseretur, siue per iudicium quem vult obdurat: nec inique aliquid facit, nec nisi volens quid quam facit, & omnia quęcunque vult facit.

In tom. 8. enarratiōe ad psal. 16 Ex quo sēsu verū sit nihil fieri cōtra eius volūtatē.

Cap. 102. Tomo 3

Summatim perstringit sententiam prædictorum, addens quare deus præcepit omnibus bona facere & mala vitare: cum non velit hoc ab omnibus impleri.

EX prædictis liquet quod voluntas Dei quæ ipse est, semper inuicta est, nec in aliquo quassatur, sed per omnia impletur. Consilium vero eius & pręceptio siue prohibitio nō ab omnibus implentur, quibus proposita & data sunt. Neque ideo præcepit omnibus bona, vel prohibuit mala, vel consuluit optima, quod vellet ab omnibus bona quę pręcepit fieri, vel mala quę prohibuit vitari. (Si enim vellet, vtique & fierent, quia in nullo potest ab homine superari vel impediri eius voluntas) sed vt iustitiā suam hominibus

ostenderet, & mali essent inexcusabiles. Denique vt boni ex obedientia gloriam, mali ex inobedientia pœnam sortirentur, sicut vtrisque ab ęterno pręparauit. Ea ergo quę omnibus præcepit vel prohibuit, a quibusdam voluit fieri vel vitari, sed non ab omnibus: & quædam personaliter pręcepit & in veteri & in noua lege: quæ ab eis quibus præcepit, fieri noluit, vt Abrahæ de immolatione filii, & in euāgelio quibusdā curatis, quibus præcepit ne cui dicerēt.

Voluntas dei semper fit efficaciter.

DISTINCTIO XLVII.

Voluntas quippe dei semper efficax est.

Exposi. VPRA remouit Magister dubitatiōes ex quibus videbatur voluntas dei aliqñ impediri. Hic determinat veritatem ostendens voluntatem dei semper esse efficacem, & nunquam impediri. Et hęc pars habet quatuor partes. In prima autoritate Aug. ostendit voluntatē dei semper esse efficacem, & nūquam impediri. In secunda vero (ne hoc intelligeretur de voluntate signi) distinguit voluntatem, vt ostendat hoc esse dictum de voluntate beneplaciti, ibi. Verū & supra diximus. In tertia Magister ostendit, quod contra quandā voluntatem signi bene pōt fieri, ibi. Multa enim fiunt contra dei præceptum &c. In quarta vero epilogat breuiter prædeterminata, & hoc ibi. Ex prædictis liquet, ꝙ voluntas dei, quæ ipse est &c.

Diuisio.

Ad eorum damnationem quos iuste prædestinauit ad pœnam.

Dub. 1 Videtur Aug. hic improprie loq., quia supra xv. distinct. dicitur, quod ꝓdestinatio est de bonis salutaribus. Item. Dam. Non ad puniendum plasmauit nos deꝰ: ergo male dicit. Iuxta hoc quæritur, cū deus sit summe iustꝰ sicut summe misericors, quare magis dicitur proprium dei miserere, quam damnare siue punire.

Respon. Respon. quod Damasc. distinguit voluntatē dei in antecedentem, & consequentem. Pōt ergo præperatio esse quantū ad vtrūque, & sic est ꝓparatio bonorū, & hoc modo est præparatio simpliciter, & ꝓdestinatio proprie dicta. Alio mō pręparatio accipitur large, ſm quācūque voluntatem, & sic est malorum, & est prędestinatio large. Magr aūt, & Damasc. supra accipiūt proprie: sed Aug. accipit communiter, & sic patet solutio. 2 AD illud quod quæritur de opere misericordiæ. Dicendum quod ideo est propriū dei misereri, quia ad opus misericordiæ non requiritur nisi dei benignitas: sed ad hoc quod seueritatem iustitiæ faciat, præsupponitur nr̄a iniquitas, & ideo illud magis appropriatur ipsi deo, quam hoc.

Ipsius nanque permissione &c.

Dub. 2 3 Innuit Magister quod mala fiunt pręter dei voluntatem: sed non pręter permissionem. Contra. Videtur male loqui, quia cū permissio sit signum voluntatis diuinæ, si fiunt præter permissionem, ergo etiam præter voluntatē. Item. Quæritur quæ differentia est inter fieri præter voluntatē, & contra, & vr̄ quod nulla, quia Matth. xij. Qui non est mecum, cōtra me est. Rn̄.

Respōsio. Dicendū, quod fieri præter volūtatē, hoc est quia volūtas dei nō est in hoc fieri, nec in eius oppositū, & ita pręter voluntatē fit, quod non fit ſm voluntatē, nec contra, & inter hæc medium est: dn̄s aūt in Matth. intelligit de pręceptis, quæ qui negligit, inimicus dei efficitur. Quod ergo obiicitur. quod 4 permissio est signum voluntatis beneplaciti. Dicendum ꝙ non est signum quod deus velit illud quod permittitur: sed quod velit illud, quod ex eo elicitur, & sic patet illud.

Sed non præter eius permissionem quæ ipse non est.

Dub. 3 Scdm hoc vr̄ qđ permissio non sit deus. Cōtra. Deus est sua actio: ergo deus

de⁹ést sua ꝑmissio, cũ ꝑmissio sit actio dei. Si tu dicas hoc esse dictum rõne connotati, tunc obiicitur, quod volũtas dei similiter aliquid connotat circa volitum. Resp. Dici potest ꝙ Magister loquitur ſm opinionem illorum qui dicunt nomina sex generum nõ prædicare aliquid de deo, vel in deo, sed a deo: sed hęc opinio supra improbata est. Et ideo potest dici, quod Magister loquitur de permissione ratiõe sui cõnotati, quod importat rõne sui nominis. Et si tu obiicias de voluntate quod cõnotat, Dicẽdum quod verum est ex adiuncto: sed nõ est ita de principali significatione nominis.

Respon.

Neque ideo præcepit omnibus bona, vel ꝓhibuit mala, vel consuluit optima &c.

Dub. 4

6 Videtur falsum dicere, quia præceptum dei est signum voluntatis dei, sicut præceptum nostrum est signũ voluntatis nostræ: sed rectus homo nũquam ꝑcepit aliquid alicui, nisi quod vult fieri: ergo multofortius nec ipse deus. Resp. Dicendũ, quod Augu. & Magister sequens August. quando de voluntate beneplaciti loquunẽ, semp accipiunt pro voluntate qua deus absolute vult aliquid euenire: & de hoc non est dubium illud quod dicit: sed vlterius Magister sequẽs Dam. distinguit voluntatẽ antecedentem, & sine quãtum in se est, & huius signum est præceptum, & de hac non loquitur Aug. nec Mag.

Respon.

Præcepit & in veteri, & in noua lege quę ab eis quibus præcepit fieri noluit.

Dub. 5

7 Videẽ male dicere, qa præceptum est signum diuinæ voluntatis: ergo si præcipiebat quod nolebat, vr̃ ꝙ illos decipiebat. quib⁹ præcipiebat. Item. Videtur falsum dicere, ꝙ noluit immolationẽ Isaac, quia Abraam volebat: ergo voluntatem suam diuinæ nõ cõformabat: ergo non merebatur, vt vr̃ Item. Quare Abraam parauit se ad obediendum, non aũt curatus in euãgelio? Resp. Dicendum quod quædã præcepit deus ad faciendum, vt pręcepta moralia, quædam ad probandum id est probata ostẽdendum, quædam ad erudiẽdum: & horum duorũ exẽpla tanguntẽ in litera. In ꝑcepto ergo Abraę signatur non ꝙ deus velit immolationẽ: sed ꝙ vult Abraam velle: & ideo cum voluit, se sibi conformauit. In præcepto aũt quod fecit curato, signauit se velle cõtẽptum laudis, & ideo Abraham laudandus ẽ in voluntate obedientię, & curatus in hoc quod non tacuit.

Respon.

Artic. 8

AD intelligentiam eorum quæ dicuntur in hac parte, quatuor quæruntur. Primo quęritur, vtrum volũtas beneplaciti possit impediri. Secundo quæritur, vtrũ aliquis possit facere contra voluntatem signi. Tertio, vtrum deus debeat mala permittere. Quarto & vltimo vtrum deus possit mala præcipere.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Dei voluntas antecedens potest cassari, cõsequens autem atque absoluta, nequaquam.

Fundamenta.

QVOD Voluntas beneplaciti non possit impediri, ostenditur primo auctoritate Gene. vltimo. Num dei possum⁹ resistere voluntati? quasi diceret, nõ. Item. Roma. ix. Voluntati eius quis resistit? Item. Super illud. j. Timot. vlti. Qui vult omnes homines saluos fieri. Glo. rogandus est vt velit, ꝙ si vult necesse est fieri. Item. Super illud psalm. Iustus domin⁹ in omnib⁹ operibus suis glo. Apud deum hoc ẽ velle, quod facere: sed nõ potest impedirẽ ne velit, quia libere vult ꝙ vult: ergo non potest impediri, ne fiat. Itẽ. Ois voluntas quæ potest impediri. potest superari: sed diuina voluntas superari non põt, cum sit suprema: ergo diuina voluntas nõ potest impediri. Itẽ. Omnis causa quæ impeditur a persecutione sui effect⁹. aut deficit, aut mutatur: sed diuina volũtas nec deficit, nec mutatur, nec põt deficere, nec mutari: ergo &c. Item. Nobilius agens

est, & nobilior causa quæ non potest impediri quã quæ põt: sed diuina voluntas est summa, & suprema cã oĩm (vt supra monstratum est:) ergo &c.

Ad opp. Contra. Oĩs causa, cuius effectus cuntingẽter euenit, potest impediri: nam si non põt, tunc effectus euenit necessario: sed diuina volũtas est huiusmodi, quia est multorum cõtingentium, alioquin aut nihil esset contingens, quod est contra arbi. libertatem, & consilium, & casum: aut deus nõ esset illius causa, quorum vtrunque absurdum est: ergo &c. Item, oĩs causa quæ per aliam agentem expletur, põt per illam deficientem impediri, si illa possit deficere. Hæc propositio per se nota est: sed diuina volũtas est huiusmodi, nam deus vult multa fieri per causas creatas quę non facit sine ipsis, sicut generare hominem, asinum & similia. Similiter de his q̃ sunt ab opere nr̃o, & hæc pñt deficere: ergo diuina voluntas impediri. Item. Omnis

9. meth. 3 causa cuius virtus se extendit ad contrarium, volũtate põt aliud velle quã velit: sed diuina essentia est huiusmodi, aliquid enim vult deus vt istũ dãnari, cuius oppositum põt: hoc certũ est, alioquin non esset omnipotẽs: põt ergo facere oppositum ei⁹ ꝙ vult. Sed omne possibile, est possibile: ponatur ergo quod deus faciat oppositum ei⁹ quod voluit, si hoc, ergo volũtas dei est frustra & impedita: ergo &c. Itẽ. Voluntas vult aliquid quod de⁹ vult ipsam velle, aut ergo põt velle cõtrarium, aut non potest. Si põt: ergo diuina voluntas potest impediri. Si non potest: ergo necesse est libertatem eius arctari.

8 RESP. ad intelligentiam prædictorum notandum, quod ẜm Iohan. Dam. Volũtas beneplaciti est duplex s. añs siue cõditionalis qua vult, quã tum in se est oĩm salutem: & absoluta siue consequẽs qua determinate vult aliquid ꝙ nouit certitudinaliter euenire. Intelligẽdũ est ergo ꝙ nullã dei voluntatem possibile est superari, nullam possibile est cassari: aliquam tamẽ vt antecedentem, possibile est non impleri: aliquam vt cõsequentem, necesse est impleri, & impossibile est impediri. Nulla (inquam) est possibile superari: nam si hõ non faciat quod de⁹ vult quantum in se est sine voluntate añte, deus facit de ipso ꝙ vult voluntate consequente: & ita semper impletur vel de homine, vel ab homine, & sic nunquam vincitur vel superatur. Non etiam possibile est voluntatẽ dei cassari: nam cassum dicitur aliqd dum priuatur effectu proprio ad quẽ est: voluntas aũt nullo priuatur effectu ad quem est proprie. Nam quod dicitur, quod deus vult omnes homines saluos fieri quantũ in se est, hæc volũtas non cõnotat salutem, nec proprie est ad effectum salutis: sed connotat ordinationem naturę, siue naturam ordinabilem ad salutem. Vnde nihil plus est dicere, Deus vult istũ saluum fieri quantũ in se est, quã deo placuit dare isti naturam per quam posset peruenire ad salutem: & quod deus paratus esset iuuare, ita ꝙ salus non deficit ꝓpter defectum a parte dei. Vnde non cassatur, quia habet propriũ effectũ: de voluntate aũt absoluta planum est quod non possit cassari, quia omnem effectum suum ponit, nec vnquam remanet inexpleta. Cum itaque verũ sit voluntatem dei nullo modo posse superari nec cassari, tñ volũtatem absolutam necesse est impleri, conditionalem vero minime. Sed attendendum, quod est necessitas consequentiæ, & consequentis, sicut supra dictũ est de prescientia, quia ipsa non habet necessitatem consequentis, sed consequẽtiæ, quia necessario infert, & sequitur, deus præscit hoc, ergo hoc erit: sed tamen non necessario præscit; quia in actu præsciendi frequenter notat̃ effectus contingens. Sic in voluntate intelligẽdum est: quod voluntas dei absoluta connotat euentum rei, & ideo est ibi necessitas cõsequentiæ: sed non consequentis, quia non mutat euentum rei, imo vult deus quod eueniat consequens contingens. Vnde sicut ꝓscĩetia, quia necessario infert effectũ, non potest falli: sic voluntas absoluta, quia necessario infert, non põt impediri, imo eam necessarium est impediri, voluntatem autem añtem vel cõditionatam non est necesse impleri,

nec

Damasce. lib. 2. de orth. fide. cap. 9.
D. Thom. q. de verit. q. 23. art. 2 & 1. q. 19. artic. 6

nec necessitate cõsequẽtis, nec necessitate cõsequentię, quia non cõnotat effectum rei: sed connotat illud quod est ordinabile ad euentũ, vt prædictũ est. Vnde bene sequitur, vult istũ saluari voluntate absoluta, ergo iste saluabitur: nũquam enim vellet, nisi pariter præsciret eum esse saluandũ. De volũtate vero cõditionata (vt visum est) nõ sequitur.
9 Si ergo obiicitur, ꝙ voluntas dei est necessaria, & necessario infert effectum: ergo oĩmodã ponit circa ipsum necessitatem. Dicendũ quod quamuis necesse sit deum velle, & voluntatem eius esse in actu, tamẽ comparatio eius est ad futurum contingens, & ideo effectus euenit contingenter.
10 AD illud quod obiicitur, ꝙ potest impediri cum sit causa contingẽs. Dicendũ quod (sicut tactũ est) ꝙ quamuis comparatio diuinæ voluntatis ad volitũ, & euentus voliti se necessario concomitentur sicut vnum contingens aliud, tamen non potest impediri, tunc enim impeditur causa, quãdo manente comparatione & ordinatione eius ad effectũ, effectus non euenit: Quod ergo proponitur, oĩs causa cuius effectus est cõtingens põt impediri, falsa est ꝓpositio, & habet instãtiã, si effectus necessario cõcomiteẽ & sequatur ad causam, & hæc est instantia in proposito.
11 AD illud ergo quod obiicitur ꝙ põt impediri propter defectum causæ cooperantis. Dicendum ꝙ sicut diuina voluntas, siue diuinũ velle connotat effectũ, ita connotat existẽtiã causæ particularis. Cũ enim dicitur, Deus vult istũ saluari, non est sensus ꝙ velit in omnẽ euentum: sed quod vult istum saluari, vult istum velle. Vnde sicut diuina voluntas connotat istum effectum euenire, & ideo necessario sequitur effectus ad ipsum, ita connotat causam creatam cõcurrere: & ideo necessario sequit̃, si de⁹ vult istum saluari, ꝙ iste etiam velit: & ita nunquam deficit sicut nec effectus, & ita nunquam impeditur.
12 AD illud quod obiicitur, quod deus põt oppositum eius quod vult. Dicendum quod diuina voluntas non arctat potẽtiã in possendo: vnde plura põt quam velit, tñ arctat potentiã in agendo: nunquam enim potẽtia agit aliquid nisi quod vult, & impossibile est quod actio super excedat voluntatem. Vnde nihil põt facere nisi qđ potest velle. 13
Quando ergo dr̃ quod põt cõtrarium suę voluntatis, potest intelligi dupliciter. Aut volũtate mouente ad cõtrarium, & sic notatur repugnantia voluntatis ad potentiã, & hoc est impossibile. Aut voluntate nõ mouente, & sic notatur non impedimentum nec repugnantia: sed ꝙ volũtas libere põt, quia ita põt hoc, ꝙ eius oppositũ: ita ꝙ vult hoc ꝙ potest velle eius oppositum absque sui mutatione, sicut supra dictum est de præscientia. Et rõ huius est, quia vno, & eodẽ, vult quæcunque vult. AD vltimũ, Dicendum ꝙ volũtas dei ſm conuenientiam ad præscientiam vult illa q̃ vult. Vnde sicut præscientia ambit totum velle, & posse, & agere, & nõ potest falli aliquid nõ subtrahendo contingentiæ rei euenientis, sic etiam in proposito intelligendum.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Signa voluntatis diuinæ quę pręsens respiciunt resistentiã non possunt habere; bene tamẽ quæ futurum.

VTRVM aliquis possit facere contra voluntatem signi. Et quod non videtur, quia signum signatum conformari debent: ergo quod fit contra vnum, fit contra reliquum: & si non põt fieri contra signatum, nec contra signũ. Ad opp. Alioquin si non sit contra signatum & contra signum, tunc signum est falsum: si enim signũ ducit in signatũ, significat ꝙ fit contra ipsum fieri cõtra signatum. Item. Minimum inter omnia signata est permissio, cũ sit respectu mali ad quod minime ordinatur beneplacitum dei: ergo si minima accedit ad voluntatem beneplaciti, si non põt fieri contra permissionẽ, multominus contra alia: sed nõ potest fieri cõtra permissionem sicut dicit Magister

gister in litera, & Aug. de ciui. c. xx. sicut nullus hoīm agit recte, nisi adiutus diuino auxilio, sic nullus hoīum atque dęmonum agit inique nisi eodem diuino atque iustissimo permittatur iudicio. Item. Potentior est voluntas cui non potest resisti nec in se, nec in signo, quā cui potest in signo saltem, & si non in re: sed deus est potentissimus: ergo vř, quod nec voluntati eius nec signo voluntatis possit resisti, & sic &c. Cōtra. Inter omnia signa voluntatis præceptio, siue imperium vř esse potentissimum: sed fieri, potest, & fit tota die contra diuinum mandatum: ergo contra omnia alia. Item. Videtur quod specialiter cōtra permissionem, quia permissio non est nisi malū culpę: sed malum culpę nō est malum nisi volūtarie fiat: & si voluntariæ fit, potest non fieri: ergo permittēte deo aliquem male facere, pōt non facere: ergo pōt facere cōtra permissionem. Item. Super illud psalm. Eduxi eos cum argento, & auro. Glo. dicit quod idem fuit pręceptum, & ꝑmissum .s. asportatio vasorum: ergo cū possit fieri cōtra præceptū, pari ratione & contra permissionē, & contra alia: per consequens ergo contra omne voluntatem signi.

Fundamenta.

15 RESP. Dicendum quod contra aliquod signum diuinę volūtatis pōt fieri, cōtra aliquod non, & ratio huius duplex est, ex duplici modo distinguendi signa. Quædam enim sunt signa respectu præsentis, vt impletio & permissio. Quædam respectu futuri, vt pręceptio, & consilium, & prohibitio. Et qm̄ de pn̄ti quod fit, impossibile est in pn̄ti non fieri, qm̄ omne ꝙ est qn̄ est necesse est esse: ideo respectu signorum de præsenti nō potest esse resistentia, quia si fit resistentia, iam nō sunt præsentia. Quia vero futura, vel facienda possunt nō fieri: ideo quantum ad signa tria sequentia, resistentia potest esse. Alia rō sumitur secundū aliū modū distinguēdi. Quia quę dam sunt signa diuinę voluntatis absolute quædam conditionate. Dico ergo quod quia contra voluntatem absolutam non potest fieri, non pōt etiā fieri contra signa voluntatis absolute, vtpote sunt impletio, & permissio. Quia vero contra voluntatem antecedentem, siue cōditionatam potest fieri, quia potest homo diuertere ab ordine ad quem ex sui constitutione cōditus est, hinc est quod potest fieri cōtra voluntatem signi, quæ illā signat, s. cōtra prohibitionem, & præceptionem, & consilium.

AD illud quod obiicitur ꝙ cōtra nullum potest fieri, patet solutio quod est falsum. Ad illud obiicitur ꝙ minimum est permissio. Dicēdum quod 16 maior significatio, vel minor nihil facit ad hoc: sed pręsentialitas effectus: vel etiam, quia signat voluntatem absolutā qua aliquid cōnotat absolute. Ad illud quod obiicitur, ꝙ potētius 17 est illud contra cuius signū non pōt fieri. Dicendū ꝙ verū est qn̄ voluntas vult oīno ꝙ nihil fiat, nisi ꝙ ostēdit se velle: sed diuina voluntas non est talis, imo vult ꝙ vnusquisque habeat propriam libertatē, & faciat qđ vult. Vnde potētia faciēdi contra diuinam voluntatē est a diuina voluntate: & ideo non esset potentior propter hoc. Vnde distinguendū, quod posse facere contra signū voluntatis alicuius aut est contra volūtatē, & sic attestatur impotentię: aut illud posse est a voluntate, cuius est signum: & sic non attestatur impotentiæ, sed magis potentię. Ad illud quod obiicitur, ꝙ contra omnia, quia fit con- 18 tra præceptionem quæ est maximum signum. Soluendum est per interemptionem, ꝙ non est maximū signū, qa impletio maius est. Præterea hoc nihil facit ad propositū, sed pręsentialitas in effectu, & absolutio in significato. Ad illud quod obiicit ꝙ 19 fit contra permissionem, quia peccator potest non peccare. Dicendū ꝙ deus non dicitur permittere peccare nisi eum qui actualiter peccat, dum peccat, & tunc impossibile est eū non peccare. Ad illud quod vltimo obii- 20 citur, ꝙ idem fuit ibi præceptum, & permissum. Dicendum ꝙ permissio multis modis accipitur in scriptura. Primo modo dicitur permissio non cohibere: sicut dn̄s permittit mala, quia non cohibet: & hoc modo est

signum

signum voluntatis diuinæ distinctũ contra præceptum. Alio modo non punire temporaliter: & sic dicitur li bellus repudij permitti. Matth.xix. Moyses ad duriciam vestrã permisit. Tertio modo non prohibere. psal. Irascimini & nolite peccare. gl. permittit quod necessitatis est, non prohibet. Quarto modo permittere est minus bonum indulgere, super illud. j. Cor. vij. hoc autem dico ſm indulgentiam &c. glo. permittit.

QVAESTIO III.

CONCLVSIO.

Deus, tum propter ordinem vniuersi, tum propter ordinem finis, tam in gloriam electorum quam in laudem suam, potest mala permittere.

Fundamenta.

TRVM debeat de⁹ mala permittere: & ꝙ sic videtur. Ioan.xij. Abũdabunt tabernacula ꝓdonum &c. Greg. Oĩpotens deus quod fieri nõ prohibet, iustum est vt fieri sinat. Item. Deus debet conseruare ordinem quem instituit: sed cũ deus creauit hominẽ, dedit ei liberam voluntatem: sed libera voluntas dicitur eo ꝙ libere potest quicquid vult: ergo si vult malum, pót in malum: ergo cũ non debeat auferre homini potentiam quã dedit, debet ipsum permittere peccare. Item. Malum frequenter est occasio maioris boni: sed non fieret nisi malum præcessisset, vt patet in passione Christi: sed decet eum facere, & permittere id quod est via ad melius: ergo cum non possit malum facere, solum debet permittere. Itẽ. Deus omnia facit propter laudẽ suã: sed in malis manifestatur laus diuinę iusticiæ, & misericordię: ergo si nõ debet facere pp ampliationẽ suæ laudis, non debet impedire ne mala fiant: ergo &c.

Ad opp. Cõtra. Rom.j. Non solum qui talia agũt digni sunt morte, sed qui consentiunt. glo. Consentire est facere, cum possit arguere: ergo cum deus possit corrigere, & impedire malum, si permittit, & tacet, consentit: sed qui consentiunt digni sunt morte: ergo &c. Item. August. xix. de ciui. Dei. c. xvi. Ad innocentis officium non solum pertinet nemini malum inferre: sed etiam a peccato cohibere: ergo si deus nõ cohibet cũ possit, deus non est innocens. Item. Ratione videtur. Quia omnes virtutes nostræ debent habere exemplar in Deo: sed in nobis est virt⁹ zeli, ergo & in Deo: sed zelus quãtum potest obuiat peccato: ergo si de⁹ habet zelum, quantum potest obuiat: ergo &c. Item. Vniuersæ viæ dominĩ misericordia, & veritas: si ergo permittit iustum peccare, aut est misericordiæ, aut iustitiæ. Non misericordiæ, constat. Nec iustitiæ: quia iustus non meruit cadere: ergo &c.

RESP. Dicendum, ꝙ deus permittit mala fieri, & hoc ordinatissime. Duplex est enim ordo rerũ. Vnus in vniuerso, alter in finem, & vterq; exigit ꝙ deus ꝑmittat mala fieri. Ordo quippe in vniuerso exigit: q̃a ad perfectionẽ vniuersitatis necesse fuit fieri creaturam arbitrio liberam, & peccare potentem: sed administratio vniuersitatis est, vt deus sic res cõditas administret, vt eas agere proprio motu sinat: sicut dicit August. vij. de ciui. Dei. Ideo cum debuerit dare potentiã peccandi, & debuerit regere saluo ordine suæ conditionis, si voluit peccare, debuit permittere; & si non noluit peccare, debuit conseruare: & ita debet permittere mala. Ordo ad finem hoc exigit: quia duplicem finẽ contingit reperiri in vniuerso: vnus est solus electorum, alius diuina laus. Quoniam ergo permissio malorũ reddit electos gloriosiores per occasionem, & deus non curat vtrum per causam, vel per occasionem electorum gloria augeatur, ideo deus permittit recte. Vnde Augu. xj. de ciui. Dei dicit: ꝙ nullum faceret quẽ malum præsciret, nisi pariter nosset quibus bonorum vsibus accommodaret. Prosunt autem eis exercitando. Et ideo dicit de lapsu mundi, ꝙ permisit plures esse malos: quia si pauci essent, nõ auderent exercere

cere bonos. Diuina etiā laus hoc exigit: quia occasione mali summe manifestatur diuina misericordia in electis: in filii vnigeniti donatione, pro inimicis secundum tempus. Summe etiam manifestatur dei iustitia in æterna punitione reproborum. Vnde August. xi. de ciui. Dei. Si omnes remanerēt in pœna, in nullo appareret misericordis gratia redimentis. Rursus. Si omnes transferrentur ad lucem, in nullo appareret seueritas vltionis.

23 AD illud ergo quod obiicitur, quod permittere est consentire. Dicendū, quod permittere malum est dupliciter. Aut non cohibendo manum, vel animum nec in facto, nec in retributione, & sic consentire est. Vel non cohibendo manum, sed tamen puniendo transgressorem, & arguendo continue, & sic nō consentit: & hoc modo deus permittit, & non consentit.
24 Ad illud quod obiicitur, quod ad innocentem pertinet cohibere. Dicendū, quod illud intelligitur de cohibitione quantum ad arguitionem, & punitionē, non quantum ad voluntatis coactionem.
25 Ad illud quod obiicitur, quod zelus obuiat peccato. Dicendum, quod verum est saluo iure iustitiæ, & iustitia: put ordo vniuersi hoc exigit, vt deus permittat hominem secundum imperiū suæ
26 voluntatis. Ad illud quod vltimo obiicitur, patet respōsio: quia permittere aliquem peccare, est opus iusticiæ: nō inquam iusticiæ quę sit exigentia meritorum, sed condecentia diuinæ sapientiæ, & bonitatis.

QVAESTIO IIII.

CONCLVSIO

Mala secundum se cum intrinsece mala sint, deus pręcipere non potest, mala vero in se quę mala nō remanent, potest deus præcipere.

Ad opp. TRVM deus possit mala præcipere. Et quod sic videtur: quia præcepit Osee. j. vt duceret vxorē fornicariam. Et Ber. exponit ad literam. Quod si dicas ad literam non esse intelligendum. Obiicitur tunc: quia præcepit non tantum ducere vxorem, sed etiā facere filios fornicarios: quod si esset vxor legitima, nō essent filij fornicationis. Item. Exo. xii. Pręcepit facere furtū filijs Israel: sed furtum est malum, & contra legē naturę: ergo &c. Si tu dicas quod non est malū secundum se, & ideo potest bene fieri, obiicitur: quia pręcepit Abrahæ occidere filium innocētem, & quem sciebat innocētem. Gen. xxij. & hoc est malum secūdum se: ergo videtur, quod deus possit præcipere malum. Item ratione videtur: quia deus est super omnem legem, ergo in omni mandato potest dispensare: ergo potest omnium præceptorū, & prohibitionum contraria præcipere. Itē. Plus distat nō ens ab ente, quā malū a bono: sed deus solo imperio voluntatis ex non ente facit ens: ergo solo imperio voluntatis ex malo facit bonū: ergo pōt præcipere mala, vt videtur. Cōtra. Pręceptum est signum diuinæ voluntatis: ergo aut est falsum signum, cum significet deum non velle, quod præcepit, aut deus vult illud. Si deus vult malum, est malus. Si non vult, & pręcepit, est falsus, & vtrunq; est impossibile apud deū: ergo &c. Itē. Nullus obediens diuino præcepto debet puniri: ergo si deus pōt malum præcipere, pōt malum impune fieri. Sed malum remanere impunitum est contra diuinā iustitiam: ergo deus pōt facere contra se: ergo sibi aduersari: sed hoc est impossibile: ergo &c. Item. Deus pręcepit mala non fieri: si ergo pręcepit fieri, præcepit duo opposita: sed duo opposita fieri est impossibilę: ergo deus præcepit impossibile: sed ad nullum tale præceptum obligamur: ergo deo possumus non obedire, quod absurdum est. Et iterum. Omnis præcipiens impossibile est stultus, vel impius: ergo deus esset stultus, vel impius, quorum vtrunque est impossibile. Et ideo dicit Hiero. qui dicit deū præcepisse impossibile, anathema sit.

Funda- menta.

RESP. Dicendum, quod cū quęritur vtrum deus possit præcipere malum, hoc potest dupliciter intelligi. 27
Aut malum manens malum, aut ita quod præcipiendo faciat bonum. Primum

simpli-

simpliciter est impossibile: secundū
vero aliquo mō est impossibile, licet
non omnino. Est enim aliquid malū
in se, aliquid malum ꝼm se. Malum in
se potest fieri bene; malum secundum
se nullo modo potest fieri bene, imo
hoc intelligere ꝙ fiat bene, est intelli
gere quod idem sit malum, & bonum.
Potest ergo dici, quod de⁹ potest prę-
cipere malum in se, & non malum se
cundū se: quia nihil potest præcipere
quin bonum sit postquam præceptū
est: & illud est malum in se, non aūt se
cundum se, & ideo pōt illud præcipe
re, & non aliud. Et hinc habet ortum
quod dicit Ber. in lib. de dispensatio
ne & præcepto, ꝙ deus potest dispen-
sare in præceptis secundæ tabulæ, &
non primæ. Et ratio huius est, quia
28 in præceptis secundę tabulę (quātū)
est de rōne præcepti tāgitur, siue præ
cipitur ordinatio ad proximum, & ꝓ
hibetur deordinatio ad eundem. De-
ordinatio aūt respectu proximi, nisi
sit deordinatio respectu dei malū est,
in se. Si aūt respectu dei, malum est se
cundum se: sicut cognoscere non suā,
malum est in se: sed cognoscere alie-
nam ex libidine, siue non suam, ma-
lum est ꝼm se. Sed deus in præceptis
secundæ tabulę dispensat, & dispensa
re pōt, & contra illa pōt præcipere rō
ne prædicti. Nec ex hoc sequitur, qđ
præcipiat contraria, quia mandatum
speciale absoluit a communi, sicut
priuilegium speciale. In præceptis
autem primę tabulæ non potest deus
dispensare, quia eorum opposita sunt
mala secundum se: ipsa enim præce-
pta dicunt ordinationem ad deum
siue in finem de su i rōne, & eorū op-
posita deordinationem, Et ideo si cō
trarium præciperet, pręciperet cōtra
se, contra se autē non potest facere:
& si illa præciperet (cum illa sint ma
la ꝼm se, ita quòd nullo modo pñt be
ne fieri) aut deus vellet malum, quod
est inconueniens aut impune fieret
malum, aut idem esset bonum, & ma
lum, quorum vtrunque est inconue
niens simpliciter. Et ideo conceden
dæ sunt rationes ꝓbātes quòd deus
non potest malum præcipere, vtputa
nullum manens malum; & hoc est
malum ꝼm se. Tamen vltima ratio de
hoc ꝙ præcipit malum, non valet:
& iam soluta est.

AD illud ergo quod obiicitur de 29
Osea. Dicendum ꝙ illud fuit malum
in se. s. cognoscere non suā: & diuino
pręcepto factum est ei bonū: sed ꝼm
quod fornicatio dicit actum libidi-
nosum, & cognoscere aliquā ex libi-
dine, hoc dominus nunquam præce-
pit. Ad illud quod obiicitur de au-
ctoritate Exod. quód præcepit filiis 30
Israel furtum. Dicendum, ꝙ illud
similiter pręcepit inquantū fuit ma-
lum in se. s. accipere rē alienam: sed
hoc potuit facere, quia cum sit domi
nus omnium, dominium potuit trās-
ferre. Sed nunquam præcepit, quod
ex libidine hoc facerent, illud enim
est malum secundum se. Ad illud qđ
obiicitur de eo, quod præcepit Abraę 31
de Isaac. Dicendum ꝙ illud nō erat
malum ꝼm se, quia Isaac quāuis nō
esset reus mortis sibi infligēdę ab ho-
mine, tamē ratione peccati originalis
reus erat mortis temporalis sibi infli
gendæ a deo, ad quam habebat neces
sitatem, & ideo deus habebat aucto-
ritatē, & ita de iure potuit illā Abraæ
ex causa committere. Tamē aliqui vo
lunt dicere quod non præcepit occi-
dere: sed offerre.. Sed contra hoc est
glosa, & textus, quia dr̄ quod porta
uit ignem, & gladium. AD illud ꝙ
obiicitur, quod potest super omnem 32
legem datam. Dicendum, quod verū
est quod potest, qa potest ponere: sed
non potest destruere iam positū. Q m̄
enim ordinationem ad ipsum dicūt
aliqua mandata, sicut non potest con
tra suam iustitiam facere, sic nec con-
tra illa præcipere. AD illud quod
obiicitur, quod de non ente potest fa- 33
cere ens. Dicendum, quod verum est
quod potest facere; sed hoc non po-
test facere quod aliquid sit ens, & nō
ens, & quia non ens non habet neces
sitatem ad hoc quod sit nō ens, ideo
potest fieri ens: sed aliqua sunt mala,
quæ si sunt, de necessitate sunt mala,
sicut mentiri, & odire deūm: & ideo
non est simile, quia si faceret ista esse
bona, faceret quod idem simul esset
bonum, & malum.

QVOD

QVOD ALIQVANDO HOMO BONA voluntate aliud vult quam Deus: & aliquando mala, id quod Deus bona voluntate vult.

DISTINCTIO XLVIII.

Qualiter voluntas nostra diuinę conformeť.

Ciendum quoque est: ꝙ aliqñ mala est voluntas hominis idem volentis quod deus vult fieri: & aliquando bona est voluntas hominis, aliud volentis quam deus. Vt enim bona sit hominis voluntas, oportet attendere q̃d congruat ei velle, & quo fine. Tm̃.n.interest inter voluntatē dei, & volũtatē hominis, vt in quibusdā aliud cōgruat deo velle, aliud homini. Vnde Aug. in Ench. Aliquando bona voluntate homo vult aliquid quod deus non vult, bona multo amplius multoq; certius voluntate. Nam illius mala voluntas esse nunquam potest: tanquā si bonus filius patrem velit viuere, quem deus bona volũtate vult mori. Et rursus fieri potest, vt hoc velit homo voluntate mala, q̃d deus vult bona, velut si malus filius velit mori patrem, velit etiam hoc deus. Nempe ille vult quod non vult deus, iste vero id vult ꝙ vult & deus: & tamen bonæ dei voluntati pietas illius potius consonat, quamuis aliud volentis, quam huius idem volentis impietas. Multum enim interest quid velle homini, quid velle deo congruat, & ad quem finem suam quisque referat voluntatem, vt approbetur vel improbetur: Potest enim velle bonum quod nō congruat ei velle: & potest velle bonum quod congruit, sed non refert ad finem rectum: & ideo non est bona voluntas.

Cap. 101. Tomo 3.

Quod bona voluntas mala hominum voluntate impletur, vt in passione Christi contigit, vbi quiddam factum est quod deus bona, & Iudęi mala voluntate voluerunt, voluerunt tamen & aliquid quod deus non voluit.

ILLVD quoque non est prętermittendum, qnod aliquando dei voluntas bona per malam hominis voluntatem impletur, vt in crucifixione Christi factum est, quem deus bona volũtate mori voluit, Iudæi vero impia voluntate eum crucifixerunt. Et volebāt Iudęi mala voluntate quiddam quod deus bona volũtate volebat, scilicet vt Christus pateretur, & moreretur: sed volebant & aliquid aliud quod deus nolebat, scilicet occidere Christũ, quod fuit mala actio & peccatum. Actum quippe Iudæorũ non voluit deus, passionem vero Christi voluit, sicut & in ipso psalm. Christus ad patrem ait, Tu cognouisti sessionem meam, idest, voluisti & approbasti passionem meam, tibi enim placuit. Voluit itaque tota Trinitas vt Christus pateretur, nec tamen voluit vt Iudæi occiderent: quia voluit pœnam Christi, sed non voluit culpam Iudæorũ: nec tamen noluit, si enim noluisset, nec fuisset.

Oppositio.

SED ad hoc opponitur sic: Si voluit deus, vt Christus pateretur, voluit vtique vt pateretur a Iudæis, vel non. Si voluit vt non pateretur a Iudæis, cum passus sit, factum est itaque quod voluit deus non fieri. Si autem voluit eum pati a Iudęis: ergo voluit eum occidi a Iudæis: voluit itaque vt Iudæi occiderent eum. Ad quod respō- Respon. dentes dicimus, simpliciter concedendum esse, quòd deus voluit Christum pati & mori, quia eius passio bonum fuit, & causa nostrę salutis. Cum autem dicitur, volebat eum pati, vel occidi a Iudæis: hic distinguendum est. Si enim intelligitur sic, volebat eum sustinere passionem, siue crucifixionem a Iudæis illatam, verus est sensus: Si vero intelligitur sic, volebat vt Iudęi occiderent eum, falsum est. Non enim volebat deus actionem Iudęorum, quæ mala erat: sed volebat passionem bonam, & hęc voluntas per malas Iudęorū voluntates impleta est. Vnde Aug. in Encheridio, Deus quasdam vo- Cap. 101. luntates suas vtique bonas implet per malorum hominum volun- Tom.3. tates malas: sicut per maleuolos Iudæos bona volūtate patris Christus pro nobis occisus est, quod tantum bonum fuit, vt Apostolus Petrus quando id fieri nolebat Satanas ab ipso qui occisus est, diceretur. Ecce manifeste habes magnum bonum fuisse quòd Christus Matth.16 occisus est, & hoc bonum quia Petrus nolebat, ideo redargutus est.

Vtrum placuerit viris bonis, quòd Christus pateretur, & moreretur: placuit quidem intuitu nostræ redemptionis: sed non ipsius cruciatus.

Ex quo soluitur quæstio qua quęri solet, vtrum viris sanctis placere debuerit ꝙ Christus pateretur, vel occideretur. Debuit enim eis placere intuitu nostrę redemptionis: sed non intuitu ipsius cruciatus. Voluerunt ergo ac vehementer cupierunt Christum mori propter liberationem hominis, & impletionem diuinæ volūtatis: sed non voluerunt delectatione ipsius afflictionis. De eodem ergo lætabantur, & tristabantur: sed ob aliud gaudebāt, & propter aliud dolebant. Volebant ergo Christū mori pro hominis redemptione: & tñ de morte ipsius diuersis de causis corda eorū varie mouebātur.

Quomodo sentiendum sit de passionibus sanctorum, an velle an nolle debeamus.

SI vero quęritur vtrum eodem modo sentiendum sit de passionibus, & martyrijs sanctorum: Dicimus aliquam esse differentiam inter passionem capitis, & membrorum. Christi namque passio causa est nostræ salutis, quod non est passio alicuius sancti. Nullius enim passione redempti sumus, nisi Christi. Profuerunt quidem non modo eis qui passi sunt, verumetiam alijs fidelibus ipsorum passiones, verumtamē nostra redemptio nō sunt: hoc enim passio illius sola potuit, qui deus est, & homo. Illius ergo

Quòd passiones sanctorú possumus velle, & nolle & vtrúque bona volútate.

passionem credentium piæ mentes voluerunt, & optauerunt fieri sicut futurum credebant: passiones uero sanctorum possumus uelle & nolle: & utrunque bona uoluntate, si rectos nobis proponamus fines. Cui eni placuit Pauli passio, eo fine, quia pręmiű eius per hoc auctum, & paratum cernebat: bonam uidetur habuisse uolűtatem, quæ uoluntati eius congruebat, quia cupiebat dissolui, & esse cum Christo. Qui autem uoluit, eum declinare passionem, & effugere manus iniquorum cōpassione pietatis, & ille habuit bonam uolűtatem. Vnde Aug. in ench. Bonæ apparebant uoluntates piorum fidelium, qui nolebant apostolum Paulum Hierusalem pergere, ne ibi pateretur mala, quæ Agabus propheta prædixerat: & tamen hoc illum deus pati uolebat pro annuncianda fide Christi, exercēs martyrem Christi: neque ipse bonam uoluntatem suam impleuit per Christianorum uoluntates bonas: sed per Iudæorum malas: & ad eum potius pertinebant, qui nolebant quod uolebat, quam illi per quos uolentes factum est, quod uolebat: quia id ipsum mala uoluntate fecerunt, quod deus bona uoluntate uoluit. Ita & in passione Christi factű est: qđ. n. deus uoluit, hoc idem Iudæi, & diabolus: sed illi mala uoluntate, deus uero bona uoluntate, s. ut Christus moreretur. ueruntamen illi actum uoluerunt, quem deus non uoluit,

Cap. 101. Act. 21.

Qualiter voluntas nostra diuinæ conformetur.

DISTINCT. XLVIII.

Sciendum quoque est, quòd aliquando mala est voluntas hominis, &c.

Expositio

AEC est tertia pars, in qua agit Magister de conformatione voluntatis uostræ ad voluntatem diuinam. Et diuiditur hæc pars in quatuor partes. In prima Magister ostendit ꝙ ad cōformitatem voluntatis nostræ, & diuinæ, non sufficit conformitas in volito. In secunda ostendit, ꝙ non sufficit conformitas in operatione, siue in opere operato ibi. Illud quoque non est prætermittendum. In tertia Magister soluit ex hoc quādam quęstionē a latere. Vtrum, scilicet, sancti debeant passionem Christi velle. ibi Ex quo soluit quæstio qua quæri solet. In quarta vero, & vltima Magr̄ mouet quęstionem iuxta hanc, & determinat: ibi: Si vero quæritur vtrű

Diuisio.

eodem mō sentiendű est. Vbi ostēdit ꝙ dissimiliter iudicandű est de passionibus sanctorum, & ipsius Christi.

Multum enim interest quid velle homini, quid deo congruat.

Dub. 1.

Cōtra. Ex hoc vr̄, ꝙ aliquid licite possit homo velle sciendo, cuius deus velit contrariű. Ponat̄ ergo ꝑ impossibile, ꝙ alicui reueleẗ sua dānatio: constans est, ꝙ deus vult istum dānari volűtate absoluta. Aut ergo iste tenet velle, aut nō: vel (qcqd sit de tentiōe) qđ est ꝑfectius velle, vtrű uelle dānari, vel non. Si vult dānari: ergo vult a deo separari: hoc voluntas recta nunq̄ pōt appetere. Si non vult dānari: ergo ꝑfecte se nō conformat: ergo perfectior est volűtas opposita. Respon. Dicendű, ꝙ illud est impossibile, ꝙ alicui reueleẗ sua dānatio: & impossibili posito, nō est mirű si sequat̄ impossibile. Tn̄ si tu quæras qđ est ꝑfectius, rn̄deo dicēdű, ꝙ in æterna dānatione sunt duo. s. pœnæ inflictio, & æterna a deo separatio. Separōnē ęternā a deo nullo modo credo ꝙ aliqua aīa recte debeat velle, imo semꝑ velle contrariű; sed pœnā velle, si te-

Respon.

si reuelatū est sibi, debet, & hoc patet quia quilibet iustus de se, & de alio debet velle, quod omnis peccans finaliter, æternaliter puniatur: ergo si ponitur præexistens cognitio certitudinaliter iuxta se, credo quod quādiu durat ei bona voluntas, quod hoc nollet. Dub. 2 Si autem quæras de eo, qui peccat, vtrū velle debeat gratiā sibi subtrahi: & videtur, quod sic, cū deus velit, & ipse sciat hoc esse iustū. Resp. Dicendū, quod gratiam subtrahi alicui sub triplici cōditione pōt respici, aut simpliciter, aut ad tēpus. Et ad tēpus adhuc Respon. dupliciter, vel in se, vel prout habet rōnem pœnæ. Hoc modo vult deus subtrahere, & hoc modo debet peccans velle, vt eum deus puniat. Vnde regula gnalis, quod in oībus, quæ scimus deum velle absolute, tenemur voluntate absoluta velle: tñ licet nobis velle contrarium voluntate cōditionata, siue quantum in nobis est, quia hoc decet nos, & propter hoc dicit Augustin. Multum interest, &c.

Deus uoluit Christum pati, & mori, &c.

Dub. 3 Contra. Vī. n. male dicere, quia occidere Christum erat malum facere: ergo Christum occidi fuit malum fieri: si ergo deus voluit Christum pati, deus voluit malū fieri, quod supra Respon. negatū est. Resp. Dicendū, quod occidere Christum fuit malū per cōparationē ad subiectum: qñ ergo accipitur passio, aut simpliciter accipitur, aut in comparatione ad patientē, siue ad sustinentē pœnā, & sic simpliciter est bonū: aut in cōparatione ad inferentem, & sic ex illo respectu iudicatur malū, quia malitia moris potius intentionē respicit, quam actū. Et primo modo est sensus: Christū pati a Iudæis est bonū. i. Christum sustinere pœnā quā Iudæi intulerunt, est bonum. Secūdo modo est sensus: Christum pati a Iudæis est bonū. i. passionem inferri Christo a Iudæis est bonum, & sic falsum: quia illatio passionis nō fuit nisi mala: sed sufferentia non fuit nisi bona, & sic distinguit Magister.

Non enim volebat, &c.

Dub. 4 Innuit quòd actio Iudæorum fuit mala. Contra. Videtur falsum dicere, quia actio Iudæorum fuit causa passionis: sed si causa immediata mala, & effectus: ergo si actio fuit mala, & passio. Respō. Dicendum, quòd istud Respon. est verum de actione, & passione in eodem genere bonitatis, secundum quòd vnum est causa alterius. Dicendum ergo, quòd actio Iudæorū fuit causa passionis in genere naturæ, & in illo genere sicut actio fuit mala, ita & passio: sed non fuit causa in eodem genere moris: imo Christi bona intentio passionem voluntariam dirigebat in bonum finem: econtra in actione Iudæorum non habente rectum finem: & ideo in genere moris actio fuit mala, & deo displicens, & passio bona, & deo placens: & sic patet totum.

Quod tantum bonum fuit, vt Apostolus Petrus qui id fieri nolebat, ab ipso qui occisus est Sathan diceretur.

Contra. Secundum hoc videtur quòd quicunque dolet, & tristatur Dub. 5 circa passionem Christi, esset redarguendus: ergo peccauit beatissima mater dum doluit, sicut dicitur Lucæ. 2. Tuam ipsius animam pertransibit gladius. Peccauerunt similiter Apostoli. Falsum etiam dicit Apostolus. 2. Timo. 2. Si sustinebimus, & conregnabimus. Respon. Dicendum Respon. quòd dolere de aliquo est dupliciter. Aut ita quòd dolens voluntate rationis absoluta velit contrarium eius de quo dolet: & sic nulli licuit dolere de passione Christi. Et Petrus, quia voluntate rationis contrarium volebat, est redargutus. Alio modo dolere de aliquo est ferri ad contrarium voluntate pietatis: tamen nihilominus hoc velle voluntate absoluta: sic bonum est cōdolere Christo, & pie affici circa eum: & sic afficiuntur viri sancti, qui magnas gratias agunt deo de passione Christi: sed tamen mouentur in consideratione dolorum, sicut & benignissima Virgo Maria in filij sui mora est passione.

Artic. 1 AD intelligentiam præsentis distinctionis quæritur de conformitate voluntatis nostræ ad voluntatem dei. Et circa hoc duo principaliter quæritur. Primo quæritur de ipsa conformitate quantum ad quidditatem. Secundo quæritur de ipsa quantum ad tentionem. Circa primum articulum duo quæruntur. Primo, vtrum possibile sit voluntatẽ nostram conformari voluntati diuinæ. Secundo, vtrum conformitas voluntatis nostræ ad diuinam faciat voluntatem nostram iustam.

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Voluntas humana potest cõformari voluntati diuinę per similem habitudinem ad actum, ad obiectum, & ad finem.

Ad opp. VOD non sit possibile nostram voluntatẽ conformari diuinæ, ostenditur sic. Esa. 55. Sicut exaltantur cęli a terra, ita exaltatæ sunt viæ meæ a vijs vestris, & cogitationes meæ a cogitationibus vestris. Sed sicut est in vijs, & cogitationibus, sic & in voluntatibus: ergo si cœlum, & terra non habent conformitatem, imo deformitatem, videtur similiter, ꝙ nec volũtas nostra, & voluntas diuina. Si dicas, ꝙ auctoritas intelligitur, & loquitur de malis. Contra. Super illud psalmi Exultate iusti. glo. Quantum distat deus ab homine, tantum distat volũtas dei a volũtate hominis; ergo &c. Item, infinite distantium nulla est cõformitas: sed deus, & homo distãt in infinitum, cum vnum sit finitum, & aliud sit infinitum: ergo nulla est conformitas voluntatum. Item. Si voluntas nostra conformatur diuinæ, aut ergo in seipsa, vel in tertio. Si in tertio: ergo diuina volũtas, & humana, conueniunt in aliquo communi: & si hoc, ergo habent aliquid simplicius se, quod est inconueniens maxime in diuina voluntate. Restat ergo, quòd si est conformis, ꝙ seipsa conformetur, ergo voluntas est ipsa conformitas: sed conformitas non potest esse difformitas: ergo voluntas nostra non potest discordare a diuina, quod est manifeste falsum. Item. Si voluntas nostra est conformis diuinæ, aut hoc conuenit essentialiter, aut per participationem. Si essentialiter, redit idem ꝙ prius. Si per participationem, quæro de illo ꝑ cuius participationem voluntas est conformis, vtrum sit conforme, vel non. Si non: non potest conformare. Si sic: tunc aut essentialiter, aut participatiue: ergo vel erit abire in infinitum, vel stare in aliquo creato, ꝙ sit conforme deo per essentiam. Vel voluntas conformatur deo per increatum: sed nõ est abire in infinitũ, nec est ponere ꝙ deus sit conformitas voluntatis humanæ ad deum: ergo aliquod creatum essentialiter est conforme: sed quod essentialiter est conforme, alicui, essentialiter conuenit cum illo. Et quod essentialiter conuenit cum illo, est eiusdem essentiæ, ergo &c. Contra. j. Corin. 6. Qui adhæret deo vnus spiritus est: sed nõ est vnus spiritus per vnitatem naturæ: ergo est vnus per conformitatem voluntatis. Item. Matth. 12. Omnis qui facit voluntatem patris mei, qui est in cœlis, ille meus frater, & soror, &c. Sed non est verum quòd sit frater per propinquitatẽ sanguinis: ergo est frater per conformitatẽ voluntatis, & dilectionis. Item. Quascunque voluntates contingit velle, idem, & velle opposita: contingit cõformari, & difformari, siue contrariari: sed voluntas diuina, & humana sunt huiusmodi: hoc patet, ergo &c. Item. Quascunque voluntates contingit adinuicem ordinari ꝑ perfectam possidentiam, & obedientiam, contingit adinuicem conformari: sed voluntatem humanam cõmari: sed voluntatem humanam cõtingit diuinæ per omnia subiacere, & obedire: ergo &c. Fundamenta. Respon. Dicendum, quòd aliquid conformari alicui contingit dupliciter. Aut quãtũ ad similitudinem, aut quantum ad habitudinem. Quantum ad similitudinem contingit tripliciter. Aut qñ aliqua

aliqua duo participant tertium in quo assimilantur: vt agnus, & nix albedine. Aut cum aliqua duo sic se habent, quód vnum est similitudo alterius: vt species coloris, siue idolum assimilatur, siue conformatur. Aut quando aliquid participat similitudinem, vt speculum, vel oculus assimilatur, vel conformatur corpori obiecto. Primo modo non est possibile aliquam creaturam deo conformari. Secundo modo aliqua creatura deo conformatur, vtputa gratia, quæ dicitur similitudo dei, vel gloria quæ est deiformitas. Tertio modo assimilatur, & conformatur anima, quæ habet gratiam, & gloriam: de hac cõformitate nihil ad præsens. Alio modo contingit conformari aliquid alicui secũdum similem habitudinem, siue comparationem, quæ potest dici proportio, cum est rerum eiusdem generis: & proportionabilitas, cum est rerum diuersorum generum, siue non communicantium, vt fiat vis in verbo. Large tñ loquendo vtraque potest dici proportio: & hæc nihil ponit commune, quia est per comparationem duorum ad duo, & potest esse inter summe distantia, & secundum hanc potest voluntas nostra cõformari diuinæ: videlicet per similẽ habitudinem ad actum ut sicut deus quod vult, uult liberaliter, & charitatiue, ita & homo, & per similem comparationem ad obiectum, ut quod uult deus, velit homo: & eodem fine quo uult deus, uelit homo. hoc totũ possibile est esse, & totum possibile est non esse: & ideo possibile est volũtatem nostram diuinæ conformari, & difformari. Et concedendæ sunt rationes ad hoc.

8 AD illud ergo quod obiicitur, ꝙ distat deus ab homine, & humana uoluntas a diuina in infinitum, iam patet responsio, quia hoc non impedit conformitatem comparationis; licet impediat conformitatem æqualitatis, & uniuocationis.

9 AD illud quod obiicitur, vtrum in seipsa, uel in tertio conformetur. Dicendum, ꝙ non in seipsa, nisi loquamur de conformitate lõginqua, quæ attenditur in imagine. Si autem loquamur de conformitate propinqua, quæ consistit in similitudine, sic non seipsa conformatur: sed mediante gratia, quæ non est tanquam tertium ab utroque participatum: sed est sicut similitudo unius, & proprietas alterius. Vnde gratia est similitudo essentialiter, non tamen oportet, ꝙ essentialiter conueniat in tertio, quia similitudo seipsa conuenit cum eo, cuius est similitudo: & sic patet obiecta ambo. Similiter si loquamur de cõformitate quãtum ad habitudinem, dicemus, quòd uoluntas non seipsa conformatur, sed per comparationem ad alterum: quod tamen neque est de essentia diuinæ voluntatis, nec humanæ, nec tanquam tertium participatum ab utroque, & sic patet illud.

10 Ad illud quod ultimo quæritur, utrum cõformetur per essentiam, aut per participationem. Dicendum, ꝙ nec sic, nec sic, sed conformatur per proportionem, siue per consimilem habitudinem, & sic patet illud.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Conformitas voluntatis nostræ ad diuinam, secundum actum, & uolitum facit eam iustam.

Fundamenta.

TRVM conformitas uoluntatis nostræ ad diuinam faciat eam iustam. Et quòd sic uidetur, quia super illud psalm. Rectos decet collaudatio. Glo. Recti sunt qui dirigunt cor suũ secundum uoluntatem dei, quæ recta est. Item. 2. Cor. 6. Quæ participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas lucis ad tenebras? quasi dicat, nulla. Si ergo diuina uolũtas iustitia, est & lux, & humana uoluntas sit iniqua, non potest esse conformis; ergo si est conformis, necesse est esse iustã. Item. Conformari regulæ iustitiæ, nihil aliud est, quam iustificari; sed uoluntas diuina est regula iustitiæ, quia non potest obliquari ad aliquod

 iniquũ

iniquum: ergo conformari voluntati diuinę, est iustificari. Item. Intellect⁹ noster non potest conformari diuino, quin efficiatur uerus; ergo nec affectus noster potest conformari diuino, quin efficiatur iustus: sicut enim veritas est rectitudo intellectus, sic iustitia est rectitudo affectus. Contra. Magister dicit, & est verbum Augustini, quòd voluntas dei bona, per hominum malas voluntates implet: sed vnus effectus nō procedit ab vna causa per aliam, nisi illæ causæ ad inuicem conformentur: ergo contingit malam voluntatem diuinæ conformari. Item. Conformitas voluntatū consistit in volendo, & nolendo idē: sed impius potest velle, & nolle quod deus vult, & non vult, vt ponit exēplum August. de prauo filio, qui patrem vult mori, quod & deus vult: ergo conformitas non facit voluntatem iustam. Item. Quamuis voluntas dei sit beata, tamen voluntas illi conformis nō propter hoc est beata: ergo pari ratione quāuis sit iusta, nō propter hoc voluntas conformis est iusta. Item. Si conformitas facit volūtatem iustam, cum velit hominē, qui patitur iniuriā vindicare: si ille qui patitur iniuriam vult se vindicare, iuste uult: ergo iustū est exigere vindictam. Si tu dicas, quòd deus vult hominem vindicare: sed non vult ꝙ homo uindicet se, hoc non soluit: q̄a saltem tunc liceret homini appetere, quòd deus ipsum uindicaret.

Ad opp.

Cicero de amicitia.

11 RESP. Dicendum, quòd conformitas uoluntatis nostræ ad diuinam attenditur secundum proportionem sicut dictum est. Duplex est autē proportio uoluntatis, scilicet ad actum, & ad uolitum. Similis proportio ad actum consistit in hoc, quòd sicut deus quod uult, uult ex charitate, & liberaliter siue iuste, & recto fine, sic etiā homo uelit. Similis proportio ad uolitum est, ut quod uult deus, etiam homo uelit. Potest ergo conformitas attendi secundum hanc duplicem similitudinem, & comparationem, & sic est sufficiens, & facit uoluntatem iustam. Potest iterum attendi solum secundum alteram, ut puta secundum uolitum, & sic est deficiens cum careat simili habitudine, & hoc non sufficit ad iustitiam. De prima conformitate procedunt primæ rationes, de secunda secundæ.

AD illud quod tertio obiicitur, quòd conformitas non facit beatam animam, ergo nec iustam. Dicendum, quòd beatitudo dicit iustitiam consummatam. Vnde plus requiritur ad hoc, ut uoluntas fiat beata, quàm ut fiat iusta: & ideo non sequitur, quòd si non facit beatam, quòd non faciat iustam. Tamen sicut conformitas sufficiens, quæ est in uolito, & ratione uolendi facit uoluntatem iustam, sic conformitas superexcellens facit eā beatam; illa autem est superexcellēs, quando in omnibus diuinæ conformatur: & ex nulla parte est difformis, nec in aliquo saltem in modico. 12

AD illud quod obiicitur ultimo, iā patet responsio, quia appetens uindictam nō conformat se deo in modo, siue in ratione uolendi. Deus enim tanquam iustus iudex uult hoc zelo iustitiæ: qui autem appetit ultionem sui, siue suæ iniuriæ, ut plurimū uult libidine uindictæ: Si autem aliquis appetat solum zelo iustitiæ sicut de⁹, & ex charitate, tunc diceremus eum habere uoluntatem iustam. 13

CONsequenter quantum ad secundum articulum, quæritur de tentione ad conformitatem uoluntatis diuinæ. Et circa hoc duo quæruntur. Primo quæritur, utrum teneamur conformare uoluntatem nostram uoluntati diuinæ in ratione uolendi, ut uelimus ex charitate quod uolumus. Secundo, utrum teneamur conformare in uolito.

Artic. 2.

QVAE-

QVAESTIO I.

CONCLVSIO.

Voluntas nostra tenetur conformari voluntati diuinę in ratione volendi pro loco, & tempore: sed non ad omnem actū, nec ad omne præceptum: sed quando tenemur exire in actum charitatis.

Fundamenta.

QVOD teneamur in rōne volendi vr̄, quia tenemur, quod facimus, facere iuste. Vnde Deuter. xvj. Iuste ꝙ iustum est exequeris: sed non fit iuste, nisi qd̄ homo facit s̄m conformitatē voluntatis quantū ad rōnem volendi, vt velit ex charitate, ergo &c. Item. Tenemur diligere deum ex toto corde, qa hoc ꝑcipitur Deut. vj. & dn̄s idem iterat Mat. xxij. sed hoc nō pōt fieri nisi ex charitate: ergo tenemur ad conformitatē in rōne, siue in forma volēdi. Item. Tenemur deo veraciter obedire: sed veraciter non obedit deo, nisi q facit ea volūtate quā acceptat de⁹. Hæc aūt est voluntas informata charitate: ergo &c. Item. Propter ꝙ vnūquódq; , & illud magis: sed pp cōformitatē voluntatis, rōne volendi, obligamur ad conformitatem voluntatis in volito, quia finis præcepti est charitas, vt dicit Apostolus j. Thim. j. ergo multofortius obligamur ad cōformitatē in rōne volendi, vt quod volumus, velimus ex charitate.

Aristo. 1 poster.

Ad opp. Cōtra. De⁹ vult, & præcepit parentes honorari: esto ꝙ oportunitas se offerat ꝙ aliqs honoret patrē ex naturali pietate nō ex charitate, constat ꝙ non peccat, & nō conformat voluntatē suam nisi in volito: ergo nō tenetur ad rōnem volendi. Item. Si tenemur conformare voluntatē nostrā diuinæ in rōne volendi, sicut in volito, ergo quotiēscunque volumus aliquid non ex charitate, deficit illud ad quod tenemur: ergo peccamus in omni actu: nullus ergo actus est indifferens. Item. Si tenemur conformare in rōne volendi, cū ergo peccator habeat volūtatē a deo continue in hoc deficientē, quia non habet charitatem: ergo continue in omni instanti peccat. Item. Nullus potest cōformare voluntatem suam diuinæ in rōne volendi, nisi habeat charitatem: sed non est in nostra potestate habere charitatem: ergo homo tenet̄ ad impossibile. Si dicas ꝙ potest facere ꝙ in se est, quo facto habebit charitatem, quia pōt se disponere ad charitatem, Obiicitur de obstinato, & de eo qui actualiter est in peccato: dum peccat, & est in actu illo, non pōt se conformare: ergo nō tenet̄. Quod si non tenetur, & alij tenentur, reportat cōmodū de malicia: ꝙ si hoc nō est conueniens, nulli ergo tenentur.

RESP. Quod tenemur conformare voluntatē nostram voluntati diuinæ in rōne volendi, vt s. velimus ex charitate: & hoc patet, quia tenemur eū diligere ex charitate Attendendū aūt quod hæc est obligatio per modū præcepti affirmatiui. Differt eñ obligatio ꝑcepti affirmatiui, & negatiui. 15
Nam negatiui obligat semper, & ad semper: affirmatiui aūt tantū obligat semper, non ad semper. sed pro loco, & tēpore: & sicut non obligat ad semper, ita nec ad omnem actum voluntatis, nec ad oē præceptum: sed tunc solum qñ tenemur exire in actu charitatis. Vnde notandū ꝙ sic tenemur ad hoc, ꝙ nunquam ad cōtrarium: sicut velle, quod deus vult ex liberalitate. Ad hoc etiam tenemur pro loco & tempore, si habemus charitatem: si aūt non habemus, non ad hoc tenemur, sed ad ęquiualēs, quia tenemur facere ꝙ in nobis est vt habeamus, & ad hoc similiter pro loco, & tempore obligamur. Ex his patet responsio ad obiecta.

QVOD enim obiicitur, ꝙ aliqs sine peccato honorat parentes, etiam ex naturali pietate. Dicendum quod verū est, & ex hoc sequitur ꝙ non in omni actu tenetur conformare, nō tamen sequitur quod non teneatur. & per hoc patet sequens ꝙ obiicit̄ de generalitate actuum. Patet etiā aliud ꝙ obiicit̄ de gn̄alitate temporis. AD illud ꝙ vltimo obiicit̄, ꝙ nō est in pote- 16 17

state nostra habere charitatem. Dicendum, quod in potestate habẽtium charitatem est, & in potestate non habentium, non propinqua, sed dispositiua. Potest enim quilibet facere, quo facto habeat charitatem: & ideo si nõ faciat, imputatur sibi, nec excusatur ꝑ impossibilitatem, quia nõ est impossibilitas, vbi succurrit aliunde potestas, & non deficit, nisi propter nr̃am negligentiam. AD illud ꝙ obiicitur de obstinato. Dicendum, quod nullus est adeo obstinatus qđ non possit facere qđ in se est: & qui non possit redire ad cor, & ideo tenetur sicut & alij, licet non ꝓ quolibet istãti, sed ꝓ loco, & tempore. Si autem tu quæras quid sit locus, & tẽpus, melius docet vnctio q̃ ars: tamẽ quando dominus visitat eum interiori allocutione, vel exteriori ꝑdicatiõe: vel aliquo tali in quo est oportunitas redeundi ad cor, si tunc negligat, incidit in cõtẽptum, & omissionis peccatum.

QVAESTIO II.

CONCLVSIO.

Non tenetur voluntas nostra cõfirmari volũtati diuinæ in quocũque volito: sed in eo qđ vult, & inotescit absolute deũ velle.

Ad opp. TRVM teneamur cõformare voluntatẽ nostrã volũtati diuinę in volito. Et quod sic vr̃ Matth. xij. Qui nõ est mecum, contra me est: ergo si non cõsonat deo in volito, est contra deum: ergo si tenemur deo nõ esse cõtrarij, tenemur velle quod deus vult. Item. Super illud psalm. Non adhęsit mihi cor prauum. Glo. prauũ cor, atque distortũ habet, qui nõ vult hoc quod deus vult: sed tenemur vitare cordis prauitatẽ: ergo tenemur velle ꝙ deus vult. Item. Tullius diffiniẽs amicitiã dicit, ꝙ amicitia est idẽ velle, & idem nolle in rebus honestis: sed tenemur deo seruare amicitiam: ergo & idem velle: ergo idem velle in honestis. Sed deus non vult nisi iustum, & honestũ, ergo debemus nr̃am volũtatẽ suę conformare in omnibus. Item. Omnis intellectus qui discordat a prima volũtate, siue cognitione i cognito est falsus: ergo oĩs affectus est iniquus, qui non cõcordat cũ diuina voluntate in volito: ergo &c. Item. Tenemur velle, ꝙ deus præcepit: aut ergo quia prę cepit, aut quia vult. Non quia præcepit, quia illi qui fuerunt mũdati, quibus datũ est præceptũ a dño de tacendo nõ peccauerunt in reuelãdo, quia diuina inspiratione cognouerũt dominum deũ non velle illud, quod prę cipiebat: ergo tenemur velle, qđ de⁹ vult. Item. Tenemur credere nõ tantum ꝙ pręcipit deus credere, sed etiã omne ꝙ dicit esse verum: ergo a simili tenemur uelle non tm̃ quod præcipit deus velle: sed omne, ꝙ iudicat se velle tanquam bonum: ergo tenemur velle omne ꝙ scim⁹ deũ velle. Cõtra. August. in Ench. Aliquando hõ bona voluntate vult, quod nõ vult de⁹. Item. Viri sancti frequenter volũt opposita, sicut Apostolus volebat alligari in Hierusalẽ, & discipuli nolebant Act. xxj. sed constat quod deus aliqđ illorum volebat: ergo licet contrariũ diuinę volantati velle meritorie: ergo &c. Item. Si tenemur in volito cõformare: ergo cũ in indifferentibus non sit nobis voluntas diuina determinata, quicunque vult aliquid indifferẽs determinate, cõmittit se discrimini, ergo peccat mortaliter, ꝙ absurdum est. Si dicas quod tenetur quãdo scit dñi voluntatem. Contra. Scientia nõ inducit nouũ peccatum, neque tentionẽ: sed solum aggrauat peccatũ: ergo propter sciẽtiam nemo tenetur, sicut nec ignorans. Item. Hieremias dolebat super destructionem Hierusalem in Threnis, Christus flebat super Hierusalem Luc. xix. beata virgo, & Apostoli super passionẽ Christi. Si flebant & dolebãt: & dolor est de rebus quæ nobis nolentibus accidunt: ergo nolebant. Et constat qđ omnes hi mœrebantur, & sciebant deum velle cõtrariũ: ergo licite, & meritorie possũmus velle contrariũ diuinæ voluntati, & vbi sciẽ. Itẽ. Quãtuncunque prælatus meus uelit aliqd, nõ teneor illud velle nisi mihi præcipiat, etiam si sciam ipsum

Fundamenta. Cap. 10

de offic. & Salust. in Catelina.

ipsum velle: ergo pari rõne quantumcunque velit deus aliquid, nõ teneor illud velle quantuncũque mihi innotescat, nisi deus mihi præcipiat. Item, Quod deus consuluit, vult, & nos scimus eum velle, tñ non tenemur velle quãuis multum sibi placeat, etiã plus quam præceptum: ergo nõ tenemur velle omne quod scimus deũ velle.

18 RESP. Ad hoc dicunt aliqui, ꝙ non tenemur conformare voluntatẽ nostrã voluntati diuinæ in omni, qđ vult deus: sed hoc est perfectionis, & supererogatiõis, & hoc erit ĩ patria: sed ad hoc solum tenemur, quod ipse nos vult velle. Dicunt autem, ꝙ deus solũ vult velle quod præcipit, & nolle quod ꝓhibet, hæc enim sunt signa per quæ sufficiẽter indicat nobis suã volũtatem, qua vult nos velle aliqđ: in aliis volitis, siue innotescant, siue non, licet velle contrariũ sine peccato, & per hoc soluũt ad vtrãque partem. Vnde dicũt, quod licet nobis aliqua velle proprie, quia non decet velle opposita, vt patet de destructione gentis nr̃æ, & de calamitatibus iustorũ, & consimilium, etiã si deus pluat, vel disponat pluere, oppositũ possum petere, & velle. Sed licet ista via sit facilior, tñ quia August. dicit, quod impius est cui non placet diuina prouidentia, non tm̃ videtur quod homo teneatur velle dei mandata, sed etiam quod teneatur velle dei opera. Et iterum. Quomodo nõ recalcitrat voluntas nr̃a voluntati diuinæ, quãdo deus vult aliquid, & nos volumus contrarium, omnino videtur ei repugnare. Et iterum glo. prædicta videtur dicere, quod homo qui non vult ꝙ deus vult, habet cor prauũ: nõ dicit, quod deꝰ vult ipsum velle. vel ꝙ deus præci-

19 pit. Propterea aliter dicendũ, ꝙ reuera non tenemur velle omne, ꝙ deus vult: sed solum quod vult, & innote-

20 scit, nec adhuc illud omne. Ideo notandum quod aliquid ostendit se deꝰ velle absolute, & quantum in se est, ut bona quæ facit, & hæc tenemur velle simpliciter, & absoluta voluntate quãtum in nobis est. Aliquid ostendit se velle voluntate absoluta: sed oppositũ velle quantum in se est, vt mala quæ infligit: & hæc tenemur velle voluntate absoluta, & deliberatiua, tamẽ oppositum possumus velle volũtate pietatis, vt dicit Hugo. Vnde sicut deus nõ delectaẽ in nostris pœnis: sed magis dicit, heu heu consolabor sup hostibus meis. Esa. j. sic & nos. Vñ Hugo 21 distinguit in nobis triplicẽ volũtatẽ, s. rõnis, pietatis, & carnis, & in Christo quadruplicem extendens nomen voluntatis. Vnde dicit in lib. de volun 22 tatibus Christi loquens de Christo. Voluntas deitatis per iustitiam sentẽtiam dictabat, voluntas rõnis ꝑ obedientiam veritatẽ approbabat: voluntas pietatis per compassionẽ in malo suspirabat: voluntas carnis per passionẽ in malo proprio murmurabat. Et ideo voluntate rationis debemus etiã velle malum pœnæ, quod scimus deũ velle: sed voluntate pietatis possumus conditionaliter, siue quantum est in nobis (si deo placet) non velle: nã & ipse deus (quantũ in se est) non vult, sicut prædictum est. Aliquid em̃ ostẽdit se deus velle quantũ in se est, circa quod consistit substantialiter ordo salutis, vt sunt ea quæ præcipit fieri, & quæ præcipit nõ fieri, & hæc tenemur velle. Aliqđ ostẽdit deus se velle quãtum in se est, circa quod consistit expeditio salutis, vt sunt ea q̃ consulit, & ad talia nõ obligat, nec vult obligare, vult em̃ aliquos saluare sic, aliquos via latiori ire. Ex his ergo patet quod tenemur generaliter velle, & conformare voluntatem nostram, non in oĩ volito: sed ĩ omni eo quod innotescit quatuor modis prędictis; alioqn frangeretur amicitia, & de tali volito currunt rõnes, & auctoritates. Ideo em̃ præcepto diuino tenemur nos cõformare, quia vult nos velle quod præcipit, & hoc scimus: & prælato meo teneor conformari in hoc quod expresse scio ipsum velle me velle: sed in prælato nescio nisi ꝑ mandata: sed in deo scio per alia signa, sicut prædictũ est.

AD illud quod obiicitur, quod in nullo põt discordare intellectus quin sit falsus &c. Dicendum, ꝙ non est simile de bono, & vero, nam verũ dicitur absolute, bonum vero in relatione ad finem. Et quia duo opposita nõ sunt

sunt simul. ideo non possunt intellectus discordantes esse veri: sed bonū dicitur in relatione ad finem. Et quoniam opposita volita possunt ad eundem finem ordinari, ideo simul possunt esse bona, & affectus respectu eorum esse recti: ideo non necesse est in omni volito conformari, quia oppositum possumus sancte velle, quia ordinare in finem: sed oppositum eius, qđ deus vult nos velle, nō possumus ordinare in finem, quia deus non acceptat illud. AD illud quod obiicitur ad contrariū, quod non tenemur ad omne volitum. Dicendum, ꝙ verum est, quia nec ad volitum, quia volitū, nec quia scitum: sed quia scitū esse volitum a deo, ita ꝙ nos uelim⁹ illud. Aliter tñ potest dici: quod tenemur, quia absolute volitum: sed excusamur per ignorantiam, maxime vbi adhibetur debita diligentia, sicut aliquis obligatur, ne cognoscat non suam. Vnde de obligatione inducēte culpam, falsum est quod dicit, quod scientia non inducit nouam obligationē. Sicut enim ignorātia facti excusat a toto, ita sciētia ꝑ oppositum, cum diuina voluntas facit aliquem esse obligatū, vt nullo mō possit in contrarium sine culpa, & sic in ꝑposito, & sic patet illud. AD illud quod obiicitur de Christo & beata virgine, & aliis compatientibus. Dicendum (sicut dictum est) qđ voluntate absoluta volebant, ꝙ deus volebat: tamen voluntate conditionata, siue voluntate pietatis, debebāt velle contrarium, & hac volūtate merebantur: quoniam hoc non est naturæ tantum, sed etiam rationis. Præcipue aūt hac voluntate merebatur in Christi filij passione beatissima mater, & virgo Maria, cui patienti (quantū sexus muliebris fragilitas sustinere poterat) compatiebatur. Nullo tñ modo est dubitandū, quin virilis ei⁹ animus, & rō constantissima, vellet etiam tradere filiū suum pro salute generis humani, vt mater per omnia conformis esset patri. Et in hoc miro modo debet laudari, & amari, quod placuit ei, quod vnigenitus suus pro salute generis humani offerretur. Et tñ etiam compassa est, vt (si fieri potuisset) oīa tormenta quæ filius pertulit, ipsa multo libētius sustinuisset. Vere ergo fuit fortis. & pia, dulcis pariter & seuera, sibi parca, & nobis largissima. Hæc ergo præcipue est amanda, & veneranda post trinitatem summam, & eius ꝓlem beatissimam dominum nostrum Iesum Christū: a cuius diuinitatis mysterio enarrando cætera linguę deficiunt: quia consummatio sermonum ipse est. Ei ergo qui potest omnia facere superabundantius quam petimus, aut intelligimus secundum virtutem quæ operatur in nobis, ipsi gloria in ecclesia, & in Christo Iesu, in omnes generationes seculi seculorum. Amē.

Finis primi libri sententiarum cum disputantis celebratissimi patris D. sancti Bonauenturæ.

ORDO

ORDO QVAESTIONVM D. BONAVENTVRAE IN PRIMVM LIBRVM SENTENTIARVM.

Vtrum

Vtrum

Finis primi libri.

Registrum.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM NN

OO PP QQ RR SS TT VV XX YY Z.

Omnes sunt Quaterniones.

ROMAE.

Apud Heredes Antonii Bladii
Impressores Camerales.
M. D. LXVIII.

Laus Deo.

5-2